VALVOJA

27:s VUOSIKERTA

TAMMIKUU 1907 I VIHKO

TOIMITUS: E. N. SETÄLÄ. ZACH. CASTRÉN. KUSTAVI GROTENFELT. O. MANNINEN. HELMI SETÄLÄ. ALPO SILANDER. V. TARKIAINEN.

AVUSTAJIA: JUHANI AHO. A. H. BERGHOLM. K. R. BROTHERUS. J. FORSMAN A. GROTENFELT. J. GUMMERUS. HJ. HAHL. O. A. HAINARI. LAURI HENDELL. YRJÖ HIRN. OLAF HOMÉN. TEKLA HULTIN. K. F. IGNATIUS. SANTERI INGMAN. MIKAEL JOHNSSON. O. A. KALLIO. K. F. KARJALAINEN. GUST. KOMPPA. KAARLE KROHN. K. S. LAURILA. EINO LEINO. N. LIAKKA. V. MALINEN. AINO MALMBERG. KUST. MELANDER. HEIKKI OJANSUU. TEUVO PAKKALA. TH. REIN. O. RELANDER. HEIKKI RENVALL. W. RUIN. M. RUUTH. VÄINÖ SALMINEN. H. SUOLAHTI. W. SÖDERHJELM. K. TALLQVIST. J. J. TIKKANEN. YRJÖ WICHMANN. Y. M.

Valvojan päätoimittaja: ***Zach. Castrén,*** *Fabianink. 30.*
Valvojan toimitussihteeri: ***Alpo Silander,*** *Kruunuvuorenk. 13.* (Telef. 854.)
Valvojan kirjallisuusosaston toimittaja: ***Helmi Setälä,*** *Neitsypolku 2.*
Valvojan taloudenhoitaja: ***Matilda Bohm,*** *Hallitusk. 1.* (Telef. 27 02.)
Huom.! Kirjeenvaihto osoitetaan *Valvojan toimitukselle, Helsinki.*

Tilaushinnat: toimitukselta suoraan tilattaessa 1/1 v. 10: 60; 1/2 v. 5: 30; postin kautta tilattaessa 1/1 v. 10: 80; 1/2 v. 5: 40.

Huom.! Säännöttömyydet jakelussa pyydetään heti ilmoittamaan asianomaiseen tilauspaikkaan tai toimitukselle.

VALVOJA

SEITSEMÄSKOLMATTA VUOSIKERTA

1907.

TOIMITUS:

E. N. SETÄLÄ. ZACH. CASTRÉN. KUSTAVI GROTENFELT.
O. MANNINEN. HELMI SETÄLÄ. ALPO SILANDER.
V. TARKIAINEN.

AVUSTAJIA:

JUHANI AHO. A. H. BERGHOLM. K. R. BROTHERUS. J. FORSMAN. A. GROTENFELT.
J. GUMMERUS. HJ. HAHL. O. A. HAINARI. LAURI HENDELL. YRJÖ HIRN.
OLAF HOMÉN. TEKLA HULTIN. K. F. IGNATIUS. SANTERI INGMAN. AINO KALLAS.
O. A. KALLIO. K. F. KARJALAINEN. GUST. KOMPPA. KAARLE KROHN. K. S. LAURILA
EINO LEINO. N. LIAKKA. V. MALINEN. AINO MALMBERG. KUST. MELANDER.
HEIKKI OJANSUU. TEUVO PAKKALA. TH. REIN. O. RELANDER. HEIKKI RENVALL.
M. RUUTH. VÄINÖ SALMINEN. M. SOININEN. H. SUOLAHTI. W. SÖDERHJELM.
K. TALLQVIST. J. J. TIKKANEN. YRJÖ WICHMANN. Y. M.

HELSINGISSÄ
SUOMALAISEN KIRJALLIS. SEURAN KIRJAPAINON OSAKEYHTIÖ
1907.

HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY

Ainehisto.

Kirjoituksia valtion, yhteiskunnan, tieteen, kirjallisuuden ja taiteen aloilta.

Kirjeitä Helsingistä

kirj. *Spectator*.

Kaunokirjallisuutta.

Arvosteltuja ja ilmoitettuja teoksia.

Arv.

Suomi-ystäviä Suomen ulkopuolella.

Tietoja eri aloilta.

Suomi ulkomailla.

Kuvia.

Muotokuvia ja nimikirjoituksia.

Muotokuvia. Mkrtitsh, kaikkien armenialaisten katolikos eli airik (89). — Carl Eneas Sjöstrand (117). — Ferdinand von Wright (119). — Fredrik Cygnæus (liitekuva 3:een vihkoon, 175, 194, 201, 217). — G. M. Sprengtporten (242, 243). — Lucrezia Borgia (301). — Domenico Comparetti (321). — Carl von Linné (364, 369). — Kaarlo Samuli Kustaa Suomalainen (389). — Herman Bang (482). — J. J. Wecksell (515). — Olof Rudbeck vanhempi (519). — John Abercromby (559). — Paavo Cajander (583). — Edvard Grieg (593). — Patkanian (617). — Abovian (619). — Paronian (619). — Dzerents (621). — Nazariants (621). — Nalbandian (623). — Raffi (623). — Tsaturian (625). — Aharonian (625). — Isakiaan (627). — Proshian (627). — Thumanian (629). — Rudolf Eucken (644). — Bernard Shaw (716, 719). — John Westlake (755).

Nimikirjoituksia. Fr. Cygnæuksen (liitekuvassa). — M. Agricolan (267). — D. Comparettin (325). — J. Abercombyn (572). — R. Euckenin (654). — G. Bernard Shaw'n (719). — J. Westlaken (757).

Ensimäisen vihon mukana seurasi Turun kapungin historiallinen museo, 1:nen vihko.

Lappalaisten „joikaus“-lauluista.

Kirjoittanut

VÄINÖ SALMINEN.

Lapista on kirjoitettu paljon, liiaksikin. Ken vain kerran on nähnyt muutaman 'kodan, poron taikka revontulet, se on pitänyt velvollisuutenaan niistä kyhätä julkaisun. Mutta jollemme ota lukuun muutamia uudempia kielitutkimuksia, voi näistä „tutkimuksista“ sanoa, että ne ovat turistein pintapuolisia ja vääristeleviä kestikievari- ja hotellihoureita. Lappalaisten omaa olemusta ei ole jaksettu ollenkaan ymmärtää.

Esimerkiksi lappalaisten omituiset laulut, joikaamiset on kaikissa kirjoitelmissa ja matkamuistelmissa kuitattu sillä, että „Lapin raukoilla rajoilla“, lauletaan yksitoikkoisia sanattomia rallatuksia, joita sanotaan joiuiksi (juoigem). Jossakin teoksessa 1700-luvulta tiedetään toki, että niissä on yksi säe, jota toistetaan moneen kertaan. Verrataanpa vielä laulutapaa vanhan testamentin psalttariin — kuinkas muuten!

Kaikki ovat yhtä mieltä siitä, ettei joikujen sanoista kannata puhua; useat pitävät säveltäkin mitättömänä.

Eikö näissä lauluissa siis kuvastukaan lappalaisten sielunelämä?

On kait ensin selitettävä mitä joikaus on ja miten se on syntynyt.

Joiussa ei koskaan ole monta sanaa — parista pariin kymmeneen. Muutamia sanoja toistetaan moneen kertaan ja tietenkin siitä on johtunut arvelu, ettei niissä olekkaan kuin yksi sana.

Miten uusi joiku tai „nuotti“ syntyy, voi vieläkin havaita. Ainoastaan porolappalaiset niitä viljelevät; kalastajalappalainen niitä harvoin laulaa ja tuskin milloinkaan tuntureilla elelevää veljeänsä matkien uusia sepittelee. Miksei sepittele?

Kalastajalappalainen ei niitä tarvitse, mutta porolappalainen niitä kaipaa. Hänen on talvisin porolaumansa kintereillä paimenessa viikkomäärin yhteen menoon vähä väliä pysyttävä äänessä, sillä porolauma ei muuten, vaaniskelevaa verenjanoista sutta peläten, pysy koolla. Yksitoikkoinen huikkaus käy paimenelle tuskastuttavaksi. Täytyy keksiä vaihtelua. Mielikuvitus liitelee, äännähdykset käyvät rytmillisiksi, kun hän esimerkiksi useamman kerran laulahtaa tyttönsä nimen ja jonkun mairesanan. Siinä onkin yksinkertaisin joiku. Ja kun sävel kerran on keksitty, voi siihen liittää jonkun sanasen, joka parhaiten kuvaa sitä, josta „nuotti“ on tehty. „Nuotin“ voi tehdä henkilöistä, tuntureista, eläimistä ja ylimalkaan ulonnosta.

Mies näkee porolaumansa, joka on hänen aarteensa, tunturin laidalla rauhallisena jäkälää kaapimassa. Sama tunnelma viriää hänessä kuin joskus maanviljelijän povessa, pellonpiennarta kun astuskelee ja leipää lupaavaa vainiota katselee. Eroitus on vain siinä että talonpoika purkaa tunnelmansa korkeintaan tyytyväiseen hymähdykseen, jonka jotkut selittävät hartaaksi huokaukseksi, mutta lappalainen on välitön luonnon lapsi, hän katselee „viljaansa“ [1] eikä voi olla rallattamatta:

„Nunnunu—nuu, nun nun,
kaunokarva, kaunokarva,
nun nun pikkuporo silkkikarva
nun nun silkkikarva,
hankia laukkoo.“

Tällaiset joiut ovat vain satunnaisia tunteenpurkauksia, eikä niissä saata huomata mitään erikoisempaa huomiokykyä, mutta ei sovi epäillä, etteivät ne olisi todellisen tunteen purkauksia, joista *lappalainen kuulijakin* saattaa nauttia. Mutta sattuvampia ovat sellaiset joiut joissa lausutaan ilmi joku huomio — ja etenkin pilajoiut ovat kärjekkäitä. Meikäläinen ei ensi kuulemalta niissäkään keksi mitään. Eikä kumma, sillä niissä ei

[1] Porokarjaa sanotaan Lapissa yleensä viljaksi.

ole kuin muutama iskusana ja mehän olemme tottuneet pitkäpiimäiseen laverteleväan esitykseen.

Mitäs järkeä ilman pitempiä selityksiä keksit esimerkiksi tässä joikauksessa:

„Poro, silkkikarva,
kaulakarva kultakarva,
se vie monta viatonta sielua helvettiin."

Mutta lappalainen sille nauraa enemmän kuin millekään turistin paksuimmalle sukkeluudelle. Hän ymmärtää sillä: „Lantalaiset"[1] pappeineen ja oppeineen väittävät sielun varkauden tähden joutuvan helvetin tuleen, mutta kun lappalainen näkee omistajansa laumasta eksyneen vieroporon, hurmaa se hänet enemmän kuin taivaan ilojen ajatteleminen. Hän nakkaa „silkkikarvan, kultakarvan" sarviin suopungin ja unohtaa että muuten aivan viaton sielu joutuu helvettiin.

Emäporon ylistykseksi ovat Karessuvannon lappalaiset sepittäneet nuotin:

„Vaain (emäporo) korkoa lyö,
vuos vuodelta kasvun kantaa,
se on lappalaisen pankki."

Ja pankista oli joikaajalla ihanteelliset käsitykset. Välillämme syntyi seuraava keskustelu: oletko pappi?, en; oletko tohtori? en, oletko maamittari? lantalainen? en. Olet itikoiden kerääjä? en ole. Miehen suu meni auvolleen ja hän sanoi ymmärtäväisesti: Kää! sinä olet siis oikein herra! Kun kyselin mitä hän herralla tarkoitti, sain suunnilleen tällaisen selityksen: Tyhjäntoimittajaa, jolla on rahaa „pankussa renttua lyömässä." Hän luuli että rahani „lyö renttua" yhtä tulmasti kuin hänen porovaatimensa poikii. Mutta porossa on edes paimentamista, mutta rahassa ei muuta kun vanhaa korjaa, että uutta ehtii kasvaa sijalle. Sopii siis olla „oikein herra!"

Tavattoman sattuva on Juhoniemen lappalaiskylän hurjista asujaimista sommiteltu nuotti. Se kuuluu:

---

[1] Maataviljeleviä etelässä asuvia naapurejaan sanovat he lantalaisiksi. Lappalaisista olemme me vain halveksittavia lannansekoittajia.

„Juhoniemen isot varkaat!
Siellä ei vieroporot saa olla,
paikalla ne nyletään. —
Korpit pilvet peittää,
lihana kaikki kursut.
Poron konttia [1] keittävät,
pintapuolet, verenpunaiset paahtavaarain päälle pannaan,
verisiksi lipuiksi, (jotka) ohikulkijalle (ilmoittavat kuinka eletään)."

Jos joku humalapäissään puhuu hassutuksia, tehdään siitä joiku. Niinpä oli eräs vanhanpojan kirjoihin joutumaisillaan oleva mies humalapäissään kehaissut ettei hän tiedä tyttöä, josta välittäisi sen vertaa, että silmänsä pesisi. Siitä oli seurauksena, että hän niin kauan kuin elää saa kuulla joikattavan itsestään:

„Ei tiedä tyttöä jonka tähden silmänsä pesisi."

Ja jos vain vihelteletkin tuota nuottia, niin kyllä paikkakuntalaiset tietävät mitä tarkoitat.

Toinen pilkkajoiku:

„Jaakon Pietta iso käpsä,
toisessa kädessä poron riipipuoli,
toisessa kädessä tyttö —
härkäsusi."

Tällä ymmärretään: Jaakon Pietta oli nuorempana „iso virkku". Niin kova oli tytöstäjä että vasemmalla kädellään kun vielä piti poronkylkeä, josta hampaineen repi kuin hukka, oikealla jo tyttöä halaili. Viimeisellä sanalla „härkäsusi" (lapiksi „härknauti") tarkoitetaan, että hän oli yhtä suuri poronvaras kuin susi.

Omat ihanteet on myöskin tytöllä rakkaastaan. Eräs lappalaistyttö lauloi sulhasestaan:

„Pierra Nihke menee että kivet priiskoo.
Kun se kävelee täytyy muiden laukkoa perässä."

---

[1] Ytimiä.

Hän siis oli sulhasestaan enin ylpeä siksi, että tämä oli reima kävelijä. Ja se taito onkin tarpeellinen sille, joka poroja paimentaa.

Eräässä rikkaassa vaimossa on karakteristisinta:

„Siiri, iso ylpeä,
itkee kun suuttuu."

Hurrin Pekasta taas, joka tahtoo olla muita herraskaisempi ja lienee hieman hemmoiteltu, on tekaistu „nuotti":

„Äidin ainoa (rakas poika) —
— herraslapsi."

Otan Suomen Lapistakin pari esimerkkiä:

„Hullu juo viinaa —
Juhani juo viinaa,
se veitikka hyppii,
tanssii lattiallakin."

Toisesta miehestä taas lauletaan:

„Komea ja korea,
hanhenjalka,
juo viinaa."

Eräästä rikkaasta tytöstä laulellaan:

„Ainoa tytär, hieno neito,
tään seudun taatia (muotia) kantaa,
seurakunnan rikkain."

Ruijassa kuuluu eräs „rikkaan ruman tyttären" nuotti:

„Ainoa tytär, kultarahain emäntä,
suuret härät hienoksi tekevät;
toinen numero lyö ylös,
toinen numero lyö alas."

Selitys: Tyttö on upporikkaan isänsä ainoa perillinen, mutta on ruma. Suuret porolaumat tekevät hänet kumminkin monen naimaikäisen

pojan silmissä sopivaksi. Kosija on kuin tasapainosta huiskuvan vaa'an ääressä. Rumuus on se „numero, joka lyö alas", kultarahat „kohottavat ylös".

* * *

Joikaus on primitivisintä laulua mitä luonnonkansoilla voi tavata. Alkuperäisimpänä on pidettävä sellaista joikausta, joka ei ole muuta kuin luonnon äänen matkimista. On siis huvittavaa tutustua tällaisiin laulun lähteisiin. Luulisin että kaikki kansat ennen todellisten laulujen syntyä ovat tyytyneet tällaisiin yksinkertaisiin lirityksiin, sillä mikä on luonnollisempaa kuin olettaa että ensimäiset sävelet ovat ihmissuusta esiinpuhjenneet juuri luonnon imitatsionina. Vahinko ettei joikuja ennen ole tutkittu, sillä harvoin enää kuulet sellaista kehittymätöntä joikua, joka ei olisi muuta kuin jonkun eläimen esim. linnun äänen matkimista. Mutta sen verran vielä voi selvästi todistaa, miten joikaus on siksi kehittynyt, mikä se nykyään yleensä on. Ensin on matkittu linnun ääntä, sitte on saatu lisäksi joku epiteetti, sen väristä, muodosta tai tavoista, mutta sävelmotiivina on vielä silloinkin linnun oma laulu, vaikka pikkuisin lisin. Joiun sävelmän eroitatkin kaikista muista lauluista juuri sen rytmin tähden, joka syntyy kun samaa motiivia yhä uudelleen ja uudelleen toistetaan. Kehittyneimmässäkään joiussa, jonka sisältö ja sävel saattaa olla mitä kuvaavin ja hienoakin huomiokykyä osoittava, ei voi eroittaa minkäänlaista runomittaa. Sanat lauletaan perätysten, milloin missäkin järjestyksessä. Jolleivät ne muuten sovellu säveleeseen, pannaan täytteeksi epämääräisiä ääniä, partikkeleita, apuverbin muotoja, niinkuin: nun, nun, legie, legie, lei, lei, vallaa, lul, lul, gol, gol j. n. e.

Sävelmä tekee yksitoikkoisen vaikutuksen sentähden, että sama motiivi, useimmiten lyhyt, yhä uudelleen ja uudelleen toistuu kuin linnun viserryksissä ja toistuu mitättömän pienin poikkeuksin, jotka välistä ovat vain epäselviä väliääniä.

Joikaaminen on kyllä ikivanha lappalainen laulutapa. Mutta epätietoista on kuinka monta nuottia on vanhempaa perua. Henkilöistä tehdyt joiuthan häviävät piankin; kun se, josta nuotti on tehty, menee manalle ja unohtuu, ei nuotilla enää ole mitään säilymisen edellytystä. Poika kyllä joskus poroja paimentaessaan kaihomielin joikaa kuolleen isänsä tai äitinsä „nuottia", mutta lapsenlapset eivät enää sitä halua

oppia, jollei heidän tajuntaansa liity lauletusta samoja muistoja kuin isällä on.

Joiku ei ole kuin laulu, jota kaikki ymmärtävät yhtä hyvin ja hoilailevat. Niitä ei voi tehdä eikä edes ymmärryksellä laulaa muista kuin tuntemistaan paikoista, tapauksista ja henkilöistä. Kun paimen tekee nuotin, ei hän sitä aio kaikkein laulettavaksi. Hän sovelluttaa sanat niin, että ainoastaan lähimmät täysin käsittävät mitä mielikuvia on aiottu tuolla joiulla herättää. Tarkoituksena ei ole luoda mitään uusia kuvia, tahdotaan vain muutamalla iskusanalla herättää tajunnassa ja muistissa jo ennestään piilevät.

Vieraalle ei lappalainen senvuoksi mielellään laulelekaan. Kysellessäni joikuja sainkin joskus heiltä vastaukseksi: Miksi sinulle joikaisin, ethän sinä tunne minun tuttujani, et tuntureita, tokko edes koko Lappia. Jotta niitä saattaa vähääkään ymmärtää, saatikka sitte niistä nauttia, täytyy meidän saada perinpohjainen selitys. Ei siis ole lainkaan kummallista etteivät tutkijat ja Lapin kulkijat ole niissä mitään huomioon pantavaa keksineet, etenkin kun lappalainen mieluummin pitää sanat ja selitykset vieraalta salassa.

Tuo lakooninen, puolittain salaperäinen lyhytsanaisuus on syynä siihen, ettei edes merkillisimmistä paikoista sommiteltu joiku säily monta miespolvea. Kun paimenliuta esimerkiksi yöpimeässä jutaa (kulkee omaisuutensa myötään vieden) poroineen korkean tunturin sivutse ja joukosta mies eksyy ja häviää, saa tunturi siitä päivästä oman kaamean tai surunvoittoisen nuottinsa. Mutta lappalaisethan eivät pysy aloillaan, vaan menevät toisille syöttömaille ja niin eivät seuraajat useinkaan saa vanhaa joikua tietoonsa. He laittavat uuden, ehkä vallan iloisten muistelmain mukaisen.

Vaikkeivät henkilöistä tehdyt nuotit ole pitkäikäisiä, eivät ne silti henkilön myötä kokonaan häviä. Äiti tekee lapsestaan jo pienenä nuotin. Usein soi hänen korvissaan kumminkin joku aiempi, esim. sukulaisen nuotti ja niin tulee se entisen malliin, mutta kuitenkin siitä monessa suhteessa eroava. Jos isästä on ylistelevä joikaus, voi äiti yrittää siihen vivahtavaa nuottia saada pojallekin omistetuksi. Jos taas isästä on haukkumanuotti ja nähdään pojan tulevan isäänsä, siirtävät hyvät naapurit sen pojan nimellekin. Kun sitä vain pojalle silloin hyräilet,

ymmärtää asianomainen, että tahdot sanoa, että „ei pentu sutta parempi, poron syö kun saa“, niinkuin lappalainen sananlasku sanoo.

Aivan improvisoituja ja jonkun vuoden päästä unohdettuja ovat omista tunteista tehdyt nuotit. Viinapäissä syntyy niitä taajaan. Niinpä kuulin humalaisten lappalaisten joikaavan Tromssan kaupungin porvareista, jotka kivitiet laittelevat siihen missä ennen porolauma ruokaansa etsi, miten he viinalla lappalaista viettelevät, kaupoissa pettelevät sekä yleensä pitävät „nahkapeskistä“ vain koiran veroisena. Kun kyläkunta muuttaa pois veroa ja sakkoa kiskovain virkamiesten kynsistä, laulahutetaan miehissä että tunturi kajahtaa:

„Lähetään kaikki ison veron vetäjät,
menkäämme arjahlouvvaan (tunturiselänteille),
jättäkäämme lannan nälkäkorpit teille·rääkkymään.“

Taikka:

„Kolme lannan riikkiä,
kaikki veroja kiskovat,
mutta lappalaista eivät sittenkään köyhäksi saa.“

Vaikka tilapäisistä tunteistaan saa laulaa, ei ominaisuuksistaan sovi tehdä nuottia. Eräs pilkkajoiku kuuluukin:

„Nihke poronvaras, itsensä joikaaja.“

Itsensä joikaaminen onkin halveksittavampi ominaisuus kuin poronvarkaus sellaisten lappalaisten keskuudessa, jotka eivät ole læstadiolaisia.

Tavattoman sukkela ja ironinen on esimerkiksi seuraava kehuskelijan kuvaus, se voittaa parhaatkin sanansutkaukset:

„Maarin Jounnan härkäin sarvet,
ne ylettyvät taivaaseen.“

Lappalainen ymmärtää sillä: Maarin Jounna on köyhä lappalainen, mutta kova kehuskelija. Hän on juonut poronsa miltei sukupuuttoon. Kun ei voi siis niiden lukuisuudesta kerskailla, kehuu hän niiden suuruutta. Toisin sanoin: sarvet taivasta puhkovat miehen kaikissa jutuissa.

Joikujen sävelessä antaa rytmi niille värityksen. Rytmi syntyy

usein joikattavan nimen tai joiun tärkeimmän iskusanan mukaiseksi. Jos nimi sattuu olemaan liian lyhyt, pannaan lisäksi täytesana. Eläinten nuotissa on, niinkuin jo sanoimme, usein eläimen ääni, monasti myös sen juokseminen (laukkominen) rytmin aiheuttajana ja silloin se usein sattuvasti sitä kuvaakin. Esim. hevosesta tehty joiku sisältää sen hirnuntaa kuvaavan osan, väliin taas kuvataan sitä sen nelistämisen tähden, joka on lappalaisesta hullunkurisimpia näkyjä, antamalla „nuotille" nelistämistä muistuttava rytmi. Ilman erityisiä selityksiä eivät siis muut kuin lappalaiset ymmärrä joiun säveltä eivätkä sanoja. Juuri sen vuoksi että niissä ei kuvata pikkupiirtein, vaan useimmiten kuvannollisesti, parilla iskusanalla ne ominaisuudet, jotka ihmisessä tai eläimessä räikeimmin pistävät esiin, on niillä viehätyksensä. Siinä suhteessa ne ovat sanojensa puolesta lähellä sananlaskuja ja sanansutkauksia. Meidän hämäläiset yksivärsyiset rekilaulumme paljon muistuttavat joikua, siinä että niissäkin saattaa yhdellä säkeistöllä sanoa sen, mitä huono runoilija ei pysty esittämäään kokonaisella runokokoelmallaan. Inkerissä sitävastoin olen kuullut lauluja, joita sanotaan joiuiksi. Siinä vain ne eroovat lappalaisista, että ovat monisanaisempia ja että niissä huomaa runomitan tavoittelua. Joiulla ymmärretään siellä, niinkuin paikoittain Aunuksessakin, surunvoittoista, yksitoikkoista laulunluritusta. En tahdo väittää että ne olisivat suoranaista perintöä niiltä ajoilta, jolloin nämä kansat olivat läheisiä naapuruksia. Ne ovat ehkä tuhannen vuoden takaisia kajastuksia noilta ajoilta.

Mutta on muistettava, minkälainen joiku on tehty siitä, joka asiat liian laveasti lavertelee:

„Puhuu (ihmiset) torkuksiin,
änkyttää kaikki nukkumaan."

Suomalainen tutkimus Venäjän-Puolan historian alalta.

Kirjoittanut

S. A. KORFF.

U. L. LEHTONEN. *Die Polnischen Provinzen Russlands unter Katharina II.* Helsingissä 1906.

Suomalainen tutkija hra U. L. Lehtonen on julkaissut tutkimuksia Venäjän-Puolan historian alalta. Rohkenen toivoa että suomalaisia lukijoita huvittaa kuulla, mitä venäläisellä arvostelulla on sanottavaa näistä tutkimuksista, ja pyydän sen vuoksi tässä aikakauskirjassa tilaa seuraavalle esitykselleni.

Venäjän ulkopuolella ilmestynyt kirjallisuus ei suinkaan ole rikas tieteellisistä tutkimuksista Venäjän muinaisuuden tai nykyisyyden alalta; etenkin on Venäjän historia hyvin vähän tunnettu ulkomailla. Me venäläiset emme voi tästä syyttää ketään, sillä kotonakin meillä tehdään hyvin vähän työtä entisyytemme tutkimiseksi, jonkatähden sen monet sopet vielä ovat pilkkoisen pimeät. Sitä mieluisampaa on ollut huomata yllämainitun tekijän uuttera työ; tyytyväisyytemme on sitä suurempi, kun kyseessä oleva tekijä on — suomalainen. Juuri Suomelle hänen teoksensa on erittäin tärkeä, koska Venäjän historia naapureillemme on niin tuiki tuntematon; ei ainoakaan suomalainen oppinut tätä ennen ole omistanut tutkimustaan Venäjän valtiolliselle historialle.

Tämmöinen oli ensi tunteemme ja ajatuksemme saatuamme käsiimme hra Lehtosen kirjan, mutta, ikävä kyllä, tyytyväisyytemme väheni sitä enemmän kuta tarkemmin tutustuimme teoksen sisällykseen.

„Venäjän puolalaiset alusmaat Katarina II hallituksen aikana" muodostaa, tekijän oman ilmoituksen mukaan, johdannon hänen tulevaan suureen teokseensa „Aleksanteri I:n Puolan politiikista"; johdanto on, se täytyy sanoa, todellakin sangen laaja (yhteensä 634 sivua) ja on sillä täysi oikeus tulla jonakin eri tutkimuksena tarkastuksenalaiseksi.

Tekijä aloittaa tutkimuksensa lyhyellä, ja siitä syystä hyvin epätäydellisellä, muinaispuolalaisten valtiolaitosten, eri kansanluokkien historian, sen jälkeen kirkon ja valtion välisen suhteen, ja viimein valtiokoneiston sisällisen toiminnan tarkastelulla. Koska puolalainen kirjallisuus tällä alalla näkyy olevan tekijälle tuiki tuntematon ja toiselta puolen hänen koskettelemansa kysymykset ovat erinomaisen laajat, niin niiden esitykseen on jäänyt tavattomia aukkoja, yksipuolisuuksia y. m. Ensimäiset 170 sivua, jotka sivumennen sanoen, ilmestyivät jo muutamia vuosia sitten, eivät niinmuodoin muodosta mitään tieteellistä tutkimusta; niitä täytyy pitää samassa tieteellisessä arvossa kuin — kylläkin pintapuolista, sanomalehteä varten kirjoitettua kirjoitussarjaa. Mutta selityksen tähän saa helposti siitä, että tämä esitys ei ole eikä ole tarkoitettukaan olemaan mikään itsenäinen tutkielma, vaan on se ainoastaan johdantona tekijän varsinaisien esityksien piiriin. Seuraa sitten kuvaus hallituksen ensimäisistä toimenpiteistä Puolan ensimäisen jaon aikaan ja vasta vallattujen maiden suhteesta muuhun keisarikuntaan, johon taas liittyy katsaus Vähän-Venäjän, Itämerenmaakuntien, Suomen y. m. Venäjään yhdistämisen historiaan. Sen jälkeen seuraa viittaus Katarinan valmistaviin toimenpiteisiin Valkeaan-Venäjään nähden ja vihdoin tämän viimemainitun alueen historia vuosina 1772—1782. Tämä osa hra Lehtosen teosta muodostaa niinmuodoin sen ydinkohdan, mutta siinäpä juuri tapaammekin suurimmat puutteellisuudet. Tämä osa on vuorostaan jaettu seuraaviin jaksoihin: 1) maan hallinnon historia (hallintolaitosten perustaminen, halitsijansijaisen asettaminen, venäläisten virkamiesten asema maassa, ja hallituksen yleinen luonne; 2) kansantaloudellinen lainsäädäntö; 3) veroituspolitiikki ja starostvain historia; 4) eri kirkkokuntien aseman järjestäminen Valkealla-Venäjällä, (teoksen paraiten mietitty ja suoritettu osa), ja viimein 5) (käsittämätöntä, miksi tämä on oppineeseen teokseen otettu) yleistajuinen kertomus Katarinan matkasta Valkealle-Venäjälle.

Tämä on lyhyesti hra Lehtosen kirjan sisällys. Käännymme nyt tarkastamaan sen tieteellistä arvoa.

Ensimäinen, mikä pistää lukijalle silmään, pintapuolisestikin tutustuessa kirjaan, on tavaton määrä yksityisseikkoja, jotka toisinaan ovat aivan syrjässä kysymyksessä olevasta asiasta. Siten esim. toisen kirjan toisessa luvussa tapaamme epäonnistuneen poikkeamisen Vähän-Venäjän

ja Itämerenmaakuntien historiaan; selitys tähän voi olla kahdenlainen: joko tekijä tahtoo osoittaa niitä yleisiä periaatteita, joita Venäjän politiikki seurasi uusien maakuntien valtakuntaan yhdistämisessä, toisin sanoen näyttää siinä esiintyvää yhdenmukaisuutta tai hän tahtoo yksinkertaisesti yleisemmin valaista Venäjän hallituksen toimenpiteitä. Edellisessä tapauksessa pitäisi moittia tekijää suorastaan mahdottomasta yleistämisestä; yritys johtaa Venäjän XVIII vuosisadan politiikista yleisiä periaatteita tekijän esittämien sivututkielmien nojalla olisi liian naiivia, emmekä tahdo uskoa tekijän tahtoneenkaan sitä tehdä; on siis jäljellä toinen mahdollisuus, mutta silloin täytyy ihmetellä, mitä varten nämä aineesta poikkeamiset! Ne ovat ehdottomasti epätäydelliset, ajan kuvaukset epätodet, yksipuoliset, sanalla sanoen, voivat vain antaa aihetta väärinkäsityksiin ja suuresti eksyttää lukijaa, joka ei tunne 18:nnen vuosisadan historiaa. Täytyy valittaa, ettei tekijä ole voinut hillitä liian vilkasta kynäänsä, vaan antanut sen hyppiä sinnekin, missä sillä ei ollut mitään tekemistä. Kuvaava on siv. 208—209 oleva lausuma, että „ei ole paikallaan tutkia mistä hallituksen tekemät myönnytykset valloitettuja maakuntia kohtaan olivat lähteneet“. Tuntuisihan siltä, että tämä olisi yksi tärkeimpiä kysymyksiä osastossa, jonka aineena on: „Rajamaakuntien suhteet valtakuntaan Katarina II:n aikana.“ Jos kerran rupeaa sen ajan historian pimeitä sokkeloita tarkastamaan, niin tässä olisi juuri tutkimuksen keskus, mutta sen hra Lehtonen heittää luotaan halveksien. Ainoan selityksen, ja aivan perustelemattoman, tapaamme siv. 214, jossa myönnytysten viitataan johtuneen siitä että hallitus utilitaristisesti taipui ottamaan lukuun valloitettujen kansojen kansallistuntoa, mikä selitys nähtävästi on riittämätön ja yksipuolinen. Sosialinen historia ei ole tekijän voimien mukainen, sitä ovat liian vähän tutkineet venäläisetkin oppineet; tekijän olisi pitänyt kiinnittää koko huomionsa venäläiseen kirjallisuuteen, mutta sitä hän, kuten alempana saamme nähdä, ei ole tehnyt.

Aivan analoginen virhe on III:ssakin luvussa. Tässäkin voi täydellä syyllä kysyä hra Lehtoselta: mihin tarvitaan kaikki nuo pikkuseikat, jotka tekevät kirjan niin raskaaksi, kun eivät ne kuitenkaan voi antaa yleiskuvaa, eivätkä valaista tutkittavia aloja kaikinpuolin? Valtakunnan yleinen politiikki jää aivan syrjään. Tässä teemme raskaimman muistutuksemme tekijää vastaan. Vastamainitut virheet osoittavat näet

selvimmin arvosteltavamme kirjan heikkouden — itsenäisten aatteiden täydellisen puutteen. Lukiessaan kirjaa, saa ehdottomasti sen vaikutuksen, että edessä on oppikirja eikä tieteellinen tutkimus; semmoisella huolella ja tarkkuudella tekijä mainitsee pienimmätkin yksityisseikat Katarinan ukaseissa. Monta sivua peräkkäin tapaamme esim. luetteloita palkoista (ruplissa ja kopekoissa!), palkkaussäännöistä, virkaluokista, arvonimistä y. m. (vrt. esim. siv. 275—278, 296, 329 y. m. m.); kysymme: ketä nämä pikkuseikat huvittavat ja kenelle ne ovat tarpeen? Eikö olisi ollut sopivampi mainita lyhyesti se valtakunnan lakikokoelman (**Полное собраніе законовъ**) numero, jonka osoittamasta kohdasta nämä tiedot sanasta sanaan ovat kirjoitetut? Yleinen näiden laitosten arvostelu, niiden vaikutus ympäristöönsä, niiden merkitys Venäjän historiassa — tämä kaikki ei näy koskevan tekijää, sen hän jättää tutkimatta.

Samanlaisen esimerkin tapaamme Katarinan hallitushistorian toisessa pääkysymyksessä, nim. kun on puhe siitä kelvollisten miesten, toimeenpanijain puutteesta, joka tuli niin tuntuvaksi reformien alkuunpanon jälkeen. Tämä on sosialisen historian tärkeimpiä kysymyksiä, ja sen lisäksi on se hyvin tutkittu; viittaan vain kirjallisiin lähteisiin, jotka olen esittänyt toisessa kohti[1]. Tätä venäläisten tiedemiesten hyvin tutkimaa ilmiötä ei esillä olevassa teoksessa ainoastaan jätetä selittämättä, vaan se näkyy olevan tekijälle tuntematonkin; sitä osoittavat hänen haparoivat viittauksensa siv. 386—393, missä tälle ilmiölle annetaan vain paikallinen merkitys, vaikka se oli aivan yleinen ja esiintyi samalla lailla muuallakin keisarikunnassa, jotenka siihen täytyi olla olemassa yleiset syyt, eikä vain paikalliset.

Tässä meidän täytyy tehdä syrjähuomautus: Katarinan suosikkien toimintaa arvostelee hra Lehtonen heidän aikalaistensa lausuntojen mukaan, jolloin hän jäljentäen kirjoittaa kokonaisia sivuja eri venäläisten ylimysten muistiinpanoista. Tieteellinen tutkimus arvostelee henkilöiden toimintaa heidän saavuttamiensa tulosten mukaan, ei aikalaisten todistusten mukaan, jotka aina ovat yksipuolisia ja epätäydellisiä. Mutta tätä

[1] Vrt. kirjallisuutta, jota allekirjoittanut on maininnut luvuissa I—IV teostaan: Дворянство и его сословное управленіе за столѣтіе 1762—1855, (Aatelisto ja sen säätyhallitus satavuotiskautena 1762—1855); sekä Pypin: Общественное движеніе при Александрѣ I (Yhteiskunnallinen liike Aleksanteri I aikana), luku Karamsinista.

hra Lehtonen ei tee: hän vetoo arkistoihin, muistelmiin, päiväkirjoihin y. m. Epäilemme tämmöisen menettelyn käytännöllisyyttä.

Ensimäiset 232 sivua voidaan siis pitää vain johdantona; varsinainen historia alkaa toisen kirjan IV luvusta, jossa tutkitaan „Valmistuksia venäläisen hallinnon perustamiseksi Valkealla-Venäjällä".

Yllä esitetyistä virheistä johtuu myös puutteellisuus 2:ssa luvussa, 2:sen kirjan 2:ssa osassa, missä puhutaan „hallinnon ja oikeuslaitosten järjestämisestä Valkealla-Venäjällä". Kuten tunnettu, vasta-anastetuissa Valkean-Venäjän kuvernementeissä pantiin voimaan asetuksia, jotka olivat melkein samoja kuin ne säädökset, mitkä annettiin muulle Venäjälle kuvernementtejä perustettaessa v. 1775; viimemainitut oli Katarina jo laatinut, pääpiirteissään tietysti, Valkean-Venäjän yhdistämisen aikaan. Tässä meillä on erittäin mieltäkiinnittävä ilmiö Katarinan hallitusajalta; useita, melkeinpä kaikkia reformejaan Katarina ensin koetteli käytännössä, pannen ne toimeen jollakin paikkakunnalla, ennenkuin julkaisi ne yleisinä valtakunnanlakeina. Ja kuvernementtien perustamiseen nähden oli tämä tehtävä Valkealla-Venäjällä. Tämä asia on ollut tuntematon tekijälle; hän ei ensinkään ole selittänyt missä suhteessa kuvernementtien perustaminen Valkealla-Venäjällä v. 1772 oli samaan toimenpiteeseen muussa valtakunnassa v. 1775, ja kuitenkin tästä olisi voinut löytää suuren joukon hauskoja aineksia ja historiallisia tosiasioita. Paitsi sitä on tutkimatta jäänyt toinenkin hyvin tärkeä ja läheinen kysymys, nim. kysymys siitä, mikä vaikutus Puolan asetuksilla oli Valkean-Venäjän kuvernementtien perustamiseen. Tässäkin suhteessa olisi voinut tehdä koko joukon mitä tärkeimpiä johtopäätöksiä. Molemmissa tapauksissa olemme tekemisissä hyvin vähän tutkitun historiallisen alan kanssa, ja niiden selvittäminen olisi antanut mitä arvokkaimpia tietoja kyseessä olevalle tutkimukselle. On vahinko, että tekijä huolellisesti karttaa juuri tämmöisiä kysymyksiä, kun hän sitä vastoin omistaa sivumääriä vähäpätöisten virkamiesten, heidän palkkojensa ja virka-arvonsa luettelemiseen.

Myöskin täytyy suuresti valittaa, ettei tekijä ensinkään ole käyttänyt hyväkseen P. N. Miljukovin teosta „Очерки по исторіи русской культуры" (Piirteitä venäjän kultuurin historiasta), vaikka hän viittaakin siihen bibliografisessa luettelossaan. Hra Lehtonen ei tunne ensinkään mainitun tekijän arvokkaita tiedonantoja, jotka ovat tavattavina hänen teoksensa kolmannen osan toisessa vihossa (II, luku IV, siv. 248—279).

Tämä näkyy siitä väärästä valaistuksesta, jonka hra Lehtonen on antanut nationalistisen kannan ilmestymisestä 1767 v:n komiteassa sekä itse Katarinan vaikutuksesta tähän polttavaan kysymykseen (hän esim. ei selitä, mistä komitean jäsenten suuttumus Itämerenmaakuntien ja muiden rajamaiden edustajiin johtui, vaikka tämä selvästi on osoitettu Miljukovilla, ylläm. teoksen siv. 275—276). Toiselta puolen tekijä ei myöskään ole käyttänyt hyväkseen laajaa kirjallisuutta, johon Miljukov viittaa siv. 279; eikä tässä ole kysymys mistään yksityisestä teoksesta, vaan kymmenkunnasta.

Yleensä tekijän suhdetta venäläiseen kirjallisuuteen ei voi nimittää muuksi kuin pintapuoliseksi; hän ei ole ottanut huomioon suurimpiakaan teoksia, kuten esim. Pogodinin „Historiallisia mietelmiä Puolan suhteesta Venäjään“ (v:lta 1831) ja saman tekijän „Puolan häviö“-nimistä teosta, Thaddeus Bulgarinin „Muistelmia“, (joka teos antaa kuvauksen ulkonaisesta elämästä), prof. V. S. Ikonnikovin ja Klutshevskin teoksia, Karamzinin kirjoitusta Puolasta, jonka Schneider Berlinissä julkaisi v. 1861, ja vihdoin Pekarskjn teoksia. Nämä puutteellisuudet ovat aivan anteeksiantamattomat, vaikkemme huolisikaan vähempiarvoisista kirjailijoista; se on sitä omituisempaa, kun tekijä tämän ohessa luettelee nimiä, joilla ei ole mitään yhteyttä tutkittavana olevien kysymysten kanssa ja joilla sen lisäksi ei ole mitään tieteellistä arvoa, jommoisia ovat esim. Poroi-Koshitsin kirja „Aatelissäädystä“, D. A. Tolstoin tutkimus „Katolisuudesta Venäjällä“, Turtsevitshin „Krestomatia“, tai yleinen kurssi valtio-oikeudessa, kuten Bornhakin ja Engelmannin teos. (Yhtä suurella syyllä olisi voinut mainita muita Saksanmaan ja muidenkin maiden valtio-oikeuden edustajia).

Siirrymme nyt pienempiin puutteellisuuksiin. Ihmettelemme mistä individualismista tekijä puhuu, kuvatessaan (siv. 222) Katarinaa valistuneen absolutismin edustajaksi. Jotta voisi lukea Katarinan Jooseppi II:sen, Fredrik Suuren y. m. ryhmään, täytyy tuoda esille muita tunnusmerkkejä, kuin „taistelun individualismia vastaan“, sillä mistään semmoisesta taistelusta ei Venäjällä siihen aikaan voi olla puhettakaan. Seuraavilla sivuilla, 223 ja 224, tapaamme vielä kummallisemman väitteen. Sanotaan näet, että Katarinan reformit pyrkivät perustamaan keisarikuntaan keskittämisjärjestelmää; tämä ajatus toistuu etempänä, (siv. 399), mutta siinä sen lisäksi väitetään, että sentralisatsionin aate oli syynä hallitus-

laitosten lujuuteen ja mahtavuuteen, ikäänkuin desentralisatsionin vallitessa ei voisi olla niin! Tunnustamme, että ensimäisen kerran kuulemme Katarinan reformien tarkoittaneen keskittämisjärjestelmän perustamista. Tämä on ainoa kohta, missä hra Lehtonen on täysin itsenäinen, mutta tuskinpa se tällä kertaa on hänelle eduksi; en nimittäin usko, että hänen keksintönsä saavuttaa puoltajia ja seuraajia. Olisihan tosiaankin naiivia väittää, että kuvernementtien perustaminen Venäjällä ja Valkealla-Venäjällä (mikä, muistakaamme se, tapahtui samojen periaatteiden mukaan), komitean asettaminen v. 1767, aatelistolle jo v. 1766 annettu oikeus valita esimiehensä ja itsenäisesti neuvotella säätynsä asioista, että tämä kaikki muka olisi „sentralisatsionia". Päinvastoin ollaan tieteessä tähän asti oltu jyrkästi päinvastaista mielipidettä eikä tämä, paitsi hra Lehtosta, ole saanut yhtään vastustajaa, nim. että se perusprinsiippi, joka elähytti keisarinnan koko toimintaa ja oli punaisena lankana kaikissa hänen yrityksissään, oli keskittämisen vastakohta eli desentralisatsionin aate. Totta on, etteivät olot sallineet tämän aatteen toteutua, mutta syy siihen ei ollut Katarinan, vaan venäläisen yhteiskunnan, joka ei ollut valmis ottamaan vastaan hänen toimenpiteitään niiden koko laajuudessa. Tekijän erehdys tässä suhteessa on tietysti anteeksiantamaton.

Pienemmistä vioista, jotka ovat enemmän huomaamattomuuden vikoja, mainitsemme epäselvän esityksen siv. 325 aateliston vaalilaitoksesta, jossa ei osoiteta vaalijärjestystä, mikä säädettiin jo v. 1766, vaikka tämä onkin tekijälle tunnettu, koska hän puhuu siitä toisessa kohdassa. Siv. 349 hra Lehtonen, kumoten oman sentralisatsioniteoriansa, väittää ja tällä kertaa aivan oikein että kuvernementtien perustaminen Valkealla-Venäjällä toi tähän maahan todellisen itsehallinnon periaatteet, mutta hän lausuu tämän ikäänkuin Katarina muualla Venäjällä ei olisi aikonutkaan panna alkuun samoja periaatteita. Etempänä, esittäessään kreivi Tshernishevin toimia ja luonnetta siv. 372, tekijä, väärin kyllä, ei ota huomioon kreivin raha-ahdinkoa ja tämän vaikutusta hänen valtiolliseen toimintaansa. Tuntuisi siltä että, jos tekijä kerran ottaa kuvatakseen tätä Katarinan sijaishallitsijaa ja lemmikkiä, hänen olisi pitänyt tehdä se täydellisesti, eikä jättää huomioonottamatta niin vaikuttavaa seikkaa tästä kuvauksesta, joka siitä syystä tuntuu hiukan yksipuoliselta.

Sivuilla 384 ja 385 tapaamme väitteen, joka on ristiriidassa siv. 380 olevan esityksen kanssa. Viimemainitussa kohdassa tekijä ylistää

Valkean-Venäjän hallintoviranomaisia, korottaen heidän toimiaan melkeinpä ihanteellisiksi, edellisissä taas, s. o. melkein heti näiden huonosti perusteltujen ylistysten jälkeen, hän meille esittää Mohilevin kuvernementin hallituksen jäsenen (sovjetnikan), epämiellyttävän Poljanskijn, moittien, syystä kyllä, itse Katarinaa siitä, että hän rajamaissa suosi semmoisia henkilöitä, jotka „keisarikunnan sisäosissa olivat kärsineet haaksirikon". Missä siis, kysytään, ilmenee „keisarinnan erityinen huolenpito virkamiesten valinnassa Valkealle-Venäjälle", josta tekijä semmoisella ihastuksella puhuu siv. 380, jos Poljanskijn tapainen esiintyminen rajamaissa, myöskin Valkealla-Venäjällä, oli yleisenä sääntönä? Nähtävästi on esitys molemmissa kohdin liiaksi väritetty, jotenka on syntynyt tämmöinen räikeä ja ruma ristiriitaisuus.

Todistamaton on myös tekijän väite siv. 392 että Katarinan reformit Valkealla-Venäjällä toteutettiin tyydyttävällä tavalla. Kenties tekijä on oikeassa, mutta hän ei millään todista tätä väitettään. Yhtä vähän perusteltu on siv. 398 ja 399 lausuttu väite että venäläiset virkamiehet tuottivat Valkealle-Venäjälle hyötyä; tekijä ei mainitse ainoatakaan esimerkkiä. Sama muistutus täytyy tehdä siv. 400 ja 402 suhteen missä puhutaan Valkean-Venäjän virkamiesten ylellisyydestä; tässäkin täytyy uskoa yksistään hra Lehtosen vakuutuksia; se on sitä ikävämpi, koska viimemainittu ilmiö on erittäin mielenkiintoinen ja ehdottomasti herättää lukijassa kysymyksen, eikö ollut erityisiä syitä Katarinan virkamiesten ylelliseen elämään.

Myöskin täytyy valittaa, ettei tekijä ole kehittänyt niitä ajatuksia, jotka ovat lausutut siv. 405 ja 406, nim. siitä mikä oli syynä paikallisen väestön tyytymättömyyteen Katarinan reformeihin.

Yleisvaikutus, minkä tekijän esitys Valkean-Venäjän hallinnon yleisestä luonteesta tekee (2:sen kirjan 2:sen osan 2:n luvun 5:s aliluku), on hyvin epäedullinen; ajatukset ovat epätäydelliset ja todistamattomat, esitys epäonnistunut ja epäselvä.

Vihdoin siv. 505 ja 506 tekijä ei ilmaise lähteitä, mistä hän on lainannut ajatukset aateliston tehtävästä „Katarinan valtaistuimen tukemisessa", mitkä ajatukset muuten ovat hyvin tunnetut venäläisessä kirjallisuudessa. Siv. 526 taas ei mainita, oliko mitään edelläkäyviä keskusteluja, ennenkuin julkaistiin asetus 3:nnelta p:ltä helmikuuta 1774, kos-

keva Valkean-Venäjän asukasten vapauttamista verosta „sielujen" mukaan, vaikka semmoisilla keskusteluilla olisi suuri historiallinen merkitys.

Sivulla 606 on sattunut ikävä painovirhe: siinä sanotaan Katarinan matkan Valkealle-Venäjälle tapahtuneen v. 1760 (pro 1780?)

Lopuksi tahdomme mainita tekijän epämiellyttävän kannan itse keisarinnan suhteen. On jo mennyt ohi, ja luultavasti ainiaksi, tuo Katarinan liiallisen ylistämisen aika, ja kuitenkin hra Lehtonen on juuri tällä kannalla. Hän kehuu keisarinnaa äitelyyteen asti, tuhlaa hänelle ylistystä suorastaan ilman mitään määrää, sanoo jokaista hänen reformiaan ihanteelliseksi (ottakaamme vaikkapa arvostelu hänen virkamiesten-valinnastaan uusia laitoksiaan varten); lukijan eteen ilmestyy Karamsinin imarteleva hahmu, joka myös ylisti sitä „majesteetisuutta", minkä Katarinan hallitus oli saavuttanut; tekijä joko ei tiedä tai ei tahdo tietää, millä keinoin tämä „majesteetisuus" oli saavutettu, millainen kansan tila oli, kuinka ulkonainen loiste ja kiilto saavutettiin täydellisellä kansalaisten orjuuttamisella, henkisen kehityksen seisauttamisella ja koko yhteiskunnan hidastuttamisella. Hra Lehtosen olisi pitänyt panna enemmän huomiota sen ajan sosialiseen historiaan, silloin hän olisi huomannut, etteivät Katarinan ansiot olekkaan niin suuret kuin hän kuvittelee. Tässäkin, muuten, huomaamme, ettei tekijä ensinkään tunne venäläistä kirjallisuutta, joka jo aikoja sitten on antanut Katarinalle hänelle tulevan arvon ja aivan oikein on tuominnut hänen itsevaltaisia taipumuksiaan. Me näet emme voi uskoa, että tekijä itsetietoisesti tahtoo puolustaa tämmöisiä aatteita.

Mutta on merkille pantava hyviäkin puolia arvosteltavana olevassa kirjassa. Niinpä verotushistoria (luku III, 2:sen kirjan 2:ssa osassa) ja kysymys starostvista ovat esitetyt seikkaperäisesti, tutkitut tarkkaan ja huolellisesti, kuten myös kirkon historia (luku IV, samassa osassa).[1] Nämä kaksi lukua eroavat muista seikkaperäisyytensä puolesta ja voivat olla historiantutkijalle suureksi avuksi, sillä ainehisto, mikä niihin on koottu, on epäilemättä arvokas. Totta kyllä, niissäkin tuntuu yleisten aatteiden puute, mutta tieteellisenä avunlisänä ja valmistavana työnä tuleville tutkijoille ne kenties eivät niitä kaipaakaan. Hra Lehtosen hapa-

[1] Selityksen tähän saamme kenties siitä, että juuri Valkean-Venäjän kirkon historia on paraiten tutkittu ulkomailla.

roiminen peruskannan valinnassa, historiallisen prosessin yleisten periaatteiden lausumisessa (kuten esim. siv. 531, jossa hän kuvaavasti jättää vaikeat kysymykset ratkaisematta) tietysti suuresti heikontavat yleisvaikutusta, mutta tästä emme tahdo syyttää tekijää: sellaisten kysymysten ratkaisemiskyky on taivaan lahja, mutta sen puute ei kuitenkaan riistä teokselta sen tieteellistä merkitystä. Ja tämmöinen merkitys arvosteltavallamme kirjalla epäilemättä on, nim. seuraavassa suhteessa: Venäjälle sen merkitys tietysti ei ole suuri, mutta Suomelle ja ulkomaille, missä niin tuiki vähän tunnetaan maatamme, hra Lehtosen teos kieltämättä on antanut jotain uutta, se on luonut hiukan valoa tietämättömyyden pimeyteen ja tuleville historian tutkijoille helpoittanut pääsyä historiamme salaisiin soppiin. Opiskelevalle tämä kirja ei kelpaa, en tahtoisi suositella sitä siitä syystä että vasta-alkavainen niin helposti eksyy ja erehtyy. Tiedemiehelle sitä vastoin se epäilemättä voi olla hyödyksi, sen tunnollisuuden takia, millä tekijä on koonnut ainehistonsa ja luokitellut sitä; kokenut tutkija voi menestyksellä käyttää hyväkseen tätä teosta ja löytää siitä monta arvokasta osoitusta.

Toivotamme hra Lehtoselle onnistuneempaa jatkoa työssään ja kehoitamme häntä enemmän käyttämään hyväkseen venäläistä ja etenkin puolalaista kirjallisuutta, jota hän jostain syystä näkyy laiminlyöneen. Kuinka tahansa lieneekin, työtä hra Lehtonen on tehnyt paljon.

Sortovuosien ajalta.

Kirjoittanut

K. GROTENFELT.

TH. HOMÉN, *Passiivinen vastarintamme.* Politillisia kirjoituksia. 1899—1904. Helsinki 1906, Otava. 214 siv. 8:o. Hinta 2: —.

Syyksi sortovuosina julkaisemainsa kirjoitusten jälleen painattamiseen sanoo prof. Th. Homén kirjansa esipuheessa sen tietämättömyyden ja väärän käsityksen, joka myöntyväisyyspuolueen keskuudessa on vallinnut ja yhä vallitsee passiivisen vastarinnan puolueen kannasta ja teoista. Hänellä on se optimistinen usko „että hyvin suuri osa taistelun katkeruutta olisi saatu hälvennetyksi, jos myöntyväisyyspuolueen kannattajat, varsinkin maaseuduilla, olisivat voineet saada tiedon siitä, mitä vastarintapuolueen miehet todella väittivät“. Tässä kirjoittajan käsityksessä on nähdäkseni paljon totta. Julkisuudessa esiintuodaan yhä vielä alinomaa, varsinkin n. s. „suomalaisen puolueen“ sanomalehdistössä, syytöksiä ja väitteitä, jotka osoittavat, että kirjoittajilla on mitä vaillinaisimmat tiedot noista seikoista, ja luottavat siihen että lukijoilla on niitä vielä vähemmän. Koko „kagaalin“ toiminta ei muka pääasiassa mitään muuta ollut kuin suomenmielisten johtomiesten parjaamista, ja ruotsinmielisten vihasta lähtenyt. Itse sen ajan tapauksiin osaa ottaneena merkitsen tässä kohta, että ruotsin- ja suomenmielisyydestä ei mainitussa piirissä ollut puhetta muuten kuin siten, että kaikki kansalaiset, niin hyvin tois- kuin toiskielisetkin, olivat yhdistettävät yhteiseen voimainponnistukseen isänmaan puolesta. Henkilöistä siinä ei yleensä puhuttu vaan keinoista millä venäläistyttämistä ja lakiemme polkemista voitaisiin vastustaa. Kagaalin johdossa oli suomenmielisiä mukana jotenkin saman verran kuin ruotsinmielisiä, ja pienissä yhteisissä neuvottelukokouksissa lienevät suomenmieliset useammin olleet enemmistönä kuin päinvastoin. Mutta jätettäköön kagaali semmoisenaan siksensä ja otettakoon puheeksi vain „Vapaat Sanat“ ja „Fria Ord“, joiden kimppuun vastus-

tajat tavallisesti hyökkäävätkin, kun eivät hekään enää voi kieltää että taisihan jotain hyötyäkin olla tuosta vastarinnasta asevelvollisuus-kutsuntoja y. m. laittomuuksia vastaan.

En tahdo suinkaan puolustaa kaikkia aikoinaan „Vapaissa Sanoissa“ olleita lausuntoja; siinä oli kyllä niitäkin, jotka paremmin olisivat saaneet olla poissa ja jotka vain olivat omansa heikentämään julkaisun arvoa. Niin luettiin siinä uutisia, jotka eivät sitten täysin pitäneet paikkaansa, mutta tätä kylläkin valitettavaa seikkaa ei kuitenkaan voida aivan ankarasti arvostella, kun muistellaan millaisissa vaikeissa oloissa lehteä toimitettiin, ja varmaankin julkaisija itse kaikkein enimmin semmoisia erehdyksiä valitti. Toisekseen tavattiin joskus kirjoituksia, joihin todellakin hyökkäyksen halu jotakin henkilöä vastaan tuntui olevan suurempana syynä kuin asiallisen epäkohdan paljastus. Näistä ovat entisen hallituspuolueen pukarit saaneet tervetulleen aseen laillisuuspuoluetta vastaan. Selvää pitäisi kuitenkin olla, miten väärä on tehdä puolueen ja sen päämäärän arvostelu riippuvaksi joistakin hairahtuneista sana-iskuista. Siinäkin suhteessa on muistettavaa, että tavallisissakin oloissa sanomalehtipolemiikeissa saadaan lukea mitä perusteettomimpia solvauksia, jotta ymmärrettävää on, jos sortovuosien ääretön vaino sai muutamat kiihkomielet vähemmän tarkkaan punnitsemaan sanojansa ja tekojansa. Aivan väärin ja pääasian sekoittamista on, kun tuomitsee koko sitä puoluetta, joka lujalla vastarinnalla koetti torjua maamme oikeuksia vastaan tehtyä hyökkäystä, noiden lauseiden perustuksella.

Tältä kannalta katsoen on varmaankin ollut syytä prof. Hománin kirjan ilmestymiseen. Se on keskustelua asioista, eikä henkilöistä, jommoiseksi nykyään koetetaan keskustelua isänmaan perustuslaki-taistelusta tehdä ja siten eksyttää niitä, jotka eivät asioita tarkemmin tunne. Kirja sisältää kaksitoista vuosina 1899—1904 eri salanimillä, — o —, Tenax, Passirinta y. m., julkaistua lausuntoa ja kirjoitusta. Kuvaavana sen ajan oloille mainittakoon sivumennen, ettei tämän kirjoittaja, joka kuitenkin mainitulla ajalla usein oli tekijän kanssa yhdessä yhteisissä neuvotteluissa, ole tiennyt kaikkien näiden kirjoitusten olleen hra Homénin. Siihen aikaan Suomessa keskusteltiin ja tuumittiin asioista pienessä piirissä, mutta asian toimeenpanosta sanoin tai teoin tiesi usein joku ainoa. Niin vaativat nuo ajat, jolloin laittomuus vallitsi, lain turvasta ei puhettakaan, Bobrikowin ja myöntyväisyys-senaatin hallitessa.

Esillämme olevat kirjoitukset saattavat meidät jälleen menneiden vuosien taistelutelmeeseen. Ne käsittelevät varsin vaihtelevia aineita. Kirjoituksessa „passiivisesta vastarinnasta“ (syksyltä 1900) selvitetään tämän vastarinnan laatua yleisesti eroitukseksi aktiivisesta taistelusta. Tekijä tunnustaa että passiivinenkin vastarinta tavallaan muuttuu aktiiviseksi teoksi, kun kieltäydytään noudattamasta väkivallalla ja laittomasti annettuja käskyjä, mutta silti ei voida sitä jättää. Erittäinkin kohtaa tämä viimeinen vaatimus maan virkamiehiä, joilta lain velvoittavaan voimaan nähden on vaadittava samaa kuin muilta kansalaisilta. Tässä ilmenee kohta se peruseroitus, joka sittemmin on yhä selvemmäksi käynyt perustuslaillisten ja suomettarelaisten välillä, että näet virkamiehille ei voida myöntää mitään erikoisoikeutta toimia laeista välittämättä — vastakkainen kanta on itse asiassa äärimmäistä virkavaltaisuutta. Kirjoittaja tämän takia kehoittaa yksimieliseen vastarintaan laittomuutta vastaan. „Kaikkien täytyy olla mukana.“ Niin paljon silloin vielä uskallettiin toivoa! Ei tarvittu odottaa kauvan, ennenkuin se unelma haipui. Kirjoituksessa „Taipuako vai tehdä vastarintaa?“ tekijä on tilaisuudessa lausua kantansa prof. Danielsonin syksyllä 1901 ilmestyneen tunnetun „Mihin suuntaan“ nimisen lentokirjasen johdosta. Siinä on konjunkturi(etu)-politiikki asetettu oikeus-perusteen sijaan ja myöntyväisyyttä saarnataan pitkin linjaa: ennen muuta on tuo kuuluisa „silta“ säilytettävä hallitsijan ja kansan välillä. Ja kuitenkin on kokemus jo osoittanut, kuinka säätyjen luja esiintyminen ylimääräisillä valtiopäivillä oli meille avuksi, jota vastoin senaatin „pelastuspolitiikki“ vain on vienyt tappiosta tappioon. Niin tekijä. Lausuakseni omankin mielipiteeni hra Danielsonin kirjasta, niin se aikaansai auttamattoman juovan suomenmielisten keskuudessa — ehkä vastoin kirjoittajan tarkoitusta. Varsin valitettavaa oli, että tämä kirja monen hyvin-ajatellun seikan ohella sisälsi muutamia lausuntoja, jotka tekivät murroksen täydelliseksi. Semmoisina pidän erittäinkin luopumista oikeus-periaatteesta ja kansan jakamista kahteen luokkaan: virkamiehet ja virattomat, joilla on eri asemansa syttyneessä taistelussa. Tämä askel väärään suuntaan teki pian nyt syntyvän suomettarelaisen puolueen käytöksen täysin holtittomaksi. Siveellisyyden kannan ylenkatsominen valtiollisella alalla ei jää itsestään kostamatta.

Keväällä 1902 hra Homén „Mietteissään“ Nuijan väittelykokouksen johdosta todentaa, että „vastustus ei ole synnyttänyt sitä 'sillan rik-

komista', jota prof. Danielson syksyllä pelkäsi ja jolla hän meidän kansaamme peljätteli, vaan on päinvastoin, arvokas ja laillinen kun se on ollut, vaikuttanut sen, mitä tämän vastustuksen puolustajat arvelivatkin, nimittäin että korkeimmissa piireissä Pietarissa lopuksi on huomattu, etteivät laittomat säädökset menesty Suomessa." Jälkimäinen kirjoittajan arvelu oli kuitenkin vielä liian sangviininen: vasta vielä kolmatta vuotta kestäneen yhä kiihtyvän taistelun jälkeen tämä Pietarin piireille selvisi. „Heikkoutemme" nimisessä kirjoituksessa tekijä pitää siihen syynä erittäinkin sitä seikkaa, ettei meidän kansalla ole mitään „itsehankittua, ponnistusten ja taistelujen avulla saavutettua käsitystä oikeuden merkityksestä, sen loukkaamattomasta pyhyydestä", yhtä vähän kuin „käsitystä vapaudesta, s. o. käsitystä niin hyvin jokaisen kansan kuin myös jokaisen yksilön oikeudesta nauttia vapautta". Hän huutaa sentähden jokaiselle innokkaan kehoituksen ponnistamaan voimansa viimeiseen asti herättääksensä ja johtaaksensa kansaa oikealla tiellä.

Teologisellekin alalle joutuu tekijä kirjoituksissa „Raamattu ja kuuliaisuus esivaltaa vastaan" ja „Vielä sananen Paavalin Roomalaiskirjeestä", joissa hän, eikä ilman menestystä, polemiseeraa itse maamme arkkipiispaa vastaan, joka väärin on luullut että Paavali on kirjoittanut roomalaiskirjeensä „Neron verenhimoinen valtikka silmäinsä edessä" ja että hän on pitänyt hallitusta pahana ja siitä huolimatta kehoittanut „pahaan" alistumaan. Oikeampi ja kirkollemme parempi olisi varmaankin ollut „jos pappejamme olisi kehoitettu seisomaan totuuden ja lain puolesta, pelkäämättä siitä mahdollisesti seuraavia rangaistuksia, niinkuin ensimmäiset kristityt ja Paavali itse sekä opettivat että tekivät", kuin kehoittaa heitä „sokeasti alistumaan esivallan määräyksiin, olivatpa ne rikoksellisia tai eivät."

Kokoelman laajimmassa kirjoituksessa „Nykyisestä asemastamme" (1903) hra Homén perinpohjaisesti tutkii ja torjuu niitä hyökkäyksiä, joita myöntyväisyys-puolueen taholta aikaa myöten oli tehty passiivista vastarintaa vastaan. Ei ole kuitenkaan paikka tässä sisällystä tarkemmin referoida, se tekisi tämän kirjoituksen liian pitkäksi, vaan viittaan itse puheena olevaan kirjaan. Viimeisenä on siinä lyhyt palanen „Uuden Suomettaren kirjoituksen johdosta kesäk. 17 p:ltä 1904." Tässä kirjoittaja U. S:n Bobrikowin murhasta esiintuodun tekopyhän inhon johdosta lausuu, että sen oma politiikki on johtanut tällaisiin tekoihin. „U. S:n

puolue luopui oikeudesta ja teki itse rikoksen toisensa perästä", „tämä puolue tunnusti ainoastaan vallitsevan väkivallan voimaksi, alistui siihen, otti osaa sen harjoittamiseen ja särki vastustuksemme", ja niin sekaantuivat siveelliset käsitteet, niin saattoi epätoivo yksityisen miehen väkivallantekoon. Mutta tuo murha ei ollut mikään tavallinen murhatyö. Murhaaja uhrasi samalla oman nuoren elämänsä. „Historia ei ole tuominnut Vilhelm Telliä, Charlotte Cordayta eikä muita, jotka ovat puolustaneet vapautta ja vapauttaneet maansa tyranneista, mutta sen tuomio painaa raskaana näitä tyranneja ja niitä, jotka raukkamaisesti ovat nöyrtyneet heidän edessään ja ruvenneet heidän kätyreikseen."

Muistoamme sortovuosien tapahtumista verestää kirjan loppuun liittyvä luettelo tärkeimmistä valtiollisista tapauksista Suomessa 1899—1904, joka on varsin tervetullut. Olisin vain suonut, että se olisi jatkunut kauvemmas, ainakin valtiopäiväin alkuun 1905, eikä loppunut Eugen Schaumanin tekoon 16 p. kesäk. 1904. Tämä ei minusta olisi ollut asiaan kuulumatonta, vaikkapa kirjoittajan koskettelemat tapaukset tähän päättyivätkin, hän kun pian tämän jälkeen väkivaltaisella tavalla yhdessä toisten kansalaisten ja yliopiston-opettajain kanssa vietiin Novgorodiin maanpakolaisuuteen.

Prof. Homénin esitys- ja todistustapa ei tosin aina ole taidokkain ja polemiikin pimeihin sokkeloihin tottunein, mikä voi olla, mutta se on suora, reipas, usein sattuva ja vaikuttaa suoruudellaan ja personallisuudellaan vakuuttavasti lukijaan. Voitaisiinhan toivoa, ettei tuota polemiikkia entisiltä pimeiltä vuosilta tarvittaisi uudestaan vetää päivän valoon, mutta kun ei tämä toivomus näy voivan toteutua, vaan riitaa puolueiden ja henkilöiden silloisesta kannasta yhä jatketaan, on hyvä että se, joka haluaa perehtyä passiivisen vastarinnan puolueen todelliseen kantaan ja käytökseen, voi tehdä sen, nyt julkaistu kokoelma oppaana. Vastustajat voivat siitä nähdä että yksityisten henkilöiden parjaaminen, oliko se sitten ruotsin- tai suomenmielisten, ei kuulunut vastustuspuolueen eikä kagaalin ohjelmaan, vaan semmoisena oli yksistään maamme oikeuksien turvaaminen. Suomen kansa teki silloin vaalinsa eri näkökantain välillä onneksi tulevaisuudelleen, ja samalla tavalla on, niin on luottamukseni, vaali vast'edeskin tapahtuva, jos niin tarvitaan, sillä meidän kansamme on elämään kykenevä kansa.

Ensimmäinen näytös

5-näytöksisestä runomittaisesta murhenäytelmästä

Carinus.

Kirjoittanut

EINO LEINO.

(Aihe Rooman historiasta. Juoni eräästä Mauri Jókain novellista muodostettu.)

ENSIMMÄINEN NÄYTÖS.

(Mesembriuksen maatalo Rooman lähistöllä. Avoin pylväikkö, josta kiviportaat rantaan. Vasemmalla puutarha. Taustassa Tiber-virta.

Päivä menee mailleen.)

1:nen kohtaus.

MESEMBRIUS. SOPHRONIA.

MESEMBRIUS (istuu pylväikössä sauvaansa nojaten, synkkänä ja miettiväisenä).

SOPHRONIA (tulee oikealta, pysähtyy, painaa sydäntään ja nojaa hetkisen uneksien pylvääseen. Aikoo rantaan).

MESEMBRIUS (huokaa kuuluvasti).

SOPHRONIA (säpsähtää, kääntyy, huomaa hänet. Epäröi, lähestyy häntä hiljaa takaapäin ja kiertää käsivartensa hänen kaulaansa).

MESEMBRIUS (kohottaa päänsä ja hyväilee häntä lempeästi).

SOPHRONIA. Isäni.

MESEMBRIUS. Tyttäreni.

SOPHRONIA. Miksi murhe
taas otsas peittävi, ja silmäluomet
nuo rakkaat, luodut lapsen suuteloille,
niin raudan raskahina alas vaipuu?
Isäni, miksi itket? - Kaunis, kas,
on suvi-ilta. Päivä mailleen painuu,
on tyyni Tiber, laulaa satakielet

ja tuoksuu rantain yrtit tuhannet.
Sa etkö ole onnellinen täällä?
Takaisin tahtoisitko Roomaan jälleen?

MESEMBRIUS Tääll' onnellinen oon, tääll' elän, kuolen.
Sa erehdyt, kun luulet murheesta
mun itkeneeni.

SOPHRONIA (naiivisti). Ilostako itkit?

MESEMBRIUS. Ilosta entis-aikain muistojen,
murheesta ajatellen nykyaikaa.
Sit' et sa ymmärrä.

SOPHRONIA. En, isä.

MESEMBRIUS. Muistin
taas auvon aikaa Probus-keisarin.

SOPHRONIA (hajamielisesti). Isäkö ollut lie hän Caruksen,
niin poika nyt, Carinus, Roomaa ohjaa?

MESEMBRIUS (kuin itsekseen). On kuollut Carus, Probus kuoli pois
ja kaikki kuolevat. Ma yksin elän. (Lyhyt vaitiolo.)

SOPHRONIA (irtautuu hitaasti isästään).

MESEMBRIUS (painaa päänsä jälleen raskaasti alas).

SOPHRONIA (äkkiä kuin heräten ajatuksistaan, vilkkaasti eikä aivan vilpittömästi). Suo anteeks tyttäresi tyhmyys, isä.
En paljon asioista valtakunnan
ma kuullut ole. Täällä kulkenut
vuorilla, laaksoiss' olen lapsuuteni
ja puhekumppanini ainoo ollut
maarahvas yksinkertainen on vaan.
Ajoista entisistä kerro mulle!

MESEMBRIUS. Halulla vanhan silmä taapäin katsoo. —
Jos alas istut, niin ma tarinoin
sinulle valtakunnasta niin paljon
kuin on mun tyttäreni tarvis tietää.

SOPHRONIA. Sua kuuntelen ja sanas sieluuni
syvälle kätken: olen roomalainen. (Istuu isänsä jalkojen juureen. Vaitiolo.)

MESEMBRIUS. Imetti susi kerran poikaa kaksi,
ne kasvoivat ja valtakunnan loivat,
se kohos seitsemältä kukkulaltaan,
maat vieraat valloitti ja meret voitti.
Mut sudenpojill' oli sutten hampaat.
Metelit, taistelot ja katuriidat
villitsi kaupungin. Niin luotiin laki.
Ja raudasta ol' laki tää. Noin mietti
maan viisaat miehet: „Kuka itseään

ei hallitse, hän hallita ei koskaan
voi maailmaa." Ja loppui mielten melske.
Nyt Rooma kasvoi. Kansat kukistettiin,
veet väljät väylättiin ja koht' ei ollut
maan päällä paikkaa, kussa pakolainen
voi Rooman kasvoin eestä piillä. Mutta
maailman onni oli se. Se sai
lain, järjestyksen, muodon yhtenäisen.
Ja koitti maailmalle kulta-aika:
maanteitä tehtiin, puita istutettiin,
taiteita viljeltiin ja hyödyn töitä,
virisi kauppa, elinkeinot, merta
tuhannet haahdet halkoi. Mutta kaiken
ylitse valvoi Rooman rautakoura. — (On aloittanut harvakseen, tempautunut mukaan ja kiihtynyt omista sanoistaan sekä kohonnut puoleksi seisomaan sauvansa varaan. Lysähtää jälleen murtuneena alas.)
Ja nyt!

SOPHRONIA. Ah, taatto! (On noussut Mesembriuksen kohotessa. Hivelee hiljaa ikäänkuin lempeästi tyynnyttäen hänen otsaansa. Vaitiolo.)

MESEMBRIUS (liikutuksensa tukehduttaen). Liian laaja oli
tää valtakunta hallittavaks kansan,
tuon tuhatpään. Yks tahto tarvittiin,
yks huippu ylimmäinen, joka kauas
kaikille näkyis, pelvoks pahojen,
hyvien riemuksi. — (Katkaisee jälleen liikutettuna.)

SOPHRONIA. Ja huippu tuo?

MESEMBRIUS (hilliten jälleen itsensä). On keisari. —
(Kiihkeästi.) Hänelle kansa antoi
vuossatain hedelmät: lain ohjat, vallan
merellä, maalla, uskoi hälle Rooman,
sen uhrit, templit, tapain puhtauden,
tieteet ja taiteet, huvitukset kaikki. —
(Katkerasti.) Ja hän!

SOPHRONIA (hiljaa). Hän?

MESEMBRIUS (ei voi hillitä itseään enempää, ponnahtaa ylös ja ärjähtää).
Muistakoon, ett' onpi hän
vain kansan virkamies, ei hallitsija,
kansassa kaiken ovat elinjuuret,
kansassa keisarinkin voiman lähteet,
hän kansaa loukkaamasta kavahtakoon
tai kansa tämä hänet alleen polkee. (Horjahtaa.)

SOPHRONIA (tukee häntä). Tuo tuimuus, taattoni, sua vahingoittaa.
Ja tautisi . . .

MESEMBRIUS (katkerasti). Niin aivan: tautini!
(Istuu jälleen.) Sa kuulit Rooman kansan muinaisuuden,
sen nykyisyyden tiedät. Tännekin
etäiseen huvilaamme huhut kyllin
sen kertovat. (Vaitiolo.)

SOPHRONIA (arasti). Oi, isä, totta onko,
hovissa että pahoin eletään
ja miehet käyvät naisten vaattehissa?

MESEMBRIUS. On. (Vaitiolo.)

SOPHRONIA (kuten edellä). Onko totta, että keisari
Carinus illallista usein syö
aamulla aikaiseen?

MESEMBRIUS. On. (Vaitiolo.)

SOPHRONIA (tuskin kuuluvasti). Totta onko
myös että kristityitä vainotaan
ja kiusatahan kaiken kansan nähden?

MESEMBRIUS. On, lapseni.

SOPHRONIA (jalolla suuttumuksella). Ja kansa sietää sen?

MESEMBRIUS (katkerasti). Minäkin siedän.

SOPHRONIA. Sun on laitas toinen,
olethan vanha, paitsi tautiasi,
mi sua vaivaa. Mutta Rooman kansa!

MESEMBRIUS (harvakseen). Myös kansassa on tauti.

SOPHRONIA (leimuten). Onhan siellä
tuhat ja taasen tuhat nuorta miestä,
niiss' eikö ole yhtään sankaria,
mi pedon moisen istuimeltaan iskee?

MESEMBRIUS (jyrähtäen). Jos Rooma taudistansa paranee,
paranen minäkin. — Mut kyllin siitä.
Carinukseli' on tarkat vainukoirat
ja puhe moinen vahingoittaa voi. (Lyhyt vaitiolo.)

SOPHRONIA (äkkiarvaamatta) Isäni! Manlius sen tekis varmaan.

MESEMBRIUS (katsoo häneen). Ken? Manlius Sinister! — (Päätään
nyykähyttäen) Hänet muistan.
Mies kelpo, vaikka vasta nuorukainen. —
Sa hänet muistat myös?

SOPHRONIA (hämillään). En tiedä, kuinka
tuo nimi huulilleni sattuikin.

MESEMBRIUS. Huonompi nimi sattua ois voinut. —
(Kuin itsekseen.) Ma myöskin häntä kaipaan. Kaukana

sodasta Perssein kanssa kamppailee hän.
Jumalat suokoot, että ehjänä
hän palajais!

SOPHRONIA (vilkkaasti). Hän on jo palannut!

MESEMBRIUS (katsoo häneen). Roomasta tiedät enemmän kuin minä.
(Terävästi.) Ken sitä kertoi?

SOPHRONIA (jälleen hämillään). Ramon-orjamme,
mi joka päivä ruoka-ostoksilla
käy kaupungissa. Siellä nähnyt hän
ol' eilen Manliuksen.

MESEMBRIUS (kuin itsekseen). Kummallista!
Miks ei hän vielä ole täällä käynyt?

SOPHRONIA (laverrellen). Jutellut oli erään naisen kanssa,
syvästi hunnutetun. Ojentanut
hänelle nainen oli kääryn pienen.
Mitä se ollut lie?

MESEMBRIUS (jyrkästi). Se juttu jääköön!
Ei kuulu meihin Manlius, ei nainen. (Vaitiolo.)

SOPHRONIA (hiljaa). Sa etkö luule hänen täällä käyvän?

MESEMBRIUS (lempeämmin). Kenties, kentiesi ei.
(Hiukan katkerasti.) Äl' ole varma!
Viis vuotta siitä on kuin matkalleen
hän läks, viis vuotta paljon muuttaa voipi.

2:nen kohtaus.

EDELLISET. RAMON.

RAMON (oikealta). On aika iltaruoan.

MESEMBRIUS (nousten). Lähtekäämme!

SOPHRONIA (jää surumielisenä paikalleen).

MESEMBRIUS (ottaa jo sauvansa varassa askeleen oikealle, kääntyy ja näkee, ettei tytär seuraakaan häntä. Katsoo häneen hetken isällisellä lempeydellä).

SOPHRONIA (huokaa).

MESEMBRIUS (palajaa ja kohottaa kätensä hänen ylitseen ikäänkuin siunaukseen). Pyhänä pysy, tytär Rooman vanhan,
et tuon, min tulet irstaat yössä syttyy,
vaan sen, min legionain kotkalento

maan piirin peittää, kaikki kansat saartaa,
nyt aamuruskon alla kullan kiiltää.

SOPHRONIA (kääntyy hymyillen surumielisesti).

MESEMBRIUS (suutelee häntä otsalle). Menemme.

SOPHRONIA (hätäisesti) Isä, mun ei nälkä. Katso:
kuun helmet lainehilla Tiberin
lyö leikkiään. Jos sallit, hetkisen
ma venehessä viivähtäisin siellä.

MESEMBRIUS. Kauniista ilmasta ja kuustako
vain elää aiotkin? — Kah, tee kuin tahdot! —
(Nipistäen häntä poskesta.) Mut muista: veet on viekkaat, aallot ahnaat,
naisrosvo kuu, yö neitten naurattaja. —
Suon sulle soutajaksi Philon-orjan. (Menee oikealle.)

RAMON (taluttaa häntä).

SOPHRONIA (jää heidän jälkeensä katsomaan).

(Hämärä on langennut, kuu kohonnut. Syttyvät tulet virralla vitkaan keinuvissa huvipursissa, syttyvät myöskin Tiberin tuolla puolen taloissa ja huviloissa. PHILON tulee oikealta, airo olallaan, ja menee rantaan.)

3:s kohtaus.

SOPHRONIA (yksin). Ah, isäni, jos tietäisit, miks ei
mun tänään nälkä ole, usein miksi
mua ilta vilpas myöhään viettelee
laineille Tiberin! Sa luulet minun
kuin muiden ikäisteni impien
haluja hulluja vain rinnan nuoren
huokaavan yölle. Tiedä et, oi taatto,
jo kuuta kaksi salaa palvellut
oon miestä kalpeata Natsaretin.
Hän on mun Herrani, hän Mestarini! (Nojaa uneksien pylvääseen.)
Hänestä kuullakseni hiipinyt
niin monet yöt oon rantaan Tiberin
ja purren laiturista irroittanut
ja soutanut sen pyhän luolan suulle,
kuss' sanaa Herran keskell' uskovain
Eusebius, tuo hurskas vanhus, saarnaa.
(Päättävästi.) Nyt enää hiipiä en saa, en tahdo!
(Miettii). Mut vielä rohkeutta mulla ei

sanoa salaisuutta taatolleni.
(Päätään nyykähyttäen.) Sen teen ma huomenna. (Haaveellisesti.)
Tän' yönä jo
on yhteytehen pyhän seurakunnan
mun ottaa luvannut Eusebius.
Rukoillen, paastoten ma hetkeen tuohon
oon valmistunut. Huomenna jo voin
pää pystyssä ja otsa kirkkahana
Jesuksen tunnustaa ma Herrakseni
ainooksi päällä maan. Mik' autuus! — (Sulkee silmänsä. Vaitiolo.) Tiedän,
maailma Häntä vainoo, meitä myöskin,
roviot palavat ja jalopeurat
Carinuksen syö lihaa kristittyä. (Ojentaa kätensä suurimmassa hurmauksessa.) Oi, onnea, ken Hänen eestään kuolla
sais, niinkuin Hän on meidän eestä kuollut!

4:s kohtaus.

SOPHRONIA. MANLIUS.

MANLIUS (vasemmalta, kuiskaten). Sophronia!
SOPHRONIA (säpsähtäen). Ken? — (Heikosti huudahtaen.) Manlius
Sinister!
(Vie käden sydämelleen. Lyhyt vaitiolo.)
MANLIUS (astuen askeleen eteenpäin). Sa peljästyt? — (Pitkään ja verhotusti.) Ma hiljaa tahdoin tulla
puutarhan puolelta kuin ennen muinen
ja nähdä monta paikkaa, kallista
minulle muistojensa vuoksi, jotka
mua seuranneet on sotaretkelleni
ja sieltä takaisin mun tänne tuoneet.
SOPHRONIA (vienosti). Ma tahdon isälleni ilmoittaa,
ritari, tulosi. Se varmaan häntä
on ilahduttava.
MANLIUS. Mutta sinä itse,
Sophronia? Sa etkö ollenkaan
ilahdu tulostani? Muistin sua
ma viuhinassa Parthein nuolien
ja Perssein sotaratsuin töminässä

ma aattelin: „Yks aatos kaunis riittää
hetkellä kuoleman. Mun aatokseni
Sophronia on.“
SOPHRONIA. On ihmis-aatokset
kuin kuplat merellä, jos niillä ei
lie kalliota, johon turvaavat.
Ne särkyy tuulessa.
MANLIUS (innokkaasti). Tää aatos kesti,
sen voimalla ma Perssein miekat voitin,
näin nälkää, janoa, ja siinä, missä
tuhannet murtuivat, ma seisoin. — (Ylpeästi.) Siitä
muut kertokoot, en minä. Tänne tulin,
taas viikon päästä lähden. (Rukoilevasti.) Täytyykö
mun täten lähteä? (Lyhyt vaitiolo.)
SOPHRONIA (epäröiden). Ois paljon mulla
sinulle puhumista, mut ei tänään. —
Huomenna.
MANLIUS. Huomiseen on pitkä aika.
On tämä päivä lapsi kihartukka,
mut huominen jo vanhus harmaapää.
Ken siihen luottaa, vanha on jo nuorna.
SOPHRONIA (autuaasti). Mun tämä-päiväni on ikuinen
kuin aurinko. Mit' tänään sanoisin,
sen sanoo huomen ynnä ylihuomen
ja kuun ja päivän kierrot määrää vailla.
MANLIUS (tarttuen hänen käteensä). Siis on sun sanas rakkaus? Ei muu
niin ole ikuinen.
SOPHRONIA. En sano, että
se viha ois.
MANLIUS. Ah, armas tyttö! (Suutelee tulisesti hänen kättään).
SOPHRONIA (hätäisesti). Tuossa
isäni saapuvi. Jää hyvästi! (Menee nopeasti rantaan.)
MANLIUS (jää hurmautuneena hänen jälkeensä katsomaan).

5:s kohtaus.

MANLIUS. MESEMBRIUS.

MESEMBRIUS (tulee nopeasti ja reippain askelin oikealta, ilman sauvaa).
Mitä ma kuulen? — Manlius Sinister!

(Syleilevät.) Niin salaa saapunut! Kah, terve taloon!
Olethan oikein miehistynyt siitä
kuin viimeks tavattihin. Terve! Terve!
MANLIUS. Ilolla näen, ettei vuodet ole
sun syöneet voimiasi eikä vanhuus.
Häpeemään saatat nuoren nuorukaisen.
MESEMBRIUS (äkkiä voihkien). Erehdyt, ystäväni. Sairas olen.
Voi, Ramon, sauvani! — (RAMON tuo sauvan.) Ah, tuskin voin
tuetta seisoa. En tiedä, kuinka
unohtaa voin . . . . (RAMON saattaa hänet istumaan.)
MANLIUS (teeskennellen osan-ottoa). Luuvalo vaivaa sua?
MESEMBRIUS. Luuvalo kauhea! — (Reippaasti.) Mut siit' ei nyt!
Huvita terveitä ei vanhan vaivat.
Voi, Ramon, viiniä! Nyt juodaan! — (RAMON tuo pöydän, toisen tuolin
sekä täyttää kaksi maljaa. Sytyttää tulet. Näyttämö valkenee.) Terve!
MANLIUS. Ma sua tervehdin Mesembrius Vir. (Istuu.)
MESEMBRIUS. Ja nyt sun täytyy mulle tarinoida
sodasta, leiristä ja kuinka voivat
Aper ja Varus, Diocletianus
ja urhot muut. Mut ensin itsestäsi.
(Terävästi.) Tuletko tyttäreni kosijana?
MANLIUS (vältellen). Taloosi vanha ystävyys mun toi.
MESEMBRIUS. No, noh, tuo tuttu onhan ystävyys
välillä nuorten ynnä vanhan ukon,
joll' ompi tytär kaunis. — (Viekkaasti.) Hän on kaunis?
MANLIUS (huoaten). Hyvinkin kaunis.
MESBMBRIUS (häntä matkien). Hyvä kauppakalu! —
Ei myöskään ilman myötäjäisiä.
(Rehentelevinään.) Ritarit häntä käyneet kosimassa
on rikkaat, ylhäiset.
MANLIUS. Sen surukseni
ma kuulen.
MESEMBRIUS. Kuinka?
MANLIUS. Sitä vähemmän
lie mulla toivoa.
MESEMDRIUS (pilkaten). Kuin vaatimaton!
Setäsi onhan Quaterquarcus, tuo
auguri mainio, min ennustukset
ain toteen käyvät. — (Ikäänkuin vasta muistaen.) Ja kautt' taivaan, onhan
Carinus leikkikumppanis. Yks sana,
ja hän sun tähtes varmaan hirttää jonkun
senaattorin tai konsulin ja sulle

suo hänen virkansa ja palatsinsa.
Yks sana, ystävä!

MANLIUS (jyrkästi). Mut mulla ei
halua tuota sanaa sanomahan.
(Hymyillen). On totta, että usein entis-aikaan
jaoimme leivän sekä vaatteen kanssa
Carinuksen. Mut monen monta on hän
jo „unohduksen torniin“ upottanut,
ken häntä muistuttaa on tohtinut
ajoista noista.— (Reippaasti.) Ennen kaikkea
ma elää tahdon. Maljasi, Mesembrius!

MESEMBRIUS (viekkaasti). Ja oot kai elänytkin aika lailla? —
(Täyttää maljat.) Mut lisää nestettä Phalernon! Mitä
pidät sa viinistäni? Tunnustatko,
ett' olkoon kuinka kaunis luojan maa,
Italia sen rinta on. Tääll' ovat
maan nisät.

MANLIUS (juoden pohjaan). Viinisi on verraton.
Toki ma toisen tiedän hehkuvamman.

MESEMBRIUS. Miss' sitä joit?

MANLIUS. Euphratin virralla,
kun pitkä päättyi Ktesiphonin taisto.
Se kesti aamust' asti illanruskoon,
käteni verta tippui tulvanaan,
hikeä otsa. Mutta yötä ennen
makasi maassa joukot Persian.
(Uljaasti.) Ja silloin Euphrat paisui.

MESEMBRIUS. Verestä.

MANLIUS. Ma siitä join ja siitä päihdyin. Voitko
sit' uskoa?

MESEMBRIUS (ylevästi). Sa päihdyit kunniasta.
Se asui vedessä.

MANLIUS. Voi olla. Täytin
kypärän enkä ennen hellittänyt
kuin olin kaikki viime tilkkaan juonut. (Kohottaa maljansa.)

MESEMBRIUS (vastaa tervehdykseen katsellen nuorukaista nähtävällä mielihyvällä).

MANLIUS (vaipuu sotamuistoihinsa, kyynärpäät pöytää vasten). (Vaitiolo.)

MESEMBRIUS (jälleen viekkaasti). Mut senpä jälkeen nautittekin kai?
Vai kuinka? Saipa naiset Ktesiphonin,
nuo mustasilmät, vasta leskeyneet
tai vielä immet, iloanne tuta?

(Tuttavallisesti.) Maidossa uitiin sekä hunajassa
vai kuin?

MANLIUS (kylmästi). Ei ollut aikaa, sillä
samana yönä eespäin kuljettihin.

MESEMBRIUS. Hah, hah, sun kainoutesi ymmärrän! —
(Ääntänsä matalentaen). Kun oikein muistelet, niin lienee sulla
suloiset muistot sieltä. Viisi kuusi
kai yhtä aikaa eessäs ailakoitsi?
Valitsit kaunehimman taikka et
valinnut ollenkaan, vaan pidit kaikki?
Yks suuta suikkas, toinen päähäsi
seppeleitä solmi, kolmas edessäsi
matolla mairitellen karkeloi
sen soiton tahtiin, jota hoiti neljäs.
(Irstautta teeskennellen.) Hah, hah! Sep' oivallista! Mainiota!
Kah, ethän kieltäne? Ne ovathan
nuoruuden riemuja! (Kuiskaten.) Myös minä ollut
nuori olen.

MANLIUS (ylenkatseellisesti). Oikein nouset lentohon,
kun nuoruusmuistoihisi pääset. — (Survaisee maljansa suuttuneena pöytään ja nousee. Äärettömällä ylemmyydellä:) Minä
en noista tiedä. Sukuhun ma kuulun
Sinisterein. Mun suvussani tapa
on ollut rakastaa vain yhtä naista
ja sitä saakka kuolemaan. Jos tämä
kuol' ensiksi, mies eli leskenä.
Jos vaimo petti hänet, hän sen surmas.
Jos häväistiin, hän surmas häväisijän.
Ma toivon olevani myös Sinister. (Vaitiolo.)

MESEMBRIUS (vilpittömällä ihailulla). Kauniisti puhuttu. — (Akkiä.)
Mut sormessasi
näenpä sormuksen, min antamaksi
ma naisen arvaan. (Ilkeästi.) Voittosaalis kai
tai tulolahja Rooman hempukoilta?

MANLIUS (ylenkatseellisesti). Hah, hah! Mun sormuksesta muistuu
mieleen . . . .
(Välinpitämättömästi.) Tää kääry lue! (Vetää povestaan paperirullan.)

MESEMBRIUS. Lempikirjeitäsi
et mulle tyrkytellä tarvitse.

MANLIUS. Luehan! Päätä itse!

MESEMBRIUS. Teen kuin tahdot. —
(Lukee.) „Sinister! Sinä neittä rakastat,

min isä on sun ystäväsi. Häntä
ja neitoa nyt suuri vaara uhkaa.
Jos heidät pelastaa sa tahdot, tule
mun luokseni! Tään kirjeen tuoja on
sua odottava pyhän sillan luona
yöt, päivät, joka hetki, siks kuin tulet.
Oleva tunnusmerkkisi on sormus." —
Ei allekirjoitusta.

MANLIUS (lystikkäästi). Mitäs sanot?

MESEMBRIUS. Sanonpa: on kuin onneni lippulehti,
kadulla Rooman kaupattu. — (Äkkiä.) Ken sulle
tään antoi?

MANLIUS. Nainen, jonka kohtasin,
kun eilen Capitoliosta tulin.

MESEMBRIUS. Ken olla saattoi? — Sangen merkillistä. —
Mun sormus nähdä suo!

MANLIUS. Kas, tässä!

MESEMBRIUS (kohoaa sauvansa nojassa ja tarkastaa sormusta tulen valossa. Äkkiä parahtaen kuin käärmeen pistämänä). Aah!

MANLIUS. Tunnetko sormuksen tai antajan?

MESEMBRIUS (matalalla äänellä). Molemmat.

MANLIUS. Kuka on hän?

MESEMBRIUS (päästäen vihansa valloilleen). Kuka!
Portoista katalin, min hengitys
on rutto Roomalle ja oleminen
häpeä kaiken luomakunnan! Nainen,
pään päälle jonka oma siittäjänsä
kasannut kirot on niin julmat, monet,
ett' yksikään jos täyttyis, maa ei kasvais,
jota hän astuu, pimenisi meri,
jota hän soutaa, itse taivas kääntäis
kasvonsa poispäin, kun hän katsoo siihen! (Vaipuu murtuneena alas. Vaitiolo.)

MANLIUS (liikutettuna). Ken on tuo nainen, joka uhmailee
kirousta monta niin ja sentään elää?

MESEMBRIUS (nyyhkyttäen). Hän oli lapseni!

MANLIUS (peittää kasvonsa vaipallaan). Glyceria!

MESEMBRIUS (ärjähtäen). Kirous sille, joka talossani
tuon nimen lausuu! — (Vaipuu jälleen hiljaiseen nyyhkytykseen. Vaitiolo.)

MANLIUS (lähestyy häntä osaa ottavaisesti ja laskee kätensä hiljaa hänen olalleen).

MESEMBRIUS (täyteen itkuun purskahtaen). Ah! — (Käyden äkkiä hänen käteensä, rukoilevasti.) Sinister, sano,
mua rakastathan, myös Sophroniaa? —
Niin, niin, ma tiedän sen. Me kiitämme
Sua siitä molemmat. Hän nuoruudellaan,
ma vanhuudellani. — (Taistellen liikutustaan vastaan.) Sua oon ma aina
kuin poikaa pitänyt. — (Kiihkeästi.) Siks sanon sulle:
vaarasta varjella jos tahdot meitä,
tuo nainen etsi sekä — surmaa hänet! (Kohottaa molemmat kätensä nyrkkiin. Vaipuu jälleen murtuneena alas.)

MANLIUS (kauhistuneena). Mesembrius! Hän tyttäresi on.

MESEMBRIUS (ärjähtäen). Yks tytär mulla on: Sophronia. —
(Valittaen.) Mut missä viipyy hän? Miks ei hän ole
jo täällä? . . . Yö on kauas kulunut. —
Ma pelkään pahinta.

MANLIUS. Sa pelkäät? Mitä?

MESEMBRIUS (painaen käsin kulmaluitaan). En tiedä. Pelkään pian järkeäni. —
(Lyhyt vaitiolo.) Mistä me puhuimme?

MANLIUS. Sun tyttärestäs
Glyceriasta.

MESEMBRIUS. Ah! Hän kuoli silloin,
kun libertinin omakseen hän otti.

MANLIUS. Hän siis on naitu?

MESEMBRIUS. Kuka olet sinä,
ken ollut Roomass' olet päivän etkä
tarua vielä kuullut viehkeää,
mi kaikkein huulill' on! — (Purskahtaen). Oh, etkö tuntis
Glyceriata ihanaista, Rooman
Aspasiaa!

MANLIUS. Tuon nimen kuullut olen. —
Se kuinka mahdollista ollut on.

MESEMBRIUS (matalalla äänellä). Carinus libertinin surmautti.

MANLIUS. Kautt' taivaan, ymmärrän!

MESEMBRIUS Et vielä aivan.
(Värisevällä äänellä.) Hän astunut on amfiteatterissa
etehen rahvaan raa'an, taitojaan
näytellen sekä muoto-muhkeuttaan,
jot' ylistetty taputuksill' on
ja lauluiss' Aeviuksen irstahissa.
Syntyykö Roomass' ykskään juominki,
joss' ei hän ole kuningatar? Eikö

keskellä päivääkin kanss' seuran inhan
katuja Rooman käy hän, puettuna
kuin riikinkukko korupyrstöin, töyhdöin?
(Päästäen tuskansa valloilleen.) Ah, Manlius, Manlius! On hirveätä,
kun hius harmaa on ja katsoa
ei ihmisiä silmiin voi, vaan täytyy
jokaisen katsannosta lukea
ja kuulla kuiskittavan: „Katso, kas,
tuoss' on Mesembrius, min tytär Roomaa
niin turmelee!“ — „Kas tuo on siittänyt
sen hirvtön, mi joka päivä leivän
sadaltatuhannelta syö ja imee
kansasta veren.“ — „Kavahtakoon, ken
hänehen koskee!“ — (Karaten pystyyn.) Manlius, sun täytyy
se nainen surmata!

MANLIUS. En koskaan vielä
ma naista surmannut.

MESEMBRIUS. Siis tee se nyt! —
(Tarttuen hänen käsivarteensa.) Megaira tää sua rakastaa. Hän tietää
sun toista lempivän. Ett' toinen tämä
on hänen siskonsa, ei koske häneen.
(Hillityllä, hirvittävällä äänellä.) Nää Messalinat, joiden huulet jo
herpoutuneet on imennästä hurmeen,
nyt käyvät herkkusuiksi. Riitä heille
ei enää tavallinen. Siskoin veri
on heistä maukkahin.

MANLIUS (katsoo häneen kauhistuneena).

MESEMBRIUS (kohtaa hänen katseensa, nyykäyttää päätään ja peittää kasvonsa vitkaan vaipallaan). (Vaitiolo.)

MANLIUS kuin lumouksesta heräten. Ei, tää on unta!

MESEMBRIUS. Se totta on.

MANLIUS. Sa varmaan liioittelet!

MESEMBRIUS. Ma tiedän, mitä puhun, Manlius. —
Se nainen surmaa!

MANLIUS. Epäilykses tähden?

MESEMBRIUS. Kun käärmeen näet, etkö polje sitä
vai odotatko siks kuin syy on sulla
se tappaa?

MANLIUS. Isä oot, Mesembrius,
sun tuskas ymmärrän, mut tuta tuota
en vielä voi, kuin sa.

MESEMBRIUS (katkerasti). Kun olet nainut
ja itse isä, tunnet tuskanikin. (Lyhyt vaitiolo.)

MANLIUS (hurmautuneena). Sanoja lausut autuaita, jotka
pyhällä vavistuksella mun täyttää.
Vihaamaan vaaditko mun, vaikka teet
mun onnellisimmaks ihmisistä?
Kaikista sanoistasi ymmärrän
vain yhden: että omakseni on
Sophronia tuleva.

MESEMBRIUS. Se tahtoni.
(Itsekin jälleen tyyntyneenä.) Anteeksi anna, että äsken sua
ma tutkin niinkuin tuomari. Sen tein
vaan tähden tyttäreni. Käynyt täällä
on monta ritaria muhkeata,
yks oli irstas, toinen juoppo, kolmas
rahalle ahnas taikka naisten narri.
Anteeksi, että epäilin myös sua.

MANLIUS (hymyillen). Et yksin ollut epäilijä.

MESEMBRIUS. Kuinka?

MANLIUS. Tuo tautisi on epäilyttävä.

MESEMBRIUS. Sa mitä luuletkaan? Ma sairas olen.

MANLIUS (lystikkäästi). Tuetta seisot taas kuin aika mies.

MESEMBRIUS (katsoo häneen, hymyilee). Sa olet liian viisas nuorukainen.
(Jälleen vakavasti.) Mun tautini on itsepuolustus.
Se mua estää menemästä hoviin
ja ilmoill' ihmisien liikkumasta.

MANLIUS. Ma ymmärrän. Sa yksin elää tahdot?

MESEMBRIUS. On tähän aikaan yksinäisyys paras
miehelle mielen vanhanaikaisen.

MANLIUS. Sen tähden täällä siis sa pitkät vuodet
sairautta teeskentelet? Terve olet?

MESEMBRIUS. On terveyteni jumalallinen.

MANLIUS (ihaillen). Kumarran kuntoasi ankaraa,
sa vanhan Rooman vanha rautatammi.

6:s kohtaus.

EDELLISET. PHILON.

PHILON (tulee kiireesti oikealta). Hän eikö tänne vielä tullut?

MESEMBRIUS. Ken?

PHILON. Sophronia.

MANLIUS. Sa kunne neites jätit?
(Polkaisten jalkaansa.) Nopeasti! Joutuin, koira!

PHILON (polvillaan). Kaikki tahdon
ma teille tunnustaa. — Jo kauan käynyt
hän kristittyjen kokouksiss' on.

MESEMBRIUS. Tuon olen tiennyt, vaiti sallien.
Eteenpäin!

PHILON. Tänään hänet sinne saatoin,
ovelle luolan jäin ja torkahtaakin
ma hetken taisin. Silloin heräsin
hälyhyn yleiseen: maa tömisi, korskui
hevoset, aseet välkkyi, ihmiset
hajalle juoksi huutain, voivottaen.

MANLIUS. Kautt' taivaan!

MESEMBRIUS (tyynesti). Eteenpäin.

PHILON. Täss' olen itse,
en muuta tiedä. Osa kristityitä
kai vangiks joutui, toinen osa pääsi.
(Itkien.) Mut neiti, neitini Sophronia,
miss' on hän?

MANLIUS. Missä! Kysyt! — (Vetäen miekkansa.(Kuole, koira!

MESEMBRIUS (estäen). Sa hänen mennä suo.

PHILON (pelastautuu kiireesti oikealle).

MANLIUS (pistää miekkansa tuppeen).

MESEMBRIUS (vaipuu murtuneena sauvan varaan).

(Molemmat tuijottavat synkästi eteensä. Pitkä vaitiolo.)

7:s kohtaus.

MANLIUS. MESEMBRIUS.

MESEMBRIUS (lähestyen Manliusta, hiljaa). No, mitäs sanot?

MANLIUS (hampaittensa välistä). Glyceria.

MESEMBRIUS (päätään nyykähyttäen). Sa toden lausuit varmaan.
Hänellä käytettävinään on joukot
Carinuksen.

MANLIUS. Kirottu olkoon taivas,
min alla tapahtua moista voi!
Sisarko ryöstää oman sisarensa

edestä sulhon silmien? — Zeus, Ormudz,
Jesus ja Juppiter, mit' ootte te,
mi valtanne! — Mut miks et julki tuonut,
ett' oli tyttäresi kristitty?

MESEMBRIUS (väsyneesti). En tunne uskontoja uusia.
Sen sorretuksi tiesin vaan ja tuumin:
Siis siinäkin lie jotain hyvää. Mitä
ei hyvää ole sortanut Carinus?
Tok' kuulin vainon ajan ohi menneen,
siks peljännyt en tähden tyttäreni.

MANLIUS. Carinus kaipaa kansan suosiota
ja kansa verta. — Nyt jää hyvästi!
Minusta kuulet. Hetket kuluu. Roomaan!

MESEMBRIUS (vaipuen alas). Mun tyttäreni, oh!

MANLIUS (on ottanut jo askeleen vasemmalle, kääntyy). Sun tyttäresi!
Ma toisen heistä kostan, toisen surmaan.

Esirippu.

Taidetta.

Teatterikatsaus.

Kulunut osa näytelmäkautta on ollut aivan erikoisen tyhjä kaikesta mielenkiintoa herättävästä, ja tunnustan että harvoin minulla on ollut vähemmän halua esittää ajatustani siitä mitä on saatu nähdä — ja mitä ei ole saatu nähdä — Suomen Kansallisteatterissa. Sama tunnustus oli minun aivan äsken tehtävä Finsk Tidskriftissä myöskin Ruotsalaisesta teatterista.

En aiokaan antautua mihinkään sen perinpohjaisempaan selvittelyyn teatterin toiminnasta yleensä enkä myöskään erikoisesti näyttelijäin osuudesta.

Vähemmän siksi, että minulla on ollut tilaisuutta — ja olen tuntenut houkutusta — olemaan läsnä vain parissa kolmessa näytännössä: sillä niinkuin viinipullon sisällys arvostellaan kun yksi lasi on maisteltu ja väliin kirja kun on yksi luku luettu, niin on parissa teatteri-illassakin aivan kylliksi tarpellisen käsityksen antamiseen teatterin taiteellisesta kannasta ja siitä mitä se voi taiteellisesti saada aikaan.

Teen esitykseni lyhyesti senvuoksi, että kirjoitelman pituuden täytyy olla jokseenkin järkevässä suhteessa aineen tärkeyteen.

* * *

Kansatieteellistä draamaa, Kansallisteatterin toista erikoisalaa, on edustanut kaksi kappaletta.

Hra Kallion muodostelma *Seitsemästä veljeksestä* on niin huono kuin draamaksi muodostelut yleensä ja tuntuu vielä viheliäisemmältä, kun luulisi Kivelle ehkä voitavan vaatia hieman erityistä kunnioitusta.

Unkarilainen *Tukkijoella* on ehkä suomalaista hieman korkeammalla. *Hevospaimen* tekee vähemmän äitelän ja sentimentalisen vaikutuksen kuin hra Pakkalan teos. Ja ainakin sille, joka tuntee Unkarin ja unkarilaiset olot vain kaunokirjallisuudesta ja sanomalehdistöstä, on kappaleessa myöskin jonkun verran kansatieteellistä puolta. Aivan päinvastoin siis kuin *Tukkijoella*. Sillä tällä alusta loppuun epätodellisella ja harhaanvievällä tuotteella ei ole niin mitään todellisuuden kanssa tekemistä. Sillä on tosiaankin niin suuri epätodellisuuden leima, ettei se edes ole voinut pettää ulkomaalaista yleisöä: Kun *Tukkijoella* pari vuotta takaperin näyteltiin Kristianiassa oli tuloksena täydellinen fiasko. Norjassa näet ymmärretään yleensä teatteria ja erikoisesti kansatieteellisiä näytöksiä. — Mutta palataksemme *Hevospaimeneen:* Kappale sai osakseen sympaatisen esityksen. Tämän voi sanoa neiti Niskasta, joka näytteli koruttomasti ja teeskentelemättä sekä rva Lindelöfistä, joka oli koko lystikäs eräässä pikkuosassa, ja miksei myöskin hra Suoniosta, jonka vakituisella ja ainoalla oikealla alalla kappale liikkuukin. Pari sivuhenkilöäkin voisi mainita, esim. hra Weckmanin ja hra Latun, jos oikein muistan.

Catulle Mendès'n kuusinäytöksinen Orlanda kuningatar — tahi *la Reine Fiammette*, joksi tekijä itse kappalettaan nimittää — on Kansallisteatterin toisen erikoisuuden edustaja: vaatetuskappale, kulissidraama, pää- ja valtiotoiminta.

Mitään muuta ei *Orlanda kuningatar* ole, erittäinkin kun suomentaja on alkuteoksen runopuvun muuttanut proosaksi, ja muodon sekä kielen ansiot, jotka Catulle Mendès'llä voivat olla kylläkin suuret, niinmuodoin ovat jääneet pois.

Paljolla onkin vain arvonsa kirjallishistoriallisena todistuskappaleena. Se syntyi 1880-luvun loppupuolella, aikana jolloin taantumus positivistisiin idealeihin nähden alkoi päästä vauhtiin. Tunnettiin suurta tarvetta mennä niiden rajojen ulkopuolelle, joilla materialistinen maailmankatsomus uskoineen mekaanisiin lakeihin oli kaiken ympäröinyt, tah-

dottiin kuulla sielujen itse puhuvan salaperäistä kieltänsä, kuuntelevan veren ja halujen ääniä, nähdä intohimojen säännöttömiä selittämättömiä leikkejä ihmisten ja heidän elämänsä kanssa.

Sellaisia pyrkimyksiä, epookin tendenssejä, onkin lopulta *Orlanda kuningattaressa.*

Teoria on hyvä (niinkuin kaikki teoriat), tulos vähemmän hyvä. Mendès on huomannut, että jos tämä dramaatinen konseptsioni pantaisiin käytäntöön, olisi tuloksena englantilainen renessenssimallinen, Websterin, Fordin, Shakespearen tapainen tragedia. Hänen oma voimansa ei ole riittänyt tämän murhenäytelmän muovailemiseen. Ja hän on senvuoksi kääntynyt englantilaisiin malleihin ja tehnyt pieniä lainoja, etupäässä Shakespearelta. Mutta hänen tyyliaistinsa — tällä alalla nimittäin — on hieman epäiltävä, niinpä on hän tehnyt itsensä syypääksi pieneen erehdykseen ja häikäilemättä sekoittanut Shakespeareen Victor Hugoa. Siitäpä johtuukin suuri osa siitä saamattomuuden tunnelmasta, jonka kappale jättää.

Neiti Högdahlin Orlanda oli liian hölläpiirteinen. Yleensä onkin tämä näyttelijätär takertunut maneeriin, joka ei ennusta mitään hyvää vastaisuudessakaan. Hänen on saatava enemmän ryhdikkyyttä. Enemmän selkärankaa, enemmän tarmoa — sekä ulkonaisessa esiintymisessä että sisäisesti tarmoa — on tarpeen; vähemmän, paljon vähemmän sitä mitä — kohteliaasti — voidaan sanoa tunteellisuudeksi. Onhan hra Snellmankin pyrkiessään suurempaan teeskentelemättömyyteen parissa vuodessa huomattavasti edistynyt.

Että Catulle Mendès'in Orlanda edustaa sitä uudenaikaisen sielunelämän virtausta, joka suunnilleen kaksikymmentä vuotta on vastustanut positivismia, materialismia, naturalismia, on merkityksetön sattuma. Max Halbe sitävastoin — jonka *Väkevä virta* oli vuoden ensimäinen uutuus — saa koko omaperäisyytensä läheisestä yhteydestä tähän virtaukseen ja hänen muutamat teoksensa ovatkin sen etevimpänä edustajana saksalaisessa draamassa.

Hän alkoi mitä piintyneimpänä naturalistina. *Eisgang* on ensimäiseen Hauptmann-maneeriin tehty harjoitelma: kappaleen sekä muodossa että sisällössä on joukottain piirteitä, jotka viittaavat suorastansa *Vor Sonnenaufgang*iin, Hauptmannin ensimäiseen teokseen ja ehkä saksalaisen naturalismin jyrkimpään draamaan. Mutta jo tässäkin on piirteitä, jotka viittaavat johonkin uuteen.

Hugo Tetzlaff on heikko ja unelias, joka itse voimatta toimia kuulee toiminnan hälinää ympärillään, näkee ihmisten taistelevan ja kaatuvan, tapausten syntyvän ja häviävän. Pienestä draamasta kohoo harvinaisen voimakas tunnelma: häntä ympäröivässä ahdingossa on jotakin painajaisunelmaa, hurja, sekava kiirehtiminen ihmisten ja tapausten ohitse kiitämisessä; ja Weikselin etäinen pauhu on yhtynyt kohisevaksi säestykseksi.

Hugo Tetzlaff ei voinut mitään. Asianhaarat vaativat häneltä jonkun määrän tarmoa. Hänellä sitä ei ollut ja hän kukistui. Halben seuraava askel on laskelmiemme tarkoituksenmukaisettomuuden näyttäminen, kuinka turha on tahtomme, voimaton kaipuumme, niin kauan kuin sattumuksella on määräysvalta ja oikku on voima. Näin pikku *Jugend*-draamassa.

Jollen erehdy on kappaletta suomeksikin näytelty ja on se siis tuttu. Sen ratkaisee laukaus, joka, kun jo kaikki sanat on sanottu ja päätökset tehty, laukaistaan viekoittelijaa kohti, mutta osuukin vieteltyyn. Sattuman tarkoituksettomampaa sekaantumista on koko vaikea ajatella. Mutta Halbe vahvistaa aikomustaan panemalla ampujaksi mielenvikaisen, hullurukka edustaa kohtaloa. — Tämäkin teos jättää tulokseksi tunnelman. Toiminnallamme ei ole päämaalia; tahtomme on voimaton; järki harhakuva.

Kolmaskin teos on mainittava Max Halben kerran esillä ollessa: *Mutter Erde.* Tässäkin draamassa, joka on uudempien saksalaisten murhenäytelmien kauneimpia ja vahvimpia, on Halbe vielä kerran — ja melkeinpä näkyväisyyteen saakka — loihtinut esille sen tunnelman, joka oli edellisten näytelmien sieluna.

Paul Warkentin palajaa synnyintaloonsa hautaamaan isäänsä, jonka kanssa hän kymmenisen vuotta on ollut kireissä väleissä. Joukoittain muistoja virtaa väkevänä häntä vastaan; lapsuuden puoleksi unhoittuneita muistelmia; tuhansia muistutuksia ainaiseksi menneistä päivistä; jo unohdettuja ajatuksia; vaikutelmia, jotka ovat miltei hävinneet; kauvan sitten lausuttujen sanojen kaikua. Yhä valtavammaksi käy menneisyyden kohina. Näemme miten vaikutukset tihentyvät ja käyvät havainnollisiksi, näkee miten tunnelma valtaa hänet; se muodostuu kohtaloksi ja surmaa hänet.

Halben ajatuksen puhtain ilmaisu on *Mutter Erde.* Hänen tekniikkansa koskettelee tässä ensimäisen ja viimeisen kerran mestaruutta.

Ympäristö elää kuni yhden sielun täyttämänä tunnelmana; ja kappaleen henkilöt ovat kaikki ihmisiä, kaikkien kohtaloilla on joko murheen tahi humorin syvä väritys.

*Mutter Erde*ssä ei ole mitään „intriigiä". Halbe on etsinyt tien siihen maailmaan, johon *Rosmerholmin* tekijä on avannut portit. Hän on parhaimpia ibseninmukaisen dramatiikan edustajia — toinen ja etevämpihän on Maeterlinck — dramatiikan, joka tahtoo käyttää sanoja „sisäisen elämän" hiljaisille äänille, avata tajunnassa uinuvat voimat, sanalla sanoen, luoda muotoa eräälle draamalle, joka heijastuu ulkonaisen elämän helskähtävien vuoropuhelujen ja turhien tapausten pintaa paljoa syvemmälle.

Tämä pyrkimys antaa dramaatisille teoksille omituisen novellimaisen ja lyrismin lisämaun.

Halbella on ollut apunaan enemmän tunteellinen kuin voimakas luonteensa ja hänen on onnistunut *Mutter Erde*en äärettömän läheisesti yhdistää novellin ja draaman runollisuus: *Mutter Erde*ssä on jotakin omaperäistä lyriikkaa, joka ei ole yksinomaan näyttämön eikä kertomuksen, mutta kuuluu molemmille ja tekee uutuuden vaikutuksen. — *Väkevä virta* ei ole paraimpia eikä heikompia Halben viidestätoista tahi kahdestakymmenestä teoksesta. Kun vapautuu siitä kaavamaisesta vaikutuksesta, jonka kokoonpano tekee, voi kumminkin kappaleessa nähdä Halben tunnelmataiteen tavallaan valaisevan näytteen. — Minulla ei ollut tilaisuutta nähdä kappaletta Kansallisteatterissa. Mutta päättäen osien jaosta en siinä mitään menettänytkään.

O. H-n.

Runoutta.

VALFRID HEDMAN, *Itämaalaisia haaveiluja.* Kotka 1906. Kustannusosakeyhtiö Osmo. 91 siv. 8:o. Hinta 1: 50.

Hiukan romanttista haavemieltä, hiukan opittua soinnunsommittelua, mutta ei sitä sisäistä tunnepohjaa, joka runon runoksi tekee.

Ajattelen tämän runovihkosen synnyn näin: Paljon lukenut ja monia kieliä taitava tekijä on istunut kotonansa Hämeenlinnassa pitkinä talvisina iltoina ja antanut mielikuvituksensa harhailla halki Itämaiden, joi-

hin hän on jostakin syystä kovasti ihastunut. Hän on kuvitellut kulkevansa etelän ilopuistoissa, kuunnellen bulbul-linnun laulua, ja rakastavansa tummakutrisia, kuumaverisiä Itämaan impiä. Mutta mielikuvitus on ollut liian heikko; se ei ole jaksanut eläytyä yhteenkään situatsioniin niin omintakeisesti ja herkästi, että lukija hetkeksikään erehtyisi uskomaan runojentekijän liikkuneen Bosforin (!) rannoilla, Persian kylissä tai Arabian yöllisillä aavikoilla ja ottaisi siis hänen sanansa todeksi.

Runoilta puuttuu illudeeraava voima. Ja vaikka nuo muutamat käsitteet, jotka olemme tottuneet yhdistämään Itämaihin — Runebergin tapaan puhuakseni — „pukeutuvatkin sanasoinnun ja runomitan sulhaispukuun — ei morsianta kuulu sinä ilmoisna ikänä". Säkeet, runomitta ja lauseparret ovat ulkoa opittuja — huonosti opittuja, pahasti ontuvia. Mietelmät, joita tekijän on joskus tehnyt mieli yritellä, ovat arkipäiväisiä ja köyhiä. Eräs suorasanainen kertomus, joka on runojen lomaan pistetty, on melkeinpä vielä heikompi kuin itse runot, eikä anna toiveita tekijästä novelliniekaksikaan.

Lopussa oleva sikermä suomennoksia on kerrassaan kehno.

Miksi puhua koko kirjasta enemmän?

V. T.

INGEBORG MARIA SICK, *Harmaa pikku kissa*. Suomentanut Tyyne H. Porvoo 1906. Werner Söderström. 171 s. 8:o. Hinta 2: 50.

Niiden kirjojen joukossa, jotka viime jouluna saavuttivat suurimman menekin, on ensimäisinä yllämainittu kirja. Tekijän nimi on meillä vanhastaan tuttu ja niin suuressa määrin suosittu, että se yksin on voinut taata teoksen menekin. Enpä tahtoisi nimittäin uskoa meidän yleisömme makua niin huonoksi, että se kirjan itsensä vuoksi olisi niin kiihkeästi kiiruhtanut sitä ostamaan.

Vaikeata on käsittää että „Tunturivuoren papin" tekijän kynästä on tämäkin kirja lähtenyt, ja kerrassaan käsittämätöntä se olisikin, jollei jo edellisissäkin kirjoissa, joita hän esikoisteoksensa jälkeen väsymättömällä uutteruudella on julkaissut, olisi voinut huomata asteittaista alenemista. Hänen kirjailijaluonteessaan on suuri taipumus sentimentaalisuuteen, joka varsinkin „Else neidossa" on kohonnut huippuunsa, joskohta siinä sen ohella on myöskin runollista tuoksua, joka on tekijälle ansioksi luettava. Monta harrasta lukijaa hän varmaan myös tuolla kirjallaan on voittanut sen uskonnollisen sävyn perustuksella, joka esiintyy siinä varsin valtavana. Mutta jos sen johdosta otaksuisi häntä uskonnolliseksi kirjailijaksi ja odottaisi löytävänsä myöhemmistä teoksista samanlaista sävyä, niin erehtyy pahasti.

Tuskin vuosi oli kulunut „Else neidon" ilmestymisestä, kun tekijä taas lähetti maailmaan kynänsä tuotteita, tällä kertaa kokonaista kaksi kappaletta. Ehkäpä näiden kirjojen vähäpätöisyys riippuu vain liikatuotteliaisuudesta, eikä todista tekijän alentumista tusinakirjailijoiden joukkoon, vaikka se ajatus tuntuukin olevan varsin lähellä.

„Harmaa pikku kissa" on sekä aiheeltaan että käsittelyltään kovin heikko. Siinä ei ole ainoatakaan luonnetta, jota voisi edes luonteeksi sanoa. Itse „harmaa pikku kissa", nuori rouva, on epäselvästi kuvattu, eikä oikeastaan ole kirjan päähenkilökään, vaikka se hänen mukaansa on nimensä saanut. Toisella naisella, Ebballa, on joitakuita hyviä piirteitä, vaikka hänenkin suhteensa olisi paljon toivomisen varaa. Heikoin ja ikävin on ehkä sittenkin kirjan sankari, Aksel, jonka vuoksi niin paljon tuskaa tunnetaan ja kyyneliä vuodatetaan.

Suurena syynä kirjan hämäryyteen on kuitenkin sen kirjoitustapa. Siinä kaksi eri henkilöä, vanha setä Fredrik ja Ebba neiti, kertovat kirjeissä eri henkilöille kumpikin tapausten kulun. Mutta seurauksena tuollaisesta yksipuolisesta kirjeenvaihdosta on se, että lukija, joka ei ole „sisällä asioissa", koko ajan tuntee seisovansa ulkopuolella ja ymmärtävänsä vain puolittain. Tosin silloin-tällöin vanha setä ilmaisee omia tuumiansa, jotka eivät ole vailla mielenkiintoa, mutta nekään eivät yhtään kuulu itse kertomukseen, ja pikemmin vaikuttavat vain tekijän omina mielipiteinä, joita hän käyttäen hyväkseen tilaisuutta lausuu julki satunnaisen suun kautta.

Koko kertomuksessa ei ole mitään muuta kuin erootisia tunteenpurkauksia, jotka eivät paranna jos kohta eivät pahennakaan ketään. Että kaikki päättyy lopussa hyvin ja että talossa vallitsee „parhain onni", jättää lukijan aivan kylmäksi. Mutta onhan se luonnollistakin, kun kirjassa ei ole ollut mitään, joka olisi mieltä kiinnittänyt ja koko juttu on tuntunut vain teennäiseltä ja ja tyhjältä.

Pelkäänpä pahoin, että moni, jota tekijän nimi on houkutellut, on tuntenut varsin suurta pettymystä saadessaan tämän kirjan käteensä. Siksi olisikin suotavaa, että kustantajat, jotka edeltäpäin voivat ottaa selkoa kirjan arvosta, eivät kustantaisi teosta vain tekijän ja sen menekin vuoksi, jota hänen nimensä takaa, sillä siten tuotetaan hallaa todellisesti arvokkaille tuotteille.

H. S.

Juhani Aho, *Minkä mitäkin Italiasta.* Helsinki 1906. Otava. 132 siv. 8:o. Hinta 2: 75.

Sille, joka itse on käynyt Italiassa, tämä Juhani Ahon kirja tarjoaa suurta viehätystä. Se on kuin kaunis taulu, joka loihtii eteemme tutun ja rakkaan maiseman, valaisee siinä puolia, joita ehkä emme itse ole sattuneet näkemään, tai ehkä jo olemme ennättäneet unohtaa, mutta etupäässä palauttaa mieleen toisen kuvan toisensa jälkeen, joita itsekin olemme ihaillen katselleet. Nämät kuvaukset ovat jo useita vuosia sitten kirjoitetut ja ennen julkaistut sanomalehdissä. Ne ovat satunnaisia tunnelmakuvia, jotka matkan varrella ovat mieleen kohonneet, mutta niissä on tuoreutta, runollisuutta, herkkää huomiokykyä ja hiukan huumoriakin, joka kohottaa ne yläpuolelle tavallisia matkakuvauksia.

Omituista on huomata kuinka tekijällä keskellä etelän viehkeää luontoa ja sen valtavia vaikutuksia on aina ajatuksissansa kotoinen kontu ja kuinka usein hän vertaa matkan varrella näkemiänsä kotoisiin oloihin. Niinpä jo matkalla Italiaan hän on näkevinään Kuusamon vaarat ympärillään ja Italian tuoksuva ilma tuo kotoiset kesäillat mieleen. Pyhän Paavalin kirkosta puhuessaan hän sanoo, ettei se ole „mikään sydänmaan kappeli" ja että sen pilarit „ovat pitkät kuin korpikuuset, jotka latvoillaan kuin taivasta kannattavat". Ja lukijasta tuntuu ikäänkuin hän ei koskaan voisi kokonaan antautua ihailemaan kaikkea sitä kaunista, joka on hänen ympärillänsä, vaan että aina mieleen nousisi muisto jostakin vieläkin kauniimmasta, joka on kaikkein lähinnä hänen omaa sydäntänsä.

Aito Ahomainen huumori tulee esiin kuvauksessa Laululintuja, vaikkei sitä ole siinä kuin säästäen käytetty. Sääli että tekijä viime aikoina niin harvoin enää päästää valloilleen tämän kykynsä, sillä onhan huumori niukasti meidän kirjallisuudessamme edustettu.

Kirjassa on useita kuvia, jäljennöksiä sekä taideteoksista että merkkipaikoista. Kansikuvan on rouva Venny Soldan-Brofelt piirustanut.

H. S.

Historiallista kirjallisuutta.

Landshöfdingen friherre Gabriel Kurcks lefnadsminnen upptecknade af honom själf. I tryck utgifna af Finlands Statsarkiv genom Reinh. Hausen. Helsinki 1906. 209 siv. 8:o. Hinta 3: —.

Tosin nämä muistelmat, niinkuin niiden julkaisijakin, valtioarkistonhoitaja R. Hausen esipuheessa huomauttaa, ainoastaan vähässä määrässä koskevat Suomea, mutta ne ovat kuitenkin täällä syntyneen miehen ja

antavat karakteristisen kuvan meidän maamme korkeimpien piirien elämästä Ruotsin vallan mahtavuuden aikana. Myöskin kului suuri osa Gabriel Kurckin myöhemmästä ijästä meidän maassa, omistamassaan Laukon kartanossa. Mutta Kurckille kävi, niinkuin monelle yhä käy, että hän on kuvannut etupäässä matkojansa ja elämäänsä suuressa maailmassa, ja jättänyt jokapäiväisen elämänsä kokemuksia kertomatta, jotka kuitenkin epäilemättä nyt jälkimaailmalle olisivat tarjonneet suurimman intressin.

Kaikkein laajimmin on hän kertonut osanotostaan Puolan sotaan 1655—60, johon otti osaa upseerina sotaväessä, ja Tanskan sotaan 1676—79, jolloin oli Skaraborgin läänin maaherrana Ruotsissa. Huomattavaa on, että Kurck, joka ei muuten osoita mitään erikoista suomalaista kansallistuntoa, Puolan sotaa kuvatessaan pari kertaa, esim. kertoessaan Varsovan taistelusta, erittäin mainitsee suomalaisten kunniakkaasta osanotosta sotatapauksiin. Huvittavin osa muistelmista on mielestäni kuitenkin kuvaus tekijän nuoruudesta ja „vaellusvuosista" Europan eri maissa. Se antaa meille hyvän kuvan nuoren ylimyksen kasvatuksesta ja elämästä siihen aikaan.

Gabriel Kurck oli syntynyt 1630 Viipurin linnassa, jossa hänen isänsä Jöns Kurki eli Kurck, sittemmin Turun hovioikeuden tunnettu presidentti, siihen aikaan piti asuntoa Viipurin maaherrana. Hänen äitinsä oli Märtta Oxenstjerna, Aksel Oxenstjernan sisar, eikä erehtyne kun pitää tätä viimeksimainittua sukulaissuhdetta suurimpana syynä siihen huomaavaisuuteen, jota suomalaiselle ylimykselle hänen matkoillaan sittemmin osoitettiin Europan hoveissa — hyvähän on kun piispa on enona. Ensimäisenä opettajana oli hänellä Vesilahden kappalainen Christiernus Jacobi. V. 1641 hän „deponeerattiin" ja sisäänkirjoitettiin Turun akatemiaan (huomautettakoon ettei hänen nimeänsä ole Laguksen luettelossa), sekä pantiin asuntoon ja „inspektsioniin" professori Johannes Terseruksen luo, vaan sen lisäksi oli hänellä vielä erityinen præceptor ja kaksi „renkiä", toinen saksalainen aatelismies, toinen ranskalainen. Mutta seuraavana vuonna oli omituinen tapaturma tekemäisillään lopun nuoren Kurckin elämästä. Se kivitalo, jossa nuorukainen Turussa asui, sortui näet ja hautasi hänet sekä ranskalaisen raunioiden alle, josta Gabriel vasta useiden tuntien jälkeen kaivettiin — merkillistä kyllä — vahingoittumattomana esiin, ainoastaan vaatteet rievuiksi repeytyneinä; ranskalainen oli surmansa saanut. Gabrielin mielestä tämä tapahtui ihmeen kautta ja hän kertoo mitenkä valkoiseen hameesen puettu olento talon kaatuessa tarttui häneen ja suojeli häntä ylitse vieriviltä kiviltä. Kolme vuotta Turun yliopistossa oltuansa, lähetettiin hän jatkamaan opintojaan Upsalaan ja jäi nyt sukulaistensa luo Ruotsiin. V. 1650 Kristiinan kruunauksen kunniaksi pidettyihin turnajaisiin samoin kuin suureen ballettiin hän otti osaa. Kaksi vuotta myöhemmin oli Kurckin lähtemi-

nen sille ulkomaanmatkalle, joka siihen aikaan katsottiin välttämättömäksi jokaiselle ylimysnuorukaiselle, kun tieto isän kuolemasta pakoitti hänet ensin menemään hautaukseen Turkuun ja viivytti ulkomaanmatkaa.

Emme voi Gabriel Kurckia hänen laajalla matkallaan seurata. Se kävi (ensi aluksi lanko Kankaisten Kustavi Horn seurana) Tanskan ja Saksan kautta espanjalaisiin Alankomaihin, jossa ajaksi rupesi Espanjan palvelukseen, sieltä sitten Hollantiin ja Englantiin. Brüsselin hän sanoo olevan „kaikkien hienojen tapojen opettaja sekä konversatsionissa että vita communiksessa (yleisessä elämässä), sillä siellä kaikkea seurustelua niin naisten kuin kavaljeerien puolelta harjoitetaan suurimmalla huomaavaisuudella, ja osoitetaan muukalaisille suurinta kohteliaisuutta.“ Englannissa katseltiin sekä Canterburyn että Oxfordin kuuluisien yliopistojen rakennuksia ja kokoelmia, ja jälkimäisessä paikassa Kurckia kunnioitettiin maisteriksi vihkimyksellä. Intressantein oli ehkä kuitenkin hänen käyntinsä Englannin kruunaamattoman hallitsijan Oliver Cromwellin luona, joka kuultuansa Aksel Oxenstjernan olevan hänen enonsa, kysyi tämän terveydestä ja oloista ja käski antaa Kurckille passin vapaasti kulkea ja katsella mitä hän halusi Englannissa. Sen ohessa hän vakuutti ystävyyttänsä ja hyvää väliänsä Ruotsin kansan kanssa. Englannista Kurck palasi Alankomaihin, jossa tapasi kruunustaan äsken luopuneen Kristiina kuningattaren ja pari kuukautta palveli hänen hovissaan. Sitten jatkettiin matkaa Ranskaan, josta vasta paluumatkalle käännyttiin.

Niinkuin jo mainittiin ei muistelmissa paljon kerrota Suomesta. Vuodet 1661—67 oli Kurck suurimmaksi osaksi viettänyt Suomessa, Laukossa, ja sillä aikaa nimitetty Viipurin maaherraksikin, mutta ei ottanut tätä tointa vastaan. Pari kuvausta hänen matkoistaan Ruotsin ja Suomen välillä antaa elävän kuvan siitä tavasta, jolla ennen semmoinen matka tehtiin ja niistä vaikeuksista ja vaaroista, jotka olivat siihen yhdistettyinä. V. 1669 lähti Gabriel Kurck vaimoineen ja lapsineen matkalle Turusta Tukholmaan. Ahvenanmaan Granhamnissa odotettiin, 48 alusta yhdessä joukossa, useampia päiviä sopivaa tuulta. Juhannuspäivänä päästiin vihdoin lähtemään edemmäs. Mutta kahden tunnin päästä nousi raivoisa myrsky, alukset menivät hajalle, menettivät purjeensa ja mastonsa ja useat hukkuivat. Myöskin Kurckin laivassa täytyi hakata mastot ja antaa myrskyn viedä, vaan lopulta kuitenkin päästiin Ruotsin rannikolle, jossa kalastajat pelastivat haaksirikkoiset. Yhtä hengenvaarallinen oli matka Ruotsista Suomeen v. 1685. Perttulin päivänä lähdettiin Tukholmasta, mutta matkustajain tultua Ahvenanmerelle, nousi jälleen myrsky ja laiva ajeli myrskyn mukana; viimeksi alus törmäsi kallioon ja meni pohjaan. Kurck, vaimo ja lapset pelastuivat hädin tuskin venheessä rantaan. Kahdeksan päivää täytyi viipya erään kalastajan kurjassa mökissä, jonka jälkeen palattiin Tukholmaan ja matka lykkäytyi nyt kah-

deksi vuodeksi. Loppuikänsä vietti Gabriel Kurck, niinkuin jo mainittiin, synnyinmaassansa, Laukon kartanossa. Täällä hänen oli kestäminen uusi kova tapaturma, kun talon asuinrakennus yöllä tammikuun 28 ja 29 päivän välillä 1704 paloi poroksi ja hän menetti kaikki huonekalunsa, matkoilla kokoamansa muistot, kirjastonsa, asiapaperinsa ja kirjoituksensa, „vanhat tuomiokirjat esi-isieni jälkeen“ ja „ikivanhat kartano-, raja- ja lahjoituskirjat“ mainitsee hän erikseen, samoin kuin jo valmiit muistoonpanot elämästään, jotka siitä syystä olivat uudestaan kirjoitettavat. — Gabriel Kurck kuoli Laukon kartanossa 1712 ja haudattiin Vesilahden kirkkoon.

Katsoen meidän historiallisen memoaarikirjallisuutemme köyhyyteen, ovat Gabriel Kurckin muistelmat hyvin ansainneet tulla julkisuuteen. Voihan näyttää siltä kuin ne Suomen historialle eivät mitään mainittavaa satoa tuottaisi, mutta varmaankaan ei sen ajan rientojen ja henkisen kehityksen ymmärtämiseksi maassamme ole ilman merkitystä tuntea elämää siinäkin piirissä, johon Gabriel Kurck kuului, ja nähdä sitä vilkasta kultuuriyhteyttä, jossa oltiin muiden maiden kanssa.

K. G.

Ulkomaan kirjallisuutta.

Eräs naturalistinen oppi valtiosta.

LUDWIG GUMPLOWICZ, *Geschichte der Staatstheorien* (Valtioteoriain historia). Innsbruck 1905. Wagner. 592 s. Hinta 12 saksan markkaa.

Itävaltalainen, jo iäkäs yhteiskuntatieteen tutkija L. Gumplowicz (lue Gumplóvitsh)[1] on tunnettu kiivaaksi intoilijaksi sen aatteen puolesta, että valtio-oppi olisi kokonaan uusittava luonnontieteiden mallin mukaan. Mieltäkiinnittäviä, tieteellisessä katsannossa rohkeita ja kumouksellisia mielipiteitään hän on esittänyt lukuisissa teoksissa, joista mainittakoon: „Allgemeines Staatsrecht“ (Yleinen valtio-oikeus, 1897, sen ensimäinen painos ilmestyi jo 1877 nimellä „Filosofinen valtio-oikeus“), „Der Rassenkampf, soziologische Untersuchungen“ (Rotutaistelu, yhteis-

[1] Gumplowicz on syntynyt 1838 Krakovassa, mutta on aina v:sta 1876 alkaen toiminut opettajana Grazin saksankielisessä yliopistossa ja on julkaissut tieteelliset teoksensa saksan kielellä.

kuntatieteellisiä tutkimuksia, 1883), „Soziologie und Politik“ (Yhteiskuntatiede ja politiikka, 1892), „Die soziologische Staatsidee“ (Yhteiskuntatieteellinen valtioaate, 2 pain. 1901). Seuraavassa silmäilyssä hänen aatteihinsa pidämme etupäässä silmällä hänen viimeiseksi ilmestynyttä teostaan, yllämainittua „Valtioteoriain historiaa“.

Tässä teoksessa Gumplowicz esittelee ja tarkastaa esiintyneitä oppeja ja mielipiteitä valtion luonnosta kaikkein vanhimmista ajoista alkaen — aina Hammurabista, Confuciuksesta ja tuosta muinaisintialaisesta n. s. „Manun laista“ — meidän päiviimme asti. Vanhempien aikojen oppikehitystä tällä alalla kuvataan lyhyin, yleisin piirtein. Kun lähenemme nykyaikaa, niin esitys käy laajemmaksi; 19:nnen vuosisadan kirjailijoista käsitellään useita toisen rivin miehiäkin, jotka eivät ole mitään aivan yleistä mainetta saavuttaneet. Yleensä esitys on sisällysrikasta ja antaa monessa katsannossa elävämmän yleissilmäyksen aineeseen kuin mikään muu minulle tuttu teos. Mutta kun tekijä näin laajasti käsittää ainettaan, niin ei voi tulla kysymykseenkään mikään erityiskohtainen, seikkaperäinen esitys kunkin valtiollisen ajattelijan opeista; varsin merkillisiäkin ajattelijoita ja kirjailijoita valtio-opin alalla, niinkuin esim. Platonia, Macchiavellia, Grotiusta y. m., käsitellään ainoastaan muutamilla sivuilla; Gumplowicz osoittaa pääasiassa vain lyhyillä, kuvaavilla piirteillä jokaisen tutkijan periaatteellisen merkityksen, niinkuin se hänen kannaltaan katsoen on arvosteltava. Nykyaikaa lähetessämme tekijän omat lempiaatteet astuvat yhä selvemmin näkyviin ja yhä tiheämmin hän tekee tuimia hyökkäyksiään vastakkaisia oppisuuntia vastaan.

Gumplowiczin mielestä kaiken yhteiskunnallisen elämän ainoana sisällyksenä on eri luokkain ja ihmisryhmäin keskinäinen taistelu. Kaiken inhimillisen toiminnan viimeisenä, liikkeellepanevana voimana on yleensä itsekkyys. Sentähden valtioelämän ylin laki on jokaisen ihmisryhmän pyrintö säilyttämään itseänsä sekä anastamaan itselleen kaikki edut, joita vain voi saavuttaa. Ne, jotka eivät välitä todellisuudesta, vaan tyytyvät rakentamaan ihanteellisia oppijärjestelmiä, johtakoot valtion „oikeuden aatteesta“. Todellisesti oikeus syntyy vasta valtiossa. Meille, jotka olemme syntyneet ja kasvaneet valtiossa, on oikeusaate syvälle syöpynyt mieleemme ja hallitsee mahtavana toimintaamme. Mutta se johtuu vain siitä, että yhteiskunta on meitä elämämme alusta alkaen kasvattanut ja henkisesti muovaellut säätämänsä vakaantuneen järjestyksen mukaisiksi.

Valtio syntyy yleensä aina valloituksen kautta, nim. siten, että kuljeskelevat, karaistut, sotaisat kansanheimot valloittajina tunkeutuvat viljeltyihin seutuihin ja alistavat niiden maataviljelevän väestön valtansa alle. Sen johdosta vasta syntyy yhteiskunnallista järjestystä, muodostuu eri säätyjä, vieläpä Gumplowiczin mukaan vasta sen kautta järjestyy perhekin vakinaisesti.

Valtiossakin on vielä eri ryhmien ja luokkain välillä syvinnä vallalla „ehdottoman vihamielisyyden laki". Valtion sisällinen järjestys riippuu kerrassaan siitä, kuinka paljon *valtaa* kullakin eri luokalla ja säädyllä on. „Oikeus"-käsite on yleensä puhdas valtakäsite. Ne valtio-oikeudelliset säädökset, jotka järjestävät eri luokkien ja ryhmäin keskinäiset oikeussuhteet, ilmaisevat ainoastaan niiden voimasuhteita; niin pian kuin niiden voimasuhde jossakin kohden muuttuu, ei siihenastisella „oikeudellakaan" ole enää vähintäkään merkitystä, vaan se yksinkertaisesti kumotaan, tehdään uusi „oikeus", joka ilmaisee uudet voimasuhteet.

Että tuo aatteellinen käsitys siitä, mikä itsessään on oikein, olisi elävänä voimana ihmisissä ja että se voisi vaikuttaa yhteiskunnalliseen kehitykseen, on Gumplowiczin mielestä vain naurettava korupuhe.

Täten tekijä on selvitellyt perin yksinkertaisesti valtio-oikeudellisten olojen perusedellytyksiä. Voipi sanoa, käyttämällä erästä vertausta Goethen Faustista, että nyt tutkittavan elimistön „osat on hallussamme" — henki vain on karkoitettu pois. Näistä eristetyistä osista sopii sitten ryhtyä rakentelemaan helposti ymmärrettävällä tavalla ihmiskunnan valtio- ja oikeuselämätä.

Vasta 19:nnen vuosisadan lopussa on Gumplowiczin mielestä „tositieteellinen käsitys valtiosta" selvinnyt. Se nojautuu darwinismiin sekä „Haeckelin monismiin" ja on keksitty Itävallassa, missä omituiset kansallisuusolot ovat antaneet siihen erityistä aihetta. Sen keksijät ovat G. Ratzenhofer „käänteentekevällä" teoksellaan „Wesen und Zweck der Politik" (Valtioelämän olemus ja tarkoitusperä, 1893) sekä Gumplowicz itse (vrt. etenkin s. 433). Täten on valtio-opin 2000-vuotinen kehitys saavuttanut „toistaiseksi tyydyttävän lopputuloksen". Verrattain laajasti ja kovin ylistäen Gumplowicz esittää Ratzenhoferin sekä muutamien muidenkin hengenheimolaistensa mielipiteitä, niinkuin esim. italialaisen M. Angelo Vaccaron. Sitä vastoin hän, omituista kyllä, puhuu kovin ly-

hyesti Marxista ja koko Marxiin perustuvasta sosialistisesta yhteiskuntaopista, — vaikka heidän välillään on niin silmiinpistäviä kosketuskohtia, erittäinkin tuossa käsityksessä, että luokkataistelu on koko yhteiskuntaelämän ytimenä. Gumplowicz sanoo, että sosialistien kiivaat käytännölliset puolueharrastukset ovat estäneet heitä kehittämästä puhtaasti tieteellistä valtio-oppia ja houkutelleet heitä moniin mielikuvituksiin ja haaveiluihin. Engelsin väite, että sosialismin opit koko laajuudessaan muka ovat koroitetut „utopiasta tieteeksi", on Gumplowiczin mielestä perin lapsellinen harhakuvitelma.

Periaatteellisesti Gumplowicz vaatii aivan jyrkästi, että tieteen pitää vain tutkia ja selittää tosiasioita, se älköön ruvetko niitä arvostelemaan. Kuitenkin osoittautuu hänen omassa esityksessään valtio-opin historiallisesta kehityksestä, että historiata ei voida kirjoittaa ilman että historioitsija tavallaan arvioi kerrottavia asioita, nim. siten, että hän erityisesti huomauttaa niitä ennätyksiä, jotka hänen mielestään ovat tärkeät ja ansiokkaat, sekä koko esityksensä järjestelyn avulla valaisee niiden erityistä merkitystä. Gumplowiczin tärkeimpänä mittakaavana, jonka mukaan hän suo tunnustusta valtio-opin tutkijain aatteille, on tietysti hänen oma yhteiskuntatieteellinen perusajatuksensa. Sen ohessa hän suosii vapaudellisia ja kansanvaltaisia pyrkimyksiä. Hyvin edullisesti hän esim. arvostelee Spinozaa; verrattain edullisesti myöskin Lockea ja Rousseauta, — huolimatta viimemainitun „fantastis-juridisesta" käsiterakennuksesta. Sitä vastoin ne tutkijat, jotka ovat antaneet paljon arvoa hallitsijan vallalle, niinkuin esim. Grotius ja Hobbes, saavat ankaranpuolisen arvostelun osakseen.

Hyvin kiivaasti Gumplowicz moittii lakimiesten „hiushalkomisia", heidän abstraktisista käsitteistä johdettuja oppirakennuksiaan, jotka hänen mielestään eivät ota huomioon kokemusperäistä todellisuutta. Nykyiset kuuluisimmat, Saksan yliopistoissa vaikuttavat, „patenteeratut" valtiooikeuden opettajat, niinkuin esim. Laband ja Jellinek, ovat hänen mielestään epäselvillä käsitteillään ja teorioillaan ainoastaan sekoittaneet ja vaikeuttaneet valtioelämän todellista, luonnontieteellistä ymmärtämistä. Erityisessä liitteessä hän laajasti ja ylen ankarasti kritikoi saman suunnan edustajan, professori Lukasin julkaisemaa kohta teosta, jotka hänen mielestään tarjoovat hyvän esimerkin tuosta kierosta juridisesta metodista. Kiistelyssään Gumplowicz melkein aina on hyvin yksipuolinen ja liialli-

nen. Kuitenkin hänen moitteensa tuota valtio-oppiin sovitettua yksipuolisesti „lainopillista“, käsitteistä johtavaa suuntaa vastaan sisältää mielestäni koko joukon totuuttakin.

Teoksessa tavataan valitettavasti erityiskohdissa erehdyksiä ja virheitä, niiden joukossa muutama aivan hämmästyttäväkin. Niinpä esim. tunnettu kyynillinen filosofi Diogenes nimitetään „Diogenes Laertios“, joten hän sekoitetaan aivan toiseen muinaisaikaiseen kirjailijaan.

Historiallisena esityksenä Gumplowiczin teos on yleensä rikassisältöinen ja vilkkaasti kirjoitettu, mutta hyvinkin subjektivinen ja erityiskohdissa epätarkka. Hänen omat valtio-opilliset mielipiteensä ovat kovin yksipuoliset. Kuitenkin on tunnustettava, että myöskin hänen yleinen ajatuskantansa, joka kokonaan perustuu darwinilaiseen aatteeseen olemassaolon taistelusta, sisältää tärkeitä totuudenaineksia, joita valtio-oppi yleensä ei vielä ole osannut kylläksi sulattaa oppirakennukseensa.

Gumplowiczin oppi on kuvaava esimerkki omituisesta aatesuunnasta, joka viime vuosikymmenien henkisissä riennoissa on saanut jotenkin paljon vastakaikua. Onhan tuo pyrintö perustaa henkisiäkin tiedonhaaroja „luonnontieteiden mukaiselle“ pohjalle puhjennut esiin suurella voimalla ja eri tahoilta. Muutamassa erään vastustajan kirjoittamassa arvostelussa olen nähnyt Gumplowiczia nimitettävän „sosiologian Zolaksi“; arvostelija tahtoi sillä viitata juuri tuohon luonnontieteiden mukaisen menettelyn etsimiseen, — sillä onhan Zola väittänyt, että romaaninkin pitää olla jonkinmoinen „kokeellinen tutkimus“, — ja samalla myöskin siihen pontevaan, kiivaaseen, usein hieman järjestyksettömään tapaan, millä Gumplowicz kirjallisissa kiistoissaan ajaa lempiaatteitaan.

A. Gr.

Katsaus ulkomaihin.

Suurpolitiikkaa. — Saksan valtiopäivät ja siirtomaapolitiikka. — Puolalaiskysymys Posenissa. — Ranskan ja Englannin tapahtumat.

Suurpolitiikka on tällä haavaa, jonkunmoisessa odotuksen tilassa. Tarkastaja ei siinä helposti voi huomata mitään varmoja, pitemmiksi ajoiksi päteviä piirteitä tai virtauksia. On ikäänkuin koettaisivat eri valtiot vain tunnustella tähänastisten ystäviensä ja entisten vastustajainsa valtimoita, hapuillen, ilman varmaa itsetietoista suunnitelmaa omalle politiikalleen.

Tämmöinen asiantila onkin mitä luonnollisin. Ovathan venäläis-japanilainen sota ja sitä seuranneet sisäiset rauhattomuudet Venäjällä aikaansaaneet tuntuvan muutoksen valtioiden välisissä voimasuhteissa, muutoksen, joka on tullut niin äkkiä, että herrat diplomaatit eivät vielä laskelmissaan ole oppineet sitä kokonaan hallitsemaan — puhumattakaan siitä, että tila Venäjällä vielä tänäkin päivänä on sellainen, että tuskin kukaan niistä valtiomiehistä, joiden hartijoilla Europan poliittinen tulevaisuus lepää, voi likimainkaan arvata mitä vielä siitä lapsesta tulee. Vuonna 1904 oli asema vielä aivan selvä: Europassa oli kuusi suurvaltaa, muutamat voimakkaampia toiset heikompia, sitäpaitsi olivat Amerikassa Yhdysvallat, ja mitä itä-Aasiaan tulee, kuului se yleisen mielipiteen mukaan Europan siirtomaapolitiikin välittömään harrastuspiiriin. Ja näin oli ollut vuosikymmeniä. Jokainen mieheniässä oleva kansalainen lienee koulupenkillä saanut jokseenkin tähän suuntaan menevän käsityksen poliittisesta maantieteestä. Kuinka ihanteellista mahtoikaan tähän vanhaan hyvään aikaan olla valtiomihille poliittisten laskelmien tekeminen! Ja nyt on yht'äkkiä kaikkein mahtavin noista suurvalloista vaipunut niin suureen heikkouden tilaan, että jotkut politikoitsijat ja etenkin sanomalehtimiehet jo uskaltavat epäillä, tokko sen ääni ennenmuinoin niin mainehikkaassa yhteisessä konsertissa enään ollenkaan voi päästä kuuluviin. Samalla on Japanin kohoaminen suurvallaksi yhtäkkiä herättänyt meidän maanosamme siirtomaidenihailijat tuosta ihanasta unesta, että itä-Aasia olisi kuin luotu koronkasvupaikaksi heidän liioille kapitaaleilleen. Vähempikin voisi jo saattaa suurpolitiikan tasapainostaan.

Kaikki yllämainitut asianhaarat ovat painaneet leimansa nykyajan politiikkaan. Vanhat ystävykset Venäjä ja Ranska ovat vieläkin ystäviä, mutta millaisia? Ystävyys ei ainakaan ole mitenkään estänyt Ranskaa solmimasta mitä likeisimpiä välejä Englannin kanssa, jopa niin läheisiä, että yleensä puhutaan suoranaisesta sotilasliitosta näiden molempien välillä. Englanti puolestansa on lujassa puolustus- ja hyökkäysliitossa Japanin kanssa — kuten muistettanne solmittiin se vähän jälkeen Porthsmouthin rauhan. Jos kohta Ranska ei liene missään lähemmässä suhteessa Japaniin, on meillä kuitenkin täten, Englanti välittäjänä, todellisuudessa mitä merkillisin kolmiliitto, tai yhteys tai miksi sitä sanoisi. Joka tapauksessa aivan uusi valtojen ryhmitys, kuinka luja ja elinvoimainen, se tietysti sitten on toinen asia.

Voimme sanoa, että kaikki tällä haavaa pyörii Venäjän ympäri' Ranskan ystävyys Venäjän kanssa vähenee samassa suhteessa kuin Venäjän poliittinen valta, jota vastoin Japanin vallanhimo koillis-Aasiassa samassa suhteessa lisääntyy. On merkille pantava asia, että Saksan keisari viime aikoina on pitänyt sangen vähäisen puheita ja kaikkeinvähimmin toistanut tuota ennen muinoin sodan aikana käyttämäänsä kuuluisata puhetapaansa: Venäjän ilot ovat Saksan iloja ja Venäjän surut Saksan suruja. Ja jos tänä päivänä Saksassa pantaisiin toimeen tiedustelu sikäläisestä poliittisesta mielenlaadusta Venäjään nähden, niin varmaankin saataisiin mitä ristiriitaisimpia vastauksia.

Mutta toiselta puolen: Ollaanko sitten Venäjän avuttomuudesta niin varmat? Siinäpä juuri nykyisen situatsionin ydinkysymys, ja siihen ei voida muuta vastata kuin kieltävästi. Siitä syystä juuri nykyään niin varovaisia ollaan, niin odottavalla kannalla. Ei Ranskakaan vielä ole kieltänyt liittoaan Venäjän kanssa; vuosi ei ole umpeen kulunut siitä kun se Venäjälle myönsi toista miljardia frangia lainaksi. Jotkut „tieteelliset“ saksalaiset sota-asiain tuntijat ovat väittäneet, että Venäjä tällä hetkellä on „mahtavampi kuin koskaan ennen“. Eikä Englantikaan ole muuta tahtonut kuin ylläpitää sulaa sovintoa — niin, kun vuosien vaihteessa Venäjän rahaministeri julkaisi väliaikaisen kulunkiarvion vuoden 1907 alkukuukausille, lausuivat jotkut englantilaiset lehdet julki mielihyvänsä siitä, että tämä julkaisu, niiden mielestä, osoitti tuntuvaa parannusta Venäjän raha-asioissa. Mielihyvä johtui siitä, ettei mikään ole yleiselle rauhalle vaarallisempi kuin heikko valtakunta. Taka-ajatus

tietysti on: Jos Venäjä on kovin heikko, niin syyhyvät sormemme ja on vaikea vastustaa halua käyttää tilaisuutta hyväksemme. Mutta, Jumalan kiitos, Venäjä pysyykin vielä pystyssä, ja me olemme päässeet vapaiksi pahasta kiusauksesta, kuten pahasta unesta.

* * *

Sill'aikaa kuin kansainväliset suhteet mitä ilmeisimmin osoittavat epävarmuuden oireita, joskaan ei millään taholla ole tällä haavaa suoranaista sodan tai pahempien selkkausten vaaraa, on eri valtakuntien sisällisessä politiikassa sangen paljon sellaista, joka joko tyypillisenä ajan hengen ilmauksena taikkapa nopeana ja käänteentekevänä edistyskulkuna kiinnittää tarkastajan mieltä.

Tässä numerossa tahdon ensi sijassa kääntää huomioni Saksan oloihin.

* * *

Valtiopäivävaalit Saksassa ovat kohta käsissä. Valvojan lukijat tuntevat jokapäiväisistä lehdistä näiden vaalien esihistorian, jotenka siitä ei sen enempää. Eräs seikka ansaitsee kuitenkin tarkkaa huomiota: Päivän polttava kysymys, se, joka Saksan valtiopäivillä aikaansai hallituksen tappion ja valtiopäiväin hajoittamisen, koski Saksan siirtomaapolitiikkaa.

Saksan siirtomaapolitiikka, sehän on luonnonlaadultaan mitä eriskummallisin ilmiö! Tietysti se tavallaan on ihan luonnollinen ja puolustettava. Onhan Saksan kansa elinvoimainen, jos mikään, työtä tekevä, yritteliäs. Taloudellinen elämä Saksassa kehittyy suuremmalla vauhdilla kuin itse Englannissa, sen teollisuus on Englannin teollisuudelle mitä vaarallisin kilpailija. Lisäksi Saksan kansan nativiteetti on hyvin suuri, siirtolaisuus on sen johdosta myös suuri, semminkin kun emämaa jo alkaa olla kyllin kansoitettu, aika lailla tiheämmin asuttu kuin esim. hedelmällinen ja ihana Ranska. Eikö näin ollen ole selvää, että Saksan isänmaallismielisten valtiomiesten tulee etsiä toimialoja kansallensa vieraissakin maanosissa, s. o. siirtomaita?

Mutta toiselta puolen: Saksa on tässäkin suhteessa, kuten niin monessa muussa, jäljellä aikaansa. Siirtomaiden hankkiminen, se on näet

ollut, vaikka omituiselta kuuluu, menneisyyden asia. 1500-luvulla ensimäiset suuret europpalaiset siirtomaat syntyivät. Seuraavilla vuosisadoilla niiden lukumäärä kasvamistaan kasvoi. Vielä 1800-luvun loppupuolella hankki Ranska itselleen tärkeät siirtomaansa taka-Indiassa. Mutta tällä aikaa on Saksa nukkunut, ja nyt on jo myöhäistä. Sillä maanpallon pinta-ala ei ole rajaton ja kaikki arvokkaammat paikat alkavat jo olla muiden hallussa. Jos silmäilemme karttaa, niin sen helposti huomaamme, sillä mikä ei nykyään ole siirtomaata, se on sitten aluetta, jossa kansat jo elävät itsenäistä valtiollista elämäänsä. Hyvää tahtoa ei Saksalta viime aikoina ole puuttunut. Mutta ne alueet, joita se itselleen on anastanut, ovat suureksi osaksi olleet kelpaamattomia, sellaisia, joista muut eivät ole huolineet. Niin on myös tuon kuuluisan Saksan lounais-Afrikan, jonka pitämiseen ja suojelemiseen mustaihoisia alkuasukkaita vastaan Saksa kolmen viime vuoden kuluessa on saanut uhrata satoja miljoneja markkoja lukuunottamatta niitä ihmishenkiä, joita se on niellyt. Eikä itse asiassa vieläkään ole mitään varmoja tietoja siitä milloin rauha siellä uudestaan saadaan aikaan puhumattakaan sen vastaisesta taloudellisesta merkityksestä. Mitä viimemainittuun tulee, niin tietää jokainen koulupoika, että tuo maa on hedelmätöntä aluetta, jonka ei pitäisi ketään houkutella. Tosin prof. Delbrück, siirtomaapolitiikan ihailija, aikakauskirjassaan „Preussische Jahrbücher“ kertoo, kuinka englantilaiset aikoinaan eivät mitään odottaneet siirtomaastaan New Syd Wales'ista, joka nykyään on erittäin kukoistavassa tilassa. Lounais-Afrikan tulevaisuus voitaisiin hyvällä tahdolla kuvitella samanlaiseksi, mutta tosiaan, ellei sen todistavampia asioita esitä uusien miljonien myöntämisen tueksi lounais-Afrikan hyväksi, niin eipä ihmetytä, että veronmaksajat Saksassa ajan pitkään kadottavat uskonsa ja luottamuksensa.

Surullinen on siis ollut Saksan siirtomaapolitiikka. Yhä edelleen saa Saksa nähdä, että lukuisa, paras osa sen siirtolaisista lähtee vieraihin maihin, tekee työtä vieraiden kansojen varallisuuden kartuttamiseksi, tulee vieraiden valtain alamaisiksi. Muu ei juuri auta. Tosin ei puutu merkkejä siitä, että Saksa mielellään yrittäisi, tilaisuuden sattuessa, väkevämmän oikeudella anastamaan itselleen maita vieraissa maanosissa. Tämä voi tietysti silloin tapahtua ainoastaan sodan kautta. Joskus kuulee puhuttavan, että Saksa esim. halukkain silmin katselisi Brasilian alueita, ja siellähän nykyään paljon saksalaisia asuu. Ei ole pitkä aika kulunut

siitä, kun Saksa ase kädessä itselleen valloitti Kiatschoun Kiinassa, ja epäilemättä sillä oli salainen aikomus luoda itselleen luja asema itä-Aasiassa, mutta nekin unelmat ovat nousevan auringon maa ja Kiinan nopea valveutuminen karkoittaneet.

Palatkaamme kuitenkin päivän polttavaan kysymykseen Saksassa. Konservatiivinen puolue ja kaikki vapaamieliset ryhmät pysyvät edelleen vakaumuksessaan Bülowin ja Dernburgin siirtomaapolitiikan oikeutuksesta. Sosialistit ja klerikaalit, jotka yhdessä muodostivat enemmistön, viime valtiopäivillä sitä vastustavat. Tämä situatsioni on sangen merkillinen, sillä eihän siirtomaakysymys ensi valtiopäivillä toki tule olemaan kaikki kaikessa. Monessa tärkeässä kysymyksessä, kuten agraaritullikysymyksessä, ovat vapaamieliset ja sosialistit samalla kannalla konservatiiveja ja klerikaaleja vastaan. Valitsijat ovat täten, semminkin uudistusvaaleissa, hyvin pulmallisessa asemassa. Ajatelkaamme esim. vapaamielistä valitsijaa: tuleeko hänen uudistusvaaleissa antaa sosialistille vaiko konservatiiville etusija? Siinä kysymyksessä, jota varten nämä vaalit nyt toimitetaan on hän konservatiivisten liittolainen, mutta sangen monessa kysymyksessä on hänen myötätuntoisuutensa sosialisteja kohtaan paljon suurempi.

*

Äskettäin ovat Preussin maapäivät avatut, ja ilmeistä on, että n. s. puolalaispolitiikka tule olemaan niiden tärkeimpiä kysymyksiä. Sähkösanomat ovat ilmoittaneet, että uusia esityksiä tulee tehtäväksi saksalaisuuden vahvistamiseksi Posenissa ja länsi-Preussissa. Vanha politiikka on siis tässä asiassa jatkuva, vaikka kenties uusin keinoin.

Nämä keinot, nehän ne juuri ovat huvittavia olleet. Ensiksikin tuo surullisen kuuluisa yritys yleisillä varoilla ostaa puolalaista maata saksalaisille myytäväksi, josta, kuten tunnettu, vain on ollut seurauksena, että puolalaisten omistama maa-alue yhä on kasvanut, puolalaiset kun kalliilla hinnalla ovat myyneet maansa sitten helpommalla ostaakseen köyhiltä saksalaisilta uutta sijaan sekä käyttäen ylijäämän rahoistansa liikekapitaalina maanviljelykseensä. Ja toiseksi tuo vieläkin surullisempi keino pakoittaa puolalaisia lapsia saamaan uskonnonopetuksensa kouluissa saksankielellä. Tunnettua on, kuinka puolalaiset lapset tähän toimenpiteeseen vastasivat yleisellä koululakolla, jota osaksi yhä vieläkin on

jatkunut. Kaikesta tästä on herännyt tavaton kiihko saksalaisia vastaan, joka ei perustu yksinomaan kansalliseen itsesäilytysvaistoon, vaan myös siihen luuloon, että saksalaistuttamistoimenpiteiden tarkoitus on kohdistunut puolalaisten katolilaista uskontoa vastaan.

Toisin sanoin: Tähän asti käytetyt keinot eivät ole olleet tarkoituksenmukaisia. Niillä on tahdottu tappaa puolalaisten kansallisuudentunto, mutta todellisuudessa on viimemainittu vain saanut uutta virikettä.

Täytyy todella hämmästyä sitä että tämänlaatuinen politiikka suuressa sivistysmaassa ollenkaan on mahdollinen. Se on kuitenkin teoreettiselta puoleltaan niin luonnollinen kuin olla saattaa, sillä se perustuu tuohon meilläkin tunnettuun mielipiteeseen: yksi kieli, yksi mieli eli siihen, että valtio ollakseen voimakas, luja ja kehitysmahdollinen on käsittävä kielellisesti vain yhden kansallisuuden. Se aatteellinen pohja, joka saksalaisella politiikalla puolalaisissa maakunnissa on, on yksinkertaisesti kansallisuusaate, vaikkakin äärimmäisyyteen kehitettynä. Tämmöisenä äärimmäisenäkään se ei ole mitään outoa, sillä se on sitä samaa, jota Venäjän natsionalistit ovat harjoittaneet Suomea kohtaan ja jota suomalaisenkin natsionalismin radikaalisimmalla siivellä tahdotaan harjoittaa täällä asuvia ruotsalaisia vastaan.

Hallituksen nykyinen puolalaisohjelma ei vielä ole tunnettu, eikä siis tiedetä missä määrin uusiin keinoihin aiotaan turvautua. Varmaa vain on, että tähänastiset menettelytavat ovat herättäneet sangen laajaa tyytymättömyyttä saksalaisten kesken. Vapaamieliseltä taholta on suoraan ehdoitettukin, että tähän asti noudatettu politiikka hyljättäisiin kokonaan ja että puolalaisille annettaisiin samanlaiset kansalliset elämisoikeudet, kuin mitä saksalaiset itsekin nauttivat. Kuitenkin tulisi hallituksen vielä pitää mielessään tuo teoria, että voimakkaan valtion tulee olla kansallisesti ehjä, mutta toteuttaa tämä teoria tästedes vain sillä tavalla, että asutus pitkin Venäjän rajaa muutettaisiin saksalaiseksi, jolloinka puolalainen asutus tulisi olemaan ikäänkuin saarena saksalaisessa meressä. Sen kautta saksalaiset voisivat olla huolettomat siitä, että puolalaiset eivät voi ryhtyä vihamielisiin hankkeisiin kansainvälisten selkkausten sattuessa. Omalla alueellaan saksalaisten keskellä, olisi kuitenkin puolalaisilla oleva oikeus säilyttää kansallista olemustaan valtiovallan siihen kajoamatta.

Onhan viimeksi esitetty katsantotapa koko joukon vapaamielisempi kuin hallituksen tähänastinen politiikka. Sen pahempi ei ole luultavaa, että hallitus tulee luopumaan nykyisen politiikkansa pakollisista sulattamisperiaatteista. Eikä tietenkään saksalainen vapaamielisyyskään koskaan tule menemään niin pitkälle, että se puolalaisille provinsseille myöntäisi edes n. s. sisällistä itsenäisyyttä.

*

Ne sisäpoliittiset tapahtumat, jotka Ranskassa ja Englannissa viime aikoina ovat kiinnittäneet maailman huomiota ovat laadultaan aivan toiset kuin Saksan. Ne näet eivät johdu kansallisesta ekspansionihalusta, vaan ovat täydellisesti sisällistä laatua; perustuvatpa aatteellisiin eikä edes talouspoliittisiin virtauksiin.

Ranskan taistelu katolilaista kirkkoa vastaan on johtanut tulokseen: Kirkko on valtiosta eroitettu, sitä kohdellaan tästedes valtion puolelta samalla tavalla kuin muita „yhdistyksiä“, s. o. ilman minkäänlaisia etuoikeuksia, niin, onpa kirkolliselta taholta väitetty että uskonnollisilla kulttiyhdistyksillä Ranskassa uusien lakien mukaan tulee olemaan rajoitetummat oikeudet, kuin mitä maallikkoyhdistyksillä yleensä on. Kaikesta tästä huolimatta on epätietoista, onko taistelu jo katsottava päättyneeksi. On näet väitetty että nykyiset saavutukset tässä suhteessa muka olisivat — osaksi ainakin — yltiöpäisen jakobiinihengen tuotteita, ja että reaktsioni on tulossa. Ranskan piispoilla on juuri ollut kokouksensa nykyisen situatsionin harkitsemista varten. Tämän päivän lehtien sähkösanomain mukaan on tuo kokous juuri päättynyt. Mitä päätöksiä piispat ovat tehneet, sitä ei vielä tiedetä — ovathan ainakin lähettäneet sähköteitse uskollisuusvakuutuksensa paaville.

Englannissa ovat myöskin uskonnolliset kysymykset olleet etualalla, s. o. kysymys tunnustuksellisen uskonnonopetuksen poistamisesta kouluista. Hallituksen ja alihuoneen tähän suuntaan menevät ehdoitukset hyljättiin kuten tunnettu lordien huoneessa ja sen kautta koulukysymys ratkaistiin negatiiviseen suuntaan. Alihuoneessa Campbell-Bannerman kuitenkin selitti, että Englannin valtiomuodolta ei voi puuttua keinoja kansan vaalien kautta ilmaistun tahdon toteuttamiseksi. Mitä keinoja hän miettii, se vielä ei ole tullut julkisuuteen, mutta joka tapauksessa

Englannin tärkein nyt päiväjärjestyksessä oleva kysymys on valtiollista laatua, koskien ylähuoneen asemaa ja oikeuksia. Vapaamielinen puolue aikoo nähtävästi nousta taisteluun ensimäistä kamaria vastaan.

20. I. 1907. K. R. B.

Toimitukselle tullutta kirjallisuutta.

Werner Söderström Osakeyhtiöltä: Oma maa, tietokirja Suomen kodeille 4—5 vhk. á 1: —. *Sir Donald Mackenzie Wallace*, Wenäjä 8 vhk á 1: —. *J. E. Rosberg*, Maa ja kansat, 30 vhk. á :— 55. — *Herman Råbergh*, Muistoja ja kokemuksia, 2: 50. *Z. Topelius*. Lukemisia lapsille 29— 30 vhk. á : – 65. — *F. Kolpin Ravn*, Tietoaarre VI Suom. K. Hirn. 1: 50, *K. K. Aro*, Uskonnonopetus Hollannissa :— 35. *C. Skovgaard Petersen*. Kristinusko on todellisuus I Onko rukouksella käytännöllistä merkitystä, II ja Täyttykää hengellä, III Suom. Sigrid Vaaramäki. á :— 25. — *Martti Lutherin* Saarnoja, vhk. 9—10 á :— 50.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralta: Suomi, IV, 4. — *U. T. Sirelius*. Suomalaisten kalastus I. 8: — . *Mela - Cajander*, Suomen Kasvio, 6: 50. — Suomen kansan Sävelmiä. V vhk. II. osa.

Heliokselta: *O. M. Reuter*, Suomea samoilemassa, 21—25 vhk, á : – 40.

G. W. Wilénillä ja Kump: *G. R. Snellman*, Vähempivaraisten asunto-oloista.

Tilastolliselta toimistolta: XXVI Työtilastoa, B apukassat vuosina 1903 ja 1904. *G. A. Bredenberg*, Hangon voilaboratariosta 1904. Teollisuushallituksen tiedonantoja 40—41 vhk. á 1: — Säästöpankki-tilasto VII A. Vakuutusolot, XXII. B 3. v. 1904.

Lilius & Hertzbergiltä: Ivar Vilskman, Idrotten i Finland IV. 3: —.

Ruotsalaiselta kirjallisuusseuralta: *Werner Söderhjelm*, Joh. Ludv-Runeberg. Hans lif och hans diktning. II.

Framtid, n:ot 1—3.
Historiallinen aikakauskirja 1906 n:o 6.
Kanerva, XI.
Kansakoululehti, n:ot 1—2.
Kuukauslehti, n:o 1.
Kyläkirjaston kuvalehti, A-sarja, n:o 1.
Le courrier europeen, n:ot 1—3.
Lukutupa, n:ot 22—25.
Maantieteellisen yhdistyksen aikakauskirja, n:ot 5—6.
Mercator n:o 1.
Nuori Suomi, n:ot 1—2.
Pellervo, n:o 1
Postimees, n:ot 288—294 ja 1—8.
Puutarha, n:o 12.
Pyrkijä, n:o 12.
Suomen kirjakauppalehti, n:o 24.
Suomen museo n:o 4.
Suomen teollisuuslehti, n:o 24.
Teolooginen aikakauskirja, XI vuosik. 9—10 vhk.
Terveydenhoitolehti, n:o 12.
Uusi rautatielehti n:ot 1—2.
Virittäjä n:o 8.
Yhteiskuntataloudellinen aikakauskirja n:o 6.

Suuntien taisteluja kirjallisuudessa ja taiteessa.

Ranskalainen romantismi klassisismia vastaan.

Kirjoittanut

K. S. Laurila.

On nykyään monen mielestä vanhanaikaista puhua kirjallisista ja taiteellisista suunnista eli „kouluista". Sen jälkeen kuin naturalismin hyökyaalto useimpien Europan maitten kautta kulki, ei ole ilmestynyt enää uutta taidesuuntaa eli koulua, joka olisi muodostunut niin selväpiirteiseksi ja eheäksi, että se olisi voinut pysyvän kuvan itsestään historiaan jättää. Sen vuoksi ovatkin jotkut kirjallisuuden ja taiteen tutkijat arvelleet, että taidesuuntien eli koulujen aika yleensä on jo ollutta ja mennyttä ja että sellaisia ei tule enää syntymään meidän aikanamme, eipä yleensä vastakaan. He selittävät, että historiallisesti tunnetut taidesuunnat ovat olleet kukin tosin osaltaan oikeutettuja, mutta myös osaltaan yksipuolisia yrityksiä toteuttaa taiteen olemusta, ja niitten historiallinen merkitys on ollut siinä, että ne ovat keskinäisesti täydentäneet toisiaan. Nyt kun näitten yksipuolisten suuntain keskinäisen taistelun kautta on päästy ikäänkuin korkeampaan synteesiin, s. o. on opittu käsittämään koko taiteen olemus eikä vain joitakin puolia siitä, nyt, arvelevat monet, ei uusilla taidesuunnilla olisi enää mitään merkitystä eikä niin ollen niitten syntyyn mitään syytä. Tällaista käsitystä on esittänyt esim. eräs

etevä ja selväajatuksinen ranskalainen kirjallisuuden tutkija Georges Pellissier.[1]

On monia näkökohtia, joita saattaisi tällaista ajatusjuoksua vastaan huomauttaa. Vaikka myöntäisikin, että historiallisesti tunnetut taidesuunnat ovat kaikki olleet yksipuolisia ja että niitten keskinäisen taistelun kautta taiteen koko olemus on monipuolisemmin selvinnyt — niinkuin epäilemättä laita on ollut —, niin ei silti suinkaan ole vielä niin aivan itsestään selvää, ettei uusia taidesuuntia enää voi syntyä ja tule syntymään. Mutta se kysymys jääköön nyt tässä sikseen.

Olkootpa taidesuunnat hävinneet joko vain ajaksi tai ainaiseksi, ainakin yhdeltä kannalta on niistä puhuminen ja niitten käsittely sekä ajanmukaista että aiheutettua, nim. historialliselta kannalta. Historiallisina ilmiöinä taidesuunnat kaikessa tapauksessa ovat olemassa, ja sellaisina ei niitten luonne ja merkitys ole suinkaan niin täysin tyhjentävästi tutkittu ja kaikille selvänä, ettei siihen vielä aina yhdessä ja toisessa suhteessa lisävalaistusta kaivattaisi. Tosiasiana pysyy, että kirjallisuuden ja taiteen historiassa tavataan aikakausia, joitten kuluessa useimmat — tai ainakin hyvin useat — pysyvän merkityksen saavuttaneet taideluomat jotenkin selvästi ovat ilmauksena määrätystä samansuuntaisesta taiteenolemuksen käsittämisestä ja siten useinkin hyvin silmäänpistävästi eroavat toisten aikakausien samoinkuin niistä samankin aikakauden taideluomista, joitten takana ei ole sama käsitys taiteen olemuksesta. Kun nyt kirjallisuuden ja taiteen tutkija ryhmittää nämä samansuuntaisen taidekäsityksen pohjalta kohonneet taideluomat yhteen ryhmään, antaa ryhmälle oman nimityksensä ja koettaa siihen kuuluvien taideilmiöitten yhteisiä piirteitä selvittää, niin eikö hänen menettelynsä ole pääasiassa aivan yhtä luonnollinen ja oikeutettu kuin luonnontutkijan, joka yhteisien tunnusmerkkien perusteella ryhmittää kasveja tai eläimiä erityisiin luokkiin ja antaa näille luokille omia nimityksiään? Kummassakin tapauksessahan noudatetaan vain sitä yleistä menettelytapaa, joka on kaiken tieteellisen tutkimuksen pohjana: etsitään yksityisilmiöistä yhteistä ja yleistä, alistetaan ne sen perusteella ryhmiin, jotta saataisiin niihin järjestystä ja selvyyttä, tehtäisiin ne ymmärrettäviksi ja löydettäisiin

[1] Georges Pellissier: La Fin des écoles littéraires. La Revue 1905. I, 3224 ja ss.

niistä lakeja. Ero on vain siinä, että taideilmiöitten ryhmittäminen ja luokittaminen on paljon arkaluontoisempi ja vaaranalaisempi tehtävä kuin konkreetisten luonnonilmiöitten, ja sen vuoksi myös monin verroin suuremmille erehdyksille alttiina.

On olemassa ennen kaikkea kolme sellaista historiallisesti tunnettua taidesuuntaa, joitten voi sanoa juurtuneen yleiseen tajuntaan ja olevan tavallaan lähtökohtina ja tukipisteinä suuren yleisön kirjallishistorialliselle ajattelulle ja arvostelulle. Ne ovat ne kolme suuntaa, jotka yleisimmin tunnetaan klassisismin, romantismin ja naturalismin nimellä. Kuitenkaan ei tarvitse paljoakaan tarkata tavallisten sivistyneitten keskusteluja kirjallisista ja taiteellisista kysymyksistä havaitakseen, että useimmilla on perin hämärä ja ristiriitainenkin käsitys siitä, mitä näillä heidän ehtimiseen käyttämillään suuntanimityksillä oikeastaan olisi tarkoitettava. Monilla esim. ei klassisismista ole sen tarkempaa käsitystä, kuin että he lukevat klassilliseen suuntaan vain yleensä kaikki etevät ja suuret kirjailijat aina Homeroksesta Ibseniin ja Tolstoihin saakka. Romantismista kun puhutaan, väikkyy useilla ilmeisesti mielessä etupäässä sellaiset teokset kuin Montekriston kreivi, Muskettisoturit ja Eugen Suen romaanit ja yleensä teokset, joitten päähyveenä on „jännittäväisyys". Vielä nurinkurisempi on yleinen käsitys naturalismista. Se on nim. hyvin useille vain suorastaan samaa kuin epäsiveellinen kirjallisuus ja taide.

Vaikka näissä tavallisten n. s. sivistyneittenkin keskuudessa hyvin yleisesti tavattavissa nurinkurisissa käsityksissä on kaikissakin jotain kajastusta asian oikeastakin laidasta, niin on kuitenkin ilmeistä, että henkilö, jolla sellaiset käsitykset mielessä kummittelevat, katsoo kirjallisuuden ja taiteen kehitystä aivan nurinkurisessa valossa ja on erityisen altis väärin ymmärtämään ja väärin tuomitsemaan myös oman aikansa taideilmiöitä.

Tosin eri maitten kirjallisuus- ja taidehistorioissa ja vielä enemmän eri aikakausia käsittelevissä erikoistutkimuksissa usein hyvinkin seikkaperäisesti ja monipuolisesti selvitellään kunkin ylempänä mainitun taidesuunnan tuntomerkkejä ja omituisuuksia. Mutta harvoin kuitenkaan koetetaan näitä kunkin suunnan enemmän tai vähemmän hajanaisiksi jääviä piirteitä ja puolia yhdistää yhdeksi eheäksi kokonaisuudeksi ja tunkeutua kahden keskenään taistelevan taidesuunnan välisen riitakysymyksen ytimeen, ottaa selvää, mikä periaatteellinen probleemi siinä oikeas-

taan on pohjana, ja lausua se psykologisesti yksinkertaisimmassa ja yleisimmässä muodossaan. Tämä on kuitenkin aivan välttämätöntä, jos mieli voida ollenkaan ratkaista, minkä verran totuutta kummankin kahden keskenään taistelevan taidesuunnan puolella on ollut, ja syvemmin käsittää, mikä merkitys itse suuntataistelulla on kirjallisuuden ja taiteen kehitykselle.

Jotain tämän tapaista on nyt tarkoitus seuraavassa yrittää ranskalaisen romantismin ja klassisismin keskinäiseen taisteluun nähden. On tarkoitus koettaa koota ranskalaisen klassisismin ja romantismin yleisesti tunnetuita, mutta useimmiten jokseenkin hajanaisiksi jääviä piirteitä jonkunlaiseksi kokonaisuudeksi, näyttää, miten ne kuuluvat yhteen ja mistä yhteisestä juuresta ne voi ainakin enimmältä osaltaan johtaa, saada selville, mikä periaatteellinen probleemi näitten suuntien välisen taistelun pohjana on, ja lausua se psykologisesti yksinkertaisimmassa muodossaan. Voi jo jotenkin ennakolta arvata, ettei ole mahdollista johtaa klassisismin ja vielä vähemmän romantismin kaikkia piirteitä ja puolia yhdestä ainoasta juuresta ja saada niitä sopimaan yhteen ainoaan kaavaan. Mutta se ei ole varsinaisesti tarkoituskaan. Tarkoitus on vain saada jonkunlaiseksi kokonaisuudeksi ne klassisismin ja romantismin piirteet, joitten kautta nämä suunnat ovat toisilleen vastakohtina, tunkeutua tämän vastakohdan ytimeen ja saada se psykologisesti selvään ja yksinkertaiseen muotoon puetuksi.

Asian periaatteellisen merkityksen kannalta näyttäisi tosin tärkeämmältä toimittaa tällainen psykologinen selvittely klassisismin ja romantismin väliseen taisteluun nähden yleensä eikä rajoittaa sitä yhteen ainoaan maahan. Tässä yhteydessä ei niin laajaperäinen tehtävä kuitenkaan olisi mahdollinenkaan. Sitä paitsi liittyy kunkin taidesuunnan ilmenemiseen kussakin maassa niin moninaisia lisäilmiöitä, että sellainen selvittely, jossa yhtähaavaa tulisi pitää silmällä suuntien kehitystä monissa eri maissa, olisi aivan tavattoman vaikea eikä kenties lopultakaan veisi mihinkään todella hedelmällisiin tuloksiin. Siksi on käytännöllisempää seurata suuntien taistelua vain jossakin erityisessä maassa ja valita siksi sellainen maa, missä se on ollut tyypillisin ja hedelmällisin. Ja se maa epäilemättä on Ranska. Siellä taasen on klassisismin ja romantismin välinen taistelu etupäässä runoustaiteen alalla, ja sitä seuraavassa siksi varsinaisesti silmällä pidetään.

I.

Kun ranskalaisen klassisismin ja romantismin välistä käsityksen erilaisuutta lähemmin tarkastaa ja koettaa sitä yleisimpään ja lyhimpään muotoonsa pukea, niin näyttäisi se paraiten olevan lausuttava seuraavasti: *klassisismi pyrki esittämään ihmisluonteissa, tapahtumissa ja yleensä elämänilmiöissä sitä, mikä niissä on tyypillistä, romantismi sitävastoin tahtoi panna painoa ilmiöitten individuaalisille puolille.* Tai vieläkin lyhemmin: klassisismi esitti tyyppejä, romantismi tahtoi esittää indiviidejä.

Mitä merkitsee tämä ero? Sitä tajutaksemme tarvitsee meidän muistaa, että jokaisessa yksityisilmiössä voi eroittaa kaksi eri pääryhmää piirteitä eli tunnusmerkkejä, yhdellä puolen ne tunnusmerkit, jotka yksityisilmiöllä ovat yhteiset lajinsa, s. o. sen suuremman ilmiöryhmän kanssa, johon yksityisilmiö kuuluu, toisaalla ne tunnusmerkit, jotka eroittavat yksityisilmiön muista samaan ryhmään kuuluvista ilmiöistä, ovat sille ominaisia yksityisilmiönä ja sen juuri siksi tekevät. Aina riippuen siitä, kummalle tunnusmerkkiryhmälle taiteellisessa esityksessä pääpaino pannaan, muodostuu kaksi eri taiteellista tyylilajia, joitten vastakkaisuus on oikeastaan pysyvää ja kaikkina aikoina ilmenevää laatua, koska se pohjaltaan perustuu taiteilijaluonteitten erilaisuuteen, mutta joka vastakkaisuus sittenkin on määrättynä historiallisena ajankohtana voimakkaimmin ilmennyt nim. juuri ranskalaisen romantismin ja klassisismin välisessä taistelussa. Kun näytelmän tai romaanin kirjoittaja kuvaa esim. saituria sillä tavalla, että hän tuo esille kuvattavassaan joko yksinomaan tai ainakin melkein yksinomaan vain sellaisia piirteitä, jotka ovat henkilölle saiturina ominaisia, mutta sitävastoin laiminlyö niitä piirteitä, jotka eroittavat häntä muista saitureista, s. o. niitä piirteitä, joita henkilöllä vallitsevan perusominaisuutensa, saituruuden, ohella on, niin silloin kirjailija esittää saiturin tyypin ja noudattaa siis tyypillistävää tyyliä. Joku toinen kirjailija voi nyt esittää saituria ihan edellisestä eroavalla tavalla. Hän antaa kyllä hänkin saituruuden henkilön vallitsevana perusominaisuutena tulla selvästi näkyviin, mutta hän ei pane erityisesti painoa sellaisten piirteitten kuvaamiseen, jotka henkilölle ovat yhteisiä kaikkien maitten ja kaikkien aikojen saiturien kanssa. Sen sijaan hän nimenomaan huomauttaa ja tuo esiin sellaisia piirteitä, jotka eroittavat tämän hänen saiturinsa kaikista muista saitureista ja tekevät

hänet aivan erikoiseksi, omalaatuiseksi „saituri-eksemplaariksi“, jos niin saa sanoa. Silti hän omistaa suurta huomiota niitten pääpiirteitten kuvaamiseen, mitkä henkilöllä liittyvät saituruuteen ja asettaa siten henkilön vallitsevan perusominaisuuden ikäänkuin havainnolliseen tarkka- ja rikaspiirteiseen kehystään. Eikä ainoastaan henkilön vallitseva perusominaisuus saa tällaista selittävää ja yksilöistävää piirrekehystää, vaan itse henkilö kokonaisuudessaan saa myös sellaisen. Hänellä on enemmän tai vähemmän seikkaperäisesti kuvattu menneisyys, syntyperä ja kehityskulku takanaan, määrätty sosiaalinen asema ja toimi, tottumukset ja elämän tavat, perheolot, sukulaisuussuhteet, ystävä- ja seurapiiri, sanalla sanoen rikaspiirteisesti ja tarkasti kuvattu ympäristö, johon hän on moninaisissa suhteissa. Kirjailija, joka näin saituria kuvaa, esittää saituri-individiin ja noudattaa yksilöistävää, individualisoivaa tyyliä. Kun vertaa toisiinsa esim. Molièren kuvaamaa saituria Balzacin kuvaamaan, niin saa jo jonkunlaisen havainnollisen käsityksen tyypillistävän ja individualisoivan tyylin erilaisuudesta.

Eikä ainoastaan luonteiden käsittelyssä ilmene tyypillistävän ja individualisoivan tyylin erilaisuus, vaan myös tapahtumain, olojen muotojen ja elämänilmiöitten kuvauksessa yleensä. Kuvaamataiteissa esim. ilmenee tämä ero sillä tavalla, että toiset pyrkivät esittämään haahmoja ja muotoja etupäässä niitten keskimittaisessa säännöllisyydessä, mikä esim. kreikkalaiselle kuvanveistotaiteelle on yleistä, toiset taasen antavat tämän keskimittaisen säännöllisyyden hukkua yksilöllisesti erikoistuneitten piirteitten alle. Romaanissa ilmenee tyypillistävän ja individualisoivan tyylin erilaisuus paitsi luonteiden kuvauksessa m. m. siinä, että tyypillistävä kirjailija laiminlyö tarkkaa paikallisväritystä, jota vastoin individualisoiva siihen erityistä painoa panee. Edellinen antaa tapahtumista ja olosuhteitten kuvauksesta karista pois kaiken, mikä varmasti kiinnittäisi tapahtumat ja henkilöt johonkin tarkalleen määrättyyn ulkonaiseen ja henkiseen ympäristöön, aikaan ja paikkaan. Hänen tapahtumansa ovat mahdollisia ja suunnilleen samalla tavalla ymmärrettäviä hyvin erilaisissa ympäristöissä ja oloissa. Ne ovat ikäänkuin yleispäteviä, jos niin saa sanoa. Jälkimäinen sitävastoin kiinnittää kuvauksensa tarkasti erikoistettuun ja omaväriseen ympäristöön, ja hänen tapahtumansa ja henkilönsä ovat vain juuri siinä määrätyssä ympäristössä ja olosuhteissa täysin ymmärrettäviä eikä siis yleispäteviä samassa merkityksessä kuin edelliset.

Ehkä vielä silmäänpistävämpi on tyypillistävän ja individualisoivan tyylin ero draamassa. Siinä se ilmenee ei ainoastaan itse näytelmän sisällössä, vaan myös ulkonaisissa näyttämöseikoissa ja niissä juuri hyvin silmäänpistävällä tavalla. Kun esim., kuten antiikisessa ja klassillisessa draamassa paikan ykseyden lain vaatimuksen mukaisesti oli laita, koko tapahtuman täytyi tapahtua ehdottomasti samassa paikassa ja semmoisena sen vuoksi oli joku sovinnainen aivan ylimalkaisesti osoitettu paikka kuten pylväskäytävä tai tori tai muu julkinen paikka, niin oli se mitä voimakkain tyypillistämiskeino samoinkuin toisetkin ykseyden lait. Niinikään se seikka, että puvut ja dekoratsionit olivat vain aivan ylimalkaisia ja sovinnaisia ja henkilöt ikäänkuin ulkonaisesta ympäristöstä irti temmattuja ja riippumattomia, paljastaan vain henkiolentoja. Puhumattakaan nyt siitä tärkeästä tyypillistävästä piirteestä, minkä draaman jyrkkä ero tragediaan ja komediaan ja näissä molemmissa henkilövaaliin y. m. ominaisuuksiin nähden vallitsevat säännöt sisälsivät.

Näissä ja monissa muissa seikoissa ilmenee tyypillistävän ja individualisoivan tyylin ero.

Me sanoimme, että klassisismin ja romantismin pääero taiteen ja todellisuuden väliseen suhteeseen nähden on siinä, että klassisismi oli taipuvainen esittämään etupäässä tyyppejä ja tyypillistä, romantismi sitävastoin indiviidejä ja individuaalista. Lyhyt silmäys molempien taidesuuntien menettelytapoihin ja teoreetisiin käsityksiin on osoittava, että tämä ero on oikea.

Ajatelkaamme vain klassillisen aikakauden näytelmäkirjallisuuden suurmestarien teoksia, ja niitähän meillä on syytä tässä suhteessa ensi sijassa ajatella, sillä draaman alallahan klassisismin ja romantismin välisen sodan ratkaisevat taistelut taisteltiin. Ajatelkaamme esim. Molièrea. Johan hänen useimpien näytelmiensä nimetkin antavat aavistaa, että niissä on kysymys tyypeistä. „Saituri“, „Ihmisvihaaja“, „Luulosairas“, „Porvari aatelismiehenä“, „Oppineita naisia“, „Sievisteleviä hupsuja“ — mitä ne muuta ovat kuin nimiä erilaisille ihmisluonnetyypeille? Ja itse näytelmien sisältö vahvistaa todeksi sen, mitä nimet jo antavat aavistaa. Kaikkialla on kysymys tyypeistä ja tyypillisestä, vaikkakin yhtäällä tyypillistäminen on voitu kehittää pitemmälle kuin toisaalla. Äärimmilleen kehitetty se on varmaankin „Saiturissa“, johon jo edellisessä viitattiin. Harpagon ei ole ainoastaan etupäässä ja perusolemukseltaan saituri ja

saituri par excellence, vaan hän ei ole mitään muuta kuin saituri — tai vain saituruus, itse abstraktinen ominaisuus esitettynä eri puolilta ja eri tiloissa toisiaan seuraavissa sarjakuvissa. Kaikki muut piirteet, jotka saattaisivat tälle vallitsevalle perusominaisuudelle muodostaa kehystää, sitä selittää ja ymmärrettäväksi tehdä, ovat laiminlyödyt. Jäljelle on jäänyt vain yksi ainoa abstraktinen ominaisuus, joka on voimakkaasti potentsieerattu, monin kerroin suurennettu, niin että koko henkilö häviää sen taakse. Ja pääasiassa sama on laita Tartuffessa. Kaikki piirteet ja seikat, mitä hänestä esitetään, ovat vain tarkoitetut kuvaamaan yhtä ja samaa ominaisuutta hänessä, nim. tekopyhyyttä. Mistä ja miten kuvaus kulloinkin lähteekin, mitä tapahtumia ja kohtauksia nähtäväksemme esitetäänkin, aina tullaan lopulta samaan: tekopyhyyteen. Siitä yksinomaan on koko henkilö kokoonpantu. Toisissa Molièren kappaleissa ei tyypillistäminen ole ehkä yhtä pitkälle saatettu, mutta itse päämenettelytapa on sittenkin niissäkin sama. Kaikkialla ovat luonteet sangen suuressa määrin yleistetyt, niin että niissä tavallisesti ei ole jäljellä muuta kuin joku ainoa ominaisuus, tavallisesti joku pahe, jota tekijä tahtoo ruoskia, ja tämän perusominaisuuden ympärille on mitä vähäisin määrä kehystäviä ja yksilöistäviä piirteitä liitetty, jos niitä on ollenkaan liitetty.

Sama menettelytapa, jota Molière noudattaa huvinäytelmässä, ilmenee myöskin aikakauden etevimpien murhenäytelmän kirjoittajien teoksissa. Samoinkuin Molièren henkilöt ovat Corneillen ja Racinenkin abstraktsioneja, suuressa määrin yleistettyjä ja yksinkertaisesti tehtyjä. Ne eivät oikeastaan muuta ole kuin jonkun intohimon tai aatteen edustajia, joka joutuu ristiriitaan jonkun toisen intohimon tai aatteen kanssa ja siten synnyttää traagillisen selkkauksen eli konfliktin. Itse selkkaus on tavallisesti joko historiasta tai mytologiasta otettu ja siis ikäänkuin ennakolta valmiina. Niin esim. Corneillen „Horacessa“, Racinen „Phèdressä“ ja yleensä molempien muissakin kappaleissa. Henkilöt ovat sitten ikäänkuin jäljestäpäin keksittyjä, marionetteja, joille on annettu juuri ne ominaisuudet, mitkä on tarpeelliseksi katsottu sen traagillisen selkkauksen syntymiseen, joka ennakolta on valmiina ja johon on tultava. Huomattava ero kummankin traagillisissa henkilöissä on siinä, että Corneillen henkilöt tavallisesti kohoavat intohimoaan ylemmäs ja sankarillisen tahtonsa voimalla tukahuttavat sen, vaikkapa itse samalla sortuvatkin (esim. Horace), jota vastoin Racinella tavallisesti intohimo on henkilön

tahtoa voimakkaampi ja kukistaa hänet (esim. Phèdre). Henkilöiden eduskuvallinen eli tyyppiluonne on kuitenkin kummassakin tapauksessa ilmeinen. Ne eivät ole mitään eläviä, yksilöllisesti omalaatuisia ihmisiä, jotka saisivat kehittyä, toimia ja puhua oman yksilöllisen luontonsa ja sisäisten lakiensa mukaan, vaan konstruoituja nukkeja, joitten täytyy toimia ja puhua niin, kuin vaatii se aate tai intohimo, jota edustamaan ne ovat aiotut. Ja kun tämä aate tai intohimo on heidän varsinainen olemisoikeutuksensa ja kun he ovat muovatut yksinomaan sitä edustamaan, niin luonnollisesti ovat kaikki kehystää muodostavat, yksilöistävät piirteet, jotka henkilöllä vallitsevan intohimonsa ohella olisi, jotenkin tyystin laiminlyödyt ja henkilöt esiintyvät yleisinhimillisessä ylimalkaisuudessaan.

Klassisismin tyypillistävä luonne ei ilmene ainoastaan aikakauden päämestarien teoksissa. Jos niin olisi laita, silloin sitä saattaisi vielä pitää ainoastaan joillekin määrätyille kirjailijoille ominaisena personallisena taipumuksena eikä koko aikakautta karakteriseeraavana taiteellisena suuntana. Mutta se ilmenee myöskin aikakauden taideteoreetisena käsityksenä, harkittuna ja kehitettynä, eikä vain joittenkin määrättyjen kirjailijain satunnaisena personallisena taipumuksena.

Ennen kaikkea on Boileau tässä suhteessa todistukseksi kelpaava, hän, jota voi pitää klassisismin varsinaisena teoreetikkona. Taideteoreetiset käsityksensä on Boileau ikäänkuin järjestelmäksi sovittanut „l'Art poétique“ nimisessä teoksessaan, joka tosin selvästi on Horatiuksen antaman esikuvan mukaan syntynyt ja laadittu, mutta joka kuitenkin sisältää itsenäisiäkin periaatteellisia näkökohtia ja käsityksiä.

Se, mikä Boileaun taideteoreetisessa katsantokannassa ehkä lähinnä pistää silmään, on hänen suuri kunnioituksensa järkeä kohtaan ja luja uskonsa sen säännöstävään ja yleispätevään voimaan. Hyvin tunnettu ja yleisesti siteerattuhan on hänen perin ratsionalistinen neuvonsa runoilijoille: „Rakastakaa järkeä, siltä yksin saakoot teoksenne aina sekä loistonsa että arvonsa“ („Aimez donc la raison: que toujours vos écrits empruntent d'elle seule et leur lustre et leur prix“)[1]. Ja moittien hän jatkaa: „Useimmat järjettömän innon valtaamina („emportés d'une fougue insensée“) lähtevät hakemaan ajatustaan eksyen järkevyyden polulta („loin du droit sens“). He luulisivat eriskummallisten runojensa arvon alenevan („s'abaisser dans

[1] L'art poétique I, 37—38.

leurs vers monstrueux"), jos ajattelisivat sellaista, jota joku toinen on voinut ajatella samalla tavalla". Ja isällisesti hän lisää: „Välttäkäämme sellaisia liiallisuuksia" („évitons ces excès"). Kaiken pitää pyrkiä järkevyyteen („tout doit tendre au bon sens"), mutta tie sinne on liukas ja vaikea on sillä pysyä. Ja kun siltä vain vähänkin horjahtaa, niin kohta hukkuu („Pour peu qu'on s'en écarte, aussitôt on se noie"). *Järjellä ei ole useinkaan kulkeakseen muuta kuin yksi tie* („La raison pour marcher n'a souvent qu'une voie".)[1]

Se ratsionalistinen suunta, joka tässä näin selvänä ja jyrkkänä ilmenee, on läpikäyvänä piirteenä „l'Art poétique" teoksessa. Kuitenkaan ei tämä ratsionalismi vielä semmoisenaan sisällä mitään eheää ja määrättyä taideteoriaa. Se sisältää vain kaksi asiaa: ensinnä sen, että Boileau lujasti uskoo, että yleispäteviä ja varmoja taidelakeja on olemassa, ja toiseksi sen, että näitten taidelakien korkeimpana säätäjänä on järki.

Kysymys on sitten, mitä sisältävät järkeen perustuvat yleispätevät taidelait? Tähän sisältää „l'Art poétique" vastaukseksi muutamia yleisiä näkökohtia. Ensinnäkin on tärkeä Boileaun viittaus luontoon. Luonto on oleva taiteilijan ainoa tutkimusesine („Que la nature donc soit votre étude unique")[2] ja siitä ei saa koskaan luopua („Jamais de la nature il ne faut s'écarter").[3]

Mutta mitä varten on sitten luontoa tutkittava ja mitä taiteilija luonnolle tekee? Tähän kysymykseen ei Boileau itse ole tosin suoranaisesti vastannut, eipä hän ole edes itse kysymystä itselleen asettanutkaan. Kuitenkin on helppo havaita, mikä hänen vastauksensa siihen olisi. Se on sama, mikä koko aikakaudenkin ja monien sekä aikaisempien että myöhempienkin aikakausien: taiteilija tutkii luontoa sitä jäljitelläkseen ja taide on luonnon jäljittelemistä. Tämä käsitys ei ole Boileaulle ominainen, eipä edes klassisismille, se on monien aikakausien ja sukupolvien yhteisperu, ja voi sen vuoksi tässä yhteydessä tulla helposti sivuutetuksi. Tärkeämpi onkin tietää, *miten* Boileau kehoittaa luontoa jäljittelemään. Siinä suhteessa ei tarvitse jäädä epätietoiseksi hänen ajatuksestaan. *Luontoa on jäljiteltävä antiikin mestarien esikuvien mukaan.* Tämä käsitys on Boileaun ja samalla klassisismin.

---

[1] l'Art poétique I, 39—48.
[2] l'Art poétique III, 359.
[3] » » III, 414.

Niinkuin Racine murhenäytelmiään kirjoittaessaan aina asetti itselleen kysymyksen: mitä sanoisi Sophokles, jos hän näkisi esitettävän tätä näytelmää [1], samoin Boileau taideteoreetisia sääntöjään muodostellessaan alinomaa viittaa antiikin runoilijoihin korkeimpina esikuvina ja kiistämättöminä normeina. Kun on kysymys idyllistä ja niistä epäsuunnista, joihin idyllin sepittäjät voivat eksyä, niin viittaa Boileau vain yksinkertaisesti Theocritukseen ja Vergiliukseen ja kehoittaa seuraamaan heitä sekä selailemaan yöt ja päivät heidän sulotarten sanelemia ihania teoksiaan, silloin erehdykset vältetään ja osutaan oikealle tielle. [2] Ja niinkuin nämä ovat idyllin korkeimmat esikuvat, niin ovat Tibullus ja Ovidius elegian, Homeros ja Vergilius eepoksen, ja yleensäkin rajoittuu Boileaun koko esteetinen viisaus useimmissa tapauksissa siihen, että hän vain huomauttaa niistä epäsuunnista, mihin mikin runoilija on altis eksymään ja neuvoo sellaisten välttämiseksi pitämään esikuvina antiikin mestareita.

Nyt näyttäisi olevan syytä kysyä, millä perusteella sitten antiikin mestarit ovat tällaisiksi ehdottomiksi esikuviksi asetetut ja mistä voi tietää, että juuri heitä seuraten mallikelpoisiin taideluomiin tullaan? Tähänkään kysymykseen ei tarvitse jäädä kokonaan vastausta vaille, ja se vastaus, minkä siihen saa, on kylläkin kuvaava. „Kun jotkut kirjailijat", sanoo Boileau [3], „ovat olleet monien vuosisatojen kuluessa ihailun esineinä, eivätkä heitä ole halpana pitäneet kuin ainoastaan jotkut omituisella maulla varustetut ihmiset („quelques gens de goût bizarre") — sillä ainahan on turmeltuneitakin makuja —, niin silloin on ei ainoastaan uhkarohkeaa, vaan hullua tahtoa epäillä näiden kirjailijoiden ansiokkaisuutta" („alors non seulement il y a de la témérité, mais il y a de la folie à vouloir douter du mérite de ces écrivains"). Boileaun ehdoton usko antiikin kirjailijain erinomaisuuteen ja mallikelpoisuuteen nojautuu siis siihen universaaliseen ihailuun, jota ne ovat kaikkina aikoina osakseen saaneet.

Nyt täytyisi tietysti mennä vielä edemmäksi ja kysyä: mistä syystä sitten kaikki aikakaudet ja kansat ovat taipuneet ihailemaan näitä antiikin mestareita? Onko se ollut vain sattuma tai ikäänkuin salainen

[1] P. de Julleville, Hist. de la langue et de la littér. fr. V, 92.

[2] l'Art poétique II, 25 ja ss.

[3] Réflexion VII sur Longin. Sitaatti P. de Jullevillen V, s. 192.

mielivaltainen sopimus vai onko siihen ihailuun ollut perusteita, s. o. onko teoksissa itsessään siihen oikeutettua aihetta? Epäilemättä viimeinen vaihtopuoli on Boileaun ajatuksen mukainen, eikä ole vaikeata havaita Boileaun kannalla pysyen, mikä tai mitkä ne erinomaiset ansiot ovat, jotka tämän universaalisen ihailun ovat oikeuttaneet. Universaalinen ihailu on johtunut siitä, että teokset itse ovat universaalisia. Niissä on katsottu ja esitetty elämänilmiöitä, niinkuin sukupolvet ja vuosisadat niitä ovat katsoneet, vaellettu järjen viitoittamaa yleispätevää valtatietä, esitetty elämänilmiöistä sitä, mikä niissä on iäisesti totta, yleistä ja kaikille aikakausille yhteistä. Ja juuri sen vuoksi, että elämänilmiöitä ja ihmiskohtaloita on näin esitetty iäisessä totuudessaan ja yleispätevyydessään, ovat kaikki aikakaudet näissä teoksissa löytäneet oman itsensä (s. o. yleisinhimillisen puolen itsestään) ja voineet niitä ihailla. Siksi on myöskin varmin ja käytännöllisin keino, jos mieli pysyvästi arvokkaita taideteoksia luoda, ottaa nämä yleisen hyväksymisen saavuttaneet malliteokset esikuvikseen, sillä siten paraiten ohjautuu esittämään elämänilmiöitä iäisesti tosina ja löytää ainoan otollisen järjen tien. Toisin sanottuna sisältävät nämä Boileaun- taideteoreetiset ajatukset selvästikin samaa, kuin että taiteessa on esitettävä tyyppejä ja tyypillistä, ja niin näemme siis, että se tyypillistävä suunta, mikä ilmenee Molièren, Racinen, Corneillen y. m. teoksissa, ei ole mikään satunnainen ilmiö, vaan ilmaus koko aikakauden teoreetisestikin kehitetystä kehityskannasta.

Tämä käsitys ranskalaisen klassisismin luonteesta, jota yllä on koetettu perustella, se käsitys nim., että ranskalaisen klassisismin peruspiirteenä — tai ainakin yhtenä sen kaikkein luonteenomaisimmista piirteistä — oli pyrkimys esittämään tyyppejä ja tyypillistä, ei ole muuten millään tavalla uusi eikä alkuperäinen. Päinvastoin on se hyvinkin vanhastaan tuttu ja Ranskan kirjallisuuden historioitsijoilla yleisesti tavattava. Niinpä Pellissier[1] ja Nebout[2] tähän tapaan kuvaavat klassisismin luonnetta.

Saanee siis pitää jotenkin kiistämättömänä sitä käsitystä klassisismin luonteesta, joka jo alussa lausuttiin, että nim. klassisismi pyrki varsinaisesti esittämään tyyppejä ja tyypillistä.

[1] G. Pellissier: Le mouvement littéraire au XIX siècle. S. 14.

[2] P. Nebout: Le drame romantique (Paris 1897). S. 81, 300, 302 ja ss., 330.

Etshmiadzinin luostari.

Kuvauksia Armeniasta.

Kirjoittanut

MINAS BERBERIAN.

„Ei voi epäilläkään, etteivät nykyiset armenialaiset, jotka ovat osoittaneet olevansa esi-isiensä arvoisia, mitä suurimmassa määrässä ansaitse koko sivistyneen maailman myötätuntoa kristillisen henkensä, tiede- ja valistusharrastustensa ja monipuolisen kykynsä takia.“

H. HÜBSCHMANN (1890).

Purjehdin ihanaa Saimaan järveä ja ympärilläni huokui kaikki menneisyyden muistoja . . . Minusta tuntui, kuin olisivat „vanhan vakaan“ Väinämöisen innostuneet laulut vielä kaikuneet lentävän tuulen puuskina ja nuoren Ainon kauniit kasvot vielä katselleet järven peilipinnasta . . . Niin siirtyivät ajatukseni muinaisuuteen enkä voinut riistäytyä irti sen vallasta. Ja ajattelin: jos minussa, vieraassa muukalaisessa, Suomen luonto

herättää tällaisia ajatuksia ja tunteita, niin miltä tuntuneekaan *suomalaisesta*, jota joka maatilkkuun, joka puroon ja joka petäjään sitovat lukemattomat entisyyden siteet. Kas tuossa koivu itkee entistä vapauttaan, tässä joki muistuttaa menneitä maineen päiviä ja tuolla isät ja esi-isät otsansa hiessä raivasivat metsiä ja kuivasivat soita:

Täss' auroin, miekoin, miettehin
isämme sotivat.
Kun päivä piili pilvihin
tai loisti onnen paistehin,
täss' Suomen kansan vaikeimmat
he vaivat kokivat.

— — — Ja huomaamattani siirtyivät ajatukseni toiseen seutuun, jossa kohoaa mahtava Masis (Ararat), Armenian kansan monisatavuotisen historian äänetön todistaja, jossa virtailee vuolas Arakses, ja sen surullisille rannoille käy ajatuksiinsa vaipunut runoilija kuuntelemaan itkevän virran ylpeätä valaa:

Niin kauan kuin vaill' isänmaata
mun poikani nääntyy, orvot on,
murehtimast' en tahdo laata,
tää pyhä lupaus olkohon![1]

Ja vastaukseksi sille kaikuvat alati kolkosti valittaen muinaisten armenialaisten luostarien ja palatsien rauniot . . .

Ja minun teki mieli erään toisen runoilijan kanssa kysyä:

Oi maa, joka kärsiä saat, surun kantaa,
mi koittavin päivin sun kohtalos lie?
Mi suuntasi? Sulle mi kutsumus antaa
sen voiman, min vaativi vaikea tie.[2]

---

[1] Arakseen kyynelet, R. Patkanianin kirjoittama runo.

[2] Lerentsin runoista.

I.

Armenialaiskysymys.

„Ainoastaan veltostunut kansa voi kärsiä hirmuvaltiuden häpeää.“

LINDER.

Armenialaiskysymys on samalla armenialaisten historia, jonka entisiä ja nykyisiä lehtiä peittävät viattomien uhrien lähtemättömät veritahrat ja onnettoman kansan kyynelet. Persialaisten, arapialaisten, tattarien, turkkilaisten joukkojen iskuista on Armenia jo aikoja sitten menettänyt valtiollisen itsenäisyytensä; mutta ei muhamettilaisten tuli ja miekka eivätkä ortodoksisen Bysantin vehkeet voineet hävittää kansallistuntoa, joka sammumattomana liekkinä paloi jokaisen armenialaisen sydämessä. Kansallinen kirkko, armenian kieli, oma maa, entisyyden muistot, pyrkimys itsenäiseen elämään, kas siinä oli se sementti, joka liitti yhteen Armenian orjuutetun kansan.

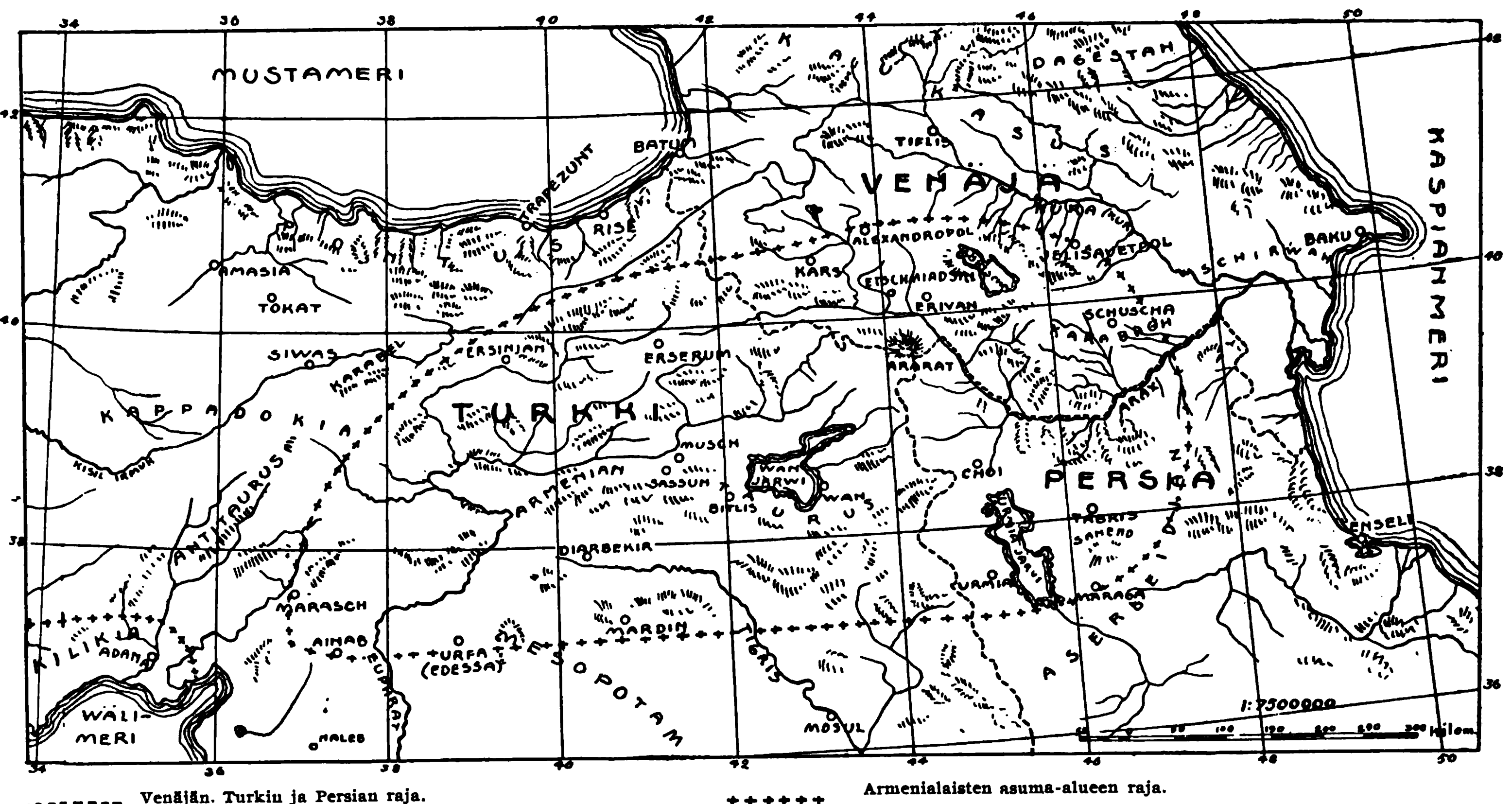
Kului vuosisatoja. Venäjä valloitti Persialta osan Armeniaa, ja nyt on Armenia Puolan tavoin silvottu kolmen valtakunnan, Persian, Turkin ja Venäjän kesken.

Kun viime vuosisadan 70-luvulla Venäjän ja Turkin välille syttyi sota bulgarien vapauttamisesta, niin Turkin vallan alaiset armenialaiset, toivoen pääsevänsä Turkin ikeestä, auttoivat Venäjän joukkoja kaikin tavoin. Tämä nääntyneen kansan jalomielisyys oli kuitenkin hyvin vähän valtioviisasta: sota loppui ja venäläiset unhoittivat armenialaisten palvelukset, ja europpalainen ulkokullattu valtioviisaus rauhoitti vapautta janoavaa kansaa lupauksilla, että Armeniassa pannaan toimeen reformeja. Niin lisättiin Berlinin sopimukseen 61:nen kohta, joka kuuluu: *„Korkea Portti sitoutuu viipymättä panemaan toimeen paikallisten olojen vaatimia parannuksia ja uudistuksia niissä maakunnissa, joissa asuu armenialaisia, ja suojelemaan heitä Kaukason vuorelaisten ja kurdien hyökkäyksiltä. Niistä toimenpiteistä, joihin tässä suhteessa ryhdytään, sitoutuu Portti ajoittain tekemään tiliä suurvalloille, jotka valvovat niitten täytäntöön panoa.“*

Europpa tyytyi siihen, että merkitsi pöytäkirjaan nämä suurisanaiset lupaukset, ja Turkin Armeniassa alkoi järjestelmällinen armenialaisten murhaaminen, jonka silminnähtävänä tarkoituksena oli kokonaan hävittää

„levottomat“ ja „vaaralliset“ ainekset. Naiivinen kansa ei ollut odottanut, että asia saisi sellaisen käänteen ja joutui avuttomana kärsimään verenhimoisten kurdien ja säälimättömien turkkilaisten sotamiesten julmuutta. Sulttani tahtoi nähtävästi kostaa kaikki vastoinkäymisensä armenialaisille, joita lisäksi nylki turkkilainen virkamieslauma. Armenialaisten vaivoin kootut rahat menivät Turkin pohjattoman valtiorahaston täytteeksi. Kansa valitti, eivätkä sen valitukset voineet olla saavuttamatta vastakaikua verrattain onnellisemmissa oloissa elävien Venäjän armenialaisten joukossa. Oli pelastettava kuoleva kansa. Syntyi armenialaisia vallankumouksellisia seuroja, ensin Hentshak, sitten Dashnakzutjun, jotka italialaisten, kreikkalaisten ja bulgarialaisten vallankumouksellis-isänmaallisten seurojen mukaan ottivat päämääräkseen isänmaansa vapauttamisen vihatusta ikeestä. Näihin liittyi monta uhrautuvaa isänmaanystävää, jotka olivat valmiit tekemään mitä hyvänsä isänmaansa pelastamiseksi; kaikkialle järjestettiin salaisia yhdistyksiä: itse Armeniaan, Konstantinopoliin, jossa on noin 200,000 armenialaista, Venäjälle, Persiaan, Balkanin niemimaalle, Länsi-Europpaan, vieläpä Amerikan armenialaisiin siirtokuntiin. Vallankumouksellisia sanomalehtiä ja lentokirjasia julkaistiin, kiivasta agitatsionia harjoitettiin ja joka taholta kuljetettiin aseita Turkin Armeniaan. Tarkoituksena oli virittää voimaa ja rohkeutta sorrettuun kansaan ja varustaa sitä niin, että se kykenisi tekemään pontevaa vastarintaa raaoille kurdilais- ja turkkilaisjoukoille. Se oli jättiläistyötä, rahoja tarvittiin paljon ja uhrauksia tehtiin hyvin vähän. Lisäksi vallankumouksellisia vainottiin ei ainoastaan Turkissa, vaan myöskin Venäjällä, missä joukoittain suljettiin armenialaisia isänmaanystäviä vankiloihin tai lähetettiin Siperiaan ja Sahalinille siitä, että olivat keränneet rahoja tai kuljettaneet aseita tai vain kulkeneet yli Venäjän rajan. Venäjä näytteli turkkilaisen santarmin osaa ja julkesi ministeriensä, lähettilästensä ja palkattujen sanomalehtimiestensä kautta vakuuttaa veriselle padishachille harrasta uskollisuuttaan! Suotta samat henkilöt nyt ihmettelevät Turkin ja Saksan välistä ystävyyttä: jo kauan ennen Wilhelm II:ta suutelivat Suvorinit ja Lobanov-Rostovskit Abdul-Hamidia. On luonnollista, etteivät Armenian vallankumouspuolueet voineet tehdä suuria sellaisissa oloissa, ja kun Turkki armenialaisten vastarinnasta huomasi, että sen on ryhdyttävä pikaisiin toimiin kapinan varalta, pani se Venäjän suostumuksella ja avulla vihdoin toimeen *armenialaisjoukkomurhat vuosina 1890—1895.*

Armenialaisten asuma-alue.

- - - - - - - Venäjän. Turkin ja Persian raja.

+ + + + + + Armenialaisten asuma-alueen raja.

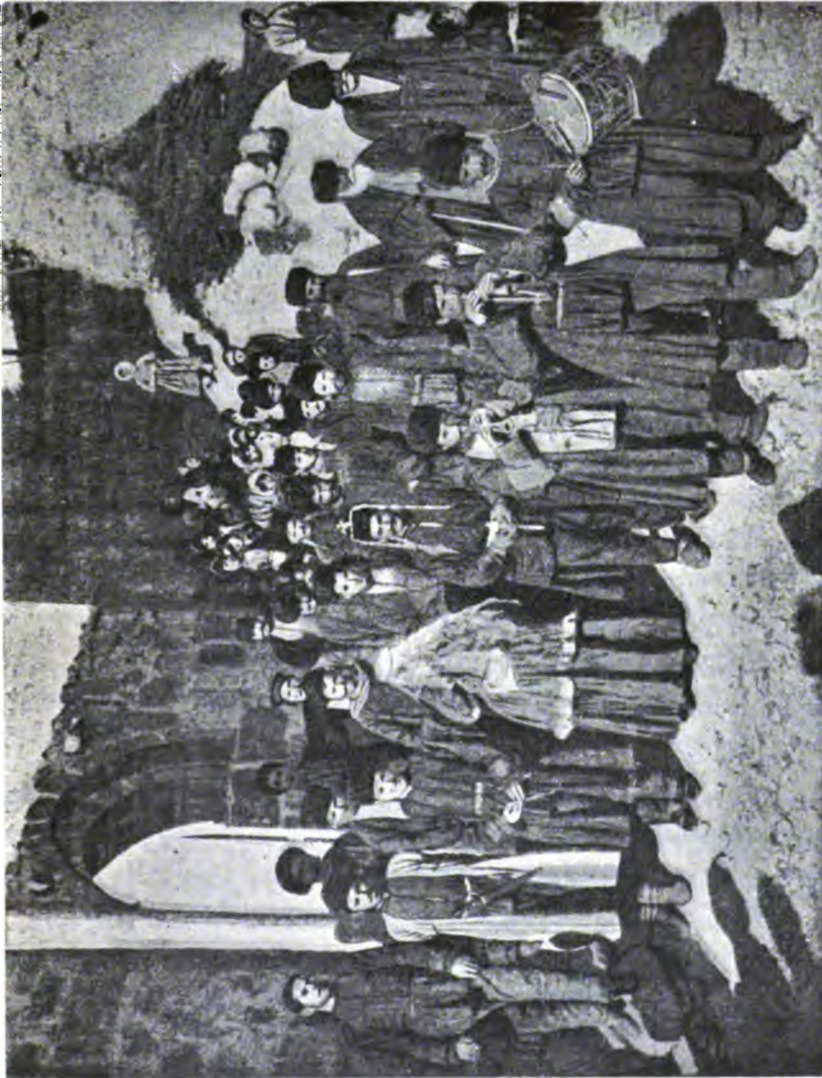
Sitä varten pantiin liikkeelle koko Armenian ja naapurimaitten muhamettilainen väestö, jonka avuksi vielä komennettiin sotajoukkoja. Mitä voi tehdä valmistumaton ja vielä kovin vaillinaisesti varustettu kansa? Alussa pantiin murhia toimeen ajoittain siellä täällä, kunnes lopulta vv. 1894—1895 kaikkialla aljettiin ryöstää, polttaa, murhata — ja Armenia muuttui verimereksi . . .

Armenialaiset puolustautuivat missä ja miten vain voivat. Mutta mitä kykenivät he tekemään hyvin varustetuille joukoille? Muhamettilaisten julmuuksia taas ei voi sanoin kuvata. Antaakseni lukijoille käsityksen siitä, mitä siellä tapahtui, liitän tähän kuvauksen amerikkalaisen lähetyssaarnaajan F. D. Greenin tunnetusta teoksesta „Sorumin verilöyly“:

„Erzingianin mushirille (sulttanin ylimmälle käskynhaltialle) oli annettu käsky hävittää armenialaiset. Päiväkäskyssä sotajoukolle sanottiin: „Jokainen joka säästää miehen, naisen tai lapsen, tekee itsensä syypääksi uskollisuusvalansa rikkomiseen“. Seutu ympäröitiin säännöllisellä sotaväellä, jota paitsi sinne oli koottu 20,000 kurdia. Todenmukaisimpien laskujen mukaan tapettiin 15,000 armenialaista ja 35 kylää hävitettiin, tasoitettiin maan tasalle ja poltettiin. Naiset ja tytöt ajettiin kirkkoihin, joissa heitä pidettiin useampia päiviä raakojen sotamiesten väkivallan alaisina ja sitten surmattiin . . . .“

„Mushissa verilöyly alkoi elokuun jäkimäisellä puoliskolla 18 päivän paikkeilla ja jatkui sitä aina syyskuun 10 päivän tienoille asti. Uhrien luku oli ainakin 4,000. Miehet, naiset ja lapset tapettiin mitä julmimmalla tavalla, sanoin kuvaamatonta petomaisuutta harjoitettiin kaikkia kohtaan. Seuraavat julmuudet eivät vielä olleet kaikkein kauheimpia: ihmisiä keihästettiin paineteilla ja sen jälkeen heidät vielä elävinä poltettiin tai kaivettiin maahan; naiset raiskattiin ja tapettiin sen jälkeen paineteilla tai sapeleilla; raskailta naisilta halkaistiin vatsa; alaikäiset ja lapset iskettiin painetteihin tai hakattiin kappaleiksi sapeleilla; talot pantiin palamaan ja ihmiset viskattiin tuleen . . .“

Luulen tässä jo olevan tarpeeksi esimerkkejä turkkilaisten petomaisuuksista, jotka johtavat mieleen bashibosukkien Bulgariassa harjoittamat julmuudet ja Tshingis-Kanin hävitykset! Ja kaikki tämä tapahtui „humaanisen“ Europan edustajien silmien edessä . . . Eikä siinä kyllin: kun samanlainen verilöyly tapahtui Trapezuntissa ja europpalaiset konsulit pelastivat armenialaisia konsulirakennuksiin, karkoitti Venäjän konsuli heidät kadulle varmaan kuolemaan, ja merimiehet työnsivät airoilla takaisin armenialaiset, jotka etsivät pelastusta. .

Häät.

Tämän verilöylyn jälkeen, joka vei uhrikseen kymmeniä tuhansia, alkoivat armenialaiset joukoittain siirtyä pois Turkin Armeniasta ja tuhannet orvot jäivät kaikkea hoitoa vaille. Turkki riemuitsi: se oli saavuttanut tarkoituksensa, Armenia oli vähällä jäädä ilman armenialaisia! Se oli paras keino päästä panemasta toimeen näissä seuduissa reformeja, joista olisi voinut olla seurauksena, että muutkin osat Turkin valtakuntaa olisivat ruvenneet vaatimaan samanlaisia ja sulttanin valta olisi tullut rajoite-

tuksi. Venäjä oli tässä kysymyksessä solidaarinen Abdul-Hamidin kanssa. Europalla oli kyllin tekemistä omista asioistaan, ja Gladstonen voimakkaat puheet kykenivät ainoastaan lopettamaan tämän verisen mellastuksen, mutta eivät voineet pakoittaa sulttania panemaan toimeen reformeja ja täyttämään Berlinin sopimuksen 61:mäistä kohtaa. Vieläpä sangen vaatimaton ehdoitus Armeniassa toimeenpantavista reformeista, jonka suurvaltojen edustajat laativat ja sulttani vuonna 1895 hyväksyi, pantiin vihreän veran alle. Saatuaan Wilhelm II:sta uuden „ystävän" kävi sulttani entistään julkeammaksi!

Ja armenialaiset jäivät taas, kuten ennenkin, huokaamaan Turkin raskaan ikeen alla valtakunnassa, jossa sammuu jokainen sivistyksen kipinä, jossa tukahtuu kaikki alkava elämä. Kato ja nälkä, täpötäydet vankilat, valtion vararikko, kruununvarkaudet ja lahjominen, sulttanin ja hänen uskollisten palvelijoittensa hirmuvalta, kurdien julmuudet, sotamiesten väkivalta, eikä mistään edes valon ja toivon sädettä! Sellaisissa oloissa joutui elämään Armenian kansa, jonka lukumäärä Turkin valtakunnan rajojen sisäpuolella nousee kahteen ja puoleen miljoonaan . . .

Toinen osa Armenian väestöä, jota vuonna 1897 toimitetun väenlaskun mukaan oli 1,200,000 henkeä, joutui sillä aikaa toisenlaisen vainon ja sorron alaiseksi.

On tunnettu, että Venäjän hallitus viime vuosisadan seitsemännellä kymmenluvulla toimeenpantujen suurten reformien jälkeen teki jyrkän koko käänteen ja taantumus edistyi nopein askelin.

Kun Aleksanteri III oli noussut valtaistuimelle, julisti hän ensi työkseen taantumuksen vallitsevaksi. Alkoi synkkä sorron, pakkotoimenpiteitten, fanatismin ja venäläistyttämisen aika. Armenialaiset saivat ensikädessä kokea uuden suunnan siunausta. Kaikki palvelukset, joita Armenian kansa oli osoittanut Venäjälle sen persialaissotien aikana, kaikki juhlalliset vakuutukset, joita Venäjän hallitsijat Pietari suuresta ja Katarina II:sesta alkaen olivat antaneet ja myöhäisemmät keisarit ukaseissaan ja manifesteissaan toistaneet ja vahvistaneet, samoinkuin ne urostyöt ja se uhrautuvaisuus, jota armenialaiset viime sodassa olivat osoittaneet, ynnä armenialaisten kenraalien Loris-Melikovin, Lazarevin, Ter-Gukasovin Venäjälle tekemät palvelukset unohdettiin. Lojaalinen Armenian kansa julistettiin kapinalliseksi, koskei se tahtonut vapaaehtoisesti sulautua

yhteen venäläisten ainesten kanssa, kääntyä kreikkalaiskatoliseksi ja unohtaa entisyyttänsä. Tämän kaiken päätti hallitus saada aikaan väkivallalla.

XIX:nnen vuosisadan alkupuoliskolla olivat armenialaiset, joita Kaukason käskynhaltiat olivat suosineet ja Venäjän hallitus avustaneet, reippaasti kulkeneet edistyksen tietä: alkeiskouluja, keskikouluja (seminaareja), hyväntekeväisyys- ja kirjankustannusyhdistyksiä oli perustettu, sanomalehtiä ja aikakauskirjoja oli alkanut ilmestyä, teattereja oli perustettu, kokouksia pidettiin j. n. e. Sanalla sanoen armenialaisten keskuuteen olivat alkaneet tunkea sivistyksen ensi säteet, sivistyksen, jota he niin kauan olivat kaivanneet ja jota he nyt pitivät niin suuressa arvossa. Keisarillinen hallitus alkoi sulatustyönsä tämän sivistyksen hävittämisellä ja sulki vandalimaisella kylmäverisyydellä v. 1885 yhdellä kertaa 500 armenialaista kirkkokoulua ja hääti maantielle niiden 30,000 oppilasta ja 900 opettajaa. D. Tolstoin ja Pobiedonostsevin suunnitelman pani Kaukasossa täytäntöön koulupiirin kuraattori, „innokas valistuksen harrastaja“ Janovskij. Voi niitä kurjia valonsammuttajia, myyriä, jotka hallitsivat siinä pimeässä ja kosteassa vankilassa, jona Aleksanteri III:nnen aikuinen Venäjä oli!

Vuonna 1897 suljettiin armenialainen hyväntekeväisyysseura kaikkine lukuisine haaraosastoineen. Kolmen vuoden päästä joutui saman kohtalon alaiseksi armenialainen kustannusyhdistys; sanomalehdet ja aikakauskirjat lakkautettiin, kirjat kiellettiin; näyttämöltä poistettiin kappaleet, jotka käsittelivät armenialaisten muinaista historiaa; kymnaaseissa muutettiin oppilasten armenialaisten nimien päätteet „-jants“ ja „-jan“ venäläisiksi päätteiksi „-ov“ ja „-jev“; armenialaiset virkamiehet karkoitettiin paikoistaan; armenialaiset upseerit siirrettiin Puolaan ja Siperiaan . . . Armenialaiset näkivät kaiken tämän ääneti aavistaen, että tämän jälkeen seuraisi vieläkin ankarampia sortotoimenpiteitä. Historia on opettanut heidät olemaan kärsivällisiä, kunnes aika on tullut. Eikä aika ollut vielä tullut.

Sortoa yhä jatkui. Hallitus alkoi käydä käsiksi Armenian kirkkoon, sen lahjoituksiin, oikeuksiin, omaisuuteen, johtoon. Se vaati valan tehtäväksi venäjän kielellä: papisto kieltäytyi; se sekaantui synodin asioihin: ylempi papisto teki vastarintaa. Silloin niskoittelevat papit, arkkimandritat ja piispat vangittiin ja karkoitettiin eri osiin Venäjän valtakuntaa, Orloviin, Tamboviin y. m. Lopullisesti kukistamaan armenialaisten vastarinnan, vieläpä, jos niiksi tulee, puhdistamaan koko Kaukason armenialaisista aineksista lähetettiin sinne satraapin vallalla varustettu ruhtinas

Golitsyn mukanaan koko lauma raivokkaita venäläistyttäjiä ja armenialaissyöjiä. Golitsynin hallitus Kaukasossa oli toimintansa ja keinojensa puolesta ihan samanlainen kuin Bobrikovin aikainen Suomessa sillä eroituksella vain, että Golitsyn toimi täydellisesti oikeudettomissa oloissa. Itse satraapin ja hänen pikkukeisariensa mielivalta kuvernööreistä piirivartiastoon saakka oli rajaton, ja sitä voi verrata vain Turkin hallituksen mielivaltaan Armeniassa. Armenialaisten kiukku lisääntyi päivä päivältä, tarvittiin vain viimeinen pisara. Sellainen tulikin, kesäk. 12 p. 1903 julkaistiin armollisesti vahvistettu ministerineuvoston päätös Armenian kirkkojen, luostarien y. m. maitten ja omaisuuden ottamisesta valtion haltuun. Saatuaan tämän päätöksen toimeen hykerteli ruhtinas Golitsyn ilosta käsiään kehuen, että hän lopultakin oli saavuttanut päämääränsä, että „kohta ei jää Kaukasoon jäljelle ainoatakaan armenialaista, ettei ole kaukana se aika, jolloin Kaukason museoissa näytellään vahakuvia armenialaisista“ j. n. e. Ja tämä vimmattu yltiö määrättiin hallitsemaan ihanaa Kaukasoa, joka erään kirjailijan sanojen mukaan on „kaunein helmi Venäjän hallitsijoitten kruunussa“. Todellakin helmien heittämistä sikain eteen!

Kohta yllämainitun asetuksen perästä ilmestyi toinen julistus lokak. 13 p. 1903, joka mitä julkeimmalla tavalla loukkaa Armenian kirkon ylipaimenen, kaikkien armenialaisten katolikoksen ja patriarkan ikivanhoja oikeuksia ja etuja. Tämän laittomuuden jälkeen ei katolikos ole oikeutettu vahvistamaan virkaansa edes suntiota, saamatta siihen ennakolta hallinnollisen vallan lupaa.

Iskut sattuivat Armenian kansan kipeimpään ja arimpaan kohtaan. Tuhat yhdeksänsataa vuotta ovat armenialaiset olleet kristillisen kirkon helmassa, se laski uuden kultuurielämän perustuksen heille, se puhalsi heissä liekkiin kansallisen itsetunnon kipinän, se on usein puolustanut armenialaisten kansallisetuja; ja armenialaiset puolestaan ovat taistelleet kirkkonsa puolesta tulenpalvelijoita persialaisia, muhamettilaisia, arapialaisia ja ortodoksisia kreikkalaisia vastaan. Kansallinen kirkko ja sen valitsema ylipaimen, katolikos, ovat Armenian kansalle, joka on menettänyt valtiollisen itsenäisyytensä, historiallisten kohtaloitten elävänä muistomerkkinä ja takeena siitä, että kaikkien armenialaisten kansalliset harrastukset ovat samat, minne ikänä he ovat hajaantuneetkin: Turkin tai Venäjän Armeniaan, Persiaan tai Amerikkaan, Europpaan tai Aasiaan.

Hautajaiset.

Sorrettuaan kieltä ja sivistystä hyökkäsi hallitus kirkon kimppuun. Kaikesta näkyi, että kysymyksessä oli kokonaisen kansan elämä tai kuolema . . . Ja kansa rupesi tekemään vastarintaa. Aluksi tehtiin pyyntöjä, virallisia ja epävirallisia, käännyttiin ministerien puoleen, katolikos esitti memorandumin. Sitten sekaantui asiaan Turkin valtakunnan armenialainen papisto pannen vastalauseen kirkon maitten ja omaisuuden takavarikkoon ottamista vastaan sen nojalla, että Armenian kirkon omaisuus kuuluu koko armenialaiselle kirkkokunnalle eikä ainoastaan sille osalle, joka on Venäjän vallan alaisena, että tämä toimenpide polkee myöskin Turkin vallan alaisia armenialaisia y. m. Käännyttiin hakemaan turvaa suurvalloiltakin, mutta mikään ei auttanut. Ruhtinas Golitsyn ryhtyi ottamaan kirkonomaisuutta valtion huostaan.

Talonpoika.

Silloin katolikos päätti olla antamatta venäläisten viranomaisten käsiin kassanavaimia, papereita, asiakirjoja ja tietoja. Katolikos toimi täysin kansassa vallitsevan mielialan mukaisesti. Mutta viranomaiset eivät siitä välittäneet: kirkkojen ovet murrettiin auki, kassakaappien lukot rikottiin, asiakirjat riistettiin väkivallalla, koko kylä pantiin rankaisutoimenpiteitten alaiseksi, mutta ei missään, ei syrjäisimmässäkään kylässä armenialaiset täyttäneet venäläisten viranomaisten käskyjä eivätkä vapaaehtoisesti jättäneet heidän haltuunsa kirkon avaimia, rahoja tai asiapapereita. Hallitus otti, ryösti kaikki väkivallalla. Paikoittain kansa pani toimeen meluavia mielenosoituksia, kuten Erivanissa, Aleksandropolissa, Jelisavetpolissa y. m., ja ainoastaan kiväärinlaukaukset ja kasakkojen hyökkäykset saivat sen hajaantumaan.

MKRTITSH, *kaikkien armenialaisten katolikos eli airik (isä).*

Kourallinen väkeä alkoi epätoivoisen, mutta jäykän taistelun kaikkivaltiasta byrokratiaa vastaan, jonka etunenässä olivat Plehwe, Pobiedonostsev ja ruhtinas Golitsyn. Oli järjestettävä kansallinen itsepuolustus; ja tämän työn otti suorittaakseen ja suoritti kunnialla vallankumouspuolue, joka siihen asti oli työskennellyt ainoastaan Turkin rajojen sisäpuolella. Se uskoi tämän tehtävän „Itäiselle toimistollensa", joka uutterasti ryhtyi järjestystyöhön sivistymättömän maalaisväestön ja myöskin kaupunkilaisten keskuudessa. Pian täytti koko armenialaisen osan Kaukasoa vallankumouksellisten järjestöjen verkko. Tarkoituksena oli boikottaa kaikkea venäläistä ja jäykästi suojella kansallista itsenäisyyttä venäläisten viranomaisten

vehkeitä vastaan. Järjestöt saivatkin aikaan, ettei hallitus kyennyt kantamaan veroja takavarikkoon otetusta kiinteästä omaisuudesta ja maista, suljettujen koulujen sijaan avattiin salaisia, salaisia kirjastoja järjestettiin, vallankumouksellisten tuomioistuimia käytettiin hallituksen tuomioistuinten sijasta ja henkilökohtainen veroitus armenialaisten koulujen ja vallankumouksellisten laitosten ylläpitämiseksi pantiin toimeen. Se oli itsetietoista työtä kansallisuuden suojaamiseksi. Kun Golitsyn oli vainonnut armenialaisia, karkoittanut pappeja ja kirkonvanhimpia, piispoja, vieläpä hiippakuntapäällikköjäkin, kun Golitsyn oli vanginnut ja sulkenut tyrmään kaikki, jotka hän vain sai käsiinsä, niin vastasivat armenialaiset tähän hallituksen terrorismiin myöskin puolestaan terrorismilla, ja toinen toisensa perästä surmattiin santarmeja, piirikuntapäällikköjä, kuvernöörejä y. m. virkamiehiä. Lopuksi pantiin toimeen murhayritys itse ruhtinas Golitsynia vastaan: hänen ajaessaan vaunuissa kaupungin ulkopuolella hyökkäsi hänen kimppuunsa kolme armenialaista, jotka pahasti haavoittivat häntä päähän. Ruhtinaan pelasti hänen vaimonsa, jota terroristit eivät tahtoneet surmata. Golitsyn palasi verissään kaupunkiin, ja jonkun ajan päästä hänet vietiin Tiflisistä pois mielipuolena.

Sitten alkaa Venäjällä tuntua „kevään“ oireita, ja samoinkuin suomalaiset saivat armenialaisetkin takaisin kaikki entiset oikeutensa. Käskykirjeet koulujen avaamisesta, kirkonomaisuuden palauttamisesta, Armenian kirkon etuoikeuksien uudistamisesta seurasivat toinen toistaan . . .

Kuitenkin oli tämäkin Venäjän hallituksen pakosta antama lahja vain danaolaisten lahja. Hallitus usutti riemuitsevien armenialaisten kimppuun tattarien villit laumat, eivätkä veriset mellastukset siitä saakka ole lakanneet Kaukasossa. Ensimäisen merkin tattarien aseelliseen hyökkäykseen rauhallisten armenialaisten kimppuun antoi Bakussa kuvernööri ruhtinas Nakashidze helmik. 6 p. 1905. Sen jälkeen mellakat ja verilöylyt siirtyivät maaseuduille, Nachitshevaniin Erivanin kuvernementissa, Shushan kaupunkiin ja piirikuntaan y. m. Hyökkäys oli odottamaton, armenialaiset eivät olleet aseissa. Silloin sama vallankumouksellinen komitea Dashnakzutjun otti järjestääkseen armenialaisten puolustuksen tattarien hävitystä vastaan, joita johtivat uskonnolliskansalliset intoilijat ja kaikenlaiset huonot ainekset virkamiesten joukossa.

Kaikki eri kansankerrokset armenialaisten keskuudessa sekä Kaukasossa että Venäjällä kokoilivat rahoja, ja niitä kertyikin satoja tuhansia

Armenialaisia pakolaisia Turkista.

ruplia kansan itsepuolustusta varten. Puolustus pantiin toimeen sotilaallisen järjestön muodossa. Koko maa jaettiin piireihin, joissa oli omat komiteansa, piirit taas alapiireihin komiteoinensa, johtoa varten oli esikunta, joka nimitti sadanpäälliköt ja kymmenmiehet, punainen risti järjestettiin j. n. e. Näin järjestetyt armenialaiset tuottivat kaikkialla vaikeita tappioita tattarijoukkioille, kun nämät ryntäsivät armenialaisten kimppuun. Armenialaiset eivät koskaan hyökänneet ensin, vaan pysyivät itsepuolustuksen kannalla. Kostoksi joutuivat kuitenkin usein kokonaiset tattarikylät, joista oli tehty hyökkäyksiä, armenialaisten kivääritulen alaisiksi. Jos

tätä itsepuolustusta ei olisi ollut, niin tattarien hävityksiltä ei olisi jäänyt kiveä kiven päälle armenialaisiin kyliin, ja sellaisten kaupunkien kuin Bakun, Shushan, Jelisavetpolin, Nachitshevanin armenialainen väestö olisi hävitetty sukupuuttoon, sillä Kaukasossa on muhamettilaista väestöä neljä kertaa niin paljon kuin armenialaisia. Tattarit tuottivat kuitenkin armenialaiselle väestölle niin suuren aineellisen tappion, että muutamat kylät joutuivat suorastaan nälän hätään ja ryöstettyjen kristittyjen auttamiseksi tarvitaan vielä ainakin miljoona ruplaa.

Oi pyhä yksinkertaisuus! Täällä tapahtui sama kuin kaikkialla Venäjällä: ylhäältä päin ei ainoastaan annettu yllykettä verisiin mellakkoihin pysymällä itse toimetonna ja suoraan suojelemalla mellakoiden toimeenpanijoita, vaan ottivatpa hallituksen omat kätyrit osaa mitä iljettävimpiin murhiin ja väkivallantekoihin. Tattarit ja Venäjän itsevaltius ovat kaksi liittolaista, joita sitoo toisiinsa yhteinen viha *vallankumouksellista* Armenian kansaa vastaan. Tämän liiton välttämättömyyttä on hämmästyttävällä avomielisyydellä esittänyt tattarilainen valantehnyt asianajaja Alakper bek shach Mamedov, joka Jelisavetpolin rautatien odotussalissa piti venäläisille upseereille seuraavan puheen: [1] „Me, tattarit, olemme riistäneet armenialaiset irralleen vallankumouksellisesta liikkeestä ja taistelusta, me olemme sitoneet heidän kätensä ja jalkansa ja tehneet heidät voimattomiksi. Te olette meille suuressa velassa . . . Selittäkää tämä sotamiehille, teroittakaa heidän mieliinsä, että armenialaisilla on jo kauan ollut valmiina venäläisiä varten satoja pommeja, dynamiittivarastoja, miljooneja patrooneja. Kaikki tämä olisi varmaan räjähtänyt venäläisten sotamiesten pään päällä, se olisi sekaantunut heidän vereensä, jos meitä, tattareja, ei olisi ollut. Rajattomasti rakastaen keisaria ja hänen itsevaltiuttaan, jota armenialaiset yhdessä muiden vallankumouksellisten kanssa tahtovat hävittää, me olemme vastustaneet ja vastustamme armenialaisia, panemme rintamme ja otsamme alttiiksi heidän pommeilleen ja kuulilleen, annamme joukostamme satoja kalliita uhreja lujasti luottaen siihen, että hallitus pitää arvossa meidän uhrautuvaista palvelustamme ja palkitsee meitä ansiomme mukaan . . .“

Tosiasiat osoittavat, ettei tämä tattarilais-mustasotnjalainen kehoitus jäänyt „huutavan ääneksi korvessa“. Vielä äskettäin, viime keväänä, venäläiset sotamiehet ja „mainehikkaat“ kasakat panivat toimeen sellaisia

[1] Katso J. Alibegov, Елисаветпольскіе кровавые дни, Tiflis 1906.

julmuuksia, sellaisia petomaisuuksia, että pelkästä niiden muistelemisesta hiukset nousevat pystyyn . . . Välttääkseni tyhjiin huhuihin perustuvaa kertomusta liitän tähän muutamia virallisesta asiakirjasta otettuja esimerkkejä venäläisestä bashibosukkilaisuudesta, käyttäen hyväkseni sen komissioonin esitystä, joka Kaukason käskynhaltian toimesta oli määrätty Weidenbaumin johdolla tutkimaan asian menoa (katso Дѣло Народа, 1906, n:o 5). Tattarijoukot hyökkäävät armenialaisiin kyliin, mutta niille tehdään vastarintaa. Silloin paikalliset hallintoviranomaiset, jotka tavallisesti ovat tattareja ja venäläisiä mustasotnjalaisia, tekevät ylemmille virastoille ilmoituksen siitä, että armenialaiset ovat asestetut. Pannaan liikkeelle rankaisuretkikunta, joka hävittää kylät, tappaa miehet ja raiskaa naiset. Siten hyökkäsi esim. viime huhtikuun alussa Taglariin, Sosiin, Tugiin, Gishiin, Tachartiin y. m. kyliin julmia rankaisuretkikuntia, joiden onnettomat uhrit kertovat seuraavaa:

I. *Takun Kushljants*, 30—35-vuotias: Kun sotamiehet saapuivat ja naiset läksivät pakoon, läksin minäkin pakoon; kasakat ajoivat minua takaa; ollen raskaudentilassa, synnytin pelästyksestä ennen aikaani poikalapsen, joka heti kuoli.

II. *Azis, Gül Dzhavadjants*, 50—55-vuotias: Sunnuntai-iltana tunkeutui meidän taloon kymmenen kasakkaa. Minun vanhaa miestäni lyötiin. Kasakat ryöstivät talon ja alkoivat tehdä minulle väkivaltaa; minä en suostunut, mutta kasakat pieksivät minua, kaasivat kumoon ja sitten minä menin tainnoksiin.

III. *Mariam Ovanesjants*, 60-vuotias: Minulla on mies. Koska olen jo vanha, en lähtenyt pakoon toivoen, ettei minuun kajota. Kasakat päästettiin hajalleen, he hyökkäsivät taloihin, ja sitten alkoivat murhat, ryöstöt, väkivallanteot, joka haaralta kylästä kuului avunhuutoja, mutta viranomaiset eivät tehneet mitään. Meidän talossa murrettiin suljetut ovet ja ryöstettiin hopeakalut, vaatteet y. m., sitten tehtiin väkivaltaa minulle. Kasakoita oli 3—4 henkeä.

IV. *Balachanum Tshitshjants*, 25-vuotias: Koska minulla on rintalapsi ja lisäksi muita pieniä lapsia, en voinut paeta; kasakat tekivät mitä kauheinta väkivaltaa talossani; ne hyökkäsivät eri ryhmissä useat kerrat meidän taloomme; 4-vuotias tyttäreni Nadeshda kuoli pelosta ja poikani Armenak on tähän asti sairaana pelästyksestä. Jokainen eri joukko teki väkivaltaa minulle; sellaisia joukkoja oli 6 tai 7, en muista varmaan,

sillä makasin tiedottomana, ja kasakkojen lähdettyä olen maannut sairaana vuoteessa ja parhaallaankin olen sairas.

V. *Shoghagat Tshachinjants*, 14-vuotias: Huoneeseen, jossa olin, murtausi kaksi kasakkaa, jotka raiskasivat minut.

VI. Piestyn 70-vuotiaan vanhuksen silmien edessä raiskattiin hänen halvattu 12-vuotias tyttärentyttärensä Nubat Musajants.

VII. Tehtiin väkivaltaa lapsivuoteessa makaavalle Sara Arutjunianille.

VIII. Tehtiin väkivaltaa 22-vuotiaalle kuuromykälle ja rammalle tytölle j. n. e. j. n. e. Yhteensä useita kymmeniä onnettomia uhreja.

Verratkaa tähän, mitä ylempänä kerroin turkkilaisten julmuuksista, ja jokaiselle käy täysin selväksi se kauhea, traagillinen tila, jossa Armenian kansa tätä nykyä on. Jos se tästä tilasta onnellisesti pääsee, on samalla koko armenialaiskysymys ratkaistu.

Mutta kuinka se tapahtuu? Millä tavalla?

Oi maa, joka kärsiä saat, surun kantaa,
mi koittavin päivin sun kohtalos lie?
Mi suuntasi? Sulle mi kutsumus antaa
sen voiman, min vaativi vaikea tie?

Vänrikki Stoolin tarinat sensuurin kiirastulessa.

Kirjoittanut

ALPO SILANDER.

Kun Ranskan helmikuun vallankumouksen liekki nopeasti oli levinnyt yli suuren osan Europpaa, ryhtyivät eri valtakuntain hallitukset kaikin voimin sammuttamaan sen virittämää loimua. Pian meidänkin syrjäinen maamme tuli entistä ankarammin tuntemaan taantumuksen kovan kouran puristuksia.

Noina myrskyn ja myllerryksen, heräävien toiveiden ja ahdistavan pelon aikoina kansamme sai yhden kallisarvoisimpia lahjojaan: ensimäisen sikermän vänrikki Stoolin muistelmia Suomen viime taistelusta. Kuinka Runebergin mitä lämpimintä isänmaallisuutta, mitä ihanteellisinta vapaudenrakkautta uhkuvat tarinat pääsivät silloisissa painostavissa oloissamme ilmestymään? Ryhtymättä seikkaperäisemmin tekemään selkoa tästä epäilemättä sangen mieltäkiinnittävästä kysymyksestä tahdon vain pikaisin piirtein kuvata, miten ja missä kunnossa Vänrikki Stoolin tarinat, sekä edellinen että jälkimäinen vihko, pääsivät sensuurin kaikki puhdistavan kiirastulen läpi.

Marraskuussa 1848 Runeberg jätti „Fendrik Ståls Sägner" insä ensimäisen kokoelman käsikirjoituksen — asetus näet sääsi, että yleensä kaikki painotuotteet paitsi sanomalehdet, suure- ja kielitieteelliset ynnä muut samantapaiset julkaisut olivat käsikirjoituksina tarkastettaviksi annettavat — sensuurikomitean tutkittavaksi, sen hyväksyttäväksi tai hylättäväksi. Viranomaisille hänen tarinansa tuottivat melko lailla päänvaivaa ja puuhaa. Sensuurikomitean jäsen kreikan kielen professori N. A. Gyldén sai käsikirjoituksen ensinnä luettavakseen ja arvosteltavakseen. Kun hänessä

heräsi monenlaisia epäilyksiä siitä, pantiin se kiertämään muidenkin jäsenten kesken. Asia tuli sitten marraskuun 28:ntena esille komitean istunnossa, jossa olivat läsnä puheenjohtaja todellinen valtioneuvos P. J. Törnqvist sekä professorit Gyldén ja G. F. Aminoff ja yliopiston apulainen I. U. Wallenius ja pöytäkirjuri yliopiston sihteeri G. A. Uhlenius, ja silloin kävi ilmi, etteivät tarkastajat olleet kokoelmasta tavanneet muuta suorastaan 1829 vuoden painoasetuksen vastaista kuin Konungen (Kuningas) runon toisen värsyn, jollei nimittäin koko runoa voitu pitää semmoisena, että se oli tykkänään poistettava. Muitakin tarinoita, esimerkiksi Torpflickania (Torpantyttöä), vastaan heistä kylläkin sen ohessa saattoi muistuttaa, että ne niissä käsiteltyjen aiheiden vuoksi mahdollisesti olivat omansa yleisöön virittämään „nykyisissä ajan- ja yhteiskuntaoloissa vähemmin toivottua henkeä.“ Katsoen siten niihin epäilyksiin, joita komiteassa yleensäkin kaikista näistä runoista oli syntynyt, päätti se nyt, kuten väliin muulloinkin pulmallisissa tapauksissa, painoylihallitukselta tiedustella, miten noiden arkaluontoisten tarinain suhteen oli meneteltävä.

Kun ylihallituksen, jonka puheenjohtajana oli yliopiston varakansleri kenraali J. M. Nordenstam ja jäseninä kansliatoimituskunnan päällikkö L. Sackleen ja valtioneuvos B. U. Björkstén sekä sihteerinä esittelijäsihteeri A. L. von Born, kolme päivää myöhemmin oli lausuttava ratkaiseva sanansa käsikirjoituksesta, ei tämä puolestaan havainnut sen, lukuunottamatta komitean huomauttamaa Kuningas runon värsyä, sisältävän sellaisia lausumia tai arvostelmia taikka muuten kokonaisuudessaan olevan tarkoitukseltaan semmoisen, että painoasetuksen nojalla olisi ollut syytä evätä sen julkaiseminen.

Värsyssä, mistä sensuurikomitea ja ylihallitus yksimielisesti olivat langettaneet hylkäävän tuomion, Runeberg antaa, sittemmin sievistetyn toisinnon mukaan, Kustaa IV Aadolfin keventää sydämensä huolia uskotuilleen seuraavasti:

„Vår finska här, Gud bättre,	„Käy Suomen armeijamme
går baklängs, icke fram.	taa eikä eteenpäin.
Det hopp vi byggt på Klingspor	Ei toivoamme Klingspor
tycks ej fullbordadt bli,	myös ole täyttänyt,
och Sveaborg har fallit,	ja Viapori on mennyt,
det stödet är förbi.“	se turva poissa nyt.“

Käsikirjoituksessa loppu kuitenkin esiintyi melkoista jyrkemmässä muodossa: „*och Sveaborg har fallit, för fegt förräderi*“ (ja Viapori on kukistunut katalan kavalluksen kautta).

Tarkastuksen aikana oli tapahtunut pikkuinen välinäytös. Kun Runebergistä hänen „vänrikkiensä“ lopullinen kohtalo näytti epävarmalta, käväisi hän vartavasten painoylihallituksen puheenjohtajan Nordenstamin luona personallisesti asiataan ajamassa. Silloin molemmat herrat kaikessa sovussa sopivat siitä, kuinka juuri siteeraamani vaarallisiksi leimatut säkeet olivat muovailtavat, ja yhtyivät siitäkin, että runossa Döbeln vid Jutas (Döbeln Juuttaalla) tautivuoteellaan viruvan Döbelnin epätoivoisen raskaassa huokauksessa: „*Hvad blir, o arma land, ditt öde sen*“ (kuinka käy, maa poloinen, sinun sitten) keskimäiset sanat olivat vaihdettavat näihin: „*du tappra här*“ (sinä urhea sotajoukko). Sitä vastoin Runeberg ei hinnasta mistään taipunut muuttamaan saman runon viimeisen värsyn kuutta viimeistä säettä, joissa runoilija johdattaa ajatuksen isänmaan tietymättömään tulevaisuuteen ja jotka alkavat „Oi synnyinmaa, mik' osakses lie luotu“, Nordenstamin ehdoittamiin muka miedompiin, vaan uhkasi ennemmin säilyttää tarinansa pöytälaatikossaan kuin suostua mihinkään tinkimisiin tässä suhteessa. „No, miksikä lehtori ei voi muuttaa tätä kohtaa, kun lehtori jo on korjannut kaksi muuta“, kysyi sensuuripäällikkö puoleksi ihmeissään, puoleksi tyrmistyneenä. Tähän Runeberg vastasi, että tehdyt korjaukset itse asiassa olivat merkitykseltään toisarvoisia, mutta niin ei ollut tämän laita. Kiivaanlaisen väittelyn jälkeen, minkä kestäessä Runeberg käsikirjoituksineen jo oli lähtemäisillään pois, hänen jäykkyytensä vihdoin kumminkin vei toivottuun tulokseen.

Gyldénillä oli kunnia piirtää nimensä ja „imprimatur“ nimilehden sisäpuolelle, kuten tapa siihen aikaan oli. Jo ennenkuin virallinen lupa oli annettukaan, oli Runeberg sensorin yksityisellä suostumuksella pannut osan runoista painoon, niin että Vänrikki Stoolin tarinat joulukuun keskivaiheilla ehtivät ilmestyä kirjakauppoihin. Yleisö oli kyllä, jos ei muuten niin kulkupuheesta, saanut vihiä siitä, mitä esiripun takana oli tapahtunut, ja tämäkin oli tietysti omiaan lisäämään mielenkiintoa ja kiihoittamaan uteliaisuutta.

Siirrymme sitten ajassa kaksitoista vuotta eteenpäin.

Virkavaltaisen kreivi Berghin, silloisen ylen hyvin tunnetun kenraalikuvernöörimme, sanotaan kerran väittäneen, että meikäläinen sensuuri

salliessaan Vänrikki Stoolin tarinain painattamisen oli tehnyt itsensä syypääksi mitä pahimpaan erehdykseen. Tämän hänen mielestään käsittämättömän painoviranomaisten myöntyväisyyden hän selitti johtuneen siitä, ettei oltu uskallettu suututtaa ylioppilaita ja yliopistoa ottamalla takavarikkoon Suomen ja Ruotsin kansallisrunoilijan teosta. Näin kreivi Bergh. Mutta samainen Bergh sai kuin saikin karvaan palan nieltäväkseen: toisen sikermän tuon suomalaisen „runonsepustajan", niinkuin hän Runebergiä suvaitsi nimittää, sankarillisisänmaallisia tarinoita, vieläpä itsensä herra kreivin ehdottomaan kuuliaisuuteen kasvattaman ja isällisessä kurissa pitämän sensuurin hyväksymänä.

Runeberg ilmaisi itse kolmisen vuotta ensimäisen kokoelman ilmestymisen jälkeen eräälle ystävälleen pelkäävänsä, että suurin osa siitä, mikä hänellä oli valmiina uutta sarjaa varten, tuskin voisi onnellisesti välttää kotimaisen sensuurin salakareja. Mitä taas tuli Ruotsissa painattamiseen, oli se hänestä keino, johon yleensä ainoastaan äärimäisessä hätätilassa oli turvauduttava. Tulevaisuus kuitenkin osoitti, että Runeberg oli sillä hetkellä nähnyt olot ehkä liiankin tummassa valossa.

Lokakuussa 1860 Runeberg kirjankustantajan Sederholmin välityksellä toimitti „Fändrik Ståls Sägner"insä jälkimäisen vihon sensuroitavaksi. Tällä kertaa toimitusjohtajan apulainen L. Heimbürger sai käsikirjoituksen tarkastettavakseen. Tyystin sitä tutkittuaan hän keksi ainoastaan runoista Munter, Bröderna (Veljekset) ja Von Törne kaikkiaan kolme „mitätöntä" kohtaa, jotka hänestä antoivat aihetta muistutuksiin. „Kunnioituksesta — sanat ovat Heimbürgerin — kuuluisaa runoilijaa kohtaan" hän silloin omasta aloitteestaan kirjeessä yksityisesti ehdoitti Runebergille niiden muuttamista „lievemmiksi" sekä pyysi, että tämä sallisi hänen Runebergin omien osviittojen mukaan tehdä käsikirjoitukseen tarpeelliset korjaukset. Runeberg myöntyikin „mitä suurimmalla alttiudella" noudattamaan hänen huomautuksiaan.

Kun täten sovittujen muodostelujen jälkeen vielä komitean muut jäsenet olivat lukeneet käsikirjoituksen eivätkä hekään olleet löytäneet siitä sen enempää muistutettavaa, hyväksyi komitea, jossa asian käsittelyyn ottivat osaa valtioneuvos Törnqvist puheenjohtajana sekä professori Aminoff, kamreeri Sanmark, lehtori Schoultz ja Heimbürger, sen marraskuun 7:ntenä nyt laisinkaan ylihallitukseen vetoamatta. Heimbürgerin

nimikirjoituksin ja painoluvin toinen vihko ilmestyi sitten joulukuun keskipaikkeilla.

Silmällkäämme hiukan sensuurin seulomistyön tuloksia.

Kaikille meille tutut ovat seuraavat mehevät säkeet puheesta, minkä korpraali Buss piti taistelunsa päättäneen sotakumppanin Munterin muistolle:

„Fienden var för hans händer
hvad tobaken för hans tänder:
begge sleto press och våda,
dock som kära plantor båda.“

„Ne [viholliset] ol' urhon kouran alaa
niinkuin mälli hammaspalaa;
kummallakin pinteet kovat,
silti sangen rakkaat ovat.“

Runeberg oli kuitenkin ensin pannut Bussin suuhun vieläkin nasevammat sanat: *„ryssen dräpte han med händren liksom tubussen mellan tändren“* (ryssää hän survoi kourin kuin mälliä hampaittensa välissä). [1]

Viaporin häpeällisessä antautumisessa mukana ollut Kaarle Vilho Wadenstjerna koettaa ylenkatseen ja syyllisyyden murjomana puolustautua veljensä silmissä vedoten tämän hellempiin tunteisiin:

„Men var jag man att spränga pliktens damm
och rycka till mig händelsernas roder,
var jag den starke, som bordt träda fram?“

„Mut minäkö voin murtaa sulut lain,
anastaa ohjat kohtalon, ma heikko?
Minunko esiin nousta piti; — —“

Käsikirjoituksen mukaan hän katkerin mielin kysyi: *„Var jag den man, som kunde sätta damm emot förräderiets afgrundsfloder“* (olinko

---

[1] Strömborgin mukaan yllä olevat säkeet alkuperäisesti kuuluivat:

„Ryssen dräpte han med händren
som en tuggbuss mellan tändren,
men i botten dock att skåda
tror jag han höll af dem båda.“

Suomeksi: „ryssää hän survoi kourin kuin mälliä hampaittensa välissä, mutta sydämessään, luulen ma, piti hän kuitenkin niistä kumpaisestakin.“

minä se mies, joka voin asettaa sulkuja kavalluksen hornanvirtoja vastaan).

„Halt, — — gossar, tagen stöd af träden
och mejen skocken som man mejar säden“,

„Seis, pojat, — — saakaa tuki puista
ja niittäkäätte laumaa niinkuin ruista“,

komenteli karski ukko von Törne urhojaan. Oikeastaan hän oli kehoittanut niittämään roskajoukkoa, *packet*, mutta tämä venäläisistä käytetty nimitys sorahti pahalta sensorin herkkään korvaan.

Olemme nähneet, kuinka verraten pienillä karsimisilla ja parsimisilla Vänrikki Stoolin tarinain onnistui selviytyä sensuurin kynsistä kiitos Runebergin nimen laajan maineen ja hänen saavuttamansa suuren runoilija-arvon. On kuitenkin muistettava, ettei Viaporia ollut kummassakaan kokoelmassa, vaan että se Runebergin omasta tahdosta vasta hänen kuolemansa jälkeen otettiin hänen jälkeenjättämiinsä teoksiin. Sekä hienotuntoisuus Cronstedtin elossa olevia lähimpiä sukulaisia kohtaan että myös paino-olot vaikuttivat Runebergin päätökseen olla liittämättä sitä muiden tarinain joukkoon. Kun pari Ruotsin lehteä ilman runoilijan lupaa oli painattanut tämän runon, herätti se eräissä maamme hallitusmiehissä levottomuutta. Tunnettua on, kuinka ministerivaltiosihteeri Armfelt kaiken pahan varalta käännätti venäjäksi Kulnevin, jotta, jos Viapori olisi sattunut joutumaan keisari Nikolain käsiin, hän tätä olisi voinut lepyttää esittämällä hänelle saman miehen sepittämän aivan toisensuuntaisen runotuotteen. Joskin Armfeltin pelko osoittautui aiheettomaksi, ei silti hänen toimittamansa Runebergin tarinain näytekäännös mennyt hukkaan. Hänellä oli näet myöhemmin tilaisuus toisen Runebergiä koskevan asian yhteydessä antaa keisarille omakätisesti Kulnev, joka silloin ei suinkaan tarkoitettua vaikutustaan ollut tekemättä.

Runebergin ja sensuurin välisellä yhteistoiminnalla saatiin siten aikaan, ettei Vänrikki Stoolin tarinoihin mitään häiritseviä aukkoja jäänyt. Painoviranomaiset eivät suinkaan tavallisesti vaivanneet itseään näin paljon, muutamalla kynänpyörähdyksellä useinkin vastenmielisistä kirjoista ja kirjoituksista selviydyttiin. Varmaa on, että, jos Stoolin tarinat olisivat olleet jonkun vähäpätöisemmän henkilön kädestä lähteneitä, ei niitä olisi niin hellävaroen pidelty.

Olemme niinikään nähneet, kuinka sensuurin vaatimat muutokset enimmäkseen tarkoittivat venäläisiä koskevien kohtain lieventämistä. Yleensähän meillä helposti ymmärrettävistä syistä tiukasti valvottiin, ettei kukaan sanoin tai töin erehtynyt kolhaisemaan mahtavan itäisen naapurin arvoa ja kuntoa — helsinkiläinen aivastushan Pietarissa saattoi kaikua tykinlaukaukselta. Myöhemmin tehdyissä suomalaisissa käännöksissä, esimerkiksi juuri puheena olleissa sensuurin karsimissa Munterin säkeissä, esiintyy kyllä, niinkuin tiedämme, *ryssä* sana semmoisissa kohdissa, missä alkuperäisessä tekstissä on aivan yksinkertaisesti vihollinen, mutta meidän on pidettävä mielessämme, että nämä suomennokset ovat nähneet päivänvalon aikoina, jolloin lausumisoikeus ei maassamme ollut niin ahtaalla kuin kyseenalaisina aikoina.

Vaikka sensuuri olikin antanut Vänrikki Stoolin tarinoille pyhityksensä, pyrkivät siitä huolimatta silloin tällöin jotkut syyhysormiset yksilöt niitä peukaloimaan. Yksi esimerkki tässä vain. Vähän sen jälkeen kuin toinen vihko oli ilmestynyt, sisälsi Åbo underrättelser erään 1808 vuoden sodassa olleen vanhuksen kuoleman johdosta seuraavat säkeet Munterista:

„Inga slafvar trampe kullen,
der den tappre bor i mullen.
Nej, en ätt af gamla stammen
skydde ständigt grafven, amen."

„Orjan jalka ei saa painaa
hautaa, miss' on urho vainaa.
Kaitkoon vanha kantasuku
aina! Amen! Hyvin nuku!"

Turun ylisensori, sikäläinen kuvernööri, ei ehkä vielä ollut ehtinyt tutustua mainittuun kokoelmaan eikä mahdollisesti tietänyt, kenen sepittämät nämä säkeet olivat, sillä muitta mutkitta hän pyyhkäisi „slafvar" sanan ja katsoi hyväksi panna sijaan — *mesar*, pelkurit.

Runebergin Vänrikki Stoolin tarinain sensuroiminen muodostaa huvittavimpia ja, jos niin saa sanoa, opettavaisimpia lehtiä monivaiheisten paino-olojemme historiassa.

Mistä päivämme ylenee?

Prologi Karjalaisen osakunnan arpajaisissa 9. 2. 07.

1.

Ajan suuressa sumussa.
sekasorron sotkoksessa
kulki korkea ajatus:
oma itsensä tulevi
aina olla kunkin kansan,
kullakin oma valonsa,
tähtensä jokahisella!
Tuosta sylkähti sydämet:
mistä löydämme lajimme,
kusta oman olentomme,
mistä päivämme ylenee,
kusta nousee kuuhuemme?

Oli tietäjä totinen,
kaukokorven kuljeksija,
tallustaja takamaitten;
tuo tuolta sanomat saatti
takoa tapion vaaran,
hiiden linnan liepehiltä,
tuoden kultia kamahlon,
hopehia huovan täyen —
tuo tuolta sanomat saatti:

„Katso, kansani, omani,
tunnetko lajisi tästä,
olentosi oivallatko? . . .
nää syvintä on sinua,
parahinta itseäsi;
ymmärrätkö päiväs nousun,
kuuhues kohoamisen? . . .
nää on kullat ja hopeat
kultia rusoisen aamun,
hopehia päivän nousun."

Kuuli nuoret kummanansa,
kuuli huimat herkkämielet.
Muu väki muraji kaikki:
„Ne on mennyttä minua,
entisaikain itseäni,
ne on kullat ja hopeat
kultia ihalan illan,
hopehia päivän laskun.
Mun on uutta etsittävä,
uutta päiveä parempaa,
uutta kuuta kirkkahampaa.
Kulta korvesta tulisi
enempänsä etsijälle?"

Väki viisas noinpa virkki;
selin seisaten saloja
käänsi päänsä merten poikki,
silmänsä suvehen siirti.
Tunsi tuulien tulevan,
lämmön hehkun läikehtivän,
näki välkkyvän valojen,
ruskon kirjo kimmeltävän.

Tuo on tietäjä totinen
arvelee, ajattelevi:
„Siellä päin on vieras suunta,
siellä tuulien tulenta,
jotka käyvät kaikki kansat,

kaikki kansat kaukaisetkin,
siellä päin on päivän lasku,
siellä välkyntä valojen,
jotka maitten, manteritten
kauas näyttävät ylitse.
Oikein, oma sukuni,
tunne tuulet kaukaisetkin,
jotta tuntisit lähemmät,
tohinassa ilman kuule
puhunnat kylänkin puitten,
jotta kuuset kuunteleisit,
joitten juurella asustat;
oikein, oma sukuni,
näe valot vierahatkin,
jotta näkisit omasi,
näe päivän vanhan lasku,
jotta kääntyä älyisit
näkemähän uuden nousun;
oikein, oma sukuni,
kaikki katso, kaikki tutki,
silmin etsi etäisinkin,
jotta itses ymmärtäisit,
oma itsesi olisit
pohjihisi pohjimmaisiin,
jotta joskus luoda voisit
syvimmästä syvyydestäs
jotain ihka ominaista,
tuorehinta, tervehintä,
suuren suurta, täyden täyttä,
ilman kaiken korkeata,
jotta vielä voisit kerran
välkkyä valona muille,
kerran olla oppahana'
toisillekin oppijoille.“

Kuuli nuoret kummanansa,
kuuli huimat herkkämielet . . .
läksivät kohen saloja.
Muu väki ylemmin viisas
luulevi tohinat tuulten
tuttaviksi tuuliksensa,

uskovi valot etäiset,
virvatultenkin virinät
valoiksensa vakaviksi,
päivän laskun päättelevi
aurinkonsa ylennäksi,
kohonnaksi uuden kuunsa;
selin seisaten saloja,
päin suvea, kohti länttä
sanovi sanalla tuolla:
„Terve päivä pääseväksi,
uusi kuu kohoavaksi!“

2.

Jo on viikon vuotettuna
tuota päivän pääsentöä,
uuden kuun kohoantoa
tuolta suuresta suvesta,
lännen maasta laakeasta,
viikon kaikki karkeloittu
aamun ruskossa mukamas,
umpeen kotvan unhotettu
vanha tietäjä vakava.

Virvatulet välkehtivät,
soivat suuret sähkölamput,
syttyvät yhäti uudet
valhevalot viekkahuiset,
minkä sumu sakenevi,
paksunevi toivon talma.

Mutta katso, nuorten parvi
juosten saapuvi salolta! . . .
loistavat sireät silmät,
posket hehkuvat punaiset . . .
sanan moisen saattelevat:

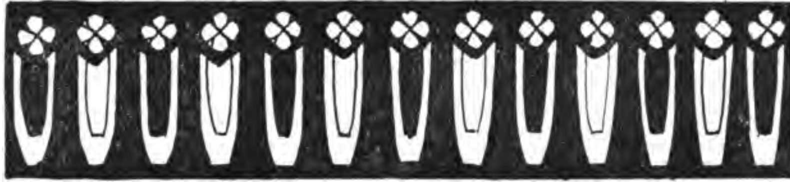
„Hoi miehet, ylös urohot,
täällä päin on päivän nousu!

Tullahan takalistoilta,
takoa tapion vaaran,
hiiden linnan liepehiltä,
vanhan tietäjän jäliltä.
Maa on siellä merkillinen:
siell' on monta nälkää nähty,
monta kurjuutta koettu,
siell' on hallat hyytävimmät,
vihaisimmat kuolon viimat,
sentähän alati siellä
päät on pystyt, varret suorat,
mieli raitis ja ripeä,
mahlat yltäläikkyväiset,
siellä pursuvi esihin
uusi voima, terve, tuores —
siellä päin on päivän nousu,
siellä lähtehet lajimme,
olentomme alkusuonet!
Hoi miehet, ylös urohot,
läkkäme välehen sinne
risukoita riipomahan,
tunkemahan tureikoita
pian päästä päivän uuden,
uuden kuun kohota kohta!"

Noinpa vieri nuorten viesti
ajan suuressa sumussa,
sekasorron sotkoksessa —
eikö jo tajuhun tulla!?

Rafael Engelberg.

Amycus ja Célestin.

Kirjoitti

ANATOLE FRANCE.

Suom. H. S.

Kyyristyneenä kokoon kallioluolansa kynnyksellä vietti erakko Célestin rukoillen pääsiäisyön, tämän pyhän yön, jolloin kiukkua puuskuvat pahat henget ovat syöstyt kadotuksen kuiluun. Ja varjojen kietoutuessa yli maan, hetkellä, jolloin kuolon-enkeli oli leijaillut yli Egyptin, Célestin vapisi tuskan ja levottomuuden vallassa. Hän kuuli kaukaa metsässä villikissojen naukuvan ja korpisammakkojen kimeästi ääntelevän; uponneena yön usvaisiin varjoihin hän epäili, tokko loistava ilmestystapahtuma voisi täyttyä. Mutta kun hän näki päivän alkavan sarastaa, niin aamunkoiton keralla riemu täytti hänen sydämensä; hän tunsi, että Kristus oli ylösnoussut, ja hän huudahti:

— Jeesus on noussut ylös haudasta! rakkaus on kuoleman voittanut, halleluja! Hän nousee säteilevänä kukkulan juurelta! halleluja! Luominen on uusittu ja parannettu. Varjot ja pahuus on hävinnyt; armo ja valo vuotaa yli maailman. Halleluja!

Leivonen, joka heräsi viljavainiolla, vastasi hänelle laulaen:

— Hän on ylösnoussut. Minä uneksin pesistä ja munista, valkoisista ja ruskeatäpläisistä munista. Halleluja! Hän on ylösnoussut!

Ja erakko Célestin läksi luolastansa läheiseen kappeliin, viettääkseen pyhää pääsiäispäivää.

Astuessaan metsän halki hän näki aukealla kentällä kauniin pyökkipuun, jonka paisuneista ummuista pilkistivät jo esiin vienon vihreät hiirenkorvat; murattiköynnöksiä ja villanauhoja oli ripustettu oksille, jotka ulottuivat maahan saakka; lupauskuvat, jotka olivat kiinnitetyt ryhmyiseen runkoon, esittivät nuoruutta ja lempeä, ja siellä-täällä keinuivat puun oksilla savesta valetut rakkaudenjumalat siivet levällään ja hulmuavin helmoin. Nähdessään tämän erakko Célestin rypisti valkoisia kulmakarvojansa:

— Tämä on haltiattarien puu, sanoi hän, ja maalaistytöt ovat uhranneet sille antimiaan vanhan tavan mukaan. Minun elämäni kuluu taistellessa haltiattaria vastaan, eikä kukaan voi käsittää, kuinka paljon vastusta minulla on noista pienistä olennoista. He eivät vastusta minua julkisesti. Joka vuosi elonkorjuunaikana minä manaan puuta säädettyjen menojen mukaan ja laulan heille pyhän Johanneksen evankeliumin.

„Sen parempaa ei voi tehdä; vihkivesi ja pyhän Johanneksen evankeliumi karkoittaa heidät, eikä koko talven aikana kuule puhuttavankaan näistä naikkosista; mutta he palaavat jälleen keväällä ja joka vuosi on taas aloitettava uudestaan.

„He ovat hentoja; orapihlajapensaskin voi tarjota suojaa kokonaiselle parvelle. Ja he hurmaavat nuoret pojat ja nuoret neitoset.

„Tultuani vanhaksi on näköni himmentynyt, enkä voi niitä enää eroittaa. He tekevät pilkkaa minusta, hyppivät aivan nenäni alla ja nauravat partaani. Mutta ollessani kaksikymmenvuotias minä näin heidän tanssivan kuutamossa aukeilla kentillä, kukkahatut päässä. Kaikkivaltias Jumala, sinä joka loit taivaan ja aamukasteen, kiitetty olkoon sinun tekosi! Mutta miksi sinä olet luonut pakanallisia puita ja lumottuja lähteitä? Miksi annat laulavan mandragoran kasvaa pähkinäpuun juurella? Nämät luonnolliset asiat viekoittelevat nuorison syntiin ja tuottavat sanomatonta vaivaa erakoille, jotka, niinkuin minä, ovat ottaneet toimekseen tehdä ihmiset pyhiksi. Jospa edes pyhän Johanneksen evankeliumi voisi karkoittaa pahat henget! Mutta sitä se ei kykene, enkä minä tiedä enää mitä tehdä.

Ja kun kelpo erakko astui edelleen syvästi huoaten, niin puu, joka oli lumottu, sanoi hänelle kiihkeästi humisten:

— Célestin, Célestin, minun silmukkani ovat munia, oikeita pääsiäismunia! Halleluja! halleluja!

Célestin tunkeutui syvemmälle metsään, kääntämättä päätään taakse. Hän astui vaivalla eteenpäin, kapeata polkua pitkin, orjantappurapensaitten lomitse, jotka repivät hänen vaatteitansa. Mutta äkkiä, hänen tunkeutuessaan tiheikön läpi, nuori poika salpasi häneltä tien. Hänen ruumiinsa oli puoleksi eläimen taljan peitossa ja hän olikin pikemmin fauni kuin nuorukainen, hänen katseensa oli läpitunkeva, hänen nenänsä litteä, hänen kasvonsa ilkkuvat. Kiharatukka peitti sarventyngät hänen leveällä otsallansa; huulien takaa pilkistivät esiin terävät, valkoiset hampaat; leuassa vaalea parta jakautui kahtia. Kultaiset untuvat loistivat hänen rinnassansa. Hän oli ketterä ja solakka; hänen kaviomaiset jalkansa peittyivät korkeaan ruohoon.

Célestin, jonka mietiskely oli tehnyt tarkkanäköiseksi, huomasi heti, kenen kanssa hän oli tekemisissä, ja hän nosti käsivartensa tehdäkseen ristinmerkin. Mutta fauni, tarttuen häntä käteen kiinni, esti häntä loppuun saattamasta tätä liikettä.

— Hyvä erakko, hän sanoi hänelle, älä manaa minua. Tämä päivä on minulle samoinkuin sinullekin juhlapäivä. Et olisi laupias, jos tuottaisit minulle tuskaa pääsiäisen aikana. Jos tahdot, niin astumme yhdessä, ja saat nähdä etten ole paha.

Onneksi Célestin oli hyvin perehtynyt pyhiin kirjoihin. Hänen mieleensä muistui äkkiä, että pyhällä Hieronymuksella oli ollut korvessa matkatoverina satyreja ja kentaureja, jotka olivat oppineet totuutta tunnustamaan.

Hän sanoi faunille:

— Fauni, ole sinä Jumalan ylistyshymni. Lausu: hän on ylösnoussut.

— Hän on ylösnoussut, vastasi fauni. Ja sinä näet että minä iloitsen siitä.

Tie oli laajentunut, he astuivat rinnatusten. Erakko kulki mietteissään ja tuumi:

— Ei hän olekaan paha henki, koska hän tunnustaa totuuden. Olin oikeassa, kun en tuottanut hänelle tuskaa. Suuren pyhän Hieronymuksen esimerkki ei ole mennyt minulta hukkaan.

Ja kääntyen kaviojalkaisen kumppaninsa puoleen, hän kysyi:

— Mikä on nimesi?

— Nimeni on Amycus, vastasi fauni. Minä asun tässä metsässä, jossa olen syntynytkin. Tulin sinun luoksesi, isäni, sillä sinä näytät niin hyvältä pitkine valkoisine partoinesi. Minusta tuntuu siltä kuin erakot olisivat vanhuuden murtamia fauneja. Kun minä tulen vanhaksi, niin olen varmaan sinun kaltaisesi.

— Hän on ylösnoussut, sanoi erakko.

— Hän on ylösnoussut, sanoi Amycus.

Ja täten keskenään keskustellen he nousivat ylös kukkulalle, missä oikealle Jumalalle pyhitetty kappeli kohosi. Se oli pieni ja karkeatekoinen. Célestin oli sen omin käsin rakentanut erään Venuksen temppelin raunioista. Sisällä oli muodoton ja alaston Herran alttari.

— Kumartukaamme maahan, sanoi erakko, ja laulakaamme halleluja, sillä hän on ylösnoussut. Ja sinä, hämärä olento, ole polvillasi minun toimittaessani uhria.

Mutta fauni, astuen erakon luo, hyväili hänen partaansa ja sanoi:

— Hyvä vanhus, sinä olet paljoa viisaampi kuin minä ja sinä näet näkymättömänkin. Mutta minä tunnen paremmin kuin sinä metsät ja lähteet. Minä tuon jumalalle lehtiä ja kukkasia. Minä tunnen jyrkänteet, missä krassin sinipunervat kukat puhkeavat esiin ja niityt, missä kevätesikko kukkii keltaisin tertuin. Hienosta hajustaan minä tunnen mistelin, joka kasvaa metsäomenapuun loisena. Kukkalumessa ovat jo oratuomipensaatkin. Odotahan minua, vanhus.

Kolmella vuohenharppauksella hän oli metsässä, ja kun hän palasi, niin Célestin luuli näkevänsä orapihlajapensaan astuvan. Amycus katosi aivan tuoksuvan saaliinsa alle. Hän ripusti kukkakiehkurat karkeatekoiselle alttarille; hän peitti sen orvokeilla ja sanoi vakavasti:

— Nämät kukkaset Jumalalle, joka ne on kasvattanut!

Ja sillä aikaa kuin Célestin toimitti messu-uhria, kaviojalka kumarsi sarvekkaan otsansa aina maahan saakka, ihaili aurinkoa ja sanoi:

— Maa on suuri muna, jota sinä hedelmöität, aurinko, pyhä aurinko.

Siitä päivästä alkain Célestin ja Amycus elivät yhdessä. Erakko ei voinut koskaan, kaikista ponnistuksistaan huolimatta, saada puoli-ihmistä ymmärtämään selittämättömiä ihmetapahtumia; mutta kun Amycus piti huolta siitä, että oikean Jumalan kappeli oli aina kiehkuroilla koristettu

ja runsaammin kukitettu kuin haltiattarien puu, niin pyhä pappi sanoi: „Fauni on Jumalan ylistyshymni".

Sen vuoksi hän antoi hänelle pyhän kasteen.

Kukkulalla, mihin Célestin oli rakentanut pienen kappelin ja jota Amycus koristi tunturikukkasilla, metsä- ja vesikasveilla, kohoaa nykyään kirkko; sen laiva on alkuisin XI:ltä vuosisadalta ja sen portaali rakennettiin uudestaan Henrik II:n aikana renessansityyliin. Se on pyhiinvaelluspaikka ja uskovaiset kunnioittavat siellä pyhän Amycuksen ja Célestinin autuaallista muistoa.

Taidetta.

Taidekatsaus vuoteen 1906.

Kirjoittanut

TORSTEN STJERNSCHANTZ.

Viime aikoina on Suomen taiteesta vilkkaasti keskusteltu sekä sanomalehdissä että aikakauskirjoissa. On ollut luettavana monta lausuntoa, joissa on väitetty maamme kuvaamataiteen tätä nykyä väsähtyneen kehityksessään. Tällä on osaksi tarkoitettu sitä taiteilijapolvea, joka on saavuttanut täyden kypsyyden, ja osaksi sen sanotaan ilmenevän uusien toivorikkaiden taiteilijanalkujen puutteessa.

Johtuvatko nämä lausunnot siitä, ettei kaikkia vaikuttimia ole otettu lukuun, vai johtuvatko ne muista asianhaaroista, kuten esimerkiksi siitä, etteivät taidekirjailijat ole voineet asettua kyllin objektiiviselle kannalle? Miten onkaan, tuntuvat nämä päätelmät kieroilta. Taide-elämä Suomessa on juuri nyt sekä lähinnä edellisinä vuosina allekirjoittaneen mielestä ollut entistänsäkin vilkkaampaa. Miksi muuksi kuin elpymiseksi on katsottava sitä, että etevimmät taiteilijamme ovat omistaneet parhaat voimansa suurelle monumentaalitaiteelle, jossa heidän luomansa ovat merkkiteoksia heidän omassa kehityksessään, samalla kuin näillä teoksilla sivistys- ja taidehistoriassamme on arvo, jota aikamme vain osaksi voi käsit-

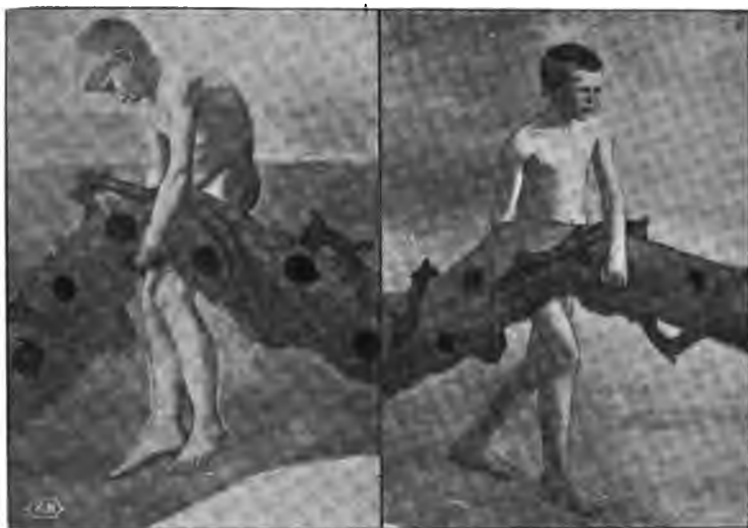

PEKKA HALONEN. *Osa seinämaalauksesta Töölön kansakoulussa.*

tää. Paitsi näitä monumentaaliteoksia on taiteilijoillamme ollut kylliksi voimia luoda teoksia, jotka hyvin pystyvät kilpailemaan edellisten vuosien tuotannon kanssa.

Suoritettuaan vuonna 1903 freskomaalauksensa Juseliuksen hautakappelissa Porissa ei AXEL GALLÉN ole tuntenut levon tarvetta eikä ole toimettomana jäänyt nauttimaan siitä menestyksestä, minkä tuo suurtyö hänelle tuotti. Atelierissään on hänellä valmiina monta suurta sommitelmaa, lukuisa joukko pienempiä teoksia sekä muotokuvia, jotka kaikki ovat varatut taiteilijan tulevaa näyttelyä varten ja jotka jo osaksi ovatkin olleet ulkomailla näytteillä, Berlinissä ja Budapestissä.

EERO JÄRNEFELT, joka samoinkuin useimmat muut varttuneemmista taiteilijoistamme on pysytellyt poissa suurista joukkonäyttelyistä, osoitti yksityisnäyttelyllään, jonka hän helmikuussa 1906 oli järjestänyt atelieriinsä yliopistossa, kuinka vähentymätön hänen luomisvoimansa on sekä tuotannon runsauteen että taiteelliseen arvoon katsoen. Järnefelt on aina ollut vienoimpien tunteiden ja tunnelmien valittu tulkitsija. Ja samaa suurta, herkkää ihmisten ja luonnon psykologian ymmärtämystä ihailimme me nyt niinkuin ennenkin katsellessamme näyttelyn hienostuneita ja aina

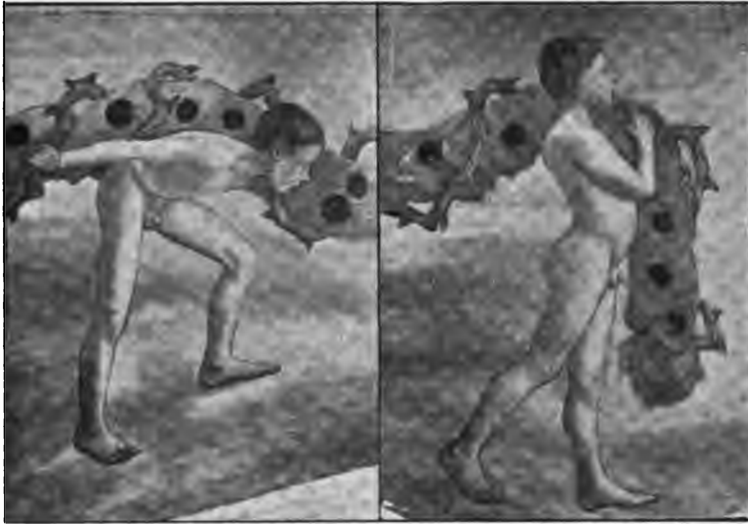

HUGO SIMBERG. *Osa freskomaalauksesta Tampereen Johanneksen kirkossa.*

yhtä raikkaita maisemia ja muotokuvamaalauksia. Järnefeltin siveltimet eivät ole joutilaina levänneet hänen näyttelynsä jälkeen vuosi sitten. Hän on jo taas valmis toimeenpanemaan uuden näyttelyn. Parhaillaan hänellä on teoksia näytteillä maaseudulla, ja hänen aikomuksensa on lähettää Berliniin ja Zürichiin useita sekä isoja että pieniä maalauksia, joita Helsingin yleisö ei vielä ole nähnyt.

MAGNUS ENCKELLin ja HUGO SIMBERGin freskomaalaukset Johanneksen kirkossa Tampereella ovat laadultaan niin suuria, että ne ovat vieneet näiden taiteilijain kaiken ajan.

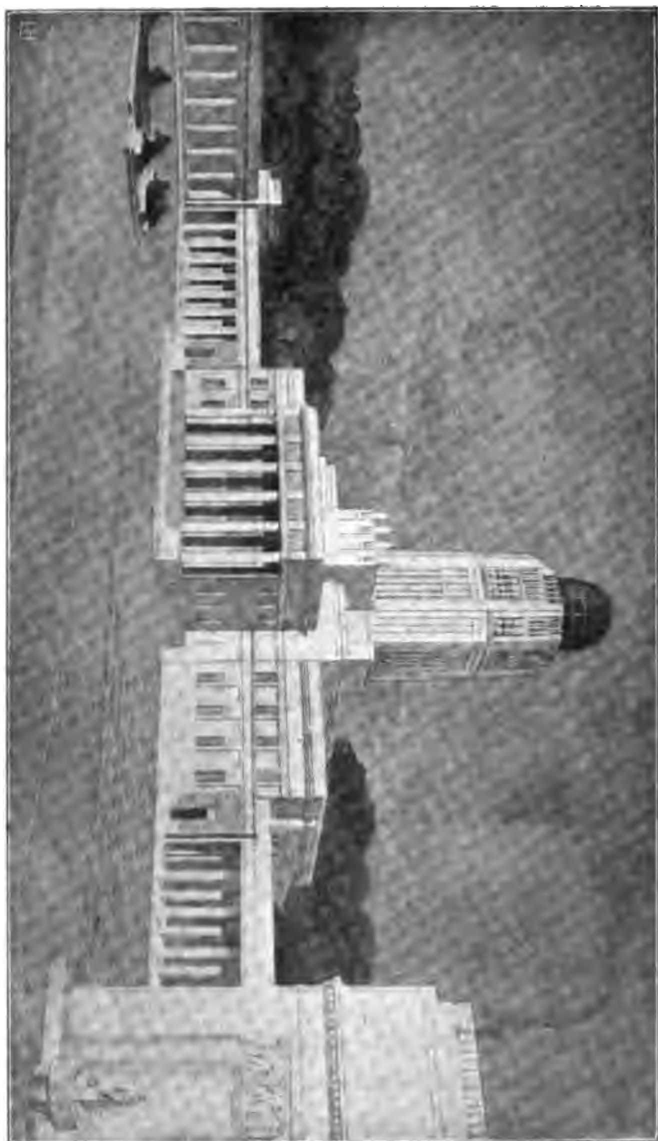
PEKKA HALONENkin on kuluneena vuonna omistanut suurimman harrastuksensa ison monumentaalisen suunnitelman, erään seinämaalauksen laatimiseen Töölön kansakoulua varten. Äskettäin on yleisöllä ollut tilaisuus tutustua tähän teokseen, jossa me näemme kaikki Halosen parhaimmat ominaisuudet jalommassa ja kehittyneemmässä muodossa, vaikka me siinä samalla tapaamme hänen heikotkin puolensa. Halonen on tällä maalauksellaan saavuttanut suuren ennätyksen ja mitä kauneimman menestyksen. Ilolla on tervehdittävä uutta yhdistystä *Taidetta kouluihin*, joka viime vuonna aloitti toimintansa näin lupaavalla tavalla valmistaessaan Haloselle tilaisuuden koetella voimiaan suuren ja arvokkaan tehtävän suorittamisessa. Halonen on tähän voimannäytteeseensä pannut pa-

HUGO SIMBERG. *Osa freskomaalauksesta Tampereen Johanneksen kirkossa.*

raimpansa ja luonut erittäin ansiokkaan taideteoksen, joka hänen tähänastisessa tuotannossaan on kaikkein huomattavin.

Viime vuoden kevät- ja syysnäyttelyiden merkitys oli vain toisarvoista laatua. Syyt tähän ovat jo siksi tunnetut, ettei niistä tässä enää kannata puhua. Suurinta mielenkiintoa syysnäyttelyssä herättivät ELLEN THESLEFFin, VILHO SJÖSTRÖMin ja SIGRID SCHAUMANin teokset, kun sitävastoin nuorimmista LAURÉN, HEISKA, TANDEFELT, RAPP, OLLILA, MATTILA, RUOKOKOSKI ja E. ROOS saivat osakseen ansaittua huomiota. Jos kohta nuorimmalla taiteilijapolvella viime vuoden suurissa näyttelyissä ei ollutkaan näytettävinään niin huomiota herättäviä teoksia kuin Favénilla ja Thomélla edellisenä vuonna, niin tulee meidän sen sijaan merkitä muistiimme HARALD-GALLÉNin yksityisnäyttely syyskuussa. Harald-Gallén osoitti olevansa huomiota ansaitseva kyky, joka tosin on työskennellyt muiden esikuvien mukaan, jotka tiettävästi ovat painaneet leimansa hänen nuoreen ja vastaanottavaiseen mieleensä. Mutta tämä nuori taiteilija työskentelee siksi helposti ja halliten ilmaisukeinojaan, että hän herättää mitä suurimpia tulevaisuudentoiveita, kunhan hänen personallisuutensa on ehtinyt varttua ja saavuttaa sen varmuuden ja itsenäisyyden, että se hänen taiteessaan voi päästä esiintymään ja voi antaa hänen teoksilleen niiden oikean, yksilöllisen erikoispiirteen.

ELIEL SAARINEN. *Luonnos Haagin rauhanpalatsia varten.*

A. W. FINCHiä ei saata lukea kuuluvaksi Suomen taidetta edustaviin miehiin. Mutta hän on jo kauan oleskellut vieraanamme tässä maassa ja toiminut ansiokkaana opettajana taideteollisuuden alalla. Hänen personallisuutensa ja taiteensa — sittenkuin hän nykyään myöskin on esiintynyt yleisöllemme toimivana taiteilijana maalauksen alalla — on

niin voimakas ja omaperäinen, ettei hänen nimeään tässä yhteydessä saata olla mainitsematta. Finch esiintyi viime vuoden lopussa ensi kerran yleisöllemme näyttelyllä, johon hän oli asettanut kokoelman maalauksia ja etsauksia. Hänen taiteensa suurin merkitys on varmaankin hänen meikäläiselle yleisölle osaksi uudessa ja vieraassa tavassaan nähdä luontoa ja hänen impressionistisessa tekniikissään. Näillä kahdella seikalla voi olla kasvavaan taiteilijapolveen laajalle käyvä merkityksensä siten, että ne avartavat sen näköpiiriä ja vaikuttavat sen maalaustapaan.

Kuvanveiston alalla ei kuuluneena vuonna ole mitään erikoisesti merkittävää luotu. Kukaan kuvanveistäjistämme ei ainakaan julkisesti ole asettanut näytteille teosta, joka osoittaisi suurempaa edistysaskelta tai jolla olisi monumentaalisempi merkitys.

Carl Eneas Sjöstrand.

Rakennustaiteen alalla sitävastoin on Eliel Saarinen luonnoksellaan Haagin rauhanpalatsia varten luonut tekijälleen katoamatonta kunniaa tuottavan taideteoksen, joka kuitenkin, surullista kyllä, on jäävä vain luonnokseksi, sillä tuskinpa sitä koskaan täällä Suomessa todellisuudessa voidaan käyttää, ei ainakaan sen alkuperäisessä muodossa. Saarisen luonnos, joka sekä jalojen viivojensa, suhteittensa ja rakenteensa että myöskin pienempien yksityiskohtiensa puolesta osoittaa tosi taiteellista aistia ja originaalisuutta, on kaikkialla herättänyt mitä suurinta huomiota ja saanut ammattimiehiltä mitä kauneimmat kiitokset. Palkintolautakunta ei myöntänyt Saariselle palkintoa, mutta rakennuskomitea lienee siitä huolimatta ollut erittäin halukas teettämään palatsin hänen piirustustensa mukaan. Hienotuntoisuus palkintolautakuntaa kohtaan aiheutti kuitenkin sen, että tämä ajatus raukesi. — Piirustuskilpailussa Kallion uutta kirkkoa varten Helsingissä sai Lars Sonck ensimäisen palkinnon, ja hänen piirustustensa mukaan tuleekin kirkko rakennettavaksi. Sonck on tällä rakennuksella liittävä uuden, omaperäisen ja monumentaalisen teoksen siihen rakennusten sarjaan, joka jo ennen on laskenut perustuksen hänen maineelleen rakennustaiteilijana.

*

C. E. SJÖSTRAND. *Ilmarinen, Väinämöinen, Kullervo ja Lemminkäinen.*

Niiden miesten joukkoon, jotka muokkasivat maaperän, mistä Suomen taide sitten on versonut, jotka kylvivät ja korjasivat sen ensimäisen sadon, kuuluivat Ferdinand von Wright ja Carl Eneas Sjöstrand. Menneenä vuonna nämä molemmat harmaantuneet taiteilijavanhukset muuttivat manalle, Ferdinand von Wright heinäkuun 31:senä ja Carl Eneas Sjöstrand helmikuun 14:ntenä. He kuuluivat sivistyksemme kevätaikaan, jolloin kansallisen kultuurimme perustus laskettiin, jota ilman taiteemme nykyinen kehityskanta ei olisi mahdollinen. CARL ENEAS SJÖSTRAND oli syntynyt ja kuoli Ruotsissa, mutta miehuutensa parhaimmat voimat hän omisti meidän maallemme. Fr. Cygnaeuksen kehoituksesta hän ensi kerran tuli Suomeen, ja lähimpänä syynä hänen tuloonsa olivat silloiset Porthanin muistopatsaan pystyttämispuuhat. Kun sitten 1864 hänen tekemänsä Porthanin patsas pystytettiin Turkuun, oli hän jo vuotta sitä ennen kiinnitetty maahamme, nimittäin Taideyhdistyksen koulun opettajaksi Helsinkiin. Sjöstrandin merkitys on siinä, että hän ensimäiseksi kuvanveistoksissa käsitteli suomalais-kansallisia aiheita, mutta

ennen kaikkea siinä, että plastillinen taide hänen kauttaan sai jalansijaa Suomessa. Hän on siis katsottava Suomen kuvanveistotaiteen perustajaksi. Sjöstrandin suomalaista mytologiaa esittävät veistokset eivät ole kansallista taidetta samassa merkityksessä kuin uudenaikaisen suomalaisen taiteen tuotteet. Niiden käsityksessä ja suorituksessa ei ole kansallista suomalaista leimaa. Taiteessaan hän ilmaisi miehekästä suuruutta ja yksinkertaista monumentaalisuutta, kun sitävastoin naisellinen hempeys ja viehkeys ei ollut hänen taiteilijaluonteensa mukaista. Antaessaan teoksilleen ankaran yksinkertaisen muodon, jossa toisinaan ilmenee arkaistinen piirre, hän oli ainoastaan vähäisessä määrin antiikin vaikutuksen alaisena, ja uudenaikainen realismi ei jättänyt hänen taiteeseensa mitään jälkeä. Niissä Sjöstrandin monissa muotokuvissa, jotka hän lukuisista huomatuista henkilöistämme muovaili, on usein havaittavissa yksilöistämisen puute, mutta se paatos ja intomieli, joka vallitsee hänen taiteessaan, on hengeltään ja voimaltaan sukua koko hänen oman aikansa tunteille.

FERDINAND VON WRIGHT.

FERDINAND VON WRIGHT oli syntyään suomalainen, ja hänen taiteensa perustui lapsuudenaikaisiin vaikutelmiin Savonmaan kauniista luonnosta. Hänen taidettansa arvostellessa tulee muistaa, että hän alkoi esiintyä jo viime vuosisadan keskivaiheilla. Yhdessä Magnus veljensä kanssa hän toimi paljon taiteen juurruttamiseksi maahamme, ja von Wright veljekset olivat kauan aikaa maamme ainoat maisemamaalaajat. Suurempaa kansansuosiota kuin hänen maisemansa tuottivat hänelle hänen lintukuvansa. Hänen taiteellaan oli suuri merkitys hänen aikalaisiinsa, ja hänen välittömyytensä ja rakastettava vaatimattomuutensa korvaavat tulevien polvien silmissä korkeamman taiteellisen käsityksen puutteen hänessä. Wrightin lintukuvien arvokkain puoli on se miltei tieteellinen tarkkuus, jolla hän on

kuvannut metsien eläinmaailmaa. Epäsuotuisat olosuhteet ehkäisivät Ferdinand von Wrightin taiteellista kehitystä, joka muuten epäilemättä olisi saavuttanut suuremman sopusoinnun.

Kirjallisuutta.

Kertomuksia ja kuvauksia.

JUHANI AHO, *Kevät ja takatalvi. II.* Takatalvi. Helsinki 1906. Otava. 302 siv. 8:o. Hinta 3: 75.

Ahon kertomuksen edellisessä, „Kevät"-osassa kiintyy päähuomio taustaan, kansallisen ja varsinkin uskonnollisen herätysliikkeen sekä muiden ajan virtauksien kuvaukseen. Henkilöt, niin elävästi kuin ovatkin kuvatut, esiintyvät samalla näiden eri virtauksien edustajina. Tässä jälkimäisessä osassa, „Takatalvessa", siirtyy pääpaino ajankuvauksesta sielunelämän kuvaukseen. Uusia henkilöitä ei enää juuri ilmesty näyttämölle, mutta entiset tulevat meitä likemmä, heidän luonteensa selvenevät ja kehittyvät ja tapaukset muodostuvat yhä enemmän tulokseksi henkilöiden luonteesta. Kertomuksen säikeet, jotka alkuosassa paikoittain tuntuivat hieman hajanaisilta, punoutuvat kiinteämmin yhteen ja kokonaisuuden rakenne käy ehjäksi ja selväksi.

Olemme nähneet herännäisyyden syntyvän ja kasvavan kansan syväin rivien omana liikkeenä ja salaperäisellä voimalla koskettavan sitä osaa Suomen sivistyneestä nuorisosta, joka ulkonaisten olosuhteitten ja Snellmanin kansallisen herätystyön johdosta seisoi likellä kansaa. Yksityisiä tästä nuorisosta, niinkuin Kontojärven pappilan Hanna-neidin, näimme tämän liikkeen jo temmanneen mukaansa, mutta enimmät pysyivät vielä vierovalla, joskin osittain jo sisällisesti epävarmaksi käyneellä kannalla, kuten varsinkin Antero, joka lopulla on „saanut piston sydämeensä". Ilmeiseksi oli käynyt että vastakohta vanhan ja uuden välillä on kärjistymässä taisteluksi, jonka enteet jo tuntuivat ilmassa. Nyt vie tekijä meidät keskelle tätä taistelua, jota käydään sekä julkisuudessa että ihmissydämissä — ennen kaikkea ihmissydämissä. Taistelu näyttää joka suunnalla päättyvän tappioon. Takatalven tunnelma on todellakin ilmassa. Kansallista herätystä lamauttaa valtiollinen taantumus ja sen aikaansaamat toimenpiteet, Saiman lakkautus ja suomalaisen kirjallisuuden julkaisemiskielto. Herännäisyyttä ahdistavat kirkolliset ja maalliset viranomaiset

käräjänkäynnillä, sakoilla ja kokouskielloilla. Nöyryytyksien ja pettymyksien kautta käy niiden nuortenkin sisällinen kehitys, jotka valoisin toivein olivat lähteneet työhön ihanteittensa palveluksessa. Mutta näiden kokemuksien aikana löytää yhä useampi heistä herännäisyyden uskonnollisesta käsityksestä elämälleen sen vankan pohjan, jota se siihen saakka oli kaivannut, pieneltä näyttävän ja kuitenkin koko sydämen täyttävän onnen. Ja voitoksi kääntyy tappio uskonnolliselle ja kansalliselle liikkeelle kokonaisuudessaankin; väkisin koettaessaan uutta sortaa vanha murtaa oman voimansa. Taantumus on kuitenkin vain takatalvi, joka voi hidastuttaa, vaan ei estää kesän tuloa. Me näemme lopulla, kuinka herätys vastustamattomasti vie mukanaan kaikki, koko pappilan perheen — rovasti vain jää yksin, mutta tekee hänkin aselevon — ja miltei koko pitäjän väen. Ja näemme myöskin, ei enää vain Anteron haaveissa, vaan yleisemminkin tajuttuna, mitä tämä liike on merkitsevä koko kansan tulevaisuudelle ja miten kansallinen herätys voi rakentaa uskonnollisen laskemalle perustukselle.

Vaikka herännäisyys siis tässäkin osassa esiintyy valtavana joukkoliikkeenä, niin kehittyy kertomus samalla, niinkuin jo huomautettiin, yhä enemmän yksilölliseksi ihmissielun heräämisen historiaksi. Uskonnollinen herääminen, „kääntyminen", on kaunokirjallisuudessa kylläkin usein käsitelty, mutta vaikea aihe. Vaikeus on itse kuvattavan ilmiön luonteessa. Monet syrjävaikuttimet voi kyllä tuoda päivän valoon, mutta miksi ja miten itse uuden elämän kipinä syntyy, se jää selittämättömäksi. Tarkinkin psykologinen havainto voi — niin näyttää minusta — ainoastaan lähennellen liikkua tämän salaisuuden ympärillä ja rajoittaa sen piiriä, voimatta valaista sitä pohjia myöten. Tätä aihetta näkee niin ylen usein käsiteltävän tendenssimäisellä, kömpelöllä tavalla, joko hurskaansentimentaalisesti, helppohintaisena ratkaisuna elämän ongelmille, tai satiirisesti, niin että „kääntyminen" esiintyy jonkunlaisena henkisen selkärangan taittumisena, vapaan personallisuuden haaksirikkona. Ei voi kieltää ettei todellinen elämä tarjoisi esimerkkejä kumpaakin lajia kääntymystä; mutta kirjailija, joka tyytyy niitä esittämään, ei tunkeudu asian ytimeen.

Niinkuin Aholta saattoi odottaakin, ei hän ole hairahtunut kumpaankaan tendenssiin niissä monissa kuvauksissa heräämisestä ja sen vaikuttimista, joita kertomus sisältää. Hän koettaa nähdä ja kuvata tuota sielunilmiötä puhtaasti inhimillisenä, mutta antamalla sen samalla esiintyä siinä valossa, missä se esiintyy heränneelle itselleen, jolle se, mitä hän on kokenut, on enemmän kuin inhimillistä.

Yhteistä on useimmissa kirjan kuvauksissa heräämisestä, että mieli on oikein kypsynyt muutokselle vasta suuren surun — useimmiten sydänsurun — kohdattua. Herätteet, jotka silloin muutoksen synnyttä-

vät, ovat erilaisia: Anterossa vaikuttavat voimakkaasti uskonnollisen kodin muistot, isän raamattu ja siihen kirjoitettu tervehdys; Lauria painavat omantunnon soimaukset kunnottomasta työstä, Kaarinaa vetää luontainen myötätunto syyttömästi parjattujen puolelle. Mutta ennen kaikkea se on itse liike, heränneet ja heidän koko olentonsa, tuo personallinen kosketus, joka vaikuttaa ikäänkuin tartunnan tavoin. Näemme näiden vaikutusten milloin kulkevan hiljaisena, vain puoleksi tajuttuna pohjavirtauksena sielussa, milloin nostavan myrskyjä ja synnyttävän jyrkkiä ristiriitoja. Monessa eri vivahduksessa kuvataan näitä etsimisen ja sisällisen taistelun mielentiloja. Toverusten, Anteron ja Laurin kehityksessä esim. on paljon yhteistä, mutta ne eivät silti suinkaan ole toisintoja toisistaan, vaan kehitys kulkee ja ratkaisu tapahtuu kummankin luonteen mukaisella tavalla. Hiljaisessa Anterossa herääminen on tapahtunut vähitellen, vaikka onkin hetki, jolloin hän tulee tietoiseksi siitä että se nyt on tapahtunut; Laurin tulinen luonne heittelee mielialasta toiseen, ja muutos tulee yllätyksenä hänelle itselleen, niinkuin sitten hänen tunnustuksensa muillekin. Itse sisällinen ratkaisu saa jäädä siksi salaisuudeksi kuin se onkin. Mutta kohdalleen osaa tekijä kuvatessaan sen tunnelmaa Anteron sanoilla: „nöyrtynyt, mutta ei nöyryytetty, punnittu ja köykäiseksi löytty, mutta ei nolattu ja masennettu“. Se on oman tahdon murtumista, mutta ei kuitenkaan personallisuuden haaksirikko, vaan sen löytäminen, sen pelastus. Ja siksi se synnyttää tuon syvän ilon, jonka tunnustukset kaikuvat muiden korvissa niin käsittämättöminä, mutta jonka todellisuutta ei voi epäillä.

Hienosti ja syvällä psykologisella totuudella on Juhani Aho esittänyt tätä kaikkea. Mutta nämät sielunilmiöt eivät esiinny vain niin sanoaksemme yleisinhimillisessä muodossaan, vaan niillä on Suomen pietistisen herännäisyyden ominainen luonne. Tässäkin niinkuin edellisessä osassa on kuvaus Paavo Ruotsalaisesta ja hänen sekä personallisuudestaan että käsitys- ja opetustavastaan, hänen „sielunhoitometodistaan“ erinomainen. Myöskin ne puolet herännäisyyden ajatustavassa, jotka helposti saattoivat viedä ja veivätkin yksipuolisuuteen, astuvat eteemme, etenkin kirjan lopulla. Tuossa uskonnollisuudessa on paljon taipumusta resignatsioniin, joka kyllä tunnollisesti täyttää eteen joutuvat velvollisuudet ja löytää siinä ilonsa, mutta josta määrätietoinen pyrkimys häviää. „Heränneissä on se suuri vika, että ne hautovat vaan niitä omia haavojaan, joita itse itseensä iskevät, saadakseen niitä sitten hoitaa“, käskee Robert sanoa Anterolle, ja Antero myöntää hänen voineen olla hyvinkin oikeassa. Mutta on toiselta puolen viittauksia siihenkin miten herännäisyyden ahtaalta näyttävä ajatuskanta aikaa voittaen avartuu, niin että sen piiriin mahtuu paljon, muutakin kuin autuuden asia.

Uskonnollisen sielunelämän kaunokirjallisena kuvauksena on Ahon kirja mielestäni harvinaisen korkealle asetettava.

Ajankuvauksena täydentää „Takatalvi“ oivallisesti „Kevättä“, vaikkei olekaan aivan yhtä laaja ja rikassisältöinen. Yksityiskohtia, jotka ehdottomasti painuvat mieleen, ovat muutamat kuvaukset osakuntaelämästä Helsingissä, käräjäkohtaus, Anteron häät, muita mainitsematta. Tunnettu on miten naimisliittoja heränneitten piirissä usein johtajat järjestivät asianomaisten mieltä paljoakaan kysymättä. Sellaiset taistelut ja resignatsionin voitot kuin Anteron tuolla vinnikamarissa ennen vihkiäisiään eivät liene olleet niinkään harvinaisia. Samoin on ajankuvauksenkin kannalta mielestäni paikallaan tuo Laurin ja Anteron rinnakkain asettaminen, sillä sellaisia toverisuhteita oli paljon, ja ne kuuluivat herännäisyysliikkeen luonteeseen.

Niin ehjä ja hyvin mietitty kuin kirjan kokonaissuunnitelma onkin, on sen vahvin puoli mielestäni sittenkin yksityiskohdissa — episoodeissa, mietelmissä, yksityisten henkilöiden luonteenkuvauksissa. „Panussa“ on enemmän tuota yhä kasvavaa vauhtia ja jännitystä, joka sulattaa kaikki yksityispiirteet eroittamattomaksi kokonaisuudeksi. Mutta „Kevät ja takatalvi“ on ollut likempänä kirjoittajan sydäntä ja on lujemmasti todellisuuden pohjalla. Se on hiljaisempi, köyhävärisempi, mutta syvempi kirja.

J. G.

AIN' ELIISABETH PENNANEN, *Voimaihmisiä.* Helsinki 1906. Otava. 239 siv. 8:o. Hinta 2: 75.

Kun Ain' Eliisabeth Pennanen viime jouluna esiintyi „Voimaihmisillä“, ei hänen nimensä ollut ennestään aivan tuntematon, sillä silloin tällöin oli aikakauskirjallisuudessa näkynyt hänen kynästään lähteneitä runoja, osaltaan sangen onnistuneitakin. Oltiin sentähden sangen uteliaita näkemään, miten tämä uusi naisrunoilija oli suuremman teoksen laadinnassa onnistunut.

Kirjan aihe ei ole erikoisemmin mieltä kiinnittävä tai tavallisuudesta poikkeava. Se kertoo nuoren naisen, tunteellisen, lämminverisen, kaunosieluisen, mutta kokemattoman Hellevi Kolarilan pettymyksistä ja taisteluista elämän kovassa koulussa. Kohtalo on häntä ensin nurjasti kohdellut, sitten on hän joutunut „voimaihmisten“, rouva U:n ja kapellimestari Braunin uhriksi. Nämä voimaihmiset ovat kylmiä, säälimättömiä vampyyrejä, jotka häikäilemättömällä tunteettomuudellaan raatelevat ja

kiduttavat hänen hentoa, herkkää lapsensieluaan ja sen kiihkeitä korkealla liiteleviä utuisia rakkaudenhaaveiluja, kunnes kaikki on tuhaksi palanut.

Kertomus on nähtävästi syvästi tuntevasta naissydämestä välittömänä tunteena esille tulvahtanut. Se edellyttää herkkää tunnepohjaa, rikasta fantasiaa ja paljon lahjakkaisuutta, vaikkei tästä ensimäisestä teoksesta vielä olekaan ehtinyt tulla täysi taideteos. Se tekee melkein sen vaikutuksen, kuin jos se olisi niin kiireellä kyhätty, ettei se ole ehtinyt saada viimeistä tarkistusta ennen julkisuuteen lähtöään. Muutamat henkilöt, varsinkin molemmat „voimaihmiset", ovat eheästi ja selväpiirteisesti kuvatut osoittaen tekijän omaavan melko paljon psygologista tarkkanäköisyyttä, samoin muutamat detaljikuvaukset, esim. rouva U:n huone, ovat muutamilla sanoilla niin elävästi väritetyt, että ne suorastaan painuvat lukijan mieleen. Mutta tuontuostakin ovat mielikuvituksen aallot kuohahtaneet niin korkealle, että on mahdotonta seurata mukana. Se tekee esityksen sekavaksi. Muutamin paikoin on näiden hyökyaaltojen hämäryys kerrassaan kiusallinen. Myöskään ei se tapa, jolla tekijä symboliseeraa kohtalon tuntemattomia voimia, ole onnistunut, vaikuttaen melkein liian lapselliselta sadulta merenneitoineen ja ryöppyruhtinaineen. Kieli on sujuvaa, toisinaan hyvin kaunistakin, mutta epätasaista. Sillä joukkoon on pujahtanut paljon rumiakin, jokapäiväisiä sanoja ja kuvia, jotka liiaksi muistuttavat kehittymätöntä arkikieltä ja jotka kernaasti olisivat voineet jäädä pois.

Neiti Pennanen on epäilemättä syntyperäinen lyyrikko, tunne-elämän tulkitsija ja huomattavilla lahjoilla varustettu. Mutta tie kaikkeen tulevaisuuteen niin kirjallisuuden kuin muunkin taiteen aloilla kulkee ehdottomasti ankaran työn ja uupumattoman harjoittelemisen ja kehityksen kautta. Sitä lahjakkaimmaltakin vaaditaan, ennenkuin hän kykenee luomaan valmiin taideteoksen, joka paljon antaa ja paljon mieleen jättää.

T. S.

IVAN TURGENJEW, *Isät ja lapset.* Romaani. Venäjänkielestä suomensi SAMULI S. Suurten kertojain teoksia X. Porvoossa 1906. Verner Söderström Osakeyhtiö. XVI + 290 siv. 8:o. Hinta 2 mk., sid. 2: 75.

Tämä on kirjallisuushistoriallisesti merkillisin joskaan ei taiteellisesti viehättävin Turgenjevin romaaneista. Kun se neljäkymmentäviisi vuotta sitten ilmestyi alkukielellä, herätti se Venäjän sivistyneessä yleisössä ennen kuulumattoman hälinän. Se tapahtui vuonna jälkeen orjien vapautuksen, koko venäläisen elämän kihistessä yhteiskunnallista uudistushalua.

Teos kosketti ajan herkimpään hermoon, esittäessään päähenkilössään päivän mielisankarin, nihilistin, objektiivisen realistin silmällä katsottuna. Mutta 60-luvun „myrsky- ja kiihkokausi" ei tahtonut mitään objektiivisiä taidekuvia, eikä se niitä ymmärtänyt. Sen nuoriso katsoi olevansa oikeutettu vaatimaan kaunokirjailijoiltaan ennen kaikkea syvää myötätuntoa ja palavaa innostusta niille riennoille, joille sen parhaimmisto oli pyhittänyt elämänsä.

„Isissä ja lapsissa" ei nuoriso löytänyt odottamaansa tukea. Kuvauksen viileän objektiivisuuden se käsitti kylmyydeksi, jopa ironiaksikin. Ja niinpä taistelun helteessä romaani vaikutti kuin kipinä sytyttäen palon, jonka räiskettä ja humua länsieuroppalaisen on vaikea käsittää. Kirjailija joutui kahden tulen väliin. Edistysmielisten puolelta syytettiin häntä nuorvenäläisen „myrskyn ja kiihkon" karrikoimisesta ja vanhoillisten puolelta sen ihannoimisesta.

Turgenjev itse oli antanut puhtaasti taiteellisten näkökantain ohjata luomistaan. Hän oli pysynyt uskollisena kirjailijaluonteelleen, joka aina rakastaa tyyntä tarkkaavaista tarkastelua ja soinnuttaa katsomuksensa valistuneen taiteilijasielunsa pessimistisellä sävyllä.

Tämän romaanin synnyinhistoria on psykologisesti sangen mieltäkiinnittävä. Ollen itse hienostunut aatelismies vailla tahdonvoimaa ja lujuutta, passiivinen elämäntarkastelija ja -tutkija, hän etsi ulkopuoleltaan kuvaa voimakkaasta personallisuudesta, voidakseen tyydyttää tuotannossaan sitä sielullista tarvetta, jota on nimitetty „vastakohtien rytmiksi". Se runoilijain sielussa usein tavattava sopusointuisuuden tarve, joka saattaa hänet vaistomaisesti etsimään täydennykseen itseltään puuttuvia piirteitä ja ominaisuuksia, yhtyäkseen niiden kanssa täyteläisemmäksi sopusoinnuksi.

Turgenjev sai esikuvan Bazarovilleen eräästä matkalla tapaamastaan nuoresta venäläisestä maaseutulääkäristä, jonka personallisuus teki kirjailijaan niin voimakkaan vaikutuksen, että hän ennen romaaninsa kirjoittamista pitemmän aikaa piti „Bazarovin päiväkirjaa" koettaen siinä katsella maailmaa Bazarovin silmin. Bazarovista tuli sitten Turgenjevin mielilapsi. Tuntien oman aatelisen (yhteiskunnallisen ja valtiollisen) leväperäisyytensä, pehmeytensä, estetisoivan kaunomielisyytensä ja irtaannuksensa alkuperäisestä maaperästä hän loi voimakkaan, käytännöllisen, koreilemattoman toiminnan miehen, demokraatin kiireestä kantapäähän. Antaen tälle kaiken rakkautensa ei Turgenjev kuitenkaan ihannoinut häntä. Hänen olisi ollut helppoa tehdä Bazarovista ihanneihminen. Mutta se voitto olisi ollut liian helppohintainen hänen laiselleen taiteilijalle. Hän tahtoi tehdä Bazarovista „suden — kuten hän itse sanoo kirjeessään Herzenille — ja kuitenkin vapauttaa hänet tuomiosta".

Onnistuiko hän sen tekemään? Aikalaisiinsa nähden: ei. Kuusikymmenluvun nuorison parhaimmisto ei tuntenut itseään Bazarovissa, ja on

syytä luulla, ettei Turgenjev, joka jo tähän aikaan oleskeli parhaastaan ulkomailla, todellakaan ollut esittänyt Bazarovissaan kaikkein edustavinta kuvaa päivän sankarista. Oli miten oli, joka tapauksessa on Bazarov tyyppinä selvä kuusikymmenluvun „nihilisti", jonka historiallinen pätevyys jo ammoin on taattu.

Se oli „myrskyn ja kiihkon" aika, jona halpasukuinen aines (aatelin vastakohtana) joksikin aikaa ryntäsi Venäjän henkisen elämän johtoon, suunnaten kategorisen kieltämisensä ja protestinsa voiman aatelista estetismiä ja kauniisiin sanoihin ja mietteisiin rajoittuvaa humanisuutta vastaan ja vaatien ennen kaikkea työtä ja hyötyä. Se vihasi kaikkea metafysiikkaa ja harrasti luonnontieteitä. Sen pääharrastuksena oli personallisuuden vapauttaminen kaikesta pimeästä, väkivaltaisesta ja patriarkaalisesta kokemusperäisten tietojen avulla. Taisteluaseenaan käytti se kieltämistä, saaden siitä „nihilistien" nimen.

Tämä „nihilismi" ei suinkaan tahtonut väittää mitään olevaista olemattomaksi, se vain osoitti, miten sitä, mikä ei mitään ollut, oli pidetty jonakin; se tahtoi todistaa, „että totuus millainen hyvänsä on terveellisempi kaikkia fantastisia kuvitteluja" (Herzen).

Se ei ollut kieltämistä pelkän kieltämisen vuoksi. Silloinen venäläinen elämä ei tosiaankaan tarjonnut mitään hellimisen arvoista. Pyytäähän Bazarov turhaan vastustajaansa mainitsemaan edes yhdenkään kohdan Venäjän silloisissa oloissa, „perheellisissä tai yhteiskunnallisissa, mikä ei antaisi aihetta täydelliseen ja säälimättömään kieltämiseen" (s. 74). Ja hän jatkaa: „Ennen vanhaan, ja vielä tuonnottainkin, me sanoimme, että virkamiehet meillä ottavat lahjoja, ettei meillä ole maanteitä eikä kauppaa eikä säännöllistä oikeudenkäyntiä . . . Mutta sitten me hoksasimme, ettei maksa vaivaa myötäänsä ja myötäänsä soittaa suuta epäkohdista meillä: se vie vain tympäisevään doktrinaarisuuteen. Me huomasimme, etteivät älyniekatkaan meillä, ne niin sanotut johtavat miehet ja paljastajat, kelpaa mihinkään, että meidän työmme ja toimemme on tuulen pieksämistä, että me puhelemme jostain sellaisesta kuin taiteesta ja tajuttomasta luomakyvystä ja parlamentarismista ja advokatuurista ja hitto ties mistä kaikesta silloin kuin on kysymyksessä jokapäiväinen leipä, silloin, kuin mitä törkein taikausko uhkaa salvata meiltä hengen, silloin kuin osakeyhtiöt meillä menevät kumoon yksistään siitä syystä, että puuttuu rehellisiä ihmisiä, silloin kuin itse vapaudestakaan (= orjien vapautuksesta), jota hallitus hommailee, meillä tuskin on hyötyä hituistakaan, sillä meidän talonpoikamme on valmis varastamaan itsensä puti puhtaaksi, päästäkseen kapakkaan" (s. 70).

Bazarov ei ole ainoastaan Turgenjevin tuotannon ainoa voimakas miesluonne, vaan nostaa päänsä korkealle ilmaan koko Europan kirjallisuudessa, jossa mieskäsite näyttää olevan kokonaan häviämässä, kuten Brandes rohkeasti huomauttaa „Isistä ja lapsista" puhuessaan.

Pjotr Kirsanovilla, joka yhdessä veljensä kanssa edustaa „isien“ sukupolvea, on Turgenjev antanut runsaasti oman luoteensa piirteitä. Tällä perin hyvällä tunteellisella maalaiskaunosielulla on kyllin avara sydän tekemään oikeutta uudelle sukupolvelle. Sen sijaan edustaa toinen veli, Pavel Kirsanov — entinen salonkileijona — mitä pinttyneintä aristokraattia, jonka pingoitettu ritarillisuus, huolimatta tärkeästä vakavuudestaan, sangen usein hipaisee naurettavuutta.

Arkadij Kirsanov, joka taas Bazarovin ohella edustaa „lasten“ polvea, on Bazarovin ihailemisesta huolimatta romantisine taipumuksineen sittenkin isänsä poika, työttömyydessä heikontuneen aateliston jälkeläinen. Lemmen kahleet eivät häntä ahdista, kuten ne ahdistavat Bazarovia; päinvastoin, hän vastaan taistelematta antautuu niihin ja löytää niissä tyydytyksensä. Kuinka paljon voimakkaampaa henkeä todistaakaan Bazarovin miehekäs taistelu sielunsa vapaudesta kauniin ja älykkään maailmannaisen, Odinsovan, herättämiä lemmentunteita vastaan!

Sielullinen vapaus — yksi Turgenjevin kirjailijaluonteen tärkeimpiä piirteitä — oli se korkein synteesi, jossa kirjailija ja hänen löytämänsä vastakohta sulautuivat täyteläiseksi harmoniaksi.

Tämänkin, Turgenjevin voimakkaimman yhteiskuntaromaanin yllä soi sama pessimistinen sävy, joka tälle valistuneelle maailmanmiehelle on niin ominainen. Voimakkainkin murtuu, ja murtuu kohtalon järjettömästä oikusta! . . Bazarovin järisyttävä kuolemankamppailu ja hänen yksinkertaisten kunnon vanhempiensa resignoitu epätoivo on traagillisinta, mitä Turgenjev on koskaan kuvannut . . . Yksi on, joka jää: rakkaus.

„Isät ja lapset“ on taideteos, joka ei aikain vieriessäkään kadota tenhoaan. Se on sitä hienoviivaista, plastillista, täysin hallittua taidetta, jonka voi saavuttaa vain hienoin taiteellinen äly yhdistyneenä korkeimpaan hengenvalistukseen.

Vahinko vain, ettei suomennos ole voinut säilyttää sen kauneuksia lähimainkaan himmentymättöminä. Turgenjevin tasaisena ja kirkkaana soljuva, harmoninen lausetyyli on rikkoutunut muutamien sanamuotojen ja lausetapojen tuontuostakin töksähtäessä eteen. Sehän on varsin tavallista suomennoksissamme eikä suinkaan yksinomaan tälle suomennokselle ominaista. Mutta täytyneehän meidän viimeinkin ruveta vaatimaan suomennoksiltamme muutakin kuin ymmärrettävyyttä, jollemme tahdo, että samat teokset jonkun kymmenen vuoden perästä ovat uudelleen suomennettavat. Alkuun liitetystä elämäkerrallisesta katsauksesta olisi sanottava pelkkää kiitosta, jollei sitäkin haittaisi tyylin liika arkisuus ja muutamat nykyaikaiselle kirjakielellemme vieraat sanamuodot.

Eino Kalima.

Taide- ja kirjallisuushistoriaa.

Konst och Kultur. Populära uppsatser. Helsingissä 1906, 1907. Helios. Hinta kustakin nidoksesta 2:50.

I. GUSTAF STRENGELL, *Finska mästare*.
II. TORSTEN SÖDERHJELM, *Gustave Flaubert*.
III. OLAF HOMÉN, *Anatole France*.
IV. GUNNAR CASTRÉN, *G. Bernard Shaw*.
V. SIGURD FROSTERUS, *H. G. Wells*.
VI. ALEXIS v. KRAEMER, *Bröderna Goncourt*.

Viime jouluksi alkoi täällä nimellä „Konst och Kultur. Populära uppsatser“ ilmestyä sarja pieniä tutkielmia taiteen ja kirjallisuuden alalta. Ne ovat aiheeltaan toisistaan aivan riippumattomia, mutta sävyltään kuitenkin siten yhteenkuuluvia, että kaikki, ainakin tähän asti ilmestyneet, käsittelevät uusimman ajan virtauksia ja henkilöitä. Itse aate on erittäin miellyttävä, ja ne nuoret voimat, jotka ovat tähän ryhtyneet, ovat osoittaneet virkeyttä ja tarmoa, joka ansaitsee kaikkea kiitosta. Tällainen suuren yleisön tutustuttaminen kirjallisuuteen voi olla sangen suuriarvoista, ja luulisi sen voittavan suosiota laajoissa piireissä, varsinkin kun samaan aikaan ilmestyy, ainakin osittain, myöskin suomenkielinen painos.

Jokainen tutkielma muodostaa oman pienen vihkonsa. Ne ovat tietysti eriarvoisia, mutta kaikki ovat sangen helppoa ja miellyttävää lukemista. Niistä ei ole haettava tarkempia tietoja ja seikkaperäisempiä esityksiä kuvattavasta. Sitä niissä ei ole. Mutta niissä on kevyellä kädellä tehtyjä kynäpiirroksia henkilöistä, jotka viime vuosikymmeninä ovat enemmän tai vähemmän olleet edustavia kirjallisuuden ja taiteen aloilla Europan eri maissa, niissä on kaikkialla viittauksia niihin henkisiin virtauksiin, jotka ovat muodostaneet ja muodostavat kirjallisen ja taiteellisen ilmapiirin. Ne johtavat lukijan huomion näihin ja herättävät hänen mielenkiintoansa.

*Gustaf Strengell*in kolme tutkielmaa „Suomalaisista taiteilija-mestareista“ Edelfeltistä, Gallénista ja Järnefeltistä, jotka muodostavat sarjan ensimäisen vihon, ovat, muistaakseni, olleet ennen julkaistuina aikakauslehdissä. Mutta ne ansaitsevat kyllä sekä aiheensa että suorituksensakin puolesta tulla kootuiksi yhteen kirjaan, joka voi laajemmallekin levitä. Varsinkin hra Strengellin kirjoitus Edelfeltistä on tehty sellaisella asiantuntemuksella, ymmärtämisellä ja pieteetillä, jonka lisäksi tulee vielä paikoittain aivan loistava muoto, että suurella nautinnolla lukee sen. Suomen suurimmasta värien mestarista ei ole vielä kirjoitettu mitään niin valaisevaa ja mieltäkiinnittävää yleiskatsausta, kuin tässä tarjotaan. Edelfeltin asema sekä oman maansa että Europan taiteessa yleensä määrätään, hänen taiteilijaedellytyksensä ja kehityksensä esitetään lyhyin, mutta

sattuvin piirtein. Hra Strengell osoittautuu sitä paitsi suorastaan oivalliseksi stilistiksi, joka osaa sekä kauniisti että selvästi lausua sanottavansa.

Gallénista, joka vielä on täydessä kehityksessään ja jonka uusista, vaihtuvista taiteellisista harrastuksista on mahdotonta mitään varmuudella ennustaa, ei tekijä tietysti yritäkään antaa mitään kokonaiskuvaa. Mutta hän tekee useita sangen valaisevia huomautuksia hänen tähänastisesta työstään, hänen tekotapansa etevyydestä ja aiheittensa omintakeisuudesta. Tekijän kriitillinen kyky esiintyy tässä, kuten tutkielmassa Järnefeltistä, hyvin edukseen; hän ymmärtää ja rakastaa taidetta, tuntee sen eri suunnat, ja on samalla sen tehtävistä itsetietoinen ja käsityksessään itsenäinen, jonka vuoksi hän voi asiallisesti ja vapaasti arvostella sen tuotteita. Ymmärtääkseni pitäisi taiteilijoilla olla täysi syy olla tyytyväisiä sellaiseen arvostelijaan.

Nämä kaksi viimeistä kirjoitusta ovat lyhyempiä ja verrattain hajanaisia; jälkimäinen loppuukin melkein muodottoman äkkiä. Mutta ne ovat molemmat, varsinkin viimeinen, kirjoitetut suurella lämmöllä. Huomaa kuitenkin, kuinka tekijän suurin innostus, luonnollisestikin, on kohdistunut tuohon ensimäiseen aiheeseen, Edelfeltiin, joka ehdottomasti myöskin lukijassa herättää suurimman mielenkiinnon.

Ranskan naturalismi on antanut aihetta kahteen tutkielmaan, toinen *Torsten Söderhjelm*in „Gustave Flaubert“ ja toinen *Alexis v. Kraemer*in „Veljekset Goncourt“. Flaubert, tuo romantiikistä lähtenyt naturalismin apostoli, joka lopuksi ei voinut kieltää alkuperäistä luontoaan, vaan kääntyi takaisin nuoruutensa ihanteihin, tuo ulkopuolella kaikkea todellisuutta elävä todellisuudenkuvaaja, jonka personallisuus oli niin romantinen ja omituinen, hän tarjoo epäilemättä monessa suhteessa sangen suurta mielenkiintoa, pääasiassa, sanoisin, kuitenkin historiallista. Niinkuin se suunta, jonka luojia hän oli, jo on tehnyt tehtävänsä ja siirtynyt toisten tieltä näyttämöltä, niin myös hänen työnsä on täydellisesti arvostelijan hallittavana. Hänestä onkin kirjoitettu jo sangen paljon.

Hra Söderhjelm on siis voinut nojata useaan edelläkävijään. Toivottavaa olisi ollut, että hän paremmin olisi osannut käyttää niitä hyväkseen siinä merkityksessä nimittäin, että hän niiden nojalla olisi luonut selvän ja valaisevan yleiskatsauksen Flaubertin elämästä ja työstä. Sen ei silti olisi tarvinnut olla ensinkään laajempi kuin nykyisenkään, mutta se olisi paremmin täyttänyt tehtävänsä. Hra Söderhjelm kyllä järjestään tekee selkoa Flaubertin kirjoista, välistä seikkaperäisestikin, ja onhan näissä selonteoissa monta ansiokastakin huomautusta ja mieltäkiinnittävää kohtaa. Mutta aineen järjestely on sekavaa ja kieli epätäsmällistä, välistä tyhjää korulausetta, joka tekee lukemisen raskaaksi ja väsyttäväksi

Tällaisten julkaisujen tarkoitus ei voi olla antaa vain joku estetisoiva koseria, vaan tarjota jotain asiallista ja kokonaista.

Kirjan paras osa on selonteko Flaubertin etevimmästä ja kuuluisimmasta teoksesta „Madame Bovary“, josta tekijä antaa luullakseni oikeaan osuvan, valaisevan analyysin.

Keskelle naturalismin kukoistavinta aikakautta ulottuu myös hra *v. Kraemer*in tutkielma Goncourt veljeksistä. He olivat sen naturalistisen taiteen innokkaita äänenkannattajia, joka tieteen uusien tuloksien nojalla, sen valossa ja huomioonottamalla vähäpätöisimpiäkin ulkonaisia yksityisseikkoja luulivat voivansa päättää ihmisolemuksen salaisimmasta toiminnasta. Heidän romaaninsa usein olivat tiedettä: fysiologiaa, anatomiaa, patologiaa j. n. e. taiteellisen käsittelyn muodostelemana, ihmiselämän erilaisten kohtalojen elähyttämänä. Vastakohtana Zolalle loivat Goncourtit romaaneissaan erityisluonteita, poikkeuksia tavallisuudesta, jotka useimmin perustuivat johonkin suorastaan sairaalloiseen muodostukseen elämässä.

Hra v. Kraemer on tehnyt selostuksensa nähtävästi pääasiassa nojaten Goncourtien omaan ylen laajaan päiväkirjaan. Siten on hän saanutkin esiin paljon valaisevia ja intressantteja pikkuseikkoja. Selonteon eri teoksista rajoittaa hän myös siihen, että hän saman lähteen mukaan kertoo niiden alkuaiheen ja sitten muutamin sanoin viittaa niiden sisällykseen. Tämä niukkuus ei kuitenkaan voi olla edullinen kirjan arvolle. Niin helposti luettava ja huvittavakin kuin se muussa suhteessa on, niin ontoksi ja pintapuoliseksi jää siitä johtuen sen kokonaisvaikutus.

Naturalismista saavumme ajan mukaan 80- ja 90-luvun „dilettantismiin“, josta sangen epämääräisestä käsitteestä *Olaf Homén* antaa meille muutamia määritelmiä tutkimuksessaan „Anatole France.“ Oli väsytty tuohon alituiseen tieteellisyyteen ja noihin kylmiin, systemaatisiin sielun-tutkimuksiin, oli ruvettu epäilemään niiden absoluutista pätevyyttä. Oli ruvettu epäilemään yleensä kaikkien „suuntien“ ja opinkappaleitten, niin kirjallisten kuin muittenkin, yleispätevyyttä. Ajan hengessä oli „tunne kaiken epävarmuudesta, radikaalinen, peittämätön epäilys sääntöjen pätevyydestä ja perittyjen näkökantojen pyhyydestä, äärettömän vahva tunne siitä yleisestä kurjuudesta, joka syntyy kaiken ajattelemisen turhuudesta, kaiken kaipauksen toivottomuudesta, kaiken tahdon voimattomuudesta.“ Tämä oli „dilettantismia“, ja sen mitä täydellisin edustaja oli Anatole France.

Luotuaan lyhyen, mutta oikean ja suurta asiantuntemusta todistavan katsauksen virtauksiin, jotka liikkuivat Ranskan kirjallisuudessa viime vuosisadalla, ryhtyy tekijä selostamaan Francen kirjallista tuotantoa. Hänen nuoruuden teoksistaan siirtyy hän tärkeämpiin, ensin „le Crime de Sylvestre Bonnard“ nimiseen, joka mursi tuon vanhan tieteellisyysperiaatteen ja jossa tunteellisuus niin monikaikuisena väreilee. Se vastasi sitä, mitä yleisö jo kauan oli kaivannut, ja hankki tekijälleen heti kuuluisan

nimen. Seuraa sitten „Thaïs“, tuo polttavan mielikuvituksen ja hekumallisten ajatusten romaani, jossa France jo koskettelee sangen läheltä sitä probleemia, joka on käsittelyn alaisena seuraavassa romaanissa „le Lys rouge.“ Rakkausprobleemi sen ranskalaisessa muodossa, aviorikoksena, on tämän kirjan kulunut aihe, mutta käsitelty erinomaisella taiteella ja syventymisellä. Erityistä huomiota vetää puoleensa „la Rôtisserie de la Reine Pédauque“, jossa tuo mainio abbé Coignard, joka, niinkuin tekijä huomauttaa, epäilemättä on maailmankirjallisuuden etevimpiä luomia, katolisen kirkon uskollisena poikana lausuu hurskaat jumalattomuutensa. Se on tyyppi, jolla on sekä kultuuri- että taiteellinen arvo.

Lopuksi tekee hra Homén selkoa Francen pienemmistä kertomuksista, joissa hän, kuten tunnettu, on mestari, ja mainitsee viimeiseksi hänen vapaamielisen poliitisen kantansa.

Hra Homénin kirja on hyvin mieltäkiinnittävä lukea, lukija saa valaisevan ja monipuolisen kuvan tästä nykyisen Ranskan ehkä intressantimmasta kirjailijasta.

Englannin nykyään ehkä tunnetuimman kirjailijan Bernard Shawin tuotannosta antaa *Gunnar Castrén* valaisevan referaatin. Shaw, tuo tyhjänpäiväisten paradoksien ja sillä välin terävien sukkeluuksien ja purevien totuuksien lausuja, on meillä jossakin määrin tunnettu parin käännöksen ja muutaman teatterikappaleen kautta. Mutta kokonaiskatsaus hänen tähänastiseen tuotantoonsa on siitäkin syystä varsin tervetullut. Jokseenkin täydellisen käsityksen Shawin kirjallis-sosiaalisesta filosofia-anarkismista lienee saavutettavissa hänen kirjastaan „Ihminen ja Yliihminen“, joka viime syksynä suomeksikin ilmestyi. Tyhjänpäiväisen ja raskaan pohjalastin ohessa se sisältää moniaita teräviä ja ajatusta herättäviä huomioita ja näkökohtia, ja se kai tekijän tarkoitus lieneekin; mistään viimeistellystä taiteellisuudesta ei ole kysymystäkään. Kaikessa tapauksessa on Shawin kirjoitustapa niin vilkasta, vaihtelevaa ja originellia, kuten paljon, mitä hänellä on sanottavaakin, että hän kyllä ansaitsee tutustumista. Siinä saattaa hra Castrénin hyvin kirjoitettu selostus olla apuna.

Toinen saman maan aivan moderni, vaikka toistaiseksi meillä tuntemattomampi kirjailija H. G. Wells on *Sigurd Frosteruksen* kirjoituksen aiheena. Vahinko, että tämän fantastisen ja hämäräaatteisen tekijän tuotanto on saanut yhtä hämärän esityksen. Ne paikat, joissa hra Frosterus refereeraa Wellsin mietelmiä ja laajalle lentäviä mielikuvituksia, ovat verrattain selvät ja onnistuneet, mutta itse hän ei tarpeeksi voi antaa reliefiä kuvattavalleen ja selvittää hänen omituisuuttaan.

Wells on jonkunmoinen Jules Verne tai Flammarion tai Hoffmann tai kaikki yhteensä ja vielä muutakin lisäksi, nimittäin mitä hänen aitoenglantilaisuutensa tuo mukanaan. Hän vie meidät muille taivaankappa-

leille, hän selittää asiallisesti niiden elämän, ja hän tuntee tulevaisuuden tuhansien vuosien perästä, josta hän antaa seikkaperäisiä kuvauksia. Nähtävästi Wellsillä on kaikki mahdollisuudet päästä suuren yleisön suosioon, ja ranskaksi ja saksaksi ovatkin jo melkein kaikki hänen teoksensa käännetyt; suomeksi ei tietääkseni ole vielä mitään ilmestynyt.

Toistaiseksi ovat nämä kuusi nidosta „Taidetta ja Kultuuria" ilmestyneet, mutta sarjaa toivottavasti jatkettanee. Se ansaitsee kyllä yleisön huomiota ja kannatusta. Vihkojen kokoon nähden niiden hinta tosin on luonnottoman korkea.

A. H. B.

Elämäkerrallista kirjallisuutta.

LUCINA HAGMAN, *Minna Canthin elämäkerta.* 22 kuvaa. Ensimäinen osa. Helsinki 1906. Otava. 242 siv. 8:o. 3: 75.

Mikä on elämäkerrankirjoittajan ensimäinen ehto voidakseen onnistua? Epäilemättä se että hän unohtaa oman itsensä ja antaa vain kuvattavansa henkilön puhua. Se on ehkä epäkiitollista työtä, varsinkin sille, joka niinkuin Lucina Hagman on ollut mukana samassa taistelussa kuin se henkilö, jota hän tässä kirjassaan on kuvannut. Mutta ei sittenkään tekijän pitäisi sekoittaa omaa personallisuuttaan, omia mielipiteitään kuvaukseen, jonka tarkoituksena on antaa selvä, puolueeton kuva määrätystä henkilöstä ja hänen elämäntyöstänsä.

Tässä on se erehdys, johonka Lucina Hagman kirjoittaessaan Minna Canthin elämäkertaa on tehnyt itsensä syypääksi.

Jo esipuheessaan tekijä olettaa, että tämä kirja voisi herättää unhoituksista vanhat vihat Minna Canthia kohtaan, ja asettuu sen vuoksi alusta alkain jo hyökkäysasentoon ja vainuaa alituisesti lukijassa vastustamis- ja väärinymmärtämishalua. Mutta luuleeko tekijä todellakin, että se viha ja vaino, jos sitä siksi saa sanoa, joka aikoinaan kohtasi Minna Canthia, yhä vieläkin on olemassa? Onhan aika nyt aivan toinen, ja jollei kaikkea olekkaan voitettu, jonka puolesta Minna Canth taisteli, niin ainakin on paljon voitettu. Siitä sukupolvesta, joka tunsi vihaa häntä kohtaan, ei montakaan ole jäljellä, ja ne jotka ovat, ovat muuttuneet ajan mukana. Ja ne jotka nyt lukevat hänen elämäkertaansa, tuntevat vain suurinta kunnioitusta ja rakkautta häntä kohtaan. Sillä ilman hänen taisteluansa ja työtänsä varmaan olot olisivat vielä hyvinkin toisenlaiset.

Juuri siksi että me Minna Canthissa näemme rohkean taistelijan, etevän kirjailijan, jonka nimi aina tulee olemaan ensimäisten joukossa, kun suomalaisen kirjallisuuden edustajia mainitaan, olisi ollut toivotta-

vaa, että häntä kuvaava elämäkerta olisi ollut täysin hänen arvoisensa. Sitä se ei kuitenkaan ole. Kun lukija tyytymättömällä mielellä jättää kirjan kädestänsä, niin se tapahtuu yksinomaan siksi, ettei Minna Canth hänen mielestään siinä ole saanut sitä kunnioitusta ja arvonantoa mitä hänen kaltaisensa henki olisi ansainnut, eikä suinkaan sen vuoksi, että hänen jyrkät mielipiteensä ja häikäilemätön esiintymisensä olisi lukijaa loukannut.

Ja kuitenkin on kirjan tekijällä edellytyksiä, joiden olisi pitänyt taata hänen onnistuvan tässä työssä. Olihan hän Minna Canthin ystävä ja tunsi ja ymmärsi siis häntä paremmin kuin moni muu. Ja onhan se työ, joka Minna Canthia innostutti, myöskin hänen omansa. Mutta ehkä syy onkin ainakin osittain siinä, että hän seisoo liian lähellä sekä sitä henkilöä että sitä työtä, jota hänen tuli kuvata, eikä siksi ole voinut itse irtaantua siitä tarpeellisen välimatkan päähän.

Suuremmalla rakkaudella ja innolla tuskin joku toinen kuin Lucina Hagman olisi voinut kuvata sitä osaa Minna Canthin elämäntyöstä, joka tarkoitti naisen emansipatsionia. Mutta samalla se on ollut hänen loukkauskivensäkin. Sillä pitkin matkaa me saamme kuulla yhtä paljon tekijän omia mielipiteitä kuin ikänä Minna Canthin. Ja useinpa tekijä etsii esille tilaisuuden syytää vihaansa ja katkeruuttansa yhteiskunnallisia oloja ja miesten laatimia säädöksiä vastaan, vaikkei Minna Canth annakkaan siihen pienintäkään aihetta.

Usein kuulee naisia syytettävän siitä, että he takertuvat pikkuasioihin, eivätkä näe suurta kokonaisuutta. Ettei tuo syytös ole aivan perusteeton, käy tästäkin kirjasta esille. Kuinka suuren numeron tekijä tekee esim. Minna Canthin nimestä! Esityksestä ei käy yhtään esille, merkitsikö se asia Minna Canthille itselleen mitään, ja olen aivan varma siitä, että jos se olisi merkinnyt, niin hän, joka ei pelännyt yleistä mielipidettä, vaan aina oli valmis teolla taistelemaan sen puolesta, mitä hän piti oikeana, olisi ainakin kirjailija-nimekseen valinnut Minna Johnsonin tai vieläkin paremmin Minna Archelinin. Turhalta tuntuu myös, kun tekijä valittaa etteivät Minna Canthin lapset saaneet hänen nimeänsä, sillä jos ketkä, niin juuri ne lapset kantavatkin äitinsä nimeä.

Tuodessaan esiin niitä epäkohtia, joita *yksinomaan miesten* säätämät lait naisille tuottavat, menee tekijä joskus ihmeellisen pitkälle. Niinpä hän sanoo siv. 87, puhuessaan siitä tukalasta asemasta, johon Minna Canth joutui miehensä kuoltua: „Mikä ääretön vääryys, mikä ääretön tyhmyys vallitsee järjestelmässä, jonka mukaan virkamiehelle, kun tämä vaimonsa kanssa *yhdessä* elättää ja kasvattaa lapsia, annetaan suuri valtioapu, niinsanottu palkka, mutta kun mies kuolee ja vaimon pitää aivan *yksin*, ilman aviotoverinsa apua, elättää ja kasvattaa sama lapsilauma, niin silloin supistetaan avustus niin vähiin, että vaimon nyt täytyy sama

elatustyö suorittaa yksin ja monta kertaa pienemmillä tuloilla, kuin millä mies sen suoritti yhdessä hänen kanssaan. Typerämpää ja yhteiskuntaonnelle vahingollisempaa säännöstä ei voi ajatella". Voisihan tästä tehdä sen johtopäätöksen, ettei tekijän mielestä virkamiehellä ole muita virkavelvollisuuksia kuin „lapsilauman" elättäminen ja kasvattaminen. Entä jos virkamies sattuisi olemaan naimaton tai lapseton, olisiko hän silloin jätettävä ilman n. s. „valtioapua?" Eiköhän se sittenkin olisi „huutava vääryys", varsinkin jos virkamies sattuisi olemaan nainen?

Onhan aivan luonnollista että elämäkertaa kirjoitettaessa ei rajoituta kuvaamaan ainoastaan kirjailijan ulkonaista toimintaa, vaan että yksityisolojakin pohditaan. Mutta siinä vaaditaan tekijältä suurta hienotuntoisuutta ja aistia. Mitä varten Lucina Hagman vetää esille tuon juorun Minna Canthin syntyperästä, on aivan käsittämätöntä, sillä eihän sillä ilman minkäänlaista todistusta ole vähintäkään merkitystä. Ihmeellisen kevyesti tekijä myös sovittaa Minna Canthin teoksia hänen omaan elämäänsä. Tarkoitan nyt etupäässä novellia *Lehtori Hellmanin vaimo.* Jos se todellakin kuvaisi Minna Canthin omaa elämää piirre piirteeltä, niinkuin tätä elämäkertaa lukiessa voisi otaksua, niin sehän suorastaan kuuluisi skandaalikirjallisuuteen. Tietysti Minna Canth on pannut siihen omaa itseänsä, niinkuin joka ainoaan muuhunkin teokseensa, mutta hän on siksi suuri taiteilija, ettei hän mitään suorastaan valokuvannut, valamatta esitystänsä taiteelliseksi kuvaksi.

Se kuva, jonka tekijä etupäässä kai juuri yllämainitun novellin perustuksella antaa lehtori Canthista, on niin epäsympaatinen ja raaka, ettei lukija parhaalla tahdollakaan voi uskoa että hänessä olisi voinut tapahtua niin suuri muutos, kuin tekijä myöhemmin väittää. Ja puhuessaan Minna Canthin surusta miehensä kadottamisen johdosta, ei tekijä taaskaan malta olla antamatta letkausta miehille. „Hänen (Minna Canthin) surunsa", sanoo tekijä, „ei ollut itsekäs, niinkuin miehen suru useinkin on. Semmoiseen suruun ei elämä anna aikaa vaimolle, joka jääpi miehestään suuren lapsilauman ainoaksi elättäjäksi ja turvaksi". Tokko niin individuaalista asiaa kosketellessa kuin surua voinee puhua vain ylimalkaisesti miehestä tai naisesta?

Tekijä, niinkuin luonnollista onkin, on käsitellyt kirjassaan Minna Canthia etupäässä taistelijana emansipatsionin tantereella, ja jättänyt hänen kirjallisen toimintansa syrjään. Ei siltä, ettei tästäkin kirjassa puhuttaisi. Mutta tekijä vain refereeraa joko teoksien sisällystä tai sen aikuisten arvostelijoiden lausuntoja. Minna Canthin teokset ovat kuitenkin siksi merkilliset, että ne olisivat vaatineet erityistä arvostelua esteetiseltä ja kirjalliselta kannalta. Sillä eihän näitä teoksia ole katsottava ainoastaan sen päivän valossa, jolloin ne ilmestyivät, vaan niiden vaikutus on ulotettava paljoa kauemmaksi ja näytettävä missä suhteessa ne ovat sii-

hen kirjallisuuteen, joka oli ennen hänen teoksiaan ja seurasi niiden jälkeen. Mutta ehkä tekijä on säästänyt tämän puolen kirjan jälkimäiseen osaan.

Kirjan tyyliä vastaan olisi myös paljon muistuttamisen syytä. Se on arkipäiväistä, vailla korkeampaa lentoa, jota elämäkerralla pitäisi olla. Kompositsionissa ei voi nähdä suuria, valtavia piirteitä, vaan esitys hukkuu kokonaan pieniin yksityiskohtiin. Kieli on kyllä sujuvaa ja helposti luettavaa, mutta sanojen valinnassa olisi voitu olla tarkempia. Siten olisi vältetty paljon mauttomuuksia ja jokapäiväiseen keskustelukieleen kuuluvia sanoja.

En voi olla lausumatta julki sitä toivomusta, että vielä joku toinenkin ottaisi kirjoittaakseen Minna Canthin elämäkerran ja valaistakseen enemmän taiteilijaa hänessä, kuin mitä on laita yllämainitussa teoksessa. Sillä vaikka naisasia oli hänelle kallis, niin ei se yksin olisi tehnyt hänestä sitä mitä hän oli. Ja kun kerran se aika koittaa, jolloin nainen todellisuudessakin eikä vain paperilla on yhdenvertainen miehen kanssa, ja kaikki murrosajan taistelutkin ovat unohtuneet, niin elää vieläkin Minna Canthin nimi, ei emansipatsioninaisena, vaan ensimäisenä suomalaisena naiskirjailijana, jota jokainen ilman pakkokeinojakin on valmis julistamaan parhaitten mieskirjailijoitten vertaiseksi.

H. S.

Katsaus ulkomaihin.

Saksan valtiopäivävaalien tulos.

Sosialistien suuri tappio Saksassa, sehän oli aikamoinen yllätys. Optimistisimmat „kansallismielisistä" olivat laskeneet, että parhaimmassa tapauksessa jotkut yksityiset vaalipiirit voitaisiin valloittaa, mutta kokonaista 36 edusmiessijaa, niin korkealle ei kenenkään mielikuvitus toki lie lentänyt.

Voiton niittivät pääasiallisesti eri konservatiiviset, kansallisvapaamieliset ja vapaamieliset ryhmät; ja niinmuodoin lienee hallituksen siirtomaapolitiikki, josta Valvojan viime numerossa oli kysymys, lähimmäksi tulevaisuudeksi turvattu. Kuinka kauan ja millä tavalla hallitus sitten ajan pitkään ilman keskuspuoluetta voi tulla toimeen suhteellisesti heikolla konservatii-

visliberaalisella enemmistöllä, se tietysti on toinen asia. Vapaamieliset pahoin pelkäävät että Bülowin entiset sydämelliset välit keskuspuolueen kanssa helposti voivat uudistua, eikä siitä kokonaan merkkejä puutukkaan, vaikka kansleri tosin vastikään itse on vakuuttanut omasta ja keisarin puolesta kannattavansa nimenomaan vapaamielisiä. Pahat sosialistiset kielet puolestaan, kenties tappion tuottamasta mielenkatkeruudesta, ennustavat, että hallitus aivan mainiosti on tuleva toimeen nykyisellä enemmistöllään, sillä eihän nyt muka enään ole varsinaista eroa olemassakaan vapaamielisten ja konservatiivien välillä. Tämä väite taitaakin vapaamielisille olla sangen karvas pala, semminkin kun se nykyoloissa ei liene niin kaikkea perää vailla. Ovathan vapaamieliset uudistusvaaleissa todella alentuneet äänestämään kaikenkarvaisia rutivanhoillisia, antisemiittejä y. m. vain vastustaakseen sosialisteja.

Sosialistien vaalitappiolla, kuinka tärkeä se onkaan Saksan omassa sisällisessä elämässä, on sen ohella epäilemättä laajempikin merkitys. Voi näet itseltään kysyä: Onko tässä nyt vihdoin todistus siitä, että marxilainen sosiaalidemokratia on taaksepäin menossa? Itse asiassa ei voi olla myöntämättä, että monet seikat siihen viittaavat. Vuosi vuodelta Saksan teollisuus yhä kasvaa. Tehdastyöväen lukumäärä lisääntyy ja siitähän pitäisi, jos mistään, olla seurauksena, että sosialistinen aate leviäisi. Kansansivistyksen kohoamisesta pitäisi tavallaan olla sama seuraus; tunnettuahan on, että sosialistit yleensä ovat myötätuntoiset sivistysharrastuksille, eikä ainakaan Saksan työväestö olekkaan järin paljon takapajulla. Näin ollen ja kun päättyneistä vaaleista käy selville, että sosialistien äänimäärä ainoastaan mitättömän vähän on kasvanut, voi todella tosiasiana merkitä, että pysähdys on tapahtunut.

Tietysti kysymys sosialismin tulevaisuudesta ei kuitenkaan ole näin yksinkertaisilla huomautuksilla ratkaisuansa saanut. Täytyy ennen kaikkea tutkia, oliko nykyisissä vaaleissa joitakin asianhaaroja, jotka voisivat antaa odottamattoman selityksen sosialistien tappiolle tehden sen riippuvaksi tilapäisistä seikoista. Etenkin sosialistien taholta onkin nyt perästäpäin ääneen väitetty että todellakin niin olisi ollut asianlaita. Se kansallisista intohimoista johtuva kiihoitus sosialismia vastaan, johon sosialistit kantansa kautta siirtomaakysymyksessä antoivat aihetta, on muka tällä kertaa erityisesti ollut vahingollinen heille. Sen lisäksi muitten puolueitten luja yhteistoiminta on vaikuttanut tulokseen. Näissä väitteissä

on luonnollisesti jotain perää, mutta ne eivät kuitenkaan mitään tyydyttävää selitystä voi antaa. Tietysti tulevaisuudessakin porvarilliset, kuten ennen, tulevat vaaleissa taistelemaan sosialisteja vastaan. Ja mitä tuohon „kansalliseen" siirtomaakysymykseen tulee, niin kaikissa vaaleissa tulee olemaan tärkeitä valtiollisia kysymyksiä, jotka puoluerajoja määräävät; voipa melkein otaksua, että harvoin vaaliparolli tulee koskemaan siksi vähäpätöistä kysymystä, kuin kysymys kurjasta lounais-Afrikasta oli. Siitä syystä en voi muuta ymmärtää, kuin että olot pohjaltaan nyt päättyneihin vaaleihin mennessä (jos sosialismin voitto- tai tappiomahdollisuuksista on kysymys) olivat niin normaaliset kuin yleensä voi olla. Luonnollisesti aina on seikkoja, joiden vaikutusta ei niin tarkkaan voi mitata. Mutta jos tällä kertaa oli olemassa jotakin erikoisesti sosialismille epäedullista, niin se ei ainakaan hyvin tuntuvasti ole voinut vaikuttaa. Siitä syystä kai sosialistitkin itse ennen vaaleja — heidän sanomalehdistään päättäen — niin voitonvarmoja olivat. Vapaamielisissä lehdissä kuten Berliner Tageblattissa oli sitävastoin ennen vaaleja monta sangen pessimististä lausuntoa — ja kuitenkin vapaamieliset voittivat. Kun perästäpäin rupeaa kiihkeästi etsimään satunnaisia syitä tappioon, niin se kyllä tapahtuu järkytetyn luottamuksen tukemiseksi tai takaisin saavuttamiseksi.

Näin ollen täytyy meidän etsiä tappion syyt sosialismista itsestään. Saksan sosialismi on kulkenut tuota radikaalista uraa, Marxin viittomaa. Se on melkein kokonaan vieraantunut yhteistoiminnasta edistysmielisten muiden puolueiden kanssa eikä ole koettanutkaan ymmärtää, että kehitys tapahtuu olevien olojen perustuksella. Sosialismi Saksassa on pysynyt yksinäisenä, se ei ole ottanut oppia, eikä myöskään ymmärtänyt unohtaa — on toisin sanoin jäljellä aikaansa. Onhan Ranskassakin sosialismia, mutta Jaurés on periaatteellisesti toisella kannalla kuin Bebel, ja mitä Englannin työväenpuolueesen tulee, niin luettiin äskettäin sanomalehdistä, kuinka sekin on asettunut hylkäävälle kannalle saksalaisten sosialistien jyrkkiin teorioihin nähden.

Tulevaisuus on osoittava missä määrin Saksan sosialismi tulee itsestään etsimään syyt tappioonsa. Missään tapauksessa ei tappio merkitse, että sosialismi nyt saisi ruveta kuolinvirttään laulamaan, ei suinkaan. Pitäähän meidän toki muistaa, että sosialistinen puolue Saksassa, valitsijamiesten lukumäärään nähden on valtakunnan suurin puolue, eikä

ääni sosialistisessa sanomalehdistössä ole tuntuvastikaan heikontunut. Puolue-elämä on tietysti Saksassa niinkuin muuallakin alituisten vaihteluiden alaisena. Mutta kyllä kaiketi sielläkin, niinkuin muualla, aina tulee olemaan perinpohjaista yhteiskunnallista uudistusta ja radikaalista luokkatasoitusta tarkoittava sosialistinen puolue. Minkälainen olisikaan valtiollinen puolue-elämä valistuneessa maassa, ellei sentapaista ryhmää olisi? Kenties Saksassa vastedes tuo ryhmä kuitenkin enemmän kuin tähän asti, liittyy organilliseksi osaksi yleiseen puolue-elämään, ymmärtäen olevansa vain osa yhteistä eikä kokonaisuus itse. Tähän asti Saksan sosialistit ovat katsoneet kunnianasiakseen taistella ja voittaa yksin. Sosialismi on ollut ainoa autuaaksi tekevä oppi; se on sinänsä ollut itse totuus. Mutta nyt tämä yksipuolinen mielipide on kerrankin saanut tuntuvan iskun. Vaalit osoittavat että sitä tietä ei voiteta.

Sosialistien eristäytyminen Saksassa onkin ollut mitä haitallisin edistysmielisten puolueiden toiminnalle. Vapaamieliset ryhmät ovat olleet yksinänsä liian heikkoja, ja milloin se aika tulee, jolloin, kuten nykyisin Ranskassa, vapaamieliset, radikaaliset ja sosialistiset ainekset kulkevat yksissä mielin voitosta toiseen, se on himmeän tulevaisuuden peitossa. Tulleeko koskaan? Nykyiset puolueolot eivät mitään sentapaisia merkkejä näytä.

17. 2. 1907.

K. R. B

Päivän kysymyksiä.

Kirje Helsingistä.

Mihin kysymykseen vaalitaistelu kärjistyy?

Vaalitaistelu on käymässä, meillä ensimäinen laatuaan, sellainen, jossa todellakin kansaan ja sen syviin riveihin vedotaan puolelta ja toiselta. Varhaista on vielä sanoa, miten kansamme on tämän ensimäisen tulikoetuksensa valtiollisena kultuurikansana kestävä. Sen näkee kyllä jo, ettei merta pisaroitta soudeta; puolueiden voimakeinot nostavat tietysti kansan vaistot aaltoilemaan ja siinä aallokossa nousee kaikenlaista

mutaakin pinnalle. Mutta luottamus pysyy kuitenkin, että kansamme on kypsynyt vapauteen ja kansanvaltaan.

Kypsynyt? Useinhan puhutaan siitä, onko kansa kypsynyt vai ei antamatta tietää, mitä kypsyydellä tarkoitetaan. Kohtuudella voi kansanvaltainen mieli tarkoittaa tällä sanalla vain yhtä. Kansan kypsyys on siinä, että se osaa ajaa uudistusharrastuksiansa ja toivomuksiansa laillista tietä. Mitä tulee ajaa, sen kansa määrää itse; ei kukaan pysty paremmin kuin se itse sanomaan mikä sille on tarkoituksenmukaista ja oikeata, mihin se on kypsä. Mutta kypsyyttä kansanvaltaisesti ajatteleva kansalaisryhmä osoittaa siinä, että se tekee työtä hankkiakseen sille asialle, jota sen tulee saada ajaa oman käsityksensä mukaan, kansan enemmistön kannatuksen, ja ajaa sen sitä tietä laillisesti perille. Se kansa on kypsynyt, jossa kansalaiset voivat odottaa, kunnes saavat toivomuksensa laillisessa järjestyksessä kansan enemmistön kannattamana eduskunnassa toteutumaan.

Totta on, että maamme kansanvalta historiallisten syiden pakosta ei ole läheskään sillä kannalla, jolla kansanvalta ja laillisuus täydellisesti tukevat toisiansa ja tekevät asioiden määräämisen riippuviksi vain kansan omasta tahdosta. Maamme demokratia on vielä taistelevan demokratian kannalla. Mutta juuri ne historialliset olot, joissa elämme, tukevat nekin toiselta puolen sitä käsitystä, että maamme edistys voidaan rakentaa vain laillisen kehityksen pohjalla. Kansamme on pieni ja sen asema arkaluontoinen; sellaisessa asemassa voi vain uskollinen pysyminen laillisen ja rauhallisen kehityksen pyrkimyksessä edistää kansanvallan täydellisempää toteutumista. Muu ei voi meitä pysyväisesti auttaa eteenpäin suurempaa vapautta ja kansanvaltaa kohti.

Saattaisin tältä kannalta asioita katsellen lähteä tarkastelemaan erityisiä seikkoja, jotka tämän vaalitaistelun aikana ovat mieliä kiihoittaneet. Saattaisin esim. tunnettuun Laukon torpparien asiaan huomauttaa, ettei olojen kehityksen tarve eikä myöskään lämmin myötätunto kärsiviä kohtaan saa estää näkemästä pääasiaa: kehitykseen kypsynyt kansa ajaa vain laillista tietä edistysvaatimuksiaan perille eikä erehdy tukemaan käsityksiä, joiden mukaan laillisen tuomiovallan päätös on hallituksen väliintulon avulla syrjäytettävä yksityisen kansanluokan eduksi, jonka kohtalot ovat myötätuntoa tai sääliä herättäneet.

Mutta en tässä lyhyessä kirjeessäni saata ottaa yksityisiä vaalitaistelun aiheita puheeksi. Sen sijaan tahdon kosketella yleistä kysymystä, johon saan valaistusta esittämästäni periaatteesta. Nykyisessä vaalitaistelussa on tullut, kuta pitemmälle on päästy, sitä selvemmin näkyviin, että taistelua vieläkin täytyy meillä käydä juuri tuosta laillisen kansanvallan periaatteesta. Vaalitaistelu kärjistyy nimittäin tärkeimmältä kohdaltaan siihen kysymykseen, tuomitseeko Suomen kansa, kun se ensi kertaa käy edustajiaan valitsemaan yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden

mukaan, oikeaksi vai vääräksi sortovuosina yritetyn poikkeuksen laillisen kansanvallan kannasta.

Minä sanon, että suomettarelaisen puolueen kanta tietää poikkeusta laillisen kansanvallan aatteesta. Että näin todella on laita, siihen on aivan äskettäin saatu uusia todistuksia, kun hra Danielson-Kalmari on Uudessa Suomettaressa näinä päivinä uudestaan julkaissut kirjoituksia valtio-oppinsa valaisemiseksi, sen valtio-opin, jonka suomettarelainen puolue sortovuosina omaksui. Opin yhdinkohta on se väite, että meidän lakimme jättää sanomatta, miten virkamiehen on meneteltävä, kun „hallitus ilmeisesti ja johdonmukaisesti polkee lakeja". Virkamies ei sellaisissa oloissa voi turvautua lakiin, vaan „omaan ymmärrykseensä siitä, mitä sen kansan onni ja menestys vaatii, jota hän on asettunut palvelemaan".

Samaa ajatusta hra Danielson-Kalmari on uudestaan ja uudestaan esittänyt; niinpä viime valtiopäivien mailleen mennessä saatiin myöskin kuulla hänen suustaan tuo väite, että sortovuosina elimme sellaisissa oloissa, joissa yksityisen kansalaisen tuli „noudattaa arvosteluaan ja vakaumustaan" eikä siis kansan voimassaolevaa lakia. Sillä onhan toki laki kansalaisiin ja virkamiehiin nähden voimassa, vaikkakin sitä ylhäältäpäin käydään rikkomaan.

Herra Danielson-Kalmarille näkyy olevan mahdotonta huomata se suuri aukko, mikä hänen todistusketjussaan on. Aukko on siinä, että hän asettaa *yksityisen* virkamiehen, *yksityisen* kansalaisen vakaumuksineen ja arvosteluineen sille sijalle, johon olisi asetettava — *Suomen kansa.* Kun ylhäältäpäin ja voimakeinoin käydään kansan oikeuksien kimppuun, niin ei ole sanottu, että heikomman tulee käydä taistelua täydelliseen sortumiseen ja sukupuuttoon asti. Voi olla tarvis tehdä myönnytyksiä ja taipua välttämättömyyksiin. Mutta kenelläkään muulla ei ole oikeutta tekemään myönnytyksiä ja alistumaan kuin kansalla itsellään, kansan laillisilla edustajilla. Virkamiehelle, yksityiselle kansalaiselle ei mikään mutkitteleva valtio-oppi voi pätevästi hankkia oikeutta päättää sitä, mitä vain kansa itse voi päättää. Sellaisen oikeuden vaatiminen yksityiselle on oikeuden väkivaltaista anastusta, laillisen kansanvallan polkemista.

Tässä on asian ydinkohta. Suomettarelainen puolue kerskailee usein kansanvaltaisilla mielipiteillään ja syyttää toista suomalaista puoluetta siitä, että se suosii esim. kieliasiassa muka individualistista katsantotapaa. Mutta omituista on, etteivät suomettarelaisen puolueen johtajat pääse huomaamaan, miten he siinä tärkeimmässä kysymyksessä, jonka edessä nykyaikainen Suomi on seissyt, puolustavat kokonaan yksilövaltaista ja virkavaltaista oppia vastoin laillisen kansanvallan periaatetta.

Hra Danielson-Kalmari on poliitisen toimintansa aikana riittävästi osoittanut, kuinka vakava ja pysyvä se „vakaumus ja arvostelu" hänessä

on, josta hän eri aikoina samalla syvällä rintaäänellä voi puhua, vaikka vakaumuksen sisällys on ajasta toiseen voinut kovasti vaihdella. Viimeksi on Helsingin Sanomain artikkelisarjassa kieliasiasta osoitettu, kuinka erilainen hra Danielson-Kalmarin „vakaumus" on eri aikoina tässä asiassa ollut. Kun ajattelevalla henkilöllä on tällainen kokemus takanaan siitä, mitä yksityisen „arvostelu ja vakaumus" merkitsee, niin on todellakin anteeksiantamatonta asettua sille vaateliaalle kannalle, että kansan laki, kansan oma pysyvä tahto on mitä tärkeimmässä kysymyksessä ja ajankohdassa syrjäytettävä, jotta yksityisen arvostelu pääsisi määräilemään sitä, mitä „kansan onni ja menestys vaatii". Horjuva ja vaihteleva on yksityisen käsitys kansan onnesta ja menestyksestä. Eikö liene itse Bobrikowkin aikoinaan ajatellut, niinkuin on väittänytkin, että hän politiikissaan noudatti käsitystään siitä, mitä Suomen kansan onni ja menestys vaati. Se käsitys sattui vain olemaan sellainen, että Suomen kansan menestys ja onni muka vaati sitä sulautumaan suurempaan kansaan. Kenen yksityisen arvostelu on tässä oikea ja noudatettava? Olen esittänyt räikeän esimerkin. Mutta täytyy todellakin räikeästi valaista sitä periaatetta, jota herra Danielson-Kalmari puolustaa. Periaate tietää todella sitä, että yksityisen mielipide — Danielson-Kalmarin tai Neovius-Nevanlinnan tai Savander-Sarven tai Kannin-Kannisen tai Nuupalan tai . . . — painaa enemmän kuin sen kansan, joka on asettanut lain osoittamaan pysyvää mielipidettään ja vaatimaan yksityisiä, virkamiehiä ja muita, sitä noudattamaan. Kansan laki on kansan pysyvä tahto, kunnes kansa itse sen laillisessa järjestyksessä muuttaa ja vapauttaa yksityiset jäsenensä vanhaa lakia noudattamasta.

Kansalla voi olla eteviä yksityisiä henkilöitä, joiden „vakaumus ja arvostelu" sisältävät kaunopuheliaasti esitettyjä ajatuksia. Mutta mikään kansa, jos se tahtoo elää, ei voi sallia, että yksityinen tahto, olkoonpa kuinkakin „arvostelukykyinen" ja altis huomaamaan uhkaavia vaaroja, asettuu kansan pysyvän tahdon sijalle. Kansa, joka sitä sallii, ei anna arvoa sille kansojen kalliisti ostetulle kokemukselle, että kansan lain syrjäyttäminen on antautumista sekasortoon, kaikkien sotaan kaikkia vastaan.

Meidän kansamme on sekin saanut huomata, mitä vaaroja ja katkeria kokemuksia luopuminen lain kannasta on sille tuonut. Se ei saanut eheästi tehdä sitä kokemusta, mitä yksimielisen kansan laillinen vastustus merkitsee. Mutta sepä seikka, että kansallamme on asiasta kokemusta ja ettei tarvitse valitsijoihin vain selitettävien periaatteiden nojassa vedota, se oikeuttaa siihen ajatukseen, ettei kansamme anna vaalitaistelussa suomettarelaisen kiihkeän toiminnan itseään sokaista. Suomettarelainen puolue on ottanut kunnianasiakseen puolustaa johtajainsa ja virkamiestensä menettelytapaa sortovuosina. Puolue on sen vuoksi asettunut kannalle, joka tekee laillisen kansanvallan vieraaksi Suomen kan-

salle. Suomettarelainen kiivas agitatsioni saattaa vaikuttaa paljonkin. Siinä tietysti saatetaan tehdä paljon sitä syntiä, jota muudan englantilainen lauseparsi sanoo siksi yhdeksi suureksi synniksi, siinä saatetaan paljon *asioita sekoittaa*. Mutta sittenkin — pysyvästi Suomen kansa ei voi sitä periaatetta hyväksyä, jonka mukaan laillinen kansanvalta on sille vieras asia.

22. 2. 07. Spectator.

Tietoja eri aloilta.

Suomi ulkomailla.

Suomalainen kansatiede ulkomailla.

— Aikakauskirja „A Magyar Nemzeti Múzeum néprajzi osztályának Értesítője“ (Unkarin kansallismuseon kansatieteellisen osaston tiedonantoja) sisältää VII:ssä nidoksessaan laajan kansatieteellisen tutkimuksen „Kyliä, rakennuksia ja hautuumaita Raja-Karjalasta“. Tekijä, unkarilainen tohtori Aladár Bán, oleskeli yhdessä puolisonsa kanssa kesällä 1905 Karjalassa kaksi kuukautta, tahtoen tutustua Kalevalan ja Kantelettaren „syntymäseutuun“; pääpaikkana oli Ilomantsi, josta toht. Bán teki retkeilyjä Suomen- ja Venäjän-Karjalaan. Hra Bán julkaisee nyt matkallaan tekemiänsä kansatieteellisiä havaintoja useiden kuvien (rakennusten, tyyppien y. m.) valaisemana. Tekijän esitys on vilkas ja myötätuntoinen.

— Toht. U. T. Sireliuksen väitöskirja „Über die Sperrfischerei bei den finnisch-ugrischen Völkern“ näkyy herättäneen huomiota ulkomaisessa ammattiaikakauskirjallisuudessa. Niinpä on Grazin yliopiston täysinpalvellut professori Hugo Schuchardt — joka sivumennen sanoen on tutkinut kielitieteelliseltä kannalta suomalais-ugrilaista kalastussanastoa — julkaissut aikakauskirjassa „Mittheilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien“ (XXXVI, s. 156) toht. Sireliuksen teoksesta seikkaperäisen arvostelun. Prof. Schuchardt huomauttaa, kuinka tämän teoksen tunnusmerkkinä on mitä erinomaisin perinpohjaisuus, joka ei ilmene ainoastaan teoksen pääaiheen käsittelyssä, vaan joka ulottuu maantieteellisiin, kielellisiin ja historiallisiin seikkoihinkin. Laajasti selostaen teoksen sisällystä prof. Schuchardt esiintuo näkökohtia, joissa hänen personallinen mielipiteensä poikkeaa tekijän mielipiteistä. Arvostelunsa lopussa hän lausuu vakaumuksenaan, että kansatieteilijät pitemmittä suositteluitta varmaan ovat tutustuvat tähän „oivaan teokseen“ ja siihen mielihyvällä syventyvät. — Niinikään on Hampurin kansatieteellisen museon johtaja professori G. Thilenius kirjoittanut aikakauskirjassa

„Zentralblatt für Anthropologie“ (1906, 5 v.) kiittävän arvostelun puheenalaisesta teoksesta. Hänen kritiikkinsä keskittyy sanoihin: „Tämä teos on erinomaisen huolellisen ja perinpohjaisen työn tulos, minkä merkitys ulottuu kauas ulkopuolelle tekijän asettamien rajojen. Hänen tarkoituksenaan on ollut esittää suomalais-ugrilaisen sulkukalastuksen historia, mutta todellisuudessa hän onkin kirjoittanut perustavan teoksen sulkukalastuksesta yleensä, jota sen runsaan aineiston ja suunnitelman vuoksi alati tullaan tämäntapaisissa töissä oppaana käyttämään“. — Unkarilaisessa aikakauskirjassa „A Magyar Nemzeti Múzeum néprajzi osztályának Értesítője“ (Unkarin kansallismuseon kansatieteellisen osaston tiedonantoja, VII, 3—4 v.) antaa Zs. Bátky Sireliuksen teoksesta kuvitetun selonteon ja arvostelun, joka täyttää lähes 12 suurta hienoilla kirjaimilla painettua sivua. Arvostelija kiittää teoksen malliksi kelpaavaa perusteellisuutta, tyyntä todistelutapaa ja varovaisuutta selitysten antamisessa ja johtopäätösten tekemisessä, minkä vuoksi teos on vankemmalla pohjalla kuin unkarilaisen Jankón aikaisemmin unkarilaisen kalastuksen alkuperästä kirjoittama teos. Muistutuksena arvostelija lausuu, ettei tekijä hänen mielestään ole kylläksi ottanut huomioon aikaa, joka on kulunut suomalaisugrilaisten kansojen yhdessäolon päivistä ja jonka kuluessa moni alkuperäisesti yhteinen asia on voinut unohtua; edelleen hän kaipaa sisällysluetteloa ja unkarilaisten tutkijain Jankón ja Hermanin työn suurempaa tunnustamista. Arvostelun loppusanat kuuluvat: „Sireliuksen teoksesta saattaa Suomen muinaishistoriallinen tiede ylpeillä, ja Unkarin vastaava tiede tervehtii sitä kiitollisuudella, sillä tätäkin tiedettä on teos vienyt eteenpäin.“ — Vielä on maa- ja kansatieteellisessä aikakauskirjassa „Globus“ (XC, n:o 2) ollut tohtori Sireliuksen väitöskirjasta ilmoitus, jossa huomautetaan tekijän suurta asiantuntemusta ja laajaa lukeneisuutta tällä alalla.

— „Zentralblatt für Anthropologie“ssa lehden toimittaja Georg Buschan ilmoittaa tohtori Theodor Schvindtin julkaiseman kansatieteellisen kuvateoksen „Suomalaisia kansallispukuja“. Arvostelija huomauttaa, kuinka Suomessa kansallistunnon herätessä samalla myös huomio täällä kiintyi muinaisiin kotimaisiin kisoihin, kansallispukuihin ja vanhoihin tapoihin. Ylioppilasosakuntien 1870-luvulla perustama kansatieteellinen museo antoi kansatieteelliselle harrastukselle uutta virikettä. Arvostelija ei sano löytäneensä yhtäläisyyksiä suomalaisten ja Siperian suomalaisugrilaisten heimojen pukujen välillä.

— Ruotsin Pohjoismaisen museon („Nordiska museet“) uusi äänenkannattaja „Fataburen“, kultuurihistoriallinen aikakauskirja, on sisältänyt suomalaistakin kansatiedettä koskevia arvosteluja. Niin on nimimerkki N. K. (Nils Keyland) kirjoittanut aikakauskirjan 3:nteen vihkoon kiit-

tävän ilmoituksen toht. TH. SCHVINDTin teoksesta „Suomalainen kansatieteellinen kuvasto. I. Metsänkäynti ja kalastus“, jonka arv. sanoo sisältävän paljon uutta ja antavan „metsänkäyntiä ja kalastusta koskevalle tieteelle erittäin arvokkaan lisän“. Saman aikakauskirjan 4:nnessä vihossa on prof. K. B. WIKLUND laajasti arvostellut JACOB FELLMANin teosta „Anteckningar under min vistelse i Lappmarken“, I—IV, jonka tekijän poika, presidentti Is. Fellman on julkaissut. Esitettyään teoksen kansatieteellistä ja kultuurihistoriallista sisällystä prof. Wiklund sanoo arvostelunsa lopputuloksena olevan, että Fellmanin „Muistiinpanot“ „ovat niiden tekijälle ja julkaisijalle mitä suurimmaksi kunniaksi ja ovat kauan kaivattu 'standard work' (pääteos) vanhojen aikojen Suomen Lapin tuntemiseen“.

Toimitukselle tullutta kirjallisuutta.

Werner Söderström Osakeyhtiöltä: Kaikuja muilta mailta, toim. *Kolmisointu.* I. Felix Mendelssohnin lauluja. 2: —. — *J. E. Rosberg*, Maa ja kansat, 31 vhk. —: 55. — Keksintöjen kirja, toim. *Vihtori Peltonen.* 23 vhk. —: 65. — Oma maa, Tietokirja Suomen kodeille. 6 vhk. 1: —. — *Leo Tolstoi*, Jumalallista ja inhimillistä y. m. kertomuksia. Suom. K. Suomalainen. 2: —. — *A. F. Puukko*, Israelin profeettain sosiaaliset mielipiteet. —: 80. — *C. Skovgaard-Petersen*, Vanhurskauttamisen uskosta ja nykyajan vaatimukset. Suom. Sigrid Vaaramäki. —: 25.

Otavalta: *F. Pohjanvuori*, Laskuopas Suomen suuriruhtinaanmaan vaalilakiin v:lta 1906. —: 50. — *Karl Enckell*, Vuoro- sekä yhdistetty viljaheinä-viljelys. —: 60. — *Henry George*, Edistys ja köyhyys. Suom. Arvid Järnefelt. 6—7 vhk. —: 60. — *Nordahl Rolfsen*, Maailman historia. Suom. Santeri Ingman. 1 vhk. —: 50. — *Max Oker-Blom* ja *E. V. Levander*, Kodin lääkärikirja. 29 vhk. —: 55.

Tilastollisilta toimistoilta: XXI. Köyhäinhoito-tilasto. A. Köyhäinhoito Suomessa v. 1903. — *Aug. Hjelt*, Väestösuhteet Suomessa v. 1905.

Ruotsalaisilta kirjallisuusseuralta: Förhandlingar och uppsatser. 20. 1906. — *Vilh. Lagus*, Åbo akademis studentmatrikel.

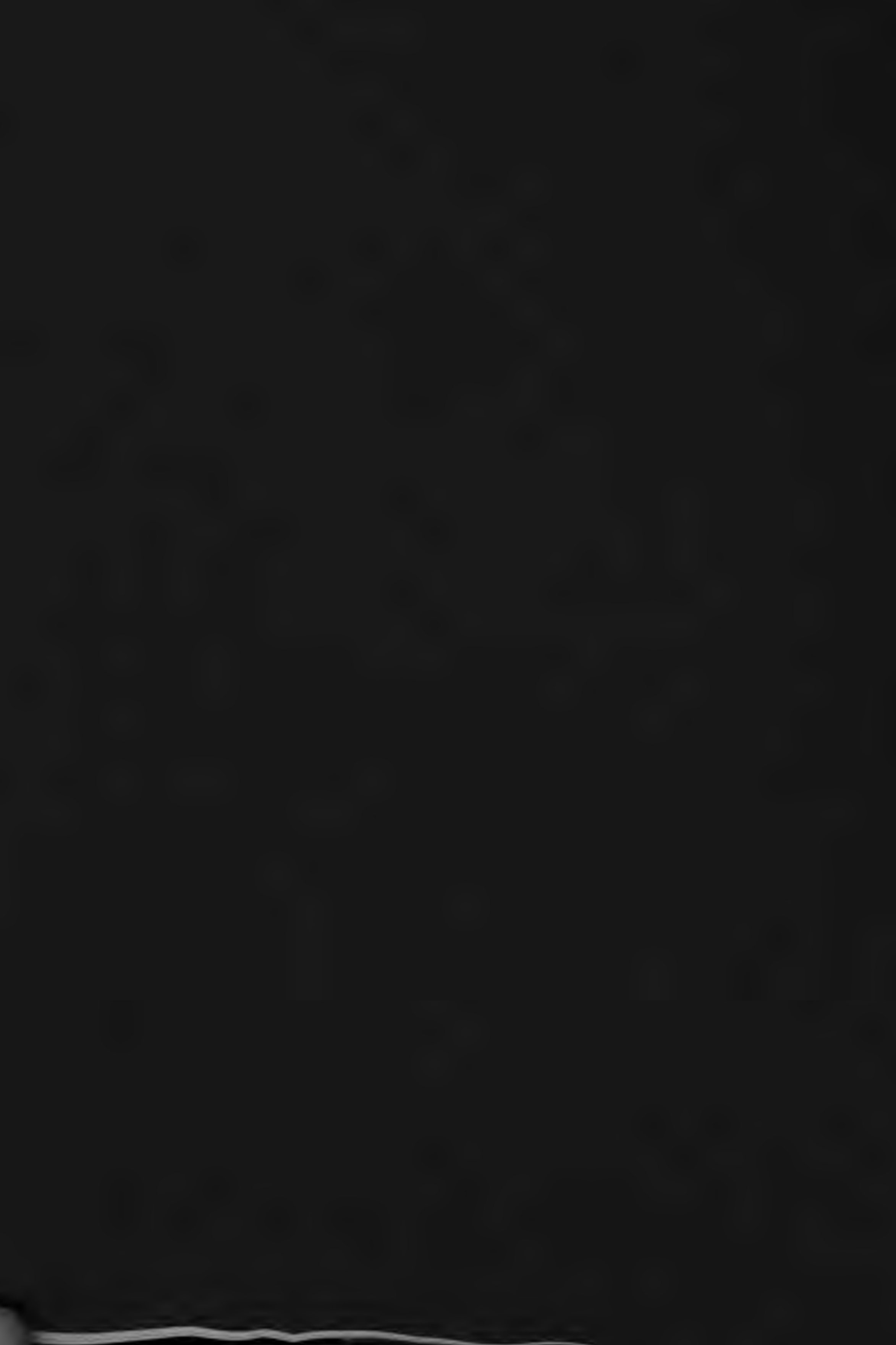
Työväensuojeluslakikomitealta: *G. R. Snellman*, Katsaus Europan sekä Australian työväensuojeluslainsäädäntöön.

Tekijältä: *G. Heinricius*, Israel Hwasser och Finland. — *A. Granström*, Mihin on Mustiala käytettävä?

Eesti Kirjandus, 1906 n:ot 11—12. — *Framtid*, n:ot 4—8. — *Kanerva*, 1906, n:ot 11—12. — *Kansakoululehti*, 1907, n:ot 3—4. — *Le courrier européen*, n:ot 4—6. — *Lukutupa*, n:ot 1—3. — *Mercator*, n:ot 2—3. — *Metsän Ystävä*, n:o 1. — *Nuori Suomi*, n:ot 3—7. — *Nutid*, n:o 1. — *Pellervo*, n:o 2—3. — *Politik och kultur*, n:ot 1—3. — *Postimees*, n:ot 19—32. — *Puutarha*, n:o 1. — *Pääskynen*, n:ot 1—2. — *Sosialistinen aikakauslehti*, n:o 1. — *Suomen kasvatusopillisen yhdistyksen aikakauskirja*, n:o 1. — *Suomen teollisuuslehti*, n:o 1. — *Teolooginen aikakauskirja*, XII vuosik., n:ot 1—2. — *Virittäjä*, n:o 1.

VALVOJAN JUHLAJULKAISU

Fredr. Cygnaeus

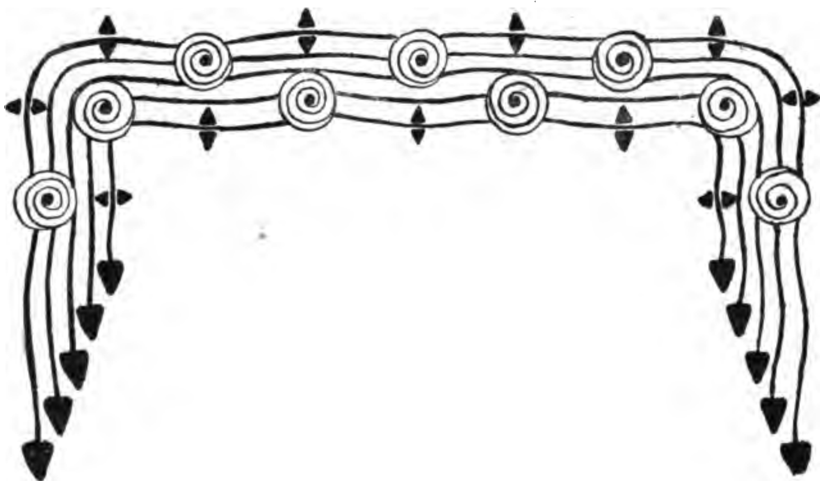
FREDRIK CYGNÆUS

SATAVUOTISMUISTO

VALVOJAN JUHLAJULKAISU

VALVOJA 1907, III.

HELSINGISSÄ, 1907.
SUOMALAISEN KIRJALL. SEURAN KIRJAPAINON OSAKEYHTIÖ.

Fredrik Cygnæus.

1807—1907.

Kun lukijain silmät kiitävät otsakkeeseen piirrettyjen vuosilukujen ohitse, niin harva, jos kukaan, pannee niiden väliseen viivaan erityistä huomiota. Ja kuitenkin sillä on kuin onkin merkityksensä. Se tietää samaa kuin jos sanoisimme: Fredrik Cygnæus syntyi 1807 — ja me vietämme 1907 hänen muistoansa!

Se kansa, joka hänet synnytti, ei ole enää sama kansa. Suomikaan ei ole samaa kuin silloinen Suomi. Noitten vuosilukujen välillä on ollut 1808 ja 1809, 1863, 1899 ja 1905, sekä Kalevalan ja Vänrikki Stoolin synty.

Mutta en tarkoita yksistään tätä. On luonnollista että vuosisadan kuluessa ehtii paljon tapahtua. Ja Cygnæus, samoin kuin Runeberg ja Snellman, rakensi vaikutuksensa juuri niiden muutoksien perustalle, joihin äsken viittasin — paitsi tietysti vuosien 1899—1905 tapahtumiin.

Mutta juuri nuo viimeksi mainitut tapahtumat osoittavat mitkä räikeät vastakohdat ainakin näennäisesti saattavat syntyä kansan ja sen suurmiesten keskisessä välissä.

Kun 1904 vietimme Runebergin juhlaa, niin oli asemamme semmoinen, että runoilijan lausumat aatteet heikom-

man oikeudesta, uskollisuudesta isänmaata kohtaan ja yksimielisyydestä ainakin yhä edelleen esiintyivät ihanteina, joiden toteuttamista pidettiin suotavana — jos kohta harva uskalsikaan semmoista toteuttamista toivoa.

Snellmanin muistoa taas olemme viettäneet, ja vietämme yhä, kärjistämällä juuri sitä vastakohtaa, jota hän oli niin pontevasti esittänyt, jopa riitelemällä siitä mitä hän oikeastaan on tarkoittanut.

Mutta Cygnæus! Mitä hänellä on sanottavaa meidän ajallemme? Mitä hänen, yksinäisen kultuuritaistelijan, on tekemistä suurlakon ja jättiläisvaalitaistelun suomalaisten kanssa? Kuka kysyy enää häneltä neuvoa, kuka viittaa hänen teoksiinsa?

Ei kukaan. Eikä edes hänen omalla alallaan olla enää yleisemmin hänen kannallaan. Paljon siitä, mitä hän taiteen maailmassa mitä jyrkimmin vastusti, se rehentelee nyt meillä uudestaan — „tieteen uusimpana tuloksena“ tietysti.

Ja kuitenkin — tahi oikeammin sanoen juuri sentähden — on hänen kuvansa piirtäminen juuri nyt niin viehättävää — ainakin sille, joka samoin kuin Cygnæus kysyy etupäässä: mikä on totuus? eikä: mitä useimmat tunnustavat totuudeksi?

* * *

Cygnæusen aseman omaan aikaansa määräsi vaikuttavasti hänen luonteensa, ja tähän taas vaikutti varmaan paljon hänen syntyperänsä.

Kantaisä oli talonpoika Joutsenon pitäjässä ja hänen nimensä sanotaan olleen *Finne.* Tämän poika tuli papiksi, ja nai papintyttären, joka polveutui vanhasta pappissuvusta *Härkäpää,* vaikka hänen isänsä oli ottanut nimen *Jousenius.* Heidän poikansa taas, ensimäinen *Cygnæus,* oli hänkin pappi ja nai hänkin papintyttären. Ja kaikki nuo esi-isät elivät ja toimivat samassa maakunnassa, Etelä-Savossa.

Seuraavassa sukupolvessa tapaamme ainakin vähän vaihtelua. Runoilijan isänisä oli hänkin jonkun aikaa pappina Mäntyharjussa, mutta siirtyi sitten Uudellemaalle ja tuli lo-

puksi Porvoon piispaksi. Aivan samaa tietä kävi hänen poikansakin, paitsi että hän aikaisemmin oli kirkkoherrana Hämeessä ja lopuksi Porvoosta siirtyi Pietariin Inkerin luterilaisten seurakuntien piispaksi. Molemmat olivat sitä paitsi olleet jonkun aikaa sotapappeina, ja molemmat naivat virkamiesten tyttäriä.

Tämmöisen suvun lapsena Cygnæus ensinnäkin aivan selvästi osoittautuu sisämaan pojaksi. Verrattuna rannikkolaisystäviinsä, Runebergiin, Nervanderiin, Snellmaniin, hän esiintyy kankeana, jurona, kömpelönä, umpinaisena, heidän ivannuoliensa avuttomana pilkkatauluna. Hän on pohjaltaan suomalainen talonpoika — etenkin suomalainen härkäpää.

Tämä vastakohta sisämaan ja rannikkomaan välillä otetaankin usein puheeksi Cygnæusen kirjoituksissa. Jopa hän puhuessaan Nervanderin muistoksi antaa Pohjanmaalle nimen „Suomen Attika“, jota vastoin Savo ja Karjala ovat „Suomen Ionia.“ Tällä rohkealla vertauksellaan hän sanoo tarkoittavansa että Pohjanmaa on niiden kykyjen kotimaa, jotka kultuurin ja tieteen avulla ovat enimmin kypsyneet; sisämaa taas on synnyttänyt enemmän luontaista lahjakkuutta, joka ansaitsee tunnustusta ilman semmoista kehitystä.

Jos „kultuurin“ annetaan tietää samaa kuin viljelty, muokattu muoto, selvä sopusuhtainen ajatusten rakenne, niin tämä juuri ilmaisee sitä, mikä varsinkin runoilussa, mutta myöskin suorasanaisissa kirjoituksissa häneltä puuttui, jota vastoin sitä pohjalaisilla oli.

Muuten Cygnæus tietysti oli „kultuurissa“ muiden vertaisena, jopa muutamissa kohden heitä edellä. Mutta tällä kultuurillakin on omituinen väritys: se on ennen kaikkea vanhan pappissuvun kultuuria. Suomen kirkko ja sen julistama oppi ovat hänen lämpimän kunnioituksensa ja myötätuntoisuutensa esineinä.

Jo ulkonaisista merkeistä huomataan tämä selvästi. Puhuessaan kadettikoulussa 1836 ja 1837 hän alkaa raamatunlauseesta ja jatkaa samaan tyyliin. Jälkimäiseen puheeseen nähden hän kyllä itse mainitsee, sitä julkaistessaan, että se

saarnanmuoto, joka sillä jossakin määrin on, saapi selityksensä (ja ehkäpä vielä, jos semmoista tarvitaan, anteeksiantoa) siitä seikasta, että kadettikoulun lukuvuosi päättyy jumalanpalveluksella. Mutta edellinen puhe, pidetty Aleksanterinpäivänä 1836, käy aivan samaan sävyyn; ja myöhemminkin tapaamme usein Cygnæusen kirjoituksissa ja puheissa raamatullisia puheenparsia; onpa raamatunlause mottona hänen puheellaan Nervanderin muistoksi.

Mutta uskonto on hänelle paljon enemmänkin kuin paljas ulkomuoto. Päästyään Italiassa silminnähtävästä hengenvaarasta hän tuntee „läpi sielunsa virtailevan äärettömän suloisen tunteen siitä että niin ansaitsematta, niin ihmeellisesti on pelastunut elämälle ja sen korkeimmille pyrinnöille. Autuas lapsuudenusko, syntyisin, niinkuin kaikki muu mitä sydämessämme on parasta, hurskaan kodin pyhätöstä, kuinka säteilitkään silloin nuortuvalla ihanuudella ja voimalla! Kuinka heikolta, kuinka tylsältä näyttikään tänä ihmeellisen pelastuksen hetkenä korkeastioppineitten iva tätä uskoa vastaan, joka näkee kaitselmuksen käden varjelevan ei ainoastaan ihmiskuntaa mutta katoavaista yksilö raukkaakin.“

Kummako että Cygnæus silloin myöskin kansansa puolesta tuntee samaa. Myöntäen että hänen rakkautensa synnyinmaahan ehkä viepi hänet harhaan, hän 1841 puhuessaan Helsingin pipliaseuralle kuitenkin uskaltaa saman synnyinmaan lapsille tunnustaa, että hänestä harvan kansakunnan vaiheita on, niin kauas kuin katse takaisin voi tunkea, niin silminnähtävästi kuin Suomea johtanut kaitselmuksen käsi. Tällä hän ensinnäkin tarkoittaa että kristinusko on pelastanut kansan joutumasta perikatoon. Sillä onnellisemmissa maissa ovat kansat pakanoinakin voineet kohota inhimilliseen kultuuriin; mutta tässä olisi kansa nääntynyt elatushuolien taakan alle, jollei sillä olisi ollut taivaallisen toivon tukea.

Mutta olihan tällä kansallamme myöskin edellytyksiä, jotka helpoittivat kristinuskon voittoa. Olipa sillä mielikuvitus yhtä rohkea kuin heprealaisten, tunnustipa se ennaltaankin sanan voimaa. Ja jos kohta kristinuskoa alussa vastustettiin,

kovastikin, niin varmaan juuri katolinen usko oli omiansa valtaamaan suomalaisten mieliä, sentähden että se puhui tälle valtavalle fantasialle. Ne sävelet, jotka kaikuivat mahtavan tuomiokirkon holvien alla, ne vapauttivat niitä säveleltä, jotka uinailivat kansan povessa, ja synnyttivät runoja semmoisia että synkin puritaanikaan tuskin voisi niiltä evätä mielihyvän hymyä. Ja sitten hän pipliaseuralle esitti Kantelettaren runon *Käy unonen kätkyehen* (2: 175).

Noin *laulu* usein epäröi pakanuuden ja katolisen uskon alueitten välillä. Samoin myöskin *oppi* kauan häilyi katolisuuden pakon ja protestantismin julistaman tosikristillisen vapauden välillä. Välistä protestantisuuskin eksyi pois ortodoksiaan ja vainoon. Mutta sitä henkeä, joka jo elähytti Suomen kansaa, ei enää voitu temmata irti sen hengen yhteydestä, joka toimi muussa Europassa. Taisteltiinhan tässä jo sivistyneen maailman esitaistelua. Ja kauniin voitto tässä taistelussa on Suomen yliopisto. — Sentähden, lopettaa puhuja, voimme vielä nytkin yhtyä vanhaan latinaiseen kiitoshymniin:

Ergo, plebs Fennonica,
gaude de hoc dono,
quod facta es Catholica
verbi Dei sono! [1]

Tässä puheessa on meillä jo koko Cygnæus. Ensiksi siinä rohkeudessa, millä hän puheessaan käsittelee aihettansa. Onko kummempaa kuultu kuin että protestantiselle pipliaseuralle lukee Kanteletarta tahi katolista hymniä? Mutta samassa sopisi kysyä: kuinka usein lienee semmoiselle seuralle esitetty niin suuripiirteistä yleiskatsausta kansan historiaan, niin ylevää käsitystä uskonnon suhteesta kansan syvimpään luonteeseen?

[1] Iloitse siis Suomen rahvas tästä lahjasta että olet katolilaiseksi tullut Jumalan sanan soinnun avulla.

Mutta samat näkökohdat esiintyvät myöskin missä Cygnæus liikkuu puhtaasti historiallisella alalla. Kerran hän kummeksii että luostarilaitos sai niin vähän jalansijaa Suomessa, vaikka se niin hyvin olisi soveltunut suomalaiseen luonteeseen; varsinkin olisi vaitelias cisterciensi-veljeskunta voinut syntyä täällä, jollei sitä olisi muualla keksitty. Ja „ihmettelyn ja rakkauden väristyksellä“ hän kertoo tapahtuman

M. v. WRIGHT. *Cygnæusen syntymäkoti, Hämeenlinnan pappila.*

Cygnæusen galleriassa.

Pultavan tappelusta. Kenraali Rehnskiöld näki nuoren upseerin komentavan koko rykmenttiä ja kysyi minne muut upseerit olivat joutuneet. — Kaikki kuolleita tahi haavoittuneita. — Miksette siis Tekin, tuhat tulimmaista, ole samoin? — Ei, vanhan äitini esirukoukset ovat minulle hankkineet Jumalan suojelusta ja sentähden minä elän.

Tämmöinen usko oli, sanoo Cygnæus, sen ajan voimana; mutta toisin kävi, kun 1741 vuoden sodan edellä silloiset sankarit sanoivat: jos Jumala vain tahtoo jäädä puolueettomaksi, niin on voitto varma.

Tämä käsitys, että uskonto on vaikuttava voima kansan

elämässä, se johtuu nähtävästi personallisesta vaikutuksesta, jonka hän jo hyvin varhain sai, mutta josta hän vielä 1860 kertoo.

Hänen isänsä oli piispana huomannut kuinka Pietarin suomalainen seurakunta oli joutunut rappiolle. Kaikki „paremmat“ suomalaiset liittyivät ruotsalaiseen seurakuntaan;

J. KNUTSON. *Cygnæusen huvila »Väderbacka» Kaivopuistossa. Cygnæusen galleriassa.*

suomalaiseen jäi vain roistoväkeä, jolla ei ollut mitään oman arvonsa tuntoa ja joka oli muitten pietarilaisten syvän ylenkatseen esineenä. Sitä paitsi oli heillä ollut pappi, joka kunnialle käyvästä rikoksesta pantiin viralta.

Piispa käytti sitä tilaisuutta, jolloin seurakunnan lukkarille oli annettava Talousseuran kunniamitali. Hän piti puheen, jossa hän muistutti seurakuntalaisille että he vieraalla maalla olivat vastuussa isänmaansa kunniasta, ja että „oma maa mansikka, muu maa mustikka.“ Nämä sanat sytyttivät kaksitoistavuotiaan pojan sydämeen isänmaantunteen liekin, mutta samassa tunteen siitä mitä kansanopettaja semmoinen

kuin luterilainen saarnaaja voi saada aikaan; sillä Pietarin suomalaiselle seurakunnalle alkoi kuin alkoikin tästä hetkestä aivan uusi kehitysjakso.

Luonnollista on siis että Cygnæuselle protestantinen saarnaaja on kansansivistäjän perikuva. Kauniimpaa tehtävää hän ei voi ajatella, ja vielä 1864 hän kuvataksensa Porthanin vaikutusta vertailee häntä maalaispappiin, jota koko hänen seurakuntansa kunnioittaa. Mutta kansa antaa yhtä hyvin kuin se saa; sen syvä uskonnollisuus tukee pappia yhtä hyvin kuin pappi kansaa; pappi on enimmiten kansan lapsi, mutta samassa kansan puolustaja, ja oikein on siis että hän niinkuin hänen seurakuntalaisensakin on maanviljelijä; tämäkin yhdistää hänet laumaansa.

Tämän tehtävänsä myöskin ennen muinoin katoliset piispat ymmärsivät, ja sentähden Cygnæus heitä ihailee. Mutta kaikkia hierarkisia pyrintöjä hän vastustaa, olkootpa ne katolisia tai protestantisia: „liikanaisin kaikesta liikanaisesta on tässä maassa koettaa luoda teennäistä pimeyttä.“

Sitä vastoin, kun taivaan toivo on niin tuiki tarpeellinen kansalle, jolle maa on murheenlaakso, niin olisi infernaalista kevytmielisyyttä tahi ilkeyttä riistää kansalta tämä toivo. „Se, jonka ensimäinen uskonkappale kieltää häntä uskomasta Jumalaan, hän, piru vieköön, olkoon lausumatta koko viisauttansa viimeiseen päivään saakka, jollei tämä viisaus voi tulla kansan osaksi muuten kuin tätä ateismia tunnustamalla.“

Mutta toiselta puolen: juuri sentähden että maa on murheenlaakso rahvaalle, tulee antaa sille maallisiakin tietoja, jotta se niiden avulla voisi vähentää murheitaan. Tämmöisen maallisen sivistyksen tärkeyden jo hurskas Arvid Horn käsitti ja samoin on Suomen papisto sitä oivaltanut esimerkiksi perustamalla Talousseuran. Samaan suuntaan yliopistokin 18:nnella vuosisadalla toimi. Mutta leikkikaluja ei kannata tarjota kokeneille miehille: ei kuka hyvänsä kelpaa semmoiselle kansalle puhumaan ja sille tietoja jakelemaan.

Kun Cygnæus täten käsittää Suomen kirkon tehtävää etu-

päässä kultuurihistorialliselta kannalta, niin Suomen paimenmuisto hänestä on „kultuurin jaloin aatelismatrikkeli“. Mutta kirkko on ollut likeisessä yhteydessä yliopiston kanssa, ja yliopiston prokanslereina Turun entiset piispat muodostavat „kultuurihistoriamme ritarihuoneen“. Yliopisto, sanoo Cygnæus kutsumuskirjassaan Snellmanin virkaanasettajaisiin, se se ennen kaikkea osoittaa suomalaisen hengen elinvoiman tyhjentymättömyyttä: ei sen historiassa ole yhtään aikakautta, jolloin maamme ei olisi voinut ylpeydellä sanoa: vielä on Suomessa miehiä. Ääretöntä julkeutta olisi siis, jos ken, joka välirenkaana kiintyy tähän isänmaan henkisen kehityksen loppumattomaan sarjaan, katsoisi itseänsä liian suureksi tälle ympäristölle. „Kuka ei astuessaan kirkkoon, tunne mielensä nöyrtyvän, vaikkei nöyrrytä sen tahi tuon yksilön, vaan Jumalan ja Jumalan seurakunnan edessä!“

* * *

Tämän ajatusjakson rinnalla käy toinen, joka kuitenkin voidaan johtaa samasta alkuperästä.

Savo oli ennen 1808 rajamaa, jossa kipeämmin kuin muualla tunnettiin kuinka Uudenkaupungin ja Turun rauhanteot olivat „halkoneet Suomea suurta“. Samasta syystä oli maakunta Cygnæusen nuoruudessa täynnä tuoreita sotamuistoja, ja mainittiin jo että hänen isänsä ja isänisänsä olivat toimineet sotapappeina. Lopuksi Cygnæus vuosina 1833—1837 oli opettajana kadettikoulussa, jonka oppilaat suureksi osaksi olivat viime sodassa palvelleitten upseerien poikia.

Kaikesta tästä johtui luonnollisesti lämmin osanotto Suomen entisten sotajoukkojen historiaan. Jo 1836 hän muistuttaa kadeteille heidän isiensä uskollista taistelua laillisen kuninkaansa puolesta, ja tämä uskollisuus on hänestä suomalaisissa yhtä synnynnäinen kuin uskonto.

Pari vuotta myöhemmin, 1838, hän puhuessaan Savokarjalaisessa osakunnassa Rabbe Wreden muistoksi ottaa taas viimeisen sodan puheeksi, syystä että Wrede oli ruotsintanut ja oikaissut Suchtelenin sotahistorian. Hänestä olisi Wreden

pitänyt itse kirjoittaa sodan historia, eikä silloin kuvata yksistään ulkonaisia tapahtumia, vaan „sisäistä sotaakin, taisteltua vuosisatoja vanhain olosuhteitten perusteella.“ Taistelun korkeimmat johtajat olisivat silloin saaneet oikean paikkansa *inhimillisen* jaloutensa ja ylevyytensä koko loistossa. Eikä olisi kuvailtu vain johtajia, semmoisia kuin Kamenski ja Bagration, Döbeln ja Cronstedt — ei kai minun tarvitse lähemmin mainita ketä tarkoitan — kuin Duncker, Malm, veljekset Ramsay, Kulneff, Serbin ja heidän vertaisensa. Mutta sotamiehetkin olisivat silloin satakunnittain valloittaneet itselleen sen paikan, johon heillä on epäämätön ja ikuinen oikeus rohkeutensa, neuvokkuutensa, päättäväisyytensä ja säästymättömän verensä kautta.

Sillä Savossa ja Karjalassa, runojen kodissa, elää myöskin runsas aarre sotamuistoja, taruja melkein satumaisista urhotöistä, joita joku arpinen jääkärivanhus, lieden loiston kirkastamana myöhäisinä syysiltoina teille kertoi. Ne vaipuvat hautaan, toinen toisensa perästä, ennen kuin joku Elias Lönnrot, rakastavin sydämin ja oivaltaen sitä syvää säveltä, joka soi niiden sisimmästä, on jäljentänyt *näitä* runoja.

Kymmenen vuotta ennen Vänrikki Stoolia Cygnæus siis tavallansa suunnittelee tätä kokoelmaa. Runomuotoista teosta hän tosin ei ajatellut, mutta runoilijan käsitystapa ilmenee kuitenkin siinä että hän pitää tärkeimpänä sisäistä, inhimillistä puolta sodan historiasta.

Ja tältä kannalta Cygnæus pian itse ryhtyy Suomen sotahistoriaa kirjoittamaan.

Satavuotismuiston johdosta hän 1843 kirjoittaa „Kappaleita kuvauksesta vuosien 1741 ja 1742 Suomen sodasta.“ Aine, sanoo hän, on tosin hyvin vähän viehättävä, mutta onhan historioitsijan velvollisuus etsiä totuutta, kuitenkin niin ettei anneta sijaa mieliharmille tahi surulle, kun kuvaillaan kurjia tekoja. Historijoitsijakin on ilman rakkautta vain helisevä vaski tahi jotakin vielä pahempaa.

Tässä tekijällä on erityisenä surun aiheena se häpeä, että Lappeenrannan taistelussa juuri Savon rykmentti alkoi

pakenemisen ja että Karjalan rakuunat seurasivat tätä esimerkkiä. Kuinka tämä oli mahdollista tahtoo tekijä koettaa selittää.

Hänen kuvauksestaan, samoin kuin niin monesta muusta hänen yrityksestään, tuli kuitenkin vain katkelma, joka pääasiallisesti koski sodan edellytyksiä ja valmistuksia siihen.

Hän tunnustaa luonnolliseksi ruotsalaisten halun voittaa takaisin kadotettua kunniaansa ja asemaansa. Mutta samassa hän huomauttaa siitä kuinka ruotsalaiset valtiomiehet katsoivat voivansa panna uhalle „Suomen häviön tahi kadottamisen“, se on, että Suomen ja Ruotsin edut jo silloin joutuivat toisistaan erilleen. Pääsyy huonoon menestykseen oli kuitenkin siinä, että ne, jotka ratkaisivat asian, riippuivat vieraista valtioista ja ajattelivat „konjunktuuria“, sen sijaan että Ruotsi ennen oli luottanut itseensä ja — Jumalaan.

Myöhemminkin Cygnæus käsittelee Suomen sotahistoriaa samoilta näkökohdilta. Hän etsii historiallisten tapahtumien sisimpiä syitä varsinkin eri aikakausina vallitsevasta mielenlaadusta ja yleispyrinnöistä. Ja luonnollista on siis että hän ennen kaikkea kiinnittää huomionsa niihin olosuhteihin, joissa esiintyy erilaisuutta ruotsalaisen ja suomalaisen katsantokannan välillä. Ja kun hän ruotsalaisten puolella on huomannut laiminlyömisiä, niin on yhtä luonnollista että hän siitä johtaa suomalaisten yhä kasvavan epäluulon „herroja“ vastaan, samaten kuin hän pontevasti vastustaa hänestä epäoikeutettuja ruotsalaisia arvosteluita suomalaisista sotureista. Ja tästä johtui sitten se historiallinen pesäjako, jonka hän yleensä tahtoi suorittaa Ruotsin ja Suomen välillä, ja jonka hän enemmän kuin kerran on sanonut olevan siinä että yhteisistä vaiheista Ruotsi niitti etupäässä kunnian, Suomi etupäässä kärsimykset.

* * *

Mutta on henkilöitä jotka Cygnæus ehdottomasti asettaa ulkopuolelle tätä kansallista vastakohtaa. Semmoinen on esimerkiksi Döbeln, joka Porrassalmella oppi tuntemaan ja

kunnioittamaan Suomen sotilaita ja siten tuli „suomalaisimmaksi päälliköksi joka taisteli ja kärsi isiemme kanssa“ — todistuksena siitä on hänen jäähyväispuheensa.

Samoin Ruotsin kuningasten ja Suomen kansan keskinen väli on ulko- tahi yläpuolella tuota vastakohtaa. Puhumattakaan suurkuninkaista, niin rahvaalla vielä 1741 oli liikuttava „talonpoikaisusko“ kuninkaaseen; kun kuningas muka tahtoi sotaa, niin oli siihen mentävä. Ikävä vain että Fredrik I niin vähän tätä luottamusta ansaitsi.

Sitä enemmän Kustaa III herättää Cygnæusen ihailua, sillä „hän opetti isiämme elämään inhimillisesti, samoin kuin Kustaa II Aadolf opetti heitä urhoollisesti kuolemaan“. Mutta miltei huolellisimmin Cygnæus tarkastaa Suomen kansan suhdetta Kustaa IV Aadolfiin.

Ennen kaikkea hän koettaa inhimillisesti selittää kuninkaan kohtaloa. Isän murha synkisti jo alusta pitäen hänen mieltänsä. Mutta hänellä oli luja tunto velvollisuuksistaan kansaansa kohtaan; hän esimerkiksi luopui naimahankkeesta venäläisen ruhtinattaren kanssa, kun hän ei rikkomatta kansansa lakia ja tapoja voinut suostua siihen että Ruotsin kuningatar pysyisi kreikanuskoisena. Oikeutta hän rakasti ja suojeli. Ja ainakin Suomessa hän antoi kultuurin työntekijäin rauhassa toimia, vaikkei hänestä ollut semmoisen työn alkuunpanijaksi. Sentähden Suomessa luotettiin häneen ja oltiin hänelle uskollisia. Epäkohtiin luultiin herrojen olevan syypäinä. Ja jos esimerkiksi Wibeliusen päähän olisi pistänyt vastustaa kuninkaan käskyjä saadaksensa häntä pitämään parempaa huolta Savon prikaatin sotatarpeista, niin tuon prikaatin päällikkö Cronstedt varmaan ei olisi empinyt käskystä ampua häntä kuoliaaksi.

Lopuksi kyllä kuningas osoitti kykenemättömyyttään tavalla joka oli sietämätön. Mutta ei sentään Cygnæus hyväksy sitä tapaa, jolla vallankumous tehtiin; varsinkin hän sekä suorasanaisesti että runomittaisestikin on pahoillaan siitä että suomalainen Adlercreutz oli sekaantunut niin kurjaan leikkiin kuin „painiskeluun kuninkaansa ruumiin kanssa“. Sen

tehtävän hän olisi voinut jättää Adlersparrelle tahi hänen vertaisilleen, ja sen sijaan olisi hän itse voinut kuolla sotatantereella viimeisten suomalaisten soturien etunenässä.

Taikka olisi ollut tarjona vielä yksi keino, Armfeltin ehdoittama, jota Cygnæus pitää „suurenmoisena".

Saadaksensa kuninkaan järkeensä olisi valtiokoneiston orgaanien pitänyt äkkiään lakata toimimasta, „antaaksensa siten yksinhallitsevalle tahdolle tilaisuutta miettiä mitä semmoinen vallankylläisyys merkitsee, jonka järkevyyteen ei kukaan enää uskonut". Siitä asti kun vallankumouksia yleensä on ajateltu tässä levottomassa maailmassa varmaan ei koskaan nerokkaampaa suunnitelmaa semmoiseen ole tehty: sillä tämän suunnitelman mukaan olisi koko yhteiskunta jäänyt loukkaamattomasti omistamaan tietoisuuden siitä että se mahdollisuuksien äärimäiseen rajaan asti oli ylläpitänyt laillista järjestystä. Ilman mitään väkivåltaa olisi korkein voima siten oppinut tuntemaan että se oli vähemmän kuin ei mitään lakattuaan olemasta valtion yleisen toiminnan järkevä ilmaisu. Tämä suunnitelma on siis ikuiseksi kunniaksi Armfeltille ja sille kansalle, jonka yhteiskunnalliseen henkeen ja kansalaishyveeseen sitä katsottiin voitavan rakentaa. Mutta se olisi edellyttänyt että tuhansilla olisi ollut Armfeltin päättäväisyys; ja suunnitelmasta voisi siis käyttää Lamartinen sanaa sosialismista: se oli liian kaunis toteutuaksensa ihmisten keskuudessa; vain enkelien maailmassa voitaisiin saada se aikaan.

Onhan Cygnæusella sentään ollut jotakin sanottava suurlakon kansallekin.

* * *

Historioitsijana Cygnæus siis käsittää että Suomen ero Ruotsista oli välttämätön, ja luonnollista oli hänen mielestään että „toiminnan miehet" semmoiset kuin Tengström ja Calonius „eivät empineet asettautua siihen missä uskoivat voivansa parhaiten hyödyttää sitä maata, jonka *tiesivät* olevan heidän isänmaansa". Mutta inhimillisesti moni kärsi siitä

ristiriitaisuudesta, johon entisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden velvollisuudet olivat johtaneet. „Hyvästi, isänmaani! huokasi ijäkäs Porvoon piispa, kun hän ikkunastaan näki Suomen valtiosäätyjen astuvan ohitse tunnustamaan maan valloittajaa valtiaakseen; ja tästä näöstä hänen sydämensä särkyi harvoja päiviä myöhemmin.“

Soturien uskollisuus oli kuitenkin voittanut ensimäisen Aleksanterin kunnioituksen, ja hallitsija sanoi Armfeltille: miettikää kaikkia mahdollisia takeita maanne vastaiselle onnelle; minä tahdon vahvistaa kaikki mikä sitä edistää. Mutta minun vallassani ovat vain tämän hetken asiat; vastaisuus on toisten mahtien käsissä, joista en voi vastata.

Tämän Cygnæus mainitsee surupuheessaan Nikolai I:n muistoksi, ja samalla hän lausuu ilonsa siitä ettei Aleksanterin epäily seuraajaansa nähden käynyt toteen — „vaikka jälkimaailman mielestä on melkein loukkaus suurta kuollutta vastaan, jos liian korkeasti ylistettäisiin sitä, ettei hän rikkonut mitä hän juhlallisesti oli luvannut.“

On omituista nähdä kuinka Cygnæus täten arvostelee keisaria aivan samojen näkökohtien mukaan kuin Suomen viimeistä kuningasta. Sillä sitäkin hän kiittää, että Nikolai salli Suomen rauhassa kehittyä kultuurissa ja itsetietoisuudessa, vaikkei hän tietysti itse asettunut meidän länsieuroppalaisen kultuurimme kannalle.

Sillä olihan Nikolai muutakin kuin Suomen suuriruhtinas. Ja hänelläkin oli — taas samaten kuin Kustaa Aadolfilla — hallituksensa alkupäivinä ollut synkkä kokemus: dekabristien kapina. Cygnæusen vakaumus on että tämä tapahtuma määräsi koko hänen hallitusohjelmansa. Kapinassa ei ollut mukana yhtään suomalaista, ja tätä uskollisuutta korvasi Nikolai pitämällä Suomen erikoisasemaa pyhänä. Mutta kapina oli hänestä epäkansallinen; länsieuroppalaiset vaikutukset olivat sen aiheuttaneet; sentähden Nikolai katsoi velvollisuudekseen asettautua jyrkästi kansansa kannalle ja sentähden hän vastusti vapauden pyrintöjä. Tätä omaa kansallisuuden harrastamista ei suomalainen voi pitää epäoikeutettuna; jopa

on muistettava kuinka herättävästi se on vaikuttanut muihin slaavilaisiin kansakuntiin. „Ja koska ihmiskunnan ensimäinen päämäärä on elää, olisi hyvin vähän inhimillistä, jos tahdottaisiin kieltää slaavilaisilta heimoilta kaiken elävän yhteinen oikeus."

Ja johdonmukaisesti Nikolai suoritti tehtävänsä järjestyksen valvojana Europassa. Hän olisi helposti Krimin sodassa saanut 80,000 serbialaista puolellensa, mutta ei siihen suostunut, koska siten olisi suostunut kapinaan.

Lopuksi keisari ansaitsee myötätuntoamme, hän kun joutui taistelemaan yksin monta vastaan, samoin kuin ennen Ludvik XIV, Kaarle XII ja Napoleon. Kaikista näistä jättiläistaisteluista voidaan sanoa: paljon vihollisia, paljon kunniaa.

* * *

Näistä Cygnæusen lauselmista selviävät hänen katsantokantansa pääpiirteet.

Pohjaltaan on tämä katsantokanta täysin kansanomainen: hän tuntee ja ajattelee kansansa kanssa, arvostelee historiaa sen näkökohdilta. Mutta samassa hän kunnioittaa toisten kansojen kansallisia harrastuksia. Ja yksityisiä historiallisia henkilöitä hän katselee rakkauden ja ymmärtämyksen silmällä: hän etsii heidän yhteyttään kansansa ja aikansa kanssa, mutta samassa hän etsii heissä inhimillisiä vaikuttimia. Hän on myötätuntoinen niitä kohtaan, jotka taistelevat yksinään monta vastaan; mutta maailman historiassa hän samassa näkee voiman, joka osoittaa että myöskin voimakkaimmat ja älykkäimmät ihmislapset, kun luulevat toimittavansa omia asioitaan, kuitenkin ovat vain korkeimman käden välikappaleita (1853).

Mistä johtuu tämä ihmeteltävä, ylevä tasapuolisuus? Epäilemättä suureksi osaksi hänen personallisesta asemastaan aikansa kultuurin kehityksessä.

Tunnettu on että Cygnæus aikaisemmin kuin kukaan muu (1837) osoitti kuinka kansallinen Runebergin runoilu on. Mutta samassa kirjoituksessa hän pontevasti vastusti Runebergin ankaraa tuomiota Ruotsin „silloin vallalla olevasta"

runoudesta. Ja 1853 hän lausuu oivaltaneensa ehkä enemmän kuin mikään toinen muukalainen viimeisinä vuosikymmeninä mitä Ruotsissa on ollut suurta ja jaloa.

Ja tässä hän onkin oikeassa. Ei tarvitse muuta kuin lukea hänen nuoruudentuotteensa „Koscuiszkon laulu kotkalle“ huomataksensa kuinka syvästi Tegnér on häneen vaikuttanut. Ja kun Runeberg tahtoi oikein musertaa tegnerimäisyyden kirjoittamalla „Runollisesta kotkasta“, niin hän sai kuin saikin runsaimmin aineksia satiiriinsa juuri tuosta „Rudolphilaisesta Eddasta“ — Cygnæus oli käyttänyt nimimerkkiä Rudolph, sillä, niinkuin hän myöhemmin selitti, ei Nikolain aikana käynyt päinsä että suomalainen omassa nimessään lauloi Kosciuszkon kunniaksi.

Mutta ei yksistään muodon suhteen Cygnæus osoita olevansa Tegnérin sukua. Tegnér oli ihaillut suurmiehiä, jotka taistelivat yksin monta vastaan, muitten muassa Kaarle XII:tta ja Napoleonia; ja heitä Cygnæuskin ylistää toisissa samanaikuisissa runoissa. Ja huomattavaa on että varsinaiset romantikotkin olivat samalla kannalla, sekä että Atterbom hänkin oli arvostellut 1809 vuoden vallankumousta samalla tapaa kuin Cygnæus.

Tämä liittyminen Ruotsin runouteen oli hyvinkin luonnollinen miehelle, joka yleensä niin lujasti piti kiinni traditsionista. Sitä paitsi hän itsekin kertoo (1837) että Suomessa oli niitä, joiden mielestä kaikki mitä Runeberg oli kirjoittanut ei ollut yhden Tegnérin rivin arvoista. Ja olipa Arwidssonkin runoilijana ollut samojen vaikutusten alaisena, samoin Nervander nuoruudessaan (ks. esim. runoa *Nuorukainen*).

Mutta Cygnæusen luonteessa oli varmaankin piirre joka vaikutti että hän likemmin kuin kukaan muu suomalainen liittyi romantiseen suuntaan. Sisämaan umpinaisena poikana hän oli enemmän taipuvainen uneksimiseen kuin toimekkuuteen. Ja huomautettu on jo siitä että hillitty, sopusuhtainen muoto ei ollut hänelle suotu. Mutta romantisen käsitystavan mukaan ei tarvittukaan sitä tavoitella; olihan runoilija itsevaltias mielikuvituksensa maailmassa. Sentähden moittiikin

Runeberg romantikkojen teoksissa juuri semmoisia „retkeilyjä“ (utflykter), jotka olivat Cygnæusellekin niin ominaisia sekä runoilussa että proosassakin. Ja Cygnæus puolestansa sanoo itse leikillisesti kirjoittaneensa Hirvenhiihtäjistä ja Hannasta (1837) „melkein samaan tyyliin kuin espoolaiset ennen muinoin kiittäen sanoivat Buskerus-vainajan saarnanneen, nimittäin ajattelematta ensinkään mitä hän lausui.“

Kun nyt arvostelu hänen kotimaassaan hyökkäsi juuri tuohon muodottomuuteen, niin Cygnæus, härkäpää kun oli, ei ottanut seurataksensa annettuja neuvoja. Siten hän itse joutui seisomaan „yhtenä monta vastaan“ ja täten vahvistui hänessä myötätuntoisuus kaikkia samassa asemassa olevia kohtaan. Mutta samassa hän oli vapautunut riippuvaisuudesta „yleisestä mielipiteestä“ ja saattoi sekä tavoitella että saavuttaa tasapuolisuutta omissa arvosteluissaan.

Tuota mielikuvituksen vapaata menettelyä ja muodon rajattomuutta, sitä Cygnæus kuitenkin varmaan itse ei käsittänyt ulkomaalaiseksi, vaan se oli hänestä juuri — suomalaista, ja tässä hän epäilemättä tunsi olevansa sukua suomalaisen runottaren kanssa. Mutta muissakin kohdin hänen kehityksensä asetti hänet erilleen vallitsevista kotimaisista näkökohdista.

Suomalaista koulua hän vain lyhyen aikaa kävi; sitten hänet Pietarissa pantiin ranskalaiseen kouluun ja sen ohessa hän nautti yksityisopetusta. Isän yhteiskunnallinen asema Pietarissa avasi hänelle seurapiirejä, jotka olivat aivan toisellaisia kuin ne, missä esimerkiksi Runeberg liikkui. Sitä vastoin hän ei nuoruudessaan liittynyt niin likeisesti yliopistoon kuin Runeberg, Nervander ja Snellman, samalla kun hänen ei ollut tarvetta itse hankkia elatustaan. Jo varhain, 1831, hän matkusti Ruotsiin, jossa hän kirjoitti äsken mainitut voimarunonsa ja tutustui sikäläisiin kirjailijoihin. Palattuansa kotimaahan hän ahkerasti luki kandidaattitutkintoa varten ja tuli pian sen suoritettuaan opettajaksi Haminaan.

Mutta sieltä hän ennen pitkää rupesi ikävöimään Helsinkiin ja erosi 1837 vuoden lopussa kadettikoulusta. Sillä välin

oli jo Runeberg ehtinyt muuttaa Porvooseen ja Snellman teki samaan aikaan lähtöä ulkomaille. Muutamia vuosia myöhemmin Cygnæus vuorostaan lähti pitkälle ulkomaanmatkalle, jolla hän viipyi koko Saima-ajan, tutustuen kaikenlaisiin europpalaisiin kuuluisuuksiin.

Lopuksi on mainittava että hän, vaikkei itse kuulunut pohjalaiseen osakuntaan, vuonna 1838 tuli sen kuraattoriksi, mutta että ulkomaan matkan jälkeen hänen ja pohjalaisten väli pian rikkoutui.

Tämmöinen elämänkulku, elettynä sitäpaitsi alinomaisessa ristiriidassa kotimaisen arvostelun kanssa, on tietysti omiansa kehittämään sitä, mikä hänen aikalaisensa mielestä oli „subjektiivisin subjektiivisuus", mutta mitä oikeammin on sanottava voimakkaaksi, itsenäiseksi personallisuudeksi.

Hän tuntee edustavansa kansaansa, sen syvimpiä tunteita, sen korkeimpia ihanteita. Mutta hän edustaa samassa ihmiskuntaa kotimaista ahdasnäköisyyttä vastaan. Kärsimys on ollut hänen osanansa samoin kuin hänen kansansa osana, sentähden hän ottaa puolustaaksensa kaikkia kärsiviä. Mutta kärsiihän suurmieskin, kun pienet sielut häntä ahdistelevat: sentähden hän puolustaa suurmiehiä. Toiselta puolen suurmiehetkin ovat kansansa ja aikansa hengen luomia eikä siis heillä ole syytä asemastaan ylpeillä.

Mutta ratkaisua näissä vastakohdissa ei anna järjen kylmä „toiselta puolen ja toiselta puolen." Runoilijan lämmin rakastava sydän, se se näkee kaikessa mitä siinä on jaloa ja rakastettavaa, eikä arasti kysy: eikö siinä ole vikojakin? Tasapuolisuus on siinä että saattaa rakastaa pientä yhtä lämpimästi kuin suurta, muukalaista suurta yhtä lämpimästi kuin kotimaista.

* * *

Näitten perusteitten mukaan Cygnæus arvostelee omaa aikaansa yhtä hyvin kuin menneisyyttäkin.

Kielikysymyksestä hän on helposti selvillä. „Tunnustan typeryyteni", sanoo hän 1860, „mutta en voi oikein ymmär-

tää kuinka mikään ihmisolento, olkoon hänen kielensä mikä hyvänsä, voi epäillä että kieli joka on kelvannut Kalevalalle voisi tulla riittävän hyväksi ilmaisemaan suomalaisen valtiomiesviisauden syvyyksiä.“ Samoin hänestä luonnollisesti kieli joka jo vuosisatoja sitten on osoittautunut kelpaavansa raamatun käännökseen kyllä kelpaa kanslia- ja virastokieleksi. Mutta ei kai katsottane vielä *ajanmukaiseksi*, jos muistutettaisiin siitä että tässä maailmassa on ollut ja on vain yksi senaatti, joka ei ole äidinkielenään käyttänyt hallitsemansa kansan äidinkieltä. Täytyy kai lykätä tuo muistutus vuosisadan loppuun.

Mutta kultuuri, sanoi hän jo 1841, on jo ammoisista ajoista saakka yhdistänyt maamme molemmat kansallisuudet. Papisto on ollut välirenkaana niiden välillä; jopa kielieroitus on ollut hyvä siinä kohden että pilautuneen kultuurin kannattajat eivät ole voineet vaikuttaa kansaan (1842). Mutta jos tunnustetaankin suomalaisen rahvaan oikeudet, niin ei saa sentakia unhoittaa että maassamme on ruotsalainen rahvaskin. Jos sisämaan asukkaat ovat tutustuneet kovaan, pitkälliseen vaivaan, on rannikkolainen vaaran tuttava. Tällekin rahvaalle on siis jakaminen herättäviä sanoja, sekin on tuleva mahtavan kansallisuusliikkeen osalliseksi (1860).

Mutta kansa elää myöskin ihmiskuntaa varten. Robert Tengströmin kuolema (1847) herättää Cygnæusessa syvän surun sentähden että juuri Tengström olisi voinut opettaa Europpaa ymmärtämään suomalaisen hengen ylevyyttä. On kyllä julistettu teille, sanoo hän ylioppilaille, että pienimmällekin kansalle riittää syventyä omaan itseensä, että se voi katkaista ne langat, joilla ihmiskunnan sivistys yhdistää kansakuntia. Ja te olette uskoneet tätä oppia, helposti kun antautuu hetken auktoriteettia uskomaan, vaikka se huonosti korvaa kadotetun uskon vuosisatojen, niin vuosituhansien kunnioitusta vaativaan traditsioniin. Mutta minä, sanoo hän, tunnen päivä päivältä yhä enemmän etten voi mitään vaikuttaa omalla voimallani, että itse halu jotakin vaikuttaa on minussa tuhansien ajassa ja paikassa kaukaisten voimien

synnyttämä. Ja sentähden hän ei voi jättää sikseen tuota vuorovaikutusta kansan ja ihmiskunnan välillä. — Seuraavana vuonna hän taas sanoo että Nervander, palattuaan ulkomaanmatkaltaan, kohtuuttomasti mittaili isänmaallista innostusta ulkomaan mitalla ja sentähden siinä näki ainoastaan liioittelua.

Omasta puolestaankin Cygnæus tahtoi olla osallisena työssä, joka tehtiin ihmiskuntaa varten. Historialliset tutkimukset ulkomaan arkistoissa vaativat häneltä runoilemishalun ja taiteenharrastuksen syrjäyttämistä; mutta häntä elähytti toive siitä että voisi isänmaansa puolesta tutkimuksillaan maksaa ihmiskunnalle ainakin pienen osan siitä mitä hän ja hänen kansansa oli sille velkaa. Ja kerran perehdyttyään tutkimiseen hän siitä tunsi sitä viehätystä, joka syntyy kun kellastuneitten asiakirjojen välityksellä tutustuu entisyyden suuriin henkilöihin, jotka ovat nuo asiakirjat sepittäneet (1848).

Mutta erikoistutkijaksi ei hänestä ollut. Päinvastoin hän, liittyen Geijerin sanaan että „rajaton katse maailman yli“ on kaikille valloittajille ominainen, huomauttaa että semmoinen katse on välttämätön sillekin valloittajalle, jonka aseena on terävä ajatus. Semmoinen katse oli tullut Castrénin osaksi. Sitä vastoin on varsinkin kotimaisessa historiassa vallalla „mikroskoopinen“ menettely. Eikä, sanotaan 1853, maamme yleensä ole laajojen näköalojen maa. Sisämaa tarjoaa lukemattomia pienoismaisemia ja niiden mukaan muodostuu kansamme sielun katse. „Tosin suomalaisen hengen mielikuvitus välisti mahtavasti ponnistautuu ulkonaisia esteitä vastaan. Mutta silloin tulee rajoitettu (inskränkta) — *honni soit qui mal y pense* — suomalainen järki, sitäpaitsi länsimaalaisen kurituksensa vitsan orjana, ja on kohta valmis peruuttamaan kaiken maanmiehyyden suomalaisen fantasian kanssa sekä huutamaan kuolemaa ja kirousta sen suunnattomille liioitteluille ja ekstravagansseille, jollei ehkä pieteetti anna armon käydä ansiosta, missä luuloitellut liioittelut j. m. s. esiintyvät kansanrunouden suojelemina, josta ei kai katsota voivansa vaatia että sen ensiksi tulisi käydä länsimaisen laulun koulua oppiaksensa lau-

lamaan tavalla joka ei sovellu sen luontoon ja olentoon. Ainoastaan pohjalainen, vilkas kuin aalto joka huuhtoo hänen kotiseutunsa matalia rantoja, taustana saareton meri, sai joskus osakseen suuren katseen tietämisen alueen laajemman *kokonaisuuden* yli. Mutta hän ei rankaisematta saa nauttia tätä valon profetallista jumalanlahjaa. Se riuduttaa hänet ennenaikaisesti kuoliaaksi, niinkuin kävi Castrénille ja Nervanderille, taikka se kärventää hänen kynäänsä niin että hän kiiruhtaa vaihtamaan sitä, yhtä ennenaikaisesti, konttorikirjoittajan rihveliin, niinkuin teki eräs, jota minun ei tarvitse mainita, koska joka lukija jo on sen tehnyt syvimmällä surulla."

* * *

Tämmöinen suuri katse maailman yli oli Cygnæusella itsellään varsinkin kun hän liikkui kirjallisuuden historian alalla. Mutta samaten kuin äsken mainitussa lauselmassa hän kaikkialla elää myöskin omassa ajassaan, käsittää sitä samojen suurien vaikutteitten tuloksena, joita hän historiassa huomaa. Jo 1861 hän näkee että Vänrikki Stoolin tarinain toisessa osassa on enemmän suomalaisuutta kuin ensimäisessä, ja samaten hän esipuheessaan Daniel Hjortiin lausuu että epäilemättä runoelman „ylevään sävyyn on vaikuttanut se isänmaallinen herätys, joka näinä aikoina on saanut suomalaisen kansallishengen siivet kasvamaan".

Sitä enemmän hän siis menneisyydessä huomaa kuinka runoilijat ovat aikansa ja kansansa hengen ilmaisijoita. Eikä hän siinä kohden aja yksistään isänmaansa asiaa. Franzénin lauluista hän kyllä etsii sukulaisuutta Kantelettaren runojen kanssa; mutta puhuessaan hänen Ruotsissa sepitetystä runoelmastaan Julie de S:t Julien hän (nähtävästi Gabriel Lagusta vastaan) sanoo tämän runoelman olevan hyödyllisen niiden lukea, joille on luuloiteltu että Franzénin runottaren siivet murskattiin ja menivät tuulen tietä kun hän syksyllä 1811 kulki Ahvenanmeren yli. Ja Ruotsin „vanhan ja uuden koulun" historiallisia edellytyksiä on Cygnæus 1853 kirjassa

„Erik XIV draamallisena luonteena“ kuvaillut nerokkaammin kuin mikään Ruotsin kirjailija.

Vertailuja hän ei yleensä rakasta missä niiden tarkoituksena on mitata toista kirjailijaa toisen mitalla. Semmoisten vertailujen tekemiseen, sanoo hän, on halua ainoastaan niillä, jotka eivät parempaan kykene. Eikä hän koskaan ole „itsessään tuntenut kummittelevan sen sukkeluuden ja oppineisuuden, joka olisi minulle selvittänyt että kun näen Vuoksen murtautuvan omin voimin vuorien ja laaksojen läpi, samalla kertaa kulussaan ympäröivän luonnon määräämänä ja itse melkoisesti määräävän vaikutusta katselijaan, minun silloin pitäisi selvästi huomata, ettei se olekaan muuta kuin mukailua Rheinistä tahi jostakin muusta joesta, joka virtailee Jumala tietää missä, ja jonka nimen olen tullut jostakin siepanneeksi — vaikka ne kieltämättömästi ovat toistensa näköisiä siinä hyvinkin oleellisessa suhteessa että molemmat ovat — jokia“ (1837).

Mutta kun hän oman kansansa runoudessa huomaa jotakin suurta, silloin hän empimättä asettaa tämän muiden suurteosten rinnalle. Kun sivistynyt maailma viettää Shakespearin juhlaa, niin Cygnæus sanoo meillä olevan oikeuden olla mukana, kun meillä on niin suurenmoista tragiikkaa kuin Kullervon.

Runous on Cygnæusen mielestä ennen kaikkea rikkaan sisäisen elämän ilmaisu. Semmoista elämää ei yksityinen voi elää, jollei aika, kansa sitä jollakin tapaa elä. Mutta runoilijan personallisuus ei sentään ole merkitsemätön: paljon riippuu esimerkiksi siitä kuinka ylevästi ja runsaasti hän voi *rakastaa* niitä ihmisluonteita, joita hän kuvailee. Semmoista rakkautta on esimerkiksi Shakespearella ja Schillerillä. Mutta harva runoilija on uloittanut rakkautensa myöskin „roistoväkeen“. Suomella on se korkea kunnia että yksi sen runoilijoista on julistanut Jumalan suojelevan kerjäläistäkin (1853). Mutta *arvosan* Aaron kuvailemiseen ei vielä Franzén olisi kyennyt; sillä hänen aikansa ei siihen ollut kylliksi demokraatinen.

Tuo rakkaus alhaisiin on näetten sekin yhteydessä suuren historiallisen kehityksen kanssa. Kaikkein varmin työohjelma, jonka historia on määrännyt ja merkinnyt ihmiskunnalle, on sen lakkaamaton pyrkimys demokratiseerautumaan. Alussa on jumaluus yksin itsevaltiaana, sitten tulee vähitellen vallan osallisiksi valtias, hierarkia ja aristokratia, kolmas sääty. Varsinainen kansa ei vielä ole vaatinut olla *kaikki*, mutta humaniteetti on tunnustanut sen ihmisarvon, ja kansa itse on etenkin lauluillaan osoittanut ansaitsevansa semmoisen tunnustuksen.

Vielä vähemmin kuin Aaroa olisi Franzén voinut niin *suomalaisiksi* kuin Runeberg teki kuvailla vuosien 1808 ja 1809 miehiä ja naisia; siihen tarvittiin että runoilija joka hengenvedossa tuntisi sitä elähyttävää tuulahdusta, joka virtailee täyteen itsetietoisuuteen heräävästä kansasta; että hän tuntisi suojelevansa lippua, jonka tämä hänen kansansa oli antanut hänen huostaansa ja josta hän ei voinut antaa pois tilkaakaan tekemättä valtiopetosta pyhää luottamustointansa ja koko kansakuntaansa vastaan.

Kun suuri runous näin riippuu ihmiskunnan henkisestä kehityksestä, niin se tietysti on riippumaton esteetisistä systeemeistä. Olkoon että Aristoteles Hegelin mielestä oli muinaisuuden suurin ajattelija; emmekö kahdessa tuhannessa vuodessa ole ehtineet häntä edelle? Yleensä systeemiä muodostavan esteetikon tehtävä on ainoastaan teoreetisessa yhtenäisyydessä refereerata niitä taiteen lakeja, jotka *suuret* taiteilijat teoksissaan ovat käytännöllisesti asettaneet, sitä *tapaa*, jota he ovat taiteessaan noudattaneet. Jos teoreetikko tahtoo muussa merkityksessä säätää lakia taiteelle, niin hän kääntää kaiken järkevän lainsäätämisjärjestyksen nurin, hän anastaa despootista mielivaltaa, jonka kanssa järjellä ei ole mitään tekemistä, johtukootpa opit järjestelmästä näennäisesti kuinka välttämättömästi hyvänsä.

Tämä lausuttiin professorinvirkaa varten julkaistussa väitöskirjassa (1853). Silloin voi arvata miten hän käsittelee

„juoksevaa arvostelua“, varsinkin kun tämä hyökkää kirjailijan kimppuun jota hän pitää suurena.

Itse Cygnæus ei huoli puhua paljon runouden muodosta, vielä vähemmän etsiä pikkuvirheitä. Thorildin kanssa hän arvelee ettei mitään tehdä virheittensä vuoksi vaan ansioittensa vuoksi. Tavalliset arvostelijat taas, he asettuvat aivan toiselle kannalle.

„Kuka meidän aikanamme vielä alentuisi itsensäkieltämiseen joka vapaaehtoisesti tunnustaisi: neron tuotteet syntyvät muitakin tarkoituksia varten kuin ollaksensa koekenttinä kritiikin kannuksille, kun tämä huomaa itsellään olevan aihetta nousta korkean hevosensa selkään. Milloinhan nykyjään ylvästelevää kritiikkiä huvittaa antautuvasti syventyä siihen esineeseen, jonka se ottaa arvosteltavaksensa? Sehän etsii ja löytää tyydytyksensä vain oman paremmuutensa nauttimisesta, näyttäen päivän selväksi että teoksen luoja itse tuskin on osoittanut koulupojan ymmärrystä oikeasta tavasta, jolla olisi pitänyt menetellä saadaksensa aikaan jotakuinkin moitteettoman teoksen. Yksin hän, kriitikko, on tullut tämän salaisuuden perille ei ainoastaan lähinnä kysymyksessä olevaan teokseen nähden, vaan kaikkiin muihin nähden, jotka jo ovat olemassa tahi joskus syntyvät. Ja tätä kynttilää hän ei suinkaan tahdo panna vakan alle. Sen täytyy loistaa koko hohteessaan näyttääksensä ihmiskunnalle kaksi seikkaa: toinen ja pääasiallinen, että arvosteleva ymmärtää kaikki, toinen, että arvosteltu kaikista vähimmin on käsittänyt rahtuakaan siitä, mitä hänen olisi tullut tehdä. Vähän tahi ei ensinkään tulee kysymykseen ystävällisellä kädellä osoittaa sitä mikä eräälle tuotteelle antaa ominaista väriä, ryhtiä ja eloa. Kyseessä on vain miten tuote olisi ollut valmistettava aivan toisin saadaksensa mitään arvoa. Päätetty asia on että se ihminen, joka on antanut koko olentonsa kukan puhjeta teoksessaan, älköön uskaltako mutista sitä verratonta viisautta vastaan, joka silmänräpäyksessä saavutetaan teosta hajamielisesti selailemalla.“

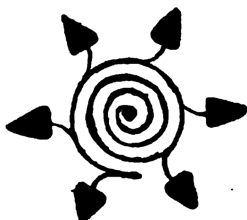
Minun täytynee kunniasanallani vakuuttaa, että tämä todenteossa on kirjoitettu 1861 — eikä 1907.

* * *

Eiköhän lukija kaikesta nyt mainitusta jo liene selvillä siitä että Cygnæusen ja meidän aikamme „vallalla olevan“ kannan välillä on kuin onkin olemassa — ajatusviiva.

Siitä, mille puolelle viivaa kukin asettautuu, riippuu kai millä tunteilla hän viettää Fredrik Cygnæusen satavuotismuistoa.

Valfrid Vasenius.

Muutamia muistiinpanoja Fredrik Cygnæuksesta.

Kirjoittanut

TH. REIN.

Varhaisimmat muistoni Fredrik Cygnæuksen personallisuudesta ovat niiltä ajoilta, jolloin hän vastikään oli v. 1847 palannut suurelta nelivuotiselta Etelä-Europpaan tekemältään matkalta. Hänen ulkomuotonsa oli sellainen, että se ehdottomasti herätti huomiota ja jäi mieleen, kun, mikä usein tapahtui, hänen nähtiin Helsingin kaduilla ja puistikoissa arvokkain askelin astuvan, puettuna komeaan viittaan, jonka hän taiteellisesti osasi kietoa ympärilleen. Hänen mahtava, sangen pyyleä vartalonsa, pörheä, tumma tukka ja poskiparta sekä tuuheat kulmakarvat, joiden katveesta pienet, mutta vilkkaat silmät kiiluivat — kaikki vaikutti että tiesi näkevänsä edessään henkilön, joka ei ollut vallan jokapäiväinen. Koulupoikana kuulin myös silloisien ylioppilaiden mainitsevan niistä lukuisista kuulijoistaan kuuluista ja erinomaisen pidetyistä luennoista, joita Cygnæus yliopiston dosenttina oli v. 1848 alkanut pitää yleisessä historiassa. Kerrottiin muun muassa kuinka hän, joka vähää ennen oli palannut Italiasta ja ikuisesta kaupungista, oli alkanut nämä luentonsa siten että hän,

kateederissa seisten, teki draamallisen liikkeen ja, ääni sekä katse mitä juhlallisin, lausui: „minä seisoin eräällä kukkulalla Roomassa“, jonka jälkeen hän kertoi, mitkä mietteet siinä tilaisuudessa olivat hänessä heränneet. Hän oli jo v. 1842, ennen ulkomaanmatkaansa, pitänyt historianluentoja niin taajalle kuulijakunnalle, sekä ylioppilaille että muille — myös naisille, mikä siihen aikaan oli vallan harvinaista —, että väitettiin hänellä silloin olleen suurin kuulijakunta, mikä kellään yliopiston opettajalla meillä koskaan oli ollut Suomen yliopiston perustamisesta saakka.

Vuonna 1851 ilmestyi ensimäinen osa Cygnæuksen Runoelmia („Skaldestycken“) ja seuraavana vuonna toinen osa, joka sisälsi hänen suuren draamallisen teoksensa „Klaus Flemingin ajat“ („Clas Flemings tider“). Näitä teoksia tosin mainittiin ja arvosteltiin kirjallisuutta harrastavissa piireissä, mutta niitä ei varsin paljon luettu eivätkä ne suuressa yleisössä herättäneet mitään ihastusta. Annettiin täysi tunnustus tekijän kaikelle suurelle ja jalolle avonaiselle mielelle ja hänen nerollisuudelleen, joka ilmeni runollisten ajatusten ja kuvien runsaudessa, mutta valitettiin, että muotoaistin puute esti hänen runojaan saavuttamasta tositaiteellista täydellisyyttä. Cygnæuksella oli epäilemättä varsin suuressa määrin runoilijan lahjat, mutta häneltä puuttui se keskittämiskyky, joka olisi ollut tarpeen, jotta runsastulvaiset aatteet olisivat käyneet kyllin selviksi. Ja mitä „Klaus Flemingin ajat“ nimiseen draamaan tulee, puuttui henkilöiden luonteenkuvauksessa yksilöllisyys, jota vastoin kaikille oli ominainen kerrassaan uhkuva kaunopuheisuus, mikä suuresti muistutti tekijän omaa. Siitä syystä yleisö arvelikin Runebergin osanneen oikeaan, kun hän, luettuaan runoelman, lausui että kaikki henkilöt siinä ovat „Cygnæuksia“.

Paljoa suuremman suosion saavuttivat Cygnæuksen suorasanaiset kirjoitukset, joista kaksi vihkoa „Kirjoitelmia kansantajuisista aineista“ (Afhandlingar i populära ämnen) ilmestyi v. 1852 ja 1853. Jälkimäinen sisälsi muun muassa erinomaisen kirjoitelman: „Kalevalan traagillisesta aineksesta“, joka

niin nerokkaalla tavalla selvittää Kullervo-laulujen suuren runollisen merkityksen. Tämä tutkimus on epäilemättä melkoisessa määrin vaikuttanut silloiseen nuorisoon juurruttamalla siihen vakaumuksen Kalevalan erinomaisesta arvosta. Myös hänen historiallisia tutkimuksiaan, kuten esim. H. H. Gripenbergiä käsittelevä ja v. 1858 ilmestynyt kirja J. Z. Dunckerista, jota Cygnæus piti suomalaisen soturin ihanteena, luettiin suurella mielenkiinnolla, ja nuoria mieliä lämmittivät ne suurenmoiset näköalat, joita tekijä avasi, sekä hänen lämmin isänmaanrakkautensa ja Suomen kunnian harrastuksensa, jos kohta täytyi lukea viaksi että hän mielellään tahtoi esittää kaikki superlatiivissa, joko lumivalkeana tai sysimustana. Tämä Cygnæuksen taipumus häiritsee kieltämättä jossain määrin hänen arvostelujensa täysin historiallista pätevyyttä. Lisäksi tulee hänen halunsa puoltaa muiden moittimia henkilöitä, mikä tosin todistaa hänen jalomielisyyttään, mutta välistä menee liian pitkälle, kuten silloin kun hän puolustaa kuningas Kustaa IV Aadolfia ja moittii Adlercreutzia, joka hänet eroitti. Adlercreutzin kuolemattomana ansionahan oli että hän oman päänsä uhalla eroitti kelvottoman hallitsijan, joka tyhmyytensä kautta oli tuottanut onnettomuutta valtakunnalleen, ja lisäksi toimitti tämän eroittamisen verta vuodattamatta ja mielipuoli raukkaa kohtaan niin inhimillisellä tavalla kuin saattaa ajatella.

Ennen kaikkea oli kuitenkin Cygnæus luonnonlahjojensa koko laadun johdosta luotu puhujaksi ja varsinkin juhlapuhujaksi. Hänen originellien, usein nerokasten aatteittensa tulva, missä toinen ajatus hänen sielussaan välittömästi herätti eloon toisen, ynnä hänen suuri kykynsä sovittaa ryhtinsä ja äänensä puhutun sisällyksen mukaan, vaikuttivat että Cygnæus pystyi tempaamaan mukaansa kuulijansa kenties suuremmassa määrin kuin mitä kukaan muu puhuja Suomessa on voinut. Ja varsinkin oli hänellä suuri kyky puhua valmistamatta. Ensi kerran sain todistaa tämän alussa vuotta 1854, jolloin äsken valmistuneena ylioppilaana otin osaa juhlaan, jota ylioppilaskunta vietti Elias Lönnrotin kunniaksi sen johdosta, että hänet

vähää ennen oli nimitetty suomen kielen ja kirjallisuuden professoriksi. Tämä juhla, jossa myös Cygnæus, Snellman ja

FREDR. CYGNÆUS.

C. E. SJÖSTRANDin *veistos.* *Cygnæuksen galleriassa.*

muut Lönnrotin vanhemmista ystävistä olivat läsnä, pidettiin n. s. Oelzen salongissa, joka sijaitsi sen kivirakennuksen yläkerrassa, joka on lähinnä keisarillista linnaa vastapäätä pää-

vahtia. Mieliala oli juhlassa innostunut. Muutamat läsnäolijoista pyysivät Cygnæusta lausumaan joitakuita sanoja, ja tämä nousi kahdelle toistensa viereen asetetulle tuolille — *yksi* tuoli kenties ei olisi kestänyt hänen sangen raskasta painoaan — ja piti Lönnrotin kunniaksi puheen, niin hurmaavan kauniin ja innostuttavan, että luulen tuskin koko elämässäni kuulleeni mitään parempaa. Puhe pidettiin kokonaan valmistamatta ja on ainiaaksi mennyt jälkimaailmalta hukkaan, kun valitettavasti ei kukaan kuulijoista pannut sitä paperille. Se olisi kyllä puolustanut paikkansa E. Nervanderin julkaisemissa Cygnæuksen kootuissa teoksissa. On tosin myönnettävä että hänen puheensa eivät painettuina tee samaa vaikutusta kuin silloin kun niitä kuuli, jolloin itse esitys ja puhujan oma näkyvä ja kuuluva innostus teki vaikutuksen kaksinkertaiseksi.

Samat ominaisuudet, mitkä tekivät Cygnæuksen suureksi puhujana, ilmenivät myös hänen yliopistollisissa luennoissaan. Minulla oli tilaisuus käydä luennoilla, joita hän, tultuaan nimitetyksi professoriksi, piti 1850-luvulla uudemmassa kirjallisuushistoriassa, ja luulen niiden olleen muodoltaan etevimmät, mitä olen meidän yliopistossamme kuullut. Muualla olen eläessäni kuullut vain kahta luennoitsijaa, joita katson tässä suhteessa voitavan verrata Cygnæukseen: tunnettua filosofia Kuno Fischeriä Jenassa sekä oikeustieteen opettajaa ja historioitsijaa Edouard Laboulayeta, jota minulla v. 1866 oli etu kuulla Collège de Francessa Parisissa. Jälkimäisen luennoimistapa muistutti jonkun verran Cygnæuksen esitystä, muun muassa siinä että molemmilla oli tapana sekä *alkaa* joka luento tavalla, joka oli omiaan vilkkaasti jännittämään kuulijain tarkkaavaisuutta, että myös *lopettaa* ne jollain kaunopuheisella käänteellä, joka vaikutti kuulijaan ja painui hänen sieluunsa. *Sisällykseltään* olivat Cygnæuksen kirjallishistorialliset luennot perusteelliset ja opettavaiset, milloin aine oli kyllin viehättänyt häntä itseään siihen syventymään — mikä tosin ei aina ollut laita. Mutta milloin hän oli erityisesti kiintynyt johonkin kirjailijaan ja senvuoksi vakavasti tätä tutkinut, niin hän myös kykeni innostuttamaan nuorisoa sitä

lukemaan. Niin oli laita esim. Lessingin ja Shakespearin, joiden teoksia nuorison piirissä ahkeraan lueskeltiin sen viehätyksen johdosta, joka Cygnæuksen luennoillaan oli onnistunut niihin herättää.

Vuoden 1855 lopulla Cygnæus tuli historiallis-kielitieteellisen tiedekunnan dekaanukseksi. Ylioppilaat olivat siihen aikaan, jolloin osakuntalaitos oli lakkautettu, jaetut tiedekuntiin, jotka kokoontuivat joka viikko. Historiallis-kielitieteellisiltä viikkokokouksilta ei suinkaan, varsinkaan sinä aikana, jolloin Cygnæus dekaanuksena niissä johti puhetta, puuttunut henkistä eloa ja herätystä, kuten usein myöhemmin on ollut tapana kuvitella; päinvastoin niissä hyvinkin usein oli kirjallisia harjoituksia, esitelmiä ja keskustelua. Cygnæus luki niissä joskus julki omia sepitelmiään. Erittäin muistan niin tapahtuneen „Fantasier öfver obelisken“ (Haaveiluja obeliskin johdosta) nimisen kappaleen suhteen, joka käsittelee Egyptistä *Place de la Concorde*en Parisiin tuotua vanhaa obeliskia. Tämä kummallinen kappale painettiin sittemmin hänen Runoelmiensa 4:nteen osaan. Historiallis-kielitieteellisen ylioppilastiedekunnan kokouksissa nostettiin ensi kerta kysymys ylioppilastalon rakentamisesta, ja se, joka kaikkein ensiksi tämän ajatuksen esitti, ei ollut kukaan muu kuin Cygnæus. Hän, jos kukaan, oli „aatteiden mies“, aina valmiina esittämään uusia ajatuksia, joiden käytännöllisen toteuttamisen hän kuitenkin jätti muille. Niin oli myös ylioppilastalon laita. Itse hän kerran, kun ylioppilaat hänen syntymäpäivänään olivat laululla häntä kunnioittamassa, lausui, seistessään Janssonin talossa Itä-Heikinkadun varrella sijaitsevan kotinsa portailla: „tässä minä seison kahden teokseni välillä“, jolloin hän osoitti vasemmalle ruotsalaista teatteria ja oikealle ylioppilastaloa.

Ylioppilastiedekunnan kokouksien keskusteluihin hän otti osaa hyvin sävyisästi. Joskus hän kuitenkin oli pakoitettu torjumaan hyökkäyksiä. Niinpä kerran sattui, että muuan ylioppilas esiintyi jonkun verran nenäkkäästi dekaanusta kohtaan, jolloin jälkimäinen, jonkun aikaa mietittyään, koroitti äänensä ja virkkoi: „minä vastaan teille niinkuin muinoin

Timoleon vastasi syrakusalaiselle nuorukaiselle: jumalille kiitos, että meidän yhteiskunnassamme vallitsee niin suuri vapaus, että nuorukainen, sellainen kuin te, saattaa uskaltaa lausua jotain semmoista miehelle, sellaiselle kuin minulle."

Dekaanuksena hän joskus kutsui ylioppilaita komeaan, lukuisain taulujen ja veistosten koristamaan kotiinsa, ja näissä tilaisuuksissa oli aina tarjona sekä ruoan että juoman puolesta erinomainen kestitys, sillä Cygnæus, joka ylimalkain rakasti ylellisyyttä, eikä vähimmin ruoassa, tahtoi että kaikki silloin olisi hienoimmalla tavalla järjestetty. Mutta ei puuttunut henkistäkään ravintoa, sillä Cygnæuksen oli tapana näissä illallisissa, joihin vanhempiakin henkilöitä kutsuttiin, pitää puheita milloin toiselle, milloin toiselle vieraista. Muun muassa hän sellaisessa tilaisuudessa v. 1856 piti maljapuheen eräälle läsnäolevista, ruukinpatruuna Niilo Arppelle, tunnetulle Värtsilän rautaruukin ynnä muiden Karjalan teollisuuslaitosten perustajalle. Cygnæus kiitti kaunopuheisesti Arppen ansioita Itä-Suomen teollisuuden suhteen. Oli hiukan outoa kuulla Cygnæuksen liikkuvan tällä hänestä verrattain kaukana olevalla alalla, mutta ei voinut ihmetyttää että niin lämmin isänmaanystävä kuin hän täysin saattoi antaa arvoa sellaisillekin toimille, jotka olivat edistäneet Suomen teollisuuden kehitystä.

Cygnæus oli aina nuorison lämmin ystävä ja ymmärsi sitä varsin hyvin. Nuorukaiset, jotka olivat osoittaneet lupaavia luonnonlahjoja, hän otti erityiseen suojelukseensa, antoipa heille tarvittaessa aineellistakin apua. Niin oli laita esim. Aleksis Kiven, jota kohtaan hän tunsi suurta ystävyyttä, minkä vuoksi myös se kova kohtelu, jota Kivi sai kirjailijana kokea August Ahlqvistin puolelta, ei miellyttänyt Cygnæusta. Myös Josef Julius Weckselliä kohtaan hän osoitti hyväntahtoisuutta ja oli varsinkin hyvin kiintynyt tämän „Daniel Hjort"iin. Siihen hänellä oli sitä suurempi syy, kun Cygnæus katsoi omaa runotartansa tavallaan tämän runoelman kantaäidiksi, koska hän, kenties syystä, luuli Wecksellin saaneen aiheen omaan kappaleeseensa Cygnæuksen „Klaus Flemingin ajoista", jonka

kanssa ensinmainittu monessa kohden pitää yhtä. Wecksell oli alkujaan aikonut antaa näytelmälleen toisen nimen, nimittäin „Skuggornas hämnd“ (Haamujen kosto), ja tämä nimitys, joka oli sekä runollinen että lyhyesti ilmaisi kappaleen perusaatteen, oli suuresti miellyttänyt Cygnæusta. Mutta kun Wecksell sittemmin kahden ystävän (Walfrid Alftanin ja Viktor Bremerin) neuvosta oli muuttanut nimen siksi, minkä kappale sitten on saanut pitää, niin Cygnæus lausui ilmi tyytymättömyytensä; „Haamujen kosto“ — niin hän sanoi — oli liian runollinen nimi, jotta herrat A. ja B. olisivat pystyneet tajuamaan sitä.

Yliopiston etuja Cygnæus aina kykynsä mukaan koetti edistää ja vaarojen uhatessa korkeakoulua teki hän parastaan torjuakseen ne. Tämän teki hänelle mahdolliseksi hänen tuttavuutensa kreivi Aleksanteri Armfeltin kanssa, joka ministerivaltiosihteerin-toimen ohella oli yliopiston kanslerin apulaisena. Hänen kanssaan Cygnæus oli jotenkin vilkkaassa kirjevaihdossa. Vuonna 1849, jolloin vallanpitäjät Pietarissa olivat kaikkialla vainuavinaan vallankumoustartuntaa, oli sijaiskansleri kenraali Nordenstam lausunut pitävänsä n. s. „akateemista lukuyhdistystä“, joka oli perustettu 1840-luvulla ja johon otti osaa sekä yliopiston opettajia että ylioppilaita, sangen arveluttavana. Sitä katsottiin vaaralliseksi syystä että ulkomaalaisten sanomalehtien lukeminen, jotka silloin olivat täynnä tietoja Europassa tapahtuvista valtiollisista levottomuuksista, muka saattoi synnyttää kumouksellisia mielipiteitä ylioppilasten kesken. Ajateltiin senvuoksi koko lukuyhdistyksen lakkauttamista. Tämän johdosta Cygnæus kirjoitti Armfeltille, esittäen hänelle kuinka kieroa olisi ilman pakoittavaa syytä hävittää tämäntapainen sivistyskeino. „Jos tahdotaan tuhota valo ja sivistys tästä maasta, niin sen täytyy vajota takaisin raakuudentilaan, tuhat kertaa masentavampaan ja nöyryyttävämpään kuin oli se, mikä puolivuosituhatta sitten ainakin saattoi turvautua aarniometsiinsä niissä kätkeäkseen häpeänsä.“ — Kun sen johdosta että perintöruhtinas Aleksanteri 25 vuotta oli ollut Suomen yliopiston kanslerina, sijais-

kansleri Nordenstam tammikuun 11 p:nä 1851 piti tanssijaiset ja oli niihin kutsunut ylioppilaita, mutta nämä olivat jääneet pois — eivät siitä syystä että olisivat ylenkatsoneet kansleria, vaan koska eivät pitäneet sijaiskanslerista —, uhattiin sulkea yliopisto. Cygnæus kirjoitti uudestaan Armfeltille pari sangen vakavaa kirjettä torjuakseen uhkaavan onnettomuuden, joka, kuten tunnettu, useiden — niiden joukossa myös Nordenstamin — yhdistyneitten ponnistusten kautta saatiin onnellisesti ehkäistyksi.

Välistä Cygnæus kirjoitti Armfeltille muissakin yleisissä asioissa kuin niissä, jotka koskivat yliopistoa. Niinpä esim. sen johdosta, että oli julkaistu kielto käyttää suomen kieltä muussa kuin uskontoa ja taloutta koskevassa kirjallisuudessa. Cygnæuksen kirje, joka tietääksemme ei missään ennen ole julkaistu, on päivätty heinäkuun 22 p:nä 1854 ja kuuluu: „Vielä on viaton Cornelius Nepos, kun hänen tulee näyttäytyä suomalaisessa puvussa, Indexissä yhtä kurjasti kuin ennen; suomen kieli on yhä vielä kaikista maailman kielistä ainoa, jolle on kielletty kääntämästä Runebergin Hirvenhiihtäjiä; eikä edes hyvänsävyisintä, uskontoa ja moraalia tarkoittavaa esitystä saa, vaikka se olisikin ennen ollut painettuna suomalaiseen lehteen, painattaa eri kirjasena, jos sitä vaivaa se kauhea vika, että se on sepitetty novellinmuotoon.“

„Minun täytyy tosiaan ponnistaa kaikkia voimiani nytkin pidättyäkseni lausumasta mieltäni tästä kauheasta surmanyrityksestä Suomen kansan vaivaista sielua vastaan. Uskallan vain lausua sen otaksuman, että se yhtä nerokas kuin korkea-asemainen virkamies, jota on huvittanut toimittaa tämä koe saadakseen selville miten pitkälle voi rankaisematta mennä, ennenkuin onnistutaan tyhjentämään kärsivällisimmän ja sitoumustensa täyttämisessä uskollisimman kansankin kärsivällisyys, oli unohtanut tuon merkillisen sanan, jonka eräs hänen etevimmistä kilpaveljistään nerossa ja valtiomiehenviisaudessa lausui: c'est pire qu'un crime, c'est une faute.[1] Suuren mie-

[1] Suomen kenraalikuvernööri ruhtinas Menschikoff oli se, josta vuoden 1850:n kielto käyttää suomen kieltä painotuotteissa lähti, ja toi-

hen suomen kieltä vastaan julistama anateema, jonka vertaista ei maailmanhistoriassa ole muuta kuin paavinuskon kielto kristikunnassa lukea raamattua, on ja pysyy tavallisissakin oloissa ikuisesti edellisenä; mutta se vaihtuu jälkimäiseksi varsinkin aikoina, jolloin kenties vaaditaan arvaamattomia omaisuuden, hengen ja veren uhrauksia samalta kansalta, jonka keskuudessa noita nerokkaita kokeita vielä parhaillaan harjoitetaan."[1] — Cygnæus mainitsee samassa kirjeessä että oli ollut kysymys rahvaan keskuudessa koota allekirjoituksia keisarille jätettävään anomukseen, jossa pyydettäisiin suomalaisten painotuotteiden kiellon lakkauttamista. Jos tahdottiin saada tämä anomus estetyksi, oli ainoa keino se, että kielto lakkautettiin tai ainakin että sen vaikutuksia lievennettiin. Todella lievennettiin vielä samana vuonna mainittua kieltoa salaisilla sensoreille annetuilla ohjeilla, joskin se nimenomaan lakkautettiin vasta v. 1860.

Eräässä niistä juhlista, joita keväällä 1857 pidettiin promotsionin johdosta tänne saapuneille ruotsalaisille vieraille, piti, kuten tunnettu, Adolf Nordenskiöld puheen, jota siinä esiintyvien valtiollisten viittausten vuoksi muutamat läsnäolevista katsoivat sopimattomaksi ja voivan vahingoittaa yliopistoa. He kehoittivat senvuoksi Cygnæusta esiintymään osoittaakseen vieraille että muitakin mielipiteitä kuin Nordenskiöldin täällä oli olemassa. Se puhe, minkä Cygnæus tämän johdosta piti — n. s. „toukokuun yön puhe", — herätti taas puolestaan suuttumusta Nordenskiöldissä ja hänen ystävissään. Kun Nordenskiöld sittemmin puheensa vuoksi joutui kenraalikuvernöörin, kreivi Bergin vainon alaiseksi ja oli pakoitettu lähtemään maasta, syytettiin eräillä tahoilla Cygnæusta siitä että sopimattomalla esiintymisellään oli tämän aikaan-

menpiteen tarkoituksena oli oikeastaan estää kumouksellisten aatteiden leviämistä suomalaisen rahvaan keskuuteen. Sanat: „se on pahempi kuin rikos, se on tyhmyys" lausui ranskalainen valtiomies Talleyrand sen johdosta että Napoleon I oli laittomasti otattanut vangiksi ja mestauttanut Enghienin herttuan.

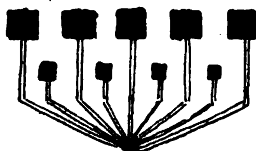
[1] Itämainen sota, jota, kuten tunnettu, osaksi käytiin Suomen rannikoilla, oli Cygnæuksen kirjoittaessa äsken alkanut.

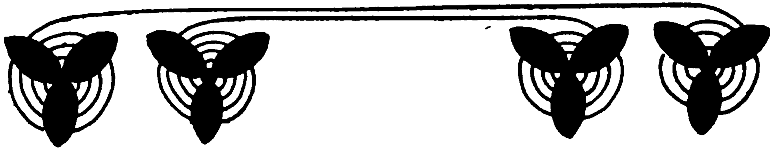
saanut; häntä vastaan tehtiin sen johdosta kiivaita hyökkäyksiä ja hän sai siitä kärsiä paljon ikävyyksiä. Tämä ei kuitenkaan estänyt häntä, tavallisella jalomielisyydellään, lämpimästi puoltamasta Nordenskiöldiä, kun tämän asiaa käsiteltiin konsistorissa. Ikävä kyllä ei kuitenkaan onnistuttu yliopistollemme ja maallemme pelastaa Nordenskiöldin loistavaa kykyä. Monta vuotta myöhemmin nostettiin uudelleen kysymys Nordenskiöldin palauttamisesta Suomelle, ja Cygnæus kirjoitti ehdoitusta kannattaakseen Armfeltille kirjeen syyskuun 24 p:ltä 1867, missä sanotaan:[1]

„Teidän Ylhäisyytenne muistanee että hän (Nordenskiöld) kymmenen vuotta sitten sattumalta tuotti minulle enemmän suuttumusta ja häväistystä kuin mitä yksikään inhimillinen olento tähän asti on saattanut tuottaa. Jo se seikka oikeuttaa luonnollisesti Nordenskiöldiä vaatimaan että minä vielä tällä hetkellä, samoin kuin siihen aikaan tein, olen koettava kaikin voimin edistää hänen parastaan. Mutta tämä hänen eittämätön ansionsa ei suinkaan ole ainoa tai korkein, joka velvoittaa minua tähän. — Nordenskiöldillä on varsin harvinaiset älylliset voimat ja sen ohessa yhtä epätavallinen tarmo käyttää niitä. Suomen yliopistolle olisi tällä hetkellä erittäin tarpeen saada moisista kyvyistä lisävoimia. Päinvastaisessa tapauksessa uhkaa vaara että korkeakoulu vähitellen alenee — triviaalikouluksi. — Enemmän tai vähemmän halpamaisten vaikuttimien johdosta on, peloittelemalla N:n nuoruudenvuosien rabulismin kummituksella, koetettu estää häntä pääsemästä yliopiston opettajaksi tänne. — — On varsin hämmästyttävää että, sittenkun J. V. Snellmanin esimerkki niin loistavalla tavalla on päivänselvästi osoittanut, että kymmenen kertaa rajumpi rabulisti, kuin mitä Nordenskiöld konsanaan on ollut, on saattanut muuttua uskollisimmista palvelijoista uskollisimmaksi, suhteellisesti niin viattoman pomon ottaminen yliopistoon on herättänyt pelkoa.“

[1] Tämä kirje säilytetään, samoin kuin edellinen, kreivi Aleks. Armfeltin jälkeenjääneiden paperien joukossa täkäläisessä valtioarkistossa.

Ei tälläkään kertaa onnistunut Cygnæuksen yritys palauttaa isänmaalle sitä mainiota miestä, jonka se oli kadottanut. Emme tunne, katsoiko hän itse olevansa jossain määrin syypäänä Nordenskiöldin siirtymiseen ja senvuoksi velvollinen kykynsä mukaan hyvittämään tekemänsä vahingon. Puolestamme emme usko että hän sen myönsi. Mutta joka tapauksessa ovat nämä hänen puuhansa luettavat hänelle ansioksi, nekin kun osaltaan todistavat sitä jaloa, ylevämielistä ajatus- ja toimintatapaa, joka aina oli kuvaavana Fredrik Cygnæukselle.

Muutamia muistopiirrelmiä Fredrik Cygnæuksesta.

Kirjoittanut

K. F. Ignatius.

Niistä muistoista, jotka minä olen säilyttänyt yliopistoajoiltani, on Fredrik Cygnæuksen kuva valoisimpia. Yliopistonopettajana hän oli erittäin etevä, ja hänen kirjallisuushistoriallisia luentojaan esimerkiksi Shakespearestä, Voltairestä, Lessingistä ynnä muista seurasi vilkkaalla mielenkiinnolla lukuisa kuulijakunta, johon minäkin kuuluin. Mutta mikä ennen kaikkea kiinnitti minut Fredrik Cygnæukseen, oli hänen ylevämielinen personallisuutensa, joka luonteenomaisella tavalla ilmeni sekä hänen opettajatoimessaan että yksityisessä seurustelussa. Lämmin isänmaanrakkaus yhdistyneenä palavaan intoon kaikkea suurta ja jaloa, totta ja kaunista kohtaan elämässä painoi leimansa koko hänen olemukseensa ja vaikutti, että hän niin mahtavasti kosketti nuorison sydämen kieliä. Elämän pienet arkiaskareet häntä eivät laisinkaan huvittaneet. Ylioppilaiden kesken kävi juttu semmoinen, että Cygnæuksella, kun hän nostettuaan palkkaneljänneksensä tuli kotiinsa, oli tapana pistää setelit onttoon Napoleonin rintakuvaan, joka seisoi hänen etuhuoneensa pöydällä. Sieltä hän otti vähitellen mitä itse tarvitsi tai muille lainasi, enimmäkseen ylioppilaille ja köyhille taiteilijoille. Semmoisia suojat-

teja hänellä oli useita. Omituinen retus Elis Oskar Stenberg, jonka pienet runokoelmat olivat hankkineet hänelle Cygnæuksen suosion, lohdutteli väliin saamamiehiään lupaillen: „niin pian kuin Cygnæus on saanut nostaa palkkaneljänneksensä, maksan sinulle". Maalari Löfgren, joka kaiketi oli saanut osakseen samantapaista avuliaisuutta, lausui kerran huoaten: „voi, jospa Cygnæus olisi senaatin valtiovarain-toimituskunnan päällikkönä".

Että Cygnæus tämmöisellä taloudenhoidolla kärsi rahallisia tappioita, on itsestään selvää. Kumminkaan ne eivät ylimalkain liene olleet niin suuria, kuin olisi taipuvainen uskomaan. Hänen taloudellinen asemansa oli aina jotakuinkin hyvä, ja tästä seurasi, ettei hänen, ei ainakaan professorina, tarvinnut velkaantua. Kerran jouduin odottamattoman maksun vuoksi äkkiarvaamatta pienehkön taskulainan tarpeeseen.

R. W. Ekman. *Siivekäs Cygnæus.*
Cygnæuksen galleriassa.

Asuin samassa kartanossa kuin Cygnæus, menin hänen luokseen ja esitin hiukan ujostellen asiani. Hän otti heti esiin pyydetyn summan, ojensi sen minulle ja sanoi: „kiitän herra tohtoria vilpittömästi siitä suuresta luottamuksesta, minkä olette minulle osoittanut kääntymällä puoleeni". Tämmöinen tapa katsoa senlaatuista lainanpyyntöä oli perin kuvaavaa Cygnæukselle.

Historiallis-kielitieteellisen tiedekunnan dekaanuksena ja tämän tiedekunnan ylioppilaiden viikkokokousten puheenjohtajana Cygnæus otti virkeästi ja tehokkaasti osaa niiden kysy-

mysten ratkaisemiseen, joita silloin yliopistonuoriso pohti. Niin esimerkiksi ylioppilailla oli hänestä voimakas tuki, kun oli yliopistosta karkoitettava valtiolliseksi urkkijaksi keksitty Tammelander. Ne syvää ylenkatsetta hehkuvat sanat, jotka Cygnæus lausui tuosta konnasta, olivat kauan muistissa säilyviä voimasanoja. Ylioppilaskunnan yhteenliittymistä ja sen yhteishengen vahvistamista hän niinikään harrasti. Jos ajatus oman ylioppilastalon rakentamisesta mahdollisesti ei ollutkaan uusi, on kuitenkin varma, että Cygnæus ensimäiseksi lausui sen julki ja sittemmin väsymättömällä innolla työskenteli sen toteuttamiseksi. Mitään toverillista tuttavallisuutta hänen ja ylioppilaiden välillä ei kuitenkaan tästä syntynyt. Siihen Cygnæus oli liian ylimyksellinen, mutta tämä ei suinkaan estänyt häntä ottamasta lämmöllä sekä näissä että muissa kysymyksissä osaa tiedekuntakokousten keskusteluihin ja pitämästä alati omintakeisilla lausunnoillaan mielenkiintoa niissä vireillä. Jokainen nuorekkaan innostuksen ja miehekkään itsetunnon ilmaus saavutti hänen myötätuntonsa, silloinkin kun hän arveli olevan syytä vastustaa niissä ilmeneviä harhasuuntia ja liioitteluja. Hän ei kärsinyt minkäänlaista nöyristelyä. Muistan vielä, kuinka minä nuorena ylioppilaana eräässä hänen tarkastettavakseen jättämässäni ainekirjoituksessa esittäessäni silloisia Italian vapaudenliikkeitä sivumennen olin lausunut, että Suomen kansa oli kytkettynä raskaisiin kahleihin. Cygnæus kirjoitti reunaan tämän lausunnon viereen: „Jättäkäämme moiset orjanhuokaukset Carlénille ja muille samantapaisille vekkuleille". Ruotsalainen Carlén oli vähän aikaisemmin eräässä Suomelle omistetussa runomuotoisessa maljapuheessa sanonut maatamme „orjuuden kultaiseksi pesäksi", mikä sai Cygnæuksen mielen kovasti kuohuksiin ja aiheutti, että hän puheessaan ruotsalaisille kutsuvieraille 1857 vuoden maisterinvihkiäisissä pani tätä vastaan voimakkaan vastalauseen. Tunnettua on, minkä tyytymättömyyden myrskyn tämä puhe nostatti meikäläisissä ruotsinmielisissä; mutta tämä kohtaushan samoinkuin myöskin kuvaus 1857 vuoden vihkiäisjuhlallisuuksista yleensä ja sittemmin tapahtuneesta Nordenskiöldin yliopistosta kar-

koituksesta ovat niin usein kerrotut, ettei tässä ole tarvis niitä toistaa. Mitä minuun yksityisesti tulee, lisättäköön ainoastaan, että tuo oikaisu oli kylliksi virittämään minussa tietoisuuden siitä, ettei miehekäs kansallisen arvokkuuden tunne ole sopusoinnussa valitusvirsien kanssa.

Oppiarvon saaneena minulla oli etu tulla lähempiin tekemisiin Cygnæuksen kanssa, ja minulla oli silloin tilaisuus kuulla hänen kertovan montakin hupaista tapausta menneestä elämästään. Sen merkillisen tapahtuman 1830, jolloin useat yliopistomme enin lupaavista nuorista miehistä, Runeberg, Nervander, Cygnæus y. m., uhattiin lähettää poliitisina rikoksellisina maasta, kuvaili hän seuraavasti. Kerran tutkinnon (kandidaattitutkinnon, väitti Cygnæus) päätöksen julistamisen jälkeen oli joukko vanhempia ja nuorempia akateemisia kansalaisia kokoontunut konditoriaan, jossa Nybergin kahvila Aleksanterinkadun varrella nykyään sijaitsee. Vieraitten joukossa oli myöskin dosentti K. A. Tulindberg, joka, vaikkakin muuten oli outo seuralle, oli kutsuttu tutkintotilaisuuden pöytäkirjurina. Mieliala boolien ääressä kohosi kohoamistaan, ja silloin ehdoitti eräs pohjalainen ylioppilas (tai kandidaatti) Svahn, joka sittemmin meni Suomen merisotaväen palvelukseen, innostuneesti paraillaan vapautensa puolesta taistelevien puolalaisten maljan. [1] „Minä — sanoi Cygnæus — joka ehkä koko seurassa olin ainoa selvä, muistan vielä elävästi tilaisuuden. Tulindberg seisoi syrjässä toinen jalka tuolilla ja sitoi sukkanauhaansa puheen aikana. Hän antoi ilmi meidät kaikki ja etusijassa Nervanderin, joka oli hänen kilpahakijansa matematiikan apulaisen virkaan". [2]

[1] Johan Isak Svahn oli Laguksen ylioppilasnimikirjan mukaan „asinus" 1832 vuoden maisterinvihkiäisissä, tuli aliupseeriksi Suomen merisotaväkeen 1831, midshipsmaniksi 1832 ja sai eron luutnantin arvonimellä 1835. Matkusti Espanjaan ja palasi ruti köyhänä 1843. Lienee aikoja sitten kuollut.

[2] Tämä tiedonanto ei käy yksiin sen väitteen kanssa, että Tulindberg siinä tilaisuudessa olisi maannut pähkähumalassa sohvalla. Uskomatonta on myöskin, että Tulindberg siinä tapauksessa olisi tajunnut ottaa kuullakseen maljapuhetta. Luultavastikin sattui hän makaamaan sohvalla myöhemmin, vaikkakin puolustuksessa vedottiin tähän seikkaan osoitteeksi hänen todistuksensa epäluotettavuudesta.

Kuinka juttu päättyi, on yleisesti tunnettua. „Mutta — lisäsi Cygnæus — kuvaavata Runebergille oli se tapa, millä hän katsoi tätä asiata. Kun me muut olimme huolissamme ajatellen mahdollisuutta joutua pistetyiksi sotamiehiksi johonkin venäläiseen rykmenttiin, virkkoi hän: „Sanonpa teille, että se tekee meille kaikille hiton hyvää, kun meidät puetaan ryssäläisiin sotilassinelleihin ja kun saamme oppia huutia““. — Luultavaa kuitenkin on, etteivät silloisissa vakavissa oloissa onnettomuustoverit voineet yhtyä tähän iloiseen, kylläkin peräti runebergmaiseen, katsantotapaan.

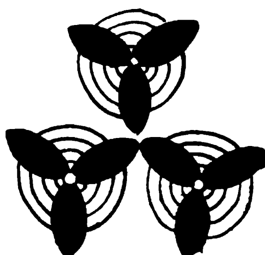
Suhteestaan Runebergiin ja tämän satiireista hänen ensimäisistä Rudolph salanimellä Mellinin Kalenderissa julkaisemistaan runoista puhui Cygnæus kerran. Itse hän piti suuressa arvossa näitä puolalaisen vapaudensankarin Kosziuszkon kunnialle omistettuja lauluja, joita Runeberg niin pahoin piteli tunnetussa kirjoitelmassaan „Runokotka eli Aqvila poëtica“. „Kosziuszko-laulut ovat todellakin erinomaisen kauniita,“ lisäsi hän kertoessaan tämän tapauksen. Vaikka hän silloin kuten usein muulloinkin loukkaantui Runebergin hupaisesta pilanteosta, pysyi hän kuitenkin alati tämän uskollisena ystävänä ja hartaana ihailijana. Ehkäpä kuitenkin se tapa, millä Cygnæus arvosteli eräitä säkeitä Runebergin runossa *På Lemos strand* (Lemun rannalla), oli yritys samalla keinoin kuin tämäkin suomia runon sanoja ja lausumia ja siten maksaa vanhat velat Runebergille. Minusta on ainakin siltä näyttänyt.

Muitten runoilijain nerokkaana arvostelijana Cygnæuksella muuten oli suuret ansionsa. Kirjailijat ottivat useinkin hänen muistutuksensa varteen, ja ne saivat heidät muovailemaan ensimäisiä näytelmäkappaleitaan tavalla, joka ehdottomasti koroitti niiden arvoa. Verrattakoon esimerkiksi Topeliuksen draamoja *Efter femtio år* (Viidenkymmenen vuoden kuluttua) ja *Regina von Emmeritz* semmoisina kuin ne ensin esiintyivät näyttämöllä, tekijän myöhemmin korjaamiin painoksiin, joihin tehdyt muutokset usein kylläkin ovat pieniä, mutta silti eivät vähäpätöisiä. Topelius antoi täten kauniin tunnustuksen Cygnæuksen arvostelun oikeutuksesta. Välistä ystävykset kum-

minkin joutuivat sotakannalle toisiaan vastaan. Muun muassa eräs teatterimellakka, joka aikanaan herätti suurta huomiota, antoi aihetta tähän. Helsingin ruotsalaisessa teatterissa näyteltiin muuan ranskasta käännetty rivohko ilveily *Den svaga sidan* (Heikko puoli), joka loukkasi niitä ylioppilaita, jotka eivät kärsineet, että teatteri alentui moisiin huvituksiin. Päätettiin toimeenpanna mielenosoitus. Kappaletta kerran esitettäessä näyttelijöitä säesti kimakoilla vihellyksillä pieni joukko nuoria miehiä, jotka olivat asettuneet istumaan eräälle salin etumaisimpia penkkejä. Mutta heti kumminkin vihellyksiä paljon voimakkaampina kaikuivat muun yleisön kättenpaukutukset ja hyvähuudot. Silloin Julius Krohn, jonka sydän aina hehkui lämpimästi oikeudelle ja joka nyt oli mielenosoittajain joukossa, ei kauemmin voinut hillitä itseään, vaan kääntyi yleisön puoleen ja sanoi niin, että lähinnä istuvat sen kuulivat: „häpeä Helsingin yleisölle“. Nyt myrsky kiihtyi entistä rajummaksi, ja mielenosoittajat katsoivat parhaaksi poistua. Mellakka aiheutti sen, että Topelius, joka, jollen muista väärin, silloin toimitti Helsingfors tidningaria, lausui paheksumisensa nuorten mielenosoittajain käytöksestä. Cygnæus taas, jota aina nuorten oikeudentajuisen itsetunnon ilmaukset viehättivät, esiintyi mielenosoittajain puolustajana. Väittely sukeutui vilkkaaksi, vieläpä eksyen personallisuuksiinkin. Topelius nuhteli Cygnæusta siitä, että tämä oli hankkinut itselleen kunniarahan ruoskimalla suomalaisen draamallisen taiteen esikoisia Topeliuksen näytelmää *Efter femtio år* ja Berndtsonin *Ur lifvets strid* (Elämän taistelusta), mutta että tämä sitävastoin oli ollut vaiti, kun todella siveettömiä kappaleita, kuten esimerkiksi Kotzebuen *De båda Klingsbergarne* (Molemmat Klingsbergit) otettiin esitettäviksi. Ei tarvinnut turvautua teatteriskandaaleihin tehdäkseen huonoista kappaleista lopun. Pitkä kokemus oli juurruttanut Topeliukseen sen vakaumuksen, etteivät nämä näyttämöllä voineet elää kauan, koska yleisö itse otti ne hengiltä lakkaamalla käymästä niitä katsomassa. Cygnæus vastasi tähän muun muassa, että Topeliuksen reipas esiintyminen molempia Klingsbergejä vastaan ei liene ollut niin vaarallista,

hän kun itse myönsi, että yleisö jo oli ne surmannut. Vaatimus että Cygnæuksen olisi tullut auttaa häntä moisten haaskojen pieksemisessä, oli senvuoksi kohtuuton j. n. e. Tämä molemmille riitapuolille kuvaava väittely päättyi kuitenkin muutamiin Cygnæuksen kirjoittamiin sovinnollisiin sanoihin. Nyt kerrottu tapaus on sekin lisäesimerkki siitä, kuinka lämpimästi Cygnæus oli kiintynyt nuorisoon ja ymmärsi asettua sen ajatuskannalle.

Siinä esitelmässä, minkä Topelius piti Historiallisen seuran vuosikokouksessa 9 p. marraskuuta 1883 Cygnæuksesta, hän on vanhalle ystävälleen omistanut yhtä nerokkaat kuin kauniit muistosanat. Ylläolevat kiireessä kyhätyt rivit olkoot ainoastaan todistuksena siitä personallisesta kiintymyksestä, jota allekirjoittanut, samoinkuin niin monet muut entiset oppilaat ja suojatit, tunsivat tuota lämminsydämistä, suurilahjaista miestä kohtaan.

Fredrik Cygnæus.

Kirjoittanut

J. R. Aspelin.

Muistellessani niitä mahtavia sankarihaamuja, jotka herätysaikamme aamukoitteessa keskellä viime vuosisataa astuivat kansamme eturivissä, ei vapaan sanan sankari Fredrik Cygnæus suinkaan näyttänyt toisia heikommalta. Päinvastoin. Mutta hänen osallisuudestaan kansallisessa herätystyössä ei meillä nuorilla ollut selvää käsitystä. Ainoastaan vanhempien seuroissa kerrottiin hänen härättävästä vaikutuksestaan kadettikunnassa, hänen ansioistaan pohjalaisten kuraattorina ja Porthanin muiston virittäjänä 1839 sekä ennen kaikkea hänen kuuluisasta puheestaan *Suomen nimestä* Maamme laulun vihkiäisissä kevätjuhlassa 1848, tuosta puheesta, jonka isänmaanrakkautta hehkuva sisällys ja ajankäännettä herättävä vaikutus kuulijakuntaan ovat tunnetut ainoastaan Z. Topeliuksen muistiinpanoista. Minun raatajaluonteelleni hän sitä paitsi oli jotakuinkin vieras ja tavallani vain olen hänen esiintymistänsä itselleni selvitellyt.

Cygnæus ei ollut ymmärtääkseni uurastavain aikalaistensa tasalla. Hän ikäänkuin eli pari miespolvea ennen aikaansa, esiintyi jonakuna yksinäisenä ylimyksenä aamupuhteella raatavain kansalaistensa seurassa. Liittyen hämäläisenä ollen

pohjalaisiin, jotka muka hänen mielestään edustivat „intelligensin ylimystöä“, ilmaisi hän kuvan omasta luonteestaan. Mutta todellisena ylimyksenä oli hän aina valmis avustamaan nuorukaisten aatteellisia elämänpyrintöjä ja seuraamaan niitä ystävän silmillä.

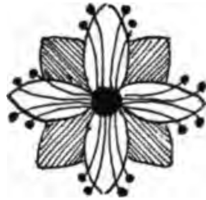
Kun herätysaikamme muut sankarit, kansallisuusaatteen hehku silmissään, taistellen ja aikalaisiansa innostuttaen ryntäsivät tulevaisuutta kohti, Cygnæus tyvenenä hurmasi joukkoja aatehikkailla puheilla, joista kansamme ja ihmiskunnan suuret, jalot ja ihanat muistot kuvastuivat kuulijain silmiin kuin suuressa taidenäyttelyssä. Tuntui kuin olisi ympärillä riehuva taistelu hänestä ollut niin jokapäiväistä, niin syrjäistä, voitto niin itsestään selvä, ettei hän viitsinyt niille sanaakaan tuhlata, — jos ei sillä ilmaissut ylenkatsettansa vastustajaa kohtaan. Hän edusti aatetta, toteuttaminen ei ollut hänen asiansa.

Tieten tai tietämättänsä Cygnæus taistelun aikana esiintyi ilmauksena heränneen kansansa voitonvarmuudesta. Nyt kun seisomme uuden ajan kynnyksellä, kuvastuu hän mieleeni kansallisen tulevaisuutemme varmana, mahtavana, loistavana enteenä, niin loistavana, että hänen ihanteensa meitä korpimaan raatajia aikanaan enemmän huvittivat kuin innostuttivat. Kenen pää silloin kestikään seuraamaan häntä ihanteiden huipuille, joilta näki, että Ateena ja Helsinki sijaitsivat samalla meridiaanilla!

Vasta Cygnæuksen kuoltua Z. Topelius huomautti hänen ansioistaan vapaan sanan istuttajana kansamme julkiseen elämään. Puhujalavalla tyvenenä seisten hän aikanaan saavuttamattomana kotkana vapaasti liiteli yläilmoissa silmäillen ja kuvaillen maailmaa, kiiti sieltä salamana milloin mihinkin maan pinnalle, iski surmaavan haavan ja oli taas kohonnut uusille näköaloille, ennenkuin hartaat kuulijat hoksasivat — että murha oli tapahtunut.

Cygnæus oli vallanpitäjäin silmissä vaaraton haaveilija. Mutta hän kylvi itäviä siemeniä, ja ennenkuin hänen äänensä vaikeni, oli satakertainen ääni kansan eduskunnasta vallan-

pitäjille kaikumassa. Cygnæus peittyi kylvönsä kasvattamiin laihoihin, kuvailee Topelius, joka oli kuullut sankarin äänen, kun se kaikui voimakkaimpana ja herättävimpänä. Satojen nauttijat eivät enää muista kylväjän ansioita.

Piirteitä Fredrik Cygnæuksesta.

Kirjoittanut

O. Donner.

FREDR. CYGNÆUS.
A. Edelfeltin *piirros.*
Historiallisessa museossa.

Minua on pyydetty piirtämään muutamia personallisia muistoja Fredrik Cygnæuksesta ja hänen asemastaan kultuurielämässämme puoli vuosisataa sitten. Jälkimäinen tehtävä vaatisi vapaan hetken, jota minun nykyään on aivan mahdoton saada, ja vaikka minä pelkään, että myös muutamat muistista kerätyt piirteet hänen ihanteisesta personallisuudestansa eivät riitä kyllin selvästi sitä kuvaamaan, tahdon kuitenkin muutamin lyhyin sanoin seurata ystävällistä kehoitusta.

Ensi kertaa tulin lähempään tekemiseen Cygnæuksen kanssa luullakseni syksyllä 1857, jolloin hän oli kutsunut luoksensa suuremman joukon vanhempia ja nuorempia akatemiallisia kansalaisia. Illallisen jälkeen piti Cygnæus puheen,

kuvaten niitä taideaarteita, jotka olivat keräytyneet keski-Europan museoihin, mutta varsinkin suurten taiteilijoiden ja valtiollisten henkilöiden vaikuttamaa taiteen ja humanisuuden kehitystä Italiassa, josta tämä henkinen herätys reformatsionin yhteydessä tuotti uutta eloa Europpaan. Hän lopetti lämpöäuhkuvan puheensa kohdistamalla sen erääseen ystäväänsä, joka aikoi nyt useaksi vuodeksi matkustaa ulkomaille. Ystävän nimeä ei mainittu. Turhaan katselimme ympärillemme keksiäksemme puheenaolevaa henkilöä. Vihdoin eräs tuttavani osoitti minulle miestä, joka koko ajan oli seisonut kasvot ja katse suunnattuna ylöspäin, vaipuneena omiin mietteihinsä. Se oli Otto Schauman, sittemmin Suomen taideyhdistyksen kokoelmien intendentti, hänkin idealisti ja haaveilija, jonka harrastus käsitti kaikkea jaloa ja hyvää etenkin kirjallisuudessa ja taiteessa, mutta yhtä epäkäytännöllinen, etten sanoisi epäpersonallinen, kuin isäntä itse.

Mainittu piirre oli erittäin luonteenomainen Cygnæukselle. Hänen ihanteellinen katsomustapansa johti, hänen joutuessaan yhteyteen muiden henkilöiden kanssa, hänen huomionsa siihen, mikä oli yleistä. Ne lukuisat nuoret taiteilijat ja nousevat kirjailijakyvyt, joille hän antoi kehoitustansa ja usein taloudellistakin apua, olivat hänelle välttämättöminä renkaina kehityksen ketjussa, mutta he pysyivät personallisesti vuosikymmenien jälkeen samoinkuin ensimäisenä päivänäkin yhtä vieraina tai yhtä läheisinä. Ylevä harrastus oli yhdyssiteenä, mitään muuta sen ohella ei tullut kysymykseenkään; hänen personalliset suhteensa ja kaikki mitä niiden yhteyteen kuului, pysyivät sen vuoksi kaikille muille tuntemattomina. Mutta yleisten, yhteiskunnalle kalliitten etujen hyväksi hän oli valmis uhraamaan yhtä hyvin omat, sisimmät toiveensa, kuin myös varojansa niin pitkälle kuin niitä riitti.

Nämät ominaisuudet, joihin yhtyi vilkas temperamentti, teki yhdessäolon Cygnæuksen kanssa sekä opettavaksi että huvittavaksi. Jo hänen nuoruudenaikuiset runonsakin osoittivat henkeä, jonka näköpiirissä mitä vaihtelevimmat vaikut-

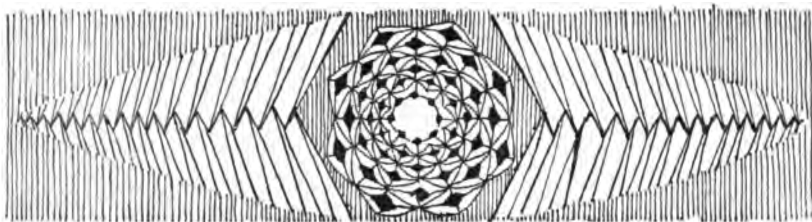
teet; käsityskannat, ajatukset ja tunteet nopealla vauhdilla kiitivät eteenpäin, usein niin, että ne himmensivät toisiansa. Se subjektiivisuus ja selvyyden puute, joka täten oli ominaista hänen runoillensa, antoi senvuoksi aihetta moniin satirisiin huomautuksiin Runebergin puolelta, jonka sanotaan kerran lausuneen, että kaikki sankarit Cygnæuksen draamoissa olivat Cygnæus itse valepuvussa. Tunnettu on myös Ekmanin pieni taulu, joka kuvaa Cygnæuksen päätä siipien ympäröimänä ja pilvissä leijailevana. Eräs toinen Cygnæuksen nuoruudenystävistä, nerokas Nervander, oli jossakin tilaisuudessa suuresti ylistänyt Cygnæuksen runollista toimintaa mutta leikillisesti lisännyt, että hänen runoistaan puuttui yksi tärkeä asia: ne kaipasivat kääntämistä. Mutta tuontapaisten ivallisten viittausten takana, joihin Cygnæus itse leikillisellä pilalla vastasi, piili aina se tunnustus, että hänen kirjailijatointansa ja hänen toimintaansa yleensä kannatti harvinainen ajatustenrikkaus, ylevä elämänkatsomus ja jalo tunne. Historian opettajana Haminassa sanotaan hänen suuressa määrin kohottaneen sitä isänmaallista henkeä, joka on ollut ominainen maan kadettikoululle, ja kun hän yliopiston professorina tulkitsi maailmankirjallisuuden suurtuotteita, varsinkin Shakespearea, valmisti hänen esityksensä ylevämielisen käsityksensä ja leimuavan kaunopuheliaisuutensa voimalla todellisia juhlahetkiä kuulijoille. Tulee kuitenkin tunnustaa, että hänen vaihtelevan subjektiivisen luonteensa johdosta kuvaus toisinaan saattoi vajota kuivan arkipäiväiseksi.

Yleensä Cygnæus oli vastakohtien mies, eikä tasaisesti harkitun arvostelun mies. Yhden hänen runovihkonsa nimi on: „Valoa ja varjoa", ja tästä näkökulmasta hän arvosteli ihmisiä ja tapahtumia. Senvuoksi historian ja runouden sankarit verhottiin mitä kimaltelevimman valon loistoon, jotavastoin synkkä varjo pimitti ne voimat, jotka taistelivat edellisiä vastaan. Eikä sattunut niinkään harvoin, että hän sovitti jokapäiväiseen elämäänkin samat värijaot. Varsinkin muistan erään tapauksen, jolloin hän pitäessään rangaistuspuhetta hairahtuneelle ylioppilaalle antoi ukkosen

jyrähdellä tämän ylitse, joka puhujan käsityksen mukaan pelkurimaisesti oli tahtonut välttää rangaistusta.

Hän kun oli saanut kasvatuksensa ranskalaisessa koulussa osasi täysin ranskan kieltä, ja tämä seikka yhdessä hänen nerokkaan personallisuutensa kanssa vaikutti sen, että hänet otettiin mieluisana vieraana vastaan Italian ja Ranskan etevimpiin perheisiin. Mutta enemmän kuin nämät mainitut ominaisuudet vaikutti kuitenkin hänen leimuava isänmaanrakkautensa, joka sai korkealentoisen ilmaisun sekä isänmaan murheen että ilon hetkenä, opiskelevaan nuorisoon, jonka silmissä hän esiintyi yhtenä kansalaisen parhaiden pyrintöjen edustajista, pyrintöjen, jotka tähtäsivät valoon, totuuteen ja vapauteen.

Fredrik Cygnæuksen taideihanne.

Kirjoittanut

HJALMAR ÖHMAN.

Kaikessa siinä, mitä Cygnæus on tehnyt suomalaisen taiteen hyväksi, kaikessa siinä, mitä hän on runoillut, tutkinut ja haaveksinut, hän hyvin harvoin on lausunut julki mielipiteensä taiteesta. Turhaan hänen kirjoituksistaan etsii pienintäkin sanaa, joka puhuisi taiteellisista vaikutteista kasvinvuosina Pietarissa. Ulkomaamatkallaan hän innostuneena puhuu Sveitsin luonnosta, „suurenmoisimmasta jalokivestä maailman maitten joukossa“ ja „Comojärven ihastuttavista idylleistä“. Suuret historialliset muistot haltioitsivat hänet usein sepittämään komeita dityrambeja, suurella mielenkiinnolla hän tutki kansan luonnetta ja tapoja niillä seuduin, missä hän oleskeli, lausuu mietteitänsä yhteiskuntakysymysten johdosta tai kertoo jonkun hauskan matkaseikkailun. Milloin hän käy tervehtimässä huomattua laulajatarta tai näyttelijätärtä tai pyytää jonkun korkeassa asemassa olevan henkilön luona saada tutustua kuuluisaan runoilijaan tai valtiomieheen. Mutta kaiken tämän ohella on taide hänelle seitsemällä sinetillä suljettu kirja. Eräässä päiväkirjakatkelmassa Italiasta hän puhuu

myös näkemistään taideteoksista, mutta hänen huomionsa eivät ilmaise mitään syvempää harrastusta tai tutkimusta. Kun hän lähtee Venetsiasta, niin hän kirjoittaa muutamia surunvoittoisia jäähyväissanoja Markus-kirkolle ja sen torille, „merkillisimmälle paikalle, mitä maalla ja merellä on olemassa", tai hän kertoo „hartaudella tutkineensa Milanon tuomiokirkon marmorimuotoihin veistettyä shakespeareläistä runoelmaa". Nähtyään Bolognassa Rafaelin pyhän Cecilian hän mainitsee Ehrensvärdin ihastuneen lausunnon tästä kuvasta ja lisää lyhyesti omasta puolestansa: „olen tänään saanut selvitystä asiaan, olen vihdoinkin nähnyt Rafaelin Cecilian." Kuoleva gallialainen kapitolimuseossa Roomassa ja Thorvaldsenin jalopeura Luzernissa ovat ainoat taideteokset, jotka historiallisen aatesisällyksensä vuoksi valtavasti ovat vaikuttaneet hänen mielikuvitukseensa. Edelliselle hän on omistanut runon „kuoleva miekkailija", joka kuitenkin, niinkuin Nervander sanoo „Muistoissansa", osoittaa, miten tästä kuvasta, jota hän katseli, hänelle puhui „maailmanhistoria — ei samassa määrässä taideteos itse". Niissä harvoissa kirjeissä ystävillensä tältä ulkomaamatkalta, jolloin hän oli „piilosilla" Europassa, hän yksinomaan koskettelee kotimaan oloja. Eräässä kirjeessä hän kiittää onneaan, että hän saa kuljeksia kuin risteilijä ja vapautuneena pikkuasioista viettää runsasta ja täyteläistä elämää „nauttien ilman mietiskelyä, samalla kertaa sekä itsekkäästi että täysin epäitsekkäästi niistä rikkaista, elämääuhkuvista ilmiöistä", joita niin runsaassa määrin tarjoutui innostuneelle ja herkkäsilmäiselle muukalaiselle. Joka tapauksessa juuri tällä opintomatkalla, joka tuntui olevan jokseenkin vailla varsinaista suunnitelmaa, laskettiin perustus harrastuksille ja ihanteille, sekä sille *personallisuudelle,* jolla suomalaisen taiteen kohtalon muodostamisessa on ollut suurempi merkitys, kuin kellään ennen häntä.

Cygnæus kertoo että hänessä nuorena ensimäiset aatteet kansallisesta suomalaisesta taiteesta herätti eräs Ekmanin taulu, joka kuvaa kohtausta 30-vuotisen sodan ajalta[1]. Historiamaa-

[1] Luultavasti „Majoituskohtaus 30-vuotisen sodan ajata", jonka Kaarlo Juhana osti Ruotsin kuninkaallisiin kokoelmiin.

laus oli silloin Europassa parhaassa kukoistuksessaan. Ruotsissa oli Sandberg 1830-luvun edellisellä puoliskolla koristanut kustavilaista hautakappelia Upsalan tuomiokirkossa freskomaalauksilla, joihin aiheet olivat otetut Kustaa Vaasan historiasta, ja Ekman oli „vanhan kelpo" mestarin johdolla astunut ensimäiset oppiaskeleensa tällä alalla. Samaan aikaan kohoitti Delaroche Parisissa historiamaalauksen taiteeksi, jonka tuli kilpailla historiankirjoittajien kanssa. Hänenkin koulussaan oli nuori suomalainen työskennellyt. Noin kymmenkunta vuotta myöhemmin maalaa Alfred Rethel freskonsa Kaarlo Suuren historiasta Aachenin raatihuoneeseen. Eipä siis ollut kumma jos Cygnæuksen haaveet tulevasta kotimaisesta taiteesta etusijassa liittyivät historiallisiin aiheihin. Olihan hän itse historioitsija ja oli Montpellierissä löytänyt arvokkaita lisiä kuningatar Kristinan historiaan. Koko suomalaisella kansallisella liikkeellä, joka 1840-luvulla oli saavuttanut niin suurta laajuutta ja voimaa, oli niinkuin luonnollista olikin, voimakas historiallinen perussävel.

Kun siis Ekman 1845 palasi pitkältä toivioretkeltänsä, niin lähinnä Cygnæus kai odotti kuuluisalta, europpalaisen koulutuksen saaneelta taiteilijalta jatkoa 30-vuotisen sodan esitykseen, suurten kansallisten muistojen ihannoimista. Mutta „maailman mies" kuin oli, Ekman antautuikin heti kuvaamaan runollis-kansallisia aiheita, jotka niin sanoakseni olivat ilmassa, kohtauksia Runebergin eepillisistä runoelmista, jotka äkkiä tuottivat hänelle niin suuren suosion, että hän jo tammikuussa 1846 saattoi kertoa eräälle ruotsalaiselle ystävälleen, että hänellä Suomessa oli „varsin loistavat" toiveet, tilauksia „12,200 riksin sovitusta määrästä, ei ainoatakaan tilausta alle 400 ruplan, suurin määrä 6,900." Hän kehuu ylenmäärin suomalaisten taideaistia, heidän „tunnettansa ja tervettä arvostelukykyänsä" ja arvelee menestyksensä osittain riippuvan siitä, että hän oli suomalainen, „koska täällä suositaan kaikkea suomalaista", ja se, että suomalaiset olivat isänmaallisia mieleltänsä, arveli hän, „oli heille kunniaksi."

On epävarmaa, tokko Cygnæus ehdottomasti yhtyi ylei-

FREDR. CYGNÆUS.

W. RUNEBERGin *veistos.* *Cygnæuksen galleriassa.*

seen Ekmanin ihasteluun tämän palattua kotimaahan. Hän lausuu tosin muutamia ihastuksen ja tunnustuksen sanoja perintöruhtinas Aleksanterin tilaamasta suuresta taulusta, joka esittää rekryyttienottoa suomalaisessa talonpoikaistuvassa [1]. Mutta yleensä hän huomattavan vähän puhuu Ekmanista. Vasta muistopuheessaan Ekmanista taideyhdistyksen vuosikokouksessa 1873 hän lausuu varsin selvästi ilmi pettymyksensä sen johdosta, että „Delarochen aikuiset suuret taipumukset ... yhä heikontuneemmassa muodossa ja heikenneellä voimalla" esiintyivät Ekmanissa hänen työskennellessään kotimaassa. Kun hän sanoo, että Ekman „kiihkeästi halusi saavuttaa ylistystä" ja että hän „ylimielisesti halveksui todellista, taiteellista kunniaa", tai kun hän valittaa että hänen „tuotantonsa laatu heikkeni samassa suhteessa kuin sen määrä lisääntyi", niin hän sanoo niin selvästi, kuin hänen henkevä, aforistinen ilmaisutapansa sitä salli, että Ekmanin elämäntyö oli mennyt hukkaan, koska hän oli hajoittanut aikansa vähäpätöisyyksiin ja tavoitellut yleisön suosiota, sen sijaan että hän olisi keskittänyt voimansa suuriin tehtäviin ja viljellyt niitä lahjojaan, joita hän oli kehittänyt ulkomaalaisten historiamaalarien johdolla. „Kun ajattelee", sanoo Cygnæus, „hänen mainiota kuvausvoimaansa, joka joskus kohosi taiteelliseksi mielikuvitukseksi, hänen väriaistiansa, hänen kauneudentunnettansa monessa eri muodossa, hänen kykyään pusertaa kaikesta esille runollisuutta, niin tuntuupa siltä, kuin sellaisesta miehestä olisi pitänyt tulla jotakin aivan ihmeteltävää, eikä hänestä sitä sittenkään tullut." Aivan erityisellä katkeruudella hän arvostelee historiallisia freskoja Turun tuomiokirkon kuorissa, missä työssä Ekman kaikkein tuntuvimmin petti ne toiveet, joita Cygnæus oli häneen historiamaalarina kohdistanut. Hän kaipaa niissä uskonnollista tunnetta. Kuvaavana Ekmanin kerettiläisyydelle tässä suhteessa hän kertoo jutun, miten maalari, Cygnæuksen käydessä katsomassa hänen työtänsä, oli pyytänyt häntä kiinnittämään huomiota aasin satiriseen ilmeeseen eräässä kuvassa,

---

[1] J. J. Tikkanen: Finska konstföreningen 1846—1896, siv. 52.

seikka, josta hän oli aivan erityisen ylpeä. „Hän kiipesi ylös korkeuksiin“, sanoo Cygnæus sarkastisesti, „jotta tuntui aivan peloittavalta, korkeammalle kuin kärpäset uskalsivat kohota, ja hänen voittonsa oli se — että hän oli maalannut niin satirisen aasin, että hänellä itsellään oli siitä suurta iloa.“

Cygnæuksen lausunnot Ekmanista saavat kuitenkin toisen valaistuksen, jos ottaa huomioon, että ne lausuttiin ei ennen vaan vasta niiden arvostelujen jälkeen, joita julkaistiin ruotsalaisessa sanomalehdistössä suomalaisesta taideosastosta Tukholman skandinavilaisessa näyttelyssä 1866. Surmaava kritiikki kohdistui etusijassa Ekmanin taiteen rappeutumista vastaan. Tosin puheessaan taideyhdistyksen vuosikokouksessa 1867, kun Cygnæus seikkaperäisesti vastaa ruotsalaisen kritiikin moitteeseen, ei hän ota yhtään puheeksi Ekmania vastaan tehtyä hyökkäystä, seikka, joka näyttää osoittavan, että hän oli samaa mieltä kuin ruotsalaisetkin. Mutta luultavasti tulemme lähimmäksi totuutta, jos sanomme että tukholmalainen kirjoitus, varsinkin mitä Ekmaniin tuli, poisti suomut Cygnæuksen silmiltä, niin että hän saattoi nähdä hänet selvemmässä ja todellisemmassa valossa kuin ennen. Aleneminen oli sitä paitsi niin selvää Ekmanin taiteessa, että Cygnæuksen olisi pitänyt ilman sellaista viittaustakin huomata se. Useimpiin muihin nähden hän asettuu jyrkästi vastustamaan „skandinavilaista ylimielisyyttä“, ruotsalaisten „suorastaan korkealyyrillistä tunnelmaa“, joka ei käsittänyt „resigneerattua, hempeämielistä ainesta, mikä kieltämättä on omituisin piirre suomalaisen taiteen ilmaisumuodoissa.“ Juuri siihen katsoen, mikä hänen mielestään oli kansallista tässä taiteessa ja sen olemassaolo-oikeuteen katsoen hän lausui, että ruotsalaiset olivat kohtuuttomasti arvostelleet suomalaisia taideteoksia. Ja tässä he olivat osuneet Cygnæuksen kaikkein arimpaan kohtaan. Sellaisena kuin suomalainen taide esiintyi Tukholman näyttelyssä, oli se hänen mielestänsä hänen oman kylvönsä hedelmä, sille sellaisenaan hän oli antanut kehoitustansa ja tukeansa, haaveillut ja iloinnut sen kanssa. Kuinka intomielisesti hän olikaan kerran tervehtinyt Ferd. von Wrightin kolmea pientä maisemaa! Niiden selon-

teko rohkeine vertauksineen ja kielikuvineen on niin kuvaava Cygnæukselle, etten malta olla esittämättä sitä tässä. Tunnustettuaan rakkautensa Wrightin taiteeseen vertaa hän erästä hänen talvimaisemaansa Grosin tauluun, joka esittää Napoleonia „tähystellen yli Eylaun verenpunaaman lumikentän", ja ajatellessaan sitä hän puhkeaa lausumaan: „Paleltaa aina sieluun saakka niitä katsellessa! .. Ja herra v. Wrightin talvimaisema! Tuntuupa siltä kuin näkisi lumen siinä alkavan kukkia ja tuntisi sen tuoksua . . . Hänelle on tämän heleänvalkean, hienon, silmää hyväilevän lumipeitteen koskettelu yhtä suloista, kuin rakastajattaren silkkipuvun kahina on hurmaavaa rakastajalle, kun tämä kepein askelin astuu hänen luoksensa. Ja mikä vieno ruusunhohde huokuukaan tästä lumesta, aivan kuin kamelian kuvusta, tai tytön liljanvalkoisesta poskipäästä . . . Se ei ole poskimaalia, ei edes väriä. Se on häipyvää ruusu-utua, joka hurmautuneena lumipeitteen sulosta on laskeutunut alas ja yhtynyt siihen." Hän puhuu edelleen Wrightin „uskonnollisesta" suhteesta luontoon, miten hänen oleskelunsa sen parissa on kuin „uskovaisen jumalanpalvelusta", että „luonto on taiteilijalle elävä olento, niinkuin kreikkalaisellekin, mutta samoinkuin hänellekin ihannoitu." Lopuksi hän huomauttaa Wrightin „ylevää yksinkertaisuutta", joka on „yhteinen kaikelle korkealle taiteelle." Cygnæuksella oli tapana antaa innostuksensa liekin leimuta korkealle, jos jokin asia häntä miellytti. Ei myöskään taideteos sellaisenaan, vaan itse huomattava historiallinen tapaus aiheutti häntä lausumaan Sjöstrandin Porthanin muistopatsaasta, että se oli „valtavan rohkea ja aikaa uhmaava teos, jonka pronssihuulet julistavat myös Suomen taideyhdistyksen kunniaa." [1]

Cygnæuksen taideaistista lausuu Nervander eräässä kirjoituksessaan Finsk Tidskriftissä 1890: „Hänen silmänsä oli tietenkin melkein kokonaan kehittymätön näkemään syvemmälle kuvaamataiteiden pyhäkköön, eikä se koskaan saavuttanutkaan sitä näkemiskykyä, jota nykyään vaaditaan taidear-

[1] Vrt. ed. J. J. Tikkanen: Finska konstföreningen 1846—1896, siv. 44.

vostelijalta. Hän ei pannut suuresti huomiota tekniikkaan taiteessa, häntä viehätti vain aiheen jalous ja puhtaus, ilmaisumuodon suurenmoisuus ja kuvan tunnelmallisuus; muissa suhteissa sai useinkin vain onnellinen vaisto johtaa hänen arvosteluansa.“ Hän ei käsittänyt taiteellista tekotapaa, ei värejä eikä muotoja, ja siitä oli seurauksena se, että sellainen taide kuin esim. Verner Holmbergin, jonka koko voima on muodossa, jäi sisimmältä olemukseltansa hänelle vieraaksi. Hän tunnusti tosin että Holmbergin taiteessa „lämmin syvällisyys ja miehuullinen tarmo sulautuivat yhteen.“ Mutta kun hän asettaa Guden yhtä korkealle Holmbergin yläpuolelle kuin „Norjan tunturit ovat Suomen vuoria korkeammalla“, niin osoittaa se, ettei hän oikein käsittänyt suurilahjaisen maanmiehensä oikeaa arvoa, ei ymmärtänyt Holmbergin maisemien hienoa runollista tunnelmaa, värähtelevää lyriikkaa, maalauksellista viehätystä, joiden taiteellisten ominaisuuksien vuoksi suomalainen maalari on ehdottomasti asetettava opettajansa tasalle. Sitävastoin on Cygnæus mieltäkiinnittävässä yhteydessä huomauttanut Holmbergin taiteilijauran loppupuolella esiintyvää „suomalaisempaa suuntaa.“ Hän tuopi siinä esiin, miten herännyt suomalainen itsetietoisuus joka kerta on herättänyt henkiin suomalaista taidetta, miten Frese ja Creutz ovat suomalaisia etupäässä synnynnäisen luonteensa perustuksella ja miten kansallinen liike 19:nnen vuosisadan keskivaiheilla vaikutti sen, että Holmberginkin taide vähitellen sai kansallisemman värityksen. Tämä kultuurihistoriallinen katsantotapa on hyvin kuvaava Cygnæukselle. Eikö se selitys olisi ollut lähempänä, että Holmberg, mitä enemmän hän kypsyi ja oppi hallitsemaan taiteensa ilmaisukeinoja, sitä enemmän hän vapautui myös koulun ylimalkaisuudesta ja sai suomalaisissa maisemissaan esiin yhä enemmän luonnontotuutta ja yksilöllisyyttä.

Kirjalliset ja historialliset näkökohdat ovat etusijalla Cygnæuksen taidearvosteluissa. Sellaisissa tapauksissa, missä taulussa on jotakin anekdoottimaista, kertovaa sisällystä, niinkuin Janssonin laatukuvissa, tulevat hänen lausuntonsa mieltäkiin-

nittävämmiksi. „Ihmeellinen taulu mitä tulee sen luonteiden kuvaukseen ja henkilökuvien muodostukseen", sanoo Cygnæus „Hertta-ässästä". „Mitä hyväntahtoisuutta", lisää hän, „ilmenee näistä olennoista! Ei mikään tuo mieleen pelihuoneitten demonista tunnelmaa, missä kultarahat kierivät kuin käärmeet vihreällä veralla." Usein hän vertauksissaan vetää esille Shakespearen, kun hän tahtoo osoittaa, että maalauksessa esiintyy syvempää luonteenkuvausta tai että se on sitä vailla, niinpä esim. puhuessaan Tidemandin laatukuvista ja Thelningin Porvoon valtiopäivien kuvauksista. Taulu, jonka Cygnæus asetti hyvin korkealle, oli Löfgrenin Erik XIV ja Kaarina Maununtytär, mikä hänen mielestään oli suomalaisen osaston loistokohta Tukholman näyttelyssä, „suomalaisen taiteilijaluonteen erinomainen ilmaisu", kuva, joka „monessa suhteessa voi kilpailla parhaimpienkin teosten rinnalla, joita koskaan suomalaisesta siveltimestä on lähtenyt, Finnbergkin joukkoon luettuna." Aiheen historiallisuuden ja draamallisuuden vuoksi — joka sitä paitsi aivan personallisestikin herätti Cygnæuksen mielenkiintoa — ja käsityksen sekä suorituksen herkkyyden vuoksi hän ei ottanut huomioon, että kuva maalauksena oli keskinkertainen ja luonteenkuvaukseltaan heikko.

Oleskellessaan Roomassa yhdessä Fogelbergin ja Swertschkoffin kanssa Cygnæuksella varmaan oli usein tilaisuus selvittää aatteitaan kotimaisesta suomalaisesta taiteesta, samoinkuin hän heiltä saattoi saada monta herätettä tässä kohdin. Hän esittää kerran ajatuksensa tästä kysymyksestä, kun puhe kääntyy „norjalaisiin taiteilijakaksoisiin", Gudeen ja Tidemandiin, jotka hänen mielestään aivan erinomaisella tavalla edustivat sitä, mikä on kansallista. „Jo kauan", sanoo hän, „on se ajatus mielessäni päilynyt, että ennen kaikkea meidän kuvaamataiteemme, jotta se kohoaisi niin korkealle kuin sen tulee kohota, tarvitsisi synnynnäisen tunteen syvyyttä yhdistyneenä ylevään aatteeseen, jota vain rikas sisällinen elämä saattoi tarjota." „Ja", lisää hän, „minä olin kuvaillut mielessäni, että siihen tapaan kehittynyt suomalainen taiteellinen mieli voisi oman maansa oloista löytää ei ainoastaan virikettä tai-

pumuksilleen vaan myöskin arvokkaita aiheita niiden viljelemistä varten.“ Tämän ajatuksen toteuttamiseksi arveli Cygnæus taideakatemian perustamisen olevan ensimäisenä ehtona. Tähän lempiajatukseensa hän palaa usein. Hän valittaa että meillä vallitsee „henkinen maaorjuus, jossa jaloimmat taipumukset kuvaamaan kuvin, värein ja sävelin hengen sisällistä rikkautta tukahdutetaan, antamatta niiden tuottaa kellekään iloa, sen vuoksi että sattumalta nämät aarteet ovat hukkaan heitetyt kansalle, joka perunamaan viljelemistä varten vaatii suurempaa kannatusta valtion puolelta kuin parhaimmalle taiteilija-alulle.“ Tämä hänen ehdoituksensa ei saanut koskaan hyväksymistä esivallan puolelta.

Mutta Cygnæus ei tyydy vain murtamaan uria ja kirjoittamaan hakemuksia, hän suunnittelee myös taiteellisia aiheita. Erästä hyvin mieltäkiinnittävää tehtävää, joka varmaan perustuu senaikuisiin suullisiin traditsioneihin, hän suosittaa mitä lämpimimmin kotimaisen kuvanveistotaiteen esitettäväksi. Kun Alex. Armfelt makasi kuolinvuoteellaan, kertoo hän, ja keisari Aleksanteri, joka oli siellä läsnä, otti häneltä jäähyväiset, niin sanotaan Armfeltin kiittäneen keisaria siitä suopeudesta, jota hän oli osoittanut Suomelle ja lausuneen sen toivomuksen, ettei hän unohtaisi tätä maata ja tunteitansa sitä kohtaan. Silloin sanotaan Aleksanteri II:n vastanneen: Teitä minä saan etusijassa kiittää siitä, että Suomi on ymmärtänyt minua ja että minä olen ymmärtänyt Suomea ja Te voitte luottaa siihen, etteivät nämät tunteet katoa Teidän mukananne. „Minun mielestäni“, sanoo Cygnæus, „pitäisi tämän kohtauksen tarjota suomalaiselle taltalle jotakin ihmeellisen kaunista . . . yhden kauneimmista kohtauksista historiassamme, jonka voisimme säilyttää jälkimaailmalle.“ Tosiaan suuri isänmaallinen aihe, joka kuitenkin tuntuu kauniimmalta runoilijan mielikuvituksessa kuin kiveen kahlittuna.

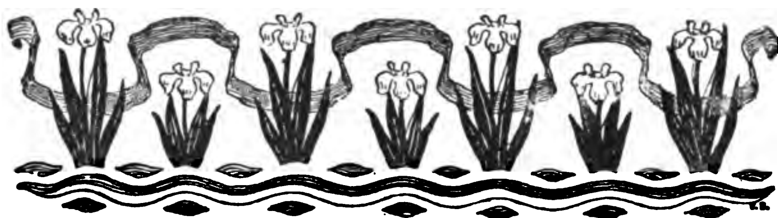
Erityistä ja mitä suurinta mielenkiintoa herättää Cygnæuksen suhde aikalaisiinsa taiteilijoihin. Tämä hänen personallinen vaikutuksensa lie ainoa laatuaan ja unohtumaton taiteemme historiassa. Aivan erityisen kauniina esiintyy hä-

nen yleisinhimillinen myötätuntoisuutensa ja haaveileva kauneudenpalveluksensa niissä puheissa, joita hän usein piti taideyhdistyksessä taiteilijavainajien muistoksi. Ei kukaan kyennyt samalla tavalla kuin hän tulkitsemaan ihanteellisen uhrautumisen sankariutta, meidän taiteilijaimme tarinan traagillisuutta. Kuinkapa hän sanookaan Ekmanista: „En tiedä tokko me tulevaisuudessa tulemme kirjoittamaan taiteilijaromaaneja, mutta kun sellaiset sankarit taistelevat, voittavat tai toisinaan joutuvat perikatoon, niin heidän kohtalonsa tenhoo vaistomaisesti luovaa mielikuvitusta, eikä Suomi ole unohtava heitä." Vanhasta Thelningistä „yksinäisestä anakoreetista suuressa kaupungissa", jota hän joskus oli käynyt tervehtimässä tämän ullakkokamarissa Pietarissa, hän kertoo: „Hänen hienopiirteisiin, syväuurteisiin kasvoihinsa oli ajan karhi painanut monta surun siementä. Ja jos olisitte kuulleet hänen surunvoittoisella äänellä sanovan, miten onnistumattomat kaikki hänen taulunsa olivat — vieläpä nekin, joihin hän pani suurinta arvoa — niin teillä ei olisi ollut sydäntä myöntää hänen olevan oikeassa." Muistosanoissaan Viktorine Nordensvanista viehättää puhujaa enemmän hänen elämänsä ja personansa kuin hänen taiteensa: „Hän oli muukalainen maan päällä", sanoo Cygnæus. „Hänelle elämä oli odotussali, jossa hän odotti lähtöhetkeä. Hän oli noiden helläsydämisten naisten kaltainen, joita hän niin usein esitti valvomassa Vapahtajan vuoteen ääressä." Hänen harras antautumisensa taiteeseen ja uupumattomuutensa muistuttaa puhujan mieleen „suomalaisen maaseudun naisia, jotka palaavat väsyneinä kotiin työstä, mutta sittenkin tekevät väsymättömästi työtä, sillä lyhyet iltahetket ovat vielä jäljellä."

Taidehaaveilussaan on Cygnæus samalla kertaa sekä historioitsija, runoilija että romantinen filosofi. Koko rikkaalla personallisuudellaan hän rakasti siinä sitä, mikä oli kansallista ja historiallista, romantiikin, hänen nuoruudenaikansa kahta suurta ihannetta. Meidän aikamme, joka on tottunut pitämään taidetta silmiähivelevänä leikkinä, ja jonka korvissa „kansallisella taiteella" on huono kaiku, on vaikea käsittää, että isänmaanystävät Cygnæuksen aikana vuodattivat liikutuk-

sen kyyneliä katsellessaan Wrightin lumi-idyllejä, siitä syystä että ne kuvasivat *meidän* maatamme. Näille kultuurin tienraivaajille oli taide ylevä jumalatar, jota he palvelivat vakavin, hartain sanoin ja menoilla, jotka eivät olleet vapaat ajan raskaan filosofian vaikutuksesta. Se oli heille yhtä paljon sydämen ja ajatuksen kuin silmän ja mielikuvituksen asia. Cygnæus, joka itse ei ollut käynyt kaunotaiteitten oppia, sai uurtaa urat ja osoittaa päämäärän. Ja hänelle oli suotu, että hän sai nähdä useitten toiveittensa ja pyrkimystensä toteutuvan. Yksinpä Solon olisi voinut sanoa häntä onnelliseksi mieheksi, sillä hän sai nähdä Edelfeltin taiteen nuoren kevään, ja hänen paikallansa kaunotaiteiden ritarillisena puoltajana ja tulkitsijana seisoi se mies, jonka hän itse oli osoittanut seuraajaksensa, yhtä hieno taiteentuntija kuin humanisti, jonka tehtävänä oli rakentaa taiteelle oma maja ja uuden ajan vaatimusten mukaisesti vihkiä nuori sukupolvi kaunotaiteiden salaisuuksiin.

Cygnæus ja Kivi.

Kirjoittanut

A. H. Bergholm.

Siihen tutkijakuntaan, joka v. 1865 oli asetettu määräämään valtion palkintojen antamisesta kahtena edellisenä vuonna ruotsin tai suomen kielellä ilmestyneistä kaunokirjallisista teoksista, kuului myös Fredrik Cygnæus. Hän edusti siinä filosofisen tiedekunnan historiallis-kielitieteellistä osastoa, joka yhdessä Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kanssa oli saanut sen tehtäväksensä. Tämä oli ensimäinen kerta, jolloin valtio näin suoranaisesti palkintojen kautta ryhtyi kannattamaan kaunokirjallisuutta. Sanomalehdistössäkin asia joutui keskustelun alaiseksi. „Helsingfors tidningarissa“ Z. Topelius, nimimerkillä Undecumque, kirjoitti artikkelin, jossa hän huomautti, että palkintoja annettaessa oli katsottava yksinomaan kunkin silloin saavutettuihin kirjallisiin ansioihin eikä suinkaan käsitettävä näitä palkintoja kehoituksina tai apurahoina „nälkäisille kirjailijoille.“ Koska kuitenkin tämän mukaan yleinen mielipide näkyi kallistuvan siihen, että palkinto oli annettava „tuolle lupaavalle kirjailijalle — Joh. Ludv. Runebergille“ — „Salaminin kuninkaat“ olivat ilmestyneet v. 1863 — niin katsoi

Cygnæus tarpeelliseksi esiintyä tätä hänen mielestään sopimatonta käsitystä vastaan. Hän kirjoitti „Hufvudstadsbladet„iin innokkaan artikkelin, jossa hän, pisteliäästi viitaten Topeliukseen itseensä, hienotunteisesti ja kaunopuheisesti huomautti, kuinka luonnotonta nyt olisi ollut antaa tällainen palkinto tuolle kunnian kukkuloille päässeelle, kuuluisalle mestarille, yhtä luonnotonta, kuin jos, Runebergin aloittaessa runoilijauraansa esim. Hirvenhiihtäjien julkaisemisen jälkeen, tällainen palkinto olisi annettu ei hänelle, vaan Franzénille. Se olisi ollut suorastaan loukkaus, jota vastoin palkinto, annettuna ansiokkaalle, lupaavalle nuoremmalle kyvylle, todella voisi edistää kotimaista kaunokirjallisuutta. Sellaisen miehen pitäisi saada se, vaikka hän vielä olisikin tuntematon, „koska hänessä on syntynyt kyky, joka lupaa herättää aamunkoiton isänmaan kirjallisuudelle". Ketä Cygnæus tässä ajattelee, sitä hän ei nimenomaan mainitse, mutta oli jo silloin yleisesti tunnettua, että hänen ehdokkaansa palkinnon saamiseen oli „Nummisuutarien" kirjoittaja Aleksis Kivi.

Cygnæus oli jo kahdeksan vuotta aikaisemmin tutustunut Kiveen ja heti saanut hänen runollisista lahjoistansa sangen edullisen käsityksen. Hän oli tullut lukeneeksi erään Kiven koelman, ruotsiksi kirjoitetun huvinäytelmän „Bröllopsresan" (Häämatka), jossa hän huomasi piilevän sangen vaariinotettavia mahdollisuuksia jatkuvaan kirjalliseen toimeen. Hän seurasi sitten mielenkiinnolla Kiven kehitystä, ja kun v. 1864 „Nummisuutarit", viisinäytöksinen huvinäytelmä, jossa aihe oli pääasiassa sama kuin tuossa aikaisemmassa ruotsalaisessa käsikirjoituksessa, oli valmistunut, niin hän sai mieluisan syyn ryhtyä yleisölle esittämään tätä hänen mielestään todella omintakeista ja lahjakasta kirjailijaa. „Helsingfors tidningar"iin hän v. 1865 kirjoitti laajan ja ylistävän selonteon „Nummisuutareista".

Hän aloittaa arvostelunsa vertaamalla „Nummisuutareita" „Figaron häihin", joka hänen mielestänsä on koomillisen runouden ensimäisiä. Hän huomaa niissä monta yhtymäkohtaa, mutta vielä useampia eroavaisuuksia, ja, mitä pitem-

mälle hän joutuu, sitä edullisemmiksi käyvät juuri nämä, joten lopuksi „Nummisuutarit“ aivan ovat astuneet kilpailijansa edelle. Niinpä Beaumarchais'in henkilöt eivät ole oikeita eläviä ihmisiä, joissa olisi lihaa ja verta, vaan karrikatyyrejä, jotka vain enemmän tai vähemmän saattavat meitä huvittaa. Yleensä näytelmän aihe oli sitä laatua, että sen mieltäkiinnittävyys vuosien kuluessa vähenee. Ainoastaan vuoropuhelun harvinainen vilkkaus ja terävyys oli arvoltaan pysyväistä.

Sitä vastoin Kiven draaman suurin ansio juuri oli, että hän oli kyennyt luomaan todellisia ihmisiä, joilla kaikilla oli oma luonteensa, joka määräsi heidän esiintymisensä ja puheensa. He elivät todella kaikki nämä suutarit, sillä he olivat otetut elävästä elämästä. Kivi oli tässä osoittanut objektiivistä esittämiskykyä, jonka kautta hän oli ymmärtänyt jokaiselle antaa hänen asemansa näytelmässä. Se „vis comica“ jota Cygnæus oli huomannut jo Kiven „Kullervossakin“, oli tässä kappaleessa tavallista suuremmassa määrässä havaittavissa. Mutta se ei muodostunut teräväksi ivaksi eikä haavoittavaksi pilkaksi, kuten Beaumarchais'in kappaleessa, vaan riippui henkilöiden omista luonteista ja niistä olosuhteista, joissa he liikkuivat. Tekijä ei asettunut yläpuolelle tahi edes ulkopuolelle heitä, vaan oli aivan samalla tasalla kuin he, yksi heistä, ja sen johdosta voivat nurinkuriset tapahtumat ja luonteiden varjopuoletkin saada sovittavan, myötätuntoisen kuvauksen. Täten oli tekijä voinut luoda todellisen, elämässä nähdyn kuvan kansanelämästä, ja tämän suomalainen katsoja aina oli tunnustava ansioksi. Kaikki näytelmän henkilöt samalla kuin niissä pohjalla oli jotakin yleisinhimillistä, olivat kauttaaltaan suomalaisia. Tämä oli Cygnæuksen mielestä varsin huomiota ansaitseva seikka, koska „on erittäin tärkeätä, että suomenkielisellä kirjallisuudella on jotakin omintakeista tarjottavana“. Tällaisen yleisinhimillisyyden ja omintakeisuuden huomasi Cygnæus yhdistyneen „Nummisuutareissa“.

Cygnæus asetti hiukan epäilyksen alaiseksi, minkä vaikutuksen tämä kappale näyttämöltä tekisi. Lukiessa se ei suinkaan ollut pitkäveteinen, niin vaihtelevat ja toisistaan

tarkkaan eroitettavat luonteet olivat. Mutta juuri tämä, arveli hän, saattaisi näyttämöllä tuntua liian yksityiskohtaiselta. Sen puhtaasti dramaatiset ansiot tunnusti Cygnæus kuitenkin varsin suuriksi ja huomautti tässä suhteessa erittäin toisesta näytöksestä, joka hänen mielestään oli paras. Myöskin Eskon luonteen dramaatisuutta ja sen monia huvinäytelmälle otollisia puolia hän mainitsee.

Huomattavaa on, että Cygnæus asettuu sitä mielipidettä vastaan, joka yksityisesti oli kuultu lausuttavan, että Kivi tässä kappaleessa olisi liian realistinen, jopa raaka, ja että hän liiaksi olisi tuonut esille kansan huonoja puolia. Totta on, myöntää hän, että tässä väitteessä on jonkun verran perää. Kivi olisi voinut muutamissa kohdissa lieventää kuvaustaan ja hienontaa kynäänsä. Mutta yleensä tällainen puhe oli tyhjänpäiväistä jaarittelua, joka osaksi johtui siitä, että oli totuttu jonkinmoiseen tunteelliseen, pilviä tavoittelevaan ihanteellisuuteen, osaksi se ei ollut muuta kuin suorastaan teeskentelyä. Kiven kuvaus oli realistinen, joka ei ollut virhe, vaikka se sana yleisön kesken tietämättömyydestä oli saanut sellaisen merkityksen. Ja sitäpaitsi, olihan siinä sellainenkin henkilö kuin Kari, ja sellainen kohtaus kuin Karin lahjoitus nuorelle pariskunnalle. Mitä kuvausten synkkiin puoliin tuli, niin olivathan ne aivan tosia; ne eivät olleet liioiteltuja, ainoastaan luonnon mukaan tehtyjä. Ne voivat siten olla jopa opettavaisiakin.

Tällä arvostelulla oli Cygnæus tahtonut yleisölle huomauttaa siitä „tavallista suuremmasta arvosta“, joka oli katsottava olevan tällä „aivan erikoisella kirjallisella tuotteella“. Ja silloin julkaisemattomiksi jääneissä muistiinpanoissaan, joilla hänen piti lopettaa tämä arvostelunsa, sanoo hän Kiveä henkilöksi, „joka tuskin joutunee unohduksiin suomalaisen runouden aikakirjoissa“.

Tämä Cygnæuksen mielipide Kivestä ja „Nummisuutareista“ sitten yhä vain varmistui vuosien kuluessa. Kun hän v. 1871 kirjoitti esipuheen Kiven „Margareta“ näytelmän ensimäiseen painokseen, palasi hän taas tähän. Hän valittaa suu-

resti sitä kovaa kohtaloa, joka oli kohdannut ei ainoastaan Kiveä itseänsä, vaan koko suomalaista kirjallisuutta, kun tämän runsaslahjaisen hengen silloin oli kahlehtinut mielenhäiriön synkkyys, ja tulevaisuus, vakuutti hän, oli vielä paremmin ymmärtävä, mitä täten oli kadotettu. Hän sanoo, ettei hän draamallisen kirjallisuuden mestarien joukossa tunne montakaan Kiveä etevämpää. Draamallinen runous tosin vaatii sivistystä, hienostumista viljelijältään, jotta hänen tuotteensa voivat saada täydellisen, taiteellisen muodon. Mutta niin vapaa Cygnæuksen esteetinen arvostelu oli, että hän, myöntämällä tällaisen edellytyksen puuttuvankin, kuitenkin oli valmis huomaamaan ja ymmärtämään luonnonlahjojen valtaavan ja ratkaisevan merkityksen. Esteetisessä systematiseerauksessaan hän ei kuitenkaan tahdo sitoa kauneutta ja sen tuotteita aivan määrättyihin muotoihin. Apollo di Belvedere ja Laokoon ovat muodoltaan aivan erilaisia, kuten Pindaroksen ja Sofokleen runot, mutta molemmat ovat ne kauniita, molemmat ovat taideteoksia. Runoilijan luontaiset lahjat voivat joskus, tosin poikkeustapauksissa, yksinkin luoda nerontuotteita, joita sivistys ja oppi eivät sinänsä olisi voineet saada aikaan. „Yhtä hyvin kuin Kalevalan nimettömät runoilijat voidaan esittää tämän väitteen todisteeksi, yhtä hyvin kelpaa siihen Kiven nimi."

Kiven runollisen hengen vahvana puolena oli, huomauttaa Cygnæus vielä, se, että hän ei ollut vieraantunut kansastaan; hänellä oli varma maaperä, jolla seisoi ja josta hänen lausuntatapansa ja draamallinen kykynsä sai voimansa. „Sentähden tuntuu hänen runoudessaan, kuten jaloimmissa viinilajeissa, sen maaperän voimakas, tuore tuoksunta, josta se on kasvanut."

Mitä itse „Margareta" näytelmään tulee, Cygnæus ei voinut olla huomauttamatta sen draamallista heikkoutta, vaikka hän tällaisessa esipuheessa nähtävästi ei tahtonut erittäin tuoda sitä puolta esille, vaan mielemmin alleviivata kappaleen edut ja kauniit kohdat.

Cygnæuksen kiittävä arvostelu „Nummisuutareista" ja yleensä hänen ponteva esiintymisensä Kiven puolesta tietysti

ei voinut olla suuresti koroittamatta Kiven merkitystä ja arvoa. Julkinen arvostelu varsinkin „Kirjallisessa kuukauslehdessä" olikin läpeensä myötätuntoinen ja edullinen Kivelle Arvostellessaan (v. 1872) „Margaretaa" esim. Kaarlo Bergbom suoraan sanoo välttäneensä esiintuoda virheitä ja heikkouksia, jonka „herostratillisen huvituksen" hän mielemmin jättää muille. Ja vaikka J. Krohn ilmoittaessaan runokokoelmaa „Kanervalaa" (v. 1867) ei voi olla huomauttamatta runojen suuria heikkouksia ja taiteellisia puutteellisuuksia, tekee hän sen kuitenkin erittäin myötätuntoisesti. Samaten J. W. Calamnius hyvin hellävaroin pitelee, vieläpä kiittääkin Kiven pientä, mitätöntä näytelmää „Yö ja Päivä". Siinä ensimäisessä pitemmässä selostuksessa Kiven elämästä ja kirjallisesta työstä, jonka nimimerkki E. A[spelin] antoi pohjalaisten vuosijuhlassa 9 p. marraskuuta 1872 ja joka sitten painettiin saman vuoden „Kirjalliseen kuukauslehteen", kiittää hän itseänsä onnelliseksi puhuessaan „Seitsemästä veljeksestä", hän kun on ollut ensimäinen, „joka näinkään yleisesti saa huomauttaa joistakuista kirjan ansioista". Hän sivumennen myöntää, että „kirjassa on todella kohtia, jotka lukijaa loukkaavat, mutta", jatkaa hän, „ne ovat vähäpätöiset ansioiden suhteen — — — ja ovat jo saaneet tilastollisen tutkijansa." Cygnæuksen käsitys Kiven kirjallisista ansioista ja asemasta meikäläisessä kirjallisuudessa ja Cygnæuksen lausumat arvostelut ne täten eri vivahduksissa toistuvat tässä nuoremmassa arvostelijapolvessa.

Mutta oli kuulunut muitakin ääniä, ensin yksityisesti, sitten julkisesti. Jo kielensä tähden Kiven teokset eivät voineet tulla silloisen kirjallisuutta harrastavan suuremman yleisön mielilukemiseksi. Aiheensa ja varsinkin esitystapansa vuoksi ne luonnollisesti oudoksuttivat suuresti, samoinkuin mutatis mutandis aikoinaan muutama vuosikymmen taaksepäin „Hirvenhiihtäjät" olivat tuntuneet aivan mahdottomilta ja mitättömiltä. Tietenkin oli Kiven teoksissa vielä paljon enemmän sellaista, jota yleinen aisti ei voinut hyväksyä. Raakuudet ja karkeudet tavoissa ja sanoissa ja taiteellinen vaillinaisuus pistivät heti silmiin ja sokaisivat kokonaan nä-

kemästä sitä todellista runoutta ja suurta nerokkaisuutta, joka oli olemassa sen yhteydessä ja joka muodosti koko tämän runomaailman varsinaisen, omituisen sisällyksen. Tuo Kiven „tilastollinen tutkija“, joka mitä jyrkimmässä muodossa asettui tällaisen käsityksen edustajaksi, oli August Ahlqvist.

„Finlands allmänna tidning“issä hän oli kahdessa toukokuun numerossa v. 1870 arvostellut „Seitsemää veljestä“ useita palstoja pitkässä kirjoituksessa ja tehnyt sen tavalla, joka ei suinkaan ollut sopusoinnussa Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arvostelun kanssa, jonka kustannuksella kirja juuri oli painettu sen Novellikirjastoon. Hänen käsityksensä mukaan seura oli tehnyt suuren tyhmyyden, kun se liiallisen isänmaallisen innostuksen valtaamana oli ryhtynyt tällaista teosta julkaisemaan. Sillä se ei suinkaan ollut mikään taideteos eikä missään suhteessa kaunis, vaan päinvastoin „raa'asti kuvaillen raakuutta oli se positiivisesti ruma ja vielä suuressa määrin ikävä“. Se muistutti yhtä vähän W. Scottin romaaneja kuin „kalmukkilainen buddhankuva muistutti Belvederen Apolloa“. Tehtyään sitten laajasti selkoa tämän kirjan „köykäisestä, lapsellisesta ja naurettavasta sisällyksestä“ huomauttaa hän siitä puuttuvan melkein kokonaan luonnekuvausta, valittaa, ettei siinä ole minkäänlaista hellempää tunnetta, joka lieventäisi „yksitoikkoista raakuutta“, ja luettelee sitten kertomuksen voima- ja kiroussanoja, joista, ynnä tappeluista, hänellä todella on sangen pitkä lista. Lopussa hän keskittää arvostelunsa tuohon tunnettuun voimalauseeseensa: „Kirjoitus- ja painomuste punastuvat toistaessaan sitä [raakuutta], mutta ne, jotka eivät ole punastuneet, ovat asianomaiset Suomalaisen Kirjallisuuden Seurassa, jotka ovat painoon toimittaneet sellaista mielettömyyttä.“ „Teos on, ikävä kyllä, naurettavuus ja häpeäpilkku suomalaisessa kirjallisuudessa.“

Neljä vuotta myöhemmin painatti Ahlqvist „Kielettäreen“ uudestaan tämän arvostelunsa, kuitenkin jossakin määrin muutettuna. M. m. ei ole siinä yllä toistettuja loppulauseita, vaikka toiselta puolen tämä myöhempi arvostelu on vielä ilkeämpi ja ilkkuvampi kuin edellinen. Minkäänlaista pyrkimystäkään

tunnustaa ja ymmärtää arvosteltavan teoksen kauniita ja edullisiakin puolia ei ole huomattavissa. Hänelle tämän asian ratkaisi suorastaan intohimo eikä suinkaan esteetinen arvioiminen, ja hänen lähtökohtansa tuntuu pitkin matkaa sangen

FREDR. CYGNÆUS.

J. E. LÖFGRENin *maalaus. Helsingin yliopistossa.*

persoonalliselta. Olisiko siinä ollut mukana jonkinlaista runoilijakateutta?

Ahlqvistin sanomalehdessä julkaisema arvostelu koski suorastaan Cygnæukseen, eikä ainoastaan siitä syystä, että Kivi oli tavallaan ollut hänen erityisenä suosikkinaan, jonka kirjallista tuotantoa yleensä ja nyt erittäin viimeistä teosta hänen mielestään oli aivan toisin arvioitava, vaan myös, koska

Ahlqvist oli tämän johdosta lausunut niin raskauttavan moitteen Suomalaisen Kirjallisuuden Seuraa vastaan. Cygnæus nimittäin oli juuri sen runoustoimikunnan jäsenenä ja puheenjohtajana, jonka arvostelun nojalla „Seitsemän veljestä“ oli otettu seuran Novellikirjastoon painettavaksi, ja olipa hän itse vielä sen arvostelun kirjoittanutkin. Runoustoimikunta oli lausunut, että ensiksikin „kansalliselta kannalta“ katsottuna „teoksen etevämpiä ja arvollisempia puolia on sen omituinen ja nerokas kuvaus kansanluonteesta, jommoista tähän saakka kirjallisuutemme alalla ei ole huomattu“. Luonto on siinä kuvattu kansan katsomustavan mukaan ja se on saatettu ihmiselämän kanssa runolliseen sopusointuun. Kansanelämää on huumorin kautta „erittäin omituisesti ja sattuvasti“ kuvattu. Toiseksi on kirjailija varsin rohkeasti ja taitavasti valinnut aiheensa, ja toiminta on läpeensä luonnollinen. „Kirjailijan suurimmaksi ansioksi on kuitenkin luettava hänen nerokas ja todellinen kuvaamisensa henkilöinsä luonteesta.“ Mitä kolmanneksi esitykseen tulee, toimikunta ei voinut antaa yhtä kiittävää lausuntoa. „Se on paikoittain liian pitkää ja ikävystyttävää“, varsinkin pitkien kertomusta hämmentävien vuoropuhelujen tähden — muuten sama muistutus, jonka Ahlqvist sitten myöskin teki. Kieli kuitenkin oli „tervettä ja omituista“, vaikka oikeinkirjoitus huolimatonta. Lopputuloksena oli, „että isänmaiselle kirjallisuudelle olisi suureksi vahingoksi, jollei sitä painon kautta saataisiin yleiseen luettavaksi“. Seuraavassa kokouksessa seura päättikin sen painattaa ja maksaa tekijälle 700 mk., „joista hänen tulisi palkita maisteri A. Törneroosin vaivat, joka oli luvannut korjata teoksessa löytyvät kielivirheet“.

Tässä lausunnossa, joka luettiin Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kokouksessa 3 p. marraskuuta 1869, oli siis tuotu ilmi jokseenkin vastakkaisia mielipiteitä niihin verraten, mitkä Ahlqvist sitten seuraavana vuonna lausui arvostelussaan. Cygnæuksella oli siten suoranainen syy esiintyä Ahlqvistia vastaan, laajemmin selittämällä käsitystään ja tarkemmin perustelemalla arvosteluaan. Ja hän sai siihen vielä erityisen ke-

hoituksenkin, kun Suomalaisen Kirjallisuuden Seura päätti uudestaan kääntyä runoustoimikuntansa puoleen kuullaksensa sen mielipidettä „Seitsemän veljeksen" julkaisemisesta eri kirjana. Seura oli ruvennut epäilemään, voiko tätä kertomusta semmoisenaan enää hyväksyä painoon vai oliko karsiminen ja parantaminen tarpeen. Epäilemättä vaikutti seuran arveluihin myöskin se, että silloin, kun „Seitsemän veljestä" juuri oli painettu Novellikirjastoon, tämän tilaajamäärä oli alentunut niin, että dosentti J. Krohn, joka toimitti tätä julkaisua, huhtikuussa 1870 ehdoitti sen lakkauttamista, johon seura vuoden lopussa suostuikin.

Ainoastaan puolitoista viikkoa senjälkeen, kuin seura oli lausunut toivomuksensa runoustoimikunnalle, oli Cygnæus jo laatinut uuden laajan arvostelun „Seitsemästä veljeksestä", jossa hän varsinkin torjuu sekä niitä mielipiteitä, joita Ahlqvist oli esiintuonut, että myös niitä syytöksiä, jotka suoranaisesti koskivat Kirjallisuuden Seuraa ja häntä. Sen luki seuran kokouksessa 1 p. kesäkuuta 1870 tohtori K. Bergbom, joka samaten kuin dosentti Krohn ja maisteri Törneroos — siis kaikki runoustoimikunnan jäsenet paitsi tohtori O. Toppelius — „kaikin puolin" yhtyi siihen. Tarkoitus oli julkaista se jossakin jokapäiväisessä lehdessä, mutta se lykkääntyi aina vuoden 1873 alkuun, koska Cygnæus sairauden tähden ei ollut voinut siihen lisätä sitä selvittelyä kertomuksen perusaatteesta, jota seura vielä oli pyytänyt. Silloin, v. 1873, se tällä tavalla laajennettuna painettiin myös esipuheeksi siihen eripainokseen „Seitsemää veljestä", joka siis vihdoin pääsi ilmestymään.

Cygnæus tahtoo siinä ensiksi poistaa sen erehdyksen, johon seurakin oli tehnyt itsensä syypääksi, kun se näkyy arvelleen, että runoustoimikunta oli sitoutunut korjaamaan ja „parantamaan" tätä kertomusta ennen painattamista. „Parantaminen" oli koskenut ainoastaan kielellistä puolta, josta olikin pidetty huolta. — Muistutettakoon tämän yhteydessä, että myöskin Ahlqvist oli tehnyt muistutuksia tässä suhteessa, ja Krohn oli Kanervala-arvostelussaan valittanut Kiven tavattoman huo-

noa ja huolimatonta kieltä. „Ne viat ja puutteet", sanoo Krohn, „jotka hra Kiven näytelmissäkin hämmentävät nauttimista, vaikuttavat tässä, niinkuin luonnollista onkin, vielä paljo turmelevaisemmin, ja ovat uusillakin rumennoksilla lisätyt. Paitsi sitä ettei tekijä näissäkään ole osannut välttää kielivirheitä ja epäsuomalaisia tai aivan mahdottomiakin lauseita" j. n. e. Samaa valittaa J. W. Calamnius arvostellessaan näytelmää „Yö ja Päivä". Kappale oli „täynnä kielivirheitä semmoisia, joita toisenkin luokan koulupoika voisi helposti korjata, mutta", lisää hän lohduttaen, „tiedämmehän, että nerot usein ovat huolimattomat sellaisten vähäisten asiain suhteen". Syy ei ollut tekijän, vaan kustantajan, joka ei ollut paremmin hoitanut korrehtuuria. Ennen painattamista täytyi Kiven teoksia tässä suhteessa aina tarkastaa. Osaksi kai tämä heikkous on asetettava yhteyteen sen kanssa, että Kiven ensimäinen runoilukieli oli ruotsi. —

Mitä niihin muihin virheisiin ja muodottomuuksiin tuli, joista oli huomautettu, niin Cygnæus, palatakseni taas hänen esipuheeseensa, ei tahtonut niitä kieltää, eikä puoltaa, mutta hän piti ne kuitenkin joka tapauksessa aivan sivuasiana verraten niihin ansioihin ja siihen lahjakkaisuuteen, „joka hänen runollisen inspiratsioninsa paraimpina hetkinä tuhansista eroittaa Alexis Stenvallin". Ahlqvistin muistutuksen kirjan pitkäveteisyydestä myöntää Cygnæus ainakin osaksi oikeaksi, kuten hän jo ennenkin oli lausunut. Kiven kohtausten ja luonteiden liiallinen realistisuus ei, huomauttaa Cygnæus, ollut mitään tavatonta maailmankirjallisuudessa. Päinvastoin esim. itse Shakespeare ei siinä ollut suinkaan Kiveä miedompi ja luultavaa on, että juuri hänen esimerkkinsä oli vaikuttanut noin arveluttavan viekoittelevasti Kiveen, joka tästä luuli saaneensa täyden oikeuden menettelyynsä. Ja Cygnæus arvelee todelliseksi onneksi, ettei Kivi sattunut tuntemaan Rabelais'ta, joka olisi voinut käydä hänelle aivan vaaralliseksi. Mutta suureksi osaksi tuo liiallinen moite Kiven realismia vastaan johtui siitä, ettei ymmärretty realismin oikeutusta taiteessa — kuten Cygnæus jo oli huomauttanut,

kun oli puhe „Nummisuutareista“ — ja että mallina tässä suhteessa pidettiin taideteokset sellaiset kuin von Wrightin „kauniit, siistit ja siivot linnut“. Kiven kuvaukset olivat mielemmin verrattavat Teniers'in tauluihin, jotka huolimatta niiden realismista, olivat maalaustaiteen etevimpiä tuotteita. Eikä missään tapauksessa olisi ollut suotavaa, että Kivi tämän sijaan olisi ruvennut koettamaan matkia mitään „imeliä ääniä“, vaikka toiselta puolen, huomauttaa Cygnæus vielä, hän ei hyväksynyt sitä, ettei Kivi ollut paremmin hillinnyt haluaan taiteessaan käyttää liian alkuperäistä, raakaa materialia. Tämän muistutuksen hän teki sitä suuremmalla syyllä, kun Kivi oli näyttänyt, esim. Leallaan, että hän, jos tahtoi, kyllä tiesi rajan ja kykeni eroittamaan hienoimmatkin vivahdukset.

Kertomuksen perusajatuksena oli Cygnæus huomannut olevan sen, että osoitetaan, kuinka „sivistys ja hyvät tavat ovat välttämättömiä ihmisen vapaudelle, rauhalle ja onnelle“. Siinä oli siis tavallaan opettavainen aihe, mutta Kivi ei ollut käsitellyt sitä kaavamaiseen, pintapuoliseen tapaan kuvaamalla paheen ja hyveen edustajia tai lopettamalla rangaistuksella ja palkinnolla, esim. „rikkaitten naimisten muodossa“. Hän on osoittautunut todelliseksi runoilijaksi, kun hän on onnistunut kuvaamaan todellisia ihmisiä, jotka toimivat ja puhuvat luontonsa ja sisällisen välttämättömyyden mukaan.

Jos, huomauttaa Cygnæus lopuksi, katsotaan välttämättä tarpeelliseksi toimittaa uusi painos tätä kertomusta, josta karkeudet ja häiritsevät ja loukkaavat muodottomuudet olisivat karsitut pois, niin tätä ainakaan ei voi tehdä kukaan muu kuin tekijä itse. Jos Suomalaisen Kirjallisuuden Seura arveli voivansa siihen ryhtyä, niin hän, samaten kuin muut lausunnon allekirjoittajat Bergbom ja Krohn, siinä tapauksessa pyysi saada luopua luottamustoimestaan runoustoimikunnan jäsenenä.

Nähtävästi tämä kirjallinen kiista oli suuresti tuskastuttanut Cygnæusta. Hän oli joutunut siinä välikäteen, joka pakoitti häntä puolustautumaan sangen loukkaavia syytöksiä vastaan, ja myöskin Kirjallisuuden Seuran esiintyminen ei

ollut tässä asiassa aivan selvä. Vuoden 1871—1872 runoustoimikunnassa ei näekään enää Cygnæuksen nimeä; hän oli jäänyt siitä pois luultavasti omasta pyynnöstään, vaikka pääasiassa kai kivulloisuutensa tähden. Sen sijaan Ahlqvist sinä vuonna valittiin siihen.

Mutta etupäässä tietysti Cygnæusta suretti se kohtelu, jonka alaiseksi Kivi oli joutunut. Hän oli Kivessä huomannut todellisen kyvyn, joka oli varustettu harvinaisilla luonnonlahjoilla. Nämät tarvitsivat vain kehittämistä, ne tarvitsivat vain sekä kirjallisen että yhteiskunnallisen sivistyksen muodostelevaa ja hienostavaa vaikutusta voidaksensa luoda täysin eheiksi ja täysin taiteellisiksi ne harvinaisen voimakkaat ja omintakeiset runokuvat, jotka tämän runoilijan sielussa muodostuivat. Mutta juuri sitä yleisön kylmäkiskoisuus ja varsinkin tuollainen suorastaan ilkeämielinen arvostelu estivät, arvostelu, joka ei tahtonut nähdä arvosteltavassa mitään tunnustusta ansaitsevaa, joka ummisti silmänsä kaikille edullisille puolille ja kohteli aivan hylkiönä kirjailijaa, joka kuitenkin, vaikkapa kuinka ankarasti arvosteltuna, ainakin meikäläisissä oloissa ilmeisesti oli harvinaisuus ja jonka luonnonlahjojen olisi pitänyt herättää mielenkiintoa ja myötätuntoa eikä vihaa ja vainoa. Juuri tätä Cygnæus ei voinut ilman vastalausetta sallia, ja tätä vastaan hän nousi koko jalon mielensä innostuksella ja paljon painavan sanansa arvolla. Mitä Cygnæuksen mielipide tässä merkitsi, osoittaa osaltaan m. m. sekin, mitä Kirjallisuuden Seura lausui Cygnæuksen asemasta kriitikkona ja esteetikkona puolustautuessaan julkisesti Ahlqvistin hyökkäyksiä vastaan. „Eikä kenelläkään, joka tuntee isänmaan kirjallisuutta, liene jäänyt huomaamatta, että kirjoitus [esipuhe] on miehen kädestä, jota ei kukaan tässä maassa eikä moni muuallakaan esteetisellä alalla voita.“

Cygnæuksen arvostelu varsinkin „Nummisuutareista“ sisältää monta erittäin hienoa ja sattuvaa huomautusta. Ja erittäin huomattavaa on se, kuinka tämä koko mielenlaadultaan ja katsannoltaan ihanteellisuuteen kallistuva runoilija ja kriitikko täysin tunnusti ja pani arvoa sellaisellekin ominaisuu-

delle kuin Kiven realismille. Puhtaasti teoreetiseltakin kannalta hän puolusti tätä taiteen käsitystä ja katsoi nähtävästi tuon vanhan idealismin jo eläneen aikansa loppuun. Melkein samaan aikaan siis, kuin Ruotsissa Dietrichsonin kautta realismi murtautuu läpi nuoremmassa polvessa, asettuu meillä pohjoismaiden toinen etevin esteetikko myöskin tälle uudelle, laajemmalle taiteen katsantokannalle. Mutta samalla kuin se realismi, jota „signatuurit" hyväksyivät, personoitui Runebergissa ja rajoittui häneen, niin Cygnæuksen laajalle ja myötätuntoiselle luonteelle ei ollut vieras sellainenkaan kirjailija kuin Kivi.

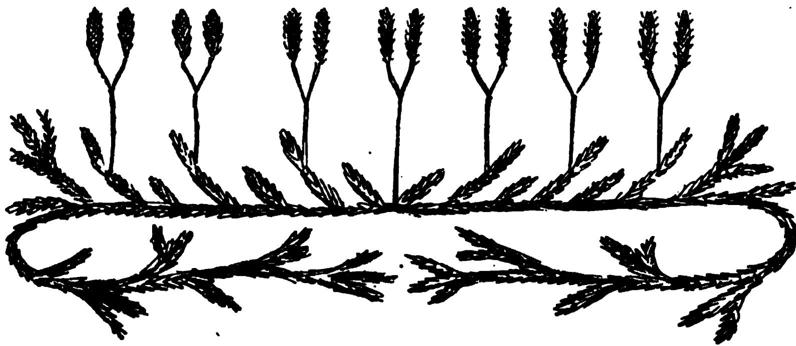
Runoilijan luontaisella tunteella Cygnæus oli heti Kivessä huomannut alkuperäisen runoilijavoiman, joka epätäydellisen ja valmistumattomankin muodon läpi kaikkialla vuolahti väkevänä ja antoi hänen tuotteillensa tuon omituisen tuoreen tuoksun. Hän innostui sitä muillekin esittämään ja osoittamaan, niinkuin se hänelle itselleen oli suurta nautintoa tuottanut ja niinkuin hän muutenkin aina asettui sen tulkitsijaksi, jossa hän oli huomannut sitä kauneutta ja suuruutta, mitä hän piti elämän olennaisimpana sisällyksenä. Hänen lausunnoissaan Kivestä sentähden varsinaisesti kriitillinen puoli alusta alkaen ei ollut tärkein eikä mieltäkiinnittävin, vaan juuri tämän uuden alkuperäisen kyvyn harvinaisen lahjakkaisuuden ja omintakeisuuden esittäminen. Ainoastaan vastakritiikin pakoittamana hän myöhemmässä lausunnossaan „Seitsemästä veljeksestä" myöntää jossakin määrin oikeaksi muutamia Ahlqvistin pääväitteitä liiallisesta naturalismista, hiomattomuudesta, puuttuvasta taiteellisuudesta ja pitkäveteisyydestä, ja täydentää siten edellistä ylimalkaisempaa arvosteluansa, vaikka tietysti aina hänen perusajatuksensa Kiven harvinaisista kirjailijalahjoista ja tärkeästä tehtävästä suomenkielisessä kirjallisuudessa jäi pysyväiseksi. Cygnæus ei, kuten monasti yllä on osoitettu, arvostellut Kiveä täydelliseksi mestariksi tai kypsyneeksi taiteilijaksi, vaan asetti erinomaisen korkealle hänen luontaiset lahjansa ja harvinaiset mahdollisuutensa, joiden kehittämistä ja täydentämistä hän innolla puolestansa koetti

kaikin tavoin edistää, mutta joiden ponnistuksien keskeytymistä hän haikeasti valitti. Myöskin arvostelussa „Nummisuutareista“, jonka Cygnæus kuitenkin nähtävästi asetti ensi sijaan Kiven tuotteista, käy tämä käsitys selville.

Ne „Jäähyväiset“, jossa Cygnæus tulkitsi tunteensa, kun oli saapunut sanoma Kiven kuolemasta vuoden viimeisenä päivänä 1872, sisältävät m. m. seuraavat sanat: „Tiedän kyllä, mitä uskallan, kun tässä toistan järkähtämättömän uskoni niiden luonnonlahjojen harvinaisuuteen, jotka, melkeinpä kuten autioon metsään heitettyinä, olivat joutuneet Alexis Stenvallin osalle. Kaikkein vähimmin minä hänen avonaisen hautansa ääressä osoittaisin sellaista raukkamaisuutta, että kieltäisin sitä tunnustusta, joka sangen huomattavasti esti häntä jo aikoja sitten vaipumasta maahan kaikkien niiden iskujen musertamana, jotka säälimättä häntä vastaan tähdättiin.“ Ja hän hakee turhaan vastausta kysymykseen, mikä saattoi olla syynä siihen, että tämä, päivän puolueriidoista kokonaan erillään pysyttäytyvä, onneton kirjailija oli joutunut noin säälimättömän ja epäoikeutetun kohtalon alaiseksi.

Että tämä kohtalo edes hiukankin lievennettiin ja että Kivi sai voimaa ja luottamusta luoda sitä, mitä hän kuitenkin loi, on epäilemättä suureksi osaksi laskettava Cygnæuksen lämpimän myötätunnon ja innostuttavan johdon ansioksi. Cygnæukseen itseensä ovat täydessä määrässä sovitettavat ne sanat, jotka hän viimeisessä lausunnossaan „Seitsemästä veljeksestä“ lausui Suomalaisen Kirjallisuuden Seurasta: „On kaikkina aikoina laskettava Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran ansioksi, että se aika ajoittain hyvänsuovalla tunnustuksella on ylläpitänyt Kiven horjuvaa elämänintoa ja aineellisella avustamisella pelastanut hänet sortumasta, välttämättömimmän puutteessa muserrettuna ja lannistuneena.“

Juhana herttuan nuoruudenunelmat.

Kohtauksia näytelmästä, jonka on kirjoittanut

FREDRIK CYGNÆUS.

Suom. O. MANNINEN.

Fredrik Cygnæuksen 5-näytöksinen näytelmä „Hertig Johans ungdomsdrömmar", ilmestynyt Helsingissä 1854, on sijoitettu vuoteen 1563 ja kuvaa Juhanan lyhyttä herttua-aikaa Suomessa, hänen rakkauttaan, aikeitaan, horjuvaisuuttaan ja kukistumistaan Turun linnan piirityksessä v. 1563; historiasta saatua aihetta ja muistotietoja on sangen vapaasti käsitelty. Suomalaiselle lukijalle tarjotaan tässä näytteeksi kaksi kuvausta Edellinen näistä esittää herttuan puhelussa nuoren 20-vuotiaan kirjurinsa Petrosan kanssa; puhelu koskee sitä kirjettä jonka Juhana herttua muistotiedon mukaan oli päättänyt lähettää Ranskan kuninkaalle Kaarle IX:lle suomeksi. Lähinnä edellä sitä osaa, mikä tässä on käännettynä, on Juhana juuri puhunut katolisenuskon merkityksestä ja elinvoimaisuudesta, mitkä lauseet aiheuttavat sen Petrosan kysymyksen, jolla tämä näyte alkaa. — Toinen kuvaus on Turun linnan piirityksen ajalta. Siinä suomalainen aatelismies Antti Niilonpoika Sabelfana, joka oli viety Ruotsiin Erik kuninkaan vangiksi sekä siellä rääkätty ja kidutettu vaivaiseksi, mutta päässyt pakenemaan, koettaa saada Juhana herttuan horjuvaa mieltä vielä viime hetkessä uskaltamaan kaikki ja nojautumaan Suomen kansaan, jonka itsenäisyydentaisteluksi tämä taistelu oli tehtävä.

Kolmas näytös, neljäs kohtaus.

PETROSA.

Ehk' oikeastaan Teidän Korkeutenne
osoittaa tulis kirje — — Paaville.

JUHANA.

Ei, siihen kiirettä ei ole vielä.
Sanoinhan, ett' on Ranskan kuninkaalle
se kirjoitettava, ja siks se jää.

PETROSA.

Kai latinaks se laaditaan, niin olen
tavaksi kuullut moisiss' asioissa.

JUHANA.

Täss' arkiseikoist' onko kysymys?
Niin kuulumaton kuin on itse teko,
sen olkoon ilmaisukin. Laadittava
se kielell' on, mi Suomen herttuan
omassa valtamaassa soi.

PETROSA.

On monet
sen kielenparret. Teidän Korkeutenne
ei toki tarkoittane — suomen kieltä?
Yhdeksän kymmenestä vaikka kansass'
ei tunne kieltä muuta, konsanaan
maan kieleks sit' ei voine katsoa.

JUHANA.

Ja miksi, jos saan kysyä, sit' ei
niin katsottais?

PETROSA.

Ehk' ei mun asiassa
sopine tuomita niin tärkeässä
ja suuressa kuin tää. Ma kielen tunnen.
Rakastamaan sit' äidin huulilt' opin,
mun puolueelliselta näyttää täytyy.
Vaan jalokunniainen herra piispa —

JUHANA.

Follingius!

PETROSA.

Sen selvitykseen kai
mies oikea: näät tuskin suomen sanaa
hän katsoi oppivaivan arvoiseksi,
ja tasapuolinen siis totta lie,
pyhällä muodolla kun saarnaa, että
sanaansa tuskin sillä julistaa
Jumala suo, ett' Esivallan sietää
sen käyttöä sen maassa omass' ei
enempää tule, kuin mit' ei voi välttää,
jott' ihminen ei eläint' alemmaksi
jäis kovin, — vapaasti kun käyttää eläin
saa ääntä, mihin syntyi metsässään.

JUHANA.

Noin pyhä piispa kaiken häväisee,
mi pyhää taivaass' on ja maassa, tullen
tahraksi sivistykselle sen maan,
jot' edustaa hän julkenee. Niin kauan
kuin ääntynee suut suomalaiset, millä
tahansa kielell' aatteit' ilmaisten,
ne harmin, kirouksin, pilkoin hänen
nimensä heittää haltuun jälkipolvein
ikuisen ylenkatseen. Ja mun ensiks
on Suomen ruhtinaana velvoitus
niin kuuluvasti panna vastalause,
kuin voinen, hänen mielettyydelleen.
Siks Suomenmaani kotikielelle
nyt kiiruhdankin suomaan kunnian
ylimmän, min se saada voi, kun käytän
sit' ilmaisimeks sille, mitä aion
sanoa hallitsijalle, ken käy
sen kansan etupäässä, jonka kieli
kenties on kerran kautta maiden kaikkein
korkeimman sivistyksen äidinkieli.
Olethan altis kai, kun epäpädöks
on tehtävä Follingius?

PETROSA.

Yht' altis
kuin velvollinen Teidän Korkeutenne.

JUHANA.

Työkammiooni heti käyös siis
ja luonnos tee. Sen tyystin tarkastamme
yhdessä sitten. Sillä tuleva
on siitä työ, jot' unhoita ei Suomi.

Viides näytös, kahdeksas kohtaus.

JUHANA.

— — — — — — — — — — — —
— — — — — Kun päivä koittaa,
se taiston kuolost', elämästä näkee,
min päätöstä yht' innokkaasti tutkii
vuossatain illat vielä kuin me nyt.

SABELFANA.

Jos malttaa muisto jälkimaailman
niin kauan siinä viivähtää, niin nähdä
saa suuria maar silloin huomispäivä.
Mill' olette siis tehdä aikonut
niin ikimuiston arvoiseks sen taiston?

JUHANA.

Mun, teidän, kaikkein urhoollisten sama
on keino: sankaruus.

SABELFANA.

Se riittää meille,
ja meilt' ei muuta pyytää voi. Mut teiltä
jotakin lisää vaaditaan.

JUHANA.

Siis mitä?
Mies eikö ole, kun hän sankar' on,
mit' elämässä ylint' olla voi hän?

SABELFANA.

Niin, ovat useimmat. Vaan kohottauta
kun kantajaksi kansain kohtaloiden
mies tohtii, niiden tulevaisuudelle
sanonut kun hän on: mua seuraa tiellä
min sulle mielin raivata, ei riitä
se uljuus silloin, herttua, jonk' omaa

mies jokainen — voi näyttää ainakin,
jos kaupaks ei käy hintaan parempaan.

JUHANA.

Kuin tahto luja, tarkoitus kuin jalo
häll' olkoon, toki rajoja hän kohtaa,
joit' ei hän murtaa yksin voi.

SABELFANA.

Jos yksin
hän asettui, koht' yhtä ahdas raja
häll' on kuin rajat ruumihinsa. Hetken
ma muistan, jolloin näitte selväks että
yks oli Suomen asia ja teidän.

JUHANA.

Sellaiset hetket muistan monetkin:
mut asiaamme paranna ei muistot.
Ma tukahdun täss' yhteen pisteesen
pusertuneena, min vain ilma Suomeen
viel' liittää, joka, vaikka läheIl' aivan,
jo tuntuu loitolta kuin muiston maa.

SABELFANA.

Se merkinnössä toisessa, kuin teiltä
sai sana, muiston maaksi ilmenee.
Jok' yö, kun katseeltanne pimeys
sen peittää, Teitä muistuttaa se, että
se vielä elää, liikkuu, teitä muistaa.

JUHANA.

Vaan mitä tulen merkit nuo mua auttaa,
mua jotka tuonne viittaa vuorilleen?

SABELFANA.

Jos ilovalkeiksi ne näätte vain,
jotk' yksinäisyytenne suloks syttyy,
ne toden totta vähän hyödyttää.
Vaan kuviksi jos liekit nähdä voitte
sydänten uskollisna liekkiväin,
jos kuulette kuin huutaa tulen kielet,
ettette yksin seiso: ett' on kansa
viel' edessänne innon-palavainen
riviinsä taajaan teidät sulkeakseen,

kas silloin, herttua, tuon tyhjän tuikkeen
mitaton merkitys on — asialle.

JUHANA.

Todistus kiintymyksen moinen mulle
sydämen-ilon tuottaa ylimmän —

SABELFANA.

Sydämen-ilot kyseess' ei nyt teille:
asia liian suur' on leluks siksi.
Mut, herttua, sieluunne jos mahtuu, mihin
nuo merkit sydäntänne velvoittaa,
ne vasta silloin nähdä ansaitsette.

JUHANA.

Siis mihin tahdotte mun ryhtymään?

SABELFANA.

Nuo viittaukset tulten teille suomat
sen virkkaa selvemmin kuin ihmiskieli.
Tie, kätten urhokasten suojaamana,
vihollislaumoitse te murtakaa.
Tää taisto, vähäpätöön supistunut
vain kiistaan Turun linnasta, te tehkää
sodaksi koko Suomenmaasta. Miekkaan
mies jokahinen, joka ratsun selkään
nyt ratsastaja; siltavarus olkoon
jokainen vuorensola, vallihauta
jokainen virta, keto taistokenttä!
Vaan luonnon linnat kun ei kyllin lie,
teill' linna Birgerin on, Suomen sydän,
ja Suomen nyrkit, linnat Torkelin,
jotk' äärimpänä rajall' aukee teille.

JUHANA.

Siis sodan seikkailija-ritariksi
mun tekisitte noin. Mun tulis saattaa
ikuiseen vainoon tämä maa, jok' ollut
on rakas mulle ja ma rakas sille.

SABELFANA.

On vuosikymmen tai kaks ylintään
ikuisuus lyhyt kansain elämässä.

Se sammu ei, jos sarka nurmettuukin
maamieheltä, kuin hauta suojaisa;
ja mitä merkitsee, jos hältä liesi
jää ilovalkeoiksi vainon hurman,
ja vihdoin niin on harvass' ihmisiä
kuin tähkiä, kuss' elon korjaa rakeet!
Jos taatot sortui sotaan valtavaan,
viel' lahonneista luista virtaa kauan
ihmeinen elinvoima poikiin, jotka
perivät isäin urhokunnian.
Vapauden voitontanner toisin versoo
kuin alla arkain kätten; korkeammaks
asumus, kuss' on voittolaulu soiva,
rakennetaan kuin majat vaikerruksen.

JUHANA.

Mun herttaimmista muistoistani eräs,
mi jäi tuolt' ajalta, viel' iloisalta,
syvälle Suomeen usein aatokseni
on vienyt seutuun, sorjaan, rauhaisaan,
kuin pikku paratiisi. Asunnossaan
siell' istui järven rannall', istuu vielä
iäkäs nainen, jalo, lempeä.
Te hänet muistattehan: äitinne!
Hävityssodan jos ma aloittaisin,
mimmoiseks sen te mielitte, ja sota
tuhoojaliekkinsä lois sinnekin,
tuhaksi jos sen kuuma hengitys
tuon majan muuttais, kutrit kärventäis,
joit' ammoin poikasena hyväilitte,
kun harmaat ne viel' olleet ei, ja sodan
samoova ratsu kavionsa alle
sydämen musertais, jost' imenyt
olette elämää ja rakkautta —
kautt' omantuntonne, teist' oisikohan
viel' yhtä ruusunkarva silloinkin
vain sota kuin nyt, herra ritari?

SABELFANA

vaitiolon jälkeen katkerasti.

Mua silloin, kun näyn näitte kertomanne,
sanoitte parhaaks ystäväksenne;

ja moiselt' ystävältä vuottaa voinen
emoni asunnolle ensiks suojaa.

JUHANA.

Ken linnaa puolustaa sill' aikaa?

SABELFANA.

Minä
ja muut me hylyt suomalaiset, joitten
kovettui tulevaisuus Södermalmin
kovaksi vuoreksi; jotk' etsii ennen,
kuin kruunuanne siellä koristavat,
tään linnan raunioissa kainon paikan,
vaikk' kautta pilvein kiertäköön se tie!
On käsi hervas, murtui voima multa:
vaan kun niin liki hautaa syösty olen,
sen valmiimp' ensiksi lien kuolemaan.
Mun suokaa seista, kussa vaara on
niin suuri, ett' on surma vain sen kaima!
Sit' arvosijaa hovimiehistänne
ei kenkään kiistäne. On kunnian-
himoni noussut nyt, kun ilmeisesti
muilt' on se masennut. Uus hovikunta
nyt hovin portait' aikoo kiivetä.
Ei varpaillaan se hiivi vastaanottoon,
samettipehmein sanoin, käsin ei
teilt' armoa ja suosiota kerjää,
mut ottaa kursailuitta mitä vain
käsiinsä saa. Heit' uusin hovimenoin
on kohdattava. Minut mestarina
nimittäkää niit' ohjaamaan: ma lupaan
parhaani panna, jott' ois valmistettu
puheillepääsy noille tulokkaille
ja sitten ylennys, jonk' ansaitsevat.

JUHANA.

Ja noissa menoiss' uusissa mi paikka
on osoitettu puolisolleni?

Tykin laukaus kuuluu; kaikki nukahtaneet soturit hypähtävät pystyyn penkeiltä; Arvid Stålarm, vielä vilkaistuaan ulos ikkunaristikosta, suoristaikse ja tekee pyssyllään kunniaa.

Tuo merkki on, mi tietää vihollisten
nyt käyvän taisteluun. On vimmattu
se oleva ja viimeinen, min moni
meist' elämässä käynee. Vihamielin
erota minust' ette, ritari,
nyt saa. —
Teilt' otin miekkanne, mun siihen
pikastus anteeksiantamaton sai. Mun suokaa
käteni, miekkani sen sijaan teille
ojentaa merkiks uskolliseksi
mun arvonantoni ja sovintomme.

Hän irroittaa miekkansa ja ojentaa sen ynnä kätensä Sabelfanalle, joka ei ota kumpaakaan vastaan.

SABELFANA.

Käteni tällä hetkell' liian heikko
on kantamaan niin paljon kunniaa.
Jos voitamme ja, niinkuin lupasitte,
te voiton käytätte, ehk' elpyneensä
se tuntee. Ma sill' aikaa sieppaan, minkä
käteeni aseen saan. Kuink' olkoonkin,
nimeni jo mua kehoittaahan, että
tavoittamattoman teen viirin virkaa
ma taistossa. En niinkään huonosti
siks sovi. Olen runneltu kuin lippu
rehellisesti tehtävänsä tehnyt,
ja rataa kunnian en hevin heitä.

JUHANA.

Lipuksi olette te liian kova,
vain nuijaa teist' on luonto aikonut.

Rientää ulos, kaikkien läsnäolijain seuraamana, jotka ovat paljastaneet miekkansa, kuten herttua omansa heittäen huotran pois.

Cygnæuksen galleria.

Kirjoittanut

K. K. Meinander.

Ylhäällä kalliotasolla Kaivopuistossa, aivan lähellä komeaa Kalliolinnaa, kohoaa Cygnæuksen vaatimaton kesähuvila, josta avautuu ihana näköala yli Helsingin kaupungin, sen pitkien valoisien talorivien ja eteläsataman vilkkaan liikkeen. Vaikeaa olisi löytää toista paikkaa, joka suuremmassa määrässä viehättäisi romantisuuteen ja suurisuuntaisuuteen taipuvaa runoilijaa. Cygnæus itse valitsikin paikan ja alussa järjesti kaikki. E. Nervander on kertonut millä huvittavalla tavalla tämä tapahtui. Eräänä päivänä runoilija joutui kävellessänsä tälle paikalle, ihastui suuresti näköalaan ja päätti rakennuttaa huvilan tälle vuorelle. Luonteenomaiseen, huolettomaan tapaansa hänen mielestään paikka nyt ilman muuta oli hänelle varattu ja tiedustelematta mitään omistajaa tai muuta sellaista hän ajatti muutamia kuormia sammalia ja hiekkaa ylös mäelle, joilla epätasaiset vuorenkolot tasoitettiin. Miten olikaan, tuli asia jäljestäpäin oikean omistajan kanssa järjestetyksi, ja Cygnæus saattoi aloittaa huvilan rakennuttamista. Mutta pitkän viivyttelyn aikana, jolloin hänellä

sitä paitsi oli paljon muuta ajateltavaa, olivat kallion ympärillä alati liekkuvat tuulet hajoittaneet ensimäiset täytteet kaikille ilmansuunnille. Sen johdosta hän antoi tontille leikillisen nimen „Väderbacka“ (Tuulimäki), jonka paikka sai kauan pitää. Sen ohessa käytettiin kahta muuta nimeä „Fyrbåken“ (Majakka) ja „Fredrikshamn“ (Fredrikin hamina).

Keväällä 1869 rakennus valmistui, ja lähinnä seuraavina vuosina Cygnæus vietti siellä ainakin kesät. Hänen varsinaiseksi kodikseen se ei kuitenkaan tullut; tämä oli kaupungissa, Itäisen Heikinkadun varrella, talossa N:o 3. Runoilijan viimeisinä elinvuosina oli huvila vieraille vuokrattuna. Mutta tämä huvila se sittenkin oli pysyvä jälkimaailmalle näkyvänä muistona Cygnæuksesta, samoinkuin Runebergin koti Porvoossa, Topeliuksen molemmat huoneet tulevassa Kansallismuseossamme ja Elias Lönnrotin yksinkertainen syntymäkoti, Paikkarin torppa. Siinä testamentissä, jonka Cygnæus teki 1 p. toukok. 1872, määrättiin, että kaikki hänen omistamansa taideteokset tulisivat Suomen kansan omiksi ja siirrettäisiin huvilaan, joka myös seurasi tätä lahjoitusta. „Cygnæuksen gallerian“ nimellä oli kokoelma koskemattomana säilytettävä ja annettava aikaa myöten kaunotaiteiden korkeakoululle Suomessa. Testamentin tekijä lausui samalla sen toivomuksen, että nuoret taiteilijat muistaisivat galleriaa lahjoittamalla sille tuotteitansa.

Valtion kannattama taideakatemia oli yksi Cygnæuksen suuria aatteita, yksi niitä, joiden hyväksi hän kaikkein uutterimmin työskenteli monen vuoden kuluessa. Hän koetti tätä tarkoitusta varten saada Suomen taideyhdistystä laajennetuksi ja kääntyi myös kannatuksen pyynnöllä vaikuttavien miesten puoleen maassa, v. Kothenin, Armfeltin ja kenraalikuvernööri kreivi Bergin puoleen. Mutta hän ei saavuttanut menestystä; aika ei ollut kypsynyt niin laajalle tähtäävään yritykseen. Taideyhdistys jatkoi vaatimatonta työtään, joka myöhemmin osittain kehittyi sellaiseen suuntaan, ettei Cygnæus voinut sitä hyväksyä, ja diplomaatit kuuntelivat kohteliaasti hänen ehdoituksiaan tekemättä kuitenkaan mitään asian hyväksi. Siten

hän jätti jälkimaailmalle aatteensa toteuttamisen ja sen näkyväksi pohjaksi taidekokoelmansa.

On luultavaa että Cygnæus oli ajatellut sitä tulevan suomalaisen taidegallerian pohjaksi. Mutta siksi sitä ei enää voida sanoa. Ottaessamme lukuun vanhimmankin taiteemme 1800-luvulta ovat kokoelmat Ateneumissa niin huomattavat ja monipuoliset, että Cygnæuksen galleriassa vain jotkut yksi-

Cygnæuksen galleria.

tyiset taideteokset niitä täydentävät. Vielä suuremmassa määrässä esiintyy gallerian vaatimattomuus myöhempiin aikoihin nähden. Jos kohta monet taiteilijoistamme ovat noudattaneet kehoitusta ja lahjoittaneet siveltimensä tuotteita gallerialle, niin tämä osa galleriaa ei ole taiteellisesti arvokas eikä edes missään suhteessa nuorempaa taidettamme edustava. Siltä puuttuu se *raison d'être,* joka oli Cygnæuksen aikuisilla tauluilla silloisen taiteen kokonaiskuvan antajina.

Jos taulut Ateneumissa esittävät taidetta virallisemmalta puolelta, niin me Cygnæuksen galleriassa sitä vastoin saamme taide-elämästä tutunomaisemman kuvan. Hänhän seisoi lähellä

taiteilijoita, ja moni vaatimattomampi atelierituote, joka harvoin pääsee kauemmaksi ulos maailmaan, joutui senvuoksi hänen haltuunsa. Mutta toisessakin suhteessa on hänen kokoelmansa niin sanoaksemme jokapäiväisempi: se osoittaa, millainen yleensä se taide oli, jota näihin aikoihin tavattiin meidän varallisissa kodeissamme. Siinä suhteessa se on niin monipuolinen kuin suinkin kotimaisten taiteilijoiden teosten

Cygnæuksen gallerian päähuone.

rinnalla näemme ulkomaalla ostettuja tauluja, ja niiden joukkoon liittyy vielä monet litografiat ja valokuvat kehyksissä ja lasien alla.

Taideharrastus pääsi meillä juuri ensi vauhtiin Cygnæuksen ollessa parhaassa miehuudeniässään. 1846 perustettiin Suomen taideyhdistys. Epäilemättä oli jotakin teennäistä tässä alkavassa taide-elämässä, mutta toisaalta jonkunmoisella ylpeydellä huomautettiin, että meillä oli kykyjä, joista oli pidettävä huolta. Sellaisia olivat jo maalarit A. Lauréus (1783—1823) ja G. W. Finnberg (1784—1833) olleet; näistä oli Lauréus melkein kokonaan mennyt synnyinmaalta hukkaan, ja

Finnbergkin vietti viimeiset vuotensa kotimaan ulkopuolella. Cygnæus kertoi itse, että hänen aatteensa suomalaisen taiteen tulevaisuudesta sai uutta voimaa hänen käydessään Ruotsissa ja nähdessään eräässä tilaisuudessa, kuinka suurta ihastusta R. W. Ekmanin (1808—73) maalaama taulu, jonka aihe oli saatu kolmikymmenvuotisesta sodasta, herätti.

Cygnæus osoitti lämmintä harrastusta niitä kohtaan, jotka ensimäisinä meidän maassamme antautuivat uudenaikaisen taiteen alalle. Eräällä matkallaan Ruotsissa hän osti ne Lauréuksen luonnokset, jotka nyt ovat galleriassa. Ne ovat varsin kuvaavia mestarillensa, nuo nopeasti maalatut taulut vilkasliikkeisine henkilökuvineen. Lauréus oli aikoinaan Ruotsin etevin henkilökuvamaalari; varsinkin laatumaalari. Finnberg puolestaan on meillä tunnettu muotokuvien ja uskonnollisten taulujen maalarina, — molemmat maalauslajeja, jotka parin vuosisadan aikana ennen häntä olivat antaneet meidän maassamme maalareille niukan elatuksen. Mutta hänen halunsa paloi suurisuuntaiseen maalaukseen, ja siinä suhteessa ovat Cygnæuksen galleriassa säilytetyt piirustukset suurenmoisesti sommiteltuine antiikisine ja uskonnollisine aiheineen kylläkin edustavia mestarillensa.

Missään personallisessa yhteydessä Cygnæus ei ollut näiden kummankaan maalarin kanssa, eikä hänellä ja muotokuvamaalari J. E. Lindhilläkään (1793—1865) liene ollut paljon sanottavaa toisillensa. Ihmeellistä kyllä on kuitenkin Lindhin itsestänsä maalaama kuva galleriassa; se on maalattu tavalliseen koreaan ja jäykkään tapaan, mutta kasvoihin on vastoin tavallisuutta pujahtanut hiukan temperamenttia. Otsa rypyssä ja kysyvä ilme katseessa tuijottaa taiteilija meihin. Muuten hän taisi, päinvastoin kuin Finnberg, olla tyytyväinen asemaansa tavanmukaisten muotokuvien ja alttaritaulujen maalarina; hän oli syntynyt Ruotsissa, mutta suurimman osan elämäänsä hän eli meidän maassamme. Hänen paras aikansa sattui aikaan ennen vuotta 1850; kun nuori suomalainen taide alkoi tulla lentokykyiseksi, oli hänen aikansa jo mennyt.

Ekman, joka oli melkein samanikäinen kuin Cygnæus,

taisteli tämän rinnalla enemmän kuin kukaan muu nuoren taiteen puolesta. Näissä molemmissa oli jossakin määrin hengenheimolaisuutta: samat suurenmoiset aatteet, sama naiivi usko niiden rientojen menestymiseen, joiden puolesta he työskentelivät, ja tehdyn työn oivallisuuteen. Meidän kansamme muinaiset muistot etusijassa innostivat heitä, ja he toivoivat, muodostaessaan kumpikin omalla tahollansa mytologian ja historian hahmoja, että nämä loisivat uuden suomalaisen taiteen, runouden samoinkuin kuvaamataiteenkin. Meistä tuntuu kaikessa tässä usein olevan jotakin koomillista, esim. kun Ekman pyysi Lönnrotia keksimään yhdeksän suomalaista runotarta; tosin hän itse oli suomalaisesta kansanrunoudesta löytänyt yhdeksän „kaikkein suloisinta neitoa ja jumalatarta“, aina Päivättärestä alkaen Åmarikiin, iltaruskon tyttäreen asti, mutta ne eivät oikeastaan olleet laulunjumalattaria niinkuin kreikkalaiset. Mutta olisi väärin olla antamatta Ekmanille sitä tunnustusta, että hän tavallansa on tehnyt Kalevalan henkilöt yleistajuisiksi. Se käsitys, mikä meidän yleisöllämme on niistä, on kai suurimmaksi osaksi johdettava Ekmanin kuvista; en luulisi Gallénin vaikutusta tässä suhteessa vielä yhtä suureksi. Ekman on myös ensimäinen, joka huomattavalla tavalla on kuvannut meidän historiaamme, varsinkin freskoissaan Turun tuomiokirkossa ja valtiopäivätauluissaan, ja Runebergin runojakin hän on kuvittanut; Hirvenhiihtäjien kuvilla arveltiin aikoinaan olleen suuri kansatieteellinen arvo. Niin uskallettu kuin vertaus muuten voikin olla, saattaa kuitenkin hänestä sanoa, että hän maalauksen alalla sai aikaan saman kuin meidän suuret runoilijamme runouden alalla, hän esitti aikalaisillensa Suomen kansaa ja sen muinaisia kohtaloita. Puhtaasti taiteelliseltakin kannalta oli Ekmanin elämäntyö tunnustusta ansaitseva, niin vähän kiitosta kuin hän vanhoilla päivillänsä saikin siitä niittää. Hänen opetuksensa oli kelvollista, ja hänen kouluaan kävivät joko lyhyemmän tai pitemmän aikaa seuraavan sukupolven parhaat maalarit: W. Holmberg (1830—60), Fr. Ahlstedt (1839—1901), Hj. Munsterhjelm (1840—1905), B. Lindholm (s. 1841).

Ekmanin korkealle suuntaava taide ei kuitenkaan ole edustettuna Cygnæuksen galleriassa. Täällä ei ole muuta kuin vaatimattomia ja tutunomaisia pikkupalasia, ja nämä muistuttavat suuresti maalarin lystikkäitä kirjeitä Cygnæukselle, jotka E. Nervander on julkaissut. Siinä on eräs maalaus, joka kuvaa Cygnæusta siivekkäänä, pila, joka silminnähtävästi tarkoittaa runoilijan korkealentoista mielikuvitusta. Hymyilevä ilme mustapintaisissa kasvoissa vakuuttaa meille siitä, että kuvattu henkilö ei pannut pahaksensa tämänkaltaista pilaa. Samansuuntainen on kymmenen vuotta myöhemmin

Hj. Munsterhjelm. *Suomalainen mäntymetsä.*

Cygnæuksen galleriassa.

R. W. EKMAN. *Väinämöinen väistyy kristinuskon tieltä.*
Cygnæuksen galleriassa.

tehty piirustus Cygnæuksen viisikymmenvuotisen syntymäpäivän johdosta 1857, jonka tarkoitusta on vaikea ymmärtää ilman tarkkaa selitystä.[1] Leikilliseksi on kai myöskin käsitettävä kuva Väinämöisestä, joka väistyy kristinuskon tieltä: pilvissä hohtava risti — kuva, joka suuresti muistuttaa koreita nimipäiväkortteja, maisemakuvakorttien edelläkävijöitä. Sommittelu lienee syntynyt silloin, kun Ekman ajatteli muisto-

[1] Ks. E. Nervanderin kirjoitusta tässä samassa numerossa.

G. Lundberg. *G. M. Sprengtporten*
Cygnæuksen galleriassa.

rahan valmistamista sen johdosta, että 700 vuotta oli kulunut kristinuskon tulosta maahamme.

Sen mitä Ekman kuviomaalarina teki Runebergin, Topeliuksen, Cygnæuksen y. m. rinnalla herättääkseen rakkautta meidän maatamme kohtaan, sen tekivät, joskin vielä vaatimattomammassa muodossa, veljekset Magnus (1805—68) ja Ferdinand von Wright (1822—1906) maisemamaalareina. He ehkä lähinnä vastaavat Topeliusta, he kuvasivat Suomen luonnon ulkonaista viehkeyttä ja tutustuttivat maamiestensä mielet siihen. Suosituimmat aiheensa he ottivat lintumaailmasta, mutta varsinkin Magnus v. Wright oli sitä paitsi hyvin tuottelias näköalojen piirtäjä. Kuta enemmän hän jätti syrjään pyrkimyksensä saada taulunsa runolliseksi, kuvata siinä kuutamoa tai maisemaa iltaruskon hohteessa (muuten hyvä aihe Saimaan vesien maalarille!), sitä paremmin hän tavallisesti onnistui. Hänen monista pienistä maisemistaan Cygnæuksen galleriassa on paras epäilemättä runoilijan syntymäkodin kuva Hämeenlinnasta, missä keveään harsoon kietoutunut kirkas keskipäivän aurinko valaisee rakennusriviä ja taustalla näkyvää Vanajaveden peilikirkasta pintaa.

Cygnæus ihaili suuresti Wright veljesten taidetta. Ferdinand von Wrightistä hän sanoi, ettei hänellä lintujen maa-

laamisessa „koko avarassa maailmassa tainnut olla muita yhdenvertaisia kilpailijoita kuin hänen veljensä Magnus ja Vilhelm, mutta ei ainoatakaan, joka hänet olisi voittanut", ja rohkeaan vertailutapaansa hän lisäsi, että „on hyvin selvää ettei se kouraantuntuva todellisuus, jonka kaikki Kalifornian kulta asetettuna Altain ja Uralin kultapaljouden päälle muodostaa, voi saada toimeen ainoatakaan sellaista taulua kuin Ferdinand v. Wrightin talvikuvan".

Niiden maalarien joukkoon, jotka olivat jokseenkin yhtäikäisiä kuin Cygnæus, kuului myös B. A. Godenhjelm (1799—1881). Hänen oma tuotantonsa merkitsee meidän taidehistoriassamme vähemmän kuin hänen monivuotinen opettajatoimensa taideyhdistyksen piirustuskoulussa Helsingissä. Jos saattoi sanoa edistykseksi taiteilijauralla, kun oli tilaisuutta lähteä Turkuun maalaamaan Ekmanin johdolla, niin vielä varmempaa oli se, että Helsingissä kukoisti dilettantismi. Silloin, samoinkuin nytkin, kuului sivistykseen, varsinkin nuorten naisten, että he osasivat käytellä sivellintä samoinkuin pianoakin. Godenhjelmin oppilaitten tuotteet eivät ole harvinaisia vanhoissa varakkaitten sukujen kodeissa; voisipa melkein sanoa että ne ovat helposti tunnettavia varsinkin aiheensa

B. A. Godenhjelm. *G. M. Sprengtporten. (Jäljennös.)*
Cygnæuksen galleriassa.

perustuksella. Vanhempien taulujen kopioimisella oli tärkeä sijansa. Malleiksi otettiin kai useimmiten joku alkuperäinen taulu jostakin suuremmasta täkäläisestä galleriasta; useat Cygnæuksen gallerian taulut tulivat siten vuosisadan keskivaiheilla kopioiduiksi. Vaskipiirrosten mukaan maalattiin myöskin, ja välillisesti lienee myös käytetty Pietarin Eremitagessa olevia alkuteoksia, jossa Godenhjelm itse oli maalannut.

Mutta sellainenkin taidetoimi toi jotakin hyvää mukanansa; jollei se kasvattanutkaan mestareita, niin se herätti sittenkin laajoissa piireissä taideharrastusta. Ja Godenhjelmin oppilaista saavuttivat kuitenkin muutamat vaatimattoman sijan taidehistoriassamme: Ida Silfverberg (1834—99), Emma Gyldén (1835—74), Victorine Nordensvan (1838—72), kaikki edustetut Cygnæuksen galleriassa.

Kun nyt kerran kopioista on puhe, niin voi olla sopivaa tarkastaa, mitä Cygnæuksella oli siinä suhteessa. Hän ei voinut välttää tavallisia ukonpäitä, italialaisia paimenpoikia ja katuvia Magdalenoja. Suurempaa mielenkiintoa herättävät ne taulut, joita hän luultavasti itse oli tilannut, enimmäkseen sellaisten henkilöitten muotokuvia, joiden kohtalot vetivät hänen huomionsa puoleensa. Niinpä näemme täällä kreivi Göran Magnus Sprengtportenin (1740—1819) muotokuvan, jonka tekoja Cygnæus koetti esittää sovittavassa valossa, selittäen, että Sprengtportenin tarkoituksena oli ollut luoda itsenäinen Suomi. Kopia, joka esittää Sprengtportenia hänen elämänsä loppupuolella, on Godenhjelmin tekemä ja riippuu toisen Sprengtportenin muotokuvan rinnalla, oivallisen pastellikuvan vieressä, joka luultavasti on ruotsalaisen G. Lundbergin (1695—1786) maalaama. Cygnæus vertasi kerran noita molempia kuvia toisiinsa: nuorekkaan iloinen kustavilainen Savon rykmentin sinikeltaisessa ja valkoisessa univormussa ja vanha mies, jonka rintaa koristaa veripunainen kunnianauha ja jonka synkkä, pettynyt ilme kuvaa hänen ajatuksiansa, kun hänet miltei oli eroitettu korkeasta virastansa ja hän näki elämäntyönsä menneen hukkaan ja tulleensa väärinymmärretyksi. — Epäilemättä näissä kuvissa on hiukan värisymboliikkia; mutta

myöskin Sprengtportenin nuoruudenkuva tekee vastenmielisen vaikutuksen; ystävällisen hymyn takana väijyy jotakin kylmää ja epämiellyttävää.

Per Brahesta on suuri muotokuva, E. J. Löfgrenin (1825—84) kopioima luultavasti van Dyckin alkuperäisen maalauksen mukaan sekä J. E. Stenbergin (1838—96) muovaama kipsinen jättiläisrintakuva. Löfgren on myös kopioinut Kustaa III:tta nuorena esittävän muotokuvan, ja toinen kuva samasta kuninkaasta, suunnaton medaljongi, on J. T. Sergelin (1740—1814) kädestä lähtenyt, samoinkuin Kustaa IV Aadolfin ja C. A. Ehrensvärdin kuvat. Henkilö, joka vihdoin suuressa määrin herätti Cygnæuksen mielenkiintoa, oli H. G. Porthan; hänestä on olemassa kolme kipsikuvaa, kaikki C. Sjöstrandin (1828—1906) tekemiä.

Löfgren ja Sjöstrand kuuluivat jo nuorempaan taiteilijapolveen, mutta seisoivat kuitenkin Cygnæusta lähellä sekä taiteessaan että elämässään. Sjöstrand, joka oli syntynyt Ruotsissa, muutti juuri Cygnæuksen kehoituksesta maahan, lähinnä valmistaakseen Porthanin muistopatsasta Turkuun (pystytetty 1864). Hän tavallansa meidän kuvanveistäjistämme vastasi Ekmania; hänen työnsä oli tietäraivaava kuvanveistotaiteelle meidän maassamme ja hänkin loi kuvamuodot suomalaisen mytologian hahmoille. Hänen personallisesta suhteestaan Cygnæukseen on muistona varsinkin Cygnæuksen pystykuva, viitta hartioilla, ja samoin myös korkokuvaluonnos, jossa on Cygnæuksen apoteosi 1 p. huhtikuuta 1870. Sellaisia pieniä lahjoja herttainen, ystävällinen taiteilija mielellään jakeli.

Vieraampia Cygnæukselle olivat ehkä jo W. Runeberg (s. 1838), jota galleriassa edustavat Cygnæuksen, Holmbergin ja Ekmanin rintakuvat (sekä 1889 lahjoitettu naisen muotokuva), ja W. Holmberg. Viimemainitulta on galleriassa taulu, salainen metsäsopukka. Mutta oikeastaan vasta maisemamaalarien Munsterhjelmin ja Lindholmin kautta uusi aika selvästi eroaa vanhasta. Suurisuuntainen maalaus, sellaiseksi kuin Cygnæus ja Ekman sen olivat käsittäneet, suurten aatteiden kuvittajaksi, ei saavuttanut uudessa koulussa kannattajia. Var-

maankaan Cygnæus ei ollut sokea huomaamaan erinomaista tekotapaa, raitista väriä ja eloisuutta näissä tauluissa, jotka eivät voineet olla vaikuttamatta kuin ilmestys Wright veljesten vaatimattomaan yleisöön. Munsterhjelm ja Lindholm ovat molemmat hyvin edustetut galleriassa, edelliseltä on muun muassa suomalainen metsämaisema, suuri taulu, jonka Cygnæukselle lahjoittivat 1864 vuoden promoveeratut maisterit. — Mutta Cygnæus tahtoi antaa toisen suunnan tälle esiinpuhkeavalle realismille; hän koetti kehoittaa sekä Munsterhjelmiä että Lindholmia antautumaan henkilökuvamaalauksen alalle ja lähinnä valitsemaan historiallisia aiheita.

Samoinkuin molemmat mainitut maalarit oli K. E. Jansson (1846—74) alkujaan Ekmanin oppilas, mutta hänkin meni omia teitään vaatimattomamman laatumaalauksen alalle. Hänen maalaamansa on galleriassa keskeneräinen taulu: onkiva poika. Myöskin nuoremman koulun muut nimet ovat täällä edustettuina: A. v. Becker (s. 1831), S. A. Keinänen (s. 1841), Th. Wænerberg (s. 1846), E. Muukka (s. 1853) y. m.; viimeksimainitun on muun muassa näköala Olavin linnasta, jonka 400-vuotista muistojuhlaa varten 1875 Cygnæus sepitti komean runon. Kuvanveistoa edustaa ensi sijassa J. Takasen (1849—85) kaunis pystykuva „Rebekka kaivolla".

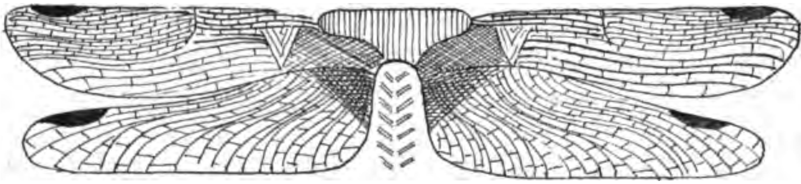
Viimeisenä niiden taiteilijoiden parvessa, jotka toimivat Cygnæuksen eläessä, kohtaamme Albert Edelfeltin (1854—1905). Uusi koulu oli johonkin määrin pettänyt Cygnæuksen taideihannetta, mutta vielä viimeisinä elinvuosinaan hän saattoi tervehtiä Edelfeltiä sinä taiteilijana, jota hän oli ikävöinyt. Tässä oli se isänmaallinen taide, josta hän oli uneksinut; aiheensa kahteen suureen tauluunsa Edelfelt valitsi Suomen historiasta, rauhattomasta ajasta 1600-luvun paikoilla, jonka voimakkaat draamalliset ristiriidat viehättivät myös meidän runoilijoitamme. Toinen tauluista, Kaarle herttua herjaa Flemingin ruumista, valmistettiin 1878, ja valokuva siitä on olemassa Cygnæuksen galleriassa; toinen oli galleriassa säilytetty suuri taulu: Poltettu kylä, kuvaus nuijasodan ajalta. Se on vuodelta 1879. Aiheitten valintaan yhtyy tässä tekotavan tai-

tavuus, joka ei voinut olla valtavasti vaikuttamatta. Gallerian monien taulujen parissa valaisee Edelfeltin suuri maalaus koko huoneen eloisilla ja kirkkailla väreillään, ja mikä loisto ja eloisuus onkaan tuon taulun havainnoillisessa kuvauksessa ja draamallisessa jännityksessä: pakeneva perhe etualalla, henkilöitä, joiden kasvojenjuonteissa kuvastuu mitä erilaisimpia ilmeitä, ja kaukana taustalla palava kylä ja pitkä ratsumiesten jono.

Edelfeltiä edustaa galleriassa myös Cygnæuksen monivuotisen, uskollisen työtoverin, B. O. Schaumanin kuva vuodelta 1883.

Siten Cygnæus sai vielä nähdä sen ajan ensi sarastuksen, jota kaikesta päättäen ehkä kauan saadaan sanoa suomalaisen taiteen suuruuden ajaksi. Meidän uudenaikainen suomalainen taiteemme, Edelfeltin, Gallénin, Järnefeltin taide, jättää kauaksi jälkeensä Ekmanin ja Wright veljekset. Ja kuinka suuresti meidän kuitenkin tulee kiittää Cygnæusta ja hänen aikalaisiansa siitä miksi se on tullut; heidän suuret aatteensa ja luja uskonsa, ne johtivat taidetta sen ensimäisillä horjuvilla askelilla; he kylvivät korpeen tulevan rikkaan sadon varalta. Heidän suuret aikeensa, lämpö ja rakkaus kaikessa siinä, mitä he tekivät, kirkastaa hohteellaan meidän vaatimatontakin taidettamme 1800-luvun keskivaiheilla.

Cygnæuksen runoja.

Suomentaneet

YRJÖ WEIJOLA ja O. MANNINEN.

Sua kiitän.

(Jag tackar dig.)

Sua kiitän, suomalainen synnyinmaani!
— En siksi vain, ett' elon annoit mulle,
nöyrästi kiittäin etees polvistu.
Sen lahjan taakka oli usein raskas:
kun hiljaa äidinhelmas avajat
nostaakses sydämeltäni sen painot,
syvemmin kiitollisna suutelen
sua kalpein huulin, armas synnyinmaa!
Sua silti kiitän elon-lainastas:
soit mullekin sa kauniit juhlahetket,
säteissä joitten puhkaistuina usvat
pois vaipui, eksyttävin, kolkoin varjoin
mun tieni näköpiirin peittäneet.

Mit' oli sulla, maista kurjin, antaa
pojalles, jonka murheen huokauksen
kiitollisuuden riemu tukahduttaa?

Försoningen.

När fältets [tuftans] fjärilar och hafvets skum,
För skuggan, under nattens vingar flyktat;
Och allt, som blott på solbeglänsta sam
Har tufvad väl, fått mörka skenlif lyktat;
~~Och~~ [Mögde] Glädjen, som i solet ej förnan
Sin gälla röst, sjelf hör den med häpnad,
~~Den~~ [Och] stämmer ned ~~och~~ [den] sjunger sidfull fram,
Lik Kångens lik ett altar ohemäpnad.

Hvem nalkas henne här, med ~~stilla~~ [lugna] fjät,
Lik konungrenkan uti svarta drägten?
Det Sorgen är, men full af majestät.
Hon sjunkar djupt, men mildt lik aftonfläkten.

Den tår, som steg i hoppets öga opp,
Så olik hon, från samma källa flutit,
Och segrens krans för båda samma hopp,
Vid kanans fot, ~~försonande~~ [Ödesfända] har knutit.

Som lif och död stå uppå stridens fält
Förtroliga invid hvarandras sida,
Så känns för sorgen hvarje qval nu sällt
Och ~~hvarje~~ för Glädjen adlas högt utaf att — lida.

x Vid första blick de känt igen hvarann,
Och räcka vänligt åt hvarandra handen.
Vid samma länk, som smalt, då dagen brann,
Nu fästas åter forna syskonbanden.

Soit mulle lemmen, lemmen sinuun, äiti!
Ja siks, ett' oli loistos ryöstetty,
ett' olit luonnon, aikain unhoittama
hämärän varjoon, joka synkkänä
sun tuijottavi entisyytes yöstä
ja vastaisuudesta, min raskaan verhon
ei läpi tunge katse tietäjänkään,
vain siksi tunsin rohkeutta mä
sua lempiä, oi Suomi, synnyinmaa!

Maan mahtavat, ne, joilla kädessään
on tulevaisten vaiheittensa ohjat,
kuin myös ol' aikain menneitten, he kylliks
ovathan itselleen, ei rakkautta
he pienten kaipaa ihanuudessaan.
Mut kurja synnyinmaa, ei sulla mitään,
jost' ylpeilisit, siks et hyljätä
voi halveksuin mun lemmen-lahjaani.
Ei pelkäämistä mun, ett' ylenkatsot
mua lailla sen, ken ihmetykseen voi
pakoittaa hämmästyvän maailman.
Mun oli oikeus sua rakastaa,
mun pienen, kun sä itse olit pieni.
Mun rakkaudellani ol' oikeus
sun loistokses kaikk' antaa lämpönsä.
Hymyillä kylmät katseet kulkijan
voi pukus koreutta tuon, vaan silti
hän siitä joskus palan repäisi
koruksi oman lippunsa, vaikk' unhoon
jäi ylpeältä, mitä sydänverta
ne värit välkkyi, joista kerskui hän.

Mut tiedoton mua petoksensakin
syvästi ilahdutti: sillä etsin
sun, Suomi, kunniaas, en omaani.
On tosi-lemmen syvä salaisuus

vain muistaa iäisesti, iäisesti,
vaikk' itse unhoittuis ja pilkan sais.
Mut armas synnyinmaa, äl' lastas liioin
koeta, älä hylkää sydäntään!
Suo sille, kons' ei enää syki se,
suo rauha, jot' ei sykkivälle suotu.
Kuin äiti hellästi se sulje helmaas,
mi otti vastaan liekit lemmen sen,
kipuna jost' on luonut silloin tällöin
katoovan tuikkeensa sun laaksoihis.

Rauha yössä.

(Ro i natten.)

Myrsky öinen viuhuu mailla
synkän hautalaulun lailla,
taivas tähtiä on vailla,
vaikk' on ehtinyt jo yö.

Ja vaikk' yltä pilvet haihtuu,
valkohattaroiksi vaihtuu,
kaje koin se kauas kaihtuu,
varjot kuiskaa vain: on yö.

Vaikka säteet taivahalla
näät kuin hymyn kalpealla
suulla surman sulkemalla,
yhtäkaikki vain on yö.

Tyynnyt, orpo, osapuoli
rinta, jolta päivä kuoli,
kussa kuudan maat jo huoli,
etsit, — rauhan suoko yö?

Nyt kun tummui päivän kulta,
tuhkat peittää riemun tulta,
nytkö vihdoin päättää sulta
tappioittes määrän yö?

Jos et vaaraan tahdo, silloin
karta katsella sä illoin
tähtiä, ne tietää milloin
päiväs päättänyt on yö.

Tähti, lemmittysi parhain,
ennen muita lankee varhain,
kaikuu kautta tähtitarhain
pilkkanauruansa yö:

Kussa kyynel vierii vielä,
haavan tuta tuskan tiellä
rinta voi, ei rauhaa siellä,
rauhan suo vain haudan yö.

Sovinto.

(Försoningen.)

Kun ilman perhot, meren vaahto on
pois paenneet yön siipein varjon alta,
ja kaiken valhe-elo vallaton
poiss' on, min valvatteli päivän valta;

kun riemu, raiku-ääntään kummeksuin,
mi hälinäss' ol' ollut outo sille,
nyt kuuntelee ja astuu vaientuin,
kuin sankar aseetonna alttarille:

ken korkeana, tyynnä käy sen luo,
kuin kuningatar alla huolihuntuin?

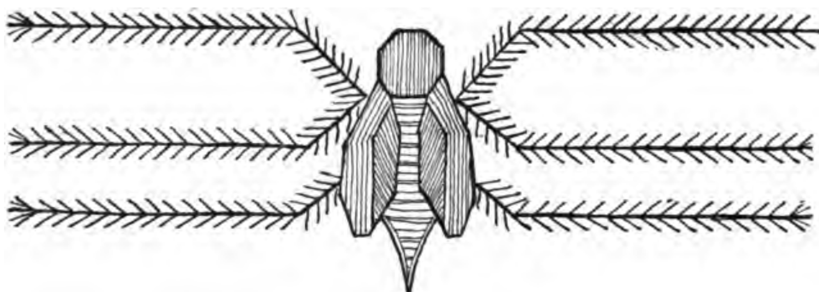
Se huokaa, tuskan majesteetti tuo,
syvästi, vienosti kuin tuuli untuin.

Ens katseelta ne tunsi toisensa,
ojentuu lämpöisesti käsi käteen;
taas sama rengas liittää siskoja,
mi suli paahtaessa päivän säteen.

Molempain nousi kyynel silmihin,
sen eri teitä nosti lähde sama,
ja voiton seppel kumpaisellekin
tien pääss' on saman toivon solmiama.

Kuin taistoss' elämä ja kuolema
sotivat veljeksinä vieretysten,
nyt murhe tuntee tuskast' onnea,
ja riemu kasvaa kautta kärsimysten.

Kuinka F. Cygnæuksen viisikymmenvuotispäivää vietettiin Olympossa.

„Syntymäpäiväpila 1 p. huhtikuuta 1857“, piirtänyt R. W. Ekman.

Kirjoittanut

E. Nervander.

„Cygnæuksen galleria“ tuolla Kaivopuistossa antaa — sellaisenaan kuin se oli alkuperäisessä kokoonpanossaan perustajansa kuollessa vuonna 1881 — meidän päiviemme taiteilijoille ja taiteentuntijoille sangen tarkan ja historiallisessa suhteessa mieltäkiinnittävän pienoiskuvan suomalaisen taiteen lapsuuden ajasta 1850-luvulta ja isolta osalta seuraavaakin vuosikymmentä.

Me näemme täällä aivan pieniä todenmukaismaisemia vastamaalattuine rattoisine asuinrakennuksineen, kaikki vailla ilman henkäystäkään, kovia muotokuvakokeita, jotka ovat maalatut jotenkin tottumattomalla kädellä leikatulle kankaalle; raskaita jäykkäniskaisia rintakuvia, *Sjöstrand*in aikaisimpia muovailuja, ja niiden joukossa vihdoin jonkun yksityisenä esiytyvän, jo todelliseen taidekäsitykseen viittaavan *Berndt Lindholm*in ja *Hjalmar Munsterhjelm*in maiseman

R. W. EKMAN. *Syntymäpäiväpila 1 p. huhtikuuta 1857.*

Cygnæuksen galleriassa.

sekä *K. E. Jansson*in uneksivan „Kalastajapojan." Näkee täällä myös jonkun siloitellun kankaan, jonkun jäljennöksen, jonka on maalannut lämminsydäminen, arvoisa „tuomari", vanha *B. A. Godenhjelm* — hän, joka vuosina 1848—1869 oli maamme pääkaupungissa vasta-alkavien taiteilijain mestari; edelleen jonkun erämaamaalari *Ferdinand von Wright*in pikkutarkasti sivelemiä lintukuvia ja kömpelöitä maisematauluja ynnä väsähtäneen pariisittaren, — se on alkuperäiskuvana — kylläkin lahjakkaan „ystävä *Löfgren*in" tekoa — niin tapasi Cygnæus nimittää tätä suojattiaan — panee katselija merkille, vaikkeivät ne viehätä hänen taideaistiaan.

Senaikuisena todisteena suomalaisen taiteilijaluonteen rikkaasta ja ripeästä kehityksestä ulkomaisella pohjalla hyvän johdon tukemana astuu esiin gallerian parhain kotimainen kauniste maisemamaalauksen alalla: „Suomalainen metsämäki", jonka tekijä on *Werner Holmberg*, tuo jalo Johannes tienvalmistaja maamme taiteen raivaamattomalla vainiolla.

Cygnæuksen elinaikana kaipasi hänen suomalaisten maalarien teoksia sisältävässä kokoelmassaan todella edustavaa muistoa *Robert Vilhelm Ekman*ista, tästä rikasaiheisesta ja rikasajatuksisesta turkulaisesta mestarista, joka viljeli milteipä kaikkia maalauksen haaroja yhtäläisellä liihoittelevalla helppoudella, tästä luonnoltaan lapsellisen iloisesta, elämän kovakouraisesti pitelemästä „hovimaalarista."

Tosin Cygnæuksen asunnossa näki kaksi Ekmanin käden antamaa luonnosta: „Väinämöinen väistyy ristinmerkin tieltä" -- sommitelma, joka oli yhteydessä Ekmanin monien suunnittelujen kanssa siihen mitaliin, jonka Suomen valtio vuonna 1857 lyötti kristinuskon 700-vuotisen maahantulon muistoksi, siellä näki myös suureksi huviksensa hovimaalarin pikateoksen: „Cygnæuksen siivekäs pää väikkyvänä pilvissä." Mutta vasta sittenkuin galleria perustettiin, oli siellä tilaisuus nähdä eräs Cygnæuksen kunniaksi, ja niin tilapäisesti kuin suinkin syntynyt sommitelma Ekmanin kädestä.

Siinä astuu kuitenkin gallilaisverinen maalarimme ilmielävänä esiin.

Kertomus, miten tämä kuva syntyi, josta tässä esitetään ensi kerran jäljennös, on seuraava:

Kun vuonna 1857 huhtikuun 1 päivä alkoi lähestyä — jota pääkaupungin taiteenystäväin piirissä mielenkiinnolla odotettiin, se kun oli Cygnæuksen 50-vuotispäivä —, sai Ekman eräältä helsinkiläiseltä ystävältään (arvattavasti Z. Topeliukselta tai B. O. Lilleltä) kehoituksen, että hänen on iloisella taiteellisella päähänpistolla annettava avustustaan piakkoiseen syntymäpäiväjuhlaan.

Ilmeisellä ilolla noudatti Ekman ystävän ehdoitusta, ja tulokseksi tuli kyseenalainen kynäpiirros, jolle hän antoi nimen: „Syntymäpäiväpila 1 p. huhtikuuta 1857.“ Lahjaa seuranneessa kirjeessä antoi Ekman nopean kynänsä huimaa kyytiä, sikin sokin, viitata sommitelman aatteeseen ja sen yksityiskohtiin.

Kuvan ja kirjeen johdolla teen paremmassa järjestyksessä selkoa tuosta hyvästi kokoonpannusta sommitelmasta, joka paremmin kuin moni muu Ekmanin tuote on todisteena hänen rivakasta taiteilijaluonteestaan.

Ekman oli ajatellut, ettei Cygnæuksen 50-vuotispäivää vietettäisi ainoastaan hänen ystäväinsä ja ihailijainsa parissa Helsingissä, vaan myöskin Olympossa, ja siellä kuolemattomien likeisimmässä piirissä leikein, riemuin ja pilaa laskien, suunnitelma, joka kävi täydellisesti yksiin Ekmanin perhosluonteen kanssa. Oliko se kuitenkin ihan sopusoinnussa sen historiallisen katsantokannan kanssa, jolta Cygnæus katsoi päivän merkitystä tulevaisuuteen nähden, sen saatamme jättää hetkiseksi syrjälle.

No niin: Ekman vie meidät Olympoon. Siellä ollaan koolla Hymenin alttarin ääressä, jonka etupuolessa on noiden viidenkymmenen vuoden tuhoisa merkki: roomalainen L-kirjain. Mutta vielä odottaa tämä seppelöity alttari uhria päivän sankarilta, sillä uhripaikalla hehkuu ja savuaa vielä muutamia hiiliä. Sen jumalatar istuu joka tapauksessa

surren, soihtu hänen kädessään on sammunut, ja pikku A m o r, väsyneenä turhaan odotukseensa saada jotakin tulosta vaivoistaan, uinuu suloisesti alttarin jalustaa vasten, palleroisessa kädessään viimeinen katkennut nuolensa.

Äärimäisenä oikealla lepää V e n u s ja välinpitämättömänä kehoittaa pientä poikaansa Cupidoa vielä ampumaan umpimähkään nuolen tunteetonta 50-vuotiasta kohden, tekemään viimeisen yrityksen, jolle eräs s a t y y r i salavihkaa nauraa, seisten valmiina kajahuttamaan tulokselle hupaisen laulun, sillaikaa kuin hänen herransa B a k k u s nauttii kypsien rypäleiden makeutta.

Taustassa näkee yhdeksän r u n o t a r t a leikillisesti kujeilemassa päivän merkityksen johdosta, päivän, jonka Cygnæuksen nimi- ja syntymäpäivänmäärä ilmoittavat, ja on tämän kaiken H i s t o r i a juuri kirjoittanut kääryynsä.

Vallattoman iloisena „Syntymäpäiväpilastaan" ja siitä hupaisuudesta, jonka se oli herättävä „suurien nerojen" piirissä Helsingissä, mainitsee Ekman ystävilleen Helsinkiin kirjoittamassaan kirjeessä lyhyesti noiden yhdeksän naisen ajatukset ja mielialan sillä hetkellä. Luettelemme ne oikealta vasemmalle, alkaen äsken mainitusta Historiasta, joka „pyöreä ja lihava nainen on raskaana monesta hauskasta kertomuksesta sekä on merkinnyt kirjaan päivän ja vuoden, jolloin pienokainen syntyi". Hänen takanaan seisoo F i l o s o f i a, hieman vierastellen hurjatuulista joukkuetta ja „miettii sormi huulella, mitä hän näkee". Seuraa sitten T r a g e d i a, joka deklamoi, ja K o m e d i a, jolla on „silmäinsä edessä naamio ja joka salaa ajatuksensa".

Kuljettuamme yhden näiden yhdeksän runottaren ohi, joka seppelöi alttaria, näkyy sen vasemmalla puolella eräs Ekmanin „pikku juonia", joita hän sanoo siroittaneensa sinne tänne pilaansa, „jos tarkemmin katsoo". Kysymyksessä oleva „juoni" tahtoo näyttää meille, miten „L ä ä k e t a i d o n i m p i koettaa" — sanoin ja teoin — „vakuuttaa L a u l u n t y t t ö ä, että hänen rintaansa kivistää" — jokseenkin nenäkäs viittaus Cygnæuksen laulun ja — kaunottarien jumaloimiseen. Mielen-

tyvenyydellä lienee runoilija kuitenkin pannut tähdelle, että Tanssin jumalatar kääntää hänelle selkänsä — muutoin joustava ja vauhdikkaasti piirretty Terpsikore tambour de basque, helyrumpu, kädessään. Hänen takaansa häämöittää vihdoin Tähtitiede, taivaanpallo ja harppi tunnusmerkkeinään —

C. E. SJÖSTRAND. *Cygnæuksen apoteosi 1 p. huhtik. 1870.*

Cygnæuksen galleriassa.

kylläkin vieras tiede runoilijalle, vaikka hänen runoelmansa joka tapauksessa erityisellä rakkaudella liikkuivat ylemmissä avaruuksissa.

Ja tällaiseen avaruuteen vie meidät Ekman, antaessaan Jupiterin — jonka kotkaa Hebe virvoittaa — singahuttaa pilvistä salamoita „kateutta, vihaa, raivoa“ vastaan, jotka koettavat päästä „neron F. Cygnæuksen“ kimppuun; Ekman lisää, joku personallinen muisto mielessään, tuon lapsellisesti liihoittavan huokauksen: „Sillä lailla käy näillä mailla!“ Sillaikaa

toitottaa M a i n e pasuunallaan kaikelle kansalle Cygnæuksen ylistystä tänä kunniapäivänä.

Tämän pilapiirustuksen pääjuoni nähdään kuitenkin kuvan etualalla, missä M i n e r v a ja A p o l l o ovat pallosilla Cygnæuksen siivekkäällä päällä siitä kiistaten. Leikki on loppumassa. Minerva on juuri hiukan huolimattomasti nakannut runoilijan pään ilmaan, ja Apollon tyyni, voitonvarma asento vakuuttaa katsojalle, että kallis heittopallo seuraavassa silmänräpäyksessä on putoava ikäänkuin kypsä hedelmä laulun jumalan jalolla liikenteellä ojennettuun rakettiin [1], enää palaamatta viisauden ja opin jumalattarelle.

Tätä Ekmanin lisää huhtikuun 1 päivän juhlaan 1857 lienevät Cygnæuksen ystävät pitäneet onnistuneena, eivät ainakaan millään tavoin loukkaavana pilana. Siihen pöytälauluun, jonka Topelius kirjoitti päivän kunniaksi, sovitti hän yhden piirustukseen suorastaan viittaavan säkeistön, kun hän puhuttuaan lämpimiä sanoja kaikesta, mitä Cygnæus on vaikuttanut kauniin hyväksi koleassa maassamme, sanoo tästä Cygnæuksen elämäntyön esineestä:

Det vingar dina skuldrors par
och dina drag det gömt;
det manar fram Olympens char,
der endast Hymen tårar har,
den enda du har glömt! [2]

Kuitenkin lienee majesteetillinen „Fredrik suuremme“, kuten meidän, hänen nuorten suojattiensa, aikoinaan oli huvinamme nimittää häntä, katsonut Ekmanin pilan käyvän yhtä ja toista kohtaa hänen miehellisessä heikkoudessaan liian lähelle — „moist' ei ois' luullut tohtivan korpraalin.“ Kuinka hy-

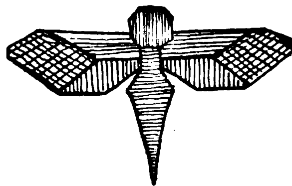
[1] Tämä pallopeliase vuodelta 1857 on aivan samanlainen kuin ne raketit, joita käytetään lawntennispelissä meidän päivinämme.
(Vanhan pallopelaajan antikvaarinen huomio.)

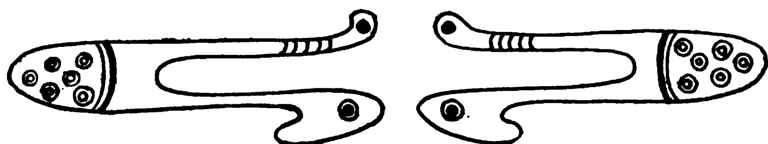
[2] Se siivittää sinun olkapääsi ja se on tallettanut sinun piirteesi; se loihtii esiin Olympon vaunut, missä ainoastaan Hymen on silmät kyynelissä, ainoa, jonka sinä olet unohtanut.

vänsä, joko jostakin tällaisesta syystä tai sattumasta, pantiin Ekmanin piirustus syrjään johonkin kaappiin tai vetokirstuun tai pöytälaatikkoon tai johonkin muuhun ajateltavaan säilytyspaikkaan, mikä Cygnæuksen vanhanpojan asunnossa merkitsi samaa kuin pyhimysten tavoin joutua lippaaseen erääksi osaksi iankaikkisuutta. Tällaisiin säilöihin kerrostui näet viikko viikolta, vuosi vuodelta kasoittain syrjäänpantuja papereita ja kaikenlaista muuta epämieluisaan sekasortoon. Kenenkään käsi ei saanut koskea niihin omistajan elinaikana. Kaapit siirrettiin sisällyksineen päivineen toisesta vuokra-asunnosta toiseen, ja koko Ekmanin Olympon tuli seurata myötä tässä rämminnässä, kunnes omistaja vihdoin sai viimeisen häiritsemättömän asuntonsa.

Silloin tyhjennettiin kaapit ja laatikot, toinen löytö toisensa jälkeen tehtiin — ja silloin hypähti Ekmanin syntymäpäiväpila myöskin esiin keveine jalkoineen ja kaikkine pikku juonineen.

Kuinka viattomilta ne näyttävätkään myöhemmän ajan silmissä! Piirustus pantiin lasiin ja kehyksiin, ja se hymyilee nyt Cygnæuksen galleriassa, säilyttäen edelleen tuoreena ja iloisena muiston runoilijan muinaisesta vuosipäivästä, joka vietettiin „suurten nerojen“ piirissä Helsingissä ja ikuisten piirissä Olympossa.

Miten ovat Cygnæus-muotoiset sanat taivutettavat ja äännettävät?

Kirjoittanut

VALFRID VASENIUS.

Lukija lienee — ehkä kummastuen — huomannut että nimi *Cygnæus* tämän juhlajulkaisun ensimäisessä kirjoituksessa on taivutettu toisella tapaa kuin muissa. Tämä on tapahtunut nimenomaisesta pyynnöstäni.

Sillä minun täytyy tunnustaa että *k*-kirjaimen pistäminen latinanmuotoiseen nimeen, jossa päällepäätteeksi on myöskin *C* ja *æ,* tuntuu minusta kovin barbarimaiselta. Enkä ymmärrä että tuo barbarimaisuus olisi välttämätön.

Ensiksi on minun puolellani niinkin kunnioitettava auktoriteetti kuin Mikael Agricola. Hän kirjoittaa: *P. Marcusen Evangelium,* jopa *Jesusen* ja *Christusen.*

Että kuitenkin appellatiivit ja nimet sellaiset kuin *Marcus* vähitellen suomalaistuvat on luonnollista. Mutta sukunimien laita on toinen. Semmoisen nimen omistaja voipi syystä vaatia että hänen nimensä jääpi muuttamatta alusta loppuun saakka. Mitä nimen *jälkeen* liitetään, se tietysti riippuu sen kielen luonnosta, jossa nimeä käytetään.

Tätä sääntöä jo yleensä noudatetaankin suomen kielessä. Nuo *us*-päätteiset nimet ovat *poikkeuksina.*

Eihän esim. kirjoiteta *Lönnrootti*, vielä vähemmin *Lönnrotti*. Mutta genetiivi *Lönnrotin* vaatii yhtä hyvällä syyllä nominatiiviin kaksi *t*:tä, kuin nominatiivi *Cygnæus* voi vaatia genetiiviin *k*:ta.

Ja kuka voi sanoa minkä tähden, jos *Cygnæus*-sanaa kerran taivutetaan, ei siitä voisi yhtä hyvin johtua *Cygnæuden?* Olihan Cygnæus yhtäpaljon *kauneuden* harrastaja kuin hän oli *poikkeus*ihminen.

Suljen nämä mietteeni pian kokoontuvan „oikeakielisyyskongressin“ huomioon, muistuttaen vain siitä, että tämmöisissä asioissa *oikea* on se, mistä *sovitaan*. Ja hyvinkin mukavaksi kävisi myöskin varsinaisesti latinaisten ja kreikkalaisten *us*- ja *os*-päätteisten sanojen käyttäminen, jos päätteet, *e* sidevokaalina, liitettäisiin niihin ilman muuta lisäkettä.

* * *

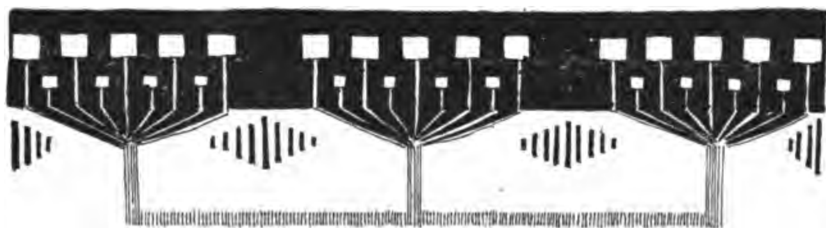
Samassa sopii lausua suotavaksi että *sivistyneet* suomeapuhuvat lakkaisivat siirtämästä vierasperäisten nimien korkoa ensimäiselle tavulle. Emmehän me äännä latinaa tuon kuuluisan periaatteen mukaan: nos Póloni non cúramus quantítatem syllábarum in nostra patría. Mutta onko silloin järkeä siinä että esim. koulun oppilas, luettuaan latinaisessa tekstissä *Coriolánusesta*, käännöksessä antaa hänelle nimen *Córiolanus?* Ja emmekö naura tuolle saksalaiselle, joka Lundissa puhui *Teechner*istä ja, saatuaan tietää että nimi on *Tengnér*, vastasi: Ja, aber wir sagen Teechner.

Sisällys.

Kuvia.

Kansilehden piirtänyt EMMA SALTZMAN, alku- ja loppukoristeet piirtäneet ILONA JALAVA ja VÄINÖ BLOMSTEDT.

Mikael Agricola.

almusunnuntain aattona, huhtikuun 9 päivänä 1557 kulki Suomenlahden rantoja matkue, jossa oli useita Ruotsin valtakunnan ylimyksiä ja kaksi korkeata hengellistä herraa, toinen niistä itse Upsalan arkkipiispa Laurentius Petri. He olivat paluumatkalla Moskovasta ja Novgorodista, jossa viikkoa aikaisemmin oli allekirjoitettu rauhansopimus Venäjän tsaarin ja Ruotsin kuninkaan kesken neljäksikymmeneksi vuodeksi. Pitkällisistä rajariidoista oli vihdoinkin saatu loppu; Suomi, joka aina oli ensiksi ollut sodan jaloissa, saattoi taas huoahtaa ja antautua rauhan toimiin. Mutta rauhanviestin tuojain, jotka nyt neljä kuukautta poissa oltuaan juuri olivat ehtineet isänmaansa rajan yli, ei ollut mieli niin hilpeä kuin muuten olisi ollut; heillä oli joukossaan huono sairas. Ja kun myöhään iltasella saavuttiin Kyrönniemen kylään meren rannalla nykyisessä Kuolemajärven pitäjässä, niin sairas — niin kerrotaan — juuri kun hänet omasta pyynnöstään autettiin ylös reestä heitti henkensä. Vainaja oli Turun piispa Mikael Agricola.

Seuraavana päivänä saavuttiin Viipuriin, ja siellä hän maanantaina haudattiin, luultavasti tuomiokirkkoon. Hänen maallisten jään-

Tämän kirjoituksen alkukirjain on otettu Agricolan Uudesta testamentista.

nöksiensä nykyistä leposijaa emme tunne; silloinen tuomiokirkko on nyt venäläisenä muonamakasiinina.

Mutta Mikael Agricolan nimi ja muisto ovat niitä, jotka eivät koskaan mene Suomen kansan kiitollisesta muistista. Inhimillisesti nähden oli hänen kuolemansa ennenaikainen, sillä hän oli vielä parhaassa miehuutensa ijässä — tuskin viidenkymmenen. Mutta täyspainoisen ja seurausrikkaan elämäntyön oli hän ehtinyt suorittaa. Suomen uskonpuhdistajana ja suomalaisen kirjallisuuden isänä häntä muistamme niin kauan kuin raamatun sana, jonka hän suomeksi tulkitsi, on kansallemme kallis, niin kauan kuin Kristuksen oppi, jota hän vuosisatojen ihmislisistä puhdistettuna julisti, on sen uskonnollisten ja siveellisten ihanteitten lähde, niin kauan kuin suomen kieli Suomenniemellä kaikuu sivistyksen välineenä, joksi hän sen ensiksi kohotti.

Koetamme seuraavassa esittää muutamia ääriviivoja hänen elämäntyöstänsä kirkon miehenä ja uskonpuhdistajana sekä kuvata hänen personallisuuttansa, mikäli se hänen käytännöllisessä ja kirjallisessa toiminnassaan tulee esiin.

* * *

Keskiaikainen kirkko oli lujalla ulkonaisella järjestyksellään ja henkisellä vaikutuksellaan suorittanut suuren kansallisen työn. Maallisten vallanpitäjäin toiminta se kyllä oli Suomen hajanaiset, vielä 1200-luvulla toisiaan raatelevat heimot ulkonaisesti yhteen koonnut, mutta etupäässä kirkko se oli, joka ne sisällisesti sulatti toisiinsa, kasvattaen Suomen hiippakunnan asujamista Suomen kansan. Pyhän Henrikin kultti oli ensimäinen yhteinen kansallinen ihanteenpalvelus, hänen päivänsä ensimäinen kansallisjuhlamme, Turun tuomiokirkko ensimäinen kansan yhteisvoimin kohotettu muistomerkki, Turun piispa Suomen kansan ensimäinen edustaja. Ja samalla: yhdistämällä Suomen länsimaisen sivistyksen päämaihin ja niiden sivistykseen avasi katolinen kirkko tien uusille voimille ja takasi kansallemme sen henkisen yhteyden muiden kansojen kanssa, jota ilman ei mikään pysyvä kehitys ole mahdollinen. Ja me näemmekin että jo katolisella ajalla kirkon levittämillä uusilla mielikuvilla ja käsitteillä on tärkeä osansa Suomen kansan ensimäisessä omintakeisessa henkisessä tuo-

tannossa, kansanrunoudessamme. Runollinen käsitys ja mielikuvitus on niissä täydellisesti suomalaisen kansallishengen omaa, mutta aiheissa ja käsityksissä ja usein kyllä juuri niissä aatteissa, jotka tälle kansanrunoudelle sen suurimman viehätyksen antavat, heijastuu paljon kirkon välittämää kristillistä vaikutusta. Raamattu on yksi Kalevalan tärkeimpiä lähteitä, katolisen kirkon jumalanpalvelus vaikuttavimpia tekijöitä siinä suomalaisen kansanuskonnon muodossa, jota taijat ja loitsut edustavat.

Mutta kristilliset aatteet, jotka jo olivat niin hedelmöittävästi vaikuttaneet Suomen kansan henkiseen elämään, olivat kulkeneet monen välikäden kautta, usein melkein tuntumattomiksi samentuneina. Kansamme oli saatettava tämän aatemaailman alkuperäisille lähteille, niistä välittömämmin ammentamaan, voidakseen aloittaa uuden, korkeamman ajanjakson uskonnollisessa ja henkisessä elämässään. Ratkaisevan askeleen siihen suuntaan otti uskonpuhdistus. Puhutun sanan lisäksi, jota keskiaikainen kirkko käytti — saarnankin muodossa paljon enemmän kuin tavallisesti kuvitellaan — tuli kirjoitettu sana, kirjallisuus, lähinnä raamattu.

Mikael Agricolan nimikirjoitus.

Harvaan asutussa maassa, jossa ihmiset vain silloin tällöin voivat kokoontua ja kirkkomatka syrjäkylän asukkaille oli kerrassaan vuoden merkkitapaus, on kirjoitetun sanan merkitys ollut suhteellisesti paljon suurempi kuin muualla. Kirja, pienikin, oli yksinäisessä sydänmaan talossa tietoaarre, joka oli aina tarjolla ja joka hiljakseen, mutta varmasti vaikutti käsityksiin ja mielikuviin. Ja raamattu, sehän oli kokonainen kirjallisuus. Siinähän oli rikas historiallinen kuvasto vuosituhansien ajoilta, pienen kansan ahtaissa puitteissa ja kumminkin niin universalistinen suunnitelmaltaan; siinähän oli psalmien ja profeettain ylevää, tunnehehkuista runoutta ja sananlaskujen ja Sirakinkirjan tyyntä elämänviisautta; siinähän sai lukea evankeliumien yksinkertaisen kirkkaat kertomukset Jesuksen elämästä ja opetuksista ja teoista ja epistolain monipuoliset neuvot kristityn velvollisuuksista elämän eri oloissa. Se kansa ei enää ole köyhä, jolla on raamattu omalla kielellänsä ja joka on oppinut sitä lukemaan ja

miettimään. Saattaa kyllä sanoa raamatun vaikutusta kansamme elämään ylen vähäiseksi, jos asettaa vastakkain ihanteen ja todellisuuden. Mutta jollei kysy etupäässä, mitä raamattu ei ole vaikuttanut siihen verraten, mitä sen olisi pitänyt voida vaikuttaa, vaan kysyy mitä se kumminkin on vaikuttanut, niin tuskin voi sen merkitystä liioitella — siinä määrässä ovat raamatun kertomukset ja kuvaukset, sen sanontatapa ja kieli painaneet leimansa meidänkin kansamme koko maailmankatsomukseen ja mielikuvitukseen, ajatustapaan ja kieleen. Näin on raamattu ollut kansamme itsetietoisen henkisen kehityksen kulmakiviä. Ja samalla raamattu on ollut yhdyssiteenä, joka on liittänyt sen muiden europpalaisten kansojen kehitykseen, joiden sivistys samoin, toisten enemmän, toisten vähemmän, on raamatun aatepiirin kasvatti. Syystäpä esim. H. SCHÜCK maailmankirjallisuuden historiata esittäessään niin laveasti käsittelee raamatun kirjoja antiikisen kirjallisuuden rinnalla, jopa sen edelläkin nykyaikaisen sivistyksen päälähteenä.

Uskonpuhdistuksen ajan kirkko, joka raamatun kansankielelle saatti ja pani alulle lukutaidon yleiseksi saattamisen työn, on siten sekin osaltaan, niinkuin katolinen kirkko sitä ennen, suorittanut mitä suuriarvoisimman sivistystyön. Tämän työn sivutuloksena syntyi suomalainen kirjakieli — uusi ja mitä lujin yhdysside Suomen heimojen kesken, katolisen kirkon aloittaman kansallisen yhdistystyön tärkein ja seurausrikkain täydennys.

* * *

Siinä uskonnollisessa ja sivistystyössä, jonka Suomen kirkko uskonpuhdistuksen ajalla pani alulle, on Mikael Agricolalla suurin osuus ja ansio. Hän ei ollut ensimäinen eikä ainoa sen työntekijöistä, mutta verrattomasti yli muiden kohoaa hänen merkityksensä.

Hänen elämänsä ulkonaiset vaiheet ovat tutut ja yksinkertaiset. Kansan lapsi Pernajan Torsbystä käy koulua Viipurissa, saapuu 1520-luvun lopulla Turkuun, tulee siellä Martti Skytten kirjuriksi, saarnaa pappina tarkastusmatkoilla ja tekee opintomatkan Wittenbergiin 1536—39. Sieltä palattuaan hän astuu itsenäiseen toimintaan, ensin Turun koulun rehtorina, sitten piispan apulaisena ja

sijaisena ja vihdoin piispana. Rinnan käytännöllisen toiminnan kanssa käy runsas kirjallinen tuotanto, joka supistuu 10-vuotiseen ajanjaksoon, mutta lakkaa sitten, nähtävästi osaksi kannatuksen puutteesta.

Ennen 1540-lukua, jolloin Agricolan itsenäinen vaikutus alkoi, oli uudistus meillä etupäässä osoittaunut alasrepimisenä, muutoksena kirkon ulkonaisessa asemassa. Hänen johdollaan alkoi todellinen rakennustyö varsin vaikeissa oloissa. Katolinen kirkko kukistui meillä tavallaan kesken vaikutustaan; sen nurjat puolet eivät vielä olleet johtaneet niin räikeihin epäkohtiin että uudistuksen toivo niiden johdosta olisi herännyt, ja tuskinpa myös sen antama uskonnollinen kasvatus vielä oli ehtinyt kypsyttää henkisemmän kristillisyyden kaipuuta. Olojemme kehittymättömyyden takia eivät uudistuksen miehet tavanneet niin paljon tietoista vastustusta kuin muualla. Mutta he tapasivat sen sijaan sitä, mikä tekee edistystyön kahta raskaammaksi: tylsyyttä, välinpitämättömyyttä. Vastustus kiihoittaa ja innostaa, välinpitämättömyys uuvuttaa; vaikeaksi käy säilyttää tarmoa ja rohkeutta. Toiselta puolen olojen kehittymättömyys velvoitti sitä huolellisemmin käyttämään hyväksi sitä vähääkin, mikä jo oli tehty, ja rakentamaan sen pohjalle. Ja monessa kohden oli työ vielä täydellistä uutisviljelystä. Agricolan työn merkitys ja moni piirre hänen vaikutustavassaan ja luonteessaan käy selväksi vasta asetettuna sitä taustaa vasten, jonka Suomen kirkon olot uskonpuhdistuksen alkaessa muodostavat.

Voimme ensinnäkin panna merkille, että Agricola verrattain runsaasti käyttää lähteinään oman maan katolisaikuista kirjallisuutta. Niinpä ne jumalanpalveluksissa käytettävät kollehtarukoukset, jotka hän on Rukouskirjaansa ottanut, ovat jotenkin järjestään Suomen kirkon katolisesta messukirjasta, Missale Aboensesta suomennetut, silloin tällöin pienillä muutoksilla, jotka antavat niille evankeelisemman hengen. Niinikään kuuluvat ne hymnit ja antifoonit, jotka Agricola on teoksissaan kääntänyt ja jotka muodostavat suomalaisen virsikirjan ensimäisen eikä niin aivan vähäpätöisen alun — 22 virttä ja 9 antifoonia — tosin enimmäkseen katolisen kirkon yleiseen hymnivarastoon, mutta ne ovat samalla melkein kaikki juuri sellaisia, joiden latinaiset alkumuodot todistettavasti ovat keskiajalla

olleet Suomessa käytännössä ja tunnetut. Nähtävästi ei Agricola tässä ole seurannut Saksan ja Skandinavian maiden ensimäisiä kansankielisiä virsikokoelmia, vaan itsenäisesti tehnyt valikoimansa oman maan tarpeitten mukaan ja myöskin tehnyt suomennoksensa suorastaan alkukielestä. Synnintunnustuskaavoissa, joita Rukouskirjassa on koko joukko, on paljon ilmeisesti katolisperäistä sekä yleisrakenteessa että yksityisissä käänteissä, eikä kuitenkaan voi yleiskirkollisesta tai Ruotsin keskiaikaisesta kirjallisuudesta osoittaa niiden suoranaisia esikuvia. Näin ollen on luultava että niissä on pohjana toisintomuotoja, jotka ovat keskiajalla olleet käytännössä Suomen kirkossa. Vielä on Agricola joskus käyttänyt kirkkoisiä lähteinään; niin on Rukouskirjassa Ambrosiuksen, Gregorius suuren, Bedan ja muiden rukouksia, ja kunnioitetaanpa näitä miehiä vielä epiteetillä „pyhä". Tässä ja muutoinkin huomaa jo Agricolalla sen patristisen traditsionin, joka Suomen uskonpuhdistusajan miehillä Eerikki Sorolaiseen saakka, eli niin, kauan kuin kotimaiset miehet ovat kirkkomme johdossa, on niin selvästi tuntuvissa ja näytti lupaavan täällä kiitollista maaperää katoliselle taantumukselle.

Tämä Agricolan menettely osoittaa epäilemättä käytännöllistä aistia. Mutta ei vain sitä. Tässä menettelyssä on hyvä määrä konservatismia, kenties tahallista varovaisuutta, mutta luullakseni etupäässä hänen kehitysoloihinsa nähden luontaista ja itsetiedotonta vanhoillisuutta. Hän joutui kyllä aikaisin uskonpuhdistuksen vaikutuksen alaiseksi; rohkea ja tarmokas Pietari Särkilahti se oli, joka hänen nuoreen mieleensä kylvi evankeelisen käsityksen siemenet. Mutta hänen yhdessäolonsa Särkilahden kanssa oli hyvin lyhytaikainen, eikä Särkilahden kuoltua Suomessa ollut ketään Lutherin välitöntä oppilasta, joka olisi hänen aatteitansa koko niiden tuoreudessa ja voimassa esittänyt. Samaan aikaan sai Agricola jo piispan sihteerinä ja evankeelisen opin julistajana piispantarkastuksilla ympäri maata astua omintakeiseen toimintaan. Sellaisissa oloissa hänen kantansa ja käsityksensä jo oli täytynyt jossakin määrin vakaantua määrättyyn suuntaan, ennenkuin hän joutui Wittenbergiin. Ja se aika, jonka hän siellä oli Lutherin ja Melanchthonin oppilaana, saattoi kyllä selventää ja syventää hänen evankeelista peruskäsitystänsä ja muuten kaikin tavoin kohottavasti vaikuttaa hä-

nen kehitykseensä, mutta se ei enää voinut tulla lähtökohdaksi, josta koko hänen sisällinen maailmansa olisi johdonmukaisesti muodostunut. Hän on vanhoillinen sentähden että hän on Suomen oloissa kasvanut; mutta tämä vanhoillisuus se epäilemättä myös on tehnyt hänen soveliaaksi meidän oloissamme vaikuttamaan uskonpuhdistuksen levittäjänä.

Vanhoillisista piirteistä hänen teologiassaan voidaan mainita esim. hänen oppinsa kiirastulesta. Tätä katolista opinkohtaa Saksan uskonpuhdistajat erityisen kiihkeästi vastustivat, koska se oli yhteydessä paavikirkon anekauppa-opin kanssa. Agricola sen sitävastoin hyväksyy, vieläpä ainakin eräässä kohden esittää tärkeänäkin uskonkappaleena. Eräässä Maarianpäivän rukouksessa nimitetään neitsyt Maariaa „terveyden aluksi“, ja toisessa paikassa sanotaan hänen olleen synnittömän. On myöskin rukouksia „elävien ja kuolleiden edestä“, vaikka Ruotsissa oli tehty kirkollisia päätöksiä, joissa kaikki esirukoukset kuolleitten puolesta nimenomaan kielletään. Pyhimyksiä ei rukoilla, mutta joskus enkeleitä. Eräässä rukouksessa sanotaan m. m.: „ijankaikkinen Jumalan enkeli Mikael, Gabriel, Rafael ja Serafim, jotka seisotte Jumalan edessä, kätkekäät meitä kaikista pahoista hengistä“. Katolisen hurskauden henki vallitsee myöskin eräässä omituisessa „tervehdyksessä kaikille Kristuksen jäsenille“, joka muuten on liikuttavan kaunis ja harras:

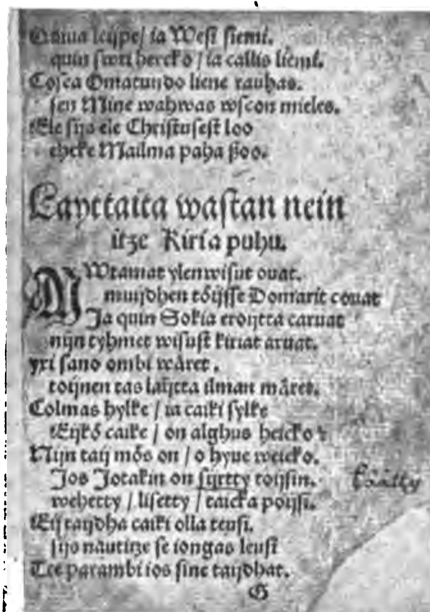
TErue meiden HERRAN, ia lunastaijan Jesusen Christusen pyhe Pää, iota caiki wallat pelkeuet, meiden tedhen Oriantappuroilla Crunattu, ia rogholla löty. — —

Terue teki pyhet Jesusen poluet, meiden edhesten Rucouxisa wsein cumardhut. — —

Terue caikein callin weri, meiden edhesten Christusen lihasta wloshokunut.

Terue Pyhe Jesusen Christusen Sielu, Ristin pälle Isen hooman annettu. Samasa haltunandamises mine tenepene, ia iocapeiue, sinun haltuus annan Sieluni, hengeni, Elemen, Rumihin, Sydhemen, caiki taitoni, tekoni, caiki hyuintekieni, ia minun sucuni, ia wanhimbaidhen sielut, weliein, Sisarten, ystewein ia wihollistein, ettes meite caikia hallitzisit, szoijellisit, warielisit, ia pelastaisit, caikista meiden waijnolisten wäghymisesta, seke näkyweisten ette näkymettömein, tesse aijna, ia ijancaikisesta.

Varovasti meneteltiin myöskin ulkonaisissa jumalanpalvelusta koskevissa muutoksissa. Periaatteena oli Agricolalla nimenomaan,

[illegible] leipe/ ia Wesi siemi.
quin swri herckö / ia callis liemi.
Coska Omatuy do liene rauhas.
sen Mine wahwas wscon mieles.
Ele sijs ele Christusest loo
ehcke Mailma paha sioo.

Layttaita wastan nein
itze Kiria puhu.

MWtamat ylenwisut ouat.
muijdhen töijsse Domarit conat
Ja quin Sokia eroijtta caruat
nijn tyhmet wisust kiriat aruat.
yxi sano ombi wäret.
toijnen tas laijtta ilman märet.
Colmas hylke / ia caiki sylke
Eijkö caike / on alghus heicko
Nijn taij mös on / o hyue weicko.
Jos Jotakin on sijrtty toijsin.
wehetty / lisetty / caicka poijsi.
Eij taijdha caiki olla tensi.
sijs nautitze se iongas leusi
Tee parambi ios sine taijdhat.
G

Sivu Agricolan Rukouskirjasta.
Pienennettynä.

„ettei mitään uudisteta, ellei se ole julkisesti jumalatonta, kuten messu, ja ettei kansalle uutuuden vuoksi suoda yllykettä kaiken muuttamiseen ja sekoittamiseen“. Vielä vietettiin lukuisia katolisaikuisia pyhimysjuhlia ja Maarian juhlia, jopa sellaisiakin juhlia kuin „pyhän lihan juhla“ eli Kristuksen ruumiin juhla, jonka perustuksena oikeastaan on puhtaasti katolinen oppi ehtoollisaineiden muuttumisesta. Psalttarin esipuheessa Agricola sanoo suotavaksi että edelleen säilytettäisiin katolisaikuiset rukoushetket, joissa „kaksi ja kaksi värssyns lukekaan papit, kuin on kuorin tapa ollut ja oleman pitää“. Kauan säilyi latinaisia aineksia jumalanpalvelusliturgiassa. Loukkaavimpia katolisia juhlamenoja jätettiin pois, mutta paljon vertauskuvallisia toimituksia säilytettiinkin, niinkuin kasteessa suolan paneminen lapsen suuhun ja palavan kynttilän asettaminen sen käsiin ja ehtoollisessa kalkin koroittaminen kansan nähtäväksi ja palveltavaksi. Tämä varovaisuus oli periaatteellisesti täydessä sopusoinnussa itse Lutherin ja Ruotsin Olavus Pietarinpojan menettelyn kanssa, mutta Agricola meni siinä koko joukon pitemmälle kuin näinä aikoina varsinkin Saksassa tehtiin.

Mutta Agricolan vanhoillisuus ja varovaisuus tulee etupäässä ilmi syrjäseikoissa. Oleellisissa kohdin hän sekä teologiassaan että käytännöllisessä toiminnassaan empimättä ja selvästi on uudistuksen mies. Hän on täysin omistanut evankeelisen uskonkäsityksen ydinajatukset. Sisällistä rauhaa ihminen ei voi saavuttaa katselemalla omaa tilaansa ja omia pyrkimyksiänsä, joissa hän aina, kun ne tinkimättä mitataan Jumalan vanhurskauden korkealla mitalla, näkee

vaillinaisuutta ja puutteellisuutta. Toivoton on tämä tie; se tekee „levottomat ja viheliäiset omattunnot“. Sentähden täytyy panna luottamuksensa Jumalan isänsydämeen, joka Jesuksessa Kristuksessa maailmalle avautuu. Jumalan laupeudesta ja anteeksiannosta ihmisen täytyy elää; usko, sydämen suhde, sisällinen mielensuunta se on, joka ratkaisee. Joka turvaa Jumalan lupauksiin, joihin hän on sakramenttinsa antanut „vahvaksi ja vissiksi merkiksi“, hän saa vapaan ja iloisen omantunnon Jumalaa kohtaan. „Sinulla on siihen vissi tieto ja vahvistus, että hän tahtoo olla sinun rakas, vakaa Isä, ja ei ikänänsä sinua ylenanna, ei ajallisesti eikä ijankaikkisesti“. Ja Kristuksen valtakunnassa „ei vain yksi kerta syntein anteeksiantamus ole, mutta niin usein kuin me sitä anomme ja pyydämme; sillä Kristus on spitalin (sairashuoneen) haltija, eikä mitään muuta tee kuin niitä sairaita vartioitseepi, heitä ylösauttaa, heitä vahvistaa ja terveeksi tekeepi“. — Mutta selvästi Agricola myös lausuu, että se luottamus Jumalan laupeuteen, johon hyvä omatunto perustuu, ei ole mikään tyhjä suuntunnustus eikä ajatuskuvittelua, vaan siveellisesti velvoittava voima. Usko „ei salli lihan vapautta eikä joutilaisuutta hyvistä töistä, vaan kuolettaa lihan ja sen työt ja taistelee syntiä, perkelettä ja maailmaa vastaan“. „Jos sinun sydämesi ompi uskon kautta puhtaaksitullut, niin eipä se sama usko malta itseänsä sisälläpitää, vaan se ulospuhkeepi ja anteeksiantaapi lähimmäisellensä, tekeepi myös hänelle hyvää, niinkuin Jumala hänelle tehnyt oli“. „Hyvät työt ovat välttämättömät totisen ja vaikuttavan elävän uskon merkkeinä“. Mutta „jalot työt ilman hyvää sydäntä“ ovat

RUCOUSKIRIA

MJne manan teite / Jesusen Christusen Nimen cautta / ette te wisusta waarin ottaijsitta / oikealla wscolla / iotca Christusen Testamentin ottawaijset oletta / Ja erinomaijsesta nijste Joijsta JESVS CHRISTVS / ombi meille lahjannut henen Rumins

Sivu Agricolan Rukouskirjasta. Pienennettynä.

arvottomat. Oikeat hyvät työt, oikea kristillisen elämän ihanne taas on velvollisuuksien täyttäminen siinä ulkonaisessa asemassa ja maallisessa kutsumuksessa, jossa kukin on.

Tällaiset opetukset uskonnosta ja siveellisyydestä sisälsivät arvaamattoman suuren edistyksen kansamme henkisessä elämässä. Välitön, personallinen, henkinen, yksilöllinen käsitys uskonnollisen elämän luonteesta astui tässä muodollisen, ulkonaisen suhteen sijalle, joka kohdistui kirkon laitoksiin ja viranomaisiin. Ja kun katoliselta kannalta askaroiminen jokapäiväisen elämän toimissa ja maallisessa kutsumuksessa oikeastaan oli välttämätön paha, alempi siveellisyyden aste, jota täytyi suvaita siksi ettei kaikkien ollut mahdollista pyrkiä luostarielämän täydellisyyteen, niin Agricolan julistama uusi käsitys kristillisestä siveellisyydestä poisti epäpyhyyden leiman maallisesta kutsumuksesta ja antoi hyvän omantunnon siinäkin toimiville. Uskonpuhdistus merkitsi näin ollen, etenkin siellä missä se, niinkuin meillä, välittömästi liittyi keskiaikaan, myöskin renessansin vapautumista keskiaikaisen maailmankäsityksen ahtaudesta; se teki mahdolliseksi sivistyselämän itsenäisen kehityksen rikkaammissa muodoissa, teki periaatteessa — joskaan ei pitkiin aikoihin käytännössä — lopun kirkon ulkonaisesta holhojavallasta elämän eri alojen yli. Mutta uskonpuhdistus ei silti tehnyt näitä elämän eri aloja rajattomasti itsenäisiksi, vaan pani niille sisällisen, siveellisen rajan, aatteellisen normin: Jumalan kunnian ja lähimäisen s. o. koko yhteiskunnan hyödyn. Tämä eroitti uskonpuhdistuksen katsantotavan varsinaisen renessansin rajattomasta yksilöllisyydestä, jopa itsekkyydestä.

Myöskin kirkollisten muotojen alalla Agricolan uudistukset kaikessa varovaisuudessaan ja puolinaisuudessaan merkitsivät ratkaisevaa edistystä. Erinomaisen paljon merkitsi jo se, että kaavat nyt olivat suomenkieliset, siis kansalle ymmärrettävät, eivätkä enää esiintyneet käsittämättöminä taikakaavoina. Sitäpaitsi Agricola sopiviin paikkoihin pani suoranaisia opetuksia juhlamenojen merkityksestä. Mikäli siis katolisluontoisia menoja säilytettiinkin, tehtiin kuitenkin mitä voitiin sen taikauskoisen katsantotavan poistamiseksi, mikä katolisajalla niiden suhteen oli vallinnut.

Uusien aatteiden esittäminen tuo mukanaan taistelun vanhaa vastaan. Sitä ei Agricolakaan karta. Ankaraksi hän käy puhues-

saan sellaisista hartaudenharjoituksista kuin muotorukouksien lukemisesta tai pyhäinjäännösten kunnioittamisesta, jonka hän asettaa samalle tasolle kuin pakanallisen epäjumalanpalveluksen:

NIn mös esken Pauin Opin ala,
cumartin iulkisest ia sala.
Epelughuiset Loondocappalet,
Jumalan sias, quin Pyhydhet.
Quin oli Tulda, wette ia mulda,
Oxi ia Puita, ia Coolutten Luita.
Sola, Muna, Rohot, ia Lihat,
pidhit HERRAN Paluelus siat.
Woico iocu ne caici yleslukia?
ioista se Joucko itzens tukia?

Jyrkästi hän julistaa paavilliset Jumalan sanan ja totisen uskonnon sortajiksi ja pilkkaajiksi; heidän oppinsa on „sielun myrkky ja ruumiin pusko, viettelys ja valhe julki, kuin taivaan oven kiinnisulki!" Katolisen kirkon selibaatti eli „yksipuolisuuselämä" on „kaikkein lihallisin, saastaisin ja maailmallisin elämä". Tämmöinen puhe ei kumminkaan ole kovin tavallista. Voi panna merkille että Agricola karttaa suoranaisia hyökkäyksiä niin paljon kuin mahdollista eikä oikeastaan rakasta Lutherin pauhaavaa ja kiivasta kieltä; hän on esim. selityksistä Uuteen testamenttiin usein jättänyt pois sellaisia paikkoja, missä paavia ja katolisen kirkon laitoksia nimenomaan moititaan.

Voimakkaimmat ja sattuvimmat paikat, joissa uusi käsitys ilmenee, ovat suoranaisia käännöksiä, olletikin Lutherin kirjoista, mutta siksi paljon samat ajatukset kyllä tulevat esiin sellaisissakin paikoissa, jotka varmasti ovat Agricolan omaa käsialaa, että näemme hänen ydinkohdissa oikein käsittäneen ja voineen itsenäisesti lausua ilmi evankeelisia perusajatuksia, vaikkei häntä voikaan tässä suhteessa asettaa esim. Ruotsin Olavus Pietarinpojan rinnalle. On kyllä tunnustettava, ettei hän niinkuin jo näimme aina ole saanut vanhaa ja uutta sopusointuisesti yhtymään. Mutta kuitenkin on tuo vanhan ja uuden yhdistäminen tapahtunut tavalla, joka ei ole pelkkää eklektisismiä, vaan siinä voi huomata itsenäisen perusajatuksen, joka kuvastaa erästä olennaista piirrettä hänen personallisuudessaan. Se on

tuo jo alussa mainitsemani pyrkimys rakentaa sen pohjalle, mikä olevissa oloissa oli kelvollista, pyrkimys yhdistää uutta entiseen. Agricolan Rukouskirjan kokoonpanokin on ilmaus sellaisesta itsenäisestä perusajatuksesta. Agricolan muut kirjat — esipuheita lukuunottamatta — ovat kokonaisuudessaan käännöksiä raamatullisista tai kirkollisista kirjoista, ovat yrityksiä, joilla on suoranaiset esikuvansa kaikkien maiden reformatoorisessa kirjallisuudessa, Rukouskirja sitä vastoin on kokonaisuutena itsenäisesti suunniteltu. Tämäntapaista teosta, joka olisi voinut olla hänellä esikuvana, en tunne. Myös sisällys on varsin monipuolisesti valikoitu eri lähteistä. Siinä on rinnakkain mukailuja katolisista lähteistä ja Saksan uskonpuhdistajain teoksista, mutta sitäpaitsi pääosana sellaista, jota Agricola ei ole kummastakaan ottanut, vaan jonka hän on oman lukemisensa perustuksella ammentanut Rukouskirjan päälähteestä, raamatusta. „Rucouskiria *Bibliasta*" — sehän on teoksen nimikin. Tässä Agricola noudattaa periaatetta, joka on Ruotsinkin uskonpuhdistukselle ominainen ja Lutherin oman hengen mukainen: uudistus ei liity keneenkään inhimilliseen oppi-isään — Lutherin nimi mainitaankin hyvin harvoin — vaan tahtoo olla palaamista Jumalan puhtaaseen sanaan ja alkuperäiseen kristillisyyteen. Raamatun lukemiseen Agricola alinomaa mitä hartaimmin kehoittaakin, niinkuin Rukouskirjan esipuheessa:

Catzo, lue, etzi ia tutki,
eij sen wooxi Silmes puhke.
Ramattu sinun hengen anda
se sijs aijna sydhemes canna.

Rukouksessa, jos missä, tulee ilmi se hengen yhteys, joka vallitsee kaikkien aikojen hurskaiden välillä. Kuinka paavin uskon aikoina olikin kristinuskon käsitys himmentynyt, rukouksessa nuo sydämen pohjalle kätkeyneet evankeeliset ajatukset Jumalan armosta Kristuksessa silloinkin pyrkivät ilmi. Tässä vanha ja uusi kaikkein paraiten suli yhteen. Että uskonpuhdistustyö meillä, sikäli kuin se on suoritettu kirjallisuuden aseilla, on alkanut opastuksella rukoukseen, tuohon ihmissydämen uskonnollisen elämän sisimpään ilmaukseen, on samalla todistus Agricolan syvästi uskonnollisesta perus-

Se Wsi Testamenti.

1548.

Agricolan Uuden testamentin nimilehti.

luonteesta, joka muutenkin niin monella tapaa tulee ilmi. Pääsäveleenä siinä on täydellinen antautuminen „vakaan, rakkaan Isän" haltuun, niinkuin hän sen kerran raamatun sanoihin liittyen lausuu: „Joko me elämme taikka kuolemme, niin me olemme hänen omansa, pannut hänen haltuunsa ja huomaansa."

Raamattu ja rukous — siinä Agricolan uskonnollisuuden kaksi itsenäistä lähdettä.

Aivan kaikki Agricolan kirjoitukset eivät kuitenkaan ole sisällykseltään varsinaisesti uskonnollisia. Hänen omat harrastuksensa käsittivät montakin inhimillisen tiedon alaa, ja mielellään hän käyttää tilaisuutta jaellaksensa hyödyllisiä kansanopetuksia kaikenlaisista asioista. Niinpä tavataan hänen esipuheessaan Uuteen testamenttiin hauska, vaikkakin lyhyt vastaus kysymykseen, jonka hän odottaa lukijansa tekevän: „ah, joska minä tietäisin, kuinka eli koska tämä Suomenmaan kansa ompi kristityksi tullut?" Samassa esipuheessa on tietoja Suomen ruotsalaisen asutuksen ijästä ja alkuperästä sekä Suomen maakunnista, kansanheimoista ja kielimurteista. Siinä on siis tavallaan pieni historian ja maantieteen luonnos suomen kielellä. Samanlaista harrastusta kotimaisten olojen tuntemiseen osoittaa tunnettu suomalaisten pakanallisten epäjumalain luettelo Psalttarin esipuheessa, jossa ensi kerran kuuluu kaikua vanhoista runoaarteistamme, virrentakoja Väinämöisestä, Tapiosta j. n. e. Erään toisen kirjan esipuheessa tavataan runomittainen ruumiin ja sielun kykyjen luettelo. Uloittuivatpa Agricolan harrastukset sellaisiinkin seikkoihin kuin lakiasioihin. Käsikirjan vihkimäkaavan yhteydessä on lyhyt esitys avioliittoa koskevista lakisäännöistä, „palanen sen ajan kirkkolakia". Tukholman kuninkaallisessa kirjastossa säilytetään lakikirjan kappale, joka on ollut Agricolan oma, ja alasaksan kielellä kirjoitetusta Visbyn merioikeudesta on hän laatinut ruotsalaisen käännöksen. Lakiasiat eivät saaneetkaan silloin olla vieraita kirkon miehille, joilla itsellänsä vielä oli keskiajalta perintönä melkoinen määrä „hengellistä tuomiovaltaa" avioliitto- ja siveellisyysasioissa ja jotka muutenkin usein joutuivat tuomarintoimiin.

Agricola on siten osoittanut, että syvä kristillinen tieto ja hurskas mieliala eivät kuoleta harrastusta yleisinhimillisiin pyrintöihin. Uskonpuhdistajamme on, siinä vaatimattomassa määrässä kuin se

hänen päätyönsä yhteydessä oli mahdollista, tienraivaaja myöskin yleisen kansanvalistuksen alalla.

Agricolan työ sekä koulumiehenä että kirjailijana kohdistui lähinnä Suomen papistoon. Uuden, evankeelisen uskonkäsityksen vaikutuksen alaisena kasvaneen pappispolven nouseminen oli uskonpuhdistuksen menestyksen elinehto. Meillä oli tämä sitä tärkeämpi, kun maassamme ei ollut sitä henkisesti ja uskonnollisesti herännyttä maallikkoyleisöä — etupäässä kaupunkien porvaristoa — joka esim. Saksassa oli uskonpuhdistuksen paraana maaperänä ja tukena katolismielistä papistoakin vastaan. Kirjojensa lukijoina Agricola etupäässä ajatteli Suomen papistoa; se käy selville jo useiden teosten yleisestä luonteesta, ja useinhan hän noissa runomittaisissa esipuheissaan tutunomaisesti ja mieskohtaisesti puhutteleekin virkaveljiään, sekä nuorempia („rakas veli", „o hyvä veikko") että vanhempia („faari", „isä"). Voimme näitä esipuheita pitää silloisen hiippakuntahallituksen, jonka sieluna Agricola epäilemättä oli, kiertokirjeinä Suomen papistolle, ja niillä on kauttaaltaan se sielunhoidollinen sävy, jota niin usein kaipaa myöhemmän ajan vastaavissa asiakirjoissa. Niistä löydämme monta piirrettä, jotka valaisevat sekä silloisen papiston sivistyskantaa ja yleisistä oloista johtuvia epäkohtia että Agricolan käsitystä evankeelisen papin ihanteesta. Niissä myös uskonpuhdistajan oma personallisuus kaikkein välittömimmin ilmenee.

Murrosajan olot tekivät papiston aseman monessa suhteessa vaikeaksi. Kun vanhat kirkolliset olot ja vanha katsantokanta kerran olivat murtuneet, katosi monelta samalla kaikki kunnioitus kirkkoa kohtaan ja tahdottiin päästä niistäkin velvollisuuksista, jotka vielä oli jätetty jäljelle. Tämän johdosta Agricola uhkaa, että kun kansa osoittaa ylenkatsetta Jumalan sanaa ja sen saarnaajia kohtaan, niin on Jumala sitä rankaiseva sekä „sanan näljällä" että katovuosilla. Mutta pappeja hän rohkaisee kaikesta huolimatta uskollisesti virkaansa toimittamaan epätoivoon vaipumatta:

Ele sijs, ele, Christusest loouo,
waicka eij he sinun ele szoone;
Ele seuwooxi wirghastas lacka
waan turwas HERRAN päle nacka

Hen sinun roocke ia mös iootta
 Coskas itzes heneen lootta
Elian corpi Leijuen toij,
 Christus mös wijdhest monda loij
Sen pälle tohdin tehdhä wala,
 ette parambi on yxi pala
Quina leijpe, ia Wesi siemi.
 quin swri hercko, ia callis liemi.
Cosca Omatundo liene rauhas.
 sen Mine wahwas wscon mieles.
Ele sijs ele Christusest loo
 ehcke Mailma paha szoo.

Usein ja suurella painolla Agricola puhuu papinviran suurista velvollisuuksista. Ankaran, usein siteeratun arvostelun silloisen papiston alhaisesta sivistyskannasta ja laiskuudesta virkatoimissa hän antaa esipuheessaan Uuteen testamenttiin, jossa hän valittaa miten muutamat heistä ovat „sangen häijysti ja laiskasti opettaneet ja muutamat harvoin eli ei ikänä viitsivät saarnan päälle studeerata ja kansa parkaa opettaa“. Räikeillä väreillä hän kuvailee palkkapaimenta Rukouskirjassa:

Se on sangen heiy Pappi.
 ioca waan etzi watzans tarpet.
Ja eij catzo HERRAS caria.
 jakain Opin Wijna maria.
Quin Reeskan, Nahan, ia Lihan wie.
 ia sijtt eij Lauma wartioijtze
Se mycke Coijra olla machta.
 joca Swdhen taual Lambat slachta.
Ja Hengen roan heilde sala.
 södhen Canssa, quin Leiuen pala.

Mutta vastakohdaksi hän myös piirtää kauniin oikean papin ihannekuvan:

Virie Pappi, Opetusise
 Canssan rocki, quin Eijtin nise.
Ja hyue Paijmen caijtze Lambat.
 Saijrat, Exyuet, ia caiki Rambat.
Waluo, Mana, Etzi ia hwta.
 ia teghe palio hyue mwta.

Quin Isend anda Perens roca.
nijn Pappi Seuran edhest hoca.
Opin, Neuuon, ia Elemen mööt.
iocapeiue, ia mös ioca ööt
Cuca nijn nouta HERRANS miele
se sijs henen Engelins liene.

Mutta vaikka Agricolan vaikutus, niinkuin luonnollistakin oli, lähinnä kohdistui papistoon, niin tarkoitti hänen työnsä silti Suomen kansaa kokonaisuudessaan. Että hän toivoi kirjoillensa lukijoita laajemmissakin piireissä, osoittaa sekin että hän kirjallisen toimintansa aloitti Aapisella ja katkismuksella, ja myöskin esipuheissaan hän usein kääntyy kaikkien suomalaisten puoleen. Niinpä Aapiskirjan tunnetuissa sanoissa:

Oppe nyt wanha, ia noori — —
iotca taidhat Suomen kielen —;

Psalttarin esipuheessa:

JUMALAN Armon ia Rauhan
pitkin, ymberi, less, ia caucan.
Caikille Somalaisille toiuottaa,
Michael Torsbius Agricola.
Ettes racas Welie, Sisar ia Ise,
näet quinga HERRA Armons lise.
Sinul ia caikein Somalaisten,
wanhoin, nin mös Norucaisten — —

Ja esipuheessa kirjaan „Ne prophetat Haggai“:

Terueket caiki mös Somen Wäki,
ionga pein HERRAN Armo näki.

Kirjanpainaja Amund Lauritsanpojalle Tukholmassa, joka suomalaisten kirjojen vuoksi näki paljon vaivaa, mutta niiden huonon menekin takia joskus sai odottaa maksua, Agricola Psalttarin painatuksen aikaan huhtikuussa 1551 kirjoittaa: „Rakas Amund, käyttäytykää tässä asiassa niinkuin Jumalan kunnia ja tämän köyhän, karkean Suomen kansan tieto, ojennus ja opetus vaatii. Sillä myötäseuraavasta kirjoituksesta voitte ymmärtää miten tässä maassa köyhän rahvasraukan laita nyt yleisesti on, niin että nälkä on joka mie-

hen vieraana talonpojissa, vieläpä papeillakin. — — Muinoin oli Suomen maa kyllä soma maa (*ffordom war Finland wist itt Fijntland),* mutta Jumala nähköön mitä siitä tästäpuoleen tulee. Me köyhät, halpana pidetyt sanan palvelijat olemme ponnistelleet parhaamme mukaan". Sellaisissa sanoissa kuvastuvat selvästi ne todella vaikeat olot, joissa Agricola työnsä suoritti, mutta myöskin kuinka lämpimästi hänen sydämensä sykki noiden hänen rakkaitten suomalaistensa puolesta.

Olisi luullut että vaikka Agricolan teoksilta kansan köyhyyden takia puuttuikin ostajia ja lukijoita, hän ainakin muuten olisi saanut tunnustusta työstänsä. Mutta näyttääpä siltä kuin ei sitäkään olisi hänelle suotu. Ainakin Agricola itse hyvin usein esipuheissaan puolustelee itseään moittijoita vastaan tavalla, jossa kauniisti yhtyy oikeutettu oman arvon tunne ja vaatimattomuus. Suuren lahjan on Jumala hänen kauttansa suonut Suomen kansalle; „nyt on oppi hyvä, kirkas, kallis kuin nisun jyvä", ja Jumalan sana on suomalaisessa asussa kaikkien ymmärrettävä ja selkeä, „niinkuin kirkas aurinko taivahass'". Mutta valmis hän silti oli myöntämään että hänen työssään oli puutteitakin ja sanoo mielellään suovansa että muut sitä parantelevat, sikäli kuin osaavat. Samalla hän pontevasti puolustautuu sellaisia moittijoita vastaan, jotka „ylen visut ovat, muiden töissä tuomarit kovat", ja tiuskaisee heille:

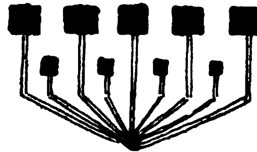
Panettelia, quin neite laitta,
se pangan hamballens lucun aitta.

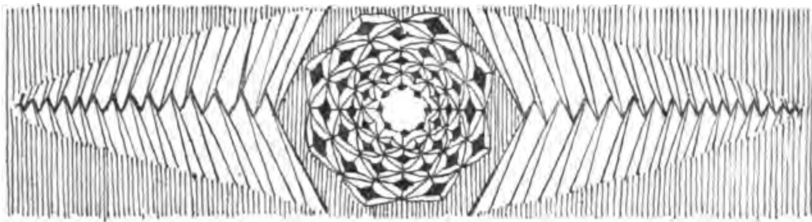
Täysin selväpiirteistä personallista kuvaa eivät niukat lähteemme Agricolasta suo. Mutta muutamia yleispiirteitä niistä kumminkin saamme. Vaikka Agricolan suorittaman uudistustyön laatu osoittaa, että hän on ollut runsaslahjainen mies, ei hän ole niitä, jotka tahtovat nerokkailla aatteilla häikäistä ja opillansa huomiota herättää. Hän on ennen kaikkea uuttera, käytännöllinen, harrasmielinen kansanopettaja, joka tahtoo palvella ja hyödyttää. Hänen ahkeruutensa ja työkykynsä on täytynyt olla harvinainen. Vaikka hän harvoin kohoaa runolliseen lentoon esityksessään, on hänellä kuitenkin usein omituisen ponteva ja sattuva tyyli, joka erittäinkin hänen runomit-

taisissa opetuksissaan toisinaan pukeutuu epigrammintapaisesti kärjistettyyn, näppärästi keksittyyn muotoon.

Voimme ehkä sanoa että Agricolan luonteessa on piirteitä, joissa olemme huomaavinamme jotain erikoisesti suomalaista. Niitä ovat vaatimattomuus, hiljainen miettiväisyys, taipumus katsomaan kaikkea opettavaiselta kannalta, miksei myös tuo joskus ilmenevä, kärtyisyyteen vivahtava alakuloisuus, jonka alta sittenkin nousee sitkeä päätös tehdä mitä voi, miehekkäästi ponnistella eteenpäin vaikeissakin oloissa heittämättä toivoa siinäkään, missä sillä ei näytä paljon pohjaa olevan. Mutta sitkeyden ja uutteruuden pohjana on Agricolalla harrasmielinen hurskaus ja luja luottamus Jumalaan.

Jaakko Gummerus.

Lucrezia Borgian legenda.

(Victor Hugon „Lucrezia Borgian“ esittämisen johdosta Suomen Kansallisteatterissa.)

Kirjoittanut

TORSTEN SÖDERHJELM.

Sen johdosta että VICTOR HUGOn romantinen näytelmä *Lucrezia Borgia*, joka räikeissä näyttämövaikutuksista rikkaissa kuvaelmissa käsittelee erästä Borgia-episodia, tänä talvena näyteltiin Kansallisteatterissa, on Valvoja hankkinut pari kirjoitusta, jotka valaisevat sitä aikakautta ja henkilöä, josta näytelmän aihe ja nimi on saatu. Niitä lukijoitamme varten, jotka eivät tunne Victor Hugon näytelmää, lienee pari sanaa sen sisällyksestä paikallaan.

Lucrezia Borgia on näytelmän juonen mukaan ollut molempien veljiensä kardinaali Cesare Borgian ja herttua Giovanni Borgian rakastettu. Edellinen on mustasukkaisuudesta surmannut (1497) jälkimäisen. Lucrezia on kuitenkin synnyttänyt Giovanni Borgialle pojan, nimeltä Gennaro, joka kasvaa ja varttuu mieheksi sukurutsaisesta syntyperästään tietämättä. Rakkauden tähän poikaan on Victor Hugo pannut ainoaksi inhimilliseksi tunteeksi Lucrezian rintaan, joka muuten esiintyy täydellisenä naishirviönä, suorastaan rikollisuuden eduskuvana. Esiripun noustessa Gennaro on upseerina Veneziassa, jossa hän tapaa Lucrezia Borgian eräissä naamiohuveissa. Lucrezia, joka silloin on Ferraran herttuan Alfonson vaimo, tuntee ja tietää, että Gennaro on hänen poikansa; Gennaro ei sitä tiedä.

Gennaron ystävät, eräät venezialaiset aatelismiehet, loukkaavat Lucreziaa, joka päättää verisesti kostaa heille. Hän tekeekin sen Ferrarassa, johon hän on aatelismiehet houkutellut. Aatelismiehet myrkytetään Lucrezian toimeenpanemissa pidoissa. Gennaro on myöskin tullut Ferraraan. Herttua Alfonso luulee häntä puolisonsa rakastajaksi ja aikoo hänet surmauttaa; töintuskin herttuan valmistamasta surmasta päässeenä Gennarokin joutuu Lucrezian tietämättä noihin myrkytyspitoihin ja juopi siellä hänkin myrkkymaljasta. Nähdessään ystäviensä surman Gennaro, joka jo ennaltaan inhoaa Lucrezia Borgiaa tämän huonon maineen tähden, syttyy pyhään vihaan surmaajaa kohtaan ja pistää kuoliaaksi turhaan armoa anelevan Lucrezian. Vasta kuollessaan ilmoittaa Lucrezia, että hän on Gennaron äiti. Gennaro jää esiripun laskiessa seisomaan kauhistuneena äidinmurhaava tikari kädessään.

Samanlaiseen käsitykseen Lucrezia Borgiasta kuin Victor Hugon draama perustuu meilläkin aikoinaan näytelty Donizetti'n oopera »Lucrezia Borgia».

Jos se Lucrezia Borgia, Ferraran herttuatar, joka juhannuspäivänä v. 1519 ainaiseksi ummisti vaaleansiniset silmänsä, voisi nousta haudastansa kuulemaan sitä jälkimainetta, jonka Victor Hugo draamassaan hänestä antaa, niin tuo jälkimaine vaikuttaisi häneen kuin vieraaseen, ei häneen sattuisi eikä koskisi. Varmaankaan hän ei löytäisi siitä ainoatakaan sanaa, joka vastaisi jotakin kohtaa hänen elämässänsä. Jos hän tuntisi „borgialaisen myrkyn“, niin se herättäisi pikemmin hänessä vain muistoa sydänsurusta kuin rikoksesta; jos Gennaro, runoilijan luoma henkilö, voisi todellakin nostattaa omantunnon vaivoja hänen rinnassansa sen hirveän sukurutsauksen vuoksi, josta häntä syytetään, niin epäilemättä hänen veljensä, Gandian herttua, olisi sinä hetkenä kaukana hänen ajatuksistansa; jos hän saisi nähdä puolisonsa, Alfonso Ferraralaisen mustasukkaisuudesta murhanhaluisena, niin hän epäilemättä todistaisi, ettei hän ollut syynä siihen, että trubaduuri ja ritari Ercole Strozzi eräänä synkkänä iltana linnansokkeloissa surmattiin; ja jos hän olisi saapuvilla viimeisen näytöksen kuolinpidoissa, niin hän hymy huulilla muistelisi, miten hänen ajatuksensa sinä aikana, noin v. 1517 paikoilla, kokonaan täyttivät hellät huolet omasta perheestä ja valtakunnasta sekä huolehtiminen hänen oman sielunsa iankaikkisesta vapahduksesta.

Hämmästyksellä hän katselisi myrkynsekoittajaa näyttämöllä. Mutta luultavaa on, ettei hän tuntisi vihan raivoa sitä henkilöä kohtaan, joka hänet sellaiseksi on kuvannut. Sillä väitetään taholta, joka vaatii uskottavuutta, että Lucrezia Borgialla ei ollut voimakkaita tunteita. Sanotaan hänen olleen naisen, jolla ei ollut minkäänlaisia kiihkeitä intohimoja. — — — —

Tämä voi tuntua mahdottomalta, ja lukija kysynee ehkä: kalpeneeko veri Lucrezia Borgian kuvasta historiallisen kritiikin valossa? Eikö sen niminen tähti enää loista legendoissa, jotka kertovat kuumista ja rikoksenraskaista öistä? Onko se Lucrezia, jonka traditsionit ovat meille antaneet, harhakuva, joka haihtuu tyhjiin? On vaikea tähän varmasti vastata. Mutta on mahdollista, että se nainen, jolla oli tapana vuodattaa surunkyyneleitään hiljaisuudessa, neljän luostariseinän sisäpuolella, ei ole antanut muuta kuin nimensä legendahahmolle, josta on tullut yksi kaiken naisellisen kauneuden ja himon eduskuvista maailmassa.

Katsokaamme mitä siitä luullaan tiedettävän.

*

Että Lucrezia Borgia on saanut niin huomattavan sijan jälkimaailman yleisessä tietoisuudessa, johtuu epäilemättä suureksi osaksi siitä seikasta, että asialliset, historiaan perustuvat todisteet hänestä ja hänen elämästänsä ovat kovin niukat. Ainoastaan se tosiasia, että niin tavattoman suuressa määrässä on puuttunut selviä tietoja hänen luonteestaan ja moraalistaan, on ollut syynä siihen, että traditsioni ja kirjallisuus on voinut antaa hänen hahmollensa niin paljon väriä kuin tosiaankin on ollut laita, ja niin monenlaista ja vaihtelevaa väritystä. Mutta tähän liittyy vielä toinenkin seikka: häntä ei ole koskaan tarkastettu erillään, yksinänsä. Siitä hetkestä alkain, jolloin hän lähtee Roomasta ja luopuu läheisistä suhteistaan Vatikaaniin astuakseen Ferraran perintöruhtinattarena uuteen ympäristöön, ei traditsioni tiedä hänestä enää mitään, ja fosforivälkkeinen sädekehä hänen päänsä ympärillä on sammunut. Hänen hahmonsa on viehättänyt ja houkutellut vain niin kauan, kuin se kohosi siltä ihmeelliseltä taustalta, jonka viidennentoista vuosisadan lopun paavivalta muodosti, vain niin kauan kuin sen rinnalla kulkivat nuo molemmat mieshahmot, jotka kokonaan hallitsivat häntä ja voimakkaasti

värittivät koko hänen aikaansa: hänen isänsä, paavi Aleksanteri VI ja hänen veljensä Cesare Borgia. Ainoastaan säestävänä äänenä tässä haaveisessa veriheimolaisten kolmikossa on hänen äänensä halki vuosisatojen päässyt kuuluville.

Mutta se siirtyminen, jonka alaisena Lucrezian hahmo on aikojen kuluessa ollut, ei myöskään ole tapahtunut yksikseen; ei yksin hän ole vähitellen saavuttanut ulottuvaisuuksia, jotka eivät laisinkaan olleet hänen omiansa. Hän on vain seurannut prosessin mukana. Kaiken mahdollisen paheen eduskuvana kaikuu yhä vielä jo yksinään Borgian nimi; sen nimen kantajat edustavat yleisessä tietoisuudessa vain sen petomaisuuden eri puolia, joka historiassa saa etsiä vertojansa ja joka esiintyy luonnottomana ja selittämättömänä kasvannaisena ihmisyyden versovassa puussa. Legendat seitsemästä paholaisesta, joiden sanottiin ryömineen esiin paavi Aleksanterin päänaluisesta samana hetkenä, jolloin hän heitti henkensä, elävät vielä tänäkin päivänä, ja kertomuksia, kuinka nopeasti ja taitavasti Cesaren palkatut murhaajat täyttivät moninaisia ja arkaluontoisia toimiaan Rooman hämärillä kujilla, toistetaan yhä hämmästyneelle ja tietämättömälle jälkimaailmalle, joka luulee niistä löytävänsä verrattomia paljastuksia rikoksen aikakirjoista.

Mutta unhoitetaan aika ja olosuhteet. Ei oteta huomioon ilmaa, jossa kaikki nämät kauheudet, todistetut ja todistamattomat, pantiin toimeen. Ei muisteta vaatia historialta sitä selitystä, jota se on velkapää antamaan.

Neljästoista vuosisata merkitsi Italiassa, niinkuin tiedetty, kaikkien olosuhteiden mullistusta, kumousta, joka on suurimpia ja mielenkiintoisimpia mitä historia voi tarjota. Valtiollisessa suhteessa merkitsee tämä aikakausi siirtymäastetta keskiajan kunnallislaitoksen ja uudenaikaisen valtion välillä. Sekä keisarit että paavit ovat kadottaneet herruutensa, keskiaikainen feodaaliaate sekä sen luokkajärjestelmä ja sen molemminpuolinen avunantoperiaate oli ainaiseksi järkytetty. Pienet valtiot heitettiin oman onnensa nojaan, irroitettuina sitoumuksistaan voimakasta hallitsijaa kohtaan ja jätettyinä hoitamaan asioitansa omin neuvoin. Ja kunnissa uusiutuu sama ilmiö: yksilöt vapautetaan ankarista velvollisuuksistaan yhteiskuntaa ja ammatistoa kohtaan, uusia ja vapaampia aatteita yhdenvertaisuudesta ja vapaudesta nousee päivän valoon, ja uutena ja valtavana voimana kohoaa tänä uudestiluomisen ja kumouksen

aikana personallisuus, yksilö. Tässä on yksi renessansiajan pääkohtia: yksilön, uudenaikaisen personallisuuden itsenäisyyden julistus.

Näiden olosuhteiden melkein luonnollisena seurauksena kehittyvät tyrannivallat: kunnianhimo, hallitsemishalu, seikkailuhalu saivat mielet liikkeelle, nöyryyden ja alistumisen oppi oli hylätty, yhteiskunnat olivat eristettyinä heikot, ja kaikki oli voitettavissa rohkealla urheudella ja neuvokkaalla sukkeluudella.

Seikkailusankarit ottivat valtikat käteensä. Vaadittiin taistelua ja taitoa valtaistuimen voittamiseksi; — mutta tarvittiin paljon enemmän sen vallassansa pitämiseksi. Alituinen taistelu liittoutuneita, anastajia ja vallantavoittelijoita vastaan oli välttämätöntä, ja valtaistuimen puolustaja ei saanut arastella minkäänlaisia aseita. Myrkkypikari ja tikari olivat luonnollisia keinoja, joiden avulla päivä päivältä puolustettiin asemaa, ja omatunto oli vaarallinen neuvonantaja, josta yksinvaltiaan kaikkein ensiksi tuli luopua. Ei mitään sitoumuksia pidetty pyhinä. Taistelu saattoi raivota saman perheen jäsenten kesken. Useampaan kuin yhteen tyrannihahmoon olisi Victor Hugo voinut antaa Don Apostolon kohdistaa sanansa Cesare Borgiasta: „Cet homme a la rage de tuer ses parents“.[1]

Ja paavinistuin ei enää suuresti eronnut muista valtaistuimista. Vankeus ja skismi oli suuresti rajoittanut pyhän isän vaikutusta ihmisten mieliin, ja vuodesta 1417 alkain, jolloin Otto Colonna Martin V:n nimellä asettuu pyhälle istuimelle, ei voi enää olla puhettakaan Heidän Pyhyyksiensä henkisestä vaikutuksesta tai jumalallisesta vallasta. Enemmän kuin vuosisadan kuluessa eivät paavit yritäkkään muuta kuin vahvistaa ja laajentaa maallista valtaansa. Heillä ei ole muuta valintaa kuin seurata toisten tyrannien esimerkkiä; heidän asemansa vaikeus ja mutkikkuus pakoittaa heitä usein kaikkein häikäilemättömimmässä määrässä käyttämään hyväkseen rikollisia temppuja vahvistaakseen ainakin joksikin aikaa asemaansa. Ja jonkunmoisena puolustuskeinona ruvetaan järjestelmällisesti häikäilemättä harjoittamaan peittelemätöntä nepotismia, paavien läheisten, palvelushaluisten sukulaisten kyynillistä suosimista. Rodrigo Borgialla oli hyviä edelläkävijöitä, kun hän v. 1492 osti itselleen paavinarvon ja tuli kuuluisaksi Aleksanteri VI:ksi. Hän oli itse työntynyt esille vanhemman sukulaisensa, espanjalaisen seikkailijan ja

[1] Tällä miehellä on oikea raivo murhata sukulaisiansa.

saiturin Calixtus III:n, Borgia-suvun ensimäisen edustajan, puollon avulla, ja hänellä oli ollut tilaisuus saada oppia tämän seuraajalta. Hän ei ollut mikään poikkeus aikanansa eikä asemassansa; vain uskomattoman pitkälle johtunut tulos järjestelmästä, joka aikoja sitten oli kadottanut oman mädänneisyytensä tietoisuuden.

On tarpeellista muistuttaa mieleen tätä seikkaa, jotta voisi määrätä Lucrezian todellista ympäristöä.

Aleksanteri VI:n todellisille rikoksille voisi epäilemättä löytää vastineita toistenkin senaikuisten tyrannityyppien joukosta. Se mikä hänen nimellensä on antanut erityisen merkityksensä rikoksentekijäin kronikassa, on se häikäilemätön avonaisuus, jotta ei sanoisi kerskailu, millä hän maailman katseille paljasti teoissa osoittuvan halveksumisensa Jumalan ja ihmisten lakeja kohtaan. Sama kylmä hymy huulilla hän pani toimeen ja itse todisti läsnäolollaan kaikkea sitä, mitä hänen ilmakehässänsä tapahtui, ja jokaisen uuden häpeätyön hän luuli voivansa helposti ja mukavasti hyvittää anomalla sitä anteeksi Jumalan äidin kuvan edessä, jonka piirteissä hän oli ikuistuttanut mielirakastajattarensa, Giulia Farnesen, jota kauneutensa vuoksi nimitettiin Giulia Bellaksi.

*

Ei mikään Lucrezia Borgian lapsuudessa ollut omiaan hänelle paljastamaan isän luonteen inhottavuuksia. Ei mikään saattanut häntä varhaisimman nuoruutensa aikana näkemään paavia, hänen piiriänsä ja politiikkiansa, hänen elämäänsä ja tekojaan selvässä ja väärentämättömässä valossa.

Hän oli, samoinkuin hänen monet veljensä ja ennen kaikkia muita Cesare, isän — paavi-isän! — kiihkeän rakkauden esineenä ja edeltäpäin määrätty uhraamaan elämänsä hänen valtiollisiin keinotteluihinsa. Niin kauan kuin hän oleksi äidin, Vannozza Cattanein kodissa, ei hän varmaankaan saanut tietää mitään elämästä. Ja luultavaa on, ettei häneen istutettu vapaita ja hämmentämättömiä ajatuksia hyvästä ja pahasta tai ennakkoluuloista vapaita käsitteitä elämästä edes sittenkään, kun hän vaihtoi äidinkodin toiseen, jossa hän vietti muutamia lapsuutensa vuosia. Isä, silloinen kardinaali Rodrigo, jätti hänet nimittäin erään naispuolisen sukulaisen Adriana Orsini'n hoitoon, jonka kanssa Rodrigo kauan aikaa oli ollut läheisessä yhteydessä ja jonka sanotaan olleen hänen

uskottunsa kaikissa hänen aikeissaan ja vehkeissään, salajuonissaan ja rikoksissaan. On tuskin luultavaa, että Lucrezia olisi saanut täällä, niinkuin joskus on tahdottu väittää, erittäin huolellisen kasvatuksen, sellaisen klassillisen ja hienon sivistyksen, kuin niin monet muut hänen aikuisensa ylhäiset, nuoret naiset.

Sen sijaan hän aivan varmaan sai osakseen isänsä lähimmän ympäristön saastutetun ilman. Adrianan talossa hän pikku tyttönä oppi tuntemaan muutamia vuosia vanhemman, ihastuttavan ja vaaleakutrisen Giulia Farnesen, joka viidentoista vuoden vanhana, 20 p. toukok. 1489, joutui avioliittoon talon pojan, Ursino Orsini'n kanssa. Mutta samassa talossa ja samoihin aikoihin Lucrezian isä, 58-vuotias kardinaali, tutustui viisitoistavuotiseen Giuliaan. Luultavasti jo silloin, mutta aivan varmaan kaksi vuotta myöhemmin, hän oli kardinaalin tunnustettu rakastajatar.

Lucrezia tuijottaa, mitään ymmärtämättä, pimeyteen, joka on täynnä käsittämättömiä suhteita. Hänen ensimäinen mielikuvansa elämästä on tietoa inhottavista rikoksista ja kieroista paheista. Hänen katseensa on, saattaa sanoa, hämmentynyt syntymästä saakka. Hänellä rajoitettuine tietoineen ja yksivärisine ympäristöineen voi tuskin olla aavistustakaan terveistä ihmisistä ja luonnollisista oloista.

Yhdentoista vuoden vanhana Lucrezia tulee riistetyksi tapahtumien pyörteeseen ja joutuu samalla pienen hoviskandaalin keskipisteeksi. Tietämättään ja tahtomattaan tosin. Sillä niihin moniin asioihin, jotka ovat häneltä kielletyt, kuuluu myös toimintavapauden ja itsemääräämisoikeuden pieninkin merkki, niin, voisipa melkein sanoa heikoinkin aavistus hänen omasta, ihan edessä olevasta kohtalostansa. Hän ei ole täyttänyt edes yhdettätoista ikävuottansa, kun hänen isänsä — tai „setänsä", joksi häntä säädyllisyyden vuoksi virallisissa asiakirjoissa nimitetään — katsoo hyväksi luvata hänet kaikkien lakimuodollisuuksien mukaan 26 päivänä helmik. 1491 puolisoksi eräälle nuorelle, espanjalaiselle aatelismiehelle. Mutta kuuluupa se melkein sadulta — tuskin kahta kuukautta myöhemmin, 30 päivänä huhtik. samana vuonna, antaa tämä tyttärensä onnesta huolehtiva kardinaali yhtä virallisesti sitovan lupauksen toiselle, yhtä espanjalaiselle ja yhtä jalosukuiselle nuorukaiselle.

Olisi voinut luulla että olisi tarvittu kaksi Toledo-säilää ratkaisemaan tätä solmua. Mutta niin ei käynyt. Isä Rodrigo tuli, varhemmin kuin mitä hän oli voinut olettaa, roomalaisen kirkon päämieheksi, ja

tämän jälkeen ei espanjalaisista voinut olla puhettakaan. Oli itsestään selvää, että Lucrezian tuli joutua koristamaan jotakuta italialaista valta-istuinta, ja toistaiseksi valinta kohdistui Pesaron Giovanni Sforzaan. Tosin se ei ollut mikään loistava liitto, mutta se tarjosi korean nimen ja varsin läheisiä sukulaisuussuhteita. Kesäkuussa 1493 vietettiin häät mitä „suurimmalla komeudella ja loistolla". Lucrezia Borgia oli silloin kolmetoistavuotias.

Avioliitto ei kuitenkaan eroittanut häntä isän läheisestä yhteydestä; aluksi se tuskin tuotti minkäänlaista muutosta hänen ulkonaiseen elämäänsä. Hän asui edelleen Roomassa pienen hovin hallitsijattarena, oli alituisesti korkean isänsä valvonnan alaisena ja eli piirissä, johonka kuului yksinomaan Borgia-suvun uskollisia jäseniä, naisia ja kunniapalvelusta tekeviä kavaljeereja. Ja kuvaavaa on, että kun hän vuoden kuluttua lähtee uuteen residensiinsä, Pesaroon, hänen mukanansa seuraa nuo kolme naista, jotka olivat lähimmissä tekemisissä vatikaanisalaisuuksien kanssa: Vannozza, Adriana, Giulia. Isän valitsema seura!

Olo Pesarossa, joka niin suuresti erosi Rooman rikkaasta ja häikäisevästä hovielämästä, ei kestä kauan. Jo syksyllä seuraavana vuonna 1495, asustaa Lucrezia jälleen roomalaisessa palatsissaan, ja alkunsa saa seuraelämä, joka on kirjavampi ja kevytmielisempi kuin ehkä missään muussa renessansiajan hovissa, mutta myös loistavampi ja ruhtinaallisempi kuin missään muualla. Niitä oli kokonainen kokoelma Borgia-hoveja Vatikaani keskustana; kaikki pyhän isän lapset ovat Roomassa ja hallitsevat kukin tahollansa: Cesare, Giovanni, Gandian herttua, Jofré, nuorin, naimisissa kevytmielisen neapelilaisen kuninkaantyttären, Sancian, kanssa. Kaikki ihmisiä, jotka sattuma oli nostanut valtaan, jotka ennen kaikkea muuta asettivat oman vallanhimonsa tyydyttämisen etusijaan, joille elämä ei ollut muuta kuin hurja ja kiihkeä peli kruunuista ja rahoista, kardinaalikaavuista ja rakastajattarista.

Nyt seuraavat vuodet ennen kaikkea ovat antaneet aihetta noihin vertatiukkuviin juttuihin Borgia-suvun jäsenistä. Eipä kestänyt kauan, ennenkuin kansa alkoi huhuilla kammottavia tapauksia pyhän isän lähimmästä piiristä, ja jotkut uhkarohkeat vieraiden ruhtinashovien lähettiläät tulivat lausuneeksi jonkun varomattoman viittauksen ihmeellisistä hankkeista. Lucrezia ja hänen kälynsä Sancia olivat tämän piirin loistavimmat koristukset, kumpikin aivan nuoret, kauniit, komeutta ra-

kastavat ja suosionhaluiset. Sancian nimi se ensiksi joutui pahojen kuiskauksien esineeksi: väitettiin, että hänen molemmat lankonsa, Cesare ja Giovanni, kilpailivat hänen suosiostansa ja luultiin tiedettävän että hän tyydytti kummankin haluja.

Mutta pianpa mainittiin myös Lucrezian nimeä.

Aleksanteri ja hänen poikansa Cesare olivat päässeet selville siitä, ettei heillä ollut vähintäkään iloa vävystään ja langostaan Giovanni Sforzasta. Tämän valtiolliset aikeet kävivät aivan toiseen suuntaan kuin paavin tuumat, ja siksipä varsin pian näyttäytyi välttämättömäksi poistaa tieltä tämä hyödytön sukulainen. Ei huolittu etsiä edes jotakin tekosyytä eikä noudattaa varovaisuutta. Tavattomalla arkailemattomuudellaan Cesare astui eräänä päivänä sisarensa huoneeseen ja ilmoitti hänelle muitta mutkitta, että hän oli aikonut raivata hänen miehensä tieltä. Lucrezia sai kuitenkin tilaisuuden varoittaa miestänsä, jonka onnistui pelastaa henkensä äkkiä pakenemalla. Mutta avio-onneansa ei hän saanut takaisin. Aleksanteri VI antoi kommissionin julistaa avioliiton Lucrezian ja Sforzan välillä puretuksi, ja syyksi mainittiin se, että mies muka oli mahdoton avioliittoon. Lucrezia oli valmis valalla vannomaan että asia oli tosi ja että hän itse oli puhdas ja koskematon kuin eilispäivän lapsi. „Jolle koko Italia nauroi“ — sanoo eräs senaikuinen kronikan kirjoittaja.

Sillä ottamatta huomioon sitä seikkaa, että syytös Sforzaa vastaan varmaankin oli väärä, olisi ollut varsin naiivia ajatella Lucreziaa hyveen esikuvana siinä roomalaisessa maailmassa, joka oli hänen ympäristönänsä. Mutta tähän liittyy vielä eräs seikka, yksi salaperäisimpiä kohtia koko Borgia-perheen elämässä, joka on ollut alkuna kaikkein mustimpaan huhuun paavin ja hänen tyttärensä välisistä suhteista.

Sforza oli paennut keväällä 1497, luultavasti maaliskuussa. Kesäkuun alussa samana vuonna herätti huomiota se seikka, että Lucrezia, joka ei ainoastaan ääneti ollut seurannut sitä petollista kohtelua, jonka alaiseksi hänen miehensä oli joutunut, vaan myöskin ilmeisesti väärillä todistuksilla oli edistänyt Sforzan asian suoritusta, vetäytyi San Siston luostariin Via Appian varrelle. Jo silloin näytti pahoja huhuja olleen liikkeellä; „puhutaan asioita, joita ei voi uskoa kirjeen tallennettaviksi“, kirjoittaa eräs kardinaali Ippolito d'Esten kirjeenvaihtajista. Maaliskuussa seuraavana vuonna sanotaan toisessa kirjeessä: „Roomasta

ilmoitetaan varmana asiana, että paavin tytär on synnyttänyt lapsen — —". Giovanni Sforzan, eronneen miehen, sanotaan väittäneen, että paavi oli hankkinut tyttärelleen vapauden „per usare con lei".[1] Vuonna 1501 Aleksanteri VI laillistuttaa osaksi Cesaren poikana, osaksi omana perillisenään erään kolmivuotiaan Giovanni Borgian. Ja kun Lucrezia paljoa myöhemmin on Ferrarassa, niin ilmestyy sinne tuo salaperäinen „infante romano" (roomalaislapsi), niinkuin häntä nimitetään, käypi siellä Lucrezian veljestä ja on juuri niin vanha, että syntymävuosi sopii vuoteen 1498.

Siinä on koko jakso pimeitä kohtia, joista aivan varmaan hyvällä tahdolla voi laatia pienen kauhistuttavan perhetragedian. Mutta ei ole mitenkään kylliksi näytetty toteen, että sellainen asianyhdistely antaisi ainoan selvityksen näihin moniin salaperäisyyksiin. Ja on vaikea ratkaista, kuinka suuressa määrässä syrjäytetyn puolison pahanilkinen väite on voinut vaikuttaa huhujen ja traditsionien syntymiseen tästä asiasta.

Mutta tarkastakaamme edelleen Lucrezian ulkonaisen elämän eri kohtia, jotka tosiaankin seurasivat toisiaan sellaisella nopeudella, että ne tuskin saattoivat suoda tälle nuorelle naiselle hetkenkään hengähdysaikaa hänen elämänsä näytelmän suurten kohtausten väliaikoina. Ihmiset hänen aikanansa elivät nopeasti ja voimakkaasti.

Täsmälleen puoli vuotta sen jälkeen, kuin avioero Sforzasta oli saanut virallisen vahvistuksen, 20 p. kesäk. 1498, esiintyy Lucrezian nimi jälleen — ainakin neljännen kerran kuluneen seitsemän vuoden kuluessa — toisena liittokumppanina avioliittosopimuksessa. Cesarelle, joka vuotta aikaisemmin oli heittänyt veljensä, Gandian herttuan, Tiberiin, oli tie valmistettava Neapelin valtaistuimelle, ja arveltiin viisaimmaksi alkaa valmistelut naittamalla Lucrezia Don Alfonsolle, Alfonso II:n aviottomalle pojalle ja Lucrezian kevytmielisen kälyn Sancian veljelle. Seitsentoistavuotiaalle Alfonsolle oli tämä liitto kovin vastenmielinen; huhut Lucreziasta olivat ennättäneet hänenkin tietoonsa. Hänen vaistonsa osottautuikin oikeaksi. Hyvinkin pian hän huomasi, että hänen asemansa Roomassa kävi kovin epävarmaksi, sillä Cesare oli tehnyt uusia sopimuksia Ranskan kuninkaan kanssa. Ja täsmälleen kaksi vuotta

[1] „Pitääkseen yhteyttä hänen kanssansa". Tämä sekä muut asiakirjat ovat siteeratut Gregoroviuksen Lucrezia Borgiasta julkaiseman teoksen mukaan, mikä teos pääasiallisesti on ollut tämän katsauksen historiallisten erikoistietojen lähteenä.

naimisen jälkeen arveltiin hänen aikansa tulleen. Lucreziaa tarvittiin edullisempia valtiollisia keinotteluja varten. Eräänä kesäiltana hyökkäsivät Don Alfonson kimppuun Pietarin kirkon rappusilla muutamat palkatut murhaajat, joiden ei kuitenkaan onnistunut saada häntä hengiltä. Vaikeasti haavoitettuna häntä hoitivat Vatikaanissa hänen vaimonsa Lucrezia, joka todellakin lienee tuntenut hellää rakkautta häntä kohtaan, sekä hänen sisarensa Sancia. Hänen tilansa oli paranemaan päin, kun Cesare eräänä päivänä astui sairashuoneeseen, pyysi molempia naisia poistumaan ja kuristi langon hänen vuoteeseensa. Tapaus ei herättänyt erityistä huomiota, ja Aleksanteri VI, jonka sanotaan aina Gandian murhan jälkeen pelänneen poikaansa Cesarea, ilmaisi, jos kohta vain mykän, mutta sittenkin varsin selvän hyväksymisensä.

Taaskin kului vuosi. Elokuussa 1501 tehtiin avioliittokontrahti Lucrezian ja Alfonso Ferraralaisen, herttua Ercolen vanhimman pojan välillä. Häät vietettiin juhlallisuudella, jonka kaltaista ei toista ole ollut. Vuoden 1502 alkupäivinä Lucrezia Borgia ratsasti tuhanteen nousevan seuralaisjoukkonsa keskellä Porta del Popolon kautta pois kaupungista. Edellinen jakso hänen elämäänsä on loppuun kulunut. Rooma on hänelle enää vain muisto.

Mutta millainen muisto!

*

Tähän aikaisempaan jaksoon Lucrezian elämästä on mielenkiinto ensi sijassa liittynyt. Roomalaisvuodet ovat etupäässä antaneet aihetta paavintyttären luonteen erittelyyn; ne ne juuri ovat antaneet legendoille niiden kiihkeän värin ja pitkän iän. Siksipä on syytä hetkeksi tässä katkaista Lucrezian ulkonaisen elämän tapausten kronikka ja muutamin sanoin kosketella niitä eri käsityksiä, joita tästä nuoresta naisesta on syntynyt.

Turhaa on sen enempää koettaa kuvailla toista niistä kiepomanavoista, joiden ympäri Lucrezian luonteen käsitys pyörii: Messalinatyyppiä, tuota naista, jolla on rajaton halu pahuuteen ja tyydyttämätön himo aistillisiin nautintoihin. Tämä on yleistietoisuuteen imeytynyt Lucrezia-hahmo ja sen Victor Hugo on vakaannuttanut draamassaan. Sellainen käsitys oli hänestä kautta vuosisatojen olemassa. Mutta kuluneen vuosisadan aikana on Lucrezian luonne joutunut useamman kerran tutkimuksien esineeksi, jotka suurimmaksi osaksi ovat joko enemmän tai

vähemmän yrittäneet nostaa hänen heikoilta olkapäiltään vaikeitten syytösten taakkaa. Etusija näissä yrityksissä on Gregoroviuksen 1870-luvulla julkaisemalla tutkielmalla Lucreziasta. Hänen karakteristiikkinsa kuvaa toista äärimäisyyspistettä hänen personallisuutensa tulkitsemisessa. Se on laaja kirja, johon on otettu runsaasti luotettavia asiakirjoja ja joka antaa tietoa kaikesta, millä on historiallista tai kultuurillista yhteyttä teoksen päähenkilön kanssa.

Mutta vaikka Gregorovius kirjoittaakin niin paljon Lucreziasta, niin kieltämättä hänen henkilönsä ei sittenkään tule hänen kuvauksensa päähahmoksi. Se on pikemmin kirja, joka kuvaa elämää ja oloja hänen ympärillänsä; mutta hän itse on vain kuin katsottuna kuvastimessa, ilman ruumista ja kiinteyttä. Eikä muulla tavalla juuri voisikaan olla: aivan varmoja ja luotettavia tietoja Lucreziasta, tietoja, jotka polveutuisivat hänen omalta ajaltansa, on tuskin yhtään olemassa — ottamatta tietenkään lukuun hänen ulkonaista, suorastaan virallista elämäkertaansa. Käyttämällä samoja lähteitä tulevat eri historiankirjoittajat aivan eri tuloksiin.

Kun Victor Hugo draamansa esipuheessa edeltäpäin koettaa torjua sitä mahdollista syytöstä, että hän olisi liioitellut sankarittarensa rikollisuutta, niin hän suosittaa parhaimpina lähteinä Lucrezia-käsityksilleen Guicciardini'a ja varsinkin „Diarium“ia. Nämät lähteet esiintyvät myös useimmiten historioitsijoiden väittelyssä: Guicciardini on ehkä etevin vanhemmista italialaisista historiankirjoittajista, jotka ovat esittäneet mielipidettään Lucrezian rikollisuudesta. Ja „Diarium“, jolla tarkoitetaan niitä tarkkoja muistiinpanoja Aleksanteri VI:sta ja hänen ympäristöstänsä, joita paavin seremoniamestari, elsassilainen Burchard, on tehnyt, on ainoa, luotettava silminnäkijän antama todistus tapahtumista korkean ylimyspapin lähimmässä ympäristössä. — Huolella ja kaunopuheisesti koettaa Gregorovius riistää ensi sijassa Guicciardini'n, mutta osittain myös Burchardin tiedonannoilta niiden luotettavuuden. Hän koettaa näyttää toteen, että Guicciardini, joka muun muassa mainitsee sitä mustasukkaisuutta, jota Lucrezia muka kylvi isänsä ja veljiensä välille, perustaa esityksensä pahanilkisiin epigrammeihin, jotka pari neapelilaista runoilijaa, Pontano ja Sannazzaro valtiollisesti oikeutetulla suuttumuksella suuntasivat koko Borgian perhekuntaa vastaan, sekä niihin huhuihin, jotka häväistyshalu oli pannut liikkeelle. Toiset uudenaikaiset historioitsijat, niinkuin esim. Macchiavelli'n ja Savonarolan aikakauden erinomainen tuntija ja loistava

esittäjä P. Villari, näyttävät enemmän luottavan Guicciardini'n pätevyyteen tässä suhteessa. Mutta Gregorovius menee niin pitkälle, että hän, yhä turvautuen pahoihin kieliin, tahtoo myös melkoisesti vähentää Burchardin tietojen luotettavuutta: hänen mielestään on aivan historiallisesti ja psykologisesti mahdotonta, että Lucrezia olisi ollut mukana siinä usein mainitussa — nyt viimeksi Merežkovskijn kuvaamassa — hurjassa juhlassa, jolla paavi Aleksanterin kerrotaan Vatikaanissa viettäneen pyhäinmiesten päivän aattoa v. 1501 perheensä ja viidenkymmenen alastoman porton seurassa.

Tässä ei ole tilaisuutta yksityiskohtaisesti tuoda esiin kaikkia väittelykohtia, ja tarjona olevien niukkojen lähteiden ja toisistaan eroavien lausuntojen pätevä arvostelu vaatisi tietoja, joita näiden kirjoittajalta puuttuu. Lienee tuskin kuitenkaan liian rohkeata olettaa, että Gregorovius on mennyt liian pitkälle tahtoessaan kieltää eräiden lähteiden luotettavuutta. Lucrezia sai varmaan omin silmin nähdä yhtä ja toista noina nuoruutensa öinä, joina hän epäilemättä oli mukana perhepiirin rohkeissa juhlissa, mutta siiti ei ole tarpeellista pitää tiedonantoa, että Lucrezia on ollut läsnä pyhäinmiestenjuhlassa, samaamerkitsevänä, kuin sitä syytöstä että hän muka oli syyllinen monenkertaiseen sukurutsaukseen. Ja mitä niihin huhuihin tulee, jotka kaikesta päättäen olivat hyvin yleisiä ja joita yksin vieraitten hovien lähettiläätkin kirjeenvaihdossaan viittailemalla mainitsevat, niin on vaikea käsittää, ettei niissä piilisi edes jotakin totta; se väite, että ne olisivat syntyneet vain „paavisuvun" ilkeämielisten valtiollisten vastustajien, Sforzan ja neapelilaisten puolelta, on sellainen Lucrezia-puolustajain todiste, joka ei suinkaan ole hyvin perusteltu. Mutta toisaalta näyttää epäilemättömältä, että jos Lucrezia todellakin olisi ollut niin pirullinen olento, kuin miksi legenda on hänet tehnyt, jos hän todellakin olisi ollut kaikkien niiden rikosten alkuunpanijana, joita aikojen kuluessa hänen omalletunnolleen on sälytetty, samanaikuinen ajantieto sisältäisi runsaampia ja varmempia tietoja siitä, kuin mikä on laita.

Tuntuupa melkein siltä kuin olisi helpompi päästä jonkinlaiseen mielipiteeseen tästä salaperäisestä naisesta ottamalla huomioon mitä hänestä ei ole muistiinkirjoitettu, kuin tekemällä oletuksia ja tarkoin määriteltyjä johtopäätöksiä siitä, mitä on olemassa.

Määräämättömänä ja personattomana, melkein kuin varjona ruumiillisten, liiaksi ruumiillisten ihmisten joukossa soljuu Lucrezia meidän kä-

sistämme, kun yritämme koota hänen kuvansa piirteitä. Kaikki näyttää viittaavan siihen, että sellainen vaikute on oikeutettu ja että sillä on vastineensa todellisuudessa. Ei mikään todista, että Lucrezialla olisi ollut sellaisia ominaisuuksia, jotka muodostavat personallisuuden, luonteen. Kun Ferraran hovirunoilijat laulavat hänen ylistystänsä, niin hänelle omistetaan vain tavallisia, epämääräisiä ja tyhjänpäiväisiä epiteettejä: he ylistävät hänen kauneuttansa, viisauttansa, oppiansa ja — hänen siveyttänsä, ja omistukset ovat kohdistetut „jumalaiselle" Lucrezialle. Mutta kukapa ei ollut kaunis ja viisas ja siveä ja jumalainen siihen aikaan? Hänen viisaudestaan ei ole minkäänlaisia todistuksia, ja oppi oli tuskin sen suurempi, kuin että hän osasi puhua useampia kieliä, joita hän sattuman johdosta oli oppinut.

Mutta ennen kaikkea häneltä varmaankin puuttui luja tahto. Hän ei ole tahtonut hyvää eikä pahaa kirjavan elämänsä aikana, ja jos kenties hänessä on ollut kipinäkin kykyä asettaa itselleen päämäärä ja koettaa sitä saavuttaa, niin muut pitivät kyllä huolen siitä, että se ajoissa tukahdutettiin. Kun 1502 vuoden vaiheilta luo silmäyksen takaisin Lucrezian nuoruuteen ja selvittää itselleen, mitä kaikkea tämä kaksikolmattavuotias nainen oli saanut kokea, niin ehdottomasti saa käsityksen siitä, kuinka luonnottoman voimakkaasti vieraat tahdot hallitsivat hänen kohtaloansa. Ja mikä vielä pahempi: ei ainoastaan *yksi* tahto johtanut häntä päämäärää kohti tai käyttänyt häntä määrätyn suunnitelman toteuttamiseksi, vaan jokainen uusi vaihe, jokainen uusi kohta hänen elämässänsä oli samaa kuin uusi tarkoitus, uusi aie — ja kaikkien näiden ristiriitaisten tahtojen keskellä hän varmaan itse pysyi niille aivan vieraana. Ollen leikkipallona isän ja veljien hurjassa leikissä, jossa he kiistelivät toisten ja toistensa hengestä, hän ei varmaankaan koskaan tehnyt ensi aloitetta niihin tapahtumiin, joista hänen elämänsä oli koottu. Tekemättä jättämisen synti oli hänelle varmaan tutumpi kuin tekosynti. Hän ei koskaan ollut itse toimivana, vaan aina kärsivänä. Mutta varmaan ei koskaan myöskään vastalausujana, sinä, joka olisi noussut vastustamaan.

Heikkous, epävarmuus, taipuvaisuus, alistuvaisuus — siinä likimäärin ovat Lucrezian henkisen tyypin kuvaavat piirteet.

Ja jos tämä luonnekuvaus on oikea, niin tuntuu siltä, kuin kysymys Lucrezian rikollisesta suhteesta isäänsä ja veljiinsä kadottaisi kärkensä,

mitä häneen tulee. Ero sen välillä, mihin hän todistettavasti alistui — nuo monet avioliitot, Sforzan kykenemättömyyden julistus, hänen osakseen tullut kohtelu Don Alfonson murha-asiassa — ja sen välillä, mistä häntä syytettiin, ei ehkä olekkaan niin suuri, kuin mitä ensi hetkessä kuvailee mielessään. Hänellä varmaan ei ollut vähintäkään aavistusta moraalisista käsitteistä. Mutta että hänessä olisi ollut mitään halua rikoksien tekoon, ei ole voitu näyttää toteen.

Käsitys Lucrezia Borgian hurjasta luonteesta on varmaan usein ruumistunut voimakkaaksi, ulkonaiseksi kuvaksi: usea on varmaan luonut silmiensä eteen hekumallisen kuvan tämän renessansinaisen kauneudesta — verta ja tulta, palavat posket ja mustat silmät, tummat kiharat ja valkeat hampaat ja uhkuva povi, joka kohoaa esiin avokaulaisen silkkipuvun syvästä kaarroksesta. Etelämaalainen kuningatar-olento ärsyttävässä loistopuvussa! Kuinka kaukana todellisuudesta tuollainen kuva on! Aleksanteri VI:n tytär ei ollut mikään täydellinen kaunotar: ei häntä ylistetty piirteiden säännöllisyyden ja jalouden vuoksi, vaan kasvojen hienosta sulosta ja sulavasta viehätyksestä; hänen silmänsä olivat vaaleansiniset, niiden ilme vaihteleva, „milloin hempeä, milloin ylpeä"; hiukset, jotka usein olivat palmikolla, olivat maankuulut kullankeltaisesta väristään; olennossa ei ollut mitään mahtavasti vaikuttavaa, vain sulavuutta ja suloutta. Sellaisena kuin häntä kuvataan niissä harvoissa kuvissa — medaljongeissa — joita on tallessa, on hänen olennossaan vienoa ja sanoin selittämätöntä, miltei lapsellista viehätystä. Ja hän se ensimäisenä pani alkuun korkeakaulaisten pukujen muodin.

*

Muutto Ferraraan jakaa Lucrezia Borgian elämän kahteen puoliskoon, jotka kaikissa suhteissa eroavat toisistaan. Niin, voipa näyttää ja on monen mielestä näyttänytkin siltä, ettei edes Lucrezian oma personallisuus voisi yhdistää näitä molempia puoliskoja yhteen, niin erilainen tuntuu ferraralainen Lucrezia olevan kaikissa suhteissa kuin roomalainen! Ja totta tosiaan! Se käsitys, joka teki Lucrezia Borgiasta veriruhtinattaren, täynnä intohimoja, jotka olivat mahdottomat tyydyttää ja kerrassaan luonnottomat, se tuskin voi selittää sitä muutosta, joka nyt tapahtui uudessa ympäristössä, ihmeen tapahtumista olettamatta. Sillä on huomattavaa, että Ferraran linna, johon Lucrezia muutti asumaan, ei ollut ihan puh-

das veritahroista ja että uusi puoliso, Alfonso, ei ollut mikään veljesrakkauden ja luostariaskeesin julistaja maan päällä. Ja se selitys, että Lucrezia peläten puolisoansa, olisi tuokiossa perin-pohjin luonteeltansa muuttunut, tuntuu — Alfonson erinomaisesta tykistöstä huolimatta — tuskin mahdolliselta.

Paremmin epäilemättä sopii kertomus siitä elämästä, jota Lucrezia Ferrarassa eli, siihen luonteenkuvaukseen hänestä, joka yllä on piirretty. Kun isän ja Cesaren välitön paino loppui ja nuori nainen muutettiin toiseen ympäristöön, jossa hän suuremmassa määrin kuin ennen sai päättää omasta elämästään, niin alkoivat luonnolliset vaistot ja harrastukset pyrkiä oikeuksiinsa. Ja on huomattava, että hänessä ei nyt äkkiä puhkea luonnottoman kiihkeä vastavaikutus kaikkea entistä kohtaan esille, vastavaikutus, jota ei voisi selittää muusta kuin äkkiä heränneestä, syvästä syyllisyydentunnosta. Hänestä ei koskaan tullut suurta parannuksentekijää, joka joutuneena sokeaan epätoivoon kuluneen elämänsä vuoksi, heittäytyy kirkon syliin: se kirje, jonka hän kirjoittaa paavi Leo X:lle tuntiessaan kuoleman lähestyvän, ei ole mikään pakahtuneen sydämen tuskanhuuto, vaan se on hiljainen ja harras armon ja laupeuden rukous, jonka surunpainostama ja kohtaloonsa alistunut nainen lausuu julki. Hänen uskonnollisuudessaan ei ole mitään kiihkoa; se versoaa hänessä vähitellen, muodostuu hyviksi ja siunausta tuottaviksi töiksi ja kasvaa yhä suuremmaksi ja syvemmäksi, mitä enemmän onnettomuudet kohtaavat hänen valtakuntaansa ja mitä suuremmaksi se vastuunalaisuus muuttuu, jota hän maan äitinä tuntee. Hän nauttii 1500-luvun toisen vuosikymmenen keskivaiheilla kansansa jakamatonta kunnioitusta ja rakkautta. Ei edes hänen korkea puolisonsa näytä enää tuntevan vastenmielisyyttä häntä vastaan.

Mutta Lucrezia ei ole täällä Ferrarassa, enemmän kuin koskaan ennenkään voimakas ja luja nainen. Huolimatta asemastansa ei hän täälläkään ole mikään päähenkilö, joka hallitsisi ja käskisi muita tahtonsa mukaan. Mutta hän täyttää parhaan taitonsa mukaan ne velvollisuudet, jotka hänen uusi asemansa hänelle asettaa. Lapsilauma kasvaa nopeasti hänen ympärillänsä, vaikka häntä kaksi kertaa kohtaakin se suru, että hän synnyttää kuolleen lapsen. Maan ja kansan onni on hänelle sydämen asia ja vaatii paljon huolenpitoa hänen puoleltansa, varsinkin niinä aikoina, joina hän puolisonsa sijaisena saa pitää huolta kai-

kista hallitustoimista — tehtävä, jonka hän suoritti varsin älykkäästi. Jo pian häitten jälkeen hän sai täysin hälvenemään sen vastenmielisyyden, jota Esten perhe alussa tunsi häntä kohtaan, sillä sielläkin Aleksanteri VI:n hovin koko häväistyskronikka oli hyvin tunnettu. Ja samoinkuin hänen tullessaan Ferraraan, hovirunoilijat ottivat hänet vastaan tavanmukaisella runoylistyksellä, samoin hän yhä edelleenkin pysyi heidän kunnianosoitustensa rakkaana esineenä.

Ferraralla oli vanhoja traditsioneja kultuurikeskuksena. Yliopisto ja yksityiset humanistit olivat tehneet kaupungin tieteiden mieluisaksi tyyssijaksi, ja runouden historiassa liittyy sen nimi varsinkin yhteen runouden lajiin: romantiseen eepokseen. Kun Alfonso v. 1505 nousi valtaistuimelle, niin hän heitti Ferraran henkisen viljelyksen koko hoidon puolisollensa. Tämä täytti tehtävänsä ilolla — ja iloksi muille. Runous on säilyttänyt hänen nimensä yhtä kauan kuin historiakin. Bembo, Petrarcan jälkeinen mallisonettien sepittäjä ja tuleva kardinaali, omisti hänelle, paitsi nidoksen dialogeja, leimuavan rakkautensa — jolle Lucrezia varmaan ei pysynyt aivan kylmänä. Ercole Strozzi ylisti häntä kilvan isänsä Titon kanssa latinaisin dityrambein. Ja Ariosto, Ferraran suuri tähti ja koko Este-suvun häikäilemätön imartelija, omisti hänelle Orlando Furiosossaan säkeistön, joka yksin olisi riittänyt antamaan hänen nimelleen pitkän iän.

*

Suuria urotöitä tai suuria rikoksia on yleensä niiden nimien takana, joita historia on säilyttänyt. Yleensä tahtoa, voimaa, intohimoa, toimintaa. Personallinen toimettomuus, väliäpitämättömyys, tahdon puute, vähäpätöisyys ei tavallisesti jätä syviä uurteita jälkeensä. Mutta sattuu joskus, että runous, usein sokeasti ja aiheettomasti, ottaa jonkun fraasin, kuvan, nimen todellisuudesta, unohtaa sen merkityksen, muodostaa sen mielensä mukaan, antaa sille uuden merkityksen, uuden tarkoituksen. Siten on silminnähtävästi käynyt Lucrezia Borgian. Mitä hän todellisuudessa oli ja teki, voi olla meille jokseenkin yhdentekevää, koska varmaankaan hänen elämällänsä ja toiminnallansa ei ole ollut mitään suuria ja vaikuttavia seurauksia jälkimaailmalle. Mutta runoudessa elää yhä käsitys hänestä, käsitys, joka on monta vertaa selvempi ja todellisempi kuin muisto hänen omasta elämästänsä, värihehkuinen ja loistava kuva, joka voi tenhota silmät ja saattaa veren kiihkeään liikkeeseen.

LUCREZIA BORGIA.

Lucrezia Borgian muotokuvat.

Kirjoittanut

YRJÖ HIRN.

Paljon on kirjoitettu Lucrezia Borgiasta, ja kauan tullaan ehkä vielä kiistelemään siitä rikollisuuden määrästä, joka hänen syykseen on luettava. Hänen olemuksensa tulkitseminen on yksi noita psykologisen luonteenerittelyn problemeja, jotka meitä houkuttelevat juuri sentähden, että meillä on niin vähän edellytyksiä varman ratkaisun saavuttamiseen. Hänen sisällisestä elämästänsä ei tunneta juuri mitään — ei mitään omia elämäkerrallisia muistiinpanoja eikä edes joitakin suorastaan personallisia lausuntoja hänen omasta suustaan —, ei mitään, mikä oikeuttaisi tekemään johtopäätöksiä hänen tunteistaan ja ajatuksistaan. Ei ole myöskään olemassa, ja tämäkin puolestaan tekee hänen arvoituksensa niin vaikeasti ratkaistavaksi, mitään luotettavia aineksia, joista voisi saada selvän tiedon Lucrezia Borgian *ulkonaisesta* ihmisestä. Runoilijat ovat kylläkin laulaneet hänen kauneuttaan, mutta heidän kuvauksensa ovat liiaksi epämääräisen ylisteleviä herättääkseen mitään havainnollista

ja luonteenomaista mielikuvaa. Taiteilijat ovat kuvanneet häntä; — Aleksanteri Borgian tytär ja Alfonso d'Esten puoliso ei ole voinut olla joutumatta malliksi aikansa maalareille. Mutta niistä muotokuvista, jotka ovat säilyneet meidän päiviimme, voidaan ainoastaan muutamia harvoja pitää autentisina, oikeaperäisinä. Ja juuri nämä muotokuvat epäselvyytensä vuoksi jättävät meidät hämäryyteen hänen ulkomuodostaan. Voidaan sentähden kinastella Lucrezian kasvoista yhtä hyvin kuin on väitelty hänen luonteestaan. Ei tarvitsekaan olla mikään fysiognomisen valetieteen tunnustaja oivaltaakseen, että toisen kysymyksen vastauksen ainakin jossakin määrin täytyy vaikuttaa toisen kysymyksen ratkaisuun. Senvuoksi ei liene liikanaista tässä antaa muutamia tietoja niistä taideteoksista, joista tutkijat ovat luulleet tavanneensa Lucrezia Borgian kuvia.

* * *

Tuntuu käsittämättömältä, ettei ole huolellisesti otettu talteen sellaisen henkilön kuvia, joka eläessään enemmän kuin useat muut kiinnitti puoleensa aikalaistensa ajatuksia. Mutta asia saa ehkä selityksensä siitä vastavaikutuksesta Borgian hallitusta vastaan, joka syntyi Aleksanteri VI:n kuoltua. Näyttää siltä, kuin olisi tahdottu hävittää kaikki muistot henkilöistä, joiden vallan alle liian kauan oltiin alistuttu voimattomassa pelossa. Toinen järjestyksessä Aleksanterin seuraajista, Julius, antoi juhlallisesti sulkea sen huoneiston portit, jossa Borgia paavi oli asunut. Hänen hautapaikkaansa ei myöskään mainita virallisissa kertomuksissa paavien hautausmaasta. Cesaren komea muistopatsas Vianassa on revitty maahan, ja hänen ruumiinsa on muutettu ulos siitä kirkosta, minkä suuren syntisen maalliset jäännökset katsottiin saastuttavan. Ja Lucrezian haudasta ei ole edes jälkeäkään säilynyt. Ei mikään muistopatsas ikuistuta hänen muistoaan. Turhaan hakee Ferraran linnasta mitään kuvaa hänestä, joka kerran oli pienen valtakunnan hallitsijattarena. Vanhoissa Este-kokoelmissa, jotka sittemmin ovat joutuneet Modenaan ja Dresdeniin, ei myöskään ole mitään muotokuvaa suvun kuuluisimmasta herttuattaresta. Ainoat kiistämättömästi oikeaperäiset kuvat, joissa on hänen nimensä, ovat kaksi kylläkin sangen merkillistä, mutta kooltaan vähäpätöistä taideteosta: kaksi pientä mitalia 1500-luvun ensimäisiltä vuosilta.

Toinen näistä mitaleista on jäljennettynä tämän kirjoituksen otsakkeen yläpuolella [1]. Puhtaasti taidehistoriallisessa suhteessa tämä on renessansin merkillisimpiä rahoja, ja onpa koetettu tehdä uskottavaksi, ettei kukaan sen vähempi kuin Filippino Lippi ole sen muovailija. Se on niiltä ajoilta, jolloin Lucrezia vietti häitään Alfonso d'Esten kanssa, ja kuvaa häntä siis noin 20 vuoden ikäisenä. Kasvot, jotka se esittää, eivät vastaa yleistä käsitystä Borgian tyttärestä. Siinä ei esiinny mikään julma ja rietas myrkynsekoittajatar, vaan mieluummin hento nuori nainen Huolimatta miltei runollisesta ilmeestä hänen nuorekkaassa profiilissaan on katsoja joka tapauksessa havaitsevinaan jommoistakin sukulaisuutta isän voimakkaiden piirteiden kanssa.

Tämä yhtäläisyys esiintyy selvemmin toisessa mitalissa, joka, päättäen kirjoituksesta „Esten herttuatar", on lyöty vasta Alfonson noustua valtaistuimelle. Lucrezian on siis, kun hän oli mallina tuntemattomalle taiteilijalle, täytynyt olla ainakin 25 vuoden vanha. Lapsekas ilme ei enää ole vallitsevana; piirteet ovat käyneet kiinteämmiksi, ja kasvojen äärivii:at ovat pyöristyneet. Mitali on muuten epäselvemmin lyöty kuin varhaisempi muotokuva, johon sitä taideteoksena ei edes voi verrata. Mutta sillä on historiallista mielenkiintoa sen tarkkuuden vuoksi, jolla Lucrezian hiustenvaatetusta ja koristeita on käsitelty. Ja paitsi että se on merkillinen pukukuva 1500-luvulta, on se verraton koetinkivenä arvosteltaessa niiden nimettömien taulujen oikeaperäisyyttä, joista on luultu keksityn Lucrezia Borgian muotokuvia.

Gregoroviuksen rikkirepivä arvostelu, minkä mukaan ei olisi olemassa ainoatakaan oikeaperäistä muotokuvaa Lucreziasta, ei näet ole voinut pidättää tutkijoita yhä vain hakemasta kauniin ruhtinattaren kuvia. Ei tosin enää ole tahdottu pitää yllä löyhiä oletuksia, että Lucrezia olisi ikuistettuna eräässä Tizianin maalaamassa taulussa (Rooman Galleria Doriassa) sekä eräässä Giorgionen tekemäksi oletetussa taulussa Dresdenin galleriassa. Mutta muutamat tutkijat ovat olleet tuntevinaan hänen kasvojenpiirteensä eräissä taideteoksissa, jotka olivat tuntemattomia vielä

[1] Kuvamme, joka on tehty valopainoksen mukaan, on liian hämärä ja epäselvä. Gregorovius on teoksessaan »Lucrezia Borgia» julkaissut kauniimman, nähtävästi piirustuksen mukaan tehdyn jäljennöksen, jossa kasvojen hienous tulee paremmin esille. Näyttää kumminkin luultavalta, että piirustajan kynä jossakin määrin on sievistänyt kuvaa.

siihen aikaan, jolloin Gregorovius kirjoitti käänteentekevän tutkimuksensa. Minun tietääkseni huomattavimmat yritykset löytää Lucrezian kuvaa mainittujen mitalien perustuksella on esittänyt CHARLES YRIARTE. Suuressa, vuonna 1891 julkaisemassaan teoksessa „Autour des Borgia" Yriarte puhuu erittäinkin kahdesta muotokuvasta. Toinen, rintakuva, on tallennettuna Nîmesin museossa, toisen, ison polvikuvan, omisti 1891 herra Gugenheim. Molemmat nämä taulut ovat, sekä yleisluonteeltaan että yksityiskohdiltaan, yhtäpitäviä erään kauan sitten tunnetun muotokuvan kanssa, joka on Monsignor Antonelli'n kokoelmassa Ferrarassa. Ja viimemainitusta muotokuvasta on itse Gregorovius myöntänyt, että siinä ilmenee jommoinenkin sukulaisuus myöhemmän mitalin kanssa. Samoinkuin tässä on Lucrezialla kaikissa mainituissa tauluissakin — jotka mahdollisesti voidaan pitää jäljennöksinä yhdestä tai useammasta kadonneesta alkuteoksesta — tukka asetettuna hiusverkkoon. Puku ja koristeet ovat toistensa näköisiä kaikissa neljässä kuvassa. Ja vieläkin merkitsevämpää on, että on tavattavissa yhtäläisyys kasvojen muodossa ja ilmeessä sekä näissä tauluissa keskenään että myöskin, vaikkakin vähemmin selväpiirteisesti, niiden ja mitalin välillä. Jos vanhan muistorahan epäselvästi muovailtu pää voitaisiin kääntää profiilista suoraan edestä katsottavaksi, näyttäisi se, arvelisin minä, meille samat säännölliset, suuret ja pyöreät piirteet kuin ne, jotka näemme maalatuissa tauluissa. Ne muotokuvat, jotka Yriarte on löytänyt, ovat siis sen tyypin selventävinä esityksinä, jonka oikeaperäisyys on kiistämätön. Niissä ei tosin näe mitään semmoista nuorekasta suloa, joka on luonut runoutta siihen mitaliin, joka on oletettu Filippino Lippin tekemäksi. Mutta niillä on kumminkin luonne, joka hyvin sopii yhteen sen kanssa, mitä tiedämme Ferraran herttuattaresta. Pyöreät kasvot junonisine silmineen, suorine nenineen ja täyteläisine poskineen eivät ilmaise vehkeilyä ja intohimoa, vaan pikemmin personatonta, flegmaatista tunteettomuutta. Juuri semmoiseksi kuvailee mielessään naista, joka tahdottomasti oli antanut vihkiä itsensä miehelle toisensa jälkeen sekä taas yhtä monesti itsensä heistä eroituttaa ja joka vastaansanomatta oli nähnyt puolisonsa murhattavan omien silmiensä edessä.

* * *

PYHÄ KATARIINA.
Osa Pinturicchion freskomaalauksesta Vatikaanin Borgia-huoneistossa.

Ferraran herttuatar ei kumminkaan ole se Lucrezia, jonka mieluimmin tahtoisi nähdä kuvattuna. On ennen kaikkea halukas saamaan tietää, eikö ole säilynyt mitään muotokuvaa siitä nuoresta naisesta, joka oli ·kolmantena henkilönä tuossa kamalan romantisessa ryhmässä: Aleksanteri — Cesare — Lucrezia. Sinä aikana, minkä hän eli isänsä hovissa, ovat epäilemättä Vatikaanin maalarit joskus käyttäneet hyväkseen tilaisuutta ikuistuttaakseen hänen piirteensä. Olihan silloin

yleinen tapa, että taiteilijat mielistelivät suosijoitaan sovittamalla heidät ja heidän omaistensa historiallisiin ja vertauskuvallisiin sommitelmiin. Vasari kertookin, että Pinturicchio koristeellisissa maalauksissaan San Angelossa useissa paikoin oli kuvannut Borgia-suvun jäseniä. Näistä maalauksista ei kuitenkaan ainoakaan ole välttänyt hävitystä. Mutta on olemassa toinen kuvasarja, sekin Aleksanteri VI:n tilaama ja Pinturicchion tekemä, joka on hyvin säilynyt meidän päiviimme asti. Ettei jo kauan sitten siitä ole haettu Lucrezian muotokuvaa, riippuu ainoastaan siitä, että tämä kuvasarja — suuret freskot n. s. Borgia-huoneissa — aina viime aikoihin asti on ollut verraten vähän tunnettu.

On jo mainittu, että Julius toinen, kun hän oli astunut paavinistuimelle, suljetutti sen huoneiston, jossa hänen verivihollisensa oli asunut. Aina siitä asti pysyi, liki neljä vuosisataa, L'Appartamento Borgia [1] hylättynä ja halveksittuna osana Vatikaanin palatsia. On tosin aika-ajoin käytetty Aleksanteri VI:n vanhoja juhlahuoneita konklaveja varten, ja lyhyinä ajanjaksoina on niissä myöskin säilytetty tauluja, veistokuvia ja kirjoja. Mutta ainoastaan muutamille uskotuille oli sallittu tutkia freskomaalauksia, jotka koristivat salien seiniä. Oli sentähden taidehistoriallinen merkkitapaus, kun Leo XIII vihdoin taipui 1897 avaamaan Borgiahuoneiston matkailijoille ja tutkijoille [2]. Näissä huoneissa saa nimittäin nähdä huomattavimmat Pinturicchion teoksista Roomassa ja ehkä koko hänen tuotantonsa mieltäkiinnittävimmän kuvasarjan.

Vanha umbrilainen maalari ei tosin ole taiteen suuria ja syviä personallisuuksia. Mutta hän on kyvykäs koristelija ja kekseliäs kertoja, ja hän on suorastaan voittamaton kirjallisten aiheiden kansantajuisena ja hupaisena kuvittajana. Borgia-saleissa hän on enemmän kuin missään muualla tyydyttänyt mielihaluaan komeuteen ja loistoon. Hänelle eivät ole olleet kylliksi ne keinot, joita puhdas freskotekniikki tarjoaa, vaan hän on, halveksuen maalaustaiteen ja hyvän aistin sääntöjä, hakenut stukkaattorien ja kultaseppien taiteelta lisätehoa sommitelmiinsa. Aikaansaadakseen perspektiivissä enemmän pettävän todellista vaikutusta hän on — mikä myöskin on havaittavissa tähän jäljennetyssä kuvassa

[1] Borgia-huoneisto.

[2] Pio X:n tultua paaviksi suljettiin nämä huoneet taaskin pitkäksi ajaksi, mutta ovat nyt, 1907, jälleen avoinna yleisölle.

— paikoittain maalannut kohopinnalle ja toisin paikoin taas tehnyt uurroksia ja syvennyksiä muuriin. Kaikkialla, missä puvut tai aseet ovat antaneet siihen hiukankin aihetta, hän on peittänyt henkilönsä paksulla kimmeltävällä kultakerroksella. Hän on kuvissaan yhdistänyt komeita rakennuksia, laajoja maisemia ja suuria kansanjoukkoja ja hän on kehystänyt sommitelmansa runsailla groteskikoristeilla. Siten esiintyvät Borgia-huoneiden seinät ikäänkuin lehtinä jossakin tosin barbaarisen komeassa, mutta samalla iloisessa ja lapsellisessa pyhän historian legendoja esittävässä kuvakirjassa.

Noihin seinämaalauksiinsa Pinturicchio on ymmärtänyt sovittaa monta imartelevaa viittausta siihen taiteensuosijaan, jota varten koristukset tehtiin. Borgia-suvun vaakunaeläin, sonni, on kerta toisensa jälkeen sovitettu sekä kuviin että kehystyksiin. Vanha paavi on itse esitetty kokonaiskuvana sisimmässä salissa polvistuvana ylösnousseen Vapahtajan edessä. Ja hänen lapsensa, Cesare ja Lucrezia, ovat — jos saa uskoa muutamien taidehistorijoitsijain selityksiä — saaneet etevän sijan suuressa kalkkimaalauksessa „Santa Catharinan väittely filosofien kanssa Aleksandriassa". Cesare, sanotaan, on ollut keisari Maximinuksen mallina, jonka valtaistuimen edessä uskonnollinen väittely tapahtuu. Ja nuori kuninkaantytär itse, joka sormillaan laskee todistukset kristinopin pätevyydestä, on Lucrezian muotokuva. Olihan kohtelias ja mielistelevä ajatus antaa paavin tyttären piirteet sen nuoren tytön kuvalle, joka opillaan ja älykkyydellään voitti kaikki viisaitten miesten vastatodistukset.

Tämä Lucrezia Borgian kuva, joka on jäljennettynä sivulle 305, on enemmän kuin mikään muu muotokuva yhtäpitävä aikalaisten kertomusten kanssa. Se vahvistaa, tuntuu minusta, jokaisen sanan siinä selonteossa, minkä Parman edustaja Lucrezian häistä lähetti omaan hoviinsa: „Hän on keskikokoinen, kasvot ovat hiukan pitkulaiset, nenä kaunis ja jalopiirteinen, kiharat kullankeltaiset, silmät siniset, suu hieman suurehko, hampaat loistavat; kaula on siro ja valkea. Ja koko hänen olemuksensa on iloisuutta ja hymyilyä!" Se viileä arvokkuus, joka on niin silmäänpistävää Yriarten keksimissä kuvissa, ei vielä ollut jäykistänyt nuorta Lucreziaa. Semmoisena kuin hän seisoo Maximinuksen hovin edessä, lapsellisena ja pelottomana samalla kertaa, hän hyvin vastaa sanoja „*dolce ciera*" [1], joihin Catronen markiisitar on keskittänyt hänen per-

[1] Suloinen muoto.

sonallisuudestaan saamansa vaikutteet. Tulee ajatelleeksi niitä hempeitä mainesanoja, jotka alati uudistuvat aikalaisten luonnekuvauksissa Lucreziasta: *Venusta—Gentile—Graziosa—Amabile* [1].

Ei kumminkaan saa salata, etteivät kaikki taidehistorioitsijat ole yhtyneet olettamaan, että Lucrezia on ollut mallina Santa Catharinan kuvaa varten. Professori STEINMANN, joka Vatikaanin kokoelmia koskevissa kysymyksissä on nykyajan suurimpia auktoriteetteja, vakuuttaa tosin aivan kategorisesti, että Pinturicchion kalkkimaalauksen päähenkilö *on* Lucrezian muotokuva. Mutta Pater EHRLE, paavin kirjaston oppinut hoitaja — joka Mr STEVENSONin kanssa yhdessä on julkaissut suuren teoksen Borgia-huoneista — on sitä mieltä, että kronologiset tosiasiat kumoavat tämän väitteen. Lucrezia ei ollut silloin, kun Pinturicchio maalasi freskonsa, muuta kuin kolmen- tai neljäntoista vuoden vanha. Tosin tuntuu siltä, kuin ei tarvitsisi laskea sen tytön, joka on kuvattuna Santa Catharinana, ikää paljoakaan suuremmaksi. Mutta toiselta puolen on tunnustettava, ettei Steinmannin oletusta voida tukea muilla kuin todennäköisyyssyillä. Kun kaksi oppinutta miestä kinastelee näin arkaluontoisesta asiasta, tekee dilettantti oikeimmin olemalla esiintuomatta mitään varmaa mielipidettä. Pinturicchion maalauksen arvo ei missään tapauksessa ole riippuvainen niitä malleja koskevista väittelyistä, joita maalauksen arvellaan esittävän. Eikä ainakaan ole olemassa mitään psykologisia syitä, jotka estäisivät meitä Catharinan viehkeän neitsyellisessä hahmossa näkemästä sen nuoren naisen kuvaa, joka lapsensilmillään oli saanut katsoa turmeltuneimpaan ja rikollisimpaan elämään, minkä uuden ajan historia tuntee.

[1] Sulokas—sievä—viehättävä—rakastettava.

Uudenaikaisia virtauksia terveydenhoidon alalla.

Kirjoittanut

N. J. Arppe.

Kirjoituksia terveydenhoidon alalta näkee harvoin, jos koskaan, Valvojan palstoilla. Tämä on olevinaan moite, joka kuitenkin kääntää kärkensä etupäässä terveydenhoidon tutkijoihin ja kynäilijöihin maassamme. Koska Valvoja kuitenkin tahtoo pitää lukijakuntansa uusimpien tutkimusten ja pyrintöjen tasalla yleisinhimillisen sivistyksen eri aloilla, kuten sanat Valvojan tilausilmoituksessa kuuluvat, tahdon puolestani tehdä voitavani tämän puutteen poistamiseksi ja kerrankin ottaa tässä puheeksi muutamia uudenaikaisia virtauksia terveydenhoidon alalta.

Jo luontojaan on terveydenhoito siksi kansanomainen tiede, ettei ole ihmettäkään, että se nyt erityisesti on kääntänyt huomionsa sosiaalisiin kysymyksiin. Onhan se kyllä jo syntymäajoiltaan saakka ollut läheisesti liitettynä työväenkysymyksiin ja sitten yhä aikojen kuluessa toiminut vilkkaassa vuorovaikutuksessa niiden kanssa. Tunnettua on, että työkansan kurjat asumussuhteet Englannin suurissa teollisuuskeskustoissa — siellä, jossa ylellisyys ja puute räikeimmin rehoittivat aivan vierekkäin — voimakkaasti vaikuttivat sekä työväenliikkeen että terveydenhoidon elpymiseen. Jo silloin olivat nämä nuoret liikkeet asetovereja — ehkä kuitenkin enemmän vaistomaisesti kuin päämääräänsä täysin tajuavina. Mutta vasta viime vuosien kuluessa on terveydenhoito itsetietoisena liittynyt työväenliikkeen asetoveriksi sosiaalisen kysymyksen ratkaisussa. Suurissa sivistysmaissa, etenkin Saksassa, jossa tätä nykyä käydään sosiaalisten parannusten eturivissä, on kehittynyt tieteenhaara, joka

on ottanut tutkiakseen työväenliikettä terveydenhoidon kannalta ja jota tieteenhaaraa nimitetään yhteiskunnalliseksi terveydenhoidoksi, sosiaalihygieniaksi, eroitukseksi yksityisestä, mieskohtaisesta terveydenhoidosta, sekä yleisestä, valtiollisesta terveydenhoidosta.

Ei ole epäilemistäkään että terveydenhoidollisilla tutkimuksilla työkansan elinehdoista, sen asunnoista, ravinnosta, levon ja virkistyksen tarpeesta y. m. on suuri merkitys sosiaalisen kysymyksen valaisemiseksi. Ne ovat omiaan poistamaan monta väärinkäsitystä ja ennakkoluuloa työväenliikkeen oikeudenmukaisuudesta — monikin työväen vaatimus, joka ensi silmäyksellä näyttää kohtuuttomalta, ehkä hävyttömältäkin, saa tältä kannalta katsottuna aivan toisen valon — samalla kun ne aina paljastavat uusia epäkohtia ja antavat viittauksia keinoista niiden poistamiseksi; kaikki tämä arvaamattomia ominaisuuksia asetoverilla, jonka veroista työväenliike tuskin saa toista.

Tahdon tässä tämän tavallaan uuden opin valaisemiseksi kiinnittää lukijan huomion muutamiin sen alaan kuuluviin erikoisseikkoihin.

Selvää on, että työväen asumussuhteet ovat erityisesti sen huolenpidon alaisia. Eikä suottakaan, sillä kosteat, ummehtuneet ja ahtaat asumukset, joissa työkansa etenkin kaupungeissa on tuomittu olemaan ja elämään, tarjoavat siveysvaarojen ohella terveysvaaroja monenlaatuisia ei ainoastaan yksilölle vaan koko yhteiskunnallekin. Tarttuvien tautien kuten kulkutautien, tuberkelitautien ja veneeristen tautien varsinaisina tyyssijoina ne ovat omiaan turmelemaan koko yhteiskunnan hyvinvoinnin ja menestyksen.

Viimeaikaisten tutkimusten perusteella on tultu huomaamaan, että keuhkotauti on suuresti lisääntymään päin maassamme, kun se sitä vastoin muissa sivistysmaissa on vähenemässä. Tämä hämmästyttävä ja huolestuttava seikka on ainakin suureksi osaksi luettava maassamme viime vuosikymmeninä versoavan tehdasteollisuuden ansioksi, jossa työväen asumussuhteita järjestäessä ei ole pantu kylliksi huomiota terveydellisiin näkökohtiin. Tiedän esim. omasta kokemuksestani sahalaitoksia, joissa nämä näkökohdat ovat tykkänään syrjäytetyt. Ahtaasti yhteensullottuina suurempiin tahi pienempiin huoneisiin makaavat siinä permannolla likaisilla patjoilla vuoroonsa niin terveet kuin sairaatkin. Vallan läkähdyttävä on ilma aamuisin sellaisessa huoneessa. — Keuhkotaudin lisääntyminen maassamme on seikka, joka sekin pakoittaa yhä enemmän kiinnittämään huomiota työväen asumussuhteiden pikaiseen parantamiseen.

Muista köyhälistön taudeista, joihin juuri ahtaat ja muutoinkin epäterveelliset asunnot ovat syypäät, mainittakoon tässä vielä rakitistauti (riisi) lapsissa, joka lannistamalla lapsen vastustuskyvyn välillisesti aiheuttaa pikkulasten suuren kuolleisuuden sekä synnyttää pysyväisiä vikamuodostuksia, kuten kyttyräselän, ahtaan lantion, väärät sääret y. m. vikoja, jotka taas ne puolestaan lisäävät köyhälistön kurjuutta.

Sanotaan ehkä, että valoa ja raitista ilmaa kyllä riittää köyhällekin, jos hän vain tahtoo niitä omakseen. Se ei ole kovinkaan kallista, jos tuuleuttaa huoneensa ja jos muutaman tunnin päivässä kuljettaa lapsiaan ulkoilmassa! — Siltähän se puusta katsoen voi näyttää, mutta valitettavasti ei asia aina ole niin. Mistä päästää auringon virkistävää valoa kellarikerroksiin, kun päivä vain harvoin pääsee paistamaan umpinaisiin pihoihin? Ja mistä raitista ilmaa, kun ulkoilmakin usein suurissa tehdaspaikoissa on myrkyllisten höyryjen ja savun saastuttamaa? Vaikka sitten ulkoa saisikin raitista ilmaa, täytyy kumminkin talvipakkasessa visusti säästää huoneessa kaiken mahdollisen lämmön, ihmisruumiistakin haihtuvan. Kun polttopuut ovat niin kalliita, ei ole varaa pitää ilmanvaihtoreikiä kylliksi auki eikä ole aina riittävästi vaatetta voidakseen kuljettaa lapsiaan ulkoilmassa. — Todistuksena siitä että juuri pilaantunut ilma asuinhuoneissa suuresti vaikuttaa riisitaudin syntymiseen kuin myöskin keuhkotautiin, mainitsen, että verrattomasti lukuisimmat riisitautikohtaukset sattuvat keväällä ja että useimmat kuolemantapaukset keuhkotaudin johdosta ovat maalis- ja huhtikuussa; molemmat seurauksia pitkällisestä oleskelusta suljetuissa huoneissa. Vai olisiko ehkä talvipakkanen tähän syypää? Se ei voi olla mahdollista, sillä liiaksikin suojellaan pienokaisia kylmältä — raittiin ilman kustannuksella — eikä keuhkotautiparantoloissa ole pakkasesta havaittu haittaa, ehkä mieluummin päinvastoin hyötyä, kun ilma silloin on niin puhdasta, raikasta.

Tämä riittäköön asunnoista ja ilmasta. Muutama sana vielä ravinnosta.

Saksassa on tarkkojen laskujen perusteella havaittu jommoisenkin osan kansasta vähän palkan takia huonosti ravituksi. Tämä Saksassa, jonka kansa yleensä kuitenkin on hyvinvoipaa ja vaurastumaan päin. Kuinka sitten meillä, jossa ollaan taloudellisesti paljoa huonommalla kannalla. Meillä on tietysti nälkäruokinnan läpikäyneiden luku verrattain suurempi. Helsingin kansakoululapsista oli 15 % huonossa ravitse-

mustilassa, ja sama oli arviolta niiden luku, joiden ravitsemustila ei ollut hyvä. — Jo semmoisella keskimääräisellä päiväpalkalla kuin 2: 50 markalla on perheellisen miehen maaseudullakin tukala elättää vaimoaan ja neljää lastaan. Mutta annapa olla, että ansiot ovat tätäkin laihemmat tahi että sattuu täydellinen työnpuute tahi sairaus, ja jos sitä paitsi lapsitulva on runsas, ei useinkaan jää muu neuvoksi kuin lyödä leipähampaat naulaan.

Mitä tällainen nälkäruokinta vaikuttaa kansan terveyteen ja toimeentuloon, sen oivaltaa kyllä jokainen. Siitä on seurauksena heikko sukukunta, joka on altis kaikille taudeille, jolla ei ole täyttä työkykyä eikä sitä elämänintoa ja iloa, jotka yksin tekevät elämän elämisen arvoiseksi. Katkera mieli ja ennenaikainen kuolema ovat nälän hedelmiä.

Kuinka saada korjatuiksi edellä mainitut surkuteltavat seikat, surkuttelu yksin kun ei auta? — Vastaus tähän on yksinkertainen: parantamalla työkansan palkkaussuhteita sekä vakuuttamalla sitä todellisen työttömyyden ja työhönkykenemättömyyden varalta poistamme sekä asuntopulan että leivänpuutteen. Ainakin suurimmaksi osaksi. Selvää on, ettei kansamme yhtäkkiä voi haalia kokoon kaikkia näihin parannuksiin ja vakuutuksiin kuluvia miljoonia. Mutta jos ne kerran katsotaan kohtuullisuuden ja oikeuden vaatimiksi — ja semmoisiksi ne ovat katsottavat —, on kehitys empimättä suunnattava sinne. Tässä tulee pitää mielessä, että samalla kun täten ylhäältä alaspäin tasoitetut varat käytetään todelliseen tarpeeseen, suurimman puutteen ja kärsimysten lieventämiseksi ja turvattomien hengenpitimeksi, ne joutuvat hyvin ostonhaluisille kansanaineksille, joiden ostokyky täten tulee kohotetuksi ja siten koko liike-elämä tietysti vilkastumaan. Kun sitä paitsi lisääntynyt verotaakka tämän varallisuuden tasoituksen kautta jakautuu monilukuisempien maksajien kesken, pitäisi viimeistenkin epäilysten hälvetä.

Kansan terveydenhoidolliselta kannalta katsottuna ovat vaatimukset kansan vakuutuksesta todellisen työnpuutteen ja työhönkykenemättömyyden varalta tuiki välttämättömiä. Näiden vaatimusten lisäksi tahdon tässä vielä mainita erään, joka sekin on sekä terveydenhoidon että yleiseltä sosiaaliseltakin kannalta täyttä huomiota ansaitseva, nimittäin vaatimuksen äidinhoidon turvaamisesta pikkulapsille heidän ensimäisillä kuukausillaan. Täten voitaisiin pikkulasten kuolleisuus varmaan saada melkoi-

sesti supistetuksi, samalla kuin se kehittäisi vanhempien vastuuntunnetta ja lujentaisi perhesiteet.

Tässä nyt vain muutamia hajanaisia piirteitä sosiaalisen hygienian tarkoituksesta ja päämäärästä, joiden avulla olen koettanut tutustuttaa suurta yleisöä muissa sivistysmaissa liikkuvaan ilmiöön. Terveydenhoitoa harrastavien puolelta ansaitsisivat tähän kuuluvat kysymykset meidänkin maassamme valppaampaa huomiota ja olisi etupäässä terveydenhoitoyhdistysten asia ottaa niitä ajaakseen.

Porthanin muistopatsaan ääressä.

Puhe Henrik Gabriel Porthanin muistopatsaan paljastuksessa
9 päivänä syyskuuta 1864

pitänyt

FREDRIK CYGNÆUS.

Kun saarnaaja nousee julistamaan Herran sanaa, silloin korottaa seurakunta äänensä ja rukouksensa häntä kohti ja hänen kanssansa, ja hänen henkensä tuntee itsensä samalla nöyräksi ja korkealle kohoavaksi. Hän tietää ja tuntee, ettei hän puhu omasta puolestaan, vaan että hän on korkeampien valtojen palveluksessa. Tämän tunteen minä tunnen sieluni syvimmässä tällä hetkellä, juhlallisimmalla hetkellä, jona minun on koskaan suotu käyttää sananvaltaa missään väenkokouksessa. Minä tiedän, etten minäkään puhu omasta puolestani; julkeus ei minua saata korottamaan ääntäni tänä hetkenä tällä historiallisella paikalla. Tulkitakseni jokaisen täällä sykkivän sydämen tunteita minun on nyt sanoin saatettava ilmi se, mikä liikkuu jokaisen Suomen miehen, jokaisen Suomen naisen rinnassa. Ja vaikkakin tämä ihmisjoukko on suuri, niin suuri, että minun ääneni ei voi kantaa sen ääriin, niin se kuitenkin on ainoastaan etujoukko, paljoa suuremman ihmislauman etujoukko, kuin mikä koskaan saattaa kokoontua

yhteen kohtaan tässä maassa tai missään muussa maassa. Tämä juhlatunnelmainen lauma on Suomen kansan etujoukko, ja niin etäältä kuin aaltojen hyrsky lyö meidän rantoihimme ja tuuli humisee honkien latvoissa, niin etäältä yhtyy meihin tällä hetkellä lukemattomia ihmisiä, jotka unhoittavat hetken huolet eivätkä edes ajattele silmänräpäyksen tuomia iloja, ihmisiä, jotka elävät meidän kanssamme tällä hetkellä — mutta ei ainoastaan tätä hetkeä vaan muinaisiakin aikoja muistellen — elävät meidän kanssamme siinä tulevaisuuden toivossa, joka elähyttää meitä elämämme parhaina hetkinä.

Ja kuitenkin, olkoonpa hetki sitten kuinka merkillinen tahansa, kuka saattaa koroittaa ääntänsä tällä paikalla kuulematta niitä henkiääniä, noita mailleen menneiden aikojen ja manalle menneiden sukupolvien kuiskauksia, jotka nyt kehoittavina yltävät korviimme. Ne saavat vallan ja merkitsevät enemmän kuin me, jotka nyt puhumme, ajattelemme ja tunnemme ja pystytämme muistopatsaita; jos ei niitä olisi ollut, olisivat meidän muistopatsaamme sangen vähäpätöisiä, jos niitä edes olisikaan. Me seisomme täällä maaperällä, jolla Suomen historialla on useampia muistoja kuin missään muussa paikassa; täällä ensin ajateltiin ajatuksia, jotka johtivat tekoihin, ja nämä teotkin ovat täällä syntyneet, varmempina, merkitsevämpinä kuin missään muualla tässä maassa. Jos me kuuntelemme näitä, kauan sitten häipyneinä aikoina astuttuja askeleita, silloin saatamme kuulla, kuinka Juhana herttua astui esiin syvästi, lujasti luottaen siihen, kuinka suurta olisi sivistyksen ja taiteen tuominen tähän maahan, mikä voima sillä olisi. Täällä hän kulki Kaarinansa kanssa käsityksin kuutamoisena yönä, täällä hän kulki päivänpaisteessa ylpeän Katariina Jagellonican kanssa ja uskoi muutamien silmänräpäyksien ikuisuutta.

Mutta silmänräpäyksillä ei ole valtaa kahlehtia ikuisuutta ja aikaa; ajan vaunut vierivät ja musertavat pyöriensä alle ne, jotka luulevat voivansa häiritä sen kulkua; niin kävi myös Juhana herttuan unelmien. Kun hän heräsi, niin ne olivat hälvenneet. Tuli toinen aika; hänen voittajansa kulkivat näillä paikoin, voimakkaampina, kuin mitä ihmisillä on oikeus olla. Ne ajat olivat Klaus Flemingin. Myöskin nämät ajat kulkivat ohi, ja tuli uusi aika ja

uusi mies, jonka askelia vavistiin näillä paikoin. Täällä seisoi silloin joukko, ei niin suuri kuin se, joka tässä nyt seisoo, mutta kuitenkin epäilemättä melkoisen suuri, rinnassaan aivan toiset tunteet kuin ne, jotka nyt elähyttävät meitä, äänetönnä, hengittämättä odottaen mikä tuleva oli. Mutta se ei uskaltanut nostaa sormeakaan. Tässä! tässä paikassa putosi viattoman Juhana Flemingin pää. Väistykää! Väistykää! Ehkä siinä on vielä hänen verensä jälkiä, joita maa vuosisatojen kuluessa ei ole ennättynyt imeä itseensä. Ja *Nemesis divina* ja *Nemesis humana* astuivat esiin ja rankaisivat viattomia lapsia isien pahoista teoista ja valmistivat uutta aikaa, joka tuleva oli.

Sellaiset muistot puhuvat tästä maaperästä, tästä paikasta ja ihmispolvesta, joka on kärsinyt hiukan enemmän kuin me ja kehunut hiukan vähemmän. Mutta vaikka mielellään syventyisikin muistelemaan näitä aikoja, vaikkapa ei ilman ihailua voi katsella tätä suurta voimakkaan ihmisrakkauden näkyä, on kuitenkin suloista ajatella, että ne vaikeudet, jotka tällä sukupolvella on ollut voitettavinaan, ovat menneet. Se on kuin unelma; kun koko yön on nähnyt pahaa unta ja luullut sitä mitä todellisimmaksi, mutta herää ja huomaa, että se olikin vain turha uni, tuntuu niin helpolta olla ja kiittää Jumalaa, että uni on ohi — ja vaikka suuresti ihailemmekin esi-isiämme, on meillä oikeus kiittää Jumalaa siitä, että meillä ei ole ollut samoja vaikeuksia voitettavina. Suloiselta se tuntuu, aivan kuin konsa aurinko lämmittäen luopi paisteensa meihin, jotka kauan olemme sitä odottaneet, aivan kuin on suloista nähdä sinisen taivaan, jota emme pitkään aikaan ole nähneet, taas tulevan meitä tervehtimään kuin vanhaa ystävää. Ja vaikkemme kiihkoisasti huuda kuin ristiretkien aikana: se on Jumalan tahto! niin tunnemme itsemme kuitenkin ihmeen kiitollisiksi siitä, että saamme elää tuttavuudessa niin ystävällisen luonnon kanssa.

Mutta oikeastaan toisten asioiden tulisi vallata meidän ajatuksemme tällä hetkellä, mutta on vaikea irroittaa muistia siitä, mikä ennen on ollut. Se on niin läheisesti kasvanut yhteen kaiken kanssa, ettei tarvitse mitään anteeksipyyntöä, jos katse kiintyy

taakse menneihin aikoihin ja luontoon, jolta kehtomme olemme saaneet ja jossa hauta meitä kaikkia odottaa.

Me voimme riemulla viettää tätä juhlaa, sillä me vietämme sitä hyvällä omallatunnolla. Suomen kansalla on syytä siitä riemuita, paljoa enemmän kuin muilla kansoilla. Kun kansat ajattelevat niitä sankareita, jotka ovat tehneet työtä ja uhrautuneet heidän edestään, niin voi Suomen kansa sangen puhtaalla omallatunnolla ajatella Porthania. Me voimme melkein sanoa, että me olemme ansainneet sen, että hän työskenteli puolestamme niin, kuin hän teki. Hyvin me tiedämme, että hänellä uransa alussa oli vaikeuksia, mutta silloin hän ei ollut ennättänyt näyttää, mikä hän oli miehiään, eikä hankkia itselleen tunnustusta tietojen ja taistelujen tiellä. Mutta sittemmin: mitä voi ihminen enempää vaatia, ollen rikas päivänpaisteesta hengen maailmassa, rikas herätteistä ja voimista. Ja kun nämät voimat olivat ennättäneet vaikuttaa, silloin samosi läheltä ja kaukaa niitä, jotka janosivat viisautta, asettuivat opettajan jalkojen juureen, ja kun he ennättivät juoda tästä viisauden lähteestä, niin he läksivät ulos opettamaan kaikkea kansaa. Ja hän näki työnsä hedelmät, ja ilman kopeutta hän saattoi lyödä rintoihinsa ja, myöskin hän, tunnustaa, että hän oli suuressa kiitollisuuden velassa Korkeimmalle kaikesta siitä, minkä hän oli voinut saada aikaan. Suomen kansan tehtävä on astua älyn, totuuden ja tietämisen palveluksessa, niin pitkälle kuin luonnon voimat sallivat. Se mikä näyttää Suomen kansan tehtävän, se on se, että tämä kansa on osoittanut, kuinka pitkälle ihminen voi vallita niin jäykkää luontoa, että mies Castrénin lainen on voinut syntyä ja kehittyä Lapissa, että mies Franzénin moinen on voinut syntyä seudussa, joka ei ole Lapista etäällä, että Kalevalan sävelet on voitu soinnuttaa näissä erämaissa, että laulu on voinut mahtavana kohota korkealle ja säilyä suvusta sukuun. Suomen kansan tehtävän suuruus on siinä, että sen tulee voida osoittaa, kuinka kansat voivat olla riippumattomat ulkonaisista vaikeuksista, ja kuinka ne voivat voittaa ne kaikki. Porthanin suuruus on myöskin siinä, että hän näytti, mitä lannistamaton voima voi. —

Paljosta meidän on Porthania kiittäminen, eikä vähimmin siitä, että hän on herättänyt meidän mielemme jokapäiväisistä

huolista, kohottanut ne ihanteelliseen korkeuteen. On hyvä, että ihmiset valmistavat täten itselleen pyhäpäiviä sellaisia kuin tämä. Se ei ole vaikuttamatta toisessakaan suhteessa, myöskin mitä maallisiin asioihin tulee. Ei se aika, joka täällä vietetään, ole siltä hukkaan menetetty, kuin moni luulee. Ei ole ihmisluokkaa, joka saisi olla välinpitämätön siitä kunniasta, jota osoitetaan Porthanille. Hän edustaa *työn kunniaa,* vaikkei jokapäiväisessä merkityksessä. Suokoot ne sankarit, jotka ovat taistelleet maamme puolesta ja vertaan sen edestä vuodattaneet, anteeksi, että me olemme omistaneet tämän ensimäisen muistopatsaamme *hengen* miehelle. Älkööt myöskään kirkon ruhtinaat ja palvelijat tätä kunniaa Porthanilta kadehtiko. Heidänkin aikansa on kyllä tuleva. Kun ihmiset joutuvat epätoivoon tämän maailman vaikeuksissa, tuntevat väsähtävänsä ja ajattelevat, etteivät he itse eivätkä ne pyrkimykset, jotka he ovat itselleen asettaneet, edisty, silloin katselkoot he tätä patsasta ja muistelkoot, kuinka se mies, jolle se on pystytetty, on ansainnut tämän muiston. Hän teki työtä lakkaamatta ja uskoi, että kaiken hyvän antaja lopullisesti oli sadon antava. Ja tätä uskoa on meidänkin pitäminen eleillä — ja muisteleminen, kuinka tulee unhoittaa itsensä kannattaakseen maansa etuja. Ja riemuksi on oleva meille, jotka seisomme tämän vielä verhoon käärityn muistopatsaan ympärillä, että olemme ensimäiset, jotka saamme sen nähdä. Minä kutsun siis kansan nähtäväksi tämän patsaan, sellaisena kuin taiteilijan luova henki on sen mielessään kuvaillut, ja sellaisena kuin Suomen kansan rakkaus on tahtonut sen pystyttää Henrik Gabriel Porthanin kuolemattomaksi muistoksi, oman aikansa maineeksi ja kunniaksi.

Muutamia Cygnæuksen tilapäisiä muistiinpanoja.

Valvojalle valikoinut

E. N.

Se valta, joka taistelee Suomen olemisoikeuden puolesta, on paljastaan aatteellinen: oikeudenmukaisuus, sivistys, ihmisyys. Juuri sentähden ei meidän taholtamme tule eikä saa tehdä mitään sellaista, joka heikentää näiden ainoain valtiollisten liittolaistemme vaikutusta. (1862.)

* * *

Eipä pienen venheen itsetuntoa juuri mairittele että se — niinkuin meidän maamme — on vain suuren sotalaivan lisäkkeenä. Voisi kuitenkin lohduttautua silläkin, että voi sattua hetkiä, jolloin venhonen on enemmän arvoinen kuin koko mahtava kolmimastolaiva. (1862.)

* * *

Jos Suomen kansa on tuomittu sortumaan, niin olkoon sillä sitä ennen lupa näyttää, miten se ansaitsi elää. (1866.)

* * *

Paitsi niitä tavallisia voimia, jotka yleensä määräävät kansojen kohtaloja ja joita katsotaan mahdolliseksi ainakin suunnilleen edeltäpäin laskea, täytyy Suomen kansan olla valmistettuna siihen, että sellaisetkin seikat, jotka ovat enemmän tai vähemmän laskemattomia, jopa, niinkuin matematiikista lainattu tiedesana kuuluu, irratsionaalisiksi merkittäviä meidän oman maamme varsinaisen määrän kannalta, voivat vastustamattomasti vaikuttaa sen elämään.

* * *

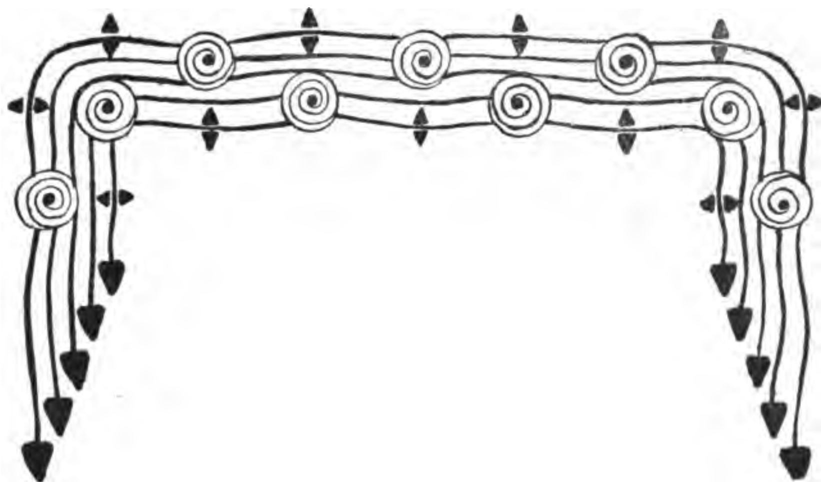
Ei ole ihme, jos kansa, jonka keskuudessa vielä eilen maaorjuus painoi alas yhdeksän kymmenesosaa ihmisjoukoista, ei niin helposti voi sietää katsella sellaisen kansan vapaasti kohotettua otsaa, jossa orjuudella ei ole mitään vanhoja sukuperiä ja johon se ei koskaan ole juurtunut. (1869.)

* * *

Frans Ludvig Schauman oli todistuksena siitä, että tässä maassa rohkeus lausua vakaumuksensa ei anna kansalle marttyyrejä, mutta kyllä erinomaisia miehiä. — Vapaasyntyisen miehen oikea äidinkieli on hänen vakaumuksensa vapaa ilmaisu.

Suomen onni, pelastus nyt ja tulevaisuudessa, Puolan vastakohtana, on se, että protestanttisuus vallitsee ja että kansanvaltaisuus on niin voimakas. (1862.)

Suomi-ystäviä Suomen ulkopuolella.

Aikomuksemme on aikakauskirjassamme julkaista sarja kirjoituksia ylläolevalla nimellä.

Tarkoituksemme on saada siinä lukijoillemme esitetyiksi ne henkilöt Suomen ulkopuolelta, jotka ovat osoittaneet harrastusta meidän maatamme, kansaamme, kultuuriamme kohtaan, jotka ovat osoittaneet myötätuntoa maatamme kohtaan sen vapaustaistelun aikana, osanottoa sen suruun ja sen voittoon.

Joku määrä Suomi-ystäviä on suomalaiselle yleisölle esitetty jo Valvojan 25-vuotisen olemassaolon muistoksi julkaistussa juhlavihossa 1905. Ajan lyhyyden vuoksi emme kuitenkaan voineet silloin saada esitetyiksi läheskään kaikkia niitä Suomi-ystäviä, joihin toivoimme voivamme yleisöämme tutustuttaa; sitä paitsi sisälsi mainittu vihko enimmäkseen vain lyhyitä tervehdyksiä esittämättä eri kirjoittajien työtä ja heidän suomalaisharrastuksensa laatua yleisöllemme. Tahtoisimme tämän puutteen nyt korjata, ja mielestämme se paraiten tapahtuu personallisilla artikkeleilla, joissa kukin maamme ystävä itse kertoo, miten hänen harrastuksensa meidän maamme asioihin on herännyt ja mitä havaintoja hän maamme olosta on tehnyt, mitä vaikutteita saanut.

Sarja on aiottu jatkettavaksi useissa numeroissa.

Domenico Comparetti.

Ulkomaalaisista Suomi-ystävistä esitämme tässä yleisöllemme ensimäisenä italialaisen tiedemiehen DOMENICO COMPARETTIn, joka erehdyksen johdosta jäi edustamatta lehtemme juhlanumerossa. Teemme sen ensinnäkin siihen katsoen, että hän on vanhimpia elossaolevia ulkomaalaisia tiedemiehiä, jotka ovat hyvin perehtyneet suomen kieleen. Teemme sen myös hänen tieteellisen arvonsa ja merkityksensä vuoksi, erittäinkin siihen katsoen että hän on kirjoittanut monessa suhteessa perustavaa laatua olevan teoksen kansallisrunostamme Kalevalasta, teoksen, joka samalla on etevästi valaissut n. s. homerista kysymystä, kysymystä eeposten synnystä yleensä. Tästä samasta teoksesta on tekijällä aikomus toimittaa uusi painos yhteydessä prof. Pavolini'n italialaisen Kalevala-käännöksen kanssa.

Domenico Comparetti on ottanut osaa myös kotimaansa valtiolliseen elämään — hän on Italian ylihuoneen jäsen eli senaattori („senatore del regno"). Senaattori Comparetti kävi maassamme viimeksi Viaporin kapinan aikana viime kesänä; tuo ajankohta teki häneen syvän vaikutteen, niinkuin näkyy hänen kirjoituksestaan, ja tämä selittää hänen kirjoituksensa lopussa olevat ankaranlaiset sanat, joista kuitenkin huokuu lämmin ystävyys meitä kohtaan.

Tässä julkaistava muotokuva on jäljennös maalauksesta, jonka on tehnyt etevä taiteilija prof. CORCOS ja kuuluu olevan paras muotokuva, mikä senaattori Comparetti'sta on olemassa.

Mutta jättäkäämme sananvuoro senaattori Comparetti'lle itselleen!

Olen syntynyt Roomassa 27 p. kesäkuuta 1835.

Kymnaasi-, lyseo- ja yliopisto-opinnot suoritin Roomassa saaden tohtorinarvon filosofiassa, matematiikassa ja sen lisäksi vielä farmasiassa, sillä tälle uralle isäni minut aikoi. Varhaisimmasta lapsuudestani alkaen minussa ilmeni vastustamaton halu klassillisiin opintoihin ja vertaileviin kieli- ja kirjallisuustutkimuksiin, joita sitten innokkaasti ja laajan suunnitelman mukaan harjoitin.

Kaksikymmenvuotisena aloin tulla tunnetuksi Italiassa ja Saksassa muutamien kreikkalaista ja latinalaista filologiaa koskevien julkaisujen nojalla. Näitten julkaisujen johdosta, jotka herättivät suurta huomiota, tarjottiin minulle varsinaisen professorin paikka kreikan kirjallisuudessa

Domenico Comparetti.

Pisan yliopistossa, johon suostuin. Tämä tapahtui v. 1859; olin silloin 24-vuotias.

Pisassa olin kolmetoista vuotta hoitaen opetustointani sekä julkaisten kirjoituksia kreikkalaisen ja latinalaisen filologian, vertailevan mytologian, kansanrunouden, kielitieteen ja vertailevan kirjallisuustutkimuksen alalta, tutkien varsinkin Europan keskiaikaisia kieliä ja kirjallisuuksia. Päätuloksena tästä laajasta työstä, jolla aina oli lähtökohtana klassilliset kirjallisuudet, oli kaksinidoksinen teokseni *Virgilio nel medio evo*[1], joka saavutti suuren menestyksen ja käännettiin englanniksi ja saksaksi. Tämä teos ilmestyi 1872. Olin jo vuonna 1869 julkaissut vertailevaa kansankirjallisuutta koskevan kirjani *Ricerche intorno al libro di Sindibâd*[2], joka sai osakseen myöskin suuren menestyksen ja käännettiin englanniksi.

Vuonna 1872 muutin Pisasta Firenzeen, jossa minulle oli tarjottu kreikan kirjallisuuden professorin paikka *Istituto di studi superiori*ssa. Yksitoistavuotisen opetustyön jälkeen Firenzessä tahdoin päästä jokapäiväisistä virkatoimistani ja pyysin sekä sain virkaeron ja eläkkeen 1883.

Ennen virastaeroamistani ja sen jälkeen tein Firenzessä paljon työtä filologian, arkeologian ja epigrafiikan alalla. Perustin laajan julkaisusarjan *Museo italiano di antichità classica*, jota myöhemmin jatkoin nimellä *Monumenti antichi della Accademia dei Lincei*; minun aloitteestani perustettiin Roomaan „erikoisopisto arkeologiaa ja epigrafiikkaa varten“, ja yhdessä hallituksen kanssa minä järjestin tutkimusretket Kreetan saarelle oppilaani prof. Halbherrin johdolla. Suuret epigrafiset ja arkeologiset löydöt julkaistiin ensin minun *Museo*ssani ja sitten *Monumenti* sarjassa, jossa niiden ilmestyminen vielä jatkuu. Kaikki tärkeimmät muinaiset piirtokirjoitukset minä julkaisin kuvitettuina suuressa nidoksessa 1893.

Koko tänä aikana olivat tutkimiseni esineenä myös olleet Herculanumin papyruskääröt, joista julkaisin kolme laajanlaista teosta. Ja minun täytyi myös ottaa toimittaakseni kriitillinen painos (teksti ja käännös) Procopiuksen goottilaissodasta[3], joka ilmestyi kolmena nidoksena (1895—98).

[1] Virgilius keskiajalla.

[2] Tutkimuksia Sindibad kirjasta.

[3] La guerra gotica di Procopio.

Kaikkien näiden erilaisten töitten ohessa, koko opetustoimeni aikana ja perästä olin aina innokkaasti harjoittanut homerisia opintoja, ja mieltäni oli suuresti kiinnittänyt n. s. homerinen kysymys, jonka kaikkia vaiheita olin seurannut asettuen kannalle, joka oli aivan päinvastainen Wolfin ja varsinkin Lachmannin teorioille. Minun näkökantani tässä kysymyksessä, kuten aina muulloinkin, oli vertaileva, minun mielestäni piti toisin sanoen tutkia homeristen runojen syntyä pitäen silmällä niitä lakeja, joiden mukaan samanlaista eepillistä runoutta on tuotettu eri kansoissa, joissa sellaista runoutta on. Se se sai minut syventymään Kalevalaan, jonka merkitys tähän kysymykseen ja erittäinkin Wolfin ja Lachmannin teorioihin nähden oli mitä painavin ja suurin. Mutta siitä en tässä sen enempää puhu, sillä teokseni esipuheessa olen selvästi esittänyt, missä yhteydessä Kalevalan synnyn tutkiminen on homeristen runojen alkuperän selvillesaamisen kanssa.

Siinä tarkoituksessa siis tulin Suomeen ensimäisen kerran 1886 ja vielä kolmasti senjälkeen ennen teokseni julkaisemista (1891) ja perästäpäin useampia kertoja. Astuin hyvin valmistautuneena aloittamaani tutkimukseen, kun nimittäin tunsin kaikki slaavilaiset, germaniset ja skandinaviset kielet ja kirjallisuudet, jotka kaikki olivat kirjastossani hyvin edustetut, ja minulle sitä paitsi oli sangen helppo perehtyä erilaisiin kieliin. Kenties suomen oppiminen olisi ollut hyvinkin vaikea jollekulle muulle 50 vuotta sivuuttaneelle; mutta minulle se ei sitä ollut. Muutaman kuukauden kuluttua kykenin lukemaan J. Krohnin minulle niin välttämätöntä teosta ja tekemään siitä muistiinpanoja. Ja kohta tutustuin koko suomenkieliseen kirjallisuuteen ja hankin kokonaisen kokoelman suomalaisia, virolaisia ja lappalaisia kirjoja, joita käytin kirjoittaessani teostani, jossa kaikki nämä ainekset on huolekkaasti huomioon otettu. Samalla minä matkojeni johdosta, joita jo olin tehnyt ja yhä edelleen tein Tanskaan, Norjaan, Ruotsiin ja Venäjälle, Puolaan ja Itämerenmaakuntiin, olin perehtynyt ruotsiin, jota esteettömästi luin, samoinkuin muihinkin skandinavisiin kieliin, osasin hyvästi venäjän kieltä, jota olin alkanut opiskella kahdenkymmenen vanhana ja jota minulla oli tilaisuus paljon harjoittaa, vaimoni kun oli venakko; ja olin myös ottanut selkoa liettuan ja viron kielistä.

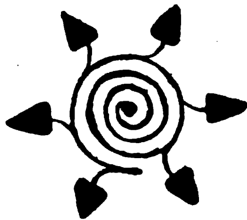
Minun olisi ollut mahdoton niin pian ja perinpohjin tutustua suomen kieleen ja kirjallisuuteen saamatta tukea ja apua suomalaisilta tiede-

miehiltä, joiden puolelta aina olen ylenmäärin saanut osakseni ja yhä saan hienon huomaavaisuuden ja ystävällisen huolenpidon osoituksia; aina ovat he asettaneet ja tarjonneet käytettäväkseni kaiken oppinsa, kaikki asiatiedot ja valaisevat seikat, kaikki kirjat ja julkaisut, jotka voivat mieltäni kiinnittää tai työtäni edistää. Ainoastaan heidän avullaan on italialainen niin etäisestä aineesta kuin Kalevalasta voinut kirjoittaa teoksen, josta on sanottu Suomessa, ettei suomalainen olisi voinut parempaa tehdä. Ensimäiseksi tässä sikermässä suomalaisia tiedemiehiä ja ystäviä, joille olen niin suuressa kiitollisuuden velassa, tulee minun asettaa Julius Krohn, rakas, ihastuttava ja erinomainen ystäväni, jonka muistolle minä täydestä sydämestäni omistin teokseni ja jonka muisto vielä nytkin saattaa mieleni liikutuksesta lämpenemään. Hänen perinnäinen tieteellisyytensä ja uutteruutensa tieteellisessä työssä, ihana isänmaanrakkautensa, sanoin kuvaamaton sydämenhyvyytensä ja kestävä ja vilpitön ystävyytensä ovat ihmeellisesti säilyneet perintönä hänen perheessään. Siitä on minulle antanut monta ja jatkuvaa todistusta aina äskeiseen Helsinginmatkaani asti varsinkin hänen poikansa Kaarle, vävynsä prof. Setälä ja hänen miellyttävä tyttärensä rouva Setälä.

Minä rakastan Suomea ja rakastan suomalaisia. Vilkkaan myötätuntoisuuden tunne kiinnittää minut tähän maahan ja kansaan, jonka jaloa, rehellistä, suoraa ja erityisesti suurta hyväsydämisyyttä todistavaa luonnetta minä ihailen, kansaan, jonka onnettomuudet ovat saattaneet alakuloiseksi, mutta jota ne eivät koskaan lannistaneet, ja jonka täydellinen ja rajaton kiintymys isänmaahan ei voi olla ihailua herättämättä. Olen mitä hartaimmalla osanotolla, aivankuin asia koskisi omaa maatani, seurannut sen ihmeellisen kestäviä ponnistuksia vapauden ja poljettujen oikeuksiensa takaisin saavuttamiseksi ja ilolla olen onnitellut sitä nähdessäni näitten jalojen ponnistusten onnistuvan. Mutta tapahtumat, joiden näkijäksi viime Helsinginmatkallani menneen vuoden elokuussa jouduin, tekivät minuun sangen surullisen vaikutuksen. Näin kansan melkein kokonaan muuttuneen, luopuneen entisestä ihastusta herättävästä hyväntahtoisesta luonnollisuudestaan ja sairastuneen saatuaan tartuntaa venäläisestä anarkistisesta sosialismista, jota pahempaa yhteiskuntatautia ei maailmassa ole näin työmiesten ahnaasti myrkyttävän itseään lukemalla anarkistisia kirjoituksia; näin ruotsinkielisten porvarilehtien olevan vailla johdonmukaisuutta ja ryhtiä arvostellessaan näitä kysymyksiä. Näin vihdoin että,

vaikka isänmaanystäviä onkin viljalti, kuitenkin puuttuu käytännöllisiä valtiomiehiä, suuria poliitisia kykyjä. Ja kaikkea tätä nähdessäni ajattelin vapisten, miten on käyvä Suomen vastasaavutettuine suurine vapauksineen, yleisine äänioikeuksineen, pyrintöineen oman sotaväen takaisin saamiseksi, kun sitä ahdistavat kumoukselliset puolueet ja Venäjän paisuva terroristinen vallankumous, joka aina on ovella? Minun ihannetoiveeni olisi että Suomi olisi tyytyväinen saavuttamiinsa laajoihin vapauksiin ja että se niitä käyttäisi paraimmalla tavalla pitämällä lainsäädännön avulla ja laillisuuden rajoissa pysyen huolta työtätekevän luokan ja maalaisväestön tilan parantamisesta, julistamalla sodan kaikkia venäläisiä ja ei-venäläisiä kumouksellisia puolueita vastaan ja lopuksi pysymällä uskollisena lailliselle perustuslain mukaan hallitsevalle suuriruhtinaalleen, niinkuin oli laita aikana, jonka hyvin muistan.

D. Comparetti

Kirjallisuutta.

Kertomuksia ja kuvauksia.

HJ. NORTAMO. *Mnää ja Tasala Vilkk ja Hakkri Iiro. Raumlaissi jaarituksi.* Rauma 1906. Osuuskunta Länsi-Suomi r. l. 134 s. 8:o. Hinta 2: —.

Olemme tähän asti tottuneet lukemaan murretta vain pila- tai sanomalehdistä, joissa toisinaan lukijan huvittamiseksi on julkaistu joko murrekertomuksia tai -satuja. HJ. NORTAMO (Porin kaupunginlääkäri tohtori Hj. Nordling) on ensimäinen, joka meillä on uskaltanut julkaista kokonaisen kertomussikermän murreasussa, niinkuin jo nimestä huomaa Rauman murteella.

Mitä murteen vaaliin tulee, on sitä pidettävä erittäin onnistuneena: lounaismurteet muodostavat äänteellisesti, sanastollisesti ja lauseopillisesti siksi omituisen ja erikoisen ryhmän suomen murteissa, että ne ehkä paremmin kuin mikään muu murre koko maassa ovat omansa murretyylissä käytettäväksi. Suomen murteista voisi mielestäni ainoastaan etelä-Pohjanmaan tai muutamat savolaismurteet asettaa lounaismurteiden tasalle. Yhdessä suhteessa on lounaismurteilla kuitenkin suurempi viehätys: ne ovat monessa kohden lähempänä vanhaa kirjakieltä kuin nuo toiset. (Huom. esim. loppulyhennykset.)

Tahtoisin pitää itse Rauman seutuakin hyvin sopivana kansanluonteiden kuvauksen vuoksi. Kansan hyvänsävyisyys, ystävällisyys ja huumori toisaalta, sen vakavuus, rehellisyys ja ankara elämänkatsomus toisaalta ovat omansa heti kiinnittämään itseensä huomiota. Minä puolestani en tunne yhtään seutua koko maassa, jonka väestö olisi luottamusta herättävämpää kuin Rauman seudun.

Nortamo ei sentään ole valinnut tyyppejään maaseudulta, vaan Raumalta, tuosta miellyttävästä rantakaupungista, jossa vielä viime vuosisadan lopulla saattoi nimipäivinä laukoa „Minervan kanuunalla“ akkunat rikki poliisin tai viskaalin asiaan sekaantumatta. Huomaa kuitenkin helposti etteivät hänen meripoikansa paljon ole Saksan matkoillaan turmeltuneet; niiden voi melkein sanoa edustavan raumalaista „maanhenkeä“.

Kertomuksia on viisi: Antonim bäev, Tasala Vilkum berindraha', Tasala Vilkun gäändmys paremppa elämähä, Kuih Hakkri Iiro meijäm belast saksan gielen daidollas ja Kuit Tasala Vilkk ja Hakkri Iiro viekottliiva mnuu uude veisun dekemä.

Kaiken keskuksena on Tasala Vilkum berindraha', joka myös on kertomussarjan paras.

Kerron lyhyesti sen sisällyksen.

Tasalan äijä, joka oli pikkurikkaan maineessa, oli kuollut. Poika Vilkku ei vaan löytänyt rahoja mistään, vaikka kuinka olisi hakenut. Avuksi tulee silloin omituinen sattuma. Vilkku lainaa isävainajansa aina vaalimań silinterin Hakkri Iirolle, jota on pyydetty lapsen kummiksi. Iiro joutuu palatessaan pieneen kahakkaan häntä silinterin johdosta pilkkaavien jätkien kanssa, jotka iskeä kalauttavat häntä päähän niin, että silinteri pahasti lommeessa lentää pois. Kotona Tasala Vilkk ja Anundilan Galkke sitten huomaavat että hattuun on kätketty — 7 sadan markan seteliä. Kun olivat jääneet kotiin „talvirelsusta“, päättivät sitten lähteä Iiro mukanaan Turkuun viemään rahoja pankkiin (Raumalla ei silloin vielä sellaista ollut). Iiro oli tottunut hevosmies ja rupesi kuskiksi. Matka sujui hyvin. Laitilassa Vilkku sai tilaisuuden esiintyä suurena noitana, kun sattuivat heinistä löytämään varastetun hopeatuopin. Uuskaupunkilaisten kanssa tuli matkalla aika tappelu „Rauman pitseistä“; siitäkin suoriuduttiin voittajina. Turussa-olo on esitetty mestarillisesti; raumalaiset esiintyvät tällaisessa „suurkaupungissa“ täydellisinä maalaisina. He menevät Turussa tapaamansa toverin Euran Kuopuksen kanssa kaupungin hienoimpaan hotelliin, jossa heidät osoitetaan kyökin puolelle. Isäntä ei ensin tahdo uskoa heille ruokaa ilman etumaksua. „Mutt Kuopukse isänd talutt se ruottlaise herram böydä viere, ott sada marka sedeli flombuukistas, kääres sem biffsteeki ymbärs, leikkas palasiks ja söi kronsmenttines piffsteeki ja sedeli. Sitt hän joi olutt pääll ja kysys sild ruottlaiseld herrald: „ymmäräks?“ — Sitten he syövät kun ahmatit muruakaan jättämättä. Kun vahvasti syötyään saavat kuulla Kuopuksen syöneen ruodottomia kaloja, innostuvat palaamaan takaisin ja pyytävät itsekin „Kuopukse muikui“ — sardiineja. Taas uudelleen syömään! Kuopus saa kaloista — ruodon (rautalangan palasen) kurkkuunsa ja viedään lääkäriin. Illalla sitten menevät teatteriin päällysvaatteet päällä,

osoittavat suosiotaan amerikkalaiseen tapaan — viheltämällä ja ovat tulla karkoitetuiksi. Kaikki käy kuitenkin onnellisesti. Aamulla vie Kalkke („mnää"), joka Iiron kanssa lähtee harmonikkaa ostamaan, Vilkun tietämättä 400 mk. pankkiin. Miesten tulee koti-ikävä ja lähtevät Raumaa kohden, jonne lopulta onnella saapuvatkin.

Tapahtuma-aika on viime vuosisadan loppupuoli; Kalkke oli ollut tulipaloa sammuttamassa „sillon go engelsman Rauma haminam boltt" — siihen maailman aikaan, jolloin vielä „pruukatti pitkä tukka".

Tekijän esitys on niin vilkasta, niin täynnä tapahtumia ja pikkukuvia, ettei kertomus missään tunnu pitkäveteiseltä. Tosin eivät luonteet ole tarpeeksi erilaisia, mutta ne ovat joka tapauksessa hyviä raumalaisia yleistyyppejä: Iiro iloinen kevytmielinen veitikka, Vilkk suuri velikulta hänkin, mutta samalla tyyni, harkitseva, ykspäinen, arka arvostaan — hyvä hämäläinen. Mnää (Anundilan Galkke) edustaa tervettä järkeä.

Erittäin huvittaa kertomuksessa lukijaa se hyvä raumalaishenki, se rajaton kiintymys kotiseutuun, joka on ominaista noille meripojille. He halveksivat turkulaisia, jotka eivät ole hartaita tulipalon sammutuksessa (Raumalla ei „waan gukka uskalais tull valuvaaraha ilma vesiämbri. Mutt Raum ongi Raum ja siell on gomend"). Ylpeillen sanovat he, kun kotipaikasta tulee puhe: „Me olen raumlaissi", eivätkä huomaa salata kotiperäänsä silloinkaan, kun palvelustyttö, ihmetellen heidän suurta syömistänsä, tahtoo tietää, mistä miehet ovat. (Tulee mieleeni kokemäkeläinen kerjäläispoika, joka tällaiseen tiedusteluun vastasi: „Oon Kokemäelt kotosi, kyll kehtaa kotos sannoo!")

Toivottava on, että kirjailija, joka niin lupaavasti on alkanut, jatkaa ja pysyy tälle ensimäiselle kirjalliselle rakkaudelleen uskollisena, sillä kaikesta huomaa, että hänellä murrekirjailijaksi on aivan erikoiset edellytykset.

Kielen puolesta — murteen tuntijan ja tutkijan kannalta — voi teosta vastaan tehdä muutamia päteviä muistutuksia, vaan kun olen puhunut siitä puolesta Virittäjässä, en tahdo niillä Valvojan lukijoita väsyttää.[1] Mainittakoon vain, että kieli on rehevää, täynnä kansanomaisia sananparsia ja sanontatapoja.

On syytä onnitella sekä tekijää että suomalaista kirjallisuuttakin tästä julkaisusta. Tekijä on ensi luokan humoristi.

Heikki Ojansuu.

[1] Sen palasen Kuopuksesta, joka yllä on esitetty, merkitsisin omasta puolestani näin: Mut Kuapukse isänt talut se ruatlaise herram bööðä viäre, ot saða marka seðeli flombukistas, kääre sem bifsteki ymbärs, leikkas palasiks ja söi kronsmenttines (krontmänttines?) pifsteki ja seðeli. Sit hä joi olut pääl ja kysys sild ruatlaiselt herrald: „ymmäräks?"

EMIL LASSINEN, *Kansan mies.* Kertomus. Porvoo 1906. Werner Söderström Osakeyhtiö. 178 siv. 8:o. Hinta 2: 25.

„Kansan mies“ on talollisen poika Jonni Kaisla, joka eroaa lyseon korkeimmalta luokalta, palaa kotiseudulleen ja rupeaa maanviljelijäksi. Alussa hän innolla antautuu kansanherätystyöhön, pitäen naapureilleen puheita ja esitelmiä. Mutta sitten tulevat personallisemmat harrastukset: rakkaudet, avioliitto, oman kodin perustaminen ja muut sen yhteydessä olevat huolet. Lopussa laajenee sentään valoisa tulevaisuus: Jonnista on tullut kunnon mies, suuren maatilan omistaja ja pitäjänsä etevin luottamusmies, joka valitaan valtiopäivillekin edustamaan kansan toiveita ja tarpeita. — Esitys noudattelee siis valoisia polkuja tuon kansankirjojen vanhan optimistisen periaatteen mukaan, että kunto ja rehellinen pyrkimys tulee aina runsaasti palkituksi ja johtaa omistajansa onneen. Eikä tästä teoksen pohjasuunnasta ole mitään sanomista. Onhan se semmoinen kehitys mahdollinen ja tarjoo kyllä aiheen, joka on yhtä hyvä kuin joku toinenkin. Mutta tarvitaan siihen sentään luovaa mielikuvitusvoimaa, jotta kertomus tekisi eletyn vaikutuksen. Ja sitä minun nähdäkseni puuttuu tästä teoksesta. Esitys pysyy ylimalkaisuuksissa, jaksamatta nivoa yhtä ilmiötä toiseen sillä sisäisellä psykologisella vaistolla, joka saisi tapahtumasarjan näyttämään ehdottomalta välttämättömyydeltä. Esitystapa on malttunutta ja vakavaa. Mitään erikoisuuden leimaa siinä ei voi huomata, ellei siksi tahdo lukea tuota sievistelevää epäluonnollisuutta, joka ilmenee lausekäänteissä pitkin matkaa.

Yleensä jättää kirja kalpean ja helposti haihtuvan muiston lukijaan. Eikä Lassisen „Kansan miestä“ tee mieli ruveta vertailemaan edes muiden kansankirjailijaimme parhaisiin tuotteihin.

V. T.

OSCAR WILDE, *Dorian Grayn muotokuva.* Suomensi Helmi Setälä Porvoossa 1906. Werner Söderström Osakeyhtiö. Hinta 3: 75.

Eräs nuori luennoitsija esiintyi 1890-luvun alkupuoliskolla aina orkidea napinreiässä, sillä hän rakasti näitä kukkia sen vuoksi, että ne kaikista kukista olivat luonnottomimman näköiset. Mutta koska tavalliset orkideat tuoksuivat, valitsi hän tuoksuttoman. Siihen hän kaatoi hajuvettä. Vasta sitten hänen taiteellinen omatuntonsa oli tyydytetty.

Tämä juttu on hyvin kuvaava sille kirjalliselle suunnalle, joka tähän aikaan taisteli kuolevaa naturalismia vastaan. Sen sukupolvi oli väsynyt naturalismin todellisuuden kuvailemiseen ja taiteelliseen totuuden-

palvelemiseen, se ikävöi uutta, hienompaa kauneutta ja rohkeampaa, luovaa mielikuvitusta.

Tätä suuntaa sanottiin „dekadenssiksi".

Sen pääpiirteenä on todellisuuden kammoaminen. Sa nature consiste à n' être pas naturel — luonnottomuus on sen luonne —, sanoi eräs ranskalainen runoilija dekadenssin nuorisosta. Se halveksi kaikkea tavallista ja yksinkertaista, se tahtoi keksiä tähän asti tuntemattomia, hienostettuja vaikutuksia ja nautintoja.

Mutta siinä oli toinenkin piirre — dilettantismi, estetismi. Se käsittää kaikki esteetiseltä kannalta, se katselee elämää puuttumatta sen taisteluihin. Se leikkii kaikilla eri aatteilla ja koettelee niitä, se valaisee maailmaa vaihtelevilta näkökannoilta saadakseen siitä rikkaamman, monipuolisemman käsityksen. Se palvelee kauneutta ja koettaa tahallaan olla pintapuolinen, sillä kauneus asuu vain pinnalla. Emme tiedä onko mitään sen alla, ja jos onkin, niin voimme ainoastaan aavistaa sen syvyyttä katsellessamme pinnan kaikkia vivahduksia.

Dekadenssin tyypillisin ja etevin kirjailija lienee Oscar Wilde. Selvimmin lausuu hän ilmi sen periaatteet siinä hienossa essayssä, jonka nimenä on „Valheen rappeutuminen". „Nauttia luonnosta," hän siinä huudahtaa; „olen iloinen että kokonaan olen menettänyt sen kyvyn." Ja edelleen: „Taide on vastalause luontoa vastaan; sen kautta tahdomme opettaa luonnolle sen oikean aseman."

Wildestä tämä dekadenssioppi ei ollut vain tyhjä kirjallinen muotiasia. Itse hän sanoi: „Minun etevin taideteokseni on elämäni. Taide oli minulle korkein todellisuus; elämä oli minulle runouden haara." Loistavana, nerokkaana, hurmaavana ilmiönä hän saavutti Lontoon aristokratian ihailua ja sai nauttia kaikkea, mitä rikkaus ja hienous voivat tarjota. Mutta hänen elämässään oli ollut hämärämpiäkin kohtia, ja seuraus niistä oli se oikeusjuttu, jossa hänet 1895 tuomittiin kahden vuoden ajaksi kuritushuoneesen. Silloin hänen elämänsä murtui. Vankilassa hän tosin vielä haaveksi uutta elämää, joka alkaisi hänen päästyään vapaaksi: hän loisi siitä taideteoksen, joka olisi täydellisempi ja monipuolisempi kuin entinen, siinä ei olisi vain onnea ja iloa, vaan myöskin surua ja nöyryyttä. Mutta nämät unelmat, joita hän on kuvaillut vankilassa kirjoitetussa De Profundis kirjassaan, eivät koskaan toteutuneet. Hän kuoli Parisissa 1900 — yksin, köyhänä ja kurjana.

Dorian Grayn muotokuvan hän kirjoitti 1891 parissa viikossa „osoittaaksensa ystävälleen, että hän voi tehdä romaanejakin." Siitä huolimatta se kuuluu hänen merkkiteoksiinsa.

Dorian Gray, lumoavan kaunis nuori mies, tulee kerran katsellessaan muotokuvaansa ajatelleeksi kauneutensa ja nuoruutensa katoavaisuutta ja toivoo, että kuva voisi vanhentua hänen sijastaan.

Ja kauhistuksekseen hän eräänä päivänä huomaakin, että kuvan piirteet ovat muuttuneet. Aikaa myöten tämä käy yhä selvemmäksi: kuvan lapsellinen viattomuus katoaa, ja sen sijaan tulee kyynillinen, törkeä ilme. Joka kerta, kun hän katselee kuvaa, tämä on saanut yhä hirvittävämmän ilmeen, ja vihoissaan hän näkee, kuinka se kuvastaa hänen elämäänsä. Mutta hänen omiin kasvoihinsa eivät paheet eivätkä rikokset jätä mitään jälkeä, niistä loistaa vain nuoruuden puhtaus. Vihdoin hän ei enää uskalla katsella kuvaa, niin hirveäksi se on tullut. Silloin hän päättää hävittää tämän häpeänsä ja rikostensa todistuksen ja puhkaisee sen veitsellä.

Kun palvelijat tulevat huoneesen, johon kuva oli ollut kätkettynä, makaa lattialla vanha, inhoittavan ruma mies. Mutta seinällä riippuu muotokuva yhtä kauniina ja nuorena kuin Dorian Gray oli ollut, kun he näkivät hänet viimeisen kerran.

Wilde on ennen kaikkea tyylitaiteilija. Sen huomaa tästäkin teoksesta. Hän rakastaa paradokseja rakastajan koko innolla, ja hänen henkilönsä ovat niin älykkäitä kuin ihmiset tässä maailmassa konsanaan voivat olla. Sen kautta kirja voittaa lukijan suosion. Sillä paradoksit ovat samalla kertaa sekä huvittavia että kasvattavia, ja ne ovat taitavasti tehdyt. Ne saavat meidät epäilemään ajatuksiemme virheettömyyttä, ja tämä epäileminen on viisauden alku. Jokaisesta yleisesti hyväksytystä lauseesta voi helposti tehdä paradoksin: sanoo vain lyhyessä, terävässä muodossa sen vastakohdan. Ja tämä vastakohta on yhtä tosi kuin alkuperäinen lause, sillä yleiset lauseet ja säännöt eivät koskaan ole tosia. Yleensä valitsee Wilde paradoksinsa älykkäästi: hän ottaa ne aloilta, missä yleisillä ohjeilla on suuri valta, ja niin, että ne koskevat arkoihin kohtiin. Sen kautta ne kiinnittävät mieltä. Viattomat paradoksit ovat aina epäonnistuneita, „vaarallinen“ paradoksi on ainoa oikeutettu.

Dorian Gray viehättää jo tyylillään, mutta kirja ei kuitenkaan ole vain tyyliä. Totta on kyllä että tässäkin kirjassa niinkuin yleensä Wilden teoksissa on jotakin kylmää ja teeskentelevää, joka osoittaa, että tekijä aina on ollut ainoastaan katselija, eikä henkilöissä ole todellista lihaa ja verta, vaan etupäässä vain sukkeluuksia ja aforismeja. Mutta kuitenkin huomaa että tekijän oma elämä on yhteydessä Dorianin kanssa. „Minun kohtaloni kaikui jo salaisesti siinä kehoittavassa äänessä, joka niinkuin purppuralanka käy „Dorian Grayn“ kultakirjovaatteen läpi“, tunnusti hän „De Profundis“issa. Sen vuoksi tämä kirja enemmän kuin mikään muu näyttää meille koko tekijän, sekä onnellisessa ylpeydessään että salaisessa tuskassaan.

Wilden tyyli on kiihkeä vastalause naturalismin tyyliä vastaan. Se on yhtä keveä kuin tämä on raskas, yhtä vilkas kuin tämä on vakava,

yhtä vaihteleva, komea ja väririkas kuin tämä on asiallinen ja yksitoikkoinen. Sentähden se vaatii paljon kääntäjältä, vaatii että hän käsittää ja ilmaisee sekä rytmin että sen hienon hohteen, joka loistaa sanoista. Sillä sisällys, muodosta irroitettuna, vaikuttaa hänen kirjoissaan vielä vähemmän kuin muiden teoksissa: hänen taiteensa on muotoa. Rouva Setälä on erinomaisesti onnistunut antamaan käännökselleen alkuteoksen leiman. Ja tämä on sitä tärkeämpi, koska tämä tyyli tuskin tätä ennen on esiintynyt suomenkielisessä kirjallisuudessa.

G. C.

PETER SERGEJEVITSCH PALIVANOFF, *Aleksejeff ravelinen*. Fragment ur mina minnen, öfvers. från ryskan af Anna Lundström. Helsingfors 1906. Förlagsaktiebolaget Helios. 196 siv. 8:o.

Tämä teos kuuluu siihen haaraan muistelmakirjallisuutta, jota harvoin tapaa muualla paitsi itäisessä naapurimaassamme. Tekijä, yksi huomattavimpia Venäjän vallankumouksellisten marttyyreista, kertoo siinä raskaita muistojansa vankilasta. Hän vietti pari vuotta (1882—83) teljettynä „Aleksejevin ulkovarustus" nimiseen osastoon kuuluisassa Petro-Pavlovskin linnoituksessa Pietarissa. Hänet oli näet tuomittu elinkautiseen vankeuteen, kun hän ylioppilaana ollessaan koetti auttaa Saratovin vankilasta pakoon erästä vallankumoustoveriansa ja ampui puolustautuessaan takaa-ajavan vartijan kuoliaaksi. Kun hän oli istunut lisäksi 18 vuotta Schlüsselburgin linnassa, „armahdettiin" hänet ja lähetettiin v. 1902 Siperiaan, jossa hän kirjoitti nämä muistiinpanot, mutta josta hänen onnistui paeta ulkomaille. Seuraavana vuonna päätti Palivanov itse päivänsä Parisissa, ruumiillisesti murtuneena miehenä.

Esitettävän luonnosta johtuu, että kuvaus on suoritettu synkillä, vaikkei suinkaan liioitelluilla väreillä. Kirja osoittaa, kuinka vankeus tuossa maassa on kokonaan menettänyt rangaistus- ja ojennusluonteensa ja muuttunut epäinhimilliseksi, järjettömäksi *kostoksi*, joka tulee kaikkien niiden osaksi, jotka vain uskaltavat asettua hallituksen sortovaltaa vastaan. Tekijä ei kajoa laisinkaan kysymykseen omasta syyllisyydestään tai syyttömyydestään yhtä vähän kuin hallitusjärjestelmän mädännäisyyteen. Hän tyytyy vain asiallisesti kertomaan näkemiänsä ja kokemiansa vankilasta; lukija saa itse tehdä johtopäätökset. Parasta kirjassa on juuri puolueettomuus personallisten mielialojen esittämisessä ja tarkka yksityiskohtaisuus. Ja vaikka ymmärtääkin, miten Palivanov siirrettynä hienosta ja sivistyneestä kodista yhtäkkiä tylyjen ja raakojen vankilavirkamiesten käsiin joutui kärsimään paljoa herkemmin kuin joku enemmän maailmaa kokenut ja kovempi luonne, niin tuntee siinä samalla satojen sivistyneiden vankien kohtalon Venäjällä. Ja lukijan mieleen painuu synkkä kuva

noista kamalista onkaloista, joissa onnettomien uhrien ruumiin ja hengen voimat runnellaan ilman minkäänlaista järkevää tarkoitusta, niin että moni vangeista tuntee paremmaksi pelastautua kärsimyksistä itsemurhan kautta, kuten Palivanovkin kahdesti yritti Aleksejevin ulkovarustuksessa ollessaan, vaikka onnistumatta.

Teoksensa tarkoituksen ilmaisee tekijä seuraavin sanoin: „Luonnollisesti en vaadi kirjallista enkä historiallista merkitystä selonteolleni, joka on luonteeltaan liian suppean personallinen ja joka saattaa herättää mielenkiintoa vain niissä, jotka ovat tunteneet minut ja olleet minua lähellä. — — — Rohkenen toivoa että muistiinpanoillani on jonkunlaista arvoa „document humain“inä tai erään todistajan selityksinä“.

Lukijalla ei ole puolestaan tähän mitään lisättävää; hän tuntee kirjan luettuaan nämä sanat tosiksi.

V. T.

Päivän kysymyksiä.

Kirje Helsingistä.

Syyt vaalien tuloksiin. — Uusi eduskunta ja hallitus. — Suomenkielinen opetus lainopillisessa tiedekunnassa.

Suomen ensimäisten kansanvaalien tulos on minun tämän kirjeeni aluksi merkittävä kuivilla numeroilla. Uudessa eduskunnassa tulee olemaan sosiaalidemokraatteja 80, suomettarelaisia 59, nuorsuomalaisia eli perustuslaillisia suomenmielisiä 28, maalaisliittolaisia 7, ruotsinmielisiä 24 ja kristillisen työväen edustajia 2.

Näistä numeroista, niistä syistä, jotka ovat niihin johtaneet, on luonnollisesti paljon keskustelua syntynyt. Mitä ensinnäkin merkitsee se, että sosiaalidemokraatinen puolue on vallannut puolueista suurimman luvun eduskuntasijoja sekä siten osoittautunut varsinaisimmaksi valtapuolueeksi meillä? Miksi Suomessa sosiaalidemokraatinen puolue yhdellä iskulla kohoaa eduskunnan suurimmaksi puolueeksi, vaikka sama puolue sellaisissa maissa kuin Saksan valtakunnassa, jossa kansanvaltainen vaalitapa on verrattain kauan vallinnut, sekä myöskin Norjassa ja Tanskassa on saanut tyytyä paljon vaatimattomampaan asemaan?

Tietysti sosiaalidemokraattein vaalivoitto riippuu monesta syystä, joiden yhteistuloksena se on. Mutta varsinaisia syitä ei varmaankaan löydetä silloin, kun ensi sijassa puhutaan kiihkeästä agitatsionista, hyvästä

puoluejärjestöstä ja puoluekurista y. m. s. Enemmän on perustusta sillä käsityksellä että se katkeruus ja umpimähkäisyys, jolla „porvarilliset“ puolueet ovat syyttäneet toisiansa ja joka on estänyt niitä tunnustamasta mitään hyvää toisissaan, on vieroittanut kansalaisia näistä puolueista ja suunnannut heidän mieliänsä myötätuntoisiksi sosiaalidemokraatista puoluetta kohtaan, semminkin kun tämä on luvannut rakentaa yhteiskunnan aivan uudelle ihanteelliselle pohjalle ja tehdä sen aivan kädenkäänteessä. „Porvarillisten“ puolueiden välisellä katkeruudella on sortovuosien ajalta mitä syvimmät juuret, sillä se perustuu siihen, että toinen puoli tahtoi ylläpitää laillista vastarintaa ja ylläpitikin sitä saaden kärsimyksiä osakseen, kun sitä vastoin toinen puoli katsoi saavansa myöntyä ulkonaisen hyökkääjän vaatimuksiin ja syrjäyttää kansan voimassaolevaa oikeutta. Näin aiheutunut syvä katkeruus on epäilemättä ollut edullinen sosiaalidemokraatiselle puolueelle vaalitaistelussa. Porvarilliset puolueet ja erittäinkin molemmat suomenmieliset puolueet eivät ole pahempaa vastustajaa tienneet kuin toinen toisensa ja ovat niinmuodoin useassakin tapauksessa suunnanneet rintamansa pääasiallisesti toisiansa vastaan.

Ilmeistä on että tästä sosiaalidemokraattien eduksi kääntyneestä seikasta kumpikin puolue on vastuunalainen. Suomettarelainen puolue on siitä tahtonut syyttää yksinomaan nuorsuomalaista puoluetta, jonka rintama on muka ollut yksinomaan tähdätty suomettarelaisia vastaan, mutta jos muistaa edes osan kaikesta siitä millä suomettarelaiset ovat koettaneet tehdä nuorsuomalaiset kansan suurten joukkojen edessä epäilyksen alaisiksi, niin huomaa kyllä, että mainittu väite on lievästi sanoen yksipuolinen.

Mutta sanoin jo että varsinaiset syyt sosiaalidemokraattien voittoon ovat syvemmällä. Tekisi mieli sanoa että jonkunlainen vastakohtaisuuden laki on siihen johtanut. Kansan yleinen äänioikeus, jonka Suomi äsken on yhdellä iskulla saavuttanut, on mitä jyrkin vastakohta etuoikeutettujen säätyluokkien harvainvaltaiselle edustusoikeudelle, joka sitä ennen maassa vallitsi. Mutta jyrkkä edistyminen harvainvaltaisesta eduskuntamuodosta kansanvaltaiseen, joka maassamme suurlakon myrskyssä tapahtui, ei ole ainoa tässä huomioonotettava vastakohta. Toinen on se vastakohta, joka on maassamme olemassa valtiolliseen valtaan kohotettujen kansankerrosten ja perinnäisen yläluokan välillä, yläluokan, joka valtiollisen valtansa nojassa on pidättänyt tarpeellista kansanvaltaista ja kansallista edistystä. Kun kansa valtiollisesti uudistui, niin se ei samalla yhteiskunnallisesti, kansantaloudellisesti ja sivistyksellisesti voinut yhdellä kertaa uudistua. Tällaisessa vastakohtaisuudessa perinnäisten olojen epätyydyttävyys näyttää valtiollisesti itsenäistyneiden kansanjoukkojen silmissä vieläkin räikeämmältä ja mahdottomammalta kuin ne todellisuudessa ovat, jos kohta vallitsevan yhteiskunnan epäkohdat todellisuudessakin

ovat suuria ja parannusta vaativia. Valtiollinen yhteiskunta on täydelleen uudistunut, muu yhteiskunta on ennallaan. Tässä on vastakohta, joka on omiansa häikäisemään erittäinkin sellaisia silmiä, jotka vasta äsken ovat auenneet valtiota ja yhteiskuntaa katsomaan.

Tällaisissa oloissa on sosiaalidemokraatinen puolue meillä saavuttanut suuren voittonsa. Olisi tämän johdosta luonnotonta päättää että suuret sosiaalidemokraatiset äänestäjäjoukot olisivat itsetietoisesti omaksuneet sosiaalidemokraatisen opin käsitykset vanhan yhteiskunnan kumoamisesta ja uuden rakentamisesta, vaan tämä voitto tietää sitä, että valtiolliseen itsetuntoon herätetty kansa on huomannut yhteiskunnan todella sisältävän suuria korjattavia epäkohtia. Ja hereille huudetut kansanjoukot ovat katsoneet että sosiaalidemokratian reformihaluun voi paraiten luottaa, koskapa se näyttää voimakkaimmin uudistusta vaativan ja rohkeimmin sitä lupaa. Näin muodoin sosiaalidemokratia on antamalla rohkeita lupauksia uudistuksista, joiden täytäntöönpanon mahdollisuuksia se ei ole harkinnut, voinut hankkia itselleen suurten äänestäjäryhmien luottamusta. Onko tätä valitsijain osoittamaa luottamusta vastaava valituissa sosiaalidemokraatisissa edustajissa esiintyvä riittävä kyky pyrkiä lunastamaan asetettuja vekseleitä tekemällä asiallista lainsäädännöllistä uudistustyötä, sen saattaa vasta tulevaisuus osoittaa. Mikäli annetut lupaukset jäävät täyttämättä, sikäli tulevat sosiaalidemokratian voitot osoittautumaan hetkellisiksi ja saattavat tulevissa vaaleissa suuresti supistua. Otaksuttavaa mielestäni on, että vaalitaistelun edellytykset vastedes tulevat olemaan sosiaalidemokratialle paljonkin epäedullisemmat kuin tällä kertaa ja että tämän puolueen edustajaluvulla on oleva taipumus käydä pienemmäksi, mutta kaikissa tapauksissa sosiaalidemokraatinen puolue on maassamme vastaisuudessakin oleva sangen huomattava valtiollinen puolue.

On näyttänyt siltä että sosiaalidemokraatit itse tuskin ennakolta odottivat ja tuskinpa toivoivatkaan niin suurta edustajain lukumäärää kuin minkä heille vaalit antoivat. Sitä vastoin suomettarelaisen puolueen johtomiehet ovat tottuneet esiintymään „koko kansan“ puolueena ja erittäinkin puolueen vanhin johtaja ennusti kuukausia ennen vaaleja muutamassa juhlatilaisuudessa suurenmoista voittoa puolueelle. Näihin odotuksiin nähden suomettarelaisen puolueen saavuttama tulos on verrattain vaatimaton. Tämä tulos mahtanee puolueelle olla sitä odottamattomampi katsoen siihen häikäilemättömyyteen, millä se suurlakon jälkeen on osannut käyttää mahdollisuuksia hyväkseen kansansuosiota saavuttaakseen. Sittenkuin hallituksen vastuu oli toisaalle siirretty, heitti puolue näennäisesti pois entiset virkavaltaiset katsantotapansa, joita se oli osoittanut räikeimmin suhteessaan muukalaiseen virkavaltaan. Puolue tahtoi osoittaa siinä muka olevaa kansanvaltaista intoa liittymällä niin läheisesti kuin suinkin sosiaalidemokraattein puolustamaan kansalliskokous-aatteeseen, se esiintyi

viime valtiopäivillä odottamattoman kaukana siitä varovaisuudesta ja maltillisuudesta, jota sen johtomiehet aikaisemmin olivat saarnanneet valtiollisesti arkaluontoisia armollisia esityksiä käsiteltäessä, se kuvasi katsantotapojaan yhtä kansanvaltaisiksi kuin kansallisiksi. Se käytti erityisestikin hyväkseen sitä vaikeutta, johon perustuslailliset puolueet joutuivat, kun perustuslaillisuuden asian rinnalla muut kysymykset astuivat etualaan ja saattoivat puolueet asettumaan niissä vastoin toisiansakin. Tällainen asiaintila oli tietysti omiansa herättämään puolueissa, jotka sortovuosina olivat silloisen yksinomaisen asian vuoksi yhdessä taistelleet, hajanaisuutta ja sekavuutta, ja suomettarelainen puolue osasi olosuhteita häikäilemättömästi käyttää hyväkseen, varsinkin sillä tavoin, että se uskotteli perustuslaillisten „pettäjinä ja petettyinä" toimineen ruotsalaisuuden ja epäkansallisen yliluokan tukemiseksi. Jo nimellään „suomalainen puolue" suomettarelaiset julistivat kansalle tätä käsitystä. On aivan luonnollista, että tällä nimellä on voinut olla mieliäkiehtova, suggeroiva vaikutus moneen äänestäjään, erittäinkin kun puolue vaateliaasti on nimensä oikeudella kehunut yksinomaiseksi ansiokseen kaikkea sitä yhteistyötä, joka viime vuosikymmenien kuluessa on suomalaisuuden liikkeessä suoritettu.

Syitä siihen että nuorsuomalainen eli perustuslaillinen suomenmielinen puolue on vaalikilpailussa joutunut tappiolle, on keskustelussa tietysti erityisesti pohdittu. Tämä vaalien tulos näyttää osittain olleen porvarillisille vastapuolueille katkerampi pettymys kuin nuorsuomalaisille itselleen, joiden vakaumusta asiansa oikeudesta vaalitappio ei ole horjahuttanut. Erittäinkin ruotsinmielisten puolelta on jonkunlaisella tuskallisuudella, jonka syyt eivät liene kauniinta laatua, pahoiteltu nuorsuomalaisten vaalitappiota, ja muutamat ruotsinmieliset lehdet ovat vaalituloksen johdosta sangen vastenmielisellä tavalla paljastaneet pahaa sisuansa. On tahdottu selittää tämän tappion johtuneen siitä, että nuorsuomalaiset ylimielisesti rikkoivat perustuslaillisen puolueyhteyden heti lakkoviikon tapausten jälkeen ja lähtivät sisällisissä uudistuskysymyksissä ajamaan omaa todellisesti kansallista ja kansanvaltaista ohjelmaansa. Näihin ruotsinmielisten arveluihin ei saata vastata muuta, kuin että tämä puolueyhteys, joka sortovuosina oli välttämätön ja joka perustuslaillisuusasian tukemista varten saattaa vieläkin tulla tarpeelliseksi, on ruotsinmielisten noudattaman ja eräiden nuorsuomalaisten taholta osittaista kannatusta saaneen taktiikin vuoksi tuottanut nuorsuomalaiselle puolueelle tuntuvaa haittaa. Erittäinkin se seikka että nuorsuomalaisten lempiajatus, yleinen äänioikeus, tuli, vaikka kyllä vastoin nuorsuomalaisten ehdottoman enemmistön tahtoa ja ponnistuksia, 1904—5 vuoden valtiopäivillä muodollisen vastustusohjelman vuoksi estetyksi toteutumasta, ohjelman, jonka kärki kyllä oli suunnattu ulkonaista sortovaltaa vastaan, mutta jonka sisällys ei voinut olla loukkaamatta heräävää valtiollista tietoisuutta kansan syvissä

riveissä, on koitunut nuorsuomalaiselle puolueelle vahingoksi. Kaikkein vähimmin on ruotsinmielisellä puolueella, joka vaaleissa on „kansanpuolueen“ nimellä liehuttanut yksistään natsionalismin lippua, ollut oikeutta etsiä nuorsuomalaisen puolueen vaalitappion syytä siitä, että nuorsuomalaiset kansallisuus- ja kansanvaltaisuusaatteiden velvoittamina ovat pysyneet omalla kannallaan ja ponnistelleet sen toteuttamiseksi, sikäli kuin tämä sortovuosien jälkeen kävi mahdolliseksi ja tarpeelliseksi. Mitä taas suomettarelaisten arvosteluihin nuorsuomalaisten vaalitappiosta tulee, niin on niistä kuultanut esille sekin ajatus, että nuorsuomalaisten taistelurintaman olisi pitänyt olla enemmän tähdätty sosiaalidemokraatteja vastaan. Nyt suomettarelaiset eivät voi olla tuntematta pettymystä siitä että ovat vaalikiihoituksessaan saaneet vastaansa suuria kansanryhmiä, joihin ei kaikesta taktillisesti ja taloudellisesti hyvin järjestetystä agitatsionitoimesta huolimatta suomettarelaisen myöntyväisyyspolitiikin puolusteleminen ole pystynyt, ei sittenkään, vaikka sitä koetettiin suomalaisuuden tunteita kuohuttaen esittää. Ja samalla suomettarelaisten nyt täytyy nähdä, etteivät nuo „riivatun hyvien“ ohjelmien asettamisessa takapajulle jääneet nuorsuomalaiset olekkaan estämässä suomettarelaisia täyttämästä annettuja kauniita lupauksia, vaan että suomettarelaiset nyt yhdessä sosiaalidemokraattein kanssa pääsevät tinkimättömästi kuinka pitkälle yhteiskunnan uudistamisessa tahansa.

Mutta mitä muut puolueet sanonevatkin nuorsuomalaisten vaalitappiosta, tosiasiaksi tämä jää ja se on siksi tunnustettava. Sen syyt? Ne ovat tietysti nykyhetkellä vaikeat arvostella, mutta luulen asian olevan paraiten ymmärrettävissä, jos ajattelee viime sisällysrikkaiden aikojen kehitystä. Yhtyneenä ruotsinmielisiin perustuslaillisiin suomenmielisten perustuslaillisten puolue sortovuosina taisteli laillisuuden puolesta laillisin keinoin. Perustuslailliset tekivät kenties suurimman työnsä laillisuuden hyväksi silloin, kun lakkoviikon herättämissä myrskyissä horjumatta vastustivat kaikkea poikkeamista perustuslaista valtiollisen uudistuksen toimeensaamisessa, kaikkia perustuslaeillemme vieraita kansalliskokouksia ynnä muita oikoteitä. Tällaisen kokouksen ajatus oli vihurin tavoin idästä päin ajautunut työväenpiirien mieliin, ja niissä syntyi suuri pettymys, kun perustuslailliset aatteensa mukaisesti ja kuten voi varmuudella sanoa isänmaan tosionneksi estivät tämän ajatuksen toteutumasta. Tämän perustuslaillisten lujuuden on vakaumukseni mukaan historia kerran lukeva heille valtiolliseksi suurtyöksi, mutta tämä teko edellämainittujen seikkain lisänä ei voinut olla joksikin aikaa riistämättä perustuslaillisuuden kannattajilta laajojen kansankerrosten suosiota ja luottamusta. Tällaisissa oloissa täytyi nuorsuomalaisenkin puolueen ottaa osaa hallituksen muodostamiseen, hallituksen, jonka vaikeaksi tehtäväksi tuli laillisuuden palauttaminen ja laillisen järjestyksen tuke-

minen kuohuvissa yhteiskuntaoloissa ja rajattomain toiveiden lainehtiessa. Sellainen tehtävä, suoritettiinpa se paremmin tai huonommin, ei ole omiansa kiihoitetuilta mieliltä saamaan kiitollisuutta ja kannatusta osakseen. Samalla kuin asema täten yleiseltä kannalta oli käynyt nuorsuomalaiselle puolueelle vaikeaksi, oli huomattava osa sen personallisia voimia joutunut hallitustoimiin ynnä valtiollisiin komiteatöihin kiinni ja niin täytyi sen heikonnettuna lähteä suorittamaan vaalitaistelutointaan suurella alalla. Kaiken tämän ohessa oli nuorsuomalaisella eli perustuslaillisella suomenmielisellä puolueella vaikea asema sen johdosta että perustuslaillisuuden ajatus oli koonnut yhteen puolueeseen sellaisiakin aineksia, jotka eivät yhdellä hetkellä voineet päästä yksimielisyyteen puolueen uusissa oloissa tarvittavasta uudesta ohjelmasta. Kun se perustuslaillinen puolueliitto, jonka suomen- ja ruotsinmieliset perustuslailliset olivat sortovuosina muodostaneet, hajosi, niin tuli ilmi, että suomenmielistenkin perustuslaillisten puolueessa oli jossakin määrin eri ryhmiä, niinkuin erittäinkin „tasaisten" ja maalaisliittojen syntyminen osoittaa. Tulos oli kyllä se, että puolue sellaisenaan keräytyi selvästi kansallisen ja kansanvaltaisen edistys-ohjelman ympärille, mutta tietysti hajoitusyritykset olivat omiansa heikentämään puolueen vaikutusta äänestäjiin. Sitä enemmän tämä oli haitallinen, kun ohjelmakysymysten luku oli niin suuri ja niiden joukossa sellaisia, joita olisi pitänyt käsitellä suuremmalla hienotunteisuudella kuin muutamalta taholta tapahtui; tarkoitan erityisestikin uskonnollista kysymystä. Ohjelmakysymysten käsittelyssä oli yksityisten tahoilta esiinnytty tavalla, joka jätti jälkeensä pahoittelua mieliin ja laimensi intoa työhön. Kenties olisi voitu saavuttaa vaalitaistelussa paremmat tulokset, jos eri ryhmät olisivat aivan alunpitäen asettuneet toisiinsa nähden liiton, vaaliliiton, eivätkä puolueen asemaan, mutta sellainen asiaintila olisi sittenkin heikentänyt aatteellista pohjaa varsinaiselta puoluemuodostukselta. Puolue on vaalitappiostaan huolimatta saavuttanut sen voiton, että sen edistysmieliset pyrkimykset, perustuslaillisuuden ja kansanvaltaisuuden, kansaneheyden ja kansallisen sivistyksen aatteet ovat isänmaan onnen tähden ennemmin tai myöhemmin otettavat huomioon, kun puolue vain vastaisuudessa pysyy niille uskollisena. Näiden aatteiden ajajana nuorsuomalainen puolue on yhä selvemmin muidenkin silmissä oleva suomalainen vasemmistopuolue, joka sellaisena on saava aikaan puolue-elämäämme suurempaa periaatteellista selvyyttä kuin siinä nykyisen kuohumisen aikoina on ollut.

*

Sittenkuin vaalit ovat menneet ohi ja eduskunta pian kokoontuu, siirtyy valtiollisen elämän painopiste luonnollisesti eduskuntaan ja niinmuodoin on toivottava, että kansalaisilta vapautuu voimia niihin moniin

edistys- ja sivistystehtäviin, jotka vaalitaistelun kuumeessa ovat saaneet väistyä kovinkin syrjään. Erityisestikin kansanvalistukseen tarvittaisiin nykyään paljon voimia. Paha kyllä eivät merkit vielä ole osoittaneet, että puoluetaistelun aallot laskeutuisivat, vaan on päinvastoin saatettu valtiollista taistelua sellaisiinkin piireihin, joihin se ei varsinaisesti kuulu. Suomettarelaisessa puolueessa näkyy kehittyneen se ajatus että sen on yhteiskunnallisen ja taloudellisen elämän eri aloilla syrjäytettävä vaikutuksesta muut suomenmieliset, ja erityisestikin nuorsuomalaisten vaalitappion jälkeen näkyy puolue pitävän tätä ajatustaan helposti toteutettavana. Mutta varmasti suomettarelaiset sittenkin erehtyvät, jos luulevat puolueen, joka on perustuslaillisuuden taistelussa karaistunut, vaikeuksien ja vainon johdosta häviävän, ja sekin on varma että suomettarelaisen puolueen pyrkimys siirtää puoluetaistelua kaikille mahdollisille aloille, ei ole koituva yleiselle menestykselle edulliseksi. Kuta pikemmin tämä huomataan, sitä parempi kaikille niille tärkeille pyrinnöille ja laitoksille, joita suomettarelaiset koettavat sotkea valloitusintonsa ja yksinvaltansa jalkoihin.

Mitä taas tulee siihen positiiviseen työhön, joka on eduskunnan itsensä suoritettava, niin tällä on erinomaisen laaja uudistusohjelma edessään. En tahdo puolestani yhtyä niihin ennakkopäätelmiin uuden eduskunnan heikkoudesta ja työkyvyn puutteesta, joita on toisilta tahoilta esitetty, sillä kenties saamme vielä tässäkin suhteessa huomata monenlaisia yllätyksiä. On kyllä luonnollista että lainsäätämistottumusta on uudessa eduskunnassa oleva vähemmän kuin vanhassa säätyeduskunnassa, mutta toiselta puolen työtapa tulee olemaan tuntuvasti mutkattomampi ja yksinkertaisempi yksikamarisessa kuin nelijakoisessa eduskunnassa. Varmasti yksikamarisessa eduskunnassamme tulee olemaan voimakasta halua käydä uudistustyöhön, ja jos ne siinä olevat kyvyt, jotka ovat uudistusohjelman puolella, saadaan yhtymään positiiviseen työhön eivätkä hajaannu kiistelemään puolue-etujen vuoksi toisiansa vastaan, niin sopii toivoa että vaikkapa vaikeuksia ilmaantuisikin, tarvittavat uudistusasiat eduskunnassa kyllä pääsevät siihen käytännölliseen lainsäätämismuotoon, joka niille on annettava.

Kenties piankin saamme huomata, että sellaisia aineksia, jotka todellisesti tahtovat tehdä perinpohjaista ja positiivista yhteiskunnallista uudistustyötä, on eri puolueissa olemassa, ja että ne määrätyissä kysymyksissä tulevat tavallaan muodostamaan sosiaalipoliitisen edistysryhmän.. Tällainen yhtyminen ei tietysti varsinaisesti puoluetta muodosta, sillä perustuslaillisuuden kysymys ja kielikysymys eivät voi olla siihen hajoittavasti tai kylmentävästi vaikuttamatta, mikäli nämät asiat edelleenkin tulevat pysymään valtiollisesti ratkaisematta. Mutta yhteiskuntamme edistymisen ja kokoamisen tarve tulee niissä, jotka eivät asetu radikaalisesti

tai konservatiivisesti kieltoperäiselle kannalle, tuntumaan sellaiselta voimalta, joka pakoittaa valtiollisissa kysymyksissä erimielisiäkin yhteisesti toimimaan yhteiskunnallisen edistysohjelman hyväksi.

Jotta tämä ohjelma saataisiin todellisuudeksi, on tarpeellista, että on olemassa hallitus, joka voi johtavana ja valmistelevana voimana esiintyä eduskunnan rinnalla. Soisin puolestani että kysymyksessä siitä, onko eduskunnan vaadittava uudistuksia nykyisen hallituksen kokoonpanossa, tämä näkökohta saisi tärkeän merkityksen. Nykyisen hallituksen harrastus on ollut suunnattu varsinaisesti valtiolliselle alalle ja erittäinkin laillisuuden palauttamiseen, mutta sen ohella se kyllä on osoittanut kykyä panemaan vireille yhteiskunnallisiakin aloitteita. Johtavatko nämät aloitteet tuloksiin, jotka voivat tyydyttää jyrkästi edistysmielistä eduskunnan enemmistöä, on vielä aikaista sanoa. Joka tapauksessa on hallituksen kokoonpanoa ajatellessa nykyään erittäin tärkeätä ottaa huomioon yhteiskunnallisen edistyksen välttämättömyys.

Kuitenkin ovat siinä keskustelussa, joka nyt jo on virinnyt uuden eduskunnan suhteesta hallitukseen, muut näkökohdat saaneet etusijan. On viitattu siihen, että nykyiset hallituspuolueet joutuvat eduskunnassa vähemmistöön, ja on sen vuoksi nuorsuomalaisen puolueen taholta pidetty luonnollisena, että eduskunnan kokoontuessa nykyiset hallituspuolueet ja erityisesti nuorsuomalainen puolue asettuu oppositsionipuolueeksi. Tätä ajatusta on perusteltu parlamentaarisen hallitustavan kannalta. Toiselta puolen sosiaalidemokraatisen puolueen sanomalehdissä on esitetty ajatus, että tämäkin puolue katsoo itseään vähemmistöksi porvarillisia puolueita vastaan ja haluaa sekin oppositsionipuolueena pysyä hallitusasiain johdon vastuunalaisuudesta erillään. Eivätkä suomettarelaisetkaan ole sanoneet tuntevansa halua nykyisissä oloissa päästä hallitukseen. Ainoastaan ruotsalaisen „kansanpuolueen“ sanomalehdet ovat, lausuen halveksivansa „parlamentarismilla leikkimistä“ julistaneet vaativansa nykyistä senaattia ja tietysti etupäässä siihen kuuluvia ruotsinmielisiä edelleenkin pysymään hallituksessa, jopa aina siihen saakka kunnes se tehdään mahdottomaksi. Ja kyllähän jos kerran pelkän konjunktuuripolitiikin kannalle asettuu, onkin käsitettävissä, että ruotsalainen puolue katsoo muutoksista itsellensä tuskin olevan mitään voitettavaa, vaan kyllä menetettävää. Toisten puolueiden tahoilla ilmenevä, omituiselta näyttävä haluttomuus ja vaatimattomuus saa tietysti selityksensä erittäinkin siitä, ettei mikään puolue voi nykyisissä oloissa yksinään muodostaa parlamentaarista hallitusta ja että vielä on kokonaan tietämätöntä, mitkä puolueliitot voivat tulla mahdollisiksi. Vaikeutta tuo asemaan mukanaan erityisesti sekin seikka, että ainakin valtava osa sosiaalidemokraatista puoluetta on periaatteellisesti kieltoperäisellä kannalla hallituksen muodostamiseen nähden eikä myönnä jäsenilleen oikeutta kuulua hallitukseen. Tällaisen puolueen

esiintyminen jotakin hallitusta vastaan ja sen kukistamiseksi ei näin ollen voi saada sitä merkitystä, mikä sillä olisi, jos puolue suostuisi ja sitoutuisi olevien ja tietysti laillisessa järjestyksessä kehitettävien olojen pohjalla ottamaan osaa hallitusvastuuseen. Jos sosiaalidemokraatinen puolue kokonaisuudessaan asettuu ensinmainitulle kannalle, niin se todellakin saattaa pyrkiä siihen että se tänään yhdessä suomettarelaisten kanssa tahtoo kukistaa perustuslaillisen hallituksen ja huomenna yhdessä perustuslaillisten puolueiden kanssa suomettarelaisen hallituksen; ohjelma on silloin todellakin vain kielteinen ja kumousta haluava. Mutta tällainen asiaintila tietysti kaatuisi omaan järjettömyyteensä eikä todellinen parlamentarismi pääsisi maassamme ollenkaan sillä tavoin edistymään.

Minäkin pidän kyllä toivottavana että parlamentarismi pääsisi maassamme mahdollisuutta myöten toteutumaan. Siihen on juuri käytännössä pyrittävä. Määräävän vallan painopiste on saatava eduskunnalle, jolla tulee olla oikeus vaikuttaa hallituksen kokoonpanoon. Mutta siitä tietysti ei seuraa, että hallituksen tulisi tai että se edes voisi luopua toimestaan, ennenkuin asema on selvennyt niin, että entisellä hallituksella ei ole eduskunnassa riittävää kannatusta ja luottamusta, vaan ne ovat tarjona toisella hallituksella ja sen muodostamisen mahdollisuudesta takeita. Katsoisin siis että nykyoloissa olisi asetuttava odottavalle kannalle ja päästävä selvyyteen siitä, mikä eduskunnan tahto tästä asiasta on. Ainoastaan siihen nojautuen, ei sitä vastaan seisoen, voi hallitus olla hedelmällisessä yhteistyössä uuden eduskunnan kanssa ja täyttää tehtävänsä. Mutta mitään selvyyttä ei ole asiasta nykyään olemassa, eikä asema voikkaan selvitä, ennenkuin eduskunta on tullut koolle ja määrännyt kantansa. Asemaa ei nykyisissä epäselvissä oloissa, joissa ei millään puolueella ole ehdotonta enemmistöä eduskunnassa, voida ennakolta ratkaista, vaikkakin katsoo, että on meilläkin kaikin tavoin puoluekonjunktuureihin katsomatta pyrittävä noudattamaan parlamentarismin todellisesti kansanvaltaista hallitustapaa.

*

Kun yliopiston konsistori viime keväänä ylioppilaiden tekemien anomusten johdosta käsitteli suomen kielen asemaa yliopistossa, lausuivat useat konsistorin jäsenet sen mielipiteen, että yliopiston lainopillinen tiedekunta oli melkoisesti toisessa asemassa kuin muut. Sen tehtävähän on suureksi osaksi käytännöllinen: sen tulee valmistaa lakimiehiä, joista verrattomasti suurimman osan tulee suomen kielellä harjoittaa lainkäyttöä, sen tulee valmistaa lainoppineita, jotka kykenevät lakeja valmistelemaan suomen kielellä. Konsistori katsoikin tämän johdosta lainopillisen tiedekunnan kieliolojen kaipaavan erityistä lisäselvitystä ja päätti (26 p. toukok. 1906) kehoittaa tiedekuntaa ottamaan kysymyksen suomen kielen

asemasta tiedekunnan opetuksessa jälleen kokonaisuudessaan harkittavakseen. Tiedekunta käsitteli asian 23 p. lokak. viime vuonna. Tiedekunnan neljästä jäsenestä kaksi (toht. Willgren ja prof. Chydenius) oli sitä mieltä, että oli jätettävä kunkin tiedekunnan opettajan itsensä harkittavaksi, missä määrin hän katsoo voivansa ottaa pitääkseen suomenkielisiä luentoja. Yksi jäsen (prof. Serlachius) ehdoitti että „lainopillisen tiedekunnan opettajat tästä lähtien velvoitetaan luennoimaan suomen kielellä, tiedekunnalle jätetyllä oikeudella ja velvollisuudella lukuohjelmaa valmistettaessa yksityisen opettajan sitä anoessa sallia hänen pitää ruotsinkielisiäkin luentoja, huomioon ottamalla että suomen- ja ruotsinkielisten luentojen lukumäärä mikäli mahdollista tulee vastaamaan tiedekuntaan kirjoitettujen suomen- ja ruotsinkielisten lukumäärää". Dekanus prof. Hermanson ehdoitti, että määrättäisiin, että „enin osa tai vähintään puolet luennoista ovat pidettävät suomeksi, samalla kuin annettaisiin määräys siitä että joka tapauksessa luentoja on ruotsiksikin pidettävä". Mitään yhdistelmää, joka olisi sisältänyt tiedekunnan päätöksen, ei laadittu.

Konsistori päätti tämän johdosta 23 p. viime helmikuuta antaa lainopilliselle tiedekunnalle tehtäväksi yksissä toimin professorien E. N. Setälän ja J. Gummeruksen kanssa laatia ehdoituksen suomen kielen asemasta tiedekunnan opetuskielenä. Helmik. 27 p. otti lisätty tiedekunta asian käsiteltäkseen, ja silloin sen jäsenistä kolme (toht. Talas, professorit Gummerus ja Setälä) yhtyi ehdoittamaan että suomenkielinen opetus lainopillisessa tiedekunnassa järjestettäisiin seuraavien periaatteitten mukaan: „Lainopillisen tiedekunnan opettaja on velvollinen antamaan julkista opetusta suomeksi tai ruotsiksi noudattamalla mitä Konsistori tiedekunnan ehdoituksesta siinä suhteessa määrää, sekä tutkinnoissa käyttämään opiskelijain sivistyskieltä". „Lainopillisen tiedekunnan tulee lukuohjelmaa laatiessaan järjestää opetuskieli siten, että kaikissa tutkintoa varten pakollisissa aineissa on tarjona suomenkielistä opetusta sekä että myöskin ruotsinkielistä opetusta annetaan, mikäli eri oppiaineiden laatu ja opiskelevien tarve sitä vaatii pitäen yleisenä ohjeena että suomenkielisten luentojen luku suhtautuu ruotsinkielisiin suunnilleen samoin kuin suomenkielisten opiskelijain luku edellisenä lukuvuotena on suhtautunut ruotsinkielisten lukuun". Sitävastoin kolme tiedekunnan jäsentä, toht. Granfelt, Willgren ja prof. Chydenius, katsoi tiedekunnan täyttävän konsistorin sille antaman tehtävän „laatia ehdoituksen suomen kielen asemasta tiedekunnan opetuskielenä" ilmoittamalla konsistorille, „ettei mitään sen toimenpidettä lainopillisen tiedekunnan opetuskieleen nähden nykyään tarvita". Siis kolme kolmea vastaan, mutta koska tiedekunnan dekanus oli jälkimäiseen mielipiteeseen yhtynyt, tuli se tiedekunnan päätökseksi, ja sen hyväksyi myös konsistori 18:lla äänellä 14:ää vastaan. Mainitut 14 ääntä annettiin osittain tiedekunnan vähemmistön, osittain prof. Hei-

kelin ehdoituksen hyväksi, joka oli muuten yhtäpitävä edellisen kanssa, mutta ei tahtonut määrättäväksi, että „kaikissa tutkintoa varten pakollisissa aineissa on oleva tarjona suomenkielistä opetusta“; jotkut taas äänestivät, yhtyen yhteen osaan prof. Gummeruksen lausuntoa, „että lainopillisen tiedekunnan vakinaisten opettajain julkisen opetuksen ylipäänsä tulee tapahtua suomen kielellä“.

Loppupäätös useiden kuukausien puuhasta siis: ei mitään toimenpiteitä!

„Quem deus perdere vult, dementat prius“ — kenen jumala tahtoo tuhota, siltä hän ensinnä viepi mielen. Meidän ruotsinmielisemme eivät näy viime vuosienkaan kokemuksesta mitään oppineen eivätkä entisestä menettelytavastaan mitään unohtaneen. Tulevaisuus on piankin osoittava, tuleeko, koska konsistori on osoittanut niin vähän kykyä aseman ymmärtämiseen, yliopiston kieliolojen ratkaisu lopulta olemaankaan konsistorin käsissä. Samalla saamme myöskin nähdä, tullaanko silloin tyytymään niin oikeuden- ja kohtuuden mukaiseen asiainjärjestelyyn kuin minkä tiedekunnan vähemmistö on ehdoittanut.

Suomenmieliset eivät itse ole syyttömät siihen huonoon tilaan, missä suomen kieli on lainopillisessa tiedekunnassa ollut, etenkin siihen katsoen, että tiedekunnan suomenmieliset professorit (J. Forsman ja Lang) takavuosina enimmäkseen luennoivat ruotsiksi. Nykyinen asema kehoittaa kehoittamalla suomenkielisiä nuoria miehiä antautumaan tieteellisiin lainopillisiin opintoihin ja valmistaumaan yliopiston opettajiksi. Se on se keino, joka varmimmasti vie perille.

20. 4. 07. Spectator.

Tietoja eri aloilta.

Suomi ulkomailla.

— Toht. ALFRED HACKMANin väitöskirja „Die ältere Eisenzeit in Finnland I“ on saanut osakseen useita kiittäviä selontekoja ulkomaisissa aikakauskirjoissa. Niinpä on Suomen arkeologian lämmin ystävä, Tarton yliopiston professori R. HAUSMANN arvokkaassa Göttingenin Tiedeseuran „Anzeiger“issa, viime vuoden 12:nnessa vihossa julkaissut siitä yhdeksättä sivua pitkän selostuksen. Arvostelija referoi laajasti teoksen eri puolia ja yhtyy pääasiassa tekijän muinaistieteellisiin tuloksiin. Hän kaipaa rekisteriä ja sisällysluetteloa sekä pronssianalyysia, ja jossakin määrin reserverautuu hän myös tekijän etnologisiin tuloksiin nähden, koska

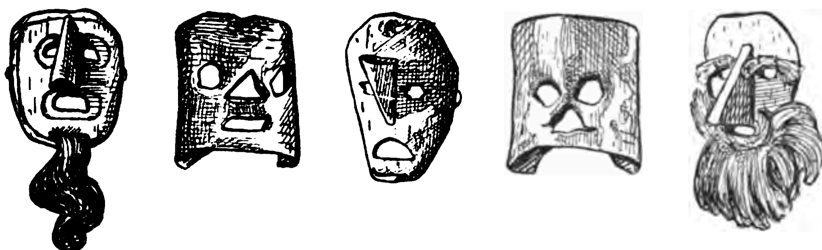
hänestä varsinkaan baltilaiselta alueelta ei ole kylliksi aineistoa olemassa varmojen johtopäätöksien tekemistä varten. Näitä ja jotakuta hyvin pientä erikoismuistutusta lukuunottamatta on arvostelu, kuten sanottu, yleensä hyvin kiittävä. Se päättyy sanoihin: „Kysymyksessä oleva oppinut ja perinpohjainen teos merkitsee suurta edistysaskelta. Siitä ei tekijälle ole vilpittömästi kiitollinen ainoastaan hänen oma suomalainen kotimaansa, vaan myös eteläisten itäbaltisten maiden muinaistiede on mielellään tunnustava, että tekijä on tehnyt sille suuren palveluksen".

Lyhyempiä kiittäviä selontekoja ja arvosteluja samasta teoksesta ovat vielä sisältäneet m. m. Englannin antropologisen seuran arvosteleva kuukausijulkaisu „Man", jonka arvostelija esittää niitä näkökohtia, joista Brittein saartenkin muinaistieteelle on erikoista hyötyä ja merkitystä, ja suuresti kiittäen hän myöskin huomauttaa teoksen kuvien etevyyttä ja typografista puolta kokonaisuudessaan sanoen, että se olisi kunniaksi mille englantilaiselle julkaisulle tahansa.

Vielä on aikakauskirja „Zentralblatt für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte"n viime vuoden 4:nnessä vihossa Königsbergin Prussia museon amanuenssin HEINRICH KEMKEn kirjoittama arvostelu samasta teoksesta. Tämä on lyhyenlainen, pääasiassa selostava, mutta varsin kiittävä.

— Prof. EDWARD WESTERMARCKin laajasuuntaisesta teoksesta „The origin and development of the moral ideas I", joka erittäinkin englantilaisissa aikakauskirjoissa on saanut kiittäviä arvosteluja, julkaistaan amerikkalaisessa aikakauskirjassa „The Philosophical Review" (tammikuun vihossa 1907) kahdeksansivuinen selostus. Tämän filosofisen aikakauskirjan julkaisijat ovat amerikkalaiset professorit J. E. Creighton ja Ernest Albee yhdessä Edinburgin yliopiston professorin James Sethin kanssa. Arvostelija, Wisconsinin yliopiston professori E. B. McGilvary katsoo, että teos osoittaa tekijässään samaa ihmeteltävää oppineisuutta ja harvinaista kriitillistä terävyyttä kuin Westermarckin edellinen teos avioliiton historiasta. Arvostelija ei aina hyväksy tekijän käsitteellisiä selvittelyjä, mutta antaa suuren arvon sille tosiasioiden paljoudelle, jonka teos sisältää. Niiden valossa etiikin tutkija voi tarkastaa teoriainsa pätevyyttä, samalla kuin niiden lukeminen voi huvittaa ja opettaa jokaista, joka harrastaa yleisinhimillisten asiain tuntemista. Arvostelija pitää teosta etevimpänä lisänä, joka viime vuosina on saatu eetilliseen kirjallisuuteen.

Vogulien näytelmätaiteesta.

Kirjoittanut

ARTTURI KANNISTO.

Ei liene heimoa, joka ei olisi tuntenut tarvetta runouden muotoon pukea ilojaan ja surujaan, halujaan ja huoliaan. Luonnontilassakin elävillä kansoilla on aina joku määrä satuja, on lauluja, lyyrillisiä, ehkä eepillisiäkin, on arvoituksia, sananlaskuja. Sitävastoin draamallinen runouden laji on verrattain suotuisissakin ulkonaisissa oloissa elävillä luonnonkansoilla jotenkin harvinainen. Hyvin odottamatonta on senvuoksi tavata omaperäinen, kehittynyt draama kansalta, joka muun maailman unohtamana elelee yksitoikkoista metsäläiselämäänsä jossain Siperian kaukaisessa kolkassa, missä napapiirin talvisen yön ja puolensadan asteen pakkasen luulisi turtavan ihmisen mielenkin, ei vain jäseniä jähmettävän. Kun olen itse kuudetta vuotta joutunut elämään tuollaisen kansan, vogulien keskuudessa ja tällä ajalla saanut tilaisuuden käydä myöskin vogulilaisessa teatterissa, pyydän esittää muutamia piirteitä tämän kaukaisen sukulaiskansamme näytelmätaiteesta.

Vogulilainen näytelmä on uskonnollista alkuperää, niinkuin näytelmä yleensä. Tarkemmin sanoen se kuuluu tärkeänä osana karhunpalvelukseen ja sen esittämistilaisuus on karhunpeijaiset.

Vogulit, kuten monet muutkin pohjan kansat, tuntevat karhua kohtaan pelokasta kunnioitusta. Sen suunnaton voima ja ihmeteltävä viisaus on synnyttänyt voguleissa käsityksen, että karhu ei olekkaan tavallinen metsänpeto, vaan järkiolento, vieläpä jumalaista juurta. Kun sen metsämies kaikesta huolimatta kuitenkin kaataa, hänen on vainajan varjon sovittimiksi pidettävä peijaiset.

Pohjoisimman, Sosvan voguliryhmän keskuudessa, missä karhunpalvelus on parhaiten säilynyt, nämä peijaiset kestävät neljä, viisi päivää, joskus toista viikkoakin. Niihin saapuu runsaasti vieraita aina sadan ja parin sadan virstan päästä, ja kun isäntä on velvollinen kaikki heidät pitämään ruoassa ja juomassa, ei karhun turkki läheskään riitä korvaamaan kemujen kustannuksia.

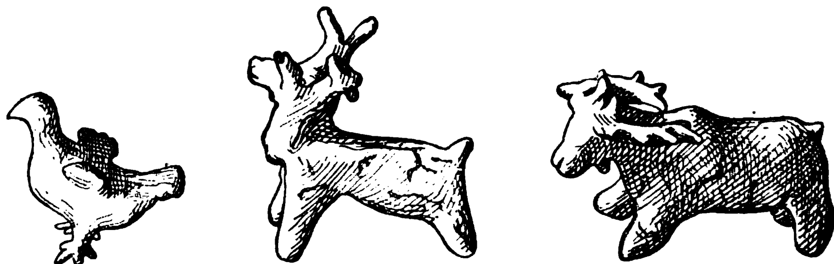
Juhlallisuudet alkavat kunakin päivänä iltapuolella, jolloin koko juhlaväki kokoontuu peijaistupaan. Kunkin päivän ohjelmaan kuuluu ensiksikin määrätty luku n. s. karhulauluja, joissa kuvaillaan karhun syntyä, sen seikkailuja metsämiehen kanssa ja sen kuolemantakaista elämää. Toisen osan muodostavat draamalliset esitykset, joista kertoa aion.

Ensin kuitenkin silmäys vogulilaiseen teatteriin, peijaistupaan! Se on isännän ainoa asuinhuone, vähäläntä, välikatoton, seinät piiluamattomat. Seinässä vähäinen ikkuna tai, jollei sitä ole, katossa lähellä harjahirttä pyöreä reppänä. Yhdessä tuvan ovinurkassa havupuunruoteista ja savesta kyhätty torvimainen lämmityslaitos. Toisella sivuseinällä ja perällä seinästä toiseen ulottuva n. kolmen kyynärän levyinen ja kolmen korttelin korkuinen makuulaveri, tehty mullasta, jonka päälle on levitetty ensin tuohet, sitten kaislamatto ja viimein porontaljoja. Makuulaverit ovat tavallisesti lautaseinillä jaettuina hevospilttuun tapaisiin osastoihin, jotka kuuluvat yksi kullekin pariskunnalle, milloin useampia perheitä asuu samassa tuvassa. Äärimäisenä peräseinällä oleva osasto on „kaikkein pyhin“; siellä ei ole lupa naisen maata eipä edes laverin syrjällä istua, hän kun vogulien käsityksen mukaan on epäpuhdas. Tämän laverin yläpuolella on orsilla haltiain uhriarkut. Nyt juhlan ajaksi on suurin osa niiden sisällystä otettu esiin ja ripustettu orsille. Siinä on loistavanvärisistä ostokankaista tehtyjä kulta- ja hopeareunuksisia uhriviittoja, erivärisiä uhriliinoja, uhriturkiksia, niinkuin ketun-, sopulin- ja ahmannahkoja. Tälle perälaverille on pienelle matalalle pöydälle asetettu kaadetun karhun nahka päineen ja käpälineen ryntäilleen makaamaan

Karhu ja karhunkaataja.

kuin koira, kuono käpäläin välissä (ks. kuvaa). Silmien päälle on neulottu pyöreät tuohilevyt, kuonoa peittää läkkipeltilevy, joka sivusyrjistään on kiinnitetty langalla korvien taakse. Selässä on peitteenä kirjava saali. Kestitykseksi karhun eteen on asetettu tuokkoseen vehnäleivän palasia, hirven, poron, teeren muotoisia ruistaikinasta tehtyjä leivoksia (ks. kuvaa) — vogulilaisen „kondiittorin" mestariteoksia — kuivaa kalaa, teerenlihaa, emaljoituun kuppiin kalanrasvaa, sekä viinapullo ja täyteen kaadettu viinalasi. Pöydän vieressä karhun sivulla istuu tuolilla isäntä silloin tällöin silitellen pöydällä makaavan juhlavieraansa kuonoa ja päälakea. Yleisö taas istuu pilttuuntapaisissa makuulaverien osastoissa kuin missäkin aitioissa tai seisoskelee pitkin pirtin seinivieriä. Näyttämönä on keskilattia, pukuhuoneena naapuritupa, josta esiintyjät tulevat peijaistupaan ja jonne esityksen päätyttyä poistuvat.

Karhunpeijaisleivoksia: teeri, poro ja hirvi.

Näyttelijöinä esiintyy yksinomaan miehiä. He suorittavat naistenkin osat pukien silloin vain naisten viittaturkin ylleen ja peittäen vogulittarien tapaan päänsä isonkokoisella huivilla. Eläimien, niinkuin hevosen, lehmän, koiran ja jäniksen osaa esittävät tavallisesti naamioidut pikkupojat. Mutta milloin ei toimintaa vaadita, voi eläintä korvata joku tilapäinen esine, niinpä hevosta puukapula — ja toinen rekeä.

Vogulilaisen näytelmätaiteilijan näyttämölaitteet ovat mitä yksinkertaisimmat. Näyttelijä on yleisimmin pukeutuneena vogulin tavalliseen asuun, vanhaan, poronnahkaiseen pussiturkkiin ja koivikaspieksuihin. Eroa on vain se, että hän on naamioituna. Naamio (ks. otsikkokuvaa [1]) on tehty tuohesta, tavallisesti hyvin isonenäinen ja maalattu hiilellä ja punamullalla. Joskus siihen on karvallisesta poronnahkatilkusta tai jouhista tehty parta, varsinkin milloin venäläistä on esitettävä. Naamioimisen tarkoitus on salata karhulta näyttelijän persona siltä varalta, että karhun pistäisi päähän suuttua leikistä. Samasta syystä näyttelijät myöskin muuttavat äänensä puhuen enimmäkseen falsetissa. Karhu koetetaan saada siihen uskoon, että he eivät ole kylän väkeä, vaan jotain kaukaisia vieraita, matkustajia.

Näyttelemiselle luulisi naamiosta olevan paljasta haittaa, se kun tekee näyttelijälle mahdottomaksi kasvojeneleillä valaista esitystä. Mutta asianlaita on pikemmin päinvastoin; tuohinaamion omituinen tyhmä, pelästynyt ilme on täydessä sopusoinnussa sen ilveilyynpyrkimyksen kanssa, joka on luonteenomaista useimmille näytelmäesityksille.

Metsä- ja kalamiehen esittäjällä on välttämättömänä seuralaisena kädessä pykäläsyrjäinen sauva (ks. kuvaa), joka paitsi varsinaista virkaansa toimittaa monta muutakin tehtävää, ollen veneellä kuljettaissa melana, pyyntiretkellä pyssynä ja keihäänä, miekkailtaissa miekkana, halkoja

[1] Naamioista ovat äärimäiset ja keskimäinen Sosvalta, muut Kondalta.

hakattaissa kirveenä, ruokaa keitettäissä kattilan kannatuspuuna ja puuroa hämmennettäissä härkkimenä. Kattiloita, eväskontteja j. m. s. ei mukana kuljeteta, vaan ne, niinkuin paljon muutakin yksinkertaisesti vain oletetaan oleviksi. Niin esim. halot hakataan olemattomasta hirrestä, sytytetään olemattomalla tulella, sen päälle ripustetaan olematon kattila, johon olemattomista jauhoista hämmennetään ruokaa, joka vihdoin olemattomalla lusikalla syödään. Veneeläkulkija istuu paljaalla lattialla melallaan tarpoen voimainsa takaa, mutta edistymättä tuumaakaan. Myrsky nousee, salamat sinkoilevat ja ukkonen jyrisee vain näyttelijän puheissa, ja veneen kaatuessa soutaja yksinkertaisesti kellistyy kyljelleen tuvan lattialle.

„Näyttämöllepanon“ suhteen vogulit eivät siis ole turhan vaativaisia. Yhtä rohkeita poikkeuksia todellisuudesta sallitaan myös, mitä aikasuhteisiin tulee. Niinpä esim. kun ruokaileminen ja yönviettäminen metsästys- ja kalastusesityksissä uusiintuu alituiseen — mitä olisikaan vogulin elämä ilman unta ja ruokaa! — niin kumpikaan „toimitus“ ei kerralla vie puolta minuuttia pidempää, jonka jälkeen pyyntimies taas on valmis jatkamaan seikkailujansa.

Vogulilaisen teatterin omituisuuksia on näyttelijän ja yleisön läheinen suhde toisiinsa. Tavallisesti näyttelijä tupaan astuessaan tervehtii yleisöä niinkuin matkamies aihakin, antautuen sen kanssa keskusteluun, jolloin kummaltakin puolelta satelee sukkeluuksia. Usein näytelmän aikanakin näyttelijä kääntyy yleisöön tiedustellen jotain, kysyen neuvoa tai muuten. Ja yleisöllä taas on oikeus pitkin matkaa tehdä äänekkäitä huomautuksiaan, jotka nuorelle polvelle usein ovat tarpeellisiakin situatsionin selitykseksi.

Näyttelijän sauva.

Enimmäkseen näytelmät ovat suorasanaisia, puhe-esityksiä, mutta melkoinen määrä on myös joko osaksi tai kokonaan laulaen suoritettavia — siis ooperoita tai operetteja! Lausumistapaan katsoen puhenäytelmät pyrkivät luonnollisuuteen täyttäen tässä suhteessa varsin suuret vaatimukset. Paatos on vogulilaiselle näyttelijälle yhtä tuntematonta kuin roolin lappaminen hengettömän ulkoläksyn tapaan. Laulukin muutamissa Kondan vogulien näytelmissä muistuttaa resitatiivia.

Tärkeänä osana näytelmäesityksissä on tanssi joko ilman musiikkia

tai vogulilaisen viisikielisen kanteleen säestyksellä. Puhumattakaan varsinaisista tanssinumeroista melkein jokainen puhe- ja laulunäytelmä päättyy tanssiin. Joskus tämän voi selittää tulkitsevan asianomaisten iloa näytelmän juonen onnellisesta päättymisestä. Toisinaan se taas näyttää vain olevan keino saada sopivalla tavalla pirtistä pihalle näytelmän tapetut ja kuolleet, lattialla viruvat sankarit: soittaja ottaa kanteleen polvilleen, sormii sen kieliä; äänet koskevat makaajaan kuin sähköiskut; hänen jäsenensä nytkähtelevät ensin hieman, sitten enemmän, hän hypähtää jaloilleen, tanssii ja poistuu. Mutta usein tanssin liittyminen näytelmään on vielä heikommin perusteltua, se on vain yleinen tapa lopettaa näytelmä, lainkaan riippumatta näytelmän sisällyksestä.

Vogulilaiset draamalliset tuotteet eivät ole niinkuin europpalaiset kerta kaikkiaan määrättyyn muotoonsa kiteytyneitä taideteoksia. Määrättyä niissä on ainoastaan traditsioninmukainen pääjuoni, joka sekin myöntää melkoisia poikkeuksia. Sitävastoin sananmuoto kuten koko esittämistapakin riippuu näyttelijästä, useimmiten hänen hetkellisestä inspiratsionistaan, jos saa käyttää niin komeata sanaa. Tämä on tietysti suuri etu älykkäälle esittäjälle, joka vanhaan tuttuun aiheeseen kykenee keksimään uusia käänteitä ja aina löytää sukkelan vastauksen yleisön huomautuksiin ja pilapuheisiin, mutta jos häneltä puuttuu aistia ja varsinkin huumorin jumalaista kipinää, niin näytös helposti voi mennä penkin alle.

Näytelmän juoni on mitä yksinkertaisin ja näytelmät mitaltaan hyvin lyhyitä. Oikeammin niitä voisi nimittää pikakuviksi vogulien elämästä, todellisesta tai kuvitellusta. Kunakin iltana niitä esitetään pitkä sarja, jotka seuraavat toisiaan ilman mitään sisällyksen yhteyttä.

Suurin osa esityksistä on ilveilyjä. Vakavampisisällyksisiä ovat etupäässä näytökset, joissa kuvaillaan metsämiesten ja metsänväen tai metsän- ja vedenväen kohtauksia.

Aihe on ilveilyihin tavallisimmin otettu metsästys- ja kalastuselämästä. Erityisellä halulla käsitellään niitä monia hullunkurisia kommelluksia, joita typerille pyyntimiehille heidän yksinkertaisuutensa vuoksi muka sattuu. Mutta ei arveluta arkaluontoisemmatkaan aiheet. Omituista on että niiksi kelpaa vaikka papin kastetoimitukset, vogulien omat pakanalliset uhrit, vieläpä karhunpeijaisetkin. Eikä edes sellaisia asioita säästetä ilveilyltä kuin on vanhemman suru lapsensa kuoleman jälkeen

ja rakastetun omaisen ruumiin hautaus. Paitsi metsä- ja kalamiehiä esiintyvät silloin tällöin myös papit, lukkarit, tohtorit, kirjurit, staršinat ja kauppiaat, kaikki vahvasti karrikeerattuina. Luonteeltaan he ovat — mikäli heidän luonteestaan voi puhua — mitä huonointa väkeä; he ovat varastelijoita, valehtelijoita, pettureita, turhan kerskaajia ja ennen kaikkea irstailijoita — sivumennen sanoen paljon alempana esitettävien henkilöiden todellista keskipintaa. Kun tämän lisäksi näyttelijäin puhe- ja esittämistapa alituiseen arveluttavasti poikkeaa ainakin europpalaisista sopivaisuussäännöistä, olisi usea näytös melkein sietämättömän raakaa, jollei aina selvästi näkisi, että tuo kaikki ei ole niin pahasti tarkoitettu kuin se on esitetty. Vogulilainen draama on „taidetta taiteen vuoksi" tai ehkä paremmin ilveilyä ilveilyn vuoksi. Raakuudet ja siveettömyydetkin esitetään kaikesta alastomuudestaan huolimatta naiivin intohimottomasti, eikä katselijan mieleen voi tulla ajatustakaan että tuota tuossa nyt elämänohjeeksi tyrkytettäisiin. Ei sentähden tarvitse myös ylen ihmeenä pitää, että naisten ja lastenkin sallitaan näissä näytöksissä olla läsnä.

Usein näytöksen ilveilynluonne ei tunnu alkuperäiseltä, vaan riippuu joko näyttelijän halusta naurattaa yleisöä, tai siitä että hän on „käsittänyt" näytelmän omalla tavallaan. Mainitsen vain yhden esimerkin. Eräässä näytelmässä ikäloppu ukko lähettää puhemiehet hänelle kihlaamaan nuorta tyttöä. Kaupat sovitaan ja vasta senjälkeen tyttö saa tietää joutuneensa ikälopulle. Epätoivoissaan hän laulaa onnettomuuttansa: „Isä, isä! miksi annoit mun vanhakätiselle, vanhajalkaiselle ukolle? Olisit ennen, jos näit tekeväni leivästä puutteen, vedestä puutteen, kätkyttytön kokoisena viskannut seitsenpalmikkoiseen pyhään veteen, seitsenpalmikkoiseen hohtavaan veteen, veden luuni huuhtoa, veden lihani huuhtoa. Miksi annoit mun tälle vanhalle ukolle? Olisit ennen viskannut seitsenkieliseen liekehtivään tuleen, jotta siinä olisin kärventynyt. Miksi annoit mun tälle vanhalle ukolle? Olisit ennen synkän metsän, sankan metsän sydämeen puuhun ripustanut! Olisit ennen omalla veitselläsi, olisit ennen omalla kirveelläsi omin käsin ottanut sirkunhenkeni, närhinhenkeni, kylän taakse tehnyt kolmen hirren korkuisen hautakehän, neljän hirren korkuisen hautakehän!" Tämä sievä laulu, josta ei puutu lyyrillistä tunnelmaa, nyt joskus esitetään siten että ukko kahdessa miehen laahaamalla tuodaan pirttiin, asetetaan istumaan ja pönkitetään haloilla, ettei kaatuisi. Tämä ehkä vielä menettelisi. Mutta „tekijän" mielestä lienee „toimintaa" ollut vieläkin

liian vähän. Loppuun on senvuoksi keksaistu hiukan jatkoa: vaimolla on rakastaja; hän tulee ja ampuu pönkkähalon nurin, äijä kaatuu ja loukkaantuu kuoliaaksi, jonka jälkeen rakastuneet „saavat toisensa"! Vilpittömässä mielessä suoritettu lyyrillisen laulun draamannos on vienyt täydelliseen parodiaan!

Joku irvihammas on sanonut että kun suomalainen keksii sukkeluuden, niin hän välttämättä perustaa pilalehden tai kirjoittaa komedian. Vogulilaistakin komediaa on usein yksi ainoa sukkeluus kannattamassa ja senkin voi tarpeen tullen törkeys korvata. Mutta yleensä ei voi kieltää vogulilta taipumusta huumoriin, vaikka se, mitä näytelmiin tulee, enemmän ilmenee itse esittämistavassa kuin säkenöivinä sukkeluuksina.

Mutta annetaanhan tämän aito-ugrilaisen draaman itse puhua puolestansa!

Astuu metsämies tupaan mukanaan toverinsa, jolla sekä selkä- että vatsapuolella on hirmuinen kyhmy. Valittaa että mukama hyvä metsätoverinsa nyt on piloilla, ja kysyy eikös olisi parasta kyhmyt miekalla halkaista. Kun katselusväki on samaa mieltä, niin mies tempaa sauvansa ja kajauttaa toveriaan ensin selkä- ja sitten vatsapuolelle. Kyhmyinä puvun alla olevat vaatemytyt putoavat lattialle ja mies on täysin parantunut. Ilosta toverukset pistävät tanssiksi, jonka jälkeen poistuvat.

Tulee tupaan toinen naamiomies, tekee hyvänpäivän ja kysyy, mitä väki toimittaa. Saatuaan vastauksen utelee, pelkäävätkö karhua. Kun yleisö tunnustaa pelkäävänsä, niin mies kerskaamaan, että hän ei pelkää mitään, ei karhua eikä edes keisariakaan. Siinä kehuskellessaan hän sattuu yskähtämään, mutta nyt kuuluu jostain sama yskähdys toistuvan. Mies kääntelee ja kuuntelee, mistä ääni lähti, kunnes kummakseen huomaa varjonsa — toisen naamiomiehen — joka siihen asti on siivosti seisonut oven suussa. Mies ja varjo katselevat ällistyneinä toisiaan kuin eivät olisi ikinä toisiaan tavanneet. Mies töykkää sormellaan, varjo samoin, mies vääntää ruumistaan, varjo samoin, mies yskähtelee ja lopuksi sylkäisee varjoaan päin silmiä, ja kaikki temput varjo uskollisesti matkii. Tämä jo on kamalaa. Äskeinen urhea mies rupeaa pelkäämään. Hän hypähtää jääden haara-asentoon, ja — varjo pujahtaa koipien välitse hänen selkänsä taa. Ihastuksissaan mies huudahtaa: „nyt se katosi!" mutta kuulee kauhukseen sanat takaansa toistuvan. Kääntyvät taas päiten, kons-

tailevat aikansa, mies vapisee pelosta ja kaatuu viimein kuoliaana maahan. Hetken maattuaan nousee, tanssii varjonsa kanssa ja lähtee.

Uusi näytös. Pilakuva uhrista. Kaksi miestä tulee tupaan kiskoen vasikkaa takapuoli edellä jäljessään. Vasikan osaa näyttelemässä on naamioitu pikkupoika; tämän kaulaan on sidottu nuora, joka kulkee vatsan alitse ja haarojen välistä taakse. Elukka potkii ja sätkii ja haraa vastaan kuin onneton, ja tuskin saadaan karhun eteen kiskotuksi. Uhraajat ensin ajattelevat hiukan lihoittaa elukkaansa ja tyrkyttävät sille leipää mutta — väärästä päästä! Vasikka hellittää kyynillisen äänen, jota uhraajat pahanpäiväisesti säikähtävät. Ruokkimisesta ei tule sen parempaa, ryhdytään uhraamaan. Toinen laulaa uhrirukouksen mukaista, ja nyt pitäisi tappaa elukka; lyödään kolme kertaa, mutta taas väärään päähän, jolloin vasikka potkaisee pakoon miesten jäädessä kiistelemään keskenään, kumpi on syypää elukan irtipääsemiseen.

Kylään saapuu tohtori. Puettu venäläiseen tapaan, uhriviitta hauskasti hartioille heitettynä. Kävelee ylpeästi lattiaa edestakaisin ja kopealla äänellä käskee viipymättä valjastamaan poroja. Nyt lähestyy lääkäriä voguli lakitta päin nöyrästi kumarrellen, akkaansa tuo parannukselle. Mitäs muuta! Akka pannaan selälleen lattialle. Tohtori „suinailee“ sairasta joka puolelta, sieppaa oikein kiikarinsa s. o. uunin päältä teekeittiön rautapeltisen savutorven, ja taas tähtäilemään akkaa. Ottaa nyt pyyhintukon, hiertää sillä ja pyyhkielee; kaivaa povestaan läkkirasian, josta karistaa muka lääkettä kuin suolaa suolakosta ja taas pyyhkielemään ja puhdistelemaan. Lopuksi velkoo palkkansa — mutta millä tavoin, sen uskon lukijan arvattavaksi.

Isältä on poika kuollut. Suruaan laulaen lähtee vetämään ruumista kelkassa hautaan. Kelkka pysähtyy, vetohihna katkeaa ja vetäjä lentää nenälleen; katsoo taaksensa ja huomaa että ruumiin pää on käynyt kantoon. Isäpä ei viitsi ruveta kelkkaa irroittamaan, vaan lyö ruumiilta pään pois ja jatkaa vetämistään. Mutta kelkka pysähtyy uudelleen, vetohihna katkeaa ja vetäjä on taas nenällään; katsoo taaksensa: nyt on jalka kiinni tarttunut. Isä lyö jalankin poikki ruumiilta ja taas vetämään. Mutta onni on huono. Alituiseen kelkka pysähtelee, vetohihna katkeilee ja vetäjä kaatuilee nenälleen. Milloin on yksi, milloin toinen ruumiinjäsen kiinni käynyt. Kaikki jäsenet yksitellen katkottuaan isä heittää lopunkin ruumista tien viereen ja palaa — tanssien — kotiinsa.

Tupaan tulee kovin rehvakas mies, kehuu ettei pelkää ketään, ei jumalaa, ei keisaria, ei karhua, ei hiittä. Kuuleepa silloin hiiren vikinää ja huomaa tuon kauhean otuksen ihan vieressään — hiireksi on sidottuna musta karvainen nahkalappu langasta hänen jalkaansa. Mies säikähtää kovin, pyrkii ensin pakoon, mutta kun se itsepäisesti ajaa takaa, niin ryhtyy epätoivon vimmalla vastarintaan. Milloin hypähdellen kohoksi ilmaan, milloin kierähdellen ja potkien lattialla hän koettaa sauvallaan surmata hiirtä, mutta tämä osaa aina livahtaa syrjään. Sen sijaan mies vahingossa katkaisee omat koipensa ja jää liikkumattomana makaamaan lattialle. Soittaja ottaa kanteleen polvilleen, koskettelee sen kieliä, mies sävähtelee soiton tahdissa, hypähtää jaloilleen, tanssii ja poistuu.

Mies on kuollut. Vaimo lähtee kahden sisarensa kanssa haudalle muistiaisia viettämään. Matkalla kaatuu vene, vaimo ja toinen sisar hukkuvat, toisen pelastaa — kuolleena pidetty mies. Miehen kuolema ja sisarusten muistiaisille-lähtö olikin ollut juoni, jonka mies ja vaimon sisar olivat suunnitelleet saadakseen vaimon tieltä pois ja päästäkseen yhteen.

Pyyntimies rakentaa joen poikki kala-aidan ja asettaa merran, mutta kokiessaan löytääkin pyydyksestään peuran. Asettaa sitten metsään itseampuvan peurajousen, mutta seuraavana päivänä löytää jousella hauen sattuneen. Näytöksen koko sukkeluus riippuu siitä, missä määrin näyttelijä osaa sattuvasti kuvata pyyntimiehen ällistystä ja taikauskoista pelkoa harvinaisten saaliidensa johdosta.

Taas pilaesitys uhrista. Kaksi miestä tulee uhraamaan poroa. Tekevät haltianuken — epäjumalan — jonka eteen asettavat poron — yhden karhun ruokatuokkosessa olevista poronmuotoisista leivoksista. Tappavat elukan, keittävät lihat ja panevat haltian eteen, mutta tämä syökin kaikki, miehille ei jää mitään! Miehet suuttuvat, tuovat toisen poron ja uhraavat uudestaan, itsekkin syödäkseen. Jumalansa pahat tavat tuntien toinen asettuu kirves kädessä vahtimaan, ja kun tämä taas muka ojentaa kätensä lihoja ottamaan, niin mies sivaltaa käden poikki. Lihat jäävät miehille, jotka nyt syövät, sitten tanssivat ja poistuvat. — Älköön suinkaan etsittäkö kappaleesta jotain pakanuudenvastaista „tendenssiä“, pakanauskon kritiikkiä — semmoiseen voguli on liian harras pakana.

Kolme metsämiestä menee karhua pyytämään. Yksi pannaan ryömimään pesään, muka karhua maalle vetämään, mutta työtään ei saak-

kaan toimeen, vieläpä menettää ensin päänsä ja sitten yksitellen muut ruumiinosansa. Kyllä nyt toverit hiukan oudoksuvat pesässäkävijän puutteellista ruumiinrakennusta, mutta eivät mene „arenteeraamaan", liekkö hänellä noita puuttuvia ruumiinosia ollut aluinkaan. Toista kuitenkin tietää miehen akka, joka kutsutaan paikalle ja yksityiskohtaisesti „konstateeraa" että kaikki oli paikat miehellä ennen. Akka tappaa karhun itse, löytää sen mahasta ukkonsa puuttuvat ruumiinosat, jotka sitten — syöttää yleisölle![1]

Hanhienampuja tapaa metsänneidon, joka tarjoutuu hänelle puolisoksi, mutta mies halveksuu sekä tarjousta että kaikenlaisia muita luvattuja antimia. Kostoksi tästä hän menettää onnensa ja omaisuutensa ja kuolee vihdoin nälkään. Kanteleensoitto herättää kuolleen eloon, hän nousee, tanssii ja lähtee.

Vogulityttö tulee lastaan kasteelle — lapsena vaaterievuista kokoonkääritty mytty, jota „äiti" hyssyttelee käsivarrellaan; itkua esittää joku „taiteenharrastaja" yleisöstä. Pappi, puettu poikkiseläksi, kaulassa säkki messukasukan verosta, kysyy lapsen isää. Tyttö osoittaa jotakuta läsnäolevista miehistä, ja iloissaan pappi isää taputtelemaan, suutelemaan ja kehumaan — minulle selitettiin ilon johtuvan siitä että papilla on tuloja uudesta seurakunnanjäsenestä — suutelee ja kehuu isää ja kirjoittaa julmalla kiireellä paperiinsa s. o. tuohenpalaseen puutikulla. Jostain käsittämättömästä syystä hän kuitenkin yhä uudistaa kysymyksensä ja joka kerralla tyttö osoittaa aina eri „kavaljeeria", osoittaapa lopulta „keisarinkaupungin takaa tullutta virkamiestä", sitten lukkaria ja viimein pappiakin. Jokaisen uuden ilmoituksen pappi, kuten yleisökin ottaa vastaan yhä yltyvällä iloisuudella, mutta aivan haltioihinsa ukkorahju joutuu ihastuksesta omaan kyvykkäisyyteensä. Ryhdytạ̈än sitten kastamaan. Pappi ottaa lasta niskasta kiinni ja upottaa kolmasti tyhjään vesisankoon, juhlallisesti lukien: „*βāsβòšǯʸ βāsβòšǯʸ, taǯ n͡ⁿn lopotâ!*" joka on väännös venäläisestä *hospoďi pom̌iluiʼ*sta, mutta merkitykseltään ei kaikkein siivointa laatua.

Mies käy vieraita mertoja kokemassa, mutta joutuu itse pyydykseen. Merran omistaja nostaa hänet pyydyksessä maalle ja rupeaa kurittamaan.

---

[1] Ehdottomasti johtuu mieleen samanlainen, Suomessakin tavallinen juttu hölmöläisten metsästyksestä. Vogulit ovat jutun luultavasti oppineet venäläisiltä ja sen sitten draamantaneet.

Toinen antautuu armoille ja lupaa lunnaiksi tyttärensä. Mutta irti päästyään ei ole lupauksestansa tietävinäänkään, vaan päälle päätteeksi haukkuu pelastajansa suut silmät täyteen.

Staršina ja kunnankirjuri kiertävät veron keruulla. Veroittavat ensin katselusväkeä; ken antaa lastun, ken tulitikun, ken muuta käsille sattuvaa. Tulevat sitten muutaman vogulin luo, joka etukumaroissaan hartaasti vuolee nuolenvartta — päretikkua toisella tikulla. Veronkantajat esittävät asiansa, mutta mies ei ota puhetta kuuleviin korviinsa, vaan jatkaa työtänsä entistäkin hartaampana. Vasta kun kirjuri oikein ärjäisee: „anna verosi!“ niin mies havahtaa, nostaa hiukan päätään ja sanoo: „no, jos nyt niin kovassa tarpeessa olette, niin ottakaa sitten, tuolla se on kattilani!“ — mies on kuulevinaan väärin; kun kirjuri pyytää veroa, voguliksi *pᵔ̄t*, niin mies on kuulevinaan *pū̬t*, joka merkitsee kattilaa. Uudistetut selityksetkään eivät auta, ja vasta pari navakkaa raipaniskua saa asianomaisen käsittämään mistä on kysymys. Mies nyt maksaa — ja päällisiksi laulaa herjalaulun kirjurista.

Hiisi tapaa metsämiehen jäljet ja lähtee tätä ajamaan takaa. Mutta metsämies onkin noita ja ampuu hiiden. Kotona hiiden tyttö odottaa, odottaa isäänsä, ja kun ei mitään kuulu, lähtee pahaa aavistaen häntä etsimään. Löytää isänsä kuolleena verissään makaamasta, aikoo irroittaa nuolen haavasta, mutta ei voi, sillä nuolen kärki on tehty ihmisenluusta. Tyttö häätyy nyt rukoilemaan läheisyydessä vahtivaa metsämiestä nuolta irroittamaan luvaten tälle monenlaista hyvää, karjaa, talon, pyyntionneakin, mutta kaikki turhaan. Vasta kun itse lupautuu „kattilankeittäjäpiiaksi, ruoanlaittajapiiaksi“, niin metsämies taipuu ja irroittaa nuolen, jolloin hiisi herää henkiin.

Naiivi esitys on postin kuljetuksesta. Kaksi naamiomiestä tulee tupaan heiluttaen säkin päälle selälleen poikkipuolin asettunutta kolmatta, porokelloilla varustettua naamiomiestä. Kiertävät juoksujalkaa kolmeen kertaan tuvan huutaen: „tpruu, tpruu!“ Joskus tämä esitys jatkuu siihen tapaan että posti viedään neljännen henkilön, postimestarin luo. Tämä lukee kirjeet ja sanoo muutamia puuttuvan. Postinkuljettajat selittävät että hevonen oli hullu, reen särki, laatikon rikkoi, ja kirjeitä tippui tielle.

Kolme naamiomiestä tulee tupaan, pyytäen laulaa karhulauluja. Tavanmukaiset karhulle tehtävät kumarrukset he tekevät kovin ruokottomasti, josta saavat isännältä ja katselusväeltä ojennusta. Laulavat

sitten, selin karhuun päin karhulaulua muka, koko ajan syytäen suustaan rivouksia ja halveksivia ja herjaavia sanoja karhusta, huolimatta katselusväen teeskennellyistä kielloista ja päivittelyistä. Laulua seuraava tanssi on yhtä siivoa.

Eräässä näytelmässä esiintyy vogulien suuresti kunnioittaman pakanallisen jumaluusolennon, „Maailmaa katsovan miehen" uhriaitan hoitaja kahden soutomiehensä kanssa. Kerää yleisöltä rahoja ja liinoja haltialleen antimiksi. Mutta kuinka onkaan niin hän erehdyksestä ampuu toisen kyytimiehensä. Tämän erehdyksen antaa „Maailmaa katsova mies" tapahtua rangaistukseksi siitä, että kerääjä on aikonut kavaltaa osan keräämiään rahoja. Mies joutuu vankeuteen murhasta, mutta tekee siellä uhrilupauksen haltialleen, joka nyt leppyy ja päästää hänet vapauteen. Mies täyttää uhrilupauksen, mutta iloissaan ryyppää itsensä juovuksiin ja joutuu putkaan. Täällä hänet tunnetaan kadonneeksi murhamieheksi ja pannaan taas vankilaan. Haltia on kuitenkin nyt varmasti hänen puolellaan ja vapauttaa yhä uudestaan suosikkinsa. Kun vankilan seinät ei miestä pitele, niin hänet tuomitaan kuolemaan, kaula sahattavaksi. Mutta kun työhön käydään, niin saha katkeaa. Aiotaan ruoskia häntä, mutta ruoska ei koske. Viskataan hänet tulirovioon, mutta hän jää ilmassa lepäämään eikä putoa tuleen. Silloin tuomarit eivät voi muuta kuin julistaa syyttömäksi miehen, jolla on niin mahtava suojelija. Mies nyt uhraa kavaltamansa rahat haltialleen. — Ei ole vaikea huomata tämän jutun lähdettä ainakaan mitä sen loppupuoleen tulee. Sehän on vogulilaiseen muotoon pukeutunut venäläinen pyhimystarina, joita voguleilla on yltäkyllin tilaisuus opiskella venäläisten tuvanseinissään pitämistä koreankirjavista uskonnollisista kuvapapereista.[1]

---

[1] Vrt. tähän, mitä venäläinen kansanlaulu kertoo esim. Urhoollisesta Georgijsta. Tsaari Dektian (keisari Diokletianus?) vaati Georgijta luopumaan kristillisestä uskostaan ja kumartamaan epäjumalia, mutta kun tämä siihen ei suostunut, määräsi hänet tuskallisella tavalla surmattavaksi. „Pahantekijätsaari Dektian käski sahaamaan Georgijta sahoilla rautaisilla. Sahoista katkesi hampaat — eivät lainkaan vahingoita Georgijta. Pahantekijätsaari Dektian käski Georgijta polttamaan pätsissä, tulessa, liekissä. Georgij seisoo ilmassa — Pyhää Georgijta [tuli] ei lainkaan vahingoita." (Ks. В. Воскресенскій. Русская народная поэзія. С.-Петербургъ 1881, runo О Георгіѣ Храбромъ, s. 213.) Samantapaisia juttuja kerrotaan Rostovin Makarijsta.

Viimeinen numero kunkin päivän ohjelmassa on aina sama. Naamiomies tulee tupaan, pyytää hänkin edes sadun kertoa puolestaan. Kun katselusväellä ei ole sitä vastaan, mies levittää karhun eteen poronnahan, jolle istuu räätälin asentoon ja alkaa ruumistaan nuokutellen kertoa: „ukko ja akka haukkuvat, ukko ja akka makaavat.“ Edemmäksi ei ehdi, kun ulkoa tölmää toveri ja huutaa: „lähdetään! meidän miehet on jo pitkän matkan päässä“, tempaa takasyrjästä poronnahkaa, niin että nahka ja sen päällä istuva sadunkertoja siirtyvät ison matkaa ovelle päin, ja juoksee ulos. Kertoja ei edes päätään käännä, vaan aloittaa koomillisen vakavana uudestaan juttunsa: „ukko ja akka haukkuvat, ukko ja akka makaavat.“ Mutta edemmäksi ei nytkään pääse, kun toveri äskeisellä tavoin keskeyttää. Temppu uudistuu useaan kertaan, mies laahataan vähä vähältä oven suuhun asti, jolloin kaksi miestä tarttuu häntä niskaan ja huolimatta hänen kirkumisestaan ja vastaanponnistamisestaan vievät väkisin ulos. — Hetken perästä tulevat näyttelijät tavallisessa puvussaan tupaan. Isäntä sanoo: „Ihmiset iloa pitävät, missä te koko ajan olette olleet?“ „Vai niin, kas kun emme koko asiasta tietäneet, koko ajan olemme maanneet umpiunessa.“ Tämän sananvaihdon, kuten sadunkertojanumeronkin tarkoitus on tietysti kääntää karhun viimeisetkin epäluulot pois kylänväestä ja saada hänet vakuutetuksi että näyttelijät sittenkin olivat matkustavaisia.

»*Kurki.*»

Esitetty riittänee kuvaukseksi vogulien näytelmätaiteesta. Tämän yhteydessä ei kuitenkaan saata vaiti sivuuttaa eräänlaisia muita karhunpeijaisohjelmaan kuuluvia esityksiä, jotka olematta varsinaisesti näytelmiä kuitenkin lähentelevät niitä. Tällaisia ovat ensiksikin erilaisten eläinten, nk. hyttysten, kurjen, huuhkaimen ja tuliketun esiintyminen.

Hyttysiä esittää seitsemän naamioitua miestä, jotka juoksevat ympäri pirttiä huutaen: *„piňpiň! piňpiň!“* Istahtavat hetkeksi kyykylleen; joku katselija selittää: „tuuli nousi! hyttyset laskivat maahan.“ Tuuli tyvenee ja hyttyset lähtevät lentoon. Uudestaan kyykistyvät. „Tuli yö!“ selittää katselija. Kolmannen kerran läiskähtävät mahalleen lattialle. „Ähä!“ ilkkuu katselija, „eivät näytä pitävän savusta“.[1]

Kurki, huuhkain ja tulikettu esiintyvät viimeisenä karhunpeijaisiltana, ja niiden tarkoituksena on peloitella karhua ja herättää hänessä halua lähteä tuvasta turvallisemmille maille. Kurjen esittäjä on peitetty saalilla huppuun; kädessä hänellä on eteenpäin ojossa puu, jonka päähän on tehty puinen kurjennokan tapainen laitos, joka langasta vetäen aukeaa ja sulkeutuu (ks. kuvaa). Kurki kiertää tupaa louskutellen leukojaan ja pyrkii nokkimaan ihmisiä. Nykii isäntää vieläpä karhuakin, tempaa tämän ruokatuokkosen laidasta lattialle ja viskaa karhun peittona olevat uhrivaatteet syrjään huolimatta isännän ja katselusväen kielloista ja päivittelyistä. — Huuhkain on pukeutunut valkoiseen poronnahkaiseen päällysturkkiin, jalat on kiedottu nahoilla paksuiksi tönkiksi, käsissä teeren siivet. Kävelee kyykkysillään ja nousee samaan asentoon keskelle lattiaa asetetulle matalalle tuolille katsellen tyhmänä ympärilleen (ks. kuvaa). Tuolin ympärillä juoksentelee jänis — naamioitu pikku poika. Huuhkain huomaa sen, iskee kyntensä sen selkään, tappaa ja syö pään. Nousee takaisin tuolilleen ja alkaa toimittaa jotain, josta näkyy että jäniksenpää on saattanut linnun vatsan epäkuntoon. Hetken perästä hyp-

»Huuhkain.»

[1] Kevätkesästä, pahimpana hyttysaikana vogulit alituiseen kydettävät tuvassaan puunlahoa tai taulakääpää, kun nuo kiusalliset itikat muuten eivät anna ihmisille hetkenkään rauhaa.

Hiiden pojan ja tytön tanssi.

pää lattialle, huutaa, peloittelee ihmisiä rynnäten milloin millekin laverille, niin että pikku lapset säikähtyneinä parkuen pakenevat vanhempainsa turviin. Pahiten kuitenkin ahdistaa karhua, jolla kauhusta kuuluu ihan naama kalpenevan. — Tuliketulla on pukuna vanha pussiturkki, peräpäähän on heinistä kyhätty pitkä häntä. Tämä pistetään tuleen, kettu lähtee laukkaamaan ympäri tupaa kääntäen palavaa häntäänsä ihmisiin päin ja varsinkin karhua kohden, jonka eläissäänkin tiedetään kovin tulta pelkäävän.

Vielä on mainittava tanssiesitykset. Niitä on sotatanssi, jonka suorittaa seitsemän miekkamiestä, monenmoiset metsähiitten tanssit, m. m. hiiden pojan ja tytön, jotka pitkällä vyöllä toisiinsa vyötettyinä tanssivat vuoroon vastatusten ja selitysten (ks. kuvaa), erään nelikätisen ja kaksikasvoisen metsänolennon tanssi, sopulinnahkaa hierovan naisen tanssi sekä pantomiimin tapainen karhuntanssi. Viimeksi mainitussa tanssija puettuna punaiseen viittaan esittää karhua etsimässä miestä, joka on karhun kautta vannonut väärän valan, mutta sitten kuollut ennenkuin tämä on ehtinyt häntä rikoksesta rangaista.[1] Tarmokkailla, julmilla tanssiliik-

[1] Vogulit pitävät karhua jonkinlaisena oikeuden edustajana, joka valan

keillään hän kuvailee, miten karhu miestä etsii, löytää hänen hautansa, kaivaa ylös valapaton ruumiin — vanhan rikkinäisen sukan — heittää sen hampaissaan olalleen, kantaa, repii palasiksi, sekoittaa hietaan, syö suuhunsa ja viimein suureen puuhun hankaa suunsa, käpälänsä ja koko ruumiinsa puhtaaksi valapaton saastasta.

Erityisen ryhmänsä muodostavat haltiain esiintymiset, jotka tavallisesti kuuluvat viimeisten peijaisiltain ohjelmaan. Loitsijan laulaissa rukoustaan jollekulle vogulien palvelemalle haltialle tämä astuu peijaistupaan puettuna uhriviittaan, rinnalle ja selkään uhriturkiksia ripustettuna, pään ympäri uhriketunnahka lakin muotoon käärittynä. Kumartaa karhulle, tanssien kiertää tuvan määrätyt kerrat, saa isännältä kyypyn viinaa, kumartaa ja lähtee. Tällä tavoin esiintyvät tärkeimmät vogulien haltiat, alkaen alimmista, kylän omista haltioista aina ylimpiin, „Vedenkuninkaaseen", „Maailmaa katsovaan mieheen" ja hänen äitiinsä asti; ilmestyypä Nikolai Ihmeidentekijäkin risti ja vahakynttilä kädessä venäläistä priššakkaa tanssien kunnioittamaan vogulien omituista karhunpeijaisjuhlaa.

Haltiantanssien väliajoilla esiintyy joskus naamiomiehiä kujeilemassa. Haltian tullessa tupaan he säikähtyneinä vetäytyvät nurkkaan, josta arasti seuraavat tanssia; rohkaisevat sitten itsensä ja alkavat tehdä tanssijasta hyvinkin sopimattomia ja kunnialle käypiä huomautuksia, uskaltavatpa kujeillaankin häntä häiritä. Paljon vakavan, yksitoikkoisen ohjelman välissä tämä kekseliäs „näyttämökeino" on aika tehokas yleisön huomion vireilläpitämiseksi. Vähän samaan tapaan vallattomasti kujeillen toimii usein haltian palvelija. Esim. hän tulee hiukan ennen herraansa tupaan ja nostaa sellaisen metelin, että loitsunlaulajan sanoista ei saa mitään selvää. Herransa saavuttua hän rupeaa kujeilemaan tämän kustannuksella, jäljittelee häntä, töykkii edestä ja takaa, pujahtaa joskus hänen koipiensa välitse ja iloisesti kirkaisee kujeensa onnistuessa. Haltia häneen ei luo muuta huomiota kuin että silloin tällöin huitaisee uhriliinallaan, jolloin palvelija lentää kellelleen maahan uudestaan noustakseen jatkamaan rivoa kujettaan. Siis ilmi elävä klovni vogulilaisessa muodossaan!

Tanssinumeroihin liittyvät myös eräät nukketeatteria muistuttavat karhunpeijaisnäytökset, joista tässä mainitsen vain yhden esimerkin. Tu-

pyhyyttä valvoo. Vakaisimmat valansa voguli vannoo karhun kautta ja uskoo vahvasti että väärän valan tekijälle karhu ankarasti kostaa.

paan kantaa kaksi miestä porontaljalla makaavaa, uhriviitoilla peitettyä kolmatta, joka muka on eteisessä puukolla isketty kuoliaaksi. Laskevat kannettavansa karhun eteen lattialle. Soittaja ottaa kanteleensa ja sormii sitä. Haavoitettu alkaa peittonsa alla hiljaa hievahdella, kohoittaa verkalleen jalkojaan ja — nostaa ne äkkiarvaamatta ilmaan pystyyn. Mutta kun peitto samalla putoaa syrjään, niin — eihän ne jalat olekkaan, vaan kaksi kääpiönkokoista lasta, poika ja tyttö, hiiden lapsia. Lapset

Hiidenlasten tanssi.

nyt tanssivat tehden käännähdyksiä ja käsiliikkeitä kuin tanssijat ainakin, laskeutuvat lopulta taljalle entiseen asentoonsa, peitetään viitalla ja kannetaan ulos. Niinkuin kuvasta näkyy esittäjä makaa selällään maassa. Pystyyn nostetut jalat on puettu kahdeksi lapseksi, kasvoiksi on kiinnitetty pienenkokoinen tuohinaamio. Kädet on tehty kahdesta, toisesta päästään yhteen sidotusta puupalikasta, joita esittäjä pitää käsissään polviensa nojalla ja joita liikutellen aikaansaa esitettävien lasten tanssiin kuuluvat kättenliikkeet.

Viehättävä tehtävä tulee olemaan vogulilaisen draaman synnyn ja kehityksen tutkiminen. Vaikka yksityisten näytelmäin sisällys usein sel-

västi viittaa aivan myöhäiseen aikaan ja monelle nykyään näytelmänä esitetylle jutulle draaman muoto ei näytä olevan edes alkuperäinen — onhan joukossa satujen, pyhimystarujen, vieläpä lyyrillisten laulujen draamannoksia — on vogulilainen draama kuitenkin katsottava varsin vanhaksi. Mutta että äsken mainitut tanssit ja pantomiimit sekä eläinten esitykset ovat vielä varsinaista draamaakin vanhemmat ja tämä niistä osittain kehittynyt, siitä ei myöskään voine olla epäilystä. Näiden suhteiden tarkempaa määrittelyä varten olisi kuitenkin tärkeätä tutkia vastaavia seikkoja myös ostjakeilta.

Mutta mistä ovat vogulit saaneet ensimäisen aiheen käyttää draaman muotoa? Mistä ajatus silmin ja korvin aistittavaksi esittää kappale jo aikoja sitten — joko todellisuudessa tai vain runoilijan mielikuvituksessa — elettyä elämää? Tahtomattaan tulee verranneeksi vogulilaista näytelmää kreikkalais-roomalaiseen sellaisena kuin tämä esiintyi alkuasteillaan, eikä voi olla huomaamatta useita yhtäläisyyksiä. Niitä on kummankin näytelmän läheinen suhde uskonnollisiin menoihin. Samoin tanssin tärkeä sija osaksi erityisinä numeroina, osaksi kuhunkin näytelmään enemmän tai vähemmän kiinteästi liittyvänä osana. Niinikään esitysten iloisen vallaton ilveilynluonne, joka usein menee kaiken säädyllisyyden rajojen yli. Yhteisiä pikkupiirteitä on myös että näyttelijöinä esiintyvät miehet naistenkin osissa, sekä naamion käyttäminen.

Riippuvatko yhtäläisyydet yhteisestä alkuperästä vaiko vain sattumasta en uskalla päättää. Merkillistä vain on että ihmishenki ajatustensa ja mielialainsa tulkitsemiseksi käyttää näin samoja muotoja pohjan pimeillä perillä kuin etelän tummansinisen taivaan alla.

Joka tapauksessa vogulilainen draama, jossa voi havaita vaatimattomia alkeita paitsi puhenäytelmään myös ooperaan, operettiin, balettiin, pantomiimiin ja nukketeatteriin, on harvinaisen mielenkiintoinen ilmiö. Minulle personallisesti ovat Siperianmatkoiltani kaikkein omituisimpia ja pysyväisimpiä muistoja ne, jotka olen saanut parista käynnistäni vogulilaisessa teatterissa.

Carl von Linné.

Kirjoittanut

K. M. Levander.

Toukokuun 23 päivänä oli kulunut tasan kaksisataa vuotta siitä, kun mainio luonnontutkija Linné syntyi. Päivä oli vanhassa sivistysahjossa Upsalassa siinä yliopistossa, jossa Linné kehittyi ja vaikutti luonnonhistorian uudestaanrakentajana ja opettajana, varattu suurenmoiseksi suunnitellulle muistojuhlalle, johon luonnonhistoriallisen tutkimuksen edustajia kaukaisista vieraistakin maista otti mieskohtaisesti osaa. Myös tällä puolen Pohjanlahtea on mestarin muisto elävä ja niin kauan kunnioitettava, kuin tieteelläkin täällä jalansijaa pysyy.

Linné oli puhdasta ruotsalaista sukua. Hänen vanhempansa olivat pappismies Nils Linnæus ja tämän vaimo Kristina Brodersonia. Molemmat he polveutuivat, kuten Linné omassa elämäkerrassaan kirjoittaa ja kuten sukutaulut vahvistavat, „sileästä ja tasaisesta väestä, talonpojista tai papeista.“ Carl, nuoren pariskunnan ensimäinen lapsi, syntyi 23 p. toukokuuta 1707 Råshultissa luonnonihanassa Stenbrohultin pitäjässä Smoolannissa. Vaatimaton turvepeitteinen mökki oli syntymäkoti.

Garl pojan, yksinkertaisissa maalaisoloissa kasvaen, kerrotaan jo varhain osoittaneen erikoista mieltymystä kasveihin. Kun hänen isänsä

kerran kauniimpana kesänaikana selittelee niityllä lepäävälle seuralle, että joka kukalla on nimensä, näyttelee eräitten kasvien omituisia juuria ja muuta merkillistä kasveista kertoelee, niin oli tuon tuskin nelivuotiaan pojan lapsensielussa kosketeltu herkkään jänteeseen, oli herätetty hänen polttava tiedonhalunsa luonnonesineihin: tästä puoleen hän ei antanut isälleen rauhaa kasvinimien kyselemisillään.

Linnén nuoruuden elämänvaiheita edelleen seuratessa saa yhä täydellisemmän vakaumuksen aikaiseen esiintyvästä, väkevästä, neron kaikkia vastuksia voittavasta taipumuksesta luonnon tutkimiseen. Itsekin hän puhuu syntyperäisestä ihastuksestaan kukkasiin. Aivan „satunnaisena" s. o. tykkönään uutena ominaisuutena ei voine tätä luonnontutkijataipumusta sentään pitää. Jollei tässä katsannossa myöntäisikään mitään arvoa sille seikalle, että jo esi-isät Linnæukset ja Lindeliukset olivat ottaneet sukunimensä lehmuksesta (ruots. lind), niin ansaitsee kuitenkin huomiota, että pappi Nils Linnæus oli harras kasvienystävä. Linné kirjoittaa muistiinpanoissaan, että „isä aina rakasti yrttitiedettä; oli oppinut muutamain yrttien nimet latinaksi; oli itse omin käsin laittanut 50 *Herbarium vivum*iksi harjoitellessaan opintoja Lundin akatemiassa; perusti, heti naimisensa jälkeen, Råshultissa pienen puutarhan, johon hän istutti niin monta kasvia kuin puutarhoista voi itselleen hankkia; ja hänellä ei ollut mistään niin suurta huvia kuin tästä puutarhastaan, enemmän yrttien itsensä tähden kuin niiden hyödyn takia." Tultuaan kirkkoherraksi Stenbrohultiin hän perusti pappilan luo kauniin kasvitarhan, joka oli etevämpi kaikkia muita kasvitarhoja Smoolannissa ja jossa hän viljeli muutamia satoja erilaisia ulkomaisia kasveja.

Carl Linnæuksen luonnonlaadussa isän mieltymys kasveihin puhkesi kärjistyneemmässä muodossa, varmana väkevänä taipumuksena luontoa tutkimaan. Mutta mille kannalle nyt asettuneekin kysymyksen suhteen, miten tavaton lahjakkuus, nero, ilmestymisensä puolesta on koetettava selittää, varmaa kumminkin on, että nuori Linnæus jo tavattoman varhaisella ikäasteella harrasteli kasvien tarkastamista, saaden siinä neuvoa ja opastusta isältään, jonka rikkaassa kasvitarhassa hän vietti kaiken aikansa kotona ollessaan. Tämän harrastuksen ilmauksena voi m. m. mainita että poika laittoi itselleen oman pikku kasvitarhan, johon hän istutti kaikkia isossakin tarhassa olevia kasveja, yksi taimi kutakin laatua.

Tuli sitten kouluaika. Olot Weksiön alkeiskoulussa, johon hän kir-

joitettiin v. 1717, samoin kuin ne pari kotiopettajaa, jotka hänelle kotona ollessaan oli hankittu, eivät nuoressa Linnæuksessa synnyttäneet harrastusta lukuihin. Päinvastoin hän sai useimpiin kouluaineihin vastenmielisyyttä. Weksiön lukioon hän kumminkin lopulta (v. 1724) siirrettiin, mutta täälläkin hän tärkeimmissä oppiaineissa, teologiassa ja vanhoissa kielissä — tarkoittihan opetus kymnaasissa ennen kaikkea pappien valmistusta — kuului hänen omien, ehkä kumminkin liioiteltujen, sanainsa mukaan huonoimpiin oppilaisiin. Sitä vastoin hän tutki ahkeraan niitä harvoja kasvikirjoja, jotka hänen oli onnistunut itselleen hankkia. Kävi niin että, kun isä vihdoin tuli Weksiöhön käymään, opettajat isän suureksi hämmästykseksi ja suruksi ilmoittivat, että poika tulevalle papille tärkeissä aineissa oli ala-arvoinen, ja lienevät sanoneet, että hän paremmin sopisi johonkin käsityöoppiin, sekä kehoittivat isää ottamaan poikansa koulusta. Eräs opettajista, piirilääkäri J. Rothman, jolla oli toinen käsitys pojan luonnnonlahjoista, joutui kumminkin väliin. Rothman sekä lohdutteli Linnæuksen jo epätoivoista isää että otti ylläpitääkseen poikaa koulussa. Lisäksi sai nuori Linnæus suojelijaltaan yksityisopetusta rakastamissaan luonnontieteissä, m. m. sai hän johdatusta kasvitieteessä. Keväällä 1727 Carl Linnæus sai päästötodistuksella yliopistoon jättää Weksiön, jossa hän oli monet vuodet koulua käynyt.

Vietettyään kesän kodissaan kauniin Mökkeljärven luona Stenbrohultissa, jossa aika oli kulunut kasvien keräilemisessä ja lukuhommissa, ja saatuaan vanhempansa, jotka aina olivat hartaasti toivoneet hänen antautuvan papin uralle, myöntymään siihen, että hän pääsisi papiksi lukemasta ja yliopistossa saisi harjoittaa siihen aikaan ala-arvoisemmiksi katsottuja ja varattomalle nuorukaiselle vielä suurempia vaikeuksia tuottavia lääketieteellisiä opintoja, hän saapui samana vuonna elokuussa Lundiin.

Oleskellessaan täällä hänellä oli onni päästä etevän professorin, lääketieteen tohtorin Kilian Stobæuksen, jonka luona hän asui, erikoiseen suosioon. Se tapahtui seuraavalla oloja kuvaavalla tavalla. „Tohtori Stobæus oli ottanut taloonsa erään saksalaisen *medicinae studiosuksen*, nimeltä Koulas, joka eleli siellä kuin oma poika ja joka sai käyttää Tohtorin kirjastoa. Linnæus tekee tuttavuutta tämän Koulaksen kanssa ja lukee hänelle fysiologiaa, niinkuin hän sen oli oppinut Rothmanilta, ja Koulas puolestaan lainaa kirjoja Linnæukselle Stobæuksen kirjastosta. Mutta Stobæuksen vanha äiti, joka ei voinut nukkua öisin, näkee kaiket

yöt valoa Linnæuksen ikkunasta ja varoittaa poikaansa tuolta smoolantilaiselta, joka jokikinen yö unohtaa kynttilän palamaan ja laittaa koko talon vaaranalaiseksi. Pari päivää tämän jälkeen, kun Linnæus kello 2 yöllä istuu täydessä työssä Stobæuksen kirjojen ääressä, tulee tohtori Stobæus hiljaa astuen ja ankaran näköisenä, ajatellen, että hän tapaisi Linnæuksen nukkuvana kynttilän palaessa, ja kysyy miksi hän ei nuku öisin, kun muut ihmiset nukkuvat. Vihdoin astuu Stobæus pöydän ääreen ja näkee siinä joukon kirjoja avattuina, kysyy häneltä mistä ja miten hän nuo kirjat saanut on, jolloin Linnæuksen täytyy kertoa kuinka asianlaita oli, jonka jälkeen Stobæus käskee Linnæuksen heti joutumaan sänkyyn ja nukkumaan kuten muut ihmiset öillä. Aamulla senjälkeen Linnæus kutsutaan alas, tullakseen lähemmin kuulusteltavaksi kirjoista, jolloin tohtori Stobaeus antaa hänelle avaimensa kirjastoon, että hän voisi ottaa ja takaisin asettaa mitkä kirjat hän vain haluaisi. Lähetti sittemmin Linnæuksen potilaittensa luo ja Linnæus sai myös syödä Stobæuksen oman pöydän ääressä sillä vakuutuksella, että jos Linnæus niin tahtoo jatkaa, kun hän on aloittanut, niin hän tahtoo tehdä hänestä perijänsä, koska itsellään ei ollut lapsia."

Linnæuksen kehitykseen Stobæus vaikutti myös muullakin tavoin. Stobæuksella oli „sievä museo, jossa oli kiviä, näkinkenkiä, lintuja ja herbarioiksi järjestettyjä, papereille liisteroituja kasveja, jollaista poika ei koskaan ollut nähnyt". Linnæuksen hartaaksi pyrinnöksi tuli nyt hankkia itselleen hyvä herbario y. m kokoelmia, ja hän rupesi tekemään ahkeraan retkeilyjä kaupungin puutarhoihin ja ympäröivään luontoon.

Keväällä hänen kumminkin täytyi ennen aikojaan sairauskohtauksen takia jättää Lund eikä hän sinne enää sitten palannutkaan. Sillä vietettyään kesän kotonaan tapaamme hänet syksyllä (1728) vaihtaneen Lundin vanhan opettajansa Rothmanin kehoituksesta toiseen yliopistokaupunkiin, Upsalaan, jossa oli muka edullisempaa lääketieteellisiä opintoja harjoittavalle ylioppilaalle. Toivorikkaalla mielellä hän tänne lähti, vaikka samalla valittaen, että päätöksen oli täytynyt tapahtua jalon auttajansa Stobæuksen neuvoa kysymättä.

Alettuaan opintoja harjoittaa Upsalassa hän kumminkin pian sai huomata että Rothman ei silloisia oloja tuntenut. Opetus lääketieteellisessä tiedekunnassa oli täydellisessä rappiotilassa samoin kuin kaikki sen alaiset laitokset. Tiedekunnan kaksi professoria Olof Rudbäck

nuorempi ja Lars Roberg olivat kyllä molemmat tieteissään kokeneita ja erittäin eteviä miehiä, mutta jo lähes seitsenkymmenvuotisia ukkoja, joiden paras vaikutusaika jo kauan oli ohi. Rudbäck, jonka opetusalaan kuului anatomia, kasvitiede, eläintiede ja farmakologia, luennoi kauniisti kuvaamistaan linnuista, ja Roberg, jonka hartioilla oli opetusvelvollisuudet teoreetisessa ja käytännöllisessä medisiinissä, kirurgiassa, fysiologiassa ja kemiassa, luennoi „Aristoteleen probleemeista Cartesiuksen periaatteiden mukaan". Käytännöllisiä harjoituksia anatomiassa ja kemiassa ei kukaan toimittanut eikä Linnæus saanut kuulla kasvitieteessä ainoatakaan luentoa, ei julkista eikä yksityistä.

Myös varain puute tuotti ensimäisenä vuonna hankaluuksia, mutta ei kumminkaan näy estäneen tiedonhalusta palavaa nuorukaista harjoittamasta ominpäin ahkeria opintoja sekä luonnossa että yliopiston kirjastossa, jonka kasvitietoa koskevat teokset hän pian oppi tarkkaan tuntemaan. Vanhain kirjailijain sekä suurista folianteista että pikkukirjasista hän kirjoitteli muistiinpanoja, mikäli hän niistä tutkimuksilleen huomiota ansaitsevaa tapasi. Jo näissä aikaisemmissa muistiinpanoissaan hän esiintyy merkillisen vapaana siitä sokeasta uskosta vanhojen kirjailijain kertomuksiin, joka niin kauan oli ollut kahleena todellisen tiedon kehitykselle.

Ottaen osaa Robergin yksityisluentoihin hän alussa saavutti tämän oppineen suosion, jonka „laaja kirjatieto, suuri tuli ja oma metoodi" häntä viehättivät. Hän sai ohjausta ja neuvoja ja pääsyn professorin kirjastoonkin, mutta välit kylmenivät jokseenkin pian.

Linnæuksen tieteelliselle kehitykselle Upsalassa oleskelun alkuaikoina oli kumminkin suurempi merkitys hänen tuttavuudellaan lääketieteen ylioppilaan Pietari Arctædiuksen eli Artedi'n kanssa. Tälläkin oli sama palava harrastus kasvien ja eläinten tutkimiseen kuin Linnæuksella. „Vaikka he olivat molemmat ryhdiltään ja luonteeltaan sangen erilaiset, sillä Artedi oli pitkäkasvuinen, hidas ja vakava, Linnæus pieni, vikkelä, vilkas", niin vahva ystävyydenside solmittiin, jota ei kuolemakaan voinut katkaista. Jaettuaan erikoisalat keskenään he kilpailivat uusien havaintojen tekemisessä, joista he sitten tuon tuostakin tavatessaan kertoilivat toisilleen. Artedi, jonka muistomerkkinä tieteen historiassa muuten on kalajärjestön uudistus, oli kuten paras ystävänsäkin köyhä poika. —

CARL VON LINNÉ.

Valokuvajäljennös· Helsingin yliopiston omistamasta pronssisesta rintakuvasta, jonka on tehnyt prof. J. FORSLUND 1807 ja jonka Turun yliopisto kuninkaallisen majesteetin lausumaa toivomusta noudattaen mainittuna vuonna osti taiteilijalta.

Eräänä päivänä muuan „kunnianarvoisa pappismies“ tapaa kävelyllään yliopiston rappeutuneessa puutarhassa kukkasta tutkivan ylioppilaan, rupeaa utelemaan tämän tietoja kasvitieteessä ja hämmästyy tuon niin nuoren miehen taidosta tällä alalla. Näin oli alku tapahtunut Linnæuksen tien tasoittamiselle tärkeään tuttavuuteen tuomiorovastin ja teologian tohtorin Olof Celsius vanhemman kanssa, joka ollen sen ajan etevimpiä ja enin kunnioitettuja opettajia yliopistossa muuttui tästä puoleen Linnæuksen isälliseksi ystäväksi ja auttajaksi. Hän oli harras kasvientutkija, omisti arvokkaan kirjaston ja kasvitarhan, joihin Linnæus nyt sai vapaan pääsyn. Todennäköistä on että hän oleskellessaan Celsiuksen kodissa myös sai tutustua tämän suurta kirjallisuuden tuntemista osoittaviin, laajoihin kasvitieteellisiin muistiinpanoihin. Oppineen vanhuksen kanssa hän myös teki retkeilyjä Upsalan ympäristöihin kasvien y. m. luonnonesineitten tutkimista ja keräämistä varten. Linnæus „kiitti Jumalaa, joka niin armollisesti oli antanut hänelle toisen Stobæuksen Upsalassa“.

Sangen suuresti vaikutti Linnæuksen tulevaisuuteen eräs hänen tähän aikaan kyhäämänsä pieni kasviopillinen kirjoitus. Mielenkiinnolla hän oli lukenut selonteon erään ranskalaisen kasvientutkijan Vaillantin kirjoituksesta kasvien sukupuolista ja sen johdosta lähemmin ruvennut tarkastamaan „mitä kukkien heteet ja emit laatuaan ovat". Kirjoituksessa — hätäisesti laadittu erään äskettäin tapahtuneen väitöksen johdosta yliopistossa — hän reippaasti esitti uudet havaintonsa kasvien sukupuoliosista, ja herättäen heti melkoista huomiota se joutui myös mainitun professori Rudbäckin silmiin. Tämä mielistyi tekijään, otti hänet opettajaksi pojilleen, ja toimeentulon puolesta turvallisempi aika koitui nyt Linnæukselle, jonka tavaton etevyys ja ahkeruus olivat tulleet huomatuiksi. Hänen oleskelunsa Rudbäckin kodissa tarjosi hänelle taas erinomaista tilaisuutta kartuttamaan tietojaan ja saamaan selvityksiä, olihan tämäkin hänen uusi hyväntahtoinen suojelijansa maan oppineimpia miehiä ja hänen kirjastonsa „*in Botanicis*" arvokas. Rudbäckin ehdoituksesta hän pian sai nauttia apurahaa yliopistolta ja esimiehensä sijaisena (v. 1730) antaa opetusta kasvitieteessä ylioppilaille, jotka heti runsaasti kertyivät häntä kuulemaan. Tulisella innolla hän antautui siihen työhön, johon hän tunsi itsensä kutsutuksi. „Nyt käytettiin päivät työhön oppilaitten kanssa ja yöt sen uuden systeemin ja uudistuksen tekemiseen, jonka Linnæus oli kasvitieteessä aloittanut. Nyt hän alkoi kirjoittaa *Bibliotheca botanica*nsa, *Classes plantarum*, *Critica botanica* ja *Genera plantarum*, niin ettei hän yhtäkään minuuttia laiminlyönyt niin kauan kuin hän Upsalassa oleskeli." Eräässä pienessä v. 1731 painetussa kasviluettelossa, *Hortus Uplandicus* (2:nen painos), hän jo pääpiirteissään valmiina esitti sen uuden, kasvien sukuelimille perustetun kasvijärjestönsä, jolla on ollut niin valtava merkitys kasvitutkimuksen kehitykseen. Myös eläintieteellisten teosten valmistusta hän nyt aloitti, ja niinpä lienee kyllä paljonkin perää siinä, mitä hän vanhoilla päivillään lausui itsestään: „kaikki hän oli jo mielessään hautonut ennenkuin oli 23 vuotta vanha, kaikki valmistustyöt suorittanut ennenkuin [1738] takaisin palasi kotimaahan."

Linnæuksen ensimäinen oleskelu Upsalassa kesti kolme ja puoli vuotta eli joulukuuhun 1731, jolloin hän palasi vanhempiansa tapaamaan aina rakkaaseen Stenbrohultiinsa.

Seuraavana kesänä, siis v. 1732, Linnæus teki Kunink. Tiedeseu-

ran myöntämällä apurahalla kuuluisan matkansa Lappiin. Lappi, jonne hän oli saanut kiihkeän halun lähteä kuullessaan Rudbäckin usein kertovan muistojaan v. 1695 tekemästään matkasta Tornioon, oli silloin vielä sellainen *terra ignota*, josta kaikenlaiset harhaluulot ja taikauskot yleisesti olivat vallalla, ja matkustamista sinne pidettiin sekä erittäin vaivalloisena että uhkarohkeanakin yrityksenä. Eikä syyttä, niinkuin voi huomata lukiessaan niistä seikkailuista, joihin Linnaeus tuossa tuntemattomassa maassa tuon tuostakin joutui, vaillinaisesti ja laihalla rahakukkarolla varustettuna kun hän oli. Onnellisesti hän kumminkin matkansa suoritti ja palasi syksyllä Suomen kautta, pitkin Pohjanlahden rannikkoa ja Turun kautta Ruotsiin. Mainittakoon että tämä oli ainoa kerta, jolloin hän Suomessa kävi.

Suurta huomiota tämä matka herätti sekä Ruotsissa että Europan sivistyneessä maailmassa yleensä, niin pian kun viestit siitä ennättivät levitä. Se olikin tieteelle ja yleiselle valistukselle ylen tärkeä matka. Kaikenlaiset harhauskot Lapin luonnosta ja kummallisista asukkaista hälvenivät nyt. Entisissä matkakertomuksissa tuntemattomalla lyhyellä ja sattuvalla lausumatavalla, usein piirroksilla valaisten, Linnæus kertoo tarkassa päiväkirjassa havaintonsa. Ihmetystä herättää tässä hänen silmänsä, joka näyttää kaikkea huomaavan, ja henkensä pirteys. Kaikista luonnon valtakunnista, kasveista, eläimistä, kivikunnasta, asukkaista, elinkeinoista, taudeista, lappalaisten kielestä ja tavoista hän tekee selkoa, ei pitkäveteisesti ja kuivasti, vaan vilkkaasti ja usein huumorilla, yksityiskohtia myöten, tuossa hankalissa oloissa kirjoitetussa päiväkirjassaan. Linnæuksen Lapin matka, jonka hän teki 25 vuoden ikäisenä, oli tykkänään uusi tieteellisen tutkimusmatkan esikuva sekä suorittamiseen että havaitun kertomiseen nähden ja siltäkin kannalta täydellä syyllä tieteelliseksi urotyöksi arvosteltava.

Lapin matkan jälkeen Linnæus viipyi Upsalassa ylioppilaana vielä pari vuotta. Tällä aikaa hän valmisteli käsikirjoitukset useihin teoksiin, joista tärkeimpinä mainittakoon *Flora lapponica, Systema botanica* ja *Philosophia botanica*, toivossa että hän vastedes löytäisi niille hyväntahtoisen kustantajan, niin että uudet aatteensa ja tutkimuksiensa tulokset pääsisivät laajemmalle leviämään. Hankaluudet aineellisen toimeentulon puolesta pakoittivat häntä edelleen ahkeraan opetustoimeen ja lääkärinkin ammattia harjoittamaan. Kartuttaakseen Lapin matkallaan saamiaan tie-

toja vuoriteollisuudessa ja kiviopissa, joissa aineissa hän oli ruvennut antamaan opetusta yliopistossa, hän tänä aikana myös tutki vuorikaivokset Fahlunissa y. m. ja esitti uuden kivilajijärjestön. Tärkeä tieteellinen yritys tältä ajalta on myös hänen muutamien nuorten apulaisten kera v. 1734 toimittamansa tutkimusmatka Taalain maakuntaan, josta oli tuloksena luontoa ja kansaa erittäin monipuolisesti valaiseva matkakertomus, Taalain kasvio y. m. Matkan suoritti hän maaherra Reuterholmin lahjoittamalla apurahalla.

V. 1735 alkaa uusi tärkeä ajanjakso Linnæuksen elämässä, hänen oleskelunsa ulkomailla. Aiheet ulkomaan matkaan olivat monet. Päästäkseen turvallisempaan taloudelliseen asemaan hän tahtoi saavuttaa lääketieteen tohtorin arvon Hollannissa niinkuin aikalaistensa tapana oli Ruotsissa. Sitäpaitsi hän oli jo kauan tuntenut olot kotimaassa ahtaiksi ja pitänyt itseään yliopistossa syrjäytettynä. Olihan hänelle myös melkoinen joukko käsikirjoituksia kerääntynyt, joita hän katsoi tieteelle arvokkaiksi, mutta joille kotimaasta kustantajia ei löytynyt. Ajatus päästä ulkomaille oli siten vähitellen kypsynyt ja sitä hän nyt lähti, mainitun vuoden alussa, niukan matkarahan voituaan säästää kokoon, toteuttamaan.

Käytyään ensin Fahlunissa, jossa hän kihlasi varakkaan tohtori Moræuksen 18-vuotiaan tyttären Sara Elisabeth Moræan, ja sitten kodissaan Stenbrohultissa hän matkusti Helsingörin, Lyypekin ja Hampurin kautta Hollantiin.

Rohkeissa toiveissaan menestyksestä hän ei oleskellessaan täällä suinkaan pettynyt. Pienen Harderwijkin yliopistossa hän aivan pian saavutti väitöskirjallaan, joka koski horkkataudin syytä, tohtorinarvon, eikä täällä niinkuin ei muuallakaan kestänyt kauan, ennenkuin hänellä vieraassa maassa oli ihastuneita suosijoita ympärillään. Siihen vaikutti epäilemättä koko hänen miellyttävä olentonsa ja se suora, luottamusta herättävä tapa, jolla hän osasi esittää uudet ja uskaliaat tieteelliset aatteensa. Leidenin senaattori, lääket. tohtori J. F. Gronovius ja rikas skotlantilainen oppinut I. Lawson tarjoutuvat painattamaan *Systema naturae* teoksen käsikirjoituksen, ja niin näkee jo samana vuonna päivänvalon tuo „luonnontutkijain kultainen kirja“, jossa uudet eläinten, kasvien ja kivien järjestöt esitettiin. Linnæus sai nyt heti maineen tietorikkaana ja nerokkaana luonnonhistorian reformaattorina. Koko Europassa kuuluisa lääkärivanhus H. Boerhave, kasvientutkija J. Burman ja rikas

Georg Clifford y. m. avaavat hänelle kotinsa ja pyytävät häntä tutkimaan ihanat kasvitarhansa ja vieraista maista kootut kasvi- ja eläinkokoelmansa. Kerrankin vapaana kaikista leipähuolista Linnæus saa antautua yksinomaan tieteelliseen työhön. Kahden ja puolen vuoden ajalla, jolloin hän myös teki matkan Lontooseen, Linnæus kirjoitti valmiiksi ja painatti täällä paitsi pienempiä tutkimuksia neljätoista teosta, niiden joukossa jättiläisteoksen *Hortus cliffortianus*, joista useimmat merkitsivät käännekohtaa kasvi- ja eläintieteen kehityksessä. Mainittakoon tässä m. m. *Bibliotheca botanica, Fundamenta botanica, Genera plantarum, Flora lapponica, Critica botanica, Classes plantarum*, tapaturmaisesti kuolleen ystävänsä Artedi'n tärkeän kalateoksen pelastaminen ja painattaminen y. m. Hänen ihmeteltävä ahkeruutensa ja työkykynsä sekä tutkijaintonsa on siitäkin päätettävissä että yksinään ne Linnæuksen teokset, joilla on painatusvuosi 1737, muodostavat yhteensä 500 sivua isoa foliota ja yli 1,350 8:oa ja sisältävät 46 kuvataulua! Vielä enemmän täytyy hämmästyä, kun ottaa huomioon näiden teosten suuren tieteellisen arvon.

Linnæuksen tarkoituksena ei ollut Hollannissa pitempää aikaa viipyä. Kuitenkin, vaikka hän hylkäsi loistavia tarjouksia, jotka tehtiin hänen pysyttämisekseen ulkomailla, ne tieteelliselle työlle ylen houkuttelevat olot, joihin hän oli joutunut, vaikuttivat sen, että kotimatka oli siirtynyt yhä tuonnemmaksi. Lähtöpäivä kumminkin tuli. Käytyään ensin Parisissa, jossa hän vähän aikaa oleskellessaan tutustui sen etevimpiin oppineisiin — niistä mainitaan m. m. mainio Reaumur ja kuuluisat veljekset Jussieu — ja opittuaan tuntemaan mitä siellä tieteellisessä suhteessa oli toivonutkin — hän palasi Rouenin kautta laivalla Ruotsiin saapuen sinne kesällä v. 1738.

Tuntemattomana ylioppilaana Linnæus oli ulkomaille saapunut. Kun hän kolme vuotta siellä oleskeltuaan isänmaahansa palasi, kunnioittivat aikakauden etevimmät luonnontutkijat häntä tunnettuna ja korkea-arvoisena tiedemiehenä.

Työstään Hollannissa hän sanoo vanhoilla päivillään lapsiaan varten kirjoittamassaan elämäkerrassa: „Tästä ynnä muista asianhaaroista voi päättää, mitä Linnæus Hollannissa aikaansai. Hän on enemmän kirjoittanut, enemmän uutta keksinyt ja enemmän kasvitiedettä uudistanut kuin kukaan aikaisemmin koko elämänsä aikana." Ja toisessa kohdassa:

„Joka näkee, millainen kasvitiede oli ennen Linnæuksen aikaa ja millainen se on sen jälkeen kuin Linnæus alkoi kirjoittaa, ei ole tunteva sitä samaksi; kaikki Linnaeus on muuttanut ja siis hän on tässä tieteessä suurin uudistaja [reformaattori], mikä on ollut olemassa."

Tämän arvostelun jälkimaailmakin myöntää täysin oikeutetuksi.

Kotimaahan palattuaan Linnæus asettui ensin Tukholmaan lääkäriksi. Vastaanotto kansalaisten puolelta ei ollut sellainen, kun hän oli toivonut ja alussa potilaitten puutteen takia häntä taloudelliset huolet taas vaivasivat. Asiat kumminkin verrattain pian kääntyivät hyvään päin. Hän sai toimeksi luennoida kasvitiedettä ja mineralogiaa, ja saatuaan pian erittäin etevän lääkärin maineen praktiikki alkoi antaa hänelle liiaksikin työtä. V. 1739 hän niinmuodoin voi katsoa taloutensa niin turvatuksi että saattoi mennä naimisiin rakastettunsa Sara Elisabeth Moræan kanssa.

Tieteen kehitykseen ja isänmaansa sivistyshistoriaan Linnæus ennätti lyhyellä Tukholma-ajallaankin jättää muutamia syviä jälkiä. Ennen kaikkea ansaitsee mainita tässä, että hänen ansiokseen on luettava Kunink. Tiedeakatemian syntyminen. Tämän luonnontieteiden edistämiselle pohjoismaissa tärkeän seuran hän perusti v. 1739 yhdessä kapteeni Triewaldin, parooni Höpkenin, ansiokkaan isänmaanystävän Jonas Alströmin y. m. kanssa. Akatemian ensimäiseksi esimieheksi valittuna ja myöhemminkin Linnæus kuului sen toimivimpiin ja tuotteliaimpiin jäseniin. Huomauttamista ansaitsee myös että nuori Tiedeakatemia alkoi julkaisukielenään käyttää maan omaa kieltä, ruotsia, siihen aikaan tavallisen latinan asemesta, jota esim. Tiedeseura Upsalassa käytti.

V. 1741 Linnæus eli Linné, jonka nimen hän myöhemmin itselleen otti, kun hän koroitettiin aatelissäätyyn, nimitettiin iäkkään Robergin jälkeen lääketieteen professoriksi Upsalan yliopistoon. Tämän viran hän sitten pian sai vaihtaa luonnonhistorian ja farmakologian professorin toimeen ja pääsi siten sille työalalle, johon hän hartaasti oli toivonut ja jossa hän pysyi elämänsä loppuun asti.

Sen horrostilan jälkeen, jossa luonnontieteet ja näiden opetus yliopistossa kauan olivat olleet, seurasi nyt, kun Linné alkoi opetusta antaa, ennen tuntematon kukoistusaika. Hänen kuulijakuntansa oli tavattoman runsas. Linné ei ollut mikään loistelias kaunopuhuja, mutta hän antoi kuulijoilleen asiallista ja syventynyttä tietoa luonnosta, niin

että he rupesivat näkemään tämän aivan uudessa kirkastuneessa valossa. Hänen esityksensä oli muodoltaan yksinkertaista. Hänen ruotsin kielessään tuntui kotiseudun murre, mutta samalla hänen puheensa oli viehättävän tuoretta ja vilkasta, tuon tuostakin neronvälähdyksien valaisemaa, ja lyhyitten lauseittensa sanoille hän osasi äänenpainollaan antaa vakuuttavan voiman. Retkeilynsä oppilaittensa kera Upsalan ympäristön luontoon saavuttivat myös suurta suosiota ja osanottoa. Hänen maineensa oli niin suuri, että ulkomailtakin, jopa Amerikasta asti, tultiin „kasvientutkijain ruhtinaan“, *botanicorum princepo*, luo oppimaan.

Linnén vaikutuksesta Upsala muuttui aikansa luonnonhistoriallisten tutkimusten keskustaksi. Kasvitarhan, joka oli ollut täydellisessä rappiotilassa, hän kehitti sellaiseen kuntoon, että se kilpaili paraimpien kanssa ja olipa tieteellisessä katsannossa ensimäinen laatuaan. Luonnonhistoriallinen museo perustettiin ja Linnéllä itsellään oli suurenmoisia kokoelmia, jotka hän sijoitti Upsalan lähistössä ostamalleen Hammarby nimiselle maatilalle.

Opetuksellaan yliopistossa ja kesälomilla Hammarbyssä, retkillään Upsalan ympäristöön ja niillä monipuolisilla tutkimusmatkoilla, jotka hän teki sekä ennen professorinimitystään että jälkeenpäin eri maakuntiin Ruotsissa, Linné kasvatti etevimmistä oppilaistaan ei ainoastaan uuden tutkijapolven, joka rakensi edelleen mestarin aloittamaa työtä, vaan lisäksi myös lukuisia innostuneita tieteellisiä tutkimusmatkailijoita. Kaukaisiin maihin lähti Linnén toimesta ja hänen hankkimallaan avustuksella nuoria tutkijoita kasveja ja eläimiä y. m. luonnontuotteita tutkimaan ja keräilemään. Niin esim. Linnén suomalaisista oppilaista Pietari Kalm lähti Pohjois-Amerikkaan ja Pietari Forskål Arapiaan saavuttaen tutkimusmatkailijoina aina muistettavan nimen. Vaikka useimmat näistä tieteen „apostoleista“, niinkuin Linné heitä leikillisesti nimitti, maksoivat tutkijaintonsa kärsimyksillä ja monet myös, esim Forskål marttyyrikuolemalla, esiintyi kuitenkin yhä uusia, yhtä pelkäämättömiä. Matkalla sortuneittenkin kokoelmat ja muistiinpanot joutuivat usemmiten lopulti Linnén käsiin ja siten tieteen hyväksi pelastetuiksi. Linnén merkitys luonnontieteen historiassa suunnitelmanmukaisten tutkimusmatkojen toimeenpanijana on sekin laatuaan yksinäinen.

Huolimatta julkisesta ja yksityisestä opetuksesta, jota hän runsaasti jakoi sekä lukukausien aikana että kesälomilla, ja paljo huolta vaativasta

kasvitarhasta ja laajasta tieteellisestä kirjeenvaihdosta Linné professorinakin ollen ennätti edelleen suurenmoista tieteellistä tutkija- ja kirjailijatyötä suorittaa. Paitsi sitä että hän sai tuon tuostakin julkaista uusia ja lisättyjä painoksia entisistä kirjoistaan, esim. *Systema naturae* teoksesta ilmestyi 13 (14) painosta ja *Genera plantarum* 6 painosta, hän valmisti pitkän sarjan uusia. Tieteelle suuriarvoisimmat ovat *Species plantarum* (v. 1752), ääretöntä ahkeruutta kysyvä teos, jossa hän selitti kaikki siihen aikaan tunnetut kasvilajit (n. 8,000), ja uusi, kasvitieteen teoriaa käsittelevä *Philosophia botanica.* Erittäin mainittavat ovat myös kotimaan kasvistoa ja eläimistöä esittävät *Flora suecica* (v. 1745) ja *Fauna suecica* (v. 1746), alallaan ensimäisiä ja merkkiteoksia siitäkin syystä, että ne niin suuresti ovat aiheuttaneet kotimaan kasviston ja eläimistön tutkimista niin Ruotsissa kuin muissakin maissa. Hänen lääketieteellisistä kirjoituksistaan on varsinkin lääkeaineita koskeva teoksensa *Materia medica* ollut kauan käytetty ja korkeassa arvossa pidetty.

Linnén merkitys tieteen kehitykselle voi tietysti esiintyä oikeassa valossa vasta, kun ottaa huomioon millä hapuilevalla kannalla luonnonhistoriallinen tutkimus yleensä oli ennen hänen esiintymistään. On johdatettava mieleen että keskiajan pitkän unen jälkeen oli tosin kasvanut melkoinen kasvia ja eläimiä käsittelevä kirjallisuus, mutta herkkäuskoisuus ja kritiikin puute oli siinä vielä sangen vallalla. Tutkimukset tehtiin suureksi osaksi ilman suunnitelmaa ja varsinkin oli sekasorto kasvanut suureksi siinä epäjohdonmukaisessa ja monisanaisessa tavassa, millä kasvien ja eläinten ominaisuudet selitettiin. Edistyminen elimellisen luonnon tuntemisessa kaipasi ennen kaikkea kasvien ja eläinten järjestöä sekä yksinkertaista nimistöä ja varmasti määriteltyä tiedesanastoa. Nämä asiat juuri Linné tieteelle lahjoitti ja tuli siten uuden hedelmällisen aikakauden aloittajaksi. Hän esitti tuhansien kasvi- ja eläinmuotojen ryhmittelemiseksi erinomaisen yleiskatsauksellisen, selvän ja johdonmukaisen järjestön ja mitä käytännöllisimmän nimitystavan. Lähtökohtana hänellä tässä oli käsitteensä kasvi- ja eläinlajista. Lajeja *(species)* on niin monta, hän sanoi, kuin alkuaan on luotu. Lajit eli ne pienimmät yksiöt, jotka järjestössä esiintyvät, hän yhdisti niiden yhtäläisyyden mukaan suuremmiksi ryhmiksi eli suvuiksi, suvut taas vuorostaan lahkoiksi ja lahkot luokiksi. Erinomaisen tärkeä ja nerokas uudistus, jonka hän tieteeseen toi, oli kaksisanainen nimistönsä, s. o hän antoi kullekin la-

jille kaksi nimeä, joista edellinen ilmaisee mihin sukuun laji on luettava, jälkimäinen on lajin ominaisnimi, joka eroittaa sen muista samaan sukuun kuuluvista lajeista. Ennen käytettyjen monisanaisten lajiselityksien sijaan Linné asetti lajin asemaa järjestössä ilmaisevan kaksisanaisen lajinimen ynnä lyhyen sattuvan selityksen lajin tärkeimmistä tunnusmerkeistä. Täten hän kuuluisimmassa teoksessaan *Systema naturae* johdonmukaisesti ja täydellisesti luokitteli eläimet, kasvit ja kivet ylä- ja alaryhmiin (luokkiin, lahkoihin, sukuihin ja lajeihin), ja käyttäen tässä luokittelussaan älykkäästi löydettyjä jakoperusteita ja uutta täsmällistä tiedesanastoa hän loi niinmuodoin selvyyttä ja kirkkautta siihen, missä ennen mielivaltaisuus, hapuileminen ja sekasorto olivat vallinneet. Systeemi on tieteen sielu, hän sanoi, ja vaikka hänen nerokas ja vieläkin käytännössä oleva n. s. seksuaalinen kasvisysteeminsä, jonka hän perusti kasvien sukuelimien erilaisuuksiin, on keinotekoinen, niin hän tiesi aivan hyvin, että on olemassa eroitusta keinotekoisen ja luonnollisen järjestelmän välillä ja että luonnollinen järjestelmä on oleva se päämaali, johon tutkimuksen systematiikan alalla on lopulti pyrittävä.

Linnén kauttaaltaan ehjää ja sympaatista luonnetta kuvaavat seuraavat hänen omakätisissä, ei julkaistaviksi aiotuissa elämäkerroissaan tavattavat kohdat, jotka tähän lainaamme. Ne kuvaavat myös hänen korutonta ja naiivia tyyliään.

„Linnæus ei ollut iso eikä pieni; laiha, kevyt, sukkela, käveli nopeasti, teki kaikki heti, ei kärsinyt hidasta väkeä, oli tunteellinen, joutui pian mielenliikuntoon, työskenteli yhtämittaisesti eikä voinut itseään säästää. Hän söi mielellään hyvää ruokaa ja joi hyviä juomia, mutta ei ollut koskaan siinä liiallinen.

Ulkoasustaan hän vähän välitti, vaan luuli, että miehen tuli kaunistaa vaatteet eikä päinvastoin."

Toisessa kohdassa hän kuvaa itseään seuraavasti. „Hän ei voinut esiintyä toisenlaisena kuin oli eikä teeskennellä: hän vihasi suuresti kaikkea ylpeyttä; hän ei ollut elämäntavoissaan liiallinen, vaan eli kuten muut kohtuullisesti; nukkui talvella 9:stä 7:ään, mutta kesällä 10:stä 3:een; ei siirtänyt toiseen kertaan mitä hänellä oli tehtävä; kirjoitti kaikki havaintonsa heti paikalleen eikä luottanut muistiinsa; hän kirjoitti lyhyesti ja sukkelasti kaikki mitä hänellä oli tekeillä; osoitti kaiken aikaansa olevansa syntymältään *methodicus;* sanoi ennemmin tahto-

vansa saada kolme iskua Priscianukselta[1] kuin yhden Luonnolta; luki kiviä, kasveja, eläimiä kuin kirjaa; oli vahvimpia havainnontekijöitä, joita olemme tunteneet; oli senvuoksi tekijä *(auctor)* eikä sommittelija *(compilator)*; hän aina suuresti kunnioitti ja ihmetteli Luojaansa ja koetti johtaa tieteensä sen Tekijän luo; hänellä olikin senvuoksi sänkykamarinsa oven päällä kirjoitettuna, *innocue vivito*: *Numen adest* (elä nuhteettomasti, Jumala on läsnä)."

Hänen lapsihurskas mielensä kuvastuu erittäin seuraavissa muistiinpanoissa.

„Jumala on itse johtanut häntä kaikkivoimaisella kädellään;
„ „ antanut hänet puhjeta matalasta kannosta, istuttanut hänet uudestaan kaukaisessa seudussa ihanasti, antanut hänen kasvaa suureksi puuksi;
„ „ antanut hänelle niin palavan halun tieteeseen, että se on tullut kaikkein miellyttävimmäksi;
„ „ antanut että kaikki toivottavat keinot olivat ajallaan olemassa, niin että hän pääsi edistymään;

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

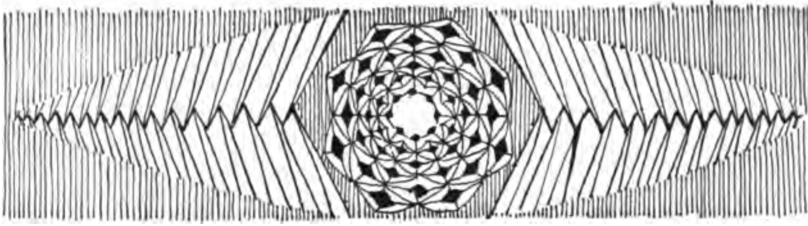
„ „ antanut hänen kurkistaa salaiseen Neuvokammioonsa;
„ „ antanut hänen nähdä enemmän luotuja tekojaan, kuin kenenkään muun kuolevaisen ennen häntä;
„ „ antanut hänelle suurimman taidon luonnontiedossa, suuremman kuin kukaan ennen häntä oli saavuttanut;

Herra on hänen kanssaan ollut, kussa ikänä on käynyt, ja on hävittänyt vihollisensa hänen edestään ja on antanut hänelle suuren nimen, niitten suurten nimien jälkeen, kuin ovat maan päällä. Vrt. Sam. VII. 9."

Linné kuoli 10 päivänä tammikuuta 1778. Hänen hautakivelleen Upsalan tuomiokirkossa piirrettiin nimen alle se arvonimi, jonka hänen aikakautensa hänelle oli antanut: kasvientutkijain ruhtinaalle. Tätä arvonimeä ei jälkimaailmankaan tuomio ole muuttanut.

[1] Priscianus oli perin oppinut latinan kielen tutkija, joka eli 6:nnella vuosisadalla j. Kr.

Uusi eduskuntatalomme.

Kirjoittanut

ELIEL SAARINEN.

Eduskuntalaitoksemme perinpohjainen uudistuminen on maamme rakennustaiteellisella alalla viertänyt esille kysymyksen, joka ehkä vaatii enemmän pohtimista kuin alusta on arvattu. Uusi yksikamarijärjestelmämme tarvitsee talon, joka on rakenteeltaan aivan toinen kuin entinen säätytalomme. On siis rakennettava uusi talo. Mutta mihin? Minkälainen?

Tapahtumat kulkevat meidän aikanamme suurella kiireellä. Samaan aikaan kuin puoluelähettien äänet kaikuivat maamme kaikilla kulmilla, samaan aikaan kuin uusi eduskuntajärjestelmä, vaalit ja muut sen yhteydessä olevat asiat saatiin valmiiksi, samaan aikaan on kaikessa hiljaisuudessa laadittu ehdoitus uutta eduskuntataloamme varten. Ja nyt valtiopäivien kokoontuessa on mainittu ehdoitus valmiina kamarin hyväksyttäväksi tai hylättäväksi.

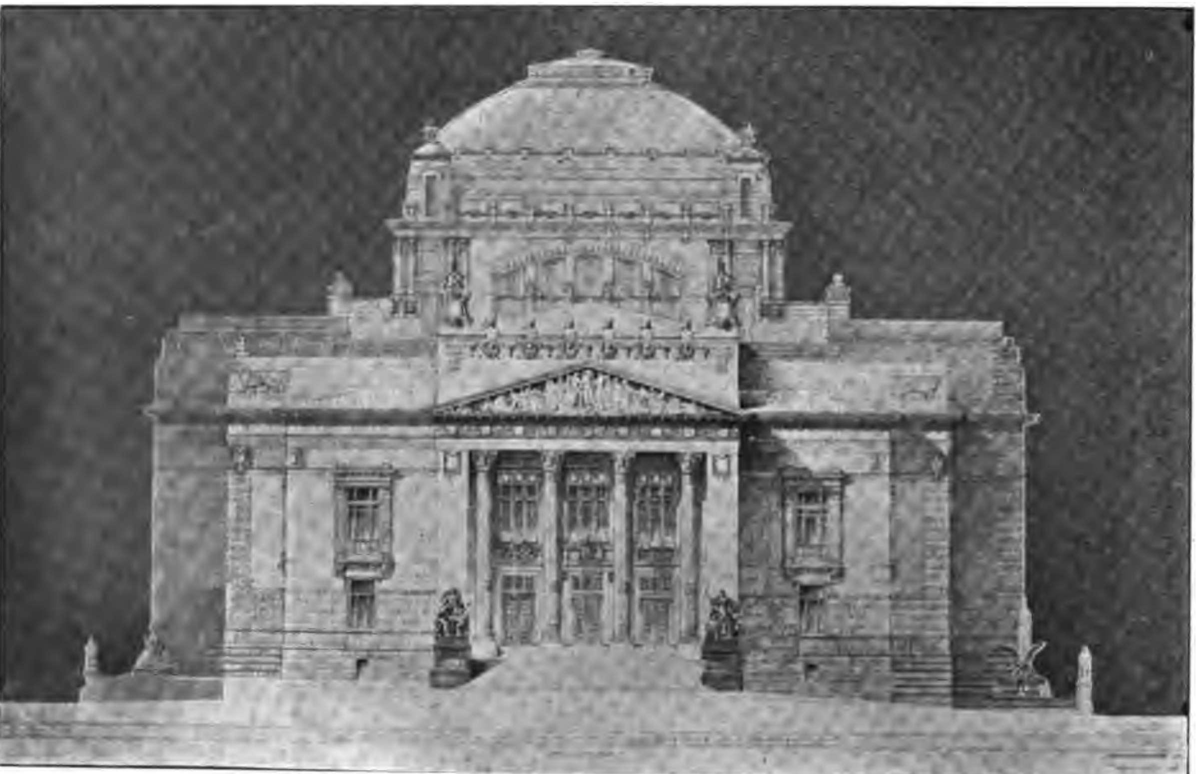
Valtiosäätyjen asettama pankkivaliokunta sai alustettavakseen rakennuskysymyksen ja tuli siihen tulokseen, että ekonomisesti edullisinta olisi ehkä rakentaa eduskuntatalo lisärakennuksena entisen säätytalon yhteyteen. Säätytalon luojalle professori Gustaf Nyströmille annettiin siis tehtäväksi laatia piirustukset talon suurennukseksi. Nämä piirustukset ovat nyt arvosteltavanamme.

Ylipäätään on vanhan rakennuksen suurentaminen ja sen muuttaminen uutta tarvetta varten vaikea tehtävä. Tämä on näitäkin piirustuksia arvosteltaessa otettava huomioon. Asiata helpoittaa tässä tapauksessa kuitenkin se seikka, että lisärakennus tulee olemaan saman miehen käsialaa kuin ennestään oleva talo.

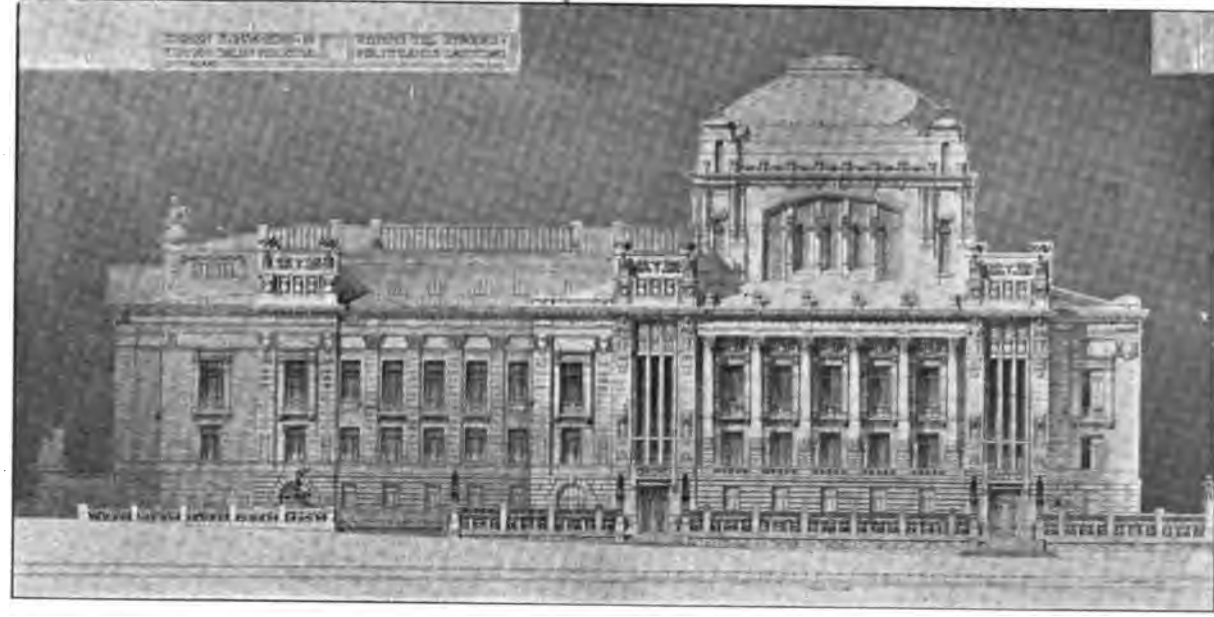
Innolla on professori Nyström käynyt käsiksi tehtäväänsä. Kauniisti laaditut piirustukset osoittavat, että hän on uhrannut paljon aikaa ja työtä saadakseen aikaan hyvän tuloksen ja luodakseen ehdoituksen, jonka muitta mutkitta voisi laskea perustaksi tulevalle kamarirakennukselle. Rakennuksen pääsisäänkäytävä on jätetty, luonnollisesti kyllä, entiseen paikkaansa. Astuessamme rakennukseen, semmoiseen kuin se tässä on ajateltu, huomaamme heti ensi silmäyksellä nykyiseen verraten suuria muutoksia. Ennestään suuri portaisto on tehty vielä suuremmaksi, sen perällä aukeaa pilarikäytävien välistä nähtynä istuntosalin suuri etuhuone, katettuna kauniilla tynnyriholvilla; ja kauimpana perällä haamottaa salin pääsisäänkäytävä. Näin suunniteltuna tulee entinen säätytalon portaisto kauniimmaksi. Mahtava arkkitehtoninen perspektiivi avautuu silmien eteen heti rakennuksen sisään astuttua. Talon tärkein elin, suuri istuntosali on tullut hyvin sijoitetuksi.

En tahdo tässä syventyä rakennuksen erikoisosiin enkä tuoda esiin vähempiarvoisia vikoja tai ansioita. Monessa kohdassa on probleemi ratkaistu hyvin, monessa paikoin taas olisi toivonut enemmän harkitsemista. Mainitsen vain että valaistus ehkä tulee olemaan muutamin paikoin huononlainen, niinkuin esim. istuntosalia ympäröivässä käytävässä, ja etenkin vanhaan rakennusosaan asetetussa kirjastomakasiinissa, johon pohjapiirustuksen mukaan on merkitty ikkunoita, joita ei fasadipiirustuksessa ole. Mutta nämä ovat vain pikkuseikkoja, joita piirustuksia tarkemmin laadittaessa voi parannella ja jotka eivät muuta itse asian luonnetta.

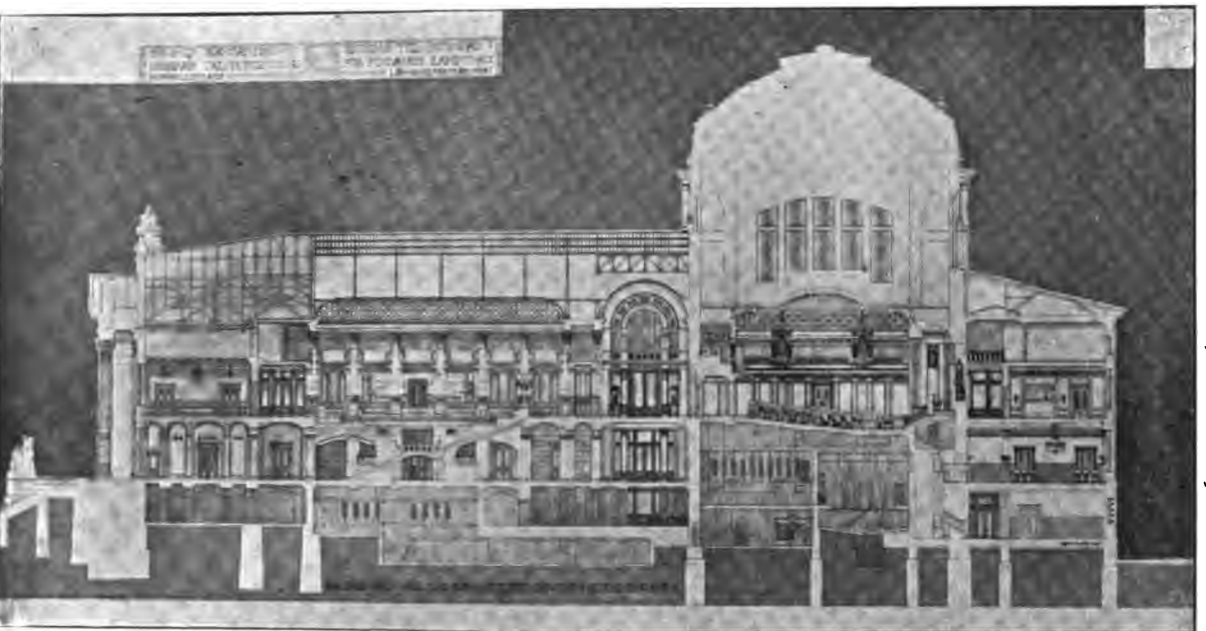
Siirryn tärkeämpään näkökohtaan. Säätytalon asema, sen tulevan lisärakennuksen syrjäinen paikka, sitä ympäröivät ahtaat ja vähempiarvoiset kadut vaatisivat mielestäni että enimmät uhraukset rakennuksen esteetisen arvon kohottamiseksi pantaisiin sen sisäarkkitehtuuriin. Mutta professori Nyström on tehnyt päinvastoin. Hän on ennen kaikkea tahtonut luoda lisärakennuksen ulkoasun puolesta monumentaaliseksi palatsirakennukseksi, uhrannut sen fasadeihin äärettömiä koristerikkauksia, kohotta-

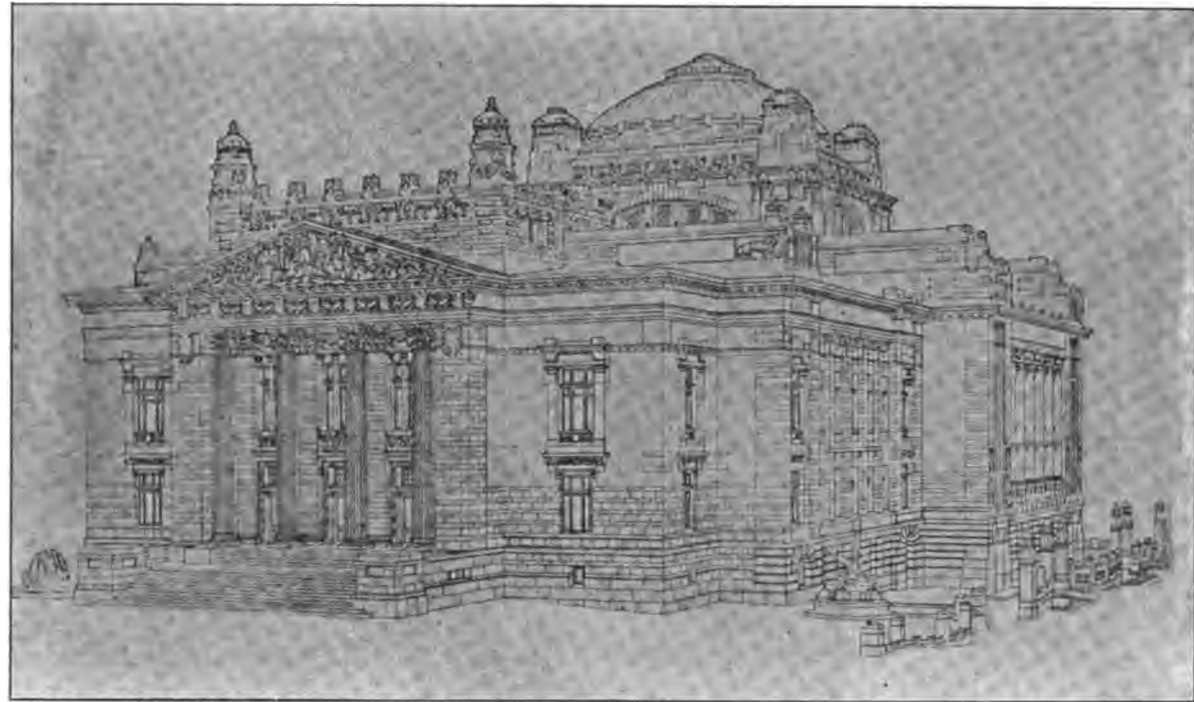
Pääfasadi.

Sivufasadi.

Pituusleikkaus.

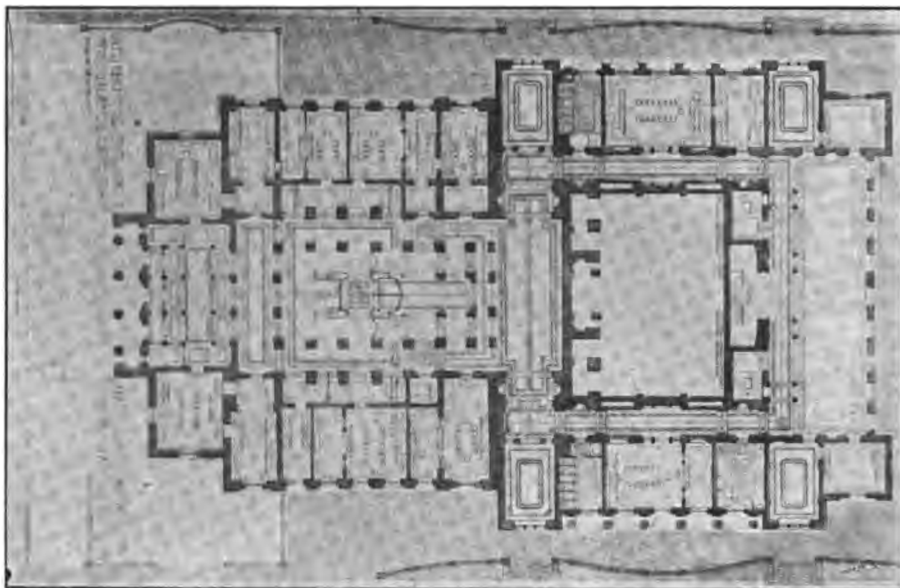
Perspektiivikuva.

nut rakennuksen turhan korkeaksi, ja kaiken lisäksi asettanut sen päälle muhkean, raskaan, kallisarvoisen kupolin. Melkeinpä näyttää siltä kuin professori Nyström olisi ajatellut rakennusta enemmän kauniina piirustuksena piirustuslaudalla kuin valmiina rakennuksena ahtaan Kirkkokadun varrella. Vaikeata on muuten ymmärtää tuon yllämainitun kupolin olemassaoloa. Mitään käytännöllistä hyötyä siitä ei ole. Kupolin korkeus maasta laskettuna on yli 40 metriä ja ainoastaan noin viisitoista metriä tästä korkeudesta tulee käytännössä tarpeeseen. Useasti mainitun kupolin päävika on kuitenkin se, ettei sitä näe juuri mistään. Lukuunottamatta paria kadunkulmaketta Kirkko- ja Rauhankadun varrella, joista voi ehkä huomata viipaleen kupolin ylälaitaa, ei se tule näkyviin muualta kuin ehkä Korkeasaarelta, Observatorimäeltä y. m. kaukaisilta paikoilta, joilta katsottuna se koettaa turhaan kilpailla Nikolainkirkon kupolin kanssa. Sanoisinpa sen vuoksi: pois moinen, kallisarvoinen koruteos!

Kaikki mainitut asianhaarat tekevät tasapainon esteetisen ja ekonomisen katsantokannan välillä horjuvaksi. Saadaan huomata, että rakennuskustannukset tulevat liian suuriksi. Kustannusarvio tosin puuttuu vielä, ja vaikea on sanoa kuinka suureksi rakennussumma tulisi nousemaan, mutta huonoon perustukseen ja rikkaaseen arkkitehtuuriin nähden luulisin kumminkin lisärakennuksen nousevan *vähintään* puoleenkolmatta miljoonaan Suomen markkaan. Ja tämän lisäksi tulevat vielä suuret muutostyöt, sekä sisä- että ulkopuoleiset, entisessä rakennusosassa. — Tällä summalla voi jo saada uuden parlamenttirakennuksen.

Tämä professori Nyströmin ehdoituksesta.

Tuleeko eduskunta hyväksymään ehdoituksen vai ei? Vaikea tulee ehkä asian ratkaisu olemaan kamarille. Vaikea lienee niinikään pankkivaltuuston asema lausuntoa laatiessaan. Vaikealtapa tuntui jo maamme arkkitehdeille lausunnon antaminen, ainakin siitä päättäen että lausunto tuli kaksipäiseksi. Rakennustaiteellinen „korkein instansimme“, Yleisten Rakennusten Ylihallitus antoi korusanaisen kritiikin, puolsi *mitä lämpimimmin* ehdoituksen hyväksymistä. Arkkitehtiklubi antoi melkeinpä yksimielisesti aivan päinvastaisen lausunnon. Klubi ehdoitti aivan uuden eduskuntarakennuksen rakentamista. Jos kumminkin eduskuntatalo tulee kaikesta huolimatta rakennettavaksi säätytalon yhteyteen, niin on prof. Nyströmiltä tilattava *uudet* piirustukset. Siihen suuntaan kävi klubin lausunto.

Ensimäisen kerroksen pohjapiirros.

Ylhäällä vasemmalta oikealle: lakivaliokunnan (2 h.), tarkastusvaliokunnan, toimitusvaliokunnan ja puhemiesneuvoston huoneet; uudessa osassa: talousvaliokunnan ja puoluekokous- sekä ravintolahuoneet.

Keskellä oikealta vasemmalle: ravintolahuone, ilmanvaihto- ja lämmityslaitoshuone ja portaisto.

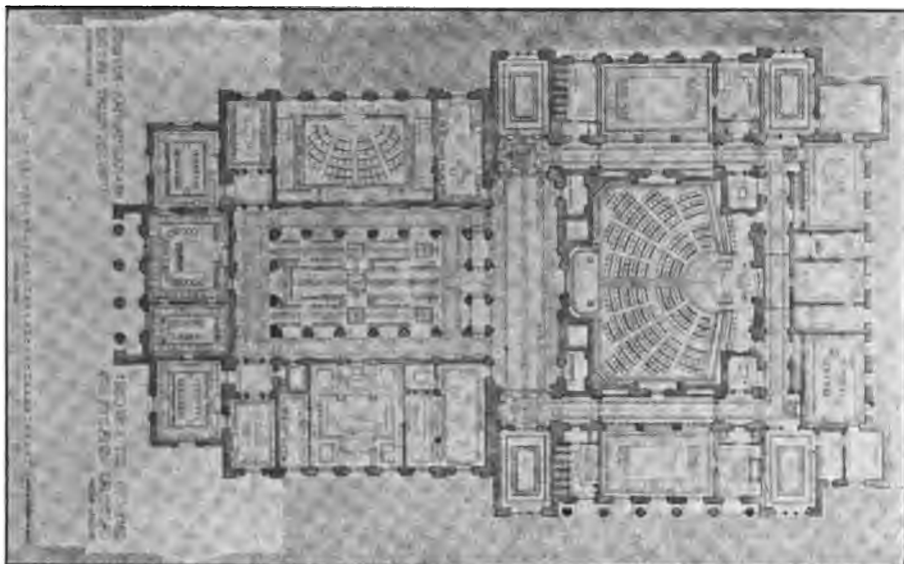
Alhaalla vasemmalta oikealle: perustuslakivaliokunnan (2 h.), tilapäisen valiokunnan N:o 2 ja pankkivaliokunnan huoneet; uudessa osassa: tilapäisen valiokunnan N:o 1 ja ravintolahuoneet.

Näin pitkällä ollaan nyt tässä kysymyksessä.

Eiköhän melkein jokaisen ajatusjuoksu alussa ollut tähän tapaan: Suomen kansa on monen mutkan jälkeen saanut itselleen uuden, vapaan, demokraatisen eduskunnan, siis Suomen kansa rakentaa edustajilleen uuden, eduskuntansa luonnetta vastaavan parlamenttitalon. — Jos taas Suomen kansalla ei ole varoja rakentaa kunnollista, eduskuntansa arvoa vastaavaa parlamenttirakennusta, niin Suomen kansa rakentaa *väliaikaisen* rakennuksen säätytalon takapihalle — mutta halvalla.

Toivokaamme nyt kuitenkin, että Suomen kansalla *on* varoja. Siinä tapauksessa rakennetaan tietysti aivan uusi rakennus.

Minkälainen?

Toisen kerroksen pohjapiirros.

Vasemmalla ylhäältä alas: valtiovarain valiokunnan (3 h.) ja tilapäisen valiokunnan N:o 3 huoneet.

Keskustassa (vanhassa osassa) yläreunassa: valtiovarain valiokunnan ja suuren valiokunnan huoneet; alareunassa: kirjoitus-, luku- ja sanomalehtihuoneet.

Uudessa osassa yläreunassa: tupakka- ja puoluekokoushuone; alareunassa: samoin; keskellä: suuri istuntosali. Oikealla istuntosalista ylhäältä alas: kanslia-, puhemiehen ja hallituksen huoneet.

Kun tarkastan professori Nyströmin laatimaa ehdoitusta, etenkin hänen kauniisti piirrettyä sivufasadiansa, niin kysyn itsekseni: onko tuo Suomen demokraatisen parlamentin koti? Mikä sen muodoissa, suhteissa, mikä sen kokonaisvaikutuksessa niin hyvin kuin sen detaljikäsityksessä tulkitsee kaikkea sitä, mikä sen sisällä tulee liikkumaan? Tulkitseeko se taiteessaan sen suuren kultuurityön luonnetta, jonka työpajaksi se on määrätty? Ei. En löydä sen luonteesta sitä, mitä etsin. Se vaikuttaa mieleeni suurkaupungin teatterirakennuksen tavoin, rakennuksen, joka on luotu suuria, häikäiseviä juhlia varten ja jolla ei ole mitään yhteyttä pienen kansan eduskuntalaitoksen kanssa. Ja kumminkin, niin tärkeältä, koko maatamme koskevalta rakennusyritykseltä, kuin edessämme oleva yritys on, vaaditaan että se taiteellisessakin suhteessa vastaa kaikkia tositaiteen ensi vaatimuksia.

Toinen tärkeä seikka uuden eduskuntatalon aikaansaamisessa on sopivan paikan löytäminen. Tämä kysymys on tehnyt kiertokulkunsa monissa arkkitehtiaivoissa aina siitä päivästä kuin maamme sai uuden eduskuntansa. Ehdoituksia on näkynyt jo painettuinakin ja aikaa myöten ilmestynee yhä uusia. Kauniisti, vaikka ehkä liian suuria kustannuksia vaativasti, ratkaisee arkkitehti Bertel Jung kysymyksen „Arkitekten“ aikakauskirjassa 1905 vuoden lokakuun numerossa. Tämän ehdoituksen mukaan tulisi tuo ikävä kaupunginosa Rautatientorin ja yliopiston kirjaston välillä saamaan aivan toisen leiman, joka kohottaisi paikan ja koko kaupungin kauneutta. Toiset taas ehdoittavat, että valtio tekisi kaupungin kanssa vaihtokaupan siten, että kaupunki saisi nykyisen säätytalon, joka käytettäisiin johonkin kaupungin tarpeeseen, kaupunki puolestaan luovuttaisi jonkun keskikaupungissa omistamansa tontin. Toiset pitävät välttämättömänä parlamentin rakentamista senaattirakennuksen läheisyyteen, toiset taas suosittavat Fjälldalin korkeinta kukkulaa. Niinkuin sanottu, ehdoituksista ei tule olemaan puutetta, siitä kyllä kaupunkimme virkeät arkkitehdit pitävät huolen. Pääasia on että asia tulee tutkituksi kaikilta kulmilta, ennenkuin lopullinen ratkaisu tehdään.

Eduskuntamuotomme tehtiin perustuksia myöten uusi, miksi siis tyytyisimme puolinaisiin keinoihin eduskuntamme talokysymyksessä? Seisköön säätytalo semmoisenaan muistomerkkinä säätyjemme monivaiheisesta historiasta, ja kohottakoon uusi parlamenttimme itselleen rakennuksen, joka vastaisuudessa on todistava siitä raskaasta yhteiskunnallisesta sivistystyöstä, joka on pantu edustajiemme hartioille!

Kaarlo Kustaa Samuli Suomalainen.

* 8/2 1850 † 4/8 1907.

Aikakausien rajat esiintyvät tuskin milloinkaan niin havainnollisen selvinä kuin silloin, kun jonkun vanhuksen vaipuessa haudan lepoon johdumme ajattelemaan hänen olemustansa ja elämäntyötänsä kokonaisuutena, joka on jo määränsä täyttänyt. Kukin yksilö vie mukanansa hautaan osan aikansa ominaisia uskoja ja unelmia, suruja ja iloja. Nuorempi sukupolvi seisoo niille osittain vieraana, ellei kerrassaan kylmäkiskoisena. Se astuu maailmaan uusilla edellytyksillä, toteuttamaan verissään uinuvia lupauksia ja siten kehityksen latua edelleen jatkamaan.

Lehtori K. Suomalaisessa kaatui eräs omintakeinen vanhan sukupolven mies, tuon sukupolven, joka ulkonaisesti ehkä esiintyi kokonaisemman ja ihanteellisemman maailmankatsomuksen edustajana kuin nykyinen, mutta joka salassa kantoi kenties ristiriitoja sekin, näkemättä kuitenkaan selvästi, että vain niiden kautta kulkee tie yksilöllisyyden kirkastumiseen ja kehitykseen. Tuntematta lähemmin Samuli S:n yksityiselämää voimme jo hänen ulkonaisen toimintansa ja kirjoitustensa nojalla päättää, että hän oli tässä suhteessa aikansa lapsi. Ihmeteltävän äänettömiksi hän tukahdutti olemuksensa pohjalle jyrkät vastakohdat ja tunteen risteilyt. Hänestä, joka hellätuntoisuutensa vuoksi

näytti olevan syntynyt idyllirunoilijaksi, kehittyi samalla laskevan järjen ja käytännön mies, matemaatikko, joka hoiti lehtorinvirkaansa 27 vuotta säntillisyydellä, kenties innostuksellakin, toimittaen lukuisan sarjan luvunlaskun ja mittausopin oppikirjoja kansakouluille, seminaareille, lyseoille ja yksityisille opiskelijoille. Hän, joka nuoruudessaan oli innostunut runouteen ja kaiken ikänsä melkein jumaloi taidetta, varsinkin musiikkia, liikkui jokapäiväisissä puuhissa sanomalehtimiehenä, henkivakuutusagenttina, kunnallisissa toimissa j. n. e. Ei oikein tiedä, miltä puolelta hänet oikeastaan ottaa, tekemättä hänelle vääryyttä: oliko hän kylmä matemaatikko vai mielikuvituksen ja tunteen mies? Vasta tarkempiin yksityistietoihin perustuva analyysi voisi selvittää, kummalle puolelle hänen luonteessaan pääpaino kallistui. Varmaa vain on, että hän läpi elämänsä tahtoi esiintyä sekä virkamiehenä että kirjailijana, ja todennäköistä, että virkamies hänessä voitti kirjailijan.

Samuli S:n ensimäinen kirjallinen esiintyminen sattui siihen uutuuksista köyhään aikaan, joka vallitsi Aleksis Kiven kuoleman jälkeen, ennen kansankirjailijoita ja uudempia realisteja. Hän alkoi v. 1872 kirjoitella runoja ja novelleja Hämäläisen osakunnan albumiin ja kohta sen jälkeen Suomen Kuvalehteen ja Kirjalliseen Kuukauslehteen. Runoilemisen hän ennen pitkää jätti, eikä hänen kuivakiskoinen temperamenttinsa sillä alalla tuottanut muuta mainittavaa kuin jonkun terävänlaisen epigrammin. Novellien kirjoittamista hän sen sijaan jatkoi ja julkaisi niitä v. 1876 ensimäisen kokoelman. Ne otettiin vastaan melkoisella ihastuksella. Kiitettiin niiden „hienoa, runollista tunteellisuutta ja sukkelaa, ivaavaista vilkkautta“ ja merkittiin, että „Samuli S:n varsinainen merkitys on siinä, että hän, joka Aleksis Kiven jälkeen on ensimäinen, joka on humorillista kertomuslajia ruvennut viljelemään, on tätä lajia ulotuttanut niin sanoaksemme säätyperäisen „konvenansin“ ja sovinnaisten tapojen aloille“ (J. V. Calamniuksen sanat Kirjallisessa Kuukauslehdessä). Tämä ihastus onkin hyvin ymmärrettävissä. Sillä niin köyhää oli siihen aikaan suomalainen kirjallisuus, ettei novellimuotoa muut olleet yritelleetkään paitsi P. J. Hannikainen, K. J. Gummerus ja Theodolinda Hahnsson kömpelöissä, sentimentaalisissa jutelmissaan. Ja niihin verraten Samuli S:n novellit hienoutta tavoittelevine vuoropuheineen ja lausekäänteineen vaikuttivat koulutuneesti. Suomalainen oli näet — ties minkä ranskalaisten novelliniekkojen oppilaana — kouluttanut esitystapaansa

ja kehittänyt itsessään tuon lajin teennäistä leikillisyyttä, jonka ranskalaisperäisyyden äskenmainittu novellien arvostelija tietämättään ilmaisee ylistäessään niiden „hienoa esprit'ä". Vielä 1884 Juhani Aho puhuessaan Valvojassa suomalaisista novellikirjailijoista sanoo näitä Suomalaisen ensimäisiä novelleja taiteelliselta tekotavaltaan parhaiksi mitä kirjallisuudessamme on, ja moni niiden aikuinen lukija on kai säilyttänyt niitä kohtaan ensimäisen ihastuksensa ja asettaa ne miltei Ahon lastujen y. m. myöhempien novellituotteiden edelle. — Kun Suomalaisen novelleja v. 1886 ilmestyi toinen sarja, joka pysyi pääsuunnaltaan samalla radalla kuin edellinenkin, kiinnitetään siihen tosin huomiota kirjailijan tutun nimen vuoksi ja annetaan täysi tunnustus niiden „jalolle ja aatteelliselle katsantotavalle", kuten kulunut arvostelijanfraasi kuului. Mutta ihastus ei enää ole sama. Niissä aletaan jo huomata heikkouksia ja pelkkää pakinoimishalua.

Aika oli näet alkanut muuttua. Kaunokirjallisuuteemme oli jo tulossa uusi henki. Nuorekkaat voimat, varsinkin Minna Canth, ne sen toivat: enemmän elämän totuutta ja ajan pyrkimyksiä. Tähän kehitykseen ei Samuli S. pystynyt ottamaan osaa. Hänen kasvatuksensa ja henkinen pohjansa oli aivan toinen. Uuden suunnan taistelu oli hänelle vierasta, nim. se yhtämittainen evolutsioni, joka siirtää elämänarvoja, kumoo perinnäisuskoja ja vaatii astumaan aina eteenpäin. Suomalaisen selvä järki, aatteellinen järjesteellisyys ja veriin syöpyneet vanhat opit eivät siitä horjahtaneet. Hän jäi ajastansa jälkeen ja näytti 1890-luvulla olleen vaarassa jäykistyä kokonaan käytännön mieheksi ja matemaatikoksi. Hän lienee itse sen tuntenut ja kenties siitä sisässään kärsinytkin. Kun hän elämän kovasti kolhimana puolentoista vuosikymmenen perästä tuntee tarvetta katkaista pitkän äänettömyyden ja jälleen tarttua kynään, on sävy näissä tuotteissa hiukan toinen kuin edellisissä [1]. Mutta vain hiukan. Leikillisyys on poissa, sielun kirkkaat alat ovat himmentyneet, jäljelle on jäänyt vain hempeitä voimattomia tunteita, kyyneleisiä mielialoja. Lakastuneesti vaikuttavat lukijaan „Andanten" sentimentaalit „akkordit ilta-hämyssä" (v. 1903). Niin vaikuttaa myös-

[1] Sivuutamme tässä tahallisesti näytelmän »Setä», joka ilmestyi v. 1898, mutta joka on syntyään paljoa vanhemmilta ajoilta, sekä novellikokoelman »Kevään ajoilta» (v. 1900), joka sisältää kirjailijan lapsuudenmuistoja Pietarista ja on hengeltään lähempänä entisiä novellikokoelmia.

kin näytelmä „Ensimmäinen pettymys" (v. 1903), vaikka siinä yritetäänkin kevyempää, henkevämpää sävyä. Ainoastaan lapsuususkon viileyttävä käsi pystyy lohduttamaan väsynyttä kirjailijaa („Suljetuissa kammioissa" v. 1902).

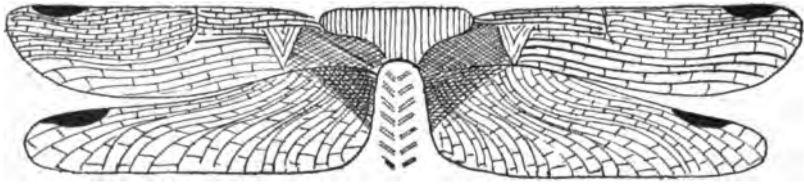
1870-luvulta alkaen vaadittiin Suomalaisen kirjallista kykyä muillakin aloilla. Hän oli, paitsi pystyvä sanomalehtimies, aikansa etevin suomentaja. Pietarista perimäänsä ja sittemmin koulussa ja yliopistossa kartuttamaansa kielitaitoa hän sai koettaa monissa suomennostöissä. Kaikkialla näkee sitä aikoinansa arvostellun parhailla mainesanoilla. Kuinka hyvästi hän aikalaistensa mielestä suoriutui vaikeistakin tehtävistä, osoittaa se, että hän sai Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralta palkinnon v. 1882 kääntämästään Nikolai Gogolin romaanista „Kuolleet sielut", jonka aitovenäläiset lauseparret ja oudot sanakäänteet hän oli tarkasti koettanut suomeksi tulkita. Hän teki lukuisilla suomennoksillaaan maailman kaunokirjallisuudesta monen monta arvokasta teosta kansallemme tunnetuksi. Fyysis-matemaatisella alalla hän on niinikään ollut uranaukaisijoita: luonut uusia oppisanoja ja vakaannuttanut suomalaisia lausetapoja määrättyihin funktsioneihin. Varsinkin mainitaan tässä suhteessa ansiokkaiksi hänen 1877 kääntämänsä L. L. Lindelöfin „Oppikirja analyyttisessä geometriassa" ja v. 1883 suomentamansa L. Thomasin „Suuret keksinnöt". Kun 1880-luvulla alkaa ilmestyä muitakin kääntäjiä, vie näistä tosin Aatto Suppanen tuotteliaisuudessa, mutta ei tunnollisuudessa ja tyylitajussa, voiton Samuli Suomalaisesta. Ja vasta viime vuosikymmeninä on sivuutettu hänen saavutuksensa tällä alalla, kun kieli nuorempien käyttäjien käsissä on norjentunut ja hienostunut. Mutta joka tapauksessa on lehtori Suomalainen opettajatoimensa ohella suomentajana suorittanut raskaan ja hedelmärikkaan elämäntyön, jonka merkitys kirjallisuudessamme on epäämätön.

Jos tarkastamme Samuli S:n omaa kirjallista tuotantoa nykyajan silmillä, niin tuntuu kuin selailisimme kellastuneita muistolehtiä menneiltä ajoilta. Hänen teoksensa ovat siirtyneet kirjahyllyille kultuurihistoriallisiksi todistuskappaleiksi. Se tunne- ja ajatusmaailma, jonka ilmauksia ne tahtoivat olla, on meille kuollut. Eikä ihme. Onhan hänen ensimäisen novellikokoelmansa ilmestymisestä kulunut jo miespolven ikä. Yhtä pitkä ajan välimatka eroittaa meidät henkisesti muistakin hänen tuotteistaan. Ja ani harvathan ovat suomalaisessa kirjallisuudessamme

ne teokset, jotka eivät olisi lakastuneet siitä asti kuluneiden vuosikymmenien harjoittaman kritiikin edessä. Samuli S:n suhteen on lakastuminen helposti selitettävissä. Hän ei alkujaankaan ollut varsinainen kirjailija siinä mielessä kuin me tahtoisimme tämän sanan ymmärrettävän. Hän ei nähdäksemme ruvennut kirjailijaksi siitä sisäisestä pakosta kuin esim. Kivi, eikä hän elänyt ja tuntenut kuvattaviansa niinkuin todellinen synnynnäinen runoilija, vaan hän rakensi novellinsa jonkun ulkonaisen opitun kaavan mukaan. Siitä syystä ne jättävätkin aina teennäisen vaikutuksen, yllättävät lukijaa mahdottomuuksillaan. Niissä on kyllä helliä ja tunteellisia kohtia, mutta ne eivät mene meihin, vaan vaikuttavat äitelästi, voimattomasti. Ja tuo kevyesti leikkivä esprit'kin, jota vanhempi sukupolvi niissä ihaili, tuntuu meistä teennäiseltä ja tyhjältä. Se ei kumpua siitä syvästä tunnepohjasta kuin Kiven mehevä huumori. Heitä eroittaa toisistaan ylitsepääsemätön juopa. Samuli S:ltä puuttui se mitä sanotaan todellisuudentajuksi. Hänellä ei ollut laisinkaan silmää kiintyäkseen luonnonilmiöihin eikä psykologista vaistoa ymmärtääkseen ihmisiä ja luonteita. Hänen kuvauksissaan ei ole todellista maapohjaa eikä hänen henkilöissään todellista elämää. Hän panee heidät liikkeelle kuin ulkonaisen koneiston avulla. Me huomaamme kyllä heidän toimivan ja puhuvan, mutta emme usko heidän elävän, sillä me näemme pitkin matkaa kirjailijan sormen ohjaavan heidän liikkeitään. Taiteen ensimäinen edellytys, elävä tunne, on poissa, ja sitä ei mikään kirjallinen oppi eikä kätevyys voi korvata.

Tällä emme tahdo kieltää Samuli S:n historiallista merkitystä. Olihan hän aikansa parhaita tyyliniekkoja ja ensimäinen, joka koetti kouluttaa suomenkielistä novellimuotoa ulkomaisten esikuvien mukaan henkeväksi ja kevyeksi. Siten hän, vaikkei jättänytkään jälkeensä elinvoimaisia tuotteita, raivasi tietä tuleville sukupolville ja täytti tehtävänsä. Hänenkin suhteensa näemme toteutuneen kehityksen lain: nykyisyys on noussut seisomaan menneisyyden hartioille.

V. Tarkiainen.

Vanhan kartanon tarina.

Toinen luku tekeillä-olevasta romaanista.

Kirjoittanut

HELMI SETÄLÄ.

Kurkijoen kartano on matalan lahdelman rannalla, joka Suomenlahdesta pistäiksen syvälle sisämaahan. Se on vanha herraskartano, jota viljavat pellot ja niittymaat ympäröivät. Mutta laajemmat kuin sen pellot ja niityt ovat sen vanhat metsäiset kankaat ja synkät korvet.

Luonto Kurkijoen kartanon ympärillä on viehkeää sisämaanmaisemaa, sillä kapeat salmet ja lehtevät saaret eroittavat sen aavasta merestä. Kasvillisuus on rikas ja rehoittava, varsinkin suuressa puistossa, joka rannan puolta kiertelee pitkät matkat. Suuret tammet ja tuuheat vaahterat pyrkivät siellä ikivanhojen kuusten ja koivujen latvojen tasalle, ja harvinaiset kasvit kukkivat niiden juurilla.

Vanhat ovat puut ja vanhat ovat viljelysmaat. Vanha on upea kartanorakennuskin, jonka valkoiset pylväät hohtavat kauaksi valtatielle. Suuret ovat salit, joissa kartanon väki liikkuu, ja suuri on kartanon väkikin. Se on vanha patriarkaalinen perhe, jonka lapset ja lastenlapset kertyvät vanhusten ympärille kuin nuoret taimet siemenpuun juurelle.

Vanha on Kurkijoen kartanon vanha herra, kauppaneuvos Leopold, ja vanha alkaa jo vanha rouvakin olla, joka nuoruudessaan oli kauneudestaan kuulu ylt'ympäri seudun. Kartanon sydän hän on, se, joka kaikkea johtaa ja josta kaikki lähtee. Kartanon sielu hän on, tuo vanha

rouva, sillä täällä hän on ollut ennen kaikkia muita, ja tänne hän kuuluu lähemmin kuin kukaan muu. Hän se yhdistää sekä nuoret että vanhat, hän se ymmärtää kaikki ja sovittaa kaikki. Sillä siellä missä hän kulkee, on rauhaa ja sovintoa.

Millainen olisi Kurkijoen kartano ilman vanhaa rouvaa ja millainen vanha rouva ilman Kurkijoen kartanoa?

Kauan oli Kurkijoen kartano ollut vanhan rouvan suvussa. Milloin he sinne olivat tulleet, sitä ei kukaan tarkalleen tiennyt, mutta Suomenlahden toiselta puolelta heidän kerrottiin kerran lähteneen. Vanhan rouvan vanha vaari oli suuren puiston suunnitellut, tiet raivannut ja kauneimmat lepopaikat valinnut. Mutta silloin ei vielä nykyistä upeaa rakennusta ollut, se valmistui vasta samana kesänä, jolloin vanha rouva näki päivän valon. Perhe asusti silloin pienessä talossa maantien toisella puolella. Ja vaikka se nykyään olikin vain kestikievaritalona, niin lastenlapset eivät koskaan voineet sen ohi kulkea, tuntematta omituisen juhlallista tunnetta.

Se, joka kaikki Kurkijoen kartanon asiat tunsi yhtä hyvin kuin vanha rouva ja jotkut ehkä vieläkin paremmin, oli kartanon vanha Mari. Hän oli yhtä vanha talossa kuin vanha rouva. Hän oli kantanut häntä käsivarsillansa, hoitanut kaikki vanhan rouvan lapset, vieläpä joitakuita lastenlapsiakin. Ja pitkinä iltoina he hiipivät vanhan Marin luo, joka asusti pienessä kamarissa kartanon kellarikerroksessa, ja kuuntelivat hänen kertomuksiansa.

Hän alkoi juttunsa aina vanhalla rouvalla. Miten häntä lapsena oli kutsuttu kartanon kukaksi. Hän oli niin kaunis, ettei toista hänen vertaistaan ollut likitienoilla. Kerran itse keisarikin, joka kullatuissa vaunuissaan oli ajanut kartanon ohi, oli pysähdyttänyt hevosensa ja ottanut häneltä tuokkosen mansikoita, joita hän oli hänelle tarjonnut. Ja palkaksi oli keisari silitellyt hänen mustia suortuviansa.

Kun hän oli kolmentoista vuoden vanha, niin oli nuori herra läheisestä suurkaupungista ajanut kolmivaljaikolla kartanon pihalle. Silloinpas oli ikkunoihin uteliaita silmiä ilmestynyt ja monta päivää oli kuiskaeltu ja päivitelty. Mutta nuori herra oli saanut tyhjin toimin palata kotikaupunkiinsa, sillä kartanon kukka ei ollut vielä kenenkään poimittavana.

Kuluipa sitten kolme talvea ja kesää, ja kolmantena kesänä nuori herra jälleen palasi kartanoon. Mutta tällä kertaa hän ei kolmivaljaikolla

pihalle ajanutkaan. Puistossa, kahden kalliokiven lomassa oli kartanon kukan lempipaikka, missä pihlaja kaiken kevättä oli kukkinut valkoisen penkin päässä. Sen oksille oli ripustettu etelän kultaisia hedelmiä, ja penkillä istui nuori tyttö valkoisissa vaatteissa, kun nuori herra oli laskenut purtensa rantaan. Siitä he yhtenä olivat kartanoon nousseet. Ja kartanon kukasta oli vuosien vieriessä tullut vanha rouva ja nuoresta miehestä kartanon vanha herra.

Tiesipä vanha Mari vanhan herran suvustakin tarinoita kertoa. Ei aina se ollut yhtä rikasta ollut kuin nyt. Nuorena poikana oli vanhan herran isä lähtenyt jalkapatikassa maailmalle kotisaareltansa, joka sijaitsi jossain Itämeren hyrskyjen keskellä. Taskussaan hänellä oli kultakello, vaarin perintö ja pari hopeataalaria. Ja sydämessä isän siunaus, joka köyhä kun oli, oli lähettänyt poikansa onneaan etsimään. Pitkän, vaivalloisen matkan jälkeen hän oli saapunut suureen kaupunkiin. Hän pääsi leipurinoppiin, eikä sattunutkaan sen paremmin, kuin että leipuri olikin oikea hovileipuri. Joka aamu poika sai viedä leivoksia keisarin hoviin, ja kun korkea äiti pelkäsi myrkytystä, niin täytyi pojan joka kerta syödä leivos itse keisarinnan nähden.

Sattuipa eräänä aamuna, kun poika astui keisarinnan huoneihin, että tämä tuli suopeasti hymyillen häntä vastaan ja käski hänen lausua ilmi hartaimman toiveensa. Korkea äiti oli yöllä nähnyt unen, jonka hän luuli tuottavan onnea, ja oli päättänyt täyttää sen ihmisen toiveen, joka ensimäiseksi sinä aamuna sattuisi hänen tiellensä. Ja ensimäinen oli leipuripoika.

Poika oli mietittyään hetken aikaa pyytänyt itselleen tonttialan suurkaupungin parhaassa osassa, ja siihen hän oli rakennuttanut suuren tehtaan. Ja siten keisarinnan uni oli tehnyt köyhästä leipuripojasta rikkaan miehen.

Tiesipä vanha Mari vielä muitakin tarinoita kertoa, mutta ne eivät olleet niin syvälle lastenlasten mieliin painuneet. Hämäränä häämöitti vain kertomus vanhan herran ainoasta sisaresta. Hän oli tehnyt jotakin hyvin pahaa, niin vanha Mari oli sanonut, ja saanut siitä ikänsä kärsiä. Mutta mitä se oli, sitä ei kukaan tiennyt, tai ei ainakaan sitä lastenlapsille sanottu. Eikä kukaan hänen nimeänsäkään uskaltanut vanhan herran tai vanhan rouvan kuullen mainita.

Vanha herra oli nuorin kuudesta veljeksestä ja isän kuoltua hän

oli jonkun aikaa hoitanut tehdasliikettä. Silloin perhe oli asunut talvisin suurkaupungissa, ja kesät vain oli Kurkijoen kartanossa vietetty. Mutta vanhan rouvan mieli oli aina palanut Kurkijoen kartanoon, ja mitä vanhemmaksi hän tuli, sitä kiihkeämmin hän sinne halusi. Ja vihdoin vanha herra oli luopunut liikkeestä ja asettunut rauhaan vanhojen metsämaittensa keskelle.

Poika, Erik, oli silloin jo omilla jaloillaan, ja tyttäret, toinen toisensa jälkeen, erkanivat kodista. Mutta ero ei ollut kuin näennäinen. Kurkijoen kartano pysyi kaikkien kotina. Joka kevät se avasi suuret ovensa selko-selälleen ja kartanoon saapuivat tyttäret ja vävyt, veljien vaimot ja lapset, ystävät ja sukulaiset. Ja vuosien kuluessa saapui yhä useampia lastenlapsia, jotka kaikki kasvoivat ja varttuivat kartanon katon alla. Syksyisin joukko tosin väheni, mutta heti kun joulunpyhät lähenivät, alkoivat huoneet taas täyttyä.

Ei missään vieraanvaraisuus ollut niin suuri kuin Kurkijoen kartanossa, ei missään huoneet niin väljät, ei missään pöytä niin pitkä. Mutta ei missään ollutkaan sellaista vanhaa rouvaa, kuin Kurkijoen kartanossa. Ja vaikka hän tuhlaamalla olisi tuhlannut vieraanvaraisuuttaan ja viimeiseen pisaraan saakka jaellut ystävällisyyttään, niin jäi sittenkin sydämen pohjaan sopukka, johon ei kukaan voinut tunkeutua. Se rakkaus, joka siinä piili, oli varattu vain yhtä ainoata varten, talon ainoalle pojalle. Tuo poika oli hänen ajatuksissaan aina ensimäinen ja viimeinen ja hän ja hänen perheensä olivat lähempänä hänen sydäntänsä kuin kukaan muu.

Joka kerta kun Erik herra, niinkuin kaikki häntä kartanossa kutsuivat, saapui kotiin, valmistui vanha rouva kuin juhlaa varten. Sitä ei enää niin usein tapahtunut kuin ennen aikaan, jolloin hän koulun tai yliopiston loma-ajat oli viettänyt kotikartanossaan niin tyystin kuin suinkin. Lääkärin toimi kahlehti hänet kaupunkiin, mutta aina kun hän töiltänsä jouti, tiesi vanha rouva hänen kotia etsivän. Mutta vaikkei Erik herra aina itse ollut mukana, niin hänen perheensä ei sieltä koskaan puuttunut. Tuskinpa kesä vanhasta rouvasta olisi kesältä tuntunut ilman ainoata miniätänsä, joka oli hänelle yhtä rakas kuin omat tyttäret, ja kahta pojanlastansa, joista varsinkin vanhin, Siiri, oli hänelle rakkain kaikista lastenlapsistansa.

Mutta olipa kesän täytynyt kulua ilman miniätäkin. Se kesä oli

kuitenkin raskaimpia vanhan rouvan elämässä. Hiuksiin oli ilmestynyt hopeajuovia ja suuren talon hoito oli äkkiä tuntunut tukalalta. Sinä kesänä oli vanha rouva joka ilta astunut lehtikujaa myöten jokirantaan ja raskaasti nojautunut Erik herran käsivarteen. Mitä he kaksi olivat puhuneet, sitä ei kukaan tiennyt, mutta palattuansa toisten pariin oli kummankin silmissä kostea kiilto, ja lasten äänet hetkeksi vaistomaisesti vaikenivat. Silloin vanha rouva aina kutsui Siirin luokseen ja suuteli häntä hellästi otsalle. Mutta Erik herra nosti pienen Erkin käsivarrelleen ja rupesi leikkimään hänen kanssansa.

— — —

Oli juhannuksen aika. Omenapuut Kurkijoen kartanon suuressa puutarhassa olivat jo karistaneet valkoiset kukkansa maahan, mutta jasmiinipensaikko portaitten alapuolella oli täydessä kukassa ja väkevä tuoksu levisi siitä ylt'ympärille. Suuren saksankuusen juurella istui vanha herra ja poltti sikariansa. Silmät puoleksi ummessa hän istui siinä ja nautti päivällislepoa. Iltapuoli oli painostavan kuuma. Kartanon alapäässä olivat uutimet lasketut alas pieniruutuisen ikkunan eteen. Se oli vanhan rouvan huone. Niin kauan kuin uutimet olivat edessä, ei kukaan uskaltanut siitä ohitse kulkea, tai jos välttämättä oli kuljettava, niin vain varpaillaan hiipien. Vanhan rouvan päivällisunta ei kukaan saanut häiritä.

Lapset, joiden äänet muulloin kajahtivat ylt'ympäri puutarhaa, olivat kuin poispuhalletut. Jostakin kaukaa kuului koiran haukuntaa ja airojen loisketta. Ja puutarhan päässä narahti portti. Kartanon molemmat nuoret rouvat pujahtivat puistoon kävelylle.

Toinen oli pitkä ja vaaleanverinen, toinen pieni ja tumma. Vaaleanverinen oli kartanon keskimäinen tytär, Olga tai Olli, joksi häntä kodissa sanottiin, ainoa koko suvussa, joka ei ollut tummaverinen. Mistä hän siniset silmänsä ja vaalean tukkansa oli saanut, oli kaikille arvoitus. Mutta siitä huolimatta hän ehkä vielä enemmän kuin toiset sisaret kuului Kurkijoen kartanoon. Hänen miehensä oli kuollut ja kolmen tyttärensä kanssa hän asui nyt vuoden umpeen vanhempiensa luona. Hänestä tuntui melkein kuin unennäöltä että hän koskaan muualla oli ollutkaan.

Toinen, tummaverinen, oli Laura, nuorin sisarista. Talvet hän asui läheisessä suurkaupungissa, jossa miehellä oli tehtaalla toimensa.

Mutta kesän alusta hän molempien poikiensa kanssa oli oleskellut kotikartanossa.

Vanhin sisarista, Tea, oli jo varhain joutunut pois kotoa ulkomaille. Harvemmin kuin toiset hän Kurkijoen kartanossa vieraili. Mutta kun hän perheineen kartanoon saapui, olivat matka-arkut aina täynnä tuliaisia kaikille, sekä kartanon monille lapsille että palvelusväelle. Sen tähden hänen tuloansa aina jännityksellä odotettiinkin. Ja olipa hänen arkuissaan muutakin, joka lasten mieliä viehätti, hienoja pukuja silkistä ja sametista, jotka käydessä kahisivat ja pidellessä olivat pehmeitä kuin untuvat. Ja aina niistä joku jäi kartanoon hänen lähdettyänsäkin.

Yksi oli kartanossa aina vanha rouva, mutta nuoria saattoi olla useampiakin. Ja paitsi kolmea talon tytärtä oli neljäntenä ollut miniä, Erik herran vaimo vainaja, Anna. Yhtä paljon kuin vanha rouva, kaipasivat sisaretkin häntä, varsinkin Olli ja Laura. Ja joka kerta kun he läksivät iltapuolikävelylle puistoon, muistelivat he häntä. Tie oli äkkiä heille kahdelle käynyt liian leveäksi ja penkki, jolla he levähtivät, niin kumman laajaksi.

Nytkin heidän ajatuksensa siirtyivät häneen. Muistivat viimeistä kertaa, jolloin he yhdessä täällä olivat astuneet, niin iloisina ja aavistamatta äkillistä eroa. Hän oli sinä kesänä ollut reippaampi kuin vuosikausiin ja oli puhunut seuraavan kesän iloista ja yhdysolosta. Mutta sitä kesää hän ei koskaan saanutkaan nähdä.

Ja Annasta he siirtyivät Erikiin ja tämän suureen suruun. Olli oli yhdessä vanhan rouvan kanssa ollut kuolinvuoteen ääressä ja nähnyt hänen hirveän epätoivonsa. Luulivat hänen kadottavan järkensä. Yksin hän vain oli istunut huoneessansa ja puhellut itseksensä. Ei äitiä, ei lapsia hän ollut luonansa sietänyt.

Ja tuosta surun ja tuskan ajasta oli vasta vuosi kulunut umpeen.

— Kuinka kummallinen sentään on elämä ja vaihteleva ihmisen mieli, sanoi Olli hiukan katkeralla äänellä.

Mutta Laura koetteli puolustella veljeänsä.

— Minusta se on aivan luonnollinen asia, yksin lastenkin vuoksi. Kuka heistä ajan pitkään pitäisi huolta, ja onhan Erik itsekin vielä parhaassa iässä.

— Sinä sanot aivan kuin äitikin, sanoi Olli, — mutta minä tiedän että se hänelle on yhtä vaikeaa kuin minullekin, vaikka hän koettaa

sitä peittää. Etkä sinä koskaan ole ollut Erikiä niin lähellä kuin me. Siksi meidän onkin sitä niin vaikea käsittää.

— Minulla on paljon sympatiaa Erikin morsianta kohtaan, sanoi Laura, kun he istahtivat lahden rannalle lepäämään. — Kaikesta päättäen hän on kelpo ihminen. Eikä äitipuolen asema ole laisinkaan kadehdittava.

— No, tiedätkö, sanoi Olli, — Erikin kaltaisia ei ole monta. Sen parempaa miestä Eva ei voisi saada maailman äärestäkään. Toinen kysymys on, voiko hän täyttää Annan paikan. Erik on tottunut rakkauteen, jota ei jokaiselle miehelle ole suotu.

— Ja minun on samalla häntä niin sääli, jatkoi Laura. — Häneltä vaaditaan niin paljon, juuri siksi että se, joka oli ennen häntä, oli niin erinomainen. Ja tiedäthän sinä itsekin, niin herttainen ja hyvä kuin äiti onkin kaikille ihmisille, niin on hänellä luja tahto. Kaikkien täytyy mukautua hänen mukaansa. Eikä se aina vieraalle helppoa ole, varsinkin ensi alussa, ennenkuin hän oppii meitä ymmärtämään.

He istuivat hetken ääneti ja antoivat katseen kulkea järvelle. Sieltä kuului ääniä ja airojen loisketta. Veneen kokka pisti saaren takaa esiin ja soljui kartanoa kohti, jonka alapuolella pieni joki laski lahteen.

Veneessä istui kaksi nuorta tyttöä. Perällä Siiri sinisessä pumpulihameessa ja kokkatuhdolla toinen tyttö, Siiriä hiukan kookkaampi ja vaaleaverisempi. Valkea merimieshattu oli takaraivolla, pusero jätti valkoisen kaulan paljaaksi ja pitkät sääret näkyivät lyhyen hameen alta. Hänen liikkeensä olivat reippaita ja voimakkaita liikutellessaan airoja.

Se oli Siirin serkku, Mai, Olli rouvan vanhin tytär.

He olivat yhtä vanhat, nuo molemmat tytöt, vaikka Mai teki kehittyneemmän ja vanhemman vaikutuksen. Lapsuudesta saakka he olivat yhdessä kaikket kesät viettäneet, kaikki ilot ja surut jakaneet. He olivat aivan eroamattomia. Mutta sittenkin sattui joskus että he joutuivat pieneen kiistaan, sillä Mai oli halukas johtamaan kaikki asiat oman mielensä mukaan, ja Siiri, niin suuresti kuin hän ihailikin serkkuansa, ei aina voinut hillitä itsepäistä luonnettaan.

Siiri istua mökötti veneen perällä, kädet sylissä. Airon, jolla hän oli perää pitänyt, oli hän heittänyt veneen pohjalle.

— Miksi sinä et voi pitää perää, Siiri, sanoo Mai.

— Enkä pidä, vastaa Siiri nyreissänsä.

— Olet sinäkin kummallinen, suutut aivan turhan päiten. Älähän viitsi.

Ei vastausta.

— En minäkään sitten souda, sanoo Mai ja nostaa airot vedestä. Hetken aikaa vene pysyttelee paikoillaan. Mutta äkkiä Siiri nousee pystyyn ja alkaa kiikuttaa venettä laidalta toiselle. Vesi loiskahtaa reunojen yli ja kastelee Main valkeaa pukua.

— Siiri! Main ääni kuulostaa kiukkuiselta. — Katsos nyt minun puhdasta hamettani! Ja tuolla rannalla on äiti ja Laura tätikin.

Mutta Siiri ei ole kuulevinansa. Keikuttaa vaan venettä yhä kovemmin ja kovemmin.

— Jos et sinä ole nyt hiljaa, niin minä sanon Erik enolle, mitä sinä sanoit. Ääni on nyt uhkaava. — Kerron hänelle, ettet sinä voi kärsiä uutta — —

Siiri lakkaa kiikuttamasta ja silmistä iskee tulta.

— Sano vaan, sano, jos tahdot, sano vaikka hänelle itsellensä, en minä siitä yhtään välitä, ja hän painautuu alas penkille ja purskahtaa itkuun.

Mai kumartuu Siirin puoleen ja hyväilee häntä.

— Älähän itke, en minä sano, lohduttelee hän Siiriä. — Minä vain peloitin, kun olet niin itsepäinen. Kuule, soudetaan nyt pian rantaan ja juostaan sitten maantielle katsomaan, joko he pian tulevat.

Ja Mai alkoi rivakasti vetää airojaan.

Siiri pyyhki silmänsä ja otti airon käteensä.

— Miksi minä en ole sinun sisaresi, Mai ja miksi Olli täti ei ole minunkin äitini? Silloin saisin aina olla täällä. Tänne minä kuitenkin kuulun. Koko talvi kaupungissa on vain vale-elämää, niinkuin minä itse en siellä olisikaan, vaan joku toinen. Ja vasta keväällä, kun taas pääsen tänne, alkaa minun oikea elämäni.

— Sinähän olet kuin karhu, joka koko talven luolassaan nukkuu, naureskeli Mai.

— Ennen oli sentään toista kun äiti eli, lisäsi Siiri alakuloisella äänellä, — mutta viime talvi oli niin kovin kolkko, ja millaiseksi elämä nyt muuttuu, kun tuo vieras ihminen siihen tulee, sen voit sanomattakin arvata.

— Et sinä saa noin puhua, Siiri, sanoi Mai nuhdellen — Jos

eno kuulisi, niin hän pahastuisi. Mutta kiiruhdetaan nyt, muuten saamme kaikki lapset peräämme.

Vene oli törmännyt rantaan ja tytöt nousseet maihin. Käsikädessä he alkoivat nyt kiiruhtaa lehtikujaa myöten, joka rannasta johti kartanolle.

Kartanon nuorimmat vesat olivat jonkun matkan päässä rannasta hoitajinensa, ja kun Mai ja Siiri tulivat heidän kohdalleen, alkoivat he juosta heidän perässään ja huutaa heitä. Mutta he eivät olleet huomaavinansa heitä. Nopeasti he pujahtivat portista pihan puolelle ja aikoivat nousta aidan yli, josta suorin tie vei pellon poikki kestikievaritalolle.

Mutta pihalla yllätti heidät vanha Mari. Hän oli jo melkein sokea, mutta sittenkin hän eroitti kaikki lapset toisistansa, tunsi heidät äänestä, vieläpä astunnasta.

— Mihinkä sitä nyt mennään?

— Maantielle katsomaan joko heitä kuuluu, sanoi Mai hätäisesti.

— Niin, mitä se Siiri ryökkinä nyt sanoo, kun saapi uuden mamman?

— Ei se minun mammani ole, sanoi Siiri kiihkeästi ja pysähtyi vanhan Marin luo. — Enkä minä sitä koskaan mammaksi sano. Siitä vanha Mari voi olla aivan vissi.

Tytöt riensivät eteenpäin, eivätkä kuunnelleet enää mitä vanha Mari itseksensä jäi höpisemään. Hengästyneinä he pysähtyivät maantielle. Mai heittäytyi pitkäkseen maahan ja painoi korvansa vasten tomuista tietä.

— Kuuletko sinä mitään? kysyi Siiri.

— En tiedä varmaan, kuuluu niin monenlaisia ääniä.

Siiri heittäytyi maahan toisen viereen. Hetkeen ei sanottu sanaakaan.

— Nyt kuuluu, huusi Siiri innoissaan, — minä eroitan aivan selvään, kaksi hevosta ja vaunut. Tavalliset rattaat ratisevat aivan toisella tavalla.

— Jo minäkin, huusi Mai ja hyppäsi pystyyn. — Mennään nyt sanomaan.

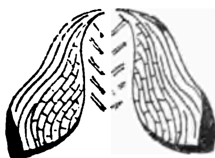
Ja juoksujalassa tytöt kiiruhtivat takaisin kartanolle.

Portailla, valkoisten pilarien alla istui vanha herra ja vanha rouva. Vanha herra oli pukeutunut mustaan takkiin ja vanhan rouvan harmaita hiuksia peitti uusi musta pitsipäähine. Kun he näkivät tytöt, kohosivat he pystyyn.

— Joko heitä näkyy? kysyivät molemmat yhteen ääneen.

— Jo kuuluu, jo kuuluu, huusivat tytöt vastaan. Pitkin harppauksin he juoksivat portaita ylös ja Siiri tarttui vanhaa rouvaa kaulaan.

— Minun myssyni, minun myssyni! sanoi vanha rouva, koettaen asettaa suoraksi viistoon mennyttä päähinettänsä. Vaan Siiri suuteli häntä molemmille poskille ja painoi päänsä vanhan rouvan hameen laskoksiin.

Taidetta.

Teatterikatsaus.

Kevätkausi 1907.

Mikään taiteellisen runsauden sarvi ei ole kuluneena kevätkautena vuotanut Kansallisteatterin ohjelmiston yli. Kuitenkin kohoaa siitä näin jälkeenpäin muistellessa eräitä huippukohtia, joiden vuoksi jossakin määrin voi antaa anteeksi teatterin työn sananparreksi käyneen hedelmättömyyden.

Ida Aalbergin vierailunäytännöt muodostavat aina edelleenkin merkkitapauksen pääkaupungin koko taide-elämässä. Tällä kertaa ne ikävä kyllä keskeytyivät liian äkkipikaa — syistä, joiden pätevyys jää asianomaisten salaisuudeksi. Ehdittiin esittää vain kaksi ensi-iltaa, toinen Victor Hugon Lucrezia Borgia, toinen eräs kotimainen uutuus Luvattu maa. Pois jäivät m. m. suurella jännityksellä odotetut Ibsen-vierailut.

Lucrezia Borgian hiukan vanhentunut näyttämöromantiikka tuntui suomalaista teatteriyleisöämme enemmän hämmästyttävän kuin ihastuttavan. Kuitenkin puhaltaa mielestäni näytelmän läpi suuren runouden henkäys, joskin tämä runous monin paikoin on kylläkin silmiinpistävästi aikansa kirjallisen suunnan kahlitsema. Naiiville nykyaikaiselle yleisölle esiintyvät varmaan sen omituisuudet sekä rakenteeseen että henkilökuvaukseen nähden yhtä monena naurettavuutena, aivan niinkuin isoäitien krinoliinihameet ihmetteleville lastenlapsille. Mutta kirjalliselle yleisölle, joka voi ymmärtää eri aikakausien luonnetta ja taiteellisia tulkitsemismuotoja, se epäilemättä vieläkin voi tarjota suurta nautintoa ja mielenkiintoa.

Luvattu maa oli erään ensikertalaisen tuote, joka halusi pysyä tuntemattomana. Tekijä oli käsitellyt Israelin lasten lähtöä Egyptistä ja tehnyt sen eräänlaisella runollisella kuvituskyvyllä, mutta sietämättömän yksitoikkoisella, pauhaavalla paatoksella ja puutteellisella tekotavalla. Arvoitukseksi jäi kuinka tämä draamallisesti heikko tekele oli voinut säveltäjää ja vierailijatarta niin suureen itsenäiseen työhön innostaa.

Mitään erikoisen uutta eivät nämä Ida Aalberg-vierailut tällä kertaa esityksen puolesta tarjonneet. Mutta luonnollisesti on hänen oma taiteensa aina omiaan aateloimaan Kansallisteatterin näyttämön siksi suurten tunteiden ja väkevien mielikuvien kentäksi, joka sen oikeastaan tulisi olla ja joksi ainoastaan Ida Aalberg sen vielä voi tehdä. Mielestäni on näin ollen arvostelijan tehtävä vain merkitä omansa ja epäilemättä myös koko teatteriyleisömme syvin kiitollisuus.

Vierailut ovat kuitenkin meillä niinkuin muuallakin aina hiukan syrjässä teatterin omasta taiteellisesta työstä. Tämän kevätkauden ainoa merkkipatsas siinä suhteessa on ollut Shakespearen Henrik IV, jossa Falstaffin osan esitti Adolf Lindfors niin saavuttamattomalla komiikan monipuolisuudella, älykkäällä käsityksellä ja taiturillisella tekotavalla. Muista esiintyjistä mainittakoon vielä Benjamin Leinon vanha kuningas. Näyttämökoristeihin samoin kuin ohjaukseen oli pantu mitä suurinta huolta, ja yleensä jäi tämä monumentaalinen ensi-ilta eheimmäksi muistoksi, mitä me pitkään aikaan olemme vieneet mukanamme Kansallisteatterin katsomosta.

Kolmas merkittävyys oli Herman Bahrin Toinen (Die Andere), joka mieltäkiinnittävällä tavalla käsitellen mieltäkiinnittäviä sielullisia kysymyksiä voi tavattomasta pituudestaan huolimatta pitää hereillä yleisönsä. Samalta tekijältä esitettiin viime vuonna eräs toinen näytelmä Mestari, harvinaisen hieno, arvokas, vieläpä uusia uria kyntävä taideteos. Toinen on hatarampi tekotavaltaan ja epäselvempi sisällykseltään. Erinomaisesti esitettynä se mahdollisesti kuitenkin olisi voinut saada pitkänkin näyttämö-iän. Mutta nyt oli esitys sangen keskinkertaista — neiti Lilli Högdahl ja hra Salo pääosissa — eivätkä eräät valoisammat yksityiskohdat voineet yleistä heikkoutta parantaa.

Toisen wieniläisen kirjailijan Schnitzlerin Liebelei (Kuhertelua) taas vielä enemmän seisoi ja kaatui esityksensä kera. Se on pieni, erittäin diskreetti ja erittäin taiteellinen vähäpätöisyys; pääasia siinä on keveä perhosleikki alkupuolella ja liikuttavat perhoskyyneleet lopussa. Jäl-

kimäinen tunnelma tuli, kiitos olkoon rva Helmi Lindelöfin herkän taiteen, sangen kauniisti tulkituksi. Mutta ensi näytöksen keväinen leikki, varsinainen n. s. „kuhertelu“ jäi jotakuinkin puisevaksi ja kömpelöksi. — Koko illan ohjelmaksi suo näytelmä melkein liian laihan ja läpinäkyvän henkisen ravinnon.

Muita uutuuksia ei teatteri ole meille tarjonnutkaan, ellemme ota lukuun Brissonin ilveilyä Kadonnut (Disparu), jonka ainoastaan Adolf Lindforsin erinomainen taide voi tehdä myöhemmän mainitsemisen arvoiseksi; saman näyttelijän, nyttemmin teatterinjohtajan, harjoittamat olivat Théodore de Banvillen Gringoire, joka oikeastaan oli uusinto, ja Kleistin 1-näytöksinen Särjetty ruukku (Der zerbrochene Krug). Molemmissa suoritti Adolf Lindfors itse pääosan, varsinkin edellisessä mestarillisesti.

Tärkein tapaus teatterin sisällisessä elämässä on ollut johtajan muutos, joka tietysti aina mitä syvällisimmin on omiaan myöskin koko laitoksen taiteelliseen työhön vaikuttamaan. Kaksivuotisen toimikautensa jälkeen, jonka hän niin kauniilla toiveilla oli aloittanut, erosi teatterin älykäs ja tarkka taiteellinen johtaja toht. Jalmari Hahl, nähtävästi rasittuneena ja tuskastuneena epäkiitollisen tehtävänsä monista mieliharmeista. Hänen sijalleen on astunut teatterin etevin näyttelijä Adolf Lindfors, maisteri Otto Manninen kirjallisena apumiehenään. Molempain nimet takaavat, ettei rehellisiä ja tarmokkaita ponnistuksia teatterin kohottamiseksi nykyisestä alennustilastaan tule ensi talvenakaan puuttumaan. On mielestäni kansallisen kultuurimme kunnianasia saada tämä näyttämö vastaamaan korkeimpia vaatimuksia meillä ja muualla; matka siihen on pitkä ja vaivalloinen, mutta ei suinkaan epätoivoinen, kun vaan ollaan yksimielisiä oikeista periaatteista, joita on seurattava. Ja siinä suhteessa pyytäisin ohjelmistoon nähden vielä kerran suosittaa venäläistä ja skandinaavista draamaa (etenkin Strindbergiä) ja hiukan vähemmän pukuja, koristeita, peliä, musiikkia ja „palavia olkilyhteitä aidanseipäissä“; esitykseen nähden taas vähemmän paatosta, enemmän sielullista erittelyä, vähemmän koneellisia näyttämöasemia, enemmän itsenäistä ohjausta ja äs mällistä tekotapaa.

Kaikesta päättäen on myöskin suuren yleisön maku vähitellen sinne päin kehittymässä.

Eino Leino.

Oopperanäytännöt.

Se menestys, joka herrojen A. Järnefeltin ja E. Fazerin ooperahommilla parina edellisenä keväänä on ollut, näytti takaavan varman ja hyvän ooperakauden Helsinkiin joka kevääksi. Että yleisön osanotto ja kannatus tänä keväänä hupeni jokseenkin vähiin, tuntuu senvuoksi hyvin kummalliselta. Mahdollisesti on suurin syy etsittävä siitä seikasta, että samoihin aikoihin täällä ruotsalaisessa teatterissa esitettiin täpötäysille huoneille Leharin nykyään niin muodissa oleva operetti „Iloinen leski". Ja meillä tietysti niinkuin kaikkialla muuallakin nykyiseen aikaan kevyt taide saa suurimmat joukot liikkeelle. Mutta olisihan sittenkin pitänyt yleisöä riittää täysiksi huoneiksi niihin muutamiin ooperailtoihin, joita nyt Kansallisteatterissa annettiin. Osaltaan vaikutti myöskin menestyksen laimeuteen se seikka, että näytännöt aloitettiin Carmenilla, jonka esitys, joskin mukiinmenevää laatua, ei kuitenkaan vetänyt vertoja sille, mitä edellisinä keväinä olimme tottuneet näkemään. Yleisöllä oli näet jo edeltäkäsin jonkinlainen aavistus, että nimiosan esittäjä ei tässä tehtävässä tulisi yhtä hyvin onnistumaan kuin muissa. Jo tämän osan laulullinen puoli on ajateltu ja kirjoitettu matalammalle äänelle kuin rouva Järnefeltin. Ei siis ihme, jos rouva J:n ääni tässä tehtävässä melkein kokonaan kadotti luontaisen värinsä ja sointuisuutensa. Mutta myöskin mitä osan näyttelemiseen tulee, on ainakin niillä, jotka Carmenin muualla ovat nähneet, toisenlainen kuva solakasta, viehkeästä, pauloihinsa kietovasta ja kuumaverisestä espanjalaistytöstä. Kaikesta tästä huolimatta oli kuitenkin rouva Järnefeltin Carmen dramaatisesti ehjä ja kokonainen taideluoma, jossa ainoastaan tanssiliikkeet tekivät epätaiteellisen ja häiritsevän vaikutuksen. Osa oli omintakeisesti harjoitettu ja johdonmukaisesti suoritettiin loppuun, tunnustus, joka aina täytyy rouva J:lle antaa, myöskin silloin kun hänellä on vähemmin soveltuva tehtävä suoritettavanaan.

Eivät suurimmatkaan taiteilijat kaikissa tehtävissään ole yhtä onnistuneita. Vähän heikomman menestymisen yhdessä tehtävässä korvaavat he pian taas loistoisalla esiintymisellä toisessa tehtävässä. Niin kävi rouva Järnefeltinkin. Cavalleria rusticanassa loi hän Santuzzasta taiteellisesti suurimman ja arvokkaimman luoman, mitä häneltä koskaan olemme nähneet. Tuon rakastuneen, mustasukkaisen ja onnettoman tytön sielun-

elämän loi rouva J. eteemme niin ilmielävästi, että jokainen ääni ja jokainen liike hänessä oli Santuzzan, ja suurimmalla jännityksellä hänen kohtaloaan seurattiin. Mutta Cavalleriassa oli kaikkien esiintyvien yhteistyö sitäpaitsi parempi ja kokonaisuus senvuoksi ehjempi kuin Carmenissa. Hra Ettore Gandolfi esimerkiksi ei voinut luoda kuin aivan vaillinaisen kuvan toreadorista Carmenissa. Ensinnäkin hänen kankea bassoäänensä ei tällaiseen barytontehtävään tietenkään ollut paikallaan ja toiseksi hänen esiintymisestään puuttui tykkänään se reippaus, notkeus ja ryhti, mikä Escamillolla tulee olla. Emme käsitä, miksei tähän tehtävään voinut meidän barytonejamme, esim. hra Rautavaaraa asettaa. Hra Rautavaara on muuten yhä selvemmin osoittanut, miten suuret luontaiset taipumukset hänellä ooperalaulajaksi on. Varsinkin hänen Alfionsa Cavalleriassa oli merkillepantava esitys. Mitä parhaimmilla toiveilla voimme tämän lahjakkaan laulajamme vastaista kehitystä seurata.

Sekä Carmenissa että Cavalleriassa esiintyi tenorin tehtävissä saksalainen ooperalaulaja Alois Hadwiger, nuori laulaja, jolla oli raikas ääni ja temperamenttia runsaasti. Don Joséna ei hän kuitenkaan dramaatisiin kohtiin saanut kylliksi pontta ja voimaa, jotavastoin hän Turidduna oli hyvinkin onnistunut. Muista esiintyjistä Carmenissa on etupäässä mainittava rouva Irene Renvall, jonka miellyttävä laulu ja herttainen esiintyminen Micaelana teki hyvin sympaatisen vaikutuksen, ja herrat Paananen ja Gustafsson (laulunharrastajia), jotka salakuljettajien tehtävissä toivat sekä musikaalista varmuutta että muuten näppäryyttä esille. Neiti Lind ja rouva Levón suorittivat mustalaistyttöjen pienet osat miellyttävästi. Neiti Lind esiintyi sitäpaitsi Lolana Cavalleriassa onnistuen laulutehtävässään paremmin kuin näyttelemisessä. Hra Vartiovaara oli upseerina Carmenissa liian kankea sekä laulun että näyttelemisen puolesta.

Köörit olivat kumpaisessakin ooperassa jotensakin varmat. Puhtaus ei vain aina ottanut ollakseen moitteeton. Orkesteri teki tehtävänsä hra A. Järnefeltin oivallisella johdolla kaikkea kiitosta ansaitsevalla tavalla. Kuitenkin kaipasimme Carmenin alkusoitossa vielä enemmin innostusta ja säkenöivää ryhtiä, samoinkuin Cavallerian kuuluisassa Intermezzossa olisi viuluilla ollut hyvä tilaisuus panna vähän sieluakin soittoonsa.

Vielä kolmaskin oopera kuului tämän kevään ohjelmistoon, nimittäin Weberin „Noita-ampuja", joka hyvällä menestyksellä ja suomen

kielellä esitettiin kahtena iltana, mutta koska en ollut tilaisuudessa tätä ooperata kuulemaan, en voi sen esityksestä lähempää selkoa tehdä. Toivottavasti saamme vastaisuudessa yhä enemmin kuulla suomen kielellä ooperoita esitettävän, silloin on varmaan suomenkielinenkin yleisö ooperayrityksille suuremman kannatuksen antava kuin tähän asti. Ja kansamme musikaalisena kasvattajana ja sivistysvälikappaleena on meillä jo suomalainen oopera tarpeen.

O. M.

Kirjallisuutta.

Kertomuksia ja kuvauksia.

AINO KALLAS. *Ants Raudjalg.* Virolainen kertomus. Kuopio 1907. Otava. 140 siv. 8:o. Hinta 2:25.

Aino Kallas ottaa edelleen aiheensa virolaisista oloista, joita hän viime vuosina on tullut niin läheltä tuntemaan. Kertomuskokoelmat „Meren takaa" antoivat jo sattuvasti ja tarkasti piirrettyjä kuvia Viron sorretun ja jäljellejääneen kansan elämästä ja tavoista, ja nyt ilmestynyt „Ants Raudjalg" on kuvaus yhden tuon kansan jäsenen kohoamisesta nykyoloissa alkuperäisestä säädystään sivistykseen.

Ants Raudjalan isä tosin oli jo lukkari ja opettaja ja oli siis tullut osalliseksi jonkinlaisesta kirjallisestakin sivistyksestä. Mutta hänen isänsä vielä oli ollut orja, jota moision tallinpenkillä oli piesty niin, „että hän vielä ikäloppuna selkäänsä arasteli, yksin kylynsä kylpi ja saunassa arpensa vihtoi". Ja niin oli asian laita ollut seitsemän, kahdeksan polvea taaksepäin, yleensä niin kauas kuin sukutarina tiesi. Antsista piti nyt sukupuun varsinaisen alkunsa saada, hänestä haaraantua suureksi ja voimakkaaksi kansalliseksi kasvuksi. Niin oli isä haaveillut ja niin hän sen oli paperille pannut, jonka hän perinnöksi jälkeensä jätti Antsille. Mutta Antsilla oli tuo toinenkin, ikivanha perintö, „orjan veri", joka oli koko hänen kansansa osana ollut läpi sukupolvien. Se ei varsinaisesti, niinkuin Antsin toveri Pärt Maddisson varsin oikein huomauttaa, ollut mikään häpeä, se ei ollut sitä eikä tätä — se *oli* vain niin, mutta se oli otettava lukuun tulevassa kehityksessä ja sen vaikutukset ulettuivat epäilemättä näkymättömissä vielä tulevaisuuteenkin.

Pikaisesti piirrettyjen kuvien kautta tekijä esittää tuon nuoren virolaispojan kehityksen hänen varhaisemmasta lapsuudestaan siihen, kunnes hän on lukunsa Tarton yliopistossa lopettanut. Kertomus kohdistuu melkein yksinomaan hänen sielunelämäänsä, hänen suhteeseensa haaveelliseen isäänsä ja järkevään ja tarmokkaaseen äitiinsä, joilta

molemmilta poika peri luonteenpiirteitä. Hänessä on jotain sovittamatonta, rikkinäistä, jota äärettömän painostavat ulkonaiset kansalliset ja valtiolliset olot vielä estävät yhdistymästä siksi kannattavaksi voimaksi, jota hän tuntee kaipaavansa kohotaksensa ja kohottaaksensa muita. Hänen ensimäinen yrityksensä siihen suuntaan koulupoikana, viron kielen opintojen aikaansaamiseksi, raukesivat tyhjiin juuri tuon murhaavan virkakoneiston tähden, joka kuten hämähäkkihirviö oli kutonut lankansa kansan henkisen elämän ympäri ja oli vähällä sitä kuristaa.

Kuten näkyy vie kertomus meidät nykyisen Viron surkastuneihin, sangen toivottomiin oloihin. Mutta tekijä ei syvemmälti tai laajemmalti niitä esitä, me emme saa niistä mitään yhtenäistä ja karakterististä kuvaa, joka selvästi esittäisi yhteiskunnan tahi jonkun kansankerroksen elämää ja tapoja. Me emme edes päähenkilöstäkään saa mitään yhtenäistä kuvausta, joka olisi perinpohjaisen sielullisen tutkimuksen ja vakavan taiteellisen työn tuloksena. Tekijä on tyytynyt antamaan hetkellisiä, pikaisia vilahduksia Antsin sisälliseen elämään ja hänen kehitykseensä ja kasvatukseensa, pikakuvia hänen elämästään, joille joku satunnainen kohtaus on asetettu antamaan väritystä. Lukijan tehtäväksi jää sitten täyttää välit ja koota eri kohtaukset kokonaiskuvaksi. Tällainen taiteellinen pienoistyö vaatii epäilemättä suurta taitoa ja onkin tekijä yleensä suorittanut sen oivallisesti, niin että mielihyvällä ne lukee. Mutta jonkunlaisen epätyydyttävän tunteen ne sittenkin jättävät. Olisi toivonut, että tekijä olisi laajemmin, perusteellisemmin esittänyt asiat eikä rajoittanut ainettansa yhteen tai pariin henkilöön, tahi olisi edes niitä sitten monipuolisemmin ja yhtäjaksoisemmin kuvannut. Kertomukselta puuttuu nyt melkein kokonaan taustaa. Tällainen esitys vaatisi tietysti paljoa enemmän työtä, perusteellisempaa syventymistä aineeseensa ja ennen kaikkea suurempia henkisiä voimia, mutta tulos olisi sitten myöskin paljon arvokkaampi ja paljoa suuremmassa määrässä omiaan osoittamaan tekijän kyvyn ja todelliset lahjat. On tietysti paljoa vaikeampi kertoa, kuinka jokin tapahtui, kuinka joku henkilö elämässään, sanoissa ja töissä osoittautui juuri sellaiseksi, kuin kirjailija tarkoittaa, kuin vain sanoa, että se tapahtui niin ja että hän oli sellainen tai sellainen. Sitä tekijä kyllä on yrittänyt päähenkilönsä suhteen, mutta, kuten sanottu, se on jäänyt vain skitsiksi. Kertomus Antsin ylioppilaselämästä ja vaikutuksesta tovereihinsa (17:s luku) esim., joka nyt käsittää kolmatta sivua, on juuri tuollaista lyhyttä viittaamista asioihin, joista olisi pitänyt kertoa paljon laajemmalti. Siinä sanotaan, että hän oli sellainen ja sellainen, mutta häntä ei elävänä ja toimivana aseteta lukijan eteen, niin että lukija itse siten voisi vetää johtopäätökset siitä, minkälainen hän on. Nuo kaksi ja puoli sivua ovat pohjapiirroksena, ensimäisenä dispositsionina laajaan ja mieltäkiinnittävään osaan kertomuk-

sesta, joka esittäisi Ants Raudjalan ylioppilasvuosia. Tällaisena tämä kuvaus on jäänyt aivan vaillinaiseksi ja epätyydyttäväksi. Tekijä on koettanut päästä liian vähällä eikä ole asettanut tarpeeksi suuria vaatimuksia itselleen. Myöskin muuten tuntuu niinkuin Antsin elämästä ja luonteenkuvauksesta jotain puuttuisi, niinkuin tekijä tahallaan olisi yksipuoliseksi asettanut tehtävänsä. Ants Raudjalg sentähden ei ole vapaasti seisova veistoteos, vaan ainoastaan pinnalta jossain määrin kohoava korkokuva.

Olen tahtonut sanoa tämän en suinkaan minkään kritikoitsemisen halusta, vaan koska minusta tämä teos yhä varmentaa sitä käsitystä, että tekijällä kieltämättömästi on suuretkin kirjailijalahjat. Hän on edistynyt teos teokselta, ja tämä viimeinen osoittaa sellaista tyylin varmuutta, puhtautta ja keskittämistä, että se ehdottomasti oikeuttaa odottamaan suurempaa ja vaativampaa tulosta. Se liikatunteellisuuden ja tyylin epävarmuuden pelko, jota joku aikaisempi teos oli omiaan herättämään, on kerrassaan poistettu. Jollei muuta, niin tämä kertomus on osoittanut ainakin, että tekijä on aivan vapaa tuollaisista vasta-alkajan heikkouksista ja päinvastoin kykenee varmasti ja puolueettomasti kuvaamaan, puhtaasti ja sattuvasti sanottavansa esiintuomaan ja aineensa hallitsemaan. Tahdon myöskin erittäin huomauttaa hänen erinomaisesta taidostaan selvästi ja runollisesti kuvata luontoa kertomuksen alussa. Mitä tekijä voisi aikaansaada henkilö- ja tapainkuvauksessa osoittaa myös osaltaan tuo ohimennen, mutta sattuvasti piirretty tyyppi Pärt Maddisson.

Tämä kertomus siis ehdottomasti osoittaa edistystä ja taiteellista varmistumista, johon tekijää on onniteltava. Mutta se osoittaa samalla sellaista kykyä, että lukija myös, kuten sanottu, on oikeutettu odottamaan suurempaa työtä ja arvokkaampaa, vaativampaa tulosta. Tässä kertomuksessa tekijä ei ole käsitellyt aihettansa likimaillekaan tyhjentävästi ja niinkuin se vaatisi. Senpätähden se ei, sellaisena kuin se nyt on, sanottavasti kykene herättämään mielenkiintoamme. „Ants Raudjalg“ ei voi olla muuta kuin esityö suurempaan teokseen.

A. H. B.

KYÖSTI WILKUNA. *Novelleja.* Porvoossa 1907. Werner Söderström Osakeyhtiö. 188 siv. 8:o. Hinta 2:75.

Kyösti Wilkunan esikoisnovellit eivät tarjoa mitään varsinaisesti uutta tai mieltäkiinnittävää. Aiheet ovat vanhat, totutut, kansan elämästä, tuntuvatpa ne tässä vielä sangen yksitoikkoisilta ja mitättömiltä. Käsittely ei tarjoa mitään vaihtelua, joten käy sangen väsyttäväksi lukea näitä pikku pätkiä monta peräkkäin. Aiheet toistuvat melkein samanlaisina esim. kertomuksissa „Jussi ja Musta“ ja „Haudankaivaaja“. Saman-

tapaisen, ja paremman, koirapsykologian tutkimuksen on lukenut ennenkin, esim. Järnefeltillä, kuin kokoelman ensimäinen novelli „Ressu", vaikka tältäkään ei ansioita voi kieltää. Jos tekijä yleensä olisi osoittanut vähäkään suurempaa kekseliäisyyttä, mitä kertomusten ratkaisuun tulee, olisi jo paljon ollut voitettu. Nyt ne melkein järjestään loppuvat kuolemaan. Ressu kuolee, Matleena kuolee, vanha Juho kuolee, työtön kulkuri kuolee „jängälle", ojankaivaaja kuolee, kilpakosija murhataan, haudankaivaaja hirttäytyy, Lapin äijä murhataan ja Ulla heittäytyy mereen. Siinä on jo yhdeksän kokoelman kahdestatoista novellista. Todellakaan hiukan vaihtelua tässä suhteessa ei olisi haitannut! Tekijältä olisi kyllä vaadittu siinä tapauksessa vähän enemmän työtä ja sommittelukykyä, mutta olisihan tuloskin ollut jonkunverran tyydyttävämpi.

Tällaisenakin kokoelma kuitenkaan ei ole ilman ansioita. Kieli on rikasta, vaikkei varsin sujuvaakaan eikä notkeata vielä: tyyli on yleensä puhdasta ja sommittelu tavoittelee suppeutta. Psykologisessa suhteessa ehkä paras — kokoelman kaikki kertomukset ovat pieniä sielullisia tutkimuksia — on „Esirukous", jossa sairaan Juhon ja hänen vaimonsa Kaisan suhde toisiinsa ja varsinkin Kaisan homma esirukouksen toimittamisesta miehelleen on hienosti ja onnistuneesti kuvattu. Sunnuntai-ilta puhtaaksi siistityssä tuvassa, johon laskeva aurinko säteensä heittää, on elävästi kuvattu, samoinkuin erittäinkin kuvaus Kaisan kilpajuoksusta kuoleman kanssa kotiin kirkosta Juhon kuolinvuoteelle on ansiokas. Miellyttävästi on myöskin „Matleenan halot" nimisessä kertomuksessa kuvattu vanhan Matleenan viimeistä, kiihkeätä toivoa saada kerrankin polttaa uunissaan oikeita koivuhalkoja eikä aina vain noita märkiä, kurjia risuja, joita ei tahtonut millään saada palamaan. Kultuurikuvauksena saattaa „Tuomion täytäntöönpano" pitää paikkansa, ja edullisesti ilmenee tekijän tarkka huomiokyky m. m. kertomuksessa „Jussi ja Musta". Kokoelman viimeiset kertomukset ovat heikommat ja olisivat mielellään voineet jäädä pois.

Tekijä liikkuu melkein yksinomaan kansan köyhimpien ahtaassa piirissä. Se on, kuten sanottu, jo sangen kulunut aiheala, eikä tekijä ole siitä voinut mitään erikoisempaa saada esille. Laajempi ja monipuolisempi näköpiiri ei haittaisi.

A. H. B.

MARIA HAGGRÉN. *Suhteita.* Harjoitelmia. Helsingissä. 1905. Otava. 108 siv. 8:o. Hinta: 1: 75.

Se on esikoinen.

Mutta eräissä suhteissa se kohoaa monia muita esikoisia korkeam-

malle: havainnon impressionistisessa varmuudessa ja tekotapansa itsetietoisessa pyrkimyksessä s. o. tyylissä.

Siitä huolimatta — vai siitä syystä? — se melkein huomaamatta on päässyt livahtamaan ohi kirjallisten markkinoiden — se ilmestyi jo keväällä 1905 —, kustantaja ei edes tehnyt tavallista afäärinumeroa, kritiikki ei huomannut sen olemassaoloa ja Valvojankin sata Argus-silmää (jos niin juhlallista puhetapaa saa käyttää) tällä kertaa nukkuivat. Kun arvostelukatsauksemme tarkoitus ei voine olla käsitellä ainoastaan päivän viimeisiä (usein = vihoviimeisiä) uutuuksia, teen siitä lyhyesti selkoa.

Romaani se ei ole, novelleiksikaan noita paloja ei voine kutsua, sanokaamme siis: silmänräpäyskuvia. Oloja, sivuhenkilöitä ja n. s. kausaalista sukujohtoa ei ole, kysymyksessä on oikeastaan vaan yksi hetki, psykologinen situatsioni, momentti ja yksi ihminen kussakin. Kehityskulkua ei ole tarkoitus esittää vaan kehityksen tulosta, usein sen tuloksettomuutta. Sillä se elämänviisaus, joka sanojen takaa puhuu, ei ole sitä optimistisinta, ja joskus on niinkuin läpi äänen kävisi katkeruuden kova väre, joka kuitenkin pian lientyy ja lopulta heltyy elämän, ikuisesti nuoren ja uudistuvan elämän hiljaiseen ylistykseen.

Enimmät suhteista ovat eroottisia. Silmänräpäyksittäin valaistuina kuvina liukuu ohitse monta eroottisen intohimon ja -himottomuuden muotoa, astetta ja vivahdusta: kevään suloisesti sykähtelevä kirki, hetairan kesähelteinen hedelmättömyys, syksyn raaka, läähättävä verenvietti ja talven tyydytetty ja sammunut resignatsioni. Milloin silmänräpäys on oikea — esim. Margareta, Anita —, on muutamalla hätäisellä piirteellä saatu esiin, mitä on olennaista tämmöisessä suhteessa; turha kertoa enempää: me tiedämme jo mitä *on tapahtunut* ja mikä *on tapahtuva*. Miksi vaillinaisesti sanoihin pukemalla heikontaa vaikutusta! Ja se varmuus, jolla tuommoisen haihtuvan hetken olennainen piirre on merkitty, osoittaa että Maria Haggrénilla kieltämättä on silmää ja korvaa erotiikan syvempään tajuamiseen. On joukossa heikompiakin — 2:sen ja 3:nnen osaston legendantapaiset kuuluvat niihin, varsinkin „Luonto ja ihminen“, jossa tekijä yleisen käsityksen tapaan on kuvannut luonnon ja kultuurin toistensa ehdottomiksi vastakohdiksi — mutta taas „Hämärissä“ kaksi toisilleen vierasta elämänpyrkimystä kohtaa toisensa hämärän avomielisenä hetkenä ja kaksi kohtaloa nyyhkyttää omaa järkkymättömyyttään. Ja kirjan viimeisessä kaksinpuhelussa lapsen terve ja naiivi kysymys vähitellen viittaa tien uuteen elämänkäsitykseen.

Kansannaisen ilottomasta erotiikasta ja ajatustavasta antaa „Annastiina“ verrattoman kuvan — ehdottomasti kirjan parhaita. Puhesävy ja äänenpainokin on niin oikein osattu, etten malta olla siteeraamatta:

— — —

„Olisipa huolettomampi naimatonna.“

„Ainapa sitä huolettomampi — — mutta on se niinkin tämän talonpoikaisen kansan, että naimisissa sitä olla pitää — kun ei ole meillä niitä muitakaan hempeyksiä niinkuin herrasväkilöillä, niin kyllä sen miehen edes pitää — — se on niin aina parempi, sitä on kuin turvansa takana ja pitääpähän huolen lapsistaan.“

„Mutta jos ei ollenkaan rakasta ja menee naimisiin — —“

„E—he—he—hee“, Annastiinaa nauratti, se tuntui hänestä niin hullunkuriselta. „Rakasta, ehee, eihän me koulunkäymättömät ihmiset niistä lirkutuksista. Mennään vain, jos on meno työnä — se on tämän raakasen kansan laita niin, että jos rupeisit siinä vielä rakastelemaan ja vitkastelemaan, niin menepäs tiedä, miten vielä kävisi. Se on toista, kun ollaan hienompata lajia alun perin, ja on aikaa, niin mikäs — lystihän se on sitä venytellä —“

Mutta sitten koetti hän vähän niinkuin korjaella sanojaan ja jatkoi:

„Vaan kyllähän sitä sitten ajanpitkään, kun muilta töiltä joutaa, rakastaa minkäpä rakastaa, jos mies ei ole hyvin jörökki — —“

— — —

Taiteilijalle on kieli semmoisenaan raaka-aine, josta hän vasta muodostamalla ja hiomalla luo itselleen oman, itsetietoisen sanontatavan, joka muistuttaa yhtä paljon tai yhtä vähän kaikkien muiden kieltä kuin hän itse kaikkia muita. Hänen kielensä on silloin yksilölliseksi jalostettu kieli, jossa jokaisella sanalla on hänen leimansa, hänen värinsä, samalla kun sillä on oma täsmällisesti arvioitu arvonsa. Hänelle ei ole olemassa mitään, jonka voi sanoa sekä niin että näin, ei mitään yhdentekevää tai yhtä hyvää, ei mitään synonyymejä — se mikä sanottiin, oli sanottava juuri niin.

Se on hänen tyylinsä.

Sitä tapaa meillä harvoin, harvoin on personallisuus jaksanut niin tunkeutua läpi yleiskielen kudosten.

Maria Haggrénilla on selvä, itsetietoinen pyrkimys yksilöllisellä tavalla rajoittamaan ja keskittämään sanottavaansa. Hän etsii sitä karakteristista sanaa, hän tietää, että semmoinen on olemassa ja että se on se ainoa oikea. Ja jos kohta hän vielä ei aina onnistukaan, on ero kuitenkin suuri tämän ja meillä niin tavallisen ylimalkaisuuden ja tyylittömyyden välillä. Tässä on erikoistumisen merkki — se tietää paljon.

„Suhteita“ on täysin itsetietoinen kirjallinen tuote. Ja siitä puhuu omaperäisemmät havainnot ja kypsemmät kokemukset kuin tavallisista debyyteistä.

Y. K.

SELMA LAGERLÖF. *Peukaloisen retket villihanhien kanssa. I.* Suomensi Juhani Aho. Porvoo 1906. Werner Söderström Osakeyhtiö. 226 siv. Hinta 3:50.

Selma Lagerlöf! Mikä ihmeellinen, viehättävä, vienon tarumainen kaiku onkaan tuossa nimessä. Johtuu mieleen talvinen ilta metsässä joulun edellä, kun puut ovat verhoutuneet hohtavaan juhlapukuunsa ja kuu luo viehkeän salaperäistä valoaan yli valkean salon. Silloin vallitsee metsässä Selma Lagerlöfin henki, silloin koko luonto puhuu samanlaisia syvällisiä, tenhoavia satuja, kuin Selma Lagerlöf, nykyajan ihmeellisin runoilija, luonnon suuri ymmärtäjä ja rakastaja. Tai kesällä kun kuljet metsän sydämessä, korven keskellä, sinisen sisämaan järven rannalla, kun kuulet satojen lintujen erilaisia ääniä ja tuulen omituista huoontaa ikihonkain latvoissa, silloin olet varmaankin puiden lomassa huomaavinasi noita hilpeitä metsolan asukkaita tai muita taruolentoja, joita hän eteesi niin ilmielävinä loihtii.

Niin, luonnon runoilija on Selma Lagerlöf, suuren, puhtaan, alkuperäisen luonnon, synkkien salojen ja vienojen vesien, kesäisen kauneuden ja talven tenhovoiman ihmeellinen kuvailija. Ja hänelle on suotu suuri lahja, kallein ja ihanin, minkä luonto voi ihmisille antaa, lahja, jonka vain aniharvat omistavat — nimittäin fantasia, mielikuvitus niin ihmeellinen, niin rikas, niin kaunis, että sille turhaan saamme vertoja etsiä. Keskellä 20:nnen vuosisadan pitkäpiimäistä jokapäiväisyyttä savuavine tehtaineen ja meluavine suurkaupunkeineen, väsyttävine tieteineen ja käytännöllisyyksineen, kaikkivaltiaine valtiollisine ja yhteiskunnallisine harrastuksineen, jotka uhkaavat tappaa ihmisen vapaan fantasian, sulkea hänet pois luonnosta ja kauneudesta, muuttaa hänet proosalliseksi järkiolennoksi, on Selma Lagerlöf säilyttänyt mielikuvituksensa alkuperäisenä, turmeltumattomana, kuin luonto itse. Se juuri tekeekin hänet meille niin rakkaaksi, se kohottaa hänet niin verrattoman paljon yläpuolelle useampien nykyaikaisten kirjailijoiden, se luo sadun vienoa hohdetta hänen oman personansa ympärille ja tekee hänet itsensäkin melkein taruolennoksi.

Ja Selma Lagerlöf on pohjolan luonnon ja kaikkien sen kauneuksien runoilija. Hänestä löydämme omat aatteemme, oman sydämemme sykinnän, kaikki ne tunteet, jotka kotoisen luonnon helmassa ovat sielumme vallanneet — kaikki vaan kauniimmassa, jalommassa, ikäänkuin kirkastetussa muodossa. Hänen runoutensa ei ole mitään tavallista, jokapäiväistä runoutta, se on suurta, oikeata, pyhää runoutta, joka lähtee todella runollisesta ja kauniista sielusta.

Luettakoon hänen teoksistaan mikä tahansa, luettakoon Gösta Berling, Jerusalem, Näkymättömiä siteitä, Aarne herran rahat — aina meitä kohtaa sama ihana, vapauttava, virkistävä tuulahdus korkeammasta ja kauniimmasta maailmasta, suuresta runoudelle ja taiteelle pyhitetystä elä-

mästä. Ja samalla kuitenkin niin tarkkaa ihmisluonteiden ja elämän tuntemista kaikkine kirjavine piirteineen, niin hellää ja sydämellistä osanottoa esiintyvien henkilöiden kohtaloihin. Todellisuus ja runous yhtyvät ihmeelliseksi harmoniaksi. Ei mitään puolinaista ja epäselvää, ei mitään räikeätä ja loukkaavaa — kaikki niin eheätä, niin täydellistä, niin mukaansatempaavan suurenmoista. Todellisuus ja elämä on idealiseerattua, ikäänkuin temmattu ylös korkeampaan ja puhtaampaan ilmakehään, esitetty kauniimmassa valossa, kirkkaammilla väreillä. —

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Viime jouluksi saimme häneltä vastaanottaa uuden teoksen — teoksen, jota suomentaja on kutsunut ihmeellisen runoilijattaren ihmeellisimmäksi tuotteeksi. Se on lapsille lukukirjaksi aiottu, mutta sitä lukee aikuinenkin mielellään, lukee hartaudella ja ihastuksella. Vapaana ja mukaansatempaavana kohtaa meitä tässäkin tekijän mielikuvitus, vastustamatta annamme hänen kuljettaa itseämme villihanhien seurassa halki alkukeväisen etelä-Ruotsin. Naiivilla vilkkaudella ja tenhovoimalla, syvällä luonnon ja luonnonelämän ymmärryksellä loihditaan eteemme elämä metsissä ja vuorilla, järvissä ja merellä, saarilla ja manterella kevään alkuaikoina. Luonto ja luonnon asukkaat elävät ja toimivat, tuntevat ja pyrkivät ihmisten tavoin, missään ei esitys käy pitkäveteiseksi, ei toisteta samoja asioita, ei ikävystytetä lukijaa — aina vain uutta ja ihmeellistä.

Lukukirjaksi se on erikoisen sopiva. Satu ja todellisuus ovat taitavasti yhdistetyt toisiinsa ja vaikuttavat monipuolisella tavalla nuoren lukijan henkiseen elämään kartuttaen hänen tietojaan eri aloilla ja samalla huvittaen ja vilkastuttaen mielikuvitusta. Hän ei laisinkaan tunne tuota tavallista väsyttävää koulukirjatunnetta, joka tekee lukemisen niin ikäväksi ja vastenmieliseksi; hän on koko ajan lukevinaan vain kaunista satua, joka samalla melkein tiedottomasti opettaa ja laajentaa tietopiiriä. Hän seuraa jännityksellä Peukaloisen retkiä, ottaa innolla osaa mitä erilaisimpiin seikkailuihin ja tutustuu samalla mitä kirjavimpiin ilmiöihin, joita Peukaloinen matkallaan tapaa.

Taitavasti on kuvattu etelä-Ruotsin luonnon- ja maantieteelliset omituisuudet. Luonto ikäänkuin itse toimii maantieteen opettajana vieden lukijan maakunnasta toiseen, kuvaten niiden luonnetta ja ominaisuuksia. Skoonen viljavainiot ja Smoolannin jylhät korvet, ulkosaarien autiot kallioriutat ja Gottlannin ihmeet, metsät ja vuoret, pellot ja niityt, kaupungit ja maaseutu kaikki loihditaan havainnollisesti oppilaan eteen. Ja väliin on ehtimiseen sopivalla tavalla sovitettu pienempiä historiallisia, arkeologisia y. m. tietoja eri aloilta. Koko maalaiselämä monipuolisuudessaan on mitä viehättävimmällä tavalla esitetty.

Tekijälle ominainen herkkä rakkaus luontoon käy tässä teoksessa selvemmin esiin kuin kenties missään edeltäjässään. Huomaa että tekijä

on koko elämänsä omistanut luonnolle ja sen ymmärtämiselle. Mestarillisella taidolla hän kuvailee eläinten, metsien ja vuorien, järvien ja soiden, meren ja kallioriuttain asukkaiden elämää ja tapoja. Kaikille annetaan joku sattuva piirre, kaikille omistetaan samanlaisia tunteita ja ominaisuuksia, joita tapaa ihmiselämässäkin. Tekijätär tempaa nuoret lukijat mukaansa ja vie heidät lähelle luonnon ihmeellistä tarumaailmaa.

Kirjaa kaunistavat monet ihanat luonnonkuvaukset. Alkukevään kaunis, mutta oikullinen ja vaihtelevainen aika on raikkaalla ja viehättävällä tavalla esitetty. Kirjan suurin ansio lukukirjana onkin juuri se, että se avaa lukijan silmät tajuamaan ja käsittämään luonnon ihmeellisiä salaisuuksia ja pyhää kauneutta, se ikäänkuin hetkiseksi kohottaa hänet yläpuolelle jokapäiväisen elämän vapaampaan ja luonnollisempaan maailmaan. Ja se kaunis, sovinnollinen elämänkatsomus, luottamus kauneuden ja hyvyyden johdatukseen, joka vallitsee kaikkialla luonnossa ja eläintenkin keskuudessa on epäilemättä myös omiaan henkisesti kohottamaan ja jalostamaan nuoria lukijoita. Ruotsalaisissa lapsissa kirja varmaankin herättää myös isänmaallisia tunteita ja rakkautta kotiseutuun. Sanalla sanoen Selma Lagerlöfin kirja vastaa oivallisen lukukirjan kaikkia vaatimuksia. Se kykenee sekä huvittamaan että opettamaan ja kohottamaan lukijaa.

Suomennoksen on Juhani Aho mestarillisesti suorittanut. Ei mitään huonoa ja kuivaa käännöskieltä, vaan todellista uudestaan runoilemista toisella kielellä. Suomalaisissa kouluissa kirja tietysti ei sovi lukukirjaksi, mutta hyvää lukemista siinä muuten epäilemättä on nousevalle nuorisollemme.

Ulkoasu ja kuvitus ovat erittäin miellyttäviä. Toivomme kirjalle laajaa leviämistä kasvavan kansan keskuudessa.

M. W. E—eh.

MARGARETE BÖHME. *Yhteiskunnan hylkäämä.* Langenneen naisen päiväkirja. Suom. Salu Latvala. Kuopio 1906. Kuopion uusi kirjapaino. 304 s. 8:o. Hinta 3: 25.

„Yhteiskunnan hylkäämä“ eli „Tagebuch einer Verlorenen“, niinkuin tämän kirjan nimi alkukielellä kuuluu, herätti heti ilmestyttyään Saksassa niin suurta huomiota, että lyhyessä ajassa sitä myötiin lähes 90,000 kappaletta. Meilläkin siitä viime vuonna ilmestyi sekä suomen- että ruotsinkielinen käännös.

Mikä on syynä tämän kirjan tavattomaan menekkiin? Epäilemättä sen aihe, joka ei ole aivan tavallinen kirjallisuudessa. Samantapaisia oloja kuvailee tosin Jacob Wassermann muutamia vuosia sitten ilmestyneessä

kirjassaan „Die Erzählung der jungen Renate Fuchs", mutta tämä ilmoitettavanamme oleva kirja vaikuttaa paljoa välittömämmin ja uskottavammin. Siihen on kai etupäässä syynä se että kirja on päiväkirjan muotoon kirjoitettu ja että se on langenneen naisen oma tunnustus, niinkuin julkaisija Margarete Böhme alkusanoissaan väittää, jotavastoin Wassermannin teoksessa on vain ulkopuolella seisovan, miehen, tekemiä huomioita.

Se seikka että kirja on kirjoitettu päiväkirjamuotoon, on sille epäilemättä suureksi eduksi, varsinkin kun muistiinpanot alkavat jo konfirmatsionipäivästä ja jatkuvat sitten toistakymmentä vuotta eteenpäin aina päähenkilön kuolemaan saakka. Siten voipi lukija saada selityksen siihen kysymykseen, miksi tämä nainen, jossa sittenkin pohjalla oli niin paljon hyvää ja jaloa, jossa oli niin paljon „viehättävää naisellisuutta ja miellyttäviä luonteenominaisuuksia" lankesi niin syvälle. Että hän itse oli siihen alkuaan jokseenkin viaton, käynee jokaiselle selville.

Kevytmielisyys oli hänellä jo veressä, sen hän oli isältänsä perinyt, ja hänen kotinsa oli paras maa-ala, jotta tällainen taipumus pääsisi rehoittamaan. Äiti oli varhain kuollut ja toinen taloudenhoitaja toisensa perästä otettiin taloon. Etteivät nuo nuoret naiset ainoastaan hoitaneet taloa, selvisi hänelle jo viidentoista vanhana, jolloin hän itse joutui myös raa'an miehen uhriksi. Yksi taloudenhoitajista, johon tyttö oli ollut erityisen kiintynyt, hukutti itsensä äkkiä ja tuo tapaus saattoi hänet aivan epätoivoon. Ainoa koko talossa, joka silloin muisti häntä ja koetti lohduttaa häntä, oli isän apulainen, ja tämä käytti silloin hyväksensä tytön turvattomuutta ja tietämättömyyttä.

Mutta ei tämänkään tapauksen olisi tarvinnut kokonaan turmella tyttöä, ja varmaan hän olisi voinut siitä kohotakin, jos hän olisi vapaasti saanut seurata sitä tunnetta, joka nyt heräsi hänen sydämessään luonnollisena ja valtavana. Niin nuori kuin hän olikin synnyttäessään lapsensa, niin äidintunne tuota avutonta olentoa kohtaan oli hänessä selvä ja voimakas. Mutta silloin toiset pelastaakseen tytön maineen ottivat häneltä lapsen pois ja lähettivät hänet ankaraan pappisperheeseen, jossa tuota nuorta muka turmeltunutta tyttöä kohdeltiin mitä suurimmalla ankaruudella ja rakkauden puutteella. Että tuo kristillinen pappisperhe siten suuressa määrin vaikutti juuri hänen varsinaiseen lankeemukseensa, on päivän selvää.

Tyttö karkaa ankaran papin luota, jossa elämä oli tullut hänelle aivan sietämättömäksi, ja sitten lukija saa seurata hänen vaiheitaan maailmalla, jotka ovat sanomattoman kirjavia. Mutta koko ajan on pakko myötätuntoisuutta ja sääliä tuntea tuota onnetonta naista kohtaan, joka on joutunut noin surkeihin oloihin etupäässä vaan siksi, että hän lapsesta saakka on ollut tuuliajolla, ettei hänellä ole ollut ketään, joka rakkaudella olisi häntä ohjannut ja tukenut. Varattomana, kokemattomana, oppimattomana hän on heitetty keskelle elämän merta, kummako jos hän siihen

hukkuukin. Hänessä ei kuitenkaan koskaan vaikene se ääni, joka kaipaa jotakin korkeampaa ja parempaa, joskohta hänen yrityksensä raukeavatkin aina kesken. Mutta siihenkään hän ei ole yksin syypää, vaan suuri syy lankeaa myös yhteiskunnallisen käsityskannan osalle.

Lukuunottamatta muutamia osia, jotka todistavat aito-saksalaista monisanaisuutta ja tekevät hiukan venytetyn ja pitkäveteisen vaikutuksen, on kirja mieltäkiinnittävä ja harvinaisella lämmöllä kirjoitettu. Se avaa aivan uuden maailman n. s. kunniallisille naisille, jotka ikänsä elävät kodin turvassa ja joilla on vain varsin himmeä käsitys siitä elämästä, jota „yhteiskunnan hylkäämät" sisaret viettävät. Se on heille varsin terveellinenkin kirja, sillä se ehkä jossakin määrässä voi poistaa sitä ylemmyyden ja itsetyytyväisyyden tunnetta, jota he niin mielellänsä tuntevat antaessaan joskus ajatuksensa eksyä niin kaukaisille poluille, kuin näiden onnettomien olentojen pariin, joille he tuskin tahtovat ihmisarvoa myöntää. Se opettaa heille ehkä myös sen tosiasian, että paljoa enemmän kuin omaa itseänsä ja moraalista voimaansa he saavat kiittää turvaavaa ympäristöänsä siitä, etteivät he itse ole joutuneet yhtä onnettomiin oloihin, ja samalla he ehkä myös ymmärtävät että näilläkin naisilla on samat tunteet ja taistelut, ehkä vain monta vertaa syvemmät ja todellisemmat, kuin ikänä niillä, jotka kulkevat yhteiskunnan korkeimmilla kukkuloilla.

Olen varma siitä, ettei kukaan, joka tämän kirjan on lukenut, voi kivittää sitä naista, joka sydänverensä noihin päiväkirjanlehtiin on vuodattanut, vaan pikemmin kääntää syytöksen omaa itseänsä kohti ja toistaa ne sanat, joihin kirja päättyy:

„Jumala varjelkoon lapsiamme!"

H. S.

CONRAD FERDINAND MEYER. *Pescara.* Novelli. (Suurten kertojain teoksia XII.) 25:nnestä painoksesta suomensi Joel Lehtonen. Lahdessa 1906. Werner Söderström Osakeyhtiö. 157 siv. 8:o. Hinta 1: —, sid. 1: 75.

Conrad Ferdinand Meyer — tyypillinen saksalainen nimi! Ja historiallinen novelli! Tietysti joku noita ikuisia „ajankuvia", esityksessään germaanisen leveä, historiallisessa tunnollisuudessaan ikävä, taiteellisuudessaan — ehta saksalainen.

Tällä kertaa erehdys.

Ei tarvitse pitkälti lukea, ennenkuin sen huomaa. Ja alkuun päästyään lukee nautinnokseen. Sillä tämä Meyer on taiteilija: kaikki on kirkasta ja läpinäkyvää kuin yksiöinen jää. Taiteellisen rajoittamisen suuri laki on hänellä veressä: semmoista ei opita. Ja hänen mielikuvituksensa veistelee harvinaisen plastillisia kuvia, mikä on aivan epäsaksalaista.

Ja kuitenkin: yksi kompastus on kieltämätön ja sen pahempi päätoiminnan päämomentissa —:

Näyttämönä on 16:nnen vuosisadan Italia, Macchiavellin Italia, se Italia, jossa kaikki on kaupan. Tämä tausta on esitetty varmoin piirtein ja vakuuttavalla historiallisella terävänäköisyydellä. Mitään epäolennaista ei ole laahattu näyttämölle.

Päähenkilö on sotapäällikkö Pescara. Pääkohta on hänen kiusauksensa. (Novellin saksalainen nimi onkin: Die Versuchung des Pescara.) Kiusaus on unelma Italia-äidin vapauttamisesta, yhteenliittämisestä kansalliseksi kokonaisuudeksi. Ja kiusaus lähestyy häntä hänen oman puolisonsa, runoilijatar Vittoria Colonnan hurmaavassa hahmossa.

Pescara on keisarin suurin sotapäällikkö, hänellä on uskollinen sotajoukko. Mikä olisi hänelle mahdotonta, tänä odottamattomien yllätysten aikana. Miksi yhdistetyn isänmaan kultainen kuningaskruunu ei sopisi hänen voitonseppelöimään päähänsä? Pyhä isä on hänet jo ennakolta voidellut, liittolaisia hänelle tarjoutuu. Vain ratkaiseva askel! — Mutta, mutta: *Pescaran kohtalo on määrätty, hän ei voi kiusaukseen langeta.* Hän on sairas, kuolemaan tuomittu — vaikka hän äärettömillä tahdonponnistuksilla on sen saanut salatuksi kaikilta — hän *tietää* jo muutaman päivän kuluttua makaavansa kylmänä ruumiina. Niinkuin tapahtuukin. Tässä on kompastus: kiusauksen edellytyksenä on vapaa tahto, inhimillistä ja psykologista mielenkiintoa on vain kiusauksella, jota seuraa lankeamisen mahdollisuus. Sitä ei ole Pescaralla. Päähenkilö on tosin voittanut myötätunnossa, mutta novelli on eheydessä menettänyt. Mikä on todella vahinko.

Ja kuitenkin täytyy ihmetellä kirjailijaa, joka tämänkin jälkeen voi estää lukijan mielenkiintoa kokonaan laukeamasta. Pescara kasvaa sittenkin loppuun saakka, joskaan ei taiteellisessa merkityksessä. Mutta alkupuoli on paras. Toiminnan jänteet ovat kimmoisen kireät, tuntee että langat ovat mestarin kädessä. Sentähden suo mielellään anteeksi sen pienen „taituroimisen“, joka joskus pilkistää esiin. Pääansio on kuitenkin että novellin läpi virtaa kuulas tunturi-ilma — Meyer onkin syntyään sveitsiläinen.

Joel Lehtosen suomennos, niinkuin voi odottaa, on yleensä hyvä: niin kaukainen kuin kertomus ajan ja paikan puolesta onkin, puhuvat henkilöt supi-suomea. Joku poikamainen käänne tai kovin tutunomainen sana, esim. *pikiintyä, henttu* — itsessään ei minulla mitään ole niitä vastaan — tuntuu vaan hieman vieraalta italialaisen *cavalieron* suussa.

Tällä hetkellä tarvitsee kirjallisuutemme juuri tämmöisiä taiteellisia, muotokirkkaita kirjoja. Toivottavaa on että saman tekijän novelleista ainakin „Munkin häät“ vielä saataisiin suomalaiseen asuun.

Y. K.

Runoutta.

AIN' ELIISABETH PENNANEN, *Tschandalan vanki.* Helsinki 1907. Otava. 105 siv. 8:o. Hinta 1: 75.

Nuori kirjailijatar, joka viime syksynä esikoitsi suorasanaisella kertomuksella „Voimaihmisiä", on nyt kevätpuolella lähettänyt julkisuuteen kokoelman runoja. Kertomus todisti kirjoittajassa havaintokykyä ja mielikuvitusta ja herätti jonkun verran toiveita, vaikka aiheenpitely ja tyyli oli vielä kovin epätasaista ja sekavaa. Vaikeampi on antaa samanlaista tunnustusta Ain' Eliisabeth Pennasen lyyrillisistä kokeista. Niissä ovat eletyt todellisuuskuvat supistuneet sangen vähiin, vähempään kuin suorasanaisessa kertomuksessa. Sijaan on tullut hämyistä, epäselvää unelmaromantiikkia keijuineen, perhoineen, kukkineen ja kuutamoineen. Ja missä näiden kuutamosatujen lomasta pilkistää esiin pieni katkelma todella elettyä sielunhistoriaa (esim. kappaleissa „Tunteen rukous" ja „Kirous"), ei sitäkään ole saatu nuhteettomaan taiteelliseen muotoon puetuksi. Lukija saattaa eräiden säkeiden nojalla päätellä tekijän tunteneen ja tapailleen jotakin kaunista, mutta liukuneen siitä kohta irti, jaksamatta sitä kokonaan omakseen valloittaa. Tällaisen keskeneräisen vaikutuksen tekevät kokoelman parhaatkin kappaleet, joista oli tässä lehdessä viime vuonna muutamia näytteitä (ks. Valvoja, helmik. 1906). Kenties kaikista eheimpänä ja välittömimpänä kuvastuu eletty tunnelma runossa „Kaksi vierasta . . ." Mutta se onkin ainoita kokonaisia. Muuten ei ole ihmettelemistä, että nuoren vasta-alkajan säkeissä kuuluu siellä täällä kaikua nykyisistä suomenkielisistä lyyrikoistamme Leinosta ja Mannisesta tai että tekijättären herkkää, kuutamohaaveista sielua ovat koskettaneet Heinen „Laulujen kirjan" kuvat ja säveleet sikermässä „Kuudanyö". Vasta omintakeinen, voimakkaasti todellisuudessa elävä personallisuus pystyisi luomaan itsenäisen muodon itsenäisille elämäntunnoilleen. Mutta semmoisia uutuudenlupauksia ei ainakaan allekirjoittanut ole voinut „Tschandalan vangissa" huomata. Arvostelijan ikävä velvollisuus on senvuoksi merkitä, että tämä teos kokonaisuudessaan on tuommoinen „oskyldigt ingenting", viaton vähäpätöisyys, jolla ei ole elämisen mahdollisuuksia, mutta jommoisia arvokkaimmatkin kustannusliikkeemme joutuvat taritsemaan yleisölle vuodenmittaan useampiakin, toivottavasti parempaa tulevaisuutta odotellessa.

V. T.

Historiallista kirjallisuutta.

E. NERVANDER. *Keisari Aleksanteri I:sen matkat Suomessa.* Runsaasti kuvitettu. Helsingissä 1906. Otava. 313 siv. 8:o. Hinta 5: 75.

Keisari Aleksanteri I:n Suomen matkat ovat pysyneet kansan muistossa ja sen ne hyvin ansaitsevatkin merkitykseensä nähden. Myöskin kirjallisuudessa on niitä ennen useammin kuvattu, mainittakoon esimerkiksi vain B. O. Schaumanin toimittama „Kejsar Alexander I resa i Finland 1819“ (v. 1892), josta lyhyempi laitos suomeksikin ilmestyi. Mutta kuitenkin voidaan sanoa että esillä oleva maist. E. Nervanderin teos on ensimäinen, jossa ne tulevat yhtenäisessä kuvauksessa ja tässä laajuudessa esitetyiksi. Tekijä on sitä varten, painetuista lähteistä puhumatta, keräillyt säilyneitä muistotietoja aineensa valaisemiseksi sekä yhteisen kansan että sivistyneiden piiristä, ja on siinä ilmoituksensa mukaan menestynyt paremmin kuin edeltäpäin uskalsi toivoakaan. Mikäli olen voinut huomata on kirjallisuuttakin varsin tarkasti käytetty.

Täten syntynyt kirja onkin ilahuttava todistus, miten täydellinen kuva Aleksanteri I:n matkoista maassamme vielä on voitu luoda. Tekijää on kiittäminen siitä, että hän täten epäilemättä häviöstä on pelastanut paljon, joka varmaankin muutoin olisi ikipäiviksi unheeseen joutunut. Saamme tässä kaikkine pikkupiirteineen kuvan siitä hallitsijasta, „jonka sotajoukot voittivat maan, jonka lempeys voitti kansan“ (niinkuin päällekirjoitus Turun porvariston v. 1809 keisarille pystyttämässä kunniaportissa kuului), mikäli hän meidän maassamme oleskeli.

Aleksanteri I teki Suomeen yhteensä viisi matkaa: 1803 Venäjän Suomeen, sekä 1809 kahdesti, 1812 ja 1819 entiseen Ruotsin Suomeen. Useimmat näistä ovat historiallisestikin olleet maallemme sangen muistettavia. Venäjän Suomen matkaan nähden olisi tässä suhteessa sopinut huomauttaa, että todennäköisesti keisarin näkemykset tällä matkalla ja niiden vertailu myöhempiin kokemuksiin eivät ole olleet vaikuttamatta hänen kantaansa kysymykseen vanhan ja uuden Suomen yhdistämisestä.

Paitsi noiden matkain kuvauksia, joista luonnollisesti kuvaus keisarin pitkästä matkasta v. 1819 on laajin, on tekijä kirjaan lisännyt luvun „suomalaisen lähetystön“ käynnistä Pietarissa, se kun myöskin saattoi keisarin personalliseen yhteyteen erisäätyisten Suomen kansalaisten kanssa. Tätä ei voi muuta kuin hyväksyä, ja se on melkoisesti laajentanut kuvauksen puitteita.

Esityksen elävyyttä lisäävät suuresti ne monet kuvat, henkilöistä, paikoista, keisarillisista armolahjoista ynnä muista, joita on kirjaan liitetty. Kun maist. Nervander, kuten tunnettu, on kultuurihistoriamme etevimpiä tuntijoita ja kuvaajia, jonka johdolla on viehättävää syventyä

menneiten aikojen elämään, voidaan syystä kehoittaa kaikkia historiallisen lukemisen harrastajia tutustumaan esilläolevaan teokseen, josta varmaankin on heille oleva sekä huvia että hyötyä.

Arvostelijan velvollisuuden mukaisesti tehdäkseni jonkun muistutuksen teosta vastaan tahdon huomauttaa että Aleksanteri I:n hallitsijavakuutuksen jäljennös olisi ollut hankittava välttämättä — kuten tekijäkin sittemmin näyttää huomanneen — jostakin alkuperäisestä kappaleesta eikä semmoisen uudestipainoksen mukaan, joka jo ensi silmäyksellä kirjainlajillaan herättää epäilystä autentisuudestaan. Joskus olisi suonut lähteen olleen tarkemmin ilmoitettuna (esim. viittaus Suomi aikakauskirjaan, ilman lähempää tiedonantoa, ei paljon auta).

K. Grotenfelt.

MAURITS HALLBERG. *Minnespenningar öfver enskilda personer födda eller verksamma i Finland.* (Skrifter utgifna af Svenska Litteratursällskapet i Finland LXXIV, 1.) Helsingissä 1906. VIII + 154 siv. 8:o. Hinta 3: —.

Numismatiikki, rahatutkimus, samoin kuin sen alaosasto mitalitutkimus on sekin kultuurihistorian aputiede, ja rahanlyönnin historia ulottuu kuten tunnettu hyvinkin kaukaisiin aikoihin. Sitä vastoin muistorahain lyönti yksityisten henkilöin kunniaksi, jommoisia mitaleja esilläoleva teos koskettelee, on verraten nuori. Kolmikymmenvuotisen sodan aikana tapa tunkeutui Ruotsiin, ja Venäjälle se niinkuin niin paljon muutakin tuli Pietari suuren aikana. Suomessa se tapa verraten sangen myöhään ja harvaan on tullut käytäntöön. Ensimäinen suomalaisesta aloitteesta lyöty tällainen muistoraha kunnioittaa, merkillistä kyllä, sitä miestä, jota muutenkin pidetään suomalaisen kultuurin ja historian eloonherättäjänä, H. G. Porthania.

Hra Hallbergin teos sisältää luettelon kaikista „Suomessa syntyneiden tai vaikuttaneiden yksityisten henkilöiden“ kunniaksi lyödyistä muistorahoista. Eikä niitä ole kertynyt aivan pieni määrä. Luetellaan kolmattasataa muistorahaa, joita on lyöty 108 (oikeastaan 109) henkilön muistoksi. Mutta tämä luku supistuu melkoisesti, kun tarkemmin katsotaan missä määrin todellakin nämä rahat Suomen kultuuriin tai historiaan kajoovat. Ehkäpä voinee pieni katsaus tässä suhteessa lukijaa huvittaa. Mainituista 109 henkilöstä on 51, jotka eivät ole Suomessa syntyneet ja joiden muistorahat eivät myöskään mitään Suomea koskevaa sisällä. Tosin joukossa on joku, jonka nimi ja vaikutus on Suomenkin historiaan pysyväisemmin kiintynyt, kuten Birger jaarli, Juhana Stjernhök, J. H. Kellgren, E. af Wetterstedt, Israel Hvasser ja joku muu, vaan kaikkein useimmista voidaan suuresti epäillä, ovatko heidän nimensä

oikeastaan tässä paikallaan. Näiden joukkoon on vielä lisättävä kuningas Kaarlo Knuutinpoika, kun ilmoitus hänen synnynnästään Suomessa on epävarma. Sitten on lueteltujen joukossa 10 tosin Suomessa syntynyttä, mutta vaikutuksensa puolesta kokonaan muihin maihin kuuluvaa henkilöä, esim. Sten Bjelke, Dmitri Galitsin, Fredriika Bremer, ainoa nainen, joka luettelossa tavataan, G. af Wetterstedt y. m.

Jää siis oikeastaan 47 henkilöä, joiden muistorahat todellakin Suomelle kuuluvat ja Suomesta muistuttavat. Näitä on 9 ulkomaalaista, ruotsalaista, ja Suomea koskeva seikka supistuu niissä joskus hyvinkin vähäiseen, esim. Aksel Oxenstjernan suhteen kirjaimiin L. B. I. K. s. o. Liber Baro in Kimito (Kemiön vapaaherra). Sitä vastoin Yrjö v. Döbelnin muistorahassa oleva kirjoitus: Defensor strenuus Finlandiæ (Suomen sitkeä puolustaja) todella liittää sen meidän historiamme muistoihin. Vielä enemmän on tämä asianlaita kahdessa ruotsalaisten miesten kunniaksi, mutta suomalaisten toimesta lyödyssä mitalissa. Toinen on Tukholman suomalaisen seurakunnan maaherra Nils v. Rosensteinin kunniaksi lyömä raha, jossa on kirjoitus: „N. v. Rosenstein Maaherra K. P. T. O. — Särjettyneldä Säilytetyldä" ja taitteessa „Suomal. Seurak. Stockh. 1814", lyöty sen johdosta että Rosenstein oli vaikuttanut lakkautettavaksi ehdoitetun seurakunnan pysyttämiseksi, ensimäinen ja pitkiksi ajoiksi ainoa suomenkielisellä kirjoituksella varustettu; toinen Upsalan suomalaisen ylioppilaskansakunnan inspehtorilleen P. v. Afzeliukselle v. 1821 antama.

Niiden suomalaisten luku, joiden kunniaksi on muistorahoja lyöty, supistuu siten 38:aan. Näistäkin tavataan 6:n nimet ainoastaan ohimennen mainittuina toisten rinnalla, joten erikoisella muistorahalla kunnioitettujen luku on kolmekymmentäkaksi. Ruotsissa ovat siten seuraavat Suomen miehet, siltä ajalta jolloin Suomen ja Ruotsin kohtalot vielä olivat suureksi osaksi yhteiset, tulleet muistetuiksi: Klaus Kristerinpoika Horn, Klaus Laurinpoika Fleming, Kustavi Horn, Arvi Wittenberg, Fabian Wrede, Elias Brenner, Jaakko Frese, Arvi Horn, Augustin Ehrensvärd, G. F. Creutz, Juhana Hisinger, K. A. Ehrensvärd, Michael Choræus, A. N. Edelcrantz, K. P. Hällström, B. H. Crusell, Fr. M. Franzén, Gabriel Poppius ja K. D. Skogman. Yhteensä siis yhdeksäntoista. Suomessa tai itse suomalaisten toimesta on muistorahalla kunnioitettu ainoastaan seuraavia kolmeatoista henkilöä: H. G. Porthan (kaksi: borealinen kansakunta 1799; hänen muistopatsaansa paljastajaisiksi 1864); G. M. Armfelt (1800); Gabriel Ahlman (Suomen talousseura testamenttilahjoituksen johdosta 1801); taistelussa kaatuneet veljekset A. V. ja C. G. Ramsay (yhteinen raha, heidän äitinsä lyöttämä 1811); F. W. Pipping (borealinen osakunta 1837); R. H. Rehbinder (1841); A. E. Nordenskiöld (Suomen tiedeseura Aasian ympäripurjehduksen johdosta 1880); L. Mechelin (1899); Elias Lönnrot (1902); C. G. Estlander (1904); J. L.

Runeberg (1904) ja J. V. Snellman (Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 1906). Näiden lisäksi tulevat nuo kaksi N. v. Rosensteinille (1814) ja P. v. Afzeliukselle (1821) omistetut. On siis oikeastaan olemassa vain viisitoista nimenomaan suomalaisten aloitteesta syntynyttä tämäntapaista muistorahaa. Vasta viime vuosien kuluessa on meillä huomattavissa jonkinlainen harrastus tällä keinolla ikuistuttaa mainioiden henkilöiden muistoa.

Jos siis onkin tämä ala Suomessa jotenkin köyhästi edustettuna, on kuitenkin luettelon tekijää kiittäminen siitä, että hän on koonnut, mitä maatamme ja kansalaisiamme koskevaa olemassa on. Kuvat tärkeimmistä muistorahoista olisivat tämänlaatuisessa teoksessa suuresti lisänneet sen arvoa ja luullakseni myöskin yleisön intressiä siihen. Nimilehden ykkönen viittaa siihen, että jatkoa teokselle ajatellaan. Mitä tähän lähinnä on ajateltu otettavaksi, en tiedä. Lausun kuitenkin sen toivomuksen että käännettäisiin huomio Suomen historian muistettavien tapausten, taisteluiden, muistojuhlien y. m. s., johdosta lyötyihin mitaleihin, se kun mielestäni olisi melkoista tärkeämpi meille kuin esim. hallitsijaperheihin kuuluvain henkilöiden muistorahojen luetteleminen. Luulen että tuommoisen luettelon aikaansaaminen kultuurihistoriallisella merkityksellään runsaasti korvaisi siihen pantua vaivaa.

K. Grotenfelt.

Aikakauskirjallisuutta.

Kirjapainotaito. Graafillinen aikakauslehti. Toimitus: Jalmari Helme, vastaava, J. A. Tukiainen, toimitussihteeri, K. Lundström. Huhtikuulla 1907. Näytenumero.

Yhä suurempaa huomiota meillä on ruvettu kiinnittämään kirjain ja aikakautisten julkaisujen ulkoasuun, sekä taiteelliseen että typografiseen. Ilahduttavana ajanmerkkinä tässä suhteessa on pidettävä, että suomeksi jälleen alkaa ilmestyä erityinen graafillinen ammattilehti *Kirjapainotaito.* Tämä aikakauslehti on, samoinkuin sen jokin aika sitten lakannut edeltäjä Kirjaltaja, asettanut päämääräkseen kirjapainotaidon kaikenpuolisen kohottamisen ja kehittämisen. Silmälläpitäen tätä näkökohtaa lehti lupaa tehdä voitavansa, että meillä typografisella alalla vapauduttaisiin ulkomaisesta, etenkin tähän saakka miltei yksinvaltiaasta saksalaisesta tekotavasta ja että sensijaan saataisiin syntymään luonteenomaisen suomalainen suunta. Tämä on pyrkimys, jonka oikeutuksesta ja onnistumisen suotavuudesta ei ole kaiketikaan muuta kuin yksi mielipide. Niinikään Kirjapainotaito lupaa ottaa tarkastuksenalaisiksi huomattavimmat kotimaiset kirjateokset kirjapainolliselta kannalta, latomisen ja painamisen puolesta. Ammatillisten

neuvojen antamisella, latomis- ja painamiskilpailujen toimeenpanemisella, lähetettyjen työnäytteiden arvostelemisella ynnä muilla keinoin lehti senlisäksi tahtoo työskennellä ammattitaidon kehittämiseksi ja innostuksen virittämiseksi.

Kirjapainotaidon näytenumero on itse kaunis todistus siitä, mitä meillä typografisella alalla voidaan aikaansaada aistikkuuteen ja taiteelliseen yksinkertaisuuteen nähden.

Kirjapainotaidolla on oleva kiitollinen, joskaan ei ehkä aina yhtä helppo tehtävä siinä kohottamis- ja uudistustyössä, johon se on antautunut. On täysi syy toivottaa menestystä tälle uudelle lehdelle ja sen kaikkea kannatusta ansaitseville pyrkimyksille.

A. S.

Tietoja eri aloilta.

Kaksi kirjoitusta suomalais-ugrilaisen mytologian alalta.

Suomensukuisten kansojen kieli- ja kansatiede on saanut monta uutteraa tutkijaa venäläisten joukossa. Tuntuu heidän kannaltaan katsoen melkein siltä, kuin me suomalaiset olisimme liian hiljaisia ja vaatimattomasti tyytyisimme, niinkuin eräs venäläinen finnologi sanoo, ainoastaan kokoamaan aineksia antaen vähemmin asiaanperehtyneiden vieraiden tehdä niistä johtopäätöksiä: luoda jumalaistarustoja, selvittää vanhoja kultuurimuotoja ja väitellä kansanrunoutemme alkuperästä. Se varovaisuus ja hätäilemätön perusteellisuus, jota meillä noudatetaan mainituissa tieteenhaaroissa, on käsittämätöntä venäläiselle tutkijalle, joka on nopea pystyttämään sirorakenteisia teorioja vähäisistäkin aineksista. Aineksien niukkuus ei kuitenkaan haittaa sitä kysymystä, jolle ruhtinas N. S. TRUBECKOJ on omistanut toisen suomalais-ugrilaista mytologiaa koskevista kirjoituksistaan moskovalaisessa aikakauskirjassa Etnografičeskoe Obozrenie 1906.

Asia koskee vogulilaisen Olympon tärkeää asujanta, n. k. „kultaista ämmää.“ Tästä muinaisajan mahtavasta jumalattaresta on kertomuksia monen ulkomaalaisen ja venäläisen matkustajan julkaisuissa. Aikakirjatkin tietävät mainita siitä. Lasta sylissään kantava kullasta muovaeltu jumalatar oli laajalleulottuneen palveluksen esineenä. Maantieteentutkijat, tuntien hänen tärkeytensä, piirsivät kartoilleen hänen patsaansa ja panivat merkille, kuinka kuuliaisesti kansa totteli hänen oraakkelikäskyjään. Ruht. Trubeckoj etsii tutkielmassaan tämän jumalattaren vastinetta vogulien nykyisten jumaluusolentojen joukosta, ja on hänen kirjoituksensa sitä huvittavampi, koska toht. Karjalainen luennoissaan

ostjakkien ja vogulien mytologiasta on esittänyt osaksi samanlaisia johtopäätöksiä.

Kirjoittaja puhuu aluksi siitä, että jumalankuvaa vieläkin kerrotaan säilytettävän jossain salaisessa paikassa, mainiten samalla — mistä lieneekin tietonsa saanut — että toht. Karjalaisen on muka onnistunut tuoda Helsinkiin hopeainen kopio mainitusta patsaasta.[1] Mainittuaan sitten, että tällaisille kopioille kansa vielä tänäpäivänä osoittaa jumalallista kunnioitusta, koska ne auttavat vaimoja ja suovat lapsia, edistävät metsästystä ja ohjaavat ihmiskohtaloita, löytää kirjoittaja samat tehtävät usein ylijumalan *Numi-Tǫrėm*in puolisoksi käsitetyllä *Kaltėś-* eli *S'ań-Tǫrėm*illa. Vihastunut ylijumala oli mustasukkaisuudesta pudottanut hänet taivaasta, silloin hän juuri synnytti seitsemännen poikansa *Mir-susnė-χum*in = maailmaa suojelevan miehen. Tarun mukaan hän sai ylijumalalta kumminkin toimekseen antaa apua synnytyksissä ja ratkaista ihmiskohtaloja. Näin tullaan siihen johtopäätökseen, että lastaan kantava kultainen ämmä on sama kuin *Kaltėś-Tǫrėm* poikineen. Nimen tarkempi vogulilainen vastine selitetään olevan *Küältis-sän-tǫrėm* = elämää antava jumaläiti. Voguleilta lainasivat tämän jumalattaren votjakit: heidän *Kįldįśin-*, *Kįlt́śiń-Mumį*llaan on samanlainen tehtävä ja sitäpaitsi hänen nimitystään ei käy selittäminen votjakin kielen kannalta.[2] Tämä todistaa, että Siperian ugrilaiset ja permiläiset kansat ovat joskus eläneet lähemmässä yhteydessä toistensa kanssa, niin että tällainen vuorovaikutus on ollut mahdollinen. Siihen on historiallakin todistuksia. Uusien kumartajiensa elämäntapojen vaikutuksesta muuttui osa *Kįldįśin-Mumį*n (myös nimellä *mu-kįlt́śįń*) tehtävistäkin, metsästyksen suojelijasta hän tuli maan hedelmällisyyden antajaksi (*mu* = maa). Hänen hämärä haamunsa sai lisävärejä venäläiseltä pellonhaltiattarelta Poludnicalta: pientareilla kulkemisen ja peltoväen kanssa keskustelemisen. Viimemainittu on vaikuttanut muidenkin suom.-ugr. kansojen viljavainionhaltioihin, niinkuin syrj. *pölödznića*, perm. *vup-morik*, mordv. *paksava*, votj. *ińvožo*. Viitattuaan klassilliseen Artemiiseen, joka myös vaihteli roolejaan kreikkalaisten elämäntapojen muuttuessa, katsoo kirjoittaja tuommoisen „muodonvaihtelun" mahdolliseksi votjakkilaisellekin jumalattarelle.

---

[1] Toht. Karjalaisen tiedonantoa myöten ei todellisuudessa liene mitään kultaista patsasta ollut olemassa; aiheen taruun on antanut epiteetti „kultainen", jota yleensä käytetään ylhäisten jumaluusolentojen mainesanana. Yhtä vähän on ollut olemassa patsaan hopeaista kopiota. Toim. muist.

[2] Lainaus lienee kulkenut päinvastaista suuntaa; nimityksen voi juuri „votjakin kielen kannalta" selittää: *kįldįśin* = *kįldįś* (sanasta *kįldįnį* 'luoda, synnyttää, siittää') + *in* 'taivas', siis merkitys: 'luova, synnyttävä l. siittävä taivas (jumala)' (vrt. Y. Wichmann, Tietoja votjakkien mytologiiasta s. 7). Toim. muist.

Tulivat sitten ensimäiset vaikutukset korkeammista uskontomuodoista, kristinuskosta ja islamista. Kumpikin levitti apokryfisia legendoja Kristuksesta ja Muhamedista. Votjakit muistivat hämärästi tarun taivaasta pudotetusta kultaisesta ämmästä, heidän *Kildišin-Mumi*staan. Käsitys jumalan sukupuolesta oli jo ehtinyt haihtua, tiedettiin vain, että hän „eli ihmisten keskuudessa, kuljeskeli pitkin peltoja, kokosi pudonneita tähkäpäitä ja lahjoitti maanriistaa." „Eihän votjakkein *Kildišin* ole huonompi jumala kuin Kristus tai Muhamed", ajatteli votjakki, ja näin syntyi jumalattaresta jumala, jota sitä paitsi mainitaan nimillä *Koldišin*, *Kilčin*, *Kolčin* ja rukoillaan auttamaan maan ja naisten hedelmällisyyttä.

*

Toinenkin ruht. Trubeckojn kirjoitus (Etnografičeskoe Obozrenie 1905) koskettelee kultapatsasta, mutta nyt jo toista, suomalaista, sitä kultaneitoa, jonka taitava takoja Ilmarinen teki itselleen koettaen sillä korvata entistä emäntäänsä. Kirjoittaja nojautuu kuuluisan Kalevalantutkijan Comparetti'n mukaan kahteen tämän runon toisintoon, ilomantsilaiseen ja inkeriläiseen, huomaa että Ilmarinen tahtoo korvata *kuollutta vaimoaan* ja rupeaa etsimään siinä jälkiä suomalais-ugrilaisesta vainajainpalveluksesta. Eräs matkustaja 17:nneltä vuosisadalta kertoo, että ostjakeilla, etenkin naisilla, oli tapana miehen kuoltua muovailla hänestä puukuvia, vaatettaa ja ruokkia niitä, koska he luulivat, että vainajanhenki välistä palaa niihin. Vielä nytkin ostjakkien lesket tekevät itselleen tuohesta ja nahoista miesvainajansa edustajia, syöttävät niitä ja nukkuvat niiden kanssa. Niittytšeremissit kylvettävät vainajainmuistojuhlissa lehmuskeppiä, joka muka edustaa kuollutta. Kirjoittaja luulee kepille ennen annetun vainajan muodon. Tällaisesta tavasta on muka Kultaneito jäännöksenä. Laulajat ovat unohtaneet sen alkuperäisen merkityksen vainajainpalveluksessa ja lukevat sen takomisen Ilmarisen tyhmyydeksi.

*

Uusi tutkija suomalais-ugrilaisen mytologian alalla ansaitsee tunnustusta asianharrastuksestaan; olisi vain toivottava että hän vastedes kokoisi käytettäväkseen enemmän ja luotettavia aineksia.

V. J. Mansikka.

Suomi ulkomailla.

— *Suomalainen kaunokirjallisuuskokoelma saksaksi.* Tohtori J. J. MEYER, Chicagon yliopiston opettaja, syntyperältään saksalainen, joka viime vuosina itsekseen on opiskellut suomen kieltä, aikoo kohdakkoin julkaista saksaksi kokoelman suomalaista kaunokirjallisuutta. Hänen kokoelmassaan tulevat olemaan edustettuina sekä vanhemmat kirjailijamme, kuten Aho, Ingman ja Päivärinta, että aivan nuorimmatkin. Tohtori Meyer liittää teokseensa johdannon, jossa hän luo yleiskatsauksellisen silmäyksen uudempaan suomalaiseen kirjallisuuteen ja sen kehitykseen.

— Prof. E. N. SETÄLÄn tutkimuksesta „Zur Herkunft und Chronologie der älteren germanischen Lehnwörter in den ostseefinnischen Sprachen" on maamme ulkopuolella ilmestynyt pari arvostelua. Toht. W. SCHLÜTER on Tarton „Oppineen seuran" vuosikirjassa julkaissut laajanpuoleisen selostuksen mainitun tutkimuksen sisällyksestä, sanoen m. m. että se on „selvästi ja yleiskatsauksellisesti kirjoitettu tutkimus", ja että sen tekijä „punnitsee eri germanilaisten kieliasteiden — alkugermanilaisen, gootilaisen ja alkuskandinavilaisen kielimuodon — vaatimukset eri lainasanoihin nähden varovasti ja harkitsee jokaiseen äänneilmiöön nähden niiden suhteellisen lainaamisajan mahdollisuuden". — Italialaisessa aikauskirjassa *Rivista Bibliografica Italiana* (toukok. 1907, s. 153) on samasta tutkimuksesta arvostelù, jonka kirjoittaja, firenzeläinen kielentutkija G. CIARDI-DUPRÉ niinikään tekee selkoa tutkijan saavuttamista tuloksista, lausuen m. m. että tutkimus germanilaiseltakin osaltaan „sisältää monta hyvää huomiota ja todistaa että hra Setälällä on tälläkin alalla laajat ja varmat tiedot."

— *Valvoja Unkarissa.* Siitä kirjoituksesta, jonka Minas Berberian Valvojassa julkaisi Armenian oloista, on toht. ANTON HERRMANN julkaissut kiittävän selostuksen unkarilaisessa viikkolehdessä „Szamosújvári Közlöny" antaen samalla kauniin tunnustuksen aikakauskirjastamme yleensäkin. Kirjoittaja lausuu selostuksensa lopussa ilonsa siitä, että armenialaiskysymystä on suomalaisille esitetty niin myötätuntoisesti kuin on tapahtunut. „Suomen kansalla ei tosin ole", sanoo kirjoittaja, „suurta vaikutusta kansanvälisessä diplomatiassa, mutta vapautta rakastavan kansan todellinen myötätuntoisuus on aina kallisarvoinen ja rohkaiseva semmoiselle kansalle, joka vuosisatojen kuluessa on taistellut vapautensa puolesta". Kirjoittaja mainitsee muutamia vertauskohtia suomalaisten ja unkarilaisten historiasta, sanoen muun muassa että „Armenian ja Suomen kansan jokainen osa ja kerros aina yksimielisenä, innokkaana ja uskollisena on ponnistellut ja taistellut isänmaan eheyden ja itsenäisyyden, kansanvapauden ja riippumattomuuden puolesta".

Väittelyä.

Pronssikausi — ?

I.

Pronssikausikysymys metallurgien kannalta.

Vuosituhansien kuluessa tehdyt uutterat tutkimukset ovat kohottaneet tieteet sellaiselle asteelle, ettei kukaan enää voi täydellisesti hallita edes omaa erikoistiedettään, vaan tutkijan on siinäkin vielä valittava jonkin erikoisalan kehitys seurattavakseen ja edistettäväkseen. Tästä seikasta johtuva näköpiirin ahtaus voi kuitenkin vaikuttaa hyvin haitallisesti spesiaalitutkimuksiinkin. Sukulaistieteissä saattaisi olla varteen otettavia tutkimusten tuloksia, mutta vieraaseen tieteeseen kuuluvina ne joko tietämättömyyden tahi ennakolta varmuudeksi vakaantuneen mielipiteen tähden jätetään huomioon ottamatta.

Tämä näkökohta on otettava huomioon niihinkin kysymyksiin nähden, joita arkeologia ja metallurgia käsittelevät.

Raudan ja pronssin ominaisuudet ja valmistustavat kuuluvat metallurgian alalle. Sellaisten kivitöiden kuin esim. Egyptin pyramidien valmistus taas luonnontieteiden teknillisiin sovelluksiin. Omalla alallaan siis metallurgitkin silloin liikkuvat kun pohtivat kysymystä, kumpi on todennäköisesti ollut aikaisemmin tunnettu, rauta vai pronssi. He väittävät, että rauta on ollut käytännössä jo Egyptin vanhimpia pyramideja rakennettaessa (n. v. 3000 e. Kr.). Arkeologien mukaan se on ensin keksitty n. v. 1200 e. Kr. keski-Europassa, josta se on levinnyt muuhun maailmaan[1]. Kumpikin tutkijaryhmä katsoo olevansa oikeassa. Niinpä ovat esim. kaikki käsiini saamat vuoden 1891:n jälkeen kirjoitetut metallurgian alalla ilmestyneet teokset, joissa tätä kysymystä on kosketeltu, esittäneet arkeologien väitteen kumotuksi. Ja tämä mielipide näyttää saaneen kannatusta metallurgien piirin ulkopuolellakin[2]. Arkeologit puoles-

[1] Historiallinen Aikakauskirja. 1906, S. 29, nimimerkki A. M. T:n selostuksessa Sophus Müllerin »Urgeschichte Europas» teoksesta.

[2] Vert. Handwörterbuch der Staatswissenschaften. Herausgegeben von J. Conrad etc. 2 Aufl. 1900 III Bd. S. 462. Prometheus, 1904, S. 689. Otto Vogel: »Zur Urgeschichte des Eisens.»

Die Umschau 1906, S. 230, Fr. Günther: »Gab es ein Bronzezeitalter?»

taan ovat vahvasti vakuutettuja, että »se aika ei ole kaukana, jolloin viimeiset vastustajat vaikenevat» (Sophus Müller).

Tämä huomattava mielipiteiden eroavaisuus johtunee pääasiallisesti tutkimuksessa käytetyistä hieman erilaisista menettelytavoista. Arkeologit leimaavat mielellään metallurgien metodin epätieteelliseksi. Niin on Valvojan viime joulukuun numerossa esiintynyt kotimainen asiantuntijakin koettanut tehdä. Metallurgit rakastavat todennäköisyyslaskelmia, joita induktiivinen metodi ei muka sallisi.

Induktiivinen metodi perustuu välittömiin havaintoihin ja niistä tehtyihin johtopäätöksiin. Jota useammat ja monipuolisemmat havainnot ovat, sitä luotettavampia johtopäätöksiä voi niistä tehdä. Mutta ainá on olemassa mahdollisuus, että jotkut uudet havainnot osoittavat entisistä saadut johtopäätökset vääriksi. Ehdotonta varmuutta ei tiede sen tähden voi koskaan saavuttaa, vaan kaikkialla täytyy tyytyä todennäköisyyslaskelmiin. Todennäköisyys voikin usein olla niin suuri, että se käytännöllisesti katsoen on samaa kuin täydellinen varmuus. Laajimman kokemusmaterialin aikakauden tuntemiseksi tarjoo luonnollisesti nykyaika. Jota kauemmas taakse päin ajassa mennään, sitä harvempiin havaintoihin ja vähemmän todennäköisiin johtopäätöksiin on tyytyminen. Ja kun on kysymys esihistoriallisista ajoista, niin johtopäätösten todennäköisyys useinkin saattaa alla sangen lähellä nollaa.

Arkeologien opit ja väitteet ovat siitä hyvänä todistuksena. Heidän keskinäiset ajatusten vaihtonsakin sen osoittavat. Viime vuoden Historiallisen Aikakauskirjan N:o I:ssä on pari arkeologista kirjoitusta, joihin on kehoitettu tutustumaan. Pitemmässä niistä koetetaan »näyttää muinaistieteellisen tutkimusmetodin varmuutta.» Se ei siinä suhteessa ansaitse mielestäni erikoista huomiota. Paljon valaisevampi on jälkimäinen, joka on arvostelu »mainehikkaan tutkijan» Sophus Müllerin teoksesta »Urgeschichte Europas» (Europan esihistoria). Siinä sanotaan m. m., että »on myös tuttua, miten Müller siirtyessään laajempia aloja käsittelemään, usein kadottaa varman pohjan jalkainsa alla ja erehtyy. Viitaan vaan esim. hänen aikaisempiin kirjoituksiinsa pronssikauden kulttuurin luonteesta ja hänen kronologisiin päätelmiinsä. Mitä tähän uuteen teokseen tulee, niin olkoon heti mainittu, että huolimatta Müllerin laajatietoisuudesta, hänen heikkoutensa silmiinpistävästi tulevat näkyviin juuri varsinkin aikamääräyksiin nähden. Kun taas aikamäärittely on luuranko, jonka ympärille muut päätelmät keskittyvät, tulee kokonaisuuskin epävarmaksi.»

Vielä paljon ankarammin on S. Reinach saman teoksen arvostellut. Mutta S. Müller on kuitenkin mielipiteittensä ehdottomasta pätevyydestä yhtä varmasti vakuutettu kuin hänen arvostelijansakin omistaan. Ja hänkin kelpaa kyllä auktoriteetiksi pronssikausiopin epäilijöitä vastaan.

Hänellä voisi vielä ehkä »puhtaasti muinaistieteelliseltä kannalta olla paljon muistuttamista» herra Tallgrenin esittämiä aikamääräyksiä vastaan. Mutta ne tietysti voisi jättää huomioon ottamatta, jos vain »Europan etevimmät arkeologit, ruotsal. Montelius, ranskal. S. Reinach ja itävaltal. M. Hoernes» olisivat niistä täysin yhtä mieltä.

Arkeologienkin tutkimustapa saattaa siis varsin hyvin johtaa harhaan. Ja missä suhteessa se olisi paremmin induktiivista kuin metallurgien käyttämä? Havainnothan molemmilla ovat väitteittensä perusteena. Esim. sekin väite, että raudan valmistus alkuperäisellä tavalla on paljon helpompaa kuin pronssin perustuu juuri eksaktisiin tutkimuksiin. Ja temperatuurin merkitys selviää siitäkin, että tunnetaan paljon luonnonkansoja, jotka osaavat valmistaa rautaa, mutta ei yhtään sellaista, joka voisi pelkistää kuparia malmeista saati sitte valmistaa pronssia tuntematta rautaa.

Pronssikausioppia vastaan esitettyjen metallurgisten argumenttien merkitystä ei herra Tallgren ole mielestäni onnistunut vähentämään. Sillä ei se seikka, että pronssikin on verrattain myöhäinen metalli selitä sitä, miksi helpommin valmistettavissa oleva rauta olisi paljon myöhemmin keksitty. Vaan juuri päinvastoin. Se väite, että tinansaanti on ollut kovin vaikeata, saa hyvän lisätodistuksen siitä asiantuntijamme mainitsemasta seikasta, että vaikka Dordognessa oli ollut tinaa niin vähän, että 1 kilosta savea saatiin vain — $^1/_2$ gr. tinaa, niin siihenkin vaivaan on ryhdytty.

Ajan näytenumerossa julaistussa sepustuksessani olen omistanut sen liiankin supistettuun sisällykseen nähden pitkän pätkän osoittaakseni, että mexikolaiset tunsivat espanjalaisten maahan tullessa raudan.

Mutta kysymys onkin oikeastaan siitä, kumpi on Egyptissä ollut aikaisemmin tunnettu, rauta vai pronssi. Sillä arkeologit ovat todistaneet vanhojen sivistyskansojen kesken vallinneen niin vilkkaan liikeyhteyden, että jos rauta on kerran Egyptissä ollut tunnettu ennen pronssia, niin on asian laita ollut niin muuallakin.

Cheopsin pyramidista löydetyn rautaesineen erityiseen todistusarvoon katsoen sallittaneen kertoa tästä läydöstä hieman tarkemmin kuin viime kerralla tein. Se ei suinkaan ole mikään »muodoton rautapala», vaan juuri muodostaan päättäen jonkun suuremman työaseen osa, joka pyramidia rakennettaessa on pudonnut ja hukkunut sinne, mistä se löydettiin. Howard Vyse lähetti sen British Museumiin seuraavilla todistuksilla varustettuna:

»»Täten todistetaan, että perjantaina 26 p. toukok. suuren Gizehin pyramidin eteläpuolisen ilmakanaalin suun läheltä löytämäni rautakappaleen olen itse ottanut eräästä sisäisestä kiviliitoksesta, sen jälkeen kuin pyramidin nykyisen päällyspinnan kaksi ulkomaista kivikerrosta oli ruudilla räjäyttämällä poistettu ja ettei sen yhteydessä ollut mitään toista

liitosta tai aukkoa, jonka kautta rauta olisi pyramidin rakennuksen jälkeen voinut joutua sinne. Minä olen näyttänyt Herra Perringille tarkkaan löytöpaikan lauantaina, 24 p. kesäk.

Kairo, 25 p. kesäk. 1837.

J. R. Hill.»»

»Yllä olevaan Herra Hillin todistukseen voin minä lisätä, että sen jälkeen kuin minä olen nähnyt paikan ennen murtamista on kaksi kivikerrosta poistettu ja että, jos rautakappale oli otettu siitä liitoksesta, jota Herra Hill minulle näytti ja joka oli suuren kiven peittämä, joka on osaksi siinä vieläkin, niin on mahdotonta, että se olisi voinut joutua sinne pyramidin rakentamisen jälkeen.

Kairo, 27 p. kesäk. 1837.

J. S. Perring, siviili-insinööri.»

»Me todistamme, että olemme tutkineet sen paikan, josta herra Hill on ottanut raudan, ja olemme sitä mieltä, että rauta on rakennettaessa jäänyt liitokseen eikä sitä ole voitu sinne jäljestäpäin panna.

Ed. S. Andrews

James Masch, siiviili-insinööri.»

On varsin luonnollista, että tämä löytö, jonka harvinaisten olosuhteiden yhteensattuma on tehnyt mahdolliseksi, on ainoa laatuaan, lisää puolestaan Beck (Geschichte des Eisens, 2 Aufl. 5 Bd. 1891—1903), jota tässä yleensä siteeraan.

Asiantuntijamme mielestä »kadottaa tämä löytö suuresti todistusvoimaansa sen johdosta, että löytö on tehty jo v. 1837, jolloin tieteellinen havaintokyky ei vielä ollut kyllin tarkka». (!) Toiset puolestaan voivat pitää onnellisena sattumana sitä, että löytö tehtiin aikana, jolloin ei tarvitse pelätä löytäjien ennakolta vakaantuneen mielipiteensä hyväksi rupeavan tosiasioita mestaroimaan.[1] Se, mitä asiantuntijamme puhuu luonnollisesta raudasta, jota jo silloinkin *oli olemassa*, on kerrassaan hämmästyttävä myönnytys pronssikausiopin vastustajille. Kysymyksessä olevan rautakappaleen on kemiallinen tutkimus osoittanyt olevan pehmeätä takorautaa. Jos sellaista olisi luonnossa esiintynyt, niin silloinhan se olisi heti otettu yleisesti käytäntöön. Työkalun osaksihan kysymyksessä

[1] Vrt. J. G. Wiborgh. Järnets metallurgi. Ruotsalaiset metallurgit esittävät siinä S. 228: »Täytyy pitää tarpeellisena, ettei vastaisuudessa löydettäviä muinaishautoja saisi tutkia ilman, että olisi saapuvilla puolueettomia, todellisia asiantuntijoita, jotka voisivat tarkastaa onko haudoissa tai niiden maapohjassa rautaesineistä jäänyttä ruostetta».

oleva kappale on otaksuttukin. Jos arkeologit taas myöntäisivät sen malmeista valmistetuksi, niin silloin olisi saavutettu täydellinen yksimielisyys.

Tätä löytöä lukuun ottamatta tunnetaan kyllä muutamia muitakin hyvin vanhoja löytöjä, mutta niiden ikä on epävarma. Joka tapauksessa on turhaa iloita siitä sukkeluudesta, että rautakapineet voisivat säilyä maassa 3200 vuotta, mutta ei 3500:aa. Mitään sellaista löytöjen jyrkkää ikäeroa ei ole muualla kuin arkeologien museoissa. Flinders Petrien kaivaustulosten todistusarvo saa asianomaisen valaistuksen pohjois-Europan muinaislöytöjen selostelussa, johon toivon myöhemmin saavani tilaisuuden palata.

Annan taas Beckin jatkaa Egyptistä.

»Kun meille ikivanhojen rautakaivosten keksiminen Surabit-el-khadurissa, sekä Howard Vysen merkillinen löytö (tarkoittaa Hillin löytöä) todistavat raudan olleen Egyptissä käytännössä jo neljännen hallitsijasuvun aikana (n. v. 3000 e. Kr.), niin vahvistavat tätä vielä vanhoissa hautakammioissa olevat kuvat, joista me vielä opimme tuntemaan raudan moninaisen käytännön sekä valmistustavan. Seinämaalauksissa kuvataan rauta sinisellä värillä, niin kuin meillä vielä nykyäänkin on tapana. Monet työkalut, tarve-esineet ja sellaisten osaset olivat jo viidennen hallitsijasuvun (n. 2800 e. Kr.) haudoissa sinisellä värillä maalatut. Erittäinkin monet aseet ja sotavarustusten osat esitettiin sinisellä.»

Monteliuksella näkyy näistä viimemainituista asioista olevan toisellaiset tiedot. Mutta minulla ei ole mitään syytä luottaa enemmän hänen asiantuntemukseensa ja totuudenrakkauteensa kuin Beckinkään.

»Ilman raudan ja teräksen käyttöä ovat raketut Egyptin sfinksit ja pyramidit, Babelin ja Trojan valtavat harmaakivimuurit, Mykenen ja Orkhomenoksen holvihaudat, aarrekammiot ja kuvanveistokset.»

Mitä työkaluja niissä sitte on käytetty?

Tähän kysymykseen vastatessaan ovat arkeologitkin turvautuneet suuresti halveksimaansa spekulatsioniin. Metallurgit ja vuorityöntekijät ovat puolestaan kokeilleet. Milloin ovat arkeologit selittäneet vanhan ajan kansojen tunteneen jonkun salaisen keinon pehmittää graniteja, syenitejä, dioriteja y. m., milloin taas ovat nämä osanneet karaista kuparinsa teräksen veroiseksi tahi käyttäneet suuremmoisiin kivitöihinsä kivityökaluja. Kokeellinen tutkimus on osoittanut kaikki nämä selitykset hyvin epätodennäköisiksi. Tilan ahtauden tähden koskettelen ainoastaan vähän »Europan etevimmän pronssikaudentuntijan» Oscar Monteliuksen kantaa. Hän sanoo[1]: »Että egyptiläiset voivat pronssityökaluillaan saada aikaan sen mitä he ovat tehneet, ei riipu siitä, että heillä — niin kuin

[1] Ymer, 1888, O. Montelius: Bronsåldern i Egypten.

on luultu — olisi ollut joku kauan aikaa sitte hukkaan joutunut salainen taito karaista pronssia, vaan ainoastaan siitä, että heillä on ollut pitkäaikaisen harjoituksen avulla saavutettu taitavuus käyttää työkalujaan, taitavuus, jota meillä ei enää ole, kun me olemme tottuneet toisiin työkaluihin.» Tämän johdosta tekisi mieleni sanoa, että näkyy olevan muitakin tiedemiehen nimeä kantavia kuin teologeja, jotka uskovat ihmeisiin. Sillä sekin ainoa pronssitaltta, mikä kaiken kaikkiaan vanhojen pronssilöytöjen joukossa on tavattu — jos arkeologien teoria olisi todennäköisin, niin pitäisi tuollaisia löytöjä tuntea paljon enemmän — osoittautui kiveen koetettaessa niin pehmeäksi, että ainoastaan vuoria siirtävä usko voi aiheuttaa edellisen tapaisia lausunnoita.

J. WALMARI.

II.

Pronssikausikysymys arkeologien kannalta.

Kysymys pronssikauden olemassaolosta ei ole metallurginen vaan puhtaasti arkeologinen kysymys.

Kun ryhdyn yllä olevaan kirjoitukseen vastaamaan, en tee sitä sen vuoksi että se olisi väittelyn arvoinen. Vai mitä esim. arveltaisiin tieteellisessä kirjoituksessa siitä, että nuori tuntematon ylioppilas m. m. rohkenee prof. Monteliuksesta, jonka pronssikautta koskevat julkaisut sekä luvultaan että arvoltaan ovat kerrassaan monumentaaliset ja joka on Europan kuuluisimpia neroja, puhua halveksivilla sanoilla »tiedemiehen nimeä kantava», vaikkei hän tämän miehen teoksista näy ainoatakaan lukeneen. Sitäkään ainoata kirjoitusta, jota hän siteeraa, Bronsåldern i Egypten, ei hän ole kunnolla läpikäynyt, sillä siinä tapauksessa olisi häneltä säästynyt kirjoittamatta viimeinen onneton lauseensa, että Egyptistä muka on löydetty vain — 1 pronssitaltta! Kyllä niitä on löydetty useita tuhansia, ja Montelius on jo tuossa pienessä mainitussa julkaisussaan yksinpä *kuvannutkin* 8, minkä teosta pintapuolisestikin silmätessä helposti huomaa.

Mitä muuten tulee yllä olevaan sepustukseen, on siinä suurin osa asiaan kuulumatonta. Oikaistakoon ensinnä paha referoimisvirhe. Nimimerkki A. M. T. ei siteeratussa paikassa suinkaan ole väittänyt, että arkeologien mukaan rauta olisi tullut tunnetuksi n. v. 1200 e. Kr. keski-Europassa, vaan lausuttiin että asianlaita mahdollisesti on tämä. Asia on vielä siksi tutkimaton että ei mitenkään voitu väittää tuollaista arkeologien yleiseksi mielipiteeksi. — Väärin on myös se referaatin kohta,

jossa sanotaan kehoitetun tutustumaan pariin arkeologiseen kirjoitukseen Historiallisessa Aikakauskirjassa. Yhdestä vain minä olen puhunut, mutta — mirabile dictu! — vaikka se ei herra Walmarin mielestä ansaitse erikoista huomiota, on hän senkin lukenut niin ja näin, mitenkä sanoisin, pintapuolisesti. Jos hän siihen olisi tutustunut, olisi hän esim. sivulla 5 ja ss. huomannut, mikä muodostaa eron Müllerin ja Monteliuksen välillä absoluutiseen kronologiaan nähden, ja tuo kokonaan asiaanvaikuttamaton viittaus ja puhe «Urgeschichte Europas» kirjasta y. m. olisi jäänyt pois. Jos herra W. tietää, mitä tarkoitetaan relatiivisella kronologialla ja jos hän on edes jotain S. Mülleriltä lukenut, tietää hän, että se Müllerilläkin on erinomaisen selvä ja vankka, ja *vain* relatiivisesta kronologiasta on *nyt* puhe.

Metallurgisessa puolessa en lainkaan ymmärrä herra W:n ajatusjuoksua, sillä mainitessani, että pronssi on verrattain myöhäinen metalli, nimenomaan huomautin, että *kupari* on vuosituhansia ennen ollut tunnettu. Ja kuparimalmi on värinsä puolestakin helpompaa luonnossa huomata ja ottaa käytäntöön kuin rauta.

Juttu Mexikon esieuroppalaisesta rautakaudesta olisi huoleti saanut jäädä pois, niin olisi Ajan näytenumerossa olleessa kirjoituksessa edes yksi heikko kohta vähemmän. Mexikolaiset eivät tunteneet rautaa ennen Kolumbuksen aikoja.

Mitä lopuksi tulee kirjoittajan esityksiin Egyptin rautakaudesta, niin siitä pari sanaa. Todistukset Cheopsin pyramidin rautalöydöstä nykyään jo asiantuntijat jättävät käyttämättä. Sillä ensinnäkin: mitä sanovat nuo todistukset? Herrat Perring, Andrews ja Masch todistavat, että jos rautapala on ollut siinä ja siinä, se on primäriasemassa heidän mielestään. Itse löytöä he eivät nähneet. Herra Hillin totuudenrakkautta ei kukaan epäile, mutta kyllä hänen havaintokykyään. [1] Rautapala on pyramidia purettaissa voinut solua ylemmistä kerroksista siihen mistä se löydettiin. Että herra W. panee huutomerkin sen lauseeni loppuun, jossa lausutaan epäiltävän silloisten havintojen tarkkuutta, todistaa vaan, että hän ei oivalla arkeologiaa ensinkään, ja se mitä muuten sanotaan samassa kappaleessa ja siihen kuuluvassa nootissa on kerrassaan sopimatonta. Kysyttäköön: mitä iloa ja hyötyä olisi arkeologeilla siitä väitteestään että täytyy olla ollut pronssikausi, vaikka muka tosiasiat puhuisivat sitä vastaan!? Ja epäsuora syytös epärehellisyydestä kokonaista tiedettä ja sen harjoittajia vastaan on siksi raskas syytös, että se olisi tehtävä tuomiois-

---

[1] Herra Hillistä lausuu Vyse teoksessaan Gizehin pyramideista v. 1874 että hän on, »sangen intelligentti henkilö, joka nyt on hotellin hoitaja Kairossa mutta silloin oli passhan palveluksessa jonkun kuparikaivoksen ylitarkastajana».

tuimen edessä ja todistettava, ellei se samalla kun se on surkuteltava, olisi niin hassunkurisen naurettava.

Pian kai saamme kuulla että eri museoissa olevat lukuisat pronssiesineet ovat väärennettyjä, arkeologien tekemiä »teoriojensa» puolustamiseksi.

Varsinaiseen kysymykseen nähden tahdon lisätä joitakuita huomautuksia niiden todistusten lisäksi, jotka aiemmassa kirjoituksessani esitin »pronssikausiopin» olemassa olon syitä esittäessäni.

Kun Skandinaviassa ensiksi eroitettiin erityinen pronssikausi, perustui tämä osaksi siihen havaintoon, että hautakummuissa oli alkuperäisen haudan lisäksi usein sekundärihautoja ylempänä. Alinna oli usein kivikautinen paasiarkku, sitte pronssikautisia hautoja ja ylinnä rautakautisia. Sittemmin on monasti havaittu samanlainen asianlaita, ja eri pronssi- ja rautakautisissakin haudoissa on konstateerattu selvä ikäero varhaisempien ja myöhempien välillä. *Ei kertaakaan* ole pronssikautista hautaa ollut rautakauden hautojen yläpuolella tai päinvastoin. Niinikään niissä raunio-kummuissa, jotka esim. Kreikan saarilla ja Etu-Aasiassa on tutkittu ja jotka monasti sisältävät pitkän pitkät ajanjaksot käsittäviä asutuksen jätjeitä, *ei koskaan* tavata rautakautisia kapineita pronssikautisia alempana. Tämä kaikki tietysti ansaitsee ratkaisevassa määrässä huomiota, sillä ei voi ajatella, että rauta *aina* olisi hävinnyt ilman ja kosteuden y. m. vaikutuksesta mitä erilaisimmissa pronssikautisissa haudoissa ja kultuurikerroksissa. On joka tapauksessa mahdotonta väittää, että rauta aina olisi kokonaan tuhoutunut jättämättä minkäänlaista ruostemerkkiäkään lukuisiin muihin esineihin.

Vielä tärkeämpi on toinen, typologinen puoli. Englantilainen John Evans, joka eli pronssikausiväittelyn aikaan, kirjoitti tästä asiasta tavalla, joka ei pitempiä selittelyjä kaipaa. Hän sanoo pääasiassa näin.[1] Jos huolellisesti tutkimalla pronssiesineiden muotoja voimme seurata niiden tyypillistä kehitystä kiviesineiden jäljittelystä edelleen, mutta mitään tällaista ei voi rautaesineissä huomata, ja jos lisäksi pronssiesineiden muotojen vaihtelevaisuus ja kehitys edellyttää pitkää ajanjaksoa, niin kehitys luonnollisesti on tapahtunut ilman mitään muodostelevaa vaikutusta rautaesineiden puolelta. Ja jos lisäksi eri maissa löydämme kalmistoista tai esihistoriallisisilla asuinpaikoilla sekaisin pronssi- ja rautaesineitä, ja edelliset ovat sellaisia, joista muiden seikkojen nojalla voimme päättää, että ne ovat sarjan viimeisellä kehitysasteella, mutta rautaesineet taas eivät ole käytännöllisimmin tehdyt vaan pääasiassa orjallisia kopioita pronssiesineistä, silloin on selvä, että jälkimäiset ovat juuri edellisistä kehittymässä ja rautametalli pronssin sijaan astumassa. —

[1] Vrt Read, A guide to the antiquities of the Bronze age in British Museum, s. 3—4.

Nyt on asianlaita sellainen kuin noissa premisseissä edellytetään. Viitattakoon vaan esim. kauniiseen typologiseen kirves-ja talttasarjaan, (Montelius, Typologische Methode y. m. m.), ja toiselta puolen esim. Hallstattin ja Ananjinon kuuluisiin kalmistoihin.

Kun vielä muistamme, että varhaisimmat rautaesineet ovat koristuksia, rannerenkaita, pronssimiekkojen myöhäisempien kehitysmuotojen upotetuita koristuksia y. m, on siis selvää, että rauta oli vielä silloin harvinainen metalli, jota voitiin käyttää korukaluihin mutta ei käytännöllisiin esineihin.

Minusta on kerrassaan turhaa jatkaa väittelyä kirjoittajan kanssa, joka ei tunne sitä kysymystä, josta puhe on. Koko asia antaa kumminkin aihetta muutamiin mietelmiin. Olisi nimittäin jo tosiaankin meidän maan yleisen mielipiteen aika luopua sellaisesta vanhasta, melkein uskonkappaleeksi muuttuneesta käsityksestä, että arkeologia on vain spekulatsioniin nojauva «tiede», jonka opit milloin tahansa voivat kaatua, ja johon kuka maallikko tahansa voi kääntyä käsiksi. Ei kai meillä moniin aikoihin päästäne niin pitkälle kuin Ruotsissa, jossa arkeologia on melkein samassa asemassa kuin meillä estetiikka, niin että jokaisen sivistyneen on siellä siihen edes jossain määrin perehdyttävä, siellä, jossa kansakoulun opettajiltakin vaaditaan seminaarissa aika hyvä kurssi arkeologiassa, mutta on jo sentään meilläkin todella liikaa, kun esim. viime vuonna ilmestyneen yliopiston historiallis-filologisen osaston tutkintovaatimuksissa pohjoismaiden historiassa ainoa ulkopuolelta Suomea oleva arkeologinen teos on painettu v. 1878, ja kun tieteellisyyttä edustavan aikakauskirjan toimitus huomautuksetta tai vastalauseetta jäljestäkään päin painattaa sellaisen kirjoituksen kuin herra Walmarin kirjoituksen Ajan näytenumerossa.

A. M. Tallgren.

Toimitukselle tullutta kirjallisuutta.

Werner Söderström Osakeyhtiöltä: Oma maa, tietokirja Suomen kodeille. 7—12 vhk. à 1: —. — Keksintöjen kirja, toim. Vihtori Peltonen. 24 - 6 vhk. à —: 65. — *D. M. Wallace,* Venäjä, 9 - 11 vhk. à 1: —. — *Ali Krogius,* Umpilisäkkeen tulehduksesta. 1: 50. — Pieni alku-opastaja Vienan Karjalaisille, toim. Vienan Karjalaisten liitto. —: 65. — *M. v. Nathusius,* P. Raamatun inspiratsiooni ja historiallinen kritiikki. —: 50. — *V. Brandt,* Erään kääntymättömän elämästä. Suom. Ilmari. 1: —. — *I. A. Heikel,* Sosialismi. 1: 25. — *J. E. Rosberg,* Maa ja kansat. 33 vhk. à —: 55. — *Kyösti Vilkuna,* Novelleja. 2: 75. — *C. Skovgaard-Petersen,* Jumalan aivoitus elämäsi suhteen. Suomennos. —: 25. — Sähkökokeita, toim. O. J. Lakari. 1: 75. — *L. H. Sandelin,* Onko uskontoakin kouluissamme opetettava? —: 35. — *Carl G. Laurin,* Taidehistoria. Suom.

E. Richter. II vhk. 1: —. *Z. Topelius*, Lukemisia lapsille. 31 vhk. —: 75. — Pyhä muisto. 35: —. — Sosialidemokratian vuosisata. 33 vhk. —: 25. — *Evald Ferd. Jahnsson*, En ollenkaan muista. 4-näytöksinen näytelmä. 1: 50. — *V. Malinen*, Opettajan keskimäärätaulut. —: 50.

Otavalta: *E. Nevanlinna*, Suomen raha-asiat v. 1863—1904. 1, 2 vhk. à 1: 25. — *Max Oker-Blom* ja *G. V. Levander*, Kodin lääkärikirja. 30 vhk. —: 45. — *Henry George*, Edistys ja köyhyys. Suom. Arvid Järnefelt. 8—11 vhk. à —: 60. — *E. Gylling*, Maanviljelystyöväen taloudellisista oloista Ikaalisten pitäjässä v. 1902. 3: —. — *Nordahl-Rolfsen*, Maailman historia. Suom. Santeri Ingman. 2—6 vhk. à —: 50. — Säkenistö. —: 75. — *Leo Tolstoi*, Mikä on uskoni. Suom. K. V. Järnefelt. 1: 75. — *F. M. Dostojevski*, Sorrettuja ja solvaistuja. 2: 75. — *Ain' Elisabeth Pennanen*, Tschandalan vanki. 1: 75. — *Aino Kallas*, Ants Raudjalg, 2: 25. — *Leo Tolstoi*, Kasakat. Suom. Jalo Kalima. 2: 75. — *H. G. Wells*, Ensimäiset ihmiset kuussa. Suom. Samuli S. 2: 75. — *Sigurd Frosterus*, H. G. Wells. — *Kerttu Kärkkäinen*, Se vanha tarina . . . 2: 25. — *Friedrich Nietzsche*, Näin puhui Zarathustra. Suom. Aarni Kouta. 5: —. — *Arvid Järnefelt*, Maaemon lapsia. Toinen painos. 3: 25. — *Jules Verne*, Kahden vuoden loma-aika. Suomennos. 2—3 vhk. à —: 15.— *Eino Leino*, Jaana Rönty. 3: —.— *Ilmari Calamnius-Kianto*, Margareeta. Toinen painos. 1: 50. — *Alfred Bramsen*, Elämän manna. Suom. G. V. Levander. 1: 50. —

G. W. Edlundilta: *Th. Rein*, Oppikirja muodollisessa logiikassa. Toinen painos. 2: 25.

Yrjö Weilinilta: Suomen taidetta. 1—8 vhk. Toim. T. Stjernschantz. — *Heikki Klemetti*, Kansanlauluja Etelä-Pohjanmaalta. — *E. G. Palmén*, Helsinki 1800—1900. I vhk. 3: 75. — *S. Stoll*, Mitä nuoren miehen tulee tietää. 3: —. — *J. J. Jansen*, Tilaa Jeesukselle. Suom. Paavo Virkkunen. 4—5 vhk. à 1: 40. — *Martti Vuori*, Savon sydämessä. Toinen painos. 1: 50. — *Martti Vuori*, Korkea oikeus istuu. Toinen painos. —: 75. — *Henrik Hertz*, Luutnantti täysihoitolaisena. Suomennos. —: 75. — *Ossi Johansson*, Kun pitäjään tuli uusi pappi. —: 75. — Suomalaisuuden Liiton nimiopas. I. —: 50. — Esperanto-kielen avain. —: 75. — *Felix Dahn*, Taistelu Roomasta. II, 14—18 vhk. à —: 50. — Kevyttä lukemista N:o 64 ja 69 à —: 35. — Kuvallinen luettelo Suomen taideyhdistyksen kokoelmista. — *V. Humble*, Mukdenin taistelu. Suomalaisen upseerin muistelmia. Suomennos. 2: 25. — *W. Frerking*, Sovinto. Ilveily 1:ssä näytöksessä. Suomennos. —: 75. — *W. Frerking*, Mieluinen yllätys. Pila 1:ssä näytöksessä. Suomennos. —: 75 — *W. Frerking*, Salaisuus. Ilveily 1:ssä näytöksessä. Suomennos. —: 75. — *Ferdinand Bonn*, Sherlock Holmes. Suom. Antero S. 1: 75. — *Anni Collan*, Suomalainen kisapirtti. II vhk. 1: 75. — *Annie Quiding*, Pisara meressä. Suom. A—a 1: 75. — *D. C. Murray*, Seikkailijaelämää. Suomennos. 2: 25.

K. J. Gummerukselta: G. A. E., Kymmenen vuotta Venäjän armeijassa. — 90. — *O. M. Reuter*, Piirteitä eläinten elämästä. III. Suom. K. Hirn. 1: 50. — *F. B. Clark*, Nyrnbergin rampa. Suom. J. Säilä. 2: 80.

Heliokselta: *P. Orloff*, Den ryska revolutionen år 1905—1906. Äänt. Anna Lundström. 1: 50. — *Alexander Boldt*, Ny jord.

Suomen Historialliselta Seuralta: Historiallinen arkisto. XX. 1 vihko. 2: —.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralta: *Shakespearen draamoja*, Romeo ja Julia. Suom. Paavo Cajander. Toinen painos. 3: —. *E. Nervander*, Fredrik Cygnæus. Suom. K. A. Petrelius ja O. Manninen 6: —. *Shakespearen draamoja*. Kuningas Henrik VI. I—II à 2: 50. — *Theobald Ziegler*, Kasvatusopin historia. Suom. Valter J. Snellman. Toinen painos. 12: 50.

Tilastolliselta toimistolta: *E. Gylling*, Väestö-, invaliditeetti- ja tulosuhteet Tuusulan, Humppilan, Kymin, Räisälän ja Vihannin kunnissa v. 1903. I, II.

Suom. Teologiselta Kirjallisuusseuralta: *A. V. Kuusisto*, Jumalan valtakuntakäsite Jeesuksen julistuksessa. 1: 25.

H. A. Zilliacuksen kirjapainolta: *J. V. Ruuth*, Viipurin kaupungin historia. Suomennos. 10:s vhk. 1: 50.

Osmolta: Syvyydestä. Suomennos.

Edlundin kirjakaupalta: *Edv. Hjelt*, Tilastollisia tietoja opiskelevasta nuorisosta 1867—1907.

Arvi A. Karistolta: *A. Conan Doyle*, Kullan voima. Suomennos. 1: 75. — *Ossi Juhannus*, Suuruudenhulluutta. —: 75. — *Evald J.*, Langaton telefooni. —: 75. — *Aaro J. Vallinmäki*, Laulutaiteilija. —: 40. — *Serge Stepniak*, Nihilisti. Suom. K—a. 3: 75. — *Jukka Pohjola*, Taistelua ja epätoivoa. 1: — *Evald J.*, Suuria tuumia. —: 75. *Veijon-Veikko*, Hetken lapsi. —: 75. — *August Strindberd*, Vaiheita. Suom. Larin Kyösti. 2: 75. — *Väinö Kataja*, Maalaiskuvia. 2: —. — *Emil Lassinen*, Joel Sormensuu. 2: —. — *A. T.*, Vaalipuuhissa. 1-näytöksinen huvinäytelmä. —: 75.

Vihtori Kososelta: „Elä varasta." Henry Georgen puhe. —: 25. — Kuinka evankeliumia on luettava. —: 10. — Köyhyys on rikos. Henry Georgen puhe. —: 30.

Kommandiittiyhtiö O. Räisänen ja kumpp:lta: *Ch. Dickens*, Pickwick-klubin muistelmat. Suom. O. A. Joutsen. 1 vhk. —: 35.

Suomen naisten voimisteluliitolta: 5:s voimistelujuhla Kuopiossa, 1906. 1: 75.

Emil Suvannolta: *Hjalmar Cassel*, Amerikkalaisia liiketapoja. Suom. V. M. 1: 25.

Elämä osuuskunnalta: *Matti Kurikka*, Sointula-aate. —: 50.

Kääntäjältä: *K. A. Pashitnow*, Työläisluokan asema Venäjällä. Suom. J. K. Kari. 1 vhk. —: 50.

Katajalta: *Martti Vuori*, Kun piiat ovat lakossa. 2: —. — *E. Bernstein*, Lakko. Suomennos. 1: —.

Kansallis-osake-pankilta: Vuosikertomus v. 1906.

Osuuskunta Länsi-Suomelta: *Hj. Nortamo*, Mnää ja Tasala Wilkk ja Hakkri Jiro. 2: —.

Julkaisijoilta: *K. A. Videnius*, Kertomus Kuopion kauppakoulun vaikutuksesta 1906— 1907. — Kertomus Martta-yhdistyksen toiminnasta vuonna 1906.

G. Roneliuksen kirjakaupalta: Yhteiskunnan uhri. Suomennos. 1: —. — *Helmi Selin*, Miekka ja rauha. —: 60.

Wahlström & Widstrand: Den undre världen. En lifshistoria.

Alempi kansanopetus, n:ot 1—5. — *Duodecim*, n:ot 1—4. — *Framtid*, n:ot 9—22. — *Kansakoululehti*, n:ot 5—12. *Kirjapainotaito*, näytenro 1 ja 2. — *Kyläkirjaston kuvalehti*, A-sarja, n:ot 1—5. — *Le courrier européen*, n:ot 7—23. — *Lukutupa*, n:ot 4—10. — *Maantieteellisen yhdistyksen aikakauskirja*, n:o 1. — *Mercator*, n:ot 4—10. — *Metsän ystävä*, n:ot 2—5. — *Neuphilologische Mitteilungen*, n:ot 1—4. — *Nuori Suomi*, n:ot 8—22. — *Nutid*, n:ot 2—5. — *Pellervo*, n:ot 4—11. — *Politik och kultur*, n:ot 4—10. — *Puutarha*, n:ot 2—5. — *Pyrkijä*, n:ot 1—5. — *Pääskynen*, n:ot 3—6. — *Sosialistinen aikakauslehti*, n:ot 2—5. — *Suomen kasvatusopillisen yhdistyksen aikakauskirja*, n:ot 2—4. — *Suomen kirjakauppalehti*, n:ot 1—9. — *Suomen museo*, n:o 1. — *Suomen teollisuuslehti*, n:ot 2—9. — *Teologinen aikakauskirja*, n:o 3—5. — *Terveydenhoitolehti*, n:ot 1—5. — *Työtilastollinen aikakauslehti*, n:o 1. — *Virittäjä*, n:ot 2—5. — *Yhteiskuntataloudellinen aikakauskirja*, n:ot 1—2.

Italian taiteen elpyminen ja ensimäinen kukoistus.*

Kirjoittanut

J. J. TIKKANEN.

Että vapautuminen keskiaikaisista perinnäistavoista ensin alkoi Italian taiteesta johtui arvatenkin siitä olosuhteiden vapaudesta, joka täällä jo kauan oli vallinnut. Se kollektiivi-(yhteis-)henki, joka Alppien pohjoispuolella teki ihmiset ainoastaan sääty- tahi ammattijäseniksi, oli täällä aikoja sitten haihtunut. Italiassa feodaalijärjestelmällä ei milloinkaan ollut samaa lujuutta ja valtaa kuin keski-Europassa. Jokaisen ihmisen arvo ja merkitys riippui täällä paljon suuremmassa määrässä hänestä itsestään, hänen luonnonlahjoistaan, kelvollisuudestaan, rohkeudestaan, onnestaan. Menestyksen toivo, hyöty-näkökohdat ja vapaa kilpailu määräsivät kaikilla aloilla italialaisten toiminnan. Italia oli keskiajan rahaliikkeen keskus. Kauppa- ja meriliike toi maalle suuria rikkauksia ja herätti personallista yrittelyhalua ja asiallista arvostelua. Uudenaikaisissa yhteiskuntalaitoksissa oli Italia kaikkia muita maita edellä.

Niinkuin ennen muinoin vanha Kreikanmaa oli keskiaikainen Italiakin jakaantunut lukuisiin pieniin valtioihin, jotka alkuaan olivat olleet yksityisiä kaupunkeja ja jotka kaikki voimiensa mukaan pyrkivät laajentamaan

---

* Vrt. kirjoitusta „Keskiaikaisen taiteen luonne“ viime joulukuun vihossa.

valtaansa naapurikaupunkien yli. Tämä alituinen, keskinäinen kilvoittelu, jossa kavaluus usein sai enemmän aikaan kuin väkivoima, teki ihmiset yritteliäiksi ja opetti heitä toimimaan kaikin puolin ennakkoluulottomasti. Suuremmat kaupungit kasvoivat valtiollisesti mahtaviksi ja niitten asukkaita elähytti ja rohkaisi itsetietoisuus ja kunnianhimo. Vaikutusvoimaiset henkilöt pyrkivät puolueensa avulla nousemaan kaupunkinsa ja sen alueen vallanpitäjiksi ja alituisista riidoista ja sodista valtioiden ja puolueitten kesken syntyi vähitellen pieniä tyrannivaltoja, joitten hallitsijat pitivät taidetta välikappaleena loistonsa ja siten myöskin vaikutuksensa koroittamiseksi sekä kunnianhimonsa tyydyttämiseksi. Ja sama kunnianhimo kiihoitti myöskin tasavaltaisia yhteiskuntia, semmoisia kuin Venetsia, Florens ja Siena, ja samaten myöskin rikkaita yksityishenkilöitä, mitä suurimpien taiteellisten yrityksien suorittamiseen. Nimen iäistyttämisen halu astui sielun pelastuksen toivon sijaan, ja „Fama“ (maine) oli se suuri jumalatar, joka tempasi ihmisen haudan vallasta ja antoi hänelle iankaikkisen elämän tulevaisuuden muistossa. Ja maineen julistaja oli taide, jonka teokset säilyttivät ei ainoastaan tekijäin, vaan myöskin tilaajien nimet vastaisille sukupolville. Mutta se kansallinen voima, joka italialaisessa taiteessa tuli näkyviin ja joka teki Italian europpalaisen taiteen päämaaksi vuosisatoja eteenpäin, se oli vanhempi, se syntyi varmaan sinä sankariaikana, jolloin Italian kaupungit, yhteisen isänmaanrakkauden innostamina, voittivat mahtavan keisari Fredrik Barbarossan. Tässä suhteessa on huomattava, että kuvaamataiteet ensin kehittyivät kansanvaltaisissa yhteiskunnissa: Pisassa, Florensissa ja Sienassa.

Personallisuuden vapautuminen, varhain kehittynyt asiallinen arvostelukyky, itsekäs kunnianhimo, jotka siveyden ja valtiollisella alalla osaksi aiheuttivat niin surullisia seurauksia, raivasivat taiteelle tien korkeimpaan kukoistukseen. Etenkin herätti personallisuuden vapautuminen myöskin taiteilijain itsetietoisuuden. Jo Italian romaanilaisajan kömpelöt kuvanveistäjät vertailevat joskus teoksiensa päällekirjoituksissa itseänsä antiikin suurimpiin mestareihin, ja vuoden 1300 vaiheilla pidettiin taiteilijoita jo todellisesti mitä suurimmassa arvossa ja kunniassa. Juhlakulkueessa, soittokuntien seuraamina ja kellojen soidessa kuljetettiin heidän mestariteoksiansa läpi kaupunkien lopulliseen asemapaikkaansa. Uudemman taidehistorian ensimäiset suuret nimet kuuluvat juuri tähän aikaan, jolloin myöskin eli Italian ensimäinen ja suurin runoilijanero, Dante.

Kummallista on huomata kuinka tämä uusi italialainen taide jo alun alkaen esiintyy siinä muodossa, joka pääasiallisesti jäi sen omituisuudeksi kautta vuosisatojen: sillä on plastillinen luonne ja ikäänkuin julkisuutta varten aiottu, juhlallinen arvokkuus. Se on heti alusta antiikin sukua, myöskin silloin kun emme siinä voi osoittaa suoranaista klassillista vaikutusta. Se näyttäytyy antiikin perillisenä myöskin omaperäisimmässä luonteessaan, ainakin suuremmassa määrin kuin sitä voi sanoa samanaikaisen ranskalaisen taiteen sukulaiseksi.

Mutta tämä Italian taiteen yleisluonteen omituisuus ei estänyt sitä ottamasta vastaan vierasta vaikutusta, se kun yhtäkkiä kohosi kovin viljelemättömästä maaperästä ja oli mahtavien taidetyylien: antiikin jäännöksien ja muinaiskristillisien sekä bysantilaisten mosaikkien ympäröimänä, johon vielä liittyivät Ranskasta tulleet herätteet.

Italialaiset pitivät itseään vanhojen roomalaisten jälkeläisinä ja perillisinä. Rooman suuri muisto innostutti heitä, ja vanhan taiteen säilyneitä muistomerkkejä oli vielä täällä paljon lukuisemmin näkyvissä kuin missään muualla. Jo keisari Fredrik II:n kuvanveistäjät etelä-Italiassa olivat 1200-luvun alkupuolella ruvenneet noudattamaan antiikisia esikuvia, ja sama ilmiö on myöskin Roomassa ja yleensä keski-, jopa pohjois-Italiassakin huomattavissa. Tätä suuntaa seurasi myöskin Italian taiteen ensimäinen suuri tienraivaaja, kuvanveistäjä *Niccolò Pisano* († 1280), joka ensimäisessä pääteoksessaan, Pisan baptisterion (kastekappelin) saarnastuolissa (valmistui 1260, kuva 1) esikuvinaan käytti eräitä antiikisia veistokuvia, joita oli Pisassa säilytetty. Täytyy kumminkin myöntää että tämä vaikutus ilmenee enemmän yksityismotiiveissa, jotka hän lainasi esikuvistaan, kuin itse tyylissä, joka vielä on raskas ja kulmikas (kuva 2). Sienan tuomiokirkon ylen rikkaasti koristetussa saarnastuolissa (1266—68) ilmenee hänen taiteensa kypsyneenä, italialaisena samassa merkityksessä kuin pari vuosikymmentä senjälkeen Giotton maalaustyyli, ainoastaan sillä eroituksella, että Niccolòn myöhemmissä veistoksissa antiikin vaikutus yhä edelleen on paljon selvemmin tuntuva, vaikka se nyt kokonaisuudessaan täydellisemmin kuin Pisan saarnastuolissa on sulautunut omaperäiseen, italialaiseen muotokieleen.

Sellaisella rohkeudella esiintyvät tähän aikaan italialaiset taiteilijat, että Niccolòn poika, kuuluisa kuvanveistäjä *Giovanni Pisano* († 1328), melkein kokonaan hylkää suuren isänsä ja opettajansa arvokkaan, perin

KUVA I. NICCOLÒ PISANO: *Pisan kastekappelin saarnastuoli.*

plastillisen ja pontevan tyylin ja luo itselleen uuden, jonka laakeat pinnat ja sujuvat viivat näyttävät olevan Ranskasta kotoisin. Myöskin hänen lempeästi Kristuslapselle hymyilevät madonnansa muistuttavat ranskalaisia Maariankuvia.

Mutta muissa suhteissa hänen taiteensa on niin omaperäinen, että se näyttää saavan arvonsa ja oikeutuksensa ainoastaan taiteilijan omasta mahtavasta nerosta. Giovanni Pisano on Italian ensimäinen tulisesti into-

himoinen taiteilija, Donatellon ja Michelangelon edelläkävijä, sen ensimäinen draamallinen taiteilija. Jos hänen isänsä oli valinnut taiteensa muodot niiden arvokkuutta ja inhimillistä kauneutta silmälläpitäen, niin Giovanni usein ei näytä välittäneen paljoakaan muotojen kauneudesta, kun ne vain olivat eläviä ja tunteita ilmaisevia. Niccolò oli itsensä hillitsevä kaunopuhuja, Giovanni sitä vastoin kansankiihoittaja, joka ensi sijassa piti huolta taiteen voimakkaasta vaikutuksesta tunteeseen (kuva 3).

Kuva 2. Niccolò Pisano: *Tietäjien kumarrus.*
Pisan kastekappelin saarnastuolia koristava marmorinen korkokuva.

Näyttää suorastaan siltä kuin hän tahtoisi väkisin pakoittaa marmorin puhumaan. Monet hänen henkilökuvistaan osoittavat tosin, että hänelläkin oli hieno kauneudenaisti ja että hän osasi syvätunteisesti kuvata äidinrakkauden hellyyttä ja onnea. Mutta tässäkin tapauksessa hän pysyy kaukana antiikin tyylistä. Ja mieluummin hän kuvaa kiihkeitä tunteita, jotka näyttävät liikkuvan sielun pohjalla myöskin yksinäisissä, asennoltaan rauhallisissa henkilökuvissa. Yhtä vähän kuin muut keskiajan taiteilijat hän uudenaikaisella tavalla tutki luontoa järjestelmällisesti ja seikkaperäisesti. Olemme jo viitanneet siihen, että Giovannin taiteessa ilmenee vaikutusta gootilaisesta formalismista. Mutta siinä merkityksessä hän kumminkin

on ensimäinen täydellinen naturalisti, että hän mielellään valitsi rumia muotoja, kun niissä vain tuli näkyviin elämän vaiheissa terästetty luonne, ja irvistäviä kasvoja, kun ne vain järkyttävällä tavalla ilmaisivat sieluntuskaa. Rumuus on siis jo täällä saanut taiteellisen arvon (vrt. edellinen kirjoitukseni, s. 706).

Kun Italian maalaustaide 1200-luvulla rupesi pyrkimään pois vanhan raakuuden tilasta ja tässä pyrkimyksessään haki itselleen esikuvia,

Kuva 3. Giovanni Pisano: *Betlehemin murha.*
Pistojan S. Andrea-kirkon saarnastuolia koristava marmorinen korkokuva.

sai bysantilainen taide sille saman merkityksen kuin antiikki veistotaiteelle. Ensiksi on mainittava että tältä taholta otettiin kertovan esityksen tyypit, suunnitelmien mallit, joissa Kristuksen elämä oli saanut pääasiassa selväpiirteisen kuvauksensa ja jotka sentähden tavallaan kelpasivat esikuviksi. Mutta näitä esikuvia käytettiin ainoastaan lähtökohtana, niitä laajennettiin, muutettiin. Vanhat kaavakuvat saivat uutta, eloa uhkuvaa henkeä ja esitykset muodostuivat ilmieläviksi draamoiksi. Tämä sisällinen elämä on niin mahtava, että se aikaansaa todellisuuden tunteen, vaikka itse luonnon mukaileminen vielä on hyvinkin epätodennäköistä

ja nykyaikaiselta kannalta katsottuna vaillinaista. Semmoisia ovat Giovanni Pisanon veistokset, semmoisia myöskin ja vielä suuremmassa määrässä Giotton maalaukset. Taide on yhtäkkiä oppinut kertomaan yhtä hyvin kuin sanat.

Ne tämän murroskauden maalaajat, jotka liittyivät bysantilaiseen taiteeseen, olivat etupäässä Florensissa *Cimabue* (synt. v:n 1240 vaiheilla, kuoli v:n 1302 jälkeen) ja Sienassa *Duccio di Buoninsegna* (työskenteli n. v. 1282—1320).

Jo Giovanni Pisanon veistoksissa havaitsimme että Alppien toiselta puolelta Italiaan oli tunkeutunut gootilaisen taiteen formalistinen viivatyylitys ja sen keralla tuli sama lyyrillisen vieno henki, joka tuulahtaa meitä vastaan esim. Petrarcan soneteistakin. Tämä naisellinen herkkätuntoisuus kehittyi ylimmilleen Sienan taiteessa. Keski-Italiassa, Rooman ja Florensin välillä, romantillisen kauneissa laaksoissa ja vuorien kukkuloita seppelöitsevissä kaupungeissa, joilla vielä tänäänkin on melkein kokonaan keskiaikainen leima, eli uskonnollinen henki, joka Assisin suuressa pyhimyksessä, Franciskuksessa († 1226), ja Sienan pyhässä Katarinassa († 1380) sai haaveksivaisen ja mystillisen sävyn, mikä kirkollisella alalla vastaa ajan maallista ritarihenkeä. Hieno, runollinen romantiikki tuli näitten seutujen taiteen pääpiirteeksi; se helähtää vielä Peruginon, vieläpä nuoren Rafaelinkin maalauksissa.

Tämä romantinen ja samalla uskonnollinen taidesuunta ilmenee ensi kerran Duccion teoksissa, mutta vielä selvemmin se esiintyy kuuluisassa tuntemattoman mestarin maalaamassa „Madonna Ruccellai“ssa, Florensin S. Maria novella-kirkossa (kuva 4). Tässä kuvassa uskonnollinen romantiikki puhuu taiteellista kieltä, jossa bysantilainen vaikutus eriskummallisella tavalla sulautuu gootilaiseen viiva- ja värikauneuteen. Duccion ja Cimabuen jälkeen tämä bysantilainen vaikutus katoaa. Mutta sienalaisen, Petrarcan ylistämän maalaajan, *Simone Martinin* († v. 1344) kuvissa elää yhä vielä romantinen ihanne, hienon, haaveksivaisen sielunelämän, heltyneen tunteen ja formalistisen kauneuden tuoksu (kuva 5). Ja tämä sienalainen runollisesti hurmaava, enemmän koristeellinen kuin luontoa jäljittelevä taidesuunta vaikutti kohta suuresti myöskin florensilaiseen taiteeseen niinkuin vielä XV:n vuosisadan alkupuolella Lorenzo Monacon ja Fra Angelicon maalaukset osoittavat.

Tästä suoranaisesta vaikutuksesta huolimatta on Florens—Sienan

Kuva 4. *Madonna Ruccellai.*
Alttaritaulu Florensin S. Maria novella-kirkossa.

valtiollinen vastustaja ja tähän aikaan uudenaikaisen yhteiskunnallisen kehityksen pääedistäjä — taiteellisellakin alalla sen jyrkkä vastakohta. Florensilaisen taiteen päävoima ei ole haaveellinen runollisuus eikä soitannollinen viiva- ja värikauneus, vaan pyrinnön ponteva ja selvä tietoisuus, läpitunkeva asiallinen järki, havaintokyvyn terävyys.

Kuva 5. SIMONE MARTINI: *Neitsyt Maarian ilmestys.*
Florensin Uffizi-galleriassa.

Se taiteilija, jonka teoksissa tämä florensilaisen taiteen omituisuus ensin ilmenee, joka, vapautuen bysantilaisesta vaikutuksesta, suuremmassa määrässä kuin kukaan muu loi Italian taidetyylin semmoiseksi, joksi se sittemmin pääasiallisesti jäi moneksi vuosisadaksi, oli mahtava taiteilijanero, maalaaja *Giotto di Bondone* (1267—1337).

Giotton luonne on yhtä tyyni ja hillitty kuin Giovanni Pisanon on intohimoinen, yhtä kylmästi järkevä kuin Simone Martini'n on lämpimästi hienotunteinen, yhtä eepillinen kuin Giovanni on draamallinen ja Simone

lyyrillinen. Hänen tyylinsä pääpiirteet ovat melkein samat kuin Niccolò Pisanonkin: arvokkuus, pontevuus, juhlallisuus, mutta se on paljon monumentaalisen yksinkertaisempi. Giotto antoi henkilökuvilleen plastillisemman ruumiillisuuden kuin kukaan muu keskiaikainen maalaaja. Vasta sata vuotta myöhemmin voitti hänet tässä suhteessa Masaccio. Formalismi ei ollut hänen asiansa. Hän tavoitti, jännittäen kaikki voimansa, todennäköisyyttä, ja vaikka hänen saavuttamansa luonnonnäköisyys epäilemättä on suhteellista laatua ja hänen esitystapansa meistä näyttää jokseenkin abstraktiselta ja tyypilliseltä, niin se vaikutti niin mahtavasti hänen aikalaisiinsa, että he luulivat hänen kuvissaan näkevänsä itse luontoa. Kuitenkin hänen maisemansa esim. ovat aivan epämääräisesti, keskiajan tapaan niin sanoakseni ottein kuvatut, ja perspektiivistä oli Giottolla ainoastaan ylimalkainen käsitys. Mutta kuitenkin olisi aivan väärin sanoa hänen taidettaan pintamaalaukseksi, sillä kolmas mittasuunta on jo olemassa sekä henkilökuvien ruumiillisuudessa, niitten plastillisessa muovailussa, että maalauksien syvyydessä, jonka hän vaillinaisilla perspektiivitiedoillaan, vieläpä yksinkertaisella valohämylläkin (clair-obscurilla) ymmärsi luoda. Kuitenkin on hänen sommittelutapansa vielä pääasiallisesti korkokuvan muotoinen.

Tähän aikaan gootilainen arkkitehtuuri oli vallalla Italiassa, niinkuin muuallakin. Mutta täällä ikkunat olivat pieniä ja maalaustaiteella oli siis tarpeeksi seinäpintoja koristettavana. Giotto on kieltämättä yksi mitä mahtavimpia freskosarjojen maalaajia, joita milloinkaan on elänyt. Tämä seikka, että nim. italialainen maalaustaide esiintyi mitä läheisimmässä yhteydessä rakennustaiteen kanssa, antoi sille tuon julkisen, suurenmoisen, monumentaalisen ryhdin, joka jo yksinään muistuttaa antiikkia ja muinaiskristillisiä mosaikkeja. Epäilemättä Giotto ei ollut laiminlyönyt tutkia klassillisia jäännöksiä ja vanhoja (myöskin bysantilaisia) mosaikkeja, joista hän varmaan oli oppinut paljon. Mutta hänen mieleensä ei juolahtanut ruveta niitä mukailemaan, hän vain vapaasti ja paljon suuremmalla taidolla kuin vanhat mosaikkimaalaajat jatkoi niitten uria. Ghiberti, varhaisemman renessansin kuuluisa kuvanveistäjä, sanoo eräässä lyhyessä, taidehistoriallisessa katsauksessaan, että Giotto oli ensimäinen, joka opetti taidetta puhumaan latinaa (= italian kieltä), sen sijaan että se ennen oli puhunut kreikkaa (= bysantilaista kieltä). Tämä tapahtui samaan aikaan

kuin hänen suuri maanmiehensä, Dante, runoillaan antoi italian kielelle korkeamman arvon latinan kielen rinnalla.

Giotton henkilökuvat, antiikkiin, jopa bysantilaiseenkin taiteeseen verrattuina, ovat enemmän raskaita kuin soreita. Hän ei oikein tahtonut onnistua naisellisen kauneuden ja hienojen tunteiden kuvaamisessa. Piirustus ja muovailu on voimakas, mutta kovin yksinkertainen, ainoastaan

Kuva 6. GIOTTO: *Lazaruksen kuolleista herättäminen.*
Seinämaalaus Paduan S. Maria dell'Arena-kappelissa.

pääasiaa tarkoittava, niin että esim. vaatteiden ääriviivat ovat melkein pystysuoria, usein olkapäästä maahan asti (kuva 6). Tämä jäykänpuoleinen, mutta arvokas yksinkertaisuus säilyttää suunnitelman sopusointuisena myöskin jännittävissä kohtauksissa. Muuten hän hyvin säästävästi käyttää voimakkaita vaikutuskeinoja intohimojen kuvaamisessa, nim. ainoastaan ani harvoissa tapauksissa, joissa kertomus kohoaa korkeimmilleen draamallisessa jännityksessä, niinkuin etupäässä „pietà"-kuvassa Pa-

duan pienessä S. Maria dell'Arena-kirkossa (kuva 7), jonka seinät Giotto kokonaan on peittänyt freskoilla.

Sitä suuremmalla tarkkuudella hän etsii ja löytää oikean ilmaisumuodon jokaiselle esitykselle. Giotto on Italian taiteen suurin kertoja. Kertomustapansa havainnollisuudella hän täydellisesti toteuttaa kristillisen

Kuva 7. Giotto: *Kuollut Kristus, omaistensa suremana.* Seinämaalaus Paduan S. Maria dell'Arena-kappelissa.

taidekäsityksen tarkoituksen, mikäli tämä koskee aatteellista sisällystä. Ja että hän osaa kertoa niin verrattoman vakuuttavasti riippuu suureksi osaksi siitä, että hän itse kokonaan astuu syrjään kuvistaan, niin että ne näyttävät syntyneen itsestään, ilman taiteellista välitystä. Hän on tässä suhteessa Giovanni Pisanon ja Simone Martini'n vastakohta, joitten subjektiivinen (personallinen) käsitys aina tuntuvasti määrää ja johtaa esitystä. Giotto on uudemman taiteen ensimäinen täysin asiallinen mestari,

joka täyttää sen esteetisen vaatimuksen, että taiteilijan pitää olla niinkuin jumalan — kaikkialla läsnä, mutta ei missään näkyvissä.

Täydellisemmin kuin kukaan muu kuvasi Giotto „trecento"-(1300-luvun) taiteen luonteen ja määräsi sen tyylin. Hänen seuraajansa pääasiallisesti suuremmalla tai vähemmällä menestyksellä vain viljelivät edeltäjien raivaamaa alaa, sulattivat yhteen florensilaisen ja sienalaisen suunnan, kehittivät, yleensä jokseenkin pintapuolisesti, tienviittaajien aloitteita, tavoittivat suurempaa rikkautta sekä henkilöryhmissä että taustojen rakennuksissa ja maisemissakin, koettivat luonnon mukaan maalata omanaikuisia malleja ja pukuja, jopa valovaikutuksiakin j. n. e., siten valmistaen tulevan aikakauden suurta käännettä ja uudenaikaisen luonnonmukailemisen syntyä. Mutta nämä hajanaiset pyrinnöt osoittavat selvemmin kuin Giotton yksinkertainen tyypillisyys trecento-taiteen järjestelmällisen luonnontutkimuksen puutetta, eikä — ennenkuin Fra Angelico (1383—1455) ja Masaccio (1401—1428) ilmestyivät — kenelläkään ollut kykyä yhdistää ajan saavuttamia yksityistuloksia taiteelliseksi kokonaisvaikutukseksi ja tavallaan uskottavaksi todennäköisyydeksi. Tuotteliaisuus oli ylen suuri, mutta huomattavia taiteilijoita — semmoisia kuin kuvanveistäjä *Andrea Pisano*, kuvanveistäjä ja maalaaja *Orcagna*, molemmat Florensissa, maalaajat *Pietro* ja *Ambrogio Lorenzetti* Sienassa ja *Altichiero* pohjois-Italiassa — oli verraten harvassa.

Suurempi hyöty kuin historiallisen kehityksen tarkastamisesta eri taidekouluissa on meillä siitä, jos kohdistamme huomiomme vain pariin suureen teokseen, jotka aivan erityisesti ovat omiansa luomaan valoa tämän aikakauden taiteelliseen käsitykseen.

Toinen näistä on ne rikkaat korkokuvat, jotka koristavat Orvieton tuomiokirkon fasadia ja jotka keskiajan encyklopedistisella tavalla esittävät raamatun historian alusta loppuun saakka. Viimeinen osa, joka kuvaa helvettiä kadotettuine sieluineen ja peloittavine piruineen, olkoon meille esimerkkinä siitä, mitä italialaisen taiteen 1300-luvun keskivaiheilla joskus onnistui luoda alastomankin ihmisruumiin ja sielullisien liikkeiden kuvaamisessa (kuva 8). Niinkuin lukija itse kuvastamme voi arvostella, ei se suinkaan tässä tapauksessa ollut vähän. Tämän teoksen yleiseksi suunnittelijaksi otaksutaan itse tuomiokirkon rakentajaa, sienalaista *Lorenzo Maitania*.

Mutta trecenton (ja voimme kai sanoa kaikkien aikakausien) aatteel-

lisessa suhteessa merkillisin taideteos on epäilemättä tuo äärettömän suuri freskomaalaus Pisan hautausmaan (camposanton) aitauksen seinällä, joka on tunnettu nimellä „kuoleman voittokulku“ (il trionfo della morte; kuva 9). Keskiaikaisen taiteen tarkoitusperä esitellä siveellisesti ja uskonnollisesti

Kuva 8. *Kadotetut sielut helvetissä.*
Orvieton tuomiokirkon fasadia koristava korkokuva.

kasvattavia opetuksia ei missään muualla esiinny niin mahtavasti ja vaikuttavasti kuin tässä kuvassa. „Memento mori“ (muista että sinun täytyy kuolla) ja aate että ainoastaan maailman kieltäymisessä on pelastusta synnin ikuisesta rangaistuksesta on, lyhyesti sanoen, sen sisällyksenä. „Ars moriendi“ (kuolon taide) — keskiaikaisen elämän yleinen ohjelma

— oli juuri „hirmukuoleman“ johdosta saanut erityisen, tähän aikaan kohdistuvan merkityksen. Kuvassa tämä uudesti elpynyt merkitys käy esiin tavalla, joka näyttää tahtovan antaa vastauksen Boccaccion saman kauhean ruton johdosta syntyneelle Decameronelle, mikä kuuluisa novellikirja päinvastoin saarnaa elämän nauttimista — juuri sentähden että se on niin epävarma ja lyhyt.

Decameronea muistuttaakin kohtaus „kuoleman voittokulun“ oikeassa nurkassa (kuva 10). Näemme nuoria herroja ja naisia kevään vie-

Kuva 10. *Rakkauden puutarha.*
Kappale kuoleman voittokulkuetta Pisan camposantossa.

hättävässä huvitarhassa, jossa amorinit lentelevät, kukat tuoksuvat, soitto kaikuu — se on romantinen aate, joka myöhemmin uudistuu Kölnin maalauskoulun „Paradiesgarten“eissa XV:n, Rubensin „rakkauden puutarhassa“ XVII:n ja vieläpä Watteaun „fêtes galantes“eissakin XVIII:n vuosisadan alkupuolilta. Mutta äkkiarvaamatta, niinkuin vääjäämätön kohtalo, tulee kuoleman hirmuinen akka yölepakko-siivillään lentäen läpi ilmojen ja hänen säälimätön viikatteensa kaataa yhteen kasaan tämän maailman mahtavat ja rikkaat, joitten sielut enkelit ja pirut korjaavat, viedäkseen ne taivaaseen tahi helvettiin, jonka ikuinen tuli näkyy likeisen vuoren aukoista. Joukko peloittavia kerjäläisiä ojentaa turhaan käsiään

tahi silvottuja käsivarsiaan kuolemaa kohden, rukoillen häneltä pelastusta elämän kurjuudesta.

Vasemmalla puolella taiteilija on käyttänyt aiheena vanhaa, alkuperältänsä intialaista satua „kolmesta elävästä ja kolmesta kuolleesta", joka keskiajalla oli levinnyt yli Europan. Iloinen metsästäjäjoukkue, kolme kuningasta puolisoineen seurueineen, seisahtuu yhtäkkiä kolmen ruumisarkun eteen, joista kolme mädännyttä ruumista levittää inhoittavaa hajua. Vanha erakko seisoo niitten vieressä, selittäen näyn merkityksen: „Semmoisia kuin te vielä olette olemme mekin kerran olleet, semmoisina kuin me nyt olemme saamme kerran nähdä teidätkin". Mutta kaukana maailman turhuudesta elävät erakot vuorella, pyhittäen rauhallisen elämänsä jumalan kunniaksi. Täällä on todellinen onni ja siunaus.

Keskellä suurta kuvaa pitää kaksi jostakin antiikisesta korkokuvasta lainattua pikkuhaltiaa (enkelilasta) lehteä, joka sisältää seuraavan opetuksen:

»Schermo di savere e di richezza,
Di nobiltate e ancor di prodezza
Vale niente ai colpi di costei;
Ed ancor non si trova contral lei,
O lectore! neuno argomento.
Eh! non avere lo'ntelletto spento.
Di stare sempre si apparecchiato
Che non ti giuga immortal peccato.» [1]

Tämä erinomainen maalaus, jonka arvatenkin sienalainen mestari ei ole tunnettu, on siis vielä periaatteellisesti, keskiaikaisen taidekäsityksen mukaan, aatteellista laatua. Luontoa on mukailtu ainoastaan siinä määrin kuin sisällinen totuus sitä vaatii. Mutta mahtava, taiteellinen mielikuvitus on muuttanut siveellisen ajatuksen kylmästä allegoriasta jännittäväksi draamaksi, jolle täydellinen luonnonmukaisuus ei ole tarpeellinen eikä tässä edes olisi eduksikaan.

[1] Ei tiedon eikä rikkauden, ei ylhäisyyden eikä rohkeudenkaan kilpi suojele tämän (kuoleman) iskuilta, eikä vielä ole löydetty häntä vastaan, lukija, mitään vastaväitettä. Tässä todellakaan ei muu auta kuin mielen hillitseminen ja aina valmiinaoleminen, jotta sinua ei paina kuolemansynti.

tahi silvottuja käsivarsiaan kuolemaa kohden, rukoillen häneltä pelastusta elämän kurjuudesta.

Babylonialaisten maailmankuvan piirteitä.

Kirjoittanut

K. TALLQVIST. [1]

I.

Babylonialaisten kielessä maailma- eli *mundus*-käsitettä ei erityinen sana vastannut. Sumerilaisten edeltäjiensä ja opettajiensa mukaan merkitsivät he maailmankaikkeutta kahdella yhdistetyllä sanalla; he sanoivat „ylä- ja alaosa" taikka „taivas ja maa." Tämä sanayhtymä muistuttaa suomen kielen „maa-ilma" sanaa. Maailmankaikkeuden kokoonpanoa nämä kaksi nimitystä eivät kumminkaan ilmaise täydellisesti. Maailmankaikkeudessa oli näet taivaan ja maan ohella kolmaskin osa, valtameri. Sama kolmijako esiintyy raamatussakin; 2 Mos. 20,4 puhutaan niistä, jotka „ylhäällä taivaassa", „alhaalla maan päällä" taikka „vedessä maan alla" ovat.

Nykyinen maailma ei ole muuta kuin osa maailmojen sarjaa. Ennen nykyisen maailman syntyä olivat entisten maailmojen aikakaudet. Olipa muinoin alkumeri, jota edustivat naispuolinen alkuperuste *Tiâmat*

---

[1] Tätä kirjoitusta tehtäessä on apuneuvoina käytetty: H. WINCKLER, *Forschungen*, *Die babylonische Kultur*, *Himmelsbild und Weltenbild*, *Die Weltanschauung des alten Orients*, SCHRADER, *Keilinschriften und altes Testament*, JEREMIAS, *Das alte Testament* (1906), JENSEN, *Kosmologie*, HOMMELin ja GINZELin teoksia y. m.

ja miespuolinen alkuperuste *Apsû* sekä heidän poikansa *Mummu*. Äidin ja pojan yhtymästä syntyi uusi maailma, ensimäinen, jossa on huomattavissa taivaallinen ja maallinen puoli. Siihen maailmaan ilmestyivät jumalien sukupolvet, toinen toisensa jälkeen. Viimeisenä ilmestyi Marduk. Hän, Babylonin herra, kevään ja aamuauringon jumala, kukisti kapinallisen Tiâmatin ja loi nykyisen maailman (lohikäärmeen tappo, luomistaru). Oppi että maailma on jumalan luoma — ja ohjaama — on, mikäli asiaa nykyisen tieteen avulla voi selvittää, babylonialaista alkuperää.

Tässäkin maailmassa on taivaallinen ja maallinen puoli. Kumpikin osa on rakenteeltaan samanlainen. Taivaallisessa maailmanosassa on taivaanmeri, mannermaa ja pohjoinen taivas. Samoin käsittää maallinen maailma kolme osaa, meren, joka ympäröi maan ja pulppuaa sen povesta, varsinaisen maan ja ilmakehän (taivaan). Babylonialaisen oppijärjestelmän mukaan maallinen maailma kaikkine ilmiöineen on vain taivaallisen maailman kuva eli heijastus. Tämä käsitys on babylonialais-itämaalaisen maailmankatsomuksen tärkein perusaate, se selittää sen eri ilmiöitä, kuten seuraavasta näkyy.

Mainitut taivaallisen ja maallisen maailman kolme osaa ovat niitä hallitsevien kolmen jumalan ilmestyspaikat. Ea, jonka poika maailman luoja Marduk on, hallitsee veden valtakuntaa, taivaan merta ja maan vesiä. Hän on Poseidon. Bel on taivaallisen ja maallisen mannermaan jumala, „maitten herra", ja vastaa Zeus jumalaa. Kolmannessa valtakunnassa, pohjoisessa taivaassa ja maan ilmassa ilmestyy Anu, jonka vastine Uranos siis on. Taivaan kirkkaassa keskustassa, pohjoisnavassa, oli pohjantähti hänen sijanansa. Babylonialaisten kolmi- (ja neli-)kerroksiset temppelirakennukset olivat kolmijakoisen maailmankaikkeuden maallisena kuvana.

Taivaallisen maailman kolmesta osasta oli tärkein taivaallinen mannermaa. Sillä niinkuin ihmisten olopaikkana on maa, niin jumalat toimivat ja häärivät parhaasta päästä taivaan mannermaalla. Taivaallinen manner oli sama kuin tuo noin 20 asteen leveä taivaanliuska, jossa aurinko ja kiertotähdet näyttävät kulkevan kukin määrättyä rataansa ja toiset tähdet kiinteinä pysyvän ja jota me sanomme tähti- eli eläinradaksi. Aurinko, kuu ja kiertotähdet, kaikki taivaankappaleet olivat babylonialaisten opin mukaan jumaluuden ilmestysmuotoja, jumalia. Pitämällä

silmällä taivaankappalten liikuntoja, muotoja ja asentoja voi ihminen tutustua jumalien töihin ja toimiin, joista kaikki maalliset ilmiöt johtuvat. Me välistä puhumme „taivaan avonaisesta kirjasta", josta ihminen lukee kohtalonsa, sillä se on „tähtien määräämä". Sellaisten lauseparsien käyttäminen ei ole vain tyhjää kuvakieltä, vaan perustuu ikivanhaan perintöön — babylonialaisilta. Heillä käsitys tähtienjumalien vaikutuksesta maallisiin oloihin ja ihmisen kohtaloon oli luja vakaumus, samalla tiedettä ja uskontoa. Tähtimaailmaa he nimittivät „taivaan kirjaksi". Maailman järjestyksen lakien tarkasteleminen taivaan ikuisesta suuresta kirjasta oli heistä kaiken tutkimisen päätehtävä; siitä johtui heidän astrologiansa, tähtitieteensä ja uskontonsa, koko heidän maailmankatsomuksensa.

Ettei tämä väite ole vain nykyajan tieteilijäin keksintöä todistavat useat seikat. Eräässä nabatealaisessa kirjassa sanotaan nimenomaan: „maailmaa hallitsee seitsemän kiertotähteä." Diodorus Sicilialainen sanoo: „Babylonialaiset ovat parhaat tähtien liikuntojen ja vaikutusten tuntijat, niin että he voivat ennustaa paljon vastaisia tapahtumia. Tärkeimpinä ja vaikuttavimpina pitävät he viisi n. s. kiertotähteä, joita he yhteisellä nimellä sanovat tulkitsijoiksi . . . . koska ne tulkitsevat ihmisille jumalien tahdon." Sama kirjailija niinikään sanoo: „ihmisen syntyyn kiertotähdet vaikuttavat tuntuvasti sekä hyvään että pahaan suuntaan. Niiden luonteesta ja ulkomuodosta he päättävät mikä kohtalo ihmisen osaksi tulee." Samaan suuntaan käyvät toisten vanhojen kirjailijain todistukset. Päälle päätteeksi ovat todistajina monet meille säilyneet nuolenpääkirjoitukset enteistä *(omina)* ja astrologiset raportit. Toisissa teksteissä puhutaan „kohtalojen tauluista", joihin „jumalien käskyt" ja „ihmisten elämä" ovat kirjoitetut y. m.

Babylonialaisten perustama astrologia hallitsi yksivaltiaisena sekä vanhan- että keskiajan ihmisiä. Jeesuksen syntymätarun „viisaat miehet itämailta" ovat todistuksena kaldealaisen astrologian vaikutuksesta aikana, jolloin tuo taru syntyi; „tähti", jota he „seurasivat", ei ollut mikään erityinen uusi tähti, vaan eräs harvinainen määrättyjen tähtien liitto, luultavasti n. s. *conjunctio maxima,* jonka luultiin tietävän suuren hallitsijan syntyä. Tyko Brahe tieteellisesti puolusti tähdistä ennustamista. Philipp Melanchton v. 1545 suositti erään astrologin keisari Maximilianille asettamaa horoskopia. Turkissa, Persiassa ja Kiinassa hoviastrolo-

gia aina kysytään, kun jotain tärkeätä on tekeillä. Ja meidänkin keskuudessamme, sekä rahvaan että erinäisten salaisten oppien harjoittelijain piirissä, annetaan hyvinkin suurta merkitystä astrologisille käsitteille, jotka johtuvat Babyloniasta.

Eläinrataa sanoivat babylonialaiset „taivaan pengermäksi" *(shupuk shame)*. He niinmuodoin käyttivät kuvaa, joka oli saatu Babylonian jokimaisemasta. Siinähän pengermät olivat tavalliset, samalla ollen viertoteinä. Taivaan pengermällä käyvät eri tiet eli radat, joita kiertotähdet kulkevat. Siellä on myös asemat, joissa kiintotähdet pysyvät.

Niinkuin maailmankaikkeus on jaettu kolmeen osaan Anu, Bel ja Ea jumalien kesken, niin on taivaallisen manterenkin, eläinradan, laita. Sen alin osa kulki veden jumalan Ean valtakunnan halki, keski osa kuului Belin valtakuntaan ja ylin osa sattui Anu jumalan piiriin. Kiertokulun korkeuspistettä edusti siten viimeksimainittu jumala, jota pidettiin ylimpänä. Pohjantähti kuului hänelle. Tätä pistettä sanottiin vuorisolaksi (*nibiru*). Saman nimen saivat kuun ja auringon jumalat näitten kiertotähtien ollessa korkeimmillaan, eli tarkemmin sanottuna, kun aurinko oli kesäpäivänseisauksessa ja kun kuu oli täytenä auringon ollessa talvipäivänseisauksessa taikka päiväntasauksessa. „Kun Marduk on taivaan keskuksessa, on hän *nibiru*", sanotaan eräässä tekstissä. Myöhemmässä mytologisessa järjestelmässä pohjoispiste edusti tulen valtakuntaa. Sieltähän tähtilennot sinkoilevat. Sen mukaan maailmankaikkeus käsitti neljä valtakuntaa: veden, maan, ilman ja tulen (keskiajan neljä elementtiä). Ken ylimmän jumalan asuntoon, (ylimpään) taivaaseen, pyrkii, hänen on siis käyminen tulen kautta (kiirastuli).

Taivaan mannermaata siis kuvattiin kaksihuippuiseksi vuoreksi, jonka korkeimman solan kautta auringon ja muitten kiertotähtien on kulkeminen ja jonka yläpuolelle niiden on mahdoton päästä. Tästä johtuu raamatussa mainittu „jumalien vuori pohjan perillä" (Jes. 14:13. Ps 48:3), jonka maallinen vastine oli Sijjon vuori. Taivaan rannalla maailmanvuori esiintyy „idän ja lännen vuorena." Ja koska maallinen maailma, jopa jokainen maa, on taivaallisen perikuvan muotoinen, niin on olemassa myös „maitten vuori" s. o. maa. Kaksihuippuinen vuori, joka tavataan kuvattuna eräässä muinaisbabylonialaisessa lieriömäisessä sinetissä (vrt. myös Sak. 6:1), esittää havainnollisesti auringon- ja kuunkulun ylintä ja alinta kohtaa. Sama tarkoitus oli itämaiden auringontemp-

pelien porttikäytävissä olevalla kahdella patsaalla (Jakin ja Boas Salomonin temppelissä).

Taivaallisen pengermän eli eläinradan keskustassa on „auringon tie“ s. o. rata, jota aurinko näyttää kulkevan jokapäiväistä ja vuotuista matkaansa. Koska auringon rata niinkuin eläinrata yleensä kulkee etupäässä veden, Ea jumalan, ja taivaallisen manteren, Belin valtakunnan, kautta, on auringon jumalalla kahdenlaiset kulkuneuvot. Veden halki, yöllisellä matkallansa ja talvella, jolloin aurinko ei pääse veden valtakuntaa paljoa ylemmäksi, hän kulkee laivassa. Silloin hän käy taistelua veden lohikäärmettä Tiâmatia vastaan, aseenaan verkko, tuulispää ja sirppimiekka, s. o. gladiaattorien verkko, kolmihaara ja miekka. Niinkuin tämä taistelu uudistuu joka päivä, valon ja pimeän välillä, ja joka vuosi, kesän ja talven vallasta kamppaillessa, niin se tapahtui nykyisen maailmakauden alussakin. Tämän ilmiön esittää luomistaru (Mardukin taistelu Tiâmatia vastaan). Aamun ja kevään aurinko, Marduk, on maailman luoja. Samanlaiseen luonnon symbolismiin perustuu myös taru suuresta vedenpaisumuksesta. Sen vesillä kulkeva Utnapishtim-Noa on aluksessaan pimeyden merta purjehtiva auringonjumala. Aamulla ja kevätpäiväntasauksessa on auringonjumalan vesimatka suoritettu. Hän nousee aluksestaan taivaalliselle manterelle, s. o. vedenpaisumuksen sankarin laiva joutuu karille. Voittajana hän sitten kulkee tulisten hevosten vetämissä vaunuissa (niinkuin Helios) rataansa taivaallisella mannermaalla. Sama käsitys oli israelilaisillakin. Jerusalemin temppelin edustalla seisoivat vielä Josia kuninkaan aikana „auringon hevoset ja auringon vaunu“ (2 Kun. 23:11). Auringonvaunu oli itämailla kulttiesine, joka levisi Europpaankin; sellainen on löydetty esim. Seelannista. Eddassa puhutaan auringon hevosista ja runoilijain kuvakielessä tuo ikivanha käsitys vieläkin on tavallinen. Sanottiin myös että aurinko ilmestyy taivaan itäisestä portista ja häviää läntisen portin kautta. Oli babylonialaisilla sellainenkin käsitys että auringonjumala rientää häihinsä. Sentähden psalmista sanoo (19:6): „hän käy ulos kamaristaan niinkuin ylkä, riemuitsee niinkuin sankari latuansa juostessa.“ Tätä auringonjumalan kulkua laivassa ja vaunuissa esittivät babylonialaisten uudenvuoden juhlamenot: Mardukin kuva kuljetettiin laivassa juhlakulkuekatua pitkin, joka siten kuvasi taivaallista pengermää, eläinrataa. Tuhansia

vuosia on tuo babylonialainen juhla menoineen ja vaunulaivoineen säilynyt karnevaalissa (carrus navalis).

Koska kiertotähdet liikkuvat kukin radallansa eri matkan päässä toinen toisestaan sekä eri nopeudella, ajateltiin eläinradan muodostavan seitsemän toinen toisensa yli kohoavaa kehää (*tubukâti*). Noista seitsemästä kiertotähtien kehästä johtuu käsitys seitsemästä taivaasta, taivaan seitsemästä kerroksesta (Koranissa), seitsemästä maanpiiristä (klimata) kreikkalaisilla ja arabialaisilla y. m. Kun joskus puhutaan kahdeksasta taivaasta taikka esim. Eddoissa yhdeksästäkin, niin kiintotähtitaivas sekä etelätaivas on luettu mukaan. Käsitys kiertotähtien seitsemästä kehästä esiintyy selvästi niitten maallisissa kuvissa, babylonialaisten seitsenkerroksisissa temppelipyramiideissa, joille, kuten seuraavassa kerrotaan, annettiin vastaaville kiertotähdille kuuluvat väritkin.

Kiertotähtien kulkiessa ratojaan syntyy ääniä, jotka ovat erilaiset kunkin kiertotähden liikkumisen nopeuden mukaan. Nämä äänet muodostavat „sfeerien musiikin“, oktaavin sävelet. Tahtoopa WINCKLER tehdä luultavaksi että puolisävelet, jotka keskiajalla otettiin käytäntöön 3:nnen ja 4:nnen sävelen välissä sekä 7:nnen perässä, vastaavat kumpaakin turmiota tietävää kiertotähteä (Marsia ja Saturnusta). Missään tapauksessa ei ole sattuma että n. s. quadriviumissa musiikki on tähtitieteen kaksoissisarena.

Kiertotähtiin lukivat babylonialaiset paitsi kuuta ja aurinkoa viisi muuta taivaankappaletta, nimillä Merkurius, Venus, Mars ja Jupiter meillä tunnetut kiertotähdet. Paljaalla silmällä tuskin huomattavat kiertotähdet Neptunus ja Uranus olivat babylonialaisille niinkuin myöhemmin kreikkalaisillekin vielä tuntemattomat. Kiertotähdet olivat siis seitsemän. Tämä luku on, kuten osaksi jo nähtiin, vaikuttanut paljon 7-luvun tunnettuun asemaan itämaalaisessa mielikuvituksessa ja taiteessa y. m. Sen sovittaminen kiertotähtii lienee sekundeerinen, johtunee harkinnasta. Sillä eiväthän mainitut tähdet koskaan ole nähtävinä yhdessä, yhtä vähän kuin niitä tähän saakka on tavattu yhdessä kuvattuinakaan. Seitsemänluku johtuu nähtävästi plejaadien (seulaisten) 7:stä tähdestä. Niillä Sibittu (7) jumalan muodossa oli hyvin tärkeä asema babylonialaisten taikauskossa. Ne myös usein esiintyvät kuvattuina seitsemällä pienellä ympyrällä.

Kutakin kiertotähteä edusti yksi jumala. Astrologisen vaikutuk-

sen johdosta tähteä ja sen jumalaa ei aina pidetty toisistansa erillään. Kreikkalaiset ja roomalaiset niinikään antoivat yhden jumalan edustaa kutakin kiertotähteä. Tämäkin tapa nähtävästi johtui Babyloniasta. Sillä Platonin edellisellä ajalla käytetyt kiertotähtinimitykset tarkoittivat tähtien väriä ja luonnetta. Koska jumalille eri järjestelmien mukaan ja eri aikoina annettiin eri arvo, vaihtelee kiertotähtien ja niiden jumalien järjestys ja jako (2 + 5 taikka 3 + 4) tuntuvasti. Vanhimpana aikana oli kuulla aina etusija, myöhemmin astui aurinko sen paikalle. Huomattava on erittäin jako 3 + 4. Annettiin näet erikoisasema kuulle, auringolle ja Venukselle. Sillä babylonialaiset hyvin tiesivät ettei ainoastaan kuu vaan myös Venus esiintyy nelivaiheisena. Ja aurinko neljään asemaansa nähden vuoden eri aikoina on mainittujen tähtien kaltainen.

Eräässä tekstissä kerrotaan että Bel jumala, kun hän näki vihollisten voimien uhkaavan hänen valtakuntaansa, asetti kuunjumalan Sinin, auringonjumalan Shamashin ja Istarin eli Venuksen taivaallista mannermaata hallitsemaan. Nämä kolme ovat siis eläinradan hallitsijat. Mutta koska eläinradan maallinen vastine on maa, niin ne hallitsevat maatakin; ne ovat todellisuudessa babylonialaisen panteonin tärkeimmät jumalat. Niissä ilmestyvä jumalallinen voima on samanveroinen kuin se, mitä toisen edellä esitetyn käsityksen mukaan Anu, Bel ja Ea ylläpitävät.

Nuolenpääkirjoituksissa on säilynyt useita kiertotähtien luetteloja. Tavallinen järjestys oli 7:nnellä vuosisadalla:

a. Sin, Shamash, Shulpauddu, Dilbat, Kaimânu, Gudud ja Nibeanu. Varmaa on että näistä nimistä Sin = kuu, Shamash = aurinko ja Dilbat = Venus. Myöhäisbabylonialaisella ajalla oli Kaimânu = Saturnus, Gudud = Merkurius ja Nibeanu = Mars. Mutta HOMMEL on osoittanut että Merkuriuksen ja Saturnuksen mainitut nimet ennen kuuluivat Jupiter ja Mars tähdille. Muinaisbabylonialainen järjestys oli siis:

b. kuu, aurinko, Shulpauddu-Nebo-Merkurius, Istar-Venus, Kaimânu-Ninib-Mars, Gudud-Marduk-Jupiter, Nibeanu-Nergal-Saturnus. Että tämä järjestys oli käytännössä on hyvin luultava syystä että se on yhtäpitävä n. s. thema mundi'n kanssa *Scipion unessa.* Pienellä muutoksella on se myös sama kuin seuraava kiertotähtien kiertoaikoihin perustuva järjestys, joka tavataan klassillisilla kirjailijoilla:

c. kuu, Merkurius, Venus, aurinko, Mars, Jupiter, Saturnus. Lisäksi tulee että se RAWLINSONin mukaan vastaa Borsipan Nebo-temppelin

kerroksien värijärjestystä, nimittäin ylhäältä alaspäin hopea-kuu, tummansininen-Merkurius, vaaleankeltainen-Venus, kulta-aurinko, ruusunpunainen-Mars, ruskeanpunainen-Jupiter ja musta-Saturnus.

Muista muinaisajalla käytännössä olleista järjestyksistä mainittakoon:

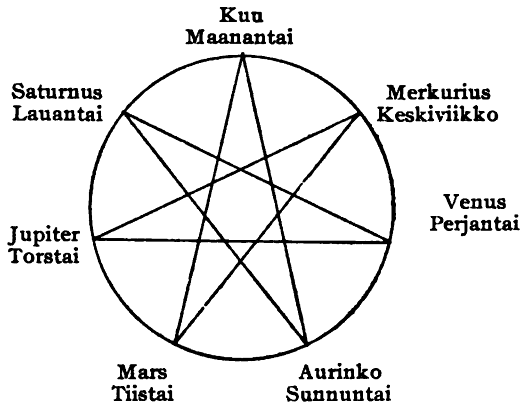
d. aurinko, kuu, Jupiter, Merkurius, Mars, Saturnus, Venus. Tämä järjestys tavataan Ekbatanan seitsemän muurin sekä luultavasti Khorsabadin kerrostemppelien väreissä. Lopuksi mainittakoon roomalaisilla tavallinen järjestys, joka kaiketi sekin johtuu Babyloniasta:

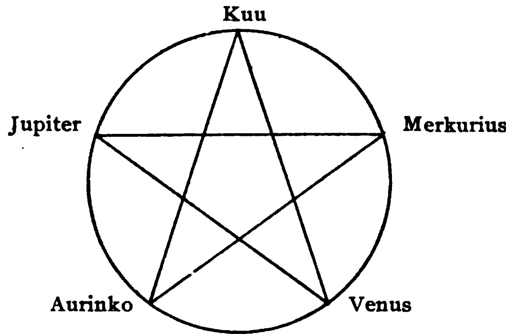
e. aurinko, kuu, Mars, Merkurius, Jupiter, Venus, Saturnus. Tämän järjestyksen tapaamme viikonpäivien nimityksissä, latinassa, englannin ja ranskan kielissä sekä germanilaisissa kielissä, joissa erityiset germanilaiset jumalat osittain ovat astuneet alkuperäisten sijaan, siis: *dies solis*—sunday—söndag—sunnuntai, *dies lunae*—monday—lundi—måndag—maanantai, *dies Martis*—mardi (Tyrs dag—tiistai), *dies Mercurii*—mercredi (onsdag, Odins dag), *dies Jovis*—jeudi (Thors dag—torstai), *dies Veneris*—vendredi (Freys dag—perjantai), *dies Saturni*—saturday.

Että muinaiset babylonialaiset jo pyhittivät viikonpäivät kiertotähtien jumalille ei ole todistettavissa. On huomattava ettei heillä ollut seitsenpäiväistä viikkojakoa siinä merkityksessä kuin juutalaisilla ja meillä. Joka seitsemäs päivä kussakin yksityisessä kuussa oli merkkipäivä. Muuten seitsenpäiväisestä viikosta on vain harva jälki. Babylonialaisten varsinainen viikko oli viisipäiväinen. Kaksitoista sellaista viikkoa muodosti kaksoiskuukauden (60 päivää), 70 viikkoa teki 350 (+ 4) päivää käsittävän kuuvuoden, 72 viikkoa teki 360-päiväisen vuoden ja 73 viikkoa meni 365-päiväiseen aurinkovuoteen. Sen tähden koko kiertokulun lukuna esiintyy 70, 72 tai 73.

Oli miten oli, viikon päivien pyhittäminen kiertotähtien jumalille on hyvin vanha tapa, eikä ole mahdotonta että sekin johtuu Babyloniasta. Juutalaiset kabbalistit, jotka yleensä ammensivat viisauttaan siitä maasta, asettivat kunkin kiertotähden yli arkkienkelin, ja näistä kukin yhden päivän viikossa hoiti maailman hallintoa. Lisäksi eräs nabatealainen kirja todistaa sabilaisten asettaneen viikon päivät yhteyteen kiertotähtien kanssa. Sitä vastoin Dio Cassius väittää tämän tavan johtuneen Egyptistä.

Viikonpäivien yhteyttä kiertotähtien kanssa ja niiden järjestystä kuvaillaan n. s. heptagrammilla eli heptakordalla seuraavaan tapaan:

Kiertotähdet merkitään *c*:ssä mainitussa järjestyksessä ympyrän kehään tehdyillä pisteillä, ja joka kolmas piste yhdistetään viivalla. Yhdistetyt pisteet esittävät silloin kiertotähdet järjestyksessä *e* ja samalla viikonpäivät. Heptagrammi on nähtävänä jo eräässä muinaisbabylonialaisessa taulussa. Sekin on siis babylonialaista alkuperää. Sen tehtävä oli kuvailla maailman ikuista järjestystä, joka ilmenee kiertotähtien liikkeissä. Jättämällä pois Saturnuksen ja Marsin, jotka erinäisistä syistä pidettiin turmiotatuottavina, saatiin n. s. pentagrammi, joka keskiajalla oli tärkeimpiä loihtutaidon välikappaleita. Ainakin länsi-Suomessa sitä nykyäänkin tunnetaan nimellä „viisiloppinen“ eli „viisikanta.“

Kiertotähdistä aurinko on maailmankaikkeuden kiertokulun etevin ilmaisija. Babylonialaiset sanoivat että Marduk „pitää kiinni päästänsä ja hännästänsä.“ Tämä saattaa mieleemme toisen tunnetun kuvan ikui-

suudesta: käärmeen, joka puree pyrstöänsä. Sillä on niinikään vastineensa raamatun lauseessa: „minä olen a ja o, alku ja loppu."

Aurinko osoittaa selvimmin yhä uudistuvan kiertokulun neljä pääkohtaa: aamun, keskipäivän, illan ja yön, kevään, kesän, syksyn ja talven, idän, pohjoisen, lännen ja etelän. Babylonialaisten oppi sanoo: Marduk on aamun ja kevään aurinko, Ninib sydänpäivän ja kesän aurinko, Nebo illan ja syksyn aurinko, Nergal yön ja talven aurinko. Toisin sanoen: kukin neljästä kiertotähdestä edusti yhtä kiertokulun kohtaa. Marduk-Jupiter edusti itä- ja kevätpistettä, Nebo-Merkurius länsi- ja syyspistettä, kuten heti saadaan nähdä. Nergal-Saturnukselle kuuluivat talvi ja auringon eteläpiste, manala, jossa aurinko viihtyy näkymättömänä (kuolleena) ollessaan. Nergal-Saturnus niinmuodoin samalla edusti tuonelaa ja oli aurinko (Shamash). Aurinko oli — ihan toisin kuin mikä meistä olisi luonnollista — tuonelan edustaja vanhimman järjestelmän mukaan, jossa kuu oli ylin jumala, kuolemattomuuden edustaja, „hedelmä joka syntyy itsestään", kuten babylonialaisten kuvakielessä sanotaan. Auringolle omistettiin tuonela senkin tähden, että tähdet häviävät (kuolevat) auringon valoon. Vihdoin edusti Ninib-Mars kesää ja pohjoispistettä, joka, kuten olemme nähneet, myös kuului kuulle ja Anu jumalalle. Niinkuin Nergal-Saturnus oli = aurinko, niin oli siis Ninib-Mars = kuu. Sillä auringon ollessa eteläpistessä, tuonelassa, esiintyy täysikuu vasta-asennossa pohjoispisteessä. Ninib-Marsin-kuun ollessa pohjoispisteessä *(nibiru)* kuului hänelle uudenvuoden aikaan sattuva täydenkuun yö. Hänellä oli myös nimenä *mushmît bûli* „karjan tappaja". Kun tiedämme että *nibiru* etymologisesti merkitsee samaa kuin heprean *pesakh* „ohimeno" ja että *pesakh*-pääsiäinen, jota vietettiin uudenvuodenkuukauden täydenkuun yönä, raamatun (2 Mos. 12: 12 ss.) mukaan on saanut nimensä siitä, että Jahve lyödessään Egyptin esikoiset kuoliaaksi „meni israelilaisten ohi" säästäen heidät, niin on todennäköistä että israelilaisten *pesakh*-käsite johtuu samasta astrali-teologisesta aatepiiristä kuin babylonialainen *nibiru*-käsite.

Tässä esitetty järjestelmä perustuu auringon kiertokulun nelijakoon, jonka kutakin osaa yhden kiertotähtijumalan katsottiin vastaavan. Mutta oli toinenkin järjestelmä, joka otti ainoastaan kaksi auringonvaihetta huomioon. Sen mukaan jakaantui vuosi kesään ja talveen, vuorokausi päivään ja yöhön.

Eräässä nuolenpääkirjoituksessa, joka on verrattain myöhäiseltä (Arsacidien) aikakaudelta, sanotaan että Ezida- (s. o. Nebo jumalan temppelin tyttäret — „ajattaret“) talvipäivänseisauksessa siirtyvät „päivän taloon“ s. o. Mardukin temppeliin, „pidentääksensä päivät“ ja päinvastoin että Esagil- (s. o. Mardukin) temppelin tyttäret kesäpäivänseisauksessa siirtyvät „yön taloon“ eli Nebo jumalan temppeliin „lyhentääksensä päivät“. Tästä selvään näkee että Marduk edusti valoisaa vuodenaikaa, Nebo pimeätä. Ninib-Mars ja Nergal-Saturnus jäävät siis tämän järjestelmän mukaan tarpeettomina syrjään — sentähden ehkä niitä pidettiin onnettomuutta tuottavina. Sitä vastoin oli Nebo = kuu, Marduk = aurinko.

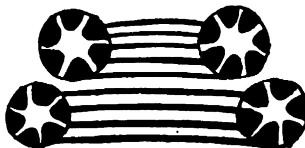
Näihin tässä lyhyesti esitettyihin järjestelmiin ja niiden toisintoihin perustuivat itämaiden lukuisat ja monimuotoiset mytologiset tarut, joitten pohjana on ikuinen taistelu pimeyden ja valon, talven ja kesän, yön ja päivän kesken. Niissä aina esiintyvät kuu ja aurinko jossakin muodossa, usein myös Istar-Venus. Voittajana ja pelastajana esiintyy uuden valonajan tuoja.

Vanhimpana aikana oli kuulla yleensä etusija, kuten jo on huomautettu. Sen vaiheista olivat uusi- ja täysikuu luonnollisesti enimmin silmällä pidetyt. Uuttakuuta pidettiin sirppimiekkana, jolla valontuoja on surmannut lohikäärmeen. Sen esiintymistä tervehditään kaikkialla itämailla riemuhuudoilla. Uudenkuun arabialaisen nimen hilâl kanssa on luultavasti sukua meille tuttu sana hallelu(-jah). Täysikuu taas vastasi kuun kierron kulminatsionia, aikaa, jolloin kuu on valtansa huipulla. Sitä vietettiin *shapattu* nimellä ylimmälle jumalalle omistettuna lepopäivänä. Vanhimman kalenterijärjestelmän mukaan luettiin myös kuuvuosia. Uusivuosi Babyloniassakin muinoin alkoi syyspäiväntasauksesta (Tishri = alku nimisellä kuukaudella). Sitä silloin vietettiin Nebon, lännen ja syksyn jumalan, kunniaksi; sillä illalla ja syksyllä pääsee kuu valtaan. Mutta Babylonin vallan aikakaudella luettiin vuoden alku kevätpäiväntasauksesta. Vuodenalkajaiset kuuluivat nyt Mardukille, idän ja kevään jumalalle. Ne olivat Mardukin ylösnousemisen juhla, sillä kevätpäiväntasauksessa nousee aurinko tuonelasta. Sellaisen pakanallisen kevätjuhlan sijaan tuli kristikunnassa pääsiäinen, jonka aikaa määrätään kevätpäiväntasauksen mukaan. Kevään jumalan jokavuotinen esiintyminen tuonelan voittajana oli siten toisinto siitä voitosta, jonka hän maailman alussa oli saanut Tiâmatista. Niinkuin Marduk maailman

alussa voittonsa palkaksi sai kohtalon taulut hallittavaksensa, niin hän joka vuodenkin alussa määräsi vastaisuuden kohtalot. Näistä babylonialaisten uudenvuodenmenoista on meillä perintönä tapa uudenvuoden aattona valamalla koettaa tutkia mitä tulevaisuus tuo helmassaan.

Mardukin kultin voitto sai monenmoiset mullistukset aikaan siihen saakka vallinneissa käsityksissä, esim. maailmansuuntaan eli siihen nähden, mitä muhamettilaiset sanovat *qibla*ksi. Kuun palveluksen vallitessa oli pääsuuntana ollut pohjoinen, maailmaankaikkeuden pohjoispiste, joka, kuten olemme nähneet, kuului kuulle, eli eläinradan pohjoispiste, *nibiru*. Pohjoinen on vieläkin sekä sabilaisten että mandealaisten rukouksensuunta, ja sitä se alkuaan luultavasti oli arabialaisillakin. Mutta kun Mardukin aikakausi alkoi, rupesivat babylonialaiset pitämään itää pääsuuntana. Perintönä siitä lienee että kirkoissamme alttari on idässä. Muistona siitä ovat niinikään europpalaisissa kielissä tavattavat, latinan oriens- (ita) sanasta muodostetut verbit sellaiset kuin ruotsin „orientera“ (perehdyttää).

Lukiessaan vuoden alun kevätpäiväntasauksesta panivat babylonialaiset painoa kevätauringon elähyttävään voimaan. Johdonmukaisuus vaatii että syyspäiväntasaukseen liittyi käsitys auringonjumalan riutumisesta. Niinpä esim. frygialaiset syksyllä viettivätkin surujuhlaa. Babylonialaisillakin oli luonnonsymbolismiin perustuva surujuhla. Tapaamme sellaisen tarupiiristä, jonka keskustana oli Tammuz, kevään kasvullisuuden edustaja, joka Adonis nimellä vaelsi Kreikkaan saakka. Tammuz, jonka kuoloa (kesäauringon-Ninibin-villisian puremasta) itämaiden naiset itkivät (vrt. myös Hes. 8:14), on kuva kevään kasvullisuudesta, joka etelässä vuosittain kuolee jo sydänkesällä. Tässä tarussa siis pidettiin kesäpäiväntasausta silmällä. Ja sopusoinnussa sen kanssa ei talvipäivänseisauskaan jäänyt huomioon ottamatta. Se oli Tammuz-auringon syntymäpäivä. Todellisuudessa kasvullisuus Babyloniassa elpyy uuteen eloon jo sydäntalvella. Mutta talvi-aurinko oli kuten tiedämme sama kuin Saturnus. Senpä tähden Tammuz-Saturnuksen syntymäpäivä roomalaisilla oli dies solis invicti, saturnalien juhla ja meillä sitä vastaa joulu.

Suuntien taisteluja kirjallisuudessa ja taiteessa.

Ranskalainen romantismi klassisismia vastaan.

Kirjoittanut

K. S. Laurila.

II.

Vaikeampi kuin klassisismin perussuunnan keksiminen on osoittaa, että romantismin perusytimenä todellakin oli pyrkimys individualisoivaan tyyliin s. o. pyrkimys esittämään yksilöitä ja yksilöllistä.

Se on vaikea etenkin sentähden, että romantismilla varsinkin alussa oli niin melkein yksinomaan kieltoperäinen eli negatiivinen luonne. Kun sen eri edustajien lausuntoja toisiinsa vertaa ja koettaa niistä saada yhtenäistä ja eheää ohjelmaa, niin ainoa, mistä aluksi huomaa kaikkien olevan yksimieliset, on vastustus klassisismia vastaan. Mutta yksi ahdistaa sitä yhdeltä puolen, toinen toiselta. Ja omituista on, että vastustus tuntuu monasti kohdistuvan jotenkin ulkopuolisiin ja muodollisiin seikkoihin. Niin esim. itse Victor Hugo Cromwellin esipuheessaan, jota monet pitävät romantisen koulun manifestina, pitää kohta tärkeimpänä seikkana puolustaa groteskin oikeutta taiteessa ja on näkevinään vanhan ja uuden suunnan eron perustuvan varsinaisesti siihen erilaiseen asemaan ja tärkeyteen, minkä kumpikin suuntaa groteskille taiteessa antaa.[1]

---

[1] La Préface de Cromwell par Maurice Souriau. S. 192 j. m.

Toiset taasen kohdistavat kiivaimmat hyökkäyksensä etupäässä klassisismin vakaannuttamia ykseyden lakeja, vielä toiset komedian ja tragedian jyrkkää eroa vastaan j. n. e.

Mutta niin eri puoliin kuin kohdistuvatkin romantiikin edustajain hyökkäykset klassisismia vastaan, niin lähemmin tarkastaessa voi kuitenkin huomata, että hyökkäysten yleinen aihe ja perusmotiivi on sittenkin sama. Vastustus klassisismia vastaan johtuu sittenkin ytimessään kaikkialla siitä, että klassisismin taide ei enää tyydytä todellisuusvaatimuksia, ei tee elävän todellisuuden vaikutusta siitä syystä, että elämänilmiöistä on karistettu liian vähiin niitten yksilölliset, eroittavat piirteet, abstraktsioni eli yleistäminen ja yksinkertaistuttaminen kehitetty liian kauas ja siten lopulta tultu verettömiin ja elottomiin tyyppeihin. Tosin ei tämä vastustuksen päämotiivi ja pyrkimys yksilöistävään tyyliin ole aina selvästi lausuttuna eikä ehkä tietoisesti tajuttunakaan, mutta se kuultaa sittenkin kaikkialta takaa, se pyrkimys elää mielissä tiedottomana, vaistomaisena tarpeena. Eihän tarvitse harjoittaa minkäänlaista systeemipakkoa osoittaakseen, että niin hyvin pyrkimys groteskin ja subliimin yhdistämiseen — mikä Victor Hugolle on niin tärkeä asia — kuin taistelu komedian ja tragedian jyrkkää eroa vastaan — jota taistelua jo ennen varsinaisia romantikoita Diderot ja Sebastien Mercier suurella innolla olivat käyneet — kuin myöskin draaman ykseyden lakien kumoamishalu, pyrkimys paikallisväritykseen, tarkkuuteen puvussa, dekoratsionissa ja muissa näyttämövarustuksissa, ylimalkaisten ja abstraktisten nimitysten ja lauseparsien korvaaminen seikkaperäisillä ja konkreetisilla — että kaikki tämä, mikä juuri romantiikille oli ominaista — todellakin johtuu samasta yhteisestä lähteestä: pyrkimyksestä individualisoivaan taiteeseen. Sillä kaikki ne klassisismin sovinnaisuudet ja omituisuudet, joiden vastustaminen tähän ohjelmaan sisältyy, mitä muuta ne olivat kuin tyypillistävän tyylin ulkonaisia ilmauksia ja ikäänkuin vallituksia ja esteitä individualisoivaa taidesuuntaa vastaan? Kun esim. groteski ja subliimi, komedia ja tragedia tuli pitää jyrkästi toisistaan erillään, niin mitä muuta tämä sääntö tai sovinnaisuus oli kuin voimakas pakoitus ja sysäys tyypillistävään suuntaan ja este individualisoimiselle? Sehän merkitsi, että luonteista ja tapahtumista piti karistaa pois ikäänkuin niitten todellisen olemuksen toinen puoli, ne piti yksinkertaistuttaa ja yleistää s. o. tyypillistää. Tragediassa sai vain esiintyä vakavaa ja juhlallista, määrätyn kaa-

van mukaan typistettyjä ja muovattuja tapahtumia ja henkilöitä: sankareita, kuninkaita ja myytillisiä olentoja. Komediassa taasen piti kaiken olla pientä ja naurettavaa ja tapahtumain ja henkilöitten sen vaatimuksen mukaisesti typistettyjä ja yleistettyjä. Kun nyt todellisuudessa ylevä ja naurettava, suuri ja pieni on sekä tapahtumissa että luonteissa monenmoisella tavalla yhtyneenä ja sulauneena, niin tuli ymmärrettävästi kummassakin tapauksessa klassisismin jyrkän lajieron ja siitä johtuvan abstraktsionipakon kautta todellisen elämän monipuolisuus, piirrerikkaus ja yksilöistävä tarkkapiirteisyys katoamaan ja sen sijaan esitti taide typistettyjä, köyhäpiirteisiä tyyppi-ilmiöitä. Cromwellin esipuheesta voikin huomata, että juuri Victor Hugollakin klassisismia vastaan taistellessaan perusmotiivina on pyrkimys individualisoivaan taiteeseen, niin paljon kuin hän puhuukin monista muista asioista, joilla ei individualisoimispyrkimyksen kanssa näytä olevan aina ulkonaisesti selvästi huomattavaa yhteyttä. Niinpä hän lausuu eräässä kohden groteskin ja subliimin yhteydestä puhuessaan seuraavaa, mikä selvästi osoittaa, että groteskin ja subliimin yhdistämispyrkimys pohjaltaan oli hänelle juuri taiteen individualisoimispyrkimys. „Nämä kaksi taiteenhaaraa (groteski ja subliimi) tuottavat hedelminä yhdeltä puolen paheen ja naurettavuuden abstraktsioneja, toiselta puolen rikoksen, heroismin ja hyveen abstraktsioneja, jos niitten oksat estetään yhtymästä ja ne systemaatisesti toisistaan eroitetaan. Nämä kaksi tyyppiä, sillä tavoin eristettyinä ja yksikseen jätettyinä, kulkevat kumpikin omaa suuntaansa ja jättävät välilleen todellisuuden, toinen oikealleen toinen vasemmalleen. Ja seurauksena on, että näitten abstraktsionien lisäksi jää jotain esitettäväksi, nim. ihminen, ja näitten tragediojen ja komediojen lisäksi jotain tehtäväksi, nim. draama.“ [1]

Ja se, mitä tässä on sanottu komedian ja tragedian erosta, soveltuu myöskin draaman ykseyden lakeihin, semmoisina kuin klassisismi ne käsitti. Sääntö, että koko draaman toiminnan tuli tapahtua samassa paikassa ja että tapahtuma-aika ei saanut olla pitempi 24 tuntia — molemmat nämä sovinnaisuudet olivat luonnollisesti sangen voimakkaana esteenä individualisoimiselle ja pakoittivat taiteilijaa väkisinkin tyypillistävään esitystapaan. On aivan luonnollista, että kun näytelmän koko toiminnan täytyi välttämättä tapahtua samassa paikassa, tämä paikka ei voinut olla

[1] Préface de Cromwell. S. 224.

mitenkään tarkasti määrätty, yksilöistetty, vaan jonkunlainen paikan abstraktsioni: pylväskäytävä, tori, etehinen t. m. s. niinkuin se klassillisessa draamassa oli. Tämä paikan abstraktisuus taasen antoi heti alunpitäin koko toiminnalle abstraktisen ja epämääräisen luonteen ja pakoitti jo semmoisenaan myös ylimalkaisuuteen ja abstraktiseen menettelytapaan sekä tapahtumain että luonteitten käsittelyssä. Sillä tosiasia on, mitä Victor Hugo sanoo, että „tarkka paikallisuus on todellisuuden ensimäisiä elementtejä.“ [1] Ensimäinen ehto, jotta ne tapahtumat ja kohtaukset, jotka näytelmässä esiintyvät, voisivat tuntua meistä ymmärrettäviltä, uskottavilta ja luonnollisilta, on se, että me tiedämme, missä ja minkälaisissa oloissa ne tapahtuvat. Missä tätä tietoa ei ole — ja sitä puuttuu siellä, missä paikan ykseyden laki sitovana sääntönä vallitsee — siellä kadottavat tapahtumat jo kohta alunpitäin yksilöllisesti määrätyn, ymmärrettävän ja havainnollisen luonteensa, kohoavat ikäänkuin irti todellisuuden maaperästä ja jäävät riippumaan ilmassa.

Että romantikotkin paikan ykseyden lain juuri tällaisena yksilöistämistä ja tarkkaa karakteriseerausta estävänä, abstraktisuuteen ja luonnottomuuteen vievänä pakkona tunsivat ja sitä sen vuoksi vastustivat, ilmenee taasenkin riittävän selvään Victor Hugon „manifestista“. „Mitä todellakaan luonnottomampaa ja järjettömämpää“, lausuu Hugo, „kuin tuo etehinen, pylväskäytävä tai etuhuone, tuo ylimalkainen paikka, jossa meidän murhenäytelmiemme tapahtumat suvaitsevat vyöryä, ja jonne saapuvat — käsittämätöntä, miten — salaliittolaiset deklamoimaan tyrannia vastaan, tyranni deklamoimaan salaliittolaisia vastaan, kukin vuorollaan —“. „Missä on nähty tällaista etehistä tai pylväskäytävää? Mitä on enemmän — emme sano vastoin totuutta, sillä skolastikot käyttävät kevytmielisesti tätä sanaa — vaan vastoin todenmukaisuutta? Seurauksena on, että kaikki, mikä on liian karakteristista, liian intiimiä, liian tarkoin paikallisesti määrättyä — ja sitä on koko draama — tapahtuakseen etuhuoneessa tai kadunristeyksessä, tapahtuu kulissien takana. Me emme näe teatterissa tavallaan muuta kuin toiminnan kyynäspäät, sen kädet ovat muualla.“ [2]

Ajan ykseyden lain laita on pääasiassa aivan sama. Niin kauan

[1] Préf. de Cromw. S. 234.

[2] « « « S. 232.

kuin sitä pitää aina ja ehdottomasti noudattaa, on yksilöllisesti tarkkapiirteinen ja todellisuudenmukainen tapahtumain käsittely pahasti rajoitettu ja yleistävä abstraheeraus ja tyypillistäminen välttämätön. Jotta olisi mahdollinen ajatella kaikki se, mitä draamassa tapahtuu, tapahtuvaksi 24 tunnin sisään, täytyy selvästikin tapahtumia monasti aivan perin väkivaltaisesti sulloa kokoon, silpoa ja typistää, karistaa niistä pois niitten yksilöllistä erikoisluonnetta ja valaa ne ikäänkuin saman kaavan mukaan s. o. yleistää, yksinkertaistuttaa ja tyypillistää. Hyvin sattuvasti ja ajan ykseyden lain yksilöllisvastaisen ja abstraktsioniin pakoittavan luonteen tajuten lausuukin Victor Hugo: „Ajan ykseyden laki ei ole sen lujemmin perusteltu kuin paikankaan ykseyden laki. Ahtaa toiminta väkivaltaisesti 24 tunnin kehykseen on yhtä hullunkurista kuin ahtaa se etehiseen. Jokaisella toiminnalla on oma kestävyysaikansa, samoinkuin oma erikoinen paikkansakin. Määrätä sama kestävyysaika kaikille tapahtumille on samaa kuin sovittaa sama mitta kaikkialle. Sellaiselle suutarille naurettaisiin, joka tahtoisi panna saman kengän kaikkien jalkaan. Liittää ajan ja paikan ykseyden lait toisiinsa aivan kuin häkin aitaukset ja sulloa tähän häkkiin — muka Aristoteleen määräystä noudattaen — kaikki tapahtumat, kansat ja haahmot, joita sallimus vyöryttää todellisuudessa niin suurissa massoissa, se on sama kuin silpoa ihmiset ja ilmiöt ja tehdä historiasta irvikuva. Tai sanokaamme mieluummin: kaikki tämä kuolee sellaiseen operatsioniin; ja niin saavuttavat dogmaatiset silpojat tavallisen tuloksensa: se mikä oli elävää kronikassa, on kuollutta tragediassa. Siltipä juuri ykseydenlakien häkki hyvin usein ei sisällä muuta kuin luurangon“.[1]

Me näemme siis, että taistelussaan klassisismin jyrkkää lajieroa (distinction des genres) ja draaman ykseyden lakeja vastaan, romantiikin edustajilla varsinaisena, vaikkakaan ei ehkä aina selvästi tajuttuna perusmotiivina oli vastustus klassisismin tyypillistävää suuntaa vastaan ja pyrkimys yksilöistävään taiteeseen. Lajien erosääntö ja ykseyden lait olivat vain tyypillistävän suunnan ulkonaisesti näkyvimpänä ilmauksena ja vallituksena ja yksilöistävän taidepyrkimyksen lähimmin tuntuvana esteenä, ja sen vuoksi romantiikin taistelu ensi sijassa ja kiivaimmiten kohdistui näitä klassisismin sovinnaisuuksia vastaan.

[1] Préf. de Cromw. S. 236.

Selvemmin ja suoranaisemmin ilmenee kuitenkin romantiikin yksilöistävä pyrkimys muutamissa muissa seikoissa. Ennen kaikkea siinä aistillisen todellisuuden havaitsemisessa ja huomioonottamisessa, joka romantismille on ominaista. Th. Gautier on pääansionaan pitänyt sitä seikkaa, että hän oli mies, „jolle ulkomaailma oli olemassa". Se piirre, minkä Th. Gautier täten itselleen omistaa, oli romantismille kokonaisuudessaan ominainen ja yksi tärkeimpiä tunnusmerkkejä, jotka sen klassisismista eroittavat. Klassisismi oli tyypillistävässä pyrkimyksessään mennyt niin kauas, että se lopulta oli karistanut henkilöistään pois melkein kaikki aistilliseen todellisuuteen kuuluvat piirteet. Puhumattakaan siitä, etteivät henkilöt esiintyneet millään tavalla riippuvaisina niitä ympäröivästä ulkotodellisuudesta ja sen yksilöistäminä ja havainnollistuttamina, ei niillä ollut edes ruumistakaan eikä ruumiillista aistimus- ja tunne-elämää. Ne olivat, kuten Pellissier sanoo, „pelkkiä henkiä, joihin ajalla ja paikalla ei voinut olla mitään vaikutusta".[1] Th. Gautier mainitsee Hernanin ensi-esityksestä puhuessaan, että kolme päivää taisteltiin yhdestä ainoasta säkeestä, joka kuului „Est-il minuit? — Minuit bientôt —" („Joko nyt on puoliyö? Kohta on"). Klassillisen maun kannattajat pitivät nim. tätä säettä triviaalina, familieerinä ja sopimattomana. Eihän muka kuningas voinut kysyä kelloa kuin tavallinen porvari eikähän hänelle voinut vastata kuin moukalle: nyt on puolenyön aika.[2] Kaikki mikä oli omiaan kiinnittämään henkilöitä tavalliseen todellisuuteen, määräämään niitä ajassa tai paikassa oli vastoin klassillista makua, koska siten henkilöt kadottivat yleispätevän, eteerisen tyyppiluonteensa. Klassillisen draaman henkilöt elivät nyt kerran kaikkiaan, kuten Pellissier huomauttaa, „ihannemaailmassa". „Kun ne eivät kuuluneet mihinkään aikaan eikä kansaan, niin runoilija varoo antamasta niitä ympäröivälle ympäristölle mitään tarkkoja ja määrättyjä tunnusmerkkejä. Henkilöt, joita tragedia esittää, eivät ole kreikkalaisia eivätkä roomalaisia, vaan loogillisia olentoja (des entités logiques), joilla ei ole määrättyä aikaansa ajallisuudessa eikä määrättyä paikkaansa paikallisuudessa".[3]

On selvää, että jos romantismin peruspyrkimyksenä oli pyrkimys esittämään luonteita ja elämänilmiöitä havainnollisen elävinä ja yksilölli-

[1] Pellissier: Le mouvement littér. au XIX siècle. S. 176.

[2] Th. Gautier: Histoire du romantisme (Paris 1901). S. 111.

[3] E. m. t. S. 176.

sesti tarkkapiirteisinä, niin sen ensimäisiä tehtäviä oli antaa aistilliselle todellisuudelle sille kuuluva sija. Ja sen se tekikin. Ensimäinen askel yksilöistävää esitystapaa kohden tässä suhteessa oli se, että romantiikin henkilöillä oli ruumis ja ruumiillinen aistimus- ja tunne-elämä. Nebout sanookin: „Romantinen draama karakteriseeraa sankareitaan antaen heille ensinnäkin fyysillisen temperamentin ja fyysillisen tunne-elämän. Samalla kuin ne ilmaisevat meille sielunsa tuskat („le trouble de leur âme"), ilmaisevat ne aistinsa ja hermojensa tuskat („le trouble de leurs sens et de leurs nerfs") ja saavat meidät siten vain suuremmalla mielenkiinnolla seuraamaan heidän intohimojaan ja kärsimyksiään".[1] Ja viitaten Victor Hugon Ruy Blasiin Nebout näyttää, mitenkä tämä tärkeällä tavalla eroaa klassillisen draaman sankarista. Ruy Blas ei ole ihminen ylimalkain, ei aateolento. Hänellä on ruumis ja temperamentti ja fyysillinen aistielämänsä. Hän on nähnyt nälkää, hän tuntee vilua ja lämmintä. Hän on nukkunut taivasalla. Hän puristaa ihmisten kättä, kun hän heitä kohtaa. Hän poimii kukkia ja kiipeää aitojen yli pannakseen kukkavihkoja penkeille. Hänellä on kaunis käsiala. Hän saa haavan käsivarteensa ja kantaa sitä siteessä. Hän tuntee pahoinvointia. Hän ottaa nenäliinan maasta ja sulkee ikkunan. Hän esiintyy juhlapuvussa ja riisuttuna. Hän ottaa hattunsa ulos mennessään. Hän valvoo kotonaan lampun ääressä. Suuren jännityksen hetkinä hän unohtaa, mikä kuukauden päivä on, tuntee päänkivistystä, kokoaa ajatuksiaan j. n. e.[2] Kaikki piirteitä, jotka eivät esiinny klassillisen draaman henkilöillä.

On helposti huomattavissa, kuinka erinomaisen tärkeä askel kohti yksilöistävää luonteenkäsittelyä tämä ruumiillisen elämän vaarinottaminen jo semmoisenaan oli. Sen kautta avautui ihan kuin kokonainen maailma uusia piirteitä ja tunnusmerkkejä, joitten avulla oli mahdollista luoda muista selvästi eroavia, yksilöllisesti määrättyjä ja omalaatuisia luonnekuvia. Niin kauan kuin henkilöt kuvattiin pelkästään henkiolentoina ja tunteet, intohimot, ilot ja surut vain yksistään sielullisina ilmiöinä ilman fysiologista ilmaustaan ja vastinettaan, niin kauan ei ollut mahdollistakaan yksilöllisesti määrättyjä henkilökuvia luoda. Luonteista täytyi väkistenkin tulla yleistettyjä, tyyppejä, sillä sielunelämän pelkkä sielullinen kuvaus

---

[1] Nebout: Le drame romantique. S. 300.

[2] Nebout: Le drame romantique. S. 302.

tarjoaa verrattain vähän terävästi yksilöistäviä erilaisuuksia. Vasta sitten kun sielunelämän fysiologiset ilmaukset ja koko ruumiillinen elämä äärettömine vivahdusrikkauksineen ja terävästi yksilöistävine erilaisuuksineen otettiin mukaan, vasta sitten oli mahdollisuus olemassa todella hedelmälliseen yksilöistävään ja havainnollisesti tarkkapiirteiseen luonteen käsittelyyn.

Pyrkiessään esittämään ulkotodellisuutta ei romantismi pysähtynyt vain yksinomaan ruumiin elämän vaarinottamiseen ja kuvaamiseen. Myöskin henkilöitä ympäröivä „milieu" kokonaisuudessaan sai huomiota osakseen. Klassisismin henkilöt olivat olleet eteerisiä henkiä, jotka leijailivat ilmassa. Romantismi antoi ensi töikseen näille eteerisille hengille ruumiin ja ruumiillisen aistimus- ja tunne-elämän. Mutta sen lisäksi se pyrki kiinnittämään näitä ruumiilla varustamiaan ihmisolentoja maisen elämän maaperään. Niitä pyrittiin esittämään ympäristönsä kehystäminä. Ne kiinnitettiin johonkin enemmän tai vähemmän tarkasti määrättyyn aikaan ja paikkaan ja ne ilmaisivat siitä johtuvia ominaisuuksia ja tunnusmerkkejä. Niillä oli enemmän tai vähemmän seikkaperäisesti kuvattu menneisyys ja vaiheet takanaan, määrätty yhteiskunnallinen asema ja siitä johtuvat tehtävät, moninaiset suhteet muihin ihmisiin ja ennen kaikkea myös suhde luontoon.

Tästä romantiikille ominaisesta ulkotodellisuuden havaitsemisesta ja arvostamisesta johtuu — tai sen kanssa yhteydessä on — muutamia muita piirteitä, joissa romantismi niinikään erosi klassisismista ja jotka myöskään eivät ytimessään muuta olleet kuin pyrkimystä esittämään elämänilmiöitä yksilöllisesti määrättyinä ja tarkkapiirteisinä. Draamassa ilmeni ulkotodellisuuden vaarinotto ennen kaikkea pyrkimyksessä n. s. paikallisväritykseen (la couleur locale) ja tarkkuuteen ja vivahdusrikkauteen puvuissa ja dekoratsioneissa. Mitä paikallisväritykseen tulee, niin sehän todellisesti ei muuta olekkaan kuin henkilöitä ympäröivän „milieun" esittämistä draamassa niillä keinoilla ja niin pitkälle kuin se siellä on mahdollista. Ja niinkuin „milieun" esityksellä ylimalkain, s. o. henkilöiden asettamisella kehystään on tärkeä yksilöistävä merkitys, niin on se samoin tarkalla paikallisvärityksellä.

Mitä taasen tulee pukuihin ja dekoratsioneihin, niin ovat ne juuri ulkonaisesti havainnollisimpina välikappaleina paikallisvärityksen esitykselle draamassa ja on niillä siis sama yksilöistävä merkitys, mikä pai-

kallisvärityksellä itsellään. Klassillisessa draamassa, jossa pääpyrkimyksenä aina oli esittää yleisinhimillisiä tunteita ja intohimoja, ei ollut tarpeellista, että dekoratsionit ja puvut olivat sen ajan ja maan olojen mukaiset, josta näytelmän henkilöt sattumalta olivat otetut. Sentähden saattoivatkin Corneillen kreikkalaiset ja roomalaiset esiintyä sulkahatuissa ilman tunikaa ja togaa[1] loukkaamatta sen ajan todellisuusvaatimuksia. Toisin oli romantisen draaman henkilöiden laita. Niitten oli tarkoitus olla yksilöitä ja siksi piti puvuissa ja dekoratsioneissakin tulla näkyviin sen ajan erikoisluonteen, johon henkilöt kuuluivat. Romantiset dramatikot osoittivat heti alunpitäin suurta huomiota näille seikoille, jopa alussa liiallisuuteenkin menevää huolta. Victor Hugo esim. on Cromwellissa aivan erinomaisella seikkaperäisyydellä määrännyt eri yhteiskuntaluokkiin ja puolueisiin kuuluvien henkilöiden pukuja y. m. kappaleessa esiintyviä ulkonaisia seikkoja, huonekaluja ja seremonioja j. n. e.

Aistillisen todellisuuden havaitsemisen ja arvossa pitämisen kanssa läheisessä yhteydessä on myöskin se tärkeä reformi, minkä romantismi aiheutti kieleen nähden.

Kun klassisismi kaikkialla pyrki esittämään yleistä ja tyypillistä, oli kielenkin täytynyt alistua palvelemaan samaa tarkoitusta ja muodostua sen mukaiseksi. Kielikin oli ikäänkuin tehty eteeriseksi, spiritualiseerattu, jos niin saa sanoa. Se oli kehitetty ilmaisemaan etupäässä vain henkistä, yleistä ja abstraktista. Konkreetisia, aistimaailmaan kuuluvia ja yksilöistettyjä ja tarkkoja kuvia, lauseparsia ja sanoja oli vältettävä ja yleensä kaikkea, mikä olisi ollut omiaan johtamaan ajatukset aineelliseen ja jokapäiväiseen todellisuuteen. Se pedanttimainen huolellisuus, millä kaikkia konkreetisia, jokapäiväisiä ja yksilöllisesti tarkkoja sanoja ja nimityksiä vältettiin ja koetettiin kiertää ja eteriseerata, on monasti naurettava. Niin esim. moitittiin Voltaireä siitä, että hän eräässä satiirissaan oli sanonut suutaria suorastaan vain suutariksi. Eräs Pindaron kääntäjä piti, että maailman kaunein oodi olisi turmeltu, jos siinä olisi esiintynyt sana „kukko", ja sen vuoksi hän huolellisesti vältti sitä nimitystä puhuen sen sijaan siitä „kotilinnusta, jonka laulu ilmoittaa päivän tulon ja jolla ei ole muuta kuin olkilato urotöittensä näyttämönä". Vielä restauratsionin aikana ilmestyneessä murhenäytelmässä, jonka sankarina

---

[1] Vrt. Nebout: e. m. t. S. 311.

on Jeanne d'Arc, ei kertaakaan uskalleta sanoa päähenkilöä nimeltään, vaan sen sijaan käytetään yleisiä nimityksiä „paimenetar", „sotilasneiti", „naisvanki" j. n. e. Lebrun oli näytelmässään Maria Stuart ensin aikonut yhdessä kohden käyttää sanaa „nenäliina", mutta hänen ystävänsä olivat pakoittaneet hänet muuttamaan sen „liinaksi".[1]

Tässä suhteessa aiheutti nyt romantismi jyrkän ja perinpohjaisen, syvän ja tärkeän muutoksen. Sen sijaan että klassisismin kirjailijat koettivat lausua kaiken niin ylimalkaisesti, eteerisesti ja abstraktisesti kuin mahdollista, oli romantiikin kirjailijoilla pyrkimyksenä lausua kaikki niin tarkasti, konkreetisesti havainnollisesti ja kouraantuntuvasti kuin mahdollista. Romantikot tahtoivat ikäänkuin aineellistuttaa eli materialiseerata kielen, sen sijaan että klassikot olivat pyrkineet sitä spiritualiseeraamaan. Jälkimäiset olivat pyrkineet pois aistimuksesta ja aistimaailmasta. Edelliset tahtoivat palauttaa kielen mitä läheisimpään kosketukseen aistimuksen ja aistimaailman kanssa. Täten siis romantiikin aiheuttama kielen reformeeraus oli sekin tavallaan vain yksi puoli siitä aistillisen todellisuuden tarkkaamisesta ja arvostamisesta, joka romantiikille klassisismin vastakohtana oli ominainen. Selvää on, että tämä romantiikin aiheuttama kielen reformeeraus s. o. palaaminen ylimalkaisesta täsmällisen tarkkaan, abstraktisesta konkreetiseen, eteerisestä aistilliseen — että se ytimessään ei muuta ollut kuin samaa pyrkimystä esittämään elämänilmiöitä yksilöllisesti tarkkapiirteisinä ja havainnollisina, joka aiheutti romantiikin taistelun lajien eroa, draaman ykseyslakeja y. m. klassisismin sääntöjä ja sovinnaisuuksia vastaan.

Kaikki se, mitä tässä edellä on esitetty, ei vielä suinkaan tyhjentävästi kuvaa koko romantismin, eipä edes ranskalaisenkaan romantismin luonnetta. Ranskalaisessakin romantismissa on huomattavana vielä hyvin tärkeitä puolia, joita edellisessä ollenkaan ei ole kosketeltu. Ennenkaikkea se tärkeä piirre, jota usein sanotaan lyrismiksi eli subjektivismiksi ja joka johtaa juurensa etupäässä Rousseausta. Tarkemmin lausuttuna tarkoitetaan sillä sitä romantiikin kirjailijoissa yleisesti havaittavaa piirrettä, että heidän oma minänsä on heille kaiken keskustana ja heidän taideluomissaan ikäänkuin etualalle asetettuna — eivät niinkään kuvatut elämänilmiöt itse, vaan se vaikutus, minkä ne ovat taiteilijan

[1] Pellissier: e. m. t. S. 110.

tunne-elämään tehneet. Jos tahtoo lyhyillä ponsisanoilla lausua sen vastakohdan, mikä tässä suhteessa on olemassa klassisismin ja romantismin välillä, niin olisi kai paraiten sanottava, kuten on tavallista sanoakin: romantismin edustajat nousivat puolustamaan *tunteen* oikeutta klassisismissa vallinnutta *järjen* ylivaltaa vastaan. Näin lyhyeen muotoon puettuna tämä vastakohta jää tietysti ylimalkaiseksi ja jättää tilaa monillekin väärinkäsityksille, mutta vastaa kuitenkin pääasiassa asian todellista laitaa. Tietysti eivät klassisisminkaan taideluomat — sikäli kuin ne *taide*teoksia olivat — voineet olla pelkkiä järjen tuotteita. Silloin olisikin oikeampaa lukea ne tieteellisen kuin taiteellisen toiminnan alaan. Mutta yleensä täytyy tietysti olettaa, että klassisismin taiteilijain tunne-elämään kuvattavat ilmiöt olivat jonkun vaikutuksen tehneet, panneet sen liikkeelle — ja se kai se juuri antoi heillekin aiheen ryhtyä niitä kuvaamaan. Heille ominaista oli nyt kuitenkin, etteivät he tätä ilmiöitten tekemää vaikutusta asettaneet millään tavalla etualalle, eivät siihen panneet painoa, vaan päinvastoin antoivat sen jäädä salaan. Heille oli pääasia itse „faabeli“ s. o. tapahtumat ja ilmiöt, jotka he olivat ottaneet esittääkseen. Ja esityksen korkeimpana normina oli järki ja järkeen perustuvat ajoista aikoihin perityt säännöt. Tähän nähden oli siis klassisismi selvää ratsionalismia, ratsionalismia kahdessakin merkityksessä, ensinnäkin siinä positiivisessa merkityksessä, että esityksen korkeimpana normina oli järki, ja toiseksi siinä negatiivisessa merkityksessä, että taiteilijan oma tunne sai itse esitettävässä mahdollisimman vähän puhua ja tulla ilmi.

Kummassakin merkityksessä asettui romantismi klassisismin selväksi vastakohdaksi. Se ei ensinnäkään tunnustanut mitään yleispäteviä, järkeen perustuvia iäisiä taidesääntöjä mitä taiteelliseen esitykseen tulee, vaan asettui siihen nähden „protestantiselle“, voipa melkein sanoa anarkistisellekin kannalle. Ja toiseksi se tahtoi antaa taiteilijan oman tunteen mahdollisimman paljon ilmetä itse esitettävässä ja värittää esitettäviä ilmiöitä. Ja kun romantismi yleensä asetti taiteilijan oman minän etualalle ja esitettävät ilmiöt olivat vain ikäänkuin hänen „raaka-ainettaan“, niin oli luonnollista, että se myönsi taiteilijalle täyden oikeuden vapaasti muovata ja muodostaa tätä raaka-ainetta. Tästä romantismissa vallitseva laaja mielikuvituksen oikeus ja taipumus satumaisuuteen, elämän kultaamiseen ja ihmeelliseksi tekemiseen, piirre, joka sitten myöhemmin oli

oleva ehkä lähinnä aiheena naturalismin puolelta romantismia vastaan nousseeseen oppositsioniin.

Kysymys on nyt, onko tämä romantiikin uusi piirre — tämä lyrismi, subjektivismi tai tunteen ylivalta tai miksi sitä sanoisi — myöskin katsottava ilmaukseksi siitä yleisestä yksilöistämispyrkimyksestä, josta kaikki edellä kosketellut piirteet ovat ilmauksia olleet, vai onko sitä pidettävä aivan uutena puolena, jolla ei ole mitään yhteyttä edellä puheena olleitten romantiikin piirteitten kanssa.

Vastaus tähän kysymykseen ei voi olla täysin kategorinen ei suuntaan eikä toiseen. Romantinen lyrismi tai subjektivismi ei ole yhtä selvässä ja suoranaisessa merkityksessä yksilöistämispyrkimystä kuin esim. tarkan paikallisvärityksen vaatiminen, ulkotodellisuuden vaarinotto, lajieron poistaminen tai taistelu ykseyslakeja vastaan.

Mutta vaikka romantinen lyrismi epäilemättä ei olekkaan yksilöistämispyrkimystä yhtä ahtaassa ja suoranaisessa merkityksessä kuin muut edellä esitetyt romantismin piirteet, niin voi sittenkin ilman keinotekoisuutta ja väkinäisyyttä helposti osoittaa, että sekin kuitenkin sitä on yleisemmässä ja välillisemmässä merkityksessä. Komedian ja tragedian jyrkän eron hävittäminen, ykseyslakien hylkääminen, ulkotodellisuuden vaarinotto ja tarkan paikallisvärityksen vaatiminen — kaikki ne ovat pyrkimyksiä, jotka selvästi tähtäävät siihen, että niissä ilmiöissä, joita taiteilija esittää, ovat yksilölliset piirteet tulevat oikeuksiinsa. Kun nyt romantiikin edustajat tämän ohella saarnasivat tunteen yliherruutta ja pyrkivät asettamaan taiteilijan oman minuuden taideteoksessa etualalle, niin on vaatimus siinäkin pohjaltaan sama, ainoastaan toiselle alalle sovitettuna. Pohjaltaan merkitsee nim. tämä vaatimus sitä, että myös taiteilija itse on esiintyvä teoksessaan juuri yksilöllisiltä puoliltaan. Yksilölliset piirteet etualalle esitettävissä elämänilmiöissä — sitä merkitsee lyhyesti lausuttuna edellinen vaatimus. Yksilöllinen puoli etualalle esittävässä taiteilijassa — sitä merkitsee yleisimpään muotoonsa puettuna jälkimäinen vaatimus. Kun molemmat vaatimukset näin lausutaan, on niitten samaan tähtäävä suunta ilmeinen. Että taasen tunteen yliherruuden vaatiminen järjen valta-aseman tilalle taideteoksessa todella on taiteilijan yksilöllisten puolten etualalle asettamista, on helposti osoitettavissa. Järki, joka klassisismin taideteoksissa oli oleva korkeimpana normina ja jolta koko teoksen tuli saada „loistonsa ja ansionsa", on luonnostaan

jotain objektiivista ja yleistä, jotain ikäänkuin personatonta, ja taiteilija, joka itsensä siltä puolelta teoksessaan paljastaa, paljastaa siis itsensä yleisinhimilliseltä, personattomalta, epäyksilölliseltä puoleltaan. Tunne-elämä sitävastoin on ihmisessä hänen yksilöllinen ja yksilöistävä puolensa par excellence. Se on juuri se puoli, joka meissä on vähimmän yleistä ja erilaisuuksista rikkainta, joka eri yksilöt toisistaan eroittaa ja heidät siis varsinaisesti yksilöiksi tekee. Kun nyt romantiikin edustajat juuri tätä taiteilijain personallisuuden puolta tahtoivat taideteoksessa näkyviin ja etualalle, niin vaativat he siis todellisesti, että taiteilijain oli näytettävä itsensä luomassaan yksilölliseltä puoleltaan. Ja niin siis tämäkin vaatimus oli todella pyrkimystä asettamaan yksilöllinen yleisen ja tyypillisen tilalle, vaikka tässä sovitettuna esittävään taiteilijaan itseensä eikä esitettäviin ilmiöihin, kuten edellisissä piirteissä oli ollut laita.

Vaikka siis romantista lyrismiäkin voi laajemmalta kannalta katsottuna pitää ilmauksena romantismin yleisestä yksilöistämispyrkimyksestä, ei sillä ole kuitenkaan sanottu, että romantismin kaikki puolet voi tähän yhteiseen kaavaan sovittaa ja yhteisestä juuresta johtaa. Romantismi jo semmoisena kuin se Ranskassakin ilmeni — puhumattakaan sen ilmauksista muissa maissa — on siksi laaja ja monipuolinen ilmiö, ettei ilman keinotekoisuutta ja väkinäisyyttä saa sen kaikkia puolia mihinkään yhteen ainoaan kaavaan mahtumaan ja yhdellä lyhyellä lauseella lausutuksi. Mutta sitä ei ole tässä ollut, kuten jo alussa huomautettiin, tarkoituskaan yrittää. Tässä on ainoastaan ollut tarkoituksena löytää se periaatteellinen käsityksen erilaisuus, mikä oli romantismin ja klassisismin välisen taistelun pohjana, näyttää, miten kummankin tähän kohdistuvat piirteet kuuluvat yhteen sekä koettaa saattaa se käsityksen erilaisuus psykologisesti lopullisimpaan, yleisimpään muotoonsa. Ja tämä riitakysymyksen ydin psykologisesti tulkittuna oli se, että klassisismi pani pääpainoa sekä taiteessa esitettävissä elämänilmiöissä että esittävässä taiteilijassa yleisiin, tyypillisiin puoliin, romantismi taasen yksilöllisiin eli individualisiin.

Alttarin edessä.

Kirjoittanut

HERMAN BANG.

Suomennos.

Yksi impressionistisen tyylin mestareita Pohjoismaissa, ja Jonas Lien jälkeen heidän joukossaan ehkä etevin, on tanskalainen HERMAN BANG. Hän on tyypillinen ilmaus ajan kiihoittuneesta tunne- ja hermoelämästä, semmoiseksi kuin se saattoi muodostua suurissa kultuurikeskustoissa, kuten Kööpenhaminassa, jo 1880-luvulla: herkkä vastaanottamaan pienimmätkin vaikutukset ja luomaan niistä kuvan, joka väreilee syvää pettymystä ja elämänikävää. Se tanskalainen kirjailijapolvi, johon hän kuuluu, oli näet jo nuorena suistunut ihanteistaan, havainnut että elämä on arvotonta ja tyhjää. Edellisen miespolven usko kehitykseen oli kadonnut ja sijaan tullut epäilys, suvun toimintatarmo lannistunut ja muuttunut kuumaksi aistillisuudeksi ja ylen tunteelliseksi itsensätarkasteluksi. Tällaisen kuvan omasta ajastaan antaa Bang ensimäisessä romaanissaan *Haabløse Slægter* (Toivottomia sukuja), jonka hän kirjoitti 22-vuotisena 1880. Se tuo uuden tyypin Tanskan kirjallisuuteen: nuorena elämään väsähtäneen dekadentin, ja uuden levottoman tyylin. Bangin nimi tuli kerralla tunnetuksi ja yhdistettiin teoksen päähenkilön, dekadentin, kanssa. Tämä varhaiskypsä tuote määräsi yleisen mielipiteen, jota hänen

myöhemmät paljoa valmiimmat ja syvemmät teoksensa ovat vain vaivoin jaksaneet muuttaa. Hänen muutkin nuoruudentuotteensa, esim. *Stuk* ja *Exentriske Noveller*, ovat melkein kiusoittavan levottomia ja teennäisiä. Niissä ei kirjailijan personallisuus vielä päässyt täysiin oikeuksiinsa. Mutta vähitellen hänen esitystapansa vakaantuu. Hän saa vaikutuksia ranskalaisista kirjailijoista ja varsinkin Jonas Liestä. Niin muodostuu tuo omituinen impressionistinen tyyli, jossa lukemattomat todellisuuspiirteet seuraavat toisiaan nopeassa tahdissa, jossa kokonaiskuva luodaan pienistä mosaikkimaisista palasista, alleviivatuista hetkellisistä aistivaikutelmista ja irtonaisista repliikeistä. Nuoruuden epätasaisuuskiihko talttuu, sävy muuttuu lempeäksi ja rauhalliseksi. Tuntuu kuin olisi kirjailija kestettyään ensimäisen haavakuumeen ja tuskanpoltteet unohtanut itsensä ja omau tyyppinsä. Hän uhraa elämänsä parhaat vuodet kuvatakseen yksinäisten ja syrjäänsysättyjen harmaata ja köyhää, ilotonta ja nöyrää olemassaoloa. Monet hänen novelleistaan käsittelevät hengen hiljaista riutumista arkielämän yksitoikkoisuudessa, esim. *Stille Eksistenser* (Hiljaisia olentoja) ja *En dejlig Dag* (Ihana päivä). Romaanissaan *Tine* hän lapsuusmuistojensa pohjalla kehittää hermoja tärisyttävän kuvan sotavuodelta 1864. Mutta korkeammalle puhtaan tunnelmataiteen alalla hän kohoo piirtäessään muistelmia äidistään, omaisistaan ja molemmista lapsuutensa kodeista kirjoissa *Det hvide Hus* ja *Det graa Hus* (Valkoinen koti ja Harmaa koti). Niissä vallitsee hillitty hämytunnelma ja seestynyt suru, niinkuin rakkaita vainajia muistellessa. Vahvempi niistä on jälkimäinen; siinä on miehekästä ryhtiä ja pidätettyä voimaa. Edellisessä taas on enemmän välitöntä runoutta.

Bang on miehuutensa vuosina harhaillut usein kodittomana ympäri Europpaa. Hän on elänyt Berlinissä, Wienissä, Pragissa, Parisissa ja saanut niistä vaikutteita teoksiinsa. V. 1904 ilmestynyt romaani *Mikael* kuvaa Parisin taiteilijapiirejä. Se on kenties syvin ja suurpiirteisin Bangin tähänastisista tuotteista. Hän koskettaa siinä traagillisia kieliä kuvatessaan taiteilijamestaria, joka keskellä maineen loistoa elää ja kuolee yksinäisenä, saamatta rakkautta osakseen ja voimatta sitä myöskään muille antaa. Yksinäisen rikkaan taiteilijasielun kohtalokkuus soi myös pohjalla hänen viimeisessä romaanissaan *De uden Fædreland* (Ne joilla ei ole isänmaata, v. 1906), joka ei kuitenkaan taiteellisessa suhteessa jaksa kohota Mikaelin verroille.

Bang on taas ihan viime aikoina alkanut herättää pohjoismaisen yleisön huomiota, jonka hän välillä oli melkein kokonaan menettää loisteliaampien nimien rinnalla. Hänen alansa onkin siksi suppea, tunneskaalansa rajoitettu ja sävel tyyntynyttä, ettei voi otaksua hänen juuri koskaan saavuttavan sitä valtaa joukkojen yli, minkä suuret voimakkaat personallisuudet omistavat. Mutta hänen taiteessaan on siksi paljon kiinteästi elettyä ja tunnettua sekä valistuneella tietoisuudella tulkittua, että hänen nimensä on mainittava nykyi-

sen Tanskan ensimäisten kirjailijanimien joukossa. Hänen kehityksensä on tähän saakka käynyt aina ylöspäin radan alussa viitattua suuntaa. Ja häneltä voidaan yhä odottaa täysitakeisia tuotteita; hän täytti viime huhtik. 20 päivänä 50 vuotta.

Siinä hän on!

Kaulat kuroittuvat. Kiikarit kohoavat tähystysasentoon. Sulhanen astelee saattomiehensä kanssa läpi kirkon, molemmilla puolilla aitana uteliaita päitä ja yhteensulloutuneita ruumiita. Hän on pitkä, tumma, kenties vähän liian solakka; hänen valkoinen paitansa on sileä, ilman poimuja, hänen matalakoppaisessa hatussaan on sininen vuori. Tarkasti katsoessa luulisi hänen silmäinsä aluksia maalatuiksi — mutta kenties niissä on vain siniset renkaat. Ja kun hän lähestyy kuoria, seuraa häntä katsojasta katsojaan hiljainen kuiske; hänen entisyytensä se siinä humisee ympärillä.

„Kuinka vanha hän on?" — „Kolmekymmentä vuotta... hän on ollut aikoinaan kaunis, mutta nyt ei hänestä enää ole paljon jäljellä." — „Eipä tosiaankaan: hänhän on aivan kaljupää." — „Niin, eikä se ole ihmekään..."

„Missähän se on?" — „Kuka se?" —

„Se Augusta, minä tunsin hänet hyvästi, raukan, hän kävi ompelemassa valtioneuvoksettarelle." — „Ja herra Boeck oli siis...?" — „Sitten joutui tyttö „Hoitolaan"... Herranen aika, sellaistahan saa aina lukea „Adresseavisen"ista... Fanny Jansen, joka lauloi Tivolissa — me asuimme siihen aikaan yhdessä tuolla Nahkurikadun varrella. Muistattehan, kamarineuvoksen perhe asui meidän yläpuolellamme, ja me muutimme pois siitä syystä, kun ne aina jättivät likaveden pesualtaaseen. Siitä on nyt neljätoista vuotta. Kuinka nopeasti se aika kuluu!" —

„Tosin he olivat jo kihloissa keskenään; minä kuulin sen Augustalta itseltään. Mutta sitten hän katkaisi suhteet, koska... uh, ei, minä en voi sitä kertoa... hra Boeck oli inhoittava!" — „Inhoittava?" — „Niin, kerran portaissa, ja silloin Augusta teki kaikesta lopun..."

Sulhanen saapuu kuoriin. Päät laskeutuvat taas paikoilleen, istutaan penkkeihin, päästään vähitellen rauhaan. Penkit ovat täpö täynnään enimmäkseen naisväkeä: perheen vanhoja naistuttavia; nuoria tyt-

töjä, joista tuntuu niin hauskalta saada katsella häämenoja; kielikelloja, jotka ovat tulleet sinne tappamaan hetkisen aikaa; joutilaita katuperhosia, jotka pitävät kirkkoa jonkunlaisena teatterina; ompelijattaria, jotka tutkivat pukumuoteja; palvelustyttöjä, joiden tekee mieli saada ihailla tai kadehtia. Ja kaikki ne tuovat tullessaan kadun tomua, katuojien lokaa, arkielämän lörpötystä.

Kirkko on täpö täynnään väkeä. Tuo sekava kuiske, tuo hiljainen humina, joka nousee ja laskee, vaikuttaa uneentuudittavasti. Sytytettyjen kattokruunujen valo taistelee päivänvaloa vastaan, keltaisen harmaana, kylmänä lepää valokajastus kirkossa. Thorvaldsenin apostolit näyttävät vielä ankarammilta tässä harmaankylmässä valaistuksessa; alttarin yläpuolella seisoo Kristus kuten ennenkin levitetyin käsivarsin, rukoillen tätä väenpaljoutta, sensijaan että hän sitä komentaisi. Kaasuliekkien lepattava valo vuodattaa vivahtelevaa eloa kasvonpiirteihin.

Aamupäivällä oli siellä hautajaiset: kynttiläkruunut olivat verhotut suruharsoon, kuorin edessä seisoi kirstu, kukilla peitettynä. Muuten oli kaikki entisellään. Alhaalla kirkossa kuiskeen sorinaa, ryhmä miehiä, jotka juttelevat liikeasioistaan, kertoilevat juttuja, panettelevat. Ja nuo ankarat apostolit silmäilivät väkijoukkoa yhtä kylmin katsein, Kristus alttarin luona levitti käsiään samalla tavalla... Siellä täällä kostea silmä... muuten aivan samanlaista.

Tulee taas liikettä väkijoukkoon. Kuroitetaan kauloja, tungeskellaan ja sysitään.

Se on sinisiin puettu nainen. Tavattoman lihava, suuret pyöreät kasvot ja lemmikkejä hiuksissa. Sitten seuraa muita pienen välimatkan päässä, herroja, hermostunut nytkähtely polvinivelissä, ja naisia, jotka astuvat rohkeasti, kaulat neliskulmaisesti paljaina, laahustimet pitkinä viistämässä ja ruusukimppuja käsissä. Katsojien ihastuksen humina nostaa punaa poskille, katsahdetaan sivulle, nyykäytetään päätä jollekin tuttavalle.

Tuossa on sulhasen veli, maalari. Hän on saanut tukkansa kiemuroille, hänen valkoinen kaulahuivinsa on silkkiä ja tavattoman suuri. Kuitenkaan hän ei jaksa kannattaa mahtiaan, ja hän on vähällä pudottaa korkean hattunsa, jota hän pitää vasemmassa kädessään.

Vihdoin tulee valtioneuvoksetar; vanhanpuoleinen nainen, pitkä, ryhdikäs, puettuna teräsharmaaseen silkkihameeseen, jossa on leveä laahus.

Taas sorinaa. —

„Valtioneuvos seisoi jo perikadon partaalla... rahapulassa, muistattehan... Silloin rouva uhrautui.“ — „Uhrautui?“ — „Niin, siihen aikaan hän oli vielä nuori vaimo ja harvinaisen kaunis“... „Oo, se ei ole mahdollista!“ — „Vai niin? no, kun te kerran tiedätte sen paremmin.“ — „Ei, mutta sehän on kauheata.“ — „No, siinä te olette oikeassa, mutta totta se vain on. Silloin hän matkusti päätäpahkaa Lontooseen, ja sitten pelasti konsuli G. miehen pulasta — niin, ja eräs perheen tuttavista laittoi semmoisen hauskan laulun siitä matkasta.“ — „Entäs valtioneuvos?“ — „Ah, hyvä neiti Lisberg, valtioneuvos — — — Semmoisia ne miehet on.“

Väki käy kärsimättömäksi, he nousevat ylös ja istuutuvat taas; istuvat aikansa ja nousevat taas ylös. Saattoväkeen kuuluvat herrat hypistelevät häälauluja sormiensa välissä, yksi ja toinen opettelee ulkoa puhetta, jonka hän aikoo pitää ruokapöydässä; muuan nuori meriupseeri keikailee vaaleanpunaisiin puetun naisen kanssa; jotkut haukottelevat peittelemättä; pari ylioppilasta puhelee puoliääneen ja naureskelee hajuvedeltä tuoksuvien nenäliinainsa takana. Naiset istuvat kuin häkkilinnut puolapuulla. Kaasuliekit levittävät sekavaa kajastusta yli kaikkien noiden häikäisevien värien, valkeiden nypläysten ja puolipaljaiden käsivarsien. Parvekkeilta ahmitaan niitä kiikareilla.

„Morsian tulee!“

Kolme kopautusta ovelle, urut herähtävät soimaan. Alhaalla kirkossa huumaava tungos, ylhäällä kuorissa ahdistava jännitys: „mitenkähän hän kantaa laahustintaan?“

Hän on keskikokoinen, vaaleaverinen, hiukset tuhkanharmaat. Piirteet pehmeät. Iho untuvallista kuin hieno hedelmä, sirosti muodostuneilla huulilla surumielinen hymy. Vartalon ympärillä aaltoilee valkea atlaspuku kuin välkkyvä joen pinta.

Kamariherra, hänen isänsä, seisoo suorana. Maalilla on koetettu peittää kasvojen ryppyjä, mustat viikset kiiltävät.

„Kaunis!“ — „Ihana!“ — „Suloinen!“

Kohinan tavoin on väkijoukon kuiske seurannut hänen kulkuansa. Nyt hän on jo saapunut kuoriin, ja urkujen pauhu voittaa kuiskivien äänet, tulevien askeleet, ovien paukkeen, surisevan puhelun.

„Kamariherran asiat ovat huonolla kannalla.“ — „Niin, luonnolli-

sesti. Kuinkapa muuten niin ylimyksellinen perhe tahtoisi semmoista mesalliansia?" —

— „Kerrotaan morsiamen olleen kihloissa serkkunsa kanssa." — „Niin, Herra varjelkoon, kyllä se on ihan totta. He olivat jo lapsuudesta toisilleen kihlatut." — „Mutta näyttihän morsian kuitenkin hyvin iloiselta." — „Niin, hän ei tiedä, lapsi raukka, millaisiin oloihin hän sitoutuu!"

„Onko serkku täällä mukana?" — „Kyllä, tuolla hän istuu, tuo pitkä, vaalea, tuolla toisen rivin ylipäässä — hän on hauskannäköinen." — „Ihme, että hän on mukana." — „Pyh, kyllä hän siitä surusta selviää..."

Urut vaikenevat. Kamariherra tarjoo tyttärelleen käsivartensa ja vie hänet alttarin juurelle. Sulhanen astuu reippaasti ylös. Pappi kääntyy heidän puoleensa.

Alhaalla kirkossa hysitetään, tungeskellaan, kuunnellaan. Kristuksen kuvan ääressä, jonka varjo täyttää komeron, seisoo sulhanen huolimattomasti, hiukan kumartuneena. Morsian katsoo suoraan pappiin. Valokajastus leikkii hameen laskoksissa ja säteilee timanttikoristeissa hänen povellaan. Laahustin, jota hunnun harso peittää, valuu alas pitkin portaiden mattoa niinkuin vaahtopäinen, kiemurteleva kosken harja.

Pappi puhuu heille.

Hän muistuttaa heitä avioliiton vakavuudesta; hän nimittää sitä kahden sielun yhteiseksi pyrkimykseksi Jumalan tykö. Mutta sitten hän jättää verraten pian asian uskonnollisen puolen — valtioneuvos ei ole kovin uskonnollinen, ja kamariherraa ei nähdä koskaan „huoneessa Herran" —; lempeällä, mairivalla äänellä hän kehittää hellämielisen kuvan Agnesin lapsuudesta; hän puhuu kamariherrattaren varjosta, joka kaukaisista asuinmajoistaan liitelee alas tyttärensä vaiheille, äidinsilmästä, jonka lemmekäs katse voittaa kuoleman.

Agnes näkee äitinsä hennon vartalon lepäävän suorana kuolinvuoteella. Hän itse on polvillaan sängyn ääressä. Viereisestä huoneesta kuuluu kamariherran askeleita — ja kun hän lähestyy ovea, vetäytyy kuoleva koukkuun. — Ja Agnes aavistaa ensi kerran, että jotakin kauhistavaa on tapahtunut näiden kahden ihmisen välillä, tuon, joka levottomana kävelee tuolla, ja tämän, hänen äitinsä, joka tahtoo saada kuolla näkemättä omaa miestään. —

„Ja muiston kaikesta tästä rakkaudesta viette te mukananne uuteen kotiinne. On kaunista, kun lapset voivat rakentaa huoneensa niiden suojelevien muistojen varjoon, joita he ovat perineet vanhempiensa kodista."

Agnes värähtää, ikäänkuin jääkylmä koura olisi häntä koskettanut.

„Ja te, rakas sulho, kiittäkää onneanne! Te vihkiydytte miehuutenne kevätaikana jaloon tehtävään: olemaan uskollisena tukena uskolliselle vaimollenne. Teidänkin sydämessänne soivat kai tällä hetkellä heleästi rauhallisten muistojen säveleet: muisto kunnioitettavasta isästänne, joka kaikissa suhteissa saattaa olla teille seurattavana esikuvana — — —"

Valtioneuvoksetar nostaa nenäliinan silmilleen — hänestä tuntuu kuin olisi äkillinen huimaus vallannut hänen. Sitten hän ajattelee valppaita kiikareita ja nostaa päätänsä entistä ylpeämpänä. Mutta hän ei kuule enää papin sanoja: hänen silmiinsä kuvastuu korkea, synkkä tamminen kamari Cityssä, korkea kirjoituspöytä ikkuhoiden välillä. Ja pöydän ääressä istuu pieni, tumman likainen mies, joka nousee seisoalleen hänen sisäänastuessaan, nousee seisoalleen ja hymyilee — hymyilee — —

Alttarin ääressä seisovan sulhasen läpi kulkee kuin sähköisku — — —

Herrat istuvat levottomina, muuttaen vähäväliä asentoa, katsellen korkeiden hattujensa sisään. Naiset pyyhkivät nenäänsä tai nostavat tuoksuvia kukkaskimppujaan peittääkseen haukotusta. Alhaalla kirkossa kuuluu lakkaamatta papin sanoja säestävä humina.

Komerossaan Kristus levitetyin käsivarsin.

„Amen!"

Pappi ottaa käsikirjan. Syntyy liikettä saattoväessä. Herroille antaa käsikirja ensimäisen merkin ruoallemenosta, naisille viittauksen järjestäytyä poislähtemään. He kohentavat tukkaansa, kiinnittävät kukan lujempaan rintaansa, oikaisevat poimeen hameestansa. Takana, kolmannella rivillä, istuu muuan vanha täti ja itkee. Hänen nyyhkytyksensä kuuluu sill'aikaa, kun pappi lukee.

„Nyt kysyn minä teiltä, Adolf Julius Boeck: Oletteko neuvotellut taivaan Jumalan kanssa, sitä lähinnä oman sydämenne kanssa ja sitten sukulaistenne ja ystävienne kanssa, että tahdotte ottaa tämän siveän nuoren neidon, joka nyt vieressänne seisoo, omaksi aviopuolisoksenne?"

„Olen." „Taivaan Jumalan kanssa" — hän muistaa, milloin hänen äitinsä oli ensi kertaa puhunut hänelle tästä naimiskaupasta. Se

oli yöllä tanssiaisten jälkeen, ja hän muisti, kuinka pehmeästi Agnes oli levännyt hänen käsivarrellaan tanssiessa. Silloin hän oli luvannut äidilleen tehdä kaiken voitavansa. Ja nyt häneltä kysyttiin, oliko hän neuvotellut „taivaan Jumalan kanssa".

„Lupaatteko tästä lähtien elää hänen kanssaan sekä myötä- että vastoinkäymisessä, millaisen onnen Jumala kaikkivaltias näkee hyväksi teille antaa, niinkuin kunnon miehen tulee elää aviopuolisonsa kanssa?"

„Lupaan" — hän voi töin-tuskin olla hymyilemättä „niinkuin kunnon miehen tulee elää aviopuolisonsa kanssa" — hän on vähällä kääntyä katsomaan ystäväänsä, Frederik Brasenia, joka istuu hänen takanaan ja opettelee häävirttä ulkoa. Brasen oli vastikään nainut. Silloin hän oli kerran aamupäivällä tavannut hänen kadulla ja kertonut hänelle, että heillä nuorilla miehillä on aikomus viettää iltaa ampumaradalla. „Minä tulen mukaan", sanoi Brasen. — „Sinähän olet nainut mies!" — „Eihän pappi ole kieltänyt minua elämästä niinkuin kunnon miehen sopii." Ja nyt hän ei voinut olla ajattelematta tuota ovelaa sukkeluutta, juuri nyt, kun hänen olisi pitänyt olla vakava.

„Tiedättekö itsenne vapaaksi, ettette ole antanut yhdellekään elossaolevalle naiselle aviolupausta, joka voisi olla tälle liitolle esteeksi."

„Tiedän." — — Niin, kyllä hän voi vastata myöntävästi — se entinenhän oli ollut vain leikkiä. Tuleehan sitä semmoista sanoneeksi hätätilassa. Niinhän kaikki tekevät, ja olihan hän pitänyt sitten hyvää huolta sekä lapsesta että äidistä — ja kun lapsi kuoli, oli hän muutamana aamuna lähtenyt kirkkotarhaan ja käskenyt haudankaivajan istuttaa ruusupensaan haudalle — hänellä ei ollut mitään aihetta syyttää itseänsä.

Papin kysymykset herättävät. Yksitoikkoinen ääni ja nuo tutut sanat tehoavat kuulijoihin. He höristävät korviaan kuullakseen nuo hiljaiset myöntävät vastaukset, he tahtovat kuulla ne. Joku tunteellisempi ihminen on vähällä pakahtua... Naiset peittävät kasvonsa kukkavihkoillaan. He punastuvat hieman: tai kenties se on vain heijastusta ruusuista.

„Samaten kysyn minä teiltä, Agnes Mathilde Lövenfeldt."

Kamariherra seisoo suorana alttarin juurella, ja kuullessaan nimeänsä mainittavan hän ojentautuu vielä suoremmaksi.

„Oletteko neuvotellut taivaan Jumalan kanssa, sitä lähinnä oman sydämenne kanssa ja sitten sukulaistenne ja ystävienne kanssa, että tah-

dotte ottaa tämän kunniallisen nuoren miehen, joka nyt vieressänne seisoo, omaksi aviomieheksenne?"

„Olen." — Tähän asti on hänestä tuntunut, että se on joku toinen... joku vieras mies ulkopuolella häntä itseään. Mutta nyt... se tunkeutuu niin lähelle... hän ei pääse enää pakoon. Ja yhtäkkiä hän tulee ajatelleeksi, että tuo pieni „olen" sitoo hänet niin kauhean lujasti. Hän seisoo pää alas painuneena, hänen ruumiinsa värisee hohtavan atlaspuvun alla... hän tarttuu kiinni alttarin käsipuuhun...

Pappi kyselee edelleen.

Ja jokainen hänen kysymyksensä tuntui Agnesista kuin lapiollinen multaa hänen nuoruutensa unelmien päälle. Hänen päätänsä poltti, hänen huulensa olivat kuivat. Hän oli istunut pianon ääressä ja soittanut, kun hänen isänsä astui sisään kiihtyneenä ja sekaannuksissa ja sanoi hänelle, että hän on nyt mennyttä miestä, ellei Agnes suostu pelastamaan häntä menemällä naimisiin rikkaan Boeckin kanssa... ja hän, Agnes, tietää sen kyllä, ettei yksikään Lövenfeldt voi elää kunniattomana...

„Tiedättekö itsenne vapaaksi, ettette ole antanut yhdellekään elossaolevalle mieshenkilölle aviolupausta, joka voisi olla tälle liitolle esteeksi?"

Hän ei enää kuule mitään... hän tietää olevansa myyty. Mutta täti Elisabeth on sanonut, että rakkaus on tottumusta, ja hän tahtoo oppia rakastamaan miestänsä... Sillä eihän hän ole rakastanut ketään muuta? ei, ei... se oli vain unennäköä, ei mitään muuta. Se kesä oli onnellisin hänen elämässään, niin, pelkkää unennäköä... mutta nyt hänen olisi kenties unohdettava se — niin, kenties, ei, ihan varmaan — eikä se ole niinkään helppoa.

Adolf on kääntynyt häneen päin... ja katselee hänen kasvojaan, värähtelevää povea, jossa timanttikoriste säteilee, vyötäröä, joka pyöristyy hienon morsiuspuvun alla...

Saattoväki alkaa hermostua... siinä on jotakin tuossa, jotakin vakavaa, jotakin ratkaisevaa, jotakin, mikä valtaa mielen. Kukat naisten povella tuutivat levottomasti. Herrat silittävät hansikkaitaan, panevat jalkansa ristiin päälletysten ja tarkastelevat kenkäinsä kärkiä.

„Antakaa siis kätenne toinen toisillenne."

Agnes ojentaa konemaisesti kätensä Adolfin kättä kohti... Adolf tarttuu siihen, puristaen sitä hyvin heikosti, suonet hänen sormenpäissään takovat. Agnes katsahtaa häneen... näkee jotakin hänen silmis-

sään, jotakin... punastuu ja katsahtaa ylös Kristukseen. Se seisoo kuten ainakin levitetyin käsivarsin, säälivänä, vastaanottavana... mutta hän ei saa mitään lepoa Jumalalta. Hän huomaa miehensä katseen hakevan häntä, hänestä tuntuu kuin tukahtuisi huuto hänen kurkkuunsa...

„Mitä kaikkivaltias Jumala on yhdistänyt, sitä ei kenenkään pidä eroittaman."

Ei kenenkään eroittaman... mutta onhan avioero.... voihan hän, voisihan hän, ajattelee Agnes.

Pappi lukee Herran sanat, vanhan testamentin kertomuksen naisen luomisesta. Ja itämainen hehku tuntuu kuumana väreilevän noissa pyhissä sanoissa.

Kuorin koloissa kajahtelevat sanat uudestaan... lopputaru häipyy hitaasti kuulumattomiin kuin hiljainen kuiskaus. On niin paljon inhimillistä lämpöä noissa jumalallisissa sanoissa... niin paljon hehkua, kiihoittavaa kaunopuheisuutta, itämaat puhuvat... kulkee kuin ikävöimisen aalto läpi huoneen:

„Minä saatan sinulle paljon tuskaa, koskas raskaaksi tulet: sinun pitää synnyttämän lapsia kivulla, ja sinun tahtos pitää miehes ala annettu oleman, ja hänen pitää vallitseman sinua."

Agnes on kuin pyörryksissä... hän kuuntelee sanoja ikäänkuin kaukaista uhkausta, ikäänkuin esiin vyöryvää rajuilmaa, joka lähestyy hänen elämäänsä. Hänen miehensä ei irroita katsettaan hänestä. Jumalan alttarin ääressä hän alkaa nauttia vaimostaan, tuon Jumalan, joka on sanonut: mutta jos sinun oikea silmäs pahentaa sinun, niin puhkaise se ulos ja heitä se pois tyköäs. Sillä parempi on sinulle, että yksi jäsenistäs hukutetaan, kuin että koko ruumiis heitettäisiin helvettiin.

Kristus seisoo puhtaana, ylevänä, hakattuna marmoriin. Mutta kaasuliekit luovat kuin vapisevaa hymyä hänen suupieliinsä, ikäänkuin nuo puhtaat huulet sulkeutuisivat huokaukseen.

„Niin onnellist' on kahden vaeltaa,
kun kaikki toiselleen he alttiiks antaa —
on ilo kaksin kerroin ihanaa,
ei surut puoleksi niin raskaat kantaa.

Niin ratki riemuinen
on kulku ihmisten,
kun tietä eellehen
aina rakkaus viittaa.“

Agnes ei tiennyt, miten hän oli tullut takaisin paikallensa, Adolf oli ottanut häntä käsivarresta ja taluttanut häntä. Laulun säveleet humisevat hänen ympärillään jaksamatta tunkeutua hänen tajuntaansa... ainoastaan loppukerto polttaa merkkinsä hänen sieluunsa kuin uhkaava kysymys.

Virsi on loppunut. Ja ihan yhtaikaa alkavat kaikki hänen ympärillään puhella, leperrellä niinkuin pikkulapset, joiden on pitänyt olla kauan ääneti. Naiset hymyilevät, herrat tarjoovat käsivartensa, lausuvat kohteliaisuuksia avonaisen kaulan johdosta, kiittelevät käänteentekevää uutta pukua. Väkeä kerääntyy morsiamen ympärille, hänen kättänsä puristetaan, häntä suudellaan.

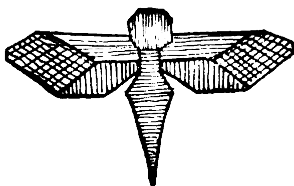
Sitten lähdetään ulos kirkosta.

Pää pään vieressä; sadoittain kyyneleisiä silmiä, kateellisia katseita, tarkasti tutkivia kasvoja. Uruista kohisevia sävelvirtoja. Ihan käytävän vieressa kasvot kasvojen päällä. Koko kirkko on muuttunut yhdeksi valppaaksi silmäksi. Silkkipuvut kahisevat. Ihailun sorinaa, kuisketta, hymyilyä, pidätettyä puhelua. Pilarien juurella apostolit korkeina ja ankaran näköisinä, harmaankeltaisina sekavassa valonhohteessa.

He saapuvat ovelle. Sulhanen kuiskaa morsiamelleen, kurmartuu hänen puoleensa, suutelee häntä. Hän huomaa, että Adolfin huulet ovat hyvin kuumat.

Sitten ajavat vaunut esiin. Adolf kietoo käsivartensa hänen ympärilleen auttaakseen häntä vaunuihin... Agnes tuntee miten se vavahtelee... hän järjestää hameensa laahustimen, ojentautuu taaksepäin... katsahtamatta koko aikana mieheensä.

Kirkonvartia sulkee oven salaperäisen näköisenä.

Kirjallisuutta.

Kertomuksia ja kuvauksia.

EINO LEINO, *Jaana Rönty*. Romaani. Helsinki 1907. Otava. 188 siv. 8:o. Hinta 3: —.

Eino Leino on saapunut siihen kauteen, jolloin lukijat alkavat jo odotella niiden lupausten täyttymistä, joita hän tähänastisella runsaalla tuotannollaan on antanut. Tähän odotukseen kehoittaa heitä lisäksi sekin, kun herra Leino tahtoo esiintyä eräissä tapauksissa vaateliaana arvostelijana ja kirjallista makua määräävänä taiteen tuntijana sekä on nähtävästi jo saanut ympärillensä joukon nuorempia kynänkäyttäjiä, jotka katsovat häneen ylös kuten esikuvaan ainakin. Kirjailija on epäilemättä selvillä siitä, mihin tämmöinen edustava asema velvoittaa. Siihen viittasi ainakin se, että hän „Päiväperhojen", „Kaunosielun" y. m. vähäpätöisten harjoitelmien perästä viime vuonna kävi käsiksi vaativampaan aiheeseen ja julkaisi ensimäisen „romaaninsa", „Tuomas Vitikan". Sen ilmestymistä tervehdittiin sekavin tuntein. Myönnettiin kyllä sen poliitinen satiiri paikoin sattuvaksi ja kirjoitustapa aika pirteäksi, mutta varsinaiseksi elämänkuvaksi ei sitä kukaan uskonut. Se oli näppärä sanomalehtipakina Teemun kynästä eikä mitään muuta. Lukijain parhaat toiveet jäivät toteutumatta.

Kun nyt saa käsiinsä „Jaana Rönnyn", täyttyy mieli taas iloisesta odotuksesta. Seuraamme alussa mielenkiinnolla päähenkilön vaiheita, kun hän pakenee kotoansa pohjanperiltä, saapuu Helsinkiin palvelukseen, mutta joutuukin tietämättään tyttöpaikkaan. Tulee sitten eteemme kirjan 7:s luku, jossa kuvataan Jaanan esivanhempien oloja suurina nälkävuo-

sina, ja esityksen sävy sorahtaa jo onnistumattomille sanomalehtivitseille. Niistä päästyä juoksee kertomuksen virta taas jonkun matkan edelleen, vaikka laimentuneella vauhdilla: näemme Jaanan palaavan takaisin kotiseudullensa. 17:nnestä luvusta alkaa ikävä patouma. Tapaukset eivät liiku pitkään aikaan paikalta pois, ja virta pyörteleiksen usein journalistisissa häränsilmissä (s. 86 y. m.). Joitakin vilkkaita yksityiskohtia tapaa vielä senkin jälkeen, esim. luvussa 22, jossa kerrotaan maakirkon menot ja kauppias Luikarisen esiintyminen pappia vastaan; samoin Heikin yöllinen kosissa-käynti (l. 24) ja Jaanan antautuminen kauppiaalle (l. 28). Siihen asti on Jaanan kehitys pysynyt etualalla ja jonkunlaisen uskottavuuden rajoissa. Kirjan loppupuolella alkaa veresten historiallisten tapahtumien myllerrys, ja Jaana häipyy niiden sekaan epätodelliseksi vertauskuvaksi. Miten Jaana, jouduttuaan jälleen Helsinkiin, kadottaa lapsuutensa uskon, muuttuu sosialistiksi, vallankumoukselliseksi ja anarkistisen vimman veriseksi raivottareksi, joka tanssii kuolleiden kunnalliskaartilaisten keskellä, vaipuakseen vihdoin eläimelliseen tylsyyteen — se on kuvattu niin nopealla vauhdilla ja semmoisella ylimalkaisuudella, että tulee taas mieleen sanomalehtimies, joka on pakoitettu seuraamaan päiväntapahtumia ja jouduttamaan painoon tuoreimmat sensatsioniuutiset ehtimättä tarkemmin syventyä sielullisiin yksityisilmiöihin. Eikä kumma, jos lukija loppuun päästyään tuntee samanlaista pettymystä kuin luettuaan „Tuomas Vitikan.“ Kirjailija ei ole jaksanut taiteessaan uutta ennätystä kilvoitella, vaan jäänyt seisomaan entisille jalkansa sijoille, yhtä keskeneräiseksi psykologisten tehtävien ratkaisussa kuin aiheen yhteensommittelussa.

Ettei Jaana Rönnyn yksityinen elämäntarina ja ajan yleinen historiallinen tausta liity ehyesti yhteen, sen tuntee epäilemättä jokainen ken teoksen lukee. On pelkkä sattuma, että Jaana joutuu venäläisen poliisin käsiin, suurlakkoviikon sankariksi ja Hakasalmen torille. Hän olisi voinut toisenlaisissakin oloissa kulkea saman tien: joutua viettelyksen uhriksi, kadottaa uskonsa, päätyä sosialistiksi ja raivohengeksi. Ulkonaiset seikat merkitsevät tässä sangen vähän. Ja näyttää kuin olisi kirjailija turvautunut niihin peittääkseen konseptsioninsa hataruutta. Pääasia on — tai ainakin olisi pitänyt olla — Jaanan sisäisen elämän seuraaminen, juuri niiden ajatus- ja tunnevivahdusten tarkka vaistoaminen, jotka saavat hänessä aikaan tuon suuren muutoksen: lapsenuskosta henkiseen anarkiatilaan. Mutta kaiken tämän on tekijä suorittanut mitä suurimmalla ylimalkaisuudella ja huolettomuudella. Hän ei ole lainkaan syventynyt kuvattavaansa eikä siitä syystä pystynyt tuomaan sielun arimpia vaikuttimia esille. Teoksesta puuttuu taiteen tärkein edellytys: myötätunto. En tarkoita tällä tietysti kuvattavan vikojen ja mataluuden sympaatiseksi siloittamista enkä sitä teeskentelyä, että taiteilija vas-

toin parempaa tietoansa tahallisesti *alentuisi* kansan naiiville uskontunnustuskannalle. Tarkoitan vain sitä mielikuvituksen avulla mukana-elämistä, joka tapaa mieltäkiinnittävän *ihmisen* inhottavimmassakin yksilössä ja ymmärtää sen tulkita muillekin. Tämmöistä myötätuntoa vaaditaan kirjailijalta, jos hän tahtoo luoda todellisia elämänkuvia eikä suorastaan leikitellä taiteellaan, kuten hra Leino ilmeisesti tekee siellä täällä, esim. sivulla 69 puhuessaan suuresta Tuntemattomasta, Nikean kirkolliskokouksesta y. m., sivulla 86 Roopen itsemurhasta ja sivulla 137 kuvatessaan Jaanan teatterissakäyntiä: „Hän istui kädet ristissä . . . itki niin paljon kuin jaksoi ja *väänsi aina välillä kuivaksi nenäliinansa.*“ Tämmöisissä kohdissa hän toisella kädellään kaataa, mitä toisella on rakentanut, ja jättää lukijan ymmälle, onko kuvaus tarkoitettukaan vakavasti.

Juonen sommitteluun luulisi Leinon veroisen kirjailijan niinikään panevan suurempaa huolta. Nyt saattaa tapahtua, että hän katkaisee kertomuksen luonnollisen kulun sivuseikkojen vuoksi, esim. kuvatessaan kaikki Iikka Rönnyn lapset (l. 18) ja mummon sielunelämän (l. 23) tarpeettoman laveasti tai antaessaan myöhemmin (ll.30—34) sangen vähän asiaankuuluville mietelmille ja varsinkin parooni Manfeltin ajatuksille liian suuren sijan. Tämä johtaa näin suppeassa esityksessä lukijan huomion arveluttavasti syrjään itse päähenkilöstä. Lisäksi voitaisiin huomauttaa tarkoituksettomasta saman asian toistamisesta, esim. kun ss. 78—80 neljään kertaan jamataan, että kauppias Luikarinen oli vaikuttanut pahasti Iikka Röntyyn, tai kun 7:nnessä luvussa kerta toisensa perästä annetaan sama letkaus nälkävuosien yksinkertaiselle uskonnollisuudelle. Muitakin kömpelyyksiä saattaisi vielä luetella osoittamaan, miten harhaan leikkivä henkevyys saattaa johtaa, ellei elävä tunto ole tietä viittaamassa. Niin esim. on Jaanan kannalta väärin sanoa, että hän kaipasi *sanan rieskan* vahvistavaa vaikutusta (s. 19), eikä valistunut vapaa-ajattelija parooni Manfelt tiettävästi kuvitellut Hakasalmen hävitystä nähdessään *Baabelin porttoa ja lohikäärmettä* (s. 182) tai pelännyt *taivaan kynttiläin* sammuneen (s. 183) j. n. e.

Vioista ja puutteista huolimatta on „Jaana Rönnyllä“ kuitenkin muotopuolisia ansioita kuten Leinon entisilläkin kertomuksilla. Kirjailija seisoo nykyisen kielellisen viljelyksen huipulla. Hän on sulattanut itseensä vaikutuksia kansan kielestä ja kirjallisuudesta, varsinkin Aleksis Kivestä, ja luonut näppärästi itse uusia sanontatapoja lisäksi. Tempo on ripeää; lauseet virkeitä, täsmällisiä. Ne liittyvät toisiinsa synnynnäisen tyyliniekan luontevuudella. Eikä ainoastaan kertovat osat, vaan alkupuolella on eloa vuoropuhelussakin. Paikoittain ilmenee hyvää aistia myös situatsionin pitelyssä, esim. tyttöpaikan kuvauksessa. Mutta kertomus kokonaisuutena on laiha ja köyhä. Siitä puuttuu eläviä ajatuksia. Par-

haatkin luvut ovat taiturimaisia, keinotekoisesti rakennettuja. Tunne ei edes salaa kuulla alta. Senvuoksi ei teos synnytä meissä mitään mielen herkkenemistä, sisäiselle kauneudelle aukenemista. Se vain paikoin tyydyttää tottumuksesta saatua tahti- ja tyyliaistiamme. Me suljemme kirjan ja unohdamme sen samassa hetkessä. Siinä kaikki.

Vilpitön toivomuksemme kuitenkin on, että hra Leino ottaisi kirjailijatehtävänsä vakavammin ja pyrkisi täyttämään lupauksiaan pysyvämmillä tuotteilla kuin moisilla päiväperhoilla. Sillä hänenkin hartiollaan, joka näihin asti on ollut nuorten usko ja vanhojen toivo, lepää harvalukuisten henkisten viljelijäin edesvastuun taakka.

V. T.

KERTTU KÄRKKÄINEN, *Se vanha tarina*... Helsingissä 1907. Kustannusosakeyhtiö Otava. 212 siv. 8:o. Hinta 2: 25.

Kerttu Kärkkäinen kertoo tutun tarinan papintyttärestä ja apulaispapista.

„Vanhuus“ itsessään ei haittaa aihetta. Onhan samasta yleisteemasta monta monituista muodostelmaa, ja tarina on uusi, kun käsitys on uusi. Eikä saata kieltää, ettei tekijän käsityksessä ole jotain omintakeistakin, mutta se kaikki häipyy muun kehittymättömyyden taakse.

Liian hentomielisesti pitelee Kerttu Kärkkäinen ihmisiään, liian kirjoitettuja sanoja panee heidän suuhunsa, liian ohut on niissä todellisuudensäie. Tekijä on itse hyvin „romantisesti“ ymmärtänyt henkilönsä ja koettaa lukijalle niitä uskotella semmoisiksi: rovastit ja ruustinnat ja Kaarinat ovat pehmeitä ja hyviä ja kyynelsilmäisiä, mutta Annikki, joka neljä vuotta on ollut Parisissa taiteilemassa, on jotain toista: hirmuisen mustasukkainen, tulinen, ylemmyytensä tunteva, „eleganttiˮ, ivallinen, ylväs ja ylpeä. Varsinkin *ylpeä,* vakuutetaan. Ei ole kuitenkaan vaikea huomata, että se ylpeys toisinaan on pintapuolista turhamaisuutta, toisinaan sangen helppohintaista itserakkautta ja nenäkkyyttä ja että sen ylemmyyden laita pitkin matkaa on arveluttava. Ja Juhanissa, jonka tehtävänä on Annikin kasvattaminen rakkauteen hänen taiteellisesta itsekkyydestään (mikä, nähdäkseni, on vain hemmoitellun tyttölapsen itsekylläisyyttä) on samaa ainetta: hän suuttuu ja haavoittuu ja yleensä panee kovin pahakseen tytön oikuttelut ja ärsytykset. Varsin uskottavalta eivät tunnu Annikin unikkohulluttelut, joskin kukat alkavat käydä yhä välttämättömämmiksi nykyajan naisromaaneissa („Hengettäressä“ piooni, „Else neidossa“ sauramo j. n. e.).

Heikkous tuntuu enimmin tyylillisessä puolessa.

Tekijä ei ole kuvattavaansa nähnyt havainnollisin mielikuvin, siksi hän ei ole voinut merkitä sitä muille havainnolliseksi. Tahi ainakaan ei

oma havainto ole ollut tarpeeksi voimakas, jotta se olisi jaksanut syrjäyttää sovinnaisen sanontatavan. Täsmällisyyttä, kirkkautta, suhdallisuutta puuttuu. Sanajärjestys on erikoisen epävarma ja outo — tahallaan ehkä toisinaan, mutta siinä tapauksessa se on onnistumaton. Esim.: „Juhani ihmetellen katseensa Annikkiin kohotti." Tuntuu teennäiseltä ja häiritsee. Aivan huolettomasti kirjoittaa tekijä tämmöisiä lauseita: „No niin, minähän nyt olenkin niin vähän millekään kieltäymyksille altis, ett'en voisi hetkenkään nautinnosta luopua, vaikkakin tietäisin saavani sen maksaa tuskilla jälkeenpäin, puhumattakaan sitten tuskien kestämisestä minuuttiakaan, kun vaan tämän auringon alla on jokin lievennys tiedossa ja millä ehdolla hyvänsä." Usein sattuu että useampia ajatuksia sekaantuu toisiinsa ja siitä tulee tämmöistä paikattua ja jatkettua: „Ja kotitonttu on saanut vihdoinkin ison tyttönsä maailmalta kotiin terveenä ja reippaana, hiukan laihempana ja kalpeampana vain, mutta kasvanut sinä olet, Annikki, kauanhan olitkin poissa." Tahi on lauserakenne hatara: „Se katsantokanta — — tuntui tällä hetkellä, täällä, kotoisen luonnon helmassa, niin etsityltä, pingoitetun tehdyltä, *jolla* ei todellisuudessa ole vastaavaisuutta." Loogillisesti niinikään väärin on: „Ja jumalankieltäjän veisin minä auringonnousun jumalaista näytelmää katsomaan juuri sillä hetkellä kun *se* majesteetillisenä kohoaa meren helmasta." — Varsinaisia kielivirheitä ei puutu: „Ensimmäinen kirje se oli nuorelta Kaarina rouvalta *uudesta kodistaan*" (pronomini puuttuu usein). „— — muutoin olisi se muisto sitonut hänen silmänsä muun maailman kauneude*lle*" (pro kauneude*lta*). „Taaskin erehdys, sillä *istuin* juuri *vakaalla aikomuksella*" (vakaa aikomushan voisi mennä myttyyn, jos *sillä* istutaan). „Hän *tinki* jo aatteen toteuttamisen *kanssa*." Siv. 43 suorittaa Annikki kumman tempun; hän „kumartui katsomaan isäänsä silmiin ja painoi huulensa kädelle olkapäällään." Kuvitelkaapas!

Tahtoessaan sanoa jotakin hyvin kaunista, joutuu tekijä joskus harhaan. Esim. juhannusyöstä hän sanoo: „Se on kuin luonnon suuri, sopusointuinen, mutta samalla hillityn surumielinen ylistyslaulu omalle ihanuudelleen." Ehkäpä „runollista". Mutta syytös on väärä. Luonto ei ihaile itseään.

„Vanha tarina" on niitä esikoisia, joista ei vielä voi päätellä suuntaan eikä toiseen. Eikä se ole tarpeenkaan. Arvostelija vaikenee, aika puhuu.

Y. K.

LEO TOLSTOI, *Kasakat*. Kaukasialainen kertomus. Suom. Jalo Kalima. Helsinki 1907. Otava. 208 siv. 8:o. Hinta 2:75.

„Kasakat“ on Tolstoin nuoruudentuotteista paraita. Hän suunnitteli sen palvellessaan vapaaehtoisena Kaukasian tykistöväessä ja laski sillä ynnä muilla kaukasialaiskuvauksillaan pohjan kirjailijamaineelleen. Eikä ihme. Niissä on alkuperäistä voimaa ja tuoreutta, joka menee lukijaan. En tiedä vaikuttaako sen aiheiden uutuus, käsittelytavan omintakeisuus, tyylin värikäs elo vai kaikki tämä yhtyneenä kokonaisuudeksi, jonka salaisuutta on vaikea käsitteellisesti selvittää.

„Kasakoiden“ aihe on kieltämättä uusi, niin uusi kuin yleensä voi olla nerokas muunnos elämän ikivanhasta teemasta: rakkaudesta, joka punnitsee ja särkee sydämiä. Kirjailija vie meidät päähenkilön mukana Kaukasiaan, tuohon jylhän ihanaan maahan, joka on Venäjällä aina ollut romantillisten unelmien päämääränä ja jonka lumottu ilma on hurmannut niin monta runoilijasielua ennen Tolstoita, mutta jonka lumipeittoisia, majesteetillisia harjanteita ei kukaan ole kuvannut niin suggestiivisen havainnollisesti kuin hän. Tässä ihmeellisessä maassa juoksee kerran yhteen kahden ihmisen elämänpolku, kimmotakseen luonnonpakosta jälleen erilleen ikuisiksi ajoiksi. Sillä ymmärrys heidän välillään on mahdoton. He seisovat alun alkaen siksi kaukana toisistaan. Toinen heistä on kultuurisielu, toinen luonnonlapsi; toinen elämäntarkoitusta harkitseva moralisti, toinen verenvaistoja sokeasti seuraava amoralisti; toinen kasvanut Moskovan ylimystön turmeltuneessa ilmapiirissä, toinen Kaukasian luonnonraikkaissa oloissa. Heidän tarinansa pääsuunta on seuraava:

Olenin, nuori aatelismies, joka — kuten Tolstoi itse — oli kyllästynyt Moskovan tyhjiin seurahuveihin, jättää kaikki ja lähtee Kaukasian sotaväkeen alkaakseen siellä elämän uudestaan. Hän joutuu asumaan erään kasakkavänrikin luo, jolla on kaunis tytär, Marjana. Vähitellen, melkein huomaamattaan, hän kiintyy tähän. Marjana vetää häntä puoleensa vastustamattomasti kuin luonto majesteetillisessa kauneudessaan ja koskemattomuudessaan. Ensi kerran elämässään tuntee Olenin nyt todella rakastavansa. Mutta hänen särkyneessä sielussaan ei ole voimaa tarttua kiinni onneen, silloin kun se hänelle tarjoutuu, kun Marjana olisi valmis luopumaan sulhasestaan, kasakka Lukashkasta, ja antautumaan kokonaan Olenille. Tulee sitten taistelu, jossa Lukashka vaarallisesti haavoittuu. Marjanassa heräävät nyt entistä voimakkaampina tunteet Lukashkaa kohtaan. Ja kun Olenin yrittää vielä lähestyä häntä, tuntee Marjana hänen saamattomuutensa ja langettaa hänestä lopullisen tuomionsa: „Minusta sinä et koskaan mitään hyödy!“ Onni, joka näytti olevan saavutettavissa, väistyy jälleen luoksepääsemättömään kaukaisuuteen. Olenin matkustaa heti pois kasakkakylästä murtuneena miehenä.

Oleninin rakkautta janoova ja herkästi syttyvä, mutta heikko ja epäröivä luonne, jonka pohjalla lukija on huomaavinaan piirteitä itse kirjailijasta, on hyvästi kuvattu, muodostaa jyrkän vastakohdan Marjanan tyynelle voimalle, jota ei mikään mietiskely ja epäilys ole koskaan runnellut. Näiden kahden päähenkilön ohella on kirjassa muutamia muita erinomaisia tyyppejä, kuten Marjanan sulhanen, nuori voimakas Lukashka, jonka silmät aina hymyilevät hyvinvoinnin ja naiivin itsetyytyväisyyden hymyä, ja vanha Jeroshka setä, yksi Tolstoin syvimmällä ja alkuperäisimmällä voimalla ikuistettuja luonteita. Viimemainittu on vapaa ja voimakas luonnonihminen sanan täysimmässä merkityksessä. Hän on rosvo, varas, juomaveikko, metsänkävijä, ja taitaisipa useampi kuin yksi murha painaa hänen omaa luontoaan, jos hänellä sitä olisi. Mutta hänellä ei ole olemassa hyvää eikä pahaa, ei syntiä eikä taivaan autuutta. On olemassa vain elettävän hetken onni ja luonnon yksinkertainen laki: „Kuolet, nurmi kasvaa haudallesi — siinä kaikki", sanoo hän. Naiivilla ylpeydellä hän kertoilee nuoruutensa uhkarohkeita seikkailuja: „Minä olin Jeroshka — voro... Kaikkien kaveri... ryyppääjä, varas, laulaja — kaikkeen pystyin... Minä olen iloinen mies, minä pidän kaikista, minä olen Jeroshka!" Silti hänkin tavallaan saattaa olla hyvä ja hellä luotuja, yksinpä hyönteisiäkin kohtaan. Äärimäisyydet koskettavat hänessä toisiaan, sekaantuvat toisiinsa eläväksi kokonaisuudeksi, jonka juuret ulottuvat kristillisen ajan taakse, pakanallisen luonnon alkupohjiin. — Yleensä jää koko Kaukasian elämästä mieleen eloisa kuva, joka vaikuttaa kuin vahvoilla väreillä maalattu taulu. Tuntee millä ihastuksella nuoren kirjailijan silmä on viivähtänyt vuoria ja vuoristolaisia katselemasssa. Hän on imenyt niistä itseensä lukemattomasti vaikutteita. Ja luomistoimessaan hän on menetellyt kuin maalari, jolle taulun kokonaissuunnitelma on alun alkaen selvillä, mutta joka näyttää usein kiinnittävän huomionsa katsojan mielestä tarpeettomiin sivuseikkoihin, vetävän ja vahventavan jotakin yksityispiirrettä moneen kertaan, tarttuvan sitten toiseen, paksuntavan sitä samanlaisella impressionistin hartaudella ja tahtovan iskemällä iskeä sen mieleemme... kunnes teos on viimein valmiina ja katsoja ihmeekseen huomaa, että tuskin yksikään siveltimen veto on ollut aiheeton, vaan tarkalla aistilla laskettu ja liitetty kokonaisuuteen eroittamattomaksi osaksi. Tällaisessa ympäristön ja yleensä näköhavaintojen kuvailemisessa esiintyy Tolstoin taiteen erikoisuus eikä niin paljon toiminnassa, juonen nopeassa juoksuttamisessa ja vuoropuhelussa. Hänen henkilönsä eivät ole varsinaisia sankareita. He eivät tahdo ja toimi, vaan antavat kohtalon ohjata vaiheitaan. Tyyli, jonka ylimyksellisyyttä suuri taiteilija ei ole viimeisissäkään teoksissaan, eikä edes tahtomallakaan, voinut kokonaan kieltää, esiintyy tässä kirjassa loisteliaana ja värikylläisenä. Se melkein säkenöi vivahduksia ja ilmeitä.

Kirjan suurimpana ansiona ei kuitenkaan ole pelkkä tekotavan taitavuus, vaan sen läpi hohtava suuri humaanisuus, joka ymmärtää yhtä hyvin sivistyksen voimattoman herkkyyden kuin luonnon ihanan, terveen brutaalisuuden ja joka jakaa valot ja varjot lahjomattoman objektiivisesti ja selvästi, värittäen ne semmoisella eletyllä voimalla, että ne painuvat mieleemme.

Kun ajatuksissaan vertaa tätä Tolstoin nuoruudentuotetta hänen myöhempiinsä, niin tuntuu kuinka hänen taiteensa syventyessään on 1880-luvusta lähtien alkanut vähitellen kadottaa aamuraikkauttaan ja välittömyyttään. Särkevä itseanalyysi ja hiukan itara elämänarvojen punnitseminen, joka lopulta on vienyt kerrassaan elämän kieltämiseen, on tunkenut väliin monasti häiritsemään runoilijasielun tuoreinta tuntoa. Sen vuoksi kääntyy katse suuremmalla riemulla nuoruuden ja miehuuden teosten puoleen ja juo niiden elämäntuoksua kuin raikasta viiniä virkistyksekseen.

V. T.

Näytelmäkirjallisuutta.

LARIN KYÖSTI, *Ad astra.* Yömaalarin unelma seitsemässä kuvaelmassa. Helsingissä 1906. Kustannusyhtiö Osmo. 139 siv. 8:o. Hinta 2: 25.

Unelmaksi kutsuu tekijä näytelmäänsä, ja unelman pehmeät, epämääräiset rajapiirteet on sen häilyvillä kuvilla. Enemmän saa aavistaa kuin tuta ja havaita, enemmän arvailla ja täydentää kuin monessa muussa kirjassa. Harvoin vastaa henkilö toisen kysymykseen — dramaatista, tavallisessa merkityksessä, ei vuoropuhe siis voi olla —, hän vain jatkaa edellisen kuvittelua tahi paremmin: he kehittelevät molemmat unen verhottua ajatusta, jolla on sata tietä ja mahdollisuutta siinä, missä loogillisella ajatuksella on vain yksi. Joskus kiihtyy unelma kuumesairaan harhanäöksi ja hajanaiset kuvat patoutuvat ja peittävät toisensa. Silloin tuntuu väliin kuin kadottaisi yhdistävän langan — mutta niinhän käy usein unessakin.

Sairas taituri, yömaalari, joka on maalannut vain piruja ja yökuvia — „se todisti muka syvää elämän tuntemusta, ruman rinnalla tuntui kaunis kauniimmalta“ — taistelee tuskallisen taistelun, pyrkiessään selville itsestään. „Minulla oli valkoinen sydän, mutta minä olen ikäänkuin uhalla kuvaillut rumaa. Alussa hallitsin minä aihettani, nyt hallitsee se minua.“ Hän tuntee että „mielikuvitus on vaarallisin kummilahja, minkä elämän haltijat voivat antaa“. Hän on kärsinyt, mutta ei ole antanut kärsimyksen kehittää sydäntään. Kaksi vastakkaista voimaa on risteillyt hänen elämänsä tiellä: harmaapukuinen nainen, jolla on hetairan sielu,

ja valkea kasvattisisar. Epätoivoissaan soluu taituri kuoleman partaalle; silloin luopuu harmaa hänestä iäksi ja kasvattisisar saapuu tuoden rauhan. — „Ennen oli minulla nautinnon levoton ilo, nyt tunnen minä kärsimyksen suuren ja syvän ilon."

Kaikki häilyy ohitse kuvasarjassa, joka tuskin muodostaa „draamallista" kokonaisuutta, mutta joka vaikuttaa välittömästi omalla unelmaisella tavallaan. Paikoitellen voi huomata Strindbergin vaikutusta („Till Damaskus"), mutta käsityksessään on Larin Kyösti pysynyt uskollisena suomalais-hämäläiselle runoilijaluonteelleen.

Näytelmä, jonka paikka ehkä ei ole teatterin meluisilla palkeilla, vaan hiljaisissa kammioissa.

Kirjan kansikuva on hieno ja onnistunut.

Y. K.

Elämäkerrallista kirjallisuutta.

E. NERVANDER, *Fredrik Cygnæus*. Muistokuva. Elämäkerrallisia piirteitä ja muistiinpanoja. Suomentaneet K. A. Petrelius ja O. Manninen. Helsinki 1907. Suom. Kirj. Seura. 414 siv. suurta 8:o. Hinta 6: —.

Kauan on Fredr. Cygnæus pysynyt vieraana suomenkieliselle yleisölle. Kenties liiankin kauan. Sillä sangen epätietoista on, tokko hän enää koskaan voi tulla niin tutuksi kuin olisi aikanaan ansainnut — ei ainakaan niin omaiseksi kuin hänen suuret aikalaisensa Runeberg, Topelius ja Snellman, jotka niinikään puhuivat sille vierasta kieltä, vaikka sisimmässä tunsivat kuten Cygnæus seisovansa henkisesti sitä lähellä. Cygnæus pysynee näiden kiintotähtien joukossa vain satunnaisena meteorina, joka kerran on piirtänyt kaarensa Suomen taivaalle hävitäkseen samassa tuokiossa siihen alkusumuun, joka jo matkan kestäessä näytti sen rataa ympäröivän. Syvemmin kuin kukaan muu on hän itse tuntenut, että hänen osaksensa oli suotu nähtävästi vain tuommoinen silmänräpäyksellinen kuolemattomuus. Eräässä kirjeessään Snellmanille v. 1848 hän puhuu siitä selvin sanoin: „Kun menen pois, on muutaman päivän tai viikon kuluttua niinkuin ei minua ikinä olisi ollut olemassa, niinkuin ei sydämeni olisi sykkinyt lämpöisesti joskus. Juuri tämä selvä tietoisuus siitä, että silmänräpäys on minulle kaikki, on saanut minut toisinaan ajattelemattomasti nurisemaan" j. n. e. Aika näyttää jo osaksi todentaneen nämä hänen sanansa. Kumminkin tuntee jokainen, ken on vähänkin enemmän joutunut tekemisiin hänen henkensä tuotteiden kanssa, että Cygnæus on ollut runoilija, jonka sydän oli yhtä suuri ja lämmin, mutta muutamissa suhteissa kenties lähempänä meidän aikaamme kuin Runebergin tai Topeliuksen, vaikka sen sykähdykset eivät ole yhtä hel-

posti tunnettavissa. Tällaisessa kohtalossa on jotakin traagillista — ja sanoihan Cygnæus itse sukuansa traagilliseksi —, sillä mikäpä olisi traagillista, ellei suuren, elämänarvoisen voiman ennenaikainen hukkuminen iankaikkiseen sumuun.

E. Nervanderin kirjoittama elämäkerta, joka nyt vihdoin on saatu suomeksi kokonaan, jopa laajemmassa muodossa kuin alkuperäinen ruotsalainen, ei jaksa puhkaista aikain raskasta sumupilveä ja näyttää meille Cygnæusta elävänä personallisuutena, niin paljon kuin se antaakin meille hänestä yksityistietoja. Runoilija ei astu siinä ihmisenä meitä lähelle, vaan peittyy tomuttuneiden historiallisten tosiasiain taakse. Saamme kyllä tarkan selon hänen ulkonaisista vaiheistaan: virkatoimistaan, tutkimusmatkoistaan, tieteellisistä töistään y. m. semmoisesta, jota Cygnæus katsoi toisarvoiseksi. Elämäkerrankirjoittaja on tunnollisesti koonnut ja ajanmukaiseen järjestykseen asettanut äärettömän joukon valaisevia seikkoja, alkaen painetuista lähteistä, virallisista pöytäkirjoista, kirjelmistä ja ansioluetteloista aina yksityisiin muistelmiin, kirjekonsepteihin ja suullisiin anekdootteihin asti. Mutta tämä suuri pieteetti ja keräilijäinto on muuttunut melkeinpä fataaliseksi itse kuvattavaa kohtaan. Se on tavallaan estänyt näkemästä suuria yleispiirteitä ja syventymästä Cygnæuksen sisäiseen olemukseen, siihen, mikä hänestä saattaisi elää vielä nykyajassakin, jos se vuosikymmenien sorasta puhdistettuna esiin kaivettaisiin. Cygnæuksen runoilijaluonne, joka voisi herättää meissä mielenkiintoa, on tässä elämäkerrassa arasti siivuutettu ja omintakeinen selonteko hänen runoudestaan korvattu sitaateilla aikalaisten lausunnoista. Epäilemättä oli kuitenkin se vaistomainen tunne- ja mielikuva-elo, mikä ilmenee niin hyvin runoissa ja puheissa kuin esteetisissä arvosteluissa, yksinpä puhtaasti tieteellisissäkin esityksissä, olennaisinta Cygnæuksessa ja paljoa kehittyneempi kuin hänen olemuksensa selvästi näkevä, tietoinen puoli. Muutenhan hän ei olisi ollut se suuri epäkäytännöllinen uneksija, jommoisena hän esiintyy läpi elämänsä.

Ken joskus tulevaisuudessa ottaisi piirtääkseen uuden kuvan Cygnæuksesta, hänen olisi mielestämme valittava tämä lähtökohta: pyrittävä runojen ja kirjeellisten y. m. tunnustusten johdolla tunkeutumaan sielunelämään ja valaistava sisältä päin ulkonainen, monasti epäselvä ja hajanainen, esiintyminen. Tämä on vaikea tehtävä, Cygnæuksen suhteen kymmenin kerroin vaikeampi kuin monen muun. Hänen runonsa ovat näet nykyajalle suureksi osaksi mykkiä hieroglyyfejä, jotka vaativat vaivalloista tutkimista, ennenkuin niistä eletyt sävelet alkaisivat kuuluville tulla. Mutta sen mielestä, joka pitää tuntevaa nerokasta ihmissielua tutkimisen arvoisena silloinkin, kun se on ilmaissut itsensä omituisissa, monasti onnistumattomissa kuvissa ja muodoissa, pitäisi tällaisen yrityksen olla houkutteleva. Mikään suuren yleisön runoilija ei Cygnæus koskaan

ollut, eikä se häntä sittenkään ehkä omistaisi omaksensa. Kansallinen tietoisuutemme kaikista valppaimmissa piireissä voisi kuitenkin rikastua yhdellä omintakeisella yksilöllä, jos Cygnæus tällä tavoin henkiin herätettäisiin. Ei se Cygnæus, jonka tunnemme jo tämän Nervanderin teoksen luettuamme kadettien opettajana, triviaalikoulun rehtorina, pohjalaisten kuraattorina, yliopiston professorina y. m. julkisuuden miehenä ja joka kuoli ja haudattiin armon vuonna 1881, vaan pikemmin se yksinäinen erakko, joka eli vieraana omalle ajalleen ja lähimmälle ympäristölleen ja joka tunsi syvimmässä merkityksessä traagillisen veren virtaavan suonissaan, nähdessään vain haavekuvien ja unelmien kangastavan tyhjiin rauenneiden toiveiden haudoilla. Semmoiselle tutkimukselle olisi esillä oleva elämäkerta hyvänä kantakirjana, kuten se nyt on ainoa opas sille, ken suomeksi pyrkii tarkemmin tutustumaan Cygnæuksen elämäntyöhön.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, joka on Nervanderin omituisesti koukertelevasta esityksestä teettänyt tämän tunnollisen ja verraten helposti luettavan suomennoksen, on töin-tuskin pitkänäköisesti katsonut omaa etuaan määrätessään sille niin kalliin hinnan kuin on 6 mk.

V. T.

Kasvatusopillista kirjallisuutta.

ALEXANDER BOLDT, *Ny jord.* Tankar i pedagogiska ämnen. Helsinki 1907. Helios. 80 siv. 8:o.

Kirjan lisänimi jo sanoo, että se „uusi maa“, josta tekijä tällä kertaa puhuu, on saavutettavissa pedagogisten uudistusten kautta. Erehtyisimme kumminkin suuresti, jos katsoisimme kirjaa vain joksikin tavalliseksi reformitekeleeksi. Kirjan sivuilta huokuva ihmissydämen lämpö ja mielikuvituksen rikkaus suovat sille meillä nykyaikana niin harvinaisen personallisuuden leiman.

„Korkeammalle sivistysasteelle kehittyneen maapallon asukkaat voisivat useimmissa maailmamme koulujärjestyksissä nähdä ainoastaan ajatuksettomain aaveiden, kummitusten ja hiisien karkeita ilveitä, jonka päätarkoituksena on liikepaljouden veltostava vaikutus.“ Ja kuitenkin vietetään kehitykselle tärkeimmät elinvuodet koulun piirissä, elinvuodet, joiden tulisi luoda ennen kaikkea *ihminen*, voimakas, vahva, tosi, tarmokas ja työkykyinen ihminen. Epäkohta siis se on, että nuo elinvuodet nyt kulutetaan vain intellektuaalisessa työssä, sillä ehyen personallisen ihmisen asemesta muodostuu näin vain veltto, raukea, haluton ja miltei kaikkenaiseen työhön kykenemätön olento. Blaseerattuna ryhtyy tämä kaikkeen, vailla elämänuskoa ja luottamusta heittää hän kaiken kesken,

aina on hän ikävä ja väsynyt. Miksi emme koeta tällaista henkistä kuolemaa estää? Miksi emme opeta sekä kotona että — koska koti monasti tällä kohdin laiminlyö tehtävänsä — koulussakin lasta käytännölliseen työhön? Onhan lapsissa „luontaista keksijäintoa“. Totuttaisimme heitä harvinaisten kasvien hakemiseen ja niiden istuttamiseen puutarhaan sekä kaikkinaiseen puutarhanhoitoon, kirjojen sitomiseen, veistoon, fysikaalisiin kokeisiin, piirustamiseen, yleensä kaikkeen, mikä kehittää nuorten itsenäisyyden tunnetta, jolle suureksi osaksi kaikki on rakennettava. Mitä tietää monasti nyt nuori ylioppilas käytännöllisestä elämästä? Kouluopetus ei ole ollut opettamista vitae vaan scholae, ja oppilas on usein yksipuolisesti intellektuaalinen, henkisesti sairas.

Parannukset, sanoo tekijä, tulee perustaa „ihmishengen synnynnäiseen tiedonjanoon ja siihen voimaan, jolla se voittaa kaikki omassa personallisuudessaan ja sen ulkopuolella olevat esteet“ (s. 24). Sen vuoksi tulisi individualisoida kaikki, opetus, kuri y. m. Tunnelmien vaihtelevaisuus, mielikuvituksen ja tahdon muuttelevaisuus vaativat oikeutta; niitä ei enää alinomaa saa tukahuttaa; sen vuoksi on kouluopinnoiden ja kouluajan pituutta tuntuvasti supistettava, aineisiin ja kursseihin nähden lavea valintavapaus oppilaille myönnettävä.

Vaikkakin tekijä nimenomaan lausuu, että hän ei vastusta kaikkea koulutyötä semmoisenaan, näkee kumminkin hyvin että hänen ihannettaan ei minkäänlainen koulu vastaa. Hänen ihanteensa on personallinen yksityiskasvatus, *yksilön* kehittäminen „tunnelmarikkaaseen, kauniiseen, mielikuvalliseen“. Kasvatti on personallisen vaikutuksen kautta luotava „lempeäksi, oikeutta harrastavaksi, sanoissa ja elämässä todeksi, puhtaaksi tunteissa ja ajatuksissa, vapaaksi itsejumaloivasta uhmasta ja alhaisesta nöyryydestä“. Näin kasvaisi luonne, ja sopusuhtaisesti sen kanssa laajennettaisiin hänen tietojaan. Tekijä tarkastaa aine aineelta lukukaavan. Historiassa on herätettävä intoa lisätietojen hankkimiseen, opetettava mielikuvituksen avulla „poika“ itse elämään historiallisen henkilön tai kansanluokan tai kansan ilot ja surut, asetettava hänet ymmärtämään eri aikojen ja olojen käsityksiä. Hyödytön on elottomain vuosilukujen ja sotien, kuningasten, keksijäin, taiteilijain y. m. nimien opiskeleminen. Piirustus olkoon leikkien jatkoa, ei oppiainetta j. n. e.

Paljon, sanoo tekijä, on sosiaalisia muutoksia tapahtuva, että jokainen saisi „ilmaa ja valoa, aurinkoa ja raikkaita tuulia, puhtautta ja järjestystä, kohtuullisesti urheilua ja kylpyjä, säännöllistä henkisen ja ruumiillisen työn vaihtelua“; ennenkuin jokainen saa „kyllin lepoa ja kyllin työtä“, ennenkuin jokainen voi „pidättyä“ kaikesta huumaavasta, „kaikesta, joka raa'assa olomuodossa muistuttaisi verta ja elollisten olentojen kärsimyksiä“. Mutta kun näin pitkälle olisi päästy, silloin katoaisi myös punssin elähyttämä skepsis, katoaisi huuliltamme blaseerattu hy-

myily, katoaisi itsekkyys, ja taas toteutuisi ihmisluonteen perikuva, josta runoilija Topelius riemuitsevassa sadussaan kertoo: „vanhemmat syleilevät lapsiaan määrättömällä rakkaudella (med kärlek utan namn)“.

Tekijä on voimakas idealisti, ja hänen mielipiteensä ovat hyvin sen sukuisia, joita Topelius on lausunut koulusta ja kasvatuksesta „Lehtisissä mietekirjastaan“. Hän edustaa kirkkaan individualismin kantaa puhuen usein indignatsionilla mielettömyyksistä kouluopetuksen alalla, jota hän eräässä runossaan antaa nuoren pojan muistella sanoissa:

»andelösa läxor, döda minnesrunor, toma,
självförnöjda lärarlater, grofva skolpojksskick,
saftlös, vissen visdom, tonlös, vinglös skolvärksstämning».

Epäilemättä moni voisi tehdä painavia muistutuksia tekijän aatteiden käytännöllistä toteuttamista vastaan, moni voisi halveksien niille kohottaa olkapäitään. Olkoon! Eivät ne siitä huonone. Voimmeko sinä tai minä varmuudella väittää, etteivät ehkä jo huomenna „de store ensomme paa Fjældene“ ja vähitellen muutkin menettele niin, että käytäntö tekee mahdolliseksi sen, minkä on haaveksinut sydän ja „kärlek utan namn“ kasvavasta polvesta?

A. M. T

Katsaus ulkomaihin.

Haagin konferenssi. — Marokon tapahtumat. — Japani ja Korea. — Keisarikohtaus Swinemündessä. — Post scriptum.

Tällä hetkellä vallitsee rauha maassa. Haagin konferenssi on parast'aikaa työssä saadakseen sen ikiajoiksi planeetallamme toteutetuksi.

Toistaiseksi utelias ihmiskunta ei ole saanut tietoonsa mitään erinomaisempia tuloksia mainitun konferenssin toiminnasta. Päivittäin näkee kyllä sanomalehdissä uutisia konferenssin komiteojen tai alakomiteojen työstä, niissä tapahtuneista äänestyksistä, mutta mitään ratkaisevaa ei ole kuulunut.

Yleensä rauhaa rakastavat ihmiset ovat erittäin pessimistisellä kannalla Haagin konferenssin mahdollisiin tuloksiin nähden. Se riippuu monista syistä eikä luultavasti vähimmin siitä, että Venäjä on rauhankonferenssiaatteen keksijä, sillä tunnettuahan on, ettei Nazarethista mitään hyvää tule. Myöskin ja kenties enimmin pessimismi riippuu siitä, että ihmiset luontonsa mukaan ovat hyvin sensatsionihaluisia olentoja,

jotka mielellään odottavat suuria ja vaativat liikoja. Ellei konferenssi, jonka nimenä on rauhankonferenssi, voi rauhanaatetta toteuttaa, niin silloin se tietenkin monen mielestä ei mihinkään kelpaa.

Todellisuus on kuitenkin sellainen, että ikuinen rauha ei kymmenessä vuodessa eikä varmaan kymmenen koferenssinkaan toimesta ole saavutettavissa. Mutta jos se yleensä koskaan voidaan saavuttaa, mikä hyvin monesta seikasta päättäen ei tunnu mahdottomalta, niin olisi tosiaankin hauska tietää, mitä tietä se kävisi päinsä, ellei sopimusten ja traktaattien avulla sekä neuvotteluilla eri valtioiden välillä? Suuri filosofi Immanuel Kant on sanonut sotatilan riippuvan siitä, että valtiot, poliitisina yksilöinä, vielä ovat villitilassaan, niiden kun ei tarvitse totella ketään muuta kuin itseään. Menettelevät siitä syystä mieli- ja väkivaltaisesti toisiaan kohtaan. Ja tottahan niin onkin.

Mutta mitenkä tuosta villitilasta voidaan päästä? Kant luulee osaksi että ihmisten moraaliset ominaisuudet niin kehittyvät, että sodankäynnistä luovutaan, osaksi, että kansat, sittenkuin itse pääsevät kohtaloitaan ohjaamaan, huomaavat rauhan ylläpitämisen olevan heille edullisinta. Enkä tahdo puolestani väittää, että nämä mielipiteet olisivat kokonaan perää vailla. Kuitenkin on kaikkien ja suuressa määrin myös viimeisten aikain historia osoittanut, että ihmisten moraali on hyvin hataraa tavaraa, jolle ei paljon poliitisia laskelmia voi tehdä, ja mitä taas kansojen etuun tulee, johon Kant myös viittaa, niin niiden noudattaminen tarjoo vielä vähemmän tukea ikuisen rauhan toteuttamiselle, jos kukin kansanyksilö yksiksensä asettaa toimintansa omien etujensa mukaiseksi. Moraali on hyvä olemassa, edut niinikään, mutta ne eivät itsestänsä johda ikuiseen rauhaan, ellei voida keksiä mitään käytännöllistä ratkaisua kysymykselle.

Jos ylempänä mainitun ajatuksen, että sodat perustuvat valtioiden täydellisesti vapaaseen, yksilöllisesti villiin asemaan, asetamme lähtökohdaksi, niin loogillinen johtopäätös siitä on se, että valtioiden eristetty, yksilöllinen asema on hävitettävä ja aikaansaatava oikeudellinen suhde niiden kesken. Haagin konferenssit eivät ole ensimäiset, jotka ovat tehneet työtä kansainvälisen positiivisen oikeuden eteen. Ovathan kaikki rauhansopimukset, traktaatit y. m. alkuna oikeudellisten välien syntymiseen valtioiden välillä. Onhan esim. Westfalin rauha jo sangen merkillinen tapaus. Siinä lukuisain valtioiden yhteisellä sopimuksella säädettiin lakia puolelle Europalle. Wienin kongressi on tässä suhteessa vielä mer-

killisempi. Nämä molemmat tapahtumat perustuvat kuitenkin niin sanoakseni väkivaltaan, äsken päättyneiden sotien tuloksiin. Sitä vastoin esim. Genèven sopimus, joka tarkoitti inhimillisempää sodankäyntiä ja jonka kaikki tai melkein kaikki valtiot ovat hyväksyneet, on syntynyt täydellisen vapaaehtoisuuden tietä.

Tietysti, se mitä voidaan saavuttaa, eihän se muuta ole kuin traktaatteja, ja traktaatteja voidaan aina rikkoa. Mutta ei niitä kuitenkaan mielin-määrin rikota, ja jos kaikki valtiot sitoutuvat niitä toistensakin puolesta pitämään, niin kukaan ei enää voi kieltää niiden merkitystä.

Entä traktaattien, tässä tapauksessa Haagin konferenssien päätösten sisällys?

Epäilemättä konferensseissa jokainen valtio koettaa silmällä pitää omia etujansa, ja kun heidän etunsa tärkeihin kysymyksiin nähden käyvät hyvin ristiin, niin luonnollisesti ne kysymykset jäävät ratkaisematta. Mutta edut ovat vaihtelevia. Ajat voivat muuttua ja sopivana hetkenä voidaan kukaties silloin saavuttaa tuloksia, jotka aikaisemmin ovat tuntuneet mahdottomilta.

On ennustettu, että tulokset nykyisestä konferenssista eivät tulisi hyvinkään suuriarvoisiksi. Tärkeimpiä kysymyksiä on se, joka koskee aseiden riisumista, s. o. seisovien armeijojen ja laivastojen sekä niiden kustannusten vähentämistä, mutta niin kauan kuin Saksakin yksin on vastustavalla kannalla, ei tietysti voida mitään tulosta saavuttaa. Sen sijaan näyttää näitä rivejä kirjoitettaessa toivorikkaammalta saada perustetuksi vakinainen kansainvälinen sovinto-oikeus Haagiin, jonka ratkaistavaksi m. m. Yhdysvaltain edustajain ehdoituksesta *pakollisesti* olisi jätettävä erinäisiä eri valtioiden välillä mahdollisesti syntyviä riitakysymyksiä. Asia ei vielä ole saavuttanut ratkaisua eikä vielä ole tarkemmin ehdoitettu, mitkä kaikki kysymykset voitaisiin katsoa sellaisiksi, että valtioiden pakollisesti niihin nähden tulisi alistua sovinto-oikeuden päätöksiin. Jos semmoisia kysymysiä voidaan keksiä, niin ne tietysti tulevat olemaan vähäpätöisimmät riitakysymykset, mitä yleensä valtioiden välillä voi syntyä, sillä niin pitkällä toki ei vielä olla, että tärkeitä poliitisia kysymyksiä voisi luovuttaa sovinto-oikeuden ratkaistavaksi.

Joka tapauksessa vakinaisen sovinto-oikeuden perustaminen, jonka päätöksiin valtioiden erinäisissä kysymyksissä pakollisesti tulisi alistua, jos tuo ehdoitus toteutetaan, olisi sangen huomattava. Sellainen päätös

olisi ilmeisesti merkkitapaus siinä kehityksessä pois valtioiden rajattomasta itsenäisyydestä, jota ilman pysyväistä rauhaa tuskin voi ajatella mahdolliseksi.

*

Jos kansat ennenmuinoin ovat voineet elää eristettyinä, niin on viime aikain historia sen sijaan tavattomasti lähentänyt niitä toisiinsa luoden ihmiskunnan eheämmäksi kokonaisuudeksi, kuin mitä se ennen on ollut. Kulkuneuvot ja sähkölennätinlaitos ovat aikaansaaneet, että nykyään nimet New York ja Tokio kaikuvat yhtä likeisiltä kuin ennenmuinoin Tukholma tai Pietari. Voi sanoa että kauppa on nykyajan ihmisten intohimo yhtä suuressa määrin kuin sota oli keskiajan. Mitä enemmän jonkun kansan kauppa ja sen merentakaiset suhteet kasvavat, sitä suurempi on sen oma merkitys siinä ihmiskunta-kokonaisuudessa, jota kohti kehitys nykyään on kulkenut. Siitä syystä kaikki suuret kansat kilpailevat keskenään kuumeentapaisesti taloudellisen vaikutuksensa ulottamiseksi niin laajalle kuin mahdollista ja siirtomaavaltansa vahvistamiseksi. Siksi ne myös kadehtivat toistensa voittoja ja ennätyksiä siirtomaapolitiikin alalla.

Marokon kysymys on tässä suhteessa kauan aikaa ollut kuvaava. Marokko on yksi niitä harvoja maita, jotka eivät vielä ole joutuneet europpalaisen hallituksen alle, vaikka se siihen erinomaisesti soveltuisi. Useat valtiot erittäin mielellään iskisivätkin siihen kyntensä, mutta toistensa pelko on ollut esteenä. Konferenssien ja neuvottelujen kautta on koetettu Marokossa ylläpitää jonkinlaista tasapainoa eri valtioiden välillä, joista etenkin Saksa ja Ranska ovat olleet pahimmat kilpailijat keskenään.

Nyt Marokon kysymys taas on päiväjärjestyksessä, ja tällä kertaa näyttää siltä, kuin Saksa joutuisi tappiolle ja olisi pakoitettu väistymään syrjään Ranskan tieltä. Saksalla on onni ollut vastainen, Ranskalle sen sijaan mitä suopein. Vai voiko ajatella suurempaa menestystä, kuin että Casablancan asukkaat ovat ottaneet hengiltä 7 ranskalaista satamatyömiestä? Sen tapahtuman johdosta on Ranskalla mainio tilaisuus lähettää sotaväkeä ja sotalaivoja „järjestystä ylläpitämään“, ja tämmöisen menettelyn oikeutus on tämmöisessä tapauksessa niin ilmeinen, että muut valtiot eivät kehtaa muuta kuin hyväksyä Ranskan toimenpiteet.

Jospa edes joku saksalainen olisi ollut murhattujen joukossa, niin Saksa saisi tilaisuuden ainakin „yhteistoimin“ Ranskan kanssa Marokkoa kurittaa ja voisi silloin valvoa, ettei Ranska pääsisi yksin maan herraksi! Nyt onkin vain sattunut, että jokunen espanjalainen myöskin on henkensä menettänyt, ja jos kohta Espanja tulee olemaan jossakin määrin avullisena järjestyksen palauttamisessa, niin Ranskan ei tarvitse suurestikaan sen kilpailua pelätä.

Tietysti nyt sattuneet tapahtumat eivät suorastaan johda Ranskaa ehdottomaan yliherruuteen Marokossa. Ei Saksa ilman muuta voi siihen suostua, että Ranska lopullisesti Marokon anastaa, ja Ranska on itse kiiruhtanut vakuuttamaan, että se kaikille muille kansoille edelleen turvaa niiden oikeudet Marokossa. Mutta todelliset olot merkitsevät enemmän kuin vakuutukset. Ja kun Ranskan sotajoukot pitävät edes osankin Marokkoa miehitettynä, niin se jo on „todellinen olotila“, tosiasia, joka helposti tekee Marokon ensiksikin Ranskan suojelusvaltioksi ja sitten kukaties siirtomaaksikin. Meillä on paljon esimerkkejä siitä, mitä sotajoukoilla miehittäminen järjestyksen ylläpitämiseksi tahtoo sanoa. Semmoisesta on johtunut Englannin yliherruus Egyptissä. Mandshuria oli muuttumaisillaan Venäjän siirtomaaksi, ja olisi niin varmaan tehnytkin, ellei Japani olisi asiaan sekaantunut.

Eikä Marokonkaan kysymys itsessään meitä paljon liikuttaisi. Huolia se synnyttää vain sen tähden, että pelätään Ranskan nyt saavan liian vahvasti jalansijaa siellä; ja se on joko suuri voitto Ranskalle taikka suuri vaara kansainväliselle rauhalle.

*

Korea on viime aikoina jälleen ollut yleisen huomion esineenä. Se on saanut kovasti kokea, mitä merkitsee maantieteellinen asema elinvoimaisen, suuren kansallisuuden jaloissa.

Oli ilmeistä, että Korean joutuminen Japanille tulisi olemaan pari vuotta sitten päättyneen sodan suoranainen tulos. Tosin japanilaiset ensin koettivat ulkonaisesti säilyttää Korealle jonkinlaista näennäistä itsenäisyyttä, mutta todellisuudessa he alun-pitäen kohtelivat sitä niinkuin alusmaataan ainakin, ja viimeiset tapahtumat siellä, Korean keisarin luopuminen ja uusi japanilais-korealainen n. s. sopimus, joka antaa Japanille ja sen edustajalle yksinvaltiuden maassa, ne ovat muodollises-

tikin tehneet lopun Korean itsenäisyydestä. Nyt on Korean sotaväkikin hajoitettu, mikä tosin ei ole ilman vastarintaa voinut tapahtua; japanilaiset pataljonat pitävät maan hallussaan.

Minkälaisia tunteita synnyttävätkään Korean tapahtumat ulkopuolella olevan katsojan mielessä? Oikeudesta ja vääryydestä on tässä yhteydessä vaikea puhua. Tosin myönnettäköön, että Japani ei suinkaan ole menetellyt jalomielisemmin Koreaa kohtaan kuin takavuosina Venäjä meitä kohtaan, mutta on otettava huomioon, että historiallinen välttämättömyys itä-Aasiassa on Japanin toimien puolella. En tarkoita että historiallinen välttämättömyys olisi sama kuin väkevämmän oikeus — sillä väkevämmän oikeudella voidaan tehdä tekoja, jotka ovat historialliselle kehitykselle vastaisia. Mutta kukaan ei voine kieltää, että Japanin kansassa tätä nykyä vallitsee tavaton toiminnan ja leviämisen halu. Muistakaamme vain sitä valtavata taloudellista, yhteiskunnallista ja sotilaallista kehitystä, mikä maassa on tapahtunut. Muutamissa vuosissa sadattuhannet uutterat japanilaiset ovat etsineet itselleen uusia asuinsijoja, mitkä Amerikassa, mitkä Havaiilla, Filippiineillä tai Mandshuriassa. Läheisiin Korean kaupunkeihin on tulvaamalla tulvannut japanilaisia, sillä oma maa ei enää läheskään riitä nopeasti kasvavalle kansalle. Koreassa on paljon luonnollisia rikkauksia, joita laiskat korealaiset eivät ymmärrä hyväkseen käyttää. Japanilaisten korkeampi kultuuri vaikuttaa, että Korean aarteet tästä lähin nopeasti tulevat päivän valoon. Lukuisain rautateitten rakentamisella he nyt jo ovat helpottaneet taloudellisten yritystensä menestymistä Koreassa. Ei mikään mahti maailmassa olisi voinut estää Japanin kansan nykyistä ulospäin tähtäävää toimintaa. Sen moittiminen, muka oikeuden nimessä, on yksinkertaisesti historiallisen välttämättömyyden moittimista. Ei ole japanilaisille viaksi laskettava, että heidän isänmaansa vieressä sattui olemaan rikas maa, jonka asukkaat ovat vanhentuneella kultuuriasteella ja vastustuskyvyttömiä.

Korea voi korkeintaan herättää sääliä. Ylivoimaisen kehityksen jalkoihin joutuminen on aina sääliä synnyttävä asia. Mitä erityisesti Koreaan tulee, on kuitenkin eräs lisähuomautus paikallaan: 12 miljonaa ihmistä ei kädenkäänteessä tule maasta hävitetyksi. Siitä syystä ei myöskään voi sanoa, että Korean kansan historia nyttemmin olisi auttamattomasti loppuun suoritettu. Tuskin on luultavaa edes, että korea-

laiset japanilaistuvat, siksi suuri on kielellinen ja muu eroavaisuus molempien kansojen välillä. Japanin herruus tulee mahdollisesti taloudellisessa ja kenties muussakin suhteessa herättämään korealaiset nykyisestä unestaan, ja kenties sitten Koreankin historia alkaa löytää itselleen uuden uoman.

Jos niin on, olisi itse asiassa Japanin väkivaltainen herruus Korean tulevaisuuden kannalta sille itselleen hyödyllinen. Ja meillä olisi monen aikaisemman esimerkin lisäksi yksi uusi, joka todistaa, kuinka kansanvalta ja itsehallinto opinkappaleina ovat järjettömät sovelluttaa kaikkiin olosuhteihin maan päällä.

*

Keisarikohtauksesta Swinemündessä tulisi tietysti pari sanaa sanoa. Mutta mitä?

Onko yleensä kahden keisarin kohtauksella mitään poliitista merkitystä? Jos politiikki on ollut keskustelujen ja mahdollisten sopimusten esineenä, niin suuren yleisön tietoon ei kuitenkaan mitään siitä tunkeudu. Arvaillaan vain, ja parin viikon kuluttua on arvailemisestakin lakattu.

Ellei, niin koko tapahtumasta jää mieleen vain, että oli kaunis ilma, että sotalaivastot olivat upean näköiset, että keisarit, prinssit ja ministerit ystävällisesti keskenään seurustelivat, soitettiin kansallishymnejä, korotettiin eläköön huutoja, pidettiin maljapuheita. Eikä viimeinen tämän päivän lehdissä ollut sähkösanoma Swinemündestä sen enempää tiedä, kuin että vierailun loputtua keisari Wilhelmin jahdilla oli nostettu lippumerkki „onnea matkalle“, johon keisari Nikolain jahdilta vastattiin „kiitän sydämellisesti vieraanvaraisuudesta“.

Hämmästynyt lukija antakoon itse selityksensä näille suurille tapahtumille.

Helsingissä 8. 8. 1907.

K. R. B.

P. S. — Lukiessani korrehtuuria ylläolevaan on jo kolme viikkoa kulunut siitä, kun se kirjoitettiin. Niinpä esitykseni monessa kohdin nyt kaipaisi täydennystä. Lyhyessäkin ajassa voivat valtiollisia asioita koskevat ajatukset vanhentua.

Mitä ensiksikin nykyiseen Haagin konferenssiin tulee, niin näyttää miltei siltä, kuin sekin itse asiassa sangen vähäinen optimismi, joka noissa

riveissä tulee ilmi, ei olisi nyt enää oikeutettua. Eihän konferenssin istunnoista näy muita tuloksia kuin platonisia toivomuksia, ja mitä semmoiset politiikissa merkitsevät, sen tietää jokainen liiankin hyvin. Ei ole ihmeellistä, että Ranskan edustaja Bourgeois joku aika sitten lausui toivovansa pikaisempaa asiain käsittelyä — jotta pääsisi lepäämään taikka muita tärkeämpiä toimia suorittamaan.

En kuitenkaan luule syytä olevan muuttaa niitä mielipiteitä, joita rauhankysymyksestä koko laajuudessaan yhteydessä Haagin konferenssin kanssa ylempänä on lausuttu. —

Marokossa on jo ehtinyt tapahtua paljon kolmen viikon sisällä. Sota on siellä käymässä, ja sodalla on aina kaksi puolta. Jos tosin Ranska on saanut mainion tilaisuuden pakkokeinoin itselleen Marokossa luoda aseman, jota se salaisesti on toivonut, vaikkei neuvotteluilla saavuttanut, niin se toiselta puolen on sotkeutunut selkkauksiin, jotka helposti voivat pitkittyä kuka tiesi kuinka kauan ja tuottaa tavattomia kustannuksia ja mahdollisesti vastoinkäymisiäkin. —

Jos tänä päivänä kirjoittaisi ulkomaankatsauksen, olisi päiväjärjestyksessä olleita ja olevia kysymyksiä paljon uusiakin. Olisi puhuttava valtioiden välisistä uusista sopimuksista, kuten Venäjän—Japanin, joka varmaan pitkiksi ajoiksi on luonut pohjan näiden maiden rauhallisille väleille. Hallitsijain-kohtauksia on myöskin ollut Swinemünden päivien jälkeen.

Näinä päivinä on Stuttgartin suuri kansainvälinen sosialistikongressi pidetty. Ponsilauseita on hyväksytty. Mieltäkiinnittävää on varsinkin ollut Jaurèsin kanta kysymyksessä militarismista, joka on lisätodistuksena siitä, kuinka hänkin on vasempaan päin kallistumassa. Saksalaiset taas ovat tuntuneet hyvän joukon maltillisemmilta, mutta heidän „isänmaallismielisyytensä" johtuu varmaan heidän äskeisistä vaalitappioistaan. Omituista on vain verrata Amsterdamin kokoukseen kolmisen vuotta sitten. Silloin Jaurès oli miltei täysi porvari ja saksalaiset taas mitä oikeaoppisimpia.

Itse näkyvät sosialistit olevan sitä mieltä, että Stuttgartin kongressista ovat saaneet uutta voimaa. Tulevaisuus näyttää muka valoisammalta sosialismille kuin koskaan ennen. Miten lienee!?

29. 8. 1907.

K. R. B.

Runoilija J. J. Wecksellin haudalla.

Kirjoittanut

E. N.

Kun Suomen sivistynyt yleisö sai tiedon, että onneton runoilija J. J. Wecksell elokuun 9 p:nä muutti manan majoille, niin lienee se sekä erittäinkin tämän 69-vuotiaan miehen harvat vielä elävät nuoruudenystävät vastaanottaneet sanoman helpoituksen tuntein. Neljänkymmenenviittä vuotta kestäneen, pimeän yön nukuttava paino oli nostettu pois hänen sieluansa painamasta, pääsiäisaamun kellot kajahtelivat riemuiten ja yhtyivät ylösnousemushymnin lohduttaviin säveliin. Maallinen maja oli muuttunut tomuksi, joka ei enää painanut runoilijan muistia.

Kauniisti kirjoitti minulle heti Wecksellin kuoleman jälkeen eräs nainen, joka oli runoilijan tuttava hänen nuoruudessaan: „Pieni sovitus Wecksellin kohtalossa on, että hänen kuollessaan tuntuu kuin olisi hän uudelleen nuori“.

Niin, vaikkapa olisikin huomannut sen sydämeen käyvän valokuvain yhdistelmän, joka julkaistiin eräässä kuvalehdessämme, valokuvain, joista toinen oli hänen viimeisiltä vuosiltansa ja toinen hänen kultaiselta nuoruudenajaltansa ylioppilaana ja runoilijana, niin johtuu edellinen kuva vain vaivoin mieleemme, mutta onnellisen nuorukaisen vapaa katse ja lannistamaton asento painuu unohtumattomasti muistiimme. Kummassakin kuvassa pitää hän kädessään ainaisesti rakasta sikariansa, mutta miten eri tavalla! Nuorukainen

nojaa vasenta kyynärpäätänsä pöydänkulmaa vasten, joten hänen uskollinen seuralaisensa kohoo korkealle, valmiina palvelukseen, heti kun ylioppilas on ehtinyt kuulla mitä hänelle juuri sanotaan. Nerokkuus säteilee hänen katseestaan ja nuoruudeninto hänen kasvojensa hienoista piirteistä, kultaisen lyyryn kimmeltäessä hänen päässänsä olevasta ylioppilaslakista. Tämän kuvan vasemmalla puolella oleva vanha ukko katselee alaspäin, silmäillen sikarinpätkää, jota hän hitaasti peukaloi sylissään lepäävine käsineen. Kuvastuu eteemme satuvuoreen kytketty, joka ei väsy kehräämästä hitaasti kulkevaa elämän lankaa. Toivottoman surullinen näky. Se haihtuukin nyt muistista päivä päivältä yhä enemmän, mutta iloisen, elämänhaluisen ylioppilaan raikas kuva — ylioppilaan, joka kunnianhimoisen rohkeana rakasti lyyrykannelta, kajahtipa sen kieliltä leikkiä tahi ivaa, kaihoa tahi synkkää surua, vallattomia päähänpistoja tahi ikävöimisen kaikuja — tällä kuvalla yksin on oikeus meitä seurata, kun muistelemme Julius Weckselliä.

Weckselliin verrattava henki, hänen hengenheimolaisensa on viime vuosisadalla kuulu itävaltalainen runoilija, tunnettu nimellä *Nikolaus Lenau* — hänen todellinen vähän tunnettu nimensä oli Niembsch von Strehlenau. Lyyrilliset ja dramaatiset taipumukset oli molemmilla, mutta heidän ratansa eivät kulkeneet ainoastaan runoilijoina rinnakkain — heitä odotti sama surullinen kohtalo, vaikkakin Lenau vain kuusi viimeistä vuotta 48-vuotisesta elämästänsä oli parantumaton mielipuoli. Hän kuoli 1850, siihen aikaan kuin kahdentoistavuotias Wecksell sommitteli lakkaamatta runonpätkiä. Molemmat viettivät, tietämättänsä, elämänsä pitkät loppuhetket rakastamiensa, iloisen hälinän täyttämien pääkaupunkien niin sanoakseni muurien juurella — Lenau ilahtelevassa Wienissä, Wecksell elämää pulppuavassa Helsingissä. Kuka tuolla suuressa maailmassa Lenauta ajatellessaan muistaa mielipuolten kolkkoja asuntoja tahi hänen aatelista nimeänsä? Hän on ja jää Lenauksi, runoilijaksi ainaisesti nuoreksi. Kuka tulevaisuudessa ajattelee Lapinlahden yksinäisyyttä, kun häntä lämmittävät Julius Wecksellin, nuoren ylioppilaan runot ja hänen Daniel Hjortinsa?

Kotimaisista runoilijoista jättivät Franzén, Stenbäck ja Leistenius tuntuvimmat, Topelius ja Runeberg vain keveät jäljet Wecksellin runoihin. Mitään varsinaista näiden jäljittelijää ei hänestä toki koskaan tullut, tuskinpa hän edes jäljitteli Heineä, Schilleriä ja Gœtheäkään, jotka olivat hänen saksa-

laisia lempirunoilijoitansa. Schilleriä muistuttaa kumminkin huomattavasti maanmiehemme „Hymn till kärleken“ (Hymni rakkaudelle). Runeberg ja Topelius olivat hänelle esikuviksi sopimattomia, jo sen vuoksi että he olivat luonnonkuvaajia, jota ei Wecksell ollut. Tämän „Suomenlahden kalliot“, „Piruvuori“ sekä muutamat muut olivat pääasiallisesti naamioituja vertauksia inhimillisen sielunelämän kuvaamiseksi. Sitäpaitsi ei Wecksell

J. J. WECKSELL.

ollut kansanelämän kuvaaja, hänet voisi sanoa olleen „kaupunkirunoilijan“, joka ei syventynyt tunteiden sopukkoihin. Jostakin Topeliuksen lyyryn kielestä johtunut kaiku on ehkä muutamilla nuoren runoilijan runojen sävelillä, niinpä runoissa „Herräävä äiti“, „Oton jouluilta“ ja „Luistelija“.

Franzénin ja Wecksellin hurskaat, somat lapsimaailmasta saadut kuvat eivät ole kaukana toisistaan. Muistakaamme jälkimäisen „Jumalan puutarha“ ja lapset kotipihalla sunnuntaiaamuna. — Stenbäckin selvästä, suppeasta kielestä ja hänen kielenhallitsemistaidostaan sekä hänen rohkeasta luontoenkuvauksestaan oli Wecksell oppinut paljon. — Sekä siitä

muistopuheesta, jonka hän piti humoristisesta runoilijasta Leisteniuksesta että useasta hilpeästä runosta — „Koulupöpö“, „Aasi tutkinnossa“, „Invita Minerva“, „Pieni pakana“, „Ystäväni“ ynnä muista verrattomista päähänpistoista huomaa, että Wecksell mielihyvällä on antanut hengettärensä liikuskella tuolla meillä niin vähän raivatulla alalla, jonka Leistenius otti uutisviljelykseen.

Heine synnytti Wecksellin mielessä monen henkevän runon. Mottolauseeksi aivan pienelle sikermälle sellaisia pikkurunoja pani hän saksalaisen runoilijan sanat: „Was will die einsame Thräne.“ Se tunnevivahduksien esittämisen selvyys, jonka Wecksell saavutti, paljasti kyllä väliin sitä syvemmän tunteen puutetta, jota on huomautettu hänessä olevan, mutta se antoi hänelle omintakeisen rohkeuden ja terävyyden monien pikkupalasien suunnittelemisessa, jotka suuresti ovat viehättäneet monia mieliä ja säveltäjiä. Hänen nopsa, varma kynänsä piirteli silloin säkenöiviä jalokiviä, väliin loihti se esille ihania sointuja, jotka jälkimaailmalle jäävät hänen kirjallisen perintönsä kauniiksi taideluomiksi. Muistutan niitä monia runoja, joihin on painunut oikea runollinen leima, „Vårdroppen“, (Kevätpisara), „Fågeln“ (Lintu), hienoa tunnelmarunoa „Augustiaftonen“ (Elokuunilta) sekä vielä niitä kahta lyhyttä runoa, jotka äsken ovat näkyneet suomennettuina, nim. „Stjärnorna“ (Tähdet) ja „Demanten på Marssnön“ (Timantti kevätlumella).

Toisen, vieläkin itsenäisemmän ryhmän muodostavat suurenmoiseen tyyliin kirjoitetut voimakkaat runot, joiden synkät, hurjat, jopa avuttoman toivottomuuden kiehtomat tunnelmat tekevät valtavan vaikutuksen lukijan mielikuvitukseen ja tunteisiin. Niinpä „Tyrannens natt“ (Tyrannin yö), „Dvärgens hämnd“ (Kääpiön kosto), „Reminiscens från Piruvuori“ (Muistelma Piruvuorelta), „Höststormen“ (Syysmyrsky) puhumattakaan siitä hätähuudosta, joka tunkee esiin jo särkyvästä sielusta: „Jag midnattsbarn, jag arme barn, hvi har väl född jag blifvit.“ — Suurenmoisina, Wecksellin runoilijauran jaloina merkkipatsaina ovat ihanat runot: „Vid Schillerfesten i Helsingfors 18 $^{10}/_{XI}$ 59“ (Schillerin juhlassa Helsingissä), „Vid invigningen af G. A. Wallins minnessten“ (G. A. Wallinin muistokiven vihkiäisissä), „Åbo slott“ (Turun linna) ja myöskin tulinen vapaudenhuuto: „Italienaren“ (Italialainen). Enemmän harkitsevia ja väliin hieman pitkäveteisiä — ollakseen Wecksellin kirjoittamia — ovat runot, joissa lauletaan isän-

maallisista tunteista („Svenskan och finskan“, „Studentsång“, „Veteranens jul“ — Ruotsin ja suomen kieli, Ylioppilaslaulu, Sotavanhuksen joulu — y. m.).

Wecksellin monia erootisia pikkurunoja lukee mielellään, etenkin kun veitikkamainen ilme usein näkyy rakastuneen runoilijan silmäkulmasta. Kun Snellman Litteraturbladissaan ilmoitti runoilijan 1860 julkaisemat „Valda ungdomsdikter“ (Valittuja nuoruudenrunoelmia), varoitti hän leikillisesti nuoria lukijattariansa antamasta liian suurta luottoa ylioppilaan lemmenlauluille, sillä hänestä tuntui ikäänkuin siitä rakkaudesta ei tulisi täyttä totta. Itse myönsi Weckseil ettei noita hempukkoja Helmiä, Minnaa, Elleniä ja muita todellisuudessa ollut olemassa, vaan että hän monen muun erotikon tavoin oli ottanut piirteitä useammasta.

Monia loistavia näytteitä siitä, että hänellä oli taitoa siirtää ajatuksensa runon kieleksi ja keksiä sattuvia vertauksia, antoi Wecksell murhenäytelmässä „Daniel Hjort“, jonka hän kuumeentapaisilla ponnistuksilla valmisti, hänen henkensä jo ollessa kolkon kohtalon kahleissa. Muussa tapauksessa murhenäytelmä luultavasti olisi esiintynyt toisenlaisessa, muokatummassa asussa. Näyttämön taikavoimalla on kappaleesta kotimaisine historiallisine taustoineen tullut meillä sekä ruotsia että suomea puhuville rakas omaisuus, ja ehkei vielä saata nähdäkään sitä päivää tulevaisuudessa, jolloin esirippu viimeisen kerran laskee sitä näyteltäessä ja katsojajoukko on sille kylmennyt. Vielä tänä päivänä — 45 vuotta sen jälkeen kuin murhenäytelmää ensi kertaa näyteltiin — otetaan se vastaan harvinaisella lämmöllä ja vilpittömällä suosiolla, kaikkialla missä vain sitä maassamme näytellään.

Vanha airuthuuto valtiaan kuollessa kuului: „Kuningas on kuollut! Eläköön kuningas!“ Mielin lopettaa muistosanani kadonneesta huudahtaen: Wecksell on kuollut — eläköön nuori runoilija elinvoimaisena kiitollisissa sydämissämme.

Olof Rudbeckin Atlantica ja sen tiedot suomalaisista ja lappalaisista.

Kirjoittanut

KUSTAVI GROTENFELT.

Kaikki, jotka vähänkin tuntevat Ruotsin kirjallisuus- ja sivistyshistoriaa, ovat kuulleet mainittavan Olof Rudbeckin „Atlantica“ teosta ja sen omituisia väitteitä Skandinavian ikivanhasta sivistyksestä. Mutta jotenkin harvat lienevät ne, jotka tietäisivät tarkemmin sanoa, mitä tuo teos oikeastaan sisältää, vielä vähemmin olisivat siihen tutustuneet. Ja kuitenkin tämän teoksen aikanaan arveltiin todistaneen että ruotsalaiset olivat vanhin sivistyskansa maailmassa ja kaikkien muiden kansojen opettaja, ja siitä syystä sitä pidettiin miltei yhtä suurena kunniana Ruotsille kuin kolmikymmenvuotisen sodan kuuluisia voittoja. Sen todistamiseksi pyhitti Rudbeck pitkän elämäntyön ja käytti siihen neronsa ja aikansa syvintä oppia. Jälkimaailman tieteelle ei Atlantica ole muuta kuin loistava, vaan pian sammunut tähdenlento, ja sen todistukset ilman arvoa todistettavaan asiaan nähden. Ei lue moni tiedemieskään enää niitä neljää paksua folio-osaa, joihin Olof Rudbeck on oppinsa kätkenyt ja joihin liittyy vielä eri kuvia ja karttoja sisältävä nidos. Lyhyt selonteko teoksen sisällyksestä ja nimenomaan siitä, mitä Rudbeckilla on sanottavaa Suomesta ja Lapista, jotka Ruotsin valtakuntaan kuuluvina myöskin saavat olla mukana siinä sivussa, voinee kuitenkin yleisemminkin huvittaa, samalla kuin se antaa meille tilaisuuden tutustua sen ajan tieteelliseen kantaan.

Mutta ensiksi on mainittava muutama sana itse tekijästä. Olof Rudbeck vanhempi, niinkuin häntä nimitetään eroitukseksi samannimisestä pojastaan, oli Vesterosin piispan Johannes Rudbeckiuksen poika, syntynyt 23 p. syyskuuta 1630. Ylioppilaaksi Upsalaan tultuansa hän antautui palavalla innolla luonnontieteiden ja lääketieteen tutkimiseen ja teki jo ylioppilaana tärkeän lääketieteellisen keksinnön, n. s. lymfatiset (imu-

OLOF RUDBECK VANHEMPI.

nesteen) tiehyet, joka hankki hänelle pysyvän nimen tieteen historiassa. Hänelle suotiin kunnia juhlallisesti itse kuningatar Kristiinalle näyttää ja selittää tämä löytö. V. 1660 hän nimitettiin käytöllisen lääketieteen professoriksi. Tässä virassa hän erittäinkin harrasti akatemian kasvitieteellisen puutarhan edistämistä, jonka itse oli perustanut, ja valmisti suurta kasvitieteellistä kuvastoa, josta osa painosta ilmestyikin. Mutta pian omisti Rudbeck suurimman intonsa ja neronsa uudelle alalle. Siihen aikaan vallitseva suunta, joka tahtoi johtaa isänmaan kunnian ja sivistyksen hamasta muinaisuudesta asti, hurmasi hänetkin, ja hän päätti

julkaista verrattoman teoksen, joka tämän epäämättömästi todistaisi. Vuosikymmenien työn jälkeen ilmestyi sitten hänen kuuluisa „Atlantica“nsa (eli ruotsiksi „Atland“) rinnan latinaksi ja ruotsiksi, ensimäinen osa 1675, toinen 1689, kolmas 1698; neljäs osa oli osaksi valmiiksi painettuna 1702, mutta hävisi Upsalan tulipalossa 16 p. toukokuuta mainittuna vuonna, niin että pelastui ainoastaan kolme täydellistä kappaletta, jotka siten tietysti ovat maailman suurimpia kirjallisia harvinaisuuksia.[1] Yliopisto ja yliopiston kirjasto pelastettiin silloin erittäinkin Rudbeckin ansiosta, joka siellä itse, vaikka 72-vuotisena vanhuksena, johti sammutustöitä ja pysyi paikallaan silloinkin, kun saapui tieto että hänen oma kotinsa oli joutunut liekkien saaliiksi. Kauan ei hän tämän jälkeen elänyt, sillä jo syyskuun 17 p. samana vuonna päätti kuolema hänen kunniakkaan elämänsä.

Rudbeckin Atlantican ensimäisen osan täydellinen nimi, joka myöskin tarkemmin voi meille näyttää, mitä hän teoksessaan on tahtonut todistaa, kuuluu: „Atland eli Manheim, Jafetin jälkeläisten oikea asuinpaikka ja isänmaa, josta eivät ainoastaan hallitsijat ja kuninkaat ja heidän sukunsa ole lähteneet valloittamaan ja hallitsemaan melkein koko maapalloa, vaan myöskin skyytat, barbarit, aasat, jätit, gootit, fryygit, trojalaiset, amatsonit, traakit, libyit, maurit, tussit, gallit, kimbrit, kimmerit, saksit, germanit, svevit, longobardit, vandalit, herulit, gepidit, teutonit, anglit, piktit, tanskalaiset, sigambrit ynnä toiset kuuluisat ja maineeltaan kiitetyt kansat ovat kotoisin“. Jos seuraava selonteko Atlantican sisällyksestä tulee hajanaiseksi, täytyy minun pyytää lukijoiltani anteeksi, mutta tekijän esitystapa ja se ääretön joukko eri tietoja, joita kirjaan on koottu, milteivät siihen pakoita. Antaahan se siten tavallaan kuvan itse Atlanticastakin.

Koko todistelunsa lähtökohdaksi asettaa Rudbeck erään muutamassa Platonin kirjoituksessa tavattavan kertomuksen valtameressä olevasta Atlantis nimisestä saaresta, joka ei muka olisikaan mikään pelkkä filosofin keksimä fantasiakuva, vaan, niinkuin Rudbeck parista kertomuksessa tavattavasta tiedonannosta koettaa näyttää, todellinen maa ja sovitettava Skandinavian niemimaahan ja nimenomaan Ruotsiin. Että se kuva, joka täten saadaan Ruotsin ikivanhasta sivistyksestä on todenmu-

[1] Myöhemmin on tästä 4:nnestä osasta otettu jäljennöspainos.

Olof Rudbeck opettaa muinaisajan viisaita.

kainen, sitä koettaa Rudbeck vahventaa muualta saaduilla tiedoilla ja todistuksilla, joita tavattomalla lukeneisuudella on kaikkialta kerännyt. Varsin tärkeän sijan saavat tässä esityksessä Lapin perät ja pohjois-Suomi, nimenomaan — Kemi, niinkuin seuraavasta on käyvä ilmi.

Täältä Pohjolasta ovat kultuurin kotimaat, Kreikka ja Rooma, saaneet sivistyksensä ensimäiset siemenet. Heidän muinaissankarinsa ja jumalansa, jotka nekin olivat myöhemmin jumalanarvoon kohonneita ihmisiä, olivat ainakin suureksi osaksi täältä saapuneet, niinkuin tarut ja nimet todistavat. Nimenomaan tähän seikkaan viittaa Atlantican kuvaston nimilehtikuva, joka näyttää meille Rudbeckin vanhan ajan viisaille, Odysseulle, Platonille, Aristoteleelle y. m. poistavan Ruotsinmaan muinaisuutta peittäneen verhon, jolloin Ruotsi osoittautuu muinaiseksi „jumalain saareksi." Täältä ovat etelämaat saaneet kirjoitustaidon, tähtitieteen alkeet, merenkulkemisen taidon ynnä paljon muuta. Skandinavian niemimaa tavataan siitä syystä muinaisajan kirjailijoilla monella eri nimellä: Atlantica, Ogygia, Hyperboreorum insula, Scythia, Thule, Acheron, Elysium j. n. e., j. n. e. Väitteensä tueksi antaa Rudbeck rikkaan mielikuvituksensa vapaasti liidellä kreikkalaisten ja latinalaisten nimien selittämisessä. Ei ainoastaan mainittuja maan nimityksiä, vaan yleensäkin muinaisajan jumalain ja sankarien nimiä selitetään ruotsin kielestä johtuneiksi. Herkules ei ole mitään muuta kuin ruotsiksi härkalle s. o. sotauros! Mercurius on märkisman = lipunkantaja, johtaja! Bakkhos jumalan nimi on alkuisin bock eli bagge! Ganymedes, jumalain juomanlaskija, on kannemader = kannumies; Ceres jumalattaren nimi on syntynyt ruotsalaisesta korn sanasta; Horus (Egyptissä) on muinaisruotsalaisen kuninkaan nimi Orre. Samoin ovat noiden täältä etelään kulkeneiden kansojen nimet jo todistuksena heidän ruotsalaisesta syntyperästään. Muinaisajan skyytat ovat skyttar (jousimiehet), germanit ovat germän (s. o. keihäsmiehet), kimbrit = kämpar (uroot), sicambrit = sjökämpar (meriuroot), keltit = hjeltar (sankarit), alanit ovat tietysti ahvenanmaalaiset j. n. e.

Mutta siirtykäämme tarkemmin Rudbeckin todistelutapaa seuraamaan. Se ei perustu yksistään nimivertailuihin, vaan moneen muuhunkin seikkaan, joka näyttää että etelämaiden muinainen sivistys alkuansa on Pohjoismaista peräisin. Sanoopa hän itsekin että jokainen yksityinen hänen esiintuomansa todistus ei vielä yksikseen mitään merkitsisi, mutta ainoastaan se kokonaisuus, jonka ne yhdessä muodostavat, ratkaisee asian.

Kun Jafetin jälkeläiset Babelin kielisekoituksen jälkeen hajosivat, tulivat näet pohjoismaalaisten esi-isät, skyytat ja gootit, Skyytian kautta ja asettuivat ensin Suomeen, nimenomaan pohjois-Suomeen, Kemin seuduille. Skyytain nimi kuten jo mainittiin, on ruotsin sana skytt = jousimies. Skyytoista kertovat vielä Suomessa paikannimet Skutilaby, Skytijärvi ja Scythæ, vaikka suomen kielen luonteen takia nämä nimet nyt ovat kadottaneet alkuäänteensä *s*:n (Scythæ = Kide). Rudbeck todistaa perin oppineilla tähtitieteellisillä selityksillä, että vanhimmat riimusauvat näyttävät ruotsalaisten alkaneen ajanlukunsa kohta vedenpaisumuksen jälkeen noin 1800 vuotta maailman luomisen jälkeen ja tämän ajanluvun syntyneen Kemin mailla, jossa siis siihen aikaan olivat. On varsin omituinen seikka, joka vielä tänään viittaa tuohon kemiläisten esikoisoikeuteen Ruotsin vallassa: heillä on vuoden ensimäiset markkinat koko Ruotsin valtakunnassa, 2 p. tammikuuta. Näin ollen ei ole kummeksittavaa, että tuo maa muutenkin on säilyttänyt merkityksensä muinaisuuden aikakirjoissa. Kimmerien kansa, josta vanhat kreikkalaiset tiesivät paljon kertoa, ja kimbrit, jotka Mariuksen aikana vapisuttivat Rooman valtaa, olivat, niinkuin nimikin todistaa, sieltä tulleita — kemiläisiä. Skyytain perintö siirtyi myöhemmin tulleille Suomen ja Lapin kansoille, joka jälkimäinen on saanut nimensä siitä että sana Lappi suomeksi ja lapiksi alkuansa merkitsee maan ääriä eli loppua. Noilla seuduin on pysynyt koko joukko merkillisiä nimiä, jotka kertovat sen muinaisista asukkaista, niiden kuninkaista ja jumalista. Tornio, Ptolemeuksen Turuntum, on saanut nimensä Tor jumalasta; Iijoki ja Iivaara säilyttävät muiston Isiksestä eli Iosta, Tseyn rakastetusta, Aunisvaara tuosta 300 vuoden vanhaksi tulleesta muinaiskuninkaasta Aunesta; Saivovaara merkitsee lapiksi pyhää vuorta ja on muinaisajan kirjoittajilla tavattava Saevo-vuori j. n. e. Näiltä seuduilta ovat keltit eli gallit lähteneet, joista vielä muistuttaa nimi Kalis-joki, s. o. gallien joki, samoin kuin Kalliejoki (Kalajoki) Pohjanmaalla. Kreikkalaisissa lähteissä usein mainittujen Hyperborein nimi todistaa heidän ruotsalaista sukuperäänsä, sillä se on ruotsalainen sana „Yfverborne“ = ylhäissyntyiset! Riphæi-vuoret, joista klassilliset kirjailijat kertovat, ovat, niinkuin Rudbeckin kertomuksesta ja teokseen myötäliitetystä kartasta nähdään, Maanselkä ja Suomenselkä; niiden nimi merkitsee Riekkokalliot ja on vieläkin säilynyt Riphellan pitäjän nimessä, jolla Rudbeck nähtävästi tarkoittaa Repolaa Karjalassa. Näistä vuorista

kerrotaan m. m. saatavan kirkkaita timantteja, ja äsken on Rudbeck sieltä hra Samuel Ottolta saanut semmoisia, jopa $^1/_2$ jalan pituisia.

Herodoton mainitsema skyytalainen Budinien kansa, joiden sanotaan asuvan suuren järven rannalla, mistä saukkoja ja majavia pyydetään, ovat pohjalaiset, joiden nimikin siinä on säilynyt (Budini = Bottenkarlar) ja joiden maassa on enemmän järviä kuin missään muualla maailmassa. Masageetat asuivat Suomessa Maanselän ympärillä ja pohjois-Venäjällä Mesen-jokeen asti, josta syystä suomalaiset ja lappalaiset vielä tänään nimittävät itsensä „meseiksi". Heidän esi-isänsä on Mooseksen kansaintaulussaan mainitsema Mesekh. Tämä näkyy selvästi profeetta Hesekielin sanoista: „Näin sanoo Herra, Herra: minä tulen sinun kimppuus, Gog, sinä, joka olet *Mesekhin* ja Tubalin ylimmäinen päämies. Ja tahdon sinun palauttaa ja houkutella, ja *noudan sinun Pohjan ääristä*, ja annan sinun tulla Israelin vuorille; ja lyön *joutsen pois sinun vasemmasta kädestäs*", j. n. e. Ketkä näet ovat jousimiehinä kuuluisat, jolleivät Pohjolan asukkaat suomalaiset ja lappalaiset, joilla on tapana opettaa tätä taitoa lapsilleen siten, etteivät anna heille ruokaa ennenkuin ovat pilkkaan ampuneet. Mesekhin rinnalla mainittu Tubal oli Venäjän valtias ja Tobolskin perustaja Siperiassa. Tyssageetat ovat Pohjoismaiden satujen Tussit eli Tjassit ja asuivat Savossa ja Karjalassa; Jyrkat ovat pohjois-Venäjällä asuvat jugrit. Pliniuksen Imaus mons on etsittävä Uumajan tienoilta. Tätä tarkoittaa myöskin Eddan kertomus Yme jättiläisestä, jonka ruumiista maa muodostui, verestä meri, luista vuoret. Kun Plinius siellä sanoo asuvan ihmisiä, jotka kääntävät jalat takaperin, liikkuvat erinomaisella nopeudella ja elävät petojen keskellä, tarkoittaa hän sillä lappalaisia, joiden sukset, toisin kuin ihmisen jalka, ovat leveämmät takapuolelta ja kapeammat edestä ja jotka niillä tavattoman nopeasti kulkevat metsäneläimiä takaa ajamassa. Kun Herodotos Neureista (joiden muisto on Narvan nimessä säilynyt) kertoo, että ne joksikin aikaa muuttuvat susiksi, on tämä juttu samoin syntynyt vain siitä, että väkeviä sotureita ennen sanottiin susiksi (ulf, vargr). Hunneista nimenomaan kerrotaan että ovat kemiläisten jälkeläisiä (a Cimmeriis ortos esse). Nimi on syntynyt sanasta „hund" (koira), joka ei suinkaan vanhaan aikaan ollut mikään haukkumanimi, vaan tarkoitti ratsumiesten nopeutta.

Kemiläisten eli Kimmerein rinnalla asuivat amatsonit, mikä sana on puhdasta muinaisruotsia ja oikeastaan kuuluu Hamaisat = ylhäiset neito-

set. Adam Bremeniläisen Naistenmaan avulla ja islantilaisiin satuihin vedoten on helppo todistaa, että ne ovat etsittävät Pohjoismaista, Suomesta. Hamaisoja, niin tietää Rudbeck, oli kahta laatua: pienempiä ja mustanverisiä, jotka olivat suomalaista sukua ja puhuivat suomea tai lappia, sekä isompia ja vaaleanverisiä, jotka puhuivat skyytin eli gootin kieltä. Niiden asuinpaikkoja tarkemmin määritellessään ottaa Rudbeck taas paikannimet avuksi ja huomaa niiden asuneen Suomessa. Muinaisajan kirjailijain mainitsemat amatsoninimet Cuma ja Attana sen m. m. näyttävät: Cumasta on ikivanha Kuumo (Kokemäki) Suomessa saanut nimensä; attie on muka vielä tänäpänä suomalaisilla ja lappalaisilla vaimon nimityksenä. Kuumossa, joka muinoin oli kuulu noituuden pesäpaikka, kävivät jo Aineias ja Odysseus harharetkillään noita-akalta neuvoja kysymässä. On tosin arveltu että tällä tarkoitettaisiin Cumæn kaupunkia Italiassa, mutta jos tarkemmin asiaa tutkitaan, niin tullaan toiseen päätökseen. Muun muassa on merkillistä, että eräässä Cumæn sibyllan kuvassa tämä nähdään puettuna lappalaisturkkiin, jonka päärmeinä ovat pitkät peuranturkkikarvat, joita saadaan peurain kaulan alta. Tokkohan Cumæn sibylla, jos hän olisi asunut Italiassa, olisi tarvinnut ja käyttänyt tämmöistä turkkia? Yksi amatsoni nähdään myöskin kuvattuna Olaus Magnuksen jäljentämissä Hangon vanhoissa kalliokuvissa. Amatsoneja muistuttavina niminä on meille säilynyt Amaizojärvi (!) pohjoispuolella Konnevettä (joka merkitsee kvinnoflod s. o. naistenjoki), samoin itse Kajania (= Kvenland, naisten maa) ja Lapissa Kvenanger-vuono. Hirvittäviä amatsoneja olivat kreikkalaisten satujen usein mainitsemat gorgonit, jotka islantilaiset myöskin tuntevat ja joiden asuinpaikat ovat etsittävät Vienanmeren seuduilta. Niiden luokse saapuivat m. m. Tanskan kuningas Gorm ja Torkil Atilfari kuuluisilla matkoillaan bjarmein maahan, jolloin tulivat itse manalaan, missä näkivät Kerberos-koiran ja kaikenlaisia kummituksia, niinkuin Saxo tietää kertoa. Torkil itse oli nähtävästi suomalainen, bjarmein rajoilta, Kemistä, kotoisin. Täällä oli myöskin karjalaisten eli Corillein maa, jonne kartagolainen Hanno tuli muinaisten kirjailijain kertomalla matkallaan. Asukkaat siellä olivat ruumiiltaan karvaiset ja juoksivat erinomaisella nopeudella, niinkuin vuohet, kallioilla; kaksi saatiin kuitenkin tapetuiksi ja turkit vietiin Kartagoon.

Kimmerein länsipuolella oli taas Elysium, autuaallisten asuinmaa, skandinavein muinaistarujen Glysisvall. Elysium on sama nimi kuin

helsingein maa, jotka Tacitus mainitsee hellusein nimellä. Helsingein rinnalla tuntee Tacitus oxionit, jotka ovat vuokselaiset Viipurin pohjoispuolella. Kun hellusein ja oxionein sanotaan olevan kasvoiltaan ihmisiä, mutta koko ruumiiltaan, käsiltään ja jaloiltaan petojen kaltaisia, niin tämä juttu on syntynyt lappalaisten ja suomalaisten tavasta pukeutua eläinten nahkoihin. Todistukseksi siitä miten kaikenlaisia kummallisia luuloja syntyy, kertoo Rudbeck seuraavan jutun. Eräs suomalaisen sotaväen eversti kertoi hänelle viime sodassa Brabantissa tulleensa muutamaan kaupunkiin, ja kun kansa kuuli näiden sotamiesten olevan suomalaisia, syntyi huuto että nyt koirankuonolaiset tulevat, jotka ovat karvaisia ruumiiltaan ja syövät ihmisiä. Silloin kaupungin komentajan rouva everstiltä pyysi saada lähemmältä katsoa tuota merkillistä kansaa, mutta nähtyänsä hän nauroi yleisön ymmärtämättömyyttä ja arveli etteivät nuo pojat muodollaan pelästyttäisi yhtäkään neitosta. — Helsingland oli muinaisajan käsityksessä Helin ja manalaisten maa. Siinä tuomitsivat Minos, Rhadamanthos ja Aiakos kreikkalaisten kertomusten mukaan vainajia. Minos on muinaisruotsalainen nimi Minnur = Man (mies); Rhadamanthos samoin, se on näet Rådman (= neuvosmies). Sitä vastoin Rudbeck Atlantican ensimäistä osaa kirjoittaessaan ei vielä sano onnistuneensa selittämään Aiakon nimen merkitystä. Mutta kolmannessa osassa on tämäkin hänelle selvinnyt. Viittaamalla Florinuksen suomalaiseen sanakirjaan hän huomauttaa sen ilmeisesti olevan suomen sana *oikeus*. Pohjoisessa Elysiumista oli onnettomien vainajain koti Tartaros, jonka nimen me tapaamme Lapinmaassa olevassa Darra- l. Tarra-koskessa, joka on kauhea tulinen koski Torniojokeen Darravaarasta ja -järvestä laskeutuvassa sivujoessa (40 peninkulmaa Tornion yläpuolella). Sitä nimittävät lappalaiset kielellään myöskin „Pauran“ ja pitävät tuonelan aukkona, jonka tähden heillä samoinkuin suomalaisilla on puheenparsi „fara till Paurkil eller Paurkullan“, joka merkitsee niin paljon kuin „mennä hiiteen“ (tokkohan „Perkeleen tykö“). Lopuksi Rudbeck kreikkalaisen runoilijan Lukianon mukaan kertoo erään tapauksen, kuinka eräs Menippos niminen henkilö kävi Helin luona Tarrajoella kysymässä neuvoa kuuluisan ennustajan Tiresiaan hengeltä.

Lappalaisia tarkoittavat myöskin klassillisten kirjailijain kertomukset pygmeistä eli kerien kansasta. Niistä Plinius kertoo että he ovat kolmen jalan pituiset ja asuvat terveellisellä paikkakunnalla, jota vuoret poh-

joisesta suojaavat. Näitä kerejä vastaan Homeros kertoo kurkien käyvän sotaa. Huhutaan myöskin heidän keväisin joukoittain pukeilla ja vuohilla ratsastaen, jousilla varustettuina, kulkevan meren rantaan ryöstämään kurkien munia ja poikasia. Tämä tapahtuu keväällä, muuten kurjet niin lisääntyisivät etteivät pygmeit niitä vastaan enää pystyisi. Kun kurjet lähtevät tiehensä, on pygmeillä rauha. Pitkä matka on itäiseen mereen, josta tullen kurjet lentävät Mustanmeren yli. Selvää on että tässä on puhe lappalaisista. Kaikki kirjoittajat todistavat lappalaisten pienikasvuisuutta, ja samaa kertoo Olearius samojeedeista, niiden jälkeläisistä. Mitä tulee kertomukseen sodasta kurkia vastaan, perustuu sekin tosiasiaan. Joka kevät tulevat kurjet, villihanhet, sorsat y. m. linnut Ruotsin ja Norjan pohjoisiin osiin ja munivat uskomattoman paljouden munia vuorten rotkoihin, joista sitten lappalaiset ja merisuomalaiset niitä pyytävät antaen hengenvaaralla laskea itsensä köysillä kallioilta alas. Usein isommat linnut silloin siivillään iskevät vastaan; onpa Rudbeck Lapissa olleilta henkilöiltä kuullut että ne voivat vahingoittaakin ihmisiä ja lyödä heiltä käsivarret poikki. Tästä on nyt syntynyt kertomus kerien ja kurkien sodasta! Mutta lopuksi todistaa pygmein alkuperän ja kotipaikan nimikin. Tämä on näet oikeastaan *piik-mies* eli *poik-mies:* piika, poika osoittaa vieläkin suomeksi niinkuin ruotsiksikin 7—12-vuotisia lapsia, ja mies on suomen sana; piik-mies on siis se, joka kasvultaan on lapsi mutta iältään mies!

Kreikkalaiset ja roomalaiset kirjoittajat ovat säilyttäneet koko joukon muistoja, jotka kertovat tuosta muinaisesta yhteydestä Pohjolan ja etelämaiden kesken. Odysseus harharetkillään joutui Ogygian saareen, jonka asukkaat eivät tunne merenkulkua, eivät syö suolaista ruokaa eivätkä omista punakoristeisia laivoja, ei airoja eikä purjeita. Tämä Ogygia oli Skandinavian pohjoisosa, eikä vielä tänäpänäkään voitaisi paremmin kuvata lappalaisten elämää kuin tässä tehdään. Laajoilla selityksillä Rudbeck näyttää että Orfeus ja Argonautat kävivät täällä matkallaan. Diodorus Siculuksen mukaan kulkivat he Tanais-jokea ylöspäin sen lähteihin saakka, vetivät laivansa vähän matkaa maan yli toiseen jokeen, jota myöten tulivat pohjoiseen mereen; sieltä jatkoivat matkaansa, mannermaa vasemmalla kädellä ja tulivat vihdoin Gibraltarin salmen kautta jälleen kotiinsa. Myöhemmät kirjailijat ovat eri tavalla koettaneet tätä selittää, mutta se on turhaa vaivaa lähteiden yksinkertaisen ja selvän kerto-

muksen rinnalla. Ne ovat Tanaiksen lähteiltä menneet Lovat-jokeen, sitä myöten Ilmajärveen ja Laatokan kautta Itämereen. Tätä samaa tietä on myöskin Herbersteinin mukaan apostoli Andreas kulkenut venäläisiä kristinuskoon kastaessaan. Eikä tämä uskomatonta olekkaan, sillä skandinavilaiset sadutkin osoittavat ikivanhan, paljon kuljetun reitin Pohjoismaista Kreikkaan kulkeneen niillä tienoin. Itämerellä Orfeus kertomuksen mukaan yhdeksän päivää ja yötä harhaili pohjoisten kansakuntain, Paktein, Leliein, Skyytain ja Taurein rannoilla. Mitkä nämä ovat muut kuin Medelpadin, Luulajan ja Tornion asukkaat! Jos ei Orfeus olisi elänyt kolmetuhatta vuotta sitten, olisi voinut luulla hänen lukeneen Ruotsin uusinta maantiedettä, niin yhtäpitävä on lueteltujen kansojen järjestyskin todellisuuden kanssa! Kymmenentenä päivänä tulivat Argonautat kapeata jokea myöten Rifeisten vuorien juureen ja sieltä Croniumin mereen, joka on pohjainen jäämeri. Mitä jokea siis tarkoitetaan? Rudbeck on Upsalan yliopiston matematiikin apulaiselta Murikilta, joka itse on niiltä seuduin kotoisin [1], ja Limingan kappalaiselta maist. L. Lithoviukselta kuulustellut seutuja ja tullut siihen päätökseen, että matka ilmeisesti on käynyt Oulujokea ylöspäin, josta nykyäänkin käy paljon käytetty kulkutie Vienanmereltä Pohjanlahteen. On siis todistettu, että Argonautat ovat Pohjanlahtea ja Oulujokea kulkeneet!

Kreikkalaiset tarut sisältävät koko joukon muistoja siitä, että heidän ensimäiset sankarinsa ja hyväntekijänsä olivat pohjoisesta tulleet. Niin Saturnus, lappalaisten Saite, joka oli syntynyt pohjoisen Jäämeren rannalla, missä Tetisfjord vielä säilyttää hänen äitinsä Thetiksen nimen, ja jonka alkuperäinen valtakunta olikin Satakunta; niin hänen poikansa Jupiter itse, joka ruotsiksi on Jo-fader eli Jofur ja suomen kielessä Jo-mala ja jonka nimi on useissa paikannimissä säilynyt Ruotsissa ja Suomessa. Niin myöskin Isis ja Osiris. Isiksen eli Ion isä oli Inakhos, joka on skandinavein taruissa usein mainittu kuningas Jonaker ja alkuansa hallitsi Lapissa Tenojoen ja Inarin seuduilla. Inarijärvi onkin oikeastaan Jonakerin järvi. Menelaos (ruotsiksi Menelös) hallitsi Ruotsissa ja palasi sinne Helenansa kanssa. Rudbeck ei jätä huomauttamatta, että monista voi näyttää uskomattomalta, että nämä kaikki mainiot henkilöt ovat voi-

[1] Hän oli suomalainen, Kokkolasta Pohjanmaalta kotoisin, syntynyt 1651 ja kuoli nuorena vuoden viimeisenä päivänä 1679.

neet oleskella ja hallita yhtaikaa sekä Pohjan perillä että kaukaisilla etelän mailla. Mutta hänellä on todistuksensa, jolla kumoo senkin vastaväitteen; katsokaa Kustavi II Aadolfia ja Kaarlo X Kustavia, voitteko kieltää heidän urotöitänsä keski-Europan sotatanterilla, vaikkapa olivatkin Ruotsin hallitsijoina!

Mutta kaikkein ratkaisevimmat ovat kuitenkin kreikkalaisten ja muiden etelämaalaisten auringonmyytit, jotka vastaan sanomattomasti osoittautuvat syntyneiksi pohjaisen napapiirin seuduilla ja sieltä kulkeuneiksi etelään. Niissä puhutaan näet auringon häviämisestä useammiksi tai harvemmiksi päiviksi, mutta tämä ei tapahdu muualla kuin pohjaisessa. Ja on vielä muutama kohta, josta yhtä varmaan voidaan päättää, että niiden on täytynyt syntyä juuri — Kemissä! Kreikkalaisilla on näet Diodoron mukaan myytti, joka kertoo miten Uranon, eli taivaan, ja Titaian, eli maan, tytär Basileia synnytti kaksi lasta, nimeltään Helios ja Selene, jotka lumosivat kaikki loistavalla muodollaan ja puhtaalla kainoudellaan. Mutta Basileian veljet hukuttivat kateudesta Helion Eridanos-mereen. Selene rakkaudesta veljeensä syöksyi hänen jälkeensä. Äiti etsii suruissaan kadonneita lapsiaan, mutta silloin Helios näyssä ilmestyy hänelle lohduttaen ja kertoo, että rangaistus kerta on saavuttava pahantekijät, vaan ei ole syytä hukkuneita surra: Helios on nyt tullut valoa maailmalle antavaksi auringoksi ja Selene kuuksi. Tästä kertomuksesta näkyy, sanoo Rudbeck, että aurinko hävitessään on syössyt mereen, mutta tämä ei tapahdu missään muualla napapiirin kohdalla kuin Tornion ja Kemin seuduilla. Joka oli todistettava. Lisätodistus on vielä se, että Eridanos on = meripihkaa synnyttävä meri, ja kuten tunnettu on juuri Itämeri meripihkan kotipaikka.

Eridanos onkin sama nimi ja paikka kuin lappalaisten lauluissa mainittu Orrajärvi, johon nämä samoin tietävät kertoa auringon syösseen ja sieltä kylvettyänsä jälleen entistään ehompana nousseen. Ne sentähden toivovat hempukkainsa tulevan luoksensa, yhtä valkoisina ja loistavina kuin aurinko Orrajärvestä. Näin siitä lauletaan (Schefferuksen mukaan): „Kaunis aurinko nouse ja anna paistettas Orrajärvestä. Jos kiivettyäni korkeimpien honkien latvaan tietäisin näkeväni auringon Orrajärvessä, niin kiipeäisin sinne nähdäkseni hempukkani — — Pilvien kulkua seuraisin, jotka suuntaavat tiensä Orrajärveä kohti, jos siivillä, variksen siivillä, voisin lentää sinun, hempukkaiseni, luo!" j. n. e. Kuka us-

koisikaan pohjan kolkon ilmanalan alla, missä ankara pakkanen näyttää jäähdyttävän kaiken rakkauden, löytävänsä lappalaisilla niin tulisia lemmen sanoja! Kuten näemme on Rudbeckin selitys tässä, niinkuin aina, rohkea. Varsin huomattava on tuossa laulussa sana Orrajärvi, Eridanus, joka varmaankin on yhteydessä lappalaisten *auri* ja suomalaisten *aurinko* sanan kanssa. Tosin olen ennen, sanoo Rudbeck, arvellut sen merkitsevän meripihkaa, mutta tämä ei ole minään esteenä, jos ensimäiseen alkuun menemme, sillä nämä sanat (Eridanos, aurinko) merkitsevät molemmat ilmeisesti alkuansa sitä, mikä on punaista, niinkuin myöskin latinan sanat *aurum* (kulta) ja *aurora* (koi). Oreadi-nimiset nymfit muinaiskreikkalaisilla eivät ole muuta kuin Orrajärven haltiattaret.

Että tuo auringon myytissä tavattava meri on Pohjanlahti, näkyy vielä Phaëton-tarusta. Kun näet Phaëton varomattomasti oli ruvennut auringon hevosia ajamaan ja nämä lopulta pillastuivat, niin Phaëton suistui Paduksen suuhun (in ostia Padi), ja tämä Paduksen suu ei merkitse mitään muuta kuin Pohjanlahtea, sillä Padus on väännös sanasta „Botten". Aivan sopimatonta on luulla, että tässä olisi voitu tarkoittaa Padus-jokea pohjois-Italiassa.

Puhuessaan näistä asioista ja auringon näkymisestä näillä seuduilla keskikesällä öiseenkin aikaan käyttää Rudbeck tilaisuutta puhuaksensa kuningas Kaarlo XI:n käynnistä Torniossa 1694 keskiyön juhannusaurinkoa katsomassa ja esiintuo kuninkaan muistinkirjaansa siitä tekemän muistoonpanon. (Tämän tapauksen muistoksi löivät sitten uskolliset alamaiset muistorahan, jonka toisella puolen nähtiin kuninkaan kuva, toisella säteilevä aurinko Tornion yläpuolella olevan vaaran takana, kirjoituksineen „Soli inocciduo sol obvius alter", s. o. mailleenmenemätöntä aurinkoa oli toinen aurinko vastassa. Näemme, että ylhäisten ihailu siihen aikaan oli suuri.)

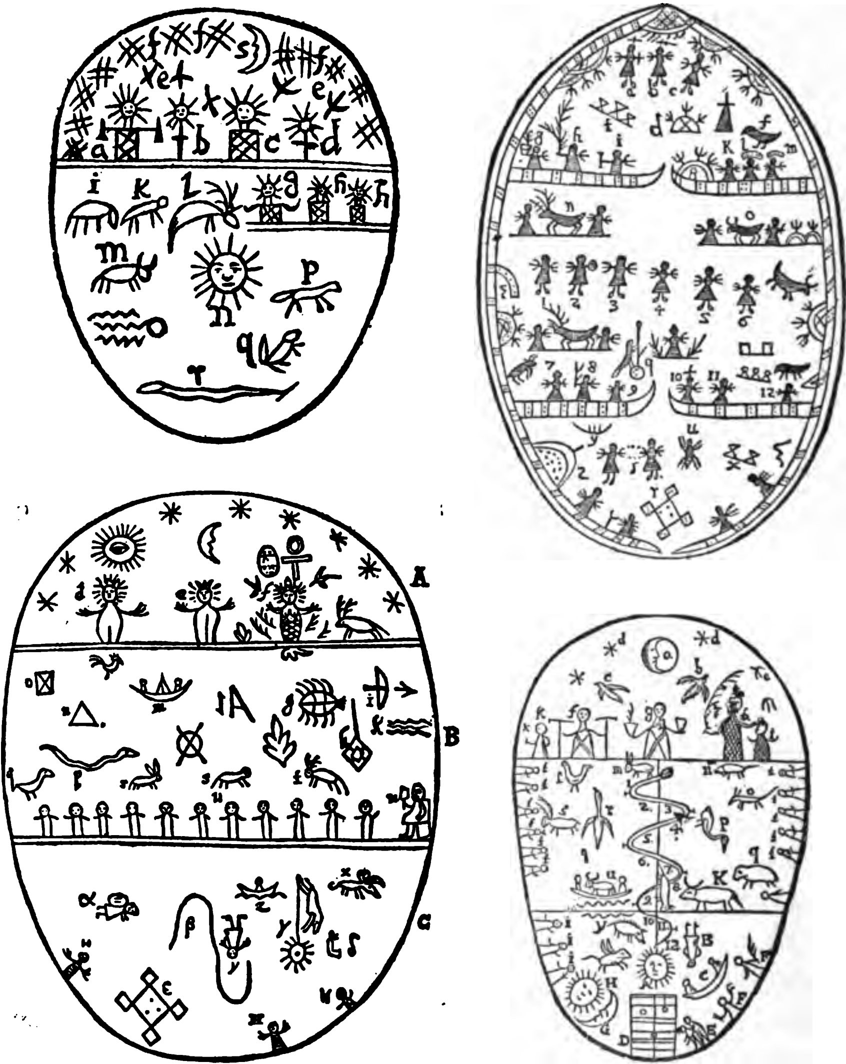
Lappalaisten taikatemput ja pakanallinen uskonto tarjoavat Rudbeckille tilaisuuden löytää monta merkillistä yhtäläisyyttä heidän ja muinaisten sivistyskansain käsityksen ja taikauskon välillä. Lappalaisten (ja suomalaisten) noituuden taito on ikimuistoisista ajoista kuulu, ja täältä onkin se levinnyt muuanne. Rudbeck tietää kertoa eräästä ylhäisestä espanjalaisesta, joka Kaarlo IX:n aikana kävi Lapissa ennustajain neuvoa kysymässä. Täällä oli taikavoimastaan kuuluisa Zoroaster oppinut taitoaan. Homeros mainitsee viisaimpana tietäjänä kreikkalaisilla Tiresiaan, joka on sama

kuin lappalainen epäjumala Turrisas, Tiermes, Tor ja jonka mukaan lappalaiset vieläkin nimittävät erästä taikakeinoansa, jonka voivat muihin ihmisiin lennättää, tyräksi. Lapin noitain loveen lankeamisesta on myöskin selitettävä kertomus Orfeuksen joutumisesta vainajain valtakuntaan ja jälleen eloon heräämisestä. Ennen aikaan palveltiin useaalla vainajien muistoksi pystytettyjä kiviä, niinkuin lappalaiset vieläkin tekevät. Kun lappalaiset kuvaavat maata, jota jumalana sanovat Storjunckareksi, antavat ne hänelle naisen muodon ja monta rintaa; samoin tekivät muinoin kreikkalaisetkin. Samantapaisia akankuvia, Zolota Baba, palvelevat Guagninuksen mukaan vieläkin Venäjän lappalaiset, nimittäin obdorilaiset, luhritshit (tokkohan: jugritshit) ja vogulitshit, kantaen uhriksi kallisarvoisia sopu-

Lappalaisten epäjumalankuvia.

leita y. m. turkiseläimiä sekä parhaita poroja, joiden verellä sivelevät kuvan suuta ja muita jäseniä. Pakanallisilla ruotsalaisilla oli myöskin monta yhtäläistä tapaa kuin lappalaisilla. Arpoessaan kannuksellaan käyttävät lappalaiset rengasta, joka alkuansa oli häntäänsä purevan käärmeen muotoinen, niinkuin useista kannuksista nähdään, ja samanlaisia käärmeen ja lohikäärmeen kuvia käyttivät myöskin ennen muut pakanat Pohjoismaissa taikatempuissaan, kun tahtoivat lentää ilmaan, ja täältä opetettiin Pythagoraalle ja etelämaalaisille tämä taika. Pakanallisilla ruotsalaisilla oli tapana panna porttiensa eteen jouluksi kaksi vihreätä mäntypuuta, niinkuin rahvas vieläkin tekee, sillä he uskoivat männyn kasvavan auringon verestä, kun talvella urosa sen kuoliaaksi repi. Mäntyä sentähden pidettiin pyhänä ja siitä sytytettyä tulta. Samoin lappalaisilla on tapana talvella ripoitella havuja epäjumalansa Torin eli Tiermeksen eteen, kun häntä aurinkona palvelevat; ja siitä syystä he kokoavat kaikki

Lappalaisia kannuksia.

porojen, kalojen, eläinten luut tehdäksensä niillä tulta talvisin, jolloin aurinko on poissa, eikä suinkaan kesällä, etteivät aurinkoa suututtaisi. Samoin kuin useilla kansoilla on lappalaisilla, vaikkapa vasta äsken kristittyinä, ammoisista ajoista ollut kertomus suuresta vedenpaisumuksesta, josta ainoastaan muutamat harvat ihmiset olivat pelastuneet eräille korkeille vuorille, jommoisiksi Lappovaara ja Aavasaksa mainitaan. Tämän kertomuksen Rudbeckin oma poika äsken Lapissa käydessään oli kuullut.

Erityisellä mielenkiinnolla on Rudbeck tutkinut lappalaisten noitarumpuja eli kannuksia, joiden kuvien esittämiseen hän omistaa eri luvun. Muun muassa Hesperiidien kultaomenat, jotka näöllään ihastuttivat ja antoivat elämän jumalille, tarkoittavat lappalaisten kannuksia, joita verrataan muniin tai omeniin. Bosen tarinassa sanotaan lappalaisrumpu „gammen kultakirjailluksi munaksi Jomalan asunnossa". Lappalaiset näet leppäpuusta, jota pitävät pyhänä, valmistetulla maalilla piirtävät siihen kaikenlaisia kirjaimia ja kuvioita. Teoksessaan hän kuvaa kaksitoista kannusta, joista toinen puoli on saatu J. Schefferuksen Lapponia nimisestä teoksesta, mutta toiset muualta ainakin osaksi originalien mukaan eiväťkä tietääkseni ole muualla julkaistut. Olen tähän kirjoitukseen liittänyt neljä näistä kuvista, joista kaksi ensimäistä tavataan Schefferuksella, kahta jälkimäistä ei, ja annan nyt Rudbeckin lukijoilleni näitä kuvia selittää. Se lukija, joka ei ole tästä erikoisasiasta huvitettu, voi sen sivuuttaa. Huomattakoon että kuvissa olevat kirjaimet ja numerot ovat Rudbeckin lisäämiä juuri selitysten varalta. Viimeisenä tässä kuvatun kannuksen hän parissa paikassa nimittää Murikin kannukseksi, joten se lienee ylempänä jo mainitun maanmiehemme Murikin matkaltaan tuoma.

Tavallisesti, sanoo Rudbeck, ovat kannukset, niinkuin selvästi näkyy muutamista (II—IV), jaettuna kolmeen osaan, joista ylimmäinen kuvaa taivasta ja sen olentoja, keskimäinen maata, jossa ihmiset ja eläimet asuvat, ja alimmainen tuonelaa ja sitä, mitä lappalaiset kuvittelevat siellä olevaksi. Joskus sekoitetaan kuitenkin noita kahta ulommaista osaa toisiinsa (kuva I). Niitä merkkejä, jotka kuvaavat aurinkoa, kuuta ja maata, ovat he harvemmin panneet taivaasen, vaan tavallisesti kolmanteen sijaan, maan alle, jossa pimeys on, koska arvelevat niiden sieltä saaneen ensimäisen alkunsa.

Kuu on kuitenkin useammin asetettu taivaasen puolikuun eli puolirattaan muodossa, koska lappalaiset uskovat sen auttaneen auringon manalasta eli pimeydestä.

Aurinko sitä vastoin on melkein aina kuvattu manalassa olevaksi (III, IV) taikkapa maan osaan (I, II), koska ovat arvelleet sen kauimpana pohjaisessa maan alta saaneen alkunsa.

Useissa kannuksissa nähdään koira eli, Eddan mukaan, susi, joka ajaa aurinkoa takaa (II, III, IV) jälleen voittaaksensa sen ynnä ryöstetyn Frejan, ja kuvassa II näyttää siltä kuin koira jo olisi heidät saavuttanut,

koska kääntää päänsä taakse taivasta kohti. Kuvio IV H on aarnikotka (grip-lintu), s. o. pimeys, joka maan alla pimittää auringon ja peittää sen paisteen talvisin.

Aallontapaiset kuviot I o, III k, IV y (maan osassa) tarkoittavat Orrajärveä, johon aurinko ja kuu talvella syöksyvät. Useammin on myöskin kuvattu kaksi ihmistä ja härkä keskellä venheessä (II, IV) taikka vain kaksi ihmistä (III); ne ovat aurinko ja kuu, jotka öisin laivassaan purjehtivat merellä. Sama kuva tavataan myöskin egyptiläisten muinaisissa muistomerkeissä.

Yläosassa, taivaassa, on lappalaisten kolme pääjumalaa kuvattuina. Torilla on suuri risti eli vasara kädessään, josta hänet tunnetaan, ja joskus säteitä pään ympäri, jotta tiedettäisiin hänen edustavan valoa antavaa aurinkoa. Muutamissa kannuksissa on aurinko kuvattuna ison säteilevän silmän muotoiseksi Torin pään yläpuolella (III d). Joskus on myöskin Torin vieressä hänen palvelijansa (I, IV), joksi he selittävät aamutähden, joka milloin on auringon edellä sen aamuvartiana, milloin sen jäljessä.

Torin vieressä on Frigga, edustaen kuun hallitusta maan päällä ja erittäinkin merellä (II, III, IV). Hänen yläpuolellaan on usein kuu, ja kädessään on hänellä suuri malja tai vesiruukku, merkitsemässä hänen hallitustansa merellä.

Kolmantena taivaan jumalana kuvataan Disa eli Freja, maan haltiatar, eli niinkuin muutamat sanovat Storjunckaren, joka tunnetaan siitä että hänellä on suuri puu kädessään ja joka on puettuna verkkoon, niinkuin kannuksista I, III ja IV näkyy. Samanlaisessa puvussa kuvataan muka myöskin Dianaa kreikkalaisilla ja Isistä egyptiläisillä, mikä seikka on osviittana näiden myytillisten kertomusten yhteisestä alkuperästä. Storjunckaren palvelija, kuningas Orre, on kuvattuna hänen vieressään.

Muutkin kuvat esittävät lappalaisten taruja taikka kuvaavat heille tärkeitä esineitä, eläimiä y. m., ja ovat omansa meille näyttämään heidän elintapaansa tai käsityksiään. Joskus nähdään, maan osassa, kaksitoista ihmisentapaista olentoa (II, III, IV); ne ovat, Rudbeckin mukaan, ne kaksitoista jumalaa eli tuomaria, jotka maan päällä hallitsevat ja jotka toisissa kannuksissa myöskin kuvataan maan alla oleviksi. Kannuksessa III istuu kahdestoista toisia korkeampana tuolilla ja hänellä on nuija kädessään.

Maan osassa taikka maan alla on kuvattuna käärme, Jormungand, s. o. ekliptika, joka merkitsee auringon ja vuoden kulkua (I, III, IV). Kuvassa IV jokainen puolimutka merkitsee yhtä kuukautta, ja niinkuin kolme puolimutkaa käärmeen hännästä (nimittäin numeroilla 10—12 merkityt) ovat maan alla, joiden läpi aurinko silloin kulkee, niin on aurinko tositeossakin lappalaisilta kolme kuukautta kätkössä maan alla.

Manalan osassa on usein suorakulmainen kuvio, jossa m. m. nähdään kolme pilkkua (II, III) merkitsemässä Yme jotunin ruumista ja jäseniä (!), kaksi pilkkua tarkoittaa näet hänen silmiänsä, aurinkoa ja kuuta, kolmas hänen suutansa eli maata. Kuvassa IV D ovat ne asetetut manalan portille.

Kuvio III a kuvaa erästä noitaa kannuksineen lovessa, etsimässä ja selville ottamassa kaikkia niitä asioita, joista tietoa tahtoo.

Olkoon tässä kylliksi Rudbeckin selityksiä lappalaisten kannusten merkeistä. Epäilemättä näissäkin selityksissä on hyvin paljon mielikuvitusta, mutta kuitenkin on hän tässä luullakseni jälkimaailman tutkimukselle tehnyt todellisen palveluksen säilyttämällä huomattavia tietoja ja kuvia, jotka muutoin varmaankin olisivat aikojen kuluessa hävinneet. Vertaamalla näitä vanhoja 1600-luvun kannuksia niihin, joita myöhemmin on talteen otettu ja joita nähdään kuvattuna esim. Friisin Lappalaisten mytologiassa, ei voi tulla muuhun päätökseen, kuin että kuvat myöhemmissä ovat suuresti rappeutuneet, mikä ei olekkaan kummeksittavaa, pakanallisten käsitysten ja uskon heiketessä ja hävitessä. Että Rudbeck kuvattuja noitakannuksia jäljitellessään on menetellyt jotenkin hyvällä tarkkuudella, näyttää hänelle ja Schefferukselle yhteisten kuvien vertailu osoittavan.

Muulla Suomella on Atlanticassa melkoista vaatimattomampi sija kuin Lapilla. Tosin ulottuivat, kuten jo olemme nähneet, skyytain ja amatsonein asuinalat sinnekin, mutta pohjan perät olivat kuitenkin heidän varsinaisina pesäpaikkoinaan. Kirjassaan „Kuun muodosta“ mainitsee Plutarkhos muutamia pohjoisessa olevia saaria, joista yksi Ogygia. Ilmanalaltaan se on sangen terveellinen, mikä hyvin sopii Skandinaviaan. Asukkaat ovat tunnetut ennustustaidostaan — mahdotonta olisi esiintuoda kaikkia kertomuksia esi-isäimme taidosta tässä suhteessa. Viitattakoon vain Adam Bremeniläisen kertomukseen Curland nimisestä saaresta, joka kuului ruotsalaisten vallan alle. Kultaa siellä on paljon, samoin mitä parhaimpia hevosia. Se oli kuuluisa epäjumalanpalveluksestaan, ennusta-

jistaan, taikakeinoistaan. Ansgariuksen elämäkerrassa nimitetään se „Chori". Tämä Curland eli Chori on Suomi, ja nimi tarkoittaa Kyröä taikka Karjalaa. Kaikilta maailman ääriltä aina Espanjasta ja Kreikasta asti etsitään täältä vastauksia kysymyksiin. Kreikkalaisiakin sanoo Plutarkhos siellä käyneen ja muutaman sieltä tuoneen mukanansa Kreikkaan kallisarvoisia kultamaljoja. Että kreikkalaisia ennen on Suomessa ollut tai ainakin käynyt, todistavat nimet semmoiset kuin Girkslätt, Girknäs ja Girkby Suomen etelärannikolla, ja Adamin kertomus Suomessa tavattavasta kullan runsaudesta saapi Plutarkhosta vahvistuksensa. „Kankasala" on myöskin merkillinen paikkakunta, sillä se merkitsee „kuningas-salia". Rudbeck on ehkä ensimäinen, joka on yhdistänyt Turku-nimen Adam Bremeniläisen mainitsemaan Turci-kansaan. Kun tämä asettaa turkkilaiset Suomen ja Venäjän rajoille, ja samoin eräs arapialainen maantieteilijä nimellä Thorc tarkoittaa koko pohjois-Venäjää ja Suomeakin, niin huomauttaa Rudbeck että yhtäpitävästi tämän kanssa suomalaiset vielä nimittävät pääkaupunkiansa (Åbo) „Turco". Adamin mainitsemat „Wirri" (nykyään luetaan Mirri) ovat taas Virolahden asukkaat. Äyräpään nimi on tietysti asetettava yhteyteen Europan kanssa. Viipurin nimen löytää hän jo Eddasta Völuspásta. Se merkitsee pyhää paikkaa, johon kaikki turvautuvat. Tässä yhteydessä hän myöskin joutuu puhumaan Viipurin pamauksesta ja esiintuo Olaus Magnuksen tunnetun kertomuksen siellä olevasta luolasta, josta syntyy tavaton pamaus, kun siihen joku eläin heitetään. Mutta Rudbeck on sen ohella itse kuulustellut asiaa joiltakuilta henkilöiltä, jotka äsken olivat paikalla käyneet, ja he kertoivat että linnan muuriin on muurattu suuri kattila, ja kun pamauksen piti tapahtua, lyötiin kattilaan isolla ukkosen jumalalle vihityllä vaskivasaralla. Tästä vasarasta tietää myöskin Saxo kertoa. On tosin väitetty tuon kattilan olleen Jomnessa Pommerissa, mutta se on erehdystä. Toisessa paikassa Rudbeck kertoessaan lappalaisten y. m. taikakeinoista kulkea ilman kautta esiintuo vertaukseksi Knut Possen palvelijan, joka yhdessä päivässä kulki Viipurista Tukholmaan siellä olevan hallitsijan puheille.

Lopuksi Rudbeck parissa paikassa puhuu Ahvenanmaasta, josta antamansa tiedot ovat vähemmin kummalliset kuin edellä mainitut. Hän huomauttaa Ahvenanmaan merkitystä jo muinaisaikoina yleisenä kulkutienä Ruotsista itä-Europaan; sitä tietä kaikki ruotsalaisten siirtymiset Itämeren yli tapahtuivat. Tämän todistukseksi luetellaan Ahvenanmaan satamat,

ensi sijassa Jomalan pitäjässä Jomala-ö, „joka myöskin sanotaan Konungsön, jossa kuninkaan oma satama laivoilleen oli". Tämä voisi olla varsin intressantti tieto, mutta koko tämä väite perustunee vain Rudbeckin omiin sanansaivarteluihin. Toisessa paikassa hän luettelee niitä kulkureittejä, joita hänen aikoinaan käytettiin Ruotsista Suomeen. Asegård Ahvenanmaalla, Saltviikissä, mainitaan todistuksena aasain entisestä olosta näillä seuduin.

Mitä yleensä suomensukuisiin kansoihin ja niiden alkuperään tulee, sanoo Rudbeck, että ne näyttävät tulleen nykyisille asuinsijoilleen idästäpäin Ob-, Volga- ja Don-jokien yli. Niihin kuuluvat lappalaiset, virolaiset, bjarmit ja slaavilaiset(!), joiden viimeksimainittujen joukkoon oppineet lukevat myöskin venäläiset, puolalaiset, unkarilaiset (!), böömiläiset ja moldaulaiset (!). Toisessa paikassa sanotaan samojeedit lappalaisten sukulaisiksi. Muista suomensukuisista kansoista, kuin lappalaisista ja suomalaisista, ei Rudbeck teoksessaan enemmältä puhu. Ainoastaan tsheremisseistä, joiden yhteydessä silloin mainitaan mordvalaisetkin ja votjakit, tavataan muutama mainittava tieto. Tsheremissit ovat muka vanhat sauromatit. Todistukseksi esiintuodaan sitaatti Al. Guagninuksen „Moskovan kertomuksesta". Hän kertoo mainittujen kansojen elävän suurissa metsissä, osaksi muhamettilaisina, osaksi „ilman mitään jumalaa"; kaikki he ovat rosvoja ja ryöväreitä sekä käyttävät kaikenlaisia loitsuja ja noitatemppuja. He syövät petojen lihaa ja hunajaa, mutta harvoin leipää. Kaikki niin miehet kuin naisetkin ovat taitavia ampujia, eivätkä he anna lapsillensa ruokaa, ennenkuin nämä ovat ampuneet heille asetettuun pilkkaan. He juoksevat myöskin suksilla tavattoman nopeasti, niin että saavuttavat metsän eläimet, samoin kuin bjarmit (lappalaiset), joista kirjoittaja ennen on puhunut ja jotka ovat kolmen kyynärpään pituiset. Verrattaessa tätä kertomusta Schefferuksen ja Peter Classonin antamiin tietoihin huomataan selvästi että tsheremissit ovat lappalaista alkuperää, Lapista tai Karjalasta lähteneitä. Myöskin nimi on suomalainen, sillä *Zere* (= etelä !) ja *mies* ovat suomen kieltä. Tämän kansan nimi esiintyy, Rudbeckin mukaan, myöskin ruotsalaisessa lastenleikissä, jossa lauletaan: „Nu kommer Simon sälle, Nu komma *Sörmännen* alle", sillä Sörmännen ovat juuri tsheremissit, „mies" on vain käännetty „männen". Mutta Rudbeck antaa myöskin omintakeisia tietoja tsheremissien kielestä erään kirjeen perustuksella,

jonka „Monsieur Brenner Kasanista [1] on kirjoittanut veljelleen Kun. Maj:in Miniateurille Elias Brennerille.“ Kirjoittaja näyttää niillä olevan sekakieli, jossa on sekä suomalaisia että skyytalaisia (se on ruotsalaisia) sanoja. Niin esim. on ruotsin Gud heillä Jomala, hand = kœtti, näsa = nen, fönster = okna, sko = kœng, eld = thule, dricka = joka, bastu = porti, j. n. e. Sen ohessa on lapinkielisiä sanoja, niinkuin yxa = oivis, hufvud = pialli, öra = pillix, stå upp = kimele. Mutta sitten tavataan myöskin ruotsalaisia esim. maren = man (mies), œrla = arla (aikaisin) y. m.

Suomen- (ja lapin-) kielisissä sanansaivarteluissaan, joista ylempänä on esimerkkejä nähty, oli Rudbeck vielä rohkeampi kuin ruotsinkielisissä, johon tietysti hänen täydellinen suomen kielen tietämättömyytensä oli syynä. Niin esim. hän tietää että „thamus“ suomeksi merkitsee aurinkoa ja tammikuu auringonkuuta, vastaten itämaisilla kansoilla ollutta tammuzkuuta. Tämän tiedon näyttää hän perustavan Tillandzin kasviluettelosta esiintuomaansa yrtin nimeen „Wallitzamus Crunu“, jossa muka „tzamus“ (!) jollain lailla tulisi aurinkoa merkitsemään. Ruotsalaisia Rudbeckin mukaan suomalaiset nimittävät „saksamiehiksi“. Paholaista he sanovat mustaksipukiksi eli pukiksi. Lappalaisten jumalan nimitys passe eli basse verrataan kreikan basileus sanaan, ja ruotsin kielessä olevaan basse-sanaan, joka muka merkitsee kuningasta ja isoja otuksia, „jotka tahtovat toisia vallita“. Erittäin laaja suomenkielisten sanojen luettelo tavataan siinä, missä useita kieliä verrataan muinaisen Foinikian kielen jätteihin, sen alkuperän selvittämiseksi (III osan sivuilla 719 seurr.). Kolme kertaa esiintyy tässä luettelossa „Kalevan poika“ merkitsemässä jättiä tai urosta. Nähtävästi ovat suomalaiset sanat yleensä otetut Florinuksen sanakirjasta, johon Rudbeck muutenkin viittaa. Mutta on siinä kuitenkin semmoisiakin, joita tuskin on voitu saada Florinukselta tai muista painetuista lähteistä ja jotka siis viittaavat siihen että hän tässä suhteessa on käyttänyt jonkun henkilön suullista apua. Niin esim. käännetään Idalion, ruotsiksi Idalund, suomeksi „iloinen metsä, äidin lecto“ (painovirheen

[1] Henrik B., josta tässä on puhe, ja joka 1697 Ruotsin lähettilään Fabriciuksen kanssa lähti matkalle Persiaan, ei ollut Elias Brennerin veli vaan orpana; hän kuoli kunink. kirjastonhoitajana 1732. Eräs intressantti Elias Brennerin kirje Rudbeckille tästä asiasta on painettuna „Den Svenska Mercurius“ nimiseen aikakauslehteen v. 1757.

kautta on viimeisestä sanasta vielä syntynyt jucto!); bare, ruotsiksi vare, on „olkonin“ (olkoon niin) j. n. e.

Rudbeckin esitys on missä hän yksityisseikkojen paljoudelta yleisempään keskusteluun pääsee elävää, pontevaa ja mehevää. Todisteluissaan on hän sangen kekseliäs. Puhuessaan esim. Melanklainien kansasta, joka muka Herodoton kertoen kävi mustiin puettuna ja siitä oli nimensä saanut, hän sanoo tämän kertomuksen sopivan Pohjolan kansoihin, koska siellä talvisin pimeänä aikana kaikki vaatteet näyttävät mustilta! Hän on ensimäisiä, jotka ovat panneet huomiota Ruotsin rikkaihin muinaisjäännöksiin ja kaivauksilla koettaneet niihin valoa luoda. Atlanticassaan kuvaa hän useampia muinaisesineitä. Mielellään hän muinaisuudelle vertauskohdaksi asettaa jonkun seikan tai jutun elävästä maailmasta, omalta ajaltaan. Ylempänä on jo esiintuotu muutama esimerkki siitä. Samalla tavoin Rudbeck koetti personallisella kokemuksella lisätä ainevarastoansa. Hän kuulusteli esim. talonpoikaisvanhuksia ottaaksensa selvän siitä, mitä tietoja ja mielipidettä heillä oli ajanluvun laskemisesta. Muodostaaksensa itsellensä käsityksen siitä, miten Ptolemeuksen maantieto kuulopuheiden mukaan syntyi, kutsui hän ylioppilaat kokoon, kyseli heiltä missä ilmansuunnassa ja etäisyydessä toisistaan eri paikkakunnat olivat sekä piirusti sen mukaan kartan. „Ja vaikkapa minulla silloin oli apuna Bureuksen maankartta, syntyi sittenkin kummallinen otus, kun jokaisen kertomuksen mukaan asetin toisen paikkakunnan tuohon, toisen tähän. Kuinka olisi Ptolemeus paremmin osunut, joka eli Egyptissä ja muutamien vanhojen kirjoittajain teoksiin sekä toisten kertomuksiin nojaumalla parhaimpansa mukaan maalaili taulujansa.“

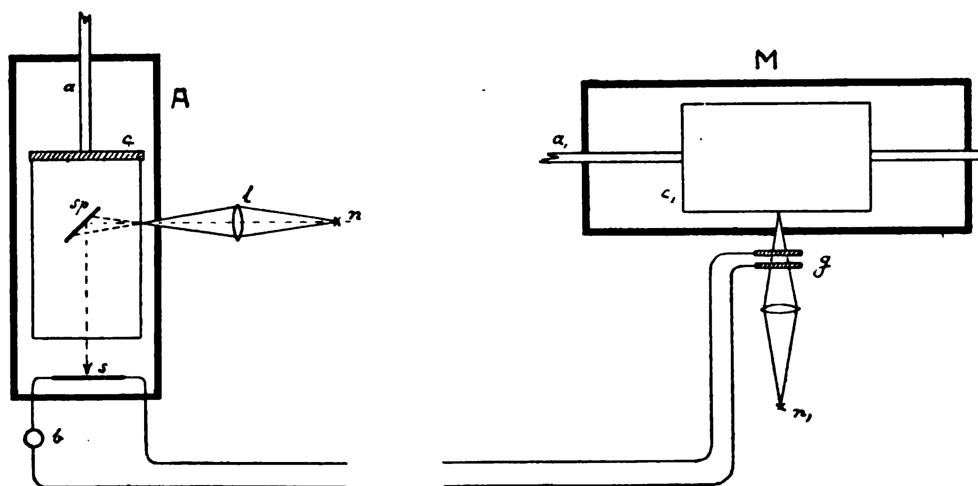
Hänen polemiikkinsa oli enimmiten leikillinen ja voisi olla opiksi meidän aikakautemme riitapukareille. Niin hän esim. muutamalle arvostelijalle ja epäilijälle vastaa seuraavaan tapaan. Eräs oppinut mies, joka muuten on Atlanticaani kiittänytkin, on kuitenkin arvellut, että olen liiaksi muilta kuninkailta ja mailta heidän maineensa riistänyt. Mutta hän ei näy tietäneen mitä nimeni Olf merkitsee (se merkitsee näet sutta) Enpä olekkaan muuta ryöstänyt, kuin mitä totuus vaatii ja minkä muut maan osat nyt 4,000 vuotta ovat Ruotsilta ryöstettynä pitäneet. Olen jättänyt jokaiselle vapauden tulla Ruotsiin, — vieläpä tapahtukoon se minun kustannuksellani, jos hän huomaa jotain vääräksi siitä mitä olen valoon saattanut, — ja täyden vallan peruuttaa, minkä pätevillä syillä voi, kuitenkin vasta

kun hän on lukenut Atlanticani 10 kertaa läpi. Ja mahdollista on, että täytyy se lukea 20:kin kertaa, ennenkuin oikein muistaa kuinka kaikki syyt liittyvät toisiinsa. — Täytyy tunnustaa Rudbeckin täten riittävällä tavalla suojelleen itsensä rahallisilta tappioilta.

Kaikella haaveilullaan ja suuruuden tavoittamisellaan tekee Atlantica kuitenkin lukijaan pikemmin miellyttävän kuin vieroittavan vaikutuksen. Että kirjoittaja itse oli lujasti vakuutettu haaveittensa todenperäisyydestä ja uskoi taistelevansa syrjäytetyn totuuden puolesta, sitä ei käy epäileminenkään. Voidaan sanoa, että hänen erehtymisensä siten on vielä surullisempi, koska se on todistus totuuteen pyrkivän ihmisjärjen riittämättömyydestä. Tämä ei kuitenkaan ole nähdäkseni oikein. Ei ole kukaan ihminen erehtymätön, ei suurinkaan nero, ja parasta niin on. Ihmisen elämä maan päällä on pyrkimys päämäärään päin, eikä sen saavuttaminen. Se, joka vilpittömästi on siihen pyrkinyt, töin tai aattein, hän on hyvin suorittanut tehtävänsä. Ja niin on Rudbeckin työ epäilemättä, vaikka hän erehtyi, ollut askel totuutta kohti, ja on ollut kehoituksena muille.

Suomessa ei ole Atlanticaa paljon tunnettu, vaikka se, kuten ylläkerrotusta näkyy, meidänkin maata koskettelee. Suomellekin ja Lapin raukoille rajoille olisi auennut muistorikas menneisyys, jos Atlantican mielijohde olisi näyttäynyt oikeaksi. Niin ei ollut. Jupiter, Bakkhos, Herkules y. m. eivät olleet Lapista tai Kemistä aurinkoisemmille maille lähteneitä suuria valloittajia, jotka siellä sitten saavuttivat jumalallisen kunnioituksen. Ja yhtä pettäviä olivat muut mietteet ja väitteet Pohjolan ikivanhasta sivistyksestä. Mutta sittenkin tarjoaa Olof Rudbeckin työ meillekin viehätystä, näyttämällä mitä siihen aikaan meidän maastamme ajateltiin. Ja ehkäpä sortuneiden pylväskaarien raunioista tulevaisuuden tiedekin löytää jonkun sirpaleen, jonka se voi liittää uuteen temppelirakennukseensa ja omaksensa tunnustaa.

Kuva 1.

Kaukovalokuvauksesta.

Kirjoittanut

G. MELANDER.

Jo vuosikymmeniä sitten syntyi toivo voida sähkölennätinlaitoksen avulla lähettää kopioita käsikirjoituksista, kuvista y. m. paikasta toiseen. Käsikirjoituksen lähettämisellähän olisi suuri merkitys kauppa- ja oikeusjutuissa. Kuvien nopea levittäminen on taas nykyisen poliisilaitoksen ja kuvalehtitoimituksen elinehtoja.

Esilletuoduista „kopiolennätin"ehdoituksista on Casellin pantelegrafi ensimäisiä käytännöllisiä koneita. Kuvan lähettäminen perustuu tässä sähkövirran kemiallisiin vaikutuksiin. Lähetysasemalla piirretään kuva eristävällä hartsiliuoksella metallilevylle. Tätä levyä vastaan kohtisuora metallipuikko liikkuu edestakaisin levyn pintaa myöten. Kun levy samaan aikaan siirtyy suuntaan, joka on kohtisuora puikon liikesuuntaa kohtaan, niin tämä puikko tulee vähitellen kulkeneeksi jokaisen levynosan ylitse. Niissä paikoin, joissa metallilevy tällä lähetysasemalla on paljas, pääsee patterin sähkövirta koko voimallaan kulkemaan puikosta levyyn ja siitä ulkojohtoon, mutta niissä paikoin, missä hartsiker-

ros on metallilevyllä, estää tämä hartsi virran kulkua, ja puikon kulkiessa tämmöisen paikan ylitse heikkonee virta ulkojohdossa. Vastaanottoasemalla on verisuolaliuokseen lioitettu paperilevy metallilevyllä. Metallipuikko kulkee kellokoneiston vaikutuksesta aivan samalla tapaa tämän metallilevyn ylitse kuin metallipuikko lähetysasemalla. Sähkövirta jakaa verisuolaliuoksen kemiallisesti ja synnyttää „Berlinin sinisen“ nimellä tunnetun väriaineen. Kun virralla on koko voimansa, jättää siis metallipuikko vastaanottoasemalla jälkinään sinisiä keskenään yhdensuuntaisia viivoja. Niissä paikoin taas, missä heikontunut sähkövirta kulkee puikosta levyyn, ei synny yhtään tahi kovin vähän Berlinin sinistä, ja paperi jää näistä paikoin suuremmassa tahi pienemmässä määrässä valkeaksi. Kopioitu kirjoitus saadaan siis valkealla piirustetuksi siniselle pohjalle. Tämän koneen pääehto on se, että metallipuikot kulkevat aivan samalla tapaa metallilevyjen ylitse molemmilla asemilla. Se saatiinkin jokseenkin suurella tarkkuudella täytetyksi. Tämän kaltainen kone vaikutti jonkun aikaa Parisin ja Lyonin välillä, mutta se hävitettiin pian, koska etenkin kuvat tulivat karkeita. Samanlaisia kokeita on jatkettu toiseenkin suuntaan.

Kuva 2. *Kaukovalokuva Saksan kruununprinssin muotokuvan mukaan.*

Vuonna 1817 oli ruotsalainen kemisti Berzelius keksinyt uuden alkuaineen, jota hän nimitti seleniksi (kreikkalaisesta sanasta selene = kuu), koska se oli sukua vähän aikaisemmin keksitylle alkuaineelle tellurille (kreikkalaisesta sanasta tellus = maa). Vasta vuonna 1875 huomattiin, että selenillä oli merkillinen ominaisuus. Kiteytyneessä muodossa muuttaa se näet sähköjohtokykyään siinä määrin kuin sitä valaistaan. Jos valaisematon selenilevy asetetaan sähkövirtajohtoon, niin se estää virran-

Kuva 3. *Kaukovalokuva suurennettuna (vrt. kuva 2).*

kulkua. Mutta kun selenilevyä valaistaan, kasvaa sen sähköjohtokyky. Sähkövirta pääsee nyt kulkemaan johdon läpi, ja tämän sähkövirran voimakkuus kasvaa samassa määrässä kuin valon voima.

Useimmat kokeet käyttää tätä selenin ominaisuutta „kopiolennätin"laitosta varten ovat kohdanneet suuria vaikeuksia. Vasta tänä vuonna on Münchenin yliopiston professori A. Korn keksinyt keinon, jonka avulla voi saada käsikirjoituksia ja kuvia kopioiduiksi suuriltakin etäisyyksiltä. Tämä Kornin „kaukovalokuvaus", nk. hän sitä nimittää, on jo herättänyt huomiota, ja toivottavasti tulee se saamaan suuren merkityksen jokapäiväisessä elämässä.

Kaukovalokuvauslaitoksessa on lähetyskone, johon asetetaan kopioitava kirjoitus tahi valokuva, ja vastaanottokone, jonka kautta kuva tulee kopioiduksi. Molemmat koneet ovat yhdistetyt johtolangalla, se on asemia yhdistävä ulkojohto. Kuva 1 selvittää pääpiirteissään koneen vaikutustavan.

Lähetyskoneessa *A* on lasisylinteri *c*, joka voi pyöriä akselinsa *a* ympäri. Sylinteriä pyörittää pieni sähkömoottori antaen sille erittäin tasaisen kiertonopeuden. Kun sylinteri on kiertänyt kierroksen, on se samassa noussut yhden millimetrin ylöspäin. Lasisylinterin pinnalle kiinnitetään ohuelle selluloidilevylle (filmille) valokuvattu käsikirjoitus tahi kuva, joka on kaukovalokuvattava. Sylinterin vieressä olevasta Nernstin sähkölampusta *n* tulevat säteet kootaan linssin *l* avulla, niin että ne leikkaavat toisiaan filmin kuvapinnalla. Lasisylinteriä ynnä koneeseen kuuluvaa selenilevyä ympäröi valoa pidättävä laatikko, ainoastaan linssin kokoama valo pääsee pienen aukon kautta tämän laatikon sisään.

Kuljettuaan senjälkeen itse filmin ja lasisylinterin läpi kohtaa kysymyksessä oleva valokimppu kuvastimen *sp*, joka sen heijastaa sylinterin alla olevaa selenilevyä *s* kohtaan. Tämä selenilevy kuuluu ulkojohtoon, joka yhdistää lähetyskoneen vastaanottokoneeseen *M* ja johon sähköpatteri *b* synnyttää virtaa.

Kun sylinteri noustessaan kiertää akselinsa ympäri, niin linssin kokoaman valokimpun huippu tulee kulkemaan korkkiruuvin muotoista tietä filmin pinnan ylitse. Joka pisteessä tällä matkallaan kohtaa valokimppu jonkun osan valokuvasta, joka suuremmassa tahi pienemmässä määrässä pidättää valonsäteitä. Kuvastimen kautta selenilevylle heijaste-

Kuva 4. *Ensimäinen Baijerin prinssin-hallitsijan kaukovalokuva.*

tun valon voimakkuus tulee siis vaihtelemaan sen mukaan, kuinka musta kysymyksessä oleva valokuvan kohta on. Kun selenin johtokyky taas riippuu siitä valomäärästä, joka sille lankeaa, niin voi helposti ymmärtää, että virta ulkojohdossa on sitä voimakkaampi, kuta läpinäkyvämpi vastaava kohta valokuvassa on. Tätä sähkövirran vaihtelua käytetään kuvan aikaansaamiseksi vastaanottokoneessa.

Vastaanottokoneen pääosa on myöskin lasisylinteri *a* (kuva 1), joka pyörii akselinsa *c* ympäri. Aivan samanlainen sähkömoottori kuin lähetysasemalla panee vastaanottoasemallakin lasisylinterin pyörimään, ja se antaa tälle sylinterille aivan samanlaisen kiertymisnopeuden. Vastaanottoaseman lasisylinterin ympäri on kääritty valaisematon valokuvausfilmi (valonarka selluloidilehti), jolle nyt kopioitava kuva tulee kopioiduksi osa osaltaan sen mukaan kuin niitten vaikuttamat sähkövirrat saapuvat vastaanottokoneeseen. Tämäkin sylinteri on suljettu valoapitävään kuoreen. Kuoressa olevan pienen aukon kautta pääsee valo kuoren ulkopuolella olevasta Nernstin lampusta *n* vaikuttamaan valonarkaan kalvoon. Matkallaan lampusta kalvoon kulkee valo linssin kautta ja tulee siten kootuksi yhteen ainoaan pisteeseen kalvolla. Jotta valaistuksen voimakkuus saataisiin vaihtelemaan ulkojohdon sähkövirran voimakkuuden mukaan, ovat säteet, ennenkuin ne kohtaavat valonarkaa kalvoa, pakoitetut kulkemaan var-

Kuva 5. *Toinen Baijerin prinssin-hallitsijan kaukovalokuva.*

jostinlaitoksen kautta. Tämä varjostinlaitos perustuu magneettien kykyyn muuttaa vapaasti ripustettujen sähköjohtojen suuntaa. Yksi osa johdosta on sentähden ripustettu voimakkaan magneetin poolien väliin. Kun sähkövirta kulkee johdon kautta, poikkeaa magneetin poolien välillä oleva johdon osa sitä enemmän, kuta voimakkaampi virta on. Samaan johtolangan osaan on kiinnitetty aluminiosta tehty varjostinlaitos, joka liikkeittensä kautta saattaa valonaralle levylle lankeavan valon vaihtelemaan

Kuva 6. *Kaukovalokuva Edvard VII:n muotokuvan mukaan.*

Kuva 7. *Professori A. Korn. Hänen itsensä kehittämän kaukovalokuvan mukaan.*

samalla tapaa, kuin lähetysasemalta tuleva sähkövirta vaihtelee. Kopioitavan kuvan vaikuttamat valaistusvaihtelut selenilevyllä synnyttävät, niinkuin jo on sanottu, vastaavia vaihteluja sähkövirrassa. Tämä virta vuorostaan laskee varjostinlevyn kautta juuri sen valomäärän vastaanottoaseman valonaralle levylle, mikä vastaa kopioitavan kohdan. Kun vastaanottokoneessa sylinteri nousee pyöriessään akselinsa ympäri, niin lampun synnyttämä valopiste tulee kulkemaan pitkin korkkiruuvin muotoista viivaa tämän levyn ylitse. Valopisteen vaikutus valonarkaan levyyn riippuu valon voimakkuudesta. Täten saadaan tiheästi piirrettyjä

keskenään yhdensuuntaisia mustia viivoja, jotka ovat leveimmät ja voimakkaimmat niissä paikoin, missä kopioitava kuva on tumma, mutta erittäin heikot alkuperäisen kuvan valoisissa paikoissa. Saatu kopio ei tule olemaan mikään yhtenäinen kuva, vaan se on tarkasti katsottuna kokoonpantu yhdensuuntaisista viivoista, joilla on paikasta paikkaan vaihteleva tummuus. Kaukaa katsottuina tahi pienennettyinä tekevät ne kuitenkin tavallisen kuvan vaikutuksen. Kuva 2 näyttää kaukovalokuvan Saksan perintöruhtinaasta, ja kuva 3 esittää saman kuvan suurennettuna ja pienennettynä.

Kuva 8. *Kaukovalokuva presidentti Fallièresin muotokuvan mukaan.*

Korn teki ensimäiset kokeensa vuonna 1904 telefoonijohdolla Münchenistä Nürnbergiin ja sieltä taas takaisin Müncheniin. Kuvan kopioimiseen tarvittiin silloin noin 40 minuuttia. Nämät ensimäiset kuvat olivat kuitenkin hyvin vaillinaisia. Korn huomasikin, että tämä pääasiallisesti riippui siitä, etteivät sylinterit molemmilla asemilla liikkuneet aivan samalla tapaa. Monen kokeen jälkeen sai hän kuitenkin sylinterit pyörimään aivan tasaisesti ja samalla nopeudella. Voitettuaan muitakin vaikeuksia, jotka aiheutuivat siitä, ettei selenilevy muuta vastustaan aivan samassa silmänräpäyksessä kuin valon voimakkuus muuttuu, saavutti Korn nykyiset tuloksensa. Kuvat 4 ja 5 esittävät samaa Baijerin prinssin-hallitsijan kuvaa kopioituna 1904 ja 1906.

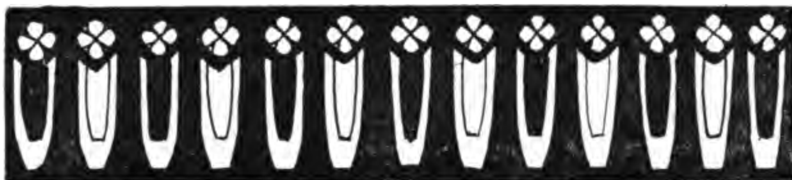
Kuva 5 samaten kuin kuningas Edvard VII:n kuva (6) on kopioitu 11 $^1/_2$ minuutissa 1500 kilometrin pitkällä johdolla. Pisin käytetty matka on 1800 kilometriä, ja lyhyin aika, jossa kuvaa (13×18

cm.) on kopioitu, on 6 minuuttia. Kuva 7 esittää kaukovalokuvan professori Kornista itsestään.

Huomattavaa on, että sähköjohdon täytyy saada pysyä aivan häiritsemättä kopioimisen aikana. Kun kuva 8, joka esittää presidentti Fallièresia, kopioitiin telefoonijohdolla Parisista Lyoniin ja Lyonista Parisiin, niin eräs telefoonineiti Parisissa katkaisi erehdyksestä johdon 12 sekunniksi. Tämä erehdys tulikin kohta näkyviin kuvassa kirjavana juovana, joka kulkee presidentin oikeanpuolisen korvan kohdalla.

Kysymyksessä oleva keksintö on herättänyt paljon huomiota. Ranskalainen kuvalehtiyhtiö L'Illustration on jo ostanut oikeuden yksin saada käyttää keksintöä Ranskassa ja pystyttää tämmöisiä kopioimisjohtoja muissakin maissa, paitsi Saksassa. Münchenin ja Berlinin välille rakennetaan nyt jo kaukovalokuvausjohtoa, ja ennen pitkää on englantilainen lehti Times Lontoossa kaukokuvavaihdossa Parisin lehden Matinin kanssa. Kaukovalokuvaus onkin tärkeä kuvalehdille. Se tarjoaa niille keinon levittää kuvia melkein yhtä nopeasti kuin sähkösanomia levitetään. Kuva merkillisestä tapauksesta tulee täten perille samaan aikaan kuin itse tieto tapahtumasta. Yleisö saa siis kuvat silloin, kun sen uteliaisuus on korkeimmillaan ja sen ostohalu suurin. Tämä merkitsee paljon liikekeskuksissa, ja sillä voi suuria rahoja ansaita.

Friedrich Nietzschen „Zarathustra“.[1]

Kirjoittanut

V. Tarkiainen.

Faustin tapaisten, väsymättä ylöspäin pyrkivien sielujen voimakasta elämänkaipuuta ei 19:s vuosisata kaikesta henkisestä edistyksestään ja aineellisesta hyvinvoinnistaan huolimatta ole jaksanut tyydyttää. Ajan parhaimmatkin saavutukset ovat näyttäneet pieniltä ja keskeneräisiltä, kun niille on asetettu tuo suuri vaatimus: kaikki tai ei mitään. Ja ihmisten suuri enemmistö, kansa, joka ajatuksineen ja ihanteineen muodostaa ympäröivän ilmapiirin, on pysynyt yhä niin tukahduttavan epävapaana, vanhoillisena ja liikkumattomana, että suurimmat ajan runoilijoista ovat tunteneet tarpeen vyöttäytyä taisteluun sen ahtautta ja puolinaisuutta vastaan. Niin teki esim. Ibsen, joka vakaasti harkiten piirsi kilpeensä tuon paljon puhuvan tunnussanan: kansanvihaaja. Ja täynnä myrsky- ja kiihkomieltä ryntäsi esiin Friedrich Nietzsche ja sinkosi maailmaan suuren inhonsa ja ikävänsä taistelusanassaan: *yli-ihminen*.

Kirjassaan „Näin puhui Zarathustra“, joka syntyi vuosina 1883—85, hän laulaa hymnejä suuruuksille, neroille tekojen, tunteiden ja ajatusten maailmassa. Yli-ihminen merkitsee siinä ensi sijassa henkisen aristokraatin ylenkatsetta „roskaväkeä“, „laumaa“, noita „aivan-liian-monia“ koh-

[1] Friedrich Nietzsche, *Näin puhui Zarathustra*. Kirja kaikille eikä kenellekään. Suomentanut Aarni Kouta. Suomennoksen tarkastanut O. Manninen. Helsingissä, 1907. Otava. 383 siv. Hinta 5:—.

taan, jotka nyt kansoittavat maan. Ne ovat luodut vain sortumaan, valmistamaan tietä tuleville. Sillä ihminen ei ole mikään päämaali, vaan silta ja ylimeno yli-ihmiseen. „Ihminen on jotakin, joka on voitettava!" soi alituisena kertosäkeenä Zarathustrassa. Samalla hylkää Nietzsche kaiken nykyisen yhteiskunta- ja sivistyselämän alhaisena ja alentavana. Paraskin siinä on inhoittavaa. Valtio ja kirkko ovat kylmiä hirviöitä, ne kun pyrkivät hävittämään ihmisen personallisuuden ja ovat luodut vain „laumoja" varten. Sivistys on neroilta ja keksijöiltä varastettua omaisuutta. Oppineisuus henkistä hedelmättömyyttä. Yli-ihminen ei anna minkään perinnäisen painaa niskojaan, kaikista vähimmän tuon miedon, valheellisen uskonnon, jonka ihmiset ovat itselleen keksineet, kieltäessään kaiken maallisen ja houriessaan tuonpuolista elämää ja tuonpuolista taivasta. Yli-ihmiselle ei ole olemassa mitään jumalaa. Sillä „*jos* Jumala olisi, miten voisin sietää sen, etten itse ole Jumala. *Siis* ei ole mitään jumalia", ajattelee hän. Hänelle on olemassa maa ja ruumis ja niiden terveet vaatimukset.

Kieltämällä kaiken yleisen ja entisen on yli-ihminen saavuttava täyden yksilöllisen vapauden, vallan kulkea omia teitään. Ja tästä alkaa hänessä suuri myöntäminen, uuden luominen. Hänen suuri elämänkaipuunsa tahtoo näet uusia muotoja tässä maailmassa. Mutta hän ei ole ulkonaisten parannusten harrastaja, joka pyrkisi paikkaamaan vanhaa vaatetta: valtiota ja yhteiskuntaa. Ei. Hän tulee särkemään vanhat taulut ja kirjoittamaan uudet, arvioimaan kaikki sisäiset arvot uudestaan. Hän rakastaa elämää vain sen korkeimmassa, täydellisimmässä muodossa, jossa ihminen elää riemuiten iankaikkisuutta joka hetki. Jalouden hän asettaa taas kunniaan ja luo uuden aatelin maan päälle. Tämän aatelin tunnusmerkkinä on voima ja rohkeus. Se on itse oma tuomarinsa, syyttäjänsä ja tuomionsa täytäntöönpanija eikä tunnusta mitään herraa yläpuolellansa. Ja se on hallitseva maan, sillä sitä kannustamassa on väkevä tahto valtaan (Wille zur Macht). Se ottaa itselleen mitä se tahtoo. Mutta kun se on päässyt onnensa ja voimansa kukkuloille, niin se saattaa astua alas laaksoihin ihmisten luo ja lahjoittaa ylenpalttisuudestaan, „jotta yksinäinen kukkula ei iäksi yksinäisyyteen sulkeutuisi ja itseensä tyytyisi; jotta vuori tulisi laaksoon, ja korkeuden tuulet alankoihin". Tätä ei yli-ihminen kuitenkaan tee rakkaudesta eikä säälistä. Sillä rakkaus olisi heikkoutta ja sääli tungettelevaisuutta. Vaan hän tekee sen terveestä itsekkäisyydestä, „saadakseen valtaa". Tervettä ja puhdasta on näet rak-

kaus omaan minään ja elämään. Ja se täysi ja terve elämä, jonka potenseerattu ilmaus yli-ihminen on, ei ole koskaan sammuva, vaan on palaava yhä uudelleen ja uudelleen iankaikkisesti. „Ilo näet tahtoo itsensä, tahtoo iäisyyttä, tahtoo takaisintuloa, tahtoo kaiken iäti itsensä kaltaiseksi." Elämän suuri myöntäminen on vienyt Nietzschen tähän oppiin „kaiken iankaikkisesta takaisintulosta".

Nietzsche on itse selittänyt Zarathustransa tarkoituksen (jos olen häntä oikein ymmärtänyt) olevan toiselta puolen vitsoa ja paljastaa ajan heikkouksia: „puhua totta ja taitavasti käyttää nuolta, se on persialainen hyve", toiselta puolen taas osoittaa, miten *yleisen* moraalin on muuttuminen *yksityiseksi*, elämäksi, jotta se ei olisi vain kuollut sana: „Moraalin itsensävoittaminen, totuuden rakkaudesta, moralistin itsensävoittaminen vastakohdakseen — minuksi —: sitä merkitsee minun suussani nimi Zarathustra." Jos asian näin käsitämme, ei Zarathustran oppi ole muuta kuin ankaraa kritiikkiä ajan kehnoudesta ja voimakas viittaus, mihin suuntaan uudistus olisi menevä. Se anarkistinen kumous, jota Nietzsche ennustaa korkeaäänisellä huudollaan: „Jumala on kuollut, me tahdomme että yli-ihminen eläisi!" supistuu todellisuudessa verraten viattomaksi kehityksen sysäykseksi, josta ahtaat sielut ovat nähdäkseni turhaan liian suurta melua nostaneet. Onhan aikakauden vapaa uskontotiede seuraillut suunnilleen samoja polkuja: siirtänyt jumalallisen auktoriteetin antamat „siveyslait" ihmisen sieluun, vapauttanut Kristuksen maailmansovittajatehtävästään, asettanut kunkin yksityisen asiaksi kulkea tiensä „kuoleman" kautta „ylösnousemukseen ja elämään" ja tehdä hyvää ilman taivaallista palkanmaksun toivoa. — Nietzsche on sanonut tämän saman vain runollisemmin, kuumeisemmin, niin että tuntee sanojen tuskallisesta värähtelystä hänen taistelleen raskasta taistelua itsessään, ennenkuin hän suoriutui voitollisena ja vapaana perinnäisistä kirkonopeista, jotka olivat jo lapsena hänen veriinsä syöpyneet.

Tämän taistelun kuumeen me ymmärrämme hyvin, jos ajattelemme niitä oloja, joissa Nietzsche eli. Olihan hän saksalaisen papin poika (synt. 1844), joka oli saanut sangen ahdasmielisen ja vanhoillisen kasvatuksen korkeakirkolliscen henkeen. Nuoruutensa päivinä hän m. m. kirjoitti hartaita uskonnollisia runoja ja harrasti pakanalähetystä. Ei ollut ihme, että kun hän sitten 1860-luvulla ylioppilasaikanaan tutustui antiikin henkeen ja ajassa liikkuviin „vapaisiin aatteihin" ja luopui isiensä uskosta, että se

saattoi tuntua hänestä kamalalta kuin „Jumalan murha" ja että tästä taistelusta jäi moni pistävä otä hänen sieluunsa kirvelemään. 1870-luvun lopulla tulee lisäksi ruumiillinen tuska ja kuume, ja hän tuntee itsensä niin yksinäiseksi vanhoillisessa Saksassa, ettei hän 1885 tiennyt kuin 7 hengenheimolaista, jotka saattoivat edes osapuilleen ymmärtää Zarathustran ajatuksia. — Äärettömän yksinäisen ja paljon kärsineen sielun huohottavia tunnustuksia, rehellisiä ja elettyjä, tuntuvat Zarathustran puheet olevan. Ne ovat kuin kuolemaan tuomitun lauluja elämälle, sitä hehkuvampia, kuta suuremman tuskan painon alta ne ovat esiin pusertuneet. Nuo lyhyet aforismit, joissa itseään tarkastelevan sielun ylitsepääsemättömät ajatukset ja tunnot kimmeltelevät sadoissa eri muodoissa ja vivahduksissa, ovat melkein kuin kuumeesta juopunutta yöllistä runoutta. Päivän kirkas rauha ei ole päässyt eroittamaan niistä pois epäselvää monisanaisuutta. Ja ajan pitkään ne vaikuttavat lukijaan yksitoikkoisesti ja väsyttävästi, ellei hän ole samanlaiseen tuskaan pingoitettu. Mutta ne voivat sittenkin vaikuttaa tuolla monasti syväkuultoisella kimalluksellaan profeetallisen runollisesti, ehkäpä vapauttavastikin. Nietzschessä oli itsessään jotakin siitä „vapahtajasta", josta hän sanoi: „Kuuma sydän ja kylmä pää: missä nämä sattuvat yhteen, siellä nousee myrskytuuli, „vapahtaja." Että tämä sydämen kuumuus ruumiillisen kuumeen rinnalla myöhemmin kohosi hänessä aivoihin asti ja himmensi niiden kirkkauden kokonaan (v. 1889), se on viime vuosikymmenien syvimpiä tragedioja. Vuosisadan oma traagillinen ristiriita pään ja sydämen välillä näyttää siinä peloittavana kuvastuvan. Ibsen, epäilemättä yhtä selväpäinen ja kuumasydäminen, seisoi myös kuilun partaalla ja katsoi syvyyksiin, mutta hän jaksoi onnellisemman elimellisen rakenteensa vuoksi hillitä „sydämensä peikot" ja pelastui. Mutta pysyväksi merkiksi siitä sodasta, jota pää ja sydän hänessä kävivät, jäivät maailmaan hänen tragediansa, 19:nnen vuosisadan jälkipuoliskolla ainoat suuret tragediat.

Nietzschen Zarathustraoppi — elikkä-runo — ei siedä, yhtä vähän kuin mikään runo, että siihen iskettäisiin kylmän loogillisen ajatuksen kiiloja. Se niistä särkyisi. Sillä se on täynnä ristiriitoja, mutta vain näennäisiä, kuten se elämä, jonka välitön ilmaus se on. Moni on kompastunut Zarathustran kielteisyyteen ja tuominnut Nietzschen ymmärtämättä. Hän on sattunut esim. lukemaan ne kauheat sanat, jotka luovat ylipääsemättömän kuilun ihmisen ja yli-ihmisen välille: ihmisestä yli-ihmiseen on pitempi

askel kuin apinasta ihmiseen. Tai lukenut hänen yksipuolisen tuomionsa koko naissuvusta („kissoja ovat naiset yhä vielä ja lintuja. Tai, paraimmassa tapauksessa, lehmiä“ j. n. e.), joka sivumennen sanottuna, on synnyttänyt kokonaisen antifeministisen kirjallisuussuunnan (O. Weininger y. m.). Tai— mikä pahinta! — lukenut ne syytökset, joita Zarathustra (ss. 75, 292 ja 293) sinkoo Jeesusta ja kristinoppia vastaan — semmoisena kuin se esiintyy „oikeaoppisissa“ piireissä. Nämä ja muut tänkaltaiset kohdat ovat peittäneet näkymättömiin sen positiivisen puolen, minkä teos sisältää. Esim. se, mitä Zarathustra puhuu oikeasta ylpeydestä, rakkaudesta, avioliitosta, elämän täydellisyydestä j. n. e., saattaisi olla terveellistä lukea vaikkapa sielunpaimenille. Ja tuskan ja riemun psykologina hän on mennyt syvemmälle kuin moni tulee ajatelleeksikaan. Hän on osoittanut niiden eroittaman yhteyden ja arvon elämässä selvemmin kuin hänen suuri opettajansa tällä alalla, filosofi Schopenhauer.

Yli-ihmisoppi on tavannut ajanhenkeen. Sitä todistaa se seikka, että se on kulovalkean tavoin lentänyt yli Europan. Nietzschellä on hengenheimolaisia tai oppilaita melkein joka maassa. Mainitsen vain Gorkin Venäjältä, D'Annunzion Italiasta, Brandesin Tanskasta ja meiltä Volter Kilven. Mutta nykyisin lienee ensi ihastus yleensä jo laimenemassa, vaikka vetovoimaa näyttää tällä opilla edelleenkin olevan varsinkin nuoriin.

Yli-ihmisajatus ei ole ensi kertaa Nietzschen lausuma. Aikaisemmin on venäläinen kirjailija F. M. Dostojevski esim. teoksessaan „Rikos ja rangaistus“ sovittanut päähenkilön Raskolnikovin suuhun ihan samansuuntaisia ajatuksia. Tämäkin jakaa ihmiset kahteen jyrkästi toisistaan eroitettuun luokkaan: „alempaan, niin sanoakseni varsinaiseen raaka-aineeseen, joka yksinomaan ylläpitää suvun jatkumista ja varsinaisiin ihmisiin, s. o. semmoisiin, joilla on kyky sanoa *uusi sana* omassa piirissään. Kaikki viimemainitut ylitsekäyvät lain, ovat rikkojia . . . Jos heistä jonkun aatteensa vuoksi tarvitsisi astua toisen ruumiin yli, veren kautta, niin voi hän minun mielestäni itsessään, omantuntonsa mukaan, tunnustaa itsellään olevan siihen oikeuden“ j. n. e. Nietzsche ei ole ajatuksiaan silti lainannut, vaikka hän muuten tunnustaa Dostojevskin, „tuon syvän ihmisen“, olleen ainoan psykologin, jolta hänellä oli jotakin oppimista; mutta se on kummallinen yhteensattumus, jommoisia synnyttää aika, kun se on eri maissa samalle tasalle kehittynyt. Tässä koskettaa toisiaan kaksi sukulaissielua, joissa

molemmissa näyttää olleen samansuuntainen ristiriita ja pyrkimys hajanaisuudesta ja kielteisyydestä suureen, eheään myöntämiseen.

Toinen merkillinen yhteensattumus voitaisiin niinikään merkitä, Nietzschen ja Leo Tolstoin välillä. Tämä idän suuri profeetta on ensi näkemältä, „krisillisyydessään" suoranainen antipoodi „antikristilliselle" saksalaiselle runoilijafilosofille. Ja kerrassaan eri teitä on heidän kehityksensä kulkenut. Mutta Tolstoikin pyrkii uusiin elämänarvoihin, luomaan uudet käskyntaulut ihmissydämiin. Hän menettelee siinä sentään aivan päinvastoin kuin Nietzsche. Hän tahtoo kieltää kaiken personallisuuden, kaiken „yli-ihmisyyden" ja vaatii särkyneen sielun sulautumaan „laumaan", itsetiedottomaan kansaan, jotta se voisi tämän uskossa kasvaa ehyeksi ja väkeväksi katsomaan kuolemaa silmiin. Itä ja länsi seisovat siinä vastakkain. Yhteistä sittenkin on pyrkimys eheyteen, sopusointuun, uuteen suureen ihmisyyteen. Ja yhteistä on pohjalta molempien käsitys kristinuskosta, jossa he näkevät vain kaiken elämän kieltämisen, täydellisen buddhalaisen nihilismin. Tämä on niitä pisteitä, joissa äärimmäisyydet joskus koskettavat toisiaan; tässä tapauksessa „Antichristin" kvasipakanallinen profeetta ja „Kristuksen opin hengen" kvasikristillinen tulkitsija.

Ihanne.

(L'Idéal.)

Kirjoittanut

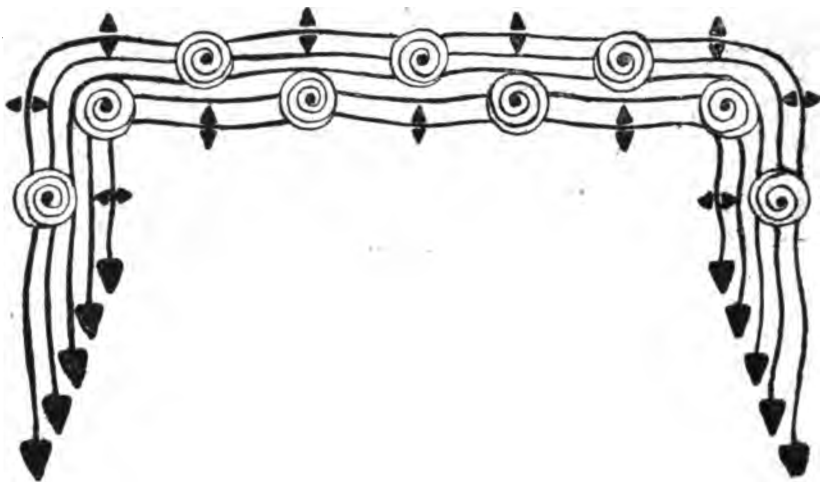
Sully Prudhomme.

Kuu suuri, taivas tähtisees,
yön tuikkehessa maa on tumma,
nyt, luonto, nään sun sydämees,
nyt viime tähdest' uneksun ma,

säteestä, jot' ei vielä näy,
vaan joka kautta kaukaisuutten
viel' alas tänne asti käy
auvoksi aikasarjain uutten.

Se tähti kaunein, kaukaisin
kun kerran kultaa taivaskuvun,
oi kertokaa: sit' armastin,
te viimeisimmät ihmissuvun!

Suom. O. Manninen.

Suomi-ystäviä Suomen ulkopuolella.

John Abercromby.

Nimi JOHN ABERCROMBY ei liene tuntematon jonkun verran vanhemmille lehtemme lukijoista. Takavuosina sanomalehtemme tiesivät kertoa varakkaasta englantilaisesta, joka matkusteli maassamme aikoen tutustua sen oloihin ja kieleen. Ehkäpä silloin joku lehti tiesi mainita, että tämä englantilainen erityisesti harrasti suomalaisten loitsurunojen tutkimista; kenpäties silloin myöskin mainittiin hänen lahjoituksiaan Suomalais-ugrilaiselle seuralle. Mutta nuoremmille, ja ehkäpä suurelle yleisölle nykyään ylimalkainkin, lienee hänen nimensä jokseenkin, jollei kokonaan tuntematon.

Ja kuitenkin ansaitsee hänen nimensä muistamista Suomi-ystävien joukossa. John Abercromby on niitä harvoja ulkomaalaisia, jotka perinpohjaisesti ovat oppineet meidän kielemme ja tehneet suomalaisen hengen tuotteita tutuiksi ulkomailla. Hän on suomalaisten muinaisuudesta julkaissut laajan mielenkiintoisen teoksen »The Pre- and Proto-historic Finns» (Esi- ja alkuhistorialliset suomalaiset» kaksi osaa, Lontoossa 1898), jossa hän m. m. on erityisesti käsitellyt loitsurunojamme. Hän on — mainittakoon sekin tässä yhteydessä — unohduksesta pelastanut vanhimman Kuollan-lappalaisen kielimuiston, erään englantilaisen merikapteenin tekemän sanaluettelon v:lta 1557, jonka Abercromby löysi ja saattoi uudelleen julkisuuteen Suomalais-ugrilaisen seuran aikakauskirjassa (13:nnessa osassa).

Mutta John Abercromby on muullakin — siihen katsoen, että hän on ulkomaalainen — vieläkin harvinaisemmalla tavalla toiminut suomalaisen tieteen hyväksi, nimittäin lahjoittajana. Kun Suomalais-ugrilainen seura v. 1887 suunnitteli matkaa mordvalaisten luokse ja seuran varat olivat vähäiset, niin John Abercromby, jonka mieltä mordvalais-matka suuresti kiinnitti, tarjosi seuralle anteliaasti tätä tarkoitusta varten melkoisen rahallisen kannatuksen. Myöhemmin lahjoitti John Abercromby vielä Suomalais-ugrilaiselle seuralle 100 puntaa samojedien luokse tehtävää tutkimusmatkaa varten, mikä summa kuitenkin on toistaiseksi, sopivan tutkijan puutteessa, ollut vain korkoja kasvamassa (viime vuoden lopussa John Abercrombyn rahasto samojedilaismatkaa varten oli jo 4227,72 mk.). Kaikkiaan on hra Abercromby Suomalais-ugrilaiselle seuralle, jonka perustajia ja kunniajäsen hän on, lahjoittanut 8,815 mk.

John Abercromby on paljon matkustanut tiedemies. Niistä elämäkerrallisista tiedoista, jotka hra Abercromby suosiollisesti on pyynnöstämme antanut Valvojan toimitukselle, näkyy, kuinka laajalti hän on oppinut omasta näkemästä ja kuinka tällä laajalla matkustamisella jo varsin varhain on ollut yksi päämäärä: esihistoriallisten aikojen elämän tutkiminen.

Ennenkuin painatamme tähän tekijän vaatimattomaan muotoon pukemat muistelmat, mainittakoon tässä ainoasti, että se myötätuntoisuus, jota John Abercromby tuntee maatamme kohtaan, ei ole vain tiedemiehen myötätuntoisuutta tutkimuksensa esinettä kohtaan. Vaikka se jo selviää siitäkin, mitä yllä on sanottu, emme malta olla sen todisteeksi tähän painattamatta muutamia rivejä siitä kirjeestä, jonka hra Abercromby lähetti Valvojan vastaavalle toimittajalle elämäkerrallisten muistelmiensa mukana:

»Luultavasti minulla ei enää koskaan ole oleva tilaisuutta käydä Suomessa, mutta minä vakuutan teille, etten sitä koskaan unohda. Tämä maa ja sen kansa on jättänyt mieleeni haihtumattoman muiston ja sen tunteen, että se on säilyttävä kielensä ja laitoksensa, vaikka vihollinen yrittäisikin niitä hävittää ja muuttaa. Luonteen sitkeys on yksi parhaita ominaisuuksia mitä millään kansalla saattaa olla, ja suomalaisilla on sitä niin suuressa määrässä, etten ole huolissani heidän tulevaisuudestaan. Kohtalonsa vaiheissa he kenties saavat kestää synkkiäkin päiviä, mutta jos he liittyvät yhteen ja heitä yhdistää toisiinsa voimakas kansallistunto, kielen ja päämäärän yhteyden lujittamana, niin he varmaan ovat säilyttävät itsenäisyytensä ja kansallisen yksilöisyytensä. Voitto on sen, joka on voimakas, ja voima ei ole pelkissä lukumäärissä.»

Olen syntynyt 15 päivänä tammikuuta v. 1841 Westertonin pienessä kartanossa lähellä Bridge of Allan kylää, joka sijaitsee ihanalla, korkealla paikalla tasaisen laakson rinteellä.

Minun pelättiin kuolevan heti syntymäni jälkeen ja senvuoksi seurakunnan pappi kastoi minut varemmin kuin on tavallista. Ollessani noin kahden vuoden iässä kuoli isoisäni, ja me muutimme sukutilallemme Airthrey Castleen, joka sijaitsee Ochil vuorten juurella noin puolenkolmatta kilometrin päässä Westertonista. Poikasena kiipeilin usein näillä vuorilla. Me vietimme talven v. 1848 Leamingtonissa Englannissa ja seuraavan vuoden tammikuussa minä aloitin koulunkäyntini Allesleyssä lähellä Coventrya, joka siihen aikaan oli kuuluisa nauhoistaan, mutta nykyään polkupyöristään ja automobileistaan. Koulussa oli vain kahdeksantoista poikaa, ja minä olin joukon nuorin. Englantilaispoikien tapana ei ole turmella terveyttään liialla lukemisella, ja siinä suhteessa minä olin muiden kaltainen, joten nautin elämästäni perinpohjin, enkä ole milloinkaan ollut onnellisempi kuin ensimäisessä koulussani.

V. 1851 kävin ensi kerran Lontoossa katsellakseni Hyde Parkissa olevaa ensimäistä suurta maailmannäyttelyä, josta sen pääjohtajat hartaasti toivoivat yleisen rauhan ajan alkavan Europassa, saamatta toiveitaan kuitenkaan toteutetuiksi. Minuun teki mahtavan vaikutuksen tuo suunnaton rakennus, joka oli kokonaan lasista, ja siellä olevat lukemattomat esineet, joista olin ennen nähnyt vain ani harvoja.

Seuraavana vuonna kadotin isäni, joka kuoli äkillisesti sydämenhalvaukseen. Vietettyäni Allesleyssa kolme vuotta minut lähetettiin kolmeksi vuodeksi paljoa suurempaan kouluun Blackheathiin lähelle Lontoota, missä opin koko joukon, koska poikia siellä pidettiin paljoa uutterammassa työssä. Mutta se ei miellyttänyt minua yhtä paljoa kuin edellinen koulu, sillä siellä ei ollut mitään ketoja vaeltaakseni, ei mitään pensaikkoja linnunmunia etsiäkseni, ei mitään lintuja tai myyriä ansoin pyydystelläkseni. Ulkosalla ollessamme meidän täytyi kulkea katuja pitkin tai kentän poikki pitkässä kaksoisrivissä, ja minusta tämä pakko oli vastenmielistä. V. 1854 äitini ja sisareni viettivät talven Parisissa, ja joululomaksi minä ja nuorempi veljeni, jotka olimme samassa koulussa, matkustimme heidän luokseen; silloin kävin ensi kerran mannermaalla. Se oli jännittävä talvi, Krimin sodan ensimäinen vuosi. Me katselimme Parisin kaikkia nähtävyyksiä ja minussa heräsi Ranskaa ja ranskalaisia kohtaan harrastus, joka ei ole koskaan laimentunut.

JOHN ABERCROMBY.

V. 1855 siirryin Harrowiin, joka on Englannin suurimpia kouluja, ja vuotta myöhemmin nuorempi veljeni seurasi minua. Koska sukutraditsionit olivat määränneet meidät molemmat sotilasuralle, niin me liityimme sotilaskurssiin ja saimme siinä ensimäisen opastuksemme linnoitusopissa ja sotataidossa, jotka herättivät minussa melkoista harrastusta.

Harrowista läksin v. 1857 ja tulin seuraavana kevännä vänrikiksi tarkka-ampujaprikaatiin 4:nteen pataljonaan, joka silloin oli ma-

joitettu Shorncliffen leiriin etelärannikolle lähelle Folkestonea. Elokuussa meidät lähetettiin Maltaan, ja siellä viivyimme viisi vuotta. Rupesin siellä opiskelemaan italiaa, se kun on saaren kirjakieli, ja aioin tehdä retkiä Sisiliaan ja Italian mantereelle. Opiskelin myöskin piirustusta, koska valokuvausta harjoittivat siihen aikaan vain ammattivalokuvaajat. Myöskin maltan kieli, joka on turmeltunutta arapialaismurretta, herätti mielenkiintoani, mutta siinä en ottanut opetusta. V. 1860 kuljin jalan läpi suuren osan Italiaa. Roomassa viivyin tällä matkalla vain muutamia päiviä, mutta käytin aikaani niin hyvin kuin suinkin, tutkien erityisellä innolla roomalaista rakennustaidetta, etruskilaisia piirtokirjoituksia ja gootilaisia rakennuksia. Jatkoin sitten jalkamatkaani, jolta ei puuttunut seikkailuja italialaiseen malliin, kunnes saavuin Florensiin. Sieltä palasin Englantiin. Myöhemmin tein erään ystävän kera kävely- ja piirustusretken läpi suuren osan Sisiliaa, käyden Messinassa, Syrakusassa, Girgentissa, Palermossa ja useissa niiden välillä sijaitsevissa paikoissa. Mielenkiintoamme herättivät sekä vanhat kreikkalaistemppelit, joista muutamat ovat säilyneet ihmeteltävän hyvin, että saraseni- ja normannilaisaikojen monet tornit ja linnat ja seutujen ihana ja romantinen luonto. Kun Sisilian tiet kaartelevat suunnattomasti välttääkseen jyrkkiä nousuja, niin seurasimme niitä hyvin harvoin ja pidimme parempana kulkea omia teitämme kompassin avulla. Jos joki esti etenemistämme, niin me riisuuduimme ja uimme sen poikki. Maltassa oleskellessani äitini vietti yhden talven Espanjassa, keväällä yhdyin häneen Gibraltarissa ja matkustin hänen kanssaan Sevillaan nähdäkseni niitä suuria juhlia, joita siellä vietettiin pääsiäisviikolla. Kristuksen kärsimishistoriaa esittävät kulkueet, jotka marssivat kankailla verhottuja katuja pitkin, ja muudan kuninkaallinen henkilö — en muista kuka — pesemässä tuomiokirkossa kahdentoista köyhän miehen jalkoja, ne näyt sopivat paraiten taitelijan maalattaviksi, sillä sanoin ei niitä voi riittävästi kuvata. Ennenkuin palasin Maltaan, kävin ihmeellisessä ja verrattomassa Cordovan tuomiokirkossa, joka varemmin on ollut moskea, sekä Granadassa katsomassa Alhambran ihanasti koristettuja maurilaisrakennuksia.

V. 1864 pataljonani lähetettiin Gibraltariin, ja se muutto miellytti meitä kaikkia. Hevoset olivat siellä varsin huokeita ja hyviä, joten jokainen saattoi pitää ainakin yhden. Talvella metsästettiin kettukoirilla kahdesti viikossa, enkä lyönyt koskaan laimin tällaista retkeä, ellen ollut

vahtipalveluksessa. Joutohetkinäni opiskelin espanjan kieltä, josta minulla oli paljon hyötyä, kun pääsiäisviikolla kävin toistamiseen Sevillassa ja näin mustalaistansseja Granadassa. Gibraltarissa ollessani siellä löydettiin muutamista luolista siihen esihistorialliseen rotuun kuuluvia pääkalloja, joka asusti vuorella neolitisella ajalla. Tulin tuntemaan tohtori Buskin ja useita eteviä antropologeja, jotka saapuivat tutkimaan luolia ja niiden sisällystä, ja heiltä sain ensimäistä ohjausta kraniologiaan ja esihistorialliseen antropologiaan.

Syksyllä 1865 pataljona lähetettiin Canadaan ja parin, kolmen kuukauden ajan me elimme telteissä Point Levyn metsissä vastapäätä Quebeciä. Siihen aikaan Amerikan irlantilaiset uhkasivat valloittaa Canadan ja meidät pantiin rakentamaan vallituksia Quebecin suojaamiseksi, sillä Yhdysvaltain raja kulki vain muutaman kilometrin päässä siitä paikasta, mihin olimme leiriytyneet.

Tavattuani Montrealissa veljeni lähdin 1 p. tammik. 1866 hänen kanssansa Canadasta; me saavuimme hyvin myrskyisen merimatkan jälkeen Lontooseen ja lähdimme sieltä sota-akatemiaan, missä viivyimme parisen vuotta. Yhden loma-ajan vietin Massa Carrarassa Toscanassa kehittyäkseni italian kielessä ja toisen Passyssa lähellä Parisia, edistyäkseni ranskassa. Erotessani akademiasta suoritin tutkinnon ranskan, italian ja espanjan kielissä.

Koska ei ollut mitään tietoa aktiivisesta palveluksesta eikä toivoa ylenemisestä, jätin eronhakemuksen loppupuolella vuotta 1870 ja lähdin Saksaan. Ranskan-Saksan sota oli jo syttynyt, ja kun satuin olemaan Strassburgissa Metzin antautuessa, kiiruhdin viimeksi mainittuun paikkaan ja saavuin tuohon kuuluisaan linnoitukseen päivää myöhemmin kuin se oli joutunut saksalaisten haltuun. Katuja ja avoimia paikkoja peitti ankaran sateen tähden yli nilkkojen ulottuva muta ja kaikkialla makasi hautaamattomina lukuisia hevosraatoja, joista rehunpuutteen takia oli jäljellä vain luut ja nahka. Hotellit olivat tulvillaan alakuloisia ranskalaisia upseereja, jotka odottivat milloin heidät lähetettäisiin Saksaan, ja uutteria englantilaisia sanomalehtimiehiä. Syötäväksi tarjottiin kahtena ensimäisenä päivänä vanhaa hevosenlihaa ja turkkilaisia papuja, aivan kuin piirityksen aikanakin. Oleskeltuani Metzissä pari, kolme päivää matkustin suoraa päätä Dresdeniin, missä vietin pari vuotta opiskellen piirustusta ja maalausta. Koska osasin vain vähän saksan kieltä, niin minun

äytyi opiskella sitä enemmän voidakseni seurata opetusta ja luentoja, joita kuuntelin. Aikaa myöten tulin oikein saksalaisystäväksi. Dresdenistä lähdin v. 1871 Ober-Ammergauhun nähdäkseni tuon kuuluisan kärsimysnäytännön, joka sodan tähden oli lykätty vuodeksi eteenpäin; esitys ja asukkaiden yksinkertaisuus miellyttivät minua suuresti. Seuraavana vuonna kävin Wienin maailmannäyttelyssä, joka saavutti vain osittaisen menestyksen, koska kolerankammo pidätti monta saapumasta sinne. Siellä ollessani käytin hyväkseni tilaisuutta tutkiakseni muutamia keisarillisen museon taidekokoelmien erinomaisista teoksista.

Vietettyäni vuoden Antwerpenissä ja toisen Brüsselissä tulin siihen johtopäätökseen, että olin antautunut taideuralle liian myöhään ja etten saattaisi koskaan tulla kyllin hyväksi piirustajaksi saavuttaakseni menestystä maalauksen alalla. V. 1875 lähdin Kreikkaan ja valitsin Ateenan päämajakseni parin vuoden ajaksi. Ensimäisen retkeni tein Kreetaan, minkä kuljin ratsain halki suuren osan ihaillen noita klassillisia maisemia ja mietiskellen, kuinka Claude Lorraine olisi käsitellyt niitä. Kaivaustyöt, joita on hiljakkoin tehty Knossoksen luona, ovat saaneet arkeologit arvelemaan, että siellä löydetty palatsi oli Minoksen palatsi ja labyrintin paikka; mutta minun ollessani Kreetassa luultiin tuoksi kuuluisaksi labyrintiksi muutamia hyvin laajoja sokkeloisia luolia, jotka sijaitsevat Gortynan lähellä saaren eteläpuolella ja luultavasti ovat vanhoja kivimurtimoita (latomiæ). Niitä näytteli minulle muudan vanha kreetalainen, joka tunsi ne hyvin, hän kun oli menneinä aikoina piileskellyt niissä usean kansalaisensa kanssa, taistellessaan turkkilaisten sortoa vastaan. Tietysti en lyönyt laimin Ida vuorella käyntiä, joka käynti muodostui minulle sangen rikkaaksi seikkailuista.

Toisen kerran tein, osittain jalan, osittain muulin selässä, mieltäkiinnittävän retken Peloponnesoksen halki, käyden sen huomattavimmissa paikoissa, kuten Korintissa, Mykenessä, jossa Schliemann ei ollut vielä tehnyt kaivauksiaan, Lykosurassa, Stymphalosjärvellä, Olympiassa, missä paraikaa toimitettiin kaivauksia, Messenessä ja Tayetos harjanteen poikki Spartassa. Siihen aikaan en tiennyt mitään arkeologiasta, mutta klassilliset muistot kouluajoilta sekä jylhät ja ihanat vuoristomaisemat kahlehtivat mielenkiintoni ja palkitsivat minua matkan rasituksista. Eräänä vuonna purjehdin Smyrnaan ja sieltä Aleksandriaan käydäkseni Abukirissa, jonka taistelukentällä isoisäni-isä sai ranskalaisia vastaan taistelles-

saan kuolinhaavan maaliskuussa 1801. En viipynyt Egyptissä enkä nähnyt siellä muuta kuin Aleksandrian, sillä päämääränäni oli matka Palestinaan. Jerusalemissa vietin viisi tai kuusi viikkoa retkeillen ympäristössä ja siellä tapasin m. m. kenraali U. Grantin, Yhdysvaltain entisen presidentin. Sinä vuonna oli juuri sota Venäjän ja Turkin välillä, joten saattoi silloin-tällöin kohdata joukon syyrialaisia nostokas sotilaita, jotka marssivat kahlehdittuina alas rannikolle, mistä heidät kuljetettiin laivoilla sotanäyttämölle; syyrialaiset fellahit eivät näet ole sotapalveluksen ystäviä. Sotamiesten vaimo parat kärsivät sodan aikana hirveätä puutetta, kun eivät saaneet yhtään rahaa miehiltään. — Myöhemmin retkeilin kahden saksalaisen seurassa ratsain Palestinan pohjoisosan halki ja jatkoin sitten Baniasin ja Hermonin kautta Damaskukseen. Kaikista pohjoisen Palestinan paikoista on Baalbek vaikuttavin. Ja itse temppelitkin ovat varsin viehättävät, mutta suunnattomat paadet, joista seinät ovat rakennetut, herättävät hämmästystä ja ihailua. Sellaisia seiniä ei aikakaan kykene hävittämään; ainoastaan tonnimäärät dynamiittia voisivat järkyttää niin mahdottomia kiviä. Libanonin näköalat ovat erittäin suurenmoisia, laaksot kun ovat niin avaria, eikä luonnon majesteetisuus ole milloinkaan vaikuttanut minuun niin valtaavasti kuin ratsastaessani Libanonin seetrimetsistä alas Beirutiin, mihin matkamme päättyi.

V. 1878 lopetin matkustelemiseni ja asetuin Lontooseen. Tulin yhdeksi Lambethin armeliaisuusyhdistyksen kunniasihteereistä ja liityin ystävieni kehoituksesta yhdistykseen kansanrunouden tutkimista varten. Mutta kun nuo toimet eivät vaatineet koko aikaani ja kielitiede ja kielten rakenne olivat aina herättäneet mielenkiintoani, niin rupesin tutkimaan vanhaa irlannin kieltä ja opiskelin Zeussin Grammatica Celtican kannesta kanteen, merkiten muistiin jokaisen iiriläisen sanan. Muutamia viikkoja vietin Kerryssä tutustuakseni nykyiseen kieleen. En viipynyt siellä kyllin kauan oppiakseni puhumaan sitä, mutta opin kyllin paljon voidakseni kirjoittaa sitä sanelun mukaan. Opettajani, eräs silmäpuoli vanhus, osasi koko joukon kansantaruja, jotka minä saatoin merkitä muistiin ja kääntää „Folklore Journal“ia varten. V. 1883 vietin kuukauden Rennesissä Bretagnessa verratakseni erästä irlantilaista käännöstä *Sir John Mandevillen Matkustuksista* (Sir John Mandeville's Travels) British Museumissa olevaan. Toinen näistä käsikirjoituksista oli kirjoitettu Munsterissa ja toinen Connaughtissa, jonka vuoksi halusin nähdä, miten paljon näiden

maakuntain murteet erosivat toisistaan 16:nnella vuosisadalla, sillä nykyään niiden ero on varsin huomattava. Kirjoitin tästä kysymyksestä, jota ei oltu ennen käsitelty, Gaidozin julkaisemaan *Revue Celtique*en v. 1884.

Jotenkin näihin aikoihin sain käsiini Kalevalan käännöksen, ja huomiotani herätti se suuri määrä folklorea, mikä siinä, etenkin loitsurunoissa, oli olemassa. Veljeni, jonka oli sairauden tähden täytynyt erota sotapalveluksesta ja joka oli ryhtynyt tutkimaan meteorologiaa, oli usein kehoittanut minua opiskelemaan jotakin uutta, agglutinoivaa kieltä, ja minusta tuntui, että suomen kieli olisi erityisen sopiva lähtökohdaksi. Ostin senvuoksi RENVALLin teoksen *Lexicon Linguæ Fennicæ*, ainoan suomalaisen sanakirjan, jonka voin saada Lontoosta, sekä uuden testamentin ja ryhdyin työhön. Mutta pian tulin huomaamaan, että minun oli matkustettava .Suomeen enemmän perehtyäkseni kieleen. Lähdin siis toukokuussa 1884 Pietariin laivalla, jota kuljetti sen kapteeni Webbin veli, joka oli menettänyt henkensä koettaessaan uida alas Niagaran putouksesta, ja saavuin ennen kuun loppua Helsinkiin. Professori Donner hankki ystävällisesti erään nuoren suomalaisen, joka osasi englantia, antamaan minulle opetusta suomen kielessä, ja rupesin hänen avullaan kääntämään Loitsurunojen esipuhetta, joka minusta tuntui varsin vaikealta. Saatoin viipyä Helsingissä vain kuusi viikkoa, sillä minua pyydettiin sähköteitse palaamaan heti kotiin veljeni sairastumisen takia. Professoreilta Donnerilta ja Krohnilta sain paljon ystävällistä apua ja tietoja maasta ja sen asujamista, josta olen heille aina kiitollisuuden velassa. Minun oli opiskeltava myöskin ruotsia, koska Lönnrotin sanakirja ja Collanin Kalevalankäännös olivat senkielisiä, eikä minulla senvuoksi ollut paljoa aikaa matkustelemiseen; vietin kuitenkin hyvin sateisen päivän Hämeenlinnassa ja näin Turun vilahdukselta, kiirehtiessäni kotiin.

V. 1885 oleskelin toukokuun Tukholmassa oppiakseni enemmän ruotsia ja matkustin sitten Pietarin kautta Sortavalaan, missä oleskelin syyskuun puoliväliin saakka. Ne henkilöt, joiden kanssa seurustelin enimmin ja joiden muisto on minulle rakkain, olivat herrat Forsström, Raitio, Suomalainen, Hougberg ja Tiihonen. Lehtori Hougbergin johdolla rupesin kääntämään Loitsurunoja ja Tiihosen avulla opiskelin nykyis-suomea. Nähdäkseni hiukan maata tein lehtori Suomalaisen kera muutamia päiviä kestävän retken Punkaharjulle, Savonlinnaan ja Imatralle. Valitettavasti ei ilma ollut aivan suotuisa, vaan pilvinen ja koleahko. Me

ajoimme kuitenkin kuuluisaa Punkaharjua pitkin ja ihailimme metsäisiä saaria ja pitkiä, tummia vesireittejä. Imatralla on tuon valkeata vaahtoa tyrskivän putouksen ärjyntä ja ahtaan väylän läpi syöksyvän virran hurjuus todellakin muistamisen arvoista; mikään ei voi olla suurenmoisempaa eikä vaikuttavampaa. Elokuussa tein lehtorien Hougbergin ja Suomalaisen kanssa lyhyen retken Uukuniemelle, missä tapasimme pastori Poutiaisen, joka on aimo urheilija. Seuraavan päivän aamupuolen me kalastimme järvellä suuremmitta tuloksitta ja iltapäivällä me samoilimme metsiä jäniksiä etsiskellen. Pahaksi onneksi eivät jänikset olleet kotosalla sinä eivätkä seuraavanakaan päivänä, ja niin me saimme palata kotiin melkein tyhjin käsin. Hiukan ennenkuin lähdin Sortavalasta — se tapahtui syyskuun keskivaiheilla — olin tilaisuudessa näkemään Borissa vanhuksen, joka tuli minulle loitsurunoja laulamaan ja kannelta soittamaan. Vaikka en voinutkaan ymmärtää häntä, niin iloitsin kuitenkin saadessani kuulla laulujen rytmin ja kanteleen äänen, koska siten loitsurunot, joita käänsin, saivat enemmän eloa ja sisällystä. Kotimatkalla kävin Tukholmassa ja sain siellä kuulla Kristina Nilsonin laulavan.

Varhain joulukuussa 1886 olin Oulussa ja ajoin sieltä yhdessä viikossa Joensuun kautta Sortavalaan. Sinä talvena matkustaminen oli huonoa, sillä lumi oli pehmeätä ja sää leutoa, mutta nautin sentään oudoista maisemista, ja aivan uutta oli minulle ajaa halki äärettömien metsien, etenkin pimeän tullen ja tähtien kiiluessa. Sinä vuonna luin lehtori Raition johdolla Kalevalan läpi ja käänsin Folklore-seuraa varten erään esityksen mordvalaisista ja heidän juhlamenoistaan, jonka valtionarkeologi J. R. Aspelin oli kääntänyt suomeksi venäjän kielestä. Aikaisin maaliskuussa heitin hyvästit monille herttaisille ystävilleni ja lähdin Sortavalasta Helsinkiin, missä sain mielihyväkseni jälleen tavata professorit O. Donnerin, J. Krohnin ja J. R. Aspelinin. Oleskeltuani muutamia päiviä Pietarissa palasin Lontooseen. Pian senjälkeen matkustin erään ystävän kanssa Canadaan. Matkamme oli hyvin miellyttävä ja me kävimme Niagaralla, Montrealissa, Torontossa ja Winnipegissä. Viimeksimainitusta paikasta kävin tervehtimässä erästä ystävää. Hän asui aivan lähellä erästä määräaluetta, jolla ainoastaan indianien on lupa oleskella, ja hänen kanssaan pääsin näkemään jonkun verran siouxindianien elämää; hän oli heidän kanssaan varsin ystävällisissä väleissä, kun osasi heidän kieltään. Kesäkuun puolivälissä olin jälleen Lontoossa.

Kotiin palattuani rupesin lueskelemaan Schiefnerin kääntämää von Uslarin kielioppia Kaukasian eri kielistä, jotka olivat perusteiltaan aivan eroavia ennen tuntemistani, ja tein niistä otteita. Tämän vaikutuksen houkuttelemana päätin matkustaa Kaukasiaan. Lähdin Riiasta toukokuun lopulla, saavuin kesäk. 20 p. 1888 Batumiin Sevastopolin ja Jaltan kautta ja kaksi päivää myöhemmin olin Tiflisissä. Minulla oli suosituskirje kuvernöörille, ruhtinas Dondakov-Korsakoville, ja hän teki oleskeluni hyvin mukavaksi. Saatoin valita tien, jota myöten voin kulkea itäisen Kaukasian halki kahden solan kautta, joita europpalaiset käyttävät tuskin milloinkaan. Nukhassa, missä ostin hevosia ja mistä matka varsinaisesti alkoi, onnistui minun pestata tulkikseni eräs nuori tatarilainen, joka puhui ranskaa ja osoittautui korvaamattomaksi palvelijaksi. Kaukasian *lingua franca*na on turkin kieli, ja kaikkien vuoristolaisheimojen kylissä me tapasimme henkilöitä, jotka osasivat puhua sitä. Kirjoitin muistiin otteita Kaukasian eri kielistä, eivätkä ne mielestäni olleet äänteellisesti niin karkeita, kuin Schiefnerin esitys oli saanut minut luulemaan. Derbentissä tutkin tuota kuuluisaa muuria ja havaitsin, että se oli vain muutaman kilometrin pituinen. Saavuin Englantiin syyskuun puolivälissä, mutta huonoissa voimissa. Matkan tulokset kokosin kirjaan „Matka Itä-Kaukasiaan“ (A trip to the Eeastern Caucasus) ja liitteenä julkaisin lyhyen kieliopin seitsemästä kaukasialaisesta kielestä, jotka olin kerännyt A. Schiefnerin käännöksistä.

Heinäkuussa 1890 matkustin Atlannin poikki. Kävin tällä matkalla Smithsonian Museumissa Washingtonissa ja eräässä espanjalaisessa linnoituksessa sekä Yhdysvaltain vanhimmassa rakennuksessa St. Augustinissa Floridassa; myöskin kävin eräässä laitoksessa, jossa indianeille ja neekereille opetetaan käsitöitä, ja siellä kiinnitti mieltäni suuresti eräs rotueroitus. Työskennellessään neekerit rupattelivat kaiken aikaa, punanahat sitä vastoin tekivät työnsä aivan äänettöminä. V. 1891 tein kuusi kuukautta kestävän matkan Australiaan. Sidneyssä kohtasin useita henkilöitä, jotka olivat perehtyneet alkuasukasten tapoihin, ja kokoilin jonkun verran aineksia erästä kirjoitusta varten, joka ilmestyi Folklore Journalissa.

Valmistellessani Loitsurunojen käännöstä ja tehdessäni esitöitä alku- ja esihistoriallisia suomalaisia käsittelevää teostani varten rupesin luonnollisesti tuntemaan mielenkiintoa lappalaisia kohtaan ja halua tutustua heihin lähemmältä. Saavuin sen vuoksi noin keskivälissä heinäkuuta 1892

Luulajaan ja muutamia päiviä myöhemmin Kvikkjokkiin, missä viivyin viikon verran. Aikomukseni ei ollenkaan ollut opiskella lapin kieltä, mutta luin sitä kuitenkin, mikäli ennätin, erään ruotsalaisen johdolla, joka puhui sitä. Minua todellakin ihmetytti huomatessani, kuinka moni ruotsalainen osasi sitä ja näkyi käyttävän sitä kotonaan. Tohtori Rosendahl, joka teki keräyksiä erästä Tukholman museota varten, näytti minulle kahta kiveä, joita palveltiin Sarrajakan ja Jubmelin nimellä; hän oli saanut ne eräästä lappalaisten pyhästä paikasta Passe Uksasta lähellä Njuonjesta, jossa minäkin kävin myöhemmin. Täällä näin myöskin erään toisen piilopaikan, jonne oli pystytetty useita kiviä esittämään *jubmel*eja; niille tuotiin uhreja ja ympärillä makasi vieläkin muutamia poronsarvia. Palatessani Luulajan-järven kautta olin tilaisuudessa nukkumaan eräässä lappalaiskodassa ja kohtaamaan muutamia todellisia mustatukkaisia, tummaihoisia lappalaisia, jotka olivat aivan erilaista tyyppiä kuin vaaleanveriset suomalaiset. Syyskuun alussa olin jälleen Edinburgissa ja rupesin valmistamaan teostani.

Seuraava lyhyt käyntini Suomessa, osaksi uusia kirjoja saadakseni, tapahtui toukokuussa 1893. Minua ilahutti suuresti tavatessani Helsingissä useita vanhoja ja uusia ystäviä, kuten Donnerin, Krohnin, Setälän, Genetzin, Neoviuksen, Borgströmin, Aspelinin, Heikelin, Paasosen, Wichmannin, Palménin ja Varosen, joiden seurassa vietin monta hupaista hetkeä. Porvoossa, missä kävin vierailemassa pastori Neoviuksen luona, sain kuulla Parasken laulavan muutamia runoistaan kahdenlaisessa tahdissa, nopeasti ja hitaasti, ja hänen muistinsa ihmetytti minua. Myöhemmin lähetin „Academy"lle selonteon Parasken runoista. Heitettyäni hyvästit kaikille kelpo suomalaisystävilleni, astuin laivaan ja palasin kotiin heinäkuun 16 p:nä. Juuri viikkoa myöhemmin lähdin Chicagoon ottaakseni osaa sikäläiseen kongressiin Lontoon Folklore-seuran ja Edinburgin maantieteellisen seuran edustajana. Pidin siellä suomalaisten loitsurunoista esitelmän, joka julkaistiin myöhemmin Folklore Journalissa, ja sain kuulla useita mieltäkiinnittäviä esityksiä kansanrunouden alalta, joita eri maiden kirjailijat olivat valmistaneet. Kuulin täällä ensi kertaa fonografia käytettävän esittämään New Mexicossa asuvain navajo-intianein lauluja. Elokuun puolivälissä olin jälleen Skotlannissa.

Talvella ja syksyllä 1894 opiskelin venäjän kieltä, sillä aioin tehdä arkeologisen retken Venäjälle. Sitä ennen tein toukokuussa lyhyen mat-

kan Italiaan tutustuakseni muutamiin sikäläisiin arkeologeihin ja folkloristeihin. Kävin Vatikanin ja Kirchiriana-museoissa Roomassa, missä tapasin professorit Pigorinin ja Colinin. Palermossa tulin esitellyksi tohtori Pitrélle, joka on tehnyt niin paljon Sisilian kansanrunouden alalla; minua ilahutti tutustua häneen ja kuulla hänen etelässä kokoamiaan loitsurunoja. Palermossa näkemäni seikat antoivat minulle aihetta kirjoittamaan Folklore-seuran aikakauskirjaan esityksen „kuolinnaamioista" (Funeral masks). Tutkin museoita myöskin Bolognassa, missä professori Capellinin opastus tuotti minulle suurta etua, Reggiossa sekä Parmassa ja palasin kotiin mukanani useita uusia kirjoja ja melkoinen määrä muistiinpanoja. Seuraavana talvena jatkoin yhtämittaisesti venäjän opintoja. Lueskelin myöskin suomea, kirjoitin selosteluja Scottish Geopraphical Magazineen ja tutkin Suur-Britannian esihistoriallista saviteollisuutta.

Ennen kaikkea halusin perehtyä koko sen Venäjän osan arkeologiaan, missä suomalaiset kansat nyt asustavat tai missä he mahdollisesti ovat varemmin asuneet. Aloin Itämeren maakunnista. Varhain toukokuussa olin Berlinissä ja tapasin siellä professori Virchowin, joka varsin ystävällisesti antoi minulle muutamia erinomaisia suosituksia. Kävin sitten Riian, Mitaun, Tarton ja Räävelin museoissa, matkustin viimeksi mainitusta paikasta Helsinkiin ja viivyin siellä muutamia päiviä. Minulla oli onni keskustella professori J. R. Aspelinin ja tohtori Heikelin kanssa Suomen arkeologiasta ja tavata vanhat ystäväni Forsström ja Tiihonen. Räävelistä jatkoin matkaani Königsbergiin, missä vietin viikon ajan tutkien sen runsasarvoisia ja hyvin järjestettyjä museoita, ja lähdin sitten Danzigiin, Kööpenhaminaan ja sieltä hiljan avatun kanavan kautta Hampuriin ja Leithiin.

Vasta kesäkuussa 1897 saatoin toteuttaa kauan sitten suunnitellun matkani Venäjälle. Saavuin Pietariin kesäkuun 12 p:nä ja lähdin muutaman päivän kuluttua Moskovaan, missä kävin erinomaisessa arkeologisessa museossa ja sain hyödyllisiä neuvoja professori Anutshinilta. Muromissa kreivitär Uvarov opasti minua Volosovoon, missä on löydetty niin paljon mieltä kiinnittäviä esineitä, ja antoi minulle luettelon miehensä kokoelmista; olin kauan halunnut nähdä sen kirjan, sillä sitä ei ole British Museumissa. Kasanissa, missä viivyin viikon, näytteli professori Shtukenberg minulle molemmat museot ja antoi minulle koko joukon tärkeitä tietoja. Sitten kuljin höyrylaivalla Kamajokea myöten Per-

miin, jonka tein päämajakseni kymmenen päivän ajaksi. Eräs matka, jonka herra Novokreshtshenikin kanssa tein Gljadenoviin katsellakseni hänen johtamiaan kaivaustöitä erään tshuudilaisen linnoituksen ja pyhätön paikalla, oli erittäin mieltäkiinnittävä, sillä aivan läheltä maanpintaa saatiin esiin paljon esineitä. Toisen hyvin mielenkiintoisen retken tein Iljinskiin herra Teplukovin luo nähdäkseni hänen kokoelmansa, jotka sisältävät runsaasti tshuudilaisia muinaismuistoja. Hän antoi minulle paljon tietoja Uralin kaivannoista ja siellä olevista eri metalleista, johon asiaan olin erittäin innostunut. Kuljin Uralvuorten poikki ja saavuin Jekaterinburgiin, missä tutustuin herra Clerkiin ja museon johtaja Lobanoviin sekä hänen kauttansa itse museoon. Ufassa sain vilkasliikkeisellä markkinapaikalla nähdä muutamia bashkireja. Sieltä kävin uudelleen Kasanissa, missä viivyin jonkun päivän tehdäkseni museoissa lisää muistiinpanoja, ja palasin sitten Moskovan kautta, viipyen sielläkin muutamia päiviä, Pietariin. Viimeksi mainitusta paikasta matkustin kotiin Tukholman kautta, päättäen siten hyvin onnistuneen matkan, joka oli kestänyt täsmälleen kolme kuukautta. Sen kuluessa olin saanut varsin suuren määrän muistiinpanoja, kynäpiirroksia, valokuvia ja venäläisiä kirjoja, joiden avulla saatoin kirjoittaa muutamia lukuja teostani „*The Pre- and Proto-historic Finns*" („Esi- ja alkuhistorialliset suomalaiset") suuremmalla tarkkuudella kuin muuten olisin voinut tehdä, sillä nyt olin tutustunut monien suomalais- ja tshuudilaisperäisten esineiden ulkomuotoon. Kirjan molemmat osat valmistuivat kesällä 1898.

Kun en ollut koskaan käynyt Portugalissa, niin lähdin sinne elokuun lopulla ja vietin syyskuussa kolme viikkoa Cintrassa. Marraskuussa sain ensimäisen kappaleen kirjaani, johon ensimäinen suunnitelma oli tehty v. 1883 ja jota varten olin keskeytymättä työskennellyt viidentoista vuoden ajan.

Muutettuani v. 1892 Lontoosta Edinburgiin rupesin ottamaan säännöllisesti osaa Skotlannin Muinaismuistoyhdistyksen kokouksiin — olin ollut sen jäsenenä monta vuotta — ja harrastamaan brittiläisten muinaismuistojen tutkimista. Mutta kun Suur-Britanniassa tunnetaan tuskin ainoatakaan „hallstatt"-kauden esinettä ja halusin tietää enemmän tästä pronssi- ja rautakauden välisestä aikakaudesta, niin kävin 1899 useissa mannermaan museoissa. Huhtikuun alussa lähdin suoraan Linziin, sitten Wieniin, Laibachiin, Triestiin, Venetsiaan, Agramiin, Sarajevoon ja Buda-

pestiin, missä oleskelin kolme viikkoa, opiskelin unkarin kieltä ja ostin voguleja ja ostjakkeja koskevia teoksia. Matkustin sitten Bukarestiin, Lembergiin ja kymmeneksi päiväksi takaisin Budapestiin, palaten kotiin Dresdenin, Berlinin ja Hampurin kautta.

Näihin aikoihin minut oli nimitetty yhdeksi Skotlannin Muinaismuistoyhdistyksen kunniasihteereistä, ja olin tullut huomaamaan, että laaja ala brittiläistä arkeologiaa oli viljelemättä ja autiona. Suuret määrät haudoista löydettyjä saviastioita olivat museoissamme yksinkertaisesti luokitellut pronssiaikaan kuuluviksi, ja uurnat olivat jaetut tuhka- ja eituhkaastioihin. Tämä asiaintila oli aivan epätyydyttävä, koska Britannian pronssiaika oli ilmeisesti kestänyt useita vuosisatoja. Päätin senvuoksi ryhtyä aineeseen käsiksi ja koettaa lajitella erimuotoiset uurnat pronssiajan eri aikakausien mukaan. Touko- ja kesäkuussa 1900 kävin siinä tarkoituksessa useissa Englannin museoissa ja sain valokuvia lukuisista uurnista. Syyskuussa matkustin Parisin maailmannäyttelyyn, joka oli suunnattomana vastakohtana Parisin ensimäiselle v. 1854, joka pidettiin yhdessä ainoassa rakennuksessa; edustin siellä Folkloreseuraa folklore-kongressissa. Paluumatkalla kävin useissa museoissa (Luzernin, Bernin, Biennen, Zürichin ja Baselin). Tutkiessani brittiläistä saviteollisuutta huomasin välttämättömäksi koettaa seurata sen jälkiä mannermaalle ja tutkia neolitista savenvalamista pohjois- ja etelä-Europassa. Lokakuun alussa 1901 matkustin ensin Hollantiin käydäkseni Leydenin ja Assenin museoissa, sitten Magdeburgiin. Halleen ja Berliniin y. m. Siellä tapasin mitä etsin, nimittäin Reinin piiristä löydettyjä maljoja, joita tuskin voi eroittaa brittiläisistä kappaleista. Sitten kuljin edelleen Pragiin, Mainziin, missä löysin lisää brittiläisiä kappaleita muistuttavia maljoja, Wiesbadeniin ja Bonniin. Tämän matkan tulokset olivat varsin tyydyttäviä ja muistikirjani oli täynnä kynäpiirroksia; mutta ne käsittivät vain pohjois-Europan.

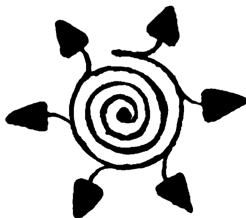
Alkupuolella maaliskuuta 1902 matkustin Guernseyhin nähdäkseni erään yksityisen kokoelman ja jatkoin sieltä Rennesiin, Vannesiin, Kernuziin, missä löysin saviastioita, jotka muistuttivat brittiläisiä, sitten etelä-Ranskaan ja Espanjaan, joiden museoissa näin paljon uutta ja erittäin mieltäkiinnittävää, mutta en löytänyt mitään, joka olisi muistuttanut Suur-Britannian pronssikauden saviteollisuutta. Skotlannin neolitiset saviastiat taas olivat muodoltaan aivan samanlaisia kuin Ranskassa

ja Espanjassa yleensä tavattavat. Ranskasta siirryin Saksaan saaden useissa paikoissa valokuvia eri maljatyypeistä verratakseni niitä brittiläisiin. Tämän matkan johdosta pidin syyskuussa British Associationin kokouksessa Belfastissa esitelmän: aineena „Vanhimman pronssiajan saviastiain muoto Britanniassa; sen läheinen analogiamuoto Reinin luona; sen mahdollinen, alkuperä keski-Europassa." Tämä julkaistiin myöhemmin aikakauskirjassa *Journal of the Anthropological Institute*, 1902.

Muutamia päiviä myöhemmin lähdin matkalle Italiaan käydäkseni uudelleen Bolognan ja Reggion museoissa. Seuraavana vuonna matkustin erään ystävän kutsusta Tunisiin tervehtimään häntä ja tekemään hänen kanssaan muutamia retkiä. Hankin Oxfordin Pitt Rivers museota varten pienen kokoelman uudenaikaisia tunisilaisia saviastioita, niiden joukossa muutamia käsin tehtyjä, ja kävin tietenkin museossa ja Kartagon paikalla. Ystäväni, joka puhui arapian kieltä, otti minut mukaansa sisämaahan katsomaan muutamia alkuasukasten kyliä ja kaupunkeja, joissa valmistettiin saviastioita. Mieltäkiinnittävin oli retki Gerban saarelle, jonka asukkaat ovat osaksi berberejä. Muutamat kirjailijat otaksuvat, että se oli „lotuksen syöjäin" saari ja että lotus oli palmupuu, jonka mahlasta tehdään päihdyttävää juomaa. Juotuaan sitä liian paljon muinaiskreikkalaisten merimiesten arvellaan unohtaneen synnyinmaansa ja menettäneen kaiken halun palata sinne. Saarella valmistetaan saviastioita, ja minua huvitti katsella, kuinka eräs savenvalaja koristi tekemäänsä astiaa painamalla siihen syvennyksiä pienellä kammalla, aivan kuten esihistoriallisella ajalla. Alkupuolella toukokuuta olin Ateenassa ottaakseni osaa kansainväliseen arkeologikongressiin. Tämän aineen tutkimus on viime kuluneiden kolmenkymmenen vuoden aikana edistynyt tavattomin askelin ja on avannut aivan uusia ja odottamattomia näköaloja menneisyyteen. Kun v. 1875 kävin ensi kerran Mykenessä, ei Schliemann ollut vielä aloittanut kaivaustöitään; niihin ryhdyttiin vasta seuraavana vuonna. Kongressin menestys oli suuri, sillä sinne kokoontui eteviä arkeologeja kaikista Europan osista. Kävin uudelleen Kreetassa, tällä kertaa tyttäreni kanssa, joka halusi valokuvata Knossoksen ihmeellisen palatsin, jonka ystäväni, tohtori Arthur Evans oli kaivauttanut esille. Se on hurmaava paikka. Meidät valtasi hämmästys, kun saimme kävellä marmorikäytävillä, joilla Minos oli astunut, ja käydä varastohuoneissa, joissa oli suunnattomia viini- tai öljyastioita yhtä hyvässä kunnossa kuin sinä päivänä

jolloin ne tehtiin; nousta marmoriportaita ja katsella sivuseinämien freskoja, jotka ilmaisevat suurta keksimis- ja piirustuskykyä. Ja kuitenkin on tämä kehittynyt sivistys, jota nämä Kreetan mahtavuuden jätteet edustavat, kauttaaltaan vanhemmalta ajalta kuin v. 1500 e. Kr., jolloin tulipalo hävitti palatsin ja Minoksen herruus loppui. Muistaessani että Kreeta oli Minoksen ja Rhadamanthuksen saari, noiden Manalan jumalien, joiden luona kaiken ihmistyön on loppuminen, olkoon tämä viimeinen episodi, Knossoksessa käyntini viittauksena, että on jo aika laskea kynä kädestään ja lopettaa tämä kuivahko esitys matkailemisesta sinne ja tänne.

John Abercromby.

Kirjallisuutta.

Kertomuksia ja kuvauksia.

F. M. DOSTOJEVSKI, *Sorrettuja ja solvaistuja.* Romaani. Suom. P. N. Kuopio 1906. Otava. 503 siv. 8:o. Hinta 2: 75.

„Sorrettuja ja solvaistuja“ ei ole Dostojevskin paraita romaaneja. Sen ulkonaista esitystapaa vastaan voitaisiin tehdä muistutuksia. Se on pitkäveteistä ja huolimatonta, tyyli melkein kuin sanomalehtireportterin. Tuontuostakin toistetaan samoja asioita, ja kaikki henkilöt puhuvat samaa väritöntä kieltä, ilman minkäänlaista personallista vivahdusta. Mutta nämä ulkonaiset moitteen aiheet unohtuvat, mikäli kertomus edistyy ja mieli herkkenee elettyjä kohtia seuraamaan. Syvä myötätunto „sorrettuja ja solvaistuja“, kärsiviä ja masentuneita kohtaan koskettaa lämpimästi lukijan sydäntä ja avaa hänen mielikuvitukselleen runouden vapaan ja ihanan maailman. — Kertomuksen pääjuoni on hyvin yksinkertainen: Nuori kirjailija rakastaa köyhän perheen tytärtä Natashaa. Mutta tytön sydän kiintyy ylhäiseen ruhtinaan poikaan. Hän rakastaa tämän avutonta lapsellisuutta, itsekkyyttä ja suoruutta, vaikka tietää jo ennakolta, että nuori ruhtinas on valmis hylkäämään ja unhoittamaan hänet heti, ellei hän ole aina hänen luonansa. Niin käykin. Ruhtinaalle on isä valinnut rikkaan ja ylhäisen morsiamen, ja tämän syliin hän tietämättään vähitellen liukuu, vieroittuen Natashasta, joka rakastaa ja kärsii sanomattomasti. Itsekäs, kylmästi harkitseva ruhtinas on onnistunut laskelmissaan.

Natashan ja nuoren ruhtinaan suhde on hyvästi kuvattu. Natasha on kirkas, melkein enkelimäinen olento, kaikki uhraava, kaikki anteeksiantava ja ymmärtävä kuunnellessaan vain sydämensä ääntä. Nuoren ruhtinaan luonteessa on 60-luvun venäläisen ylimystön tunnusmerkit: hyvä-

sydämyys, heikkous, epäitsenäisyys. Mutta kenties paraiten mieleenpainuva on kuva tuosta kirjailijasta, jonka Natasha on hylännyt, mutta joka tekee kaikkensa palvellakseen ja auttaakseen rakastettuaan. Tämä nöyrä, kärsivällinen, lämminsydäminen luonne on kuin osa kirjailijan omaa olemusta. Hän onkin esittänyt sen minä-muodossa.

Teosta lukiessaan tulee ajatelleeksi, mitä kärsimyksen teitä kirjailijan on itsensä täytynyt kulkea saavuttaakseen tuon syvän ihmistuntemuksen ja kaikelle inhimilliselle kärsimykselle avoimen osanoton. Olihan hän asunut köyhänä kirjailijana pahaisessa ullakkokomerossa, ollut pahantekijäin kanssa vankityrmässä, seisonut teloitettavien joukossa Pietarin torilla, katsoen kuolemaa silmästä silmään, ja viettänyt monta vuotta Siperiassa pakkotyössä yhteiskunnan hylkäämien seassa. Hän oli itse kaikissa suhteissa saanut maistaa sorrettujen ja solvaistujen kohtaloa ja oppinut rakastamaan heitä veljinään. Eipä siis ihme, että hän löytää noista yksinkertaisista luonteista ja jokapäiväisistä oloista aavistamattomia syvyyksiä, mitä traagillisimpia ristiriitoja. Hän analyseeraa sekavatkin tunnelmat ihmeteltävän selvästi. Turha yksityiskohtaisuus (esim. ympäristönkuvauksessa) on epäolennaisena jätetty pois. Kaikki on keskitetty ihmiseen, sielunelämään. Tapahtumien sarja on tihennetty ikäänkuin yhteen näytökseen, viimeiseen, ennen katastrofia, aika supistettu muutamaan kuukauteen. Ja kuitenkin luulee teoksen loppuun päästyään eläneensä kokonaisia vuosia kuvattujen henkilöiden seurassa. Niin läheisesti tutuiksi on kirjailija osannut tehdä lukijan heidän sisimpänsä kanssa. Onpa se ilmapiirikin, jossa he liikkuvat, vähitellen auennut sisältä ulospäin.

Toivon että saisimme suomen kielellä pian tutustua Dostojevskin huomatuimpiin teoksiin, esim. „Idioottiin“ ja „Karamasovin veljeksiin“, jotka ovat vielä kääntämättä. Sillä hän on kirjailija, joka kaivaa syltä syvemmälle ihmissielun pohjakerroksiin kuin tavalliset niinsanotut psykologiset kirjailijat.

V. T.

HANNA RAUTA, *Vanhaa ja uutta virttä.* Helsingissä 1906. Suomen Ev. Luth. Nuorukaisyhdistys. 261 siv. 8:o. Hinta 2: 50.

„Vanhaa ja uutta virttä“ on proosaa. Uusi virsi on „evankelinen“ suunta ja vanhaa virttä veisaavat kaikki muut ihmiset. Sisällys on siis uskonnollista laatua. Uskonnollisen aiheen käsittely kaunokirjallisuudessa olisi itsessään varsin ilahduttava ilmiö. Mutta suurella epäilyksellä on lukija tottunut sellaista kirjaa katselemaan. Ei aiheen vuoksi tietenkään. Vaan siksi että uskonnollinen aihe — jos mikään — asettaa kirjaili-

jalle suuria vaatimuksia. Enemmän kuin usein muulloin on tällöin se vaara alituiseen vaanimassa, että henkilöt, vailla sitä sisäistä elettyä elämää, jota tekijä ei kykene heille omasta itsestään antamaan, ovat marionetteja, jotka kärsivät ja taistelevat, voittavat ja riemuitsevat vailla lihaa ja verta, ilman että lukijan silmä kostuu.

Näin on laita „Vanhan ja uuden virren". Suurin osa siitä, mitä meille sen henkilöistä *kerrotaan*, on semmoista, joka estää meidät heissä tuntemasta tämän maanpallon ihmisiä. Heissä on erilaisten uskonnollisten kehitysasteiden ja suuntien edustajia, ja lukija jo kirjan ensi lehdistä alkaen saa sen varman vakaumuksen, että keitä henkilöitä jo tunnettujen lisäksi ilmestyneekin eteemme, niin kaikki on kirjailijatar jo edeltäkäsin määrännyt, predestineerannut n. s. „evankeliseen" suuntaan. Koko kirja on kauttaaltaan väittelyä ja ristiriitojen teoreetista rakentelua. Se syvempi elämä, joka siinä eri suuressa määrässä eri henkilöille omistetaan, jää kertojan salaisuudeksi. Lukijalle se pysyy epäiltynä uskonkappaleena. Mitään myötätuntoa ei lukijassa voi herätä esim. kirjan päähenkilöä kohtaan, koskapa lukija tuntee, että ne sisäisen elämän attribuutit, jotka hänelle annetaan, eivät ole todellisuudesta s. o. itse henkilöstä koottuja, vaan kirjailijattaren itsensä antamia. — Vailla muodollista pirteyttä ei kirja ole. Kertomuksen juoksu — niin paljon kuin siitä voi puhua — on tarkoin suunniteltu ja kulkee raskaan lastinsa painosta välittämättä varsin yhtäjaksoisena. Mutta kaikkihan onkin vain kerrottua kertomusta. Ja lopputuomioksi jää, ettei kirjalla ole suurta kirjallista eikä edes positiivisesti uskonnollista merkitystä. Populariseeratun „evankelisen" dogmatiikin esityksenä sillä sitävastoin voi olla merkityksensä.

L. H.

Uskontotiedettä.

A. F. PUUKKO, *Israelin profeettain sosiaaliset mielipiteet.* Porvoossa 1907. Werner Söderström Osakeyhtiö. 67 siv. 8:o. Hinta —: 80.

Niin paljon kuin raamatullista tietoa ja raamatun tuntemusta onkin ollut ja vieläkin lienee meillä, niin ovat Israelin vanhat profeetat syvimmältä sisällykseltään ja merkitykseltään pysyneet suurelle yleisölle verrattain vieraina, ja monetkin, jotka ovat saaneet syvemmältä heihin silmätä, ovat kai tehneet sen kokemuksen, että nämä miehet ovat niin kovin kaukana meidän ajastamme, ettei ole helppo heihin tutustua ilman asiantuntevaa opastusta. Melkeinpä viime aikoihin saakka on se kuva, joka näistä suurmiehistä esim. meidän kouluissamme annettiin, ollut perin vaillinainen, ja siitä tuskin paljoa muuta jäi jäljelle, kuin että he olivat hurskaita mie-

hiä ja ennustivat Vapahtajan syntymää. Eikä ihmekään että tässä niin sanoakseni dogmaatinen puoli on ollut voitolla. Vasta myöhemmän ajan, historiallista metoodia hyväkseen käyttävä tutkimus on voinut valaista sen taustan, jota vastaan profeetat esiintyvät oikeassa itsenäisessä suuruudessaan. He eivät ole vain jumalanmiehiä, jotka jakelevat neuvoja rappeutuvalle kansalle ja samanlaisille hallitsijoille, vaan he ovat henkisiä rakentajia, jotka luovat uuden uskonnon, ja heidän esiintymisensä merkitsee uskontojen historiassa uuden henkisemmän uskonnon ja maailmankatsomuksen luomista.

Ilmoitettavanamme oleva kirjanen on hyvin onnistunut yritys koettaa kansantajuisessa esityksessä tuoda Israelin profeetat lähemmäksi meidän aikaamme ja antaa heidän puhua, mitä he ovat ajatelleet niistä samoista pulmallisista kysymyksistä, jotka levottomuuteen saakka täyttävät meidän oman aikamme. He tosin puhuvat oman aikansa kieltä; mutta niin nyt kuitenkin on, että meidän yhteiskunnallisia parannuksia suunnitteleva aikakautemme voi, kun siltä itseltään ihanteellisuus alkaa loppua, käydä sitä oppimassa näiltä miehiltä, joiden yhteiskunnallinen ohjelma oli: oikeutta kaikille! Ja niille, jotka väittävät, että uskonto on aina ollut niiden puolella, joilla valta on, ovat Israelin profeetat omansa todistamaan, kuinka sydämen tulena palava uskonnollisuus hehkuu toimintaan innostavaa myötätuntoa heikkoja ja vähäväkisiä kohtaan. Tutustuminen Puukon lämmöllä ja uusimman tieteen tuloksia hyväkseen käyttämällä kirjoitettuun kirjaseen ansaitsee vaivan. Kieli on sujuvaa ja moitteetonta. Esitykseen sisältyy useita kirjoittajan itsensä alkukielestä suomentamia sitaatteja.

L. H.

Fysikaalista kirjallisuutta.

O. J. Lakari. *Fysikalisia kokeita. I. Sähkökokeita.* Porvoossa 1907. Werner Söderström Osakeyhtiö. 125 siv. 8:o. Hinta 1: 75.

Vipuset niminen seura, jonka tarkoituksena on suomen kielen kehittäminen ja kansantajuisen kirjallisuuden luominen varsinaisten luonnontieteitten alalla, on toimittamalla Sähkökokeita nimisen kirjan antanut Suomen nuorisolle aarteen, jonka arvon — mikäli olen kuullut — koulunuorisomme jo hyvinkin näkyy ymmärtävän. Tältä nuorisolta ei vanhastaankaan ole puuttunut intoa luonnontieteellisten kokeiden toimeenpanemiseen. Moni täysikään kehittynyt muistaa varmaankin noita tuulentupia, joita koulupenkillä rakennettiin. Laajat olivat tuumat ja suuri itseluottamus. Useimmiten tuli siinä kuitenkin joku „mutta" vas-

taan, joka teki koko yrityksen mahdottomaksi. Suunnitelmat olivat käyneet yli voimien ja johtoa oli puuttunut yritykseltä.

Vipuset tuntevat kokemuksestaan nämä asiat ja etenkin Sähkökokeita nimisen kirjan toimittaja maisteri O. J. Lakari näkyy hyvin ymmärtävän mitä koulupoika tahtoo saada aikaan. Hän osaa myöskin neuvoa miten kokeet ovat tehtävät pienimmällä rahanuhrauksella. Ketä ei huvittaisi esim. tuo itsepäinen lintu, joka syö vain kirsikoita, mutta karttaa muita hedelmiä. Koko koe maksaa noin viisikymmentä penniä, ja sen voi koulupenkillä istujakin saada irti. Yhtä hauska on tuo sivuilla 5—6 selitetty koe „Ano-Kato“, jossa arvottoman lippaan, esim. sikarilaatikon, ja rikkonaisesta ikkunasta tähteeksi jääneen lasipalasen avulla saadaan omakätisesti valmistettuja nukkeja tekemään mitä odottamattomimpia liikkeitä. Luulen voivani vakuuttaa että kirja on omansa synnyttämään haluaa luonnontieteitten tutkimiseen ja johtamaan kokeilevaa nuorisoa yrityksiin, joita se todellakin voi toteuttaa. Kieli on hyvää ja esitys selvää. Joskus olisi kokeen nimen avulla voinut selvemmin ilmoittaa mitä kysymyksessä oleva koe tarkoittaa. Niin on esim. „anokato“ mielestäni liian tieteellinen nimi, kun on kysymys tanssivista nukeista. Sisällysluettelo olisi myöskin ollut tervetullut lisä tähän kirjaan.

Jos tämä pieni kirjanen leviää joka kotiin, jossa on kasvavaa nuorisoa ja siellä herättää eloon suomalaisen kansamme vielä uinuvat luonnontutkijantaipumukset, niin sekä Vipusten että kansamme kehitystä niin suuressa määrin harrastavan kustantajan toiveet täydellisesti toteutuvat.

G. Melander.

Tietoja eri aloilta.

Kolme kataloniankielistä julkaisua.

Toimitus on saanut vastaanottaa kolme kataloniankielistä kirjaa, kussakin tekijän omakätinen omistus. Tekijä, barcelonalainen lääkäri J. Plana y Dorca, on yhteen nidoksista kirjoittanut „pera que conegui mon primer assaig en llengua catalana“, tarjoten luettavaksi ensimäiset kokeensa Katalonian nuorella tai oikeammin uudesti syntyneellä kansalliskielellä. Lehtemme toivoo voivansa ennen pitkää tehdä lukijoilleen selkoa katalonialaisesta kansallisuusliikkeestä, jonka luulemme voivan meitä suomalaisia omassa asemassamme huvittaa. Mutta ystävällinen lahja antaa aiheen jo tällä kertaa muutamin sanoin selostaa toht. Plana y Dorcan kirjasia.

Suurin näistä (208 sivua 8:o) on runokokoelma nimeltään *Bastides y Pedruscall (Cabòries seudo-poètiques d'un manobre)* — „Rakennelmia ja kivisoraa, pseudorunollisia työläisen mietteitä" (Barcelonassa, 1904). Se sisältää moniaita isänmaallisia hymnejä niinkuin ylvään *Als fills de Catalunya* — „Katalonian pojille"; mutta enin osa runoista on mietelyrikkaa, — elämän syyskesän kieltä, päättäen alkusanasen ensi lauseesta. Mieleen jääviä ovat esim. muinaisintialainen aihelma „Kolmesta Guna-kukasta" (s. 27) ja kuusi hienosti soinnutettua strôofia vapauden kaipuusta — aallottaret huokaavat, kun ranta on heille rajana, sylfidit ovat lehväin ja puiden kahleissa, tulessa piilee salamanteri, jonka mieli palaa korkeuteen, kiveä ei nakuttele työmiehen hakkuri, vaan valoon halajavat Gnoomit ja tähdetkin, näkeehän selvästi että ne itkevät: maailman avaruuden helma on ahdas niille, ulommas kaipaavat (s. 34). Muita huomaamiamme kappaleita ovat kaksi väreilevää runoa pienokaisen kuoltua (s. 41 ja seur.); „Viettelyn äänet" (s. 47); *L'antre modern*, jonkinlainen Grottelaulu (s. 60); „Pohjatuuli" — lopussa taas ylväs sana Katalonian poikain tarmosta, joka kestää ja uhmaa niinkuin Katalonian kuuluisa vuori, Canigó (s. 65); „Skeptikko ja tähti" (s. 75). „Kyynelet" (s. 107) on Topeliusta muistuttava tarina: auringon sädekehän ja tähtitarhat loi säälin kyynel. Kokoelma kauttaaltaan henkii syvämielistä, puhdasta altruismia.

Kirjan toinen osa *Pedruscall* on kokoelma lauselmia, kaikkiaan 230 numeroa. Lopussa on „Muistutuksia niitä varten, jotka haluavat täysin käsittää moniaita kirjassa tavattavia mietteitä". Niissä selvitellään teosofisia käsitteitä, lähtökohtina kirjan alkulause sekä runot *Les tres Gunes*, *Bhagavad-Gita*, „*Karma*", *Involució y Evolució*.

Toinen, pienempi kokoelma *Curtas . . . y Més curtas . . .*, — „Lyhyitä . . . ja Vielä lyhyempiä" (Barcelonassa, 1901) käsittää paljon kypsymättömämpiä, usein muodoltaankin ontuvia (esim. s. 31, 34, 36, 40) runoja. Keskeltä lemmenlaulua — joka ei äsken esitetyssä kokoelmassa ole saanut sijaa muuta kuin nimeksi, s. 22 — soi kuitenkin jo tässä vakava, tumma sävel, joka joskus, esim. näkemyksessä „Sfinski" (s. 75), tuntuu saattavan olla lähtenyt *de profundis*.

Osa „*Més curtas*" sisältää satakunnan epigrammeja tai mietelmiä.

Kolmas kirjoista on vihkonen *Els meus Ex-libris y sa descripció filosófica* — „minun ex-libris merkkini ynnä filosofinen selitys niihin" (Barcelonassa, 1905) — aikakauslehteen Revista Ibérica d' Ex-libris aiottu teosofinen kirjoitelma, joka toimituksen hylkäämänä leviää pikkujulkaisun muodossa. Sisältää kaksi kuvaa.

Toimitukselle tullutta kirjallisuutta.

Werner Söderström Osakeyhtiöltä: *Alphonse Daudet,* Kirjeitä myllyltäni. Suom. V. Tarkiainen. 2: —. — *Lilli Törnudd,* Piirustuksen opetuksesta ulkomailla. 1: —. — *C. Skovgaard-Petersen,* Miten saamme tietää Jumalan tahdon? Suom. N. E. W. —: 60 — *Herm. Niemi,* Lukukirja kansan lasten alkeisopetuksen tarpeeksi. 1: 35. — *Kasper Karjalainen,* Metsän hoito ja käyttäminen. —: 40. — *Z. Topelius,* Lukemisia Lapsille. 32—4 vhk. à —: 75. — Oma maa. 13—5 vhk. à 1: —. — Keksintöjen kirja, toim. Vihtori Peltonen. 27—9 vhk. à —: 65. — Sosialidemokratian vuosisata. 35 vhk. —: 25. — *Herman Savela* ja *Gösta Grotenfelt,* Sananen hevossiitoskysymyksestä. 1: —. *K. O. Lindeqvist,* Suomen historian oppikirja. 1: 75. — Uusi testamentti, Apostolien tekoja ja Johanneksen ilmestys. —: 50. — *Ilm. Kovero,* Kirjanpito. I. 4: —. *Solmu Nyström,* Deutsches Lehrbuch. — *V. Malinen,* Opettajain keskimäärätaulut. —: 50. — *Evald Ferd. Jahnsson,* En ollenkaan muista. 1: 50. — *Leo Tolstoi,* Sota ja rauha. II nidos, jälk. osa. 1: 25. — *J. E. Rosberg,* Maa ja kansat. 33 vhk. —: 55. — *D. M. Wallace,* Venäjä. 11 vhk. 1: —. — *Hannes Nylander,* Ohjeita karjataloudessa. II. —: 60.

Otavalta: *Jules Verne,* Kahden vuoden loma-aika. Suomennos. 1—5 vhk. à —: 15. — *Gustav Frenssen,* Vapahtajan elämä. Suom. Volter Kilpi. 1: 25. — *Lassar-Cohn,* Kemia. Suom. Kaarlo Perttilä. 3: 25. — *Amalia Grönberg,* Ruokatavaraoppi. 2: 75. — *Hugo Lagus,* Taloustieteen oppikirja. 2: 75. — *Hj. Cassel,* Amerikkalaisia liiketapoja. Suom. H. Korkeakoski. 1: —. — *Hannes Gebhard,* Ehdotuksia maalaisolojemme parantamiseksi. 1: —. — *Axel Törnudd,* Laulun opetusoppi, musiikin muoto-oppi ja soitinoppi. —: 85. — *Nordahl Rolfsen,* Mailman historia. Suom. Santeri Ingman. 6, 7 vhk. —: 50. — *O. I. Colliander,* Suomen kirkon paimenmuisto. 1 vhk. 1: 25.

Yrjö Weilinilta: *J. J. Jansen,* Tilaa Jeesukselle. Suom. Paavo Virkkunen. 5 vhk. 1: 40. — *V. Humble,* Mukdenin taistelu. 2: 25 — *Anni Collan,* Suomalainen kisapirtti. 2 vhk. 1: 75. — *Annie Quiding,* Pisara meressä. Suom. A—a. 1: 75. — *D. C. Murray,* Seikkailija-elämä. Suom. 2: 25. — *Felix Dahn,* Taistelu Roomasta. II osa, 14, 15 vhk. 1: —. — *F. Bonn,* Sherlock Holmes. Suom. Antero S. 1: 75. — *W. Frerking,* Mieluinen yllätys. Suom. —: 75. — — —, Sovinto. Suom. —: 75. — — —. Salaisuus. Suom. —: 75. — Kuvallinen luettelo Suomen Taideyhdistyksen kokoelmista. — *Dick Donovan.* Murhenäytelmä, jota ei oltu harjoiteltu. —: 35. — — —, Hopeatikari. —: 35. — *Mary Wood-Allen,* Mitä nuoren naisen tulee tietää. Suom. 3: —. — *D. v. Nandelstadh ja M. Vehanen,* Kevätesikko. III vhk. 1: 50. — *Max Oker-Blom,* Tohtori-enon luona maalla. Toinen painos. 1: 25. — *Fr. Klavenes,* Sukupuolinen puhtaus nuoruusvuosina. Suom. Paavo Virkkunen. Kolmas painos. 1: 50. — *Otto Bertram,* Äidin katse. Suom. —: 75. — Suomen voimistelu- ja urheiluliitto. — Finlands gymnastik- och idrottsförbund.

Heliokselta: Suomalaista rakennustaidetta. Julk. Nils Wasastjerna. III. 6: —.

K. J. Gummerukselta: *I. A. Rosenqvist,* Oppikirja fysiikassa. 2: 50. — *P. J. Hannikainen,* Sirkkunen. 6 vhk. — Kyläkirjasto. Julk. Jaakko Gummerus. 1, 2.

Kustannusyhtiö Osmolta: *Rudolf Holsti,* Aseellisesta rauhasta. 2: —.

Arvi A. Karistolta: *Edvard Wilde,* Päivän koittaessa. Suom. Ape Laitio. 2: 25. — *Valfrid Hedman,* Vihkonen kieli- ja kansatieteellisiä aiheita. 1: —. — Maanjäristyksen kauhuja San Fransiskossa. Suom. 1 vhk. —: 60. — M. V., Lakkoja. —: 75. — *Anton Hasti,* Yksimieliset. —: 60. *Juhani Sjöström,* Lesken kanssa naimisiin. —: 75. — *Santeri Rissanen,* Iimäellä. —: 75.

M. V. Vuolukalta: *Rich. Ungewitter,* Alastomuus. 2: —.

Vihtori Kososelta: „Lähestyköön Sinun valtakuntasi!“ Henry Georgen puhe maanvapautuksesta. —: 15. — Jeesuksen syntyminen ihmisestä ja jumalasta. —: 30. — *Fr. Engels,* Perheen, yksityisomaisuuden ja valtion alkuperä. Suom. Kaapo Murros. 2: —.

Raittiuden ystäviltä: *Alli Trygg-Helenius,* Toivon liiton opas. 1: 25.

Suomentajalta: Karl Marx ja Fr. Engels, Kommunistien manifesti. Suom. N. R. af Ursin. —: 50.

Senaatin kulkulaitos-toimituskunnalta: Keisarillisen Suomen Senaatin kulkulaitos-toimikunnan kertomus vuosilta 1904 ja 1905.

Tilastolliselta päätoimistolta: *Väinö Juusela,* Maanviljelysväestön ammattijako Hämeen ja Mikkelin lääneissä vuosina 1875—1890. 1: —.

Teollisuushallitukselta: *G. R. Snellman,* Tutkimus Suomen kirjapainoteollisuudesta.

Suomen kustannusyhdistykseltä: Vuosiluettelo Suomen kirjakauppaan 1906 ilmestyneistä teoksista. —: 75.

Suomen naisten voimisteluliitolta: Suomen naisten voimisteluliitto. V:s voimistelujuhla Kuopiossa 1906. 1: 75.

Tekijöiltä: *Yrjö Rainio,* Saksalainen rahkasoiden viljelys ennen ja nyt. 2: 75. — *L. H. Sandelin,* Uskonnonopetuksesta.

Ilmoitustoimisto Hermekseltä: Suomalainen sanomalehtiluettelo 1907—8.

Ekonomiska samfundetilta: Föredrag och förhandlingar. 5 nidos, 2 vhk. 1: 50.

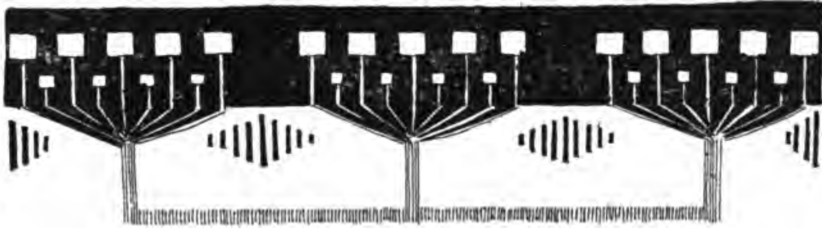
Kuopion nuorten miesten kristilliseltä yhdistykseltä: *Antti J. Pietilä,* Miesten sukupuolisiveys.

Etelä-Pohjanmaan nuorisoseuralta: Vuosikirja 1906. 1: —.

Vakuutustarkastajalta: Vakuutustarkastajan kertomus vakuutusoloista Suomessa 1905.

Komiteoilta: Mietintöjä oppivelvollisuuskomitealta, työväen lainsäädäntöä tarkastamaan asetetulta komitealta sekä meijeri- ja karjanhoidon opetuksen järjestämistä varten asetetulta komitealta.

Alempi kansanopetus, n:ot 6—9. — *Arbetsgifvaren,* n:ot 1—3. — *Finsk tidskrift,* n:ot 6-8. — *Framtid,* n:ot 23-39. — *Kansakoululehti,* n:ot 13—9. — *Kirjapainotaito,* n:ot 3-6. — *Kotitaide,* n:ot 6—8. — *Kyläkirjaston kuvalehti* ja *Lasten kuvalehti,* n:ot 6—7. — *Le courrier européen,* n:ot 24—39. — *Lukutupa,* n:ot 11—6. — *Meie aastasada,* n:o 14. — *Mercator,* n:ot 11-9. — *Metsän ystävä,* n:ot 6—9. — *Novellikirja,* n:o 7. — *Nuori Suomi,* n:ot 23—31. — *Nutid,* n:ot 6—7. — *Pellervo,* n:ot 12—8. — *Politik och kultur,* n:ot 11—13. — *Puutarha,* n:ot 6—8. — *Pyrkijä,* n:ot 6-8. — *Pääskynen,* n:ot 7—8. — *Savolainen,* n:o OA. — *Sosialistinen aikakauskirja,* n:ot 6-8. — *Suomen kirjakauppalehti,* n:ot 10—4. — *Suomen museo,* n:o 2. — *Suomen teollisuuslehti,* n:ot10—7. — *TeoloogINEN aikakauslehti,* n:ot 6—7. — *Työnantaja,* n:ot 1—3. — *Työtilastollinen aikakauslehti,* n:o 2. — *Yhteiskuntataloudellinen aikakauskirja,* n:o 3.

Paavo Cajander.

Kirjoittanut

B. F. GODENHJELM.

Viimeksi kuluneen joulukuun 24 päivänä PAAVO EEMIL CAJANDER täytti kuusikymmentä vuotta. Jouluaattona syntyneenä hän on todellinen lahjain tuoja, joka Suomen kansalle jakelee mitä kalliimpia henkensä tuotteita, ja yliopistomme soikin hänelle hyvin ansaittuna arvonpanon osoituksena viimekeväisessä promotsionissa kunniatohtorin nimen. Nämä hänen elämänsä merkkitapaukset antavat aihetta luoda silmäyksen hänen lahjoittamiinsa runoantimiin.

Kun Hämäläis-osakunnan albumi, *Kaikuja Hämeestä,* alkoi ilmestyä vuonna 1872, kiintyi lukijain huomio etenkin nimimerkkiin *P. C.*; sen takana piilevä nuori runoilija osoitti, paitsi siihen aikaan harvinaista muodollista kykyä, paljon runollista intoa ja syvää tunnetta. Jo mainitun albumin ensimäisessä vihossa nähtiin useat niistä runoista, jotka ovat tehneet Paavo Cajanderin laajalta tunnetuksi kansallisen lyriikan alalla. Seuraavat vihot (II—IV) toivat uusia saman tekijän runotuotteita, mitkä enemmän, mitkä vähemmän. Ilmaantuipa niitä sitten useammissakin albumeissa, niinkuin J. V. Snellmanin ja Elias Lönnrotin muistoksi toimitetuissa julkaisuissa vuosilta 1881 ja 1882, „Liitossa“ I v. 1902 ja Kansanvalistusseuran kalenterissa 1882; paitsi sitä moni Paavo Cajande-

rin kädestä lähtenyt runoelma milloin missäkin tilaisuudessa koroitti kansallista juhlatunnelmaa.

Vaatimattomana laulajana on Paavo Cajander esiintynyt suomalaisen lyriikan kilpakentällä. Harvoin on joku kehoitus tai suurempi suosionosoitus tullut hänen osakseen, eikä hän ole ajatellut runojensa yhdistämistä erityiseksi runokokoelmaksi. [1] Mutta vaikka ne siis ovat hajallaan monessa eri julkaisussa, ovat ne kuitenkin paljoa enemmän kuin useat suuremmalla huolella säilytetyt hengentuotteet jaksaneet valloittaa itsellensä oman paikan lukijakunnan tietoisuudessa. Kuka ei tunne Suomalaisen Alkeisopiston vihkiäisrunoa? Ken ei ole kuullut „Vapautettua kuningatarta" tai „Runolaulajaa" lausuttavan? Cajanderin runojen saavuttama yleinen suosio jo todistaa niissä olevan kuvia ja aiheita, jotka helposti liittyvät yleisön tajuntaan, ja ennen kaikkea sitä sydämeen pystyvää tenhoa, joka runon runoksi tekee. Niiden viehätysvoima perustuu välittömään, hentomielisyydestä vapaaseen tunteellisuuteen, jaloon sisällykseen, luontevaan ja koruttomaan esitystapaan sekä kauniiseen ja täsmälliseen runomuotoon.

Paavo Cajanderin lyyrillisyys kasvaa pääasiallisesti kahdesta juuresta; toinen niistä on isänmaallisuus, toinen yleisinhimillinen, kaihoisa ballaadi-tunnelma. Toisinaan ne yhtyvät ja siitä yhtymyksestä sukeutuu moni hänen parhaista runotuotteistansa. Sen lisäksi on hänellä useita yleislyyrillisiä runoja.

Paavo Cajanderin isänmaallisuus on ihana kajastus niiltä ajoilta, jolloin kansallisen sivistyksemme perustukset laskettiin ja yksi tunne liitti kaikki yhteen samaa päämäärää kohti pyrkimään. Tämä eheyden tunnelma kuvautuu kauniisti *Alkeisopiston vihkiäisrunossa* (*„Runo Suomalaisen alkeisopiston vihkiäisissä Syyskuun 11 päivänä 1878"*). Päämäärä on taistelulla voitettava — henkisellä taistelulla.

— — — — „Mutta rakkaus ja työ,
Ne ne aseet, joiden eteen vaipuu voimatonna yö,
Ne, ne voiton tuo ja korjaa viljan kypsän latohon,
Mutta silloin aina juhla, juhla Suomenmaassa on."

Innostus ja harvoin nähty rakkaus saavat tunteet hehkumaan.

---

[1] Valikoiman Paavo Cajanderin runoja sisältää Kansanvalistusseuran julkaisu *Helmiä Suomen runoudesta*. 6. (1898).

PAAVO CAJANDER.

„Ja pelastukseks' isänmaan
Varansa kansa kantoi,
Ja rikas uhras aarteitaan
Ja köyhä ropons' antoi,
Ja niinkuin vaimot Karthagin
Helynsä riisti naisetkin
Ja kullat kulmiltansa."

„Ja itse kylmään kivehen
Se lempi sijoittuupi,
Ja paasi liittyy paatehen
Ja holvit muodostuupi,
Ja ylös, ylös pilvihin
Kohoopi lailla temppelin
Nyt Suomen kansan huone."

Kuva sopii — ei ainoastaan alkeisopiston rakennukseen — vaan koko senaikuiseen voittoisaan, puhdasintoiseen suomalaisuuden liikkeeseen. — Runoelman mahtavissa loppusäkeissä pääsee isänmaallinen tunne sitten vielä voimakkaasti ilmoille kajahtamaan.

Ainoastaan aika semmoinen kuin vihkiäisrunossa kuvattu saattoi synnyttää tällaisen runoelman, niin täynnä sydämen syvimmistä hetteistä uhkuvaa kansallista intoa. Aika ei voi sellaisenaan palata, niin toivorikkaana, niin voitonvarmana; mutta sen muisto jää tyypilliseksi kansallisen innostuksen kuvaksi, ja sen tunteiden eheys kangastaa meille ihanteena, johon ennemmin tai myöhemmin täytyy pyrkiä takaisin.

Sama tunnelma ilmaikse monessa muussakin runoelmassa. Tahdon vain lukijan mieleen johdattaa *Isänmaalle*, sievän tunteenpurkauksen *Toivoni* sekä useat muistosanat ja tilapäärunot, niinkuin *Johannes Takasen muistoksi* (1885), *August Ahlqvistille* (1886), *juhlarunon 1890 vuoden maisterivihkiäisiin, Kaarlo Bergbomille* (1893), *Suomalaisen teaterin 25-vuotisjuhlassa*, muita mainitsematta. Mutta samalla kuin runoilijan mielen täyttää isänmaanrakkauden ihannekuva, kääntyy hänen ylenkatseensa rankaisevana aineen orjia vastaan, jotka imevät mehun kansastansa *(Sydämmestäni)*. Ajatus muistuttaa erästä Petöfin runoa.

Mutta nykyisempinäkin synkkinä aikoina runoilijan toivo pysyi järkähtämättömänä. Sitä osoittavat 1902 vuoden „Liitto" albumissa julkaistut runokappaleet. Runossa *Talven varalta* kaikuu taas entinen kehoitus: „rakkaus ja työ, ne ne aseet, joiden eteen vaipuu voimatonna yö". Sama luottamus hengen voimaan ilmaantuu runossa *Me laulamme*. *Kotiliesi* esittää ajatuksen, että, kun riehuu väkivalta ja oikeus horjuu, kotiliesi on kansallisen tarmon suoja, johon väkivallan täytyy sortua; se on „maan kalleuden kätkö" ja „kehto vapauden, taivaisen tulen suojus ja pyhäkkö rakkauden".

Välistä isänmaallinen sisällys pukeutuu allegorian verhoon ja saa objektiivisen, kertovaisen muodon, niinkuin niissä ballaadeissa, joihin ylempänä viitattiin, *Vapautetussa kuningattaressa* ja *Runolaulajassa*. Uljas ritari, joka pelastaa vangitun kuningattaren, ja runolaulaja, joka hovilinnassa lumoaa kaikkein sydämet, laulaen kevättä mieliin, iloa rintahan, kuvaavat helposti tajuttavalla tavalla Snellmanin sanojen ja Kalevalan laulujen herättävää vaikutusta. Sanomattoman kauniit ovat jälkimäisessä runossa luonnosta otetut kuvat:

„Ja huonehess' on, niinkuin salainen tenho ois,
Kuin aamull' on, kun koitar yön vaipan siirtää pois:
Värähtää koko luonto, puun lehvät vavahtaa.
Ja ruskoon peittyy taivas ja kastehelmiin maa;"

ja etenkin lopussa tuo kansanomainen vertauskuva:

„Mut vanhus halpa, köyhä, tuo hyljeksitty, hän,
Hän huoneen ylimmällen sijallen viedähän,
Ja kaunis siinä on hän, kuin hohteess' auringon
Satehen vienon jälkeen puu sammaltunut on."

Cajanderin runotar on suomalainen impi, kotimaan saloilla kasvanut; ani harvoin joku vieras aihe saa hänet laulamaan. Ellen erehdy, on *Scipio Africanus* ainoa runo, jossa on käsitelty yleismaailmallista ainetta. Mutta siinäkin vallitsee isänmaallisuus, vaikka roomalaissankariin sovitettuna.

Niissä runoissa, jotka eivät nimenomaan esittele isänmaallisia tunteita, on yleisinhimillinen, kaikkialla ymmärrettävä sävel; mutta sen takaa kuuluu suomalainen kaiku — toisin sanoen, nekin ovat „kaikuja Hämeestä". Ballaadeissa on sama tunnesävy kuin Kantelettaren hämäläissyntyisissä ballaadeissa: sama suppea muoto, sama tyyni, kaihoisa mieliala. *Kehrääjä-äiti* kelpaa esitystavaltaan oikean ballaadin esikuvaksi. Utuiseen lyyrillis-romantiseen tunnelmaan yhtyy muodon kirkkaus. Tarkkarakenteiset kaksoisrivit kertoilevat kokonaisen elämäntarinan. Näemme äidin yhä istuvan rukkinsa ääressä, mutta kuva vaihtelee hänen saamiensa viestien mukaan. Erittäin onnistuneesti osoittautuu äidin mieliala, paitsi hänen lyhyissä huoahduksissaan, rukin tyynemmässä tai nopeammassa pyörinnässä. Kaikki keskittyy kehräämisen kuvailuun ja äidin tai sanantuojan lausuntoihin. — Tekotavaltaan Kehrääjä-äitiä muistuttaa *Leena* ja niin myös *Marketta*, vaikka jälkimäisessä on enemmän suoranaista kertomusta. — Huomiota ansaitseva ballaadi on *Saaren impi*, syvätunnelmainen runo, jo Hämäläis-albumin I vihossa julkaistu. Ihmeellisesti luonnonkuvat, sekä ympäröivän maiseman että mielikuvituksen tuottamat, yhtyvät impyen tunteisiin, ja runomitassa on omituinen, kaipuuta ilmaiseva sointu:

„Ja ympärilläin tuisku se puita tuivertaa,
Ja hankipeitteen alla on kaunis kukkain maa;
On kaikki, kaikki muistot hangen alla."

Nämä ballaadit eivät kertoile räikeitä, harvoin esiintyviä intohimojen yhteentörmäyksiä, vaan tavallisen ihmiselämän syviä, sielunpohjaan kätkeytyviä ristiriitoja.

Kertovaisista runoista mainittakoon vanhemmista vielä *Vaivais-Aapo* ja *Matkamies* sekä uudemmista *Vanha lempi* (Liitto I), lempeän kaihon kannattama elämänkuva.

Kun käännymme Cajanderin puhtaasti lyyrillisiä, yksityistunteita esitteleviä runoja tarkastelemaan, koskee huomioomme heti, että varsinaisia lemmenrunoja on sangen niukasti, tuskinpa muita kuin *Tähdet* ja tavallansa — negatiivisesti — *Oi, jos oisi* („Oi, jos oisi, niinkuin muilla, mulla oma kulta"). Runoilija ei ole nuoruutensa rakkaudentunteita ilmi laulanut tahi ei kumminkaan julki tuonut. Kauniita runoja on sen sijaan aiheuttanut rakkaus äitiin — sekin piirre, joka viittaa Suomen kansanrunouteen. Semmoinen on lämpöisesti tunnettu, mieltä liikuttava runo *Kuva.* Samaan sarjaan kuuluu *Haudalla.* — Muista varsinaisista tunnerunoelmista on muistettava *Viihdytystä* sekä vienon kaihomielisyytensä että sievän luonnonkuvan tähden. Sangen miellyttävä runo on vielä *Kärpänen,* joka osoittaa, ettei leikillisyyskään ole runoilijalle vierasta. Hienon huumorin ohessa siinä värähtelee hiljaisen surumielisyyden sävel. Kuohuvaa nuoruuden intoa täynnä on „Kaikujen" ensimäiseen vihkoon painettu kappale *Orja.*

Lisättäköön vielä pari sanaa runoilijan suhteesta luontoon. Tuoreet ja sattuvat luonnonkuvat ilmaantuvat tavallisesti vertauksissa; muutamia niistä on jo huomautettu. Harvemmin luonto on lähtökohtana (esim. *Lähde, Toivo*). Suoranainen luonnonkuvaus on elegianmuotoisessa kappaleessa *Salomaa,* jossa runoilija innostuneena ylistää kotimaan kauneutta.

Tarkoitukseni ei ole luetella kaikkia Cajanderin runoja, vaan ainoastaan muutamin sanoin esittää niistä tärkeimmät. Ilman minun viittaustanikin lukija helposti löytää, mitä niissä on kaunista ja varteen otettavaa.

Cajanderin runouden huomattavimpia piirteitä on sen kirkas objektiivisuus, samalla kuin runoilijan oman sydämen lämpö luo elähyttävän valonsa kaikkiin sen tuotteihin. Toinen helposti havaittava piirre on sen läheinen suhde kansanrunouteen; ylempänä olen jo pari kertaa siihen viitannut. Kansanlaulua muistuttaa esim. Marketta runo ja varsinkin Marketan vastaukset kosijallensa. Niin myös nuo kuvasarjoiksi puhkeavat sydämen toivomukset, jommoisia on „Toivoni" runossa ja „Saaren

immessä": jos laulaja linnun siivillä voisi halki pilvien kohota, niin hän johtaisi tähtien loisteen Suomen korpiin, ja immen kyyneleet nostattaisivat hangen alta kukkaset ja itse hän keskellä keväistä luontoa visertäisi armaansa luokseen.

Enimmän tunnetuksi on Paavo Cajander kuitenkin tullut runomittaisista käännöksistään; varsinkin Shakespearen suomentajana hän on mainetta saavuttanut. Vuodesta 1879 on, niinkuin tiedetään, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kustannuksella ilmestynyt jakso *William Shakespearen draamoja*, Cajanderin suomentamina, ja vuosi vuodelta hänen uuttera kynänsä on liittänyt jonkun niistä suomalaiseen kirjallisuuteen. Runoteosten kääntämiseen ei riitä yksistään kielitaito ja kirjallinen aisti, vaan yhtä paljon tarvitaan siinä runollista luomiskykyä; alkuteos on mielikuvituksen ahjossa sulatettava ja sitten uudestaan taottava. Etenkin Shakespearen kaltaisen valtaneron siirtäminen toiseen kirjallisuuteen vaatii melkoista inspiratsionia. Onneksi ei Cajanderilta puutu inspiratsionia, ja suomen kielen runsautta vain harva samassa määrässä hallitsee. Hän kykenee itsenäisesti uudistamaan alkutekstin, samalla kuin hän säilyttää sen alkuperäisen hengen ja runollisen kauneuden; sillä runolliseen lahjaan liittyy hänessä erinomainen tarkkuus ja alkuteoksen älykäs ymmärtäminen.

Minulla on ennen ollut tilaisuus puhua tästä Shakespearen draamojen suomennostyöstä, josta nyt jo suurin osa on valmistunut. Puheena olevan näytelmäsarjan esikoisen, Hamletin, ilmestyttyä arvostelin sitä Kirj. Kuukauslehdessä [1]; sallittakoon minun johtaa lukijan mieleen, mitä silloin mainitsin Cajanderin taidosta ja kääntämistavasta.

Maailmankirjallisuudessa — niin arvostelussa sanottiin — ei ole toista runoilijaa, jonka koko esitystapa olisi niin perin draamallinen kuin Shakespearen. Henkilöissä kuohuu niin hilpeä elinvoima, että se joka hetki on teoksi puhkeamaisillaan, ja tämä riehuva into kuvautuu heidän puheissansakin. Jokainen lause, jokainen sana liittyy toimintaan. Tämmöiseen esitykseen englannin kieli ihmeellisesti soveltuu. Sekin etupäässä taipuu kaiken käytöllisen elämän, niinkuin yleensä kaiken ulkonaisen toimivaisuuden, tarkoituksiin ja tarjoutuu siis alttiina välikappaleena draamalliselle runoudelle. Sen lyhyet taipumattomat sanamuodot ovat omiansa

[1] Katso: Kirjallinen Kuukauslehti 1880, n:o 1, sivv. 36—40.

kuvailemaan reipasta toimintaa ja sitä levotonta mielialaa, joka panee draamalliset henkilöt liikkumaan. Yksitavuisten sanojen paljous antaa lauseille jonkunlaisen karkeuden; mutta nuo lauseet kuvastelevat henkilöin mieltä hallitsevaa, haikeata ristiriitaisuutta. Ihan toisenlainen on suomen kielen luonto. Sen pitkänlaiset, täysisointuiset sanat ja niiden tarkka kieliopillinen yhdistys muodostavat lauseet plastilliseksi kokonaisuudeksi ja luovat esitystapaan eepillisen tyyneyden; sentähden se onkin ikäänkuin luotu kertomarunouden tavalla laajalta kuvailemaan oloja ja tapahtumia tahi tuomaan esiin mielessä pilleviä mietteitä tai hiljaisen ilon ja surun tunteita. Englannin kieltä sopisi verrata myrskyisen meren kuohuviin aaltoihin, jotka rauhattomina puhkeavat rannan kallioita vastaan, suomen kieltä virtaan, joka tasaisesti, hiljalleen vieree merta kohden. Mutta synteetisen luonteensa vuoksi suomi, taitavasti käytettynä, voi supistaa lauseet yhtä lyhyiksi, kuin mikä analyytinen kieli tahansa, ja siten saavuttaa erinomaista voimaa ja pontevuutta, samalla kuin plastillisuus säilyy. Tuo tyyni, tasainen virta saattaa vuorien väliin ahdistettuna muuttua mahtavaksi koskeksi, joka syöksyy eteenpäin pyörivin lainein, rajuna, vaahtoisena.

Tätä itse kielen antamaa viittausta on Cajander noudattanut, ja hänen mestarillinen käännöksensä on paras vastaus kysymykseen, miten suomen kieli on taivutettava Shakespearen draamalliseen puhelaatuun. Monelta kääntäjältä se ajatusten paljous, jonka Shakespeare saa kootuksi yhteen lauseeseen, epäilemättä olisi hajonnut pitkäksi, höllästi yhdistetyksi sanasarjaksi, joten niiden voima ja mehu olisi kadonnut, taikka suomentaja olisi saavuttanut lyhyyttä tärkeiden lisäsanojen pois heittämisellä, joka olisi runolliselle väritykselle haitaksi. Mutta Cajander on turvannut oikeaan keinoon. Hän panee pontevia, mehukkaita sanoja ja lauseita vastaamaan englannin kielen lyhyitä muotoja, ja näin säilyy alkuteoksen voima. Eikä hän sentään ole tehnyt väkivaltaa kielelle ja puhetavalle; luontevasti ja sujuvasti lauseet seuraavat toisiansa, ja suomentajan taiteellinen aisti on kussakin paikassa osannut säilyttää alkuteoksen runollista henkeä.

Kielten heimolaisuus on tietysti sangen edullinen käännöstoimelle. Tieck-Schlegelin saksalainen ja Hagbergin ruotsalainen Shakespeare-käännös ovatkin sentähden saavuttaneet suurimman maineen. Luonnollista on, että niissä välistä on voitu pysyä alkuperäisessä puhetavassa sellaisissakin koh-

dissa, missä suomentajan täytyy sovittaa sanansa oman kielensä vaatimusten mukaan. Jos suomennos tällaisissa tapauksissa poikkeaa alkuteoksesta enemmän kuin mainitut käännökset, niin sitä tuskin sopii puutteeksi sanoa; mutta toiselta puolen on sille ansioksi luettava, että se ylimalkain on lyhyempi ja monessa paikoin vielä tarkempi ja pontevampi kuin saksalainen ja ruotsalainen laitos. Ujostelematta meidän siis sopii asettaa Cajanderin suomennos näiden kuuluisien käännösten rinnalle. — Kun kirjoitin yllämainitun arvostelun, vertailin näitä kolmea käännöstä alkuteokseen; silloin havaitsin niillä kullakin olevan omat ansionsa. Hagbergin käännös osoittaa etevää runollista aistia, vaikka hän usein menettelee vapaasti, tekstiä vähän kaunistellen ja selitellen; sen huomaa niinikään, jos ruotsinnosta verrataan Tieck-Schlegelin saksalaiseen käännökseen, joka yleensä hyvin tarkasti noudattaa alkuteosta. Suomennos taas pyytää omistaa, mitä molemmissa on parasta, ja usea kohta onkin siinä saanut onnistuneimman vastineensa.

Mitä lausuin Cajanderin ensimäisestä käännöksestä, sopii kaikin puolin myöhempiinkin suomennoksiin.

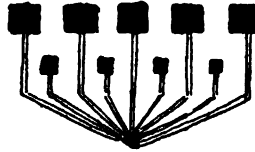
Shakespearen draamat ovat tärkein osa Paavo Cajanderin käännöstoimesta; mutta niiden rinnalla ansaitsevat useat muutkin hänen ahkeran suomennostyönsä hedelmät erityistä mainitsemista.

Muistettakoon ensiksi, että Paavo Cajander otti osaa 1860-luvulla alkuunpantuun *Vänrikki Stoolin tarinain* suomennostyöhön ja lopullisesti toimitti uuden korjatun painoksen tätä Runebergin runoteosta (1890). Ennen tätä uutta Vänrikki Stoolin laitosta oli valmistunut J. J. Weckselin *Daniel Hjort*in käännös 1877 (uusi tarkastettu painos 1905); sitten seurasivat Runebergin *Hanna* 1880 ja *Joulu-ilta* 1881, joista ennen pitkää tuli uusia laitoksia: Hannasta korjattu painos 1902 ja Joulu-illasta kokonaan uudistettu käännös 1903. Paitsi sitä on Cajanderin taitavasta kädestä lähtenyt monta suorasanaista suomennosta: Z. Topeliuksen *Luonnon kirja* ja *Maamme kirja*, Björnstjerne Björnsonin *Kalatyttö*, Otto Ludwigin *Taivaan ja maan välillä* y. m. sekä useita pienempiä runokäännöksiä. Niihin tahdon tässä vain sivumennen viitata.

Kaikissa näissä suomennoksissa, etenkin runomittaisissa, ilmenee Paavo Cajanderin etevä kirjallinen kyky. Runebergin eeposten Hannan ja Joulu-illan myöhemmissä painoksissa on hän rakentanut suomalaisen kuusimittarunon osittain uusille perusteille, muutamissa kohdin vähän vapaammin muo-

dostaen entisiä sääntöjä. Tarkempi selonteko heksametrin käsittelystä suomalaisessa runoudessa ei olisi viehätystä vailla, mutta veisi minut liian pitkälle.

Shakespearen ja Runebergin käännökset sekä syvätunteiset lyyrilliset runoelmat, ne ne takaavat Paavo Cajanderille pysyvän muiston henkisen kehityksemme historiassa. Toivokaamme, että hän vielä monella kynäntuotteella on rikastuttava kansallista kirjallisuuttamme.

Edvard Grieg.

Kirjoittanut

EINO LEVÓN.

Syyskuun 4 p. levisi ympäri maailman tieto, että Edvard Grieg oli kuollut. Sanoma tuli odottamatta. Ei kukaan aavistanut lopun olevan niin lähellä, vaikka mestarin terveys jo aikoja sitten oli murtunut. Kuolema tapasi hänet Bergenissä, synnyinkaupungissaan, hänen ollessaan matkalla huvilastaan Troldhougenista Kristianiaan terveellisempää ilmaa nauttimaan.

Ei ole vielä kauan siitä kuin Norja saattoi suurimman kirjailijansa hautaan. Nyt on se menettänyt suurimman säveltäjänsä ja säveltäjän, joka jos kukaan on ollut kansallissäveltäjä. Maailma on myös Griegin mukana kadottanut yhden suurimpia säveltäjiään, yhden itsenäisimpiä ja jyrkkäpiirteisimpiä taiteilijapersonallisuuksiaan.

Jos katselemme Griegiä Norjan musiikin historian kannalta, näemme hänet siinä melkein ilman tunnettuja edelläkävijöitä. Halfdan Kjerulf oli säveltänyt laulunsa, joissa norjalainen henki heikosti pyrkii ilmoille. Griegin edeltäjäksi voisi myös lukea häntä ainoastaan vuotta vanhemman Richard Nordraakin, koska tämä mies, kuten saamme nähdä, ratkaisevasti vaikutti Griegin sävellystapaan. Muuten ovat Griegin edelläkävijöinä Norjassa ainoastaan nuo monet nimettömät kansan soittoniekat ja laulajat, jotka hil-

jaisella työllään aikojen kuluessa ovat luoneet norjalaiskansallisen musiikin aineksia.

Edvard Hagerup Grieg syntyi Bergenissä 15 p. kesäkuuta 1843. Isä oli kauppias, mutta harrasti myös musiikkia. Vielä enemmän sitä harrasti äiti, joka oli erittäin etevä nainen ja jolta poika lienee suuret lahjansa perinyt. Osaksi kotikaupungissa, osaksi maalla sen läheisyydessä vietti Grieg lapsuutensa päivät, ja silloin hänessä jo syntyi se palava rakkaus Norjan luontoon ja kansaan, joka hänessä asui läpi elämän ja joka ilmenee koko hänen tuotannossaan. Varhain alkoivat Edvardin musiikilliset taipumukset herättää huomiota. Yhdeksänvuotiaana hän jo sävelteli, ja pian oli hän selvillä siitä, että hänestä piti tulla musiikkimies. Viisitoistavuotiaana hän saikin lähteä Leipzigin konservatorioon, etupäässä kuuluisan viulutaiturin Ole Bullin kehoituksesta, joka oli kuullut hänen soittavan.

Leipzig ja sen konservatorio olivat ihmisten mielissä vielä sen sädekehän ympäröiminä, joka oli muodostunut Mendelssohnin vaikutuksesta. Hän oli useita vuosia ollut tämän kaupungin musiikkielämän keskuksena kooten ympärilleen joukon eteviä musiikkimiehiä, joihin jonkun aikaa kuului Schumannkin, ja tehden Leipzigistä Europan ensimäisen musiikkikaupungin. Mutta Mendelssohnin kuoltua oli kehitys täällä pysähtynyt. Kun muualla riennettiin eteenpäin, pidettiin täällä itsepäisesti kiinni tuon loistoajan katsantokannoista, ja niin tuli Leipzigin konservatoriosta vanhoillisuuden etuvarustus. Saapuessaan tänne ei viisitoistavuotiaalla Griegillä luonnollisesti vielä ollut mitään mielipiteitä eri sävellyssuunnista. Mutta vaistomaisesti hän tunsi vastenmielisyyttä opistossa vallitsevaa ahdasmielisyyttä vastaan. Schumannia ja Chopinia, joista nuori Grieg oli oppinut paljon pitämään, hän nyt joka päivä kuuli opettajiensa tuomitsevan. Eräässä kirjeessä hän kertoo: „Chopinin, Schumannin ja Richard Wagnerin teokset, joihin minä olin innostunut, olivat musiikkia, jota kunniallinen konservatorionoppilas ei voinut ryhtyä tutkimaan tekemättä kuolemansyntiä.“ Tämä pani hänen päänsä pyörälle. Hän oppi paljon niinä neljänä vuotena, jotka hän oleskeli Leipzigissä, mutta itseään hän ei oppinut tuntemaan.

Sen hän oli oppiva vasta Kööpenhaminassa, jonne hän asettui Leipzigin jätettyänsä. Täällä hän ulkonaisesti tutustui Tanskan etevimpään säveltäjään Gadeen, mutta sisäisesti pysyivät he toisilleen jotenkin vieraina. Gaden

mieto skandinavilaisuus ei voinut herättää Griegissä erityisempää vastakaikua, ja vanha mestari piti nuorta säveltäjää aivan liian norjalaisena. Siltä taholta ei siis tullut Griegin herätys itsetietoiseen norjalaisuuteen. Sen aiheuttajana oli äsken mainittu Richard Nordraak, joka tähän aikaan oleskeli Kööpenhaminassa. Hän rakasti intohimoisesti norjalaista kansan-

EDVARD GRIEG.

musiikkia ja muita kansansa henkisiä tuotteita, tahtoen tälle pohjalle rakentaa norjalaisen taidemusiikin. Samaa oli Grieg jo kauan epäselvästi mielessään tuntenut ja tuota ajatusta ikäänkuin tiedottomasti säveltäessäänkin jonkun verran noudattanut, mutta nyt vasta tuli hän Nordraakin voimakkaan, itseluottamusta uhkuvan personallisuuden vaikutuksesta tietoiseksi siitä, että hänen oli kuljettava tuota suuntaa. Itse kertoo Grieg myöhemmin tästä: „Silmäni aukenivat. Vasta hänen kauttansa opin minä tuntemaan norjalaisia kansanlauluja ja omaa luonnettani. Päätimme ryhtyä taisteluun Gaden imelää, mendelssohnimaista skandinavilaisuutta vastaan ja käännyimme innostuneina sille uudelle tielle, jota pohjoismaalainen koulu nykyään kulkee.“ Intoa ja iloista luottamusta täynnä lähti siis Grieg astumaan tietään, jonka hän nyt näki selvänä edessään. Siihen

onnellisuuden tunteesen, joka Griegissä tähän aikaan vallitsi ja joka silloin syntyneissä sävellyksissä ilmenee, oli myös syynä hänen rakkautensa tulevaan puolisoonsa Nina Hagerupiin, jonka hän Kööpenhaminassa oppi tuntemaan. Hänestä sai Grieg uskollisen elämäntoverin ja lisäksi työtoverin. Sillä Nina Grieg on etevä laulajatar, joka etenkin miehensä lauluja esittää mitä syvimmällä ymmärtämyksellä. Paitsi ahkerassa sävellystyössä ilmenee Griegin nuorekas into Kööpenhaminan-ajalla myös siinä, että hän Nordraakin kanssa perustaa Euterpe nimisen yhdistyksen, jonka tarkoitukseksi tulee pohjoismaalaisten sävellysten esittäminen.

Oleskeltuaan talven 1865—66 Roomassa ja menetettyään siellä olonsa aikana ystävänsä Nordraakin ainoastaan 24 vuoden vanhana palasi Grieg vihdoin syksyllä 1866 kotimaahansa, josta hän 15-vuotiaasta 53-vuotiaasen asti lyhytaikaisia käyntejä lukuunottamatta oli ollut poissa. Nuori säveltäjä asettui Kristianiaan jääden sinne vuoteen 1874 saakka. Norjan pääkaupungissa oli musiikkielämä siihen aikaan vielä hyvin alkuperäisellä kannalla. Taiteilijoita oli vähän ja yleisön heidän pyrkimyksilleen osoittama myötätunto hyvin heikkoa. Grieg teki parastaan musiikkielämän kohottamiseksi. Hän johti filharmoonisen seuran konsertteja, antoi omia konsertteja, perusti v. 1871 musiikkiyhdistyksen ja ennen kaikkea sävelsi. Tässä työssä hän sai yleisön puolelta kokea paljon välinpitämättömyyttä ja ymmärtämyksen puutetta. Työn vaikeutta lisäsi se, että hän työskenteli melkein yksinään. Ymmärtävinä tovereina olivat ainoastaan Halfdan Kjerulf kuolemaansa saakka 1868 ja myöhemmin Johan Svendsen. Ennen hän oli pääasiallisesti elänyt valoisissa tulevaisuudensuunnitelmissa, ja vallitsevana tunnelmana oli hänessä ollut voimakas elämänilo. Nyt sai hän kokea elämän kovuutta, ja tämän johdosta hänen tunne-elämänsä tuli monipuolisemmaksi ja syvemmäksi.

Virkistävän ja innostuttavan vaikutuksen teki säveltäjään matka Roomaan vuosina 1869 ja 1870 sen tunnustuksen tähden, jota hän siellä sai osakseen suurelta Liszt vanhukselta. Tämä jalomielinen, lämminsydäminen mestari osoitti 26-vuotiaalle vielä jotenkin tuntemattomalle Griegille erinomaista ystävällisyyttä. Erityisesti häntä joka itse unkarilaisilla rapsodioillaan oli suuresti edistänyt kansallisen sävellyssuunnan kehitystä, ihastutti se mikä nuoren säveltäjän teoksissa oli norjalaista. Soitettuaan läpi pianokonsertin hän lausui Griegille nämä kauniit sanat: „Jatkakaa, minä sanon sen Teille, Teillä on siihen kykyä, ja — — älkää huoliko vas-

tuksista!" Kuinka rohkaisevasti tämä vaikutti Griegiin, sen osoittavat parhaiten seuraavat sanat, jotka hän kirjoitti vanhemmilleen: „Kun vastuksia sattuu ja mieleni katkeroituu, tahdon ajatella hänen sanojaan ja varmasti uskon, että tuota hetkeä muistamalla olen saava ihmeellistä voimaa pysyä pystyssä vastoinkäymisissä."

Kristianiassa ollessaan kypsyi Griegistä se säveltäjäpersonallisuus, jona hän on maailmalle tunnettu. Koskettelen sentähden vain lyhyesti jäljellä olevaa osaa hänen elämästään. Vuodet 1874—80 oleskeli Grieg eri paikoissa, milloin ulkomailla, milloin Kristianiassa, milloin Bergenissä, milloin maalla Hardangervuonon rannalla. Länsi-Norjaa hän aina piti kotiseutunaan ja tunsi sitä kohtaan erityistä rakkautta. Sinne hän vetäytyi tahtoessaan nauttia lepoa ja rauhaa. Niinpä hän Hardangervuonon rannalle rakensi pienen yksihuoneisen mökin aivan lähelle vettä ja vietti siellä monet kesät, jopa talvetkin. Täällä hän viihtyi hyvin noiden rakastamainsa talonpoikain keskuudessa ja lähellä kotimaansa kaunista luontoa, johon hän oli niin kiintynyt. Tässä ympäristössä oli hänen sävelhengettärensä kuin kotonaan.

Vuodesta 1885 alkaen kuolemaansa saakka asui Grieg Troldhougen nimisessä huvilassaan lähellä Bergeniä. Hänen tuotteliaisuutensa ei viime vuosina ollut yhtä suuri kuin ennen, mikä lienee johtunut hänen heikosta terveydestään. Mutta hyvin usein hän oli konserttimatkoilla kotimaassaan ja ulkomailla, esiintyen niillä säveltäjänä, johtajana ja pianistina. Mestarilla oli jo kauan ollut aikomus tulla meillekin vierailemaan, ja luultavasti olisi siitä tänä soittokautena tullut tosi. Suomea kohtaan hän aina osoitti suurta mielenkiintoa ja oli sortovuosina myötätuntoisimpia ystäviämme.

Parina viimeisenä vuosikymmenenä on Grieg ollut ihailtu ja rakastettu koko maailmassa ja on saanut vastaanottaa monta todistusta tästä. Tämä rakkaus on kohdistunut häneen myöskin ihmisenä. Ne, jotka ovat häntä personallisesti tunteneet, eivät voi kyllin kiittää hänen ystävällisyyttään, vaatimattomuuttaan ja uskollisuuttaan.

Griegin säveltäjäluonne on ennen kaikkea lyyrillinen. Sentähden hän mieluimmin luo lyhyitä tunnelmakappaleita ja onnistuu niissä parhaiten. Niissä voi hän myös vapaammin päästää norjalaisuutensa valloilleen kuin noissa perityissä suurissa sävellysmuodoissa. Niin paljon kauneutta kuin hänen suurimuotoiset sävellyksensä sisältävätkin, tuntuvat ne

kuitenkin usein hiukan hajanaisilta ja johdonmukaista kehitystä puuttuvilta. Tuntien kykynsä puutteellisuuden on Grieg ollut säveltämättä mitään sinfoniaa, tässä suhteessa eroten useimmista muista säveltäjistä. Muutamia suuria teoksia soolosoittimille on hän kuitenkin luonut, ja näihin sisältyy paljon kauneinta, mitä hän on säveltänyt. Suosituimpia ovat hänen kolme viulusonaattiaan ja pianokonserttinsa. Kööpenhaminassa sävelletty f-duur = viulusonaatti on nuoren, ainoastaan vähän yli kahdenkymmenen ikäisen elämäniloa uhkuvan säveltäjän teos, jota vastoin g-duur = sonaatissa, joka on sävelletty Kristianiassa, ja myöhemmin syntyneessä c-moll = sonaatissa elämän varjopuolet runsaasti esiintyvät. Pianokonsertti a-mollissa, meilläkin usein kuultu, on Griegin suurenmoisimpia sävellyksiä, sisältävä hurmaavan ihania aitonorjalaisia aiheita. Sen voitonriemuinen loppu saattoi Lisztinkin vallan haltioihinsa. Vielä on mainittava pianosonaatti, Griegin ensimäisiä sävellyksiä, Hardangervuonon rannalla sävelletty jouhikvartetti, kaunis, mutta harvoin kuultu teos, ja sellosonaatti, sävelletty mestarin sellonsoittoa harrastavalle veljelle, John Griegille, tämän voimakkaan personallisuuden kuva sävelissä. Orkesterille on Grieg säveltänyt alkusoiton „I høst“.

Kuten sinfonia niin puuttuu myös oopera Griegin sävellysten joukosta. Hänellä on kuitenkin ollut mielessään kansallisen ooperan säveltäminen, ja hän on tehnyt sitä varten työtäkin, jonka tuloksena on kuoroteos „Olaf Trygvason“. Hänen muut suuremmat lauluteoksensa ovat hänen Roomasta palattuaan sävelletty ja Lisztille omistettu „Foran sydens kloster“, komea „Landkjenning“, „Den bjergtagne“ ja melodramaatinen „Bergliot“.

Ennen kaikkea ovat kuitenkin pikkukappaleet orkesterille, pianolle ja yksinlaululle pianon säestyksellä tehneet Griegin kuuluisaksi ja rakastetuksi ympäri maailman. Tällä alalla hän on luonut todellisia mestariteoksia. Nuo lyhyet, mutta paljon sanovat kappaleet kuvastavat mitä erilaisimpia tunnelmia, vienoimmasta haaveilusta aina voimakkaimpaan intohimoon ja uhmailuun saakka, ja kaikessa on pohjalla Griegiä ja Norjaa, mikä tälle musiikille suo alkuperäisyyden viehätyksen. Erityisellä rakkaudella kuvailee Grieg Norjan luontoa ja kansanelämää, kuten vuonojen ja tunturien ihanuutta, paimentytön kaihomielistä haaveilua, norjalaisen hääkulkueen juhlallista menoa ja vilkasta kansantanssia.

Griegin orkesterikappaleista ovat Ibsenin „Peer Gynt“iin sävelletystä

musiikista kokoonpannut sarjat tunnetuimmat. Etenkin on arvokas ensimäinen sarja, jonka osat ovat todellisia helmiä. Viimeisessä osassa „I dovregubbens hal“ ilmenee niin taitava orkesterin käsittely, että täytyy valittaa Griegin säveltäneen niin vähän orkesterille. Suosittuja ovat myös musiikki Björnsonin „Sigurd Jorsalfar“iin ja Holberg-sarja. Jälkimäisessä on Grieg nerokkaasti mukaillut Holbergin ajan sävellystyyliä, vaikka kyllä soinnutuksesta paikoittain tunnemme Griegin. Puhallussoittimille hän on säveltänyt surumarssin Nordraakin kuoleman johdosta, surumarssin, joka mestarin omissa hautajaisissakin on soinut. Hän kirjoitti siitä kerran eräälle ystävälle, että se oli soitettava hänen hautajaisissaan ja että se oli soitettava hyvin.

Säveltäjäuransa alusta elämänsä viime vuosiin asti on Grieg ahkerasti viljellyt pienten tunnelmakuvain säveltämistä pianolle, ollen tällä alalla suurin Schumannin jälkeen. Näillä herttaisilla kappaleillaan hän on tullut kotien suosikiksi, niin että tuskin on sitä musiikkiaharrastavaa kotia, jonka nuottikokoelmasta Grieg tykkönään puuttuisi. Useimmat pianokappaleensa hän on julkaissut kokoelmassa „Lyriske stykker“, jota on ilmestynyt kokonaista kymmenen vihkoa. Mainittavat ovat vielä Kööpenhaminan-ajalla sävelletyt Nordraakille omistetut „Humoresker“, joissa Griegin sävellystyyli ensimäisen kerran voimakkaasti esiintyy, suurta suosiota saavuttaneet „Folkelivsbilleder“ ja suuripiirteinen ballaadi. Griegin suurta rakkautta norjalaiseen kansanmusiikkiin todistaa sekin, että hän on sovittanut suuren joukon kansansävelmiä, sekä lauluja että tansseja, enimmäkseen pianolle, mutta myöskin mieskuorolle ja jouhiorkesterille. Sopivampaa sävelmiensä sovittajaa eivät norjalaiset olisi voineet toivoa. Sillä Grieg ymmärsi täydellisesti näiden laulujen hengen, koska sama henki eli hänenkin tuotteissaan.

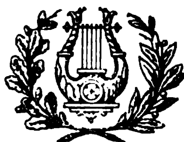
Pianokappalten kanssa rinnan on Grieg aina lyhyiden väliaikojen jälkeen julkaissut yksinlauluja pianon säestyksellä, jotka myös ovat tulleet tavattoman suosituiksi. Huolimatta siitä että ne usein ovat sangen vaikeita, on niitä melkein jokaisen laulajattaren ohjelmistossa. Ne ovat henkisen sisällyksensä puolesta subjektiivisempia kuin Griegin muut sävellykset. Esiintyen lauluissaan enemmän yksilönä ja vähemmän norjalaisena paljastaa hän niissä suuren taiteilijasielunsa koko syvyyden ja monipuolisuuden. Mainitsen vain muutamia tunnetuimpia ja kauneimpia. Laulussa „Jeg elsker dig“ on hän Kööpenhaminan-ajallaan laulanut valoisaa rakkauttaan. „Tak

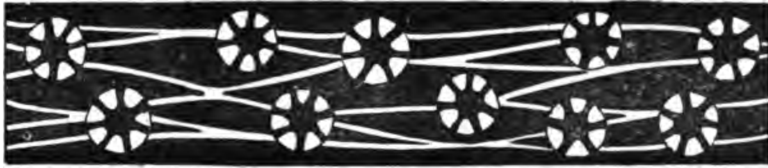
för dit råd“ on taisteluintoisen, vaaroja uhmailevan miehen laulu, Kristianian-ajalle kuvaava. Laulussa „Jeg reiste en deilig sommerkveld“ näyttää hän kuvanneen idyllisen Hardangerinsa ihanuutta. Griegin hienoimpia lauluja ovat „Våren“ ja „En svane“, joista edellinen on melkein tunnetumpi sovituksena jouhiorkesterille.

Grieg on harvinaisen omintakeinen säveltäjä. Mutta tietysti hänkin kuten muut on rakentanut edeltäjien laskemalle pohjalle. Hänen asemastaan omassa maassaan olen jo puhunut. Yleisen musiikkihistorian suuriin säveltäjiin nähden liittyy hän lähinnä Schumanniin, jonka kanssa hänellä on paljon yhteisiä säveltäjäominaisuuksia ja johon hänen ensimäiset sävellyksensä selvästi viittaavat. Molemmat ovat pääasiassa lyyrillisiä. Kummankin tuotannon painopisteenä ovat pienemmät pianokappaleet ja yksinlaulut pianon säestyksellä. Kumpikin käyttää yhtä mestarillisesti pianoa saaden vähillä keinoilla paljon aikaan. Kuitenkin on sangen helppoa eroittaa Griegin sävellyksiä Schumannin niinkuin kaikkien muidenkin sävellyksistä, sillä Griegin musiikilla on vahva itsenäinen leimansa, ja syyllä voi tätä musiikkia sanoa norjalaiseksi. Se on sitä sekä henkisemmässä suhteessa, sillä siinä on Norjan luontoa, norjalaista kansanelämää ja norjalaista tuntemistapaa, että myös niin sanoakseni aineellisemmassa, sillä suuri osa sen monia silmäänpistäviä rytmillisiä, meloodisia ja harmoonisia omituisuuksia on norjalaisesta kansanmusiikista peräisin.

Griegiä on saksalaiselta taholta moitittu siitä, että hän muka olisi liiaksi norjalainen. Tosiasiaksi kuitenkin jää, että hän juuri norjalaisuudellaan on rikastuttanut musiikkia paljoilla uudella ja alkuperäisellä.

Meille suomalaisille on juuri siinä, mikä Griegin musiikissa on erityisesti norjalaista, jotakin tuttua. Sillä norjalaisten ja meidän välillä on olemassa hengenheimolaisuutta, ja norjalaisessa kansanmusiikissa on osaksi samoja aineksia kuin suomalaisessa. Tämä sukulaisuus tuntuu myös taidemusiikkiamme verrattaessa Griegin musiikkiin. Siitäkin syystä me ymmärrämme Griegiä niin hyvin ja olemme oppineet häntä rakastamaan.

Babylonialaisten maailmankuvan piirteitä.

Kirjoittanut

K. TALLQVIST.

II.

Kuten edellisessä kirjoituksessa jo kerrottiin, taivaan pengermällä babylonialaisten käsityksen mukaan ei ole ainoastaan teitä, joita kiertotähdet kulkevat, vaan myös kiinteitä asemia, „huoneita", joihin poikkeavat matkallansa. Sellaisia asemia on varsinkin kuulla ja auringolla. Kummallakin asemasarjalla oli muinaisuudessa suuri merkitys aikaa laskettaessa.

Mitä kuun asemiin tulee, niiden käyttäminen babylonialaisessa tähtitieteessä voidaan todistaa nuolenpääkirjoitusten avulla. Tosin niiden luku vielä on epävarma. Todennäköistä kuitenkin on, että babylonialaiset merkitsivät kuun asemia yhdellä tähdellä kutakin yötä kohti kuun 27 tai 28 vuorokautta kestävästä kiertokulusta. Arabiassa, Intiassa ja Kiinassa samanlaiset asemat, osaksi ainakin jo 3:nnella vuosisadalla e. Kr., olivat tunnetut nimillä *manâzil, nakshatra* ja *siu* ja semmoisina pidettiin Arabiassa ja Kiinassa jokseenkin samoja tähtiä. Melkein kaikki asiantuntijat sentähden arvelevat, että nuo mainituissa maissa yhteiset kuun asemat ovat saaneet alkunsa samasta juuresta, Babyloniasta.

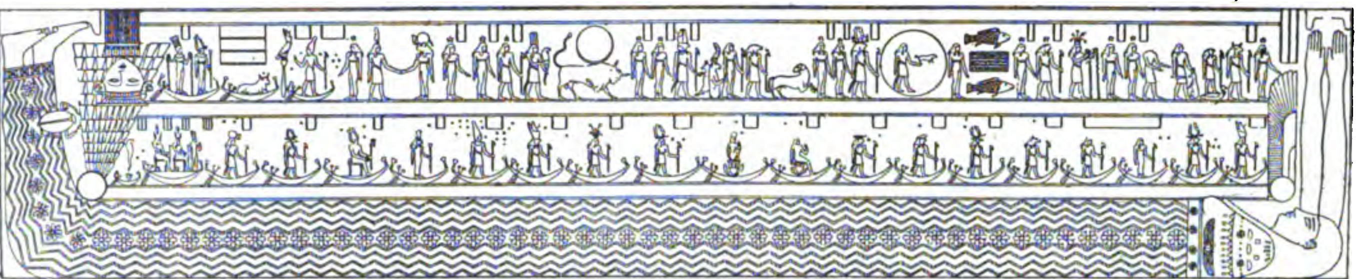
Auringonradan asemat eli paikat, joissa aurinko on määrättyinä vuodenaikoina, saivat jo hyvin kaukaisessa muinaisuudessa nimensä, etu-

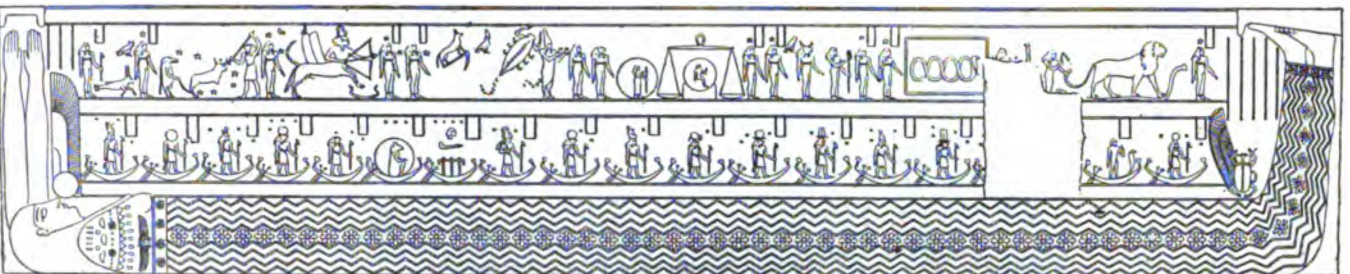
päässä erinäisten eläinten mukaan. Siitä johtuukin nimi eläinrata, jonka latinankielinen Ausoniuksen sepittämä muistivärsy kuuluu:

Sunt aries taurus gemini cancer leo virgo
libraque scorpius arcitenens caper amphora pisces.

Eläinradan alkuperästä on viime aikoihin saakka lausuttu hyvin eriäviä mielipiteitä. Yleensä on sitä pidetty kreikkalaisena keksintönä. Mutta sittenkuin Hathorin temppelistä Denderassa löydettiin eläinradan kuvaus, pääsi 1800-luvun alussa valtaan arvelu, että muinaiset egyptiläiset olivat eläinradan keksineet. LETRONNE kuitenkin pian todisti, että Denderan eläinrata on vasta roomalaisten keisarien ajoilta. Että „maailman alku" siinä on sijoitettu Rapuun, riippuu myöhäisestä arkaiseeraavasta teoriasta. V. 1839 koetti A. W. SCHLEGEL todistaa, että eläinrata on kotoisin Indiasta. Mutta ADOLF HOLTZMANN näytti toteen, että se esiintyy indialaisilla vasta ajalla, jolloin kreikkalainen tiede jo kauan oli vaikuttanut heihin. Näin ollen ei jäänyt muuta jäljelle, kuin ajatella eläinrataa babylonialaisten keksinnöksi, varsinkin kun babylonialaiset muinaisajalla olivat kuuluisat ikivanhasta tähtitieteestänsä. V. 1838 IDELER tuli siihen johtopäätökseen, että eläinradan tähdistöjen kuvat, kuten Letronnekin oli arvellut, johtuvat kreikkalaisten mielikuvituksesta, mutta nimet ovat kaldealaisten keksimät. Sittemmin tähtientutkija EDUARD MAHLER uskonnonhistorian kongressissa Baselissa v. 1905 koetti 19:nnen ja 20:nnen dynastian ajoilta johtuvien esitysten perusteella todistaa, että egyptiläiset jo 14:nnellä vuosisadalla ja nähtävästi aikaisemminkin tunsivat eläinradan. Vähää ennen v. 1902 julkaisi SPIEGELBERG 1:seltä vuosisadalta j. Kr. olevan luettelon eläinratakuvien egyptiläisistä nimistä.

Tämä riita-asia on assyriologiselta taholta melkein ratkaistu. V. 1889 jesuitta ja tähtientutkija EPPING veljeskuntalaisensa STRASSMAYERin avustamana muutamien nuolenpääkirjoitusten avulla ja matemaatisilla laskuilla sai todistetuksi, että eläinradan tähdistöjen kaikki 12 nimeä olivat käytännössä Babylonian tähtitieteessä 2:sella ja 3:nnella vuosisadalla e. Kr., jopa esiintyivät samassa järjestyksessä kuin vielä nykyään meillä. Melkein samaan aikaan JENSEN kielitieteellisillä keinoilla osoitti, että babylonialaiset jo paljon aikaisemmin tunsivat ainakin osan eläinradan merkkejä. Sitten eläinradan tähdistöjen nimet löydettiin kahdesta tähtitieteellisestä taulusta, jotka ovat vuosilta 521 ja noin 500 e. Kr.

Egyptin Denderasta löydetty eläinradan kuvaus. Boll, Sphaera.

Mitä assyrialaisiin tulee, SAYCE jo aikaisemmin muutamilla Assurbanipalin kirjastosta löydettyjen pallokartan katkelmien avulla oli osoittanut, että eläinrata oli tunnettu Assyriassa 7:nnellä vuosisadalla ja että sen tunteminen nähtävästi periytyy kaukaisesta muinaisuudesta. Pallokartassa olevan asteikon lähtökohtana näkyy näet olleen joku piste Härän ja Kaksoisten välissä. Niinikään eläinradan tähdistöjen nimitykset esiintyvät useissa astrologisissa raporteissa, jotka nekin ovat kotoisin mainitusta kirjastosta ja joista THOMPSON v. 1890 julkaisi noin 300 kappaletta.

Rajakivi Nebukadnesar I:n ajalta (n. 1100 e. Kr.). Rawlinson, Inscriptions of Assyria, V 57.

Selvä on siis, että eläinradan tähdistöillä Babyloniassa ja Assyriassa olivat vakaantuneet nimitykset ainakin jo 7:nnellä vuosisadalla. Suotta klassillinen filoloogi G. THIELE teoksessaan *Antike Himmelsbilder* vielä v. 1898 epäili eläinradan babylonialaista alkuperää. Hän näet yksipuolisesti piti silmällä noita Eppingin käsittelemiä tekstejä, jotka ovat verrattain myöhäiseltä ajalta ja sentähden saattaisivat olla kreikkalaisen tähtitieteen vaikutuksen alaisia. Mutta 7:nnellä vuosisadalla kreikkalaista vaikutusta ei sovi ajatella, varsinkin kun eläinradan historiaa kreikkalaisella pohjalla ei voida seurata peräti pitkälle. Epävarmaa on, tunsiko jo Kleostratos (n. 520 e. Kr.) täydellistä eläinradan tähdistön sarjaa. Vielä Aratuksen runossa tähtitaivaasta (278 e. Kr.) esiintyy 11 tähdistöä. Että eläinradan 12-jakso johtuu Babyloniasta sopii ennakoltakin pitää todennäköisenä, kun ajatellaan 12-luvun merkitystä babylonialaisten ikivanhassa duodesimalieli seksagesimali-järjestelmässä.

Mitä kysymykseen eläinradan tähdistöjen kuvallisiin esityksiin tulee, varsinkin HOMMEL suurella innolla on koettanut todistaa, että nekin ovat babylonialaisilta lähteneet. On näet löydetty noin 30 babylonialaista rajakiveä (*kudurru*), jotka ovat 13:nnelta—8:nnelta vuosisadalta, ja

näitten muistomerkkien korkokuvista muutamat varmaan tarkoittavat eläinradan tähdistöjä, jos kohta Hommelin selitykset monessa kohden vievät harhaan.

Luettelen seuraavassa eläinradan tähdistöjen babylonialais-assyrialaiset nimitykset — 7:nneltä—2:selta vuosisadalta johtuvien tekstien mukaan — ja mainitsen samalla tähdistöjen laajuuden Eppingin laskujen perustalla sekä babylonialaisten rajakivien ja Denderan vastaavat kuvat.

1. *ku*, lyhennys sanasta *kusarikku* = aries, Oinas; 358°—18°. Rajakivissä nähdään oinaan tapainen eläindemooni alttarineen, jossa on kolmikulmainen esine („kolmikulma" niminen tähdistö Oinaan yläpuolella?). Denderan kuvastossa on selvä oinas.

2. *te*, myös *gud-anna* „taivaan härkä" = taurus, Härkä; 26°—47°. Päätähti Aldebaran oli tunnettu nimellä „vako", jota härkä kyntää. Kuva: makaava härkädemooni; erään kirjoituksen mukaan „villihärkä"; Denderassa: seisova härkä auringonterä selässä. Härkä oli auringonjumalan Mardukin pyhä eläin.

3. *mashmash*, sumerilainen sana = *tuâmu* = kaksoiset, gemini; 61°—85°. Kuva: kaksi samassa kaulassa olevaa jalopeuran päätä, jotka katsovat vastakkaiseen suuntaan. Että tämä Januksen ja „kaksipäisen kotkan" perikuva todella esittää Kaksoiset, todistaa eräässä rajakivessä oleva kirjoitus. Tunnetaan kaksoisten nimetkin ja tiedetään että ne eri järjestelmien mukaan alkuaan esittivät joko kuuta ja aurinkoa taikka ylä- ja alakuuta. Denderan kuvastossa nähdään kaksi henkilöä käsi käden.

4. *nangar* ja *allub*, vastaa Eppingin laskujen mukaan Rapua, cancer; 89°—113°. Ravun sumerilaista tai assyrialaista nimeä ei tunneta. Rajakivissä on nähtävänä kilpikonna, Denderassa skarabeei (kuoriainen.)

5. *a*, lyhennys sanasta *arû* = jalopeura, leo; 111°—148°. Rajakivissä jalopeuraa ei ole, vaan koira, jota saattaa pitää jalopeuran perikuvana, sillä sumerilaiset sanoivat sitä „suureksi koiraksi". Sekä Kambyseksen että Assurbanipalin aikuisissa teksteissä kyseessä olevan tähdistön nimenä esiintyy *ur-gul* tai *ur-makh* = „suuri koira". Denderan kuvastossa nähdään pulska jalopeura. Tämän tähdistön päätähti oli jo babylonialaisilla tunnettu nimellä „kuningas" = Regulus.

6. *ki* ja *absin*, assyriaksi *sherû* taikka *abshînu* „tähkä" = virgo, Neitsy; 152°—174°. Tähkä oli syyrialaisilla ja arabialaisilla Neitsyen merkki. Selityksen tämän tähdistön kahteen nimeen antaa Denderan

kuvasto: neitsyt, joka pitää tähkää kädessään. Tähkä (Spica) on Neitsyn päätähti. Esittääkö eräs rajakivissä nähtävä kuva tähkää vaiko kaksihaaraa on epävarmaa.

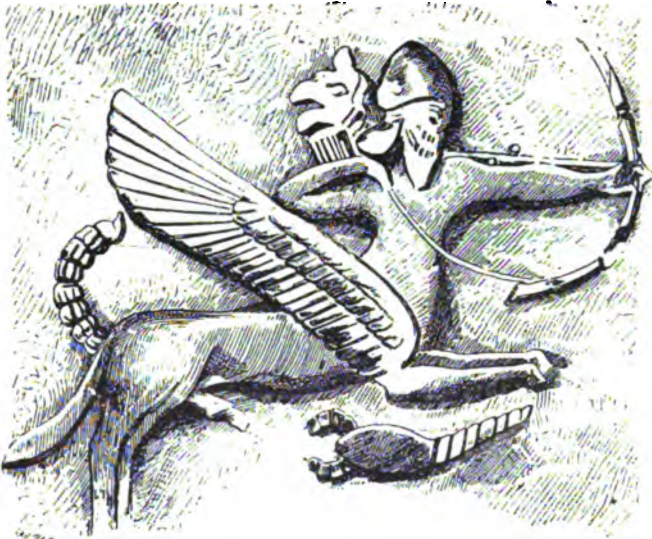
7. *bir*, luettava assyriaksi *zibânîtu*, „vaaka"; Eppingin laskujen mukaan = libra, Vaaka; 177°—203°. Vaaka on useasta seikasta päättäen muodostunut Skorpionin saksista, joiksi Aratus mainitussa runossaan sanoo tätä tähdistöä. Arabialaisilla sen nimenä esiintyy joko *mîzân* „vaaka" taikka *zubânai* „skorpioninsakset", joka jälkimäinen sana muistuttaa assyrian *zibânîtu*-sanaa. Vaa'an on yleensä arveltu symboliseeraavan syyspäiväntasausta, jolloin yö ja päivä assyrialaisenkin lausetavan mukaan ovat „tasapainossa". Useat babylonialaisten astrologisen ja mytologisen järjestelmän asianhaarat puhuvat kumminkin A. JEREMIAKSen äskettäin esittämän arvelun hyväksi että nimittäin Vaaka on „kuolon vaa'an" kuva, jolla ainakin egyptiläisessä mytologiassa on tärkeä tehtävä. Eläinradan tähdistönä Vaaka osoittaa syyspistettä, jolloin syksy ja kuolema, Nebo-Merkurius, Malik-Hermes eli talvi-Tammus (kuollut aurinko) pääsee valtaan. Sama käsitys ilmenee arabialaisillakin. Sillä heillä manalan vartijain nimenä on *zabânija*, joka epäilemättä on yhteydessä assyrialaisen *zibânîtu*, „vaaka", sanan kanssa. — Rajakivissä ei ole mitään kuvaa, joka saattaisi tarkoittaa vaakaa. Denderan kuvastossa on tavanmukainen vaaka.

Merodakhbaladanin kivi (n. 1100 e. Kr.). Rawlinson, IV 43.

8. *girtab*, assyriaksi *akrabu* = scorpius, Skorpioni; 213°—216°. Kuva: skorpioni.

9. *pa*, nähtävästi lyhennys sen ohella käytetystä sumerilaisesta *pabilsag*-sanasta, jonka assyriankielinen vastine on tuntematon; Eppingin laskujen mukaan = sagittarius, Jousimies; 232°—262°. Jousimiehen perinnäinen kuva on kentauri, joka pitää jännitettyä jousta. Babylonialaisissa rajakivissä nähdään samanlaiset kuvat, joitten sentähden on arveltu tarkoittavan Jousimiestä. Eläinradan tähdistöjen kuvaesitysten historialle ja rajakivien kuvien selitykselle nuo babylonialaisen jousimiehen kuvat ovat varsin tärkeät. Kyseessä olevat kuvat esiintyvät rajakivissä

Rajakiven kuva 12:nnelta vuosisadalta e. Kr. Boll, Sphaera.

kahdessa eri muodossa; kummassakin on yhteinen aihe: skorpioni ja jännitetty jousi. Eräässä rajakivessä (vrt. siv. 602), joka on noin vuodelta 1100 e. Kr., jousimiehenä esiintyy mies, jolla on skorpionin vartalo ja pyrstö sekä linnunjalat. Se on nähtävästi n. s. „skorpioni-ihminen", joka luomistarussa esiintyy Tiâmatin auttajana. Toisena muotona esiintyy 12:nnella vuosisadalla skorpionin yli täyttä laukkaa ajava kentauri, joka on kaksipäinen, siivellinen, ityfallinen ja varustettu kahdella hännällä, toinen hevosen häntä, toinen skorpionin pyrstö. Ihan saman näköinen on jousimies Denderan kuvastossa, kun sitä vastoin Esnestä löydetyssä kuvastossa jousimiehellä on joko hevosen häntä taikka skorpionin pyrstö. Tästä ja muista seikoista seuraa, kuten BOLL erinomaisessa teoksessaan

Sphaera (1903) huomauttaa, että egyptiläisen eläinradan Jousimies ei ole kreikkalaista alkuperää, vaan johtuu suoraan Babyloniasta. Näin ollen se johtopäätös on lähellä, että niinkuin ampuva kentauri ja skorpioni egyptiläisessä kuvastossa merkitsevät eläinradan tähdistöjä, sama on babylonialaisten rajakivien samanlaisten kuvienkin laita.

10. *sukhûru* „kalakauris" = caper eli capricornus, Kauris; 270°—294°. Kalakauris oli niinkuin skorpioni-ihminen Tiâmatin auttajia. Kauriin tavallinen kuva kreikkalaisissa ja myöhemmissä tähtitaivaan ku-

Caillou Michaux. Marduk-nadin-akhin ajalta (n. 1100). Hommel, Aufsätze.

vastoissa on kalanpyrstöinen kauris. Juuri sen näköinen sekasikiö nähdään babylonialaisissa rajakivissä. Kauriinkin kuva on siis babylonialaista alkuperää, kuten yleisesti tunnustetaan.

11. *gu* tai *gu-anna* „taivaan gu", jonka merkitys on tuntematon; Epppingin laskujen mukaan = aquarius, Vesimies; 298°—314°. Vesimiestä tavallisesti kuvataan mieheksi (joenhaltijaksi), joka kaataa vettä yhdestä tai kahdesta astiasta. Babylonialaisissa rajakivissä yleensä ei ole mitään kuvaa, joka muistuttaa Vesimiestä. Mutta eräässä MORGANin julkaisemassa rajakivessä nähdään partainen jumala kädessä astia, josta vesi juoksee kahtena virtana. Kun lisäksi eräässä tekstissä puhutaan gu'n „taammaisesta jalasta", on todennäköistä, että babylonialaisilla oli Vesimiehen tavanmukainen kuva.

12. Myöhäisbabylonialaisissa teksteissä *zib*, joka voi olla = *nu* + *nu* = *nûnu* „kala"; Eppingin laskujen mukaan = pisces, Kalat; 314°—0°. Edellä mainitussa Kambyseksen aikuisessa tekstissä sanotaan Venuksen maaliskuun 2 p. 522 e. Kr. laskeneen heliakisesti „pyrstöjen" tienoilla, jotka Eppingin mukaan vastaavat Kalojen aluetta. Babylonialaiset niinikään tunsivat kaksi „taivaan tai Ean kalaa" sekä „kalan (taikka kalojen) side"-nimistä tähdistöä, joista jälkimäinen Eppingin laskujen mu-

kaan vastaa kalojen „side"-nimistä osaa. Tuskin siis on epäilemistä, että eläinradan 12:nnen merkin kuvana babylonialaisilla jo oli kalat. Bollin mukaan Aratuksen runon selityksissä sanotaan, että kaldealaiset sanoivat pohjanpuolista kalaa „pääskysenpyrstöiseksi". — Rajakivissä kaloja ei ole, Denderassa on.

Ylläolevasta katsauksesta voidaan tehdä seuraavat johtopäätökset. Eläinradan 12:lla tähdistöllä oli Babyloniassa ainakin jo 7:nnellä vuosisadalla pääasiallisesti samat nimitykset kuin nykyään vielä meillä, Rapua, Jousimiestä ja Vesimiestä ehkä lukuunottamatta, joitten babylonialaiset nimet ovat epäselvät. Babylonialaisissa rajakivissä esiintyvät varmaan Härän, Kaksoisten, Jalopeuran (koiran), Skorpionin, Jousimiehen ja Kauriin kuvat, luultavasti myös Oinaan ja Vesimiehen; epävarmat ovat Neitsyn (tähän) ja Ravun (kilpikonnan) kuvat; Vaa'alla ja Kaloilla ei ainakaan ole tavanmukaisia kuvia. Varmoista kuvista Skorpionin, Jousimiehen ja Kauriin kuvat selvimmin kuvastuvat tavallisissa myöhemmissä esityksissä.

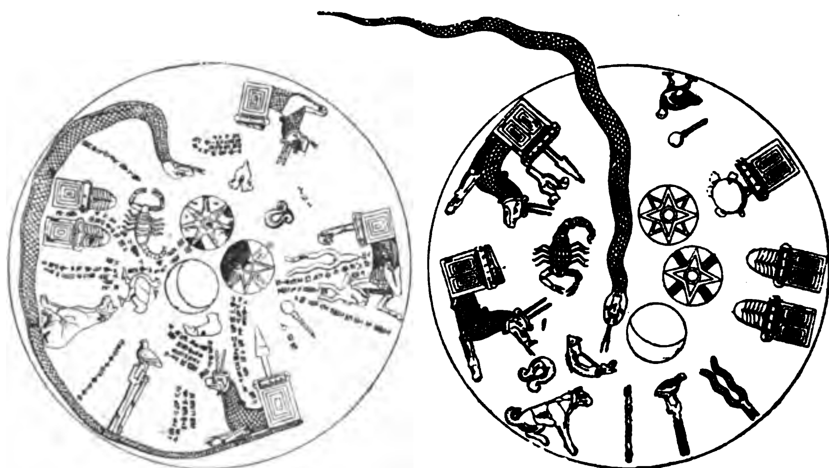
Vaikka kaikki perinnäiset eläinradan kuvat siis eivät ole nähtävinä rajakivissä, on kuitenkin luultavaa, että osa muistakin kuvista tarkoittaa eläinrataa. On tosin arveltu, että kaikki kuvat tarkoittaisivat vain vastaavissa kirjoituksissa mainittuja jumalia. Mutta että niin todellakin on laita ei ole todistettavissa muuta kuin yhteen rajakiveen nähden. Ja vaikka voitaisiinkin todistaa, että kukin kuva symboliseeraa yhtä jumalaa, se ei estä muutamia kuvia samalla edustamasta eläinradan tähdistöjä. Sillä tähdet ja tähdistöt olivat jumalien ilmestymismuotoja, jumalien veroiset. Jokainen eläinradan tähdistö edusti lisäksi yhtä kuukautta, ja kukin kuukausi oli babylonialaisilla kuten egyptiläisillä ja babylonialaisesta vaikutuksesta kreikkalaisillakin pyhitetty yhdelle jumalalle. Jumalan, kuukauden ja eläinradan tähdistön merkki oli yksi ja sama.

Perusteettomina täytyy sitävastoin pitää kaikkia yrityksiä selittämään rajakivien kuvastoja jonkinmoisiksi eläinradan kuvakartoiksi. Sillä eläinradan merkkien sarjaa vastaavaa järjestystä niissä ei voi huomata. Lisäksi kuvien luku on 12:ta suurempi, vaikka toisintojakin oletettaisiin.

Usein esiintyvä on korpin kuva. On arveltu, että korppi edustaa karkausvuoden kolmattatoista kuukautta. Kuuvuoden tasoittaminen aurinkovuoden mukaiseksi oli käytännössä ainakin jo Hammurabin aikana 3:nnella vuosituhannella ja suoritettiin siten, että karkauskuu lisättiin. Jos

korppi todellakin oli karkauskuun merkki, niin on ymmärrettävissä minkä tähden korpin yleensä arvellaan ennustavan onnettomuutta. Älyämme niinikään 13-luvun pahan maineen: 13 pöydän ääressä on 13 kuukautta vuodenpiirissä, josta 13:nnen täytyy hävitä.

Rajakivissä on muitakin mieltäkiinnittäviä kuvia. Niinpä niissä nähdään eläinradan kolme hallitsijaa, kuu, aurinko ja Venus-Istar, muinaisitämaalaisen astraaliopin pyhä trias, joka tavataan egyptiläisilläkin. Kuuta edustaa puolikuu, aurinkoa nelisäteinen tähti, jossa on kaksi sädekimppua ristissä, ja Venusta kahdeksansäteinen tähti. Kuvaston halki taikka

Tähtitaivaan kuvia vuodelta 1117 e. Kr. Rawlinson, III 45.

syrjällä luikertelee välistä suuri käärme. Se ehkä on Mardukin voittama lohikäärme Tiâmat, linnunrata, joka Härän ja Skorpionin tienoilla leikkaa auringonradan. Sillä juutalaiset rabbiinit säilyttävät traditsionia, jonka mukaan linnunrata on Jobin kirjassa 26, 13 mainittu Jumalan voittama lohikäärme. Mutta näyttää babylonialaisilla olleen toisiakin kuvitteluja linnunradasta. Koska se Skorpionin ja Kauriin välillä esiintyy kaksihaaraisena, oli se babylonialaisten kuvittelussa taivaan Tigris ja Eufrat. Ainakin oli babylonialaisella taivaalla mainittujen tähdistöjen välissä kaksi tähteä nimeltä Tigris ja Eufrat.

Rajakivien kuvat asettavat, kuten olemme nähneet, eläinradan historian alun 13:nteen vuosisataan. Mutta tähän tulokseen ei vielä ole tyytymistä. Eläinradan vanhempaa historiaa valaisee babylonialaisten luo-

miskertomus ja kuuluisa Gilgamesh-eepos, joista kummallakin oli kirjallisesti vakautunut muoto jo 3:nnen vuosituhannen lopussa.

Luomiskertomuksessa sanotaan: „hän (luoja) valmisti asemia suurille jumalille, asetti heidän kaltaisiansa tähtiä (eläinradan) tähdistöiksi. Hän määräsi vuoden, piirsi sen rajat; kaksitoista kuukautta, kutakin kohti kolme tähteä, hän sääti“. Hyvän selityksen tähän antaa Diodorus (II 30). Puhuttuansa kiertotähdistä hän jatkaa: „näitten lisäksi tulee 36 (niin on luettava) tähteä (n. s. dekaanit eli jumalat, jotka hallitsevat kukin 10 taivaan astetta ja jotka esiintyvät egyptiläistenkin tähtitieteessä), joita he sanovat jumalallisiksi neuvonantajiksi . . . Näitten jumalain herroina pitävät he kaksitoista jumalaa ja kullekin omistavat yhden kuukauden ja yhden eläinradan 12:sta kuvasta“. Babylonialainen luomistaru todistaa siis eläinradan 12-jaon ($12 \times 3 \times 10 = 360^0$) olleen tunnetun Babyloniassa noin 2000 paikoilla e. Kr. Epäilemättä oli eläinradan tähdistöillä silloin jo nimetkin. Seikka, että Skorpioni, Kalakauris, Kalat ja Oinas esiintyvät Ea jumalan eli veden piirissä taikka sen rajoilla riippuu nähtävästi siitä, että luomistarun mukaan meren-Tiâmatin auttajina oli skorpioni-ihminen, kalakauris, kala-ihminen ja oinas. Onpa mahdollista, että Tiâmatin avuksensa hankkimien kaos-eläinten omituinen luku 11 on yhteydessä eläinradan tähdistöjen luvun kanssa. Kahdettatoista tähdistöä Härkää edusti itse luoja Marduk.

Mitä Gilgamesh-eepokseen tulee, Rawlinson aikoinaan jo selitti sen aurinkotaruksi, jonka pohjana on auringon kiertokulku. Gilgamesh on alkuaan aurinko, joka kulkee eläinradan tähdistöjen kautta. Jensen äsken ilmestyneessä suuressa teoksessaan Gilgamesh-runosta on osoittanut, että Gilgameshin teot ja elämänvaiheet vastaavat auringon suhteita eläinradan 12:een tähdistöön. Tuo kertomaruno on ikäänkuin taivaan tähtikartan mukaan sepitetty. Ja toiselta puolen se näyttää vaikuttaneen myöhempiin tähtitaivaan kuvallisiin esityksiin. Runossa m. m. kerrotaan ystäväparin Gilgamesh-Eabanin (Kaksoisten) taistelusta taivaan härkää vastaan, jonka Istar jumalatar suuttuneena siitä, että Gilgamesh oli hylännyt hänen rakkautensa, lähetti häntä vastaan. Taistelu päättyi niin, että ystävykset runtelivat härkää, leikaten siltä takapuolen pois. Ihan sama aihe esiintyy 1 Mos. 49 kertomuksessa „veljesparista“ Simeon-Levistä, jotka „vihassaan tappoivat miehen ja runtelivat härkää“. Nyt esitetään härkä melkein kaikissa kuvallisissa tähtikartoissa sarvet alas-

päin painettuina ryntäämässä kaksoisten kimppuun, mutta härältä puuttuu takapuoli. Onko sellainen kuva laadittu Gilgamesh-runon mukaan?

Auringon kulku eläinradan kahdentoista kuvan kautta merkitsee vuoden jakoa kahteentoista kuukauteen. Vuoden alun lukivat babylonialaiset jo hyvin aikaisin kevätpäiväntasauksesta. Se eläinradan merkki, jossa aurinko on kevätpäiväntasauksessa, merkitsee siis ensimäistä kuuta, ja tämä eläinradanmerkki luonnollisesti on ensimäisenä sarjassa. Mutta kevätpäiväntasauksen piste ei ole muuttumaton. Noin 26,000 vuodessa siirtyy se koko eläinradan kautta ja noin 2,200 vuodessa yhdestä eläinradanmerkistä toiseen. Tämän n. s. precessioni-ilmiön, jonka Hipparchuksen yleensä arvellaan keksineen 2:sella vuosisadalla j. Kr., babylonialaiset epäilemättä tunsivat, ainakin käytännöllisesti, paljon aikaisemmin. Se oli silmällä pidettävä ajanlaskua järjestettäissä, sillä muuten vuotuiset juhlat vähitellen olisivat sattuneet väärään vuodenaikaan.

Almanakan mukaan kevätpäiväntasauksen piste on nykyään Oinaan merkissä. Todellisuudessa on se jo siirtynyt Kalojen tähdistöön. Oinaassa oli tämä piste jo 3:nnella vuosisadalla e. Kr. Ja Oinas esiintyi silloin, kuten olemme nähneet, babylonialaisten eläinradan merkkien ensimäisenä. Se nähtävästi otettiin käytäntöön, kun aurinko kevätpäiväntasauksen aikaan esiintyi niin kaukana Härästä, jossa se aikaisemmin esiintyi siihen aikaan, ettei Härän tähdistö enää riittänyt osoittamaan kevätpäiväntasausta. Tämän uuden aikakauden, „Oinaan aikakauden", alkua merkitsee luultavasti kuningas Nabonassarin kalenteri-uudennus v. 747 e. Kr., josta lähtien koko muinaisaika aloitti uuden ajanlaskun. Oinaan asema ensimäisenä eläinradan merkkien sarjassa on meillä babylonialainen perintö.

Noin v. 3000 vaiheilla e. Kr. oli aurinko kevätpäiväntasauksen aikaan Härässä. Siltä ajalta ovat vanhimmat tähän saakka tunnetut babylonialaiset asiakirjat, ja siihen aikaan pääsi Babylon pääkaupungiksi. Babylonin jumala oli kevätauringon edustaja Marduk, ja Mardukin pyhä eläin oli härkä, niinkuin Apis-härkä kuului Osiris jumalalle. On näin ollen luultavaa, että eläinradan Härkä johtuu samalta ajalta. Ainakin se silloin oli ensimäisenä eläinradan merkkien sarjassa, jos varsinaista sarjaa jo oli olemassa.

Mutta 3:nnella vuosituhannella babylonialainen kultuuri oli parhaimmassa kukoistuksessaan, kuten useat asianhaarat selvästi todistavat.

Se oli siis jo kauan ollut olemassa. Siirrymme kolmatta tuhatta vuotta etäämmälle muinaisuuteen, 6—4:nteen vuosituhanteen. Siihen aikaan oli aurinko kevätpäiväntasauksessa Kaksoisten merkissä. Onko babylonialaisilla säilynyt mitään muistoa siltä ajalta? On epäilemättä.

Vielä noin v. 700 e. Kr. sanottiin kolmatta kuukautta Sivania kevätpäiväntasauksen kuukaudeksi. Mutta kevätpäiväntasauksen oikea kuukausi oli v. 700 paikoilla Nisan. Sivan oli niinmuodoin säilyttänyt nimityksen, joka sille sopi noin 3000 vuotta aikaisemmin, Kaksoisten aikakaudella. Assyrian historia tarjoo meille toisen vanhoillisuudesta johtuvan muiston — nimittäin Härän aikakaudelta. Yleinen vanha tapa oli, että kuningas kruunattiin edeltäjänsä kuolinvuotta lähinnä seuraavan uudenvuoden juhlassa, s. o. kevätpäiväntasauksen tienoilla. Vuosi alkoi, kuten jo on sanottu, Nabonassarin kalenteriuudistuksen jälkeen Nisan kuukaudella. Siinä kuukaudessa tapahtui sentähden kuninkaan kruunaus Babyloniassa. Mutta Assyriassa kruunaus toimitettiin vasta toisessa (Ijjar) kuussa. Tätä ei voi selittää muulla kuin yhdellä tavalla: juhla oli kalenterimuutoksen jälkeen jäänyt samalle paikalle, mikä sillä oli ollut pitkät ajat ennen, Härän aikakaudella, jolloin Ijjar oli vuoden ensimäisenä kuukautena.

Sen ohella, että edellämainittua Sivan-kuuta sanottiin kevätpäiväntasauksen kuukaudeksi, oli se vieläkin myöhäisemmällä ajalla pyhitetty kuun jumalalle, Sinille, niinkuin neljäs kuukausi kuului auringolle. Mutta Sin oli, kuten WINCKLER on todistanut, toinen „suurista kaksoisista“; toinen oli aurinko (= Nergal). Sivaniin liittyi siis kaksi muistoa Kaksoisten aikakaudelta, jolloin se oli ollut vuoden ensimäinen kuukausi. Samoin roomalaisenkin vuoden ensimäinen (ja toinen) kuukausi on yhteydessä Kaksoisten kanssa. Januarius (Tammikuu) näkyy johtuvan vanhasta sanasta j a n a = kuu. Kaksi- (tai neli-) kasvoinen Janus jumala oli kuu, jonka kasvot ylä- ja ala-kuulla katsovat vastakkaiseen suuntaan. Niinikään merkitään, kuten jo olemme nähneet, babylonialaisissa rajakivissä Kaksoiset kahdella samassa kaulassa olevalla (eläimen)päällä, jotka katsovat vastakkaiseen suuntaan.

Ei siis ole syytä epäillä, että babylonialaiset „Kaksoisten aikakaudella“ jo tunsivat jotkut samoista eläinradan kuvista, joita me käytämme noin 8000 vuotta myöhemmin! Babylonialaiset lukivat vanhan sumerilaisilta perityn opin mukaan historian ja tieteellisen maailmanjär-

jestelmänsä alun Kaksoisten aikakaudelta. Eikä sitä seikkaa sovi pitää sattumana, että niinkuin babylonialaisilla oli laita, muittenkin kansojen historian tarujen etunenässä tavataan käsitys kaksoisista taikka kahden veljen aihe (Dioskuros-taru, Kain ja Abel, Romulus ja Remus y. m.). Babylonialaisten tähtitieteelliset tiedot ja niihin liittyvät mytologiset mietiskelyt levisivät kaikkialle. Sentähden babylonialaisten taivaan ja maailmankuvan tunteminen on myyttien selittämisen tärkeimpiä apuneuvoja. Hyvänä esimerkkinä on raamatun n. s. Jakobin siunaus (1 Mos. 49), jossa kullakin Jakobin kahdellatoista pojalla on jokseenkin selvät eläinradan kuvien piirteet. Itse aakkosten nimissä ja järjestyksessä piilee ehkä, kuten WINCKLER ja HOMMEL toisistaan riippumatta ovat havainneet, jätteitä vanhasta taivaan ja eläinradan jakoon perustuvasta kirjoitusjärjestelmästä.

Vaikka babylonialaisen eläinradan synty siis voidaan lukea kaksoisten aikakaudelta, ei kuitenkaan ole luultavaa, että kaikki 12 kuvaa niin aikaisin jo olivat tunnetut. Niillä ei ainakaan ollut sama merkitys kuin myöhemmin. Sillä vanhimpina aikoina, vieläpä 3:nnella vuosituhannella, vuosi käsitti ainoastaan kuusi kaksoiskuukautta ($6 \times 60 = 360$). Roomalaisten kuukausien nimien ja järjestyksen avulla voimme päättää, että nuo kuusi kuukautta olivat jaetut kuulle ja auringolle (Kaksoisille) sekä viidelle kiertotähdelle (yhden, Nergal-Saturnuksen, syrjäyttämällä). Roomalaisten kuukausien nimet näet jakaantuvat kahteen ryhmään. Toiset Januarius, Februarius, Martius, Aprilis, Majus ja Junius johtuvat jumalista, joilla on vastineensa babylonialaisten kiertotähtien jumalissa (ja eläinradan kuvissa) kuten seuraava taulu osoittaa:

1.	Kaksoiset:	Sin (ja Shamash)	Januarius: Janus.
2.	Rapu:	Shamash (= Nergal, kuoleman ja kuumeen jumala)	Februarius: febris (= kuume, Nergal).
3.	Jalopeura: (Neitsyt)	Ninib-Mars	Martius: Mars,
4.	Vaaka:	Nebo-Merkurius	Aprilis: Hermes (?)
5.	Skorpioni:	Marduk-Jupiter	Majus: Jupiter (= Opitimus Maximus)
6.	Neitsyt:	Istar-Venus	Junius: Juno (= Lucina)

Tässä ovat siis eläinradan kuvat edustettuina Kaksoisista Skorpio-

niin saakka, sillä eroituksella, että „neitsyt“ on asetettu viimeiseksi. Toiset roomalaiset kuukaudet, heinäkuu—joulukuu (7:nnestä 12:nteen), alkuaan merkittiin nimillä quinctilis, sextilis, september, october, november, december, s. o. viides, kuudes — kymmenes. Tästä nimitystavasta europpalaisissa kielissä vielä ovat jätteinä nimet september —december; quinctilis sai Cæsarilta nimen Julius ja sextilis keisarin nimen Augustus. Se omituinen seikka, että vuoden yhdeksättä kuukautta (syyskuuta) vielä sanotaan seitsemänneksi (september) johtuu siitä, että vuosi Roomassa ja muuallakin Europassa (esim. Englannissa aina vuoteen 1752 saakka) babylonialaisten tavan mukaan muinoin alkoi kevätpäiväntasauksesta, s. o. nykyisellä kolmannella kuukaudella (maaliskuu — mars). Tämän järjestelmän mukaan pitäisi Januarius-Februariuksen olla 11—12:s kuukausi. Epäilemättä ne alkuaan olivatkin vuoden lopussa. Mutta kun vuoden alku siirrettiin kevätpäiväntasauksesta talvipäivänseisaukseen, ne luonnollisesti joutuivat kuukausien sarjan etunenään. Nimet Januarius ja Februarius johtuvat babylonialaisen Kaksoisten aikakauden olojen jäljittelystä (arkaiseeraamisesta).

Babylonialaisten tieto n. s. precessionin ilmiöstä aiheutti käsityksen kolmesta maailmanaikakaudesta. Kaksoisten aikakautta edusti kuu, Härän aikakautta aurinko, ja Oinaan 8:nnella vuosisadalla alkanutta aikakautta edusti eläinradan kolmas hallitsija Istar-Venus. Olemme jo nähneet, että kuu temppelitorneissa merkittiin hopealla, aurinko kullalla. Johdonmukaisuus vaatii Istar-Venuksen edustajaksi kolmannen tavallisen arvometallin, vasken. Vielä keskiajalla metalleja nimitettiin vastaavien kiertotähtien mukaan; nimet luettiin välistä takaperin — arabian kielen tavalla — esim. Eneles = Selene = kuu = hopea. Sellaisiin teorioihin perustui suureksi osaksi keskiajan alkemia. Jos nyt sovitamme mainitut metallit noihin kolmeen maailmanaikakauteen, saamme hopea-, kulta- ja vaski-ajan. Tämä oli alkuperäinen jako. Mutta siitä lähtien kun kevätpäiväntasauksenpiste sattui Härkään, s. o. kevätauringon, Babylonin kansallisjumalan Mardukin, kuvaan, korotettiin auringonjumala, Mardukin muodossa, korkeimmaksi jumalaksi ja kuunjumala sai tyytyä toiseen sijaan, samoin kuin dies lunae viikon ensimäisenä päivänä sai väistyä auringonpäivän (sunnuntain) edestä. Siten maailmanaikakaudet saivat järjestyksen kultakausi, hopeakausi, vaskikausi. Tästä seurasi sitten käsitys aikojen huonontumisesta. Sillä muinaisuudessa oli kullan arvo

verrattuna hopeaan 13 $^1/_2$: 1, s. o. samassa suhteessa kuin auringon kierron luku 360 verrattuna kuun kierron lukuun 27. Samoin vasken suhde hopeaan oli 1: 60 taikka 1: 72, riippuen ajanlaskuopista. Maailmanaikakausijärjestelmän täydensi vihdoin rauta-aika, kun rauta noin 9:nneltä vuosisadalta lähtien tuli yleiseen käytäntöön, muodostaen halvimman käyttömetallin. Järjestelmä käsitti siis samat 4 aikakautta, jotka tunnetaan Hesiodoksen ja Ovidiuksen runoista.

*

Tässä ei ole tilaisuutta täydellisesti esittää babylonialaisten maailmankatsomusta, niin monimuotoinen ja samalla sopusuhtainen kuin se onkin. Tämän kyhäyksen päätehtävänä on osoittaa että babylonialaisten maailmankuva perustui tähtitieteeseen, heidän käsitykseensä tähtitaivaasta, varsinkin kiertotähdistä ja eläinradan kiintotähdistä.

Babylonialaisten maailmankatsomuksessa havaitaan kaksi periaatetta: jumalat ilmestyvät taivaankappaleissa, taivaankuvaa vastaa maailmankuva. Jumalien taivaallista ilmestymistä tutkimalla voi ihminen oppia tuntemaan maailmanjärjestyksen lakeja. Taivaallinen järjestys kuvastuu kaikissa maallisen maailman ilmiöissä.

Edellisessä jo on esitetty useita esimerkkejä tästä vastaavaisuuden laista, joka ilmenee ajassa, paikassa, laitoksissa, ihmisessä. Muutamia esimerkkejä vielä lisättäköön.

Ei ainoastaan maa semmoisenaan ole taivaan kuva, vaan jokainen yksityinen maa (valtakunta) muodostaa pienoismaailman. Jokaisessa maassa on pyhä maailman (jumalain) vuori, maailman keskipiste, pyhä virta j. n. e. Babylonialaiset eivät tunteneet ainoastaan taivaallista kaksoisvirtaa (Tigris-Eufrat), vaan myös taivaallisen Babylonin. „Taivaallinen Jerusalemi“ on sekin taivaan kuva. Olisi liian pitkällistä luetella samanlaisia käsityksiä itämaiden eri haaroilta. Kansan jakokin perustui taivaalliseen järjestelmään; se ilmenee esim. tavallisessa 12-heimojaossa. Arabialaiset maantieteilijät jakoivat maan seitsemään osaan (klimata) taivaallisen mannermaan seitsemän piirin (kiertotähtien) mukaan. Maan jako 12:een piiriin eläinradan mukaan tavataan Kreikassa, Mexikossa ja itä-Indiassa. Alfr. Jeremias on äskettäin osoittanut, että babylonialaisten perustama astralinen maailmankatsomus ilmenee myös Egyptin jaossa 42:een maakuntaan. Egypti on Babyloniasta etelässä ja siellä palveltiin aurinkoa. Mutta etelä oli = ma-

nala ja manalaa edusti aurinko. Sentähden Egypti oli manalan maa ja manalaa edustavan taivaan piirin luku on 42. Eläinrata näet jakaantuu 5:een ja 7:ään, sillä yötaivaalla, joka vastaa manalaa, näkyy etelämaissa 7 eläinradan kuvaa. Jokainen eläinradan merkki käsittää 3 dekaania ($3 \times 10 = 30^0$) — siitä johtuu kreikkalaisten 10-päiväinen viikko — taikka 6 n. s. *khamusthu* ($= 5^0 =$ 5-päiväinen viikko, vrt. siv. 464), siis yötaivaalla eli manalan taivaan puoliskolla näkyvät eläinradan kuvat edustavat $7 \times 6 = 42$ khamushtua. Ihminenkin muodostaa pienoismaailman (mikrokosmos). Kreikkalaisilla oli tieto, että astrologisen järjestelmän mukaan kiertotähdet hallitsevat ruumiin jäseniä. On todistettavissa, että tällainen käsitys oli jo babylonialaisilla. Keskiajan lääketieteessä jaettiin ihmisruumis kahteentoista osaan, joita merkittiin eläinradan kuvilla, ja arabialaiset olivat tuoneet tämän merkitsemistavan itämailta. Samoin keskiajalla ihmisessä oletettiin olevan neljä nestettä: veri, vaalea ja musta sappi sekä lima. Näitä vastasi ihmisen neljä luonnetta: sangviininen, koleerinen, melankolinen ja flegmaatinen, maailman neljä elementtiä: tuli, ilma, maa ja vesi (vrt. siv. 460) vuodenajat: kevät, kesä, syksy ja talvi, ja lopulta neljä kiertotähteä. Samoin nykyajan „teosoofit“ jakavat eläinradan neljän elementin mukaan neljään osaan, josta kukin käsittää yhden „trigonin“ (kolme eläinradan merkkiä). Niistä he johtavat ihmisen luonteen ominaisuudet ja ennustelevat ihmisten elämänvaiheita. Siinä on babylonialaisen opin johdonmukaista kehittämistä.

Niinkuin jokaisella pääjumalalla on oma ilmestyksen paikka, „huone“ (templum), taivaassa, niin maassakin. Kullakin maalla on jumala, joka on sen maan varsinainen herra. Sentähden valloittajat poistivat valloitetun maan jumalan kuvan ja pystyttivät valloittajajumalan kuvan sen sijaan. Raamatusta nähdään, että juutalaisten maanpakolaisuuden aikana Jahve asui Babyloniassa. Jumalan taivaallista asuntoa vastaa hänen maallinen temppelinsä. Mardukin temppeliin Babyloniassa vei komea juhlakulkuekatu, jonka sivuilla oli eläinkuvia. Samanlainen „jumalan tie“ vei Egyptin temppeleihin. Tie oli taivaan pengermän, eläinradan, kuva. Temppelitornien eriväriset kerrokset kuvaavat kiertotähtijumalien piirejä. Porttikäytävän kaksi pylvästä merkitsevät kiertokulun kahta vastakkaista pistettä. Temppelitornien huipulla on jumalan istuinsija, niinkuin ylin jumala on pohjoisessa taivaassa. Temppelitorni kokonaisena on kosmoksen kuva.

Jumalan sijaisena maan päällä on kuningas. Kuninkaaksi valitsee jumala kenen hän parhaaksi näkee, antaen hänelle voiman arvomerkit. Babyloniassa tarttui kuningas uudenvuodenjuhlassa Mardukin käteen, jonka tehtyänsä hän oli laillinen hallitsija. Uudenvuoden aikana määrää jumala vuoden kohtalot sijaisensa, kuninkaan, kautta. Jumalan sijaisena nauttii kuningas jumalalle sopivaa kunnioitusta. Hänen hovinsa on taivaallisen hovikunnan kuva. Hänen istuimensakin kuvaa ylimmän jumalan istuinta seitsemän kiertotähtipiirin yläpuolella — siten selvästi Salomonin valtaistuin (vrt. 1 Kk. 10, 18 ss.).

Mitä taivaankuvan vaikutukseen ajanjakoon nähden tulee, siitäkin useita esimerkkejä jo on esitetty. Mainittakoon tässä vain lyhyesti, että ajan, mitan ja painon jaossa käytettiin n. s. duodesimali- eli seksagesimalijärjestelmää, joka sekin oli yhteydessä tähtitieteellisen taivaankuvan kanssa ($5+7=12$; $5\times12=60$) ja josta meidän sivistyksemme muodoissa vielä on monta jälkeä (vrt. tusina = 12, krossi = $12\times12=144$, shillingi = 12 penceä, vuosi = 12 kuukautta, päivä = 12 tuntia, tunti = $5\times12=60$ minuuttia, minuutti = 60 sekuntia y. m.).

Babylonialaisten astralinen järjestelmä käsitti seikkaperäisesti kaikki ilmiöt. Tähtitiede oli kaiken muun tieteen ja uskonnon perustana. Kansantajuisesti esitettynä se esiintyy jumalaistaruissa ja legendoissa. Tämän astralisen järjestelmän tunteminen selittää sekä babylonialaisten että muiden itämaalaisten kansojen, jopa kaikkien niitten kansojen myyttien sisällystä ja tarkoitusta, jotka ovat olleet babylonialaisten tähtitieteen ja maailmankatsomuksen vaikutuksen alaisina.

Tämä merkitsee sangen paljon. Sillä babylonialaisten maailmankatsomus oli pääpiirteiltään täysin kehitettynä olemassa ainakin jo 3:nnella vuosituhannella e. Kr. Se levisi monta eri tietä sekä Egyptiin ja Europpaan että koko Aasiaan. On varmaa, että esim. Indian ja Kiinan tähtitiede samoin kuin Kreikan on riippuvainen babylonialaisten tähtitieteestä; samaa on sentähden oletettava mytologiaankin nähden. On lisäksi muistettava, että babylonialainen maailmankatsomus, ollen mahtavin ja lujin, minkä muinaisaika kykeni luomaan, pysyi vallassa koko sivistyneessä maailmassa, kunnes uuden ajan luonnontieteet saattoivat sen hautaan. Eikä tämän uuden maailmankäsityksen vieläkään ole onnistunut kaikin puolin syrjäyttää babylonialaista maailmankuvaa.

PATKANIAN.

Kuvauksia Armeniasta.

Kirjoittanut

MINAS BERBERIAN.

II.

Armenian uusin kirjallisuus.

„Paras keino saadaksemme Europan puolellemme on tutustuttaa europpalaisia kaikkeen siihen, mitä on todella kaunista meidän entisessä ja nykyisessä historiassamme, erittäinkin kirjallisuudessamme ja taiteessamme».

ARSHAK TSHOBANIAN.
(Aikakauskirjasta Anahit.)

Armenian kirjallisuuden historia jakaantuu kahteen aikakauteen: edellinen ulottuu 5:nneltä vuosisadalta 8:nnen vuosisadan loppuun ja jälkimäinen 8:nnen vuosisadan lopusta aina meidän aikaamme asti. [1] Yli

---

[1] Armenian kieli kuuluu erityiseen indoeuroppalaisten kielten haaraan. Muinaisarmenialainen kirjallisuus käsittää pääasiallisesti historiallisia ja uskonnollisis-dogmaatisia teoksia. Kirjailijoista on mainittava: Mooses Chorenelainen, Armenian historian isä; Elishe, joka runomuodossa kuvaili armenialaisten taistelua persialaisten kanssa 5:nnellä vuosisadalla; historioitsijat Lazar Pharpilainen, Faustus Bysantilainen, Vardan, Asolik y. m; uskonnollisuuden ja mystillisyyden runoilijat: Gregorius Narekilainen, Nerses Lambronilainen y. m. Tämän kirjallisuuden rinnalla kukoistaa myöskin kansanrunous. Taru *Davi-*

viisitoistasatavuotisella kirjallisuudella on epäilemättä suuri sivistyshistoriallinen merkitys, mutta tässä kirjoituksessa käsittelemme yksinomaan 19:nnen vuosisadan kirjallisuutta. Se kuvastaa parhaiten kansan henkeä ja on paras todistus kansallisesta kultuurista.

Vaikeat valtiolliset olot ovat suuresti ehkäisseet — ja yhä ehkäisevät — Armenian kirjallisuuden kehitystä ja painaneet pysyvän *leiman sen luonteeseen.* Armenialaisten hajaantuminen kaikkiin maihin on syynä siihen, ettei heillä ole yhtä yhteistä henkisen elämän keskusta, vaan useampia. Sen tähden ei ole henkinen elämä kehittynyt ja kukoistanut itse Armenian sydämessä, jossa ovat suuret armenialaiset kaupungit Erivan, Aleksandropol, Erzerum, Van, Mush j. n. e., vaan ulkopuolella maan rajoja. Niinpä Persian rikkaassa armenialaissiirtolassa Nor Dzhugassa (nyk. Dzhulfa) kukoistivat kauppa, teollisuus ja taiteet; Kalkutassa, jossa armenialaisilla oli huomattava asema, julkaistiin (18:nnen vuosisadan lopulla) ensimäinen armeniankielinen sanomalehti; ensimäinen armeniankielinen kirja painettiin (vuonna 1512) länsi-Europassa j. n. e. Tärkeää osaa Armenian valistamisessa ovat näytelleet Venetsia, Smyrna, Moskova. Tällä haavaa ovat Tiflis ja Konstantinopoli kaksi rinnakkain ja itsenäisesti kehittyvää kultuurikeskusta: edellinen itäisillä armenialaisilla (Venäjän ja Persian Armeniassa) ja jälkimäinen läntisillä armenialaisilla, jotka asuvat Armenian turkkilaisessa osassa, Balkanin niemimaalla, länsi-Europassa y. m. Meidän aikaisista armenialaisista siirtoloista ovat saavuttaneet kukoistuksen ja kultuurimerkityksen siirtolat Täbrisissä (Persiassa), Nachitshevanissa Donin varrella (Venäjällä), Moskovassa, Varnassa (Bulgariassa), Manchesterissa (Englannissa), Kairossa ja Aleksandriassa, Bostonissa (Amerikassa) y. m.

Suuressa kiitollisuuden velassa ovat armenialaiset armenialaiskatoliselle mechitaristiluostarille S. Lazzaron saarella (lähellä Venetsiaa), jonka perusti lahjakas munkki Mhitar[1] Sebastilainen v. 1717. Tämä luostari on pitänyt päämääränään Armenian kansan herättämistä ja ollut pitkät ajat — aina 19:nnen vuosisadan keskivaiheille saakka — melkein ainoana armenialaisten henkisen elämän ja kirjallisuuden vaalijana. Sen veljes-

dista ja Mheristä on armenialaisten kansalliseepos, samanlainen kuin persialaisten Rustem ja Zorab. — Armenialaisen kirjaimiston täydensi 5:nnellä vuosisadalla Mesrop.

[1] Armenian kielen sanoissa on korko viimeisellä tavulla.

ABOVIAN.

PARONIAN.

kunta on koonnut ja julkaissut, vieläpä kääntänyt vieraille kielillekin muinaisten armenialaisten kirjailijain teoksia, toimittanut sanakirjoja, armenian kieliopin, kääntänyt armenian kielelle klassillisen kirjallisuuden tuotteita ja parhaitten europpalaisten kirjailijoitten teoksia. Ja koska läheisen Idän olot olivat sellaiset, ettei itse Armeniassa voinut sivistys ja kirjallisuus kehittyä, toimittivat Venetsian mechitaristiveljet melkein yksinomaan kaiken henkisen ravinnon vähitellen uuteen elämään heräävälle kansalle.

Sillä välin muuttuivat valtiolliset olot. Kreikan vapautussodan jälkeen kävi Konstantinopolissa raittiimpi tuulahdus, ja sikäläinen monilukuinen rikas ja vaikuttava armenialainen siirtokunta ryhtyi kuumeisesti työ-, hön kansanvalistuksen ja kansalliskirjallisuuden hyväksi. Vaikka siellä sen maan sydämessä, jossa Armenian kansan pääosa asuu, yhä edelleenkin vallitsee sorto, pimeys ja tietämättömyys, vilkastuu kuitenkin Konstantinopolissa ja Smyrnassa armenialaisten henkinen elämä 50-luvulla huomattavasti ja 60-luvulla, jolloin Turkin armenialaiset saivat uskonnollisen itsehallinto-oikeuden, edistyy tämä kehitys pitkin askelin. Varsin huomattavan aseman saavuttaa sanomalehdistö ja kaunokirjallisuus. Kansalliskokoukset, jotka toimivat mainitun itsehallinnon [1] perustuksella, edistä-

[1] Kaikilla Turkin alamaisuudessa olevilla uskonnollisilla yhdyskunnilla on kirkollinen itsehallinto-oikeus. Niinpä saa Armenian kirkkokin erityisen asetuksen, Sahmanatrusiunin perustuksella järjestää ei ainoastaan puhtaasti kirkolliset asiansa, vaan myöskin niitten yhteydessä olevat koulu-, hyväntekeväisyys-, raha-, vieläpä oikeusasiatkin. Sellaisten yhdyskuntien virallisena edustajana on hengellinen esimies, jona Turkin armenialaisilla on Konstantinopolin patriarkka. Hänet valitsee kansalliskokous ja vahvistaa virkaansa sulttaani.

vät puhetaidon kehittymistä, ollen samalla valtiollisen elämän valmistavana kouluna. Lukutaito leviää ja lukuhalun tyydyttämiseksi ilmestyy moninidoksisia käännöksiä sellaisten ranskalaisten kirjailijoitten teoksista kuin V. Hugo, A. Dumas, E. Sue y. m. Kyvykäs sanomalehtimies *M. Mamurian* osoittaa kirjoituksissaan anglomanisia taipumuksia. Runoilija *Beshiktashlian*, patriootisen runoilijan *Alishanin* (mechitaristimunkin) oppilas, kirjoittaa ensimäiset todella taiteelliset runot armenian kielellä, ylistäen veljeyttä ja isänmaanrakkautta. Hänen jälkiään astuu Armenian henkevin pessimistinen lyyrikko *Durian*, joka 21-vuotiaana vaipui hautaan. Kirjailijatar *Dysab* esiintyi romaaneissaan ja yhteiskunnallisessa toiminnassaan naisemansipatsionin esitaistelijana. Satiiria edustaa *A. Paronian*, joka terävästi ivaa kansansa, varsinkin Konstantinopolin armenialaisten vikoja. *Dzerents* esittää romaaneissaan muinaisarmenialaista elämää ja huvittaa lukijoitaan päähenkilöittensä romantisilla seikkailuilla. Perustetaan kouluja, sairaaloita, yhdistyksiä. Armenialaisten sivistyneitten joukko, joka on saanut kasvatuksensa Europan yliopistoissa, lisääntyy nopeasti.

Mutta tätä onnellista aikaa ei kestänyt kauan. Onnistumattoman venäläis-turkkilaisen sodan jälkeen alkaa Turkin petomainen hallitus ajaa kaiken kiukkunsa armenialaisiin, koska nämä olivat uneksineet voivansa päästä muhamettilaisesta ikeestä, tukahuttaa kaiken armenialaisten henkisen elämän ja sammuttaa jokaisen kansallisen kultuurin ilmauksen. Sen vimma meni niin pitkälle, että kiellettiin käyttämästä painotuotteissa sanoja Armenia, Etshmiadzin, katolikos, armenialaisten kuninkaitten ja kansallissankarien nimiä j. n. e., sensuroitiinpa raamatustakin sanaa Hreatan (Judeaa), koska se muistutti sanaa Hajastan (Armenia, sanasta Haj, armenialainen) . . . Pitemmälle ei enää juuri voi mennä!

80-luvun loppupuolella sorto ikäänkuin heikkenee uudistuakseen sitä kauheampana 90-luvulla. Silloin pantiin toimeen armenialaismelskeitä ja joukkomurhia, joissa armenialaisten veri vuosi virtanaan, ei ainoastaan siellä, missä armenialaiset asuvat rinnan bashibosukkien ja kurdien kanssa, vaan „ikuisessa kaupungissakin“ Konstantinopolissa suurvaltojen lähettiläitten silmien edessä . . . Sivistyneitä vainottiin, ja he alkoivat muuttaa pois Turkin alueelta; Konstantinopolin siirtokunta vaike-

Patriarkka on kirkollisissa asioissa kaikkien armenialaisten katolikoksen alainen ja edesvastuussa kansalliskokoukselle. — Tämän asetuksen on kuitenkin nykyinen sulttaani Abdul Hamid kumonnut.

DZERENTS. NAZARIANTS.

nee. Mutta Armenian kansa elää — ja tällä hetkellä saamiemme tietojen mukaan siellä taas pilkistävät keväisen auringon ensi säteet. Tietämätöntä on, puhkeavatko nuput ja tuleeko kesä Armenian kansalle koko ihanuudessaan, vai taasko sen vie säälimättömän „pohjoisen“ hyinen hengähdys.

Rinnan läntisten armenialaisten — erittäinkin konstantinopolilaisten — käy itäistenkin armenialaisten henkisen elämän ja heidän kultuurikeskuksensa Tiflisin kehitys. 19:nnen vuosisadan alussa, kuten tunnettua, joutuu suuri osa Persian Armeniaa Venäjän haltuun. Kristityn ja joka suhteessa Turkkia valistuneemman valtakunnan alaisena, joka sen lisäksi alussa silminnähtävästi suosi armenialaisia, alkaa vuosisatoja orjuutettu kansa näyttää elämänmerkkejä. Avataan kouluja, ilmestyy sanomalehtiä ja kirjoja, järjestetään kirkolliset asiat, perustetaan seuroja, lujenee kansallinen itsetietoisuus, Moskovaan perustetaan Lazarevin opisto, Tiflisiin avattu hengellinen seminaari y. m. valmistavat kansallista sivistynyttä luokkaa.

Suurten reformien aika Venäjällä (50- ja 60-luvut) ei mennyt jättämättä vaikutustaan armenialaistenkaan elämään. Moskovassa prof. *Nazariants* alkaa julkaista ensimäistä armeniankielistä aikakauskirjaa Hysisapail (Pohjanpalo) europpalaiseen henkeen, asettaen päämääräkseen kansan herätyksen. [1] Hän alkaa uudistaa kirjakieltä laskien perustuksen nykyiselle

[1] Nykyään ilmestyy armenialaisia sanomalehtiä ja aikakauskirjoja kaikkialla, missä vain asuu pienikin määrä armenialaisia, pääasiallisesti kuitenkin Tiflisissä ja Konstantinopolissa. Muista kaupungeista, joissa armenialaista sanomalehti- tai aikakauskirjallisuutta ilmestyy, mainittakoon: Etshmiadzin, Aleksandropol, Nachitshevan Donin varrella, Pietari, Wien, Venetsia, Parisi, Kairo,

ashcharabariksi (kansalliseksi, jokapäiväiseksi) nimitetylle kirjakielelle, vastakohdaksi muinaisarmenialaiselle grabar-kielelle, jolla on kirjoitettu koko Armenian kirjallisuus aina 19:nnen vuosisadan ensi neljännekselle asti.

Prof. Nazariantsin ympärille kokoontuu joukko nuoria kirjailijoita, ja aikakauskirja Hysisapail tulee silloisten takapajulle jääneitten armenialaisten joukossa kaiken uuden, tuoreen kultuurin sanansaattajaksi. Se oli raittiitten tuulahdusten aikakausi, jollainen on joka kansalla ja joka todistaa, että itse kansan keskuudessa tapahtuu murros. Ensimäisiä työntekijöitä tällä uudella alalla olivat: kyvykkäin kaikista armenialaisista sanomalehtimiehistä, tunnettu yhteiskunnallinen johtomies *Mikael Nalbandian*, joka voimakkaissa ja vilpittömissä kirjoituksissaan herätti kansalaisiaan uuteen elämään; innostunut runoilija *S. Shah Asis*, joka kirjoitti ensimäiset lyyrilliset runot ja ensimäisen kansallisen runoelman „Leonin kyyneleet“ Byronin Child Haroldin malliin. Aikakauskirjan avustajien joukossa tapaamme myöskin nimet: *Raffi*, joka myöhemmin tuli kuuluisaksi Turkin vallan alaisten armenialaisten elämää käsittelevistä tendenssiromaaneistaan; *R. Patkanian*, Armenian paras isänmaallinen runoilija, joka alkoi tuotantonsa jo 50-luvun loppupuolella ja saavutti suurimman maineensa 80-luvulla.

Tällä aikakaudella ilmestyi myöskin painosta *ensimäinen* armeniankielinen romaani „Armenian haavat“, jonka tekijä on *H. Abovian*. Tällä kirjailijalla on merkillinen sija Armenian kirjallisuudessa. Hän oli oikea kansan lapsi, joka onnellisen sattuman kautta (prof. Parrotin toimesta) sai korkeamman sivistyksen Tarton yliopistossa ja sen jälkeen uhrasi itsensä kansanvalistustyölle oman kansansa keskuudessa. 40-luvulla, jolloin ei kukaan vielä kirjoittanut varsinaisella kansankielellä, vaan kirjallisuuden kielenä oli yhä muinaisarmenia, jota mechitaristit innokkaasti viljelivät, kirjoitti H. Abovian romaanin juuri sillä kielellä, jota Erivanin armenialaiset puhuivat. Hän teki sen siinä tarkoituksessa, että kansa tätä romaania lukisi ja ymmärtäisi, että se voisi vuodattaa kyyneliä nähdessään „Armenian haavat“ ja innostua päähenkilön Agasin urotöistä, kun

---

Aleksandria, Boston, Varna j. n. e. Lisäksi julkaistaan armenialaisten elämää ja kirjallisuutta käsitteleviä sanomalehtiä ja aikakauskirjoja: Parisissa ranskan kielellä, Bukarestissa rumenian kielellä, Konstantinopolissa turkin kielellä, Venetsiassa unkarin kielellä, Bostonissa englannin kielellä j. n. e.

NALBANDIAN.

RAFFI.

hän kosti muhamettilaisille morsiamensa häväistyksen. Työnsä hedelmiä ei Abovian kuitenkaan nähnyt: hän kuoli v. 1848 ja hänen „Armenian haavansa“ ilmestyivät painosta vasta 10 vuoden kuluttua. Hän oli kuitenkin laskenut uuden kaunokirjallisuuden perustuksen itä-Armeniassa ja tuli kokonaisen kirjallisuussuunnan isäksi. Sen kirjallisuuden tunnusmerkit ovat romantisuus, tendenssimäisyys, isänmaallisuus ja protesti sortajia vastaan.

Tämä suunta on vallitsevana vielä nykyisessäkin Armenian kirjallisuudessa, varsinkin itäarmenialaisessa, koska Konstantinopolin sensuuri ei salli painattaa edes pientäkään viittausta siihen suuntaan. Aikakauskirjallisuuden parhaat sivut, parhaat romaanit, syvimmin tunnetut ja omituisimmat runouden tuotteet ovat pyhitetyt onnettoman isänmaan kohtalolle. Näissä tuotteissa näemme toiselta puolen, kuinka vähän armenialaisten valtiollinen asema 19:nnen vuosisadan kuluessa on muuttunut, ja toiselta puolen, kuinka kansan paras osa, kirjailijaintelligenssi on ottanut osaa isänmaansa kohtaloihin. H. Abovian oli syntynyt ja kasvanut persialaisten sorron ja venäläisten valloituksen aikakaudella; hänen sympatiansa ovat Venäjän puolella, joka on auttava kristittyä kansaa. Mutta armenialaistenkaan ei ole annettava anteeksi loukkauksia, vaan kostettava ne. Tässä ensi kerran kajahtaa protesti sortajia vastaan ja kehoitus kapinalliseen toimintaan. Tunnettu sanomalehtimies M. Nalbandian valmisti v. 1860 paikoilla kokonaisen kapinasuunnitelman, jonka mukaan armenialaisten oli noustava Turkkia vastaan yhdessä slaavilaisten kansojen kanssa. Hän joutui Pietari-Paavalin linnaan ja kuoli v. 1866 tuberkuloosiin. Tänä aikana armenialaisten isänmaalliset tunteet olivat kuohuksissa mechitaristien historiallisten tutkimusten ja munkki Alishanin romantisten runojen ja

kirjoitusten johdosta, jotka ylistivät Armenian kuulua menneisyyttä ja vuodattivat kyyneleitä sen raunioilla. R. Patkanian esiintyy runoissaan tämän sortoa vastaan protesteeraavan suunnan tyypillisenä edustajana ja kutsuu „Arakseen kyynelissä“ ja „Vardanin kuolemassa“ y. m. kansaansa taisteluun. Vardan Mamikonian on armenialaisten kansallissankari, joka kuoli taistelussa isämaansa ja kristinuskon puolesta persialaisia vastaan kesäkuun 2 p. v. 451 Avarairin kentällä. Runoilija panee kuolevan sankarin suuhun seuraavat sotilaille tarkoitetut sanat:

> „Nytkö meidän pitäisi vaieta? Nytkö äänemme tukahuttaa, kun vihamies tuhomiekallansa on iskemäisillään meitä sydämeen kuin voimattomia orjia? Mitä pitää tehdä, veljet? Vaietako?“

Ja lueteltuaan sitten kaikki kansansa kärsimykset, kaikki persialaisten julmuudet hän huudahtaa:

> „Nytkö pitäisi vaieta? Mitä me silloin sanomme, kun kivet alkavat puhua puolestamme? Mitä vastaamme, kun sanotaan, että Armenian kansa kärsii ansionsa mukaan? Vaikenemmeko?“
>
> „Vaietkoon mykkä tai voimaton rampa tai orja, joka nöyränä kantaa häpeällistä iestä! Mutta me hyökkäämme pelottomina viimeiseen taisteluun armaan isänmaamme puolesta voittaaksemme kuolemallamme sille vapauden ja — sen jälkeen iäksi vaietaksemme.“

Ja vastaukseksi tälle kehoitukselle kaikuu armenialaisten suusta M. Nalbandianin taistelulaulu „Mer Hairenik“ (Maamme), jota laulaen Armenian vallankumoukselliset kävivät taisteluun ja josta sittemmin on tullut Armenian kansallislaulu. Tekijä nimitti runoansa „italialaisen tytön lauluksi kapinan aikana“; mutta kuten Vardan Mamikonianin suun kautta puhuu nykyaikainen armenialainen, siten italialainenkin tyttö lausuu nykyaikaisen armenialaisneidon tunteet. Hän laulaa:

> „Onneton, hylätty, vihollisten polkema syntymämaa kutsuu poikiaan kostamaan puolestansa. Vuosisadat kahlehdi-

TSATURIAN.

AHARONIAN.

tun isänmaan voi vapauttaa ainoastaan sen poikien veri. Ota, armaani, lippu; sen olen omin käsin ommellut, yökausien kyynelillä kastellut . . .“

Sellaisessa hengessä kasvoi 60-luvun nuoriso, jolla jo ennen bulgarien kapinaa oli täysin valmiina Armenian kansallinen ja valtiollinen uudistussuunnitelma. Venäläis-turkkilainen sota antoi uutta virikettä vapaudentoiveille. Armenian sanomalehdistö (varsinkin vaikutusvaltainen Mshak, „Työmies“) lietsoi tulta voimiensa mukaan. Kaunokirjallisuus kuvastaa nämä toiveet. — Mutta ne eivät täyttyneet —

Ilmestyvät Raffin romaanit „Džalaleddin“, „Gept“, „Kaitzer“ y. m., joissa vielä taiteellisemmin kuin „Armenian haavoissa“ kuvataan Turkin armenialaisten turvatonta tilaa. Samaan aikaan julkaisee sama kirjailija kokonaisen Turkin Armenian käsittävän agitatsionisuunnitelman kansan nostamiseksi kapinaan. Antaapa hän viehättävän kuvan vapautetusta Armeniastakin, jossa rauhallinen työ ja sivistys kukoistavat, jossa turkkilaisten julmuudet ovat vain unta. Samaan vallankumoukselliseen henkeen kirjoittaa R. Patkanian. Yleisenä tunnussanana on: „On luotettava omiin voimiin“, „on noustava kapinaan“. Vallankumouspuolueet „Armenia“, „Hentshak“, „Dashnakzutjun“ y. m. muodostuvat ja vallankumouksellista propagandaa harjoitetaan kaikkialla.

Mutta yhä vuodet kuluivat, kansa ei noussut kapinaan, sorto jatkui. Nuori kirjailija W. Phaphazian julkaisee 80-luvulla kertomussarjan muistuttaen taas kansaansa näitten „elävältä kuolleitten“ kohtalosta. Eräs hänen sankareistaan linkoaa meitä vastaan oikeutetun, ankaran syytöksen: „Tyhmä ja ymmärtämätön kansa! Et osaa muuta kuin itkeä!“ Ne sanat lausui

airik, joka myöhemmin valittiin katolikokseksi [1]. Kaikissa vakaantuu ajatus, että „maa on verin kastettava“ (airikin sanat), että veren vuotamatta ei vapautta saada, ja „ilman täyttä vapautta ei ole täyttä onneakaan“ lauloi S. Shah Azis jo 60-luvulla.

Nuoret runoilijat *A. Tsaturian*, *O. Ovannisian* y. m. astuvat opettajansa jälkiä ja kirjoittavat voimakkaita isänmaallisia runoja. Yhdessä niistä, joka muistuttaa Leopardin oodia „Italialle“, huudahtaa Ovannisian:

> „Herää, maani, aika on tullut! Leimahtakoon liekkiin mitä sielussasi kautta aikojen on kytenyt! Nouse tomusta ja tuhasta! Vaikka oletkin puolikuollut, kuuntele, poikasi kokoontuvat kaikilta maan ääriltä!“

Sellainen oli optimististen, romantisten isänmaanystävien mieliala. Reaalipolitikot sensijaan katselivat kaikkea tätä epäilevin silmin, neuvoivat ryhtymään rauhalliseen kultuurityöhön, heittämään uhmaavan sävyn, vieläpä tekemään sovinnon Turkin kanssa, koska Venäjä oli armenialaisille vielä viekkaampi ja voimakkaampi vihollinen. Tätä suuntaa sanotaan vanhoilliseksi, koska se samalla ankarasti taisteli kosmopoliitisia virtauksia vastaan. Suuntaa eivät armenialaiset kuitenkaan erityisesti suosi. Sen pää-äänenkannattaja oli sanomalehti Nordar. On kuitenkin huomattava, etteivät ainoastaan vanhoilliset, vaan myöskin esim. vallankumousmies *Lerents*, vallankumouspuolueen Hentshakin johtaja, epäilee kapinanonnistumista ja lausuu isänmaalleen (runossa „Armenia“):

> „Toiveita täynnä pyrit sinä pimeydestä valoon, sinä olet valmis taisteluun. Mutta poikasi ei tule sinulle avuksi, vaan on kylmä sinun kohtaloillesi.“

Kaikkea tätä puhuttiin ja tehtiin niin peittelemättä, että se lopulta ei tietysti voinut olla herättämättä Turkin viranomaisten huomiota. Ja Turkin Armeniassa alkaa järjestelmällinen armenialaisten murhaaminen,

[1] Airik, sanasta air, isä, merkitsee isäkulta „батюшка“. Niin nimitettiin nykyistä katolikosta hänen vielä asuessaan Turkin Armeniassa hänen kansanvalistus- ja vallankumoustyöstään armenialaisten hyväksi. Hän on nykyisen armenialaismaailman suosituin ja originaalisin henkilö. — Toimituksen lisäys: Marraskuun 11 p. saapui Etshmiadzinista tieto, että Mkrtitsh, kaikkien armenialaisten katolikos eli airik, oli ummistanut silmänsä iäiseen uneen.

ISAAKIAN. PROSHIAN.

jota virallisella kielellä nimitettiin „armenialaisten kapinan kukistamiseksi", vaikka mitään kapinaa ei ollut olemassa. Tätä verenvuodatusta eivät estä Venäjän viranomaiset, jotka samaten alkavat sortaa ja vainota alaisiaan armenialaisia. 90-luvun verilöylyt ja Venäjän kurja politiikki niitten aikana, samoinkuin Kaukasian samanaikaiset tapaukset tuovat mukanaan yleisen alakuloisuuden: särkyneet toiveet, verivirrat, armenialaiset pakolaisjoukot — siinä tulos koko vallankumouksellisesta toiminnasta.

Tämä alakuloisuus kuvastuu erittäin selvästi individualistisen runoilijan *A. Isaakianin* tuotannossa. Lyhyissä lyyrillisissä runoissa ilmenevät hänen surullisen mielialansa kaikki vivahdukset. Milloin hän itkee äidin rinnoilla, milloin kaukana kaipaa armastansa, milloin rohkeasti astuu mestauslavalle, jonka ympärillä tunkeilee kansanjoukko.

> „Sumu on levittänyt siipensä ja peittää levottoman meren. Minun sieluani kietoo säälimätön, säälimätön suru."

Sellaisessa vireessä oli kansan sivistynyt osa. Itse *kansan* kärsimykset, kuinka se vuodatti vertansa Sammin vuorilla ja Vanin kaduilla, kuinka sen täytyi jättää kurdien ja turkkilaisten saaliiksi palavat talonsa, tallatut peltonsa, usein vaimonsakin ja lapsensa, täytyi paeta hamidien (Turkin järjestyneen sotajoukon) kuulia yli lumisten vuorten ja läpi jylhien rotkojen Venäjän tsaarin vieraanvarattomaan maahan . . . kaiken tämän on kuvannut *Avetik Aharonian.* Pienillä kertomuksillaan, jotka ovat täynnä *kuolemaa pakenevan kansan* kauhuja, hän kohta saavutti kunniasijan Armenian kirjallisuudessa ja on nyt ehkä suosituin armenialainen kirjailija. Hänen kertomuksensa Turkin Armenian viimeisistä tapahtumista, armenialaisten pakolaisten ja vallankumousmiesten elämästä („Äiti", „Veden pisara", „Kukko", „Vankilassa", „Džavo", „Hirmun vuosina" y. m.)

antavat oikean, joskin runollisesti laaditun kuvan kansan kärsimyksistä ja paljastavat kirjailijan syvän isänmaallisen tunteen. [1]

Niin on kansain itku, joka kuului jo „Armenian haavojen" lehdiltä (v. 1848), tunkeutunut melkein jokaisen uudemman armenialaisen kaunokirjallisen teoksen lehdille ja päättynyt Aharonianin pikkukertomusten syviin huokauksiin . . .

Mutta se itku ei ole vieläkään vaiennut. Se on kuuluva vielä katkerampana niissä kertomuksissa, joissa kuvataan viimeisten tapahtumien kauhuja, tattarien hyökkäyksiä, kasakkojen ja venäläisten sotilaitten julmuuksia.

Armenian kirjallisuudessa on siis vallalla synkkä ja alakuloinen sävy. Ainoastaan muutamia harvoja valoisia pilkkuja tapaa tällä tummalla pohjalla. *A. Taronianin* huumori ja iloinen nauru muistuttaa Gogolia. Samanlainen iloinen sävy tavataan muutamissa R. Patkanianin runoissa (hän on välistä kirjoittanut Nachitshevanin armenialaismurteella). Mutta kuten Gogolilla, tunkeutuvat näilläkin kirjailijoilla usein kyynelet esiin naurun lomassa. Usein he ruoskivat kansalaistensa vikoja. Samaan ruoskivaan henkeen ovat kirjoitetut Armenian parhajmman näytelmäkirjailijan *G. Sundukianin* huvinäytelmät („Hatabala", „Pepo" y. m.). Uudemmat armenialaiset näytelmäinkirjoittajat *E. Ter Grigorian, Shirvanzade, Shapt, L. Manulian* y. m. sensijaan eivät ole kirjoittaneet yhtään huvinäytelmää, vaan ainoastaan draamoja, joitten aiheina ovat naiskysymys, kansallisuuskysymys, perhesorto, taistelu kansan tietämättömyyttä vastaan j. n. e. [2]

Kansan elämää kuvailevalla ja psykoloogisella romaanikirjallisuudella, lyyrillisellä runoudella ja eepoksella on kullakin kyvykkäitä, joskin harvalukuisia edustajia Armenian kirjallisuudessa.

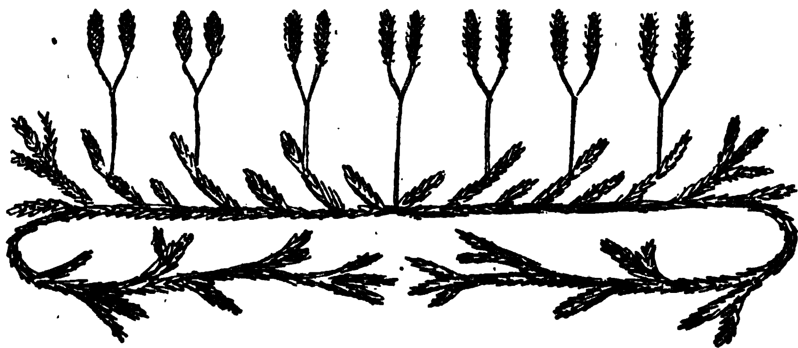
[1] On huomattava, että Av. Aharonian tällä haavaa toimittaa laajimmalle levinnyttä armenialaista sanomalehteä, joka on vallankumouspuolueen Dashnakzutjunin puhetorvi. Tämän puolueen ohjelma on jotenkin sama kuin Venäjän sosiaalivallankumouksellisten. Valtakunnan duumaan olivat armenialaiset valinneet ainoastaan tämän puolueen jäseniä.

[2] Varhaisempina aikoina olivat erittäin suosittuja historialliset draamat, jotka käsittelivät tapauksia Armenian vanhasta historiasta. Mitä tulee historiallisiin romaaneihin, niin ovat parhaimpia niistä kirjoittaneet Raffi ja Dzerents.

Paras kansan elämän kuvailija on *P. Proshian,* joka alkoi kirjallisen tuotantonsa jo 60-luvulla ja yhä vieläkin sitä jatkaa. Hänen romaaninsa „Leivän tähden", „Sos ja Warditer", „Eripuraisuuden omena" y. m. ovat hyvin suosittuja. Muista kansan elämää kertovista kirjailijoista ovat mainittavat: *H. Agajan, Džugur an, Ahanian* y. m.

THUMANIAN.

Uusimmasta armenialaisesta kirjallisuudesta.

Taistotantereella.

Kirjoittanut

A. AHARONIAN.

Hänkin kaatui!

Taistelu oli ollut ankara. Vaikea oli yön pimeydessä eroittaa mitä ympärillä oikeastaan tapahtui, mutta selvää oli, että kummaltakin puolen oli kaatunut paljon.

Hänkin kaatui, yksin kaukaisella vuoren rinteellä, ja taivas vain näki, kuinka kaatui tuo peloton nuori urho. Kuuman taistelun aikana hän oli kaikkien etunenässä ja näytti ikäänkuin etsivän jotakin vihollisten seasta. Turhia olivat toverien varoitukset, jotka koettivat häntä pidättää, eikä johtajan käskykään tehnyt häneen mitään vaikutusta.

Hän kulki kaikkien edellä ja hänen laukauksensa kajahtelivat vihollisten ensi rivissä.

Hän himoitsi kuolemaa eikä löytänyt sitä. Viimein hänkin kaatui ja vaipui silmänsä sulkien suloiseen horrostilaan, joka saa ihmisen täyttämään pyhän velvollisuuden ja unhoittamaan katkeran todellisuuden.

Tämä kertomus on otettu Aharonianin äskettäin ilmestyneestä kertomuskokoelmasta „Matkalta vapauteen“.

Kauan hän makasi tällä tavoin, ja kun hän taas avasi silmänsä, niin hän ei voinut käsittää, missä hän oli ja mitä hänelle oli tapahtunut. Tuntui kuin olisi painajainen häntä ahdistanut: päässä oli kauheana sekamelskana nykyisyys, entisyys ja ehkäpä kohta alkava ikuisuuskin.

Hän avasi silmänsä selko selälleen, mutta ei nähnyt mitään. Vaikutelmat sekaantuivat toisiinsa. Hän hengitti raskaasti; rinnassa oli iso lyijypalanen, joka painoi hänen tuskin sykähtelevää, veren tahraamaa sydäntään.

Kauan hän katseli liikkumatta avaruuteen, jossa tuikkivat tähdet katselivat vaalealta taivaalta tiedottomina, kuten hänen silmänsäkin, haavoittuneen kuolemaa: ne eivät kummatkaan ymmärtäneet toisiaan.

Tunnit kuluivat. Kuu nousi hitaasti vuorten takaa ja siirtyi eteenpäin muistuttaen ihanan neidon kevyttä, arkailevaa ja viehkeätä käyntiä.

Pimeys alkoi vähitellen haihtua.

Haavoittunut katseli kaikkea tätä eikä nähnyt mitään. Kaukaa, kaukaa vastaiselta puolelta kuului torvien ääniä, jotka vierivät pitkin äänetöntä kenttää ja ikäänkuin hiljaa keskustelivat vainajien kanssa. Nämä äänet tulivat haavoittuneenkin kohdalle, joka makasi vuoren rinteellä, mutta hän ei kuullut niitä.

Äkkiä hänen mieleensä muistui, kuin unhoittunut uni, ammoin menneet päivät. Jotakin heräsi hänessä . . .

Äänet ympärillä kuuluivat yhä, ja hän alkoi tarkkaavaisesti kuunnella...

Hän kohotti hitaasti kätensä, hieroi silmiään ja koetti ymmärtää, mitä nuo äänet olivat ja missä hän oli . . . Nuo äänet olivat hänelle tuttuja, hän oli kuullut ne ennenkin. Taistelu oli lopussa ja nämä äänet kutsuivat kokoon eksyneitä sotureita ja haavoittuneita.

Vähitellen hän alkoi muistaa kaikki. Hän muisti raivoisan taistelun sekä voiton, muisti, kuinka hän juoksi kaikkien edellä, muisti myöskin kuinka hän viimeksi tässä, tällä rinteellä kaatui, saatuaan haavan rintaansa, ja vaipui tainnoksiin.

Tultuaan tuntoihinsa hän käsitti saaneensa vaikean haavan rintaansa ja makaavansa yksin tantereella sekä viruvansa tahmeassa nesteessä, jota tihkuu hänen haavastaan. Oli tulossa hidas, tuskaisa kuolema verenvuotoon. Hän yritti nousta, alkoi väristä kuin haavoitettu lintu, vaan . . . kaikki oli turhaa — hänen päänsä oli raskas ja hän hengitti vaivalloisesti . . .

„Miksipä nousisin“, ajatteli hän. „Eikö ole saman tekevää — tänään taikka huomenna muualla?! . . .“ Ja hän oikaisihe tyynesti odottaen ilkeän kohtalon viimeistä iskua, joka ei ollut vältettävissä ja joka hitaasti lähestyi kamalan kuoleman muodossa. Hän muisti kaikki mikä häntä nuoruudessa oli innostanut ja viehättänyt. Kaikki armaat kuvat alkoivat vähitellen haihtua, jäljelle jäi vain immen kuva, jonka hän nyt näki edessään kaikessa kauneudessaan. Se oli hänen lempensä — ensimäinen, puhdas lempensä!

Tämän lemmen muisto oli hänestä kaikkein suloisin, ja hän koetti pidättää kauemmin mielikuvituksessaan tuon utuisen, eetterimäisen kuvan, joka näytti seuraavan toisia ja oli katoamaisillaan ainaiseksi. Hän kiiruhti viimeistä kertaa nauttimaan elämästä entisten muistojen ja suloisten unelmien maailmassa.

Ei tunne eikä sokea sattuma lähentänyt heitä toisiinsa — ei! Heitä yhdisti syvä tunto onnettoman kansan kärsimyksistä ja uljas päätös parantaa kovia kokeneen kansansa haavat.

He kohtasivat toisensa rajalla. Hän oli kalpea pienikasvuinen tyttö. Jokin levoton, myrskyinen tunne myllersi hänen herkkää sieluaan, eikä tuo heikko, pieni rinta voinut sulkea sisäänsä tätä tunnetta. Se ajoi tämän heikon olennon kauas synnyinseuduilta, kauas elämän iloista epämääräistä tulevaisuutta kohti.

Tuossa onnettomassa rinnassa eli koko kansa, kaikki sen kärsimykset ja sen loppumaton kurjuus.

Entä hän itse? Hän oli kansansa poika. Hän ei ollut syntynyt nuorukaisten nautintoihin.

Hän oli jo varhain oppinut tuntemaan kansansa kärsimykset, jo varhain hän oli oppinut itsensäuhraamisen suuren salaisuuden ja hän kulki rohkeasti sinne, minne johti häntä rauhaton sydän.

Näin kohtasivat he toisensa. Ensi hetkestä he olivat kuin vanhat tutut.

Molempien sydämissä asui kovia kokenut kansa, ja molemmat he elivät sen suruja ja kärsimyksiä.

Kohdatessaan toisensa he rakastuivat toisiinsa. Kumpikin rakasti toisessa poljettua isänmaataan, rakkaimpia ihanteitaan.

Nuorukainen muisti nyt selvästi kaikki . . . Lyhyt oli heidän lem-

pensä: kuin loistava lentotähti se kiisi hänen synkällä taivaallaan ja hävisi nopeasti.

Vähän ennen taistelua he viettivät muutamia tunteja yhdessä iloisin mielin. He istuivat tuuhean puun alla toisiinsa painautuneina ja keskustelivat elämästä ja sen nautinnoista.

Kuuma hengitys ja kättenpuristukset saivat heidän nuoret sydämensä suloisesti lämpenemään . . .

— Kuule, armaani, lausui nuorukainen, miksi emme voi olla kaiken aikaa yhdessä ja autuaallisessa lemmessä nauttia elämästä? . .

Hänen äänessään kaikui kärsimys; nuori elämä oli alkanut liikkua hänessä.

— Toveri, monen täytyy vielä uhrata tämmöinen rakkaus korkeamman rakkauden tähden — rakkauden tähden synnyinmaahan, ja kun tämä kurjuuden ja kärsimysten ammottava kuilu on täytetty, silloin lempikööt toiset onnellisemmat toisiaan. Heidän tähtensä on meidän uhrattava itsemme ja siksi on ryhdytty nytkin alkavaan taisteluun.

— Taistelu, niin taistelu, mutisi nuorukainen ikäänkuin unesta heräten, mutta voihan olla kuolemattakin tuossa taistelussa . . .

Hän ei ehtinyt lausua loppuun näitä sanoja, kun puun oksilta kuului apua anovan linnun kuolinhuuto.

Kukapa sen pelastaisi? Linnut nukkuivat oksilla kyyristyneinä. Huuto haihtui vähitellen yön hiljaisuuteen, ja muutamia oksia vain putosi rakastavaisten päälle.

Syntyi äänettömyys.

— Noin ne tekevät sielläkin, katkaisi tyttö ensimäisenä hiljaisuuden.

— Niin . . . niin ne tekevät . . ., mutisi nuorukainen.

Toiveet, onnen unelmat olivat nyt kadonneet jäljettömiin, jäljille oli jäänyt vain painostava, katkera todellisuus ja samalla suloinen muisto menneestä, hiljaisesta onnesta ja autuudesta.

Täällä, tällä vuoren rinteellä hän muisti nuo autuaat hetket.

Kuva muuttui. Oli yö. Tunnin kuluttua oli joukon lähdettävä matkaan.

Turhaan etsi nuorukainen neitoaan ahnein silmin; kenties hän tahtoi nähdä hänet viimeisen kerran. Kun hän ei löytänyt häntä toverien joukosta, lähti hän itse sanomaan jäähyväisiä. Ovella hän pysähtyi ikäänkuin peläten astua sisälle. Paha aavistus kuiskasi hänelle jotakin,

ja hän alkoi kuunnella . . . Ei mitään kuulunut, ehkäpä hän nukkui? .. Hän töytäsi ovea — se oli auki . . . Hän astui sisälle ja pysähtyi hämmästyneenä . . . Hänen armas tyttönsä makasi vuoteessa kuolleena vieressään revolveri. Haava ohimossa selitti kaiken . . . Tyttö oli riistänyt itseltään hengen . . . mutta miksi?

Nuorukainen katsoi ympärilleen. Pöydällä pienen lampun alla oli kirje, joka oli osoitettu hänelle.

„Armas", kirjoitti tyttö, „verelläni kirjoitan nämä rivit. Muutaman tunnin kuluttua, ennen lähtöä, sinä tietysti tahdot jättää jäähyväiset minulle, mutta et enää löydä minua elävien joukosta.

Älä kiroa minua, armaani; rakastin sinua enemmän kuin kukaan nainen koskaan on miestä rakastanut, sillä sinä rakastit palavammin kuin kukaan muu onnetonta isänmaatamme. Mutta muista, mitä sinä sanoit eilen istuessamme puun alla: „Miksi emme voi elää kaiken aikaa yhdessä?" Myönnä, että sinä ikäänkuin et olisi tahtonut, että eroaisimme, sinä pelkäsit, että kuolema eroittaisi meidät ainaiseksi.

Se ei ollut pelkuruutta sinussa, ei, tuhat kertaa ei! Sinussa liikkui nuori elämä. Tuo elämänhalu voi saada horjumaan monen, joka on voimakas mieleltään, ja minä pelkäsin, että ehkäpä sinä minua muistaen säästät itseäsi tulisessa taistelussa tulevaa onnellista elämäämme varten ja pidät lempeämme arvokkaampana kuin korkeampaa rakkautta — rakkautta synnyinmaahan.

Kallis ystäväni, älä syytä minua; en voinut tehdä niin kamalaa rikosta, se olisi tappanut minut. En tahtonut riistää kärsivältä kansalta semmoista auttajaa, en tahtonut riistää siltä niin uhrautuvaa miestä, joka on lähtenyt sen keskuudesta ja jonka sydän ei saa sykkiä yhdelle ainoalle tytölle yksistään. Mitä merkitsee yksi nainen, kun sadat, tuhannet häväistyt naiset vuodattavat kyyneleitä? Oi, meidän surullisena aikanamme, kärsimysten kamalina veripäivinä on se nainen rikoksen tekijä, joka riistää isänmaalta yhdenkin miehen. Tätä rikosta en minä tahtonut tehdä, ja siksi älä kiroa minua, armaani. Olen riistänyt itseltäni hengen tehdäkseni sinut vapaaksi. Ken tietää, ehkäpä tämä on ainoa apu, minkä olisin voinut antaa onnettomalle kansalleni. Tällä tahdoin tulla rakkautesi arvoiseksi. Muussa tapauksessa sinä, saatuasi tietää, että toverisi ovat kaatuneet taistotantereella pyhän asian puolesta ja että itse olet jäänyt eloon yhden naisen tähden, häpeäisit ja kiroaisit minua . . .

Hyvästi siis . . . Tiedä, ettei minua enää ole, vaan on olemassa synnyinmaa lukemattomine kärsimyksineen. Jää hyvästi! . . ."

Nuorukainen taittoi kirjeen kokoon, pisti sen taskuunsa, otti lampun ja astui ruumiin ääreen. Kauan, kauan hän katseli noita kalpeita, kärsineitä kasvoja voimatta irroittautua.

Sitten hän kumartui, suuteli tytön kylmenneitä huulia ja riensi pois huoneesta.

Nyt oli hän kaatunut taistotantereella, kuten hänen lemmittynsä oli tahtonut. Hän näki vielä edessään lemmittynsä kuvan, mutta se alkoi vähitellen hälvetä. Turhaan ponnisteli haavoittunut saadakseen sen pysymään mielikuvituksessaan; se himmeni ja haihtui vähitellen . . .

Muutaman hetken kuluttua oli armas kuva kokonaan kadonnut ja hän sulki silmänsä.

Viimeisen kerran kajahti torvien ääni kutsuen kokoon eksyneitä, mutta tämä ääni ei enää voinut herättää vuoren rinteellä makaavaa nuorta urhoa.

Lur-da-lur.

Legenda kurdilaiselämästä.

Kirjoittanut

V. PAPAZIAN.

Mustan joen ihanilla rannoilla asui Haso. Hän oli kaunein ja urhoollisin nuorukainen siinä maassa eikä ollut hänen vertaistaan voimassa ja uljuudessa. Eivät pedot eivätkä ihmiset uskaltaneet käydä hänen laumansa kimppuun eivätkä edes rohjenneet tulla liki hänen lampaitaan. Hän oli hyvä hyville ihmisille, mutta ei antanut armoa pahoille.

Kaunis kuin nouseva aurinko oli Haso, ja kaikki sen maan tytöt olivat mielettömästi rakastuneet häneen.

Ja mitenkä hän soitti paimenpilliään! Mitäpä oli enkelin laulu hänen soittonsa rinnalla? Hänen paimenpillinsä ääni soi vuoroin liristen

kuin hiljainen puro, vuoroin kaikuen kuin lempivän satakielen liverrykset. Kuullessaan näitä ääniä ihmiset ja eläimet tietämättään lähestyivät lähemmäksi ja kuuntelivat henkeään pidättäen, ettei jäisi kuulematta yksikään liverrys. Haso istui kallion huipulla ja suuntasi katseensa kauas. Hänen jalkojensa alla kiemurteli Musta joki, ja vieno tuulenhenki hyväili hänen otsaansa.

Hän soitti.

Olisipa silloin pitänyt olla näkemässä, kuinka lammaskoirat asettaen päänsä käpälilleen ja irroittamatta katsettaan paimenpillistä ulvoivat ja nyyhkivät.

Olisi pitänyt olla näkemässä, kuinka tyhmät lammaskoirat silloin unohtivat syömisen ja lähestyivät hänen luokseen.

Kalliot vapisivat hänen soitostaan, Mustan joen aallot kohoilivat korkeammalle, luonto vaikeni, länsituulonen itki, kaikki elpyi ja enkelitkin kadehtivat häntä.

Semmoinen oli Haso.

Ja kuinka lampaat tottelivatkaan hänen laulunsa ääntä!

Hän soitteli säveltä „berik“ niiden ollessa laitumella, „hozat“, kun hän johti niitä juottopaikalle, ja „kojsh“, kun hän kutsui ympärilleen nämä lauhkeat eläimet.

Kuullessaan paimenpillin äänen lampaat jättivät kaikki, juoksivat kaikkien esteitten yli ja kokoontuivat Hason ympärille. Näin hän eli onnellisena kaukana ihmisistä vuorten keskellä luonnon helmassa. Hän eli onnellisena valtiaana, laumansa rakastamana, lampaineen ja lauluineen.

Mutta kerran Haso näki agan (isännän) ainoan tyttären, näki ja rakastui. Kaunis oli Zalhe. Hurmaavat olivat hänen silmänsä, vartalo solakka kuin poppelipuu, kulmakarvat kaarevat ja posket hempeät kuin persikka. Näki Zalhe Hason ja rakastui myöskin häneen. Surulliseksi kävi Haso, hänen reippautensa ja iloisuutensa katosivat. Päiväkaudet hän kuljeksi linnan ympärillä, vaikka hänen lampaansa eivät löytäneetkään sieltä ruokaa. Kääntämättä katsettaan tornista hän soitti pannen paimenpilliinsä koko sielunsa ja itki.

Zalhekin kärsi. Hän seisoi ikkunan ääressä verhon takana ja kääntämättä katsettaan pois Hasosta kuunteli hänen soittoaan. Hän ei syönyt eikä juonut, kärsi vain. Kumpikin tiesi, että heitä eroittaa kuilu: ei anneta agan tytärtä vaimoksi yksinkertaiselle paimenelle.

Mutta rakkaus on jumalallinen, mahtava liekki: se poistaa kaikki esteet; sydän ei eroa tunne.

Aga oli viekas ja sai pian tiedon Hason rakkaudesta. Kauheasti hän suuttui ja aikoi ensin surmata rohkean paimenen, mutta muutti sitten mieltänsä: miksipä hän turhanpäiväisesti ikiajoiksi saastuttaisi kotilietensä halvan paimenen verellä?

Mitä sanovat ihmiset, kun saavat tietää paimenen rakastavan hänen tytärtään? Haso oli saatava pois tieltä, mutta ei väkivallalla, vaan viekkaudella; oli laitettava niin, että Haso itse lähtisi pois ja ainaisiksi ajoiksi jättäisi tämän maan.

Kauan aga mietiskeli ja keksi viimein keinon.

Hän lähetti noutamaan Hasoa, kutsui hänet luokseen ja sanoi: „Minä tiedän, Haso", näin puhui ilkeä aga, „tiedän, että sinä rakastat tytärtäni. No niin, olen kuullut, että olet urhoollinen nuorukainen. Kerrotaan myöskin, että sinä olet taitava soittamaan paimenpilliä. Minä annan sinulle tyttäreni. Mutta kuulehan! Olen kuullut, että lampaasi tottelevat sinua niin, että sinä voit kutsua heitä paimenpillilläsi.

No niin! Näetkö tuon korkean tornin? Minä käsken asettamaan sitä vastaan tikapuut. Sinä istahdat tuonne ylös ja lampaasi kokoontuvat alhaalle. Sinun pitää paimenpillisi soitolla pakoittaa lampaat nousemaan tikapuita myöten luoksesi torniin. Jos sen voit tehdä, niin Zalhe on omasi, ota hänet.

Mutta jos sitä et osaa tehdä, niin kokoa tavarasi ja laittaudu tiehesi, mene pois tästä maasta. Muista silloin, ettei pääse paimen agan vävyksi."

Haso hymyili, kumarsi syvään ja sanoi: „Tapahtukoon tahtosi, aga; minä suostun."

Aga käski laittamaan tikapuut; yhdeksänkymmentä yhdeksän astuinta oli niissä. Hason huomaamatta aga taittoi yhden keskimäisistä astuimista ja liitti sen löyhästi paikoilleen, niin ettei mitään saattanut huomata, mutta ei tarvinnut kuin hiukan painaa, jolloin astuin putoaisi pois ja kahden astuimen välille avautuisi kyynärän levyinen tyhjä väli eivätkä lampaat voisi hypätä sen yli.

Oi, ilkeä oli tämä aga, korska ja ylpeä. Ilkeän teon aikoi aga tehdä. Haso vietiin torniin, mutta Zalhen käski aga tulemaan ulos parvekkeelle ja sanoi Hasolle:

„Tuossa on Zalhe, hän innostuttakoon sinua. Täytä, mitä olet luvannut ja hän on oleva omasi".

Zalhe näki Hason, hymyili hänelle, punehtui ja antoi merkin. Haso ymmärsi, että tyttökin rakasti häntä. Riemu täytti hänen rintansa. Hän otti paimenpillinsä, asetti sen huulilleen, työnsi hatun sivulle ja alkoi soittaa. Vuoret ja laaksot vavahtivat, puut huojuivat, kalliot värisivät. Itse agakin oli liikutettu. Mutta Zalhe unohti kaikki ja oli vähällä heittäytyä hänen luokseen, yhdessä lammasten kanssa Hason jalkoihin.

Lampaat liikahtivat, astuivat tikapuiden luo ja alkoivat peräkkäin nousta astuimia myöten torniin.

— „Lo-lo-lo! Mustan virran paimen, uljas nuorukainen, vuorten ja laaksojen laulaja, joka laulullasi taltutat pedot ja siirrät kallioita! Miksi sinä mieletön uskoit agaa ja nousit torniin? Parempi olisi ollut, ettet olisi syntynyt, Haso. Parempi olisi ollut, ettet olisi syntynyt tähän maailmaan, joka on agoja täynnä. Parempi olisi ollut, ettet olisi nähnyt aurinkoa, joka sinua paahtoi, etkä Mustan virran aaltoja, jotka ovat olleet turmiosi."

„Lo-lo-lo! Onko todellakin kurdilainen langennut niin syvälle, että hän voi pitää pilkkana rakkautta? Minne on kadonnut hänen omatuntonsa? Onko hän unhoittanut Jumalan? Miksi hän syöksee turmioon Hason, miksi tuottaa ihmisille tuommoisia kärsimyksiä?"

„Lo-lo . . ."

Lampaat nousivat ylös toisiansa tuuppien: paimenpillin äänen hurmaamina ne eivät nähneet allaan ammottavaa syvyyttä.

Kääntämättä silmiään Hasosta ne kohosivat yhä korkeammalle. Kaikki katselivat hämmästyneinä. Aga oli aivan jähmettyneenä. Zalhe kurottautui parvekkeelta ja ojentaen kätensä Hasoa kohti huudahti:

Minä olen sinun, Haso, ikuisesti sinun! Minä rakastan sinua, rakastan enemmän kuin Leilo rakasti Medžlumia! Minä rakastan enemmän kuin perhonen tulta, satakieli ruusua, maailma aurinkoa ja kasvi maata!

Sinä olet minun valoni, sinä olet ruusuni, sinä olet aurinkoni ja maani.

Haso kuuli ja hänen sydämensä värisi. Hän soitti yhä, kokonaan vaipuen lauluunsa.

Mutta lampaat kohosivat ylöspäin toinen toisensa jälkeen.

Kauris Neri, lammasten johtaja saapui särjetyn astuimen luo. Se aavisti, että sillä oli tuho edessään, mutta sävelten hurmaamana se asetti jalkansa laudalle.

Astuin irtautui, kuului määkinä, ja kaunis Neri syöksyi syvyyteen pyörähtäen ilmassa ja murskautui kiviin.

— „Voi Neri kaunoistani!“ huudahti Haso kirvelevin sydämin, mutta katsahdettuaan Zalheen hän unohti kauriin, tarttui taas paimenpilliinsä ja jatkoi soittoaan.

Lampaat näkivät Nerin kohtalon ja pysähtyivät epäröiden: mennäkö vai ei? Mutta sävelten hurmaamina he kulkivat eteenpäin.

Ensimäinen lammas yritti. Taaksepäin nojautuen se kohotti etujalkansa ja aikoi hypätä aukon yli, mutta putosi määkien samaa tietä kuin kauriskin.

— „Lammas parkaani!“ huudahti Haso tuskissaan, mutta katsahdettuaan Zalheen hän unohti lampaan ja jatkoi soittoaan vielä tuntehikkaammin.

Toinen lammas yritti, hyppäsi, mutta kosketti vain käpälillään ylempää astuinta, pyörähti ja lensi surkeasti määkäisten syvyyteen.

— „Hypätkää rakkaat lampaani“, lauloi Haso, „hypätkää kähärävillaiset karitsani, tulkaa isäntänne luo . . .“

Lampaat eivät liikahtaneet eteenpäin. Ne alkoivat kääntyä takaisin.

Haso oli raivoissaan. Hän ei nähnyt, mikä oli esteenä.

Hän huokui kaiken rakkautensa ja tunteensa paimenpilliin, hurmasi luonnon liverryksillään. Mutta lampaat kulkivat yhä takaisin. Häpesi agakin käytöstään. Zalhe oli epätoivoissaan puolikuolleena.

Haso alkoi toisen laulun.

Nyt ei hän itsekään tiennyt, mitä hän soitti . . . Tuuli lakkasi puhaltamasta, vesi seisahtui, kaikki ympärillä vaikeni . . .

Kenpä ei ole kuullut laulua „Lur-da-lur“! Sitä kuullessa heltyy kivikovakin sydän.

Sitä kuullessa rakastava sydän lakkaa sykkimästä. Sen sävelistä rakastunut tyttö hurmautuu ja heittäytyy lemmittynsä syliin.

Ihana laulu „Lur-da-lur“, se on lauluista mainehikkain.

Se on enkelin kuisketta, siinä on Hason sielu. Lampaat lähtivät liikkeelle, mutta putoilivat perätysten syvyyteen.

Haso nousi seisomaan ja kumartui, näki särjetyn astuimen, ymmärsi silloin kaikki ja katsahti agaan.

Hän ymmärsi silloin, että kaikki oli hukassa ja ettei hän saisi Zalhea omakseen.

Zalhe katsahti agaaan ja senjälkeen Hasoon. Hän ymmärsi, että kaikki oli hukassa ja ettei hän saisi Hasoa omakseen.

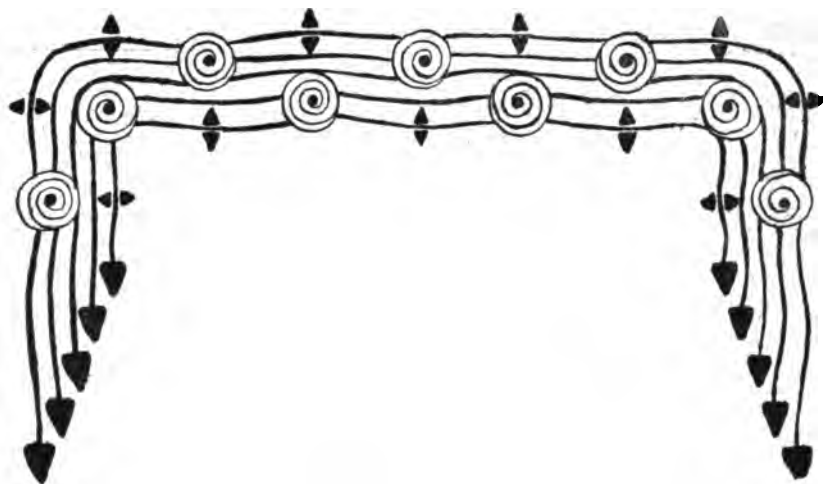
Kaikki vaikeni . . .

„Lur-da-lur“in viimeiset sävelet kajahtivat ja kuolivat pois.

Sitten . . . kuului huudahdus ja kaksi ruumista syöksyi syvyyteen etsien sieltä kuolemaa toistensa sylissä.

Ne olivat Haso ja Zalhe.

Suomi-ystäviä Suomen ulkopuolella.

Rudolf Eucken.

Rudolf Eucken ei ole Valvojan lukijoille outo; onhan hän jo ennenkin sanoin ja kuvin esiintynyt aikakauskirjamme palstoilla antaen puolestaan siihen juhlavihkoon, joka julkaistiin Valvojan täyttäessä 25 vuotta lisän »kansallisuus ja ihmisyys»-kysymyksen selvittämiseen (Valvoja 1905, ss. 665—7). Valvojasta voi myös saada todistuksen siihen, että monikin suomalainen on ulkomaan matkoillaan joutunut personallisiin väleihin tämän maamme ystävän kanssa (ks. Alku Siikaniemen kirjoitusta »Suomi-ystäviä Jenassa», Valvoja 1905, ss. 316—9). Euckenin filosofian aatteellista suuntaa ja sen suhdetta aikamme kultuurivirtauksiin on Valvojassa myöskin käsitelty (Z. Castrén, Nykyaikainen kultuuriaate ja sen toteuttaminen, Valvoja 1892, ss. 517—531).

Mutta Euckenin nimi liittyy painavammallakin tavalla suomalaiseen kirjallisuuteen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura on »filosofiseen kirjastoonsa» suomentanut Euckenin arvokkaan ja suuripiirteisen teoksen »Die Lebensanschauungen der grossen Denker». Euckenin harrastus Suomea kohtaan tuli monella tapaa ilmi tätä teosta suomennettaessa ja erityisesti siinä että Eucken omasta alkuunpanostaan kirjoitti suomennosta varten erityisen luvun J. L. Runebergin elämänkatsomuksesta. Teos käsittelee

»ihmiskunnan elämänprobleemin kehityshistoriaa Platonista nykyaikaan asti», se ei esitä ainoastaan filosofisten järjestelmäin johtavia aatteita ja filosofisen ajattelemisen historiallista kehitystä, vaan pyrkii näkemään niitä syvimpiä elämän virikkeitä, jotka vaikuttavat europpalaisen ja, täytyy melkein lisätä, erittäinkin saksalaisen sivistyselämän henkisessä kehityksessä. Sentähden tässä teoksessa ei puhuta vain Platonin ja Kantin elämänkatsomuksista, vaan myöskin — Jeesuksen ja Lutherin ja Goethen. Suomalaisessa asussaan Euckenin teos epäilemättä on merkkiteos suomalaisessa kirjallisuudessa.

Myötätuntonsa Suomea kohtaan Eucken on selvimmiten osoittanut siten että hän vaikuttavasti otti osaa n. s. europpalaisen kultuuriadressin aikaansaantiin. Kun lukee adressin siinä pontevassa, tyylikkäässä muodossa, jossa saksalaiset kultuurimiehet sen puolestaan allekirjoittivat, saattaa Euckenin kirjoitustavan tuntija tehdä sen päätelmän että Euckenin käsi kyllä on ollut mukana adressille muotoa annettaessa.

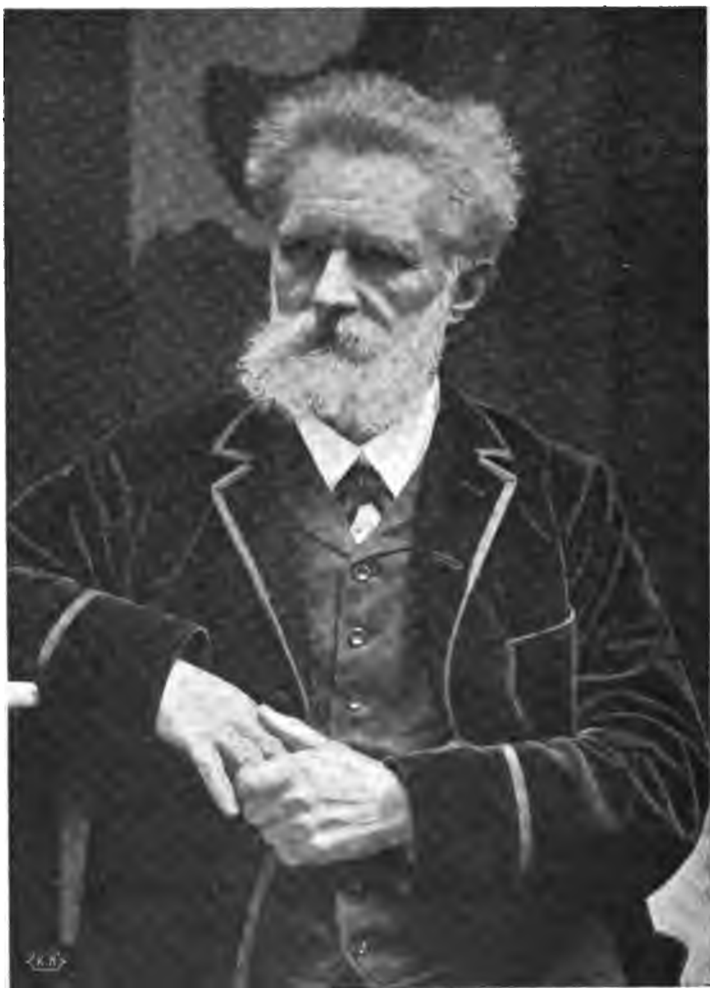
Filosofina Euckenilla on tunnettu nimi ei ainoastaan kotimaansa ammattimiesten joukossa, vaan onpa hän saavuttanut Saksan ulkopuolellakin, erityisesti Englannissa ja Amerikassa huomiota aatteilleen. Se seikka että Euckenin filosofia on saanut kannatusta englantilaisessa sivistysmaailmassa, jonka varsinaisimpana aatteellisena omituisuutena filosofian historia pitää käytännöllista ja kokemusperäistä ajatustapaa, on sekin osoitus siitä että Euckenin filosofia syvämietteisyydestään ja vaikeista käsitteistään huolimatta sisältää elämälle tärkeitä, käytännöllisesti arvokkaita aatteita. Todellisuudessa onkin asianlaita niin että Euckenin filosofia kohdistuu ennen kaikkea toimivaan elämään ja etsii sille aatteellista tukea. Sen perusajatuksia on ettei pelkkä älyperäinen katsantotapa, kehittyköön se luonnontieteellisellä pohjalla naturalismiksi taikka esiintyköönpä se filosofisten idealistein aatteellisuutena, intellektualismina, voi elämälle täyttä sisällystä ja tukea antaa, vaan elämän asteittainen kohoaminen on kohoamista vapaan ja personallisen tahdonratkaisun voimalla. Toisin sanoen elämän varjopuolet ja ristiriidat rakentavat ylöspäin pyrkivälle ihmishengelle niin suuria esteitä etteivät ne ole voitettavissa paljailla älyperäisillä voimilla, vaan vaativat toimintaan koko olemuksen ja erityisestikin tahdon ja sydämen. Kun ajattelija hylkää sellaiset filosofiset katsantotavat, jotka eivät tunnusta ihmishengelle ja ihmishistorialle todellista merkitystä, niin hänen täytyy vedota syvempiin voimiin kuin ymmärryksen käsitteihin, hänen täytyy vedota siihen että korkeamman katsantotavan saavuttaminen on koko

hengen vapaata nousua, se on eetillistä eikä vain intellektualista toimintaa. Vapaasti ja personallisesti on noustava tajuamaan sitä hengenmaailmaa, joka antaa ihmisen kaipuulle tyydytystä ja tukea. Tämän peruskäsityksensä puolesta Eucken edeltäjiin nähden seisoo lähinnä filosofi Fichteä, häntä voisi sanoa uusfichteaniksi, jos tahtoo hänen filosofialleen yleisen otsakkeen löytää. Mutta sellainen otsake ei paljon sano, eikä se anna mitään kuvaa siitä runsasaatteisesta tavasta millä Eucken vedoten etenkin historialliseen kehitykseen, siveellisiin tosiasioihin ja uskonnollisen elämän olemukseen valaisee yleistä katsomustaan. Naturalismin ja intellektualismin vastakohtana Euckenin filosofia esiintyy personalismin filosofiana, sinä käsityksenä että inhimillisessä personallisuudessa on monenlaisten vähempiarvoisten puolien ohessa jotakin sellaista, joka antaa vakaumuksen siitä että ihmisen historiallinen, eetillinen ja uskonnollinen elämä perustautuu todellisuutta lopullisesti vallitsevaan arvokkaaseen elämänolemukseen.

Eucken tahtoo esiintyä idealistina, mutta ei sellaisena, joka pyrkii kaunistavilla ajatuksilla antamaan lumoavaa ruusunhohdetta todellisuudelle ja olla tunnustamatta elämän synkkiä puolia todellisiksi, vaan ajattelijana, joka huomaa elämän olevan tärisyttävän vakavata. Elämä se on hänelle syvä probleemi, joka ratkaistaan vain henkisellä kamppailulla. Mutta kamppaillessaan hän ei herkeä etsimästä vakaumukselleen tukea ihmiskunnan paraimmista saavutuksista, joita hän pyrkii ymmärtämään niiden syvimmiltä puolilta.

Se englantilainen kirjailija, joka lämpimimmin on yhtynyt Euckenin elämänfilosofiaa kannattamaan, sanoo siitä että se on »tulevaisuuden filosofia, jos tulevaisuus on sen arvoinen». Lausunto todistaa ainakin sen että Euckenin ajattelijapersonallisuudessa on jotakin sellaista, joka voi ajattelevaa nuorisoa temmata mukaansa.

Mutta jo on aika antaa Euckenin itsensä esittää Valvojan lukijoille tietoja elämänsä kulusta ja erityisesti myöskin suhteestaan Suomeen ja suomalaisiin.

RUDOLF EUCKEN.

Rudolf Eucken on syntynyt v. 1846 Aurichissa itä-Frieslannissa. Varhaisesta iästä alkaen filosofiset kysymykset vetivät häntä niin voimakkaasti puoleensa että hänellä jo nuorukaisvuosina oli selvä päätös ottaa filosofian tutkiminen elämänsä tehtäväksi. Hänellä oli onni jo 25 vuoden ikäisenä saada professorintoimi Baselissa; sieltä hän muutti Jenan yliopistoon, jolle hän huolimatta useammista kutsumuksista, erityisestikin eteläsaksalaisiin yliopistoihin, on pysynyt uskollisena.

Hänen kirjalliset työnsä suuntautuivat aluksi pääasiallisesti filoso-

fian historiaan, hänen tähän kuuluva pääteoksensa on „Lebensanschauungen der grossen Denker“ (7:s painos v. 1907), josta suomenkielinenkin käännös on ilmestynyt (Suurten ajattelijain elämänkatsomukset, Helsingissä 1905). Mutta yhä enemmän ja enemmän on filosofian periaatteellinen puoli astunut hänelle etualalle. Hänen filosofisesta katsantokannastaan saa paraimman yleiskatsauksen Boyce Gibsonin kirjasta „Rudolf Euckens philosophy of life“ (Rudolf Euckenin elämänfilosofia), 2:nen painos.

Hänen tähän alaan kuuluvista teoksistaan mainittakoon

„die Einheit des Geisteslebens“ (Hengenelämän yhteys);

„der Kampf um einen geistigen Lebensinhalt“ (Taistelu henkisen elämänsisällyksen saavuttamiseksi), 2:nen painos;

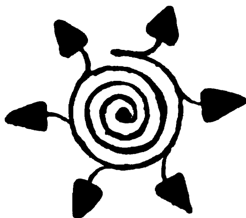
„Grundlinien einer neuen Lebensanschauung“ (Uuden elämänkatsomuksen pääpiirteet).

Historiallisten ja periaatteellisten teosten keskivälillä on teos

„die geistigen Strömungen der Gegenwart“ (Nykyajan henkiset virtaukset), 3:s painos.

Suomeen suuntasivat hänen huomiotansa aluksi muutamat kelpo nuoret miehet, jotka opiskelivat täällä Jenassa; tarkempi tutustuminen tämän maan historiaan ja kirjallisuuteen kehitti hänessä mitä suurinta kunnioitusta sitä henkistä voimaa ja siveellistä tarmoa kohtaan, joka tekee tälle kansalle mahdolliseksi mitä vaikeimmissa oloissa saavuttaa europpalaisten kansojen joukossa tunnustetun aseman sekä hengenelämän eri aloilla kasvattaa eteviä miehiä ja naisia.

Rud. Eucken.

Mietteitä käännöskysymyksestä.

Kirjoittanut

YRJÖ KOSKELAINEN.

I.

Runous on siinä suhteessa epäedullisemmassa asemassa kuin muut taiteet, että se puhuu kansalliskieltä s. o. kieltä, jota ymmärretään ja luetaan ainoastaan määrättyjen rajojen sisällä. Musiikki ja kuvaamataiteet ovat kosmopoliitisempia. Ne puhuvat kansallisuuteen katsomatta kaikille, jotka yleensä tajuavat taiteen kieltä, ne puhuvat yleiskieltä.

Jonkun kansan kirjallisuus on siis paljo eristetympi käsite kuin esim. kuvaamataide. Liikeyhteys on meidän päivinämme helppo ja suurissa taidekeskuksissa kohtaavat kuvaamataiteilijat ja virtaukset toisensa yleistäen ja tasoittaen, antaen ja saaden vaikutuksia keskenään. Musiikki liihoittelee esteettä maasta maahan, mutta kahden kansan kirjalliset hengentuotteet eroittaa toisistaan kielimuuri, jonka yli vain harvojen kielitaitoisten on onnistunut kiivetä. Toiselta puolen ovat kirjallisuudet täten säilyttäneet enemmän kansallista yksilöllisyyttänsä, niissä on selvempi paikan ja rotuperän tuntu, mutta laajemman, yleisinhimillisen näköpiirin ja monipuolisemman kritiikin puute on usein myös vienyt yksipuolisuuk-

siin, kansalliseen ahdasmielisyyteen ja vaaralliseen itseihailuun. Tuhoisimmaksi kääntyy tämä eristetty asema pienille kansoille, joiden omat voimat ovat vähäiset ja jotka kielensä tähden ovat tuomitut osattomiksi muun maailman henkisestä tuotannosta.

Että kuitenkin monet pienet kansat ovat voineet pysytellä kehityksen tasalla, että yhä enemmän voidaan puhua maailmankultuurista eri kansalliskultuurien tuloksena, on käännöskirjallisuuden ansio. Muurit ovat vähitellen murtuneet, suuren runoilijan, suuren tiedemiehen ääni kantaa nyt yli kymmenen kansallisuuden. Homeeros, joka vuosituhansia ja Shakespeare, joka vuosisatoja sitten runoilivat kreikaksi ja englanniksi, puhuvat nyt useimmille sivistyskansoille näiden omalla kielellä.

Totta kyllä: aivan samalla tavalla he sittenkään eivät puhu kuin maanmiehilleen.

Jos eri kielet eivät olisi muuta kuin *samojen*, yhdenmukaisten käsitteiden ja mielikuvien erilaisia ilmaisutapoja, olisi kai helppo siirtää joku teos kielestä toiseen. Kääntäisi vain jokaisen sanan, ja kokonaisuuskin olisi käännetty. Jotenkin tämmöinen käsitys tuntuu — teoreetisesti puhuen — olevan huonoimman käännöskirjallisuuden perusteena. Seurauksena on uusi ja olematon kieli, joka ei ole kumpaakaan käsillä olevista kielistä, vaan jotain käsittämätöntä siltä väliltä. Jokainen sana erikseen voi kylläkin olla esim. suomea, mutta suomalaisen ajatusta kangertaa pahasti seuratessa niitä noin yhdistettyinä ja järjestettyinä.

Mutta jokainen kieli onkin organismi, joka elää omaa yksilöllistä, muista eroavaa elämäänsä. Jokaisella on omituinen muodostumishistoriansa, välttämättömät rodun, ajan ja paikan edellytyksensä. Kielet ovat erilaisia, koska se sielunelämä, jonka ilmaisimena kieli elää ja alati väreilee, eri kansoissa on erilainen. Missä elämän tuntemistapa pohjimmaltaan on toinen esim. jonkun itämaisen ja länsimaisen tahikka romanilaisen ja germanilaisen kansan runoudessa, siellä harvoin kaksi kuvaa tai käsitettä kokonaan peittää toisensa. Toinen kansa ja kieli aistitsee ja havaitsee, toinen miettii ja kuvittelee, toinen *näkee* jonkun esineen, toinen *kuvaa* sen. Siitä johtuu että vaikka Horatius ja Bellman molemmat ylistävät samaa viiniä, se kuitenkin on eri viini.

Kielen juuria ja kiinnekohtia kansan sielunelämään, yleensä kielipsykologiaa, ei ole läheskään tarpeeksi tutkittu. Vaaditaankin herkkää ja hienotajuista tutkijaa, arkoja tuntosarvia huomaamaan sitä vuorovaiku-

tusta, niitä monia hienosyisiä, usein kummallisia lankoja, joita juoksee ajatuksesta kieleen ja kielestä ajatukseen, sillä samaten kuin kieli on ajatuksen ilmaus, on se ajatuksen edellytyskin, ainakin tämän loogillisissa muodoissa.

Kaksi kieltä — kaksi maailmaa! Niiden välillä on ja pysyy juopa, joskin se sukulaiskielten välillä on pienempi. Jokainen, joka yrittää rakentaa sillan toisesta toiseen, jokainen, joka ryhtyy välittäjäksi, tulkiksi, saa kokea miten vaikea, vaivalloinen ja usein toivoton työ se on. Ja jotkut väittävät suoraan: se on mahdoton! Traduttore — traditore, sanoo italialainen. On turha vaiva kääntää jotain runoa, kun kumpikin kieli samoista sanoista saa aivan erilaisia käsitteitä ja mielikuvia. Jokainen käännös on barbarismia! Saksalainen kirjailija Otto Hauser, joka itse on kääntänyt itämaista runoutta saksaan, sanoo kääntämistä kevytmieliseksi urheiluksi, jonka ainoana tarkoituksena voi olla harjoitus teknillisten vaikeusten voittamiseen. Kirjallisesti arvokasta siitä ei synny.

Että huono käännös on barbarismia pitää paikkansa — enemmänkin: se on rikos asianomaista kirjailijaa vastaan. Kuvan sijaan irvikuva! Mutta onko todella mahdoton vastaavasti tulkita jotain kirjailijaa toisenkieliselle yleisölle? Eikö ole tosiasioita, jotka kumoisivat tämän väitteen? Eikö Geibelin Horatius anna oikeata ja väärentämätöntä kuvaa roomalaisesta runoilijasta, Hagbergin Shakespeare englantilaisesta, Otto Mannisen ja Eino Leinon Fjalar Runebergin alkuteoksesta? Entä Rückert, Strandberg (Don Juan) y. m. kuuluisat kääntäjät? Ja kirjalliselta arvoltaan kohoo moni käännös alkuteoksen verroille, on semmoisia, jotka voittavatkin alkuteoksensa.

Niissä tapauksissa on onnistuminen riippunut siitä, että kääntäjä — paitsi sitä että hän on kielitaiteilija, joka täydellisesti hallitsee oman kielensä — on runoilija, tajuava henki, joka todellisesti on voinut eläytyä alkuteokseen, ajatella sen ajatukset, tuntea sen tunteet. *Jotakin* menee aina hukkaan, sitä ei voi kieltää, varsinkin milloin kielet ovat kaukana toisistaan, mutta oikea kääntäjä runoilee siihen sijaan tietämättään ja tahtomattaan jotain uutta ja tuoresta omasta personallisuudestaan. Tämä ei voi häiritä kirjan omaa sävyä, koska kääntäjän ja käännettävän täytyy olla sukulaishenkiä, muuten ei heidän välillään ole sitä sisäisen kiintymisen ja keskinäisen ymmärtämyksen sidettä, jota käännöksen onnistuminen ehdottomasti edellyttää. Voi kyllä huomauttaa, että käännös ei

enää ole pelkkä *käännös*, jos siihen välittäjän läpi kulkiessaan vähimmässäkään määrässä on tarttunut tämän omaa personallisuutta. Olkoon, mutta muunlaista jälleenrunoilemista ei ole — kaiken, jolla on elävän sanan runovoima, täytyy käydä sisäisen elämyksen tietä. Mekaaninen valokuvaaminen *ei ole* kääntämistä, välillä pitää olla orgaaninen prosessi, josta teos kohoaa kuin uudestisyntyneenä, uutena ja kuitenkin entisenä.

Myönnettäköön: täydellisesti ei tätä vaatimusta toteuta muu kuin ihannekäännös.

Edellisen perusteella voimme kuitenkin edes osapuille määritellä kääntäjän arkaluontoista tehtävää. *Uskollinen* tulee kääntäjän olla, sillä *juuri tämän* kirjan, *juuri tämän* runon hän tahtoo tulkita. Hän lähtee ihailusta — muuten ei hän pidä teosta kääntämisen arvoisena — ja hänen harras pyrkimyksensä on hienotunteisesti, hellävaroen, mahdollisimman eheänä siirtää se uuteen maaperään. Kaikki mitä *sille* teokselle ja *sille* tekijälle on omituista, erikoista, yksilöistävää kuvaaviin alkusointuihin, rytmillisiin sanayhtymiin saakka on hänelle pyhää ja ainoastaan mahdottomuuden edessä hän tinkii uskollisuudestaan. Mutta missä uskollisuus sanaa ja uskollisuus henkeä kohtaan joutuvat vastakkain, siinä oikea kääntäjä ei hetkeäkään epäröi, kumpaa hänen on noudattaminen. Joka sanan takia luopuu hengestä, tekee synnin kirjailijaa vastaan.

Yleisten rotueroavaisuuksien lisäksi ilmenee yhä uusia vaikeuksia, milloin kielet ovat eri kehitysasteella. Vanhalla kultuurilla on aina sanoja, käsitteitä, hienostuneita ja henkevöityneitä ilmaisutapoja, joihin nähden nuori kultuuri on vielä mykkä tahi vasta jokelteva lapsi. Miten horjuvat ja epämääräiset ovat esim. suomen sanamerkitykset verrattuina ranskan varmoihin ja täsmällisiksi kiteytyneisiin. Löytää siis omasta kielestä ne jänteet, jotka soivat aivan samoin kuin alkuteoksen kielessä, on kääntäjän tehtävä. Mutta ellei niitä jänteitä (ranskasta > suomeen) vielä ole olemassakaan? Silloin ei voi syntyä sama sävel, sen pahempi. Toiselta puolen on kirjalliselta kannalta erehdys, kun esim. raamattu (= heprealaisten vanha runous) käännetään aivan nykyaikaiseen sileään kirjakieleen, kun sen alkuperäisen kansanmielikuvituksen järeät ja havainnolliset puheenparret, kuvat ja vertaukset ilman muuta vaihdetaan 20:nnen vuosisadan suomeen. Vanha raamattu, joka on kirjakielemme esikoisia, tapaa arkaistisella sävyllään paljoa lähemmälti heprealaisen runouden hengen.

On mahdoton luetella mitä uskollisuus vaatii kääntäjältä kaikissa

yksityistapauksissa. Tyylivivahdukset ja efektit, sanaleikit, antiteesit, arkaismit, eufemismit kysyvät kielitaiteilijaa, joka ei säiky mitään vaikeuksia ja jonka sivu mikään ei mene huomaamatta. Jokaisella sanalla pitää olla *se* suggestiivinen voima, jonka kirjailija on sille antanut, jokaisella lauseella se tyylillinen luonne, joka sillä on alkuteoksessa. Kaikki riippuu usein uskomattoman vähäisistä seikoista: pieni huolimattomuus, liioittelu, hätäriimi ja kohta voi olla pilalla. Joku sana, joka muuten vastaisi käännettävää, on yleisessä kielenkäytössä saanut hiukan kaksimielisen, koomillisen tai muuten erikoisen merkityksen, tavallista ja tunnettua sanaa vastaa toisessa kielessä outo ja soinnultaan sopimaton — tämmöisissä tapauksissa yksin kääntäjän aisti johtaa oikeaan. On selvää, että kääntäjän kielitaidon tulee olla mahdollisimman rikas ja monipuolinen, mahdollisimman laaja kieliasteikko hänen käytettävänään, mutta se yksin ei vie perille, ellei hänellä sen ohessa ole varma ja kehittynyt *tyylitaju*. Se se vasta tekee kääntäjän. Eräässä Samuli S:n suomentamassa kirjassa esiintyi muuan murteellisesti puhuva henkilö. Kohta tuntuu kuitenkin siksi mauttomalta ja häiritsevältä, että vertasin sitä originaaliin. Aivan oikein! Täällä puhui henkilö tuskin huomattavasti murtaen, pikemmin ehkä sivistymättömästi, mutta kääntäjän murretuntemus ja, niin sanoakseni, murteilemisen ilo oli vienyt hänet harhaan. Semmoisia kohtia on erikoisesti juuri Samuli S:n suomennoksissa usein.

On joskus väitelty siitä, onko runouden kääntäjällä lupa käyttää muuta kuin alkuteoksen runomittoja. On niitä, jotka juuri uskollisuuden kannalta sen jyrkästi kieltävät. Mutta jos ollaan selvillä kahden kielen äänteellisestä ja rakenteellisesta eroavaisuudesta, ei mielestäni tästä voi olla kuin yksi ajatus. Että runomitat ovat kansainvälistä tavaraa, jota tarpeen tullen voidaan tuottaa ulkomailta ja että niiden käyttäminen riippuu vain suuremmasta tai pienemmästä kielellisestä näppäryydestä, on sangen alkeellinen käsitys. Onhan jo esim. Kalevalan trokee osaksi toisenlainen kuin nykyisen taiderunon trokee ja suomalainen trokee yleensä aivan toista kuin esim. klassillisten kielten. Tässä suhteessa onkin tehty paljo onnettomia erehdyksiä, kun monia vieraita mittoja, jotka ovat syntyneet toisen kielen aivan toisenlaisista edellytyksistä, väkipakolla semmoisinaan on yritetty koteuttaa kieleen. Saksalainen heksametri oli suunnaton erehdys — Klopstockin kankea ja luonnoton kuusijalka sen hyvin osoittaa! — ja vain Goethen nero sai puristetuksi saksan kielen tähän

pakkopaitaan, kuten Hillebrand sanoo. Omasta puolestani olen aina tuntenut jotain sovittamatonta tuossa vastakohdassa, joka on „Hirvenhiihtäjäin" suomalaisen kansanelämän kuvauksen ja kreikkalaisen kuusimitan välillä. Jos siis joku kuusimittainen kreikkalainen runo on käännettävä toiseen kieleen, on kysymys tämä: mikä on sen ja sen kielen kertova runomitta, eikä suinkaan minkälainen on sen heksametri. Kreikkalaisilla se on kuusimitta, italialaisilla ottave rime, saksalaisilla — sanokaamme — viisijalkainen jambi. Ranskalaisten aleksandriini on mahdoton ja teennäinen saksalaisessa asussa, siksi Goethe ja Schiller vaihtoivat sen viisijalkaisiin jambeihin, Schiller käänsi Euripideen trimetrin niinikään viisijalkaisilla jambeilla, ja meillä on Otto Manninen käyttänyt Molièrea (Oppineita naisia) kääntäessään samaa mittaa. Tämän mukaisesti ovat italialaiset esim. Faustin kääntäneet ottave rime'in. Neljän Goethen säkeen sijalla nyt on kahdeksan italialaista, mutta kielen retoorinen luonne on semmoinen, että alkuperäinen ajatus ilman venyttelyä täyttää tuon kaksinkertaisen jakson.

Uskollisuus ei siis saa muuttua orjallisuudeksi, joka tekee väkivaltaa omalle kielelle. Tehdä tehtävänsä niinkuin kirjailija itse olisi tehnyt, jos hän olisi runoillut sillä kielellä — siinä kääntäjän ponnistusten ja kunnianhimon kultainen maali. Siihen ei päästä konemaisen kääntämisen eikä mukailemisen tietä.

Uskollisuus alkuteosta ja uskollisuus omaa kieltä kohtaan — mahdoton on vetää mitään varmoja rajoja näiden vaatimusten välille. Yleispäteviä käännösohjeita ei öle eikä voi olla. Viime kädessä riippuu kaikki kääntäjän taidosta, aistista ja arvostelukyvystä. Tulos osoittaa, osasivatko ne oikeaan.

Yksi on varma: jotta kääntäjä yllä esitetyssä mielessä voi eläytyä alkuteokseen, vaaditaan häneltä — kuten tosikriitikolta — *taiteilijatemppperamenttia*. Ja jotta hän vuorostaan muille voi tehoavasti ja suggestiivisesti tulkita, vaaditaan *taiteilijakykyä* s. o. kykyä tajuamaan ja käyttämään kaikkia kielellisiä kauneusarvoja. Silti hänen tietysti välttämättä ei tarvitse olla varsinainen itsenäisesti tuottava taiteilija. Määrätty hengenheimoisuus käännettävään on sympaatisen ymmärtämyksen ehto ja vain sympaatiselle ymmärtämykselle paljastuvat teoksen kaikki salaisuudet. Jokainen kääntäjä tietää, miten toisin voi käsittää kirjan käännettyään sen. Sana sanalta, vaiheesta vaiheeseen elää hän uudelleen kirjan luomis-

historian, ja nyt vasta tajuaa hän täysin ajatuksen kaikki käänteet ja tunteen jokaisen virin ja vivahduksen.

Jos käsittää tehtävän luonteen edellä esitettyyn tapaan — ja pääkohdilta se mielestäni on ainoa oikea käsitys — on selvää, että mistään joukkokääntämisestä ei voi olla puhetta, ei voi olla mitään yleiskääntäjää, kääntäjää *ex professo*, joka pystyisi tulkitsemaan mitä teoksia tahansa. Tosin on yksilöitä, joilla on monipuolisempi ja rikkaampi ymmärtämyksen lahja kuin tavallista, jotka sympaatisesti voivat tajuta hyvinkin erilaisia henkiä, mutta sittenkin pyrkii kunkin yksilön ala olemaan rajoitettu. Kullakin on mielikirjailijansa, joku tai joitakuita, joihin hän tuntee enemmän sukulaisuutta kuin muihin ja joiden luo hän aina palaa. Näiden rajojen sisällä on hänen onnistumismahdollisuutensa kääntäjänä ja tulkkina. Niinkuin ei kritiikon pitäisi arvostella muuta kuin sitä, mitä hän ymmärtämyksellä voi lähestyä, niin ei oikea kääntäjä koskaan käy käsiksi muuhun kuin siihen, joka siinä määrin on hänen omaansakin, että se kiihoittaa hänen henkeänsä uudestiluovaan toimintaan.

Taidetta.

Vaikutelmia M. Enckellin ja H. Simbergin taidenäyttelystä.

Maalaustaidetta harrastavalla yleisöllämme on tänä syksynä ollut tarjona harvinaisia juhlahetkiä Ritarihuoneen salissa, jossa taiteilijat M. Enckell ja H. Simberg ovat pitäneet teoksiaan näytteillä.

Epäilemättä ovat tämmöiset yksityisten taiteilijain toimeenpanemat näyttelyt paljoa suuremmassa määrässä mieltäkiinnittäviä kuin kirjavat yleisnäyttelyt, jos esittävillä taiteilijoilla vain on jotain oleellista, omaa esitettävänään. Eihän taiteilija, vaikka valtaavakin olisi, voi siinä määrin vaikuttaa oman olemuksensa teholla sataisten muiden kirjavain taulujen rinnalla, jotka kaikki rikkovat ja särkevät hänen vaikutuksensa eheyttä.

Katsojalle on tämmöinen näyttely verrattomasti hedelmällisempi ja rikasvaikutteisempi, siinä kun saa paljoa täydellisemmän, kootumman ja häiritsemättömämmän kuvan taiteilijasta, pääsee syventymään taiteilijan per-

sonallisuuteen, hänen näkemys- ja tuntemustapansa; koko se kokonaisuus, josta hänen taiteensa ja yksityiset taideteoksensa ovat ainoastaan osittaisia ilmestyksiä, pääsee kutomaan ikäänkuin oman atmosfäärinsä katsojan ympärille, tartuttaa hänet ja virittää hänessä vakavan hartaan vastaanottavan mielen. Ja mielestäni tämmöinen altis, syvenevä, kokoutuva mieli on taiteen täydelle vaikutukselle ensimäisiä ehtoja: tuo että nöyrtyy ja täyttyy vakavuudella sielussaan, unohtaa itsensä ja itsensä tehoisaksitekemisen, ei hioudu arvostelevaan havaitsemiseen, vaan sulaa herkästi aavistavaan, vastaanottavaan mielentilaan.

Olen puhunut tämän, koska juuri tässä näyttelyssä mielestäni on tämmöistä personallisuuden tehoa. Ei silmä kiinny siinä määrässä yksityiskohtaiseen taituruuteen, kuin täyttää koko olennon vähä vähältä omituinen hedelmällinen hartaus. Siellä käyskellessä huuhtoutuu mieleen vähitellen vaikutus, kuin loiva kasvava aalto, joka täydellisesti kantaa mielen mukaansa. Kummassakin taiteilijassa elää niin vahva personallinen tuntemis- ja näkemissävy, että se tenhoo katsojan omaan tuntemispiiriinsä.

Varsinkin on täten laita M. Enckellin. Kun näyttelyn jätettyään koettaa tavoitella sitä kokonaiskuvaa, joka epämääräisenä, mutta elävänä häilyy mielessä, niin herää tunto jostakin alkuperäisen eheästä ja vakuuttavan kokonaisesta. On mielessä semmoinen raikas, kohotettu, viileän vakava sävy, kuin olisi ollut mukana jossakin koko sielun mukaansa järkyttävässä hartaushetkessä. Kai tämä vaikutus lähimmin on lähtenyt „Ylösnousemuksen“ jättämästä heijastuksesta mutta jälkeenpäin sulautuu se koko näyttelyn yleissävyksi. Elämä on nähty niin vakavasti ja hartaasti, kukin näkemys on saanut niin välittömän, alkuperäisellä tuntemuksella täytetyn ilmaisun, on otettu niin suoraan ja tuotu julki alkuperäisessä, syvimmässä tunne-elementissään, että välttämättä virittyy vakavan syvälle mielelle niitä katseellessaan. Ylösnousemus jo, kun katselee esim. vasempaa kuvaa siinä, on kuin järkyttävä, puhdistava hymni. Taustan siintävä, ääriviivaton määräämättömyys, silmiinpaaltavat kaksi ihanaa miehenkuvaa, joiden olennossa, kasvoissa kuvastaa hetken järkytys, kaksi ohirientävää, valkoisiin, valon heijeessä siintäviin vaatteisiin verhottua naishaamua, siinä on kaikessa semmoista omituista tarttuvaa iäisyystunnelmaa, että on kuin avaruuden täyttäisi ihmeellinen, etäinen, epämääräinen, verkalleen korviin kajahteleva kirkonkellojen ku-

mahtelu. On kuin hengittäisi laajemmin, syvemmin ja vapaammin sitä katsellessa. En tiedä, mistä tuo syvä vavahtunut tunnelma johtunee. Nousisiko se mieleen noista kahdesta etualalla seisovasta, vielä ei täydesti eloon virvonneesta miehestä, jotka kohoavina tuntevat pyhän elämän taas täyttävän olemuksensa, ja toinen, kätkien päänsä käsivarsiin, toinen, kohotetuin kasvoin, virittävät olemisellaan kuin pyhän, alttiin, kärsivän ja kuitenkin sanomattomalla onnella täytetyn ylistyslaulun olemisen alkuperälle? Koko elämän vakavuus sykähtää mieleen. Ei elämän ilo ja ihanuus, ei elämän kärsimys ja paino, vaan kaikki yhdessä valtaavana kuorona, koko elämän arvo; ei ilo, ei suru, vaan elämän totisuus. Nuo ihmiset, jotka ovat virvonneet tai jotka virkoavat ja joiden joka jäseneen ei elämä vielä ole ennättänyt virrata, ne karistavat päältään kuin harmaan, vuostuhansisen unen; maan uumenista nousevina, ja eläneinä ammoisen elämän, tuntevat he, mitä on elämä painoineen, kipeyksineen, ahtauksineen, mutta tuntevat myöskin harmaan, tiedottoman iäisyyden; he ylenevät puhtaissa iäisiksi nuortuneissa ruumiissaan alttiina, kirkastettuina, ei mitään odottavina, vaan valmiina. Näistäkö taulun yleistunnelma huokuu, vai huokuuko se noista puhdasviivaisista, rientävistä naishaamuista, joiden väreistä, asennosta, koko olennosta ylenee niin jotakin haikean syvää, iäisyyden silmänä sykähtävää runoutta, vai lähtisikö se tuosta haudan sylistä kohoavasta, antauvakatseisesta pojasta? Ne ovat kaikki tekijöinä tässä vaikutuksessa, mutta vaikutuksen lähdekohta on syvemmällä. Se on alkunäkemyksen suuruus, joka valtaa tässä, samoin kuin koko Ylösnousemus-kuvauksessa kokonaisuudessaankin, jokainen kohta on ammennettu kipeän syvästä ja täydestä alkutuntemuksesta.

Enckell on taiteilija, jolla on kaikki taidekeinot käytettävinään. Mutta hänellä eivät loista taidekeinot, vaan ovat ne ainoastaan alkuperäisemmän, syvemmän ilmituojia, ja unohtuvat mielestä tämän syvemmän rinnalla. Kaikki on hänellä sulaa välitöntä elämää. Katsokaamme esimerkiksi hänen merikuvaansa Suursaarelta. Pari kolme lainetta, joku loiskaus siellä täällä aaltojen harjoilla, mutta miten väljä alkuvoimainen on merentunne tässä! Meri on nähty, tunnettu, ja se näkemys, tuntemus on muutettu kankaalle semmoisenaan, ei ainoatakaan kuollutta sivuseikkaa, ei detaljityötä, joka hämmentäisi, meren riihaton väkivoima puhuu joka vetäisystä, kaikki on pääasiaa. — Tai katsokaamme hänen muotokuvaansa O. Mannisesta. Miten siinäkin joka piirros kohdistuu varmaan

selvään yleisvaikutukseen! Taiteilija syventyy näkemykseensä niin elementaarisesti että siitä haihtuu kaikki ohimenevä, vähäpätöinen, ja ainoastaan se, mikä siinä on ilmekkäintä, ominta, pääsee kehittymään silmäimme eteen. Hän näkee oleellisen. Ja sen oleellisen tuo hän esiin meille niin välittömästi ja vilpittömästi, ja niin sopusointuisen kokonaisessa ja sulauneessa muodossa, että jokainen yksityinen piirre tukee ja kohottaa toisensa vaikutusta Niinpä tässäkin on sinä alkuaiheena, josta kuva on kiteynyt muotoonsa tuo, ei syvintä keskitetyintä luovaa voimaa osoittava, vaan punnitseva, tehtäväänsä harkitsevasti, pohtivasti unohtunut ilme, mikä elää kuvattavan kasvoilla, katseessa, koko olennossa; tästä alkutuntemuksesta noutaa taiteilija joka vetäisynsä. — Samoin „Näkyala Caprista"! Miten ilmava, avara se on, purje pilkistämässä kaukana takana, taempana vielä Vesuviuksen haahmo, meressä kummallinen, kajastava kuulakkuus. Miten totta ja ilmekästä kaikki! Tai hänen „Kulta-aikansa"! Miten siinäkin kaikki on läheisintä, lämmintä, välittömimmillä keinoilla saavutettua! Kuinka kaikki veräjää hivelevää, lämmintä aistittavaa onnea! Kukoistavan omenapuun väreissä huojuva puunoksa, selällään makaava mies, jonka jäseniä lämpöisä ilma huuhtelee ja jonka iholla varjot silmää hivelevinä leikkivät, nainen, ja naisen varjo ruohikkoon — kaikessa siinä on samaa omituista, onnella ja hyväntunteella läikähyttävää kauneutta, jos jää silmä sitten miehen poskeen, jota valo ja varjo niin hohdokkaasti huuhtelee, tai jos jää värähtymään naisen vartaloa suutelevan ilman sinervän kelmeästä laineilusta, niin aina on sama läsnäoleva lämmin onnentunto mielessä.

Jos M. Enckell on sisältä luodun kokonaisuuden esittäjä, semmoisen taiteen, joka ei luo muuta kuin täysipätöistä, oleellista, koska hän ei näe muuta kuin täysipätöistä, oleellista, koska hänen mielikuvituksensa on kuin puhdistava sulatusuuni, joka hävittää esitettävästä kaiken epäoleellisen ja laskee esiin ainoastaan alkuperäisimmän, perustavimman, todellisimman, ja sen juuri puhdistuksessaan vahvempana, yksinomaisempana kuin se muuten esiintyykään, niin on H. Simberg taas ihan toiselta taholta tehtäväänsä tarttuva taiteilija. Enckell tulee luomiinsa niiden olemuksesta, jotka hänellä aitomaalauksellisesti pukeutuvat alkupuhtaisiin muotoihin ja väreihin, joita hän syvällä sisällisellä voimalla, ja tästä voimasta lähtevällä taidolla käsittelee. Simberg taas on herkkäaistinen, herkkäsilmäinen dekoratööri, hän tulee luomiinsa enemmän hio-

tun hienon makunsa ja hereille viljellyn tunteellisuutensa kautta, kuin alkuperäisen, elävän elämän tavoittavan näkemyksen voimasta. Tarkastakaamme vain hänen poikaharjoitelmiaankin. Minkä sulosointuisan väriyhtymän ne muodostavat! Taustan sopusuhtaisa harmaa, poikien kuivahko, tuhkanharmaa ihonväri, kiemuroiva viheriä köynnös, ja siitä silmään oudon kiinteästi' kihoavat ruusut muodostavat niin eheän hillityn kokonaisuuden, että sitä tuntemaan viehättyneenä jää. Vaikka kuvien tarkoitusperäkin jo on puhtaasti koristeellinen, joten niissä elämänkuvauksen on täytynyt jäädä heikennetympään ja toisarvoisempaan asemaan, ovat pojat siitä huolimatta tyyppeinäkin ihmeellisen osattuja ja uusia, ja toisiinsa nähden mitä vivahdusrikkaimmasti käsiteltyjä.

Simbergin koristeellinen näkemistapa ilmenee hänen varsinaisissa tauluissaankin. Hänen maisemissaan esimerkiksi, jos katselee hänen merimaisemiaan tässä näyttelyssä, puhuu, ei niin avara, väljä, elävä luonnon tunto, kuin omituinen tyylittelevä, värinään, ei luonnonkuvana silmää hipajava värittely. Hänen kuvansa myrskyävästä merestä jo, jossa suuri vaahtokiehkurainen laine kohajaa rantaan, taempana tumma vellova meri, ei ole ihan puhtaalla suurella silmällä nähty luonnonkuva, vaan ovat värikontrastit siinä enemmän koristeellisesti silmää hyvittäviä. Myöskin hänen naismuotokuvansa tuovat ilmi tämän saman puolen hänen luomistavassaan Jos katsoo näitä tai myöskin „Nuoria tyttöjä“ nimistä kuvaa, niin häipyy niissä ihminen huomaamattomiin, melkein silmä unohtuu pukuihin, ne, kangas, kankaan väri, kankaan laskokset, varjostumiset ovat nähdyt ja tunnetut niin alkuperäisen riemukkaasti, että niistä on tullut kuvien silmäänkiintyvin välittömän ilahuttavin osa. Simbergillä ei niin puhu kuvan hengittävä elävä kokonaisuus, luonnonkuvan totaliteetti ei ole yhden silmänräpäyksen hedelmällisenä näkemyksenä mahdutettu kehyksien sisälle, hänen kuvastaan solisee silmään kaidempi kauneusjuova: värien silmää kiehtova toistensa rinnalla-oleminen koristevalööreissään, ja niiden suloisa sointuminen toisiinsa, harkitsevalla aistilla tajuttava, ei koko olemuksen riemulla omistettava. Mutta tällä omalla alallaan voi hän saavuttaa varsin tulisia tuloksia. Mikä intensiivinen, silmän vangitseva kiinto on esim. hänen „Nature morte“llaan, mikä hehkuva, hykähdyttävä läike hänen faun-taulussaan! On sentään kuvia, joissa H. Simbergin kuvausvoima puhkaistuu sulan elämän lähteille. Hänen virkistävimpiä kuviaan on kyykkysillään sillalla

istuva tyttö, siinä on jotakin niin raikasta, vilvakasta; pikkutytön sininen pusero ja valkoinen huivi pisartaa silmään niin heljän raikkaana harmahkolta pohjaltaan, että virkoo mieleen niin viaton, puhtoisan virkku tunne, kuin nähdessä pienoista valkoista kukkasen silmää. Kun katselee tätä kuvaa ja muistaa esim. „Haavoitetun enkelin", niin herää ajattelemaan, että Simberg huolimatta kaikesta pikkupirufantastiikastaan sentään lähimmin on ehkä herkän, vienon lyyrillinen maalaaja, jonka tunnelmapiiri hienonherkän koristeellisen aistin ohella käsittää omituisen ohutta, kuulakkaa, huilunheljää sävyä. Tai ehkä ovat nämä puolet lähemmin toistensa yhteydessä ja toisistaan riippuvia kuin ensi silmäykseltä aavistaakaan. Ehkä ovat ne molemmat ilmauksia samasta hienonviljellystä, herkästä kauneusaistista ja -kaipauksesta, joka käsittelee ja koskettaa hereille, mielessä jo ennakolta viljeltyjä ja uinuvia kauneustunteita, kuin että se loisi välitöntä elämää.

Antaaksemme täydemmän ja oikeamman kuvan H. Simbergistä on vielä sentään mainittava kahdesta teoksesta, joissa hänen maalaritaitavuutensa mielestäni edukkaimmin tulee esiin. Tarkoitan hänen naisharjoitelmaansa ja hänen muotokuvaansa päätään käsiensä varaan nojaavasta miehestä. Niistä on edellinen erinomaisen tarkasti piirretty ja kiinteän energisesti modelleerattu naisvartalotutkielma, jälkimäinen taas jäytyneellä, syöpyneellä antaumuksella piirretty säälimätön muotokuva.

Olen tässä esityksessäni ehkä liiankin paljon tuonut esiin niitä rajoituksia, jotka ehkäisevät H. Simbergin taiteen saavuttamasta täysintä, riemastuttavinta vaikutusta katsojan mielessä. Mutta jos vähänkin tinkii vaatimuksistaan, jos ei vaadi, että taiteilijan pitää meille luomassaan antaa ikäänkuin näkemyksen alkuperäisyyden ja syvällisyyden kautta ikuistetun kuvastuksen luonnosta, semmoisen, jossa näkyvän kuvan ohella sykkii jotakin kuin koko olemuksen taustaa, jos tyytyy — ja siihen on melkein kaikessa taidetuotannossa tyydyttävä ja siitä vilpittömästi iloittava — ainoastaan siihen, että on heitetty elämään joku kirkas välke, joku kohta siitä kirkkaasti, herkästi valaistu, että on voitu jotakin tehdä, niin silloin on H. Simbergin taide mielelle sulan riemukkaan ilon lähde. — Ja jos vielä asettaa vaatimuksensa suhteellisemmiksi, ajattelee häntä ilmiönä omassa taide-elämässämme, niin silloin on tunnustettava, että hän niinhyvin muutamissa tauluissaan ilmenevän lyyrillisen kirkkaan tunnel-

marikkautensa kuin hivelevän koristeellisen väriaistinsa ja koruttoman vilpittömän, suoraan asiallisimpaan kohdistuvan maalaustapansa kautta on anastanut mitä ilmekkäimmän ja huomattavimman sijan taide-elämässämme.

Volter Kilpi.

Kirjallisuutta.

Kertomuksia ja kuvauksia.

MARIA HAGGRÉN-JOTUNI, *Rakkautta.* Kustantaja Yrjö Weilin. Helsinki 1907. 175 s. 8:o Hinta 3: 50.

Suurella kylmyydellä, erinomaisella varmuudella ja — ainakin osittain — hämmästyttävällä asiantuntemisella esitetään tässä novellipätkäkokoelmassa rakkauden eri puolia. Kuitenkaan ei läheskään kaikkia; sehän olisikin mahdotonta, niinkin tarkalle tutkijalle ja havaitsijalle kuin tekijä on. Hän luo kyllä erilaisia valaistuksia tähän tunteeseen, mutta etupäässä häntä miellyttää näyttää se kahdessa muodossa: olemattomana siinä missä sitä pitäisi tavata, sekä aistillisena. Minun täytyy myöntää, että ne hänen henkilöistään, jotka eivät rakasta, ylipäänsä ovat paljoa mieltäkiinnittävämmät kuin ne, jotka rakastavat. „Herman“ on kuitenkin yhtä ikävä sammuneena kuin palavanakin rakastajana. Mutta se kukoistuksensa loppua lähenevä nainen, joka „Rakkautta“ nimisessä novellissa kertoo kihloistaan ja on mukautunut nimittämään kaikenlaisia käytännöllisiä sopimuksia rakkauden nimellä, jotta ei kumminkaan ihanteellisuuden harsoa täydellisesti kaipaisi — se on kerrassaan erinomainen. Mikä luonteva logiikka, mikä terve järki ja sujuva johdonmukaisuus kaikessa tässä proosallisuudessa — ja kumminkin tuo pikkuinen romantillinen pisara, joka panee katkeruuden hetkeksi välähtämään! „Kun on ne vuodet jolloin mentävä olisi, ajattelee. Mutta kun ei, niin ei. Se on juuri se, että kun ei, niin ei. Ja miehiä on sitten monta . . . Eihän sekään olisi ihmistä kummempi ollut . . . Mutta annas, kun se kangastaa ja mieleen kaihin jättää“. Ja sulhanen, joka tahtoisi „vähä niinkuin rakastella“ jo edeltäpäin, ollaksensa varma, ja koettaa kädellä selkää, tehden huomautuksen, että rakastettu esine on lihonnut, ja lupautuu anteliaaksi, „sillä on hän sen verran elämässä nähnyt, että minkä tavaran helpommalla saa, on se sitä huonompaa!“ Kaksi erinomaista luonteenkuvausta, ei sen kautta, että se, mitä nämä henkilöt ajattelevat, olisi jotain uutta tahi erityisen merkillistä, mutta ajatusten harvinaisen täsmälli-

sessä, luonnonmukaisessa ja sattuvalla „paikallisvärityksellä“ varustetussa ilmaisussa. — Psykoloogisesti on tämä kuvaus paljoa arvokkaampi kuin esim. tavallaan hyvinkin sukkelasti kerrottu juttu „Josefinasta“, sillä siinä on tekijä, kuten usein muulloinkin, taipunut yksipuoliseen maalaukseen ja esittänyt henkilön, joka näyttää olevan vailla kaikkia inhimillisiä tunteita elääkseen ainoastaan vaistojen johtamana ja jonkun viekkaan käytöllisyyden ylläpitämänä. Mutta sellainen tyyppi on läpikuultavassa raakuudessaan kovin vähän intressantti. — Tekijän erinomainen ivallinen kyky astuu „Matami Röhelin“ nimisessä novellissa — taikka pikemmin kohtauksessa, sillä suurin osa näitä kappaleita on vain yksityisiä kohtauksia vuoropuheiluineen — vielä askeleen eteenpäin ja muuttuu veriseksi kuvaukseksi siitä, miten kauan harjoitettu rikos muodostuu elämäntehtäväksi ja yhtä luonnolliseksi elinkeinoksi kuin mikä muu tahansa. Tässä olisi tarvittu toisen henkilön, tyttö-äidin, hiukan täsmällisempää alleviivausta antaakseen kuvaukselle sen traagillisen vivahduksen, jonka puutteessa se esiintyy ehkä liian kyynillisenä ja jota aihe olisi vaatinut; muuten on pätkä kokoonpantu ihmeteltävällä, kylmäverisellä taiteella. — Näiden viimeksi mainittujen kyhäelmien johdosta herää helposti eräs kysymys: tahtooko tekijä, verhotessaan tällaisia moraalisesti puutteellisia henkilöitä mitä herttaisimman naiivisuuden vaippaan, sillä viitata johonkin puutteelliseen taikka kehittymättömään puoleen koko suomalaisessa luonteessa? Kuvauksen erinomainen uskottavaisuus tekee tämän luultavaksi. Jos niin on ja jos tekijä on oikeassa, saa kuvaus vielä voimakkaamman alkuperäisyyden piirteen, joka todellakaan ei ole omiansa hiveltelemään suomalaisten itserakkautta, mutta sitä enemmän todistamaan tekijän tarkkanäköisyyttä ja pelottomuutta.

Mieleeni johtuu eräs ranskalaisen Tristan Bernardin kirjoittama kirja, missä on kysymys pelkistä rikoksellisista tyypeistä, jotka varastavat ja murhaavat samalla huolimattomalla luontevuudella, kuin millä he toimittavat yksinkertaisimpia jokapäiväisiä askareita. Mutta he eivät ollenkaan ole naiiveja samassa merkityksessä kuin tuollainen matami Röhelin. He ovat joko piintyneitä rikoksentekijöitä taikka — ja suurimmaksi osaksi — aivan alkuperäisiä luontokappaleita, joita ainoastaan ihmisen muoto eroittaa villeistä pedoista. He eivät aprikoimalla pääse puolustamaan tekojansa niinkuin suomalaisen kirjailijan henkilöt. Mutta kaikissa tapauksissa tuntuu siltä, kuin olisi tälläkin jonkinmoinen taipumus esittämään ihmisiä tuollaisessa alkuperäisessä luonnontilassa. Juuri hänen käsityksensä rakkaudesta viittaa välistä sinnepäin. Sillä missä hän vain voimakkaampia rakkaudentunteita kuvaa, kohdistuvat ne hillitsemättömään aistillisuuteen.

Kun tuo vieno haaveilija, joka kirjoittaa „Päiväkirjansa“ (viimeinen kertomus), uneksii kadotettua ihannettaan, kuvailee hän heidän yhteyt-

tänsä vertauskuvilla, joissa sanat „mullan ja veren tuoksu“, „eläimen hengitys“, „metsän peto“ j. n. e. käytetään tekemään näitten tunteiden huippua havainnolliseksi. Ja vaimo – hän on nainut vaimo — selittää niin suurella painolla, että sitä on täytynyt osoittaa kursiivikirjaimilla, kuinka hänen elämänkaipuunsa ei ole hänen, mutta tulevien sukujen hänessä! Voihan tämä olla kylläkin „tervettä“ aistillisuutta, mutta myönnettävä on, että se sangen epäilyttävällä tavalla lähenee aistillista hysteriaa. — Entäs tuo toinen myöskin nainut ja onneton vaimo „Kirjeitä“ nimisessä ryhmässä, joka ei tyydy unelmiin, vaan todellisuudesta hakee korvausta sille, mikä häneltä avioliitossaan puuttuu! Hänen rakkautensa ja hänen kaihonsa ilmestyvät yksinomaan läähättävänä aistillisena janona; se ikävä situatsioni, johon hän joutuu, voitetaan tavalla, jonka kertomisessa ei ilmesty viittaustakaan siihen, että se olisi hänelle vähimmässäkään määrässä vastenmielistä. Jos on tarkoitettu, että hänen kohtalonsa on saanut kaikki tällaiset arvelut vaikenemaan, niin olisi ollut syytä muutamilla piirteillä alleviivata se puoli. Mutta sitä tekijä luultavasti ei ole tarkoittanut. Se on se „mullan ja veren tuoksu“, se „eläimen“ ja „metsän pedon“ rakkauden ihanne, joka hänelle tässäkin haahmoittaa. Ja kyseessä oleva nainen on kumminkin suuri aste korkeampana kuin alkuperäinen, maan savesta luotu ihmiskuva: hän tietää, että rakkaus sellaisenaan kaipaa viehätystä, jollei sitä sopivilla keinoilla virkistetä, ja hän kirjoittaa rakastajalleen, autuaana kohta tapahtuvan yhtymisen toivosta, ettei tämä suinkaan unohtaisi „väkevän“ hankkimista! Välttääkseen toistamista tekijä ei sitten ole kertonut siitä konjakki-viftistä, joka luultavasti tapahtui korkeimman onnen hetkellä, mutta me tunnemme sen jo riittävästi „Hermanista“. Sen sijaan hän on luetellut muita yksityiskohtia huonekalu- ja vaatetuslajissa, jotka näyttävät, kuinka suurella tarkkuudella — ja mielihyvällä — tämän nuoren kirjailija-neitosen fantasia sentapaisilla aloilla liikkuu.

Vienompia säveleitä koskettelevat hänen sormensa „Loviisa Öhmann“ nimisessä, hienossa, runollisessa sekä taaskin psykoloogisesti erittäin sattuvassa kuvassa. Myös „Eriikan“ haaveilut tuntuvat värähtävää elämää täysiltä. Miellyttävän hienosti on ensimäinen „Päiväkirja“-kohtaus kuvattu. Räikeän traagillisesti taas nainen, joka pyytää „Unta!“ Tämä kirjailija hallitsee todellakin monta puolta naisen elämää ja yleensä elämän vaihtelevia puolia. Hän vain ei täydellisesti hallitse omaa aistiaan.

Hänen kirjoitustapansa liikkuu niissä malleissa, joita sekä Ranskassa että Saksassa on viimeisinä aikoina ruvettu jonakin uutena keinona käyttämään — tuokiovalokuvaan ovat ne verrattavia ja sangen voimakkaita tuloksia niillä saavutetaan, jos vain on kyky niitä käyttää. Ja neiti H—J:lta tämä kyky ei suinkaan puutu. Hänen tyylillään on se suuri merkitys, että se opettaa suomalaisia kertojia hillitsemään sanatulviaan ja koetta-

maan itse havannoissaankin pyrkiä suurempaan täsmällisyyteen. Tuleeko hänen tuotantonsa muuten saavuttamaan suurempaa merkitystä, se riippuu siitä tavasta, jolla hän edelleen on tavattomia lahjojaan käyttävä.

W. S.

HELMI SETÄLÄ, *Vanhan kartanon tarina.* Helsingissä 1907. Otava. 226 siv. Hinta 3: —.

Luonnollisin lähtökohta tätä kirjaa arvosteltaessa on epäilemättä sen vertaaminen tekijän ennen julkaisemiin novelleihin. Se on myöskin hänelle edullisin. Sillä empimättä voi myöntää, että tässä on edistystä: enemmän elämää, ehjempi kertomakyky, syvempi sävel, vähemmän puhtaasti „kirjallista" kuin ennen. Objektiivinen kuvaus näkyy olevan se taidelaji, johon tekijän taipumus pääasiallisesti kallistuu. Omien tunteiden ja elämänkokemusten, omien mietteiden ja sisällisten ristiriitojen esittäminen on hänelle vierasta, vieläpä siihen määrin, että me tuskin hänen kertomuksissaan tapaamme yhtäkään henkilöä, joka esiintyisi voimakkaana, tekijän personallisuuden leimaamana tyyppinä. Hän tyytyy ihmisten sekä suhteiden esittämiseen, joita hän elämän polulla on nähnyt liikkuvan ja kehittyvän, ja kertoo heistä havaintonsa. Missä määrin tällaiset havainnot ovat omiansa vaikuttamaan lukijaan todellisina elämänkuvina, kiinnittämään hänen mieltänsä ja herättämään hänen ajatuksiaan, se riippuu tietysti monesta asianhaarasta: havaintojen tarkkuudesta, tunteiden vastaanottamiskyvystä, sisällisen taiteellisen työn syvyydestä, esitystavan taitavuudesta — sanalla sanoen, tekijän kaikenpuolisesta taiteellisesta kyvystä. Näistä ominaisuuksista on rouva Setälällä joku määrä jokaista; häneltä ei puutu havaintokyky eikä tunteellisuus eikä johdonmukainen mielikuvitus eikä muodollinen taito; ja sen kautta saavat hänen kirjansa jonkinmoisen miellyttävän ja mukiinmenevän leiman. Mutta yhtä vähän kuin niissä tapaa suurempia syntejä todennäköisyyttä ja taidetta vastaan, yhtä vähän niissä myöskin ilmenee sellaisia ominaisuuksia, jotka erityisesti pistäisivät silmään: ei mikään yllämainituista puolista suuresti kohoa toisten yläpuolelle, ja vaikea olisi sanoa, mistä tämän kirjailijan erinäisyys oikeastaan olisi haettava. Mutta on hänellä toki yksi tunnusmerkki, joka on hänen omansa: hieno, hillitty, naisellisen pehmeä ja sivistynyt puhelaji, joka ei koskaan jää miellyttävää vaikutusta vaille. Siinä on — jos niin voi sanoa — hänen tähänastinen merkityksensä, ja siinä myöskin hänen kirjailijamuotonsa karakteriseeraava piirre: hänessä vaikuttaa enemmän kehittyneen kynäniekan taito, suopea myötätuntoisuus koko maailmaa kohtaan ja hyvin kasvatetun ihmisen käsitys kuin syvemmälle

ulottuva ihmistuntijan katse taikka runollinen voima taikka omintakeinen ja voimakas temperamentti.

Kun nyt tuntuu siltä, niinkuin olisi tekijä uudessa kirjasessaan kuvannut suhteita ja oloja, joita hän on nähnyt lähemmältä kuin ehkä ennen kuvaamiaan, niin on kai luvallista asettaa se jonkinmoiseksi mittapuuksi hänen kirjailijakyvylleen. Se onkin, suuremmassa määrin kuin entiset harjoitelmat, todisteena siitä, mitä tässä olen sanonut tekijän yleisestä luonteesta, sillä se osoittaa hänen parempia ja heikompia puoliaan selvemmässä valossa kuin ne. Miellyttävä, usein tuntuvasti vaikuttava, hienosti kerrottu „tarina", mutta josta kumminkin puuttuu sellaiset ominaisuudet, jotka saattaisivat kohtaloita värähtämään mielessämme kauan sen jälkeen kuin olemme niistä lukeneet ja ihmisiä puheissansa, liikkeissänsä, sanoissansa, tunteissaan kuvastumaan selväpiirteisinä ja elävinä silmiemme edessä.

Tekijä on ehkä ottanut kuvatakseen liian suurta aihetta liian pienessä kehyksessä. Itse „vanhan kartanon tarina" jää varjoon. Ei sentähden, ettei sille olisi omistettu tarpeeksi sanoja ja sivuja. Mutta saadaksensa elämää kaikkiin noihin eri henkilöihin olisi tarvittu hyvin monipuolisesti ja tarkasti harkittua psykoloogista täsmällisyyttä, ja voidakseen luoda herraskartanon ja sen asukkaiden töitten ja toimien yli oikeata mielialaa, olisi tarvittu leveämpää sivellintä ja enemmän runoutta. Mihin viehättäviin kuvauksiin tämä kaikki olisikaan voinut antaa aihetta — kuinka kiitollista olisikaan kuvata tuollaisen vanhan suomalaisen herraskartanon *sielua*, sen luonnon ihanuutta, sen muistoja, tuota menneen ajan henkeä, joka ikäänkuin paikan pyhimyksenä siellä näkymättömänä liikkuu, vaatien ja saaden kunnioitusta — kuinka houkuttelevaa esittää jokaisen uuden sukupolven eri taipumuksia ja katsantoja! Me muistamme sellaisia kuvauksia Jonas Lien ja Herman Bangin ja monien muitten kirjoista. „Vanhan kartanon tarinan" kertojan voimat eivät siihen ole riittäneet, mutta ei häntä siitä liioin kannata moittia, sillä se on vaikeata. Hän olisi ehkä tehnyt paremmin rajoittaessaan henkilönsä pienempään määrään ja keskittyen muutamiin erityisiin kohtauksiin. Nyt kaikki vaikuttaa hiukan pintapuoliselta. Tekijä on nähtävästi oivaltanut mitä tässä suhteessa vaadittiin ja koettanut sitä täyttää. Hän on koonnut kaikki perheen jäsenet vanhojen kultahäihin, mutta ei tästä kiitollisesta aiheesta sen enempää tehnyt. Hän on tavoittanut liikettä ja kesäelämän tunnelmaa nuoren väen huvituksissa; mutta jos tällaisia kohtauksia kaikkine laverruksineen toistaa ja niitä vähänkään venyttää, niinkuin tässä joskus on tapahtunut, niin ne muuttuvat vaarallisiksi kuolleiksi kohdiksi kertomuksessa.

Kiitettävästi yritettyyn mutta sekä eepillisessä että lyyrillisessä

suhteessa liian paljoa vaativaan vanhan kartanon kuvaukseen liittyy toinen „tarina“, jolle voisi antaa nimen „Emintimä ja lapsipuoli“. Se kuuluu ensimäiseen sen kautta, että se kuvaa vieraan tulokkaan tunkeutumista vanhan kartanon suljettuun perhepiiriin ja hänen vastaanottoaan siellä. Siitä aiheutuneita mielialoja, sekä tulokkaassa että vastaanottajissa että varsinkin miehessä, joka on uuden vaimonsa kotikartanoon tuonut, mutta itse yhäti hänet unhoittaa vaipuakseen oman sukunsa yhteyteen — niitä on tekijä usein sattuvasti kuvannut. Mutta tämä perhesuhde muodostaa myöskin itsenäisen kuvauksen, jossa vaimon sisällinen ristiriita ja hänen asemansa etenkin miehen tyttäreen on pääasiana. Nämät kaksi tarinaa olisivat ehkä paremmin sulaneet yhteen, jos tekijä olisi antanut vanhalle kartanolle alusta pitäen ensimäisen sijan itse kompositsionissa, niin että se olisi leveään helmaansa sulkenut kaikki. Nyt hajaantuu huomio hiukan, kun alussa pääpaino pannaan Evan henkilöön. Mutta muuten on juuri tämä suhde kirjan kiinnittävin osa. Sen kuvaamisessa on tekijän onnistunut käyttää hyväkseen kaikki parhaat ominaisuutensa, ja itse vaimon olennossa on hän luonut tyypin, joka painuu muistiin, ollen elävämpi ja todellisempi kuin mikään muu hänen ennen taikka nyt kuvaamansa yksilö. Muutamissa kohden on myöskin situatsionikuvaus koko hyvä. Niin esim. vastaanotto kartanossa, kun Eva ensi kerran sinne saapuu, nuorten kosinta, Siirin tunnustus isälleen (s. 190), kuolintapaus ja seitsemästoista luku, missä on vähän tuota laajaa henkäystä, tuota muistojen ja traditsionien tunnelmaa, jota muuten kaipaa.

Vuoropuhelu on tekijän vaikein koetuskivi. Siinä suhteessa huomaa jo ensimäisessä kohtauksessa joskus repliikkejä, joilla ei ole mitään todellista merkitystä. Välistä kun odottaa ratkaisevaa puhetta, ei saa kuulla muuta kuin onttoja sanoja. Kuolleita paikkoja ja hätävarakeinoja ei aivan puutu. Siirin kirja on ehkä liian helppo ja mukava keino köyttääkseen yhteen menneisyyden ja uuden jakson, ja merkillisesti vähän se suuri katastrofi on tyttöön vaikuttanut, kun hän vain puhuu siitä, että *äidillä* kartanosta on „toisenlaiset muistot“ kuin muilla. Loppu tuntuu jokseenkin sovinnaiselta ja sentimentaaliselta. Pitikö Eva rukan välttämättömästi kuoleman sentähden, että tekijä pani pisteen?

W. S.

EMIL LASSINEN, *Joel Sormensuo*. Kertomus nykyajalta. Hämeenlinna 1907. Arvi A. Karisto. 143 siv. 8:o. Hinta 2: —.

Joel Sormensuo on ruma ja kesakkoinen torpanpoika, josta tulee sosialistiagitaattori. Muuan niittyriita, joka päättyy onnistumattomaan lakkoon ja torpanväen häätöön, pääkaupunkiin siirtyminen, eräs onneton erehdys, joka paiskaa syyttömän Joelin poliisimiesten käsiin — kaikki tämä on omiansa kehittämään hänen sosiaalista tietoisuuttaan ja kapinahenkeään. Työväenpuhujana liikkuu hän maaseudulla, puhuu oman katkeruutensa kyllyydestä, kylvää vihaa ja vainoa, herjaa pappeja ja uskontoa. Suuri Sukuniemen lakkohanke menee kuitenkin myttyyn, ja Joel joutuu kuritushuoneeseen, mutta se ei häntä masenna ja puoluelaistensa silmissä on hän kohonnut ja kirkastunut. Miten onkaan, sattuu hän kuulemaan erästä maallikkosaarnaajaa ja nyt tapahtuu odottamaton ihme, Joelin kääntymys ja katumus. „Muutamat vuorisaarnan lauseet ovat hänet voittaneet, ovat hänen nuoren ja väkevän jumalansa kukistaneet ja tehneet siitä luurangon, mätänevän ja haisevan luurangon". Ja „se taivas, jonka palmut vielä eilen hohtivat komeassa valossa, painui johonkin usvaiseen, lätäkköiseen ja likaiseen, josta se oli kotoisinkin."

Hän heittää „kirojuhlat" ja palaa kotiseudulleen alkamaan uutta elämää.

Niinkö vain! Minkälainen on ollut Joelin heräämys, kun se noin helposti on poispyyhkäisty? Tämä mielivaltaisuus ja psykologinen heikkous perustelussa on kirjan suuri kompastus. Toinen on tuon tuosta esiintyvä räikeä todellisuustajun puute. „Sormensuossa olen syntynyt, sen loukoissa olen oravana juossut, hevona hirnunut, käkenä kukkunut, Sormensuon matalaan tupaan aion tuoda sinut askartelijaksi", sanoo Joel. Koska olette jonkun torpanpojan suusta kuullut semmoista kukkaiskieltä? Tahi pitäessään lakkopuhetta kotitorpalla: „Pihan polku ja pellon piennar kertoo nopsan jalan polennasta, vainiot rupattavat aamuvirkusta viljelijästä, pieni ja pimentoinen tupa laulaa hämärän uinuttavaa säveltä väsyneen raatajan korvaan" j. n. e.

Myönnän, että kirjassa on joku onnistuneempikin kohta, jossa tekijän, miten sanoisin, „rikasteleva" kieli paremmin luontuu kuvattavaan todellisuuteen, ja että kertomus edistyy sangen reippaasti omia latujaan. Myöskin tuntee, että tekijä sosiaaliseen yhteentörmäykseen nähden yrittää puolueettomasti valaista asemaa. Yleensä tuntee hyvän tahdon, ainoastaan taito puuttuu.

Kustantaja ansaitsee moitteet ikävästä kirjasinlajista, joka sitäpaitsi on omiansa turmelemaan lukijan silmät.

Y. K.

VÄINÖ KATAJA, *Tuskaa.* Kuvaus raukoilta rajoilta. Hämeenlinnassa 1907. Arvi A. Karisto. 88 siv. 8:o. Hinta 1: 25.

Komea forstmestari Valter Ulfsköld — komea nimikin! — rakastuu kauniiseen lappalaistyttöön Eilaan, rakastuu oikein ihanteellisesti ja kuten tekijä ja kuten asianomaiset toisilleen vakuuttavat, puhtaasti, puhtaasti . . . Eila on ihana, salaperäinen olento, hän kutsuu „Kiveliön kävijää" isäkseen, mutta huhutaan että hän on varastettu lapsi. Miten onkaan, syntyy Eilalle poika ja vanha Kiveliön kävijä, joka koko ajan on epäluuloisesti katsellut nuoren herran hommia, päättää kostaa ja heittää kerran tunturitaipalella suopungin forstmestarin kaulaan, kiskaisee pulkasta hankeen. Valter Ulfsköld kylmästä eksyy erämaahan, tuodaan puolikuolleena Eilan luo, mutta ei virkoa enää eloon. Kun hänellä kuitenkin on ollut „vakavat tarkoitukset", vihkii pappi hänet Eilaan ennen kuolemaa. Ja viime hetkellä huomataan, että Eila onkin jonkun pastori Håkansenin tytär Norjan puolelta. Ei edes mesalianssia!

Mainitsematta että ukko Ulfsköld tietysti on kironnut poikansa kuultuaan tämän taipumuksista.

Vanha seikkailu, uudet kulissit. Lemmenkuvaus on tuota tavallista äitelää. Kieli ei ole virheetönta; ahomaisuudet ja oudot murresanat tuskin parantavat sen asiaa.

Kustantaja taas on kirjojensa moniin onnistumattomiin kansilehtiin lisännyt vielä yhden.

Y. K.

ANATOLE FRANCE, *Crainquebille* ynnä muita kertomuksia. Suomentanut O. Manninen. Porvoo 1907. Werner Söderström osakeyhtiö. 132 siv. 12:o. Hinta 1: 50.

Anatole France, johon nyt ensi kerran saamme tutustua suomenkielisessä muodossa, on näppärimpiä juttelijoita Ranskan nykyisessä kirjallisuudessa. Näyttää kuin olisi kaikki luomisvoima hänessä tiivistynyt älyn terävyyteen ja selvyyteen. Hänessä on tuo ranskalaisten kadehdittava kyky lausua ajatuksensa hyvin ja henkevästi huippuunsa kehittynyt. Hän saattaa tuntua meistä yksiväriseltä ja voimattomalta, jos odotamme kirjallisuudelta verevää eloa. Mutta kultiveeratun älyn säteilyä emme silti voi häneltä kieltää. Hän on aikoinaan ollut puhtaan „taide-taidettavarten" teorian kannattaja. Niissä novelleissa, jotka ovat tähän kokoelmaan suomennetut, hän kuitenkin esiintyy tuntuvasti tendenssikirjailijana — tendenssi käsitettynä silloin hienoimmassa merkityksessään, vapauttavina ajatuksen salamoina.

Varsinkin näkyvät yhteiskunnalliset tuomioistuimet ja oikeus- ja moraalikäsitteet olevan hänen ivansa maalitauluina. Kokoelman pisin ja havainnollisin kertomus „Crainquebille“ kuvaa, miten turmiollisesti oikeus saattaa vaikuttaa yksinkertaiseen sieluun. Crainquebille on mitä sävyisin ja rauhallisin vihannesten kaupustelija Parisissa. Mutta hän joutuu syyttömästi poliisin käsiin, tutkitaan ja tuomitaan pariksi viikoksi vankeuteen. Tämä tuomio painaa häneen häpeän leiman. Entiset kauppatuttavat alkavat häntä vieroa. Hän joutuu vähitellen täydellisesti rappiolle. Ja sen on aikaansaanut hänessä yhteiskunnan oikeuskäsite! Tuomarin virka ja sen käyttely on ivan esineenä myös kertomuksissa „Vanhurskaat tuomarit“ ja „Herra Thomas“. Kokoelman henkevin palanen on „Putois“, satiirinen kuvaus siitä, miten legendat syntyvät, kasvavat ja vaikuttavat vielä nykyajan valistuneessa ja järkevässä yhteiskunnassa. Heikompi on kuvaus „Riquet“ nimisestä koirasta. „Riquetin ajatusten“ joukossa on sentään joku pikkuhauskuus.

Omituista tekijän filosofiselle personallisuudelle on, että hän kehittää ivansa ajatuksen polkuja myöten aina metafysiikan korkeimmille huipuille ja antaa lukijan kurkistaa jyrkänteen reunalta syvimpään absurditeetin kuiluun. Se on intelligenssin hienoimpia nautintoja. Ja hän saa lukijan tuntemaan samaa viileätä järjen riemua. Mutta ei tunteen. Sillä tuossa tyynessä personallisuudessa, joka hienoin sormin selvittelee inhimillisen järjen ja yhteiskunnallisten käsitteiden sotkuisimmatkin vyyhdet, ei tunnu lämpöä eikä laajenemista. Juttelijan ääni ei kertaakaan nouse eikä värähdä. Se kulkee tyynenä ja tasaisena. Ainoastaan tuosta kevyestä hymystä, joka alinomaan leikkii kirjailijan huulilla, saattaa päätellä, että kaikki sympatia sekä antipatia, ilo sekä suru, on muuttunut hänessä jonkunlaiseksi resigneeratuksi tasapainoksi ja selkeäksi kaikenymmärtämiseksi, jolle tuomitseminen on yhtä mahdoton kuin ihastuskin.

Suomennos, O. Mannisen suorittama, on hyvä.

V. T.

SERGE STEPNIAK, *Nihilisti.* Romaani. Suomentanut K—a. Oulu 1906. Arvi A. Kariston kustannuksella. 442 siv. 8:o. Hinta 3: 75.

Venäjän omituiset valtiolliset olot ovat synnyttäneet omituisia kirjallisuuslajeja. Eräs niitä on se, minkä muodostavat ulkomailla eläneitten maanpakolaisten muistelmat, poliitiset ja kaunokirjalliset tuotteet. Eikä se ole niinkään pieni. Se lukee näet piiriinsä koko joukon nimiä, joista kuuluisin oli Aleksander Herzenin. Näihin miehiin kuului myös ilmoitettavana olevan romaanin tekijä SERGEI STEPNIAK (oikealta nimeltään Sergei Mihailowič Krawšinski, 1852—1895), ruhtinas Krapotkinin hyvä ys-

tävä. Hän otti innokkaasti osaa Venäjän vallankumousliikkeeseen 1870-luvulla, eleli pitkät ajat maanpaossa Sveitsissä ja Englannissa ja kuoli eräässä rautatieonnettomuudessa.

„Nihilisti“ ilmestyi ensin englannin kielellä, mutta käännettiin sitten venäjäksi ja skandinavisiin kieliin. Se on kuvaus nihilisti Andrei Kojukhovin elämänvaiheista. Lukija on niissä huomaavinaan melkoisia analogioja kirjailijan oman elämänkulun kanssa. Andrei, joka on ollut Siperiassa ja viettänyt jonkun vuoden maanpakolaisena Sveitsissä, palaa takaisin Venäjälle jatkaakseen vallankumouksellista toimintaansa. Hän yrittää vapauttaa eräitä ystäviään vankilasta, mutta epäonnistuu. Kaikista hänen ponnistuksistaan huolimatta tuomitaan heidät kuolemaan ja viedään mestauslavalle. Silloin kypsyy hänessä suuri kostoajatus. Hän päättää surmata itse tsaarin. Kerran kävelyretkellä hän ampuukin tsaaria kohti useita laukauksia — mutta osumatta —, joutuu heti kiinni ja mestataan. — Semmoinen on tämän poliitisen romaanin synkkä juoni, johon liittyy pienenä valonsäteenä Andrein rakkaus nihilistitoveriin Tanjaan.

Kirja lienee kutakuinkin asiallinen todistuskappale vallankumouksellisten elämästä Venäjällä noin 1870-luvulla. Ja semmoisena sillä saattaa olla jonkunmoinen historiallinen merkitys. Mutta taidetuotteena on se aivan arvoton, vaikka Krapotkin — ymmärrettävästä rakkaudesta ystäväänsä kohtaan — väittää sen osoittavan „huomattavaa kirjallista kykyä“. Tekijä ei ole jaksanut saada henkilökuviinsa täyttä uskottavuutta ja sielua. Hän ei ole osannut syvemmin pohjustella heidän tekojaan ja elämänkatsomustaan, vaan kaikki liikkuu pinnalla, ulkonaisissa muodoissa. Varsinkin tekee Andrein ja Tanjan suhde lukijaan paikoin väkinäisen ja rakennetun vaikutuksen. Ja itse esitystapa on niin kylmää ja mehutonta, että vaatii ponnistusta lukea kirja loppuun. Tekijään itseensä tuntuvat täydelleen sopivan ne sanat, jotka hän (siv. 22) lausuu kirjansa päähenkilöstä: „luonto ei ollut varustanut häntä kirjallisella kyvyllä. Hänen sielunsa oli täynnä palavaa innostusta . . . Mutta kanavat niiden ilmaisukeinoihin olivat tukossa, ja kun hän koetti kirjoittaa niistä asioista, jotka voimakkaimpina hänen sielussaan liikkuivat, tuli siitä ytimetöntä, tavallista. Hänen avustuksensa sanomalehtiin olivat harvoin muuta kuin keskinkertaista palstantäytettä“.

Suomennoksessa on aika joukko kielivirheitä ja kömpelyyksiä. Eikä painovirheistäkään ole puutetta.

Kovin suuri ei varmaankaan ole se hupi, mikä tällaisista romaaneista lähtee suomalaiselle yleisölle, jolta ei voine odottaa edes historiallista kiintymystä noihin menneisiin venäläisiin vallankumouskuvauksiin. — Venäjällä on toista, siellä niiden merkityksen saattaa ymmärtää.

Meille riittäisi, kunhan käännettäisiin Venäjän kirjallisuudesta sen parhaimmatkin tuotteet, joita vielä on paljon suomentamatta.

V. T.

G. GERSHUNI, *Vankiloissa ja kidutuskammioissa.* Suomentanut Aino Malmberg. Helsinki 1907. Kustannusosakeyhtiö Otava. 264 siv. 8:o. Hinta 2: 25.

Kun otin käsiini nämä Venäjän sosialistis-vallankumouksellisen puolueen nykyisen johtajan, Grigorij Gershunin, muistelmat, ajattelin: siis toinen aivan samansuuntainen teos kuin edellä esitetty Stepniakin „Nihilisti". Sama historiallisen asiakirjan arvo sekä taiteellinen arvottomuus. Se vain eroa, että Stepniak kuvasi vapaalla jalalla liikkuvaa vallankumouksellista, Gershuni taas kuvaa vankiloissa kituvaa.

Tämä ennakkoluuloni oli sentään vain puolittain oikea. Totta on, että Gershunin kirjalla on todistuskappaleen arvo ja paljon suurempi kuin „Nihilistillä". Se perustuu pitkin matkaa elettyyn todellisuuteen, johon ei ole sekoitettu mitään romaanimaista. Mutta se tekee sittenkin taiteellisemman, kiinteämmän vaikutuksen kuin „Nihilistin" jännittäviksi tarkoitetut seikkailut. Gershuni on näet koko joukon enemmän runoilija — hänen runojansakin on ilmestynyt painosta — ja syvempi ihminen kuin Stepniak. Ja hänellä on koko sujuva kynä. Esityksessä on ripeyttä ja huumoria. On tarttuvaa tunnelmaakin paikoin, kun hän kertoo vaikutelmiaan Pietari-Paavalin ja Schlüsselburgin kauheista vankikomeroista, ja jännitystä, kun hän kuvaa pakoaan Akatuin linnasta Siperiassa v. 1906. Luonteen miehekäs lujuus ja sankarillisuus, ajatuksen selvyys ja esitystavan teeskentelemättömyys ne antavat näille „tunnustuksille" inhimillisen merkityksen. Kirjan vaikutus ulottuu ulkopuolelle sen nuorten vallankumouksellisten taistelijain piirin, jolle se alkujaan on aiottu rohkaisuksi ja lohdutukseksi vaikeiden päivien ajalla.

Vasta tämmöisen kirjan luettuaan tuntee, mitä merkitsee maassa yhteiskunnallinen vapaus ja lakien turva, ymmärtää Venäjän vallankumouksellisen liikkeen ja sen siveellisen ryhdin, joka kohottaa sen aatteen suurimmat esitaistelijat sankaruuteen ja marttyyrikunniaan.

Suomennosta häiritsevät lukuisat painovirheet, eikä kaikkien venäläisten nimien oikeinkirjoituskaan taida olla ihan paikallaan.

V. T.

GUSTAF AF GEIJERSTAM, *Eksyksissä.* Suom. Fanny Davidson. 120 s.
UPTON SINCLAIR, *Pörssiylimys.* Suom. H. P. 110 s.
HEIDENSTAM, LEVERTIN y. m, *Väriä ja viivoja.* Suom. Yrjö Sirola. 128 s.
AUGUST STRINDBERG *Avioelämää* (Giftas). Suom. Siimes Kanervio. 178 s.
(Markan kirjasto I—IV. Tampereella. K. Kaatra. á 1: —).

Suomennosalalla vallitsee ilahuttava vilkkaus.

Uusia kirjoja ja niiden tuottajina uusia kääntäjiä ja kustantajia ilmestyy tuhkatiheään. Ehkäpä nyt koittaa meille se kultainen käännös-

kausi, joka korvaa monien vuosien laiminlyönnit ja kotimaiselle tuotannolle avaa uusia kehitysteitä.

Sanon *ehkä*, sillä ei vielä riitä, että joku kirja mitenkuten on puettu suomalaiseen asuun, käännös on suoritettava hyvin, jotta sillä olisi pysyvää merkitystä meidän kirjalliseen viljelykseemme. Tämä edellyttää hyviä kääntäjiä, jälleenrunoilijoita, kielitaiteilijoita — ja niistä on meillä puute, sen pahempi. Että ilmassa yhtä kaikki on liikettä ja yritteliäisyyttä, on hyvä merkki. Siitähän voimme toivoa olojen paranevan. Jonkun uuden tuulahduksen tuovat suomennokset aina tullessaan ja terveellinen on tätä nykyä pienikin mullerrus suomalaiselle hengenelämälle.

Esitettäväni „markan kirjasto" olisi aivan erikoisen ilahuttava hanke sen puolesta, että se tavallista huokeampaan hintaan tarjoo osalta hyvinkin arvokasta lukemista, kunhan käännökset täyttäisivät edes hiukan korkeampia vaatimuksia. Ulkoasun ja paperin suhteen voi sitäpaitsi tehdä muistutuksia (kansilehti voisi ehdottomasti olla aistikkaampi, ilman että se olisi kalliimpi), mutta ne ovat kuitenkin sivuseikkoja. Näistä neljästä ensimäisestä numerosta sisältää kolme skandinavilaista kirjallisuutta.

Geijerstam on vanha vakaantunut nimi läntisessä naapurimaassa, ja epäilemättä on hänellä kääntämisen arvoisia teoksia, mutta jonkun onnettoman sattuman kautta sarjan ensimäinen „Vilse i lifvet" ei kuulu niihin. Se on pahasti vanhentunut kymmenen vuoden vieriessä tuo kertomus Ivar Lythistä, joka surmasi oman poikansa. Geijerstam on tahtonut kirjoittaa psykologisen novellin, mutta siitä syntyikin psykologiseeraava kronikka, henkilöjen ja elämän sijaan puhuu tekijä itse, tapaamme hänet joka toisella sivulla hyvin tietävän ja salaperäisen näköisenä sanomassa: Katsokaa, asia on nyt sillä lailla, että —. Kirja on ikävä. Ja suomennos on kelvoton. Esimerkkejä: siv. 6: „*Pidin, että olisin suonut hänen sen kuulevan*"; siv. 17: „viisikymmentä lasta *olivat kutsutut* —"; siv. 59: „hän oli syntynyt *niin hyvin kuin* kadulla." Siv. 62 puhutaan jostain käsittämättömästä „teoksesta" — monen päänvaivan jälkeen hoksaa lukija että kysymys on kellosta (= verk, urverk), siv. 98 *ilmoituksesta*, kun kysymys ilmeisesti on *uutisesta* j. n. e.

Toinen numero, Upton Sinclairin „Pörssiylimys" on tietysti ajanvietekirjallisuutta (hyödyllinen tendenssi on aivan löyhästi liimattu loppuun), mutta amerikkalaisen kevyen tyylinsä ja „intressantin" aiheensa tähden sangen sopiva joutohetken kirjaksi. Suomennos hiukan edellistä parempi.

Kolmas sisältää verrattain hyvin valittuja paloja Skandinavian novellistiikasta. Edustettuina ovat Heidenstam, Levertin, Söderberg, Forslund, Benedictsson, Berger, Hamsun, Molin, Blanche, Strindberg. Huomattavimmat ovat Hjalmar Söderbergin psykologisesti terävä piirros „Tappaminen", oivallisesti kerrottu pikkunovelli „Huolia", Knut Hamsunin mestarikynän saaristokertomus „Blåmansö" sekä Pelle Molinin viehättävä, omaan

tapaan ja tyyliin kerrottu „Äiti varustaa kalamiehiä Lofotin matkalle". Suomennos, Yrjö Sirolan, on epätasainen, mutta toisin paikoin jotakuinkin luettava.

Neljäs osa on arvokkain. Siinä ilmestyy ensi kerran suomalaisessa asussa August Strindbergin *Giftas* nimellä „Avioelämää", Siimes Kanervion kääntämänä.

Strindbergin avioliittokertomukset eivät koskaan vanhene. Olkoon että ne ovat kirjoitetut jonkunlaisen poleemisen hengen vallassa, että ne ajan lakien mukaan ovat menettäneet paljo „polttavuudestaan". Harvoin on kuitenkin mestari sinkautellut salamoitaan niin leikkivällä nerokkuudella, harvoin puhunut niin tuhattulimmaista kieltä kuin tässä teoksessa. Tyylillisesti on se pohjoismaisen kirjallisuuden kaikkein merkittävimpiä ja jumalallisimpia tuotteita, sisällykseltään, jonka sosiaalinen paatos kuohuu yli äyräiden, intohimoinen ja häikäilemätön voimanpurkaus suuren eläjän suurelta maailmanparannuskaudelta. Se on todellisuusrunoutta elämän alkuperäisimmästä ja oikeutetuimmasta vietistä, joka puristettuna kultuuriyhteiskunnan pakkopaitoihin, huutaa luonnollista vapautustaan, mutta se on samalla terävä ja läpitunkeva psykologia kaikista suhteista ja epäsuhteista eroottisella alalla, naisen ja miehen yhteismaalla. Lukemattomia esteitä on yhteiskunta tahtoen tai tahtomattaan kohottanut miehen ja vaimon välille ja milloin ulkonaiset on voitettu, sisäiset esteet vielä ovat voittamatta heissä itsessään. Mies ja nainen ovat inkommensuraabeleja suureita, vastakkaisia sähkövirtoja, jotka eivät koskaan voi sovittautua — sehän on läpikäyvä käsitys koko Strindbergin tuotannossa, mutta tässä kirjassa se ei vielä esiinny niin jyrkkänä ja lohduttomana kuin myöhemmin. Tapaamme reformaattorin, joka *uskoo* että parannus on mahdollinen ja että paha on etupäässä *oloissa*, ei ihmisissä Kun hän ei enää usko siihen, heittää hän reformaattoritehtävänsä.

Jokainen näistä kertomuksista valaisee eri puolelta samaa ydinprobleemia: „Hyveen palkka", heräämistä, ensi kypsyyttä, jota heti seuraa elämäniäinen paasto. „Jeesuksen haavat ja uskon kilvoitus" on se korvaus, joka kehittyneelle nuorukaiselle tarjotaan terveen ja täyteläisen elämän sijaan. „Rakkaus ja jyvät", näiden kahden suureen riippuvaisuutta toisistaan käytännöllisessä elämässä. „Täytyy" miten ihmisvihaaja, kultuurierakko pohjimmaltaan kaipaa samaa yhteiselämän onnea kuin muut j. n. e.

Suomennoksessa on muutamia pahoja muukalaisuuksia ja kompastuksia (m. m. kirjoittaa kääntäjä pitkin matkaa *sigarrin*, joka edellyttää nominat. *sigarri*), mutta yleensä se sujuu sangen luontevasti.

Y. K.

Tietokirjoja.

Oma maa. Tietokirja Suomen kodeille. Toimittaneet professorit E. G. Palmén, Edv. Hjelt, J. A. Palmén, J. Gummerus ja K. Krohn, dosentti G. Melander ja maisteri J. Jäntti. 1—18 vihko (joista 1—12 muodostavat 1:n nidoksen). Porvoo 1906—07. Werner Söderström Osakeyhtiö. 774+368 siv. Suurta 8:o Hinta 1: — viholta.

Se kirjallinen yritys, jonka nimen tässä mainitsen, on saavuttanut niin suuren menestyksen — kuuluuhan sitä leviävän yli 7,000 kappaleen — että voidaan olettaa sen olevan suomalaiselle yleisölle tuttuna ilman juhlallista esittämistä. Se on „tietokirja Suomen kodeille", niinkuin nimilehdellä ilmaistaan, Suomen maasta ja kansasta: niiden luonnosta, historiasta, yhteiskunnallisesta, kirkollisesta, taloudellisesta kehityksestä, kansamme merkkimiehistä, sen ruumiillista hyvinvointia (terveyttä) y. m. koskevista asioista, lyhyesti sanottuna kaikista Suomen kansan elämään vaikuttaneista ja vielä vaikuttavista olosuhteista. Professori E. G. Palménilla, jonka alkuunpanosta ja johdolla tämä suurenlainen teos nyt julkaistaan, on se jo kauan ollut lempituumana. Ja niinkuin tuloksesta näkyy, on tämmöisen tietokirjan aikaansaaminen ollut varsin onnistunut ajatus. Tosin ei teosta selaillessa voi joskus olla itseltänsä kysymättä: miksikä aineiden järjestys on juuri sellainen, miksikä esim. toisena päivänä luemme „Ruotsin vallan aikana käytetyistä rahoista" ja seuraavana „lapsenpäästölaitoksista ja kätilölaitoksesta". Mutta onhan järjestys tässä lopultakin vähäpätöinen seikka. Ja se etukin tästä on, että teos tulee vaihtelevammaksi ja huvittavammaksi, sillä kuten tunnettua, „variatio delectat".

Pääasia on, että kysymykseen tulevat eri alat ja eri aineet tulevat huomioonotetuiksi ja esitykset niistä hyviksi, ja siinä suhteessa on „Oma maa" mielestäni täyttänyt kaikki kohtuulliset vaatimukset. Teoksen toimituskunnan on kiitettävällä tavalla onnistunut kiinnittämään työhön parhaimmat meillä olevat voimat, ja niin saadaan „Omasta maasta" monista asioista tietoja, joita on vaikea muualta vaivallakaan löytää. Tämä oikeuttaa täysin sen suuren menestyksen, mikä on tullut teoksen osalle. Näytteeksi siitä, mitä teos tarjoaa, mainittakoon tässä vain muutamia kirjoituksia eri tieteen haaroista: J. P. Norrlin, Katsaus Suomen luontoon ja kasvullisuuteen; E. G. Palmén ja J. E. Rosberg, Suomen kartta; W. Ramsay, Jääkaudesta; J. A. Palmén, Eläimistömme ja sen alkuperä; J. J. Sederholm, Suomen vuoriperä; A. Kajander, Suot, niiden synty ja kehitys; A. Osv. Kairamo, Kasvikunnan vuosijaksottaisista ilmiöistä; J. J. Mikkola, Suomen kansa antropoloogisessa suhteessa; Heikki Ojansuu, Suomen suvun esihistoria; Kaarle Krohn, Suomalaisten pakanalliset jumalat; Jaakko Gummerus, Suomalaisten käännytys kristinuskoon; J. W. Ruuth, Suomen asutus ja valtiolliset rajat vuoteen 1617; U. L. Lehtonen, Niko-

lai I; G. A. Gripenberg, Suomen sota 1808—09; E. G. Palmén, Suomalaiset vieraan maan palveluksessa; Kaarle Soikkeli, Uusimaa; A. V. Koskimies, Suomen kirjallisuus vuoteen 1640; J. Jäntti, Suomen maalaustaide 19:nnen vuosisadan alkupuolella; J. V. Juvelius, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura; E. Nervander, Z. Topelius; Aug. Hjelt, Suomensukuisten kansojen väkiluku; K. Reijo-Vaara, Vaatetuksesta; Otto Stenroth, Yksityispankit ja pankkiliike; R. A. Wrede, Oikeudenhoidon uudistus; A. Donner ja K. Soikkeli, Almanakasta ja ajanlaskusta; A. R. Blomqvist, Yksityiskoulut ja kasvatusaatteiden uudistus; K. Flodin, Fredrik Pacius. Tämä luettelo on omiansa näyttämään sekä sitä monipuolisuutta, joka on teoksen tunnusmerkkinä, että niitä runsaita voimia, jotka työtä avustavat.

Teos on runsaasti kuvilla ja kartoilla varustettu, ja kustantaja, joka tässä ei ole karttanut suurempiakaan kustannuksia kuin luvattu oli, ansaitsee siitä yleisön tunnustuksen. Toimittamisessa on noudatettu täyttä puolueettomuutta ja vältetty kaikkea nykyisten valtiollisten erimielisyyksien sekoittamista esitykseen — joka tietysti onkin ollut välttämätön ehto tämmöisen yhteistyöllä aikaansaatavan teoksen menestymiselle. Joku kerta tuntuu siltä, kuin tämän johdosta olisi tarpeettomastikin päiväefemeriideissä jätetty jotain seikkaa mainitsematta; niin esim. olisi ollut paikallaan Th. Reinistä historiallisena faktumina mainita, mille kannalle hän sortovuosien aikana asettui.

On lämpimästi onniteltava toimituskuntaa ja ennen muita sen johtajaa, prof. E. G. Palménia, jonka tarmokkaalle toiminnalle suurin ansio „Oman maan“ aikaansaamisesta tulee, siitä tavasta, jolla sen on onnistunut saada yritys toteutetuksi. Näin on saatu syntymään teos, jolla on pysyvä arvo ja joka aina on oleva kansallisena merkkiteoksena meidän kirjallisuudessamme.

K. Grotenfelt.

Runoutta.

AARNI KOUTA, *Dityrambeja*. Helsinki 1907. Kustannusosakeyhtiö Helios. 89 siv.

Aarni Koudan runojen kaksi edellytystä ovat Nietzsche ja Eino Leino. Edellinen sisällykseen, jälkimäinen muotoon nähden.

„Huippujen“ itseään saarnaava ihminen kummittelee täällä miltei jokaisessa runossa, ja tuon tuosta tapaa säkeen, kuvan tai käänteen, joka on kuin Leinon kynästä — ja toisinaan onkin. Tarvitseeko sanoa, että hän kummastakin esikuvastaan jää jälkeen.

Nietzschen filosofinen runo suuren yksilön ihanasta suvereniteetistä on epäilemättä hurmannut valtalentoon monen syttyvän nuorukaissielun.

Se ei muuta asiaa tai vähennä Nietzschen merkitystä että suurin osa kesyy sangen pian. Mutta hra Kouta ei nähdäkseni ole ehtinyt tai jaksanut omistaa muuta kuin tuon yhden jotenkin yksinkertaisen totuuden, että toiset ihmiset ovat suurempia kuin toiset. Sillä hän ratsastaa pyhät ja aret, ja se onkin sopiva loppurefrängiksi jokaiseen sanasarjaan:

Alla syvimmät, synkimmät kuilut,
yllä hopea-kangastus huiput.

Tuon yhden vastakohdan väsymätön toistaminen ei vielä tee runoa. Varsinkaan kun se kaikesta huolimatta ei tunnu tekijän oman temperamentin ehdottomalta purkaukselta, vaan pikemmin opitulta viisaudelta. Muu kaikki häipyy kovin epämääräiseksi. Tekijä ei ole vielä sillä kannalla, että tietäisi mitä tahtoo. Siksi hän puhuu paljo sanoja. Mutta liikasanaisuus ei ole yksin Aarni Koudan vika.

Enimmät kokoelman runoista kiertyvät kolmen suuren yksilön ympärille: Kustaa III:n, Marcius Coriolanuksen ja Caesarin. Suhteellisesti onnistuneimmat ovat „Öisellä Capitoliumilla" — joka kuitenkin johtaa mieleen Paavo Cajanderin tunnetun runon „Scipio Africanus" — ja „Pompejuksen curiassa", jossa tekijä on päässyt kohoamaan puhtaampaan muotoon kuin muissa. Jos vielä mainitsen alkupuolen „Luomisesta", olen luetellut ne, joissa on eniten *runoa*. Sinne tänne sirotellut mietelmät ovat sangen laihoja viisauksia — milloin ne eivät ole tyhmyyksiä.

Muoto on tuntuvasti tyyntynyt ja tasoittunut entisestään, mutta mauton liioittelu kuvissa ja vertauksissa häiritsee vielä usein. Esimerkiksi alku runossa „Mustat naamiaiset":

*Valo*merenä *välkkyvi* valtiaan linna,
rusoaaltoina vyöryvi silkkien vuo,
tulenlieskoina säihkyvät timantit leimuu,
tuhat *salamoivaa tähteä kristallit* luo j. n. e.

Aina vain lisämääräyksiä ja saman asian toistamisia! Vaikutus alenee aste asteelta päinvastoin kuin tekijä sanakyllyydessään on arvellut. Sanojen, riimillisten ja riimittömien, kasaaminen on niinikään turmellut runon „Catilina puhuu". Palja-sanan riimittämänä tuntuu syntyneen semmoinenkin onnistumaton kuva kuin („Luominen")

milloinka miljonat kuiluihin syöksyy
verissä luomisen kiehtova malja?

Lopuksi siteeraan vielä yhden tekijän säkeistä:

Ei huudoilla hallita ikuista Roomaa!

Y. K.

Lääkeopillista kirjallisuutta.

MAX OKER-BLOM ja G. V. LEVANDER, *Kodin Lääkärikirja. Tohtori Hamen, Carl Reissigin y. m. teoksia mukailemalla.* Helsingissä 1905—07. Kustannusosakeyhtiö Otava. 226 + 503 siv. Isoa 8:o. Hinta 13: 50.

ALFRED BRAMSEN, *Syömisen taito.* Suomentanut G. V. Levander. Helsingissä 1906. Otava. 60 siv. Hinta 85 p.

ALI KROGIUS, *Umpilisäkkeen tulehduksesta.* Suomentanut Erkki Rytkönen. Porvoossa 1907. Werner Söderström O. Y. 60 siv. Hinta 1: 50.

Kodin lääkärikirjoja eli kuten niitä myöskin nimitetään kotilääkärejä on jo suomeksikin ilmestynyt useampia, joita C. Gananderin „Maanmiehen Huone- ja Koti-Aptheeki eli Tieto ja Neuwwo tarpeellisimmista Lääkityxistä, useimmista lääkitys kirjoista uloswedetyt ja Suomexi kirjoitetut wuonna 1785" oli tietääkseni ensimäinen. E. Lönnrotin „Suomalainen talonpojan kotilääkäri", josta kolme painosta on olemassa, ilmestyi v. 1839. Uudempia lääkärikirjoja ovat suomennokset Uhrströmin (1893—94) ja Wistrandin (1897—99) kotilääkäreistä. Laajin ja täydellisin on nyt Otavan kustannuksella vuoden 1905 lopusta vihkoittain ilmestynyt tohtorien Max Oker-Blomin ja G. A. Levanderin *Kodin Lääkärikirja*, toimitettu Carl Reissigin y. m. teoksia mukailemalla. Tämä kahdeksattasataa sivua käsittävä teos on jaettu kahteen osaan, joista edellinen sisältää Max Oker-Blomin kirjoittaman terveysopin, Ivar Wilskmanin kirjoituksen voimistelusta ja urheilusta sekä yleisen tautiopin ja sairaanhoidon; jälkimäinen, laajempi osa käsittelee eri tauteja.

Teoksensa tarkoitusperän selittävät tekijät seuraavasti: „Tarjotaksemme Suomen kodeille tilaisuuden perehtymään terveyshoidollisiin kysymyksiin olemme ryhtyneet toimittamaan täydellistä kodin lääkärikirjaa. Toivomme että jokainen kansalainen siitä oppii terveysopin pääpiirteet, tautiopin alkeistiedot ja eri tautien tavallisimmat syyt ja synnyttäjät. Mutta sillä on toinenkin tarkoitus ja se on että muutkin ihmiset alkaisivat ajatella taudeista samalla tavalla kuin lääkärit, nimittäin että tauti ei ole mikään sattuma tai onnettomuus, vaan että sillä on selvät syynsä, mistä se johtuu, että sen hoito ei ole kerta kaikkiaan määrätty, vaan sovellutettava olojen ja syiden mukaan."

Tämän ohjelman mukaisesti on teoksessa annettu terveysopille huomattava sija. Perustuen lyhyeen selontekoon ihmisruumiin rakennuksesta sekä sen eri elimien toiminnasta kertoo tekijä lyhyesti, mutta sattuvasti yksityisen eli mieskohtaisen terveydenhoidon vaatimuksista. Hyvin valaiseva ja kodeille tervetullut on esitys yleisestä tautiopista ja sairaanhoidosta, jossa saa joukon hyviä opetuksia ja neuvoja menettelystä sairasvuoteen ääressä. Eri tautien esityksessä taas on pääpaino pantu taudin laadun ja syiden selvillesaamiseen, mutta on taudin synnyttämille oireillekin annettu sija, paikoittain ehkä liiankin huomattava. Kun esim. keuhko-

taudista puhuessa esitetään jokseenkin seikkaperäisesti, missä milloinkin syntyviä kipuja, niin luulen tästä olevan enemmän haittaa kuin hyötyä. Taudin laadun selvillesaamiselle ei näistä ole mitään apua. Ja se haitta niistä on, että tällaisten oireiden — joita voi kohdata jos jonkin taudin kuluessa, vieläpä silloin, jolloin ei varsinaista tautia ole olemassakaan, — kertomuksista luulotautisten luku vain lisääntyy. Kaksiteräinen miekka on aina kansan käteen pantu lääkärikirja. Opetusta ja neuvoja tarvitaan tietysti tällä alalla paljon, ja sentähden on ymmärtäväisesti toimitettu lääkärikirja täysin paikoillaan, mutta paraimmastakin lääkärikirjasta voi vähemmin kehittyneen lukijan mielikuvitus saada virikettä kaikenlaisiin harhaluuloihin. Kirjasta lukemansa oireet sattuvat kuin nakutetut juuri hänen tuntemiinsa taudinoireisiin; hänessä on siis se ja se tauti eikä ainoastaan yksi, vaan moni muukin, sillä kun hän oikein rupeaa tunnustelemaan, huomaa hän ruumiissaan myöskin niiden oireet. Paljon riippuu kuitenkin siitä, missä hengessä kirja on toimitettu. Tämän kirjan tarkoitusperästä ei tarvitse epäillä, ja yleensä ovat tekijät onnistuneetkin tehtävässään hyvin.

Muutamia muistutuksia voisi kyllä tehdä mitä aineiston järjestämiseen tulee sekä paikoittain sisällykseenkin nähden, mutta veisi tämä yksityisseikkoihin, jotka eivät huvittane Valvojan lukijakuntaa. Tahdon vain huomauttaa, että esim. tarttuvien tautien luvussa olisivat mielestäni muutamat viittaukset yleisen terveydenhoidon vaatimuksiin näiden ehkäisemiseksi olleet paikoillaan. Sitä vastoin en voi ymmärtää, mitä hyötyä tällaisessa kirjassa on kirjoituksesta sellaisesta kuin raakuuden karttamisesta. Huoletta olisi se voinut jäädä pois.

Muistutukseni ovat kuitenkin verrattain vähäpätöistä laatua. Kun kirjan tarkoitusperä on hyvä ja käsittelykin monessa suhteessa onnistunut, voin mielihyvällä suositella sitä opettavana lukemisena varttuneellekin lukijakunnalle. Lukuisat hienot, osaksi värillisetkin kuvat lisäävät suuresti kirjan arvoa.

Alfred Bramsenin kirja *Syömisen taito* on jo meilläkin ehtinyt herättää jommoistakin huomiota, joten siitä ei tarvinne puhua monta sanaa. Tämäkin kirja todistaa ettei järki vallitse maailmassa, vaan voimalliset mielenliikutukset. Ihminen tarvitsee voimasanoja tullaksensa vakuutetuksi. Ken ei olisi pienestä pitäen kuullut vanhempiensa varoituksen: ei saa ahmia ruokaa, täytyy pureksia ruoka kunnollisesti. Tavallisesti on tämä kuitenkin kaikunut kuuroille korville: kiihtynyt nykyajan ihminen syöpi tulisessa kiireessä, ja seuraus tästä niinkuin muustakin kiireestä on huono ruoansulatus ja ärtynyt mieli. Pelastus kaikesta tästä pahasta on nyt löydettävissä syömisen taidossa, se on rasittuneille ihmisille aivan kuin uusi evankeliumi, joka on kaikki parantava, umpisuolen-

tulehdukset ja muut vaivat. — Kirjan ansio on siinä, että se taas on kääntänyt ihmisten huomion erääseen ruoansulatuksessa tärkeään seikkaan, josta kyllä kannattaa ja tarvitsee puhua. Toivottavaa vain olisi, että joka vuosi ilmestyisi tällaisia ja vieläkin voimakkaampia kirjasia, jotka saarnaavat samaa asiaa — siksi lyhyt on ihmisen muisti.

Täydellisellä mielihyvällä on tervehdittävä prof. Ali Krogiuksen kirjoittamaa kirjasta *Umpilisäkkeen tulehduksesta*, tästä muotitaudista, josta kyllä kaikki osaavat puhua, vaikka heidän tietonsa siitä useimmiten ovat hyvin vähäiset. Sillä paljon väärinkäsitystä ja harhaluuloa on siitä todellisuudessa vielä olemassa. Tieteellisesti pätevältä taholta saadaan nyt tarkka selonteko taudin laadusta, josta selviää, kuinka vaarattomia emaljoidut astiat, rusinansiemenet y. m. pelätyt esineet todella ovat ja vaara pääasiallisesti piilee noissa ihmiskunnan vitsauksissa bakterioissa. Mukaansatempaava sekä vakuuttava on tekijän esitystapa. Erittäinkin vaikuttaa vaikuttavasti hänen esityksensä taudin hoidosta, jossa hän empimättä asettuu niiden riveihin, jotka suosittelevat aikaista leikkausta kaikissa vaikeissa kohtauksissa. Hyödyllinen ja varmaankin kaikille tervetullut on tämä pieni kansantajuisesti kirjoitettu kirja.

N. J. Arppe.

Siveysopillista kirjallisuutta.

C. Hilty, *Onni.* I osa. Suom. K. F. Kivekäs. Oulussa 1906. Werner Söderström Osakeyhtiö. 280 siv 8:o. Hinta 3: —.

Alkukielellä on tällä teoksella ollut suuri menestys; sitä on levinnyt eri painoksina yli 100,000 kappaleen, eikä liene suomenkielinen ensimäinen käännös siitä. Sisällyksestä ei ole helppo arvata tekijän ammattia. Luulisi pikemmin olevansa tekemisissä monipuolisesti sivistyneen ammattikasvattajan kanssa kuin lakimiehen. Tekijä on sveitsiläinen, Bernin yliopiston valtio- ja kansainoikeuden professori. Paitsi omaan alaansa kuuluvia teoksia on hän myöskin kirjoitellut eetillisiä kirjoitelmia; huomattavin niistä on v. 1891—99 ilmestynyt kolmiosainen teos „Glück“, jonka ensimäinen osa vasta on suomennettuna.

Tämä ensimäinen osa sisältää kahdeksan toisistaan riippumatonta kirjoitelmaa, joten on varsin vaikea muutamalla sanalla tehdä selkoa kirjan sisällyksestä. Siinä neuvotaan käytännöllisen, jokapäiväisen elämän siveysoppia, arkielämän työn, keskinäisen rakkauden, hyvien tottumusten, siveellisen vakavuuden, ajan oikean käyttämisen, ihmisen iäisyystarkoitusperän siveysoppia pohjaksi ihmislapsen oikealle onnelle. Niin paljon

kuin kirjassa onkin hyviä neuvoja, on niistä kuitenkin kaukana kaikki kuolettava saarnailu ja tyhjänpäiväinen tunnelmoiminen. Tekijän vahva puoli järkkymätön elämän tosiasioilla taivuttaminen ja todisteleminen. Hän ei suotta olekkaan juristi. Sitäpaitsi sisältää ilmoitettavana oleva osa pitkän otteen Epiktetoksen mietelmiä. Kirjaa haittaavat liian lukuisat alimuistutukset, mikä nähtävästi on seuraus siitä, että kirjoitelmat ensiksi ovat julkaistut aikakauskirjoissa eikä tekijällä sitten niitä kirjana julkaistessaan ole ollut tilaisuutta sulattaa lisäyksiään itse tekstiin. Esitystapa on yksinkertaista ja kansantajuista, mikä yhdessä sisällyksen kanssa on omiaan tekemään sen varsinkin sopivaksi opettaja- ja kansankirjastokirjaksi. Suomennoskin on melko lailla hyvä.

L. H.

Tietoja eri aloilta.

Emile Zolan „tieteellinen romaani“.

„Le Roman scientifique d'Emile Zola“.

Tämän niminen teos on äskettäin ilmestynyt Ranskassa. Sen kirjoittaja on toht. Martineau, ja se kumoaa loistavalla tavalla yhden noita legendoja, jotka eräitä vuosia sitten syntyivät kerrassaan vastoin kaikkea oikeutta: Zolan teosten tieteellisen arvon.

Zola, joka ilman alkusivistystä ja kypsyyttä oli rynnännyt kirjallisuuteen, halusi herättää huomiota suurella melulla ja piirsi lippuunsa tuon komealta kajahtavan tunnuslauseen: „tieteellinen romaani“. „Tiede“ se merkitsi hänen suussaan biologiaa tai oikeammin vain lääketiedettä. Ja hän ahmi suuret määrät sangen toisarvoisia lääketieteellisiä teoksia, teki niistä muistiinpanoja, omisti niistä ilman kritiikkiä hyvinkin epäiltäviä hypoteesejä ja rakensi tämän „tieteen“ varaan romaaninsa, jonka hän luuli siten sisältävän „absoluutisen totuuden“. Alkuplasma, luonteen perinnöllisyys y. m. semmoiset tieteelliset oppisanat ja teoriat alkoivat kummitella hänen aivoissaan. Ja hän ylpeili saadessaan näyttää anatomisia ja patologisia tietojaan sopivissa ja sopimattomissa paikoissa: kuvatessaan sairautta, onnettomuudentapausta, leikkausta, lapsensynnyttämistä j. n. e. Mutta kaikkialla, missä hän koskee lääketieteelliseen kysymykseen, on hän — kuten Martineau sanoo — „epävarma, ikävä, epätäsmällinen ja banaali, niinkuin voi olla kuka tahansa romantinen romaaninkirjoittaja“. Ja Martineau tekee johtopäätöksensä tästä tieteellisyydestä seuraavin selvin sanoin: „Zola oli romantikko: kirjallisen toimintansa,

erikoisen maailmankatsomuksensa, lauseidensa poljennollisuuden ja sanastonsa värikkyyden puolesta. Mutta oman aikakautensa vaikutuksesta hän rakastui huomioiden tekoon ja luonnontieteissä käytettyyn todistelutapaan ja hän yritti sovelluttaa romaaniinsa ympärillä olevat tieteelliset hypoteesit. Mutta naturalismi ei ollut hänelle koskaan muuta kuin ulkonainen leima eikä sillä ollut minkäänlaista ratkaisevaa vaikutusta hänen elämäntyöhönsä, sillä useimmiten hän jättää syrjään sen filosofian ja sen perinnöllisyysopit. Eikä sen tosiasioihin perustuvaa pohjasuuntaa ole myöskään otettu yhtään huomioon. Hänen kiivaimmatkin puoluelaisensa myöntävät, että hänen ajatuksensa kertoa, noudattaen ennakolta määrättyä suunnitelmaa, jonkun perheen luonnonhistoria ja yhteiskunnallinen kehitys, on suorastaan epätieteellinen ja hiukan yksinkertainen, että hänen fysiolooginen kuvitelmansa on naurettavaa turhantarkkuutta ja hänen päämääränsä liioiteltuja ja nurinkurisia . . ." Entäpä sitten vilpittömyys ja taiteilijakutsumus? Ne ymmärrämme tuosta vastauksesta, jonka Zola kerran antoi Flaubertille: „Minä nauran, hitto vieköön, kuten tekin tuolle sanalle naturalismi, ja kuitenkin minä toistan sitä yhä uudelleen, koska kerran täytyy antaa joku nimi asioille, *jotta yleisö luulisi niitä uusiksi*. . ." Zola näet haki kiihkeästi sitä tietä, joka vie suurin voittoihin . . . ja hän uneksi myös kenties pääsevänsä Panteoniin, hänkin.

Uusi voimateoria.

Ranskalainen tiedemies, toht. Gustave Le Bon, on äskettäin julkaissut teoksen *L'Evolution des forces* (Voimien kehitys), joka on jatkoa hänen aiemmin kirjoittamaansa *L'Evolution de la matière* (Aineen kehitys). Nämä kaksi teosta ovat viime aikojen ranskalaisessa tieteellisessä kirjallisuudessa saaneet enimmän huomiota osakseen. Vasta pitkän taistelun jälkeen on Le Bon saanut ainakin osaksi mielipiteillensä kannatusta virallisten oppineiden piirissä, jotka liian usein ovat taipuvaisia vanhoillisuuteen kunnioituksesta klassillisia teorioja kohtaan. Le Bonilla on ollut rohkeutta hyökätä nykyaikaisen tieteen suurten dogmien kimppuun. Hän on yrittänyt järkyttää fysikaalisten tieteiden rakennuksen pohjaperustuksia, jotka näyttivät aivan horjumattomilta. Hän huomauttaa kirjansa „L'Evolution des forces" ensimäisessä luvussa, jonka nimenä on „Nykyisestä tieteellisestä anarkiasta", kuinka suuri ero on toiselta puolen henkisten tieteiden, kuten sielutieteen, valtiotieteen tai historian, ja toiselta taas fysikaalisten tieteiden välillä. Edellisissä ovat rajapiirteet hiukan epämääräisiä ja saavutukset hiukan epävarmoja, jälkimäisissä sensijaan määri-

telmät tarkkoja, todistelu vakuuttavaa ja varmoihin kokeisiin perustuvaa. Mitä monimutkaisin ilmiö saa jälkimäisissä tieteissä aina selityksensä. Kemian pohjana on oppi atoomin häviämättömyydestä, fysiikan pohjana taas oppi energian häviämättömyydestä. Mutta nyt katsotaan asioita toisella tavoin: Häviämättömäksi otaksuttu aine haihtuu vähitellen atoomien yhtämittaisen eroamisen kautta, tämän hävityksen tulokset muuttuvat, kuljettuaan monien väliasteiden kautta, lopulta äärettömän hienoksi aineeksi, joka täyttää maailmojen avaruudet ja tunkeutuu kaikkiin kappaleisiin, eeteriksi. Tällä tavoin hävitessään vapauttaa aine suunnattoman määrän energiaa, ja tästä aineen kulumisen kestäessä vapautuneesta energiasta ovat tuloksena useimmat kaikkeuden voimat, m. m. sähkö ja auringon lämpö. Näin tulee Le Bon siihen johtopäätökseen, että voima ja aine ovat vain saman asian eri puolia: voima olisi silloin atoomien sisäisen energian stabiili muoto; lämpö, valo, sähkö j. n. e. taas olisivat sen ei-stabiileja muotoja.

Le Bonin aatteet luovat myös kirkasta valoa probleemiin aineen syntymisestä. Kaikki johtuu niiden mukaan eeteristä ja palaa siihen taas takaisin; eeteri saattaa muuttua semmoisiksi raskaiksi ja koviksi kappaleiksi, kuten kallioksi ja metalliharkoksi. Se voi näyttää mahdottomalta, mutta tässä suhteessa on esim. seuraava kokemus mieltäkiinnittävä. Hydroelektrisissä tehtaissa on huomattu, ettei 2 cm. paksuiseen vesipatsaaseen, kun se putoo 500 m. korkuisen putken läpi, „pysty voimakaskaan miekanisku"; veden vastustuskyky on siis siinä tapauksessa yhtä suuri kuin muurin; Bernhard Brunhes arvelee, ettei kanuunan luotikaan pystyisi juoksevaan vesipatsaaseen, jos sen nopeus olisi kyllin suuri. „Muutaman cm. paksuinen vesilaatta, jos se on tarpeeksi nopeassa liikkeessä, olisi yhtä mahdoton granaatin puhkaista kuin panssarilaivan teräksinen kylki." Eikä ainetta, joka näyttää meistä aivan liikkumattomalta ja pysyvältä, olisi olemassa, elleivät sen pienoisosat olisi alituisesti nopeassa kiertoliikkeessä. „Aine on nopeutta, ja kun nopeassa liikkeessä oleva aine on myös energiaa, niin voidaan ainetta katsoa erääksi energiamuodoksi."

Kolmannessa ja neljännessä luvussa antaa toht. Le Bon mieleenpainuvan kuvan maailmoiden kehityksestä ja aineen kehityksestä. Kaootisen kauden jälkeen, jolloin eeterissä muodostuivat pilvet ja ensimäiset tuulenpyörteet, on näiden liikunta kiihtynyt, ja epämääräisessä nebuloossassa ovat atoomit aste asteelta liittyneet yhteen ja täyttyneet yhä enemmän energialla. Silloin on nebuloosan keskessä muodostunut aurinko, tähti; ja puristuen yhä lujemmalle ja lujemmalle ovat atoomit lopulta saaneet tilavuuteen verrattuna liian suuren sisäisen energiamäärän: ylijäämä on alkanut säteillä avaruuteen lämpönä, valona tai erilaisina sähkövoimina; tähden lämpömäärä on noussut liian korkeaksi (hehkumistila), mutta kohta se on taas alentunut, kun atoomiainekset ovat synnyttäneet

uusia tasapainosuhteita ja luoneet uusia erilaisia kappaleita, jotka jakautuvat eri haaroille. Kiertotähdet ovat irtaantuneet keskipakoisuuden ajamina keskusauringosta, jonka ympäri ne kieppuvat; lämmön aleneminen on tullut hyvin tuntuvaksi ja aine saavuttanut pysyvän tasapainotilan. Kuitenkaan eivät atoomit ole lakanneet säteilemästä hiukan; muutamat, kuten radioaktiivisten kappaleiden atoomit, alkavat jo särkyä aineosiinsa. Ne ovat ensimäisenä merkkinä aineen vanhuudesta, aineen, jonka alkuelementit lopulta palaavat takaisin eeteriin.

Kirjan jälkimäinen puolisko, jonka nimenä on „Fysiikan probleemejä", on pääasiassa kokeellista laatua. Se sisältää esityksen kirjoittajan lukuisista kokeista. Täynnä nerokkaita havaintoja, avaavat ne uusia näköaloja, kumoovat fysiikan tutkijain keskuudessa nykyisin vallitsevia mielipiteitä. Monet kokeista osoittavat, että sähkö on samalla kertaa aineen hajaantumisen tulos sekä yksi tämän hajaantumisen voimakkaimpia tekijöitä. — Sangen huomattavia ovat niinikään ne luvut, joissa kosketellaan aineen muuttumista valoksi, aineen haihtumista valon vaikutuksesta j. n. e.

Kaikkialla tavataan kirjassa todistuksia atoomien sisäisen energian vaikutuksista, kaikkialla soveltuvat Le Bonin hedelmälliset ajatukset todellisuuteen, antaen ilmiöille uuden selityksen.

(Mercure de Francen mukaan.)

Suomi ulkomailla.

— Tohtori EMIL ZILLIACUKSEN väitöskirjasta „Den nyare franska poesin och antiken" (Uudempi ranskalainen runous ja antiikki) tekee P-G. la Chesnais selkoa aikakauslehti „Mercure de France"n viime heinäk. 16 päivän numerossa (N:o 242 Tome LXVIII). Selonteko on refereeraavaa laatua. Kirjoittaja sanoo tahtovansa huomauttaa ranskalaisille lukijoille „tätä uutta tutkimusta Ranskan runoudesta, jossa on ilmiselvästi osoitettu, kuinka jatkuvaa laatua, muotojen sangen suuresti vaihdellessa, antiikin vaikutus on ollut meidän runouteemme."

— *Karl August Tavaststjernasta* sisälsi Wienissä ilmestyvä „Fremdenblatt" nrossa 264 elämäkerrallisen kirjoitelman, jonka tekijä on Marie Herzfeld.

Valvojan leviäminen 1907.

Vanhan tavan mukaan julkaistaan Valvojan tilastotaulu, joka osoittaa lehden tämänvuotisen tilaajamäärän ja tilauspaikat viimevuotisiin verrattuina:

Paikkakunta.	Tilaajamäärä. v. 1906.	v. 1907.
Alastaro	—	2
Alatornio	1	1
Alavus	1	—
Antrea	—	6
Asikkala	1	1
Aura	3	—
Elimäki	1	—
Elisenvaara	—	5
Enso	1	—
Espoo	—	1
Eura	1	3
Evo	2	2
Forssa	6	8
Förby	1	1
Godby	—	1
Haapajärvi	—	1
Haapakoski	1	—
Haapavesi	2	2
Halikko	2	1
Halila	1	—
Hamina	20	26
Hammaslahti	1	1
Hankasalmi	1	—
Hanko	—	2
Harju	2	6
Hartola	1	1
Hauho	1	—
Haukivuori	1	—
Heinola	9	10
Helsinki	266	294
Helylä	1	—
Hiitola	1	—
Himanka	1	1
Hirvensalmi	1	1
Hollola	1	1
Humppila	3	3
Hyvinkää	1	1
Hämeenkyrö	1	4
Hämeenlinna	27	24
Hämekoski	—	1
Härmä	—	1
Högfors	1	1
Ii	—	7
Iisalmi	14	11
Ikaalinen	4	4
Ilmajoki	3	1
Ilomantsi	1	2
Imatra	3	3
Impilahti	—	3
Inari	1	1
Inha	1	1
Inkeroinen	2	—
Inkilä	—	1
Jaakkima	3	—
Joensuu	32	32
Johannes	1	1
Jokela	—	1
Jokioinen	1	—
Joroinen	2	—
Joutsa	1	—
Juankoski	1	—
Juva	4	—
Jyväskylä	28	43
Jämsä	2	1
Järvelä	2	—

Järvenpää	2	1	Koski H. l.	3	1
Jääski	—	1	Koski T. l.	—	1
Kaipiainen	—	1	Koskue	1	—
Kajaani	9	4	Kotka	23	23
Kangasala	1	—	Kouvola	1	8
Kankaanpää	1	1	Kovettu	1	—
Kannus	1	—	Kristiinankaupunki	—	1
Kantala	1	—	Kuhmoinen	1	—
Karhula	4	3	Kulju	1	—
Karihaara	1	1	Kuopio	62	65
Karkku	1	1	Kurkijoki	4	3
Karttula	5	1	Kuortane	1	—
Kauhajoki	1	—	Kuru	—	1
Kauhava	2	1	Kuurila	1	1
Kaukola	1	3	Kuusamo	—	1
Kausala	1	—	Kyrö	—	1
Kauvatsa	1	—	Kyrökoski	2	—
Kavansaari	1	—	Käkisalmi	4	9
Kello as.	1	1	Kälviä	—	1
Kemi	7	4	Köyliö	1	2
Kemijärvi	—	2	Lahti	13	26
Kempele	—	1	Laihia	1	2
Kerava	3	1	Lapinlahti	1	1
Kerimäki	1	1	Lappajärvi	2	2
Kestilä O. l.	—	1	Lappeenranta	22	23
Keuruu	1	3	Lappfjärd	1	—
Kirvu	—	4	Lappi T. l.	—	2
Kisko	1	—	Lappila	1	—
Kiteen pit.	3	2	Lapua	1	1
Kittilä	—	1	Lauritsala	1	—
Kiuruvesi	1	—	Lauttakylä	1	1
Kivennapa	2	4	Lemi	1	1
Kivijärvi	—	1	Lempäälä	2	3
Koiviston pit.	1	2	Leppäkoski	1	1
Kokkola	2	5	Leppävirta	7	4
Konnitsa	1	—	Lieto	1	—
Kontiolahti	1	—	Liminka	1	3
Koria	11	2	Liperi	1	1
Korkeakoski	2	—	Lohja	3	2
Korpilahti	1	—	Loimaa	2	2
Korso	—	1	Lokalahti	1	1
Kortesjärvi	1	—	Lavia	—	1

Loviisa	1	6	Oulu	76	84
Luopioinen	1	1	Oulujoki	1	—
Luumäki	—	1	Oulunkylä	1	1
Längelmäki . . .	—	1	Padasjoki	2	1
Läskelä	1	1	Paimio	—	1
Maaninka	—	1	Palokki	—	1
Makslahti	1	—	Panelia	—	1
Malmi	2	2	Parainen	1	—
Merikarvia	1	2	Parikkala	2	1
Messukylä	—	4	Parola	—	1
Metsäkylä	—	1	Peltosalmi	1	—
Metsämaa	1	—	Perkjärvi	1	1
Miehikkälä	5	1	Peräseinäjoki . . .	1	—
Mieslahti	—	1	Petäjävesi	1	1
Mikkeli	31	21	Pieksämäki	1	2
Muhos	—	1	Pielavesi	—	1
Muola	2	1	Pielisjärvi	1	—
Mustiala	4	1	Pietarin rautatieas. .	2	—
Muurame	—	1	Piikkiö	1	—
Mänttä	1	1	Pirkkala	1	—
Mäntyharju	3	2	Pitkälahti	1	2
Naantali	1	2	Pitkäniemi	—	1
Nakkila	1	1	Pitkäranta	1	1
Niittylahti	2	1	Pori	23	21
Nivala	1	2	Porvoo	10	16
Noitermaa	1	1	Postivaunu N:o 11 .	1	—
Nokia	1	1	Pudasjärvi	2	2
Normarkku	1	3	Punkaharju	1	1
Nummela	3	3	Punkalaidun	6	—
Nummi U. l. . . .	1	—	Puumala	1	1
Nurmes K. l. . . .	7	5	Pyhäjärvi O. l. . . .	3	1
Nurmes as.	1	—	Pyhäjärvi Vp. l. . .	1	2
Nurmi V. l	—	1	Pälkjärvi	1	1
Nurmijärvi	1	—	Raahe	12	9
Nurmo	1	—	Raivola	2	2
Oitti	1	1	Rajamäki	1	1
Oravasaari	1	—	Rantasalmi	1	—
Orimattila	2	7	Rauma	36	36
Orivesi	2	1	Raussila	1	1
Ostola	1	—	Rautalampi	—	1
Otalampi	—	1	Rautjärvi	—	1
Otava	1	1	Rautu	1	1

Reposaari	—	6	Taivassalo	—	1
Riihimäki	2	1	Taivastila	—	1
Ristiina	2	1	Terijoki	1	8
Rovaniemi	12	10	Tervola	2	2
Ruokolahti	1	—	Tohmajärvi	1	10
Ruovesi	3	—	Toholampi	—	1
Ruukki	1	1	Toijala	—	3
Ryttylä	2	2	Toikko	1	—
Räisälä	1	3	Toivakka	1	—
Saarijärvi	6	3	Tornio	3	4
Sairala	—	3	Turenki	2	2
Salmi	—	1	Turku	58	79
Salo	4	5	Tuulos	1	1
Sauvo	1	—	Tyrvää	3	2
Sastmola	1	—	Ulvila	1	1
Savitaipale	1	—	Urjala	1	2
Savonlinna	22	19	Utajärvi	—	1
Selin as.	1	—	Utsjoki	1	1
Selänpää	—	1	Utti	1	1
Simoniemi	—	1	Uukuniemi	1	1
Siuro	1	—	Uuras	2	1
Sodankylä	1	1	Uusikaarlepyy	2	1
Soijinlahti	1	—	Uusikaupunki	5	4
Soini	1	—	Uusikirkko Vp. l.	3	2
Sortanlahti	1	1	Uusikylä	—	3
Sortavala	35	34	Vaasa	27	27
Souru	3	2	Valkeakoski	2	4
Sulkava	2	—	Valkeasaari	1	—
Suodenniemi	1	1	Vampula	2	1
Suolahti	1	—	Varkaus	1	6
Suomenniemi	3	2	Vehmaa	1	3
Suonnenjoki	2	1	Vehmainen	1	—
Suursaari	3	—	Vesanka	1	2
Sysmä	7	6	Vesanto	—	2
Säiniö	—	1	Veteli	—	1
Säkkijärvi	1	2	Vihti	1	—
Särkisalmi	—	3	Viipuri	107	85
Taivalkoski	—	1	Viitasaari	2	—
Tali	2	2	Viljakkala	—	1
Tammisaari	1	1	Villähti	1	—
Tammisuo	3	1	Vimpeli	1	—
Tampere	104	88	Virolahti	15	15

Vuojoki	—	2	Yläne	—	1
Vuoksenniska . . .	—	2	Äänekoski	2	—
Vöyri	1	—	Öfvermark	1	1
Ylistaro	2	1	Venäjälle ja ulkomaille	30	33
Yli-Tornio	1	—			
Ylivieska	1	5	Yhteensä	1,509	1,575

Ilmaiseksi jaellaan 47: toimittajille ja avustajille 15, aikakauslehdille vaihtokappaleita 15, ulkomaille 17.

Valvojaa leviää siis 1907 kaikkiaan **1622** kpl. (v. 1906 1552 kpl.). Valvojan tilaajamäärä on näin ollen viime vuodesta kasvanut 66:lla ja on täten kohonnut korkeimmilleen.[1] Suurin on, kuten arvata sopiikin, lisäys ollut Helsingissä (28 uutta tilaajaa), senjälkeen seuraavat Turku (21), Jyväskylä (15) ja Lahti (13). Vielä on mainittava tilaajain luvun enennys Oulussa (8:lla), Iissä (7:llä), Kouvolassa (7:llä), Terijoella (7:llä), Antreassa (6:lla), Haminassa (6:lla), Porvoossa (6:lla), Reposaaressa (6:lla), Elisenvaarassa (5:llä), Käkisalmessa (5:llä), Loviisassa (5:llä), Orimattilassa (5:llä), joista Iissä, Antreassa, Reposaaressa ja Elisenvaarassa Valvojalla viime vuonna ei ollut yhtään tilaajaa. Tuntuvin alennus on tapahtunut Viipurissa (22:lla), Tampereella (16:lla), Mikkelissä (10:llä), Koriassa (9:llä), Punkalaitumella (6:lla) ja Kajaanissa (5:llä).

Ulkomaalaisia kirjauutuuksia.

a) Tieteellisiä, elämäkerrallisia, essee-luontoisia.

Vilh. Andersen, Tider og Typer af dansk Aands Historie. Erasmus. I. Kjøbenhavn. Nordisk Forlag. kr. 4: 75.

Robert F. Arnold, Das moderne Drama. Strassburg. K. J. Trübner. Rmk. 6: —.

Svante Arrhenius, Människan inför världsgåtan. Stockholm. Hugo Geber. kr. 3: 75.

Georg Brandes, Levned I—II. Kjøbenhavn. Nordisk Forlag. à kr. 6: 50.

Chr. Collin, Björnstjerne Björnson I—II. Hans barndom og ungdom. Kristiania. H. Aschehoug & C:o. Yht. kr. 10: —.

Nils Erdmann, Gustaf III. De första bladen i hans lifs historia. Stockholm. Hugo Geber. kr. 4: 50.

---

[1] Vertauksen vuoksi mainittakoon Valvojan tilaajamäärä kymmeneltä edelliseltä vuodelta: v. 1897 672, 1898 1206, 1899 1487, 1900 1357, 1901 1500, 1902 1418, 1903 1497, 1904 1527, 1905 1484, 1906 1509.

Poul Levin, Den naturalistiske Roman. (Flaubert. Zola. Maupassant. Huysmans. Bourget.) Kjøbenhavn. Nordisk Forlag. kr. 4: 75.

Karl Mantzius, De store Skuespillers Aarhundrede. Kjøbenhavn. Nordisk Forlag. kr. 8: —.

Dimitri S. Mereshkovski, Tolstoi och Dostojevski som människor och konstnärer. Öfversättning från ryskan af E. Weer. Stockholm. Hugo Geber. kr. 4: —.

—„— —„— Tolstois och Dostojevskis religion. I–II. Öfversättning från ryskan af E. Weer. Stockholm. Hugo Geber. Yht. kr. 6: —.

—„— —„— Der Anmarsch des Pöbels. Übersetzt von Harald Hoerschelmann. München. R. Piper & C:o. Rmk. 2: 50.

Bernhard Shaw, Ein Ibsenbrevier. Die Quintessenz des Ibsenismus. (Käännös englannin kielestä.) Berlin. S. Fischer. Rmk. 2: 50.

Sven Söderman, Bilder och gestalter. Stockholm. Ljus. kr. 3: 75.

Johannes Volkelt, Zwischen Dichtung und Philosophie. München. C. H. Beck. Rmk. 8: —.

b) Kaunokirjallisia.

Herman Bang, Sælsomme Fortællinger. Kjøbenhavn. Nordisk Forlag. kr. 2: 75.

—„— —„— De fire Djævle. Kjøbenhavn. Det Schubotheske Forlag. kr. 1: —.

Robert Browning, Pippa går förbi. Öfversättning av K. G. Ossian-Nilsson. Stockholm. Albert Bonnier. kr. 2: —.

Laurids Bruun, Midnatssolen. Roman. 2 oplag. Kjøbenhavn. Nordisk Forlag. kr. 5: 50.

Gustaf Geijerstam, Den eviga gåtan. Roman. Stockholm. Albert Bonnier. kr. 2: 75.

Karl Kjellerup, Den fuldtendtes Hustru. Et Legendedrama. Kjøbenhavn. Nordisk Forlag. kr. 5: 50.

Joh. V. Jensen, Den ny Verden. Til international Belysning af nordisk Bondekultur. Kjøbenhavn. Nordisk Forlag. kr. 4: 50.

—„— —„ Singaporenoveller. Kjøbenhavn. Nordisk Forlag kr. 2: 50.

Nils Kjær, Mimosas Hjemkomst. Skuespil. Kjøbenhavn. Det Schubotheske Forlag. kr. 2: .

—„— —„— Det evige Savn. To noveller. Kjøbenhavn. Det Schubotheske Forlag. kr. 1: 25.

Jakob Knudsen, Fremskridt. Roman. Kjøbenhavn. Nordisk Forlag. kr. 5: —.

Thomas Krag, Offerlam. Roman. Kjøbenhavn. E. Jespersens Forlag. kr. 4: —.

Sven Lidman, Elden och altaret. Stockholm. Albert Bonnier. kr. 3: —.

Karin Michaëlis, Over al Forstand. Kjøbenhavn. Nordisk Forlag. kr. 2: —.

Maria Mihi, Junkern utan land och andra berättelser. Stockholm. Albert Bonnier. kr. 3: —.

K. G. Ossian-Nilsson, Orkester. Stockholm. Albert Bonnier. kr. 3: —.
Hilma Söderberg, Höga visan. Prisbelönt roman. Stockholm. Albert Bonnier. kr. 3: 75.
Hjalmar Söderberg, Det mörknar öfver vägen. Berättelser. Stockholm. Albert Bonnier. kr. 3: 50.
Marcelle Tinayre, Le Rançon. Roman. Paris. Calman Levy. fr. 3: 50.
Anders Österling, Årets visor. Stockholm. Albert Bonnier. kr. 2: 75.

Toimitukselle tullutta kirjallisuutta.

Werner Söderströmiltä: *Hanna Favorin,* Maantiede. 1: 50. — *Solmu Nyström,* Deutsches Lehrbuch. — *Joh. A. Johansson,* Marjahedelmäin viljelyksestä Suomessa. —: 20. — *Artur Siegberg,* Svensk språklära. 1: 35. — *Z. Topelius,* Satuja ja runoja. II. Suom. V. Tarkiainen ja V. Juva. —: 85. — —, Lukemisia lapsille. 35—8 vhk. —: 75. — Oma maa. 16, 17 vhk. 1: —. — Keksintöjen kirja. Toim. *Vihtori Peltonen.* 8, 9 vhk. —: 65. — Raamatun kuvasto, toim. *Frohnmeyer* ja *I. Benzinger* 1 vhk. —: 85. — *K. E. Kivirikko,* Koulun kasvioppi. 6: 50. — *Leo Tolstoi,* Sota ja rauha. Kolmas nidos. 2: 50. — *P. Päivärinta,* Elämän havainnoita. 1, 2 vhk. —: 15. — *J. E. Sunila,* Peltoviljelysjärjestelmät Hattulan kunnassa. 3: —. — *Anatole France,* Crainquebille. Suom. Otto Manninen. 1: 50. — *Alphonse Daudet,* Kirjeitä myllyltäni. Suom. V. Tarkiainen. 2: —. — Sata kertomusta pyhäkouluja varten. Toim. *L. L.* Suom. Emmi Voionmaa. 2: —. — *Johannes Linnankoski,* Taistelu Heikkilän talosta. 1: 25. — *Ilmari Krohn,* Rytmioppijakso. 2: —. — *Thomas Carlyle,* Entistä ja nykyistä. Suom. Werner Andelin. 4: 50. — *Anatole France,* Sylvestre Bonnardin rikos. Suom. Samuli S. 2: 75. — *Victor Hugo,* Lucretia Borgia. Suom Juhani Aho. 2: 50. — *Fr. W. Förster,* Osaatko elää? Suom. Rope Kojonen. 4: —. — *G. Melander,* Luonto'tieteen valossa. 1 vhk. —: 75. — Keksintöjen kirja. Toim. *Vihtori Peltonen,* II:n osan 10 vhk. —: 65. — *Carl G. Laurin,* Taidehistoria. Suom. E. Richter. 3 vhk. 1: —.

Otavalta: *Nordahl Rolfsen,* Maailman historia. Suom. Santeri Ingman. 8—12 vhk. —: 50. — *Th. Sælan* ja *V. Blomstedt,* Suomen tärkeimmät syötävät ja myrkylliset sienet. Sienikartta 12. —. Tekstikirja erikseen 1: 50. — *Jules Verne,* Kahden vuoden loma-aika. Suomennos. 7 vhk. —: 15. — *G. Gershuni,* Vankiloissa ja kidutuskammioissa. Suom. Aino Malmberg. 2: 25. — *Axel Törnudd,* Musiikin historia. 1: 50. — *Henryk Sienkiewicz,* Kunnian kentällä. Suom. Maila Talvio. 3: 75. — *E. Nevanlinna,* Suomen raha-asiat vuosina 1863—1904. 3 vhk. 1: 25. — *Werner Sombart,* Sosialismi. Suom. J. K. Kari. 1, 2 vhk. à —: 50. — *Helmi Setälä,* Vanhan kartanon tarina. 3: —. — *Nathan Söderblom,* Maailman uskonnot. Suom. Lauri Hendell —: 90. — *Alexander Boldt,* Uutta maata. Suomennos. 1: 25. — *Oscar Wilde,* Onnellinen prinssi. Suom. Helmi Setälä. 1: 75. — *Hilja Haahti,* Kotkat. 3: —. — *J. H. Erkko,* Kootut teokset, 1 vhk. —: 50. — *B. H. Päivänsalo,* Käyntejä kärsivien kodeissa. —: 85. — *Eino Leino,* Naamioita. Toinen sarja. 3: —.

Kansalta: *Kaarlo Pulkkinen,* Hellenien voimistelu ja urheilu. 3: —. — *Mark Twain,* Valittuja jutelmia. I. II. Suom. O. A. Joutsen. à —: 60. — *H. G. Wells,* Varastettu basilli. Suom. V. Hämeen-Anttila. —: 60. —. Voimakoneitten herra. Suom. Hämeen-Anttila. —:60. — *W. W. Jacobs,* Monta lastia. Suom. V. Hämeen-Anttila. —: 60. — *Martti Vuori,* Lapveden meteli. 2: 75. — *Frans Viitanen,* Suuntalan häät. —: 75. — *Emil Lassinen,* Poikia. 2: 75. — *Guy de Maupassant,* Valittuja novelleja. I. Suom. Kasimir Leino. 1: 50. — *Pedro Antonio de Alarcon,* Kolmikolkka hattu. Suom. Heikki Impivaara. 1: 50. — *John Habberton,* Rouva Mayburnin kaksoiset Suom. Verner Anttila. 1: 50. — *Prosper Mérimée,* Colomba. Suom. Kasimir Leino. 3: —.

VALVOJA 1908.

Valvojan kahdeksaskolmatta vuosikerta tarjotaan täten tilattavaksi.

Se seikka että Valvojan tilaajamäärä on viime vuosina ollut kasvamaan päin, vaikkakin aikakautinen kirjallisuutemme on samaan aikaan runsaasti rikastunut ja eri puolille haaraantunut, velvoittaa Valvojan toimitusta työskentelemään edelleen samaan suuntaan kuin tähän asti.

Uusien aikakauskirjojen syntyminen on ilahuttavana todistuksena sivistyselämämme vilkastumisesta ja kehityksestä. Se osoittaa ennen kaikkea suomalaisen yleisön sivistyksellisen ja kirjallisen harrastuksen kasvamista monipuolisemmaksi ja erikoistuneemmaksi. Muotojen moninaistuminen on kehityksen merkki!

Tähän suomalaisen yleisön kasvavaan harrastukseen nähden Valvojan tehtävä on oleva kahta laatua.

Valvoja on ensinnä kuten tähänkin asti oleva aikakauskirja *yleistä kansalaissivistystä* varten. Sellaisena se on tarjoava lukijoilleen tieteelliseen tapaan laadittuja kirjoituksia kansallisen ja yleisinhimillisen tietämyksen laajentamiseksi ja syventämiseksi. Valvojan toimitus on vakuutettu siitä että aikamme oloissa tieteellisesti syventyvä käsittelytapa on sivistystä harrastaville kansalaisille osoittautuva sitä tarpeellisemmaksi, kuta useammat kysymykset pääsevät aikamme levottomalta tietoisuudelta vastausta vaatimaan.

Mutta toiseksi Valvoja on katsova omaksi varsinaiseksi tehtäväkseen tyydyttää niitä tarpeita, joita *kasvavat kirjalliset harrastukset* synnyttävät. Valvoja toivoo voivansa *järjestetymmällä* tavalla kuin tähän asti täyttää tätä tarkoitustaan, koska se ensi vuodesta alkaen saattaa liittää itseensä erityisen *kirjallisen toimittajakunnan* kirjallista osastoansa varten. Kirjallisen osaston säännöllisinä toimittajina toimivat nimittäin Valvojassa ensi vuonna **V. Tarkiainen, Väinö Salminen, Maria Haggrén-Jotuni** sekä **Yrjö Koskelainen.** Valvojan toimitus on mieluisasti ottanut vastaan nämä uudet nuoret voimat kirjallisen osastonsa kehittämistä ja järjestämistä varten.

Kirjallisessa osastossa julkaistaan kirjoitelmia kirjallisista ja taiteellisista kysymyksistä, arvosteluja kotimaisesta kirjatuotannosta, selostuksia ja katsauksia ulkomaan kirjallisuuteen ynnä myöskin sellaisiin ulkomaitten suurimpain aikakauskirjojen kirjoituksiin, jotka herättävät yleisempää ja ansaittua huomiota.

Suomi-ystävien kirjoitelmia on edelleen Valvojassa esiintyvä. Kirjoittajain joukossa tulee olemaan maailmanmainioita kirjailijoita, tiede- ja valtiomiehiä.

Katsauksia eri aloihin koti- ja ulkomaan oloissa tulee Valvoja edelleen sisältämään.

Valvojan kirjoituksia valaistaan *kuvilla,* ja on toimitus niitä julkaiseva vieläkin runsaammin kuin tähän asti, jos Valvojan tilaajamäärä edelleen nousee.

Suomalaisen kultuurin vakaannuttamista ja kehittämistä varten Valvoja tahtoo yhdistää ympärilleen niitä maamme tieteellisiä ja kirjallisia voimia, jotka katsovat suomen kielellä toimitettua aikakauskirjaa yleistä ja kirjallista kansalaissivistystä varten tärkeäksi sivistyskeinoksi. Että Valvoja koti- ja ulkomaisten tiedemiesten ja kirjailijoiden puolelta on saanut osakseen myötätuntoa ja avustusta, sen osoittaa seuraava luettelo henkilöistä, jotka kolmen viimeksi kuluneen vuoden aikana ovat kirjoittaneet Valvojaan:

John Abercromby, Aino Ackté-Renvall, Juhani Aho, Santeri Alkio, N. J. Arppe, Eliel Aspelin-Haapkylä, J. R. Aspelin, E. Beauvois, Minas Berberian, A. H. Bergholm, K. R. Brotherus, E. D. Butler, Ilmari Calamnius-Kianto, Gunnar Castrén, Jalmari Castrén, Kaarlo Castrén, Chr. Collin, Domenico Comparetti, O. Donner, M. J. Eisen, Rafael Engelberg, Rafael Erich, J. H. Erkko (†), Rud. Eucken, J. Forsman, Rob. Gauthiot, B. F. Godenhjelm, Arvi Grotenfelt, Jaakko Gummerus, Lucina Hagman, O. A. Hainari, Antti Helander, Lauri Hendell, Robert Hermanson, Yrjö Hirn, Edv. Hjelt, Olaf Homén, J. Hurt (†), A. Igelström, K. F. Ignatius, Santeri Ingman, Valter Juva, Arvid Järnefelt, E. Kaila, Eino Kalima, Aino Kallas, Artturi Kannisto, U. Karttunen, Kauppis-Heikki, Volter Kilpi, S. A. Korff, Kaarle Krohn, Larin Kyösti, K. F. Laurila, Eino Leino, K. M. Levander, K. O. Lindeqvist, Johannes Linnankoski, V. Malinen, Aino Malmberg, Jos. Mandelstam, L. Mechelin, K. K. Meinander, G. Melander, O. Merikanto, Joos. Mikkola, Eva Moltesen, E. Nervander, Konrad Nielsen, Heikki Ojansuu, L. Onerva, J. A. Palmén, P. E. Pavolini, Ain' Elisabetti Pennanen, J. Qvigstad, Th. Rein, O. Relander, Heikki Renvall, Axel

Rosendahl, Wald. Ruin, J. V. Runeberg, Martti Ruuth, Eliel Saarinen, V. Salminen, J. Sieber, Alku Siikaniemi, Zsigmond Simonyi, Mikael Soininen, Edv. Stenij, Torsten Stjernschantz, K. J. Ståhlberg, H. Suolahti, Józef Szinnyei, Torsten Söderhjelm, Werner Söderhjelm, Oiva Joh. Tallgren, A. M. Tallgren, Knut Tallqvist, Maila Talvio, E. Teza, Vilh. Thomsen, J. J. Tikkanen, O. E. Tudeer, Valfrid Vasenius, Yrjö Weijola, J. H. Vennola, J. Westlake, Yrjö Wichmann, Béla Vikàr, K. B. Viklund, Hjalmar Öhman y. m. m.

Tietäen saavansa edelleenkin avustusta kirjailijoilta ja tiedemiehiltä ja vedoten Valvojan 27-vuotiseen työhön Valvoja pyytää saada sulkeutua arvoisan suomalaisen sivistystäharrastavan yleisön suosioon.

Valvojaa voipi tilata toimitukselta suoraan, asiamiehiltämme, kaikista maamme kirjakaupoista sekä maamme postitoimistoista. Hinta 10 markkaa koko vuosikerralta ja 5: 50 markkaa puolelta. *Venäjällä* voi Valvojaa tilata Rob. Edgrenin kirjakaupan kautta Pietarissa tai suorastaan toimitukselta. Venäjän rahassa hinta on 4 rpl. 50 kop. koko vuosikerralta, 2 rpl. 50 kop. puolelta.

E. N. SETÄLÄ.
Vastaava toimittaja.

ZACH. CASTRÉN.
Päätoimittaja.

K. GROTENFELT.

O. MANNINEN.

HELMI SETÄLÄ.

ALPO SILANDER.
Toimitussihteeri.

V. TARKIAINEN.

Valtiollinen elämä ja personallisuusaate.

Kirjoittanut

WALD. RUIN.

Kuulin kerran erään arvossa pidetyn meikäläisen valtiomiehen sanovan hyvän politiikin tunnusmerkiksi sitä, että hyvä politiikki huonon vastakohtana varsin vähän antaa ihmisille puheen aihetta, koskapa se ei missään ole kenenkään tiellä ja sitä sentähden hyvin vähän huomataan. Kenties lukija väittää että tällä lausunnolla on jo viitattu määrättyyn ohjelmaan, että sillä on tahdottu kuvata erityinen laji politiikkia. Mutta minä käsitin nämä sanat ennen kaikkea huomattavaksi tunnustukseksi siitä, että politiikki ei voi olla itsenäinen tarkoitusperä, vaan että sen on palveltava jotakin korkeampaa, että valtio on olemassa yksilöitä varten ja saa arvonsa, varsinaisen sisällyksensä siitä kultuurista, jonka nämä luovat, kuin myöskin kaikesta siitä hyvinvoinnista, jota siinä yksilöt nauttivat. Tähän on huomio siis keskitettävä, ei politiikkiin semmoisenaan. Valtiollinen toiminta luo toisin sanoen vain edullisimmat edellytykset personallisen elämän runsaalle kehitykselle, se vapauttaa niin paljon kuin mahdollista voimat, antaa vauhtia eri aloilla esiintyvälle hedelmälliselle työlle voidakseen sitten itse vaatimattomasti vetäytyä syrjään kaiken sen elämän tieltä, minkä se näin on saanut kehittymään.

Tämä poliittisen työskentelyn syvällisempi tarkoitus joutuu kuitenkin helposti unhoituksiin aikoina sellaisina, jolloin politiikki itse kauan aikaa lamassa oltuaan on jälleen henkiin herätettävä ja isänmaallisessa mielessä

nuorrutettava. Silloin sattuu, että poliitinen elämä yksityiselle esiintyy niin arvokkaana, niin kiehtovana, että kaikki muu jää varjoon. Siitä kenties johtuu joksikin ajaksi sellainen ryntäily valtiolliselle kilpakentälle, että monet tasaisen arkipäivänaherruksen tärkeät alat ovat vaarassa jäädä vaille työntekijöitä. Kansalaisvelvollisuuskin näyttää asettavan tämänsuuntaisia vaatimuksia, joka tapauksessa harrastus, ajatukset vastustamattomalla voimalla vetäytyvät sinne, ja nyt politikoidaan mitä laajimmissa piireissä, alkaen perheistä ja koulujen toverikunnista aina suuriin puolueneuvotteluihin ja mahdikkaihin kansankokouksiin. Vaikka todella paljon voimaa ja vaivaa kuluu tällaiseen toimintaan, niin sitä tuskin voidaan yleensä valittaa, koskapa korkeimmat yleisedut politiikissa usein ovat kysymyksessä ja kaikkien valppaus on tässä tarpeen vaatima. Onpa paljonkin sanottavaa siitä suorastaan kasvattavasta vaikutuksesta, mikä politiikillä, jopa poliitisella harrastuksellakin voi olla kaikkeen kansaan, ja vieläpä on kernaasti myönnettävä, että politiikki hyvin kyllä kaipaa personallisuuksia, sen kun tarvitsee olla yhteiskunnan parhaiden hoidettava. Ja kuitenkin täytyy tuntua arveluttavalta, että valtiollisesti kuohuvina aikoina tunnustetut kyvyt vedetään pois aloilta, joilla he kenties ovat korvaamattomia, niinkuin taiteen ja tieteen työmailta. He palaavat aikanansa niille takaisin, niin sanotaan lohdutukseksi, mutta ei kenties samalla kylliksi oteta huomioon yksilön taipuvaisuutta mukautua uusiin olosuhteisiin, huomaamattansa joutua sellaisen muutoksen alaiseksi, mikä tekee uuden toiminnan ilmapiirin hänelle yhä edellensä välttämättömäksi, niin että takaisin-paluu käy yhä vaikeammaksi.

Kysymys muodostuu siis yleiseksi: vaikuttaako poliitinen harrastus kaikin puolin edullisesti personallisuuteen vai voiko tällä sekä oman täydellisyyden että yhteisen menestyksen nimessä olla oikeutettuja ominaisetuja valvottavana vastoin politiikkia? Voi sitä enemmän olla paikallaan lausua edes joitakin periaatteellisia mietelmiä tästä kysymyksestä, kun meidän päivinämme myöskin ne, joita jo vanhastansa on ajateltu personallisen elämän varsinaisiksi vartijoiksi, ne, joiden lämmin ja luotettavan varma ymmärtämys kaikkea puhtaasti inhimillistä kohtaan, sitä kohtaan mikä meidät kaikki yhdistää, tähän saakka on ollut yhteiskunnassa vallitsevan riidan ja hajaannuksen vastapainona — tarkoitan tietenkin naisia — tavoittelevat poliitista toimintaa, valmiina hajautumaan

puolueisiin, valmiina, itse rauhankin uhalla jos niin tarvitaan, vaatimaan itselleen oikeutettua osuutta julkiseen elämään.

Politiikki ja personallisuus — ei ole vaikeata havaita näillä sanoilla viitattujen harrastuspiirien välillä vallitsevan jonkunlaisen luontaisen vastakohtaisuuden. Politiikki se on ulospäin kääntyvää toimintaa, joka aina kohdistuu suuriin yleiskaavoihin — suurin osa lainsäädännöstä hän ei muuta ole —, se on sellaista toimintaa, joka käsitellen ihmisiä ryhmittäin järjestelee joukko-oloja, etsii keskimääriä, pakoittaa kaiken moninaisuuden yleiskäsitteiden alaiseksi, jolloin sen useimmissa tapauksissa täytyy olla tyytyväinen kunhan on sinnepäinkään. Siihen ei mitenkään pääse sisältymään kaikki se käsitys- ja arvostelutavan runsas monivivahteisuus, mikä on ominaista personallisuudelle, joka päinvastoin kuin politiikki suuntautuu sisäänpäin, jolla on omassa itsessään oma maailmansa, kuvastaen täysin yksilöllisellä tavalla ulkomaailman ja antaen kaikelle tunnearvoja sekä yleensä ammentaen mitä runsainta tyydytystä sellaisesta, mikä on politiikille niin kaukaista kuin: uskollisuus vähässä, myötätunto ja ymmärtämys pienimmiltä näyttäviä elämän ilmiöitä kohtaan. Eikö siis, kysytään, hienorakenteinen personallinen elämä, siinä määrin kuin se antautuu politiikin valtaan ja kiedottavaksi, joudu vaaraan itse mukautua milloin mittenkin keskimääräisyyksien mukaan — tämähän jo näyttää johtuvan melkein välttämättömänä pidetystä liittymisestä johonkin puolueeseen; eikö tällainen personallinen elämä tallaudu tannertasaan politiikin noudattamassa ylimalkaisessa arvioimisessa, eikö kenties totu asettamaan omantunnonkin suuntaneulaa ylimalkaisesti; ekiö se, alituisesti tuijottaessaan suuriin muotoihin, tavoitellessaan etaisiä päämääriä, huomaa mielen tylsemmin tajuavan lähimpänä olevien ilmiöiden yksilöllisesti lämpimiä, runsaita värejä, eikö se siten menetä puhtaan inhimillisen onnen tärkeintä lähdettä, kenties sen sijalle saadakseen kaiken sen levottomuuden, kiireen ja särkyneisyyden, joilla politiikissa on tyyssijansa?

Kukapa tahtoisi väittää, etteivät tällaiset epäilykset ole oikeutettuja, vaikkapa asianlaita kyllä on erilainen eri yksilöihin nähden. Aivan varmaan monen yksityisen kohtalo — tarkastettuna sillä sisäisesti likeisellä tavalla, mikä erikoisesti taiteelle on ominaista — antaisi suoranaisia todisteita siitä, kuinka personallisen täydellisyyden kannalta katsoen voidaan kadottaa enemmän kuin voittaa politiikkiin vajoutumisesta, toisin sanoen, kuinka politiikki voi tuhota ei ainoastansa mitä me sa-

nomme miellyttäviksi personallisiksi ominaisuuksiksi vaan vieläpä yleisiä, jaloja luonteenpuolia ja erityisesti yksityisen elämänonnen arvoja. Kaikkien ei tietenkään näin käy. On epäilemättä luonteita, joita mitkään tunne-elämän hienoudet ja hyvyydet niin vähän vaivaavat ja hillitsevät, niin päätteliäästi yleistäviä ja ennen kaikkea niin häikäilemättömästi pyrkiviä, että heidän perussävynsä alusta alkaen on täysin sopusointuinen politiikin kanssa. On luonteita, joiden sisäisen tasapainon niin sanoaksemme alituiseen tarvitsee nojautua ulospäin, niin että vasta julkisessa elämässä suoritettu tehtävä antaa heidän itsetunnolleen ja kohoamishalulleen tarpeellisen tukikohdan. On toisia luonteita, olemukseltaan syvempiä, synnynnäisiä intoilijoita, joiden voimakkaasti paisuttavalle tunteelle oma minä, kuinka rikas sävelistä se lieneekin, ei merkitse mitään, sitä vastoin kuvittelunomainen työ ja tarkoitusperä merkitsee kaikki, ja joille jo se että saavat vain ilmaista pyhän halunsa parantaa maailmaa tuottaa tuntuvaa, epäitsekästä tyydytystä. Myöskin tällaiset voivat politiikista löytää oman vasituisen ilmapiirinsä ja siihen antautua: siinä he — eivät tosin parannu, mutta eivät myöskään joudu vaaraan horjahtaa siltä ladulta, joka on heidän luonteelleen ominainen. Sitten on myöskin — täytyyhän meidän toivoa niin olevan — sellaisia, jotka keskellä poliitista elämää, johon he joko velvollisuudentunnosta tai jalosta toimintahalusta ovat antautuneet, aivan hyvin osaavat säilyttää runsaan ja sopusointuisen personallisen erikoisluonteen, vieläpä sillä voivat rikastuttaa ja kohottaa itse politiikkia. Mutta useissa tapauksissa on, kuten sanottu, edellämainittu harrastuspiirien ristiriita todellakin olemassa ja varsin tuntuva, niin että personallisuudelle voi nousta kysymys itsesäilytyksestä politiikkia vastaan; myöskin on, niinkuin on tunnettua, kaikkina aikoina ollut henkiä — emme etsi heitä vähäpätöisimpäin joukosta — jotka ovat johdonmukaisesti siirtyneet poliitisten toimien tieltä syrjään ja mieluimmin myöskin tahtoneet olla rauhassa poliitisilta kysymyksiltä. Tällöin nousee kysymys: kuinka on tätä arvosteltava? Onko oikeutettu tuollainen itsesäilytys, vai eikö julkisen elämän vaatimuksia saada yksityinen palvelukseensa tule aina asettaa korkeammalle, niin että personallisuuden uhraamistakaan ei voi pitää liian kalliina

Minun on syytä peljätä, että, jos tämä kysymys täydellä todella tehtäisiin oman aikamme Suomessa, personallisuuden asia, sen vaatima oikeutus säilyttää vapautensa politiikkiin nähden, saisi osakseen aivan huo-

mattavasti heikomman puolustuksen, jos edes kohtuullista ymmärtämystäkään. Meillähän on niin paljon polttavaa politiikkia ympärillämme, että, jos jonkun henkilön vähänkään pontevammin nähtäisiin toteuttavan omaa itsesäilytystään politiikkiin nähden, häntä vähintään pidettäisiin todellisena kummana tai hänen suorastaan epäiltäisiin olevan vailla sitä mitä pidetään tärkeimpänä, vailla kansalaismieltä. Mutta hyvin erilaisia arvosteluja on tässä asiassa lausuttu, sillä kysymys on vanha. Platon, joka sen „valtiossaan“ ensin asetti, arveli olevan todennäköistä, että viisaimmat ja parhaimmat, jotka olivat soveliaimmat valtiota ohjaamaan, varsin vähän tuntisivat personallista halua siihen, koska aatteiden korkeiden avaruuksien mietiskelyllä olisi heille ehdottomasti suurempi viehätys: heidät voitaisiin, arvelee hän, katsoen siihen ettei yhteiskunta ole olemassa valmistaakseen vain yksityisille mahdollisimman täydelliset elämänehdot, kerrassaan pakoittaa huolehtimaan kanssaihmistensä asioista, jollei pikemmin voisi uskoa heidän oman oikeamielisyytensä kehoittavan heitä tekemään yhteisyydelle tämän uhrauksen. Paradoksilta kuulostava mutta kuitenkin syvä ja ajattelemisen arvoinen oli se Platonin lause, että varmaan olisi onnellisin se valtio, jossa hallitsevat olivat vähimmän — mainitsen tässä kreikkalaisen lausetavan — vähimmän *πρόϑυμοι ἄρχειν*, s. o. personallisesti vähimmin halukkaita hallitsemaan, vähimmin valtaa rakastavia, he kun tunsivat sitä paremman osan elämässä. Tässä on meillä todistus siitä arvonannosta, minkä antiikki soi poliitiselle elämälle, ja personallisen elämän verrattoman ihanteen oivaltamisesta, mutta samalla kuitenkin viittaus ristiriidan noustessa käsittelemään poliitista näkökantaa määräävänä. Mutta jo antiikin lopulla on poliitinen mieliala kääntynyt vastakohdakseen, sen huomaa selvästi suurimmista hengistä. Eivät ainoastaan epikurolaiset ajattelijat ja runoilijat, vaan myöskin siveellisesti ankarat ja voimakkaat stoalaiset viisaat asettavat yksilön omahyväisyyden ja riippumattomuuden ihailunsa esineeksi vaatien hänelle oikeuden oman järkensä mukaan viettää luonnonmukaisinta ja jumalallisinta elämää; ja jos he tämän lisäksi etenkin ylistävät ystävyyttä, vieläpä yleistä ihmisrakkautta, kosmopolitismia, ja joskin poikkeustapauksessa roomalainen imperaattori saattaa olla stoalainen filosofi, niin kaikella tällä on selvästi ilmilausuttuna se etäisyys, mikä eroittaa sydämen, koko personallisen mielihalun realisesta politiikista ja siitä välttämättömästi johtuvasta levottomuudesta, mielettömyydestä ja puolinaisuudesta

Mutta meidän ei tarvitse mennä niin kauas ajassa taaksepäin huomataksemme politiikille vastaisen mielialan olevan vallitsemassa ja varsinkin johtavissa hengissä voimakkaasti edustettuna. Humanismille, romantiikille ja valistukselle, jotka muodostavat Europan henkisen elämän yleissumman 18:nnen vuosisadan lopulla ja 19:nnen alussa, on yhteistä niiden ilmeisesti yksilöllinen suunta: yksityisen personallisuuden onnen, menestyksen, täydellisyyden ehtoja ensi sijassa harkitaan. Ja tässä on romantikoilla, he kun erikoisesti antavat arvoa mielikuvitukselle ja tunteelle, kaikkein vaikeinta saavuttaa kosketuskohtia politiikkiin: sen tunnusmerkeiksi heidän silmissään ehdottomasti sopivat törkeys ja jyrkkyys, jotka saattavat yksityisen vaaraan suorastansa raakalaistua; he sentähden mieluimmin jättävät sen päivän karkeatekoisten barbarien hoteisiin ja katsovat suureksi voitokseen saada hienostuneina sieluina, kaunosieluina pysyä aivan sen ulkopuolella. Puolestani arvelen että romantiikin miesten katsantotapa meihin kaikkein vähimmin tehoaa; me vainuamme sen takana vain liian paljon velttoutta, toimetonta saamattomuutta ja merkitsemme mielellämme suoranaiseksi vahvistukseksi tälle meidän käsityksellemme esim. sen mitä Fr. Schlegel sanoo Lucindessa laiskuudesta: hän ylistää sitä ainoaksi jumalankaltaisuuden jäännökseksi, joka meillä vielä on tallella paratiisista, samalla kuin hän moittii Prometheusta siitä, että tämä on vietellyt ihmisiä työhön ja valanut heidän mieliinsä sen levottomuuden, josta he eivät voi irtautua. — Mutta myöskin se olemukseltansa ytimekkäämpi, suurisuuntaisempi uusi humanismi, joka 18:nnella vuosisadalla saa alkunsa uudelleen elpyneenä antiikin ihailuna, samalla kuin se imee sisällystä vuosisatansa valistuksesta ja runsastuttaa itseänsä uudenaikaisilla vieläpä kansallisillakin tehtävillä, on sekin ennen kaikkea personallisuuden ylistystä. Sen piiriin, niinkuin tiedämme, kuuluu korkeita taiteellisia ja opillisia ennätyksiä eri maissa. myöskin pohjoisissa — etumaisina ovat siinä piirissä Saksan klassillisen runouden edustajat. Heidän elämänsä samoin kuin heidän runoutensa, lukemattomat mietteet, lausutut näissä piireissä, joilla Prometheuksen aikaansaamalta levottomuudelta vielä jäi aikaa ystävyyden harjoittamiseen, kirjevaihtoon, henkeviin keskusteluihin, osoittavat meille, mitä he pitivät kalleimpana oikeutena ja velvollisuutena: oman personallisuuden runsasta ja sopusointuista kehittämistä todelliseksi taideteokseksi, jossa tosi inhimillisyys voisi saada puhtaan ja ylevän ilmaisunsa, samalla kuin yksilöllisyyden ydin uskollisesti säilytettiin.

Goethe, jonka muuten mieluimmin asetamme kaikkien ryhmien ja luokkien ulkopuolelle, omalla elämällään, omalla personallaan antaa havainnollisimman kuvan siitä, mitä me tässä tarkoitamme, Goethe, joka voimakkaimmaksi intohimokseen voi sanoa halun rakentaa henkisen olentonsa pyramiidi yhä korkeammaksi ja korkeammaksi. Se menestys, joka tässä oli hänen osanansa, takaa hänelle, kenties enemmän kuin mikään muu, jälkimaailman kiitoksen. Ja kun näemme kuinka verrattoman korkealle hänen henkensä rakennus kohoaa, tuntuu meistä melkein mielettömältä kysyä, eikö Goethen menestys olisi ollut vieläkin suurempi, jos hän jo nuoruudesta pitäen olisi henkisiin harrastuksiinsa liittänyt myöskin poliitiset. Hänestä tuli se, mikä hänestä tuli, pääasiallisesti ilman poliitista koulutusta, — sillä patriarkaalisen Weimarin ministerisalkkuahan ei toki kukaan keksine mainita vastasyyksi. Ei ole epäilemistäkään, kuinka tällaisen humanismin pohjalla tuomio lankeaisi vakavan ristiriidan sattuessa politiikin ja personallisuuden välillä, tarkoitan ristiriitaa personallisen mielihalun ja taipumusten välillä toiselta puolen ja toiselta puolen niiden vaatimusten välillä, joita julkinen elämä asettaa ihmisen harrastuksille ja myötävaikutukselle. Luonne silloin suorastaan Goethen mielestä olisi vaarassa, sillä luonne on hänestä: „dass der Mensch demjenigen eine stete Folge giebt, dessen er sich fähig fühlt.“ [1] Siitä johtuu kehoitus: „Ursprünglich eignen Sinn lass dir nicht rauben!“ [2] Itseänsä kaikkein vähimmin saa kadottaa, tai Goethen omin sanoin lausuttuna:

„Jedes Leben sei zu führen,
Wenn man sich nicht selbst vermisst;
Alles könne man verlieren,
Wenn man bleibe, was man ist.“ [3]

Ja aivan sama koskee kansayksilöitäkin. Filip II:n menettelyn hollantilaisia kohtaan tuomitsee Egmont seuraavin sanoin: „Niin on hän siis päättänyt, mitä ei yksikään ruhtinas saa päättää. Kansansa voiman, sen luonteen, sen käsityksen, mikä sillä on itsestään, tahtoo hän heikentää,

---

[1] se että ihminen alituiseen noudattaa sitä, mihinkä tuntee pystyvänsä.

[2] Alkuperäisesti omaa mieltäsi älä anna itseltäsi riistää!

[3] Kukin elämä on mahdollinen elettäväksi, jollei itseänsä kadota; kaiken voi menettää, jos vain pysyy sinä, mitä on.

maahan masentaa, hävittää voidakseen sitä mukavasti hallita. Sen erikoisluonteen sisäisen ytimen hän tahtoo turmella."

Mutta — tässä kenties kysyttänee — eikö ole pohjaltansa itsekkäisyyttä, sekä yksilöllisessä että kansallisessa merkityksessä, aina vain niin häikäilemättä vedota omaan itseensä, oman personallisuuden ytimeen ja sieltä käsin määrätä toimintansa luonne ja elämänsä suunta? Ja eikö ole hienostuneen itsestäännauttimisen ylistämistä, kun Goethe suoraan sanoo:

Höchstes Glück der Menschenkinder
Ist nur die Persönlichkeit. [1]

Ei, personallisuus ei ole vain korkein onni, siltä pohjalta tulee jokaisen todellisen suurteon kohota. Ei ole koskaan niin paljon toiveita voida menestyksellä toimia ulospäin, antaa paras lisänsä yleisyyden, kokonaisuuden hyväksi, kuin milloin on löytänyt personallisuutensa ja on enimmän oma itsensä. Lyhyemmin on tämä lausuttu näin: jotta voisi vaikuttaa, antaa jotakin, täytyy ennen kaikkea olla jotakin. Ja laajentamalla personallisuuden käsitettä sanomme myöskin kokonaisesta kansasta: jotta se voisi olla mitä enimmin koko ihmiskunnalle, täytyy sen ennen kaikkea olla onnellinen olemalla oma itsensä. Kunnioitusta personallisuudelle! kuuluu kehoituksena suurelle politiikille, — sen lausuu meidän yksilöllisyys-periaatteemme. Se se on meitä valollaan ohjaava siihen luvattuun maahan, jossa Faustilla on elämänsä onnellisin hetki, jonka hän tahtoo pidättää lausuen: „verweile doch, du bist so schön" [2]. Kunnioitusta personallisuudelle! Se se on lopuksi toteuttava meidän jaloimmat vapaudenunelmamme!

Mutta juuri tätä, kunnioitusta personallisuudelle ei 19 vuosisata ole riittävästi voinut tarjota. Tälle vuosisadalle on, jos mikään, kuvaavaa, että se kaikilla aloilla on synnyttänyt kollektivismia ja politismia, mitkä kyllä ovat saaneet suuria aikaan, johtaneet suunnattomiin ennätyksiin henkisessä viljelyksessä, mutta toiselta puolen olleet omiansa painamaan alas personallisuuden ja myöskin yleisen arvostelun silmissä asettamaan sen varjoon. Niinpä on meidän aikamme kvantitatiivisesti niin valtava sivistyslaitos, sen koulu tarkoittanut ennen tuntematonta joukko-

---

[1] Ihmislasten korkein onni on yksinomaan personallisuus.

[2] Viivy, sinä olet niin ihana.

tuotantoa, jonka melkein välttämättömyydellä on täytynyt joutua kaavamaisuuden valtaan. Tehtaat ovat koonneet joukkoja ja yhä uusia joukkoja yksitoikkoiseen työhön, nekin siis kaavamaisuutta palvellen. Kaikkialla tasoittamista kaavojen mukaan. Vieläpä muotikin, joka Parisin tai Lontoon oikkujen mukaan muodostuneena on lentänyt yli maailman, sekin on tehnyt kaikkensa yhtäläistyttääkseen ja tasoittaakseen ja siten yksilössä heikentääkseen omintakeisuuden ja riippumattomuuden tunnetta.

Mutta tahdoin nyt vain puhua poliitisen mielialan elpymisestä. Niitä suuria maailmantapahtumia, eritoten kansojen taistelua Napoleonia vastaan, joissa sillä on alkujuurensa, en tässä voi kosketella, mutta pyydän aivan yleispiirtein ja lyhyesti merkitä siinä filosofiassa esiintyvän politismin, mikä vielä kuluneen vuosisadan keskivälinkin jälkeen useimmissa maissa, myöskin meillä, saa yleistä tunnustusta. Fichte, Kantin oppilas, vielä on individualisti, tunnettu minän uhmailevana filosofina ja esitaistelijana. Tästä personallisuuden sisimmästä ytimestä hän todellisuudessa löytää näkökulman kokonaiseen elämänkatsomukseen. Sitä vastoin Hegel etsii laajapiirteisen maailmanselityksen lähtökohdaksi aivan päinvastaisen alkuperusteen, sellaisen, joka on mahdollisimman kaukana ulkopuolella yksilöllisyyden rajojen, — s. o. hän ei sitä oikeastaan etsi, hän valtaa sen itselleen metafyysillisellä jättiläistempaisulla, huimaavassa spekulatiivisessa lennossa. Hänen korkea absoluutinen aatteensa, maailmanhenki, se sisältäen itsessään kaiken olevaisen vallan ja järjellisyyden, ilmenee ylhäältä katsoen yhä vähempinä ja vähempinä yhtyyksinä. Kulkien halki aikojen se luo maailmanhistorian, käyttää palvelukseensa suuria valtioita, kokonaisia rotuja, yksityisiä kansoja, yhteiskuntia ja yksilöitä, ja tekee tämän vain oman ihanuutensa ilmaisemiseksi. Niin sanoaksemme alenevassa asteikossa kaikki nämä rajoitetummat olemassaolon muodot saavat Hegelin aatejärjestelmässä arvon ja oikeutuksen, niin että yksilöllinen olemisenmuoto jää alimmas arvojärjestyksessä, koska se on haihtuvin ja helpoimmin loppuun kulutettu ja, jos niin vaaditaan, myöskin mieluimmin uhrattavissa. Aate on ikuinen, se elää, yksilöt vaihtuvat kuin varjot, — eikö tämä ole sävel, joka muistuu mieleemme yksin lempeän Topeliuksenkin runoudesta? Mutta nyt tulee kaikkein arveluttavin kohta: eetillisessäkin suhteessa yksilö alennetaan, politiikki saa oman erikoisen, tietenkin korkeamman siveellisyytensä. Yksityisen on rajoitetulla moraalisella käsityksellään mahdoton ryhtyä mestaroimaan ylhäistä maail-

mankulkua, ratkaisemaan, mikä siinä on oikeaa, — myöskin oikeus ilmoitetaan ylhäältä käsin, sen vahvistuksena on sen valta toteutua suurissa muodoissa. Ihmisille tulee näin muodoin valtio maalliseksi jumalaksi, se lausutaan nimenomaan. Ainakin tavallisille ihmisille, sillä maailmanhengellä on myöskin sija tavattomille, jotka se valitsee erityisiksi aseikseen ja joissa se erikoisen voimakkaasti ilmenee. Kullakin tarmokkaalla politikolla tai yksityisellä mahtimiehellä on tällöin luonnollisesti oikeus juuri itsessään tuntea tuo erikoinen kutsumus, oivaltaa maailmanhengen mittaamaton järki keskitetyksi juuri häneen, jotta hän sitten jakelisi iskujaan sitä häikäilemättömämmin arvioiden kanssaihmisensä pelkäksi ilmaksi vain, vieläpä ylimielisenä leikkien koko kansan sallimusta.

Tässä olemme joutuneet kauimmaksi individualismin järjellisestä periaateesta, joka meistä varmemmin kuin mikään muu näytti olevan vapauden ja ihmisyyden takeena. Politiikin ja personallisuuden välinen juopa on laajentunut. Yksityinen, yksinomainen elämä ja sen arvot ovasaatetut mahdollisimman paljon syrjään, poliitinen elämä, julkinen toit minta esiintyy runsaammassa loistossa. Hegeliläisyys on jo kauan sitten voitettu kanta, mutta tämä sen arvioimistapa on, mikäli minusta näyttää, pääasiassa jäänyt pysyväiseksi.

Kuka tahtoisi kieltää, ettei kaikella tällä olisi oma valoisakin puolensa, ettei katseen suuntaaminen siihen, mikä on yleistä ja kollektiivista, merkitseisi irtautumista paljosta vähäpätöisestä, itsekkäisyydestä, sellaisesta mitä sanotaan pikkumaisiksi erikoiseduiksi? Kuka tahtoisi kieltää, ettei herännyt poliitinen mieli ja yhteisyydentunne olisi voitoksi kansojen ja ihmisyyden asialle, mistä historiakin jo tietää niin paljon kertoa. Meidän maassamme tarvitsee vain mainita Joh. Vilh Snellmanin nimen saadakseen elävän muistutuksen siitä, mitä merkitsi elämäntyö, jonka tunnussanana oli: kaikki yleisyyden, kaikki maani, kaikki kansani hyväksi! Mutta minusta tuntuu siltä, ettei meidän päivinämme tarvitse kehoittaa poliitiseen työskentelyyn, vaan pikemmin muistuttaa valvomaan personallisuuden oikeutta ja todellisia etuja, jottemme ulkoisten rientojemme tuoksinassa kadottaisi — omaa itseämme. Pitäkäämme huolta siitä, ettemme, kun suuri valtiollinen uudistustyö on loppuun suoritettu ja me ehkä jo alamme kotiutua uusiin muotoihin, silloin ole personallisesta elämästä köyhempiä kuin ennen! Me silloin huomaisimme köyhtyneemme kaikkein olennaisimpaan nähden, minkä hyväksi koko poliitinen

työ on suoritettu — koskapa emme siitä pääse, että ihmiselämän täysintä arvoa, täysintä todellisuutta ei saavuteta ja nautita pilvientakaisissa käsitemaailmoissa vaan ainoastaan yksilöllisessä elämässä. Tämä on siis kohotettava mahdollisimman korkealle. Mutta työn kollektiivinen muoto, joka on saanut niin suuren arvon, että tuskin kukaan enää tahtoo seista yksinään, vaan jos mieli tuntea arvonsa täytyy kuulua puolueeseen, liittoon, yhdistykseen, sisältää vaaran. Kuten tunnettua nojautuu m. m. sosialismi mitä laajimpaan kollektiiviseen työhön alituisesti nostattaen liikkeelle suuria joukkoja, usein vain tuodaksensa ne näytteille. Mutta me voimme kenties liittää yhteen fyysilliset voimamme valtavien jättiläisvaikutusten aikaansaamiseksi, — me emme kuitenkaan voi sulattaa yhteen aivoja luomaan suurempata kuin mihin yhden ainoan parhaimman yksilön aivot pystyvät. Eiköhän olisi viisainta taloudenpitoa se, jos kukin meistä, ennenkuin syöksyy kaikkien näiden yhteisten rientojen tuoksinaan, tahtoisi itseltänsä kysyä, eikö kenties ole olemassa jokin tehtävä, jonka hän voi suorittaa yksinään ja jonka ehkä vain hän voi suorittaa, ja jos hän samalla vakavasti ajattelisi, eikö hänellä juuri antautuessaan tällaiseen työhön ole suurimmat toiveet, kaikessa yksinäisyydessään, edistää yhteistä hyvää? Ottakaamme esimerkki!

J. L. Runeberg ei ollut mikään politikko. Paitsi että hänen ulkonainen elämänsä kulki aivan toiseen suuntaan, oli hänellä myöskin nähtävästi hyvin vähän taipumusta politiikin ongelmiin. Jo tästä syystä hän voi ilman suurta kaipuuta vaihtaa kaikki pääkaupunkilaistoiveensa syrjäisen Porvoon hiljaiseen elämään, joka tosin ympäröivän luonnon ja ystävien muodossa voi antaa hänen syvälle ja yksinkertaiselle personallisuuden kaipuulleen tyydytystä, mutta kuitenkin asettaa hänen suuren olemuksensa silmiemme eteen tavattomassa yksinäisyydessä. Mutta Helsingissä olonsakaan aikana ei Runeberg antanut sanomalehtimiestoimensakaan houkutella itseään julkisuudessa lausumaan ajatuksiaan päivän yleisistä kysymyksistä, jotka olivat ulkopuolella hänen kirjallisen ja taiteellisen harrastuksensa, joten hänen Morgonbladinsa Aug. Schaumanin sanojen mukaan ei sisältänyt „mitään kansalliseen ja poliitiseen elämään suoranaisesti kehoittavaa“, kun taas Snellmanin toiminta julkisen sanan palveluksessa oli tässä suhteessa juuri päinvastaista laatua. Tämän hyvän ystävänsä ja riitaveljensä epäämättömäksi ansioksi sanotaan Runebergin maininneen, että tämä „aina oli iskenyt“, valittaen vain, „että hän aina oli iskenyt

kiveen". Tämäkin lausunto, jos sen saa vakavalta kannalta ottaa, olisi huono todistus Runebergin arvostelukyvystä niihin laajakantoisiin isänmaallisiin kysymyksiin nähden, jotka nielivät Snellmanin harrastukset, — Snellmanin elämäkerran kirjoittaja on kyllä oikeassa tästä huomauttaessaan. Muutoin Runeberg itse täydellä selvyydellä lausuu ilmi suhteensa politiikkiin eräässä julkaisemattomassa kirjeessä, joka on kirjoitettu Ilmonille v. 1854:

„Olen aina tahtonut olla niin kaukana kuin suinkin politiikista ja uskon, että minun lisäni niin suuriin asioihin, kuin mitkä nyt ovat esillä, olisi aivan mitätön. Enkä kuitenkaan, hyvä veli, katso olevani vähemmän lämmin isänmaani harrastuksille; en vain tahdo suoranaisesti niihin ryhtyä, vaan koettaa kykyni mukaan edistää niitä uskollisesti vaikuttamalla siinä pienessä piirissä, joka minulle on työalaksi suotu."

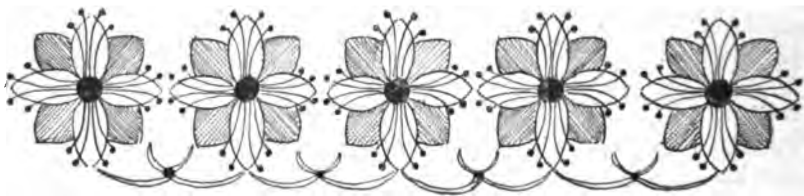
Siis: uskollisesti vaikuttaa siinä pienessä piirissä, joka minulle on suotu. Tässähän esiintyy meidän individualistinen elämänkatsomuksemme, tämä on samaa kuin Goethen „ursprünglich eignen Sinn lass dir nicht rauben", lisänä vain Runebergille niin kuvaava vetoaminen annettuun, olkoonpa sitten vaikka kuinka vaatimattomaan kutsumukseen.

Kuinka runsas kasvu voikaan versoa sellaisesta uskollisuudesta omalle itselleen, personallisuuteen suunnatusta elämästä; mikä ihana sato, josta riittää hedelmiä ulkopuolelle oman elämänonnen piirin! Siitä voi nousta sato tuhansien ja taas tuhansien korjattavaksi, runsastuneen elämän ja ilon, heränneen itsetunnon, vapautuneen personallisen voiman sato — siis parasta ja jalointa, mitä toinen ihminen voi toiselle antaa. Ja enemmänkin se voi olla! Ei vain lukemattomissa yksityisissä Runebergin runous ole voimakkaasti saanut soimaan uinuvia säveliä ja siten heissä kirvoittanut korkeamman personallisuuden; eivät ole he löytäneet vain itseään, toisensa he myöskin ovat löytäneet ja voineet liittyä kokonaisuudeksi: kokonainen kansa on tässä löytänyt personallisuutensa. Näin on Runebergin elämäntyö, lähtien syrjäisen, yksinäisen, läpeensä personallisesti väritetyn työn piiristä, ulottunut siihen saakka, mikä on politiikin korkein elähyttäyä aate, muodostaen politiikin varsinaisen ytimen, joka voi antaa sisällystä ja ylläpitävän voiman valtiolle: kansan itsetunnon.

Niin paljon yhteiskunta siis voi saada hyvää siitä, että siellä täällä on ihmisillä riittävästi voimaa noudattaa yksinkertaista sääntöä: olla uskollinen itselleen. Tietystikään ei voida kaikissa tapauksissa laskea yh-

teiskunnalle saatavaa voittoa yhtä suureksi, saattaapa joskus sattua, että tätä elämänsääntöä käytetään väärin, puolustetaan sen nojassa aivan itsekkäitä pyrintöjä tai kaunistellaan sen avulla sellaistakin personallista elämää, joka kuluu merkityksettömiin pikkuasioihin. Mutta siitä huolimatta pysyy totuutena, että uskollisuus itseään kohtaan aatteellisesti kannattaa kaikkea suurta ja pysyvää mikä maailmassa esiintyy ja että tämä meidän periaatteemme osoittaa, mitä tietä mahdollisimman suuri kultuuritulos on yhteiskunnassa saavutettavissa. Sillä se neuvoo yksilöä antautumaan yhteishyvän lisäämiseksi siihen työhön, joka parhaiten soveltuu hänen taipumuksiinsa, hänen kykyynsä, sen vuoksi myöskin hänen personalliseen mielihaluunsa. Lausuimme kirjoituksemme alussa sanasen hyvästä politiikista huonon vastakohtana. Lisäämme tässä, että sellainen viisas valtiotaito, joka ei tahdo loistaa omalla esiintymisellään, vaan aikaansaamillaan kultuurituloksilla, se kaikkein vähimmin on toivova tai vaativa jok'ikistä harrastamaan politiikkia toisessa tai toisessa muodossa; päinvastoin se tahtoisi kansalaisissa huomata paljon yleisemmin voimaa olla uskollinen omaa itseänsä kohtaan siinä merkityksessä, jonka olemme maininneet, vaikkapa tämä voima joskus merkitsisi samaa kuin — voimaa seista yksinänsä.

Uudistuksia työväenlainsäädäntöömme.

Työväensuojeluslaki.

Kirjoittanut

SANTERI IVALO.

Elämme nykyisin Suomessa virkeää lainsäädännöllistä uudistusaikaa. Vanhoja lakeja uudistetaan joka alalla. Muutamat näistä lainuudistustöistä ovat jo ehtineet eduskunnan käsiteltäviksi, jokunen niistä, kuten väkijuomalainsäädännön perinpohjainen uudistaminen ja uusi laki leipurien työoloista, on jo eduskunnan puolelta loppuunkäsiteltykin. Toiset tärkeät lainuudistukset, kuten uusi maanvuokralaki, laki maanteiden ylläpidosta sekä kyyditsemisvelvollisuudesta, elinkeinolain uudistaminen ynnä monet muut ovat nykyisin eduskunnan käsittelyissä keskeneräisinä. Mutta harvat ovat kuitenkin ne lainuudistustyöt, jotka näin pitkälle ovat ehtineet, verrattuina niiden lukumäärään, joiden alalla aloitteisiin on ryhdytty ja valmistustöitä tehty, vaikka ei niistä eduskunnan ensimäiselle istuntokaudelle ole hallituksen puolesta vielä ehditty lopullisia esityksiä valmistaa, tuskin ehdittänee kaikista vielä toisellekaan. Useat näistä lainuudistustöistä ovat näet sangen laajapohjaisia, joten niiden valmistaminen vaatii aikansa, runsaammankin aikansa. kuin mitä kenties monikin uudistusinnossa on ajatellut. Mainitkaamme vain kysymykset sellaiset kuin työkyvyttömyys- ja vanhuudenvakuutuslaitoksesta, kouluolojen uudistamisesta, uudesta metsälaista, lait maan hankkimisesta tilattomalle väestölle ja sahayhtiöiden maanostosta, toimenpiteet pienviljelijäin luotto-

tarpeiden tyydyttämiseksi, kunnalliasetusten osittaiseksi uudistamiseksi j. n. e. Ei voi ajatella sellaisia laajoja reformitöitä muutamassa vuodessa valmiiksi saatavan.

Tärkeänä osana tässä aikamme reformitoiminnassa ovat ne lainuudistukset, jotka koskevat nimenomaan tehdastyöväestön yhteiskunnallisen ja taloudellisen aseman parantamista ja työolojen järjestämistä ajanmukaisemmalle ja tukevammalle kannalle. Tähän kuuluvia lakeja on jo yksi (leipurein työoloista) kuten mainittu eduskunnan puolesta valmis, ja toinen, uusi elinkeinolaki, on siellä kesken käsittelyn, molemmat hallituksen esitysten perustuksella. Toisista on myös jo lakiehdoituksia olemassa, nimittäin tapaturmavakuutuslain ja työväensuojeluslain sekä siihen kuuluvain erikoislakien uudistamisesta, ynnä työnvälityksen, niinhyvin julkisen kuin yksityisen, lainsäädännön kautta järjestämisestä. Näistä huomattavista lainuudistustöistä, jotka vielä ovat kotimaisen hallituksemme jatkuvan valmistelun esineinä, on aikomuksemme tässä asianomaisten mietintöjen perustuksella tehdä selkoa. Niihin liittyisi vielä kysymys työvälipuhetta koskevasta lainlaadinnasta, josta myös on aloite tehty, mutta joka kysymys kuitenkin on vasta valmistettavana. Niinikään on kysymys työväen apukassoja koskevasta uudistetusta lainsäädännöstä edelleen komitean valmistuksesta riippuvainen.

Ehdoitus uudeksi lainsäädännöksi työväen suojeluksesta ja tapaturmavakuutuksesta on kuten sanottu jo olemassa. Jo kevättalvella 1906, siis melkein kohta suurlakon aiheuttaman murroksen jälkeen valtiollisessa elämässämme, asetti senaatti komitean valmistamaan kysymyksenalaisen lainsäädännön uudistamista. Tämä komitea sai valmiiksi ensimäisen mietintönsä, tapaturmavakuutuslaista, jo ennen v. 1906 loppua ja jälkimäisen mietintönsä, työväensuojeluksesta ja ammattitarkastuksesta, keväällä 1907. Näistä mietinnöistä ynnä niihin liittyvistä lakiehdoituksista on senaatti sitten päättänyt pyytää lausuntoja työväen- ja työnantajain yhdistyksiltä ja ammattivirastoilta, ja on niiden edelleen käsitteleminen nykyisin, näiden lausuntojen saavuttua, senaatista riippuvainen.

Ryhtyessämme lyhyesti tekemään selkoa näista lainuudistuksista ja niiden merkityksestä käymme ensin käsiksi lakiin työväensuojeluksesta, koska sillä alalla vallitsevat epäkohdat kieltämättä ovat suurimmat ja tehtävät uudistuksetkin siis laajimmat ja kantavimmat. Se onkin asianomaisen valiokunnan mietinnöistä n:o 1 ja ehdoitus tapaturmavakuutuslain

uudistamiseksi n:o 2, jotapaitsi molempien valaisemiseksi on komitean toimesta laadittu laajanlainen ja perusteellinen selonteko ulkomaisesta lainsäädännöstä puheenaolevalla alalla.

On joskus kuultu työväen taholta sanottavan, ettei Suomen nykyisestä v:n 1889 työväensuojeluslaista eikä varsinkaan nykyisestä ammattitarkastuksesta ole ollut juuri mitään hyötyä, ettei paljo tunneta sen olemassaoloakaan. Missä sitä tarvittaisiin, sinne se ei ulotu, ja minne se ulottuukin, on se tehoton. Tämä väite nyt on, varsinkin mitä tulee suojeluslakiin sellaisenaan, aivan liioiteltu. Ilmeistä on, että juuri tämän lain tuloksena olot tehdashuoneustoissa ovat terveydellisessä suhteessa niin paljo parantuneet, ettei siinä kohden ole sanottavasti valituksia kuulunutkaan, ja että ammattivaara työpaikoilla on niiden varokeinojen johdosta, joihin on ryhdytty, suuresti vähentynyt. Mutta siitä huolimatta on totta, että ne muistutukset, joita melkein heti v. 1889 asetuksen ilmestymisen jälkeen on sitä vastaan tehty, ovat olleet aiheutetut. Mainitussa laissa oli nimittäin kaksi päävikaa. Ensiksi se, että se ulottuu ainoastaan varsinaiseen tehdastyöhön, jättäen kokonaan syrjään niin suuret työalat kuin käsityölaitokset, rakennustoiminnan, maanviljelystyöt, kulkulaitokset j. n. e. Ja toiseksi, että sen edellyttämä ammattitarkastus ei ole riittävä, tarkoitustaan vastaava eikä työväestön luottamusta nauttiva. Sen lisäksi on vaadittu ankarampia määräyksiä lasten ja nuorten henkilöiden sekä naisten suojelemiseksi ynnä määräystä pisimmästä sallitusta työpäivästä. Näitä vaatimuksia on esitetty useammissa valtiopäivillä tehdyissä anomusehdoituksissakin aina vuodesta 1891 lähtien.

Komitean muutos- ja parannusehdoitukset koskevat pääosiltaan juuri mainittuja seikkoja, mutta sen lisäksi on se ehdoittanut tärkeitä muutoksia ja uudistuksia myöskin lain muihin kohtiin, joten komitean lakiehdoitus esiintyy isoksi osaksi aivan uutena.

Kolme tärkeää periaatteellista kohtaa on tässä uudessa työväen suojeluslakiehdoituksessa, jotka ansaitsevat erityistä huomiota. Ensimäinen niistä koskee pisimmän sallitun työpäivän määräämistä kaikissa niissä töissä (tehdas-, käsityö-, rakennus- ja osittain maanviljelystöissä), joita laki koskee. Tämä kysymys yleisestä, yhtäläisestä maksimalityöpäivästä kaikilla työaloilla on ollut vaikea kysymys kaikissa maissa. Ei senvuoksi, ettei liian pitkän työpäivän haittoja ja hyödyttömyyttä teollisuudelle jo kaikilla tahoilla tunnustettaisi, vaan siitä syystä, että on vaikea määrätä

niin alhaista rajaa, joka soveltuisi kaikille työaloille ja kuitenkin tyydyttäisi niitä, joilla on suuremmat vaatimukset lyhennetyn työpäivän suhteen. Siten ei niin edistyneen maan kuin Englannin lainsäädännössä ole olemassa yleistä työajan rajoitusta, mutta kyllä määräyksiä pisimmästä sallitusta työajasta erinäisillä työaloilla, kuten kutomateollisuudessa (10 tuntia). Sveitsissä ja Itävallassa on säädetty 11-tuntinen maksimalityöpäivä, mutta todellisuudessa on työaika tietysti yleensä kuitenkin paljo lyhyempi. Ranskassa vallitsee pari vuotta sitten lain määrämä 10-tuntinen työpäivä. Tämän 10-tuntisen maksimalityöpäivän määräämistä ehdoittaa nyt komitea meilläkin, taikka tarkemmin 60 tuntia viikossa, joten, kun työpäivä tavallisesti lauantaisin päättyy k:lo 2 tai 4 i. p., työaika muina päivinä todellisuudessa voisi lain mukaan kestää 10 $^1/_2$ tuntiakin.

Luonnollista on, että tämän maksimalityöpäivän määrääminen ei tule tyydyttämään sosialidemokraatteja, joiden vaatimuksena 8-tuntinen työpäivä on. Sitä rajaa tullaan vaatimaan alaspäin — se nähtiin leipurein työaikakysymystä äsken eduskunnassa käsiteltäessä —, ja kenties siinä onnistutaankin, sillä työantajataholtakaan ei nähtävästi meillä aivan pitkästä työpäivästä pidetä kiinni. Komitean ehdoitus perustuu nykyisiin olosuhteisiin: työpäivän pituus sekä tehdas- että käsitöissä on, niikuin tilastollinen selvitys osoittaa, 10 tuntia taikka alle, verrattain harvoissa tapauksissa enää päälle, ja missä se pitempi on, siinä se ansaitseekin lyhentämistä lainsäädännön kautta. Ei ole katsottu syytä olevan mullistaa lainsäädännön kautta olevia oloja muuta kuin niissä tapauksissa, milloin ilmeinen epäkohta, liian rasittava työpäivä, on olemassa. Mutta komitean ehdoituksista näkyy, että se kyllä on ajatellut työajan käytännössä muodostuvan melkoista lyhemmäksi. Niinpä sen ehdoittamat määräykset naisten ja nuorten henkilöjen työajasta nimenomaan edellyttävät, että tehdaslaitoksissa, joissa on myöskin nuoria henkilöitä ja naisia, tehdään joko kaksi 9-tuntista taikka kolme 8-tuntista työvuoroa päivässä. Mutta kun tämän lain alle tulisivat niin monenlaiset työalat, kuten käsityöt ja osaksi maanviljelystyötkin, on luonnollisesti maksimalityöpäivää lainsäädännössä määrättäessä yleensä väljempää liikkumisasteikkoa pidetty tarpeellisena. — Uusi työväensuojeluslaki tulee nähtävästi kaikissa tapauksissa vaikuttamaan jommoistakin työajan lyhennystä. Kun työpalkkain päivää kohti ei kuitenkaan yleensä voi ajatella alenevan, täytyy siis, jos mieli teollisuutemme näin ollen jaksaa kestää ulkomaista kilpailua,

työtaidon ja työn „intensiivisyyden“ parantua. Mutta niinpä on muuallakin seuraus työajan lyhentämisestä ollut sallitun työajan tarkempi käyttäminen ja suuremmat vaatimukset työkuntoon nähden.

Ylityötä sallittaisiin tämän lakiehdoituksen mukaan enintään 100 tuntia vuodessa ja 10 tuntia viikossa työntekijää kohti. Sellaisesta ylityöstä maksetaan edeltäpäin sovittu, korotettu palkka, jonka prosenttimäärää tavalliseen palkkaan verraten ei komitea kuitenkaan ole tahtonut määritellä. Työnantajan on ylityöstä pidettävä tarkkaa kirjaa Teollisuushallituksen vahvistaman kaavan mukaan. Käytännössä tämä ylityölupa ei aivan paljoa merkitse. Työajan ollessa 60 tuntia viikossa tekisi jokainen työmies työtä noin 3000 tuntia vuodessa eikä 100 tunnin sallittu lisäys siis muodostaisi kuin 3 1/3 % siitä.

Maksimalityöpäivän määräämiskysymyksen rinnalla on kysymys naisten yötyön sallimisesta taikka kieltämisestä tärkeimpiä tämän lakiehdoituksen periaatteellisia kohtia. Siitä on kuten tietty suurta erimielisyyttä meillä, niinkuin on ollut muissakin maissa, erimielisyyttä myöskin niiden itsensä — naisten — keskuudessa, joita ehdoitettu suojelus koskee. Sillä asiata voidaan katsoa aivan eri näkökannoilta ja tullaan niin ollen aivan eri johtopäätöksiin. Yhtäältä sanotaan: nainen tarvitsee ruumiiltaan heikompana erityistä suojelusta miehen rinnalla, ettei hän sortuisi kilpailussa. Toisaalta väitetään: naisella pitää olla oikeus tehdä kaikkea sitä työtä, mihin hän pystyy, millä ajalla tahtoo, häntä ei saa lailla kieltää tekemästä työtä ja ansaitsemasta leipäänsä, muuten hän sortuu kilpailussa miehen kanssa. Tähän kysymykseen liittyy vielä useita muitakin näkökohtia, mutta edellä lyhyesti mainitut ovat vaikuttavimmat. Kuten tunnettu ajavat n. s. naisasianaiset tässä niinkuin kaikessa muussa naisen täydellistä kilpailua miehen rinnalla, siis myös oikeutta tehdä yötyötä. Työläisnaiset taas vaativat sosialidemokraattien yleisen ohjelman mukaan naisten yötyön kieltämistä sekä edellämainitulta suojeluskannalta että myöskin siltä näkökannalta, että kuta enemmän rajoitettua lain kautta työnteko on, sitä useampia työntekijöitä tarvitaan, sitä suurempi on työvoiman kysyntä, sitä korkeammiksi voivat työpalkat nousta.

Ulkomailla on useimmissa maissa naisten yötyö kielletty. Mainita ansaitsee, että n. s. romaaniset maat, jotka muuten ovat työväensuojeluksessa muita jäljempänä kulkeneet, ovat naisten yötyöhön nähden käyneet muiden edellä, ja riippuu kai se siitä, että niissä yleensä vähem-

min kuin muualla käsitetään aatetta naisen ja miehen yhdenvertaisuudesta. Mutta myöskin niissä yleisissä kansainvälisissä työväensuojeluskongresseissa, joita viime vuosina on pidetty, on eri näkökohtia punnittaessa tultu siihen päätökseen, että nainen tarvitsee erityistä suojelusta. Naisten yötyön laissa kieltäminen on katsottu tarpeelliseksi, paitsi terveyden, myöskin siveellisen vaaran takia, sekä vielä siihenkin nähden, että naisen työ muutenkin pyrkii olemaan raskaampaa kuin miehen, koska hänellä työpaikalta palattuaan tavallisesti on vielä kotiaskareita suoritettavana, ruokaa valmistettava, lapsia hoidettava, vaatteita korjattava j. n. e.

Komitea on tätä kysymystä mietinnössään monipuolisesti valaissut ja tullut siihen käsitykseen, että naistyöntekijä meilläkin tarvitsee suurempaa suojelusta kuin mies. Mutta komitea on samalla koettanut mikäli mahdollista välttää sitä, että naisilta täydellisen yötyökiellon kautta riistettäisiin kovin laajassa määrässä ansion ja toimeentulon mahdollisuus sellaisessa teollisuudessa, jossa yötyötä yleensä käytetään. Siten sen ehdoitus kohdistuu siihen, että naisia voisi käyttää yötyössä sellaisissa tapauksissa, jolloin työ on jaettu kahteen vuoroon ja jolloin yötyö tulisi kysymykseen joka toinen päivä tai viikko illasta k:lo 11:een tai 12:een asti, samoinkuin niissäkin tapauksissa, jolloin työ on jaettu kolmeen 8-tuntiseen työvuoroon ja yötyö siis tulisi kysymykseen joka kolmas päivä tai viikko. On kuitenkin melkoisessa määrin mietittävä, eikö varsinkin jälkimäisessä tapauksessa myönnetty yötyölupa naisille ole omansa riistämään merkityksen siltä naisten suojelemisen periaatteelta, jonka komitea kuitenkin on tunnustanut oikeaksi. Sillä tämän luvan kauttahan olisi todellisuudessa naisten yötyö yleisesti sallittu. Eikä se voi olla meilläkään onnellista.

Kolmas sekä periaatteellisesti että käytännöllisesti tärkeä kysymys on tässä lainuudistuksessa se, mille kaikille työaloille laki työväensuojeluksesta ja ammattitarkastuksesta on ulotettava. Kuten jo alussa mainittiin, on tämä ulottuvaisuusalue näihin asti ollut aivan liian suppea, käsittäen ainoastaan varsinaisen tehdastyön. Luonnollista on ollut, että nyt myöskin käsityöliikkeet ja rakennustoiminta (joilla aloilla epäkohdat ovat olleet suurimmat) sekä liikeneuvot kuin myöskin rautatiet (paitsi ammattitarkastukseen nähden, joka tällä alalla on erikseen järjestettävä), ynnä tavarain purkaminen ja lastaaminen ja uittotyöt, ovat lasketut uuden lain alaan kuuluviksi. Maanviljelystöistä ovat lain ulottuvaispiiriin otetut ne, joissa käytetään luonnonvoimalla käypiä koneita.

Muuten tulee maanviljelystyö edelleen olemaan työväen suojelusta ja tarkastusta koskevan lain ulkopuolella. Samoin muutamat muut suuremmat työalat, kuten esim. metsänhakkuutyöt. Kun tämä laki luonnollisesti on sovellettava ainoastaan sellaisiin yrityksiin, joissa käytetään palkattua työväkeä, herättää tämä seikka, että laajat työalat sittenkin jäävät tämän korjattavan lainsäädännön ulkopuolelle, melkoisia epäilyksiä. Eikö olisi laki nyt järkiään ulotettava koskemaan *kaikkea* ruumiillista työtä ja kaikkia työaloja, missä vain palkattua työväkeä käytetään ja missä ammattivaaraa voi ajatella olevaksi? Millä puolustetaan sitä, että samalla kun työväki yksillä työaloilla nauttii lain suojelusta terveydellisiä, siveellisiä y. m. vaaroja vastaan, ja kun valvotaan, ettei sitä ja sen nuorisoa rasiteta tunnottoman pitkällä työajalla, että sen lapset saavat opetusta j. n. e., millä puolustetaan sitä, että samanarvoisessa ruumiillisessa työssä toisilla työaloilla oleva työväki ei nauti mitään näistä eduista? Miksei ole tukinhakkuutyöväki suojeluslain alainen, vaikka tukinuittotyöväki on — ammattivaara on jotenkin yhtä suuri molemmissa tapauksissa? Miksi osaan maanviljelystyöväkeä — siihen, joka työskentelee esim. meijereissä tai puimakonehuoneissa — ulotetaan määräykset työajasta, lasten ja nuorten henkilöjen suojelemisesta, naisten oikeudesta saada vapautusta työstä sekä palkkaa synnytystapauksissa j. n. e., mutta ei samalla pidetä huolta, että toisia maanviljelystyössä toimivia nuoria henkilöitä tai lapsensynnyttäjiä ei liiaksi rasiteta?

Vastataan: siksi, että on vaikea saada järjestetyksi niin suuremmoista, yleistä ja tehokasta ammattitarkastusta, että sitä voitaisiin kaikille työaloille ulottaa, missä vain palkattua työväkeä käytetään. Siksi, että toiset työalat luonnostaan ovat sellaista tilapäistä laatua, että niissä on vaikea pitää kirjaa, ja siksi, että maanviljelystyö nimenomaan on niin erikoisessa asemassa oleva työala, että siihen ylimalkaan eivät sovellu samat määräykset kuin tehdastyöhön. Siksi ovat määräykset tapaturmavakuutuksesta ja työväensuojeluksesta kaikkien maiden lainsäädännössä rajoitetut koskemaan pääasiallisesti tehdastyötä ja muita sille verrannollisia työoloja, vaan ei maanviljelystä.

Tämä on kaikki totta, ja jos kerran on meidän uudistettu lainsäädäntömme tällä alalla rakennettava muissa maissa käytettyjen mallien mukaan, niin seuraa itsestään, että suuret työalat edelleen jätetään uudistetun lainsäädännön ulkopuolelle. Kysymys on silloin vain siitä,

eikö alunpitäen olisi meillä ollut tähän lainsäädäntöuudistukseen ryhdyttäessä asetuttava laajemmalle pohjalle ja rakennettava sekä suojelus- ja tapaturmavakuutuslaki että nimenomaan ammattitarkastus sellaiseksi, että siihen olisi voitu mahduttaa kaikki palkattu työväki kaikilta eri aloilta ja suoda kaikille, tietysti soveltuvissa kohdissa, sama suojelus ja samat edut. Vaikeuksia tällaisen lainsäädännön aikaansaaminen epäilemättä olisi tuottanut, ja myöskin suurempia kustannuksia erittäinkin ammattitarkastukseen nähden. Mutta olisikohan sellainen lainsäädäntö mahdoton? Oikeudenmukaisin se ainakin olisi. — Tosiasia kuitenkin on, että jos nyt yrittäisi laajentaa puheenalaisen lainsäädännön ulottumisaluetta siihen avarampaan tapaan kuin edellä on huomautettu, niin se aiheuttaisi komitean lakiehdoitusten ja niiden koko perustuksen täydellisen uusimisen.

Työväensuojeluslain ulottuvaisuudesta puhuttaessa on vielä mainittava, että komitea ei ole jättänyt huomioon ottamatta niitäkään rasittumisen vaaroja esim. lapsille ja muita terveydellisiä epäkohtia, joita n. s. kotityö, varsinkin jos se tulee tavalliseksi, voi aiheuttaa. Mutta kun tämä lakiehdoitus on ollut rajoitettava ainoastaan palkattua työväkeä koskemaan ja kun kysymys kotityön laajuudesta meillä on toistaiseksi vielä aivan selvittämätön, on komitea erityisessä ponnessa ehdoittanut, että tästä työalasta ja siinä vallitsevista epäkohdista hallituksen toimesta ensiksi selvitys hankittaisiin. Niinikään on komitea ollut sitä mieltä, että kysymys (alaikäisten) katukaupustelijain ja samassa asemassa olevain olojen järjestämisestä sopivimmin jää erityisen lainsäädännön varaan.

Kuten luonnollista on, muodostaa kysymys lasten ja nuorten henkilöjen suojelemisesta tehdas- ja käsityölaitoksissa yhden puheenaolevan lakiehdoituksen tärkeimpiä kohtia. Meidän nyt voimassaoleva työväensuojeluslaki ei tärkeiltä osiltaan koskekaan muita kuin näitä työntekijäryhmiä. Mutta se kokemus on tehty, että nykyinen laki tältäkin osaltaan on riittämätön. Ensiksikin se sallii lasten ottamista teollisuustyöhön nuoremmalla iällä kuin heidän sekä terveytensä että koulukäyntitarpeensa mukaan voidaan edullisena pitää, jo 12 vuoden iässä. Ja lapset saavat olla työssä k:lo 5:stä aamulla kello 9:ään illalla (yötyössä siis vain eivät) yhteensä 7 tuntia päivässä. Nyt ehdoitetaan määrättäväksi, että teollisuustyössä ei saisi käyttää 14 vuotta nuorempaa lasta; ainoastaan lapsen vanhempain ja holhojain erityisestä pyynnöstä voidaan työssä käyttää 13 vuotta täyttänyttä lasta, joka on päättänyt kansakoulunsa ja jota lääkäri

voi siihen työhön puoltaa. Niin sanottuun lapsuusikään kuuluu ihminen tämän lakiehdoituksen mukaan siis säännönmukaisesti 14:nnestä 16:nteen ikävuoteensa (nyt 15:nteen). Siis 16:nnesta (poikkeustapauksissa 15:nnestä) ikävuodesta alkaa „nuoren henkilön "ikä, joka kestää 18:nteen ikävuoteen. Näiden „suojelemista liikarasitukselta tarkoittavat tärkeimmät määräykset ovat seuraavat: 9 tuntia pitempi työpäivä (54 tuntia viikossa) ja yötyö (jälkeen k:lo 7 illalla) on kielletty, kumminkin niin, että jos työ on jaettu kahteen 8-tuntiseen vuoroon, saa työ joka toinen viikko jatkua myöhempäänkin illalla sellaisissa ammateissa, joita ei pidetä terveydelle erittäin vaarallisina.

Naisten työstä lakiehdoituksessa on, sen lisäksi mitä edellä kerrottiin heidän yötyöstään, vielä yksi tärkeä määräys, nim. kielto käyttämästä naista työssä 4:nä viikkona senjälkeen kuin hän on lapsen synnyttänyt. Tämän määräyksen tarpeellisuus on enemmittä selityksittä selvä, vaikeuksia tuottaa vain sellaisen kiellon taloudellinen puoli. Sillä työläisnainen tarvitsee luonnollisesti sellaisenakin ajankohtana — ja erityisesti juuri sellaisena — välttämättömät tulonsa. Komitea onkin senvuoksi lakiehdoitukseensa pannut määräyksen, että naisen puheenaolevalta ajalta tulee saada täysi palkkansa. Mutta kenen se on maksettava? Työnantajanko? Mutta todennäköistä on, että monet työnantajat eivät siihen tahdo suostua, että he mieluummin eroittavat työstään tällaiseen asemaan tulossa olevan naisen, joka siten jäisi puille paljaille. Tuo korvaus on siis yhteiskunnan suoritettava. Komitean ehdoituksen mukaan tämän maksun pitäisi käydä päinsä niin, että työnantaja suorittaa lapsensynnyttäjälle palkan puheenalaisen 4:n viikon ajalta, mutta saa sitten asianomaiset todistukset mukaanliittäen siitä hakea korvausta valtion varoista. — Tämä pykälä sisältää epäilemättä meillä aivan uuden periaatteen, sisältää myös prejudikaatin yleensä yhteiskunnan suuremmasta huolenpitovelvollisuudesta jäsenistään, kuin näihin asti on ollut tunnustettuna. Se aukaisee siten uusia näköaloja, viiltää uusia uria. Mutta siitä, että määräys tässä kohden on kohtuuden mukainen, ei voine olla erimielisyyttä.

Kun vielä mainitsemme, että tämän lakiehdoituksen mukaan tulisi kaikille sekä nykyisille että vastaisille sen alaisille teollisuus-, käsityö-, rakennus- y. m. liikkeille velvollisuus tehdä liikkeestään ja arviolta sen käyttämän työvoiman suuruudesta ilmoitus Teollisuushallitukselle tarkastusta varten — minkä uuden velvollisuuden säätäminen käytännössä

kyllä tuntuu vähän arveluttavalta, mutta jota vailla tehokas tarkastusmahdollisuus tuskin lienee työpaikkain suureen lukumäärään nähden ajateltavissa —, ja että teollisuuslaitoksia rakennettaessa tai uudistettaessa niiden piirustuksista on työväensuojeluskannalta hankittava etukäteen ammattitarkastajan lausunto, lienemme kosketelleet lakiehdoituksen tärkeimpiä — emme suinkaan kaikkia — uusia periaatteita ja säädöksiä.

Mikä on sitten sen kokonaisvaikutus? Vastaus tulee tietysti olemaan erilainen, riippuen siitä, miltä taholta ja miltä kannalta se annetaan. Myönnettävä kai on, että komitean ehdoittamat uudistukset nykyiseen lakiin ovat parannuksia, monessa suhteessa suuriakin. Mutta ovatko ne riittäviä, onko uskallettu astua eteenpäin kyllin pitkin askelin? Kuten edelläolevasta katsauksesta näkyy, voi siinä suhteessa erinäisiin kohtiin nähden epäilyksiä olla. Jääkö suojeluslain ulottuvaisuusalue sittenkin liian suppeaksi? Riistävätkö ja missä määrin ne monet poikkeukset, joita ehdoitetuista yleisistä määräyksistä sittenkin on myönnetty (kuten nuorten henkilöjen ja naisten työaikaan nähden), merkityksen lakiehdoituksen jyrkemmiltä yleisemmiltä määräyksiltä? — Lakiehdoitusta laadittaessa on pyritty mikäli mahdollista asettumaan nykyajan tarpeiden pohjalle, tähtäämättä aivan kaukaiseen tulevaisuuteen, sitä näkökohtaa on pidetty tarpeellisena etenkin kun ovat kysymyksessä sellaiset työalat, joissa liikanainen sääntöileminen helposti voi lamauttaa yritteliäisyyden ja vapaan toimintahalun. Mutta onko sitä pidetty silmällä liiaksi?

Minkälaiseksi uuden suojeluslain vaikutus muuten käytännössä muodostuu, se riippuu luonnollisesti hyvin suuressa määrin nyt uudelleen järjestettävän ammattitarkastuksen tehokkuudesta, — niinkuin useat nykyisin vallitsevat epäkohdat juuri johtuvat nykyisen ammattitarkastuksen tehottomuudesta. Suuri on se muutos, minkä uusi lakiehdoitus tässä kohden edellyttää. Kolmen tarkastuspiirin ja tarkastajan asemasta — naistarkastajaa lukuunottamatta — tulisi nyt Suomeen vähintään kahdeksan piiriä, joissa jokaisessa olisi kolme tarkastajaa, nim. yksi piiritarkastaja kussakin ja hänellä kaksi apulaista, ja naistarkastajia vielä lisäksi.

Mutta ei ainoastaan ammattitarkastajain harvalukuisuutta ole näihin asti moitittu, vaan myöskin sitä, että he eivät ole voineet saavuttaa niiden luottamusta, joiden parasta heidän ennen muuta olisi valvottava, ja että koko laitoksella on ollut aivan liian virkavaltainen ja vanhoillinen luonne. Kun ammattitarkastaja on tullut tehtaalle, on kyllä isäntä sen

tavallisesti tiennyt jo ennakolta, mutta työväki siitä tuskin aina on tiennyt käynnin aikanakaan, — niin on kerrottu. Ammattitarkastaja kävelee isännän tai hänen edustajansa kanssa tehtaan läpi, eikä silloin juuri voi tulla kysymykseen, että työmies hänelle kävisi valituksiaan esittämään, jos sellaisia olisikin. Tähän nähden on nyt täydellinen muutos ehdoitettu ammattitarkastukseen toimeenpantavaksi. Ensiksikin tulisi edellämainittujen piiritarkastajain apulaisten olla työväenluokkaan kuuluvia, s. o. heidän on täytynyt vähintään 10 vuotta tehdä työtä tehtaassa tahi käsityö- tai rakennusalalla. Ja toiseksi on nimenomaan määrätty, että ammattitarkastajain tulee puhutella työväkeä työnantajan tai hänen edustajan saapuvilla olematta ja tiedustella heidän tarpeitaan. Ja ettei tarkastustoimi muuttuisi liian virkavaltaiseksi, on vielä ehdoitettu, että ammattitarkastajia ei aseteta elinkaudeksi, vaan 5 vuoden ajaksi kerrallaan.

Ammattitarkastus on kaivannut myöskin yhtenäisyyttä johdossa ja sitä varten on yksi erityinen ylitarkastaja sekä sihteeri ehdoitettu asetettavaksi Teollisuushallitukseen. Tälle viranomaiselle kuuluisi myöskin asiain valmistaminen ja esittäminen n. s. Työneuvostolle. Tällainen erityinen „neuvosto“ ehdoitetaan nimittäin asetettavaksi työväensuojeluksen ja ammattitarkastuksen valvomista varten, neuvosto, johon kuuluisi tasaväkisesti työnantajain ja työntekijäin valtuutettuja, ynnä lainopillinen puheenjohtaja sekä lääkäri ja joka kokoontuisi kolmesti vuodessa parin viikon ajaksi sille esitettäviä, työväensuojeluksen valvomista ja kehittämistä koskevia kysymyksiä käsittelemään. Tämän Työneuvoston valmistettaviksi jäisivät myöskin kysymykset tehtaiden y. m. työpaikkain työjärjestyksistä, käsityökoulujen perustamisesta, erityisesti vaarallisten ammattien määrittelemisestä y. m. samoinkuin ratkaisuoikeus tapaturmavakuutuskorvausten aiheuttamissa riitaisuuksissa, mistä tapaturmavakuutuslaissa tarkemmin määritellään.

On ilmeistä, että nämä ammattitarkastuksen uudistamista tarkoittavat lakimääräykset kohdistuvat nykyisin vallitsevain epäkohtain näkyvimpiin ja räikeimpiin puoliin työväensuojeluksen alalla, ja ovat ehdoitetut muutokset merkittävät suuriksi parannuksiksi. Kun sen lisäksi asetettavan Työneuvoston toiminta tarkoittaa uuden lain tarkoitusperien noudattamisen tarkkaa valvontaa ja se siten myös voi kohdistua sellaisiin puoliin työoloissa, missä semmoisia epäkohtia voi ilmaantua, joita vielä uutta lakia säädettäessä ei ole osattu varteenottaa, on syytä toivoa, että

edellä selostettu lainuudistus todellakin tulee tuottamaan entistä suurempaa varmuutta työoloihimme.

Tässä yhteydessä olisi asianmukaisimmin selko tehtävä myöskin uudesta tapaturmavakuutuslaista, johon kirjoituksen alussa viitattiin. Mutta koska tämä kirjoitus jo on näin pitkäksi venynyt, on pakko jättää se erikseen tai toisessa yhteydessä kosketeltavaksi.

BERNARD SHAW.

Bernard Shaw.

Kirj. Lehtori DOVER WILSON.

(Suomennos tekijän käsikirjoituksesta.)

Bernard Shaw on historiassa esiintyvä Englannin merkillisimpänä henkilönä kahdennenkymmenennen vuosisadan alkuaikoina. Hän on persoonallisuus, joka pakostakin herättää huomiota; häntä voi vain joko ihailla tai halveksia. „Ensi kerran sain brittiläisen yleisön kuuntelemaan itseäni“, hän kertoo meille, „seistessani kärryissä Hyde Parkissa ja soittokunnan rämistäessä.“ Oikeastaan hän ei ole milloinkaan astunut maahan noista kärryistä ja torventoitotusta kaikuu kaikessa, mitä hän kirjoittaa. Myöhemmin hän on kuitenkin saavuttanut brittiläistä yleisöä suuremman kuulijakunnan. Koko Europpa on alkanut kerääntyä tuon Hyde Parkin puhujan ympärille kuullakseen, onko hänellä jotain sanomisen arvoista.

Hän on kohonnut yleiseen suosioon erinomaisen nopeasti — kuuden, seitsemän vuoden kuluessa — ja se on varsin kuvaavaa eräälle nykyiselle kirjalliselle suunnalle, joka on tähän asti pysynyt piilossa ylei-

seltä huomiolta. Meidän päivinämme saavuttavat kirjallisuuden ylemmissä piireissä suurimman menestyksen ne kirjailijat, jotka perustavat mielikuvituksellisen luomistyönsä johonkin määrättyyn valtiolliseen tai yhteiskunnalliseen filosofiaan. Varhaisempina aikoina saavuttivat Scott, Dickens ja Tennyson mainetta ja menestystä yksinomaan voimakkaalla taiteellisella vetoamisellaan. Jos Tennysonin tuotteet astuisivat julkisuuteen vasta nyt, niin ei hän herättäisi suurtakaan huomiota. Pari viikkoa sitten kuoli Englannissa eräs runoilija, josta pätevät arvostelijat lausuvat, että hänen mielikuvituksensa oli loistavimpia, mitä on nähty viimeisten viidenkymmenen vuoden aikana. Tavalliselle ihmiselle hänen nimensä on aivan tuntematon eikä luultavasti tulekaan tutuksi ainakaan läheisimmässä tulevaisuudessa. Nykyään eivät ihmiset kaipaa sanataitureita, vaan profeettoja. Ilma on raskaana tuhansista, problemeista ja jos kirjailijamme tahtovat meitä miellyttää, niin heidän on käsiteltävä niitä. Senvuoksi seuraa jonkun yleisen valtiollisen tai yhteiskunnallisen ihanteen vanavedessä usein joku suuri kirjailija. Englannin politiikissa on nykyjään vain kaksi ihannetta, joilla on jotain merkitystä: imperialismi ja sosialiset parannukset. Edellinen, johon läheisesti liittyy Joseph Chamberlainin nimi, valtasi kansan vastustamattomalla voimalla noin kahdeksan tai kymmenen vuotta sitten ja aiheutti kaksi tärkeätä ilmiötä: se oli syynä buurisotaan ja laski perustuksen Rudyard Kiplingin maineelle. Sitten seurasi välttämätön taantumus ja nyt on vallassa yhteiskunnallinen reformiliike. Tämän uuden aallon harjalla ratsastaa Bernard Shaw. Kiplingin maineen pääpiirteenä oli hänen imperialisminsa; Shaw taasen on ennen kaikkea sosialisti.

Sosialismin leima on tavattavissa monissa erilaisissa tavaroissa, joten on tarpeen selittää, mihin suuntaan Shaw kuuluu. Yhdessä kohdassa ovat sosialistit luonnollisesti samaa mieltä: he pitävät välttämättömänä saattaa kaiken pääoman yhteiskunnan valvonnan alaiseksi; eri mieltä he ovat siinä kysymyksessä, millä keinoin tämä tarkoitusperä on saavutettavissa. Oikeauskoinen sosialisti, joka perustaa uskonsa Pyhän Marxin evankeliumiin, odottaa vastaista vallankumousta, jolloin kansa riistää pääoman sortajiensa käsistä. Marx on uudenaikainen Calvin; hän määritteli ihmissuvun predestineeratun tulevaisuuden seuralaistensa opastukseksi ja hänen kosmologiassaan asetetaan kapitalisti paholaisen sijalle, kun taas köyhälistö muodostaa „pelastettujen" joukon. Shaw ei kuvittele

köyhälistöstä turhia ja on itsekin kapitalisti; häntä emme siis voi pitää oikeauskoisena sosialistina. Ja vaikka Englannissa todella onkin runsaasti sosialisteja ja heidän lukunsa kasvaa päivä päivältä, niin heidän joukossaan tapaamme varsin vähän marxilaisia „sosialidemokraatteja". Englannissa on nykyään kaksi suurta sosialistista yhdistystä: The Independent Labour Party (Itsenäinen Työväenpuolue), joka saa runsasta kannatusta ammattiliittojen rahastoista ja jonka tarkoituksena on saada sosialistisia työmiehiä parlamenttiin, sekä Fabian Society (Fabiolais-yhdistys), jonka jäsenet kuuluvat melkein yksinomaan keskisäätyyn. Tämä luokkaeroitus perustuu toimintaan eikä tarkoitusperiin. Molemmat yhdistykset työskentelevät saman päämäärän saavuttamiseksi; työväenpuolue onkin itse asiassa vanhemman porvarisliiton sivuhaara ja kumpikin käyttää fabiolaista menettelytapaa.

Mitä sitten on fabiolainen sosialismi, jonka Shaw, Wells ja useat toiset menestykselliset kirjailijat hyväksyvät yhdessä parlamentin työväenedustajain kanssa? Fabius Maximus, Hannibalin kuuluisa vastustaja Italiassa, pelasti maansa vitkastelemalla. Fabiolainen yhdistys otti nimensä hänestä merkiksi siitä, että se halusi pysyä erillään sosialististen voimien vallankumouksellisesta suunnasta. Fabiolaisten menettelytapa nojautuu kehityksen periaatteeseen. Valtio tai kunnat ovat vähitellen imevät itseensä koko maassa tavattavan pääoman ottamalla isot teollisuusyritykset haltuunsa toisen toisensa perästä ja lisäämällä hitaasti, mutta järkähtämättä yksityisestä pääomasta suoritettavaa veroa. Tässä en aio ruveta pohtimaan koko sosialismin hyviä puolia, mutta lienee ilmeistä, että sen fabiolaisella muodolla on ansioita, jotka tekevät tämän vallankumouksellista muotoa etevämmäksi.[1] Fabiolaisuus on johtanut sosialismin käytännöllisen politiikin alalle. Englannissa ei sosialismi enää ole kiihkoisan intoilijan haaveilua, siitä on tullut tehokas periaate parlamentaariseen elämään. Jos saisimmekin jo huomenna sosialistisen ministeristön, niin ei se aiheuttaisi mitään äkillistä myllerrystä. Vanhuudenvakuutus otettaisiin käytäntöön, pohjattoman rikkaille tulisi veronkantajan vierailu hiukan tärkeämmäksi tapaukseksi kuin tähän asti, ja lopuksi, kunnalliset liikeyritykset saisivat kannatusta. Mutta muuten kaikki kävisi jotensakin samaan tapaan

[1] On myöskin ilmeistä, että tämä menettelytapa on ainoa mahdollinen maassa, jossa jo on kansanvaltainen hallitusmuoto.

kuin varemminkin, kunnes kansakunta olisi kypsynyt astumaan seuraavan askeleen sosialistiseen suuntaan.

Bernard Shaw'lle on fabiolainen sosialismi velkaa äärettömän paljon. Hän on tuon yhdistyksen ensimäisiä jäseniä, on toiminut vuosikausia sen johtokunnassa, avustaa itse ahkerasti sen julkaisemaa propaganda-kirjalli-

G. Bernard Shaw

suutta ja on aina valmis käyttämään julkisena puhujana neroaan ja esitystaitoaan sen hyväksi. Myöskin ilmoituksena hän on verraton. Nuorten intoilijain tiedustellessa, miten he paraiten voisivat palvella asiaa, hän antaa heille seuraavan neuvon: „Saavuttakaa perinpohjainen menestys omalla urallanne ja kertokaa sitten kaikille olevanne sosialisti." Hän on käytännössäkin toteuttanut, mitä hän saarnaa, ja niin on myöskin hänen ystävänsä ja sosialistitoverinsa Sir Sidney Olivier, jonka päästyä hiljattain Jamaikan kenraalikuvernööriksi Fabiolaisen yhdistyksen toimistoi-

hin saapui aivan tulvimalla kirjeitä, joissa vanhemmat pyysivät suosionosoituksia pojilleen. Kun muistamme, kuinka usein nykyistä kilpailujärjestelmää on ylistetty sopivana kehittämään luonteita ja päästämään kykenevimmät etusijalle, niin meidän kannattaa ottaa huomioomme, että Shawkin on työskennellyt tuossa myllyssä ja tullut siihen johtopäätökseen, ettei siinä ole mitään suositeltavaa kummassakaan tapauksessa.

Hän on keltiläistä alkuperää, kuten monet Englannin suurimmista kirjailijoista, ja on syntynyt Dublinissä 26 p. heinäkuuta 1856. Vanhemmat kuuluivat keskisäätyyn ja elivät aina niukoissa oloissa. Viidentoista vuotisena nuori Bernard rupesi konttoristiksi ja pysyi siinä toimessa viisi vuotta. Sitten hän siirtyi Lontooseen, jotensakin saman ikäisenä kuin Shakespeare, ja eli siellä tuhattaiturina, kunnes lopulta herätti toimittajien huomion ja saattoi elättää itseään sanomalehtityöllä. Luonnollisesti ei hän ole opiskellut kummassakaan maan vanhoista yliopistoista (suurista englantilaisista ovat ani harvat olleet niissä) ja todellisuudessa näkyy koko hänen kasvatuksensa rajoittuneen vain äidin antamaan ohjaukseen, joka oli pääasiallisesti soitannollista laatua. Musiikin arvostelijana hän aloittikin sanomalehtimiesuransa. Ennen pitkää siirtyi hän sitten kuvaavien taiteiden ja näytelmätaiteen alalle, julkaisten tältä ajalta kaksi artikkelikokoelmaa sekä kaksi kuuluisaa tutkielmaa, „Ibsenismin ydin“ ja „Täydellinen Wagnerilainen“. Mainittakoon vielä, että Shaw on myöskin kirjoitellut novelleja, ennenkuin hän viimein v. 1892 ryhtyi sepittämään näytelmiä. Siitä alkaen on hänen kynästään valmistunut viisitoista eripituista draamaa, joka ei ole mikään vähäpätöinen määrä toimeliaan 51-vuotisan kirjoittamaksi.

Shaw on nykyisen Englannin suurin näytelmäkirjailija; saattaisipa mennä pitemmällekin ja sanoa häntä Englannin ainoaksi näytelmäkirjailijaksi. Onhan kyllä muitakin nimiä koristamassa Lontoon teatteri-ilmoituksia, ennen muita Pineron, joka ei kykene verrattomalla näyttämötaituruudellaankaan luomaan mitään sen alkuperäisempää tai mieltäylentävämpää kuin 19:nnen vuosisadan Englannin sovinnaisia draamoja, joissa säädyllisyys aina asetetaan ylimmälle sijalle. Pinero on koettanut ymmärtää ja seurata Ibseniä, mutta on silti viimeinen ja täydellisin viktorialaisen näytelmäkoulun kirjailijoista; nyt on ilmeisesti mahdotonta jatkaa sitä suuntaa pitemmälle. Tämä koulu, tyttökoulu, jossa rouva Sopivainen käytti valtikkaa, piti englantilaista näyttämöä muun Europan

naurun alaisena vielä muutamia vuosia sitten. Shaw'n tehtäväksi tuli kohottaa teatterimme entiseen arvoonsa ja perustaa uusi näytelmäkoulu, joka on jo vetämässä vaikutuspiiriinsä meidän päiviemme nuoremmat kirjailijat. Tavallaan tämä englantilaisen draaman uudestasyntyminen merkitsee Ibsenin vaikutuksen leviämistä Englannin rannoille. Ibsen itse ei saavuttanut koskaan meidän luonamme lämmintä vastaanottoa. Varemmin mainitun sentimentaalisen sovinnaisuuden kasvattamana sekä yleisö että arvostelijat huusivat siveellisyyden nimessä Ibsenin kappaleet alas, kun ne ensin ilmestyivät Englantiin. Hän esitti todellisuuden muodossa, joka oli heidän aroille silmilleen ja omilletunnoilleen liian alaston ja vakava. Realismi saattoi valloittaa englantilaisen näyttämön ainoastaan komedian naamioon verhoutuneena. Niinpä on Shaw'kin saavuttanut menestyksensä juonia käyttämällä. Taikasauvaansa heiluttaen ja kulkusiaan kilistellen tuo „synnynnäinen puoskari", kuten hän kutsuu itseään, on houkutellut yleisön kuuntelemaan häntä ja on sitten tarinnut sille — saarnan! Koko kuulijakunta ei kuitenkaan käsitä tätä. Useimmat niistä, jotka käyvät kuuntelemassa Shaw'ta, nauravat pakahtuakseen hänen vakavimmille huomautuksilleen ja poistuvat vakuutettuina siitä, että hän on hupaisin kyynikko, joka on milloinkaan tanssittanut marionettejaan näyttämöllä. Aina puritanisuuden ajoista asti on arvokkuus ja vakavuus sekoitettu toisiinsa, niin että terve järki saa tunnustusta vain silloin, kun se saapuu jalan. Jos joku mies on kyllin nerokas antaakseen sille sukkeluuden siivet, niin häntä sanotaan kyynikoksi, kevytmieliseksi narriksi, joka tekee sydämetöntä pilaa pyhistä asioista.

Shaw'n kuulijakunnassa on kuitenkin aina pieni ryhmä sellaisia, jotka saapuvat oppiakseen, ryhmä, joka vuosi vuodelta kasvaa yhä suuremmaksi. Näiden kanta on jotensakin samallainen, kuin vakavampien katselijain kannan on täytynyt olla keskiaikaisissa moraalinäytelmissä. Voimmepa sanoa, että Ibsenin toiminta mannermaalla ja Shaw'n Englannissa merkitsee juuri näyttämön palauttamista entiseen opetustehtäväänsä, jota saarnastuoli on pitänyt omanaan uskonpuhdistuksen ajoista asti. Siitä hetkestä alkaen meidän päiviimme saakka ei teatterilla ole ollut mitään kansallista tai eetillistä merkitystä, se on tullut romantiseksi, sentimentaaliseksi, pornografiseksi. Viime aikoina on saarnastuolin vaikutus jälleen vähentynyt ja sen lisäksi leviää Englannin yli nopeasti uusi evankeliumi, sosialismin oppi. Ei siis ole ensinkään satunnaista, että juuri

tässä käännekohdassa palataan takaisin didaktiseen draamaan ja että sen on saanut aikaan mies, joka on maamme sosialistisen liikkeen johtajia.

Tällä emme tarkoita sitä, että Shaw saarnaisi sosialismia englantilaiselta näyttämöltä; hänen ajatuksensa taiteesta eivät suinkaan ole niin kypsymättömiä. Realistien opetus on luonteeltaan kokonaan negatiivista, eroten siis siinä suhteessa keskiaikaisesta draamasta. Heidän tarkoituksenaan on heittää elämään niin voimakas valovirta, ettei ainoakaan sen pimeimmistä loukoista jää salaan huomiolta. He tahtovat antaa meille sen opetuksen, että olosuhteemme ovat enimmäkseen joko sietämättömiä tai naurettavia. Juuri tämä seikka eroittaa heidät romantikoista, joilla oli aivan vastakkainen tarkoitus. He käsittelivät nim. vain niitä elämän puolia, jotka edistivät yksilön nautintoja ja onnellisuutta. Kaikki kylpi tunnelman sinertävässä valossa eikä mitään todellista tai vastenmielistä päästetty häiritsemään romantisuuden jumaloitua kolminaisuutta, nuoruutta, lempeä ja kauneutta. Ibsen käsitteli etupäässä sietämättömiä elämän tiloja; Shaw taasen, kuten hänen temperamentiltaan saattoi odottaakin, on yleensä valinnut uhrikseen vallitsevat luonnottomuudet — ennen kaikkea juuri tuon romantisuuden, josta äsken puhuimme. „Minä lasken leikkiä", lausuu muuan hänen henkilöistään, „kertomalla totuuden; se on maailman parhain pila."

Useimmat Shaw'n kappaleista ilmestyivät jo aikoja ennen kuin niitä näyteltiin; syy oli yksinkertaisesti se, ettei alussa ollut ainoatakaan henkilöä, joka olisi ottanut esittääkseen niitä tai edes pitänyt niitä näyteltävinä. Tämä ei ollut lainkaan vahingoksi, sillä se antoi tekijälle aiheen julkaista ne kirjan muodossa ja varustettuina noilla loistavilla ja hupaisilla esipuheilla, jotka ovat hänen parhaita tuotteitaan. Vasta v. 1905 rupesi Granville Barker, muuan nuori näyttelijä, teatterinjohtaja, näytelmäkirjailija ja sosialisti, esittämään Shaw'n kappaleita Lontoossa. Ne saavuttivat heti alussa täydellisen menestyksen, vieläpä niin perinpohjaisen, että seurue on hiljattain saanut siirtyä tilavampaan teatteriin keskikaupungille. „John Bullin toinen saari", joka koskettelee iiriläiskysymystä, oli Shaw'n ensimäisiä kappaleita, joka esitetettiin näyttämöllä. Se herätti niin yleistä huomiota, että itse kuningaskin ilmoitti haluavansa nähdä sen. Siitä hetkestä alkaen tuli sosialisti ja kuvainraastaja Shaw'sta muotihenkilö. Kun viimeksi kävin katsomassa erästä hänen näytelmäänsä, olivat aitiot täpösen täynnä n. k. „ylhäisön kermaa".

Luonnollisesti eivät nämä kelpo ihmiset suinkaan käsitä Shaw'ta niin vakavasti. Varmaankin he katselisivat kauhistuneina jokaista, joka ehdoittaisi sellaisia. Hän kutkuttaa heitä ja he nauravat, siinä kaikki.

Mutta minkälaisia sitten ovat nuo näytelmät, jotka voivat kerätä aitiot täyteen hyväksymistään taputtelevia kapitalisteja ja permannon tulvilleen innokkaita sosialisteja? Kuten kaikkinainen uusi taiteessa, nekin herättävät eloon estetiikan peruskysymyksiä. Juoni, luonteenkuvaus ja kehitys, vaikuttimiin viittaaminen, todellisuudessa kaikki se, mikä näyttää tavallisesta näytelmäkirjailijasta perin tärkeältä, on joko kokonaan lyöty laimin tai lainattu (aina tunnustaen!) varemmilta kirjailijoilta. Vuoropuhelu ja kohtaukset ovat ainoat seikat, joista hän välittää. Mainittakoon ohimennen, että tässä hän muistuttaa kansalaistaan Oscar Wildea. Mutta jälkimäisen vuoropuhelu oli ihanneltua salonki-pakinaa, jota oli koristeltu loistavilla epigrammeilla; Shaw'n vuoropuhelu taasen on suoraa, asiallista, joskin erinomaisen sukkelaa keskustelua eri problemeista, jotka nyt odottavat ratkaisuaan. Toisin sanoen, hänen draamassaan ristiriitaisuus ilmenee katsantokannoissa eikä haluissa ja vaikuttimissa. Muutamissa näytelmissä esiintyy joku henkilö, joka ilmaisee, ainakin osaksi, hänen oman katsantokantansa; toiset esittävät vain jokapäiväisiä ihmisiä, joiden tielle on sattunut joku vastenmielinen tosiseikka sivistyksessämme ja jotka ovat pakoitetut pohtimaan sitä. Esim. *Mrs Warrenin ammatissa* on kysymyksenalaisena nykyaikaisen naisen täydellinen riippuvaisuus taloudellisessa suhteessa. Tämä Shaw'n voimakkaimpia kappaleita ilmaisee varsin selvästi, että hän eroaa vanhempien näytelmäkirjailijain metoodeista. Eräs nuori neito, joka on juuri menestyksellä päättänyt yliopistolliset lukunsa, tapaa jälleen äitinsä monivuotisen eron jälkeen. Aivan sattumalta tulee ilmi, että äiti ansaitsee tulonsa n. s. „hotelleilla", joita hänellä on mannermaalla, ja ettei hän edes tiedä varmaan, kuka on hänen lapsensa isä. Tästä syntyy pitkät keskustelut äidin ja tyttären välillä. Vaimo on sentimentaalinen ja kantaa sovinnaisen siveellisyyden kahleita, jotka hänen epäsovinnainen elämänsä on vaan kiinnittänyt lujemmin hänen ympärilleen; hän joutuu umpisokkeloon ja on pakoitettu puolustamaan itseään ja „ammattiaan", voidakseen säilyttää tyttärensä rakkauden ja kunnioituksen. „Naisella ei ole muuta keinoa elättää itseään säädyllisesti kuin olla hyvä jollekin miehelle, jonka kannattaa puolestaan olla hyvä hänelle itselleen", hän selittää ja osaa kurjuudessaan juuri siihen perus-

prinsiippiin, joille sukupuolien keskinäinen suhde on rakennettu nykyaikaisessa Europassa. Syntyperäänsä ja kasvatukseensa nähden tämä äiti on yritteliäs eikä ensinkään halveksittava tyyppi; hänessä on, sanalla sanoen, erinomaisia aineksia, jotka typerä ja rikollinen yhteiskunta on heittänyt tunkiolle. *Mrs Warrenin ammatti* on kohtalotragedia, kuten kreikkalaisetkin murhenäytelmät; mutta eroituksena on se, ettei sallimus enää ole mikään jumalatar, vaan tyhjä epäjumalankuva, joka on valmistettu Lontoossa, Pariisissa ja Berliinissä, ja ihminen, joka sen laati, voi myöskin murskata sen. Shaw ei saarnaa draamoissaan sosialismia, hän ottaa vain käsiinsä kehutun sivistyksemme, josta me niin ylpeilemme, kääntää sen nauraen ja leikkiä laskien nurin ja lausuu: „Kas niin! Mitä te nyt ajattelette siitä, ystäväni!"

Mrs Warrenin ammatti kuuluu sarjaan *Vastenmielisiä näytelmiä,* jonka molemmat toiset kappaleet käsittelevät porvarillisen kunniallisuuden likaista perustaa ja porvarillisen naimisjärjestelmän luonnottomuutta. Hänen muut näytelmänsä ovat „miellyttävämpiä", s. o. luonteeltaan vähemmän häiritseviä; jotkut ovat melkein farsimaisia, kuten *Emme tiedä milloinkaan* sekä *Caesar ja Cleopatra. Paholaisen oppilas* on rasavilli melodraama, jossa näyttämöroistona esiintyy sellainen hullu filosofi kuin William Blake. *Sankarissa* isketään sekä sotilashyveitä että byronilaisuutta. *Candida,* Shaw'n runollisin luoma, esittää ristiriitoja erään Eastendin papin evankeliumin ja nuoren shelleyläisen runoilijan utopiaunelmain välillä. *Majuri Barbara* taas, jonka aiheena on pelastusarmeija, tuo samalla kertaa ilmi sekä sen ylevyyden että sen turhuuden, joka ilmenee kristillisyyden yrityksissä käsitellä köyhyysproblemia epävarmalta perustalta. Tämä näytelmä, joka on avomielisesti merkitty „kolminäytöksiseksi keskusteluksi", esittää meille toisessa näytöksessä „armeijan" suojakodin sydäntalvella. Jos Shaw'n ihailijoita pyydettäisiin valitsemaan hienointa ja syvintä, mitä hän on kirjoittanut, niin luullakseni he viittaisivat empimättä juuri tähän näytökseen.

Nämä esimerkit riittänevät antamaan oudolle jonkunlaisen käsityksen Shaw'n draamojen luonteesta. Hänellä on aina vakava tarkoitusperä, olipa hän sitten juhlallinen tai iloinen; hän haluaa saada kuulijainsa ja lukijainsa joukossa enemmän „tyytymättömiä" kuin „proselyytteja". Eräässä esipuheessaan hän varoittaakin lukijaansa sanoen: „minun hyökkäykseni ovat kohdistetut teihin eikä näyttämö-olentoihini". Yksikään taiteilija ei

ole koskaan käyttänyt taidetta välikappaleena niin vakavalla aikomuksella kuin Shaw. „Yksinomaan taiteen tähden“, hän selittää, „en vaivautuisi kirjoittamaan ainoatakaan riviä“. Silti ei hän siedä huonoa työtä, mutta häntä miellyttääkseen taiteen täytyy olla jotakin paljon enemmän kuin taituruutta. „Vaikuttava vakuutuskyky on kirjoitustavan a ja o“, ja hänen oma kirjoitustapansa vastaakin täysin hänen esittämiään vaatimuksia. Kipling on ainoa, joka voi tässä suhteessa kilpailla hänen kanssaan. Hänen kirjoitustapansa ei ole mitään perinpohjaista sanainsovittelua, jolla „stilistit“ peittävät ajatustensa köyhyyden, se on yhtä kovaa, kirkasta ja terävää kuin teräs ja myöskin yhtä yksinkertaista ja hän käyttää sitä ihmeteltävän vaikuttavasti ja salaman nopeudella. Se ei ole kirjallisesti sivistyneen miehen tyyliä, vaan taitavan väittelijän, joka hallitsee kielen ja jolla on käytettävinään ääretön määrä vertauskuvia. Samalle kannalle asettuu hän myöskin muihin tekotavan haaroihin nähden. Tekotapa on välttämätön, mutta taideteos ei elä vain tekotapansa avulla, vaan siitä, minkä verran siinä on luonnetta, tarmoa ja vakuutusta elähyttämässä sitä. Juuri tekotavan jumaloiminen ilman uskoa on Shaw'n silmissä nykyaikaisen taiteen kirouksia. „Meidän kuninkaallisen Taideakatemiamme jäsen luulee voivansa saavuttaa Giotton tyylin ilman Giotton uskoa ja vielä kaupanpäällisiksi parantavansa hänen perspektivinsä. Kirjailijamme luulevat voivansa saavuttaa Bunyanin tai Shakespearen tyylin ilman Bunyanin vakaumusta tai Shakespearen käsityskykyä.“ Vielä toisenkin syytöksen hän lausuu nykyajan taiteesta: „se on tullut aistillisuuden järjestelmällisen epäjumaloimisen välikappaleeksi“. Itse hän selittää olevansa puritani taiteeseen nähden, mutta pikemmin hän on prerenessansin kuin puritanisuuden kannalla. Ainoa uudempi englantilainen maalauskoulu, josta kannattaa puhua, hyväksyi tunnuslauseekseen: „Takaisin aikoihin ennen Raphaelia“; Tolstoi Venäjällä ja Shaw Englannissa lausuvat julki saman ajatuksen huutaessaan „Takaisin aikoihin ennen Shakespearea“. Uuden aikakauden sanansaattajat, jotka nousevat kapinaan nykyistä systeemiä vastaan, näkevät siihen suureen muutokseen, joka valtasi Europan 16 vuosisadalla ja jota uskonnollinen maailma sanoo reformatsioniksi, taiteellinen renessansiksi, kätkettyinä siemenet kaikkeen siihen, mikä nykyaikaisessa elämässä näyttää inhoittavimmalta tai naurettavimmalta. Renessansi saattoi taiteen erilleen uskonnosta, kansasta, todellisuudesta, ei sallinut sen enää olla käsityönä, ammattina, vaan koroitti sen innoissaan

kultiksi erikoisine hierofantteineen ja mysterioineen. Taiteesta tuli leikkikalu varakkaammalle luokalle, joka — ainakin Englannissa — nousi valtaan protestantisuuden mukana. Seurauksena siitä oli romantisuus, joka asetti korkeimmaksi yksilön tarpeineen, haluineen ja nautintoineen ja käski maailman kumartain langeta maahan. Shakespeare on suurin tähän liikkeeseen liittyvä nimi, mutta korkeimmilleen kohosi sen mahtavuus ja vaikutus 19:nnellä vuosisadalla. Shaw huudahtaakin ylenkatseella: „19:nnellä vuosisadalla uskottiin kaunotaiteisiin ja seuraukset ovat nyt edessämme." Romantisuus, yksilön tutkiminen ja jumaloiminen semmoisenaan, johtaa helposti pessimismiin ja sen kaksoisveljeen kyynillisyyteen. Shakespearen yksilöntuntemuksella ei ole vertaistaan kirjallisuudessa eikä filosofiassa, mutta hänessä ei ole hituistakaan „sosialista tietoisuutta" ja senvuoksi Shaw selittää: „Minua suututtaa ajatellessani, että Shakespeare on kestänyt kolmesataa vuotta, vaikk'ei hän päässyt yhtään pitemmälle kuin Salomon-saarnaaja, joka kuoli monta vuosisataa ennen häntä." Hän huomaa myöskin, että kultiksi tullessaan Shakespeare on käynyt vaaralliseksikin, haitaksi kehitykselle, ja yksin siitäkin syystä hän käy hänen kimppuunsa. Shaw on ennen kaikkea kuvainhävittäjä. Mutta juuri tällä hyökkäyksellään Shakespearea vastaan Shaw loukkaa tavallisen ihmisen tunteita enemmän kuin millään muulla. Luonnollisesti ei tuo loukattu lue ihantelemaansa runoilijaa, mutta hän pitää häntä jonkunlaisena varmana, ratkaistuna, erikoisena, pyhänä asiana ja hyökkäys hänen arvoaan vastaan on hänen mielestään pyhyyden häväisemistä. Shaw ei ensinkään häikäile astua senkaltaisten epäjumalanpalvelijain liikavarpaille. Hän selittää, että tuolla jumalankuvalla on jalat savesta, että 20:nnen vuosisadan näytelmäkirjailija voi varsin hyvin vetää hänelle vertoja hänen omalla alallaan ja että hän itse (Shaw) luonnollisesti tekeekin sen. Tämä nostatti, kuten voimme arvatakin, yleisen kauhun ja ivahuudon, joka Shaw'ssa herätti poikamaista riemua. Muuan raivostunut herrasmies kirjoitti *Times*iin ja halusi tietää, kuka se mies mahtoi olla, joka selitti pystyvänsä kirjoittamaan paremman kappaleen kuin *Miten suvaitsette*. Vastauksessaan Shaw ilmoitti nöyränä tarkoittavansa itseään ja huomautti ohimennen, että tässä oli tapahtunut pieni erehdys; hän oli itse asiassa sanonut: „Minä kirjoitan *aina* parempia näytelmiä kuin „Miten suvaitsette".

Shaw on porvarillisen yleisön „enfant terrible". Hänestä ei ole mikään niin hupaisaa kuin saada se hypähtämään ja hätkähtämään ja

totta puhuen senlaiset sähköiskut tekevätkin tuolle vanhalle rouvalle aika hyvää, sillä häntä ei vaivaa mikään muu kuin typeryys. Nämä pikku kepposet tekevät eri ihmisiin erilaisen vaikutuksen. Ensinnäkin tulevat ne, jotka kuohuvat kiukusta ja haukkuvat Shaw'ta „sietämättömäksi narriksi", johon Shaw vastaa, että hän sen tietää varsin hyvin ja että sama syytös soveltuu useimpiin muihinkin kirjailijoihin ja taiteilijoihin — he vain salaavat sen säädyllisyydestä, kuten he sitä nimittävät, vaikk'ei se oikeastaan ole muuta kuin sekoitus pelkuruutta, petollisuutta ja tekopyhyyttä. Sitten on eräs luokka — sanomalehtimiehiä ja hienoston naisia — joka ylistää häntä „loistavaksi ja alkuperäiseksi kirjailijaksemme", vaikka heillä ei ole kaukaisintakaan aavistusta hänen tarkoituksistaan. Hän on heille yhtä kursailematon kuin edellisellekin ryhmälle. Loistavuuttaan hän ei kiellä, mutta mikään ei suututa häntä siinä määrässä kuin alkuperäisen nimi. Neron käsittäminen yliluonnolliseksi, selittämättömäksi ja ennen kaikkea riippumattomaksi kaikista aremmista olosuhteista tai nykyisestä ympäristöstä sotii kokonaan hänen elämänsä tarkoitusta ja opetusta vastaan eikä hän salli kenenkään pitää häntä sellaisena. Mutta vaikka hänen alkupuheensa ovatkin tulvillaan tunnustusta varemmille kirjailijoille ja selityksiä siitä, mistä lähteestä hän on saanut tämän tai tuon aatteen, niin seuraa kaakotus „alkuperäisyydestä" häntä sittenkin, kunnes hän lopulta pyörähtää ympäri ja lausuu: „se, mitä te sanotte alkuperäiseksi, on yksinkertaisesti vain outo tapa kutkuttaa teitä!"

Shaw on kyllin selvä-ajatuksinen käsittääkseen täydelleen, miten pitkälle hänen oma kykynsä ulottuu, eikä kukaan, joka todellakin on lukenut ja ymmärtänyt hänen näytelmiensä esipuheet, joissa hän niin auliisti selittää itseään ja tarkoitusperiään, voi epäillä, että hänen oma arvostelunsa olisi aivan oikea. Kyhäyksessään „Shakespeareko parempi?" hän esittää lopullisen ajatuksensa tästä kysymyksestä. Hän ei kiellä olevansa aikansa loistavin englantilainen kirjailija, mutta maine on nykyään halpaa tavaraa ja hänen ylemmyytensä johtuu, kuten John Stuart Millinkin, ympäristön laakeudesta. Hän tuntuu „ihmeteltävän älykkäältä niistä, jotka eivät ole koskaan nälkäisinä ja uteliaina hyppineet filosofian, politiikin ja taiteiden kentillä"; sillä ei yksikään hänen aatteistaan ole alkuperäinen, hän on „varis, joka on seurannut monta auraa". Hänen maineensa perustuu yleisön tietämättömyyteen. „Mutta ajan vieriessä kuulijakuntani on pian ennättävä minun omaan katsantokantaani", ja kun se totuus, joka nykyisen

sukupolven mielestä on niin rohkea tai niin hurjan huvittava, on tulevaisuudessa käynyt yleispäteväksi ja jokapäiväiseksi asiaksi, niin on yksin hänen loistavuutensakin tuntuva keinotekoiselta ja hän on auttamattomasti joutuva vanhanaikaiseksi. Tämän arvostelun pohjana on parantumaton optimismi tulevaisuuteen nähden, mutta se ei ole silti Shaw'lle vähemmäksi kunniaksi. Hän uskoo, että hänen maineensa on oleva lyhytikäinen ja toivo on ajatuksen isä. „Ei yksikään yleistä hyvää tarkoittava maailmankansalainen voi toivoa, että hänen maineensa säilyisi: sillä se olisi samaa kuin toivoa, ettei yleisen valistuksen vuoksi milloinkaan kohoaisi hänen kurjaa nousuvesimerkkiään korkeammalle . . . Meidän on kiiruhdettava edelleen: meidän on vapauduttava maineista: ne ovat tietämättömyyden maaperästä nousseita rikkaruohoja. Kylväkää siihen multaan, niin saatte ihania kukkia, mutta ne elävät vain vuoden.“ Varmaankin lienee ihmisiä, joiden mielestä nämä sanat ovat vain pelkkää teeskentelyä ja itserakkautta, mutta sellaisille ei mahda mitään. Harvat kirjailijat ovat lausuneet niin jaloja ja rehellisiä ajatuksia. Rehellisyys on juuri sitä ilmaa, jota Shaw hengittää.

Cui bono? on kysymys, joka luonnollisesti puhkee esiin tämän maine-asian yhteydessä, ja se johtaa meidät lausumaan muutamia sanoja Shaw'n filosofiasta. Tämän voimme tehdä lyhyesti, sillä tuo filosofia on suurimmaksi osaksi kätkettynä näytelmään *Ihminen ja yli-ihminen*, joka on käännetty suomenkielellekin. „Palvelus“ on avain Shaw'n elämänfilosofiaan, samoin kuin hänen suuren edeltäjänsä George Meredithinkin, kuten se on uudenaikaisessa sosialismissa ja kuten se on oleva tulevaisuuden yhteiskunnassa.[1] Todellinen elämänilo on hänen mielestään „olemista määrättyä tarkoitusta varten, jonka me tunnemme valtaavaksi; olemista, joka on kulutettava perin pohjin, ennenkuin meidät heitetään tunkioläjälle; olemista luonnonvoimana eikä vain kuumeisena, vaivoista ja murheista muovailtuna pikku möykkynä, joka valittelee, ettei maailma ota huolekseen tehdä meitä onnellisiksi.“ Toiselta puolen: „ainoa todellinen elämäntragedia on joutua yksilöllisten henkilöiden valtaan käytettäväksi sellaisiin tarkoituksiin, jotka me käsitämme alhaisiksi. Kaikki muu on korkeintaan vain onnettomuutta tai kuolevaisuutta.“ Omasta puolestani

---

[1] „Velvollisuus“ on porvarillisen filofian avain. Vrt. Walt Whitman: „Mitä muut esittävät velvollisuuksina, sen minä esitän elävinä vaikuttimina.“

Tämä pilakuva ilmestyi *Punchissa*, tunnetussa englantilaisessa pilalehdessä, siihen aikaan kuin Shaw ensi kertaa joutui yleisemmän huomion alaiseksi sen menestyksen johdosta, jonka *John Bullin toinen saari* saavutti. Se antaa koomilliselta kannalta jotensakin oikean käsityksen siitä, miltä Shaw näyttää tavallisen poroporvarin silmissä. Seuraten kirjailijan „muutamia erityisiä viittauksia“ taiteilija on kuvannut hänet yli-ihmiseksi, joka saattaa Shakespearen varjoon Kun shakespearelaiseen mietelmään „koko maailma on näyttämö“ lisätään sana „yhdistys“, niin siitä tulee sukkela viittaus erääseen kuuluun lontoolaiseen näyttelijäyhdistykseen, joka silloin tällöin esittää yksityisesti tai ennakkotilauksesta sellaisia mieltäkiinnittäviä draamoja, jotka eivät miellytä suurempaa yleisöä tai jotka sensuuri on hylännyt. Ennenkuin Shaw joutui yleiseen suosioon, tämä „näyttämö-yhdistys“ esitti usein hänen teoksiaan.

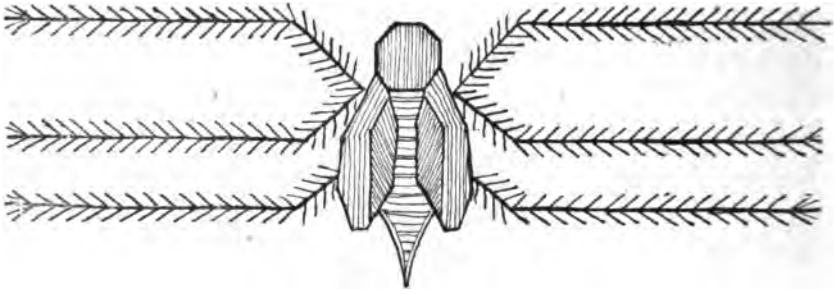
luopuisin ilolla kaikesta muusta, mitä Shaw on kirjoittanut, jos vain saisin pitää nämä kaksi kohtaa, sillä ne ovat enemmän kuin filosofiaa: ne antavat ihmiselle uskonnon. Huomautettakoon tässä, ettei Shaw ole mikään darwinilainen; luonnollinen valinta tuntuu hänestä yhtä luonnottomalta menneisyyden selityksenä kuin toivottomalta tulevaisuuden lupauksena. Hän käsittää kehitysopin pikemmin Lamarckin mukaan ja teroittaa Schopenhauerin ja Nietzschen tavoin tahdon ääretöntä tärkeyttä. Darwin, hän selittää, „ei ollut mikään filosofi, vaan kyyhkyshoidonharrastaja ja luonnontutkija, joka sovitti manchesterilaiset teoriat biologiaan" ja jonka teoriat taasen hyväksyttiin, koska ne soveltuivat niin mainiosti silloisiin taloudellis-sosialisiin olosuhteisiin. Ei mikään uskonto ollut sen sopivampaa uudenaikaisen industrialismin sekasortoon ja huijaukseen kuin sattuman palveleminen. Elämä on Shaw'n mukaan jonkinlainen voima, vastustamaton, ehtymätön syntymisen ja kuoleman virta, joka vyöryy eteenpäin jotain tuntematonta merta kohti. Ihminen on toistaiseksi elämän korkein ilmaus ja (ollen tietoinen sekä kyeten pitämään huolta tulevaisuudesta) hän on sekä osana tuossa virrassa että myöskin sen kulun ohjaaja, jos hän vain tahtoo tarttua käsiksi siihen.

Tähän asti on tuo virta kuitenkin lyöty laimin, koska pisarat eivät ole tahtoneet tehdä muuta kuin pitää huolta omasta edustaan, ja se on saanut muuttua rämeeksi, joka on täynnä saastaa ja tautia. Nyt on ihmisen aika ryhtyä pitämään huolta omasta kohtalostaan, astua ensimäinen *tietoinen* askel eteenpäin. Tämä askel on oleva sosialismi, mutta se ei riitä. Shaw'lla ei ole harhaluuloja eikä hän usko sosialistiseen tuhatvuotisvaltakuntaan sen enempää kuin „pyhäin yhteyteenkään". Kaikkien muiden fabiolaisten tavoin hänkin käy varsin kärsimättömäksi, kun ihmiset rupeavat pakisemaan siitä, minkälaiselta maailma on näyttävä sosialismin vallitessa. Kerran hän kuitenkin luennoi tästä kysymyksestä. „Esitelmäni", hän sanoi, „on oleva varsin lyhyt. Siihen kuuluu kolme sanaa: „Minä en tiedä." Ja sitten hän alkoi selittää että, mikäli hän saattoi sanoa, maailma tulisi olemaan jotensakin samanlainen kuin nykyäänkin, paitsi että toisessa päässä kenties olisi hiukan vähemmän kurjuutta ja toisessa vähemmän kyllästymystä. Tulevaisuus on joka tapauksessa valitsijain käsissä „eikä ole niin innokasta yleisen hyvän harrastajaa, joka otettuaan kaksikymmentä vuotta osaa käytännölliseen kansainvaltaisuuteen uskoisi valitsijamiesten tai heidän valitsemiensa virkakuntien

poliitiseen kykeneväisyyteen. Missä sitten on parannus? Yksi ainoa on mahdollinen: rotua on parannettava, „aristokraatin kukistuminen on tehnyt yli-ihmisen välttämättömäksi." Shaw'ta ei lainkaan haluta laatia uskontunnustusta, eipä edes ohjelmaakaan. Senvuoksi ei hän dogmatiseerarkaan yli-ihmisestä. Jo nykyisyyttäkin koskevat dogmit ovat perin narrimaisia, mutta tulevaisuutta koskevat uskonkappaleet ovat olleet kirouksena maailmalle. Hän uskoo yli-ihmiseen kuten sosialismiinkin, koska hän näkee asiain käyvän siihen suuntaan. Ja yli-ihminen voi syntyä vasta sosialismin *jälkeen,* sillä siihen on tarpeen täydellinen vaalivapaus. Shaw ei edes lausu arveluitakaan siitä, miten ihminen on siittävä yli-ihmisen. Sen vuoksi hän vain huomauttaa, että siihen jo on olemassa kaksi alkuedellystä: ensiksikin päivittäin lisääntyvä joukko sellaisia ihmisiä, jotka pohtivat asiaa; ja toiseksi voimakas ja tasainen tiedoton virtaus sitä kohti, virtaus, joka ilmenee seikoissa sellaisissa kuin vapaa valtionkasvatus, koululasten ravitseminen, ehdoitus että opettajattarien olisi mentävä naimisiin j. n. e. Aate ei olekkaan mikään uusi. Se on ainakin yhtä vanha kuin Messiasaate ja Europan kuninkaallisissa perheissä tapaamme kehittymättömiä yrityksiä siihen suuntaan. „Demos-kuninkaan täytyy syntyä niinkuin kaikkien muidenkin kuninkaiden; eikä tuosta täytymisestä kannata ensinkään kiistellä. Seuraava tarpeellinen askel on keskustelukokous tuon kysymyksen pohtimiseksi. Siihen ottavat osaa sellaiset miehet ja naiset, jotka eivät enää usko elävänsä ijankaikkisesti, vaan etsivät jotain kuolematonta työtä, johon he voivat rakentaa parhaimman omasta itsestään, ennenkuin heidän jätteensä heitetään tuohon pää-tomunnielijään, ruumiinpoltto-uuniin."

Näillä sanoilla saatan sopivasti lopettaa huomautukseni tästä viehättävästä englantilaisesta kirjailijasta, joka tekee niin syvän vaikutuksen nousevaan sukupolveemme. Hänen draamallinen työnsä ei liene niin varsin kestävää laatua, mutta hän on varmasti rakentanut parhaan osan itseään kuolemattomaan työhön ja kun tunkionajaja saapuu ikuisella vaelluksellaan hänenkin ovelleen, niin hän on oleva valmiina hymy huulillaan ja ehkäpä kokkapuhe kielellään, tietäen, että häntä on käytetty suurenmoiseen tarkoitukseen.

Näytelmän „Ihminen ja Yli-ihminen“ esipuhe.

Kirj. BERNARD SHAW.

Lyhentäen suomentanut TOIVO WALLENIUS.

Teokseni „Plays for Puritans“ esipuheessa olen jo selittänyt, kuinka tukalaan tilaan nykyajan englantilainen näytelmäkirjallisuus on joutunut, kun se on pakoitettu käsittelemään melkein yksinomaan sellaisia aiheita, joilla on sukupuolista viehätystä, eikä kuitenkaan voi paljastaa tuon viehätyksen yksityiskohtia tai edes pohtia sen luonnetta Ehdoittaessasi, että sepittäisin näytelmän Don Juanista, sinä itse asiassa vaadit minua käsittelemään tätä kysymystä dramaatisesti. Ehdoituksesi oli siksi vaikea, että se ansaitsi tulla hyväksytyksi. Meillä onkin yllin kyllin sellaisia näytelmiä, joiden sankarit ja sankarittaret rakastavat ja niinmuodoin joutuvat kappaleen lopussa joko naimisiin tai surman suuhun, tai myöskin sellaisia draamoja, joissa avioliittolaki sotkee henkilöiden keskinäiset suhteet — puhumattakaan kevyemmistä kappaleista, jotka rakentuvat tuolle vanhalle käsitykselle, että luvattomat rakkausjutut ovat samalla kertaa siveettömiä ja huvittavia. Mutta meillä ei ole ainoatakaan uudenaikaista englantilaista näytelmää, missä eri sukupuolien luonnollinen mieltymys toisiinsa olisi toiminnan päävaikuttimena. Senpä vuoksi me vaadimmekin esittäjiltä kauneutta, eroten siinä suhteessa sellaisista maista, jotka ystävämme William Archer asettaa lapsellisille teattereillemme esikuviksi

vakavuudessa. Sikäläiset Juliat ja Isoldet, Romeot ja Tristanit saattaisivat olla meidän isiämme ja äitejämme. Niin ei ole englantilaisen näyttelijättären laita. Hänen esittämänsä sankaritar ei saa pohtia miesten ja naisten välisiä alkeellisia suhteita: kaikki hänen romantiset lorunsa novellirakkaudesta, kaikki hänen puhtaasti lailliset pulmansa ja epätietoisuutensa siitä, tuliko hän vihityksi vaiko „petetyksi“, eivät ensinkään vaikuta sydämiimme, vaan ikävystyttävät meitä. Lohdutukseksi meidän täytyy katsella häntä. Sen teemmekin ja hänen kauneudestaan saa nälkiintynyt mielenliikutuksemme ravintoa. Toisinaan murisemme epäkohteliaasti tuolle neidille, koska hänen näyttelemisensä ei vedä vertoja hänen kauniille muodolleen. Mutta sellaisessa draamassa, jossa ei ole mitään sukupuolisesti mieltäkiinnittävää — vaikka se käsitteleekin yksinomaan sukupuoli-asioita — sellaisessa on sievällä ulkomuodolla enemmän arvoa kuin näyttelemistaidolla.

Salli minun painaa tämä mieleesi, koska sinä olet liian älykäs puhumaan narrien tavoin paradoksista joka kerta kuin tartun keppiin oikeasta enkä väärästä päästä. Miksi meidän satunnaiset yrityksemme käsitellä sukupuoliarvoitusta näyttämöllä ovat niin vastenmielisiä ja ikävystyttäviä, etteivät edes nekään, joiden mielestä sukupuolikysymykset ovat ehdottomasti pidettävät julkisina ja vapaan keskustelun alaisina, voi väittää nauttivansa noista sosialisen terveydenhoidon ilottomista yrityksistä? Eikö syy ole siinä, että ne ovat pohjaltaan kerrassaan suvuttomia? Mikä on näiden näytelmien tavallinen kaava? Nainen on joskus menneisyydessä rikkonut sitä lakia vastaan, joka järjestää sukupuolien keskinäiset suhteet. Mies rakastuu häneen tai nai hänet ja rikkoo siten sosialista sovinnaisuutta vastaan, joka tuomitsee naisen. Voihan yksilöiden rettelöt lain ja sovinnaisuuden kanssa kyllä pukea draaman muotoon, kuten kaikki muutkin inhimilliset ristiriidat, mutta ne ovat pelkästään oikeudellista laatua. Ja koska miehen ja naisen salainen suhde synnyttää meissä paljon suurempaa uteliaisuutta kuin molempien suhde tuomio-istuimiimme ja yksityisiin rouvas-juryihin, niin teatteri herättää meissä vain verukkeiden, tyytymättömyyden, perinpohjaisen soveltumattomuuden, pintapuolisuuden, hyödyttömän vastenmielisyyden tunteen, joka on sinulle yhtä tuttu kuin minullekin niihin aikoihin, jolloin vielä kävin noissa epämukavissa rakennuksissa ja havaitsin suosittujen näytelmäkirjailijaimme koettavan viedä voiton Ibsenistä.

Otaksun, ettet sinä halunnut mitään senkaltaista pyytäessäsi minulta Don Juan-näytelmää. Sitä ei tee kukaan: se menestys, jonka senlaiset kappaleet toisinaan saavuttavat, johtuu satunnaisesta sovinnaisesta melodraamasta, jonka avulla kokenut tekijä vaistomaisesti pelastautuu vararikosta. Mutta mitä sinä sitten haluat? Koska sinulla on tuo onneton tapa karttaa selityksiä, niin minun on täytynyt keksiä se itse. Ensin on minun siis ollut kysyttävä itseltäni, mikä Don Juan on? Poroporvarillisesti puhuen, irstailija. Mutta sinun vastenmielisyytesi poroporvarillisuutta kohtaan on kehittynyt melkein luonteenviaksi (yleismaailmallisessa luonteessa täytyy olla annos poroporvarillisuuttakin): ja jos se miellyttäisikin sinua, niin voisithan tavallisistakin lähteistä ammentaa yllin kyllin, tarvitsematta vaivata minua. Siksi oletin sinun pyytäneen Don Juania katsottuna filosofiselta kannalta.

Filosofisesti Don Juan on mies, joka tosin on kyllin lahjakas kyetäkseen harvinaisen tarkasti eroittamaan hyvän ja pahan toisistaan, mutta joka noudattaa omia viettejään välittämättä laeista, maallisista tai hengellisistä, kirjoitetuista tai kirjoittamattomista. Siten hän saa hartaan tunnustuksen meidän kapinallisilta vieteiltämme, mutta joutuu hengenvaarallisiin rettelöihin vallitsevan yhteiskuntajärjestyksen kanssa ja puolustaikse vilpillä ja väkivallalla yhtä häikäilemättömästi kuin maanviljelijä varjelee laihoaan toukilta. Alkuperäinen Don Juan, jonka muuan espanjalainen munkki keksi varhain 16:nnella vuosisadalla, oli sen ajan käsityskannan mukaan kuvattu jumalan viholliseksi, ja kautta koko draaman tuntuu jumalan kosto lähestyvän, kasvaen hetki hetkellä. Pienemmät vastustajat eivät tuota Don Juanille mitään huolta: hän välttää helposti poliisin, sekä maallisen että henkisen, ja kun eräs julmistunut isä hakee miekka kädessä yksityistä hyvitystä, niin Don Juan surmaa hänet vaivatta. Vasta sitten, kun tämä surmattu isä palaa taivaasta jumalan asiamiehenä — oman kuvapatsaansa muodossa — hän saa voiton murhaajastaan ja syöksee hänet kadotukseen. Moraali on munkkimainen: kadu ja tee parannus juuri nyt, sillä huomenna se voi olla myöhäistä. Tämä on oikeastaan ainoa kohta, johon nähden Don Juan esiintyy epäilijänä: sillä hän uskoo lujasti ikuiseen kadotukseen ja uhmailee helvettiä vain siitä syystä, että se nuoresta miehestä näyttää olevan kyllin kaukana, jotta katumuksen saattaa siirtää siksi kuin hän on huvitellut mielensä mukaan.

Mutta se opetus, jonka maailma ottaa vaarin jostain kirjasta, on tuskin milloinkaan tekijän tarkoittama. Se mikä Sevillan hurjastelijassa miellyttää ja kahlehtii meitä, ei ole katumuksen välttämättömyys, vaan rohkeus olla jumalan vihollinen. Prometeuksesta alkaen omaan Paholaisen oppilaaseeni asti senlaiset viholliset ovat aina olleet suosittuja. Don Juanista tuli niin suuri lemmikki, ettei maailma voinut sietää hänen joutuvan kadotukseen. Uudessa muovailussa se sovitti hänet jumalan kanssa ja vaati kokonaisen vuosisadan ajan, että hänet julistettaisiin pyhimykseksi. Molièren Don Juan viittaa alkuperäiseen henkilöön katumattomuudessa, mutta hurskaudessa hän on peräti laimentunut. Tosin hänkin puhuu parannuksesta, mutta millä ehdoilla! „Aivan oikein! Tästä on tehtävä parannus. Vielä pari-, kolmekymmentä vuotta tällaista elämää, ja sitten pidämme huolta itsestämme.“ Molièren jälkeen tulee tuo taiteilija-taikuri, mestarien mestari, Mozart, joka paljastaa sankarimme hengen taikasoinnuin, keijukaissävelin ja ylväin, sinkoilevin poljennoin, jotka ikäänkuin tekevät kesäisen salaman kuuluvaksi. Tässä on vapaata rakkautta ja moraalia, jotka ivailevat niitä orjailevia, herättävät mielenkiintoa, vetävät puoleensa, viekoittelevat, pakoittavat selittämättömällä tavalla meidät kohottamaan sankarin vihamiehineen, kuvapatsaan kanssa, yliluonnolliseen korkeuteen ja jättämään ujostelevan tyttären sekä hänen narrimaisen rakastajansa alas koruhyllylle elämään siellä ijankaikkisesti.

Näiden täydellisten teosten jälkeen ei Byronin Don Juan merkitse paljoakaan filosofisessa suhteessa. Meidän kulkuri-irstailijamme eivät herätä siltä kannalta katsottuina sen enempää huomiota kuin merimies, jolla on vaimo joka satamassa; ja Byronin sankari on kaikesta huolimatta vain kulkuri-irstailija. Oikeastaan ei hän olekkaan mikään todellinen Don Juan, sillä hän ei ole sen enempää jumalan vihollinen kuin mikä muu romantinen ja seikkailunhaluinen nuori houkkio tahansa. Jos me molemmat olisimme hänen iässään olleet samassa asemassa, niin kukaties me olisimme menetelleet kuten hänkin, ellei turhantarkkuutesi olisi pelastanut sinua keisarinna Katarinan käsistä. Byron oli yhtä vähän filosofi kuin Pietari suurikaan: molemmat olivat esimerkkejä tuosta harvinaisesta ja hyödyllisestä, mutta varsin vähän mieltäylentävästä poikkeuksesta: voimakas nero, joka on syntynyt vapaana aikalaistensa ennakkoluuloista ja taikauskosta. — Jättäkäämme siis Byronin Don Juan silleen. Mozartin on viimeinen todellinen Don Juan. Sillä hänen tul-

lessaan täysi-ikäiseksi oli hänen serkkunsa Faust Goethen avulla anastanut hänen paikkansa ja siirtänyt sekä hänen taistelunsa että sovintonsa jumalien kanssa pelkästä rakastelemisesta politiikin ja taiteen alalle sekä tunnustanut kaikkeudessa olevan ikuisen naisellisen prinsiipin. Goethen Faust ja Mozartin Don Juan olivat 18:nnen vuosisadan viimeiset sanat tuossa kysymyksessä ja silläválin kuin 19:nnen vuosisadan kohteliaat arvostelijat olivat sivuuttaneet Dickens-Macaulay Dumas-Guizot kehityskauden sekä Stendahl-Meredith-Turgenjew kehityskauden ja kohtasivat Ibsenin ja Tolstoin kaltaisten kynien luoman filosofisen kaunokirjallisuuden, oli Don Juan jo vaihtanut sukupuolensa muuttuen Donna Juanaksi, joka murtautuu ulos Nukkekodista ja vaatii paikkansa yksilönä eikä vain pelkkänä eränä siveellisessä juhlanäytännössä.

Sinun on kyllä hyvä pyytää minua 20:nnen vuosisadan alussa kirjoittamaan Don Juan näytelmä; mutta edellä olevasta tarkastelusta voit huomata, että Don Juan on nyt vanhentunut kokonaisen vuosisadan verran. Ja jos onkin miljoonittain kirjallisesti vähemmän sivistyneitä henkilöitä, jotka elävät vielä 18:nnessa vuosisadassa, niin onhan heillä Moliére ja Mozart, joiden taidetta ei yksikään ihmiskäsi voi parantaa. Nauraisitpa minulle, jos minä näinä aikoina käsittelisin kaksintaisteluja, aaveita ja „naisellisia" naisia. — Yksinpä Don Juan-näytelmän abstraktisemmatkin osat ovat jo kokonaan rappeutuneet kelpaamattomiksi: esim. Don Juanin yliluonnollinen vastustaja syöksi ne, jotka kieltäytyivät tekemästä parannusta, palaviin tulikivijärviin sarvipää-paholaisten piinattaviksi. Kuinka paljon on tuosta vastustajasta ja katumuskäsityksestä jäljellä sellaista, jota voisin käyttää sinulle omistetussa näytelmässä? Toiselta puolen on nyt kaikkialla voitolla tuo keskiluokkainen yleinen mielipide, joka ensimäisen Don Juanin aikana merkitsi tuskin mitään espanjalaiselle ylimykselle. Sivistynyt maailma muodostaa nykyään yhden ainoan suunnattoman porvarissäädyn: ei yksikään aatelismies uskalla enää loukata vihanneskauppiastaan. Naisetkin ovat käyneet yhtä vaarallisiksi, heikompi sukupuoli on muuttunut vaativaiseksi ja voimakkaaksi; vääryyttä kärsiessään eivät naiset keräänny pateetisina laulamaan „Suojele meitä, laupias taivas", he tarttuvat hirvittäviin yhteiskunnallisiin ja oikeudellisiin aseisiin ja kostavat. Yksi ainoa varomattomuus ja ujostelemattomuus saattaa kukistaa valtiollisia puolueita ja tehdä lopun julkisesta menes-

tyksestä. Panna on tullut melkein yhtä huolestuttavaksi kuin se oli 10:nnellä vuosisadalla.

Sinä ehdoitat erään määrätyn sosialisen aineen, nim. sukupuolivietin, dramaatisesti tislattavaksi, ja minä tislaan sen sinulle. Minä en turmele tuotteitani aistillisilla kiihoittimilla enkä miedonna sitä romantisuudella ja vedellä; sillä minähän vain täytän sinun tilauksesi, mutta en aio lähettää markkinoille kansantajuista näytelmää. Sinun täytyy senvuoksi (ellet menettele, kuten viisaat miehet ainakin: luet kappaleen ensin ja alkulauseen perästäpäin) valmistautua ottamaan vastaan roskakertomus Lontoon elämästä, jossa, kuten tiedät, tavallisen miehen päähommana on hankkia varoja esiintyäkseen gentlemannina ja tavallisen naisen päähuolena on päästä naimisiin. Voitpa olla varma, etteivät he 9,999:ssä tapauksessa 10,000:sta tee niin mitään, ei jaloa eikä halpamaista, joka olisi ristiriidassa näiden tarkoitusperien kanssa; ja tämä vakaumus koskee heidän uskontoaan, siveellisyyttään, periaatteitaan, isänmaanrakkauttaan, mainettaan, kunniaansa j. n. e.

Yleensä siinä onkin järkevä ja tyydyttävä yhteiskunnallinen perustus. Rahat merkitsevät ravintoa ja avioliitto merkitsee lapsia; ja että miehet asettavat ensi sijalle ravinnon ja naiset taasen lapsen, se johtuu vain luonnonlaista eikä mieskohtaisesta kunnianhimosta. Proosallisen ihmisen menestyksen salaisuus on se yksinkertaisuus, millä hän pyrkii tähän päämääräänsä; taiteellisen ihmisen tappion salaisuus on se huikentelevaisuus, millä hän harhailee kaikkiin suuntiin toisarvoisten ihanteiden houkuttelemana. Taiteilija on joko runoilija tai lurjus: runoilijana hän ei saata proosallisen ihmisen tavoin havaita, että ritarillisuus on lopultakin vain romantista itsemurhaa; lurjuksena hän ei voi älytä, ettei kannata elää toisen kustannuksella ja kerjätä, valehdella, kerskailla ja lyödä laimin omaa personaansa. — Proosallisessa englantilaisessa on sama vika kuin kaikkien maiden proosallisissa ihmisissä: hän on typerä. Sellainen elinvoima, joka asettaa ravinnon ja lapset ensi sijalle, taivaan ja helvetin toiselle, jotensakin etäälle edellisestä, eikä löydä mitään sijaa yhteiskunnan hyvinvoinnille (yhteiskunta käsitettynä elimellisenä kokonaisuutena), sellainen elinvoima voinee riehua menestyksellä, niin kauan kuin vielä eletään heimokunta-asteella. Mutta jos 19:nnen vuosisadan kansakunnissa ja 20:nnen vuosisadan valtakunnissa jokainen mies on päättänyt olla rikas mistä hinnasta hyvänsä ja jokainen nainen

joutua naimisiin, maksoi mitä maksoi, niin ilman tarkasti tieteellistä sosialista rakennetta se seikka on ehdottomasti lisäävä köyhyyttä, naimattomuutta, prostitutsionia, lasten kuolevaisuutta, suvun huonontumista ja yleensä kaikkea, mitä ymmärtäväiset ihmiset eniten pelkäävät. Sanalla sanoen: sellaisilla ihmisillä, jotka eivät ole kyllin älykkäitä eivätkä poliitisesti sivistyneitä ollakseen sosialisteja, ei ole mitään tulevaisuutta, kuohukoon heissä raakaa elinvoimaa kuinka paljon tahansa. Älä siis käsitä minua väärin toiseltakaan puolelta: jos annankin arvoa englantilaisen, kuten mehiläisenkin, elinvoimaisille ominaisuuksille, niin en takaa, etteivät olennot, jotka ovat ansaitsemiskyvyltään, taisteluhalultaan ja hedelmällisyydeltään englantilaista huonommat, mutta mielikuvitukseltaan ja kekseliäisyydeltään häntä etevämmät, savuta häntä pesästä mehiläisen tavoin ja riistä häneltä hunajaa.

Muutamia miehisistä ystävistäni, joille olen lukenut tämän näytelmän käsikirjoituksesta, on loukannut se julkeus, toisin sanoen täydellinen välinpitämättömyys miesten turhantarkkuudesta, jolla nainen pyrkii päämääräänsä. Heidän mieleensä ei juolahda, että kilpajuoksu päättyisi, jos naiset olisivat moraalisesti tai fyysillisesti yhtä turhantarkkoja kuin miehet. Onko mikään sen kehnompaa kuin jättää tarpeellinen työ muiden tehtäväksi ja sitten tuomita se arvottomaksi ja epähienoksi? Me nauramme ylpeille amerikkalaisille, kun he panevat neekerin kiilloittamaan heidän kenkänsä ja sitten väittävät neekerin olevan moraalisesti ja fyysillisesti alempana, koska hän on kenganharjaaja. Mutta itse me heitämme luomisen koko orjantyön yhden sukupolven huoleksi ja huomautamme sitten, ettei yksikään nainen, jossa on vähänkään naisellisuutta tai hienotuntoisuutta, tekisi pienintäkään aloitetta siihen suuntaan. Tässä kysymyksessä miesten ulkokultaisuus on rajaton. On epäilemättä hetkiä, jolloin miehen etuoikeutettu asema sukupuoli-asiassa käy hänelle suorastaan sietämättömäksi. Kun tuo hirvittävä synnytyshetki lähestyy, niin sen ääretön tärkeys, yliluonnolliset ponnistukset ja vaarat, joissa isällä ei ole mitään osaa, saattavat hänet aivan merkityksettömäksi: nöyränä hän pujahtaa halvimmankin hameenkantajan tieltä ja pitää itsensä onnellisena, jos hän on kyllin köyhä tullakseen karkoitetuksi pois kotoa, mennen uhmaamaan häpeäänsä iloisella humalalla. Mutta kun pulmasta on päästy, niin hän kostaa tappionsa kerskailemalla olevansa elättäjä ja puhumalla naisen „toimintapiiristä" alen-

tuvaisesti, vieläpä ritarillisestikin, ikäänkuin keittiö ja lastenkamari olisivat vähemmänarvoisia kuin kauppakonttori. Kun hänen kerskauksensa on tyhjentynyt, hän hulluttelee lemmenrunoudella tai palvelee hentomielisenä vaimoaan; ja Tennysonin Arthur-kuninkaasta, joka komeilee Ginevran edessä, tulee Don Quixote, joka ryömii Dulcinean jalkojen juuressa. Sinun täytyy myöntää, että tässä luonto lyö komedian laudalta: hurjinkin ilveily on mauton tavallisimman „elämänpalasen“ jälkeen. Väite, etteivät naiset ota ensi askelta, on osa tuosta ilveilystä. Onhan koko maailma täynnä ansoja, satimia, loukkuja ja salahautoja, joita naiset ovat laatineet miehiä pyydystääkseen. Annettakoon naisille äänioikeus, niin viiden vuoden kuluessa on vanhoille pojille säädetty rasittava vero. Miehet taasen sakoittavat avioliittoon meneviä, riistäen naisilta omaisuuden, vaalioikeuden, jäsenten vapaan käytön, kuolemattomuuden ikivanhan symboolin, nim. oikeuden esiintyä Jumalan huoneessa kuten kotonaan ottamalla hatun päästään, ja yleensä kaiken, mistä he voivat pakoittaa naisen luopumaan tarvitsematta itse luopua hänestä. Naisen täytyy naida, koska rodun täytyy sammua ilman hänen synnytystuskaansa: ellei kuolemanuhka ja varma tuska, vaara ja sanomattomat ikävyydet peloita häntä, niin eivät sitä tee myöskään orjuus ja kahleet. Ja kuitenkin me oletamme, että se voima, joka saattaa naiset kestämään kaikki nämä vaarat ja vaikeudet, herpoutuu ujona sen hienostelun edessä, jolla me kohtelemme nuoria neitejä. Otaksutaan, että naisen täytyy liikkumattomana odottaa, kunnes häntä kositaan. Aivan niin, hän odottaakin usein paikallaan. Siten odottaa lukkikin kärpästä. Mutta lukki kutoo seittinsä. Ja jos kärpänen osoittautuu sankarin tavoin kyllin voimakkaaksi, kyetäkseen mahdollisesti irroittautumaan, niin kuinka nopeasti nainen luopuukaan teeskennellystä passiivisuudestaan ja kietoo julkisesti langan toisensa perästä hänen ympärilleen, kunnes hän on ikuisesti kiinni!

Jos todellisesti vaikuttavat kirjat ja muut taideteokset olisivat tavallisten miesten luomia, niin niissä ilmenisi enemmän pelkoa naisten tarkoitusperiä kohtaan kuin rakkautta heidän pettävää kauneuttaan kohtaan. Mutta tavalliset miehet eivät kykene luomaan todellisesti vaikuttavia taideteoksia. Ne, jotka kykenevät, ovat neroja: se on miehiä, jotka luonto on valinnut laatimaan älyllisen tietoisuuden sen omasta vaistomaisesta tarkoituksesta. Niinpä me tapaamme nerossa naisen koko häi-

käilemättömyyden ja „uhrautuvaisuuden“ (molemmat ovat samaa). Hän uhmailee piinapenkkiä ja ristiä; tarpeen tullen hän näkee kaiken elämänsä nälkää kammiossaan; hän tutkii naisia ja elää heidän työstään ja vaivastaan, kuten Darwin tutki matoja ja eli lampaista; hän työskentelee hermonsa pilalle, ollen välinpitämättömyydessään itseään kohtaan mitä suurin altruisti, välinpitämättömyydessään muita kohtaan häpeämätön egoisti. Siinä nainen tapaa tarkoitusperän, joka on yhtä personaton, yhtä vastustamaton kuin hänen omansakin, ja yhteentörmäys on toisinaan traagillinen. Kun se käy vieläkin monimutkaisemmaksi naisenkin ollessa nero, silloin syntyy kamppailu, joka soveltuu kuningasarvostelijalle: George Sand rupeaa äidiksi saadakseen kokemusta kirjailijana sekä kehittyäkseen, ja nielaisee Chopinin ja Mussetin kaltaisia neroja kuin pikku paloja.

Minun esittämäni tapaus on luonnollisesti äärimäinen laatuaan. Mutta se, mikä on totta suuresta miehestä, joka ruumiillistuttaa elämän filosofisen tietoisuuden, ja naisesta, joka ruumiillistuttaa sen hedelmällisyyden, se on jossain määrin totta myöskin kaikkiin naisiin nähden. Senpävuoksi juuri sellaiset henkilöt, jotka ovat vapaita kauniimman sukupuolen muuten niin yleisestä herruudesta, kirjoittavat maailman kirjat, maalaavat sen taulut, muovailevat sen kuvapatsaat ja säveltävät sen symfoniat. Tästä tulemme siihen poroporvareita hämmästyttävään johtopäätökseen, ettei taide todellisuudessa ilmaisekaan ennen kaikkea normaalista sukupuolista tilaa, vaan on ainoa ala, jolla heikompi sukupuoli on tarpeeton ja toisarvoinen mahti, ja sen tietoisuus on niin hämärä ja tarkoitusperä niin nurinkurinen, että sen aatteet ovat tavallisille ihmisille pelkkää mielikuvitusta. Tulkoon taiteilijasta runoilija tai filosofi, siveydensaarnaaja tai uskonnon perustaja, niin ei hänen sukupuoli-oppinsa ole muuta kuin hedelmätöntä huvituksen, kiihoituksen ja tiedon vaatimusta, niin kauan kuin hän on nuori, ja mietiskelevän levon vaatimusta, kun hän on vanha ja kyllääntynyt. Romantisuus ja askeetisuus, amorismi ja puritanisuus ovat poroporvarien suuressa maailmassa yhtä epätodellisia. Se maailma, jonka kirjat, olkoot ne sitten ilmeisiä epoksia tai ilmoitettuja evankelioita, tai lakiteokset tai valtiolliset puheet tai filosofiset järjestelmät meille osoittavat, ei ole ensinkään pääasiallinen maailma; se on vain määrättyjen abnormien henkilöiden itsetietoisuutta, henkilöiden, joilla on erikoinen taiteellinen kyky ja luonteensävy. Tämä on sekä sinulle että minulle varsin vakava seikka, koska sellainen ih-

minen, joka tietoisuudessaan eroaa enemmistöstä, on mielipuoli ja tuo entinen tapa palvella mielipuolia on väistymässä uudemman tieltä: heidät teljetään lukkojen taakse. Ja koska se, mitä me sanomme kasvatukseksi ja sivistykseksi, on suurimmaksi osaksi vain kokemuksen korvaamista lukemisella, elämän korvaamista kirjallisuudella ja oman aikamme todellisuuden korvaamista vanhentuneella kuvittelulla, niin kasvatus, kuten epäilemättä huomasit Oxfordissa, turmelee jokaisen hengen, joka ei ole kyllin voimakas nähdäkseen petoksen läpi ja käyttääkseen suuria taiteilijoita ainoastaan sellaisina kuin ne todella ovat: se on, varsin epäiltävien ajatusmetoodien patentinhaltijoina sekä varsin epäiltävien ja enemmistölle vain puoleksi pätevien elämän esitysten valmistajina. Koulupoika, joka käyttää Homerostaan heittääkseen sen toverinsa päähän, käyttää häntä kenties selvimmin ja järkevimmin, ja väitän varmuudella, että sinä menettelit nuoruudessasi samoin Aristoteleeseen nähden.

En tiedä, onko sinulla enää jäljellä mitään harhaluuloja kasvatuksen, edistyksen y. m. s. aloilta. Minulla ei ole yhtään. Jokainen lentokirjasen laatija voi näyttää tien parempaan päin; mutta kun ei ole tahtoa, niin ei ole tietäkään. Lapsena ollessani huomautti hoitajani halusta, ettei sian korvasta voi tehdä silkkikukkaroa. Ja mitä enemmän tarkastelen, kuinka kirkkomme, yliopistomme ja kirjalliset älymiehemme koettavat korottaa suurta massaa sen omaa tasoa korkeammalle, sitä enemmân tulen vakuutetuksi siitä, että hoitajani oli oikeassa. Ei edistys voi saada aikaan muuta kuin käyttää meitä kaikkia niin hyvin kuin suinkin juuri sellaisina kuin me olemme; ja selvää on ettei sekään riittäisi, vaikka nekin, jotka ovat jo nostetut esiin syvimmistä kuiluista, antaisivat toisillekin vuoron. Perinnöllisyyden kupla on jo puhkaistu. Varmuus siitä, ettei kykyjä tarvitse ottaa huomioon käytännöllisen perinnöllisyyden aineksina, on hävittänyt niin hyvin kasvatusopin harrastajain toiveet kuin degeneratsionin kauhut; ja me tiedämme nyt, ettei ole mitään perinnöllistä „hallitsevaa säätyä“, yhtä vähän kuin perinnöllistä huliganisuuttakaan. Meidân täytyy joko synnyttää valtiollista kykyä tai kukistua kansanvaltaisuuden alle, jonka vanhempien alternatiivien häviö pakoitti meidät ottamaan vastaan. Mutta jos despotisuus kukistui ainoastaan kykenevän, hyväätarkoittavan despotin puutteesta, niin mitä mahdollisuuksia on sitten demokratialla, joka vaatii kokonaisen kansan kyvykkäitä äänestäjiä, se on: valtiollisia arvostelijoita, jotka, el-

leivät he voikaan hallita itse, heillä kun ei ole tarpeellista tarmoa tai erityistä hallinnollista kykyä, ainakin voivat huomata ja tunnustaa toisten kyvyn ja hyvät tarkoitukset ja siten hallita kykenevien, hyväätarkoittavien edustajien kautta? Missä voimme nykyään tavata sellaisia äänestäjiä? Emme missään. Sekalainen kasvatus on tehnyt luonteen niin heikoksi, että se arastelee käydä täydellä tarmolla läpeensä kilpailevaan taisteluun olemassaolon puolesta ja on liian veltto ja alistuvainen järjestääkseen yhteiskunnan ko-operativisesti. Me teemme luonnollisen valinnan tyhjäksi ihmisystävyyden varjossa, koska olemme pelkureita; me lyömme laimin keinotekoisen valinnan hienotuntoisuuden ja siveellisyyden nimessä, koska olemme laiskureita.

Mutta kuulenpa sinun jo kysyvän säikähtyneenä, olenko sovittanut kaiken tämän sanatulvan Don Juan-komediaan. Enpä suinkaan. Olen vain tehnyt Don Juanistani valtiollisen lentokirjasen kirjoittajan ja antanut sinulle hänen lentokirjasensa liitteen muodossa. Tapaat sen kirjan lopussa. Surukseni täytyy minun sanoa, että romaanien sepittäjät yleisesti julistavat sankarinsa erinomaisen nerokkaaksi mieheksi ja sitten jättävät hänen työnsä kokonaan lukijan mielikuvituksen valtaan. Niinpä me kirjan lopussa kuiskaamme itseksemme, että tuskinpa olisimme tunnustaneet tuolla herralla olleen tavallistakaan älyä, ellei tekijä olisi alussa tehnyt niin juhlallisia vakuutuksia. Minua et saata syyttää tästä säälittävästä köyhyydestä, sellaisista heikoista tekosyistä. Kun kerron sinulle sankarini kirjoittaneen vallankumouksellisen käsikirjan, niin julkaisen myöskin tuon käsikirjan kokonaisuudessaan, mielenylennykseksesi, jos viitsit lukea sen. Ja tuosta käsikirjasta olet löytävä sukupuolikysymyksen valtio-opin, sellaisena kuin käsitän Don Juanin jälkeläisen ymmärtävän sen. Siltä en kieltäydy vastaamasta täydellisesti niistä mielipiteistä, joita hän ja muutkin kappaleeni henkilöt, miellyttävät ja vastenmieliset, esittävät. He ovat oikeassa eri näkökohdiltaan ja heidän näkökohtansa ovat nyt draaman hetkenä myöskin minun omani. Tämä saattanee ymmälleen sellaiset ihmiset, jotka uskovat, että on olemassa jotain sellaista kuin ehdottomasti oikea näkökohta ja se on tavallisesti heidän omansa. Heidän mielestään ei kukaan, joka epäilee sitä, voine olla armon tilassa. Olkoon miten hyvänsä, mutta varmasti ei kukaan, joka on heidän kanssaan yhtä mieltä, saata olla näytelmänkirjoittaja eikä mitään muutakaan, mikä koskee ihmistuntemusta. Siksipä onkin huomautettu, ettei Shakespearella ollut ensinkään omaatuntoa. Eipä ole minullakaan siinä merkityksessä.

Saatat kuitenkin muistuttaa minua siitä, että ennenkuin poikkesin politiikkiin, minä todistin hyvin vakuuttavasti, ettei taiteilija koskaan käsitä sukupuolikysymyksessä tavallisen ihmisen näkökantaa, koska hän ei ole samassa asemassa. Ensiksi todistan, että mitä tahansa kirjoittanenkin sukupuolien suhteesta, niin se johtaa varmasti harhaan, ja sitten ryhdyn kirjoittamaan näytelmää Don Juanista. No niin, jos välttämättä haluat tietää, miksi menettelen näin nurinkurisesti, niin voin vain vastata sinulle, että pyysit minulta sitä ja että minun selvittelyni saattaa joka tapauksessa olla pätevä taiteilijalle, huvittava taiteenharrastajalle ja ainakin käsitettävä ja siksi mahdollisesti opettavainenkin poroporvarille. Jokainen henkilö, joka merkitsee harhaluulonsa paperille, hankkii aineksia siihen puhtaasti tieteelliseen psykologiaan, jota maailma yhä vielä odottaa. Minä esitän käsitykseni siitä suhteesta, joka vallitsee miehen ja naisen välillä mitä korkeimmalle kehittyneessä yhteiskunnassa. Se on katsantokanta niinkuin mikä muu katsantokanta hyvänsä, ei sen oikeampi eikä väärempikään. Mutta toivon, että asiata siltä kannalta katsottaessa saadaan tutunomaiseen syy- ja seurausjärjestykseen sovitettuna riittävä määrä tosiasioita ja kokemuksia herättämään mielenkiintoa sinussa, ellei juuri Lontoon teatteriyleisössä. Epäilemättä olen tässä yrityksessä osoittanut varsin vähän hienotunteisuutta tuota yleisöä kohtaan; mutta tiedän sen olevan sangen suosiollisen sinua ja minua itseäni kohtaan, mikäli sillä on mitään tietoa meidän olemassaolostamme. ja ymmärtävän hyvin että sen, minkä kirjoitan sinua varten, täytyy olla verrattain korkealla yläpuolella sen yksinkertaista romantista päätä. Se uskoo, että minun kirjojani on luettu ja että minun neroni on kieltämätön, ja luottaa minun valmistavan sellaista työtä, joka vahvistaa sen tuomion. Me saatamme siis rauhassa huvitella oman halumme mukaan; ja jos joku huomauttaa, ettei tämä omistuskirjelmä eikä Don Juanin uni komedian kolmannessa näytöksessä sovellu suoranaisesti esitettäväksi helppotajuisessa teatterissa, niin ei meidän tarvitse ruveta vastustamaan häntä. Napoleon hankki Talmalle parterrin täyden kuninkaita; mutta historia ei kerro, miten se vaikutti Talman näyttelemiseen. Minä puolestani olen aina halunnut parterrin täyden filosofeja ja tämä näytelmä on juuri sellaista parterria varten.

Routavuosien runollinen loppusuoritus.

Kirjoittanut

VALFRID VASENIUS.

JUHANI AHO, *Tuomio.* Kolminäytöksinen näytelmä. Helsingissä 1907. Kustannusosakeyhtiö Otava. 134 s. 8:o. Hinta 2: 75

Rohkeampaa kirjallista tekoa kuin Ahon Tuomio on tuskin voinee meillä nykyään mielessään kuvitella.

Aivan äskettäin ovat puolueet eduskunnassamme repineet auki sortoajan kaikkein iljettävimmät mätähaavat já syyttäneet toisiaan mitä katkerimmin. Ja nyt uskaltaa Aho viedä meidät „routavuosien synkimpään aikaan" ja esittää tätä aikaa niin täydellisesti kuin ajatella voi. Siinä ovat vastatusten puolue joka tahtoo „pelastaa mitä on pelastettavissa", germanilainen kunnia-käsite ja heiluva häntä. Siinä johdetaan muistoomme kutsunnat, ylioppilaiden agitatsioni niitä vastaan, kuntien sakot ja desemviirit, Helsingin katumellakat, kasakat nagaikaniskuineen ja santarmit vehkeineen, venäläiset osoitteet ja kirjeiden avaaminen, opettajan eroittaminen koulusta ainekirjoituksen johdosta, muotokuvien poistaminen kouluista, ilmiannot ja kotitarkastukset, maasta karkoittamiset, laulut ja kukat, kagaalikokoukset, Vapaat sanat, uhkauskirjeet, kansalliskatkismus ja poliitinen murha.

Ja tätä kaikkea on Aho voinut käsitellä lietsomatta lukijain intohimoja, vielä vähemmin niin että häntä voisi sanoa puolueelliseksi.

Kuinka hän on voinut onnistua niin vaikeassa tehtävässä?

Lyhyesti sanoen sen kautta että hän on samassa suuri taiteilija ja runoilija, kansalainen ja ihminen.

Taiteilijana hän on käyttänyt kaikkia noita aikaa kuvaavia piirteitä niin että ne kyllä likeisesti liittyvät päätoimintaan, jouduttavat sitä, mutta eivät sitä määrää.

Sillä runoilijana on Aho ymmärtänyt että runouden tehtävänä ei ole paljas ulkonaisten tapahtumien kertominen, vaan ihmissielujen kuvaileminen tapahtumien antaman kehyksen sisässä.

Mutta kun ajan valtavat ristiriidat vaikuttavat turmelevasti ihmissieluihin, niin Aho kansalaisena, kansaansa rakastavana, ei tahdo veljiänsä ja sisariansa tuomita. Hän esittää heitä pikemmin erehtyvinä kuin rikoksellisina, sillä he taistelevat kuitenkin kaikki isänmaansa puolesta. Mutta he taistelevat toivotonta taistelua ylivoimaa vastaan, sentähden he saattavat erehtyä.

Jos siis annammekin draaman henkilöille anteeksi mitä he kansalaisina rikkovat, niin Aho ihmisenä kuitenkin muistaa että on olemassa majesteetti, korkeampi kuin kansan, majesteetti jota vastaan ei saa rikkoa. Tämä on kuoleman majesteetti. Se on ainoa jolla on oikeus tuomita ihmisiä ihmisinä, se on ainoa jonka edessä suuren runoilijan sopii polvistua, sillä se on samassa ihmisyyden majesteetti.

Sitä palveli ja ylisti jo Sofokles Antigonessaan ja samoin Runeberg Salamiinin kuninkaissa. Että Aho on uskaltanut astua semmoisten edelläkävijäin jälkiä, ja että hän on sen menestyksellä tehnyt, siitä on meillä syytä iloita. Kaikessa kurjuudessamme on meillä sentään suuri runoilija.

*

Draaman päätoiminta liikkuu kahden veljen perheissä. Nämä perheet ovat yhtä täydellisiä vastakohtia toisillensa kuin veljetkin.

Edvard Lindh on ylennyt virkamiesuralla, viimeksi läänin-sihteeristä kuvernööriksi. Tottuneena noudattamaan muitten käskyjä hän ei ole itselleen muodostanut mitään itsenäisiä elämän ohjeita. Yhtä vähän on hänellä viranhoitajana ollut tilaisuutta kuunnella sydämen ääntä. Sensijaan hän kuuluu puolueeseen, hän on yhteydessä helsinkiläisten

johtajien kanssa, heiltä ja heidän asiamieheltään Saariselta hän saapi ohjausta, puolueen yleisillä valttisanoilla hän menettelyänsä puolustaa.

Isänmaataan hän epäilemättä tahtoo palvella ja veljeänsäkin hän mahdollisuuden mukaan tahtoo auttaa. Mutta vastassa ovat santarmien vehkeet. Niiden hän kuitenkin nähtävästi uskoo olevan voitettavissa; sanoohan Saarinenkin: „tällä kertaa löysi hieno venäläinenkin politiikka vertansa“.

Mutta venäläistä politiikkaa vastaan kuvernööri ei voi taistella muuta kuin — venäläisellä politiikalla. Ja täten hänen välinsä omaisiinsa yhä enemmän rikkoutuu. Lapset eivät tule jouluksi kotiin, poika muuttaa nimensä. Palvelustyttökin sanoo itsensä irti, koska ei tahdo olla „Poprikohvin kätyrin kätyri“. Vahtimestari pysyy virassaan vain senvuoksi, „kun on sääli sitä eläkettäkin“.

Vaimo vielä jää miehensä luokse, mutta hermostuttaa häntä alituisesti muistuttamalla Venäjälle viedystä veljestä. Niin on elämä kuvernöörille „helvettiä“, yöllä hän ei voi ollenkaan nukkua. Mutta hän on rautainen luonne; uhkauskirjeetkään eivät häntä peloita. Päinvastoin hän on joutunut siihen että „ei voisi hyvin ellei saisi panetteluista ja solvauksista jokapäiväistä annostaan“. Ja kylmäverisesti hän jo alussa puhuu siitä että hänet jonakin kauniina päivänä ammutaan.

Täten mies, joka on tottunut mainitsemaan maamme korkeinta maallista käskynhaltijaa „hänen ylhäisyydeksensä“, hän — samoinkuin uhkauskirjeiden kirjoittajatkin — leikkii kuoleman majesteetin kanssa. Helppo on siis jo ennakolta arvata miten hän tulee käsittelemään kysymystä veljen hautaamisesta.

— Minusta suoraan sanoen oikeastaan on jotenkin yhdentekevää missä joku kuollut makaa.

— Joku kuollut? vastaa rouva. Mutta onhan kysymys sinun omasta veljestäsi. Ja olihan se hänen viimeinen tahtonsa.

Mutta kuvernöörillä on tuosta viimeisestä tahdostakin omat arvelunsa. Hanna-rouva on muka tuottanut ruumiin kotimaahan vain pannakseen toimeen valtiollisia mielenosoituksia.

Kun rouva Lindh tästä kauhistuu, niin on ensimäisen näytöksen lopussa vastainen draamallinen ristiriita selvästi määrätty. Toiselta puolen Mauri Lindhin perheen tunteet vainajaa kohtaan, joita kuvernöörin rouvakin kannattaa, toiselta puolen Edvard Lindhin sydämettömyys.

Sydäntä tärisyttävällä tavalla kuvataan toisessa näytöksessä Hannan ja hänen lapsensa kantaa. Tässä kohtauksessa yhtyvät mitä yleisimmät ja mitä yksityisimmät vaikuttimet, mutta niin että kuollut perheenisä on se keskus johon kaikki kohdistuu. Tässä perheessä ei ole mitään särkymystä, kaikki yhtyvät samaan tunnelmaan. Kaikki ovat kärsineet persoonallisesti, mutta jokainen unhoittaa omat kärsimyksensä ajatellessaan vainajaa, joka muistossa esiintyy yhä suurempana, kun ei kellään ole aavistusta hänen armonpyynnöstään.

Kaunis onkin Mauri Lindhin kuva, täydellinen veljensä vastakohta. Hän on ollut aatteiden ja periaatteiden mies, ruumiiltaan kivulloinen ja heikko, mutta itsenäinen mielipiteissään. Hän on perustanut suomalaisen yksityislyseon, siis ollut mukana innokkaassa kansallisessa herätys- ja kultuurityössä. Hän on saavuttanut oppilaittensa kunnioituksen ja rakkauden siihen määrään että he ovat maalauttaneet hänen muotokuvansa ripustettavaksi koulunseinälle. Mutta hän on samassa sydämen, lämpimien tunteiden mies. Luonnollista on siis että hän sortovuosina pitää innokkaita puheita oppilailleen, vertaillen heitä Termopylen sankareihin, kehoittaen heitä olemaan tuumaakaan väistymättä.

Sen johdosta häntä käsketään poistumaan maasta, mutta hän ei tottele, ja hänet viedään Venäjälle. Laulut ja kukat asemilla, liinojen heiluttaminen radan varrella vahvistavat häntä; Suomen voima on hänestä niin suuri, sen voitto niin varma.

Mutta kun häntä Venäjällä pidetään niin vaarattomana että tuskin viitsitään vartioida, kun hän näkee Moskovan suuruuden ja mahtavuuden, kun matkustetaan loppumattomien lumiaavikkojen yli — silloin taistelu rupeaa näyttämään toivottomalta.

— Ei, tämä jättiläishämähäkki ei päästä meitä verkostaan, ennenkun on imenyt meistä viimeisen veripisaran. Me emme saa sitä koskaan kukistetuksi.

Sitten tulee yhä uusia tietoja kotimaisesta alistumisesta ja kurjuudesta. Mutta veljensä rehellisyyteen ja isänmaallisten vaikuttimiensa puhtauteen hän järkähtämättömästi uskoo. Joskus hän kyllä yltyy lausumaan että isänmaan kavaltajat ovat ammuttavat. Mutta enimmiten hän turvautuu tulevaisuuteen. Pian täytyy tapahtua jotain joka muuttaa kaikki, ja nuoriso on jatkava hänen työtään. Nuorisolle hän puhuu unissaankin.

Mutta sillä välin kalvaa häntä koti-ikävä, varsinkin keväällä, kun

hän ajattelee omaa mökkiään, missä kala polskahtaa kaislikkorinnassa, aurinko laskee saaren taa, karjan kellot kalkattavat, vasikat ynyy . . .

Inhimillistä on siis että hän lopuksi suostuu pyytämään armoa. Mutta yhtä luonnollista on että hän kohta katuu tekoaan, kun hänen vaimonsa aivan toisesta, vähäpätöisestä syystä on sanonut häntä heikoksi. Ja sitten hän ampuu itsensä.

Kummako että semmoinen mies esiintyy marttyyrina omaisilleen? Mutta tämän valoisan, ihanteellisen kuvan taustana on heille kuvernöörin sydämettömyys ja, varsinkin lapsille, kotimainen kurjuuskin. Onpa isän kuvakin poistettu hänen omasta koulustaan, jotta sen sijaan kutsunta voisi siinä tapahtua, se on: jotta isän parhaat aikeet saataisiin täydelleen kukistetuiksi.

Että rehtorin viimeinen tahto on hänen omaisilleen pyhä, se on yhtä luonnollista kuin että tämmöiselle miehelle ei ole ollut yhdentekevää mihin hänen ruumiinsa haudataan.

Yksimielisesti ja hartaasti siis tässä perheessä kunnioitetaan kuoleman majesteettia.

Mutta onhan vainajakin varomattomasti leikkinyt tuon majesteetin kanssa, ja onhan hän suorastaan rikkonut sitä vastaan ampumalla itsensä.

Yksin tämä ei kuitenkaan olisi vienyt hänen perhettänsä harhaan. Mutta jättiläishämähäkki on saanut Hannankin verkkoonsa. Hän on nähnyt kuinka Venäjällä hennot neitoset panevat kansantuomioita toimeen, uhraten henkensä kuin uljaimmat sotilaat taistelutantereella. Meillä ei ole samaa uskallusta. „Me annamme pois kaksi oikeuksistamme, kun meitä on yhden anastamisella uhattu, pelastaaksemme kolmannen, joka menee samaa tietä“.

Täten ivaten kansansa „katajaisuutta“ Hanna rikkoo isänmaatankin vastaan ja viettelee lapsiansa palvelemaan kuoleman majesteettia vihalla eikä anteeksi antamalla, vaikka juuri marttyyria olisi pitänyt siten kunnioittaa. Sentähden Hanna lopuksi saakin rangaistuksensa sen kautta että tuota halveksittua katajaisuutta on ollut marttyyrissakin.

Mutta kuvernööri puolestaan jouduttaa itse kuolemantuomionsa täytäntöönpanoa, jopa hän osoittaa että se on häneen nähden oikeutettu.

Ensiksi hän käyttämällä kätyriä semmoista kuin poliisimestari on saattaa sukulaisensa siihen luuloon, että „Bobrikoff sallii mutta hän kieltää“. Toiseksi hän kyllä Saariselle sanoo että on hänelle mitä suurim-

massa määrässä vastenmielistä ryhtyä taisteluun vainajiakin vastaan. Mutta sen hän kuitenkin tekee, eikä kuule sydämensä ääntä, johon hänen vaimonsa vetoo. Tosin hän puolestansa vetoo isänmaahan, mutta silloin vaimo vastaa:

— Jos täytyy tukehduttaa kaikki jaloimmat tunteet, jos täytyy repiä rinnastaan kaikkein hellin ja pyhin — jos isänmaa täytyy pelastaa tällä tavalla, silloin on parasta että sitä ei pelasteta ollenkaan.

Sitten hän lähtee lapsiensa luo. Kuvernööri jää yksin kuoleman majesteetin kasvojen eteen.

Ja nyt hän rikkoo sitä vastaan yhä julmemmin ja julmemmin, ivaten veljensä marttyyriutta „liikuttavaksi legendaksi, mieltä tärisyttäväksi ballaadiksi". Siitä Hanna puolestansa julmistuu julistamaan hänelle miehensä puolesta kuolemaa. Mutta samassa kuvernööri on saanut tiedon veljensä armonpyynnöstä. Ja silloin hän suorastaan ivailee kuollutta veljeänsä. „Siinä hän nyt kuitenkin on, sankarinne, pyhimyksenne".

Ken niin puhuu veljestään, hän on ansainnut kuoleman.

*

Näin katsottuna on Ahon draama kauttaaltaan johdonmukainen ja selvä. Ja se on rakenteeltaankin suurta taidetta: juonen yksityiskohdat kietoutuvat toisiinsa traagillisella välttämättömyydellä, luonteet ovat johdonmukaisia, selväpiirteisiä ja voimakkaita, lausetapa on täysin mielentilojen ja ajan olosuhteiden mukaista.

Mutta oikein oivaltaaksensa teoksen suuruutta täytyy lukea sitä useammin kuin kerran. Sillä ensi kerran sitä lukiessa kiintyy huomio helposti kysymykseen miten tekijä asettautuu eri puolueihin, ja silloin takertuu lukija ulkonaisiin tapahtumiin eikä näe sisäistä sielunelämää täydessä mahtavuudessaan. [1]

---

[1] Sanon tämän omasta kokemuksestani. Tosin ehkä tulokseen vaikutti sekin, että tekijä oli lähettänyt minulle käsikirjoituksensa sillä nimenomaisella pyynnöllä että sanoisin mielipiteeni siitä olivatko eri puolueitten katsantokannat draamassa tasapuolisesti edustettuina. — Tein vain yhden muistutuksen. Kolmannessa näytöksessä kuvernööri hyökkää Hannaan hänen »germanilaisen kunnia-käsitteensä» johdosta »joka on niin tuiki vierasta ja vastenmielistä meidän vakavalle suomalaiselle rodullemme, johon ette kuulu ja jota ette ymmärrä!» Minusta oli kohtuutonta ettei vastustuspuolueen edustajalla olisi mi-

Mutta jos lukija on vapautunut politiikasta ja myötätuntoisuudella syventyy kuvattuihin henkilöihin, niin silloin Ahon näytelmä varmaan tarjoaa hänelle suuressa määrin sitä puhdistavaa, jalostavaa, ylentävää vaikutusta, joka suuresta runoudesta virtailee.

Ja silloin esiintyy myöskin selvänä syy kansalliseen heikkouteemme. Se on siinä ettemme ole taistelleet oman lippumme alla, vaan seuranneet vierasta jopa vihollista lippua: sydämettömyyden tahi murhan. Mutta omaksi lipuksemme on kansamme omatunto, suuri runoutemme, polvesta polveen, Erkko viimeisenä, julistanut ihmisyyden lipun.

Sen lipun olimme pettäneet jo ennen routavuosia, puoluetaisteluissa. Sitä petetään yhä vielä, kun kansan edustajat raatelevat toisiansa petojen tavoin.

Sentähden nyt meillä korkeamman elämän — jalouden yhtä hyvin kuin runollisuuden — lähteet kuivumistaan kuivuvat. Sensijaan syöpyy sydämiin epäily, kieltämys, iva, kylmä pikkumainen kritiikki, sanalla sanoen alhainen proosa. Tässäkin on jättiläishämähäkki, joka pyrkii imemään viimeiset veripisaramme.

Merkkinä tästä ovat muun muassa pääkaupungin sanomalehtien arvostelut Ahon draamasta. Jos kohta ne osaksi ovat selitettävissä joulukiireestä ja yllä mainitusta ensimäisen lukemisen vaikutuksesta, niin tosirunollinen mieli ei koskaan voisi erehtyä lausumaan että „koko suuri ristiriita on melkein litistynyt pelkäksi kiistaksi erään ruumiin hautauspäivästä“ (U. S.) — tahi että toinen näytös on draamallisesti kuollut kohta (S. K., jonka arvostelija kuitenkin on muita paljoa ymmärtäväisempi) — tahi siunatuksi lopuksi (H. S., Ahon omassa lehdessä!) että arvostelija puolestaan „ei voi myöntää draamalle aivan suurta kirjallista merkitystä“, koska siinä muka on historiaa ja politiikkaa, mutta ei „eläviä ihmisiä“.

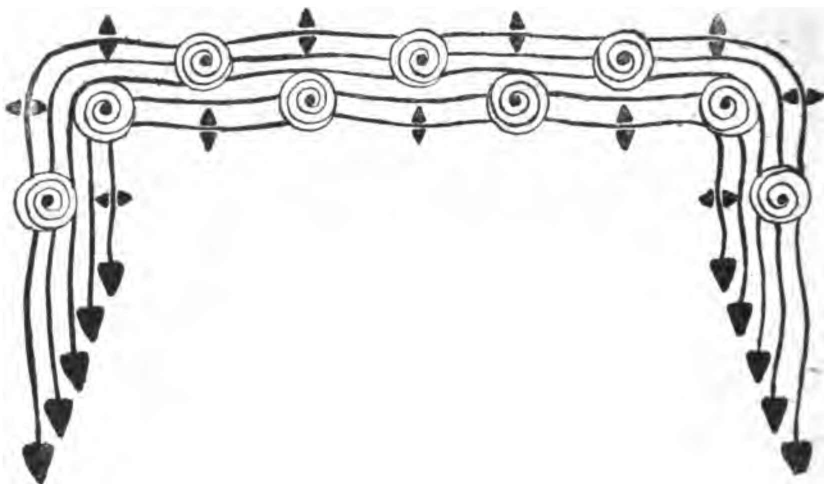
---

tään sanottavaa tuommoista syytöstä vastaan. Ehdoitin viittausta Runebergiin, koska Lindhin sanat ovat selvä irtisanominen yhteydestä suuren runoutemme kanssa, johon irtisanomiseen otaksuin ettei »heiluva häntäkään» tahtoisi yhtyä. Nyt on väitetty tätä viittausta sopimattomaksi tässä tilaisuudessa, ja yllä esitetyltä runolliselta näkökannalta katsottuna voidaan se myöntää tarpeettomaksi. Mutta jos siis tasapuolisuudelle tässä olisi annettu liian paljon, niin se vain osoittaa kuinka arkaluontoista on sekaantua etevän kirjailijan tekotapaan. Mitä siis olisi draamasta tullutkaan, jos runoilija olisi ottanut noudattaaksensa semmoisia julkisuudessa esiintuotuja neuvoja kuin että rouva Lindh jäisi miehensä luo y. m., y. m.

Mutta Aho on siksi itsenäinen runoilija että hän, irtautuen jättiläishämähäkin verkoista, uskaltaa jatkaa sitä taistelua, jota suuri runous aina on taistellut tuota proosallista kuivuuttakin vastaan. Hän osoittaa meille että elämän — jalouden yhtä hyvin kuin runollisuuden — lähde saadaan taas pulppuamaan niin pian kuin vain uskallamme olla ihmisiä, veljiä veljillemme. Ihmisyyttä ei tarvitse palvella suurisuuntaisilla ohjelmilla; voidaan sitä tehdä jo pitämällä luontaisimpia tunteita puhtaina ja lämpiminä.

Jos sen teemme, silloin on kuoleman majesteetti oleva meille armollinen vastaisissa taisteluissamme.

Suomi-ystäviä Suomen ulkopuolella.

John Westlake.

Professori John Westlake on aikamme etevimpiä kansainvälisen oikeuden tuntijoita. Ollen kotoisin Cornvallin kreivikunnasta, jossa hän syntyi 4 p. helmik. 1828, professori Westlake polveutuu siitä keltiläisestä kansanaineksesta, joka länsi-Englannin vuoriseuduissa asuen on vähimmin sekoittunut myöhemmin maahan tulleisiin kansankerrostuksiin, ja keltiläiselle rodulle ominainen käsittämisen nopeus sekä kyky helposti antaa ajatuksilleen vastaava muoto ovatkin suuressa määrin tavattavissa tässä vielä virkeässä vanhuksessa.

Suoritettuaan opintonsa Cambridgen yliopistossa Westlake antautui vuonna 1854 asianajotoimeen; hänen erikoisalansa tällä uralla muodostivat kansainväliset oikeustapaukset. Samalla kuin hänen käytännöllinen lakimiestoimensa parhaasta päästä kuului kansainvälisen yksityisoikeuden alaan, on hänen tieteellinen toimintansa pääasiallisesti koskenut kansainoikeutta. Vuonna 1888, siis 60 vuoden ikäisenä, Westlake kutsuttiin siihen kansainvälisen oikeuden professorinvirkaan, joka hänellä vieläkin on Cambridgen yliopistossa, ja tämän yliopiston parhaita kaunistuksia hän on. Institut de Droit Internationalin huomatuimpien jäsenten joukkoon on hän myös luettava.

Poliitiselta katsomukseltaan Westlake on selvä liberali, ja vuonna 1885 hän liberalisena ehdokkaana valittiin Englannin suurimman vaalipiirin, Romfordin Essexissä, edustajaksi parlamenttiin. Kun Gladstone v. 1886 asetti liberalien ensimäiseksi ohjelmakohdaksi home rulen myöntämisen Irlannille, niin Westlake erosi liberalisesta enemmistöstä liittyäkseen liberalien unionistein ryhmään, mutta ei ole sen jälkeen istunut eduskunnassa.

Kun konservatiiveistä ja liberalisista unionisteistä yhdistetty kokoomushallitus, joka alkaen vuodesta 1895 oli johtanut Englannin valtiolaitosta, joulukuussa 1905 luopui — mikä aiheutui melkoisessa määrin Joseph Chamberlainin tullipolitiikistä — ja uudet vaalit määrättiin toimeenpantaviksi tammikuussa 1907, otti Westlake, silloin jo 78 vuotiaana, innolla osaa vaalitaisteluun ja puolusti liberalien puhujana erittäinkin vapaakaupan periaatteita, — tämä kysymys oli siihen aikaan polttavin ja jakoi pääasiallisesti puolueet. Professori Westlaken tapa puhua on erinomaisen selvää ja loogillisesti sitovaa, mutta huolimatta siitä innostuksesta, joka elähyttää häntä itseänsä ajamaan asiaa minkä hän oikeana pitää, ei hän kuitenkaan voi kansanpuhujana temmata suuria joukkoja mukaansa, sillä sellaista menestystä varten hänessä on liian paljon tiedemiehen tyyntä harkintaa ja hänen esityksessään liian paljon kuulijain ymmärrykseen vetoavaa.

Sitä suuremmat ovat professori Westlaken saavutukset olleet kansainvälistä laatua olevain poliitisten kysymysten alalla. Hänen syviä erikoistietojaan ja sitä auktoriteettia, joka annetaan hänen luennoilleen näistä kysymyksistä, ovat Englannin hallitukset tai yksityiset Englannnin ministerit useat kerrat käyttäneet hyväkseen vaikeiden kansainvälisten riitakysymysten ratkaisemista varten. Niinpä Westlake kuului yhtenä englantilaisena jäsenenä siihen kansainväliseen sovinto-oikeuteen, joka oli asetettu vuonna 1899 käsittelemään Venezuelakysymystä. Lienee suureksi osaksi Westlaken ansio, että aseellinen ratkaisu saatiin vältetyksi. Tämä tehtävä lienee myös ollut syynä siihen, että professori Westlakelle ei ollut mahdollista saapua Pietariin sen kansainvälisen lähetystön jäsenenä, joka oli saanut toimekseen antaa Venäjän keisarille tunnetun adressin Suomen kysymyksessä. Mainittua adressihanketta Westlake kohteli hartaalla myötätunnolla, ja useat englantilaisen adressin loistavimmat nimet, joihin Westlaken oma nimi on luettava, ovat Westlaken vaikutuksen johdosta tulleet

piirretyiksi pergamenttilehdille. Toisellakin tavoin Westlake on esiintynyt Suomen oikeuden puoltajana julkaisten National Reviewssa (maaliskuussa 1900) Case of Finland (Suomen asia) nimisen kirjoituksen, joka aikoinaan sai paljon huomiota osakseen.

Siitä ajasta alkaen professori Westlake on osoittanut mitä suurinta harrastusta maatamme kohtaan ja lämpimällä myötätunnolla seurannut meikäläisten asiain kehitystä. Naituaan vuonna 1864 miss Alice Haren, jonka isä Thomas Hare oli suhteellisen vaalitavan aikaisimpia puoltajia, on Westlake yhdessä vaimonsa ja useiden lähimpäin ystäväinsä kanssa, niinkuin lordi Aveburyn ja lordi Courgneyn, innokkaasti toiminut suhteellisten vaalien käytäntöön ottamista varten Englannissa. On niinmuodoin helposti ymmärrettävissä, että julkisen elämämme ilmiöistä erityisestikin eduskuntavaaleissamme noudatettu suhteellinen menettelytapa on herättänyt professori Westlaken mielenkiintoa. Niinpä hän kirjoittaa eräälle suomalaiselle ystävälleen, joka oli tehnyt hänelle selkoa viimekeväisten vaalien tuloksesta:

»Teidän selontekonne on mitä suurimmassa määrin ilahuttanut kaikkia suhteellisen edustuksen ystäviä, erittäinkin hyljättyjen vaalilippujen vähäisen määrän vuoksi. Uudellamaalla tämä lukumäärä, katsoen ehdokkaiden ja täytettävien sijojen suureen lukuun, näyttää vallan ihmeelliseltä, ja antaa hyvän todistuksen kansan älystä ja siitä valtiollisesta valppaudesta, johon täytyy katsoa niin suuren huolellisuuden perustuvan.»

Vaikka Westlake onkin professorina Cambridgessä, asuu hän kuitenkin suuren osan vuotta Lontoossa, jossa herrasväki Westlaken komea koti, »River House», sijaitsee Chelsea Embankmentin läheisyydessä, kauniine näköaloineen Thames-joelle ja vastapäätä olevaan tuuheaan Battersea-puistoon. Tämä koti on monien tieteelliseen, taiteelliseen, kirjalliseen ja valtiolliseen maailmaan kuuluvain miesten ja naisten yhtymäpaikka.

JOHN WESTLAKE.

Valvojan arvoisa toimitus on pyytänyt minua jatkamaan sitä tiedonantosarjaa, jolla Te haluatte tehdä muukalaiset Suomi-ystävät tutuiksi kansalaisillenne. Tämä tarjous on minulle suureksi kunniaksi ja olen iloinen voidessani täten liittyä lähemmin kansaan, joka on rohkeudellaan, kestävyydellään ja harvinaisella valtiollisella älykkyydellään saavuttanut huomattavan voiton aineellisesta ylivallasta.

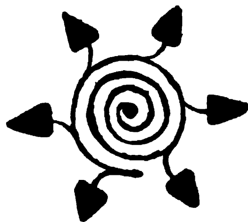
Ohjelmastanne huomaan Teidän haluavan kirjeenvaihtajaltanne personallisia tiedonantoja siitä, miten hän on tullut kuulumaan tähän piiriin.

No niin. Minun on tunnustettava, etten osaa ruotsin enkä suomen kieltä, en ole koskaan käynyt Suomessa, enpä edes muuallakaan pohjoismaissa. Vuoden 1848 suuri vapausliike tapahtui samoihin aikoihin, kuin opiskelin Cambridgen yliopistossa, ja seurasin sitä englantilaiselle vapaamieliselle ominaisin tuntein. Tuolta ajalta on minuun jäänyt kaksi pysyväistä vaikutelmaa. Toinen on vapaudenrakkaus. Tunsin lämmintä myötätuntoisuutta niitä kohtaan, joita, kuten italialaisia, itsevaltainen hallitus esti tuomasta ilmi omia ajatuksiaan ja elämästä omaa elämäänsä. Toinen oli se käsitys, että vanhat lait ja vanha hallitusmuoto ovat järjestyksellisen vapauden paras turva. Niille, jotka eivät onnettomien olosuhteiden vuoksi voineet pukea laillisia pyrkimyksiään mihinkään historiallisiin puitteisiin, niille olivat pelastuksena vain uudet laitokset. Vapaus ennen kaikkea. Mutta myötätuntoni kohdistui etupäässä unkarilaisiin, jotka v. 1848 koettivat rakentaa vapautensa historialliselle pohjalle, ja Unkarin vanhojen perustuslakien kumoamista pidin rikoksena, jota en saattanut antaa itävaltalaisille anteeksi, ennenkuin he olivat palauttaneet ne v. 1867.

Näiden ennakkovaikutelmien avulla lienee helposti käsitettävissä, kuinka suuressa määrässä Suomen asia veti minua puoleensa. Ulkonainen väkivalta kumosi vanhat lait ja historiallisen hallitusmuodon sulattaakseen vapaan ja valistuneen kansan erilaiseen ja itsevaltaisesti hallittuun ihmisjoukkoon, ja jos se myöhemmin saavuttaisikin vapautensa tuon ihmisjoukon kanssa, niin se vapaus olisi uuteen kaavaan valettua eikä Suomen menneisyydestä järkiperäisesti kehittynyttä. Onneksi on Suomi saavuttanut takaisin entiset oikeutensa. Se on saanut vapaasti valita oman suuntansa ja uusimman valtiotiedon avulla se on parantanut lainlaatijakuntansa. Se on omaksunut suhteellisen edustuksen periaatteen, jota kaikkien maiden ajattelijat rupeavat pitämään todellisena parannuskeinona puoluehengen turmelemille parlamenteille, ja tuon periaatteen pohjalla toimitetuilla vaaleilla se on antanut maailmalle arvokkaan esimerkin siitä, kuinka helposti sen saattaa sovittaa käytäntöön. Nyt sillä on edessään tulevaisuus, jossa toisenlaiset probleemit, sosialisen kysymyksen aiheuttamat, tulevat vaatimaan paraimman eduskuntakoneiston voimia. Nämä probleemit kaipaavat mitä huolellisinta pohtimista; etenkin on tutkittava olosuhteita sellaisissa maissa, joissa on vanhempi ja kehittyneempi teollisuusyhteiskunta. Niitä ei voida ratkaista

abstraktisen filosofian avulla, vaan käsittelemällä niitä, sikäli kuin ne esiintyvät, ymmärtäväisyydellä ja sovinnollisuudella. Juuri nämä luonteenominaisuudet ovat menestyksellä johdattaneet Suomen sen äskeisten vaikeuksien läpi, ja yhtenä sen hartaimmista ystävistä toivon, että ne johdattavat sen turvallisesti myöskin kaikkien vastaisten vaikeuksien läpi, joita sillä, kuten jokaisella toisellakin maalla, vielä on edessään.

J. Westlake.

Arkkitehtuuria.

Arkkitehtuurinäyttely syksyllä 1907.

Arkkitehtien mielessä oli jo pitemmän aikaa kytenyt ajatus järjestää Helsinkiin erikoinen arkkitehtuurinäyttely. Näyttely oli kuitenkin lykkäytynyt lykkäytymistään, ja kun se vihdoinkin saatiin aikaan, ei se sentään oikein pystynyt kuvaamaan sitä verrattain suurta virkeyttä, mikä meillä rakennustaiteen alalla tätä nykyä vallitsee. Näyttelyä oli sittenkin liian vähän valmistettu, liian laimeasti oli ryhdytty sen käytännölliseen toteuttamiseen ja ylen virallinen oli johtavien kykyjen osanotto siihen.

Puolustukseksi on kumminkin sanottava, että meikäläiset arkkitehdit ovat nykyään ylenpalttisesti työllä rasitetut, rakennuskilpailuja on viime vuosina toimeenpantu miltei lakkaamatta ja arkkitehtien keskinäinen kilvoittelu on ennen kuulumaton. Meillä on sitä yli voimain ponnistamista, sitä kuumeentapaista uusien muotojen hakemista, joka paljon hyvän ohella on synnyttänyt sangen paljon ala-arvoista, tyylitöntä, sinne tänne haihattelevaa, jos kohta itsenäisyyteen pyrkivää taidetta. Sillä aivan peräti vähän on meillä traditsioneja, joille olisi voinut rakentaa. Tämä aika on arkkitehtuurimme alalla muodostunut „myrsky- ja kiihkokaudeksi“. samoinkuin valtiollisessa ja yhteiskunnallisessa elämässämmekin.

Mutta tässä ajassa on jo merkkejä tasaantumiseenkin päin. Näkee pyrkimystä pois keskiajantapaisesta kömpelyydestä ja siitä romantisesta mielikuvitustaiteesta, joka naiivissa itsenäisyydenhalussaan ei ole tahtonut tietää mitään aikamme teknillisistä edistyksistä. Ja kun nyt puheenaolevaan näyttelyyn oli liitetty retrospektiivinen osasto, joka käsitti etupäässä C. L. Engelin (1778—1840) taidetta, niin uskomme, ettei se tapahtunut pelkän historiallisen taustan antamiseksi tälle näyttelylle, vaan että siinä samalla ilmeni kunnioitusta ja ymmärtämystä, jota nuori polvi tahtoi osoittaa entisaikojen työlle.

Oli todellakin lepoa silmille, kun näyttelyn uudemmista, hieman kirjavista luomista siirsi katseensa Engelin kypsyneihin tuotteisiin ja näki niiden suuripiirteisyyden, ehjyyden ja sivistyksen aateluuden. Tosin kaipasimme niissä eloa ja yksilöllisyyttä, mutta juuri näine puutteineen ne ovatkin aikansa hengen mukaisia, kylmän, juhlallisen uusklassillisuuden eli keisarityylin luomia. Tekoaine, materiaali, yhtä vähän kuin värityskään ei silloin itsessään merkinnyt mitään, aatteen, ajatuksen esille tuominen oli pääasia, samoinkuin silloisessa maalaustaitecssa jalo piirustus ja sommittelu oli kaikki kaikessa ja värit epäolennaisia.

Voisi sanoa että tämän vanhan rakennustaiteemme hyvät puolet, sen suuripiirteisyys ja ehjyys, ovat meidän päivinämme saaneet selvimmän ilmaisunsa E. Saarisen taiteessa. Hänen verrattoman taitavasti tekemänsä uudet Helsingin asematalon piirustukset ilmaisivat kypsyneen miehen työtä. Hieno oli niissä tekoaineen (graniitin) käsittely, monumentaalinen oli rakennuksen kokonaisvaikutus, varsinkin itse päärakennuksen, jossa keskiosa sai erityistä eloa särmikkäästi nousevan, valtavan pyöräkaaren kautta. Kun mielessään muisteli asematalon alkuperäisiä kilpailupiirustuksia ja katseli näyttelyssä olleita uusia suunnitelmia, niin olivat viimemainitut kirkastuneessa muodossaan hyvänä todistuksena siitä, miten tärkeätä on arkkitehdille saada tarpeeksi aikaa teoksensa kypsyttämiseen. Ja kieltämättä tuli näissä uusissa piirustuksissa huomanneeksi terveellistä vaikutusta siitä oppositsionista, minkä arkkitehdit Strengell ja Frosterus pari kolme vuotta sitten nostivat sanomalehdissä Saarisen ensimäistä, palkinnon saanutta ehdoitusta vastaan, jota he — aivan oikein — pitivät mielivaltaisen romantiikin tuotteena ja jolla liikkumattomuudessaan sekä raskaine muuripintoineen ei ollut ensinkään mitään asemarakennuksen luonnetta. Mutta niin hyvinä kuin asematalon uudestikorjailtuja pii-

rustuksia pidimmekin, tuntui niissä sittenkin eräs kohta heikolta. Muutetussa muodossaan kohosi torni kyllä kepeämpänä kuin ennen, mutta se teki irtonaisen vaikutuksen, muistutti tiilipintoineen liiaksi Markus-torin kampaniilia ja oli sitäpaitsi siinä määrin tulevan Kansallismuseon kauniin tornin luontoinen, että se arvattavasti vähentäisi tämän vaikutusta. Rohkenisimme siis ehdoittaa arkkitehdin mietittäväksi jotakin uutta asemarakennukselle sopivampaa tornimuotoa!

Nikolainkirkko Helsingissä aikaisemman suunnitelman mukaan.

Saarisen näyttelyssä olleet huoneensisuskuvat olivat omiansa osoittamaan hänen kehitystään sisustustaiteen alalla. Värivoimaisista kirkkoholvintapaisista, mutta kuitenkin kodikkaista huoneista hän näyttää siirtyneen ylhäisen arvokkaaseen nykyaikaiseen tyyliin. Hänen kuuluisasta Rauhan palatsistaan oli näyttelyssä pieni perspektiivikuva, joka ilmaisi tekijänsä täystaiteellista, juhlallisen arvokasta muodonkäsittelyä. — Rauhan palatsista oli eräs toinenkin suomalainen arkkitehti J. Eklund kilpaillut, ja oli hän osoittanut hallitsevansa aihettaan ja omistavansa suuren määrän monumentaalista silmää, vaikkakin hänen rakennuksensa kokonaisvaikutus tuntui hieman painostavalta.

Sama eheyden ja taiteellisuuden leima, joka oli havaittavana Saarisen uudessa asemarakennuksessa, oli myöskin Gesellius, Lindgren ja Saarisen yhteisesti suunnittelemassa ja edellistä aikaisemmassa Kansallismuseossa. Sen ansiokkaisuus tuli yhä enemmän esiin, kun sitä näyttelyssä oli tilaisuudessa vertaamaan Grahn, Hedman ja Vasastjernan toisen palkinnon saaneeseen ehdoitukseen. Vaikka tämä jälkimäinen itsessään olikin suurisuuntainen luoma, muistutti se sentään liiaksi paljon jotakin vanhaa linnaa ja sen yhteyteen satunnaisesti pystytettyä vanhaa kirkkoa,

Kansallismuseo.

jotka rakennukset eivät sulaneet kokonaisuudeksi eivätkä puhuneet meidän aikamme kieltä. Tässä ehdoituksessa niinkuin monissa muissakin viimemainittujen arkkitehtien töissä ilmeni vaikutusta Ruotsin rakennustaiteesta. Erittäin selvästi esiintyi tämä vaikutus Vaasan Osakepankin kauniissa talossa, joka palatsimaisen muhkeutensa ohella osoitti sangen hienoa detaljityötä. Heidän myöhäisemmät rakennuksensa, kuten henkivakuutusyhtiö Kalevan uusi talo, olivat aivan toisenluontoisia ja näyttivät heidän kehitystään itsenäisempään suuntaan, jolta kumminkin usein puuttui aikaisempien töiden hienous.

Arkkitehti A. Lindgreniltä oli myöskin näytteillä muutamia hänen yksinään tekemiänsä piirustuksia. Katsellessaan hänen Rääveliin suunnittelemaansa luterilaista kirkkoa tunsi ihmettelyä, kun näki millä sitkeydellä hän pysyttelee romantiikin haavemaisessa muodonkäsittelyssä. Näytti kuin olisi hän tässä kirkkosuunnitelmassaan väkisin tahtonut puristaa

esiin jotakin uutta, mutta tuloksena oli sittenkin vain irtonaisia muotoja ilman elimellistä yhteyttä. Realista aineen käsittelyä, joka kuitenkin kuulunee meidän aikamme vaatimuksiin, eivät nämä piirustukset osoittaneet, ja kaiken kaikkiaan teki tämä luterilaiselle seurakunnalle aiottu kirkko alastomalla kuvullaan jonkin itämaisen moskeean vaikutuksen. Lindgrenin töissä vallitsee yhtäkaikki taiteellinen ja omintakeinen leima, joka haavemaisuudestaan huolimatta vaatii tunnustusta.

Paremman kuvan nykyaikaisesta kirkosta sai näyttelyssä Lars Sonckin Kalliolan kirkkosuunnitelmasta, jossa sekä pohjapiirustuksesta että fasaadeista kuvastui uusi aika. Yksinkertaisilla keinoilla hän oli siinä saavuttanut taiteellisesti vapaan vaikutuksen, joskin tornin ylenmääräinen korkeus oli osoittamassa sitä mieltymystä liioitteleviin muotoihin, joka usein tulee näkyviin hänen töissään. Voimakkaiden efektien tavoittelu näkyy varsinkin Helsingin telefooniyhtiön talossa. Tämän rakennuksen karkeat graniittimuuripinnat, joihin ikkunat kovertuvat syvälle kuin luolan aukot, synnyttävät modernille telefoonikeskusasemalle sangen vieraan, arkaistisen vaikutuksen. — Pyrkimystä vapautumaan tämmöisestä liioittelusta osoitti selvästi Sonckin paraillaan rakenteilla oleva Hypoteekkiyhdistyksen talo. Aikaisemmat omituisuudet eivät siinäkään sentään olleet täydellisesti poistuneet. Keskiosa pyöreine pylväineen, jotka luovat syviä varjoja fasaadiin, ja liian raskaskoristeisine kapiteleineen, jotka kannattavat ikkunatonta seinää, ilmaisi vielä samaa maltittomuutta. Ulkoseinistä on kuitenkin mainittava, että karkeat kivilohkareet ovat jo vaihdetut sileäksi hakattuun pintaan, ja kokonaisuus esiintyy jo hienostuneempana, mutta sellaisten pienten „hienouksien" kuin kultauksen käyttämistä fasaadin kiviornamenttien peitteenä ei voi pitää terveen maun ilmauksena.

On muuten merkille pantava seikka, miten ornamentiikki meillä esiintyy paloiteltuna ja on kokonaan vailla plastillista muovailua. Plastillinen muotojen käsittely, käyrien viivojen rytmillinen tenho on meille varsin outoa, kun se taas ulkomailla on olennaisena osana esim. itävaltalaisen Olbrichin, belgialaisen van de Velden tai skotlantilaisen Mackintoshin taiteessa.

Sigurd Frosterus on meillä tämän suunnan ainoita edustajia. Hänen viivoissaan on eloa, ja ne käyvät rytmillisissä kaarissa muodostaen sopusuhtaisen kokonaisuuden. Jos kohta hänen ehdoituksensa Viipurin asemataloksi olikin ehjempi, niin oli Helsingin asematalossa paljon

huomattavampia yksityiskohtia. Ennen kaikkea oli sen torni erinomaisen kaunis ja vastasi tarkoitustaan paremmin kuin Saarisen „kampaniili". Yhtä selvästi ilmeni Frosteruksen rakkaus rytmilliseen viivamusiikkiin ja siroihin muotoihin hänen huonekaluissaan.

Samaa herkkää hienostusta ja kenties vielä suurempaa kodikkaisuutta osoittivat Strengellin huonekalut, joiden piirustajana hän on saavuttanut suuren ennätyksen. Huviloissaan hän toisinaan on vaihtelun aikaansaamiseksi antanut houkutella itsensä sangen rohkeisiin pohjasommituksiin niinkuin eräästä näytteillä olevasta pohjapiirroksesta saattoi nähdä. Siinä nimittäin oli tuskin ainoatakaan suorakulmaista huonetta! Mutta onhan huvila-ala se kokeilukenttä, jossa arkkitehti enemmän kuin muuten saa päästää oikkunsa valloilleen.

Nuorimpien arkkitehtien joukosta ovat mainittavat Palmqvist ja Brunila, jotka Työmiehen talossaan edustivat terveelle realismille perustuvaa suuntaa, missä aineen käsittely yhdessä hienon, kouluutetun maun kanssa oli johtanut onnelliseen tulokseen.

Koska allekirjoittanut on liian läheisessä suhteessa eräisiin näyttelyssä olleihin teoksiin, jäävät ne arvostelun ulkopuolelle.

Muuten käynee ylläolevasta selville, että tässä ensimäisessä arkkitehtuurinäyttelyssä puutteistaan huolimatta oli koko joukon valokohtia, jotka osoittivat käsitteiden olevan selvenemään päin ja antoivat hyviä tulevaisuuden toiveita. Joskin yleisön huomattavan laimea osanotto ei kehoittaisikaan aivan pian uudistamaan koetta, olemme kuitenkin sitä mieltä, että näyttelyaatetta on ylläpidettävä ja että uusi näyttely, joka olisi järjestelmällisemmin kokoonpantu ja tarjoisi tarpeellista vaihtelua, epäilemättä saisi yleisönkin puolelta enemmän kannatusta.

K. S. Kallio

Taidetta.

Katsaus Kansallisteatterin syysnäytäntökauteen.

Päättynyt syysnäytäntökausi ei taaskaan jätä jälkeensä iloisia muistoja. Meidän Kansallisteatterillamme on altis ja suopea yleisönsä, jonka vaatimukset eivät suinkaan ole liiallisia. Siitä huolimatta tämän yleisön

tyytymättömyys ja nurina rupeaa käymään yhä kuuluvammaksi ja, jos tätä menoa jatkuu vielä jonkun vuoden, voi helposti käydä niin, että teatteri saa näytellä tyhjälle katsomolle.

Kuinka suuri onkaan ero, jos vertaa nykyistä suomalaista näyttämötaidetta siihen mitä se oli alkuaikoinaan! Silloin oli innostusta ja voimakkaita taiteilijapersonallisuuksia. Kaikkine luonnostaan seuraavine puutteineen ja vikoineen oli sillä taiteella loistavat hetkensä. Se antoi paljon hyvää ja lupasi vielä enemmän. Nyt pitäisi lupausten ruveta täyttymään, mutta ne eivät tahdo sitä tehdä. Kaikki entiset, puutteellisesta koulutuksesta johtuvat viat ovat tallella, personallisuudet, jotka saivat unohtamaan niin paljon, vain ovat poissa. Koko näyttämötaiteemme on kuivettunut, väritön erämaa, joka tänäpäivänä ei lupaa mitään kasvua ja josta vain ihmeen vuoksi joskus joku hento vesa kohoaa ilmoille kuivuakseen jälleen. Tällainen reaktsioni ei tietysti ole aivan odottamaton ilmiö kultuurissa, joka on niin nuori kuin meidän. Mutta, joskin se on selitettävissä, ei tämä selitys riitä korvaukseksi siitä mitä me haluamme, vaan emme saa. Nykyisten nopeiden kulkuneuvojen aikana olemme jo omassa pääkaupungissamme tilaisuudessa näkemään mitenkä pitkälle intelligensillä, taiteellisella maulla ja väsymättömällä työllä tällä alalla voidaan päästä. Ja meidän vaatimuksemme kasvavat, vaikka Kansallisteatterimme koettaa niitä alentaa. Me emme voi emmekä saa lakata näitä vaatimuksia asettamasta, ennenkuin oma teatterimme kaikista vaikeuksista huolimatta on nykyiseltä seuranäytelmän kannaltaan kohotettu europpalaisen näyttämötaiteen tasalle. Sen estetiikan, joka arvostelee taidetta etnografian näkökannaalta, täytyy nyt vihdoinkin olla voitettu kanta.

Hyvin paljon hurskaita toivomuksia on lausuttu näyttämökielen suhteen. Ne täytyy yhä uudistaa. Kansallisteatterin näyttämöltä kuultava kieli on sangen usein murteellista sekä itään että länteen päin ja silloinkin kun se on suhteellisesti puhdasta, on siinä, poikkeuksia lukuunottamatta, omituinen sivistymätön kaiku — jos se ei ole „liikasivistynyt“, mutta siitä emme tässä enää puhu. — Sanontatapa on epätarkkaa ja häilyvän sekavaa. Syytetään teatterin huonoja akustisia suhteita, kun näyttelijän puhe ei kuulu katsomoon. Miksikä jokainen kuulee jokaisen Ida Aalbergin sanan? Siksi, että hän on uutteralla, metodillisella työllä kehittänyt äänelleen ja sanonnalleen tämän tarkkuuden ja kantavuuden. Sellainen ei tule itsestään, se vaatii, niinkuin kaikki taide, äärettömän paljon työtä

eikä työtä saa pelätä, jos tahtoo kohottaa tuloksensa dilettanttisuuden yläpuolelle. Minä puhun asioista, jotka ovat kaikille tuttuja, ja jotka monen monta kertaa ovat lausutut julkisuudessa, mutta tämä näyttämökielihän on kaiken näyttämötaiteen edellytys ja ellei siinä ensin parannusta tapahdu, saamme sitä turhaan odottaa muissakin suhteissa.

Vasta kehitetty näyttämökieli tekee lausumisen ja näyttelemisen mahdolliseksi. Nykyaikainen näytelmäkirjallisuus on rikkonut vanhan romanttisen draaman traditsionit suurine sanoineen ja liikkeineen, järistyttävine ulkonaisine tapahtumineen ja haarniska- tai kultuurihistoriallisine pukuineen. Nykyaikainen draama on pyrkinyt yhä suurempaa yksinkertaisuutta ja täsmällisyyttä kohden, korvaten sisällisellä intensivisuudella sen loiston ja sanarikkauden, jonka se näyttämöltä riisti. Poikkeuksia tavataan, mutta tämä on yleinen suunta. Ratkaisematta jääköön onko se lopullinen. Mutta sehän ei kuulu tähän. Näyttelijän on esitettävä mitä hänelle kirjoitetaan. Ei ole kysymystäkään siitä, etteikö tämä uusi draama asettaisi näyttelijälle paljon suurempia vaikeuksia voitettaviksi kuin entinen romanttinen. Se kysyy sanonnan joustavuutta, taipuvaisuutta ja täsmällisyyttä, joka ei hetkeksikään saa erehtyä, se vaatii kasvoneleiden ja ruumiinliikkeiden täydellistä hallitsemista. Jos näitä keinoja johtaa ja käyttää suuren personallisuuden intelligentti ja taiteellinen, päämaalistaan täysin tietoinen henki, syntyy taideteos. Pelkkä antautuminen osaansa ei riitä, vasta suuri tekniikka tekee katsojalle täysin vakuuttavasti selväksi mitä esiintyjä tarkoittaa.

Meidän näyttelijäimme koulu — se vähä mikä heillä sitä traditsionien kautta on — on romanttinen ja he esittävät nykyään parhaasta päästä uudenaikaista draamaa. Heidän tekniikkansa on hirveän puutteellinen ja rehellinen antautuminen tai hillitön temperamentti saa korvata puutteet. Siitä tulee silloin sellaista kuin esim. *Riitasta Heijermans*in *Sielujen päivässä*. Tämä kappale ei suinkaan ole tehnyt Heijermansista kuuluisuutta, mutta se käsittelee hyvää asiaa. Vihkimättömän avioliiton pyhyys on kahden pappismiehen taistelun aiheena. Toinen sitä vainoaa, toinen sitä säälii. Jalous voittaa lopuksi, Riitta saa kunniansa pelastetuksi ja näytelmä päättyy muutamilla sievillä lauseilla, jotka ennustavat parempaa tulevaisuutta vapaamieliseen suuntaan. Kun siis Riitta on talvimyrskystä päässyt suojaan pappilaan synnyttääkseen lapsen ja siten hankkinut papille vastuksia, kun Heijermans on hänet kuvannut naiiviksi, rehelliseksi ja

kaikin puolin sympaatiseksi olennoksi, kun koko kappaleen laatu sitä vaatii, niin olisi kai Riitasta tehtävä olento, joka saavuttaa katsojain suosion. Nti *Högdahl*, joka joskus ennen on antautunut paremmalla menestyksellä, antautui tällä kertaa osaansa suurella voimalla, mutta niin vastenmielisellä ja banaalilla tavalla, että Heijermans sen nähdessään varmaan olisi luopunut teesiään puolustamasta. Tekniikka ei riittänyt. Sitä ei yleensä ole nti Högdahlilla.

Toinen esimerkki, joskin paljon miellyttävämpi, puutteellisesta tekniikasta on herra *Kilpi*. Hänen *Nahman*insa *Tshirikovin Juutalaisissa*, hirvittävässä, kokonaan epätaiteellisesti vaikuttavassa näytelmässä, joka on yhtä pogromia alusta loppuun, oli oikein osattu. Herra Kilpi sai hyvin kauniisti esille Nahmanin innostuneen, epäitsekkään ja epäkäytännöllisen sionistihaaveilun, hänen uskonsa juutalaisten tulevaisuuteen ja onneen Palestiinassa, mutta hän heittäytyi heti alusta sellaisella vauhdilla temperamenttinsa — sitäkin voi olla liiaksi — valtaan sekä äänellisesti että ruumiillisesti, että koko näytelmän loppupuolesta mitä Nahmaniin tulee, muodostui sietämätön voihkina, jossa ei mikään nousu ensimäisen näytöksen jälkeen ollut mahdollinen. Tämä on erehdys, jonka herra Kilpi tietysti voi korjata toisen kerran, mutta kovin suuria vaikeuksia on hänellä voitettavana, ennenkuin hän oppii ääntään hallitsemaan. Tällä kertaa siinä on virheitä, jotka estävät puolet sanoista kuulumasta.

Herra *Puro* on päätänsä pitempi muita. Hän on lyhyenä esiintymisaikanaan osoittanut suuria karakteriseerauslahjoja. Kaikesta, joka hänelle uskotaan, suurta tai pientä, tekee hän aina jotakin ja usein sangen hyvää. Mutta toistaiseksi puuttuu herra Purolta makua. Ei ole näkynyt sitä roolia, jota hän ei olisi liioitellut ja, jos tällainen liioitteleminen pääsee kehittymään maneeriksi, täytyy hänenkin suhteensa kadottaa ne toiveet kauniista näyttämötulevaisuudesta, jotka katsoja on itselleen edes yhdestä nuoresta näyttelijästä muodostanut. Nti *Tähtinen* on hoitanut kaikki nuoren tytön osat tänä syksynä. *Lea* Juutalaisissa oli aivan liian vaikea hänelle. *Vanhan Heidelberg*in *Käthie* oli aika soma, mutta hyvin vähäpätöinen. Miksikähän rva *Lindelöf* on ollut niin näkymätön? Näimme hänestä vaan vilauksen *Colibri-äidissä* ja sen hyvin edullisen. Herra *Snellman* ei ole mitään edistystä osoittanut, odotamme enemmän ensi keväänä.

Kokeneemmista näyttelijättäristämme on rva *Rautio* esittänyt *Colibri-äidin*. Osa ei hänelle sovi, mutta siitä huolimatta hän teki siitä miellyt-

tävällä olennollaan enemmän kuin kukaan muu olisi voinut tehdä. Rva *Suonion* ennen niin rehellisen reippaan huumorin alle on tullut viime aikoina eräänlainen ontto pohja, joka päivä päivältä käy yhä ikävämmäksi. Rva *Pihlajamäki* on esiintynyt vain kerran *Kerttuna* Leinon *Lallissa* ja silloin herättämättä suurempaa huomiota, mutta luontevampana ja todellisempana kuin herra *Ahlberg,* joka näytteli nimiosaa.

Teatterin regiasta on vielä sanottava joku sana. Kieltämätöntä on, että teatterin regissööri on saanut yhteisnäyttelyyn aika paljon vauhtia, mikä aina vaikuttaa miellyttävästi. Mutta monet muut puolet hän on pahasti laiminlyönyt. On anteeksiannettavaa täällä meillä, jos preussiläisen luutnantin annetaan vetää monoclensa silmään, kun hän puhuttelee päällikköään, vaikka tapa on toinen kontinentilla, mutta arveluttavampaa on kun esim. venäläisistä, ranskalaisista, saksalaisista y. m. eri kauniista ja ikäisistä palvelijattarista kehitetään yksi ainoa tyyppi: piika, joka näyttämöllisenä vastineena on savolainen irvikuva. Tämä otus astuu säännöllisesti teatterissa keksittyine stereotypeerattuine liikkeineen ja äänenpainoineen sisään, kun jossakin näytelmässä palvelijatar-ammattiin kuuluvaa henkilöä tarvitaan. Juuri näissä pikkuosissa ja pikkuseikoissa voi regissöörin tarkkaavainen silmä näyttäytyä ja niistähän taiteellinen tai epätaiteellinen kokonaisuus muodostuu. Itse näyttämöllepano on teatterissa huonontunut.

Kulunut näyttämökausi on ollut Kansallisteatterin huonoimpia. Myöskin esitetyt uutuudet ovat olleet vähäpätöisiä — paitsi sitä että niitä on ollut vähemmän kuin mitä meille luvattiin. Kaikki tusinataidetta, jotka eivät edusta mitään, eipä edes omia tekijöitäänkään. Poikkeuksena on ehkä Vanha Heidelberg, jonka yleismaailmallinen sentimentaalisuus nyt on yht'aikaa saanut tunnustusta Helsingissä ja Parisissa.

*

Ainoat keitaat tämänsyksyisen näyttämökauden erämaassa olivat Ida Aalbergin kaksi vierailunäytäntöä omine seurueineen. Näyteltiin *Rosmersholm* ja *Hedda Gabler.* Ei ole kumma, että Ida Aalbergin taidetta on arvosteltu niin eri tavalla kuin on tapahtunut. Olkoon näyttämötaiteen tyyli ollut mikä tahansa, silloin kun nämä näytelmät ensi kertaa esiintyivät näyttämölle — ja mahdollista on, ettei Ida Aalberg ole siitä kaukana —, me olemme tottuneet siihen ajatukseen, että Ibsenin naiset, jotka ovat uudenaikaisia, jos mitkä, ovat tulkittavat pienillä ja hillityillä

keinoilla, jotka suovat erilaisille tunteille ja mielenliikutuksille syvällisemmän merkityksen ja laajemmat perspektiivit kuin raskaat alleviivaukset ja raivoisat purkaukset. Mutta makuhan on erilainen. Ida Aalberg näyttelee kuin luonnon voima, toinen suuri efekti seuraa toista, hän käyttää hyväkseen kaikkia näyttelemistaiteen eri tyylilajeja, joista hän muodostaa itselleen oman personallisen tekniikkansa. Se on niin personallinen, ettei se kelpaa kenellekään muulle esikuvaksi, sillä jäljiteltynä se vaikuttaisi umpimähkäiseltä haparoimiselta. Suuren taiteen ja suuren taiteellisen personallisuuden virkistävä tuulahdus kohtasi läsnäolijaa Kansallisteatterin näyttämöltä noina Ibsen-iltoina, ja suostutti itseensä ja tempasi mukanaan senkin, joka osien käsittämiseen nähden pohjaltaan on näyttelijättären kanssa eri mieltä. Rebekka oli suurempi luoma kuin Hedda, viimemainitussa sentään taiteilijattaren oma personallisuus kohoaa liian itsekkäästi esiin taiteellisen vaikutuksen ja kokonaisuuden kustannuksella.

Myöskin seurue oli pääkaupungille yllätys. Paitsi sitä, että regia oli erittäin kiitettävää, saimme tutustua ainakin pariin näyttelijään, jotka pian tahtoisimme nähdä uudestaan. Herra *Elo* ei tosin voi menestyksellä kilpailla Ida Aalbergin kanssa, mutta hänen näyttelemisessään on paljon intelligenttiä ja ennen kaikkea luontevia taiteilijapiirteitä, jotka kerran, kun hänen personallisuutensa syventyy, voivat kantaa kauniita hedelmiä. Herra *Braxén*in *Peder Mårtensgård* oli odottamattoman ehyt ja etevä luoma. Hänen *Ejlert Löfborg*insa oli kyllä paljon heikompi, mutta, mikäli näin satunnaisesta näkemisestä voi päättää, herättää herra Braxénkin paljon toiveita.

Mieluisa oli varmaan kaikille uutinen, että Ida Aalberg-seurue vielä tammikuussa antaa täällä muutamia näytäntöjä.

Edw. Järnström.

Kirjallisuutta.

Kertomuksia ja kuvauksia.

HILJA HAAHTI, *Kotkat.* Helsingissä 1907. Kustannusosakeyhtiö Otava. 239 siv. 8:o. Hinta 3: —.

Uskonnon suhde taiteeseen tai oikeammin kristityn suhde kauneusmaailmaan, — siinä teema, jonka Hilja Haahti on valinnut tällä kerralla romaaninsa aiheeksi. Sanon tällä kerralla, sillä jonkun aatteellisen, tarkem-

min määräten uskonnollisen, kysymyksen esittäminen ja pohtiminen kertomuksen puitteissa näkyy olennaisesti kuuluvan Hilja Haahden kirjailijaluoteeseen. „Israelin tyttärissä“ se oli juutalaisuuden suhde kristinuskoon, „Kesätovereissa“ merimieslähetys, joka oli kuvauksen aatteellisena kannattajana ja sen punaisena lankana. Tendenssiteoksia ja siis taiteellisesti arvottomia, sanottanee; sillä onhan se muka yksi estetiikan perustotuuksia, että taide ja tarkoituksellisuus ovat yhtä yhdistämättömiä vastakohtia kuin tuli ja vesi.

Nerokas ihminen on kuitenkin oppinut yhdistämään tulen ja veden, synnyttämään siten höyryn mahtavan voiman, ja etevä taiteilija voi niinikään yhdistämällä toisiinsa taiteen ja ylevän tarkoitusperän lisätä suuressa määrin teoksensa vaikuttavaisuutta. Kysymys on vain siitä, miten hän tämän yhdistämisen toimittaa, antaako hän aatteen hävittää taiteen, kuten vesi sammuttaa tulen, vai osaako hän pitää ne oikeassa suhteessa ja tasapainossa keskenään. Siitä riippuu lopullisesti teoksen arvo.

Olisi siis väärin tuomita esillä oleva kertomus taiteen kannalta köykäiseksi vain sillä perustuksella, että tietää siinä etsityn vastausta määrättyyn aatteelliseen kysymykseen. —

Kertomuksen päähenkilöllä, Helmillä, on suuret soitannolliset taipumukset, joita hän kehittää musiikkiopistossa ja joista toivotaan paljon. Hän on orpo, läheisimpiä omaisia on vain isän sisar, Riitta-täti, tavallinen arki-ihminen, ja äidin veli, Paavo Kotka, joka on ollut siirtolaispappina Amerikassa ja jota kertomuksen alussa odotetaan kotimaahan palaavaksi. Näiden kahden, Helmin ja Paavo Kotkan, antaa tekijä edustaa kahta erilaista uskonnollista maailmankatsomusta. Kummallakin on uskonnollisuus luonteenomaista, mutta edellisellä se on paremmin perinnäistä, epäselvää tunnetta, jolle ei vielä personallinen taistelu ole väriä määrännyt, jälkimäisen uskonnollinen kanta on jyrkkä, fanaatinen ja ahdasmielisesti elämää tuomitseva. Edellistä kiinnittävät maailmaan taide ja rakkaus, jälkimäinen on askeetisen intoilunsa vuoksi katkaissut kaikki siteensä siihen, jopa uhrannut sen hyväksi nuoruutensa lemmityn hengenkin. Eikä Paavo Kotkan pelastusinto ole vielä tälläkään tyydytetty: hänen tarkoituksensa on reväistä nuori sisarentyttärensäkin irti elämästä, tehdä hänestäkin samanlainen kiihkokristitty kuin hän itse on.

Näiden kahden sielullisen kehityksen kuvaaminen on siis tekijättären päätehtävänä, ja tämän kuvauksen todenperäisyydestä ja onnistumisesta riippuu teoksen taiteellinen arvo. Ken kirjailijattaren mielipiteitä ennestään tuntee, tietää myöskin jo edeltäpäin, mihin suuntaan kehityksen tulee käydä: lopullisena päämääränä on oleva sopusointu uskonnon ja taiteen välillä. Mutta miten on tämä sopusointu aikaansaatava? Sitenkö, että uskonnon on suotava oikeutensa sellaisellekin taiteelle, joka ei ole suoraan kristillistä olemukseltaan ja hengeltään, vaiko siten, että

kaiken taiteen on tultava uskonnolliseksi, ennenkuin uskonnollinen ihminen voi ja saa siitä nauttia? Käsittääkseni on jälkimäinen mielipide tekijättären: antaahan hän Helmin konsertissaan valaa Beethovenin kuutamosonaattiin yksinomaan uskonnollisen tunne- ja ajatussisällyksen, joka sille tuskin alkuperäisesti on olennaista. Ja samaa kai osoittanevat kirjan loppusanatkin: *Soli Deo gloria* — oikeata on vain se taide, joka tarkoittaa Jumalan kunniata. Tässä siis on teoksen tendenssi, mutta niin eri mieliä kuin voi ollakin tästä käsityksestä ja sen yleispätöisyydestä, on mielestäni kuitenkin myönnettävä, että se on jotenkin johdonmukaista Helmin koko henkiselle olennolle ja sielulliselle kehitykselle, sellaisena kuin tekijätär on hänet esittänyt.

Toinen kysymys sitten on, onko kertomuksen henkilöiden kehitys psykologisesti oikea ja luonnollinen? Ja sitä tahtoisin puolestani epäillä. Sen kautta, että kirjailijatar on ryhtynyt työhönsä apriorista päämäärää silmällä pitäen, lähtenyt valmiista käsityksestä, on kuvaukseen tullut väkisinkin jotain konstrueerattua, jotain ulkoapäin suunniteltua. Kehitys ei ole saanut tapahtua vapaasti syistä seurauksiin, vaan on sitä täytynyt ohjata sisältäkäsin, tarttua sen kulkuun kiinni, jotta se veisi toivottuun tulokseen. Sellainen ulkoapäin satunnaisesti vaikuttava voima, sellainen deus ex machina on mielestäni Paavo Kotkan morsianvainajan, Liljan, päiväkirja. Jos myöntääkin mahdolliseksi sen, että tuo kirja Helmin herkkään ja pehmeään mieleen tekee kuvatun vaikutuksen ja vapauttaa hänet ainakin osaksi pastori Kotkan synkän elämänkatsomuksen tenhon alta, ei sittenkään tunnu oikein uskottavalta, että se saisi niin suuren muutoksen aikaan miehessä, joka kerran on empimättä uhrannut kaikki vakaumuksensa alttarille. Tässä juuri on käsittääkseni teoksen heikko kohta: Paavo Kotka ei ole elävä ihminen, vaan nukke, jota tekijätär kääntää ja ohjaa mielensä mukaan. Ja osaksi voinee sanoa samaa kertomuksen muutamista muistakin henkilöistä, esim. Aino Lehtisestä. Hänenkin kääntymisensä tapahtuu jotenkin, niinkuin sanotaan, nuottien mukaan.

Hilja Haahdella on paljon muodollisia kirjailijalahjoja: hyvä havaintoaisti, rikas ja notkea kieli, joka sujuu sekä runona että suorasanaisena ja täsmällisesti ilmaisee ajatuksia ja tunteita, sekä kouluutunut sommittelukyky, joka osaa antaa pää- ja sivuseikoille niille kuuluvan aseman. Olisi siitä syystä toivottavaa, että hän voisi vapautua siitä liiallisesta teoreetisuudesta, joka nyt näyttää hänen kirjailijakehitystään kahlehtivan, että hän enemmän tutkisi ihmisluonteiden ristiriitoja ja ongelmia ulkona elämässä kuin työhuoneen hiljaisessa yksinäisyydessä. Luullakseni siitä olisi voittoa sekä hänelle itselleen että kirjallisuudellemme.

F. L.

JOHANNES LINNANKOSKI, *Taistelu Heikkilän talosta* y. m. kertomuksia. Porvoo 1907. Werner Söderström Osakeyhtiö. 87 s. 8:o. Hinta 1: 25.

Kolme ennestään tuttua novellia. Pisin niistä se, josta kokoelma on nimensä saanut. Siinä ilmenee lennokasta mielikuvitusta ja taitavaa juonen sommittelua. Mutta kokonaisuudessaan se tekee hiukan epätodellisen vaikutuksen ja muistuttaa koko joukon Selma Lagerlöfiä. — Paras on mielestäni keskimäinen kertomus, „Lastunsirpale ihmislapsista", joka oli viimevuotisessa Kansanvalistusseuran Kalenterissa. Se on todellisuudesta temmattu ja omintakeisella mielikuvitusvoimalla syvennetty palanen lastenpsykologiaa. — Kolmas, „Kun nyt kerran on joulu" (v:lta 1891), antaa pienen hauskan luonnekuvan seppämestarista ja osoittaa, että Linnankoski on lukenut Kiveä kirjailijauransa alussa.

V. T.

PEDRO ANTONIO DE ALARCÓN, *Kolmikolkka hattu*. Espanjasta suomentanut ja elämäkerrallisella katsauksella varustanut Heikki Impivaara. (Kansan novellikirjasto 2.) Hämeenlinna 1907. Suomalainen Kustannusosakeyhtiö Kansa. 156 s. 12:o. Hinta 1: 50.

Tämä kertomus, joka on luullakseni ensimäinen suoraan espanjasta suomennettu, osoittautuu olevansa hyvin kirjallista taidetta. Välittömän elämän havainnon ja alkuperäisen runoilijanäkemyksen sijasta tarjoaa se kirjallisen anekdootin, höystettynä kaikella sillä siroudella ja varhaisempiin taiteellisiin mielikuviin tuontuostakin vetoavalla leikkivällä varmuudella, minkä vanha kultuuripohja saattaa tarjota. Niinkuin aito espanjalaisessa veijarijutussa konsanaan, on siinä juoni kaikki kaikessa. Eikä se ole näppäryyttään vailla:

Kaupungin arvoisa pormestari on sattunut lukuisilla vierailuillaan ihastumaan lähistöllä asuvan myllärin vaimon vereviin poskiin ja alastomiin käsivarsiin ja tulee eräänä yönä häntä viettelemään. Mutta pulikoituaan ensin myllärin lokaviemärissä ja seistuaan hänen peloittavan tussarinsa kidan edessä, joutuu hän kujeestaan satimeen, saa hävetä kaikkien läsnäollessa ja kuulla oman vaimonsa suusta tuomion, joka karkoittaa hänet ainiaaksi aviopuolisoiden yhteisestä makuukamarista.

Situatsionit ovat kasatut taitavasti yhteen. Mutta luonteenkuvaus, psykologinen perustelu ja yleensä kaikki, mikä kuuluu sisäisen elämän tulkintaan, on suoritettu aivan ylimalkaisin, suurin piirtein. Tekijän personallinen osuus näkyy etupäässä vain siinä hilpeydessä ja kätevyydessä, jolla hän sommittelee lyhyet kappaleet kokoon ja pirahuttaa sinne tänne pienen sanaleikin.

Suotakoon kerettiläisyyteni anteeksi, mutta en jaksanut ikävystymättä lukea tätä 140-sivuista novellia, jota kirjallisuushistorioissa on huudettu Espanjan etevimmäksi. Maupassant olisi voinut puristaa sen 14 sivuun ja säilyttää siinä silti kaiken leikkivän huumorin ja juonen näppäryyden. Semmoisena siitä ehkä olisi vielä nauttinut.

Kun vastaisuudessa nähdään se vaiva, että ilman välikäsiä tulkitaan espanjalaista kirjallisuutta suomeksi, niin rohkenen ennakolta varoittaa eräästä toisesta maailmankuuluisuudesta, Luis Coloman „Vähäpätöisyyksistä“ ja suosittaa sen sijaan silmäiltäväksi esim. Emilie Pardo Bazanin romaaneja tai Cervantesin novelleja — ellei käydä itse „Don Quixoteen“ käsiksi.

Maisteri Heikki Impivaaran suomennos on kutakuinkin hyvää. Olen merkinnyt siitä sentään eräitä minun mielestäni Alarcónin tyyliin sopimattomia sanoja: *rumilas, mötäkkä, ötäkkä.*

V. T.

ANATOLE FRANCE, *Sylvestre Bonnardin, Institutin jäsenen, rikos.* (Ranskan akatemian palkitsema teos). Suomentanut Samuli S. Porvoo 1907. Werner Söderström Osakeyhtiö. 218 s. 8:o. Hinta 2: 75.

„Sylvestre Bonnardin rikos“ on sitä hiljaista kirjallisuutta, joka ei „valloita“ lukijaansa rynnäköllä, vaan vaatii että sitä kuunneltaisiin tarkalla korvalla, ennenkuin se mitään antaa. Anatole France soittelee siinä pianissimossa, pelkästään pianissimossa. Pieninä, sirosti näppäiltynä erinä pirahtelee siinä korviimme tarina Sylvestre Bonnardista, tuosta innokkaasta muinaistutkijasta ja hyväsydämisestä vanhasta pojasta, joka on elänyt puoli vuosisataa kirjojensa parissa. Hän viehättyy nuoreen orpotyttöön ja ryöstää hänet pois kolkosta kasvatuslaitoksesta. Siinä hän tekee rikoksen, joka Ranskan lain mukaan olisi rangaistava viidellä vuodella vankeutta. Mutta onnettaret ovat suopeita. Hra Bonnard saa tuokion iloita nuoresta holhokistaan. Pian ryöstää sen häneltä kuitenkin muuan nuorukainen morsiamekseen. Vanha holhooja jää yksin. Hän on tuntenut vain ohimenevän tuulahduksen todellista elämää.

Teos ei, kuten sanottu, pidä melua itsestään. Ei ole siinä mielikuvituksen lentoa, ei tunteen paisuvaa voimaa. Mutta herkkä elämän ymmärrys ja henkevystynyt todellisuuden taju puhuu sen lehdiltä. Siellä täällä hiveninen ironiaa ja pisara huumoria. Kevyesti ja tasaisesti luistaa kertomus alusta loppuun, johdattaen lukijan näkemään yksinäisten sielujen hiljaista, melkein idyllimäistä elämää keskellä suurkaupungin humua. Tässä kirjassa ei avaudu laajoja näköaloja eikä vihmo kauniita hengenkipinöitä kuten „Crainquebille“ kokoelman kertomuksissa, mutta

mieli saattaa sentään levokseen ja virkistyksekseen viivähtää jonkun iltahetken oppineen Sylvestre Bonnardin intelligentissä seurassa.

Suomennos, viimeinen Samuli S:n vireästä kynästä lähtenyt, jättää yhtä ja toista toivomisen varaa. Kustantaja olisi huoleti voinut korjauttaa semmoiset häiritsevät muukalaisuudet kuin esim. *Franska, franskalainen, frankki* (pro *frangi*), *bysti* (pro *rintakuva*), *emigrantti* (pro *siirtolainen*), „teki *epokan*“ (pro „teki käänteen“), *intressi* (pro *mielenkiinto, harrastus*), *parkki* (pro *puisto*), *saloni* (pro *salonki*). Emännöitsijä Thérèsen hiukan murtavaa puhetyyliä ei ole aina osattu luontevasti tulkita.

V. T.

ANDREWS NEEDRAN, *Maamiehenpoika.* Nykyajan satu. Lättiläinen alkuteos. Suomennos viron kielestä. Pori 1907. Ronelius'en kirjakauppa Porissa. 115 s. 8:o. Hinta 1: 50.

Tainneepa olla ensimäinen teos, minkä suomalainen kirjallisuus — tosin viron välityksellä — liittää itseensä lätin kielestä. Näin tilapäisestä tulokkaasta ei tietysti voi päätellä mitään tuon merentakaisen kansan sivistyselämästä eikä kirjallisista oloista. Tekijän nimi ja asemansa kirjallisuudessa on minulle tuntematon. Mutta melkein luulisin, ettei hän ole mikään edustava sielu. Sillä vaikka hän on kotoisessa maaperässä juurin, tuntuu hän olevan kasvatettu uudenaikaisten ulkomaisten suuntien hengessä. Veretön symbolismi on painanut merkkinsä hänen taiteeseensa. Todellisuus on häipynyt kaukaisiksi unikuviksi, jotka vilahtelevat hämärinä ohi silmien. Ei ole tekijällä voimaa tarttua elämään suorastaan ja taivutella sen ilmiöitä havainnollisiksi luonteiksi ja yhteenliittyväksi tapahtumasarjaksi. Matalasta mökistä lähtenyt maamiehenpoika tekee kolme retkeä maailmaan ja saa sielunsa täyteen erilaisia kuvia: perheonnesta, isänmaallisesta uhrautuvasta työstä, hurskaasta hartaudesta, oppineisuudesta, sosialismista j. n. e. Lopulta hänestä tulee upporikas ja ylpeän linnan neidon sulhanen, joka unohtaa entisyytensä ja rakastavan äitinsä. — Esitystapa on hempeätä, monin paikoin korusanaista ja kuollutta. Eräät kohdat muistuttavat miltei Topeliuksen satujen mielikuvamaailmaa. Teos on kuitenkin tarkoitettu aikaihmisille. Siinä on sen vika: lapset eivät sitä ymmärrä, aikuisille se on joutava satukirja.

Suomennos on hyvinkin teoksen arvoinen.

V. T.

Toimitukselle tullutta kirjallisuutta.

Werner Söderströmiltä: *Alb. Eerola*, Vihurin väreitä. 1: —. — *Selma Anttila*, Hallimajan nuoret. 3: —. — *N. Ödegaard*, Maanviljelysoppi. Mukaillut J. E. Sunila. 1: 60. — *Herman Råbergh*, Muistoja ja kokemuksia. II. 2: —. — *K. A. Järvi*, Opettaja. 3: —. — *Johan Bojer*, Uskon voima. Suom. V. Tarkiainen. 3: —. — *Jakob Wassermann*, Kertomisen taito. Suom. V. Tarkiainen. —: 80. — *A. Meurman*, Elämän kysymyksiä. II. 1: 25. — *Eliel Wartiainen*, Metsämiehen muistelmia karhunkaatoretkiltä. 3: —. — *Fredrik Cygnaeus*, Kalevalan traagillinen aines. Suom. V. Tarkiainen. 1: 25. — *Mathilda Roslin-Kalliola*, Inkeri 2: 50. — *M. Hindhede*, Ravintomme uudistus. 3: 75. — *Roald Amundsen*, Luoteisväylän purjehtiminen. Suom. Tyyne H. 1 vhk. —: 55. — Oma maa. 19 vhk. 1: —. — *Z. Topelius*, Lukemisia lapsille. 39 vhk. —: 75. — *N. Karl Grotenfelt*, Suomen maanviljelysvirkamiesyhdistyksen retki Tanskaan. 5: —. — Joulusanoma lapsille. Toim. A. Haapanen. — *Frederik van Eeden*, Pikku Johannes. Suom. Anni Swan. 2: —. — *Selma Lagerlöf*, Peukaloisen retket villihanhien kanssa. II. 1. Suom. Juhani Aho. 2: 50. — *Dikken-Zwilgmeyer*, Tuulihatun seikkailuja. Suom. Emmi Voionmaa. 2: —. — *N. P. Madsen*, Rantavoudin tytär. Suom. Impi Viljatie. 3: 50. — *Th. Rein*, Yhteiskunnallinen kysymys. —: 10. — *Ivan Cankar*, Martin Katshur. Suom. Maila Talvio. 2: 25. — *Jonas Lague*, Evankeliumin ääni. Suomennos. 1: 80. — Poimintoja *Jaakko Fellmanin* muistiinpanoista Lapissa. Toim. A. Meurman. 3: 75 — *C. Skovgaard-Petersen*. Silmäyksiä Jumalan rakkauden syvyyteen. Suom. N. E. W. 1: —. — Herodotoksen historia-teos. I, II. Suom. Edv. Rein. 3: —. Raamatun kuvasto. II. vhk. —: 85.

Otavalta: *Teuvo Pakkala*, Vaaralla. 1: 50. — *Pierre Loti*, Islannin kalastajat. Suom. O. Relander. 1: 50. — *Viktor Rydberg*, Aseseppä. Suom. K. Koskimies. 1: 50. — *Larin Kyösti*, Lemminkäinen 2: 50. — *Ilmari Calamnius-Kianto*, Nirvana. 3: —. — *Johanna Spyri*, Heidi osaa käyttää oppiansa. Suomennos. 1: 75. — *Svante Arrhenius*, Maailmojen kehitys. Suom. K. H. Hällström. 4: —. — *H. G. Wells*, Kun nukkuja herää. Suom. Jalmari Finne. 3: 50. — *Paul Wernle*, Jeesuksen elämän lähdekirjat. Suom. Volter Kilpi. 1: 20. — Tuhannnen ja yhden yön tarinoita. Toim. Helmi Setälä. Kolmas sarja. 1: 75. — *Nordahl Rolfsen*, Maailman historia. Suom Santeri Ingman. 13-16 vhk. à -: 50.—. *Juhani Aho*, Tuomio. 2:75 — Pääskysen Joulukontti. Toim. Helmi Setälä ja Anni Swan. — *Leonid Andrejev*, Ihmisen elämä. Suom. Iisakki Lattu. 1: 50. — *W. Bousset*, Jeesus. Suom. G. A. Brander. 1: 20. — *O. Relander*, Sissisotien ajoilta. 3: 50. —

Yrjö Weilinillä: Kansantarinoita ranskalaisesta Sveitsistä. Suom. G. G. Ronimus. — *Henrik Berg*, Sukupuolikysymys. 1: 50. — — —, Sukuelämä ja nykyaika. 2: 75. — *Gustaf af Geijerstam*, Avioliiton ilveily. Suom. Antti Kaila. 1: 50. — *Alwilde Prydz*, Härön kartanon lapset. Suom. Juho Alava. 1: 50. — *August Strindberg*, Unelmia. Suom. Yrjö Sirola. 1: 50. — *Knut Hamsun*, Pan. Suom. Joel Lehtonen. 1: 50. — *Ivar Wilskman*, Suomen urheilut. 1 vhk. —: 75.

Kansalta: *E. Nevanlinna*, Virkamiesolomme. 1: —. — *Lauri Ingman*, Konfirmatsiooni 1: —. — *Paavo Virkkunen*, Elämän päivänpuolella. 2: 50. — *Ernst Capendu*, Kapteeni Surcouf. Suom Anna Kurimo. 3: 50. — *Prosper Mérimée*, Carmen. Suom. Kasimir Leino. 1: 50. — *J. E. Aro*, Peltojen ja niittyjen viholliset. 3: —. — *Frans Viitanen*, Suuntalan käräjissä. —: 75. — *Hugh Conway*, Paul Vargas Suom. V. Hämeen-Anttila. —: 60. — *F. Anstey*, Musta villakoira. Suom. V. Hämeen-Anttila. —: 60. *Mark Twain*, Valittuja kertomuksia. III. Suom. O. A. Joutsen. —: 60. — *H. G. Wells*, Hämähäkkilaakso. Suom. Verner Anttila. —: 60. — *Rudyard Kipling*, Valittuja kertomuksia. I. Suom V. Hämeen-Anttila. 1: 50. — *M. Saltykov-Shtshedrin*, Valittuja satiireja. I. Suom. Rob. A. Seppänen. 1: 50. — *W. M. Thackeray*, Samuel Titmarsh. Suom. Heikki Impivaara. 2: 50. — *A. Conan Doyle*, Uusi katakombi. Suom. V. Hämeen-Anttila. —: 60. — *Sigurdin* kertomuksia. Suom. Arvo Haveri. —: 60. — *Bernt Lie*, Musta kotka. Suom. Joel Lehtonen. 1: 75. — *Yolanda Hjelt*, Äidin mietteitä ja neuvoja. Suomennos. 2: 50. —

Alphonse Daudet, Kuninkaita maanpaossa. Suom. Kasimir Leino. 2: 50. — *Onni W. Arima,* Vanhanpojan huomioita. 1: 20. — *Niilo Mantere,* Kotikuusta kuunnellessa. 2: 50.

Heliokselta: *Viktor Heikel,* Gymnastikens historia. 2: 50. — *Hanna Rönnberg,* Bredbolstad. 3: —.

K. J. Gummerukselta: *Th. Wagner,* Elämän yksinkertaisuus. Suom. Aune Krohn. 1: 25. — *Erkki Kaila,* Manalan pelkoa ja kuolemattomuuden toivoa muinaisuuden kansoilla. —: 50. — Kyläkirjaston kuvalehti n:o 11—12. — *Friedrich Naumann,* Apua. 1: 75. — — —. Jeesus kansanmiehenä. — : 45. — *Clara Viebig,* Nukkuva sotajoukko. Suom. Irene Mendelin. 5: —. — *Ernst Schrill,* Uskon ja vapauden puolesta. Suomennos. 1: 75. — *V. T. Rosenqvist,* Sydämen kaiho. Suomennos. 1: 50. — Raamatun naisia, *Etty Theobaldtin* mukaan toim. Aurora Niemi. I. 1: 50. — Kyläkirjasto, 3—4.

Arvi A. Karistolta: *Antero Avomieli,* Auskultantin päiväkirja. 2: 75. — Windemooren linnan salaisuus. Suomennos. —: 60. — *Paul Heyse,* Kaksi vankia. Suom. H. T. 1: 75. — Nuorison Joulu 1907. —: 50. — *Kalle Vuokoski,* Tunnelmia. 1: 25. — Rosvoliitto „Camorra". Suomennos. —: 60.

Alex F. Lindbergiltä: *Sigurd Roos,* Suomen kansallislakko. Suom. P. A—i. I, II osa. 7: —.

Sulo Toivoselta: *Aarne Orjatsalo,* Viettelijä. 2: 75.

Gust. Roneliukselta: *E. Nervander,* Pelkkää päivänpaistetta. 2: —. — *Andrews Needran,* Maamiehenpoika. Suomennos. 1: 50. — Valikoima satuja ja kertomuksia. Suom. Tyyne L. 1: 50. — *Gudda Behrend,* Elämän pyörteissä. Suom. M. V. 1: 50.

K: Kaatralta: *Jack London,* Erämaan ääni. Suom. F. D. 1: —. — *August Strindberg,* Avioelämää. II. Suom. Joel Lehtonen. 1: —.

U. V. Teléniltä: *G. P. Petersen,* Till Pöllöpeilin ilveellisiä kepposia. Suomennos. 2: 50.

Prometheukselta: *Edv. Westermarck,* Moral och kristendom. —: 50. — — Siveys ja kristinusko. —: 50. — *Rolf Lagerborg,* Kristendomsundervisning eller värlsdslig moraluppfostran? —: 30. — —, Kristinuskon opetusta vaiko maallista siveyskasvatusta? —: 30.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralta: *U. T. Sirelius,* Suomalaisten kalastus. II. 8: —. — *W. F. Kirby,* Kalevala 2 sh. — *Racine,* Phaidra. Suom. Eino Leino. 2: 50. — *Kaarlo Bergbomin* kirjoitukset. I. 4: —. — *Eliel Aspelin-Haapkylä,* Suomalaisen teatterin historia. II. 7: 50.

Suomalais-ugrilaiselta seuralta: Aikakauskirja XXIV.

Kansanvalistusseuralta: Kalenteri 1908. 3: —. — *Hilda Käkikoski,* Suomen historia nuorisolle. 1 vhk. —: 50.

Tilastolliselta toimistolta: Suomen tilastollinen vuosikirja.

Osuuskunta Väinämöiseltä: *F. W. Farrar,* Ikuinen toivo. Suomennos. 2: —. — *Kyösti Huhtala,* Murha on murha. 1: 50.

Osuuskunta Länsi-Suomelta: *Hj. Nortamo,* Raumlaissi jaarituksi. Toinen painos. 2: 75.

Katajalta: *Aarne Laaksovirta,* Rieskajupakka. — *J. O. Åberg,* Sandelsin sankarit. 2: —.

Pellervolta: Osuustoimintaliike Suomessa. Pellervon vuosikirja VI. 3: —.

Tekijöiltä: *Vilkku Joukahainen,* Harjotelmia. —: 75. — *O. I. Colliander,* Kertomuksia ja puheita.

Framtid, n:ot 50—51. — *Kotikasvatus,* Näytenumero. — *Jouluviesti,* Lukutuvan joulunumero —: 50. — *Maatalous,* näyten:o ja n:o 1. — *Metsän ystävä,* n:o 12. — *Nuori Suomi,* n:ot 42—48. — *Pellervo,* n:o 24. — *Politik och kultur,* n:ot 19—20. — *Puutarha,* n:o 12. — *Pyrkijä,* n:o 12. — *Päivä,* n:ot 11—12. — *Teologisk Tidskrift — Teolooginen Aikakauskirja,* n:o 10. — *Työnantaja,* n:o 7.

VALVOJA 1908.

Valvojan kahdeksaskolmatta vuosikerta tarjotaan täten tilattavaksi.

Se seikka että Valvojan tilaajamäärä on viime vuosina ollut kasvamaan päin, vaikkakin aikakautinen kirjallisuutemme on samaan aikaan runsaasti rikastunut ja eri puolille haaraantunut, velvoittaa Valvojan toimitusta työskentelemään edelleen samaan suuntaan kuin tähän asti.

Uusien aikakauskirjojen syntyminen on ilahuttavana todistuksena sivistyselämämme vilkastumisesta ja kehityksestä. Se osoittaa ennen kaikkea suomalaisen yleisön sivistyksellisen ja kirjallisen harrastuksen kasvamista monipuolisemmaksi ja erikoistuneemmaksi. Muotojen moninaistuminen on kehityksen merkki!

Tähän suomalaisen yleisön kasvavaan harrastukseen nähden Valvojan tehtävä on oleva kahta laatua.

Valvoja on ensinnä kuten tähänkin asti oleva aikakauskirja *yleistä kansalaissivistystä* varten. Sellaisena se on tarjoava lukijoilleen tieteelliseen tapaan laadittuja kirjoituksia kansallisen ja yleisinhimillisen tietämyksen laajentamiseksi ja syventämiseksi. Valvojan toimitus on vakuutettu siitä että aikamme oloissa tieteellisesti syventyvä käsittelytapa on sivistystä harrastaville kansalaisille osoittautuva sitä tarpeellisemmaksi, kuta useammat kysymykset pääsevät aikamme levottomalta tietoisuudelta vastausta vaatimaan.

Mutta toiseksi Valvoja on katsova omaksi varsinaiseksi tehtäväkseen tyydyttää niitä tarpeita, joita *kasvavat kirjalliset harrastukset* synnyttävät. Valvoja toivoo voivansa *järjestetymmällä* tavalla kuin tähän asti täyttää tätä tarkoitustaan, koska se ensi vuodesta alkaen saattaa liittää itseensä erityisen *kirjallisen toimittajakunnan* kirjallista osastoansa varten. Kirjallisen osaston säännöllisinä toimittajina toimivat nimittäin Valvojassa ensi vuonna **V. Tarkiainen, Väinö Salminen, Maria Haggrén-Jotuni** sekä **Yrjö Koskelainen.** Valvojan toimitus on mieluisasti ottanut vastaan nämä uudet nuoret voimat kirjallisen osastonsa kehittämistä ja järjestämistä varten.

Kirjallisessa osastossa julkaistaan kirjoitelmia kirjallisista ja taiteellisista kysymyksistä, arvosteluja kotimaisesta kirjatuotannosta, selostuksia ja katsauksia ulkomaan kirjallisuuteen ynnä myöskin sellaisiin ulkomaitten suurimpain aikakauskirjojen kirjoituksiin, jotka herättävät yleisempää ja ansaittua huomiota.

Suomi-ystävien kirjoitelmia on edelleen Valvojassa esiintyvä. Kirjoittajain joukossa tulee olemaan maailmanmainioita kirjailijoita, tiede- ja valtiomiehiä.

Katsauksia eri aloihin koti- ja ulkomaan oloissa tulee Valvoja edelleen sisältämään.

Valvojan kirjoituksia valaistaan *kuvilla,* ja on toimitus niitä julkaiseva vieläkin runsaammin kuin tähän asti, jos Valvojan tilaajamäärä edelleen nousee.

Suomalaisen kultuurin vakaannuttamista ja kehittämistä varten Valvoja tahtoo yhdistää ympärilleen niitä maamme tieteellisiä ja kirjallisia voimia, jotka katsovat suomen kielellä toimitettua aikakauskirjaa yleistä ja kirjallista kansalaissivistystä varten tärkeäksi sivistyskeinoksi. Että Valvoja koti- ja ulkomaisten tiedemiesten ja kirjailijoiden puolelta on saanut osakseen myötätuntoa ja avustusta, sen osoittaa seuraava luettelo henkilöistä, jotka kolmen viimeksi kuluneen vuoden aikana ovat kirjoittaneet Valvojaan:

John Abercromby, Aino Ackté-Renvall, Juhani Aho, Santeri Alkio, N. J. Arppe, Eliel Aspelin-Haapkylä, J. R. Aspelin, E. Beauvois, Minas Berberian, A. H. Bergholm, K. R. Brotherus, E. D. Butler, Ilmari Calamnius-Kianto, Gunnar Castrén, Jalmari Castrén, Kaarlo Castrén, Chr. Collin, Domenico Comparetti, O. Donner, M. J. Eisen, Rafael Engelberg, Rafael Erich, J. H. Erkko (†), Rud. Eucken, J. Forsman, Rob. Gauthiot, B. F. Godenhjelm, Arvi Grotenfelt, Jaakko Gummerus, Lucina Hagman, O. A. Hainari, Antti Helander, Lauri Hendell, Robert Hermanson, Yrjö Hirn, Edv. Hjelt, Olaf Homén, J. Hurt (†), A. Igelström, K. F. Ignatius, Santeri Ingman, Valter Juva, Arvid Järnefelt, E. Kaila, Eino Kalima, Aino Kallas, Artturi Kannisto, U. Karttunen, Kauppis-Heikki, Volter Kilpi, S. A. Korff, Kaarle Krohn, Larin Kyösti, K. F. Laurila, Eino Leino, K. M. Levander, K. O. Lindeqvist, Johannes Linnankoski, V. Malinen, Aino Malmberg, Jos. Mandelstam, L. Mechelin, K. K. Meinander, G. Melander, O. Merikanto, Joos. Mikkola, Eva Moltesen, E. Nervander, Konrad Nielsen, Heikki Ojansuu, L. Onerva, J. A. Palmén, P. E. Pavolini, Ain' Elisabetti Pennanen, J. Qvigstad, Th. Rein, O. Relander, Heikki Renvall, Axel

Rosendahl, Wald. Ruin, J. V. Runeberg, Martti Ruuth, Eliel Saarinen, V. Salminen, J. Sieber, Alku Siikaniemi, Zsigmond Simonyi, Mikael Soininen, Edv. Stenij, Torsten Stjernschantz, K. J. Ståhlberg, H. Suolahti, Józef Szinnyei, Torsten Söderhjelm, Werner Söderhjelm, Oiva Joh. Tallgren, A. M. Tallgren, Knut Tallqvist, Maila Talvio, E. Teza, Vilh. Thomsen, J. J. Tikkanen, O. E. Tudeer, Valfrid Vasenius, Yrjö Weijola, J. H. Vennola, J. Westlake, Yrjö Wichmann, Béla Vikár, K. B. Viklund, Hjalmar Öhman y. m. m.

Tietäen saavansa edelleenkin avustusta kirjailijoilta ja tiedemiehiltä ja vedoten Valvojan 27-vuotiseen työhön Valvoja pyytää saada sulkeutua arvoisan suomalaisen sivistystäharrastavan yleisön suosioon.

Valvojaa voipi tilata toimitukselta suoraan, asiamiehiltämme, kaikista maamme kirjakaupoista sekä maamme postitoimistoista. Hinta 10 markkaa koko vuosikerralta ja 5: 50 markkaa puolelta. *Venäjällä* voi Valvojaa tilata Rob. Edgrenin kirjakaupan kautta Pietarissa tai suorastaan toimitukselta. Venäjän rahassa hinta on 4 rpl. 50 kop. koko vuosikerralta, 2 rpl. 50 kop. puolelta.

Uusia asiamiehiä otetaan. Ehdoista sovittava toimituksen kanssa.

E. N. SETÄLÄ.
Vastaava toimittaja.

ZACH. CASTRÉN.
Päätoimittaja.

K. GROTENFELT.

O. MANNINEN.

HELMI SETÄLÄ.

ALPO SILANDER.
Toimitussihteeri.

V. TARKIAINEN.

